

Academia Română
Institutul de Istorie „George Bariț”
din Cluj-Napoca

**Documente privind
MIȘCAREA
NAȚIONALĂ A
ROMÂNILOR DIN
TRANSILVANIA ÎNTRE
1849–1918**

**DOCUMENTE
VOL. III**

30 iulie 1859 – 26 februarie 1861

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

Documents regarding
THE MOUVEMENT OF ROMANIANS IN TRANSILVANIA
BETWEEN 1849–1918

Vol. III

30 July 1859 – 26 February 1861

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE ISTORIE „GEORGE BARIT” DIN CLUJ-NAPOCA

Documente privind
MIȘCAREA NAȚIONALĂ
A ROMÂNILOR
DIN TRANSILVANIA
ÎNTRE 1849–1918

Vol. III
(30 iulie 1859–26 februarie 1861)

VOLUM ÎNTOCMIT DE:
SIMION RETEGAN (coordonator)

Autori: **SIMION RETEGAN**
DUMITRU SUCIU
MÁDLY LORÁND
MIRELA ANDREI

Colaborator: **GEORGE CIPĂIANU**

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
București, 2006

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5,
050711, București, România,
Tel.: 4021-318 8146
4021-318 8106
Fax: 4021-318 2444
e-mail: edacad@ear.ro
web: www.ear.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Mișcarea națională a românilor din Transilvania între 1849–1918:

**documente / coord.: Simion Retegan. - București: Editura
Fundăției Culturale Române, 1996-
vol.**

**Vol. 3: (30 iulie 1859–26 februarie 1861). – București: Editura
Academiei Române, 2006. - ISBN (10)973-27-1437-9;
ISBN (13)978-973-27-1437-9**

I. Retegan, Simion (coord.)

94(498.4)''1849/1919''(093.2)

**Redactor: ANA BOROȘ
Tehnoredactor: LUIZA DOBRIN
Coperta: MARIANA ȘERBĂNESCU**

Bun de tipar: 27.10.2006. Format: 16/70×100.

Coli de tipar: 44

C.Z. pentru biblioteci mari: 9(498.7) <<1849–1918>>

C.Z. pentru biblioteci mici: 9(498)

INTRODUCERE

Înfrângerile externe, militare și diplomatice, pe de o parte, dificultățile interne, politice și financiare, pe de altă parte, au obligat regimul absolutist austriac, la un deceniu după revoluția pașoptistă, să se liberalizeze. Procesul începe în iulie 1859 prin anunțarea unor schimbări și înlocuirea unor miniștri, continuă în anul următor prin convocarea la Viena a Senatului imperial lărgit și emiterea Diplomei din octombrie prin care li se redă provinciilor istorice vechea lor autonomie și se încheie în februarie 1861 cu promulgarea Patentei constituționale, prin care se trasează liniamentele generale ale unui regim parlamentar. În acest interval lung, dislocarea puternicului eșafordaj statal absolutist s-a făcut în etape mici, cu o foarte mare prudență, prin măsuri limitate, importante mai mult prin ceea ce ele prevesteau decât prin concesiile liberale efective pe care le cuprindeau. Semnificativ pentru caracterul acestei transformări este faptul că, pentru a se menaja fixațiile autocrate ale împăratului, la începutul procesului, în 1859, se evită termenul reformă, iar în 1861, la sfârșitul lui, se ocolește cu grijă cel de constituție.

Încă și mai lent și dificil este dezghețul politic în Transilvania - provincia cea mai îndepărtată spre Sud-Est a Imperiului, cea mai înapoiată economic, cu excepția Bucovinei, cea mai grav răvășită în timpul revoluției de un pustiitor război civil - în condițiile în care nu doar că fiecare din cele trei națiuni ale țării vedea cu totul altfel schimbarea politică, dar este supus controversei lor însuși statutul de sine stătător al acesteia: apărat de români și sași, contestat de maghiari. Puterea de stat habsburgică recunoaște *principial*, prin noile acte de guvernare, autonomia Transilvaniei, dar o privește *faptic*, prin prisma relațiilor sale tensionate cu Ungaria, vede în ea un atu pentru concilierea acesteia, astfel încât optica sa asupra reorganizării provinciei se modifică în funcție de evoluția fluctuantă a raporturilor cu clasa conducătoare maghiară. Chiar și după ruptura care survine între Viena și Pesta, în august 1861, Cabinetul vienez nu convoacă dieta provinciei, *principalul* atribuit al autonomiei, decât abia la mijlocul lui 1863, după eșecul unei ultime tentative de aranjament cu maghiarii.

Aceasta este, sub raport cronologic, perioada pe care o cuprinde prezentul volum, perioadă care este urmărită, la fel ca în celelalte două care îl preced, din perspectiva mișcării naționale a românilor.

*

În atmosfera de speranțe și temeri care învăluie procesul lent al liberalizării regimului, din frământarea subterană care mocnea în societatea românească, ies la suprafață o serie de inițiative locale, care, pe măsura lărgirii posibilităților de

acțiune, se înmulțesc, capătă greutate, se leagă unele de altele, trec pe nesimțite din spațiul culturii și al bisericii în cel al politicii, articulează tendințe cu caracter general care se vor focaliza în ianuarie 1861 într-un program unitar.

Trecerea treptată de la imobilitatea perioadei absolutiste la mișcarea exuberantă, caracteristică noului regim constituțional, este sugestiv ilustrată și, în același timp, precedată de mutațiile care se produc, puțin câte puțin, în sumarul, limbajul, tonul ziarelor românești care apăreau în acest timp în Transilvania: „Gazeta” și „Foaia” de la Brașov, „Telegraful român” din Sibiu. Începând din august 1859, odată cu slăbirea rigorilor cenzurii, toate cele trei ziare încep să rupă tăcerea, încep să facă previziuni asupra *reformelor celor mângăietoare* care se așteptau, asupra întocmirilor politice care se întrevedeau la orizont, încep să ia distanță față de planurile unioniste ale presei maghiare și față de vechile reglementări constituționale săsești, încep să formuleze speranțe privind viitorul națiunii, pornindu-se de la principiul echivalării beneficiilor cu povara obligațiilor pe care fiecare din cele trei comunități naționale le suportă față de statul comun.

Speranțe, dar mai ales temeri. Căci destinderea politică nu anunță numai posibilități, ci scoate încet la lumină și vechile obstacole care stăteau în calea proiectelor românești: poziția unanim și ferm unionistă a maghiarilor, statutul politic privilegiat al sașilor pe Pământul Crăiesc, centralismul puterii de stat habsburgic, orientată prin interese, tradiții, mentalități spre vechile forțe politice. Tonul general rămâne totuși optimist, chiar mobilizator. Iată, câteva titluri, semnificative prin ele însele: *Să pătimim pentru adevăr, dreptate și fericirea comună, Să ieșim la lumină, Despre tipar și publicitate, Libertatea de tipar și folosirea ei, Dreptul clerului la sinoade, Cum ar fi mai bine pentru toți, Ce cer românii din munți și văi*, etc.

Pe planul activității practice destinderea politică generală se anunță mai întâi prin noul elan pentru cultură și școală, care se face simțit în toate părțile. În locul demersului local, confesional, anațional din lungul deceniu absolutist, se urzesc acum acțiuni cu o bătaie mai lungă, cu o finalitate națională majoră, chiar dacă ea nu este încă afișată deschis, acțiuni plănuite la nivelul întregii comunități naționale românești, prin unirea tuturor resurselor sale peste deosebirile confesionale, atât de pronunțate în anii precedenți. Se reia în acest climat planul înființării unei societăți culturale românești, după modelul săsesc al lui *Verein für Siebenbürgische Landeskunde*, al celui maghiar, în plină desfășurare, întruchipat de *Erdélyi Múzeum*, după modelul *Maticelor* slave. Îi vedem, astfel, în mai 1860, pe cei doi capi bisericești, Șaguna și Șuluțiu, împreună cu alți 174 de intelectuali români, adresându-se guvernatorului Lichtenstein pentru aprobarea înființării „Astreii”, întocmindu-i statutele, făcând demersuri pentru adunarea sa de constituire (doc. Sibiu, 10 mai 1860; Viena, 10 iulie 1860; Sibiu, 12 iulie 1860; Sibiu, 6 decembrie 1860). În aceeași perioadă se constituie societatea de lectură „Julia” la Cluj (doc. Cuj, 24 aprilie 1860; Blaj, 16 mai 1860) și se lansează inițiative pentru constituirea unui fond bănesc care să asigure existența materială a „Gazetei

Transilvaniei” (doc. Cluj, 12 iulie 1860), pentru înființarea unui gimnaziu la Câmpeni (doc. Câmpeni, 11 iunie 1860) și a unei școli medii la Hațeg (doc. Hațeg, 21 februarie 1860), pentru subvenționarea din Principatele Unite a Gimnaziului din Brașov (doc. Brașov, 25 decembrie 1859; București, 5 ianuarie 1860; Iași, 28 iulie 1860; Brașov, 19 septembrie 1860), pentru donarea moșiei Merișani din Țara Românească pe seama episcopiei ortodoxe (doc. Sibiu, 26 octombrie 1860).

În afara acestor acte de cultură, se ridică acum cu îndrăzneală o întreagă serie de probleme bisericești asupra cărora absolutismul așternuse tăcerea: uniții încep să denunțe public ingerințele statului în treburile eclesiastice proprii, ortodocșii reîncep agitația pentru obținerea statutului mitropolitan, solicitat pe de o parte de către deputații români din Senatul imperial lărgit, pe de altă parte de către sinodul întrunit la Sibiu în 24-26 octombrie 1860 (doc. Viena, 21 august 1861; Sibiu, 26 octombrie 1860).

Sub raport politic, vara anului 1860 este dominată de ecourile Senatului lărgit vienez, în cadrul căruia românii erau reprezentați de Andrei Șaguna pentru Transilvania, Andrei Mocioni pentru Banat și Nicolae Petrino pentru Bucovina. Deși acesta cra departe de a fi un organism parlamentar propriu-zis, lucrările lui concentrază atenția intelectualilor români care îi adresează o serie întreagă de cereri și memorii. Plănuite și realizate discret, fără publicitate, în spatele și cu teama reacției autorităților locale, aceste acte alcătuiesc laolaltă rețeaua unei mișcări petiționare ramificate, care comunică în subtern de la o regiune la alta, de la o provincie la alta, legând Transilvania istorică, mereu dătătoare de ton, cu Banatul, cu Bihorul și Maramureșul, cu Bucovina, chiar dacă în situația existentă nu se va putea ajunge, ca în 1849, la încheierea unui program politic unitar. Întocmirea fiecăruia din aceste acte comportă anumite demersuri prealabile: conveniri, mesageri, corespondențe, care nu trec neobservate de autorități și nici nu sunt scutite de anumite riscuri. Menționăm printre aceste petiții, pe cea a românilor brașoveni (doc. Brașov, 17 iunie 1860), pe cea al românilor din comitatul Sătmăr (doc. Satu Mare, 9 iulie 1860), pe cea al românilor din părțile Aradului (doc. Arad, 22 iulie 1860), din Năsăud (doc. Rusu Bârgăului, 24 iulie 1860), din zona Lăpușului (doc. Lăpuș, 1 august 1860), memoriul Bucovinei pentru menținerea autonomiei provinciei (doc. Cernăuți, mai 1860), cel al lui Andrei Mocioni pentru apărarea autonomiei Banatului (doc. Viena, 24-27 septembrie 1860).

Publicarea Diplomei imperiale din 20 octombrie 1860, momentul care marchează trecerea deschisă de la absolutism la un regim constituțional liberal, a fost întâmpinată de români cu o mare bucurie. Chiar dacă nici ea și nici actele care o însoțeau nu menționează numele lor, *Oktoberdiplom* îi avantaja politic prin consacrarea constituțională a autonomiei istorice a Transilvaniei, suprimată în 1848. Înainte de toate existența de sine stătătoare a acesteia le oferea un cadru statal în care dețineau, în ciuda tuturor vicisitudinilor trecutului, marea majoritate a populației, deschizându-le astfel posibilitatea de a-și valorifica politic, în noul regim reprezentativ burghez, precumpănirea numerică și, pe această cale,

perspectiva obținerii unui nou statut constituțional. Autonomia transilvăneană, revendicare fundamentală în toată această perioadă în care are loc, rând pe rând, unirea Principatelor Române, cea a Italiei, se pregătea cea a Germaniei, era privită și prin prisma virtualităților sale de viitor, fie el chiar mai îndepărtat.

Acesta este momentul în care frământarea subterană din lunile anterioare iese la suprafață, momentul în care convenirile clandestine cedează locul unor întruniri deschise în vederea alcătuirii unor programe politice. Se pornește, cel mai adesea, de la realitățile politice pe care le consacră Diploma, dar nu lipsesc nici vocile care susțin proiectul maximal din 1849 al uniri tuturor teritoriilor locuite de românii din Imperiu într-o provincie autonomă cu o conducere, o limbă oficială, o administrație proprie. Între cele dintâi menționăm pe cel prilejuit de sinodul ortodox de la Sibiu din 24-26 octombrie 1860, care preconizează, tradiționalist, constituirea unui teritoriu național românesc în Transilvania, alături de cel maghiar și săsesc (doc. Sibiu, 26 octombrie 1860), pe cel al românilor brașoveni, sintentizat de Barițiu la 18 noiembrie, care propune o soluție modernă, electorală, a cauzei românești (doc. Brașov, 18 noiembrie 1860), pe cel în 16 puncte al Orăștiei (doc. Orăștie, 26 octombrie 1860). La cealaltă extremă se situează programul care pornește din Munții Apuseni, din partea tânărului avocat Iosif Hodoș, viitorul vicecomite al Zarandului și membru al Academiei Române, care reia legătura cu revoluția în punctul culminant al evoluției sale programatice (doc. Abrud, 25 noiembrie 1860).

Continuă, cu un nou elan după Diploma liberală, seria de memorii pe probleme bisericești, dar mai ales politice, care se înaintează împăratului, precum sunt; cel al sinodului ortodox pentru mitropolie (doc. Sibiu, 26 octombrie 1860), cel al Consistoriului ortodox din Oradea pentru reînființarea episcopiei bihorene, cele care pornesc din Lăpuș (doc. Târgu Lăpuș, 15 noiembrie 1860), Făgăraș (doc. Făgăraș, 25 noiembrie 1860), Timișoara (doc. Timișoara, 18 decembrie 1860), Hațeg (doc. Hațeg, 19 decembrie 1860), Năsăud (doc. Viena, 30 decembrie 1860).

Toată această agitație națională reverberează și în mediul rural. Sunt tot mai multe satele care, în jalbele lor pentru pământuri pe seama preoților și învățătorilor, pentru locuri de biserici și de școli, pentru păduri, invocă o motivație de ordin național sau, ceea ce este mai important, satele care, pornind de la noile reglementări oficiale privind limba folosită în justiție, declară cu de la sine putere limba română drept limba lor oficială, anunță public că vor returna toate actele care le vor veni în altă limbă, încep unele dintre ele să traducă în viață aceste hotărâri. *Noi – citim în declarația Zărneștiului – provocăm deregătoria noastră comunală, aducându-i aminte că noi o susținem, noi plătim salariile deregătorilor și că ea este pentru noi iar nu noi pentru ea, ca toate hârtiile de azi înainte începând să se elaboreze numai în limba noastră românească și toate hârtiile ce vor veni de la Pretură și alte oficii publice în limbi străine [...] să nu le primească deloc ci, fără amânare, să le tramită îndărăt* (doc. Zărnești, 5 decembrie 1860). Astfel fac, printre altele, Toplița pe cursul superior al Mureșului și Jurești în Banat, Pătrânjeni

lângă Zlatna și Bran lângă Brașov, Ludoș lângă Sibiu și Câmpeni în Munții Apuseni (doc. Toplița, 9 octombrie 1860; Jurești, 9 octombrie 1860; Pătrânjeni, 14 noiembrie 1860; Ludoș, 1 ianuarie 1861; Câmpeni, 23 ianuarie 1861).

Încep să circule *cu o viteză de poveste* manifeste. Unul, intitulat *Fraților români*, întocmit în zilele și sub influența sinodului ortodox, chema publicul românesc să se țină de jurământul din mai 1848 de la Blaj, că nu va suferi să fie asuprit, că nu își va lepăda limba și naționalitatea, că nu își va vinde țara. *Să curgă ca ploaia drept la împăratul*, cheamă autorul, petiții pentru egalitatea națională, iar dacă nici în conferința interetnică, stabilită pentru 11-12 februarie 1861, nici în adunările comitatense și scăunale, românii nu vor izbuti cu dreptul lor, atunci ... *în trei zile mai înainte cu mic cu mare, mai numeroși ca în 15 mai 1848, în Câmpul Libertății în Blaj, iar acolo, dacă dieta va face legi fără noi, și noi vom face fără ea* (doc. Brașov, 26 octombrie-15 noiembrie 1860). Altul, care circulă în cercul românilor aflați în capitala Imperiului, îi avertizează pe aceștia asupra disprețului și urii cu care ei erau priviți de către membrii clasei conducătoare maghiare, orientându-le astfel opțiunea politică spre guvernul vienez (doc. Viena, 1-10 decembrie 1860).

În acest climat de așteptare, de speranțe și de temeri, pornea spre Viena, la sfârșitul lunii noiembrie 1860, o impunătoare delegație românească, ale cărei eforturi concentrează în sine o mare parte a problematicei mișcării naționale, cum o arată zeci de documente ale acestui volum privind îndelungatele preparative ale plecării delegaților, ale demersurilor lor vieneze, ale contactelor lor cu oamenii politici austrieci cei mai influenți ai momentului, cu înalții demnitari recent numiți ai Transilvaniei, cu cei de acasă, cu cei din alte provincii ale Imperiului, cu transilvănenii din Principatele Unite. Aflați sub conducerea mitropolitului Șuluțiu și a protopopului brașovean Popasu, singurii primiți în audiența festivă acordată de Franz Iosif, delegații români, în general persoane cu oarecare independență economică, laici cei mai mulți, dar și câteva fețe bisericești, pregătesc și înaintează împăratului, la 10 decembrie 1860, un mare memoriu care, tipărit și popularizat la Viena, sintetiza principalele cereri ale românilor din Transilvania. Se cere asigurarea egalității politice și confesionale a națiunii, printr-o diplomă imperială solemnă, asemănătoare celei Leopoldine din 1691, numirea unui român în postul de cancelar aulic – post în care fusese desemnat cu o zi mai înainte Kemény Ferenc –, recunoașterea limbii române ca limbă oficială a statului, alături de maghiară și germană, desemnarea membrilor români ai conferinței interetnice pentru pregătirea dietei țării de către prelații proprii, lege electorală echitabilă, aprobarea întrunirii unui congres național românesc (doc. Viena, 10 decembrie 1860). Așadar, cereri cu o deschidere mai redusă decât programul maximal al revoluției, compatibile toate Diplomei din 20 octombrie, cereri care, cum scrie Axente Sever, unul din cei mai activi delegați, un fel de memorialist al ei (doc. Alba-Iulia, 21 noiembrie 1860; Viena, 1 decembrie 1860; Viena, 9 decembrie 1860; Viena, 11-12 decembrie 1860; Viena, 20 decembrie 1860; Viena, 23 decembrie 1860), veneau să se alăture,

neascultate și nebăgate în seamă, *surorilor lor mai mari*, șirului lung al memoriilor din anii 1849-1851.

Cu toate acestea, Șuluțiu și ai săi nu s-au întors cu mâinile goale din capitala Imperiului. El descinde, în preajma sărbătorilor Crăciunului, de-a dreptul la Sibiu pentru a-l întâlni pe omologul lui ortodox, aducând cu sine acceptul *verbal* al noului ministru de stat, Anton Schmerling, pentru întrunirea unei conferințe naționale românești, declarația împăratului că întrunirea conferinței interetnice pentru dietă se va face la Alba Iulia, că dieta însăși nu va mai fi convocată în Clujul unionist. Separat, cei 20 de membri ai delegației pledează la Viena pentru chestiuni speciale sau zonale pentru care fuseseră mandatați. Popasu pe cea a reînființării mitropoliei ortodoxe, Șuluțiu pe cea a sinodului greco-catolic, năsăudenii revendică cu succes constituirea lor într-un district autonom și retrocedarea averilor lor comunitare, trimișii Făgărașului cer și primesc numirea unui român în fruntea districtului lor.

Sub aceste auspicii se va întruni, la chemarea concomitentă a lui Șaguna și Șuluțiu, în zilele Anului Nou gregorian 1861, Conferința națională de la Sibiu, prima manifestare politică de mare anvergură a românilor transilvăneni, în noua epocă care începea. Era, scrie Iosif Hodoș lui Alexandru Papiu-Ilarian, la București ... *adunarea din Blaj de la 15 mai 1848, în miniatură, cu același stil, cu aceeași luptă, cu aceleași partide, cu aceleași concluse și, poate, cu aceleași consecințe* (doc. Abrud, 8 februarie 1861). Cu acest prilej, românii își reafirmă adeziunea față de programul pașoptist de la Blaj, se declară din nou *națiune politică independentă*, se pronunță pentru autonomia Transilvaniei, stabilesc liniamentele unei legi electorale democratice, decisivă pentru componența națională a viitorului for legislativ al statului (Protocolul conferinței: doc. Sibiu, 13-16 ianuarie 1861).

Concluziile Conferinței vor fi înaintate Curții de la Viena sub forma a două noi memorii: pe de o parte, se cere încă o dată recunoașterea prin lege a egalității politice a națiunii române și reprezentarea sa proporțională în viitoarea dietă, pe de altă parte, se solicită numirea de funcționari români și de membri ai convenirii interetnice pentru dietă în proporție cu ponderea numerică a națiunii române (doc. Sibiu. 16 ianuarie 1861; Sibiu, 16 ianuarie 1861).

Foarte importantă pentru evoluția ulterioară a mișcării politice a fost constituirea la Sibiu a unui nucleu politic central, cu caracter perpetuu, gemenele viitorului partid național, acel Comitet românesc permanent, alcătuit din 18 membri, menit să coordoneze întregul efort național, Comitet ale cărui manifestări vor apărea, atâtea câte au rămas consemnate în acte, în următoarele volume ale acestei colecții. El nu a fost niciodată confirmat oficial, ca cel din 1848, s-a mișcat lent, sub președinția comună a celor doi capi bisericești, Șuluțiu și Șaguna, mereu susceptibili unul față de celălalt, s-a întrunit greu, când în plen, când în prezidiu, dar a făcut cu toate acestea servicii foarte mari cauzei naționale.

Evenimentul asupra căruia se concentrează ultimele documente ale volumului este reprezentat de conferința mixtă de pregătire a dietei, alcătuită din

reprezentanții tuturor celor trei națiuni ale țării – 24 maghiari, 8 sași și 8 români, potrivit prevederilor „liberale și egalitare” ale noului cancelar Kemény –, conferință care se va întruni în 11-12 februarie 1861 la Alba Iulia. Vor fi înaintate împăratului trei proiecte electorale deosebite: cel al majorității maghiare, care – deși *principal*, se pronunță împotriva dietei, considerând valabilă uniunea cu Ungaria din 1848 – propune legea electorală restrictivă pașoptistă maghiară, cel săsesc, inspirat din regulamentul electoral introdus recent în provinciile vestice ale Imperiului și cel românesc, pregătit în Conferința națională ținută la Sibiu o lună mai înainte. Punctul de vedere românesc a fost exprimat la Alba Iulia de către mitropolitul Alexandru Sterca Șuluțiu prin marea sa cuvântare, rostită, spre stupoarea oficialităților, în limba română, cuvântare comparabilă, prin importanța ideologică pe care a avut-o în epocă, cu discursul pașoptist celebru al lui Bănuțiu din catedrala de la Blaj. Evenimentul este ilustrat în prezentul volum prin câteva adrese și scrisori premergătoare (doc. Orăștie, 5 februarie 1861; Sibiu, 5 februarie 1861; Cluj, 6 februarie 1861; Blaj, 7 februarie 1861), prin protocolul Conferinței (doc. Alba Iulia, 11-12 februarie 1861), prin mai multe acte ulterioare legate de implicațiile și ecourile lui (doc. Alba Iulia, 12 februarie 1861; Blaj, 18 februarie 1861; Sibiu, 18 februarie 1861; Brașov, 20 februarie 1861; Cluj, 22 februarie 1861). Deși specificul acestui corpus documentar exclude cuvântările, facem aici o excepție cu cea rostită de mitropolitul Șuluțiu în sala festivă a palatului episcopiei romano-catolice din Alba Iulia, nu pentru importanța sa într-adevăr excepțională, ci pentru faptul că ea figurează ca o anexă a protocolului *Conferinței regnicolare*, protocol tipărit la Sibiu din însărcianrea cancelarului Kemény.

Încheiem acest al treilea volum al colecției, odată cu publicarea *Diplomei constituționale* din 26 februarie 1861, în urma căreia se va readuce la viață, cu unele schimbări de suprafață, vechiul cadrul administrativ al Transilvaniei, față de care, cum se va vedea în următorul volum, riposta românilor a fost una dintre cele mai puternice.

Simion Retegan

LISTA ABREVIERILOR

ARHIVE

A.N., D., J. [Județul],... = Arhivele Naționale, Direcția, Județeană, Fond ...
Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. ... = Arhiva Mitropoliei Ortodoxe Sibiu, Fond ...
M.O.L. Bp. F. = Magyar Országos Levéltár, Budapeșt, Fond ...

BIBLIOTECI

BAR, București, Mss. rom. ... = Biblioteca Academiei Române, București,
Manuscrise românești.
BCU „Lucian Blaga”, Cluj, Col. sp. ... = Biblioteca Centrală Universitară „Lucian
Blaga”, Colecții speciale.

CĂRȚI

*Actele privitoare la urzirea... = Actele privitoare la urzirea și înființarea
Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului
român*, Sibiu, 1862.
Andrei Șaguna, *Corespondență I/I...* = Andrei Șaguna, *Corespondență I/I*. Ediție,
studiu introductiv și note de: Nicolae Bocșan, Ioan-Vasile Leb, Gabriel
Gârdan. Pavel Vesa, Bogdan Ivanov, Presa Universitară Clujeană, 2005.
Barițiu George, *Părți alese...* = George Bariț, *Părți alese din Istoria Transilvaniei
pe două sute de ani din urmă*, III, Sibiu, 1891.
Botezan Liviu, *Timotei Cipariu ...* = Liviu Botezan, Ioana Botezan, Ileana Cuibus,
Timotei Cipariu. Corespondență primită, București, 1992
Botezan Ioana, *Corespondența...* = Ioana Botezan, *Corespondența lui Alexandru
Sterca Șuluțiu cu Dimirie Moldovan între anii 1860-1866*, I, Anuar
Institutul de Istorie Cluj, XXVII (1985-1986), p. 423-444.
Die Karlsburger Konferenz... = *Die Karlsburger Konferenz. Protokoll und Reden*,
Hermannstadt, 1861.
Olteanu Vasile, *Acte...* = Vasile Olteanu, *Acte, documente și scrisori din Șcheii
Brașovului*, București, 1980.

- Păcățian Teodor V., *Cartea de aur ...* = Teodor V. Păcățian, *Cartea de aur sau luptele politice-naționale ale românilor de sub Coroana ungară*, II, ed. II-a, Sibiu, 1904.
- Pervain Iosif, Chindriș Ioan, *Corespondență...* = Iosif Pervain, Ioan Chindriș, *Corespondența lui Alexandru Papiu Ilarian*, I-II, Cluj, 1972.
- Protocolul ședințelor...* = *Protocolul ședințelor Conferinței naționale românești ținute din 1/13 până în 4/16 Ianuarie 1861 la Sibiu sub președinția a doi Arhiepiscopi românești din Transilvania*, Brașov, 1861.
- Retegan Simion, *Conștiință...* = Simion Retegan, *Conștiință și acțiune națională la mijlocul secolului al XIX-lea (1860-1867)*, Cluj-Napoca, 1983.
- Suciu Coriolan, *Corespondența...* = Coriolan Suciu, *Corespondența lui Ioan Maniu cu Simeon Bărnuțiu, 1851-1864*, Blaj, 1929.
- Tulbure Gh., *Mitropolitul Șaguna ...* = Gh. Tulbure, *Mitropolitul Șaguna. Opera literară. Scrisori pastorale. Circulări școlare. Diverse*, Sibiu, 1938.

ABREVIERI EXISTENTE ÎN DOCUMENTELE VOLUMULUI

a; a.c.; a.tr.	= anul; anul acesta; anul trecut
a.	= arhiepiscop
ad.	= adică
adm.	= administrator
a; ap.	= apostolic(ă)
bes.	= beserică, beseric(ească)
c; cr.	= creștari
com.	= comună, comunal(ă)
cott.	= comitat, comitatens(ă)
c.n.	= curs nou
c. r.; ces. reg.	= cesaro-regesc(ească)
d.; d-n.; dd. DD.	= domnul, domnii
doc.	= docent, docinte
D. V.s; D.c.s.	= datul vezi sus; datul ca supra
Deto.; dto.	= de dato
ep.; ep-esc.; eppul	= episcop(ul), episcopesc
F.M.L.	= Feld Mareschal Leutenant
f.; fl.	= florini(i)
fr.	= frăția
g.c.; gr.c.; gr. cath.	= greco-catolic(ă)(i)
gr.; or.	= greco-oriental(ă)(i)
incl.	= inclitul
l.	= lui (la nume); lăudatul
l.c.; l.t.	= luna curentă, luna trecută
Î.; în.în.v.	= înălțime; înălțimea voastră
k.k.	= kaiserliche königliche
înv.	= învățător
m.	= măritul
m.c.	= monedă convențională
m.on.	= mult onorat(ului)
m.p.	= manu propria
n.; nr.; nri.	= număr(i)
Ord.	= Ordinariat
On.; onor.	= onorat(ul)
p. pp.	= părinte, părinți
par.; par. loc.	= paroch, paroch local
pr.; prot.; prtp.	= protopop, protopopesc, protopopiat

R. fl.	= Renani florini
reg.	= regeasc(ă)
r-mul	= reverendissimul
resp.	= respectiv(ă)
r.rom.	= român(ă), român(cască)
s.; sf.	= sfânt(ă)
s-sime.	= sacratissim
s.; st.n.	= stil nou
st.v.	= stil vechi
şcl.; şcol.	= şcoală, şcolar(ă)(i)
ş.a.	= şi altele
top.	= topografic
tr.	= tract, tractual
Tr-nia; trans.	= Transilvania, transilvan(ă)
urb.	= urbarial(ă)
u.	= unit(ă)
v.	= vice
v.a.; val. austr.	= valută austriacă
v.; ven.	= venerat
vl.	= valută

LISTA REGESTELOR

1. *Timișoara, 30 iulie 1859.* Comandantul militar al Banatului și Voivodinei, generalul Coronini, către conducerea Regimentului 13 de graniță; se ordonă o mai mare atenție la eliberarea pașapoartelor și supravegherea traficului la frontiera cu Principatele Române, dată fiind influența exercitată de unirea acestora asupra românilor din Imperiu.

2. *Blaj, 2 august 1859.* Alexandru Sterca Șuluțiu către vicarul Făgărașului, Ioan Chirilă; dispune ca la școala greco-catolică din Ohaba, dascălii să cunoască limbile română, latină și germană.

3. *Blaj, 2 august 1859.* Alexandru Sterca Șuluțiu către Ioan Alexi: îi reproșează că nu i-a transmis dezideratele sale privind Preparandia din Năsăud, înaintate Locotenenței Marelui Principat al Transilvaniei; îl solicită să-i trimită un raport precis privind numărul elevilor, frecvența școlară, câți erau trimiși din partea mitropoliei și câți din partea episcopiei gherlene, situația burselor, profesorii și obiectele de învățământ predate.

4. *Sibiu, 6 august 1859.* Fragment din raportul maiorului Friedrich von Semetkowsky, comandantul Regimentului 8 de Jandarmerie, privitor la starea materială și opiniile politice ale fruntașilor români: Simion Balint, Iosif Hodoș, Constantin Cumanu, Mihail Andreica, Amos Frâncu, Basiliu Duca, Basiliu Bașiotă și Ioan Ciurileanu, toți din zona Munților Apuseni.

5. *Blaj, 12 august 1859.* Mitropolitul Șuluțiu către episcopul Alexi: îi aduce la cunoștință excluderea profesorilor români greco-catolici din Gimnaziul de la Șimleul Silvaniei; ridicat și întreținut împreună cu romano-catolicii.

6. *Gherla, 12 august 1859.* Episcopul unit Ioan Alexi către episcopul romano-catolic Hajnald Lajos; dezacordul pentru excluderea profesorilor români de la Gimnaziul din Șimleul Silvaniei; pledează pentru continuarea predării limbii române în cadrul acestei școli.

7. *Gherla, 16 august 1859.* Episcopul Ioan Alexi către mitropolitul Șuluțiu; comunică înlocuirea profesorilor români ai Gimnaziului din Șimleul Silvaniei cu călugări minoriți; pledează pentru instituirea aici a unei catedre de limba română.

8. *Orăștie, 18 august 1859.* Raport al conducătorului districtului Orăștie, Friedrich Thilmann, adresat ministrului de interne al Imperiului, privind situația politică din Principatele Dunărene și influența acesteia asupra românilor din Transilvania; sunt rezumate datele primite de la trei informatori diferiți, prezentați ca buni cunoscători ai situației de dincolo de Carpați.

9. *Blaj, 29 august 1859.* Alexandru Sterca Șuluțiu către Alexandru Dobra; anunță că nu-l poate accepta pe Vincențiu Grozescu la seminarul arhiecezan, deoarece nu cunoștea limba latină care este limba de predare de bază a instituției, exceptând teologia morală și pastorală.

10. *Sic, 30 august 1859.* Protopopul George Tecariu către prepozitul Macedon Pop; reclamă impunerea abuzivă de către magistratul maghiar al opidului Sic a obligației în muncă pe seama crâșnicilor bisericilor românești; cere să li se acorde un tratament egal cu cei maghiari.

11. *Blaj, 31 august 1859.* Alexandru Sterca Șuluțiu către Guvernul Transilvaniei; trimite pentru Exactoratul din Sibiu un plan al fundațiilor Bisericii Române Unite, arondat pe Mitropolia Blajului și episcopiile de Gherla și Lugoj; a primit trei planuri de arondare de la fiecare dieceză în parte, pe care le trimite Guvernului, la care adaugă un memoriu al capitlului și o listă a tuturor protopopiatelor, parohiilor și enoriașilor din dieceza de Făgăraș, cu sediul la Blaj, adusă la zi după modificările survenite în 1855 și anii următori; roagă Guvernul și Exactoratul să țină seama de această listă cu ocazia rapartizărilor ce trebuiau operate.

12. *Blaj, 12 septembrie 1859.* Alexandru Sterca Șuluțiu către arhidiaconul Bistrei; poporul din Câmpeni îl dorește ca paroh pe Nicolae Begnescu care s-a prezentat la concurs; a dispus ca parohia Câmpeni să-i fie acordată lui Nicoale Begnescu și l-a recomandat Direcției Montane spre întărire în post; pentru a nu fi mai prejos decât parohul ortodox din Câmpeni, l-a numit pe Nicoale Begnescu protopop onorar și asesor consistorial.

13. *Blaj, 15 septembrie 1859.* Alexandru Sterca Șuluțiu către Grigore Szaszkyevicz, prepozitul Seminarului Central al Greco-Catolicilor din Viena; îl informează că Ministerul Cultelor și al Educației Publice l-a înștiințat oficial că teologul absolvent Grigore Silași a fost primit la institutul superior Sfântul Augustin pentru obținerea doctoratului; recomandă să i se încredințeze acestuia, ca îndrumător în exercițiile și practicile rituale, nu numai inspecția studenților români, dar și a celor ruteni; recomandă ca în privința îndrumării spirituale, studenții greco-catolici să nu fie despărțiți, întrucât ar apărea rivalități între națiuni, ceea ce nu era de dorit.

14. *Gheorgheni, 28 septembrie 1859.* Protopopul Aron Boer către mitropolitul Șuluțiu; expune pe larg situația copiilor români greco-catolici din Cașinul Nou, care frecventează școala maghiară din localitate; cere să se facă demersuri pentru înființarea unei școli române în Cașin, accesibilă și altor români din alte 14 comunități secuiești, deoarece, în caz contrar, ei vor fi asimilați, lingvistic și confesional, populației majoritate; pledează să se facă demersuri pentru ca funcționarii administrativi să comunice cu el în limba română sau maghiară.

15. *Satu Mare, 29 septembrie 1859.* Petru Bran, protopop al Sătmăruului către episcopul Ioan Alexi; cere să se facă intervenții la forurile superioare pentru a obliga funcționarii locali să sprijine demersurile școlare și bisericești ale clerului românesc.

16. *Blaj, 10 octombrie 1859.* Alexandru Sterca Șuluțiu către Consiliul gubernial al Marelui Principat al Transilvaniei; enumeră obiectele de studiu predate în limba germană la Gimnaziul din Blaj și dă asigurări că directivele oficiale elaborate în această privință sunt respectate și elevii cunosc bine această limbă, grație eforturilor depuse de profesorii de specialitate.

17. *Pesta, 10 noiembrie 1859.* Studenții români din Pesta către episcopul greco-catolic al Oradiei, Vasile Erdéi; roagă să facă demersuri pentru instituirea unei catedre de limba română la Universitatea din Pesta; argumentează necesitatea ei nu numai din punct de vedere filologic dar și politic, pe de o parte prin dispozițiile oficiale generale privind folosirea limbilor popoarelor, pe de alta prin ponderea numerică a populației românești din Imperiu și imperativul comunicării directe a oficialităților cu această populație.

18. *Sibiu, 17 noiembrie 1859.* Colonelul Franz Iankowsky către ministrul poliției Johann Kempen; influența războiului din Italia asupra stării de spirit a populației din Transilvania; necesitatea efectuării unor reforme; ideea daco-românismului; atitudinea politică a maghiarilor și sașilor; date despre unii conducători români; declarații ale lui Avram Iancu; împotrivirea românilor din Lupșa; transportarea de încălțăminte în Principatele Române; necesitatea unor măsuri de supraveghere și de întărire a apărării graniței cu Moldova.

19. *Berlin, 30 noiembrie 1859.* Alexandru Papiu Ilarian către Iosif Hodoș; demersuri pentru trecerea lui I. Hodoș în Principatele Unite; aducerea la București a documentelor aparținând lui Avram Iancu; cere trimiterea unor cărți.

20. *Viena, 1 decembrie 1859.* Ministerul de poliție vienez către Comandamentul militar Banat; ordonă ca, potrivit propunerilor Guvernului Transilvaniei, să se suspende facilitățile din 1857 privind călătoriile din

Principatele Române în Imperiu; trecerea va fi permisă numai acelorale ale căror pașapoarte vor fi vizate de o misiune diplomatică sau de un consulat austriac.

21. *Sibiu, 13 decembrie 1859.* Guvernatorul Lichtenstein către episcopul greco-catolic Ioan Alexi; îi aduce la cunoștință că împrejurările generale nefavorabile impun amânarea dotării de către stat a clerului greco-catolic.

22. *Brașov, 25 decembrie 1859.* Epitropii bisericii Sf. Nicolae și efori ai Gimnaziului românesc din Brașov către Ioan Maiorescu; îi înaintează cererea lor adresată domnitorului Alexandru Ioan Cuza pentru acordarea unei subvenții anuale pe seama Gimnaziului; roagă să o prezinte domnitorului și să susțină în Principate cauza acestei școli.

23. *Brașov, 25 decembrie 1859.* Epitropii bisericii Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului și eforii Gimnaziului românesc către domnitorul Alexandru Ioan Cuza; importanța gimnaziului ortodox brașovean pentru românii transilvăneni; starea sa materială precară; se solicită acordarea unei subvenții bănești anuale pe seama sa.

24. *Blaj, 26 decembrie 1859.* Alexandru Sterca Șuluțiu către Vasile Erdeli; protestează împotriva introducerii unor cărți liturgice noi în bisericile române unite, intenționată de Sfântul Scaun și de Nunțiatura de la Viena; dacă există texte necanonice, ele trebuie corectate de către mitropolit și episcopii uniți, păstorii credincioșilor greco-catolici din Ungaria și Transilvania iar cărțile ortodoxe pătrunse în bisericile unite să fie înlăturate tot de ei și de consistoriile îndreptățite; aduce argumente istorice și teologice pentru păstrarea ritului și a disciplinei vechi în Biserica unită cu Roma; se teme că prin înlăturarea ritului și a disciplinei orientale din Biserica Română Unită cu Roma, mulți credincioși vor trece la ortodocși.

25. *Iasi, 26 decembrie 1859.* Simion Bărnuțiu către Iosif Hodoș; demersuri pentru trecerea unor muncitori români din Transilvania în Moldova pentru a lucra la minele de fier și de cărbuni.

26. *[Brașov], 5 ianuarie 1860.* Redacția „Gazetei Transilvaniei” și a „Foi pentru minte, inimă și literatură” către publicul cititor; asigură că îl va informa asupra tuturor reformelor care se prefigurează; necesitatea măririi eforturilor pentru progresul general al națiunii; informații privind condițiile abonamentului și apariția de două ori pe săptămână a periodicelor.

27. *București, 5 ianuarie 1860.* Ioan Maiorescu către ministrul cultelor și instrucțiunii publice al Moldovei; înaintează și recomandă cererea reprezentanților bisericii Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului pentru a primi, pe baza vechilor donații ale domnilor Moldovei, o subvenție anuală pe seama gimnaziului din localitate.

28. *Deva, 8 februarie 1860.* Amos Frâncu către Iosif Hodoș; îl invită să ia parte, împreună cu Simion Balint, la un bal urmat de o întrunire politică la Alba Iulia, la 11 februarie 1860.

29. *Blaj, 10 februarie 1860.* Alexandru Sterca Șuluțiu către Ioan Alexi; îl înștiințează despre acordarea unei subvenții de stat de 400 florini pentru Preparandia din Năsăud; dezacordul lui ca întreaga sumă să fie destinată eparhiei Gherlei căreia îi aparținea vicariatul Năsăudului, chiar dacă banii proveneau din fondurile fostului regiment de graniță; justifică decizia oficială privind repartizarea acestei subvenții prin beneficiul care revine întregii națiuni și considerentul frățietății creștine.

30. *Hațeg, 21 februarie 1860.* Vicarul Hațegului, Gavril Pop, către redactorul „Gazetei Transilvaniei”; relatează despre demersurile făcute în mai multe sate ale vicariatului pentru ca acestea să doneze sumele împrumutate de ele statului în 1854 în vederea înființării unei școli mai înalte în Hațeg; demersuri făcute la Gubern în această privință; importanța școlilor pentru progresul general al națiunii.

31. *Dej, 29 februarie 1860.* Prezidiul districtual de la Dej către episcopul greco-catolic de la Gherla, Ioan Alexi; explicațiile false date de către preotul greco-catolic Mureșan Vasile către credincioși, în legătură cu broșura lui Basiliu Pop privind problema urbană și consecințele acestui fapt; cere avertizarea preotului amintit și evitarea altor fapte similare.

32. *Gherla, 3 martie 1860.* Consistoriul episcopiei Gherlei către protopopul Vadului, Ioan Criste; cere să facă cercetări asupra explicațiilor urbane false date de către preotul din Valea Groșilor, care au atârnat spiritele locuitorilor și au suscitat reacții din partea autorităților de stat.

33. *Blaj, 6 martie 1860.* Alexandru Sterca Șuluțiu către Guberniul Transilvaniei; înștiințează că pentru bursa disponibilă „Inochentie Klein” s-au înscris 8 candidați; imposibilitatea acordării bursei lui Aron Densușianu datorită restricțiilor fondatorului; decizia Ordinariatului de a oferi bursa lui Augustin Santsali din Cugir, căruia, roagă să i se achite banii.

34. *Blaj, 12 martie 1860.* Alexandru Sterca Șuluțiu către Ioan Alexi; a dispus rugăciuni pentru Sfântul Părinte și a solicitat protecția divină asupra tuturor intereselor Statului Papal; nu a dispus adunarea de bani pentru Vatican, deoarece creștinii români greco-catolici erau săraci și nu puteau suporta alte sarcini și dări.

* 35. *Sibiu, 23 martie 1860.* Paul Vasici către Dimitrie Moldovan; consfătuirea unor frunzași români cu episcopul Șaguna privind planul întrunirii

sinodului ortodox; prezumtivii membri transilvăneni ai Senatului imperial lărgit; voința de acțiune a lui Șaguna; știri privind Principatele Unite.

36. *Valea Groșilor, 2 aprilie 1860.* Preotul Vasile Mureșan către episcopul Gherlei, Ioan Alexi; se apără în fața denunțului nedrept făcut de către mai mulți proprietari maghiari, cum că el ar fi instigatorul procesului început de satul Valea Groșilor pentru redobândirea unor pământuri urbariale răpite de foștii lor domni și al refuzului unor jeleri de a-și mai presta obligațiile; expune pe larg investițiile făcute de pretorul locului în această pricină, în urma cărora nu s-a putut dovedi vinovăția sa.

37. *Cluj, 26 aprilie 1860.* Mai mulți frunțași români din Cluj către Alexandru Sterca Șuluțiu; anunță că au înființat o Societate de lectură și îi trimit statutele aprobate de autorități; roagă să sprijine această inițiativă și să devină patronul și protectorul ei.

* 38. *Sibiu, 28 aprilie 1860.* Circular al episcopului Andrei Șaguna către cler și credincioși; anunță că a fost numit membru al Senatului imperial lărgit de la Viena; administrația diecezei va fi exercitată în timpul absenței sale de către Consistoriu.

39. *Vad, 28 aprilie 1860.* Protopopul Vadului, Ioan Criste, către episcopul Ioan Alexi; disculpă pe preotul Ioan Mureșan din Valea Groșilor de acuzația de a fi instigatorul credincioșilor săi în relațiile cu foștii lor domni feudali maghiari; deplânge incriminările nedrepte la care sunt supuși preoții români în general din partea acestora.

* 40. *Sibiu, 8 mai 1860.* Paul Vasici către Dimitrie Moldovan; temeri privind supravegherea corespondenței sale; plecarea episcopului Șaguna la Viena la Senatul imperial lărgit; preparative pentru înființarea „Astrei”; demersuri pentru sinodul ortodox; apropierea de românii greco-catolici

* 41. *Sibiu, 10 mai 1860.* Paul Vasici către Dimitrie Moldovan; plecarea episcopului Șaguna la Viena; se sugerează să fie primit festiv la Orăștie.

42. *Berlin, 10 mai 1860.* Alexandru Papiu Ilarian către Iacob Mureșan; informații largi privind documentele istorice descoperite în arhivele germane privitoare la români; publicarea unui articol al său în „Revista Carpaților”; preluarea lui în „Foaie” și „Gazetă”; punctul de gravitare al românilor transilvăneni este Bucureștiul.

43. *Sibiu, 10 mai 1860.* Alexandru Sterca Șuluțiu și Andrei Șaguna către Guberniul Transilvaniei; cer aprobarea pentru organizarea unei întruniri pregătitoare la Sibiu în vederea înființării unei societăți culturale românești.

44. *Vidra de Jos, 15 mai 1860.* Avram Iancu către Ilie Măcelariu; exprimă temerea privind supravegherea corespondenței sale; neîncrederea în autoritățile de stat; atașamentul pentru cauza națională.

45. *Blaj, 16 mai 1860.* Alexandru Sterca Șuluțiu către comitetul Societății române de lectură din Cluj; acceptă propunerea de a fi patronul Societății; promite sprijin material.

46. *Pesta, 20 mai 1860.* Ioan Maniu către Simion Bărnuțiu; abonarea studenților români din Pesta la „Naționalul” și la „Revista Carpaților”; orientări și atitudini politice ale maghiarilor; folosirea limbii maghiare în justiție; ignorarea limbilor națiunilor nemaghiare; încrederea românilor în triumful cauzei lor.

47. *Cluj, 25 mai 1860.* Protopopul Clujului, Ioan Fekete Negruțiu, către mitropolitul Șuluțiu; descrie parastasul oficiat de el pentru Ștefan Szécsenyi și Samuel Josika; participarea foarte numeroasă a maghiarilor; aprecierea mare de care el s-a bucurat din partea acestora.

48. *Bistrița, 25 mai 1860.* Gabriel Dorgo, președinte ale Tribunalului urbarial Bistrița către mitropolitul Șuluțiu; îi solicită intervenția pentru ca românii din Bistrița să primească o biserică nefolosită romano-catolică; informații privind precaritatea parohiei greco-catolice din localitate.

49. *Viena, 27 mai 1860.* Ioan Bob, student teolog la Viena, către Ioan Micu Moldovan; informații privind sosirea la Viena a membrilor români ai Senatului imperial lărgit; primirea făcută lui Șaguna și Mocioni de către studenții teologi; perorațiile acestora; conduita politică a prelaților greco-catolici; planul unirii tuturor teritoriilor locuite de români într-o provincie autonomă a Imperiului; conduita politică promaghiară a lui Emanuil Gojdu.

50. *[Cornăuți, mai 1860].* Frunțașii români din Bucovina către împărat; se cere menținerea autonomiei ducatului Bucovinei în cadrul Imperiului; se expun neajunsurile pe care ea le-a suferit pe timpul încorporării sale în Galiția; se argumentează pe larg importanța menținerii statutului de sine stătător al provinciei pentru progresul general al populației sale.

51. *[Cluj, mai 1860].* Statutele Societății de Lectură din Cluj: despre scopuri, fonduri, cotizațiile membrilor și atribuțiile forurilor conducătoare și ale adunărilor generale; Societatea se pune sub patronatul lui Alexandru Sterca Șuluțiu, Ioan Alexi și a altor mecenai ce o vor ajuta în viitor; în cazul dispariției Societății, fondurile de bani și cărțile să rămână unui institut de învățământ românesc din Monarhie.

52. *Vișeu de Sus, 9 iunie 1860.* Raport și scurtă descriere a judeului cercual din Vișeu, Vajda János, privind vizita canonică de 10 zile întreprinsă de episcopul greco-catolic de Gherla, Ioan Alexi, în cercul Vișeuului.

53. *Viena, 9 iunie 1860.* Nicolae Popea către Dimitrie Moldovan; cere expedierea la Viena a proiectului de program politic întocmit de D. Moldovan; defășurarea lucrărilor Senatului imperial lărgit; influența politică a aristocrației conservatoare maghiare; atenționează asupra gravității situației.

54. *Vișeu de Sus, 10 iunie 1860.* Scrisoare de mulțumire către episcopul greco-catolic Ioan Alexi, semnată de 17 oficiali ai cercului Vișeuului, după vizita canonică efectuată aici de înaltul prelat.

55. *Câmpeni, 11 iunie 1860.* Petre Ioanette către redacția „Gazetei” și „Foaiei”; anunță constituirea unui fond bănesc al comunelor din Munții Apuseni în vederea înființării unui gimnaziu românesc în Câmpeni; apreciază conlucrarea dintre uniți și neuniți; importanța școlilor pentru progresul general al națiunii.

56. *Viena, 12 iunie 1860.* Ioan Bob, student teolog către Ioan Micu Moldovan; știri despre studenții români la Viena; activitatea Senatului imperial lărgit; orientarea regimului spre maghiari; planul lui Șaguna pentru mitropolia ortodoxă; dezideratul unui ziar românesc în Banat; atragerea bancherilor aromâni din Viena spre cauza națională; progrese ale românilor din Principatele Unite; știri despre constatările locotenentului Grigore Pop la Blaj și la românii din Sibiu; pledoarie pentru inițierea unor demersuri culturale la Blaj; prenumeri pentru o litografie a lui Mihai Viteazul.

* 57. *Cernăuți, 14 iunie 1860.* Eudoxiu și Gheorghe Hurmuzachi către episcopul Andrei Șaguna; roagă să prezinte și să sprijine în fața împăratului memoriul Bucovinei pentru menținerea statutului ei autonom în fața planului de reîncorporare a sa la Galiția; importanța bisericii pentru progresul general al națiunii; apartenența Bucovinei comunității naționale românești; elogiul la adresa destinatarului.

58. *Brașov, 17 iunie 1860.* Românii din Brașov către arhiducele Rainer. președintele Senatului lărgit de la Viena; se expun în 18 puncte revendicările politice și sociale ale românilor din Transilvania; se cere sprijin pentru îndeplinirea lor de către împărat.

59. *Brașov, 18 iunie 1860.* George Bariț către Iosif Hodoș; îi expediază petiția înaintată de românii din Brașov președintelui Senatului imperial de la Viena; pledează pentru întocmirea unei petiții și din partea românilor din Munții Apuseni; recomandări privind redactarea și trimiterea acesteia; discreția care se impune.

* 60. *Sibiu, 22 iunie 1860.* Românii din Sibiu către episcopul Andrei Șaguna; felicitări pentru cuvântarea rostită de el în 21 iunie în Senatul imperial; importanța principiului egalității naționale; credința românilor față de împărat.

61. *Sibiu, 24 iunie 1860.* Paul Vasici către Dimitrie Moldovan; imperativul dezvoltării învățământului primar; carențele și piedicile aflate în calea sa; demersuri pentru constituirea „Astrei”; știri privind dotarea materială a episcopului ortodox.

* 62. *Veneția de Jos, 29 iunie 1860.* Ioan Pușcariu către Dimitrie Moldovan; anunță trimiterea unor adrese de mulțumire episcopului Șaguna pentru activitatea sa în Senatul imperial; sugerează să se procedeze la fel și în alte zone.

63. *Arad, 8 iulie 1860.* Atanasie Șandor către Timotei Cipariu; cere trimiterea unor cărți; informează despre traducerea *Eneidei* lui Virgiliu, pe care a făcut-o și alte preocupări literare ale sale; date privind ecourile dezbaterilor din Senatul imperial lărgit în zona Aradului, Maramureșului și Bihorului; opinii asupra atitudinii conducătorilor maghiari față de români; informații privind arestarea lui Atanasie M. Marienescu.

64. *Viena, 9 iulie 1860.* Ordinul Ministerului Justiției conținând precizări și completări privind folosirea limbii germane și a limbilor naționalităților în cadrul proceselor.

65. *Pesta, 9 iulie 1860.* Ioan Maniu către Simion Bărnuțiu; știri privind influența cuvântărilor din Senatul imperial lărgit asupra stării de spirit a populației; atitudini față de studenții români din Pesta; trecerea unor intelectuali transilvăneni în Principatele Unite; imperativul măririi numărului de intelectuali români în Transilvania.

66. *Satu Mare, 9 iulie 1860.* Românii din comitatul Satu Mare către Senatul imperial lărgit; se protestează împotriva cererii membrilor maghiari ai acestui for că în comitatele Satu Mare, Maramureș, Bihor și Arad să se folosească exclusiv limba maghiară; adeziunea fermă a românilor din aceste comitate pentru limba și naționalitatea lor; se pledează pentru verificarea la fața locului a acestui adevăr.

67. *Blaj, 9 iulie 1860.* Alexandru Sterca Șuluțiu către Guberniul Transilvaniei; atrage atenția că, anual, din fondul bobian al clerului, potrivit dorinței fondatorului, se cuvine acordată suma de 10.000, nu de 8.360 florini, care va fi împărțită celor trei eparhii în 1860.

68. *Viena, 10 iulie 1860.* Andrei Șaguna către George Bariț; anunță primirea aprobării guberniale pentru organizarea unei întruniri de pregătire a „Astrei”; roagă pe Bariț să întocmească un proiect de statute ale acesteia; sugestii în această privință.

69. *Viena, 10 iulie 1860.* Andrei Șaguna către Consistoriul din Blaj; anunță aprobarea primită de la Gubern în vederea organizării unei întruniri de pregătire a „Astrei”; a rugat pe G. Bariț să pregătească un proiect de statute ale acesteia.

70. *Cluj, 12 iulie 1860.* George Filip către Iacob Mureșan; știri privind conduita politică a publicului maghiar din Cluj; interesul românilor pentru dezbaterile Senatului imperial lărgit; anunță inițierea unei colecte pentru constituirea unui fond bănesc al „Gazetei Transilvaniei”; necesitatea apariției ei de două ori pe săptămână în vederea unei mai bune apărări a cauzei naționale; trimite lista contribuitorilor și suma de 115 fl.; pledează pentru continuarea colectelor.

71. *Gherla, 12 iulie 1860.* Episcopul Ioan Alexi către ministrul de interne Agenor Goluchowski; dorința românilor pentru egala îndreptățire a națiunii și limbii lor; adeziunea lor față de dinastie; interesul pentru dezbaterile Senatului imperial; dezmințe alegațiile privind dezinteresul populației românești a eparhiei sale față de naționalitatea și limba sa.

72. *Sibiu, 12 iulie 1860.* Guvernatorul Friedrich Liechtenstein către episcopul Andrei Șaguna; anunță că aprobarea organizării unei întruniri pregătitoare a intelectualilor români în vederea întemeierii „Astrei” este condiționată de prezentarea Statutelor ei; cere întocmirea acestora.

73. *[Brașov, 7-12 iulie 1860].* George Bariț către un grup de nobili maghiari din Treiscaune; fragment; exprimă teama românilor privind intenția sașilor și maghiarilor de restaurare a vechii ordini constituționale a Transilvaniei; dezacordul lor ferm față de acest plan.

74. *Gherla, 16 iulie 1860.* Prepozitul capitular din Gherla [?] către protopopii eparhiei; anunță apariția la Pesta a unei litografii a lui Mihai Viteazul; recomandă să se facă premunerări.

75. *Blaj, 16 iulie 1860.* Alexandru Sterca Șuluțiu către Guberniul Transilvaniei; își exprimă nemulțumirea privind deciziile Ministerului Cultelor și Instrucțiunii publice referitoare la fundația de burse Ramonțiai care lezau interesele tineretului studios român și contraveneau intențiilor fondatorului; consideră că nu este drept ca de acest fond să beneficieze și alte naționalități, dar nu va intenta totuși o acțiune în justiție, deplin convins că ea ar fi sortită eșecului.

76. *Arad, 22 iulie 1860.* Reprezentanții comunității ortodoxe române din Arad către episcopul Andrei Șaguna; felicitări și mulțumiri pentru respingerea tezei reprezentanților maghiari în Senatul lărgit privind exclusivitatea limbii maghiare pe teritoriul Ungariei; adeziunea comunității române arădene față de națiunea și limba sa.

77. *Rusu Bârgăului, 24 iulie 1860.* Reprezentanții a 18 comune născădene, foste grâncierești, către Senatul imperial lărgit de la Viena; expun în 18 puncte revendicările sociale și politice ale românilor; se insistă asupra nedreptăților făcute foștilor grăniceri și asupra viitoarei organizări constituționale a Transilvaniei.

78. *Zărnești, 26 iulie 1860.* George Bariț către Iacob Mureșan; cere să se dea publicității scrisoarea sa deschisă adresată contelui Teleki Domokos care asigură în ziarul „Kolozsvári Közlöny” pe români despre netemeinicia temerilor lor politice și despre bunele intenții ale conducătorilor maghiari față de ei; față de aceste asigurări generale, Bariț pledează pentru întrunirea unei diete transilvănene, singurul for în care națiunile țării se pot reconcilia.

79. *Sibiu, 27 iulie 1860.* Maximilian Fügér, vicepreședinte al Tribunalului Suprem al Transilvaniei către președinții tribunalelor districtuale; cere ca în virtutea ordinului ministrului justiției din 3 iulie 1860 privind folosirea limbilor populației, să se respecte în activitatea judecătorească limbile română și maghiară; să se anunțe situațiile în care lipsesc angajații cunoscători ai acestor limbi.

80. *Iași, 28 iulie 1860.* Ministerul cultelor și instrucțiunii publice al Moldovei către epitropia bisericii Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului; anunță acordarea unei subvenții de 18.500 lei pentru școlile patronate de ea.

81. *Alba Iulia, 29 iulie 1860.* Axente Sever către George Bariț; anunță trimiterea de către românii din zona Albei Iulii și a Munților Apuseni a unei petiții către Senatul imperial vienez; comentarii și extrase din aceasta; planul plecării mai multor delegații românești la Viena pentru susținerea cauzei naționale; roagă pe Bariț să redacteze conceptul unui memoriu național.

82. *Gherla, 30 iulie 1860.* Ordinariatul greco-catolic de la Gherla către prezidiul districtual de la Dej, privind comportamentul inadecvat al preotului greco-catolic din Valea Groșilor, Vasile Mureșan; explicațiile date de el în legătură cu broșura lui Basiliu Pop privind problemele urbariale; amintitul preot nu ar fi dat cu această ocazie motiv pentru agitații, ci ar fi fost acuzat de inamici personali; Ordinariatul îi va da indicații în acest sens și îi va restitui broșura ca proprietate personală.

83. *Târgu Lăpuș, 1 august 1860.* Frunțașii români din Târgu-Lăpuș către Iosif Hodoș; anunță trimiterea unei adrese de mulțumire episcopului Șaguna la Viena; se reproduce textul petiției de 10 puncte trimisă de românii din această zonă Senatului imperial lărgit de la Viena.

84. *Viena, 3 august 1860.* Vasile Ladislau Popp către Iacob Mureșan; comentarii privind noile dispoziții privind folosirea limbilor naționale în justiție; imperativul ca românii să se folosească de aceste înlesniri și să reclame încălcarea lor de către forurile locale.

85. *Zărnești, 6 august 1860.* George Bariț către episcopul Andrei Șaguna; se angajează, potrivit cererii episcopului, că va întocmi un proiect de statute ale plănuitei societăți literare a românilor din Transilvania; promite că va avea în vedere și sugestiile episcopului.

86. *Sibiu, 7 august 1860.* Guvernatorul Friedrich Liechtenstein către episcopul Ioan Alexi; dă asigurări că, în virtutea principiului deplinei egalități a națiunilor și confesiunilor, drepturile românilor vor fi respectate atât pe plan politic cât și pe plan lingvistic.

87. *Cluj, 8 august 1860.* Ioan Rațiu către Iosif Hodoș; comunică amânarea planului trimerii unei delegații naționale românești la Viena.

88. *Blaj, 11 august 1860.* Alexandru Sterca Șuluțiu către Andrei Șaguna; grațitudinea față de împărat pentru recunoașterea principiului egalității între națiuni; imperativul recunoașterii lui și de către națiunile conlocuitoare ale Transilvaniei; felicitări și mulțumiri pentru activitatea depusă de Șaguna în Senatul imperial lărgit.

89. *Brașov, 13 august 1860.* Reprezentanții comunității bisericii Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului către ministrul justiției, Nádasdy Ferenc; mulțumiri pentru dispoziția ministerială privind folosirea limbilor naționale în justiție; roagă publicarea ei în „Foaia legilor”.

90. *Gherla, 18 august 1860.* Circular al episcopului Ioan Alexi către cler și credincioși; anunță vizitația canonică pe care a făcut-o în unele părți ale eparhiei; apreciază zelul clerului depus pentru biserică și școală; loialitatea românilor față de împărat; necesitatea conviețuirii pașnice cu celelalte națiuni; reprobă gestul unor preoți și mireni din Maramureș de a cere folosirea limbii maghiare în executarea lucrărilor cadastrale.

91. *Viena, 21 august 1860.* Andrei Șaguna, Andrei Mocioni și Nicolae Petrino către împărat; se cere aprobarea reînființării vechii mitropolii ortodoxe a românilor din Transilvania și Ungaria și încuviințarea întrunirii unui sinod al episcopiei Bucovinei.

92. *Blaj, 21 august 1860.* Mitropolitul Alexandru Sterca Șuluțiu către episcopii Ioan Alexi, Vasile Erdeli și Alexandru Dobra; condamnă gestul unor

români din Maramureș de a cere Ministerului Justiției executarea lucrărilor cadastrale în limba maghiară; deserviciul mare făcut cauzei naționale românești; necesitatea unor intervenții hotărâte la împărat și la Ministerul de Justiție pentru a protesta împotriva acestei acțiuni care contravine intereselor și dorințelor comunității naționale românești.

93. *Pesta, 22 august 1860.* Ioan Maiorescu către Simion Bărnuțiu: fragment; informații amănunțite despre tinerii intelectuali transilvăneni trecuți în Principatele Unite în ultimul an.

94. *[Viena, 20-25 august 1860].* Vincențiu Babeș către Iacob Mureșan: informații privind poziția politică a episcopului Șaguna și a baronului N. Petrino; succesul broșurii lui V. Babeș și A. Mocioni privind problema naționalităților: organizarea unor colecte pentru sprijinirea studenților români; conduita politică a slavilor de sud.

95. *Arad, 27 august 1860.* Reprezentanții comunității ortodoxe române din Arad către Consistoriul episcopiei Arad; roagă să se facă demersuri pentru instituirea unei catedre de limba română pe lângă gimnaziul din localitate.

96. *Oradea, 28 august 1860.* Episcopul Vasile Erdeli către mitropolitul Șuluțiu; dezaprobă și el gestul celor 58 de români maramureșeni de a cere executarea lucrărilor cadastrale în limba maghiară; dezmințirea făcută în „Allgemeine Zeitung”; necesitatea contracarării unor asemenea acțiuni din partea Ordinariatului episcopiei Gherlei.

97. *Gherla, 28 august 1860.* Episcopul Ioan Alexi către mitropolitul Șuluțiu; dezvăluie cursa în care au fost atrași cei 58 de semnatari maramureșeni ai cererii privind folosirea limbii maghiare la executarea lucrărilor cadastrale; comunică acțiunile pe care le-a întreprins pentru contracararea ei.

98. *Viena, 29 august 1860.* Vincențiu Babeș despre importanța revendicărilor formulate în broșura-program *Cauua limbilor și naționalităților din Austria pertractată de un român*; pledează pentru federalizarea imperiului pe baza egalei îndreptățiri politice a celor 10 națiuni; condamnă centralismul austriac din timpul neoabsolutismului și consecințele negative ale acestuia asupra popoarelor din Austria și vechile tendințe de supremație politică maghiară manifestate înainte de 1848 și în 1848-1849.

99. *Lugoj, 30 august 1860.* Episcopul Alexandru Dobra către mitropolitul Șuluțiu; consideră că retractarea cererii privind folosirea limbii maghiare la executarea lucrărilor cadastrale din Maramureș ar trebui să vină din partea

semnatarilor ei; asigurări privind sprijinul său în cazul în care mitropolitul ar iniția un demers legal, pentru contracararea cursei întinse românilor maramureșeni; critici la adresa episcopului Șaguna.

100. *Viena, 30 august 1860.* Vincențiu Babeș către Iacob Mureșan; paternitatea lui V. Babeș asupra broșurii *Cauza limbii și a naționalității în Austria pertractată de un român*; publicarea ei în „Foaie”; cauza românilor în unele ziare străine; știri privind lucrările Senatului imperial lărgit.

101. *Viena, septembrie 1860.* Vincențiu Babeș către publicul cititor; pledoarie pentru principiul egalei îndreptățiri politice a celor 10 națiuni din Austria, promovat în broșura *Cauza limbilor și naționalităților în Austria pertractată de un român*; prima dată broșura a apărut în germană, pentru ca străinii și conducătorii de stat din imperiu să cunoască importanța restructurării statului pe baza acestui principiu; salută apariția variantei românești pentru ca fiecare român din imperiu să fie pătruns de conștiința națională modernă și să pledeze pentru aplicarea în viața de stat a acestui principiu.

102. *Viena, [septembrie] 1860.* Program politic, publicat sub formă de broșură, al lui Andrei Mocioni, desemnat de împărat ca reprezentant al românilor din Banat în Senatul imperial lărgit; argumente de ordin filosofic, politic, juridic, din punct de vedere al intereselor de stat și al intereselor celor 10 națiuni din Austria pentru federalizarea pe baza dreptului etnic a imperiului, cuprinse, promovate și propuse public în broșura *Cauza limbilor și naționalităților în Austria pertractată de un român*; formula federalizării și a egalei îndreptățiri politice a tuturor popoarelor din Monarhie este prezentată ca fiind singura soluție rațională, modernă și practică pentru salvagardarea poziției de mare putere a acesteia în Europa.

103. *Viena, septembrie 1860.* Tratat suplimentar cuprins în varianta română a broșurii-program *Cauza limbilor și naționalităților în Austria pertractată de un român*; înfierează tendințele de supremație politică maghiară de sorginte aristocratică și demonstrează pericolul ce-l reprezintă centralismul maghiar de stat și maghiarizarea pentru destinele națiunilor nemaghiare din Ungaria Coroanei Sfântului Ștefan; pledează pentru federealizarea imperiului pe baza egalei îndreptățiri politice a celor 10 națiuni din stat.

104. *Călinești, 4 septembrie 1860.* Reprezentanții comunităților greco-catolice din protopopiatele Izei, Coșeiului, Sighetului către ministrul de justiție; salută inițiativa folosirii și a limbii române în justiție; se desolidarizează de cererea unor juzi comunali din Maramureș privind folosirea limbii maghiare la lucrările cadastrale; cer să se ia măsuri pentru folosirea limbii române în administrație și justiție și numirea unor funcționari români.

105. *Gherla, 5 septembrie 1860.* Circular al episcopului Ioan Alexi către cler și credincioși; importanța funcțiilor sacre și laice ale preoților pentru bunul mers al comunităților sătești; imperativul acuratei împliniri a acestora; reprobă participarea unor preoți la acțiuni cu caracter politic, incompatibile cu statutul clerical; interdicția organizării unor întruniri în probleme bisericești fără aprobarea prealabilă; credința românilor față de împărat.

106. *Gherla, 11 septembrie 1860.* Episcopul Ioan Alexi către mitropolitul Șuluțiu; explicații privind substratul cererii a 58 de români din Maramureș pentru folosirea limbii maghiare la lucrările cadastrale; demersurile pe care le-a făcut pentru contracararea ei.

107. *Blaj, 13 septembrie 1860.* Alexandru Sterca Șuluțiu către Andrei Mocioni; mulțumiri pentru broșura germană care i s-a trimis; aprecieri și felicitări pentru activitatea depusă în cadrul Senatului imperial lărgit; roagă trimiterea a cât mai multor exemplare a traducerii românești a broșurii.

108. *Sibiu, 13 septembrie 1860.* Axente Sever către George Bariț; cere acordarea unui post; imposibilitatea de a rămâne în Alba Iulia din motive politice.

109. *Blaj, 15 septembrie 1860.* Alexandru Sterca Șuluțiu către protopopii: descrie situația tristă a creștinilor din Siria, masacrați și persecutați de musulmani; dispune adunarea unor fonduri bănești pe seama lor.

110. *Brașov, 19 septembrie 1860.* Reprezentanții bisericii Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului către Ministerul cultelor și învățământului al Moldovei; se aduc mulțumiri pentru subvenția bănească anuală acordată școlilor românești din localitate.

111. *Alba Iulia, 19 septembrie 1860.* Axente Sever către George Bariț; știri privind plecarea unor delegați români la Viena; necesitatea asigurării cheltuielilor materiale pentru unii dintre ei.

112. *Zărnești, 25 septembrie 1860.* Scrisoare deschisă a lui George Bariț către Dozsa Dániel, redactorul ziarului „Kolozsári Közlöny”; convingerea lui Bariț privind posibilitatea întrunirii dietei; substratul poziției ziarului „Naționalul” din București față de maghiari; atitudinea guvernului Moldovei față de ceangăi; imperativul respectării limbilor naționalităților în administrație; problema Daco-României; referințe istorice privind evoluția românilor în sec. al XVII-lea; neîncrederea lor în promisiunile conducătorilor maghiari.

113. *Timișoara, 27 septembrie 1860.* Locumtenența Banatului către Comandamentul General Militar de la Timișoara; se cere supravegherea și, eventual, expulzarea lui Teodor Moldovan venit din Principatele Unite.

114. *[Viena, 24-27 septembrie 1860].* Andrei Mocioni către împărat; memoriu prin care se cere menținerea autonomiei Banatului Timișan și Voivodinei Sârbești în cadrul Imperiului; argumente istorice și realități curente ale vieții populației românești și sârbești care pledează împotriva alipirii sale la Ungaria.

115. *Sibiu, 29 septembrie 1860.* Paul Vasici către Dimitrie Moldovan; revenirea lui Șaguna de la Viena; votul Senatului imperial lărgit privind viitoarea organizare a Imperiului; întrunirea comisiei filologice române la Sibiu; iminența întrunirii sinodului ortodox.

116. *Erdő Tagyos, 30 septembrie 1860.* Ioan Maniu către Simion Bărnuțiu; informații privind șederea sa la conacul familiei Huszár; disputele pe care le susține aici privind trecutul și prezentul românilor; intoleranța preopinienților săi față de limbile națiunilor nemaghiare; fățărnicia conducătorilor maghiari față de acestea; politica de introducere forțată a limbii maghiare; ostilitatea care există față de căpeteniile românilor; știri referitoare la votul Senatului imperial lărgit privind viitoarea organizare a Imperiului; opoziția maghiarilor privind întrunirea unei diete a Transilvaniei.

117. *Blaj, 2 octombrie 1860.* Timotei Cipariu către George Bariț; despre unele probleme legate de literatură, asociațiile literare românești și modalitatea adoptării noii ortografii unitare.

118. *Sibiu, 3 octombrie 1860.* Circular al episcopului Andrei Șaguna prin care invită pe protopopi și câte un mirean ales de fiecare protopopiat să participe la sinodul de la Sibiu, din 24 octombrie, în vederea restaurării mitropoliei.

119. *Sibiu, 3 octombrie 1860.* Iacob Bologa către Dimitrie Moldovan; consfătuirea politică a unor frunzași români ortodocși din Sibiu; invitație adresată lui Dimitrie Moldovan pentru a se alătura acestora spre a pune în mișcare pe episcopul Șaguna.

120. *Cernăuța, 3 octombrie 1860.* Alecu Hurmuzaki către studenții români din Viena; le mulțumește pentru felicitările și încurajările cu care sunt primite eforturile oamenilor politici români făcute la Viena pentru menținerea autonomiei Ducatului Bucovinei împotriva tendinței de reîncorporare a sa la Galiția.

121. *Sibiu, 6 octombrie 1860.* Franz Lattermann, președintele Tribunalului Suprem al Transilvaniei către președinții tribunalelor districtuale; se dispune folosirea și a limbilor maghiară și română în administrarea treburilor judiciare;

îndemnuri pentru magistrați de a-și însuși și limba literară română; aprecieri în ceea ce privește acurata administrare a dreptății.

122. *Toplița, 9 octombrie 1860.* Comuna Toplița către Pretura Gurghiu; cere recunoașterea limbii române ca limbă oficială a localității.

123. *Jurești, 9 octombrie 1860.* Extras din protocolul comunelor Sărăzani, Pogănești, Bârna, Bolești, Drinova și Jurești, care întrețineau împreună același notar, prin care se declară limba română ca limba lor oficială.

124. *Satu Mare, 10 octombrie 1860.* Protopopul Petru Bran către episcopul Ioan Alexi; înștiințează despre cursul de limba română pe care îl predă elevilor români ai Gimnaziului din Satu Mare și cere să se facă demersurile necesare pentru remunerarea sa.

125. *Viena, 12 octombrie 1860.* Ioan Bob, teolog unit de Viena, către Ioan Micu Moldovan; închiderea Senatului imperial lărgit; conduita politică a familiei Mocioni; atitudinea membrilor români ai Senatului imperial; elogiul la adresa demersurilor lui Andrei Șaguna și Vincențiu Babeș.

126. *Zărnești, 13 octombrie 1860.* George Barițiu către Dozsa Daniel; aprecieri privind cărțile de istorie referitoare la Transilvania; lipsa unei istorii obiective a Transilvaniei care să trateze și problemele românilor; multe familii nobile maghiare de origine română au contribuit la literatura, cultura și istoria maghiară; persecuțiile suferite de români în secolul al XVII-lea din partea principilor protestanți; despre importanța colecției de inscripții romane din Transilvania și a *Cronicii* lui Gheorghe Șincai, „Herculele” istoriei naționale românești.

127. *Brașov, 14 octombrie 1860.* George Barițiu către ministrul de Interne din București; explică motivele pentru care nu poate primi postul de redactor la „Monitorul Oficial”.

128. *[Veneția de Jos], 15 octombrie 1860.* Ioan Pușcariu către Dimitrie Moldovan; știri privind demersurile făcute pentru înființarea societății „Astra”.

129. *Sibiu, 17 octombrie 1860.* Paul Vasici către Dimitrie Moldovan; intervenția episcopului Șaguna pe lângă mitropolitul Șuluțiu pentru a prelua conducerea unei delegații naționale la Viena.

130. *Blaj, 20 octombrie 1860.* Alexandru Sterca Șuluțiu către Alexandru Dobra; anunță că nu poate renunța la nici o bursă a Arhidiecezei în favoarea Episcopiei de Lugoj destinată studiilor teologice de la Viena și că nu poate primi încă un cleric bănățean la seminarul din Blaj.

131. *Blaj, 20 octombrie 1860.* Alexandru Sterca Țoluțiu către Guberniul Transilvaniei; deplânge faptul că în multe parohii funcționau preoți cu o instrucție școlară deficitară; din această cauză arhidieceza nu putea renunța la nici o bursă acordată teologilor români ce studiau la Viena în favoarea Episcopiei de Gherla.

132. *Viena, 20 octombrie 1860.* Francisc Iosif către ministrul-președinte Rechberg; preconizează convocarea unei conferințe „regnicolare” a Transilvaniei din notabili de diferite naționalități, confesiuni și stări sociale în vederea înaintării unor propuneri privind noua alcătuire a viitorului for legislativ al statului.

133. *Viena, 20 octombrie 1860.* Francisc Iosif către ministrul-președinte Rechberg; ordonă trimiterea în Banatul timișan și Voivodina sârbească a unui comisar imperial în persoana lui Alexandru Mensdorff-Pouilly, spre a sonda dorințele populației locale în privința viitoarei reformări a provinciei.

134. *Gherla, 24 octombrie 1860.* Episcopul Gherlei, Ioan Alexi, către protopopul Satului Mare; îl încunoștiințează că s-au făcut demersurile necesare în vederea remunerării sale pentru cursul de limba română predat elevilor români ai Gimnaziului romano-catolic din localitate.

135. *Viena, 25 octombrie 1860.* Vincențiu Babeș către Iacob Mureșan; îl anunță că i-a trimis 200 exemplare din broșura *Cauza limbelor și naționalităților în Austria pertractată de un român*; despre unele ajutoare financiare pentru publicistica și învățământul național.

136. *Blaj, 26 octombrie 1860.* Alexandru Sterca Țoluțiu către Ioan Fekete Negruțiu; nu este de acord ca dintr-o parte a venitului mănăstirii Strâmba Fizeșului să se acorde o bursă pentru un singur jurist român; împărtășește și el ideea că era necesară creșterea și educarea unor generații de juriști români tineri, dar acordă prioritate nevoilor școlii confesionale unite din Fizeșu Gherlei: dispune ca dintr-o parte a venitului mănăstirii să fie plătit un învățător capabil care să primească plata și de la comuna respectivă.

137. *Sibiu, 26 octombrie 1860.* Sinodul ortodox întrunit la Sibiu către Alexandru Ioan Cuza; se cere reacordarea pe seama bisericii române ortodoxe din Transilvania a moșiei Merișani, donată ei de Constantin Brâncoveanu.

138. *Sibiu, 26 octombrie 1860.* Sinodul ortodox român din Sibiu către împărat; se cere independența bisericii ortodoxe române din Transilvania față de ierarhia sârbă din Carloviț și constituirea ei într-o mitropolie de sine stătătoare.

139. *Viena, 26 octombrie 1860*. Studenții români din Viena către Mihail Kogălniceanu; felicitări pentru înființarea Universității din Iași; importanța științei și culturii pentru progresul popoarelor; încrederea în viitorul poporului român; imperativul regenerării sale.

140. *Orăștie, 26 octombrie 1860*. Proiect de program, formulat în 16 puncte, privind revendicările naționale ale românilor din Transilvania.

141. *[Sibiu, 26 octombrie 1860]*. Proiect de program politic privind reglementarea raporturilor legislative și de stat dintre românii, maghiarii și sașii din Transilvania, întocmit în cadrul consfătuirii politice a unor intelectuali români, ținută la Sibiu în 26 octombrie 1860.

142. *Zărnești, 27 octombrie 1860*. George Bariț către publicul românesc; anunță demersurile făcute pentru înființarea „Astrei”; necesitatea întocmirii statutelor acesteia; face cunoscută acordarea unor burse pentru studenții români; imperativul măririi numărului juriștilor români; necesitatea cooperării pentru unificarea eforturilor materiale destinate acestui scop.

143. *Pesta, 1 noiembrie 1860*. Wass Samu către George Bariț; obiectivul reconcilierii politice a românilor și maghiarilor pentru binele patriei comune; dorința conducătorilor maghiari de a cunoaște revendicările românilor din Transilvania; își oferă serviciile pentru a mijloci contactele necesare; regretul lui Eötvös de a nu-l fi putut întâlni pe Bariț la Brașov.

144. *Pesta, 5 noiembrie 1860*. Ioan Maniu către Simion Bărnuțiu; știri privind examenele pe care le are de susținut; pledează pentru revenirea lui Bărnuțiu în Transilvania pentru a-și aduce contribuția la reorganizarea constituțională a acesteia; penuria de cadre cu pregătire superioară la românii transilvăneni.

145. *Sibiu, 7 noiembrie 1860*. Proiect de memoriu către împărat, pregătit pentru delegația națională română trimisă la Viena; se cere numirea unui comisar imperial român pentru organizarea viitoarei diete a Transilvaniei, desemnarea de către capii bisericești a membrilor români ai conferinței interetnice pregătitoare a dietei; desemnarea fie a Albei Iulii, fie a Sibiului ca loc de întrunire a acesteia și apoi a dietei.

146. *[Brașov, 8 noiembrie 1860]*. Program politic lansat de redacția „Gazetei ...” și „Foaiei ...”; necesitatea ca localitățile românești să declare limba lor ca limba oficială; se propune constituirea unei reprezentanțe politice a națiunii; modalitatea susținerii materiale a acesteia.

147. *Vișeu de Mijloc, 12 noiembrie 1860.* Vasile Mihalca, viceprotopopul Vișeuului, către Ioan Alexi; cerc, în numele sinodului protopopial, îndrumări privind conduita politico-religioasă a clerului și a credincioșilor din subordinea sa.

148. *Pesta, 12 noiembrie 1860.* Ioan Maniu către Simion Bărnăuțiu; despre diferitele planuri pentru viitorul politic al Transilvaniei; propaganda maghiară pentru uniunea Transilvaniei cu Ungaria; activitatea emigrației maghiare în Italia; tendința maghiară de a alipi Partium-ul la Ungaria; stăruie pentru revenirea lui Bărnăuțiu în Transilvania în vederea ocupării unei înalte funcții administrative.

149. *[Orăștie], 12 noiembrie 1860.* Proiect de memoriu național către împărat, trimis delegației românești de la Viena; mulțumiri pentru recunoașterea autonomiei Transilvaniei și pentru proclamarea principiului egalității politice între națiuni; se cere ca numirea funcționarilor români să se facă după consultarea mitropolitului Șuluțiu și a episcopului Șaguna; se pledează ca cel puțin o treime din membrii viitoarei conferințe interetnice să fie români.

150. *Oradea, 13 noiembrie 1860.* Consistoriul ortodox din Oradea către împărat; cere reînființarea mitropoliei ortodoxe române, a episcopiei de Oradea, sinod și congres național.

151. *Brașov, 14 noiembrie 1860.* George Bariț către Wass Samu; exprimă convingerea că libertatea reprezintă idealul comun al maghiarilor și românilor; neîncrederea conducătorilor acestora în promisiunile maghiare; așteptările legate de viitoarea conferință interetnică a Transilvaniei proiectată de monarh; opoziția românilor față de uniunea cu Ungaria; incertitudinile legate de modul realizării acesteia; azeziunea românilor față de limba lor; se expune, în 4 puncte, orientarea politică generală a națiunii române.

152. *Ludoș, 14 noiembrie 1860.* Românii din localitate către Pretura Mercurii; protestează împotriva abuzurilor săvârșite de notarul Mihăilă Szmigelski care nu stăpânește bine limba română; cer numirea unui notar român care să folosească limba română în administrație, în virtutea instrucțiunilor imperiale.

153. *Pătrânjeni, 14 noiembrie 1860.* Satele Pătrânjeni, Galați, Feneș și Presaca către Pretura Alba Iulia; cer ca, potrivit noilor dispoziții oficiale, autoritățile locale să li se adreseze exclusiv în limba română.

154. *[Brașov, 26 octombrie – 15 noiembrie 1860].* Manifest adresat românilor din Transilvania privind organizarea statului; se pledează pentru numirea unui cancelar drept, pentru reprezentarea egală a românilor în viitoarea conferință interetnică, pentru ca deputații români în dietă, minimum o treime din structura acesteia, să dispună de drept de veto.

155. *Sibiu, 15 noiembrie 1860.* Andrei Șaguna către Ladislau Basiliu Pop; nemulțumirea pentru unele demersuri ale românilor din Brașov; neconsultarea sa din partea factorilor de decizie din Viena, scepticism în privința efectelor politice ale Diplomei din 20 octombrie 1860; opoziția forțelor maghiare față de aceasta; informații privind deciziile sinodului ortodox de la Sibiu.

156. *Sibiu, 15 noiembrie 1860.* Iacob Bologa către Dimitrie Moldovan; demersuri ale unor fruntași români din Sibiu pentru ca prelații români să preia în comun inițiativa națională; intervenția episcopului Șaguna pe lângă mitropolitul Șuluțiu pentru a lua conducerea unei delegații naționale la Viena.

157. *Târgu Lăpuș, 15 noiembrie 1860.* Fruntașii români din protopopiatul Târgu Lăpuș către Ioan Alexi; necesitatea luptei contra uniunii Transilvaniei la Ungaria; Transilvania să fie organizată pe baza egalei îndreptățiri naționale; numirea unui cancelar român și a unor dregători naționali; cens electoral de 2 fl.; oficializarea limbii române; dietă la Alba Iulia; Academie de drept cu limbă de predare română; respectarea egalității și autonomiei bisericești; restituirea unor proprietăți ale foștilor grăniceri români.

158. *Blaj, 16 noiembrie 1860.* Timotei Cipariu către George Bariț; îl invită, în numele mitropolitului Șuluțiu, să facă parte din delegația națională care urma să pornească spre Viena; informații privind componența delegației și plecarea conducătorului acesteia spre capitala Imperiului; relatări privind articolele sale trimise „Gazetei Transilvaniei” și atitudinea ziarului „Kolozsvári Közlöny”; opinii privind viitoarea dietă a Transilvaniei.

159. *Sibiu, 16 noiembrie 1860.* A. Șaguna către Al. St. Șuluțiu; gravitatea situației politice pentru români; imperativul trimerii unei delegații naționale la Viena; roagă pe Șuluțiu să preia conducerea ei sau, în imposibilitatea plecării lui, sarcina să fie preluată de episcopul Gherlei; componența și obiectivele delegației.

160. *Viena, 18 noiembrie 1860.* Ioan Bob către Ioan Micu Moldovan; deplânge pasivitatea politică a Blajului; imperativul inițiativei tineretului pentru cauza națională în cooperare cu Barițiu și românii din Sibiu; neîncredere în episcopul Șaguna; atitudinea energică a profesorilor Gimnaziului din Beiuș; conduita politică a episcopului Vasile Erdeli; pledoarie pentru: introducerea limbii române în viața publică, numirea unui cancelar român, reducerea censului, opoziție față de unirea Transilvaniei cu Ungaria; participarea la acțiunea națională a mitropolitului Șuluțiu; influența mare a lui Barițiu; pericolul pentru români a unirii cu Ungaria; imperativul conlucrării dintre Șuluțiu și Barițiu; atitudinea politică a lui Augustin Pop; zvonuri despre noul cancelar.

161. *Braşov, 18 noiembrie 1860.* Proiect de program național al conferinței românilor din Braşov și împrejurimi, ținută la 6/18 noiembrie 1860 și trimis lui Alexandru Sterca Șuluțiu și delegației naționale spre a fi înaintat împăratului.

162. *Timișoara, 19 noiembrie 1860.* Hotărârile Conferinței naționale române de la Timișoara, referitoare la autonomia Banatului.

163. *Alba Iulia, 21 noiembrie 1860.* Axente Sever către George Bariț; plecarea mitropolitului Șuluțiu spre Viena pentru a conduce delegația națională la împărat; știri despre conținutul petițiilor naționale elaborate de fruntașii români, printre care și Dimitrie Moldovan; adeziunea fermă a maghiarilor la legile din 1848; eventualitatea participării lui Bariț la delegația vieneză.

164. *Sibiu, 21 noiembrie 1860.* Iacob Bologa către Dimitrie Moldovan; plecarea spre Viena a mitropolitului Șuluțiu, conducătorul delegației naționale române; informarea lui Ladislau Vasile Pop despre demersurile politice românești.

165. *Sibiu, 22 noiembrie 1860.* Andrei Șaguna către Alexandru Sterca Șuluțiu; anunță că i-a expediat un memoriu național spre a fi înaintat de către delegația de la Viena împăratului.

166. *Viena, 22 noiembrie 1860.* Vasile Ladislau Pop către Iacob Mureșan; șansele pe care le avea națiunea română în lupta pentru drepturi politice; rolul național al comunelor românești, al episcopilor și capitlurilor; considerații privind structura și deciziile conferinței interetnice preconizate de împărat; persoanele care pot fi numite în funcția de cancelar aulic al Transilvaniei; neîncrederea în politica maghiară și săsească; confuzia politică ce domnește la Viena; imperativul ca românii să profite la maximum de noua libertate de mișcare.

167. *Sibiu, 24 noiembrie 1860.* Paul Vasici către Dimitrie Moldovan; informații privind memoriul întocmit de Dimitrie Moldovan, datat Sibiu, 7 noiembrie; plecarea lui Ion Popasu spre Viena prin Orăștie; programul național întocmit la Braşov.

168. *Făgăraș, 25 noiembrie 1860.* Memoriu către împărat, semnat de reprezentanții a 74 de comune din districtul Făgăraș, care cer împăratului ca limba oficială în district să fie cea română și să fie numit un român în funcția de căpitan suprem: se fac și propuneri în acest sens.

169. *Abrud, 25 noiembrie 1860.* Program al lui Iosif Hodoș privind viitoarea organizare politică a românilor; se pledează pentru unirea tuturor teritoriilor locuite de români într-o singură provincie de sine stătătoare în cadrul

Imperiului, cu un guvern, dietă și administrație proprie; imperativul întrunirii unui congres național românesc; politica de supremație națională promovată de conducătorii maghiari; obiectivul uniunii Transilvaniei cu Ungaria urmărit de ei.

170. *Gherla, 25 noiembrie 1860*. Episcopul Ioan Alexi către mitropolitul Șuluțiu; regretă că din cauza bolii nu poate prelua conducerea delegației naționale la Viena; urează succes delegației; convingerea că îmbunătățirea situației românilor se poate efectua doar pe baza Diplomei imperiale din 20 octombrie.

171. *Iernut, 28 noiembrie 1860*. Matei Pop Grideanu către redacția „Telegrafului român”; expune în 7 puncte opiniile sale privind principiile pentru reorganizarea administrativă a Transilvaniei.

172. *[Brașov, 30 noiembrie 1860]*. Redacția „Gazetei ...” și „Foi” către publicul cititor; adeziunea celor două publicații pentru cauza națională românească; imperativul înmulțirii aparițiilor lor în anul 1861 în noul context politic.

173. *Blaj, 30 noiembrie 1860*. Mitropolitul Alexandru Sterca Șuluțiu către protopopul Moise Boieriu; îi cere să susțină în fața oficialităților din scaunul Trei Scaune imperativul frecventării de către copiii români greco-catolici doar a școlilor proprii acolo unde acestea există; școlile romano-catolice vor fi frecventate de ei doar acolo unde lipsesc cele proprii; necesitatea dotării și a școlilor greco-catolice din veniturile comunale.

174. *Gherla, 1 decembrie 1860*. Episcopul Ioan Alexi către viceprotopopul Vasile Mihalca; recomandă ca românii subordonați lui să ia ca îndreptar în chestiunea politică Diploma imperială din 20 octombrie, circularele sale și conduita „Gazetei Transilvaniei”.

175. *Hațeg, 1 decembrie 1860*. Gavril Pop, vicarul Hațegului către Timotei Cipariu; disputa sa pe teme de istorie cu ziarul „Idök Tanuja”; pericolul grav care îl reprezintă pentru români uniunea Transilvaniei cu Ungaria.

176. *Viena, 1 decembrie 1860*. Scrisoare deschisă a lui Axente Sever adresată ziarului „Pesti Napló”; se reprobă politica de supremație națională promovată în trecut de casa conducătoare maghiară; se enumeră o serie de acțiuni recente care arată că naționalitățile nemaghiare nu pot spera la o reală respectare a drepturilor lor; inconsistența declarațiilor egalitariste maghiare fără acordarea unor garanții reale pe seama acestora; nocivitatea exclusivismului limbii maghiare legiferat în dieta din 1847-1848; reinstaurarea monopolului nobilimii maghiare asupra funcțiilor publice; caracterul în primul rând național al libertății și pentru români; îndreptățirea lor de a-și apăra și dezvolta propria lor identitate națională;

deplina egalitate politică, singura bază de drept a unei adevărate concilierii a națiunilor; denunțarea tendinței de maghiarizare exprimată în noile instrucțiuni pentru comiții supremi.

177. *[Bozânta Mare, 2 decembrie 1860]*. Preotul Moise Șora Novac către George Bariț; felicitări adresate lui Bariț pentru activitatea lui națională; exprimă o serie de revendicări cu caracter politic și social, precum: numirea de funcționari români, repunerea preoției în vechile sale prerogative, înființarea de școli, redobândirea unor venituri bisericești, reînstituirea vechilor scaune de judecată ale bisericilor sătetești.

178. *Sibiu, 2 decembrie 1860*. Un grup de juriști către George Bariț; doresc ca problemele românilor din Transilvania și Principatele Unite să fie cunoccute în Europa și, în special, de francezi și italieni.

179. *Zărnești, 5 decembrie 1860*. Proces verbal luat în adunarea reprezentanților comunei Zărnești prin care se declara limba română ca limbă oficială a localității.

180. *Sibiu, 6 decembrie 1860*. Episcopul Andrei Șaguna către Locotenenta Transilvaniei; trimite Statutele „Astrei” spre a fi înaintate pentru aprobarea lor de către împărat; credința națiunii române față de acesta.

181. *Sibiu, 7 decembrie 1860*. Ioan Bran de Lemeni către Dimitrie Moldovan; informează despre consfătuirea românilor din Sibiu privind organizarea echitabilă sub raport național a Cancelariei aulice transilvănene și a celorlalte foruri centrale de conducere; necesitatea unor demersuri pe lângă delegația națională de la Viena în această privință.

182. *Sibiu, 7 decembrie 1860*. Iacob Bologa către Dimitrie Moldovan; precizări în legătură cu memoriul întocmit la Sibiu la 7 noiembrie 1860; graba cu care s-au publicat programele politice românești; se cer informații despre mitropolitul Șuluțiu, conducătorul delegației naționale de la Viena.

183. *Pesta, 7 decembrie 1860*. Ioan Maniu către Simion Bărnuțiu; informații privind apariția unor lucrări cu caracter politic; componența și obiectivele delegației naționale române la Viena; eventualitatea numirii unui cancelar român al Transilvaniei; știri despre absolvenții români ai dreptului din Pesta.

184. *Viena, 9 decembrie 1860*. Axente Sever către George Bariț; știri despre membrii delegației naționale de la Viena; audiența lor la ministrul-

președinte Rechberg; numirea lui Kemény Ferenc în funcția de cancelar aulic; conținutul memoriului delegației românești către împărat; contactarea delegației românești de către Ötvös Jozsef; organizarea Cancelariei aulice a Transilvaniei.

- 185. *Brașov, 9 decembrie 1860*. Mai mulți intelectuali români din Brașov către redacția revistei „Siebenbürger Quartalscharif”; sunt apărute programele politice românești în fața atacurilor la care le supunea revista; temeiurile îndreptățirii egalității politice a românilor; reproșuri adresate patriciatului săsesc pentru nedreptățile comise față de ei; necesitatea concilierii politice între români și sași; recunoștința acordată unor sași brașoveni pentru ajutorul dat românilor în timpul revoluției.

186. [*Viena, 1-10 decembrie 1860*]. Scrisoare anonimă adresată delegației naționale românești de la Viena; perspectivele politice sumbre pentru români după numirea cancelarului Kemény; modalitatea inechitabilă pentru români și sași a restaurării Cancelariei Aulice și a Guberniului; intenția cancelarului Kemény de a impune viitoarei diete a Transilvaniei o majoritate maghiară care se va pronunța pentru unirea cu Ungaria.

187. *Viena, 10 decembrie 1860*. Delegația națională română către împărat; se cere: emiterea unei diplome imperiale inaugurale pe seama națiunii române, numirea unui cancelar român, desemnarea membrilor români ai conferinței interetnice de către capii celor două biserici românești, recunoașterea caracterului oficial al limbii române alături de maghiară și germană, lege electorală dreaptă și aprobarea întrunirii unui congres național românesc.

188. *Viena, 11 decembrie 1860*. Mitropolitul Alexandru Sterca Șuluțiu către episcopii Alexandru Dobra și Vasile Erdeli; le trimite memoriul din 10 decembrie 1860 tipărit la Viena; necesitatea unei acțiuni politice ferme pentru traducerea în viață a principiului deplinei egalități naționale.

189. *Viena, 11 decembrie 1860*. Alexandru Sterca Șuluțiu către Andrei Șaguna; informații privind activitatea delegației naționale de la Viena; memoriul din 10 decembrie 1860, redactat de V. Babeș; desfășurarea audiențelor la împărat și la ministrul-președinte Rechberg; promisiunile făcute conducătorilor delegației; numirea lui Kemény Ferenc în funcția de cancelar; informații privind viitoarea conferință interetnică a Transilvaniei.

190. *Viena, 11 decembrie 1860*. Alexandru Sterca Șuluțiu către Dimitrie Moldovan; sosirea sa la Viena pentru a conduce delegația națională; pregătirea memoriului pentru împărat; neacordarea audienței la împărat decât pentru el și protopopul Popasu; desfășurarea audiențelor la monarh și la ministrul-președinte.

191. *Viena, 11-12 decembrie 1860.* Axente Sever către George Bariț; neprimirea la împărat a întregii delegații naționale românești; desfășurarea audienței la monarh; poziția ostilă a ministrului-președinte Rechberg față de români; audiența delegației la acesta; atitudinea favorabilă a ministrului justiției față de români; numirea a trei comiți supremi români și a lui Franz Salmen în funcția de comite al sașilor; sosirea la Viena a unei delegații românești din Banat.

192. *Viena, 12 decembrie 1860.* Alexandru Sterca Șuluțiu către Dimitrie Moldovan; demersurile delegației românești de la Viena în cauza națională; numirea lui Kemény Ferenc în funcția de cancelar aulic al Transilvaniei; infirmă numirea personalului Cancelariei aulice; întocmirea unei liste de intelectuali români, prezumtivi funcționari; imperativul colaborării celor doi capi bisericești ai românilor; asigură pe intelectualii ortodocși din Sibiu că nu au fost nedreptățiți; date privind conduita politică a lui Gheorghe Anghel, necesitatea evitării fricțiunilor confesionale; insista ca episcopul Șaguna să acționeze și el în această direcție.

193. *Gherla, 12 decembrie 1860.* Episcopul Ioan Alexi către protopopul Satului Mare, Petru Bran; îi expediază decizia oficială privind remunerarea sa pentru cursul de limba română ținut elevilor români ai Gimnaziului romano-catolic din localitate și un ajutor bănesc din partea episcopiei pentru același curs.

194. *Năsăud, 13 decembrie 1860.* Foștii grăniceri către monarh; cer repararea pagubelor și restituirea proprietăților blocate de fisc; pledează pentru dezvoltarea școlilor și egalei îndreptățiri politice a tuturor popoarelor din imperiu; dovedesc pe bază de acte dreptul de proprietate asupra unor păduri și munți din zonă, deținute de comunele grănicerești.

195. *Viena, 13 decembrie 1860.* Vasile Nașcu către Basiliu Petri; componența delegației naționale românești de la Viena; neprimirea întregii delegații în audiența la împărat; audiența la împărat a celor 4 delegați năsăudeni; revendicările formulate în memoriul lor către împărat; aprecierile lui G. Bariț privind persoanele cancelarului aulic și guvernatorului Transilvaniei; știri privind conduita politică a croaților, slovenilor, maghiarilor; atitudinea unor înalți funcționari față de doleanțele foștilor grăniceri.

196. *Viena, 14 decembrie 1860.* Alexandru Sterca Șuluțiu către George Bariț; informații privind demersurile delegației naționale românești la Viena; reprobă animozitatea dintre uniți și ortodocși privind ocuparea funcției de consilier aulic destinată românilor, de natură să submineze unitatea politică a națiunii; informează despre intervenția pe care a făcut-o, prin D. Moldovan, la episcopul Șaguna pentru a preîntâmpina în comun un asemenea pericol.

197. *Budacu de Sus, 14 decembrie 1860.* Reprezentanții protopopiatului greco-catolic Budac către George Bariț; scrisoare de recunoștință pentru activitatea sa pe tărâm național.

198. *Sibiu, 15 decembrie 1860.* Episcopul Andrei Șaguna către mitropolitul Alexandru Sterca Țuluțiu; exprimă nemulțumirea pentru refuzul de a se acorda audiență la împărat întregii delegații naționale românești; necesitatea obținerii unei noi audiențe și prezentării unui nou memorandum; neîncrederea în noul cancelar și în noul guvernator; spionarea demersurilor românești.

199. *Viena, 15 decembrie 1860.* Alexandru Sterca Țuluțiu către Dimitrie Moldovan; anunță că îi trimite memoriul delegației naționale către împărat.

200. *Viena, 16 decembrie 1860.* Vasile Nașcu către Basiliu Petri; știri privind demersurile delegației românești la Viena în cauza națională; informații referitoare la acțiunile delegaților năsăudeni pentru soluționarea revendicărilor foștilor grăniceri.

201. *Satu Mare, 18 decembrie 1860.* Petru Bran, protopop greco-catolic, către episcopul Ioan Alexi; anunță deschiderea cursului de limbă română pentru elevii Gimnaziului din Satu Mare; cere să se facă demersuri pentru o remunerație corespunzătoare.

202. *Timișoara, 18 decembrie 1860.* Memoriu al românilor bănățeni către împărat; se cere aprobarea întrunirii unui congres național românesc și menținerea Banatului și Voivodinei ca o provincie autonomă a Imperiului cu o dietă proprie la Timișoara; lege electorală echitabilă și trei teritorii administrative deosebite: românesc, sârbesc și german; se protestează, anticipativ, împotriva încorporării forțate a Banatului la Ungaria.

203. *Sibiu, 18 decembrie 1860.* Iacob Bologa către Dimitrie Moldovan; nemulțumirea pentru refuzul primirii întregii delegații naționale de la Viena de către împărat; știri privind numirea unor înalți funcționari români; venirea lui Mikó Imre la Sibiu; previziuni privind viitorul funcționarilor din timpul absolutismului.

204. *Hațeg, 19 decembrie 1860.* Reprezentanții locuitorilor opidului Hațeg către împărat; se pledează pentru menținerea autonomiei Transilvaniei și preîntâmpinarea dominației politice maghiare asupra românilor; se cere, între altele, numirea unui cancelar aulic român, neefectuarea uniunii cu Ungaria, recunoașterea și a limbii române ca limbă oficială, alegerea de către români a reprezentanților lor în conferința interetnică privind viitoarea dietă a statului.

205. *Sibiu, 19 decembrie 1860.* Andrei Șaguna către Kemény Ferenc; felicitări pentru numirea sa în funcția de cancelar aulic al Transilvaniei; pledează pentru numirea lui Ioan Bran de Lemeni și Dimitrie Moldovan între angajații Cancelariei aulice.

206. *Turnu Roșu, 20 decembrie 1860.* Program politic destinat românilor transilvăneni elaborat de Paul Vasici; pledează pentru reprezentarea în dietă a națiunii române, autonomie municipală, folosirea tuturor limbilor în administrație, dreptul dietei de a reorganiza administrația.

207. *[Sibiu], 20 decembrie 1860.* Paul Vasici către Dimitrie Moldovan; pericolul unor disensiuni confesionale privind numirea funcționarilor români la Cancelaria aulică și Guberniu; propunerile făcute de Șaguna în această privință; imperativul conlucrării politice peste deosebirile confesionale.

208. *Viena, 20 decembrie 1860.* Axente Sever către George Bariț; întrevăderea lui Axente Sever la Viena cu Franz Salmen; opiniile acestuia privind acțiunile politice ale românilor; întrevăderea lui Axente Sever cu cancelarul Kemény; părerea lui despre români; promisiunile pe care le face; refuzul mitropolitului Șuluțiu de a-l vizita pe acesta.

209. *Viena, 21 decembrie 1860.* Francisc Iosif către cancelarul aulic al Transilvaniei Kemény Ferenc; cere să-i înainteze propunerile sale privind organizarea forului executiv în fruntea căruia a fost numit și componența viitoarei conferințe „regnicolare” pentru pregătirea dietei; ordonă ca guvernatorul Mikó Imre să facă propuneri privind constituirea Guberniului; dispune rămânerea în vigoare a codului penal și civil austriac; dispune menținerea în vigoare a vechilor dispoziții privind limbile oficiale, cu rezerva că localitățile urbane și rurale au dreptul de a-și alege fiecare limba sa oficială și că în dezbaterile forurilor jurisdicționale va putea fi folosită orice limbă, tot astfel cum și particularii se pot adresa autorităților administrative și judiciare.

210. *Sibiu, 21 decembrie 1860.* Alexandru Sterca Șuluțiu către clerul și poporul greco-catolic; anunță că a obținut aprobarea întrunirii unei conferințe naționale a românilor care se va ține la Sibiu la 1/13 ianuarie 1861; obiectivul acesteia va fi adoptarea unei conduite unitare a reprezentanților românilor la conferința interetnică de pregătire a dietei; se face cunoscut numărul și modalitatea de alegere a trimișilor eclesiastici și laici greco-catolici.

211. *Sibiu, 21 decembrie 1860.* Episcopul Șaguna către clerul și poporul credincios; aduce la cunoștință aprobarea întrunirii unei Conferințe naționale a românilor din Transilvania în ziua de 1/13 ianuarie la Sibiu și desemnează pe reprezentanții românilor ortodocși care să ia parte la lucrările acesteia.

212. *Sibiu, 21 decembrie 1860.* Alexandru Sterca Șuluțiu către episcopul Ioan Alexi; îl invită să ia parte, împreună cu mai mulți protopopi ai săi, la conferința de la Sibiu.

213. *Sibiu, 22 decembrie 1860.* Alexandru Sterca Șuluțiu către George Bariț; îl invită, împreună cu Iacob Mureșan, la conferința națională de la Sibiu din 1/13 ianuarie 1861; insistă pentru prezența lor.

214. *Șomcuta Mare, 22 decembrie 1860.* Membrii români ai congregației Districtului Cetatea de Piatră către Împărat; își exprimă speranța că Monarhul va ridica starca excepțională și se va înțelege cu Ungaria în mod constituțional; îi mulțumesc pentru că a aprobat autonomia municipală și folosirea limbilor majorității locuitorilor la acest nivel; speră într-o lege elaborată de viitoarea dietă care să recunoască drepturile naționale românești; pentru români dreptul naționalității era mai important decât dreptul constituțional și libertatea individuală; ei ar renunța la constituția curentă în schimbul recunoașterii legale a naționalității.

215. *Viena, 23 decembrie 1860.* Kemény Ferenc către episcopul Șaguna; îi răspunde în problema numirilor la Cancelaria aulică și Guberniu; explică că la numirea consilierilor aulici a luat în considerare cele patru naționalități și neputându-l omite pe Basiliu Pop nu a mai putut numi și un consilier de religie ortodoxă între aceștia; pentru ceilalți rămân dechise alte posturi pentru care roagă pe Șaguna să-i trimită recomandări.

216. *Orăștie, 23 decembrie 1860.* Dimitrie Moldovan către Andrei Șaguna; se justifică pentru comunicarea unei scrisori a lui Ioan Bran Lemeni cu mitropolitul Șuluțiu; promisiunile acestuia ca propunerile de candidați români pentru funcțiile aulice să fie făcute de comun acord cu Andrei Șaguna; tentative maghiare pentru ațâțarea unor disensiuni confesionale; imperativul conlucrării politice a românilor peste deosebirile confesionale.

217. *Viena, 23 decembrie 1860.* Axente Sever către George Bariț, știind despre activitatea Delegației naționale la Viena și atitudinea miniștrilor și cancelarilor față de români și problemele lor.

218. *Sibiu, 25 decembrie 1860.* Alexandru Sterca Șuluțiu către Dimitrie Moldovan; îi recomandă să nu se pronunțe pentru acceptarea sau refuzarea funcției de secretar aulic până după conferința națională din 1/13 ianuarie 1861.

219. *Cluj, 26 decembrie 1860.* Circular al protopopului greco-catolic al Clujului, Ioan Fekete-Negruțiu; cere preoților să ia măsuri pentru sprijinirea și frecventarea regulată a școlilor; cere să se facă abonamente la ziarele românești.

220. *Sibiu, 26 decembrie 1860.* Paul Vasici către Dimitrie Moldovan; imperativul conlucrării celor doi capi bisericești români pentru cauza națională; temeri privind subscrierea memoriului din 7 noiembrie 1860; știri privind starea de spirit a secuilor; articole calomnioase despre români în presa germană.

221. *Sibiu, 26 decembrie 1860.* Iacob Bologa către Dimitrie Moldovan; știri privind stările de spirit ale românilor din Sibiu; date referitoare la numirea șefilor unităților politice și atacurile din presa germană la adresa românilor; imperativul conlucrării politice a românilor peste deosebirile confesionale; demersurile pentru venirea mitropolitului Șuluțiu de la Viena direct în Sibiu.

222. *Brașov, 27 decembrie 1860.* George Bariț către Timotei Cipariu; neparticiparea lui Bariț și Cipariu la delegația națională de la Viena; nemulțumirea episcopului Șaguna pentru un articol al lui Cipariu din "Gazeta Transilvaniei"; temeri privind o posibilă scindare politică a românilor; necesitatea unei poziții conciliante a greco-catolicilor; informații privind disputa surdă privitoare la numirea unor consilieri aulici români; aprecieri elogiative ale delegaților brașoveni la Viena față de mitropolitul Șuluțiu; felicitarea adresată de Șaguna cancelarului Kemény; nevoia subvenționării lui Axente Sever, aflat la Viena în cauza națiunii.

223. *Viena, 27 decembrie 1860.* Ioan Bob, student teolog la Viena, către Ioan Micu Moldovan; utilitatea înființării unei Casine la Blaj; lăncezeala, timorarea și dezorientarea ce domnesc aici; conduita pasivă a profesorilor gimnaziali; orientarea împăratului spre aristocrația conservatoare maghiară; pledoarie pentru acțiunea națională; constituirea Cancelariei aulice transilvane și a conferinței preliminare de Alba Iulia; constituirea Guberniului.

224. *Sibiu, 29 decembrie 1860.* Andrei Șaguna către Kemény Ferenc; acceptă ca un imperativ al timpului numirile la Cancelaria aulică, dar își exprimă insatisfacția față de luarea în considerare numai a celor patru religii, ceea ce denotă neconstituționalitatea numirilor, Constituția garantând egalitate pentru toate religiile; în acest sens cere numirea unui al cincilea consilier aulic, de religie ortodoxă

225. *Apoldul de Jos, 29 decembrie 1860.* Adresa de recunoștință a comunei Apoldul de Jos către George Bariț pentru activitatea sa națională.

226. *Viena, 30 decembrie 1860.* George Lica, Vasiliu Pop, Ioan Purceilă și Ioachim Mureșan către împărat; cer constituirea teritoriului fostului regiment de graniță într-un district administrativ românesc de sine stătător.

227. *Viena, 30 decembrie 1860.* Cancelarul Kemény Ferenc către mitropolitul Șulufiu; îl anunță despre întrunirea conferinței interetnice la 11 februarie la Alba Iulia; îl invită să participe din partea românilor.

228. *Viena, 30 decembrie 1860.* Iustin Popfiu către români; importanța culturii pentru destinul popoarelor; necesitatea cultivării educației și învățământului popular românesc; apreciază progresele înregistrate pe planul învățământului; salută apariția ziarului pedagogic „Amicul Școalei” și invită preoții, profesorii și învățătorii să-l sprijine prin abonamente și corespondențe.

229. *Năpradea, 31 decembrie 1860.* Protopopul Gheorghe Stanci către episcopul Ioan Alexi; îi trimite, pentru a fi expediate delegației naționale de la Viena, mai multe petiții ale românilor din Sălaj către împărat.

230. *Lechința, 31 decembrie 1860.* Protopopul Ioan Maniu către conferința națională de la Sibiu; neputând lua parte la lucrările conferinței, cere înscrierea în programul politic al națiunii a unor obiective precum: convocarea unei diete democratice a Transilvaniei, respingerea uniunii cu Ungaria, cens electoral redus, recunoașterea limbii române ca limbă oficială, etc.; propune tipărirea lucrărilor conferinței.

231. *Dobra, decembrie 1860.* Locuitorii români din mai multe sate hunedorene către George Bariț; îl felicită pentru eforturile depuse timp de 22 de ani în slujba cauzei naționale.

232. *Crasna, decembrie 1860.* Românii din Crasna către împărat; mii de români uniți, în frunte cu preoții, învățătorii și jurații lor, protestează împotriva pretenției maghiare ca Solnocul de Mijloc, Crasna, Zarand și Chioar să fie anexate Ungariei; cer să nu se ia în considerare semnăturile românilor renegați de pe unele petiții adresate de maghiari forurilor superioare; cer ca Partium-ul să se unească cu *Marele Principat al Transilvaniei* a cărui autonomie a fost validată de Diploma din octombrie 1860.

233. *[București], 1860.* Alexandru Papiu Ilarian către Alexandru Ioan Cuza; forța de care se bucură principiul unității naționale a popoarelor în Europa: exemplul Italiei; pericolele care amenință unitatea românilor; amenințarea germanizării și lupta pentru unificarea Germaniei; amenințarea slavă; amenințarea politicii de supremație a maghiarilor; pretenția dreptului lor istoric asupra Principatelor Române; planul de maghiarizare a slavilor și românilor din teritoriile Coroanei Sf. Ștefan; pericolul încorporării forțate a Transilvaniei la Ungaria; politica de dezbinare națională promovată; împotrivirea românilor transilvăneni față de uniunea cu Ungaria; importanța crucială pentru români a menținerii

autonomiei Transilvaniei pentru realizarea idealului lor politic; realizarea unui stat unitar; aprecierea acestuia sub raport național, strategic și din punctul de vedere al interesului Europei occidentale; obiectivele cele mai importante, interne și externe, care revin domnitorului român; afecțiunea generală de care se bucură Cuza în Transilvania; îi urează să reînnoiască planul lui Mihai Viteazul.

234. *București, 1 ianuarie 1861.* Redacția ziarului „Românul” către publicul cititor; subliniază comunitatea interesului național pentru românii din Principatele Unite și de peste Carpați; în numele acestuia se pledează pentru înmulțirea abonamentelor la „Gazeta Transilvaniei” și „Foaie pentru minte, inimă și literatură”.

235. *[Sibiu, 1 ianuarie 1861].* Proiect de program în 10 puncte, pregătit pentru Conferința națională de la Sibiu.

236. *Ludoș, 2 ianuarie 1861.* Satul Ludoș către Pretura Miercurea; se cere, în virtutea principiului egalității naționale, dreptul de a-și alege un notar român.

237. *Gherla, 2 ianuarie 1861.* Episcopul Ioan Alexi către mitropolitul Șulufiu; felicitări pentru eforturile făcute la Viena în cauza națională; propune pe Dimitrie Moga între reprezentanții românilor la conferința interetnică pentru dietă.

238. *Trento, 2 ianuarie 1861.* Vasile Bocșa, preot militar la Trento, către episcopul Gherlei, Ioan Alexi; cere să se facă demersuri pentru numirea unor preoți români la regimentele ai căror soldați erau în imensa lor majoritate români.

239. *Trento, 2 ianuarie 1861.* Vasile Bocșa, preot militar greco-catolic al regimentului de infanterie nr. 62, către vicariatul militar apostolic al Vienei; dezmințe zvonul cum că regimentul său ar fi cerut un capelan ortodox; subliniază faptul că regimentul său este în întregime greco-catolic și cere vicariatului să nu dea curs unor astfel de zvonuri.

240. *Sibiu, 3 ianuarie 1861.* Paul Vasici către Dimitrie Moldovan; hotărârea prelaților români privind întrunirea Conferinței naționale la Sibiu în 1/13 ianuarie 1861; rămânerea lui Șulufiu la Sibiu; planul fruntașilor români de a refuza, protestatar, posturile publice; derogările de la acest plan; primirea festivă făcută lui Șulufiu la Sibiu.

241. *Sibiu, 3 ianuarie 1861.* Fragment din scrisoarea lui Ilic Măcelariu către Iosif Hodoș; descrie primirea festivă a mitropolitului Șulufiu de către românii din Sibiu; componența și modalitatea desemnării membrilor Conferinței naționale de la Sibiu.

242. *Viena, 3 ianuarie 1861.* Vasile Ladislau Popp către Iacob Mureșan; îi face cunoscută componența națională a conferinței interetnice de la Alba Iulia.

243. *Sibiu, 3 ianuarie s.n. 1861.* Alexandru Sterca Șuluțiu către George Bariț; îl anunță despre convocarea Conferinței naționale românești la Sibiu și îl invită stăruitor să ia parte împreună cu Iacob Mureșan, la lucrările acesteia.

244. *București, 5 ianuarie 1861.* Redacția ziarului „Naționalul” către publicul cititor; se pledează pentru înmulțirea abonamentelor la „Gazeta Transilvaniei” și „Foaia pentru minte, inimă și literatură”; rolul național al acestor publicații.

245. *Viena, 5 ianuarie 1861.* Scrisoare deschisă a lui Atanasie Marienescu către Kemény Zsigmond, redactorul ziarului „Pesti Napló”; necesitatea acceptării și respectării drepturilor naționale ale popoarelor nemaghiare din Ungaria cu prilejul reintroducerii administrației constituționale a țării ca bază a conviețuirii pașnice a națiunilor și progresului general.

246. *Sibiu, 6 ianuarie 1861.* Ilie Măcelariu către Dimitrie Moldovan; disensiunile dintre fruntașii români sibieni; primirea festivă a mitropolitului Șuluțiu la Sibiu; măsuri pentru protecția acestuia; insistențe pentru participarea lui Dimitrie Moldovan la Conferința națională de la Sibiu.

247. *Blaj, 7 ianuarie 1861.* Constantin Alutan, vicar general, către Alexandru Sterca Șuluțiu; bucuria pentru primirea festivă făcută mitropolitului la Sibiu.

248. *Sibiu, 7 ianuarie 1861 [st.v.]* Iacob Bologa către Dimitrie Moldovan; sfatul de a nu se pronunța public asupra acceptării funcției de secretar aulic până la Conferința națională de la Sibiu; îl anunță că este denumit ca membru al Conferinței interetnice de la Alba Iulia.

249. *Sibiu, 7 ianuarie 1861.* Paul Vasici către Dimitrie Moldovan; incertitudinea participării lui Bariț la Conferința națională de la Sibiu; eventualitatea disponibilizării funcționarilor neștiutori ai limbii maghiare; componența națională a conferinței interetnice pentru dietă.

250. *Iași, 8 ianuarie 1861.* Alexandru Papiu Ilarian către Iacob Mureșan; dezaprobă trecerea masivă a unor tineri intelectuali transilvăneni în Moldova; pericolul pe care îl reprezintă pentru români planul împărțirii Transilvaniei în teritorii naționale; necesitatea reprezentării politice a națiunii pe baza numărului ei.

251. *Iași, 8 ianuarie 1861.* Alexandru Papiu Ilarian către Iosif Hodoș; se pronunță împotriva împărțirii Transilvaniei în teritorii naționale; necesitatea unei reprezentări proporționale a națiunilor transilvănene în dietă.

252. *Blaj, 8 ianuarie 1861.* Timotei Cipariu către George Bariț; informații privind reîntoarcerea de la Viena a mitropolitului Șuluțiu; oprirea sa la Sibiu; date privind articolele lui Cipariu din „Gazeta Transilvaniei” și răspunsul care i s-a dat în „Telegraful român”; opinii privind conduita politică, interesată, a episcopului Șaguna; temeri legate de conferința regnicolară de la Alba Iulia; necesitatea obținerii unor garanții constituționale pentru români în cazul unirii Transilvaniei cu Ungaria; neparticiparea lui Cipariu la Conferința națională de la Sibiu.

253. *Stărciu, 9 ianuarie 1861.* Protopopul Ioan Muste către Alexandru Sterca Suluțiu; trimite, pentru a fi expediată împăratului, petiția românilor din comitatul Crasna privind încorporarea jurisdicției lor la Transilvania.

254. *Gherla, 9 ianuarie 1861.* Episcopul Ioan Alexi către mitropolitul Șuluțiu; anunță că a denumit direct pe reprezentanții clerici și laici ai diecezei sale la Conferința națională de la Sibiu; regretul că, din cauza bolii, nu poate participa.

255. *Orăștie, 10 ianuarie 1861.* Dimitrie Moldovan către George Bariț; știri privind neparticiparea lui Bariț la Conferința națională de la Sibiu; îl invită stăruitor să ia parte la lucrările acesteia, importanța crucială a acestui moment.

256. *Lugoj, 10 ianuarie 1861.* Episcopul Alexandru Dobra către mitropolitul Șuluțiu; imposibilitatea participării sale la Conferința națională de la Sibiu; anunță pe cei doi reprezentanți ai diecezei sale; urează succes Conferinței.

257. *Sibiu, 10 ianuarie 1861.* Episcopul Andrei Șaguna către George Bariț; îl roagă să facă demersuri la București pentru urgentarea soluționării cererii sinodului ortodox de la Sibiu din octombrie 1860 privind reacordarea pe seama Episcopiei ortodoxe transilvănene a moșiei Merișani.

258. *[Sibiu, 1-12 ianuarie 1861].* Proiect al unui memoriu către împărat întocmit în numele națiunii române din Transilvania; se pledează pentru o reprezentare proporțională a națiunii la conferința interetnică de la Alba Iulia pentru pregătirea dietei.

259. *[Sibiu], 13 ianuarie 1861.* Rezumat al dezbaterilor comisiei delegate de plenul Conferinței naționale de la Sibiu în vederea întocmirii unui proiect al românilor pentru o nouă lege electorală a Transilvaniei.

260. *Sibiu, 13 ianuarie 1861*. Propuneri privind problemele ce urmau a fi abordate la conferințele naționale; teama că cele trei națiuni politice se vor opune acordării egalei îndreptățiri pe seama națiunii române prevăzută în actele imperiale; în acest caz se preconizează retragerea în pasivitate; se pledează pentru înțelegerea dintre români, maghiari și sași dacă aceștia acceptă să fie loiali principiului egalei îndreptățiri naționale; se fac propuneri privind atitudinea funcționarilor români față de mișcarea națională și problematica ei; modalitățile de suportare a cheltuielilor legate de organizarea conferințelor și tipărirea actelor ei.

261. *Sibiu, 13 ianuarie 1861*. Proiect de program înaintat Conferinței naționale din ianuarie, de la Sibiu; atașamentul față de împărat; egala îndreptățire națională a românilor; concilierea politică cu celelalte națiuni; se recomandă delegaților români la conferința interetnică pentru dietă să respecte instrucțiunile imperiale și voința națiunii, ca mandatar ai acesteia; românii să obțină de la împărat egala îndreptățire națională care să figureze la loc de frunte în propunerile regești la viitoarea dietă.

262. *Sibiu, 13 ianuarie 1861*. Proiect de program al Conferinței naționale de la Sibiu; conține instrucțiuni despre ținerea Protocolului, analiza activității delegației naționale din 1860, procedura de vot bazată pe majoritate, cu consemnarea scrisă a opțiunilor minoritare; recomandări privind ținerea unor discursuri scurte și la obiect; adoptarea petițiilor naționale.

263. [*Sibiu, 14 ianuarie 1861*]. Dimitrie Moldovan către plenul Conferinței naționale de la Sibiu; supune spre decizia Conferinței chestiunea acceptării sau refuzării postului de secretar al Cancelariei aulice de la Viena care i-a fost oferit.

264. *Sibiu, 15 ianuarie 1861*. Motivația scrisă prezentată de către George Domșa în cadrul Conferinței naționale de la Sibiu privind respingerea de către români a legii electorale adoptată de dieta din Cluj de la 1848.,

265. *Sibiu, 15 ianuarie 1861*. Iosif Hosu către plenul Conferinței naționale de la Sibiu din 1/13-4/16 ianuarie 1861; își declară în scris dezacordul cu proiectul de lege electorală a Conferinței; se pronunță pentru legea electorală a dietei de la Cluj din 1848.

266. *Sibiu, 16 ianuarie 1861*. Un grup de intelectuali, participanți la Conferința națională de la Sibiu către plenul acesteia; propune constituirea unui Comitet național permanent și avansează o serie de obiective ale acestuia.

267. *Sibiu, 13-16 ianuarie 1861*. Procesul verbal al Conferinței naționale de la Sibiu din 1/13-4/16 ianuarie 1861.

268. *Sibiu, 16 ianuarie 1861.* Conferința națională a românilor întrunită la Sibiu către împărat; se cere reprezentarea proporțională a românilor în organele de conducere ale statului și în cadrul conferinței interetnice care urma să se întrunească la Alba Iulia.

269. *Sibiu, 16 ianuarie 1861.* În numele conferinței naționale a românilor întrunită la Sibiu, Alexandru Sterca Șuluțiu și Andrei Șaguna către împărat; cer recunoașterea prin lege a egalității politice a națiunii române și reprezentarea sa proporțională în viitoarea dietă a țării.

270. *Sibiu, 16 ianuarie 1861.* Guvernatorul Lichtenstein către cancelarul aulic Kemény; răspunzând unor adrese ale acestuia îi face cunoscut acordul său pentru întrunirea Conferinței naționale a românilor la Sibiu sub prezidiul capilor lor bisericești; desfășurarea liniștită a acesteia și revendicările formulate aici.

271. *Foeni, 18 ianuarie 1861.* Andrei Mocioni către Andrei Șaguna; necesitatea unei mai strânse colaborări între românii transilvăneni și cei bănățeni; utilitatea participării unor români bănățeni la conferințele românilor ardeleni.

272. *Sibiu, 21 ianuarie 1861.* Andrei Șaguna către Andrei Mocioni; imposibilitatea participării fruntașilor români din Banat la Conferința națională de la Sibiu; recomandări privind introducerea limbii române în administrația comitatelor bănățene.

273. *Sibiu, 21 ianuarie 1861.* Andrei Șaguna către Gheorghe Hurmuzaki; cererea bucovinenilor pentru înființarea unei mitropolii proprii; necesitatea conlucrării pe plan bisericesc între Transilvania și Bucovina; importanța convocării unui sinod al episcopiei Bucovinei.

274. *Sibiu, 22 ianuarie 1861.* Andrei Șaguna către Alexandru Sterca Șuluțiu către împărat; îi trimite pentru a semna cele două memorii ale Conferinței naționale; recomandă prezentarea lor la Viena de către unul dintre canonicii Capitlului din Blaj.

275. *[Câmpeni], 23 ianuarie 1861.* Comunele: Câmpeni, Albac, Scărișoara, Secătura, Neagra, Vidra de Jos, Vidra de Sus, Ponorel, Certeje, Sohodol. Cărpiniș, Bistra, Sașa-Vința, Baia de Arieș, Șartoș, Muncel, Cioara și Brădești declară limba română drept limbă oficială.

276. *Sibiu, 23 ianuarie 1861.* Andrei Șaguna către Alexandru Sterca Șuluțiu; dezacordul ca petițiunile naționale să fie duse la Monarh doar de Axente Sever; preferă ca actele naționale să fie înmânate de o delegație formată din mai

multe personalități române; a găsit altă modalitate de trimitere a petițiilor care au și ajuns la acea dată în mâinile Monarhului; o să-i explice verbal atitudinea lui la proxima întâlnire dintre ei.

277. *Blaj, 24 ianuarie 1861.* Alexandru Sterca Șuluțiu către Axente Sever: a primit de la Șaguna cele două petiții ale Conferinței naționale care urmau să fie înaintate împăratului de un canonic; canonicii din Blaj și-au declinat oferta din motive de bătrânețe și de boală; îl roagă să primească el această sarcină însoțit de protopopul Hania sau altă personalitate ortodoxă; îi trimite 150 de florini pentru cheltuielile călătoriei.

278. *Năsăud, 24 ianuarie 1861.* Grănicerii din Năsăud către Alexandru Sterca Șuluțiu; îi mulțumesc pentru sprijinul acordat cauzei lor în Conferința națională de la Sibiu; îl roagă să le fie patron și sprijinitor și pe viitor.

279. *Secaș, 24 ianuarie 1861.* Nicolae Tincu Velia către George Bariț; cere trimiterea unor calendare; bucuria prilejuită în Banat de Conferința națională de la Sibiu; intenția sa de a scrie o istorie a bisericii din Banat.

280. *Șomcuta Mare, 24 ianuarie 1861.* Mai mulți români din districtul Chioar către Alexandru Sterca Șuluțiu; avansează o serie de revendicări naționale pentru a sta în atenția reprezentanților națiunii la conferința interetnică de la Alba Iulia; se pledează pentru recunoașterea deplinei egalități politice a românilor și menținerea autonomiei Transilvaniei; în cazul uniunii ei cu Ungaria se impune menținerea individualității ei istorice și asigurarea legislativă a drepturilor naționalităților; se schițează liniamentele unei legi electorale echitabile pentru români.

281. *Șomcuta Mare, 24 ianuarie 1861.* Declarație publică a intelectualilor români; protestează contra slabei reprezentări a națiunii la conferința de la Alba Iulia; pledează pentru autonomia Transilvaniei, dar nu sunt nici contra uniunii ei cu Ungaria, dacă aceasta s-ar federaliza pe baza egalei îndreptățiri între națiuni.

282. *Alba Iulia, 26 ianuarie 1861.* Axente Sever către Dimitrie Moldovan: îl anunță despre însărcinarea pe care a primit-o din Blaj de a prezenta la Viena cele două memorii ale Conferinței naționale de la Sibiu.

283. *Sibiu, 28 ianuarie 1861.* Iacob Bologa către Dimitrie Moldovan: îl anunță că cele două memorii ale Conferinței naționale au fost trimise spre a fi semnate de către Șuluțiu la Blaj, unde prezentarea lor la Viena a fost încredințată lui Axente Sever.

284. *Slatina, 28 ianuarie 1861*. Mihail Pavel, vicarul unit al Maramureșului către Ioan Alexi; mulțumiri și felicitări pentru numirea unui român în funcția de vicar greco-catolic al Maramureșului și pentru aprobarea întrunirii sinodului vicarial.

285. *[Orăștie, 28 ianuarie 1861]*. Dimitrie Moldovan către George Bariț; regretă plecarea sa de la Sibiu înainte de a putea vorbi cu Bariț; publicarea în „Kolozsvári Közlöny” a declarației lui Dimtrie Moldovan la Conferința națională de la Sibiu privind ocuparea condiționată a funcției de secretar aulic; comentariile tendențioase făcute pe această temă; replica care ar trebui să vină din partea „Gazetei Transilvaniei”; știri privind plecarea lui Axente Sever la Viena; insistențe pentru organizarea unei întruniri a Comisiunii Permanente Române la Alba Iulia cu prilejul Conferinței regnicolare.

286. *Alba Iulia, 29 ianuarie 1861*. Axente Sever către Alexandru Sterca Șuluțiu; îl anunță despre contramandarea de către episcopul Șaguna a însărcinării primite de el de a prezenta la Viena cele două memorii ale Conferinței naționale românești; retrimiteră acestora la Sibiu; tensiunea existentă între el și episcopul ortodox.

287. *Toplița, 3 februarie 1861*. Protocol al comunei Toplița privind declararea limbii române ca limbă oficială în toate afacerile comunității.

288. *Cluj, 3 februarie 1861*. Alexandru Lazăr își prezintă demisia din Comisiunea permanentă română instituită la Conferința națională de la Sibiu din 1/13-4/16 ianuarie 1861.

289. *Cluj, 4 februarie 1861*. Bethlen János către redacția „Gazetei Transilvaniei”; anunță acordul cancelarului Kemény Ferencz pentru ca ziarul din Brașov să își trimită un corespondent al său la Conferința regnicolară de la Alba Iulia.

290. *Alba Iulia, 4 februarie 1861*. Axente Sever către Dimitrie Moldovan; îl înștiințează că la Viena va pleca nu el, ci Ioan Popasu; speră că se vor înțelege și se vor întâlni la conferințele naționale.

291. *[Orăștie, 5 februarie 1861]*. Dimitrie Moldovan către George Bariț; fragment; anunță intenția lui de a nu depune jurământul pentru postul de secretar aulic care i s-a conferit, dacă în formula lui va figura uniunea celor trei națiuni; contramandarea de către Andrei Șaguna a plecării lui Axente Sever la Viena pentru a prezenta memoriul Conferinței naționale; modalități ale înaintării acestuia; insistă pentru venirea lui Bariț la Alba Iulia cu prilejul Conferinței regnicolare.

292. *Sibiu, 5 februarie 1861.* Paul Vasici către Dimitrie Moldovan; cuprinsul cuvântării pe care Șuluțiu urma să o prezinte în Conferința interetnică de la Alba Iulia pentru dietă; probabilitatea venirii lui E. Gojdu la Sibiu; zelul național al lui Șuluțiu; sosirea sa incognito la Alba Iulia.

293. *Zărnești, 5 februarie 1861.* Comunele Bran, Zărnești, Tohanul Vechi, Poiana Mărului, Tohanul Nou și Holbav către Comitetul național român; cer să intervină pentru alipirea cercului Bran la districtul Făgăraș; condițiile sub care acceptă, în caz de eșec, să facă parte din districtul Brașovului.

294. *Cluj, 6 februarie 1861.* Cancelarul Kemény Ferencz către mitropolitul Șuluțiu; îl atenționează asupra inoportunității unei primiri festive a sa la Conferința de la Alba Iulia, primire plănuită de către românii greco-catolici.

295. *Blaj, 7 februarie 1861.* Mitropolitul Alexandru Sterca Șuluțiu către cancelarul Kemény Ferencz; îl asigură că nu va fi primit în mod festiv la sosirea sa în Alba Iulia de către credincioșii săi din oraș și împrejurimi, cu ocazia Conferinței regnicolare; dorința sa pentru o deplină conciliere politică între români și maghiari; necesitatea temperării atacurilor la adresa românilor.

296. *Orăștie, 7 februarie 1861.* Dimitrie Moldovan către George Bariț; nemulțumirea sa pentru modul cum i s-a trimis decretul de numire în funcția de secretar aulic; progresele făcute de români în perioada absolutismului.

297. *Blaj, 7 februarie 1861.* Alexandru Sterca Șuluțiu către Ioan Rațiu; cere să ia măsuri pentru a nu fi primit în mod festiv la sosirea sa în Alba Iulia, cu prilejul Conferinței regnicolare.

298. *Abrud, 8 februarie 1861.* Ioșif Hodoș către Alexandru Papiu Ilarian; insuficiența petițiilor pentru românii din Transilvania; nepopularitatea planului unui teritoriu național românesc; necesitatea popularizării cauzei naționale românești în Europa; date privind desfășurarea Conferinței naționale de la Sibiu.

299. *Zărnești, 8 februarie 1861.* Protocolul comunei Zărnești prin care declară că românii din localitate își însușesc toate hotărârile Conferinței naționale de la Sibiu; invită și alte comune române să procedeze la fel.

300. *Năsăud, 10 februarie 1861.* Grigore Moisil către Alexandru Sterca Șuluțiu; îi trimite o adresă de mulțumire din partea grănicerilor români năsăudeni și un memorandum în care cer sprijinul pentru înființarea unui district politic român pe teritoriul fostului regiment grăniceresc.

301. *Alba Iulia, 11-12 februarie 1861*. Protocolul Conferinței interetnice convocate de împărat și întrunite la Alba Iulia în vederea întocmirii unei noi legi electorale a Transilvaniei.

302. *[Alba Iulia], 11 februarie 1861*. Cuvântarea mitropolitului greco-catolic Alexandru Sterca Șuluțiu, prezentată la Viena ca anexă a Protocolului Conferinței interetnice de la Alba Iulia din 11-12 februarie 1861.

303. *[Viena, 19 ianuarie – 11 februarie 1861]*. Vasile Ladislau Pop către Iacob Mureșan; opiniile sale în privința situației politice generale a națiunii române începând din 1848; convingerea sa că românii nu se pot baza nici pe sprijinul austriac, nici pe cel maghiar, ci doar pe propriile forțe; politica de germanizare și cea de maghiarizare promovate de la Viena și Pesta; necesitatea unei atitudini politice energice pentru românii transilvăneni.

304. *[Alba Iulia, 12 februarie 1861]*. Opinia separată a lui Dimitrie Moldovan înaintată Conferinței regnicolare de la Alba Iulia privind modalitatea convocării viitoarei diete a Transilvaniei; se pronunță pentru adoptarea propunerii făcute de către mitropolitul Alexandru Sterca Șuluțiu.

305. *Alba Iulia, 14 februarie 1861*. Dimitrie Moldovan către George Bariț; îi face cunoscută neparticiparea sa la ultima ședință a Conferinței regnicolare; îi expediază textul declarației sale scrise, trimisă Conferinței pentru a fi publicată; opinii privind numărul și orientarea națională a micii nemeșimi românești.

306. *[Orăștie], 17 februarie 1861*. Dimitrie Moldovan către George Bariț; informații privind declarația sa scrisă, prezentată Conferinței regnicolare de la Alba Iulia; articolul lui antiunionist din 1848, publicat în mai multe ziare străine; alegațiile ziarelor maghiare din Cluj privind intenția sa de a fi ales ca deputat în dieta din Pesta din 1848; informații privind comisia de redactarea a Statutului provincial al Transilvaniei din 1855.

307. *Orăștie, 17 februarie 1861*. Dimitrie Moldovan către Alexandru Sterca Șuluțiu; îi trimite declarația pe care, din cauza îmbolnăvirii sale, a prezentat-o în scris Conferinței regnicolare de la Alba Iulia.

308. *Blaj, 18 februarie 1861*. Alexandru Sterca Șuluțiu către cancelarul Kemény Ferencz; îi trimite textul cuvântării sale la Conferința regnicolară de la Alba Iulia; se pronunță pentru numirea unor funcționari români care să se bucure de încrederea națiunii.

309. *Blaj, 18 februarie 1861.* Alexandru Sterca Șuluțiu către guvernatorul Mikó Imre; cere ca funcționarii români care vor fi numiți, să se bucure de încrederea națiunii; își oferă concursul în această privință; informații privind inundațiile Mureșului și ale Târnavei.

310. *Sibiu, 18 februarie 1861.* Un grup de fruntași români din Sibiu către Alexandru Sterca Șuluțiu; felicitări și mulțumiri pentru curajul cu care el și ceilalți reprezentanți români la Conferința regnicolară de la Alba Iulia au apărut cauza națiunii în cadrul acesteia.

311. *Sibiu, 18 februarie 1861.* Iacob Bologa către Dimitrie Moldovan; aprecieri privind declarația prezentată de Dimitrie Modovan Conferinței regnicolare de la Alba Iulia; entuziasmul stârnit de conduita mitropolitului Șuluțiu; știri privind o investiție bănească a episcopului Șaguna.

312. *Sibiu, 18 februarie 1861.* Andrei Șaguna către Gheorghe Hurmuzachi; starea de spirit a clerului român din Bucovina; necesitatea înaintării unui protest împotriva activității separatiste a episcopului Hacman; conținutul protestului; necesitatea convocării sinodului episcopiei Bucovinei.

313. *Pesta, 19 februarie 1861.* Ioan Maniu către Simion Bărnuțiu; îl înștiințează despre invitația ce i s-a făcut de a primi un post de funcționar, fie în comitatul Solnocul de Mijloc, fie în comitatul Crasna și de a reprezenta unul din aceste comitate în dieta de la Pesta; hotărârea sa de a refuza această din urmă propunere datorită dezacordului majorității românilor cu încorporarea acestor jurisdicții la Ungaria.

314. *Blaj, 20 februarie 1861.* Alexandru Sterca Șuluțiu către Ioan Alexi; informații privind demersurile făcute de el la Viena, în decembrie 1860, privind apărarea disciplinei și ritului ortodox al Bisericii Unite, precum și pentru întrunirea sinodului diecezan.

315. *Blaj, 20 februarie 1861.* Alexandru Sterca Șuluțiu către Antonio de Lucca; răspunde la reproșurile acestuia că a fost statornic în credința catolică și plin de râvnă față de unirea cu Roma; protestează din nou împotriva inovațiilor aduse după 1855, care nu sunt compatibile cu uzanțele, învățăturile și disciplina bisericii orientale unite cu Roma; Papa a promis ca va păstra învățătura bisericii orientale în acele privințe care nu se opun celei catolice, dar se așteaptă elaborarea unei bule apostolice asiguratoare; îl asigură că Sinodul din luna mai nu va fi provincial, ci doar diecezal al Blajului; se va discuta despre îmbunătățirea stării materiale și a traiului clerului, deoarece promisiunile sunt foarte departe de a se fi materializat în viață

316. *Cernăuți, 21 februarie 1861.* Gheorghe Hurmuzachi către Andrei Șaguna; necesitatea înființării unei mitropolii ortodoxe pentru toți românii din Imperiul habsburgic; despre atitudinea separatistă a episcopului Bucovinei, Eugeniu Hacman.

317. *Hațeg, 21 februarie 1861.* Protocol al adunării reprezentanților opidului Hațeg privind restaurarea vechii sale organizări autonome; adoptă limba română ca limbă oficială a opidului.

318. *Cluj, 22 februarie 1861.* Kemény Ferencz către Alexandru Sterca Șuluțiu; cere să-i trimită urgent la Cluj discursul lui de la Alba Iulia și propunerile pentru dieta viitoare.

319. *Blaj, 24 februarie 1861.* Mitropolitul Alexandru Sterca Șuluțiu către episcopii Alexandru Dobra și Ioan Alexi; îi informează despre demersurile făcute pe lângă nunciul apostolic de la Viena în vederea îmbunătățirii situației materiale a clerului și a întrunirii sinodului bisericii greco-catolice.

320. *Blaj, 24 februarie 1861.* Circular al mitropolitului Șuluțiu către protopopi; face cunoscută dorința veche pentru întrunirea sinodului; imperativele convocării acestuia; iminența întrunirii sale în luna mai 1861; convoacă pe toți protopopii să ia parte în 27 februarie la Blaj la un consistoriu plenar în vederea pregătirii sinodului diecezan.

321. *Sibiu, 25 februarie 1861.* Andrei Șaguna către George Bariț; participarea lui Bariț la conferința pregătitoare pentru înființarea „Astrei”; dreptul tipografiei diecezane de a tipări cărți bisericești.

322. *[Viena, 1-26 februarie 1861].* Frunzașii români din Bucovina către împărat; cer numirea de funcționari români și egalitate națională; înființarea unei mitropolii ortodoxe pentru toți românii din Imperiu; convocarea unei diete a Bucovinei; menținerea autonomiei provinciei în cadrul Imperiului.

323. *[Viena, februarie 1861].* Informare adresată de către Vincențiu Babeș presei franceze și italiene privind cauza națională a românilor din Imperiul Habsburgic în noul context politic apărut după Diploma imperială din 20 octombrie 1860.

324. *Blaj, februarie 1861.* Alexandru Sterca Șuluțiu către Alexandru Dobra și Ioan Alexi; concept în care-i înștiințează că în decembrie 1860, când era în deputățiunea națională la Viena, a făcut cunoscută starea materială precară a clerului și a protestat contra măsurilor introduse de la 1856 încoace, care atentau la

disciplina bisericii orientale unite cu Roma; protestele lui n-au dus la nici un rezultat și s-a hotărât să convoace un sinod diecezan la Blaj, în care va face cunoscut conflictul între el, Sfântul Scaun și Ministerul Cultelor; a cerut ca Papa să elaboreze o bullă prin care să excludă înnoirile cu caracter latin.

325. [*Timișoara, februarie 1861*]. Andrei Mocioni către publicul român; își exprimă scepticismul privind soluționarea cauzei naționale a românilor prin noile acte de guvernare; protestează împotriva încorporării forțate a Banatului și a Partium-ului la Ungaria; protestează împotriva reprezentării nedrepte a românilor la Conferința interetnică de la Alba Iulia; pericolul realizării uniunii Transilvaniei cu Ungaria și al sacrificării românilor în vederea concilierii maghiarilor; suprematizarea politică a populației românești majoritate în comitatele Bihor, Arad și Timiș; necesitatea unirii tuturor teritoriilor românești într-o provincie autonomă a Imperiului; imperativul întrunirii unui congres național al românilor.

Timișoara, 30 iulie 1859

Vom k. k. Landes General Kommando in Temesvár.
Präsid[ial] N^{ro} 1202

Nach offiziellen Nachrichten nehmen die propagandistischen Umdriebe in den Donaufürstenthümern eine Gestaltung an, die wenn daraus auch vorläufig ernstliche Gefahren für die österreichische Monarchie noch nicht hervorgehen, doch die gespannteste Aufmerksamkeit der Regierungsorgane erheischen.

Eine besondere Beachtung in dieser Hinsicht erforder[t] [der] wechselseitige Verkehr zwischen den Moldo-Walachen einerseits, und den Bewohnern der angrenzenden österreichischen Kronländer andererseits.

Gleichheit der Abstammung, Sprache und Religion machen einen Theil der österreichischen Bevölkerung für die in den Fürstenthümern propagirten Vergrößerung-Ideen empfänglich, während ein anderer Theil unzweifelhaft mit den von Couza geduldeten und benützten Mitgliedern der revolutionären Emigration sympathisirt. Es ist unter diesen Umständen von höchster Wichtigkeit, die Berührungen der österreichischen Unterthanen mit den Bewohnern der Moldau und Walachei auf das möglichst geringste Maß zurückzuführen. Strenge Behandlung der aus den Donaufürstenthümern stammenden Reisenden, und Zurückweisung aller derjenigen, welche über ihre Reisezwecke nicht gründlich sich ausweisen können, verbunden mit einer genauern Beaufsichtigung derjenigen, welchen der Eintritt nach Österreich gestattet wird, ferner sparsame und nur auf die Fälle wirklich nachgewiesener Nothwendigkeit beschränkte Ertheilung von Reisepässen nach der Moldau und Walachei, dürften, so lange nicht geor[d]nete Zustände zurückkehren, als unumgänglich nothwendig sich darstellen.

In Folge des Erlasses der k. k. obersten Polizeibehörde vom 18. Juli l[aufendes] J[ahr] N^{ro}. 3886/Präs[idial] wird hievon das Regiment mit dem Bedeuten in die Kenntnis gesetzt, in der vorerwähnten Richtung zu beobachten, und alle bemerkenswerthe Wahrnehmungen hierher zu berichten.

Temeswar, am 30. Juli 1859

Coronini

F[eld]M[arschall]L[ieutenant]

B^{nro}. 5060

Vidi et cap. Pancsova¹, 4. August 1859

Im Dienstesabsein des H[errn] Generalen

Bigg mp².
Oberst

An das k. k. Romanenbanater Grenz Regiment N^{ro}. 13.

¹ Panciova, localitate în Serbia.

² În mod cert este vorba de Peter Bigga, locotenent-colonel (Oberstleutnant) în regimentul 14 de infanterie-grăniceri din Banat.

2

Blaj, 2 august 1859

Rescriptum

Statutele pentru școala trivială g. catholică din Ohaba¹ le aprobăm și din partea noastră, numai cât la par. 24 observăm că nu aprobăm textul românesc carele e greșit, ci cel german, adăugând că voim ca dascălii să știe românește, latinește și nemțește; iară fiindcă caracterul acestei școli e trivială greco-catholică, așia subscripțiunea p.o. frăției tale numai întru această școală voim de aci încolo să se pună. Rămânând²

Copie. A.N.D.J., Alba, Protocollum Praesidiale Metropolitanum Officiosarum Correspondentiarum de Anno 1859, nr. 51/1859-611, Mitrop. Blaj. [În continuare: *Protocollum ...*]

¹ Ohaba, sat, com. Șinca, jud. Brașov.

² „611 die 2-a Aug., Vicarius Fogariasiensis Joannes Kirilla communicat pro approbatione Statuta Scholae trivialis gr. cath. Ohabensis”.

3

Blaj, 2 august 1859

Illsmo D. Eppo Armenopolitano

După primirea grațioasei ordinațiuni guberniale, dto. 3 decem a. tr. Nr. 27.337/4080, în privința Institutului de Preparandie pentru această dieceză și dieceza ilustrității voastre rădăcat în Năsăud, prin care ordinațiune s-au poftit răspunsuri la unele puncturi ca încât s-ar putea să dăm opiniune conformă în 20 decembrie tot a anului trecut, ne-am fost rugat ca să binevoiți a ne împărtăși în *aprograf* [sic !] cele ce ați aflat cu cale a răspunde în c.r. Locutenenția în acest obiect. La frățiasca noastră requisitiune ilustritatea voastră prin venerabila scrisoare dto 3 ianuaru a.c. nr. 4969 bine ați voit a mă afida cumcă îndată cât va

sosi planul ce ați poftit a se face prin directorul școlii din Năsăud, ne veți și împărtăși cele scrise și trimise în acest obiect în c.r. Locutenenție. Însă durere, apromisa și afidata împărtășire, pân-acum încă nu s-a împlinit, și așa fiind tot în așteptare din parte-ne, nu s-a putut împlini cele de excelsa Locutenenție demandate. Firește prin o asemenea întârziere ni s-a cauzat oarecare compromisiune. Drept aceasta, de nou frățiește vă rugăm, ca sau acum și fără întârziere să împliniți data apromisiune sau să ne înștiințați cumcă nu se poate împlini cele ce suntem datori a face și care am întârziat așa tare.

Totdeodată ne luăm frățiasca onoare de a vă ruga ca cu această ocasiune să ni să trimită descripțiunea statului în care s-a aflat acest Institut sub decurgerea acum terminatului an scolastic și mai cu samă a ni se însemna câți alumni ca preparanzi la oficiul de docent au frecventat preste tot ? Din aceștia câți au fost din partea Archidiecesei și câți pentru Diecesa ilustrității voastre ? Stipendia împărtășitu-s-au au nu ? Cine au fost docenții, ce obiecte și cu ce ordine s-au propus ? Și altele cari ar putea servi spre a putea cunoaște statul acestui lucru mai deplin. Despre care așteptând frăteasca înștiințare rămânem¹...

Copie. A.N.D.J., Alba, Protocollum, nr. 51 de Anno 1859-627, Mitrop. Blaj.

¹ „627. die 2-a Aug. Circa Institutum praeparandiale Naszodiense”.

4

Sibiu, 6 august 1859

[...]¹ *Simeon Balint* gr. katholischer Erzpriester zu Verespatak im Abrudbanyaer Bezirk, mit dem K. K. Österreichischen Franz Josephsordens Ritterkreuze dekorirt, ist verwittwet, Vater zweier Töchter, wovon er die eine vor ungefähr 2 Jahren an den bei den Landesadvocaten Elekes in Abrudbanya als Advokatur Candidaten bediensteten Iosef Hodos verhehlicht hat.

Balint besitzt kein nennenswerthes Vermögen, vor der Revolution war sein Einkommen auf den Pfarrgehalt von 200 Fl. CMz. und auf die solche CMz. alljährlich nicht übersteigende Stolla Gebühr allein angewiesen; im Jahre 1850 erhielt derselbe von Seiner K. K. Apostolischen Majestät für die im Jahre 1848-1849 bewiesene rege Theilnahme an der Organisation des rumänischen Landsturmes und für die in demselben als Führer geleisteten besondern Dienste nebst den oberwähnten Auszeichnung eine Remuneration von 9000 Fl. CMz.; überdiess brachte derselben von diesem Zuge einen beträchtlichen Beute Antheil in Dukaten heim, der bei weitem die obige Remuneration überstieg.

Seit jener Zeit treibt derselbe allerlei Spekulationen und Unternehmungen, die jedoch keinen Gewinn einbrachten und deren unglücklichen Ausgang zu Folge,

so wie wegen des luxuriösen Haushaltes das wir eingangs erwähnt, erworbenes Vermögen auch bereits gänzlich zur Neige gegangen ist.

Gegenwärtig besitzt derselbe mehrere Goldgrubenantheile die keinen namhaften Gewinn eintragen, und hält mit dem Ortsrichter *Theodor Tyok* in Topanfalva und dem dortigen Insassen *Andreka Michael*, beide gleichfalls gewesene Rumänen-Landsturm-Unteranführer und seine gute Freunde den *Wald Labescht* im Bagyoner² Bezirke - dem Grafen Thorozkoi - eigenthümlich zur Potasch Ausbeutung in Pacht.

Doch trägt auch diese Unternehmung keinen Gewinn so zwar, dass Andreka seinen Antheil hieran freiwillig dem Balint abtrat und letzterer nur mit Schaden die vorjährgige Ausbeute in Pesth an Mann brachte.

Bei diesem Anlasse will Balint auch in Wien bei der Audienz am Allerhöchsten Hoflager gewesen sein und, wie er allorts mit der ihm eigenen Arroganz erzählte, von seiner Majestät gnädigst angehört worden sein. Balint ist ein Mann von keiner hervorragenden Geistesbildung, der aber viel natürlichen Verstand und Hinterlist mit einer rohen, auf die Massen wirkende Energie gepaart - besitzt, die sein Alter von 50 Jahren nicht zu schwächen vermochte. Ausserdem besitzt derselbe das einschmeichelnde und kriechende Wesen dass der rumänischen Geistlichkeit eigen ist, und weiss sich bei jeder Gelegenheit, wo eine hohe Persönlichkeit ist gegenwärtig, vorzudrängen.

Balints Gesinnungs-Richtung konnten nachstehende Daten begründen: Bei dem Ausbruche der Revolution 1848 in Ungarn und Siebenbürgen, waren es insbesondere *Iancu*, *Severn Axente* und *Balint*, welche mit ihrem Aussehen bei dem Wallachischen Gebirgsvolke das Zustandekommen des Landsturmes für die Allerhöchste Regierung bewirkten und gegen die an den Thron des Monarchen rüttelnden und die Losreissung Ungarns und seiner Nebenländer von der Krone bezweckenden Ungarn predigten: Der Anhänglichkeit der Mehrzahl der Rumänen an das Allerhöchste Kaiserhaus, wie nicht minder auch die Aussicht auf Leute [?] und dem gegen die Ungarn als ihr bedrückter herrschenden Hass zu Folge, gelang es diesen Männern, in der kürzesten Zeit den Landsturm zu organisiren. Diesen Vorgang haben die ungarisch-siebenbürgische Landtags-Vertreter den Rumänen nicht als Anhänglichkeit an die Allerhöchste Regierung sondern als Repressalien dafür ausgelegt, weil dieselben auf dem Landtage 1846 zu Klausenburg, die Rumänen als noch geistig unreif nicht als Nation anerkennen wollten.

Diess dürfte auch wirklich der Fall gewesen sein, wenigstens in so ferne, als es sich um die Erringung nationaler Vorrechte handelte, denn nach der Entlassung des Landsturmes hat *Iancu* als Landsturm Oberanführer über Rücksprache mit *Balint* und den übrigen Rumänenführern gewisse übertriebene Forderungen an die Allerhöchste Regierung, für die Gebirgsrumänen, die den Landsturm bildeten, gestellt. Auch die Behauptung der damaligen ungarischen Umsturzparthei dass der rumänische Landsturm Sonderzwecke im Schilde führe die auf die Vernichtung der ungarischen hierländigen Bevölkerung und Anschluss

aller Rumänen, auch jener der grossen Walachei, unter ein Dako-Romanisches Reich hinielen, ist nach dem auf dem Freiheitsfelde bei Blasendorf, welches bei dem dortorts stattgefundenen Zusammentritt des Landsturms so benannt war, gehaltenen, darauf abgezielten Reden der Landsturm Anführer an das Wallachische Volk und der Thaten des Landsturmes an die ungarische Bevölkerung voll der Gräuel, dann dem besonderen Umstände, dass Emissäre aus der grossen Walachei fortwährend mit den Landsturm Anführern verkehrten und in ihren Lager zu Zalathna³ zusammenkommen - nicht aus der Luft gegriffen gewesen sein.

Der bald darauf erfolgte Auseinandertritt des rumänischen Landsturmes in Folge der günstigen Erfolge der k. k. Waffen scheint dem Ausbruche dieser Freiheits Ideen zuvorgekommen zu sein und nur an den intelligenten Theil der Rumänen sind diese Reden und Vereinigungsideen nicht spurlos vorübergegangen. Auch *Balint* huldigt diese Idee, was zahlreiche Äusserungen, wie auch sein Umgang mit gleichgesinnten und den ehemaligen Rumänen Anführern konstatirt.

Insbesondere muss hervorgehoben werden, dass *Balint*, mit Wärme die jüngsten Ereignisse und Hospodarwahl in der Walachei verfolgte und die daselbst zu Stunde gekommene Union mit Aklamation gleich allen übrigen insgemein huldigenden Anhängern des Dako-Romanischen Reichs aufnahm.

Gegenüber seinen Bergleuten hat sich *Balint* auch einst des Äusserung erlaubt, dass Siebenbürgen von Rechtswegen nur den Rumänen angehöre, da sie die Mehrzahl und das Urvolk bilden. Gegen den k. k. Gerichtsaktuar Hartmann in Abruđbanya⁴, einen geborenen Siebenbürger Sachsen, gelegentlich der diesjährigen Assentierung hat *Balint* sich auf eine gegen die fremden Beamten und deren Herrschaft im Lande gehässige Weise ausgesprochen. Weitere Merkmale der Gesinnung, die *Balint* als gefährlich erscheinen lassen, bin ich derzeit nicht im Stande anzugeben, kann aber zu bemerken nicht ermangeln, dass derselbe bei seiner Schlaueit und bei seinem Anhang unter der Bevölkerung bezüglich seines Thuns jedenfalls eine Persönlichkeit ist, die bei den unter den Rumänen mit Rücksicht auf die [im] Nachbarstaat herrschende eigene Aufregung einer genaue[re]n Beachtung benötigt.

Iosef Hodos. Schwiegersohn des Erzpriesters Simon *Balint* zu Verespatak⁵, ist der Sohn eines rumänischen Geistlichen in Kopand⁶ nächst Thorda. Von armen Eltern [abstammend] unterstützte *Balint* denselben, liess ihn studieren und zwar hat *Hodos* in Wien Jus absolvirt und das Doctorat zu Padua in italienischer Sprache abgelegt. Im Jahre 1855 in seine Heimat rückgekehrt, wollte derselbe die Advokaten Prüfung in Hermannstadt ablegen, wurde aber, da ihm 8 Monate von der Praxis abgingen, nicht zugelassen. Bald darauf liess er sich mit der Tochter *Balint*' anscheinend aus Dankbarkeit gegen den Vater verhehelichen, steht bei dem Landesadvokaten Ellekes in Abruđbanya in Verwendung und wird, da sein Einkommen spärlich ist, von *Balint* unterstützt. *Hodos* ist vielseitig gebildet, spricht mehrere Sprachen, ist in seinem Fache gut verwendbar, hat aber sehr ein zurückhaltendes Benehmen und verkehrt viel mit seinen Nationsgenossen, ohne

ausschliesslicher Umgang mit seinen intimsten Freunden Hodos, Kumann und Balint zum Dakoromanen.

Derselbe hat das zivilgerichtliche Referat und bei seiner grösseren Verwandschaft unter den Abrudbanya[er] reichen rumänischen Familien, war es für den Dienst die höchste Zeit dass derselbe versetzt wurde, da er als für die Rumänen parthei[i]sch bekannt war.

Basile Duka. k. k. Bezirksamt Kanzlist zu Abrudbanya, ist der Sohn eines gewöhnlichen Landbauers aus Meszoczan¹⁵. Seine Mutter heiratete nach dem früh erfolgten Tode seines Vaters nach Nyrato¹⁶ bei Maros Vasarhely, allwo Duka seine eigentliche Erziehung erhielt. Schulen hat Duka nur die untern und zwar zu Maros Vasarhely und Blasendorf bis gegen das Jahr 1848 besucht. Betheilt hat sich Duka an keinem Landsturme oder revolutionären Bewegung und ist am 15. März 1849, als Bem Hermannstadt einnahm, mit der k. k. Armee nach der Wallachei abgegangen. Nach deren Rückkehr liess sich Duka im Staatsdienste verwenden, demzufolge er später Kanzlist wurde.

Derselbe hat im Jahre 1854 die Tochter des berühmten, wegen der in Mogyar Igen¹⁷ 1848 stattgehabten Ermordung von 150 Edelleuten Epoche gemachten, nunmehr aber in Ponorell¹⁸ nächst Abrudbanya versetzten griechisch katholischen Erzpriesters Nikolaus Stresan geheiratet, und mit derselben ein beträchtliches Vermögen bekommen. Dessen häusliche Leben ist klaglos, im Gesellschaftlichen bewegt sich Ducca anständig, politische Äusserungen, die denselben grawiren könnten, wurden niemals vernommen, was übrigens in seiner geringen geistigen Bildung zu suchen sein dürfte. Er scheint mir nicht gefährlich, dessen Versetzung von Abrudbanya wäre jedoch wegen des grossen Anhangs dessen sich sein Schwiegervater, der ein in politischer und spezieller Beziehung höchstgefährlicher Mensch ist, wünschenswert. Bezüglich Stresans Karakterwesen gibt der hierortige gehorsamste Bericht vom 5. April 1859 ddo 108 Präs. Anschluss.

Basilius Bosciotta. k. k. Bezirksamts Kanzlist, ist der Sohn eines gewesenen Grenzers aus Zagra¹⁹ nächst Naszod, hat sich im Militär Erziehungshause ausgebildet, und ist bei der im Jahre 1851 erfolgten Ablösung der Militärgrenze Siebenbürgens als Diurnist bei dem k. k. Distrikts Commando in Klausenburg verwendet worden, wo selbst er wegen seiner schönen Handschrift vom k. k. Distrikts Commissär Kriegsau²⁰ zum Kanzlisten vorgeschlagen und befördert wurde. Bosciotta besitzt einiges Vermögen durch Erbschaft seines Oheims Modzembul²¹ welcher beim 2. Wallachischen Grenz-Regimente Hauptmann Rechnungsführer war. Überdiess hat derselbe die Stieftochter Szabo Amalia des Abrudbanyer Bürgermeisters Wanza geheiratet, deren Grossmutter ihm mit ihrem beträchtlichen Einkommen unterstützt.

Seine politische Gesinnung ist zweideutig. Er ist Rumäne mit Leib und Seele, besitzt viel Talent, doch fehlt es ihm an Gediegenheit und Erfahrung, demzufolge ihm manches Wort im Umgange entschlüpft, was denselben als

Anhänger des Dako-Romanismus kennzeichnet. Von seinen Mitbeamten wird derselbe als ermessend und als Zuträger geschildert und geniesst keine Achtung; da derselbe auch als habsüchtig und interessirt im Publikum bekannt ist.

Hermannstadt, 6. August 1859.

von Semetkovsky²²
Major

Mihail Popescu, *Documente inedite privitoare la istoria Transilvaniei între 1848-1859*, București, 1929, p. 292-300.

¹ În reproducerea ce se află în lucrarea citată, singura care se mai păstrează, partea de început a documentului lipsește, fiind reprodușă doar partea esențială a documentului.

² Bădeni, sat, comuna Moldovențești, județul Cluj.

³ Zlatna, oraș, jud. Alba.

⁴ Abrud, oraș, jud. Alba.

⁵ Roșia Montană, sat, comună, jud. Alba.

⁶ Copand, sat, com. Săndulești, jud. Cluj.

⁷ Constantin Coman, revizor de poliție la Abrud; situația lui este descrisă mai jos.

⁸ Probabil Girelsau, Bradu, sat, comuna Avrig, jud. Sibiu.

⁹ Vasile Bașotă, situația lui este prezentată mai jos.

¹⁰ Ioan Ciurileanu, tribun în timpul Revoluției de la 1848-1849, a activat sub comanda lui Simion Balint în cadrul rezistenței din Munții Apuseni.

¹¹ Baia de Arieș, sat, comună, jud. Alba.

¹² Ponor, sat, comună, jud. Alba.

¹³ Teiuș, sat, comună, jud. Alba.

¹⁴ Blaj, oraș, jud. Alba.

¹⁵ Mezöcsávás-Ceuașu de Câmpie, jud. Mureș.

¹⁶ Nyárádtó, Niraștau, Ungheni, sat, comună, jud. Mureș.

¹⁷ Ighiu, sat, comună, jud. Alba.

¹⁸ Ponorel, sat, comuna Vidra, jud. Alba.

¹⁹ Zagra, sat, comună, județul Bistrița-Năsăud.

²⁰ Adolf Kriegsau, comisar districtual la Cluj.

²¹ Este vorba de Atanasie Moțu-Dâmbu[[], căpitan al grănicerilor români din Năsăud.

²² Friedrich von Semetkovsky, ofițer în armata austriacă. În 1850 era căpitan de clasa I în cadrul regimentului de infanterie-grăniceri slavon, peste doi ani îl regăsim în cadrul regimentului 10 de jandarmi, apoi maior în regimentele 2 și 9 de jandarmi.

5

Blaj, 12 august 1859

Illmō. Dnō. Eppo. G. Cath. Sz. Ujvariensi

Eu îți trimit acest apograp din care vei vedea că fratele și colega nostru¹ făcu ce făcu și scoase profesorii cei români din gimnasiul Șumuleului², sub nume că-i latin !?

Cred că și ilustrății tale îți va fi făcut înștiințare.

Eu încă - nădăindu-mă demult ca să facă așa – aplacidasem ex proprio „usque ad beneplacitum” pe tot anul, spre meliorarea plății profesorilor din gimnasiul Șumuleului 100 f.m.c.

Nu știu, că anumit nu scrie, oare pentru aceasta îmi mulțumește ca să nu mai dau apoi aceia 100 f.m.c. sau doară că eu am fost pus profesori români în gimnasiul de la Șumuleu încă [în] 1850, ca să știu numai că de profesorii aceia de român nu mai are lipsă ?

Gimnasiul din Șumuleu s-au rădăcat cu expenso comune. Excelenția sa Bobb³ încă au dat, cum sum informat, 4.000 fl. și, cum aud acum și ill-tatea ta ai conferăluit 1.000 f.m.c. spre îmbunătățirea fundațiunii aceleiași gimnasiu.

Acum, totuși, îi pur latin ! Și ca nu cumva să se acate râia românească pe pielea latinească, dede cu profesorii români pe ușă afară.

Tot așa au fost și așa va rămânea doară în secula sculorum cu frații noștri latini, că și noi cu toate puterile și cu toate privilegiurile îi ajutam spre aceia – când poftesc interesele și dobânda lor suntem frați de cruce toți catolici, iară când ar pofti și interesul și dobânda noastră ceva, ei sunt latini și noi graeci ritus catholici orientales. Sub umbra alarum tuarum (a ariciului).

Ce să mai facem ? Să suspinăm la Cer să ne mai daie și nouă ceva de acolo de sus, că de jos vedem că nu numai nemic nu căpătăm, da și ce mai avem pe rând tot pierdem, că scris este că cel ce are i se va mai da, iară cel ce n-are și ce i se pare că are i se va lua de la dânsul.

Blaș, 12 aug. 1859

[Alexandru Sterca Șuluțiu]⁴

Concept. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1859-654.

¹ Episcopul romano-catolic de Alba Iulia, Haynald Lajos.

² Șimleul Silvaniei, oraș, jud. Sălaj.

³ Episcopul Ioan Bob.

⁴ Vezi răspunsul episcopului Alexi, *infra* doc. nr. 7.

6

Gherla, 12 august 1859

Esclentissime Illustrissime ac Reverendissime Domine, Eppe, Domine Frater in Christo peculiariter colende !

Licuit mihi ex gratiosissimis Excelentiae Vestrae Litteris sub 5 Aug. 1859 Nro. 2517 supremem sollicitudinem quo ad complendas stationes profesorales

Gymnasii Minoris Szilágy Somlyoviensis debito cum observantiae cultu prosequendam intelligere; ideo ex hoc incidenti quum institutio quoque scholaris per Professores ex Ven. Ordine Minoritarum impertienda magis regulata lactiores quoad profectum Iuventutis scholasticae in morbis et scientiis progressus adferre videretur si copiosiores juvenes studentes labii romanici ad hoc Institutum ex ampla peripheria Szilágy Somlyoviensi confugientes linguae hungaricae nonbenegnari materna sua lingua etiam in objectis scientificis instituerentur; duum autem vix aequiri posset ut aliquod membrum Ven. huius ordinis linguae etiam romanicae tantum in modum peritum esset, imo alis ex respectu in Instituto tali et si privato altanem antiquiori distinctione et praestantia claro ob adjuncta circumjacentis peripheriae romana lingua qua objectum litterarium extraordinarium iuvenibus romanis ad studendum necessarium aliis labii iuvenibus vero eventualiter proficuum ex cathedra proponenda foret, Excellentiam Vestram humillime exorare sustineo, ut R.ssimum Demetrium Corojan in continuando suo numere professorali ad interim adhuc confirmare, aut eundem in admodum succiso materiali statu constitutum quo catechetam juventutis gr. cath. in linguae romanicae Professore etiam gratiosissime denominandum congruo aliquo salario benique provideri disponere dignetur.

Qui altis gratiis et favoribus devotus, distinctissimo cum venerationis et devotionis cultu,

Excellentiae Vestrae humillimus et obsequentissimus in Christo servus Ioannes Alexi, Eppus Gerlensis seu Szamosujvariensis.

Die 12 Augusti 1859.

Copie. A.N.D.J., Alba, F. Cab. Mitrop. Blaj, 667/1859, f. 3-4.

7

Gherla, 16 august 1859

Escelenția voastră, preasânțite doamne metropolite și
archiepiscoape, doamne și frate în Christos preestimate !

La mult prețuita scrisoare a esceleției voastre de sub N. 654 a.c. am onoare a rescrie cum că prin esceleția sa, episcopul rom.cath. din Transilvania, Ludovic Hajnald, tot sub N. 2517 a.c. și eu am fost încunoștiințat despre aceea că esceleției sale i-au plăcut a eschide afară din Gimnasiul Șimleului pe foștii până acuma profesori rom[âni] și greco-cath. și în locul acelora a dispune de profesori acolo și a concrede instrucțiunea tinerimei părinților minoriti. La care

încunoștiințare ce am răspuns escleneției sale veți binevoi din copia aci alăturată¹. Pe mine mă doare pentru atare soartă a acelui gimnasiu, pentru că eu din clerul meu diecesan aș fi putut alege și mai buni profesori pentru acela decât părinții minoriți pot să fie. Însă, precum văd, aceasta acum au trecut. Dară aceea o poftesc și o pretind ca acolo catedră de limba română să fie și acest studiu să-l propună vicariul local sau alt individ român care totodată să fie catehet greco-catholic.

Dealtumintrea preastimatelor sântieminte recomandat, cu deschilinită venerațiune, rămân în Gherla, 16 august 1859, al esclenției voastre serv umilit și frate în Christos

Ioan Alexi, ep-pul Gherlei

A.N.D.J., Cluj, F. Ep. gr.cat. Gherla, 1859-667, f. 1-2.

¹ Vezi supra, doc. nr. 5.

8

Orăștie, 18 august 1859.

Euere Excellenz,

Was lässt sich wahrnehmen über Verbindungen der Rumänen Siebenbürgens mit jene in der Moldau und Wallachei ?

Im Volke gar nichts. Das Volk ist nur Maschine, bewegt von den Führern, was aber diese thun, bleibt verborgen, denn sie sind listig und klug über alle Massen.

Referent war bemüht, verlässliche Nachrichten aus den Donaufürstenthümern über die neueste Stimmung gegen Österreich einzuziehen und theilt diese hier mit, wie sie ihm geworden sind.

Erste Nachricht. (Von einem Kronstädter Bürger, der intelligenten Klasse angehörig, der in Iassy und Bukarest vollbekannt ist, an beiden Orten Verwandte hat, und erst in der neuesten Zeit dort anwesend war).

„Die Bevölkerung der Donaufürstenthümer empfing die österreichische Occupationstruppen mit Enthusiasmus. Diese günstige Meinung schubt [?] bald und verwandelte sich in Hass, der von der mächtigen russischen Parthey gegenwärtig vortrefflich für ihre Zwecke benützt wird.

Die Österreicher haben es nicht verstanden, die Bewohner der Donaufürstenthümer richtig zu behandeln, wie es die Russen bei ihren wiederholten Occupationen gethan hatten. Die russischen Offiziere, von oben herab, kümmerten sich nicht um die Verpflegung ihrer Truppen, sie behielten die

Verpflegungsgelder für sich, verprassen sie in Spiel und Lauffangen mit den Bojaren. [Sie] Kaufen alle Läden mit englischen und französischen Waaren, Oever [?], vertheilen Orden und kaiserliche Gnadengeschenke in Hülle und Fülle.

Die Truppen requirirten was sie brauchen vom Bauer, dürften jedoch in Beziehung auf Kost und Lagerstatt keine Präntionen stellen. Der Bauer darf dort ebenfalls nicht Klagen zu liefern, was ein russischer Soldat braucht. Die österreichische aber machten das Gegentheil. Die Offiziere hatten kein Geld und hielten nicht zu den Bojaren. Die Soldaten forderten zu Speise und Betten, die Bauern konnten sie nicht beistellen, das Kostgeld und blieb doch schlecht [?], die gewöhnlichen Naturalien hätte man gern umsonst gegeben. So entstand Unzufriedenheit; die dortigen Milizen glaubten sich zurückgesetzt von den österreichischen und machten diese lächerlich, da es sie mit Ochsen ein Vorspann fuhren, während ein Milizoffizier oder ein russischer nie anders [fährt] als mit der Post, welche mit Pferden fährt. Dazu kam noch dass die Österreichischen den Fürsten Stirbey begünstigten, der bei den Bojaren höchst verhasst war. Es entstanden Händel, endlich Gewaltthätigkeiten einzelner Truppenkörper atteler aus [?], man erzählte allenthalben von Diebstählen, Räuberungen [und] auch Morden.

Graf Coronini war zwar sehr beliebt, er benahm sich mit viel Klugheit und Gerechtigkeit, konnte jedoch nicht durchdringen. Sehr viele der Truppen gehörenden Gränzer, [machten] die Polen und [die] Rumänen Siebenbürgens aus; da weiss man gleich hin, dass die österreichischen auch nicht besser seien, als die einheimische Bevölkerung. Kurz der Eindruck war ein höchst fataler und man wolle durchaus nichts von Österreich mehr wissen.

Die Bojaren fürchten von dieser Seite überdies noch Emanzipation des Bauers, sie sagen, wir sind Verschwender, wir wollen flott leben und können es auch, so lange wir unsere Güter behalten. Wir brauchen keine Strassen, keine Eisenbahnen, die Franzosen und Engländer bringen schon auf der Donau was wir brauchen, mit Österreich wollen wir nichts zu thun haben; das ist zu mehr [?] von dort würde man unsere Güter kaufen, wir werden bald zu Bettlern, während wir abgeschlossen von österreichischen Herren bleiben können."

Zweite Nachricht: (Von einem österreichischen höhern Beamten, der aus Czernowitz, nach [einem] mehrwöchentlichen Aufenthalt, [von] dort nach Siebenbürgen kam).

„Die aus der Moldau zurückgekehrten Truppen haben in Jassy einen sehr ungünstigen Ruf hinterlassen und veranlassen auch jetzt in ihren Standquartieren grosse Klagen, man hat sich veranlasst gesehen, in mehreren Abtheilungen sogar den Zapfenstreich schon um 6 Uhr zu geben. Aus Jassy hört man nichts als Verwünschungen von dem unglücklichen Quelle dem Schwiegersohn des Fürsten an, [dann] kam eine ganze Reihe von Vorfällen die um jeden Preis hätten vermieden werden sollen; der Fürst der Moldau habe durch die moldauischen Kreisämter eine förmliche Liste von Gewaltthätigkeiten, Diebstählen, Rauben, Todtschlägen und Morden aufnehmen lassen, die die Österreichischen begangen

und diese Liste zirkulire jetzt und verbreite Hass gegen Österreich. Der russische und französische Einfluss sei in Jassy grösser als je.

Dritte Nachricht: (Ebenfalls von einem höheren österreichischen Beamten der seit lange in Siebenbürgen dient).

„Schon der Name des Feld Mareschall Lieutenants¹ war für die Wallachen ein Dorn im Auge. Unter seinem Befehle standen in den Fürstenthümern, Truppen von den siebenbürgischen Regimenten, die Marziani während der Revolution als Major bei den Ungarn, über die Klinge springen lassen wollte, wenn sie nicht zu den Ungarn übergehen“.

Referent theilt diese Nachrichten mit, wie er sie mündlich von den Deponenten erfahren, sie klingen allerdings [mit der] herrschenden Meinung über den Erfolg der österreichischen Occupation der Donaufürstenthümer überein. Dort ist alles faul, diese Fürstenthümer sind wahr[e] Mistberge [?], der schändlichsten Ländersschaften, und es steht sehr zu fürchten, dass die österreichische feindliche Mächte besser im Trüben zu fischen wissen.

Indessen mit aller Bosheit, List und Leidenschaftlichkeit ist Österreichs Gewicht [nicht] wegzuschieben, es drückt naturgemäss auf jene Länder und hoffentlich wird man verstehen diesem Gewichte in seiner Wirkung die gehörige Richtung zu geben ohne Fehler zu begehen, die doch immer durch Klugheit zu vermeiden sind. Gerade das was die Bojaren nicht wollen, Strassen und Eisenbahnen, die dann sie an die Gränze rücken, wird man dort auch fort bauen, denn um Geld und darum handelt es sich ja zu nächst, sind die Bojaren noch stets feil gewesen.

Die Eisenbahn welche Temeschwar, Arad und Klausenburg verbindet und deren Kraft längst der lang grossentheilen Gränze der Wallachen bis in diese und an das schwarze Meer führt, ist eine unwiderstehliche Eisenzange, die jene Länder zu uns herüberzieht und das siebenbürgische Eisen ist ein Kulturmittel [welches] mächtiger wirket als der carrousele Wille der Bojaren. Doch darf man nicht gar solange zögern, denn die Ereignisse fallen oft vom Himmel, sie kommen über Nacht !

Broos, den 18-ten August 1859.

Thieman²
Kreisvorsteher.

Mihail Popescu, *Documente inedite privitoare la istoria Transilvaniei între 1848-1859*. Bucureşti. 1929. p. 300-303.

¹ Georg Marziani cavalier de Sacile, înalt ofiţer al armatei austriece. În primii ani ai deceniului neoabsolutist era general-maior, brigadier la corpul 8 de armată din Italia, apoi avansat fiind la rangul de feldmareşal-locotenent va fi comandant de divizie în corpul de armată sârbesc-bănăţean, cu comandamentul la Timişoara. A participat ca şi comandant la ocuparea Principatelor de către armatele austriece.

² Friedrich Thieman, comisar al cercului Orăştie până în anul 1860, apoi consilier gubernial şi deputat în Dieta de la Sibiu.

Blaj, 29 august 1859

Illmo D. Eppo Lugosiensi

La prețuita și frățiasca scrisoare a ilustrității voastre de 20 august a.c. nr. 788, prin care pre tânărul Vincențiu Grozescu, fiul parohului din Banatcomloșiu¹, absolvent gimnasist, din nconsiderațiune, căci neavând testimoniu de maturitate și nefiind exercitat în limba latină spre a putea subsista în oarecare institut r. cath., unde studiile în cea mai mare parte a lor se propun în astă limbă, cu atât mai vârtos doriți a-l recomanda spre a se primi în seminarul archidiececan de aici cu cât pentru diecesa Lugoșului încă numai un alumn se află primit și studiind în acest institut, cu frățiască și sinceră venerațiune am a răspunde cumcă deoarece și în seminariul de aici, ca și în alte seminarii, studiile theologice, afară de theologia morală și pastorală, tot în limba latină se propun și așa cea care n-ar putea subsista în alte seminarii, nici aici n-ar putea. Recomandatul tânăr, orișicât aş dori să împlinesc pofta ilustrității voastre, cu atât mai vârtos nu se poate primi cu cât numărul celor carii se pot primi pre anul viitoriu, nu numai că este plinit, dar încă unii dintre cei primiți fără îndoială ca estranei vor fi siliți a frecventa cu spesele proprii.

În afară de aceea, acest seminarium archidiececan și după proiectul ministerial care a venit în privința regulării fundațiunilor e menit numai pentru tinerii transilvani, și așa mai sus numitul tânăr, ca bănățean, și din această privință nu s-ar putea primi.

Într-altele, cu destins a frățieștei venerațiuni și stimei cult rămân²

Copie. A.N.D.J., Alba, Protocollum, nr. 51 de Anno 1859-699, Mitrop. Blaj.

¹ Comloșu Mare, sat, comună, jud. Timiș.

² „699. die 29/17 Aug. Illmus D. Alexander Dobra Eppus Gr. Cath. Lugosiensis recomandat ad Seminarium nostrum suscipi Vincentium Grozescu absolutum Gymnasistum e Banat Comloșiu pro suc Diecese”.

10

Sic, 30 august 1859

Reverendissime domine praeposit și ep-pesc vicar, mie îndurat patron și părinte !

199/1859

În absența ilustrității sale ep-pale, [î]mi iau îndrăsniala urgenter a vă încunoștința despre exorbitările magistratului local, din inși mag[h]iari stătător.

Pomenitul magistrat, în prezent ocupându-se cu facerea drumului, cu această greutate comună (ce din isvoare sigure știu) a însărcinat feții ambelor noastre eclesii, iară pe ai săi trei feți i-a scutit.

Prin a magistratului acest fel de contralucrare, pe lângă altele, vătămându-se și nimicindu-se religiunea noastră, cu filială reverință mă rog reverendisimei domniei voastre ca la c.r. jurisdicțiune politică a exopera cât mai în grabă, de nu se va putea prioritatea, barem uniformitatea sau egalitatea religioasă în privința purtării greutăților comunale. Altcum, bisericile sunt rămase fără persoane eclesiastice, în care întâmplare ar triumfa mag[h]iarismul de aici.

Cu care esptului patrociniu pe venitor recomandat, cu filială reverință sum al reverendisimei domniei voastre cel mai plecat serv

Szék¹, 30 aug. s.n. 1859

Georgiu Thecariu
v. protopop²

A.N.D.J., Cluj, F. Ep. gr.-cat., Gherla, 1859-2804.

¹ Sic, sat, comună, jud. Cluj.

² Răspunzând acestei solicitări, episcopia Gherlei cere, în 8 septembrie 1859, magistratului Sicului să se conformeze dispozițiilor guberniale și în privința feților celor două biserici românești din localitate.

11

Blaj, 31 august 1859

Excelso C<aesareo>r<egio> Locumt<enentiali> Consilio

In sequelam gratiosae eiusdem Excelsi notae 24a Maii a<nni> c<urrentis> n<ume>ro 9048/1324, qua provocabar, ut conspectum foundationum fundo cleri Gr<aeco>catholici dioecesis Fogarasiensis ita inhaerentium vel aggremitarum, ut *generali repartitioni huius fundi inter tres ex di<o>ecesi Fogarasiensi exortas novas dio<e>ceses*, utpote Fogarasiensem seu Albaiuliensem, Armenopolitanam et Lugosiensem faciendae tenore excelsi ministerialis decreti de 30a Octobr<is> 1858 n<umer>o 18747/ 5706 et eiusdem Excelsi Locumt<enentialis> Consilii de 30a Novembr<is> 1858 n<umer>o 26214 minime subiici possint, pro inclyto C<aesareo>r<egio> Exactoratu Cibiniensi elaborari curarem, non defui necessarium hunc finem per ven<crabile> Capitulum metropolitanum, cuius curae foundationes cleri Gr<aeco>catholici Babbianae ab ipso fundatore concreditae sunt, disponere demandans, ut conspectum hunc una cum documentis, quae adsunt, fideliter descriptis aliisque necessariis observationibus instructum quantocyus adornari curaret.

Nunc vero, posteaquam res haec operosa finita mihique in tribus conspectibus ratione singularum diocesis elaboratis una cum copiis documentorum ex authenticis fontibus desumptis substrata fuit, haec omnia in adnexis 4or frustis, adiecto tam capituli ipsius elaborantis memoriali, quoad aliqua puncta, quam novo elencho omnium archidiaconatum, parochiarum animarumque dioecesis Fogarasiensis occasione dismembrationis existentium rectificato fine condignae considerationis a parte tam eiusdem Excelsi quam inclyti Caesaris Exactoratus occasione suscipiendae repartitionis observandae, eidem Excelso medio praesentium substernere officii mei esse duxi.

Ceterum humillimo venerationis et obsequii cultu emorior¹.

Copie. A.N.D.J., Alba, Protocollum, nr. 51 di Anno 1859 - 652.

¹ Die 12a Aug^{usti}/31a Aug^{usti}. Idem Excelsum expetit data et acta fundationum fundo Babbiano inhaerentium, Mitrop. Blaj.

12

Blaj, 12 septembrie 1859

Archidiacono Bistrensi

Cât s-a făcut parohia Câmpenilor vacantă, de loc n-am lipsit a dispune pentru suplinirea ei un concurs, dorind a rândui acolo un preot harnic, bun de biserică, și poporului de acolo plăcut.

Însă, durere, nemine a concurs afară de preaon. fr. sa Nicolau Begnescu, pre carele tot poporul din Câmpeni într-una suplică cătră mine îndreptată cerându-l sieși de paroh și io n-am lipsit a i-o conferi și deunadată a-l și propune măritei Direcțiuni Montane Salinare și Sylvanale spre întărire de paroh, carele numai singur a concurs și este dorit și cerut de poporul de acolo sieși de paroh.

Confirmarea încă cu adevărat nu i-a sosit, însă fiind acolo tare lipsă de preot gremial, am lăsat ca și până atunci, până cându-i va veni decretul de la Direcțiunea Montană, să se mute cu totul în Câmpeni.

Care prea on. fr. tale, cu acel adaus îți facem acuma praeve cunoscut: cumcă cât îi va sosi decretul dorit, nu vom lipsi a ți-l face cunoscut, ca fără întârziere, mergând în fața locului sărbătorește să-l introduci în posesiunea parohiei Câmpenilor, ca pre un paroh actual.

Până atunci încă denumitul de noi și propusul de paroh Nicolae Begnescu (care să nu fie și în rangul cel din afară mai de jos decât parohul neunit din Câmpeni, l-am creat onorariu protopop și asesor consistorial) va administra parohia Câmpenilor însuși și obligămintea foștilor până acuma acolo administratori, de a

mai funcționa în Câmpeni, cu mergerea lui Nicolae Begnescu la Câmpeni va înceta cu totul. Despre carea astfel a noastră dispoziție și pre foștii administratori cu numele nostru îi vei încunoștiința.

Altumintrele încă având prea on. fr. sua Nicolae Begnescu calități foarte frumoase pentru un preot, socotesc că el nu numai va fi plăcut poporenilor, da și va ști și voi a face destul chiamărei suale cu carea să se recomande și de aci înainte înaintea noastră. Recomandându-l dară și prea on. fr. tuale frățiește rămân¹

A.N.D.J., Alba, Protocollum, nr. 51 de Anno 1851-728, Mitrop. Blaj.

¹ „720. die 12 septembr/31 aug. Intuitu Introductionis et Installationis Nicolui Begnescu in parochiam Topánfalvensenm”.

13

Blaj, 15 septembrie 1859

Ill<ustrissi>mo ac R<everendissi>mo D<omi>no Prof<essori> Praeposito
Seminarii Gr<aeco>c<atholicorum> Centralis Viennensis Gregorio
Szaskyevicz

Ad aestimatissimas Ill<ustrita>tis Vestrae ad me 2a Sept<embris> a<nni>
c<urrentis> n<umer>o 41 datas litteras in vicem responsi habeo honorem
rescribendi:

Dilectum filium nostrum Gregorium Szilasi absolutum theologum
Vien<nensem cum beneficio seminarii etiam per Ill<ustri>tatem Vestram mihi
indigitato ad sublimius institutum s<antissimae> theologiae ad S<anctum>
Augustinum fine sibi doctoratus laureae obtinendae susceptum esse Excelsum
C<aesareo>r<egium> Cultus et Publ<icae> Institutionis Ministerium quoque
medio benigni sui de 26a Aug<usti> a<nni> c<urrentis> n<umer>o 12463/340
decreti gratiose mihi notificare dignatum est; ideo praefatum Greg<orium> Szilasi
etiam ad praesbyteratus ordinem promotum his diebus ad destinatum sibi locum
expedire et dimittere non deero.

In quantum illud V<estrae> Illustritatis votum concernit, ut qua substituto
studiorum praefecto in Centrali Gr<aeco>catholicor<um> Seminario speciatim
inspectio alumnorum nationis Romanae illi demandetur, qui etiam /5/ in exercitiis
eorum ritualibus et practicis manuductor esset, desiderium meum eo vergere, quod
in quantum cantum sive tonos cultus divini et exiguum valde in ceremoniis
clericalibus differentiam, quae inter ecclesiam Gr<aeco>cath<olicam> nationis
Ruthenae et nostram intercedit ac litteraturam illorum etiam respicit, superius
memorato doctorisando tanquam substituto studiorum praefecto concedi omnino

fuerit; in reliqua vero alumnorum nostrorum directione, manuactione, inspectione et omnimodo alio regimine spirituali et morali ad amovendam e medio iuvenum eiusdem ecclesiae et ritus sed diversae nationalitatis omnem nationalitatum zelotypiam, ad quam penitus prona est et ad stabiliendam inter eos sinceram fraternam charitatem et dilectionem, nulla separatio ac distinctio fiat inter alumnos linguae Romanicae et Ruthenicae sed in omnibus aliis, prouti hucdum, uni et eidem seminarii praefecturali gubernio et praepositae superioritati subesse etiam nostros alumnos cupio et desidero; quorum omnes una cum neosubstituto nostro studiorum praefecto et doctorisando specialiter Ill<ustri>tatis Vestrae et Seminarii praefecti paternae curae et manuactionis deinceps quoque enite recom<m>endare sustineo, consonam etiam filio nostro Gregorio Szilasi in substrato sub hodierno impertiendo instructionem et initiationem V<estrae> Ill<ustri>tati ab eodem personaliter producendam.

Ceterum singulari fraterni aestimii cultu emorior.

Dilecto filio nostro Gregorio Szilasi candidato pro subeundo doctoratu et Praefecto Seminarii Gr<aeco>c<atholicorum> Viennensis salutem et paternam benedictionem

Novit Tua Dilectio, quod ad demissam intercessionem nostram Excelsum Cultus et Publ<icae> Instructionis Ministerium Tuam Dilectionem ad elucrandam s<antissimae> theologiae doctoratus lauream medio sui gratiosi de 26a Aug<usti> a<nni> c<urrentis> n<umero>o 12463/340 emanati decreti, Tuae Dilectioni abhinc sub 5i mensis cur<rentis> et anni n<umero>o 715 iam com<m>unicati cum beneficio uni studiorum praefecto in Seminario Centrali Gr<aeco>Cath<olicorum> Viennensi competenti cum 12 florenorum et 60 cruciferorum val<oris> Austr<icae> menstrua pensione ad sublimius Theologiae Institutum benigne suscepit¹.

Copie. A.N.D.J., Alba, Protocollum, nr. 51 di Anno 1859-773.

¹ Die 27a/15a Sept<embris>. Intuitu Doctorandi Gregorii Szilasi scribitur, Mitrop. Blaj.

14

Gheorgheni, 28 septembrie 1859

Excellentissime domine Arhiepiscop !
Preaîndurate domn metropolit !

În urma recvisiții oficioase a măritei Prefecturi de Odorhei, dată sub nr. 4875, septembrie 4 a.c., aicea cu umilință în original aclusă, fiind provocat ca în privința

pruncilor români din Kaszon Ujfalu¹, care este filia parohiei gr.cat. N. Kaszonului², să să facă determinațiune despre aceea că putut-au adstrânge prunci din filie a umblu la mater N. Kaszon și putut-au sili părinții pruncilor ca plata învățătorului din Nagy Kaszon așa să se plătească din filie ca și românii din N. Kaszon ? După ce, în ființa mea de față, în 23 sept. la casa comunei din Kaszon Ujfalu s-au adunat poporeni de legea noastră și au descoperit cauzele pentru ce nu pot da pruncii la N. Kaszon, adecă este depărtare de două ore și pruncii, mai ales în timpul ernii, fără primejdia vieții nu pot frecventa școala română din N. Kaszon. Apoi dacă plătesc docentului r.-c. din Kaszon Ujfalu n-au puțință a purta și spesele docentului român din N. Kaszon. Acestea luându-le în considerațiune, cu împreuna înțelegere cu preanonatul domn comisar a mării Prefecturi, după circumstările desvoltate prin pertractarea acestei cauze momentoașe a culturai morale și intelectuale, precum și a religii și limbii naționale, fiind de față și onoratul paroh g.c. din N. Kaszon, Ioan Solnai cu alți români din mater N. Kaszon, după tenorul înaltei dispusățiuni și cauza școalei comunale dată în anul 1857, mai 13, s-au determinat următoarele:

1. Pruncii români din filia Kaszon Ujfalu pentru depărtarea de la mater N. Kaszon pot frecventa școala romano-catolică din Kaszon Ujfalu, cu atâta mai vârtos că și în școala N. Kaszonului română toate învățăturile să propun în limba magiară.

2. Fiindcă românii din Kaszon Ujfalu, fără concesiune legală au dat pruncii săi la școala r. catolică magiară, pă acest an școlatistic încheiat, trebuie să plătească competența învățătorului român din N. Kaszon.

3. În mater N. Kaszon, nefiind școală rădăcată, umblând pruncii la casa cantorului, unde nici a treia parte din pruncii umblători la școală, a căroră număr să suie la numărul 160, nu pot închiepe, s-au determinat ca să facă școala pă alt fund. fără vătămarea fundului intern a parohului și a cantorului, cu atâta mai vârtos că pruncii din Nagy Kaszon dăpărtați de la școala română fiindcă sunt împrăștiați cu locuința între secui și cari încă având îndamână a da pruncii la școala romano-catolică, după ce ies din școala comună de la doisprezece ani cu vârsta până la 15 ani sunt îndatorați a frecventa școala de repetițiune română. Și la rădicarea școalei cei din filia Kaszon Ujfalu încă sunt îndatorați a purta spesele cuvenite, pe lângă dreapta repartitie făcută a parohului. antistele comunei și curatorul băsericii.

4. Mai pre urmă onoratul paroh din N. Kaszon și-au încredințat învățiătura pruncilor pă lângă cuvenita remunerațiunea ostenelei până când s-ar putea căpăta altul cărui să poată încredința catedra dascălii, fiindcă învățiătoria de până acum, Ignațiu Solnai, pă lângă sudorile ce le are, ține crâșmă în casa sa și nici n-are vocațiunea și dexteritatea dă a împlini cu emolument și spor deregătoria învățiătoria. Și pruncii până la rădicarea școalei au frecventat la casa curatorului și cantorul ca subdocent va supravegia când parohul va fi cuprins cu oficiul preoțiesc, precum la dispunerea bolnavilor în mater și în filie.

Acestea așa dispuse cu acea preaumilită rugare la aștern excelentii tale domnului arhiepiscop spre aprobare ca, pentru susținerea religii noastre orientale și a naționalității, să mijlocești a face temeinică recvișiție către excelsul C.R.

Guberniu ca prin mărita Pretura Csik Sz. Mărtinului³, întru acăruia cerc să află parohia N. Kasonului g.c. să fie siliți românii a rădica școala română în N. Kason care va putea cuprinde și din vecina parohie g.c. Sz. Georgiului pruncii poporului român, cari în 14 comune secuești sunt așezați cu locuința. Că altmintrelea poporul român în privința religii și naționalității se va contopi cu religia și naționalitatea secuilor. Apoi dacă am putea dobândi prin grațioasa părtinire a excelenții tale, domnule arhiepiscop, și aceea de la excelsul C.R. Guberniu ca de la înclita și mărita Pretură sau Prefectură c.r. scrisorile ofițioase cu ofițiul protopopesesc comunicându-le nu în limba germană ci, sau în idioma română, sau ungară să se facă, cu mare mulțămire am primi noi cari nu suntem în stare a înțîialege limba ocărmuirii politice.

Cu acestea, sărutând binecuvântatele arhiepești și profundissimă fiască venerațiune, rămân a excelenției sale domnului arhiepiscop cel mai umilit capelan, Gyo.Sz Miklos⁴, 28 sept. s.n. 1859

Aron Boeru. protopop.

A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1859-789, f. 1-2.

¹ Cașinu Nou, sat, com. Plăcșii de Jos, jud. Harghita.

² Cașin, sat, comună, jud. Bacău.

³ Sânmărtin, sat, comună, jud. Harghita.

⁴ Gheorghieni, oraș, jud. Harghita.

15

Satu Mare, 29 septembrie 1859

Preasântite doamne episcope !
Părinte gratiossime !

Înștiințarea o. preot din B. Vasvári¹ despre acea cum că o.c.r. oficiu cercual a Sătmarelui și cele mai juste cereri și recercațiuni încă le trece cu tăcerea, sub %, cu aceia umilită rogară din parte-mi o subștern preasântiei voastre, ca, după ce din propria-mi esperință m-am convins despre indiferentismul cu care unele oficii se poartă cătră treburile besericești și școlare, să vă îndurați a face recercare la m.c.reg. Presidiat comitatens a Sătmarului să binevoiască a provoca pre subordonatele oficii c.reg. ca să ieie în lucrare rogările și recercările preoțimei, căci altminte nu se pot organiza școalele, nu se pot scoate edificiele besericești din statul desolațiunei, nu se poate face ceva rînd bun în parohii și, în fine, nu se poate susținea moralitatea în multe popoare².

Cu sărutarea santei drepte archierești, sum preasântiei voastre umilit fiu

A.N.D.J., Cluj, F. Ep. gr.-cat., Gherla, 1859-3185.

¹ Batizvasvári, Oşvarău, Satu Mare.² Aici în sens de parohii.

16

Blaj, 10 octombrie 1859

Perceptis condigna cum veneratione eiusdem Excelsi de 31a Aug<usti> a<nni> c<urrentis> n<umer>o 19428/2795 <litteris> una cum accluso <exemplari> decreti ministerialis de 8a Aug<usti> a<nni> c<urrentis> circa linguam vehicularem in gymnasiis maioribus, in duobus exemplaribus, quorum unum directioni huius Gr<aeco>c<atholicorum> Gymnasii Maioris com<m>unicari transponique feci, dictam directionem ductu praecitatarum literarum eatenus etiam provocandam esse duxi, quod inito consilio cum collegio professorum gymnasialium nobis de eo referant, quaenam essent ea puncta, quae ad tenorem praecitati decreti ministerialis in plano lectionum huius anni expunctanda venirent ? Quaeque essent alia media, quibus studium linguae Germanicae ita in hoc gymnasio promoveretur, ut intentioni S<erenissi>mae Suae C<aesareo>r<egiae> et Ap<ostolicae> Maiestatis et Excelsi C<aesareo>r<egii> Ministerii in praecitato decreto expositae exacte et pro virili responderi posset.

Ad hanc meam provocationem directio gymnasialis retulit se illico post com<m>unicatas has novas in conferentiis mensuris de 1a Octobr<is> a<nni> c<urrentis> rem collegio professorum proposuisse eorundemque opinionem hac in parte etiam expostulasse, quae in protocollo earundem conferentiarum de eo dato authentice consignata sit; nimirum: quum praelectiones historiae universalis et statisticae in classe VIIa et VIIIa ad mandatum eiusdem Excelsi ante hos tres annos lingua Germanica fieri coepissent, hanc excelsam ordinationem per praecitatum quidem ministeriale decretum abrogatam esse; quia tamen et ipsa intentio praevenerata et ipsa publica utilitas hoc exposcit, ut linguae Germanicae studium omnibus viribus promoveri in hoc quoque gymnasio debeat, hunc in finem media optima, quae adinveniri potuerint, sequentia esse proposita: primo, ut lingua Germanica non modo ut obiectum institutionis obligatum deinceps quoque summo studio et diligentia doceatur, verum certioris successus gratia professores huius studii in omnibus classibus excepta Ia classe institutionem huius linguae ipsa Germanica lingua proponant et exigant, quo studentibus occasio suppedietur per

septem gymnasii annos linguam ipsam non modo grammaticae verum etiam practice addiscendi.

2) Ut studentibus ipsis diligentissime inculcatur ita dicta memorisatio longe sedulior quam antea /7/ partium orationum, sive prosaicarum, sive poeticarum, quo memoriae fidelitati copiaeque et facilitati loquendi consulatur; denique cum tempore alia quoque media adhibenda, quae tamquam ad finem optime facientia sese offerent. Classem vero iam ideo tantum ab institutione in lingua Germanica, quoad vehiculum, dispensandam esse, quod in hac classe plerumque prima elementa Germanicae grammaticae proponi soleant, quae, ut prospere succedere possent, lingua materna exponi necessarium visum est.

Ceterum tam directio quam collegium ipsum professorum omnem conatum in id appromiserunt, quo cognitio linguae Germanicae summo studio promoveatur.

Quae, dum eidem Excelso officiose simul et honorificentissime exponerem, humillimo venerationis et obsequii cultu emorior.

Copie A.N.D.J., Alba. Protocollum, nr. 51 de Anno 1859-799. Die 10a Octobr<is>. Excelsum C<acsareo>r<egium> Locumt<enentiale> Consilium scribit quoad linguam vehicularem in Gymnasio Superiore, Mitrop. Blaj.

17

Pesta, 10 noiembrie 1859

Escelență și preasânțite domnule episcop !

Junimea română studioasă în Pesta a îndrăsnit încă cu trei ani mai înainte a se ruga preaumilit de esc. ta ca să binevoiești a esopera la înaltul c.r. Minister înființarea unei catedre de literatura și limba română la Universitatea din Pesta. Și astăzi după ce numărul junimei studioase române se înmulți și mai tare¹ îndrăsnește a-și arăta din nou dorința pentru o catedră română.

Escelență ! Junimea română nu voiește a impune cu limba română nimănui, nici prin introducerea ei a vătămă cumva drepturile naționale ale altui popor din patrie, ci dorește ca și limba română să ajungă în demnitatea sa proprie și ca o limbă frumoasă să-și câștige meritul său de a se propune la universitate, parte din punct filologic ca și o limbă romană între celelalte limbi romanice, când poate fi interesant pentru tot omul iubitor de cultură ori de ce naționalitate ar fi, parte din lipsa și folosul naționalităților străine a căror fii, ca și diregători și între români, au mult de a face cu poporul nostru.

Noi sperăm că limba unui popor destul de numeros în patria aceasta și prin toate faptele sale credincios augustei case domnitoare, ca o limbă de lipsă pentru comunicarea organelor statului cu poporul nostru se va lua în considerațiune. La rugarea noastră ne dau drept și acele împregiurări că prea mulți din junii de altă

naționalitate în viitor vor să fie diregători și între poporul român. Dar neștiind a se înțelege cu dânsul nu vor putea face din destul chiemării lor.

Poporul român din punctul acesta are esperințe supărătoare căci neputându-se susținea comunicarea cuvenită a organelor statului cu poporul nostru, suferă prea mult așa interesul statului cum și al poporului nostru, devenind legile în cele mai multe casuri numai litere scrise. Căci dreptatea – pe carea se basează legea – numai acolo se poate împărați poporului unde se cunoaște adevărul. Și adevărul numai acolo se cunoaște unde diregătorii se înțeleg cu poporul român. Altmintre și pe viitor vom fi martori mai multor abuzuri cari se nasc din neștiința limbei poporului, când cauzele partidelor judele se tălmăcesc fals. Astfel de abuzuri împedecă scopul legilor și al statului.

Cu atâta mai tare, dară, vedem a avea drept la rugarea noastră cu cât Maiestatea sa, preabunul nostru împărat, s-a îndurat preagrațios a ierta desvoltarea limbei popoarelor sale. Și având câștigat dreptul acesta, nu numai însăși limba română prosperează o cultivare perfectă, dar chiar și studioșii români carii până acuma nu avură ocasiune a învăța și în gimnaziu limba proprie sau învățând undeva nu o știu deplin își vor câștiga cunoștințe perfecte despre limba română.

Și ar fi dureros a esperia că aici românii sunt reiciați [sic !] de la o așa grație și favoare înaltă, când limba română, ca o limbă frumoasă și vorbită de un popor numeros în Europa, se făcu demnă de a se propune chiar și la universitățile străine, precum în Petersburg, în Turin și Breslau.

Încredințându-se junimea română simțiămintelor preagrațioase și energiei escel. tale pentru esoperearea catedrei române, așa sperând preainalta aprobare, se recomandă, sărutând dreaptă părintească și se scrie ca și ai esc. tale preaumiliți fii²

[Urmează suscrierile]

Pesta, 10 nov. 1859

„Amicul Școalei”, 1861, nr. 8 din 25 februarie, p. 60-61.

¹ Numărul studenților români din Pesta era, în februarie 1861, de 28.

² Expeditorul adresei către redacția revistei este Iosif Vulcan.

18

Sibiu, 17 noiembrie 1859

K. K. Gendarmerie Regiment N. 8 an Johann Freiherr Kempen von Fichtenstam.

In Folge des hohen Erlasses vom 7. d[ieses] M[ona]ts No. 2175 Präs I. erstatte ich Euerer Exzellenz ehrfurchtsvoll folgenden unumwundenen Bericht über

die hierlands herrschende Stimmung. Seit Ausbruch des Krieges sind fabelhafte Gerüchte nur noch mehr als vor dem verbreitet. Die Menschen sehen mit fieberhafter Spannung auf die Ereignisse am Kriegsschauplatze, und auf die Stellung der Nachbarstaaten zur Kriegsfrage. Das Kriegs-Manifest wurde mit ziemlicher Begeisterung aufgenommen, allein die Wirkung wird eine bloss oberflächliche bleiben oder ist vielleicht schon eine oberflächliche geblieben, denn es folgt keine Aussicht auf die Concessionen, zu welchen sich die hohe Regierung herbei zu lassen gedenkt, für die vielen Opfern die angesprochen und zum Theil auch geleistet werden. Das einzige Gemeindegesetz, welches geboten wurde, füllt die Lücke um so weniger aus, als dessen Berathung und Einführung noch Monate in Anspruch nehmen wird. Ausser diesen waren aber die Landes-Vertretungen die mindeste Concession, welche namentlich von der massgebenden Intelligenz, schon längst sehnsuchtsvoll erwartet wird.

Da bis jetzt noch keine bestimmte Anhaltspunkte zur Beurtheilung kommen, der Eventualitäten gegeben sind, so erscheint es unmöglich sich jetzt schon hierüber positiv auszusprechen. Soviel ist gewiss, dass die Stellung Russlands im Momente die höchste Wichtigkeit bietet. Beginnt dies Kaiserreich auch nur scheinbar die napoleonischen Ideen der nationalen und konfessionellen Völkerbeglückung, so ist hierlands ein Rassenkrieg der scheusslichsten Art in Aussicht: ein Raub und Plünderungskrieg der Rumänen, unzweifelhaft im Sinne und in der Richtung wie 1848 bei Zalatna und Enyed. Wohin in rein politischer Beziehung diese Bewegungen führen, welche Endzwecke ausser der Befriedigung der gemeinsten Habsucht sie sich stellen könnte, erscheint kaum annäherungsweise anzuführen möglich, denn dieselbe wird erst politische Prinzipien und Persönlichkeiten an die Oberfläche emporheben, die heute noch kein Programm fertig haben und es dem unreifen Volke erst dann anzupassen trachten werden. *Dacoromanismus-Vereinigung aller Rumänen unter ein Reich, dürfte der leitende Gedanke werden.* Die Mittel, diese rohe Macht niederzuhalten, bestünden in der Intelligenz der beiden übrigen Nationen und zwar in den Ungarn und Sachsen.

Diese haben eine gewisse politische Reife. Selbst mässige Concessionen der Regierung haben für sie Sinn und Bedeutung. Sie repräsentiren den Besitz und die Intelligenz und haben in sich alle Elemente einer konservativen Richtung die sie mit Gut und Blut vertheidigen werden, wenn dieser Conservatismus nur halbwegs mehr als Beamten-Verwaltung bedeutet. Die Sachsen werden wohl schon vermögen ihres National Charakters, bei was immer für Ereignissen, der Regierung günstig sich verhalten. Die Ungarn aber - wenn sich ihnen Gelegenheit bietet die in ihrem unausrottbar tief gewurzelten Streben gelegenen Regierungsreformen zu bewerkstelligen - werden keinen Weg scheuen und jede, von wo immer ausgehende Bewegung zu ihren Gunsten zu verwenden trachten, am Ende selbst den vorerwähnten rohen Elemente sich bedienen, sobald diese eben entfesselt sind, und den nationalen Charakter verlieren. Wenn Österreich gegen Russland gesichert ist, wenn es vom Südslaventhum nicht zu fürchten hat, wenn es mit absolutem

Vertrauen auf glückliche Waffenerfolge rechnen kann, so liegt kein drängender Grund zu politischen Concessionen vor. Ist aber nicht der Fall, und werden die endlich unvermeidlichen Concessionen nicht jetzt im Vollbesitze der Macht, sondern erst dann geboten, wo sie ein Symptom der Schwäche sind, und als solche aufgefasst und mit Misstrauen zurückgewiesen werden, so ist eine politische Bewegung demnächst unausweichlich. Die ehemaligen Rumänenführer *Axentie* und *Janku* belangend, berichte ich gehorsamst dass Ersterer noch immer sich in Wechselhaft in Carlsburg befindet. Die Carlsburger Kreisgerichtsräthe *Macelariu* [Ilie Măcelariu] und *Ladey* [Augustin Ladai], der *Urbarialgerichtsath Gaytanu* [Nicolae Gaetanu], Kreisgerichts-Canzlist *Hages* [?] und der griechisch-katholische Erzpriester *Popp Gustav* - sämmtlich Rumänen - finden sich häufig bei dem Nations verwandten pensionirten Leutenant *Sandor*, ebenso auch bei dem inhaftirten *Axentie* ein. Der Zweck dieser Versammlungen soll die Ermöglichung der Befreiung der wegen grösseren Schuldbeträgen [des] Verhafteten sein. Iancu hingegen spricht ganz offen von der Nähe der Ereignisse des Jahres 1848. Mein gehorsamster Bericht D[e]d[a]to 3. Mai l[au]fendes J[ahr] ad No. 77 präs[idal] bezeugt schon seine Gesinnung. Neuere Wahrnehmungen sind folgende: Am 8. des M[on]ats befand sich Iancu in der Schänke von Topanfalva¹, wo der nachgehende Gendarm Haszlo mit ihm ein Gespräch anknüpfte. Im Verlaufe desselben sagte Jancu: „Ich war auch Commandant und kann es bald wieder werden. Auch das Szeklerland lebt noch und mit den Szeklern kann man ganz Europa erwerben“.

Später, als der Gendarme fort war, soll Jancu, auf den Toast, welchen ein ausgedienter Capitulant, ein Kutscher namens Leopold Rausch, auf Österreich ausbrachte - bei Seite gesagt haben - Ja, den Strick um den Hals. Am selben Abende äusserte sich Jancu öffentlich am Platze: „Jetzt werde ich bald wieder von Abrudbanya her genug Geld bekommen, wie im Jahre 1848“. Am 3. d[ieses] M[on]ats bei einem im Dorfe Lupsa² stattgehabten Jahrmarkte traf sich Jancu mit dem ihm ehemals als Oberleutnant untergeordnete *Bera Iwon* [Bera Ioan], aus Valea Lupsă, sprach mit ihm mehrere Zeit, und tröstete, nachdem er ihm beim Abschiede geküsst hatte: „Die Zeiten des Jahres 1848 nähern sich immer mehr und sind jetzt sicher nicht mehr weit“. Beunruhigend sind auch die Äusserungen welche unter dem dortigen Landvolke zirkuliren: dass die Zeit bald kommen wird, wo sie die Galgen für die Fremden bauen werden: Einen faktischen Beleg für die ausgesprochenen Besorgnisse liefert folgender Vorfall: In der Nacht zum 7. d[ieses] M[on]ats haben sich eine grössere Anzahl Lupsaer Isassen, den Ortsvorstand an der Spitze, mit Hacken und Prügeln bewaffnet bei der Wohnung des Gemeindeschreibers zugleich Steuersammlers Witkowsky (ein Galizianer) eingefunden, um denselben zur Rückgabe der eingesammelten Steuerbeträge zu zwingen. Durch umsichtiges Benehmen des Angegriffenen wurden Thätlichkeiten beseitigt. Unter der Masse liessen sich auch Stimmen vernehmen, dass jetzt keine Furcht mehr vor Beamten sei. Über den Fall ist bereits die strafgerichtliche Untersuchung eingeleitet. In dem Orte Halmagy³, dessen Erzpriester laut der in

Euerer Excellenz hohen Erlasse d[a]to 7. Mai d[i]eses] J[a]hr No. 2175 Präs 1. enthaltenen Notiz im bedenklichen Verkehr mit Jancu stehen soll, zeigen sich auch besorgniserregende Symptome, so zum Beispiel war beim Erscheinen des Kriegs-Manifestes eine Gesellschaft Ungarn im Gasthause, worunter der Notär Ballo, von allen unterstützt, jubelnd ausrief: „Jetzt wo der Krieg ausbricht, werden wir sehen, was sich thun lässt. Der Kaiser soll uns nicht mehr mit Anlehen ausziehen etc.“ Am 8. d[i]eses] M[ona]ts gelegentlich einer Tanzunterhaltung in der dortigen Schänke äusserte sich die Bauern-Jugend als dieselbe Wein verlangte: Wir haben noch Geld. Zwar hat der Deutsche die Steuer-Einzahlung mittelst Trommelschlag verlangt, aber wir werden ihm schon in längstens 14 Tagen zeigen, dass wir nicht zahlen. Ausser diesen Vorfällen dürften die in den gehorsamst beigeschlossenen Auszügen der jüngsten Vorfällenheiten Raporte enthaltenen Vorkömnisse nicht ohne Tragweite sein. Auch ist eine auffallende Thatsache, dass hierlands theils Ledermateriale, teils Beschuhung in grosser Quantität angekauft und nach der Wallachei gebracht wird. So hat zum Beispiel der mit Auswanderungsbewilligung dahin abgehende Advokat Sebes beim Markte zu Deva alle diese Vorfälle [beobachtet], erstatte ich der Central Landesstelle theils schriftlich theils im kurzen Wege die Anzeige, und es wurde politischerseits vorläufig der Polizei Commissär Husmanek nach Carlsburg und dortige Umgegend befördert, um möglichst genaue Daten über die Stimmung zu erforschen und Verbindungen anzuknüpfen. Derselbe durfte am 16. des M[ona]ts dahin abgehen. In Anbetracht der geschilderten Verhältnisse habe ich den Herrn Major von Semetkowsky mit möglichst umfassenden Instructionen nach Carlsburg entsendet, damit er von dort aus die bezüglichen Überwachungen leite und sich nach Art der vorkommenden Ewentualitäten sogleich an die verschiedenen Orte begeben. Die Karlsburger und Brooser Flügel Commandanten werden ihre bezüglichen an mich erstatteten Berichte auch ihm abschriftlich zusenden, und er erstattet mir von 5 zu 5 Tagen die Anzeige über die seinerseits erzielten Resultate. Ich habe den Herrn Majoren auch zur Vorausgabung allenfalls nötiger Honorare im Interesse des angestrebten Zweckes ermächtigt und bitte Euere Excellenz ehrfurchtsvoll um hochgnädige Genehmigung der getroffenen Massregel. Bei der nahen Möglichkeit, dass die Gendarmerie, besonders in jener Gegend, je nach Ewentualitäten theilweise sich concentriren und von der Waffe gebrauch machen müsste, wage ich, in Anbetracht der unvollkommenen Verlässlichkeit der Gendarmerie-Schusswaffen die ehrfurchtsvolle Anfrage zu stellen, ob die Abfassung der Corpsgewehre nicht thunlich wäre, oder ob Euere Excellenz hochgnädigst genehmigen würden, dass ich beim hierländigen General Commando um temporäre Ausfolgung eines Theils der in Carlsburg deponirten vielen und guten Cammerbüchsen bittlich werde. Die von seiner Durchlaucht dem Herrn Landes Gouverneur getroffenen militärischen Vorkehrungen beschränken sich bisher auf was - muthmasslich über Höhe dessen Antrags - vom hohen Armee Ober Commando angeordnet wurde und zwar auf die Disposition zur Befestigung und demnächst ins Leben treten der Bewaffnung der

Pässe gegen die Moldau. Ferner wurde der bereits begonnene Marsch des Uhlanen Regimentes Wallmoden eingestellt: ob dies aber eine Bedeutung hat die hieher gehört, wage ich nicht zu beurtheilen. Die Angelegenheiten sind dadurch nicht unwesentlich beruhiget worden, denn die hierländigen Truppen sind nach Abmarsch der Truppen-Division, namentlich der Regimente Baron Kellner, Graf Hartman Infanterie und Schwarzenberg Uhlanen schwach genug, so dass eine weitere Entblössung nur von den höchsten Nachtheilen für die öffentliche Ruhe wäre. Eine Vorkehrung die nun dringend nötig schien, war auch dass die im Jahre 1852 für die Truppen Siebenbürgens erflossene Allarm-Disposition der Gegenwart angepasst würde. Ich habe diess bei Seiner Durchlaucht im kurzen Wege angeregt und glaube, dass sobald die neuen Truppen-Dislokationen bestimmt sind, auch diessfalls etwas umfassendes erflissen wird. Weitere Wahrnehmungen werde ich Euerer Excellenz von Fall zu Fall unverzüglich und gehorsamst berichten.

Hermannstadt, 17. November 1859.

Jankovsky⁴
Oberst.

Mihail Popescu, *Documente inedite privitoare la istoria Transilvaniei între 1848-1859*. București, 1929, p. 304-309.

¹ Câmpeni, oraș, jud. Alba.

² Lupșa, sat, comună, jud. Alba.

³ Hălmeag, sat, comuna Șercaia, jud. Brașov.

⁴ Franz Jankovsky von Maierhorst (Mayerhorst, uneori scris greșit și Marienhorst), în 1850 căpitan în regimentul de jandarmi nr. 12 (Stiria-Carintia), apoi maior în regimentul I de jandarmi (Viena), și din anul 1856 locotenent-colonel în regimentul 8 de jandarmi transilvănean cu sediul la Sibiu. Din anul următor va deveni comandantul acestui regiment.

19

Berlin, 30 noiembrie 1859

Frate Iosife !

Astăzi primii două scrisori deodată, una de la tine, alta de la Laurian. Laurian îmi scrie: „Pentru Hodoș încă voi să fac tot ce-mi va fi prin putință. Însă la Facultatea de legi sunt posturile ocupate deocamdată. Eu l-aș sfătui să primească un post de profesor la gimnaziu deocamdată, și apoi să fim cu luare aminte pentru ocaziunile viitoare. Eu o să-i scriu și lui în înțelesul acesta și poți să-i scrii și d-ta”. Eu, din parte-mi, te sfătuiesc să primești, numaidecât, să nu umbli alegând. Nu se poate toate deodată. Cu timpul, toate, după dorință. Așadară, bucură-te și fi[i] sigur că timpul nu e departe când ne vom întâlni în București.

Eu am cătră tine următoarele rugăminți:

1) Să porți grijă de documentele mele. Toată răspunderea va cădea asupra ta ! ...

2) Când am trecut eu prin munte cătră Viena, am găsit la Avram¹ o *mulțime mare* de documente. Nu le-am putut lua cu mine, fiindcă eram în drum și călare. Toate documentele acelea să le aduni, precum și altele ce ai mai găsi prin munte și aiurea, oricât de puțin importante ți s-ar părea;

3) Ducându-te la București, toate să le iei cu tine. Nu cumva să le lași în munte;

4) Scrie-mi îndată ce cărți ai lăsat tu la Viena; nu cumva ai lăsat și din cărțile mele istorice, precum Desprez, etc.

5) În primis et ante omnia: îndată la primirea acesteia, să-mi trimiți pre *Spontini* sau *Del Chiaro*, s[au] amândouă, cărți italiene despre români, care le cumpărăseși de la Venetia. Am neapărată nevoie de aceste cărți. Întru același pachet să așezi și *Billecoque*, *Album moldo-valaque*, o carte în fol[io], cu stampe frumoase. Este între cărțile mele. Acest pachet numaidecât să mi-l espedești, că stau opăcit în lucrările mele. *Tare mult te rog*. Eu încă am să-ți trimit apoi oarecare lucruri frumoase;

6) După ce voi primi acestea, am să-ți trimit ceva și să te fac ca petrecerea în Transilv[ania], pân-ce te vei duce la București, să-ți fie dulce și frumoasă;

7) Să faci o copie de pre catalogul cărților mele, și apoi mai târziu să mi-o trimiți. Catalogul meu se află între cărțile mele.

Aștept răspuns imediat. Imediat să-mi răspunzi. Eu numaidecât am să-ți răspund.

Scriu în grabă. Sărutare,

Papiu

Berlin, (18)30 nov., s.n. [18]59

Iosif Pervain, Ioan Chindriș, *Correspondența lui Alexandru Papiu Ilarian*, I. Cluj. 1972, p. 100-101.

¹ Avram Iancu.

Viena, 1 decembrie 1859

Abteilung 16

Nro. 4818/1859.

In Anbetracht der gegenwärtigen minder geordneten Zustände in den Donau-Fürstenthümern und des Bestehens einer magyarisch-revolutionären

Propaganda zu Tultscha und Konstantinopel, hat das Statthalterei Präsidium in Hermannstadt den Antrag gestellt, es möchte die in der Instruktion des Ministeriums des Innern und der bestandenen Obersten Polizeibehörde d[e]d[a]to 6. März 1857 ad [Nro] 10 zur Durchführung der neuen Passvorschriften aufrecht erhaltene Erleichterung, welcher in Folge von dem Visum ausländischer Pässe, in so fern sie nicht von dem Sitze einer k. k. Mission ausgefertigt sind, oder in so ferne der Reisende eine k. k. Vertretungs-Behörde auf seiner Reise nicht berührt, abzusehen ist, suspendirt werden.

Hierüber hat das Polizei Ministerium mit den hiebei zunächst beteiligten Ministerien des Innern und des Äussern sich dahin geeinigt, dass auf die Dauer der gedachten Verhältnisse in den Donaufürstenthümern, die von dem Hermannstädter Statthalterei Präsidium beantragte Vorsichtsmassregel beobachtet, somit der Eintritt aus den Donau-Fürstenthümern nach Siebenbürgen nur solchen Reisenden gestattet werden, deren Pässe ohne Unterschied der Provenienz das Visum einer k. k. Mission oder Konsularbehörde tragen.

Im Grunde dieser Einigung sind diesbezüglich vom k. k. Ministerium des Äussern die betreffenden Vertretungsbehörden im Auslande angewiesen worden, und auch das Statthalterei Präsidium in Hermannstadt wurde beauftragt, seinerseits dem dortländigen k. k. Grenzbehörden ebenfalls die erforderlichen Anordnungen zugehen zu lassen.

Bei dem Umstande, dass diese nunmehr bezüglich des Gränzübertrittes aus den Donau-Fürstenthümern nach Siebenbürgen eintretende Vorsichtsmassregel, durch das abweichende Verfahren gegenüber der Militärgrenze möglicherweise zu einer illusorischen werden könnte, die gedachte Anordnung, wornach der Eintritt aus den Donau-Fürstenthümern nur solchen Reisenden gestattet sei, deren Pässe ohne Unterschied der Provenienz mit dem Visum einer k. k. Mission oder Konsularbehörde versehen wird, temporär und auf die Dauer der gegenwärtigen Verhältnisse in den Donau-Fürstenthümern, und auf dem Verkehr von dort nach der Militärgrenze auszudehnen.

Mit Beziehung auf das Reskript vom 9. März 1857 Abth[eilung] 21. Nro. 184, mit welchem die eingangserwähnte Instruktion verlautbart wurde, wird das General-Kommando angewiesen, hiernach die entsprechenden weiteren Anordnungen an die unterstehenden Militärgrenzbehörden zu erlassen, und dieselben zur genauen Befolgung der obigen Anordnung zu beauftragen.

Wien, am 1. Dezember 1859

A.N.D.J., Timișoara, F. Comandamentul General Banat, Doc. 56/1859.

Sibiu, 13 decembrie 1859

Euer Hochwürden !

Nro. 26115/3797/1859.

Auf den hier ämtlichen Bericht in Angelegenheit einer der gr[iechisch] kath[olischen] Pfarrgeistlichkeit zuzuwendenden Dotationsunterstützung hat der Herr Minister für Cultus und Unterricht mit h[ohem] Erlaße vom 30. September l[aufendes] J[ahr] Z[ahl] 1314/CUM eröffnet, daß die Erledigung der diesfals gestellten Anträge jenem Zeitpunkte vorbehalten bleiben müsse, in welchem es möglich sein werde, die dazu erforderliche Geldmittel verfügbar zu machen.

Hievon hat man die Ehre Euere bischöfl[iche] Hochwürden unter Beziehung auf die geschätzte Aeüßerung vom 10. Juli l[aufendes] J[ahr] Z[ahl] 2279. und auf die Ministerialeingabe vom 27. October l[aufendes] J[ahr] Z[ahl] 4014. welche der Statthalterei zur entsprechenden Erledigung übermittelt worden ist, vorläufig in die Kenntniß zu setzen.

Genehmigen Euere bischöfl[iche] Hochwürden die Versicherung meiner ausgezeichneten Hochachtung.

Hermannstadt den 13. December 1859¹.

Für S[ein]e Durchlaucht den Gouverneur

Der k. k. vice Präsident

s. s.

[Adresa:] An S[ein]e des hochwürdigsten gr[iechisch] kath[olischen] Herrn Bischofs Johann Alexi in Szamos Ujvar.

A.N.D.J., Cluj. F. Ep. gr.-cat., Gherla, 1859, 4090.

¹ Rezumatul capitului: Präs[entiert] 17^a Decembr[ie] 1859 4090.

Locutinintia ces[aro] reg[ească] de Transilvania de d[ă]lto 13 Decemb[rie] 1859 Nro. 26115/3797 perscrie: că subsidiul în bani pentru adjutorirea clerului rural s-au diffcrit până la timpul mai favoritoriu, și acesta se face cunoscut pe Reversul din 27. Octo[m]b[rie] 1859. Nro. 4014.

4121-1859.

Braşov, 25 decembrie 1859

Primită în 5 ianuar 1860

Preaonorate domnule director,

Înţelegând noi de la domnul protopopul nostru, Ioan Popasu, că preaonorat domnia voastră, ca un bărbat plin de râvnă întru toate cele ce se aţin de cultura şi

luminarea națiunii noastre române, ați binevoit a ne recomanda cauza bietului nostru gimnaziu ce stă să cază în tot minutul din lipsa mijloacelor trebuincioase și că ne sfătuiți ca să așternem o umilită petițiune la mânia sa, înălțatul domnitor al Principatelor Unite, Alexandru Ion I., pentru un ajutor anual, venim cu adânc respect a aduce preaonorat domniei tale, atât în numele comunității noastre din Brașov, cât și în numele bisericii și al națiunii noastre cuvincioasa fierbinte mulțămită.

Totodată, rugăm bunătatea preaonorat domniei tale, ca, cu căldura cu care ați îmbrățișat până acum școala noastră să o îmbrățișați până la sfârșit, pentru că în energica intervenire a preaonorat domniei tale ne este toată speranța noastră.

De aceea, privind noi în preaonoratul domnia ta pe mentorul școlii noastre, ne luăm voia a vă trimite spre înaintare unde se cuvine petițiunea făcută de noi către înălțatul domn al Moldo-României în cauza gimnaziului nostru¹, iar pe lângă aceasta și două hrisoave vechi domnești, originale, care socotim că vor ajuta mult la scopul nostru.

Ostenelile preaonorat domniei tale într-un lucru atât de momentuos și folositor național nu se vor uita niciodată; scopul anume al preaonorat domniei tale se va păstra în inimile noastre, a fiilor, nepoților și strănepoților noștri din timp în timp cu binecuvântarea veșnică și va figura totodeauna în protocolul binefăcătorilor celor mai mari ai școalei noastre.

În sfârșit, ne rugăm ca, spre odihna noastră, să binevoiți a ne înștiința despre primirea petițiunii și a hrisoavelor trimise, apoi la timpul său și despre rezultatul lucrului, pe lângă înapoierea celor două hrisoave vechi, originale.

Cu acestea, recomandându-ne dragostei și patronirei preaonorat domniei tale, avem onoare a ne subsemna ai preaonorat domniei tale plecați servi.

Reprezentanța bisericii Sf. Nicoale din preurbiul Brașovului.

Nicoale Voinescu, Ioan Leca, Ioan Jippa, Gheorghe R. Leca

[Adresa:] Către preaonoratul domn Ioan Maiorescu, director al tuturor școalelor din Principatul României.

Original. A.N.D. Centrală, București, F. Ministerul Cultelor și al Instrucțiunii Publice al Țării Românești, dos. nr. 490/1860, f. 1.

¹ Vezi infra doc. nr. 23.

Brașov, 25 decembrie 1859

Plecat subscrișii epitropi ai bisericii ortodoxe cu hramul Sf. Nicolae și efori ai școlilor românești din Brașov, credincioși fii ai religiei apărută cu atâta jertfe, în

cursul veacurilor de toată românimea, știind pe de o parte că școala condusă ca o fiică a bisericii, e scutul cel mai apărător, nu numai al religiei strămoșești, ci și al tuturor așezămintelor și a obiceiurilor naționale, iar pe de altă parte, văzând cu durere că între neamurile conlocuitoare, între care, pentru exemplu, neamul sașilor în număr de abia 180.000 are patru gimnazii mari, cu câte 8 clase și unul mic cu 4 clase. Numai noi românii de legea ortodoxă, în număr peste 2 milioane, nici în Ardeal, nici în toată monarhia, n-avem nici un gimnaziu măcar cu 4 clase, am cugetat că nu vom lucra în contra intențiunilor celor pietoase ale fondatorilor și înzestrătorilor acestei biserici, dacă, cu banii ce au prisosit de la cheltuielile curente ale bisericii vom contribui la întemeierea și susținerea unui gimnaziu mic, și așa, cu ajutorul lui Dumnezeu și sprijiniți de mai mulți neguțători coreligionari brașoveni, am deschis la 1850 aici în Brașov un gimnaziu românesc cu 4 clase și 6 profesori, asigurându-se leafa profesorilor pe termen de 10 ani și cheltuind pentru clădirea edificiului gimnazial 60.000 fl.m.conv.

Cu sfârșitul anului școlastic 1860 termenul se împlinește, neguțătorii binefăcători zguduși în stările lor prin cea din urmă criză comercială, nu mai pot contribui, izvoarele bisericii sunt eschise, astfel, dacă Dumnezeu care n-a părăsit niciodată până în sfârșit pe biserica și poporul său, nu ne va trimite de aiurea ajutor, acest gimnaziu va căta să se închidă spre cea mai mare daună sufletească și trupească a românimei de aici.

În această strâmtoare, plecat, subscriși aducându-și aminte că biserica ortodoxă de aici de câte ori în cursul timpurilor celor grele se cerca de necazuri, afla totdeauna ocrotire și mângâiere la libertatea cea plină de evlavie a domnilor țarilor românești, glorioși anteriori ai Măriei Tale, s-apropie în toată smerenia cu aceasta de tronul Măriei Tale și te roagă să nu lași ca să cază acest gimnaziu, unic pentru românii ortodoxi în toată Austria, ci să-l sprijinești cu dărnicia tradițională a domilor români, orânduind un ajutor anual pe temeiul daniei făcută la 1595 de către întru fericire pomenitul Aron voevod, domnul Moldovei, ctitorul acestei biserici, cum mai chiar se poate vedea din alăturatele hrisoave. Cu atât mai vârtos, că slujitorii Bisericii Sf. Nicolae au împlinit fără precurmă, împlinesc și vor împlini în viitor cu sfințenie datoriile ce le impune legatul, făcând pomenirile și serbând ctitorii cu mari cheltuieli în toți anii, după toată cuviința cerută de orânduiriile legii noastre, fără ca biserica în curs de 78 de ani de la 1781 încoace, pentru împrejurări grele, să mai fi încasat măcar o para din legatele fondatorului ei.

Preaînălțate Doamne,

Cu patru sute de școlari români înscriși pe tot anul în cataloagele acestei școli care alminterelea caută sau să părăsească școala răspândindu-se pe acasă, ori să meargă la alta unde să asculte învățătura într-o limbă ce nu o înțeleg, de la niște învățători care sunt străini de dâșii cu legea și cu nația și de multe ori persecutori declarați ai românului, acei 400 de școlari români, o repetăm, vor binecuvânta

numele Alexandru Cuza I, pentru ajutorul ce vă veți milostivi a-l face la singurul izvor al luminării lor.

Copie. A.N.D. Centrală, București, F. Ministerul Cultelor și al Instrucțiunii Publice al Moldovei, dos. nr. 833/1860, f. 1-5.

24

Blaj, 26 decembrie 1859

Extractus

Protocolli Praes: Archi-Dioeceseos Alba Iuliensis de 26^a Dec. 1859. Nr. 1012

Ex-Ilmo Dno Eppo Ill. Varadiensi G.Catholico¹ !

La preaprețuita scrisoare, de 12^a Decembr. a.c. nr. 1236, eri primită, am onoare a-ți răspunde:

Io în privinția revisiunei cărților noastre liturgice până acuma de la nimeni neci una requisitiune sau ordinațiune n-am primit.

Ce vrea Excelenței sua Nunțiul Ap. sau Scaunul Ap. cu revisiunea și noua edițiune a cărților noastre liturgice togma acuma, nu știu neci mă pot pricepe.

Atât mă tem, că după ce acum în prospect a făcut multe înnoiri în disciplina și vechile obiceiuri, cari pre aice pre la noi, bat tare la ochi și poporului, deși până acuma lui nu-s oficios vestite, ci numai din auz cunoscute, de se va apuca să facă înnoiri și scaimbări și în cărțile liturgice, și aceasta va veni la urechile clerului și poporului, va face o senzațiune cu totul rea și va înrădăcina în anima lui frica acea, carea cu tot privilegiul se silesc a o băga și hrăni în anima uniților, că Roma pre rând, pre rând vrea să șteargă nu numai disciplina, dar și ritul oriental din bisericele uniților; și se va tulbura poporul și va trece cu turma la neunire.

De aceea foarte înțieptiește și amăsurat sancțiunilor canonice ai lucrat *Excelenția tua*, că într-un *object mare și delicat* ca acesta, numai cointelligenter, precum se cade, cu Ordinariatul metrop. voiești a lucra „ex communi sententia” a răspunde Nunțiului Ap.

Dureros lucru că Excelenția sa Nunțiul Ap. nu ne dechiară voia și obiectele cari voiește a le reforma, nu ni le dă în ante în scris, precum a făcut și în anul trecut când nu ni s-au dat înainte în scris obiectele, cari aveam a le pertracta în Conferințele ținute, ci nepricepește [sic !] și ne preocupă nepregătiți, ca să nu avem timp de a discuta lucrul și a-l pondera batăr numai între noi mai nainte, de unde urmează ca apoi în același *object* câți Eppi suntem în această provincie, atâtea diverse declarațiuni dăm, sențiaminte arătăm, cu cari apoi alții se știu folosi bine, spre a elimina din vecinicul us vechile și canoniceștiile a bisericei noastre obiceiuri !

Cuvintele ale Nunciaturei Ap. aici își dau părerea, precum zice: „qua ratione et methoda, et quibus ex personis conventus sive societas conflare poterit, ut Libri omnes Liturgici apud G.Cath. sive in Hungaria sive in Transylvania, sive denique in Galicia degentes, adhibiti in examen revocentur; antequam nova eorundem pareretur editio”, trebuie să ne însușim o grijă și temeră mare, ce au de scop sub stemă de a ne îndrepta cărțile, a ne vârî în biserici alte cărți liturgice cu un text reformat după planul altora; că cuvintele acelea presupun că Scaunul Ap. crede și ține că cărțile noastre liturgice fiind corupte și cuprind în sine doctrină eretică sau schismatică; că pentru ce ar avea altminterea lipsă acestea de vreo reviziune sau de o edițiune nouă dacă Scaunului Ap. nu i s-ar vedea a fi acelea schismatice și corupte !

Apoi dacă în textul cărților noastre liturgice crede că s-a vârât vreo greșială, de ce nu ne-o descoperă și noastră înainte ? și specifică în care carte liturgică, în ce loc sau foaie ? În ce sentință sau construcțiune ? Unde tipărită ? Și ce felu de greșială se află ? Ce înțelege prin cuvântul acesta: Libri omnes Liturgici ? Înțelege numai cărțile de noi așa numite liturgice ? Sau și alte cărți rituale ? Că noi avem: 1. Liturgicele, 2. Breviarul, 3. Mineiul, 4. Triodul, 5. Pentecostariul, 6. Octoihul, 7. Catavasierul, 8. Molitvenicul. Acestea toate se pot sensu latiori numi și înțelege sub „libri omnes Liturgici”.

Toate aceste de amăruntul ar trebui noastră S. Nunciatura Ap. mai înainte să ni le descopere, să le știm și noi, ca serios să deliebrăm între noi mai înainte și să judecăm și să ne convingem, oare așa e, sau ba ? Și oare au lipsă cărțile noastre liturgice ? Și cari anumit și în ce articol de reviziune și îndreptare ? Apoi după aceea, neci mai curând, neci mai târziu, dacă vom afla și judeca noi, pre cari Duhul S. ne-a pus cârmuitori la turmele noastre, cu toată puterea de a și deslega orice s-ar afla întru diocesele noastre, a fi lipsă de reviziune și îndreptare; află lipsă să propunem, qua ratione et methodo ex quibus ex personis Conventus sive societas conflare poterit ut libri (non vel.) omnes Liturgici in examen revocentur ex nova eorundem editio pareretur”.

Atunci - re dextera prius - lesne vom găsi, și încă iure Canonico și persoanele acele cari să constituie Conventul revăzătoriu a cărților liturgice, cari nu pot fi altele decât Metropolitanul cu suffraganeii săi.

Io nu neg că bisericile noastre sunt în acela pericol de a intra în ele multe cărți liturgice și rituale tipărite de schismatici cu greșile și doctrina eronea și necatholică; însă aceste nu au lipsă de reviziune, fără de o eliminațiune și exclusiviune totală din bisericile noastre, care fiecare eppu în diocesa sa poate prea lesne efectua, cât va porunci – cum și trebuie – ca protopopii și preoții neci una carte liturgică sau rituală de n. uniți, sau cu auctoritatea eppilor n. uniți, oriunde tipărită în bisericile uniților să nu le sufere și de s-ar afla în careva biserică unită de acest felu, protopopul de loc să o trimită la ordinariat, spre revedere, și numai așa să se poată da îndărăt bisericii, dacă prin ordinariat revăzându-se, s-ar afla că textul cel original, care nu vătămă credința catholică și S. Unire, nu e în ea vătămât și schismos.

Apoi ca să nu se mai poată întâmpla casuri de acele, destul va fi, după a mea părere, dacă ordinariaturile române g.c. strâns vor demanda ca bisericile g.cath. neci un feliu de carte liturgică să nu cumpere, fără de la Tipografia Metrop. din Blaș, sau numai de la Ordinariaturi aprobate.

Io aş dori dacă S. Scaun Ap. n-ar face, în timpurile batâr de acum, paşuri aşia critice de revisiune şi corecţiune şi noua ediţiune a cărţilor noastre liturgice, ci le-ar lăsa precum au fost până acum în grijea ordinarilor eppi, cari vor griji, ca şi până acuma, ca să nu se vârească în bisericile uniţilor ceva de acest feliu ce ar vătăma S. Unire, carea, precum cred io, nu e mai mult nimănu la animă decât eppilor uniţi, carii de vreo 160 ani, decând românii au făcut S. Unire cu Roma, cu cărţile aceste liturgice, carele au şi astăzi în bisericile sale, au propagat şi conservat S. Unire, fără de a şierbi ele de potigneală S. Uniri sau credinţei catholice.

Ştiu că Scaunul Ap. a Romei a fost făcut încă în Conciliul Florentin dificultăţi Bisericei Orientale, pentru textul acela din liturgie, în care după prestaţiunea „luaţi, mâncaţi” etc., se învoca Spiritul S., preste acelea daruri „Doamne, cel ce ai trimis pre S. tău duh” etc. „şi fă, adecă pânea aceasta” etc. etc. etc.; însă Biserica Orientală aşia răspuns i-a dat Bisericei Occidentale, cu care Roma şi Papa au trebuit să fie şi au şi fost mulţămiţi.

Şi cine va ceti în Beveregie Tom. II, pag. 376, Can. 9^a a Epistolei S. Vasiliu celui M. către S. Amphilochiu scrisă, va trebui să se convingă că acele ce se adaug în liturgiile noastre, după prefaţiune, şi au fost de Biserica Occidentală în Conc. Florentin dificultate, nu-s numai de înşii S. Vasiliu şi Ioan Chrisostomu puse şi aşezate, ci de antichitatea bisericilor cath., şi înainte de S. Vasiliu şi Ioan Chrisostanu, aceasta singur din trădania [sic !] Apostolicească şi a vechilor Apostoliceştilor S. Părinţi, aşia le-au primit şi preactisat şi dat posterităţii spre strânsă observare; şi o raţiune puternică ca aceasta poate pre tot adevărul şi neprejudiciosul cath. îndestuli, care cu Papa Benedict al XIV-lea va mărturisi şi se va ţine de acel mare adevăr: „nu e de lipsă să fie toţi latini, destul dacă vor fi catholici”; şi care vor şti că în Biserica Orientală multe rituri şi discipline sunt apostolice şi catholice, ca în Biserica Latină încă oarecândva au fost, da acuma nu-s mai mult !

Trebuie să observez şi aceea ca de la noi cari suntem numai o fracţiune mică a Bisericei Orientale şi nu putem reprezenta pre lângă întreaga Biserică şi în numele ei a concluda în lucruri de aceste mari şi delicate ale religiunii, care venerânda proprietate a întregii Biserici Cath. Orientale, de doctrina şi tradiţiunea Apostolicească şi a Apostoliceştilor bărbaţi primite, şi practisare, de concilia şi de vecinicul us întărite, n-ar avea nime drept a pofti şi pretinde ca să facem concesiuni şi reforme.

Scaunul Ap., după a mea judecată, în reformarea de treburi şi articuli disciplinari, ar avea de a face numai cu toată Biserica Orientală, nu cu noi singuri, şi apoi pre Pactele convente cari vor hotări în Sabor gener. în privinţia acestora cu toată sântenia ambele părţi nevătămate să le ţină şi mai mult şi mai încolo apoi neci

Scaunul Ap. a Romei de la Biserica Orientală, cu mult mai puțin de la nescari eppi privați, carii Biserica Orient. nu o pot reprezenta, mai mult să nu poștească, neci Biserica Orient. de la cea Occidentală, ci ambe să stea pre *Pacta Conventa* în Conciliis Generalibus stabilită.

Pacte Convente de ăstufeliu Biserica Orientală pentru ritu, usurile sale antice și disciplină, Biserica Orient. a avut de două ori cu cea Occident., adică în Conciliile Gen. de la Lugudunum an. 1277 și de la Florenția 1439, cu cari Biserica Orient. numai cele 4 puncte cunoscute dogmatice primindu-le, ca condițiune de pace și unire sine qua non a pus ca tot ritul, usurile și disciplina sa cea veche ținută până atunci în Băiserica Orient. și de aici înainte să aibă drept neviolată a o ține și conserva (Syropulus Sect. III, Cap. 16, Sect. IX, Cap. 10, Sect. X, Cap. 6. Pitzipios „Die Orientalische Kirche”, Wien, 1857, p. 203-210. „Wird Ressland katholisch werden”. Tübingen, 1857, pag. 7 et 88. „Die Unionsverhandlungen”, Wien, 1858, p. 187.

Acum dară pactele aceste în două Concilia Oecumenice făcute, cine are drept să le calce în picioare ? Sau să ne silească pre noi să ne abatem de la ele ? Nici o auctoritate bisericească ! Și aceasta îndrăsnesc a zice, răzimat pre confesiunea vechilor și S. Pontifici Romani: Iuliu Papa (342) în Epistola ad Eppos Orient. așa zice: „*quod semel in Ecclesia in consuetudinem transiit et a Conciliis confirmatum est, a paucis aboleri non debet*”, Fleurg. Hist. Eccl. Libr. 12, par. 14, Tom III, pag. 434 edit. Lat.

Zozimus Papa (417-18) zice: „*Contra statute Patrum concedere aliquid, vel mutare, nec hujus (Romanae) Sedis potest auctoritas*”. Sabb. Conc. Coll. Tom II, Columna 1574.

S. Simplicius Papa (467) în Epist. la Zenone Eppu zice: „*Ap. Institutionis decreta, v. S. Patrum terminos nullo modo transcendere permittat*”.

S. Martinus Papa zice: „*Canones Eccos solvere non possumus, qui defensores et custodes Canonum sumus*”, Mansi, Tom X.

Și ca, între mai mulți, se mai adaugă Testimoniul încă numai a unui Pontifice Roman.

Stephanum Papa, 25^a district. quæst. 17^a așa zice: „*Reumquippè ante conspectum divini Judicis se noverit esse qui ni[hil]i[tur] utiliter rescindere, aut ausu quolibet violare*”.

Și dacă neci Pontificilor Romani, cele dogmatice și hotărâte odată în Conciliile Oecumenice, nu li-e ertat a le vătăma, socotește cineva doară, că mie sau altor eppi privați va fi iertat a schimosi și a deprinde reforme în acele a căroră neviolabilitate în Săboarele Oecumenice e asigurată prin întreaga Biserică, ferească Dumnezeu !

Să ascultăm ce zice în privinția aceea cu cea mai mare dreptate și canonicească știința un amic a S. Uniri și a Bisericei Romei, Pitzipios: Die Orientalische Kirche: Wien 1857, pag. 396-397: In der That es mag allerdings den crsteren (nämlich den Bischöfen) wie Jedermann frei stehen, das Religionssystem

zu befolgen, welches ihr Gewissen ihnen vorschreibt; *allein sie haben sicherlich nicht das Recht, nach ihren persönlichen Ansichten die Vorschriften, und die Gebräuche der Kirche, abzuändern, welche sie nach ihren eigenen Institutionen zu regieren berufen sind.* Sie befinden sich in dieser Beziehung, in dem selben Falle, wie der Civil-Beamte; welcher zum Statthalter einer Provinz ernannt, sie nur nach den, won dem Landesherrn, bestätigten Gesetze und Institutionen dieser Provinz verwalten darf. „*Sind diese Gesetze und Institutionen seinen persönlichen Ansichten nicht entsprechend, so hat er das Recht sein Amt niederzulegen; allein er darf sie nicht durch willkürlichen Abänderungen verletzen ohne Gefahr zu laufen entlassen, und selbst zur Staffe Gezogen zu werden*”.

Auch das Volk, wenn es die Satzungen seiner Kirche nicht befolgen will, allerdings das Recht beanspruchen, den religiösen Ideen zu folgen, welchen sein Gewissen den Vorzug gibt; allein das Volk hat unter keinerlei Umständen das Recht die Institutionen seiner eigenen Kirche selbst zu bestimmen oder abzuändern.

Diese Institutionen sind durch Kirche selbst festgestellt, und bestimmt worden, welche zu gleicher Zeit den Clerus *unter der Ober-Aufsicht des Hauptes der Kirche, als dem Alleinigen Wächter behufs ihrer pünktlichen Befolgung eingesetzt hat. Da übrigens die Wiederherstellung der hierarchischen Ordnung in der orientalische[n] Kirche nach den eigenen Satzungen dieser Kirche zu bewirken ist,- so wird dadurch weder an Religions-Gebräuchen, noch an was immer für einer Uebung der Christen dieses Ritus das Mindeste abgeändert, noch das Minderste modificirt werden;*

Denn, wie wir bereits gesagt haben, sind Gebräuche, und diese Uebungen bei dem Volke des orientalischen Ritus *unabänderlich, und so geblieben, wie sie vor der Trennung waren.-*

Aceste sunt adevărurile acele cari unanimiter (că toată împărăția carea se va împărechia va peri, zice S. Scriptură) și statornicește suntem dători nevătămate a le ține și statornicește contra atacatorilor a le apăra și care io, din deplina a conștiinței mele convingere cu toată frățiasca sinceritate confidenție Excelenței voastre a le comunica am voit.

După toate aceste, dară, după a mea părere, la provocarea Excelenței sale Nunțiului Ap. de 8 nov. a.c. nr. 226 către Excelenția voastră îndreptată ați trebui numai atâta breviter a-i răspunde: „că Ordinariaturile g.c. și până acuma, și de aici înainte după dreptul și păstoriceasca sa grijă, vor îngriji pentru îndreptarea textului cărților Bisericei sale, ca acolo să nu se vârească ceva credinței și Unirei stricăcios. Și deoarece o revisiune a cărților liturgice – în timpurile acestea – ar putea stârni în popor, asupra cui influințiază tare n.uniții cu neîncetatele lor clevețe. o îngrijire, frică și prepus, că doară cineva ar voi și cărțile liturgice și rituale a i le vătăma. socotești pentru S. Unire a fi lucru de folos a supervieza de la una mișcare de revisiunea cărților liturgice usuate până acum în bisericile g.c. și tipărite în Tipografia g.c. a Blașiului; și de această părere cu atâta mai vârtos ai fi cu cât unui singur ep., a da, fără Universitatea Bisericei g.c. în un așa mare și momentos lucru

opiniune, e lucru nu numai greu, da și după canoniceștile sancțiuni neertat; și ai mai socoti a fi de lipsă despre aceasta a încunoștinția și pre mitropolitul, cu care laolaltă apoi înțelegându-ne vom putea uno consensu a da răspuns mai determinat.

Atâta ar fi - după unica mea părere - de a-i răspunde Nunțului Ap. de la Excelenția voastră, cu care io înțieptețiunei Excelenției voastre norma și formula obligatorie nu voiesc cu adevărat a vă impune, ci mi-am descoperit statornica și pre un fundament canonicesc bazata mea convicțiune, dorind ca la schimbări de disciplină și usuri antice, carii le aflăm a se fi ținut și de adevărata Cath. Biserică Orientală și înainte de Schismă, și a căror inviolabilitate și nemodificare Conciliile Gen. de la Lugdum și de la Florenția, ni-o asecurat să nu fim a fi lesne propenși [!]¹ și conceziători, neci să ne despărțim într-atâta sentinție câte capete, și rugându-vă cu S. Paul Ap. (Flor., c.I.v.10) zi-le pentru numele D.N.Is.Hs. ca toți să grăim una și să nu fie între noi împărechieri „ci să fim întemeiați într-un cuget și într-una înțielegere”; că iară zic cu mântuitoriul nostru Isus X-tos:” că tot imperiul împărechiât va peri”.

Despre alta cu distinct a frățieștei stimei rămân

Illmis. D. Eppi Sz. Ujvariensi et Lugosiensi³ g.c.

Ce înștiințiere oficioasă am primit de la Excelenția sa Vasiliu Erdelyi, eppul de la Urbea M., în privinția revisiunei cărților noastre liturgice, veți vedea Illțile voastre din aclusul sub A./. și ce i-am răspuns io, veți binevoi a cunoaște sub B./. cari io aflând de lipsă și ilustritățile voastre spre cunoștinția lucrului acestui așaia momentos și delicat și conformare a în copie a vi le comunica, cu distinsă frățiască stimă rămân.

Copie. A.N.D.J., Alba, Cab. Mitrop., Mitrop. Blaj, 1859-1012, f. 1-4.

¹ Vasile Erdeli (1796-1862), baron, episcop unit din 1842. autor al unui program politic modern de federalizare etnică a monarhiei în 1850, a jucat un rol de seamă în înființarea Mitropoliei Române Unite de Alba Iulia cu sediul la Blaj în 1853-1854 și a episcopilor de Lugoj și Gherla, consilier de stat, decorat cu Crucea de Cavaler al Ordinului Sf. Ștefan mecenat.

² Ioan Alexi (1861-1863), absolvent al Colegiului Sfânta Barbara din Viena, canonic de Oradea, episcop unit din 1854, lider al mișcării naționale, membru al Comitetului Permanent.

³ Alexandru Dobra (1794-1870). canonic de Oradea în 1843. episcop unit din 1854. mecenat, lider al mișcării naționale.

25

Iasi, 26 decembrie 1859

Domnule,

Domnul Ministru al lucrărilor publice voind a deschide baie de fier și de cărbuni aici în Moldova m-a întrebat dacă cunosc pe cineva din românii ardeleni

care ar voi și ar avea și practica spre a derega atare operă și plăcere a veni în Moldova pentru această operă. Eu am răspuns că neavând corespondență cu românii din Ardeal nu cunosc, dar voi întreba și atunci voi răspunde. Deci, te rog, să ai bunătate a întreba pe domnii montaniști români care vor fi acolo, la băi, care dintre domniile lor ar avea plăcere a lua asupra-și această sarcină ?

Directoarele acestei opere ar avea pe lună onorariul de 1.500 lei, anualmente, 18.000 lei, cari, în cursul visteriei după cari se solbă deregătorii statului, fac 556 galbini. Adjuncții direptorelui, doi sau trei, care iar ar fi montaniști ardeleni, ar avea fiecare 12.000 lei pe an; viaticul încă s-ar da din casa statului Moldovei. Mai întâi însă ar fi neapărat ca direptorele să vină în Moldova spre a cerceta unde ar fi locul mai acomodat spre a deschide atari băi pentru ca apoi să se poată lua măsurile necesare. Repetesc rugămintea, binevoiești a face această întrebare și a mă înștiința cât mai curând vei putea.

Al d-tale obligatisim devotisim serv

Sim.

Bărnăuțiu m.p.

Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Varia, doc. 138; publ. în Enea Hodoș. *Din corespondența lui Simion Bărnăuțiu și a contemporanilor săi*, Sibiu, 1944, p. 67-68.

26

[Brașov], 5 ianuarie 1860

Cătră on. public cititor !

Cu 1 ianuarie 1860 intră aceste foi în al 23-lea an al vieții lor. Îmbrățișarea, iubirea, cruțarea și aprețierea greutăților cu care onoratul public ne-a îmbrățișat în tot periodul acesta, ne-a îmbărbătat ca să ne continuăm silințele și ostenelele noastre publicistice, siguri fiind că același public carele ne-a îmbrățișat până acum ne va ști sta întru ajutor și de aici înainte, cu atât mai vârtos căci după ce în anul care trecu s-a dat de la cele mai înalte locuri îndemn și porneală spre mai multe reforme stătătoare în sfera civilă, militară, finanțială, comunală, chiar și eclesiastică pe la respectivele confesiuni, așa nici unul din publicul nostru nu va vrea să rămână îndărăptul cititorilor de alte naționalități, ci va dori să se afle în deplină cunoștință a celor mai interesante prefaceri și evenimente dinlăuntru și dinafară, precum și canalul ce deschide „Foaia” a sta în comunicăciune sau comerț literar cu mai mulți bărbați ai științelor din sânul națiunii noastre.

Condițiunile de abonament la „Gazeta” și „Foaia pentru minte, inimă și literatură” sunt tot acele din anul trecut, adică pe an întreg: 10 fr.; pe ½ an: 5 fr. înăuntru Monarchiei, iară afară din Monarchie pe an: 14 fr. 70 cr.; pe ½ ani: 7 fr. 35 cr.

Împregiurarea că on. noștri domni prenumerați amână cu abonarea, ne-a rezolvat să scoatem doi, trei numeri în exemplare cu număr îndoit de sub tipar ca cei ce s-au întârziat cu trimiterea prenumerăciunii să nu rămână cu exemplarele știrbate.

Prenumerățiunea se face sau pe la cunoscuții noștri dd. corespondenți sau prin poștă cu scrisori francate.

Ca anul 1860 să ne poată aduce un avânt mai mare în cariera progresului, avem cu toții sânta datorie a ne pune jertfele cerute, fiecare după chemarea sa, pe comunul altar al înaintării; de aceea sunt rugate toate capacitățile națiunei noastre a contribui pentru binele totului cu produsele ingeniului lor.

Aflându-ne în stare și cerând îmbulzirea evenimentelor vom da „Gasetă” și de 2 ori pe săptămână iară de regulă vor eși ambele foi deocamdată marția, din împregiurări tipografice. Vom face toate pentru public câte ne vor sta prin putință și acestea în sântirea cugetului nostru.

Pentru răfuiala cu restanțele de pe anii trecuți și cu altele de pe semestrul din urmă, sunt rugați ddni respectivi ca să nu mai amâne, căci suferă lucrul public prin scurtări și din partea aceasta.

Redacțiunea

„Gazeta Transilvaniei”. XXIII(1860), nr. 1 din 5 ianuarie.

27

București, 5 ianuarie 1860

București, anul 1860, ianuarie 5

Principatele Unite

Eforia Instrucțiunei Publice a României de Sus

No. 20

Domnule ministru !

Representanții bisericei S-tului Nicolae din Brașov, prin adresa din 25 decembre anul esirat¹, roagă pe subscrisul ca să recomânde domniei voastre alăturata petițiune cătră măria sa, preainălțatul domn al Principatelor Unite². Scopul acestei petițiuni e ca să se respecte donațiunea pe care Aaron vodă, domnul Moldovei, a făcut-o numitei biserici prin diploma domnească din anul 1595 și în puterea cărei această biserică a primit până la anul 1781, pe tot anul câte 12.300 aspri, ca să prefacă într-o subvențiune anuală pentru susținerea gimnasiului fundat în Brașov, din veniturile numitei biserici și cu contribuțiuni particulare, singurul gimnasiu național ce două milioane de români de religiuine ortodoxă au în tot

cuprinsul Imperiului austriac este a se închide din lipsa mijloacelor. Întru sprijinirea cererilor domnii reprezentanți au trimis două hrisoave sau diplome domnești, una a lui Aaron vodă, domnul Moldovei din anul 1595, în original slavon, cu versiunea română, alta a lui Grigore Ștefan, tot domn al Moldovei, din anul 1656, numai în original slavon.

Se alătură domniei voastre amândouă aceste prețioase documente, cu rugăciunea ca după ce petițiunea fraților noștri brașoveni va lua rezultatul dorit, să binevoiți a le întoarce subscrisului spre a le înapoia la arhiva bisericei S-tului Nicolae din Brașov.

Recomandându-vă cu toată căldura această petițiune, subscrisul își ia libertatea, domnule ministru, de a vă ruga ca să nu pierdeți din vedere că Brașovul, după pozițiunea sa geografică și prin comerciul levantic susținut de secolii prin neguțătorii români de acolo, au fost totdeauna punctul prin care s-au susținut oarecare raporturi de unire între românii din Transilvania și între Principate și că libertatea română și-a luat începutul său în Brașov, unde cam de la 1560 încoace, din tipografia Diaconu[lui] Coresie s-au răspândit prin Principate cele dintâi cărți tipărite în limba română.

Subscrie director [I. Maiorescu]

Secretar A. Ionescu

Pentru conformitate cu originalul:

Copie. A.N.D. Centrală București, F. Ministerul Cultelor și al Instrucțiunii Publice al Țării Românești, dos. Nr. 490/1860, f. 2. Publ. în Vasile Olteanu, *Acte ...*, p. 260-261.

¹ Vezi doc. Brașov, 25 decembrie 1859.

² Vezi doc. Brașov, 25 decembrie 1859.

28

Deva, 8 februarie 1860

Deva, 8 Febr. 1860.

Cumetre Hodoș,

„Uniți-vă în cuget, uniți-vă-n simțiri”, zice Mureșanu, pe care noi vrem și trebuie să-l ascultăm ...

Vino, dar, pe sâmbăta viitoare – 11 Februar – la Alba-Iulia, la bal, unde o să fie adunată o părticică a românilor, 7, cam poți socoti care: Măcelariu, Acsente, Nicola, Găitanu, Ladai, Borgovanu¹, cu o grămadă de ofițeri de-ai noștri și alții de prin prejur; de aici mă duc cu cu Feti și Ciaclanu. Sperăm o zi, sau noapte, frumoasă. Apoi o întâlnire, pe care alții atâta ponderosităte pun, ar fi și la noi de mare interes și la timpul său ...

Din reuniunea cunoscută din Alba rezultă până acum peste 200 fl. pentru muzeul din Blaj, și nu știu ce ar mai rezulta și din balul, la care suntem cu toții invitați; de la Sibiu vin 12 juriști; mișcă și pe nenea Balint, și poate mai pe cineva²

Al tău sincer
Frâncu m.p.

Enca Hodoș, *Din corespondența lui Simion Bărnuțiu și a contemporanilor săi*, Sibiu. 1944, p. 74.

¹ Ilie Măcelariu, Acsente Sever, Matei Nicola, Nicolae Găietan, Augustin Ladai, Grigore Borgovan.

² Sfârșitul scrisorii lipsește.

29

Blaj, 10 februarie 1860

Veneratei Direcțiuni a Institutului praep. Năsăudean

Având acest ordinariat dorire și interes de a ști și cunoaște numărul studenților carii din sânul acestei Adiecese, cu scop de a fi aplicați ca docenți se află frecventatori în Institutul praeparandial din Năsăud, onorata Direcțiune, pre aceasta se reviră ca în terminii cât s-ar putea mai scurt să binevoiască a ne trimite consemnarea acelor tineri carii sub decurgerea anului trecut au frecventat și frecventează de prezent același institut, apunându-li-se calificațiunea, calculii de progres și purtare morală; totdeodată, dorind ca asemenea consemnare, dacă nu în tot semestrul, cel puțin la capătul fiecărui an scolastic să ni se trimită. Cu distinsă stimă rămânând...

Ill-mo Alexi Ep-po SzámUjvariensi...

Primind preastimata și frățiasca scrisoare a illustrităței voastre de 23 ian. a.c., nr. 1, prin carea binevoiți a ne încunoștiința că înaltul c.r. Guvern transilvan prin grațiosul său decret de 23 decembr. a. praes. nr. 26.463/3838 s-a îndurat a rezolvi pentru tinerii studenți din Institutul praeparandial din Năsăud 400 fl. val. aus. austr. a căror jumătate e destinată pentru studenții archidecesani, cu toată frățiasca onoare grăbesc a răspunde că înainte de a putea face despușețiune despre semnata sumă de 200 f. val. austr., am aflat cu cale a revira pre respectivul Directorat a memoratului Institut, să ne trimită consemnare despre acei tineri studenți, carii din partea acestei adiecese frecventează, însemnându-li-se cvalitățile, progresul și moralitatea lor, în carea privință încă în anul trecut ne rugăram și de

illustritatea voastră; rugarea însă dându-se uitărei, a rămas, durere, neîmplinită. După ce dară voi primi poftita consemnare, nu voi întârzia a dispune așa cum se va afla cu cale.

Încât se ține de cestiunea prin ill-tatea voastră făcută, cumcă ar fi lucru extraordinariu ca din stipendie să se împărtășiască și fii acestei adieceze, fiind aceste proprietatea Vicariatului din Năsăud, care ieșind din sânul A-diecesei, se află îngremiat în Diecesa ill-tăței voastre, cu atât mai vartos că despre partea A-diecesei în fundațiuni, Diecesa de acolo foarte anevoie se împărtășește; nevoind a mă lăsa în judecarea dreptului, nu atât cu toată onoarea frățiească am a descrie (!), cumcă menționatul Institut, după sunetul ordinațiunilor și ministeriale și guverniale este destinat precum pentru Adiecesei Alba Iuliei, întogma și în asemenea măsură pentru Diecesa Gherlei. Avut-a c.r. Ministeriu și c.r. Locutenenție drept a face aceasta au ba, nu se ține în sfera mea. Destul că io neciodată am dorit sau am cerut ca să mi se rădice pentru A-dieceasă Institut Pedagogic în Năsăud, dară în Blaș; și dacă nu mi s-a împlinit cererea și dorirea, sum silit a mă mulțumi cu aceea ce s-a dat necerut. Astfelu, sau are în c.r. regim drept de a despune despre menționatul fund a Institutului, sau acesta fiind proprietatea nedesputabilă a foștilor grănițieri din Regimentul II-lea român, numai dâșii au a despune despre folosirea aceluiași. În cazul de-antăiu neci o nedreptate s-a făcut Diecesei ill-tăței voastre, căci a practicat dreptul seu, după cum a voit. Iar în cazul al doile, togma așa nedreptate s-ar face foștilor grănițieri ca proprietari, împărtășindu-se din acel fund tinerii din Diecesa Gherlei, carii nu sunt născuți dintre foștii grănițieri, precum se zice a se face atunci când în c.r. Guvern cu proporțiune fraternă împărtășește pre fii A-diecesei, ca și pre a Dicesei Armenopolitane, fiindcă din partea naționalității și a fraternității și a creștinătăței tot în același grad stau aceștia ca și aceia.

Accasta e opiunea mea, la a cărei primire totuși nimine se poate sili. Dară cu mult mai tare mă supără de multe și adeseori repetita obiecțiune din partea ill-tăței voastre, ca și cum io și officiul meu adiecesan ar sustrage din funadațiuni partea ce se cuvine Diecesei de acolo, și această durere cu atât mă face mai simțitoriu, cu cât în conștiință pot mărturisi, cumcă numai pentru aceea ca frățiasca *coînticlegere și amorea să nu pătimească scădere în ăst obiept*, m-am învoit la unele puncte, care togma se pot socoti contrare intențiunei fundatoriului. Scăderea și durerea ce simte în astă privință Diecesa illtăței voastre nu provine de aice, neci se cășună prin noi, dară prin aceia în a căror mâni este pusă manipularea fundului și până atunci, până când de acolo se va face îndreptare, altfel nu va putea merge.

Într-altele cu destinsă stimă frățiască rămân¹

Copie. A.N.D.J., Alba, Protocollum, nr. 52 de Anno 1860-97, Mitrop. Blaj.

¹ Rezumatul protocolar latin: „Die 10 Febr. Illmus D. Ioannes Alexi, notum fecit Excelsum Locum. Consilium 400 fl. val.austr. per 40 fl. val.austr. qua stipendia pro juvenibus Institutum praeparandiale Naszodiense frequentatibus. Decreto suo de 20 Decembr. 1859, Nr. 26463/3838 assignesse”.

Hațeg, 21 februarie 1860

Domnule redactor,

Simțind adânc trebuința unei școale mai înalte populare române unite în Hațeg ridicându-se, condus de amoroarea creșterii tinerimii de ambe secsele și pătruns deodată și de starea cea tristă și apusă a școalei triviale grănițiere de aici, în care câte 4-5 ani școlarii români mistuie sudoarea cea cruntă a părinților săi fără de a ști scrie românește, fără de a ști cele trebuincioase, cu ajutorul lui Dumnezeu, a Împăratului împăraților care mișcă inimile oamenilor spre lucrurile cele frumoase, sante și salutare cu ajutorul mai multor frați preoți din acest vicariat, mai ales al parohilor din Totești¹, din Clopotiva², din Paucinești³, din Densuș⁴, din Ponor⁵ (care din al său încă a sacrificat ca la o sută florini pentru școală), din Ostrov⁶, din Cârnești⁷, din Lunca Cernei⁸, din Valea Delsei⁹, din Vălioara¹⁰, din Barul Mare¹¹, din Băuțarul de Jos¹², din Lupeni și din Sălașu de Sus¹³ și în urmă, cu ajutorul unor juzi și notari zeloși din acest ținut în vara trecută călătorind prin tractul vicarial prin locurile cele rele sălbatice, mai toate comunele românești unite de acest vicariat ținătoare, prin cuvântul lui Dumnezeu cel sânt, le-am mișcat să recunoască trebuința cea mare a unei școale mai înalte române unite în Hațeg ridicându-se, care trebuință o recunoscut-o și părintele cel mare al fericitei bisericii noastre Leopold I, Împăratul romanilor, care în diploma din 19 martie 1701 art. 8 a voit ca în Alba Iulia, în Hațeg și în Fogaraș să se ridice școale românești pentru creșterea tinerimii și înflorirea religiunii noastre; le-am adus de au priceput că școalele populare sunt grădina, paradisul acela frumos, în care se cresc odraslele fericirii popoarelor; le-am făcut, să înțeleagă, că românul fără școale populare nu poate să aibă viitor fericit, că fără școale va fi fiu întunericului în care se uscă planta fericirii celei adevărate, că fără școală va fi serv satanei care-l va ține sub jugul cel greu al mizeriei, va fi ca pământ nearat, nelucrat, care nu-i va aduce pâine de viață ci numai spini, pălămidă, vai și numai tot vai și puțin mălai, că fără școale va fi coadă la alte popoare și a bună sama el va ajunge fulger mâniei lui Dumnezeu, care așa tare a lovit și pre strămoșii noștri a căror neglijență și nepăsare în privința școalelor astăzi o plângem cu suspin și cu lacrimi amare; le-am făcut de s-au convins că precum cele mai multe comune sunt în stare de a susține atâtea birturi ce demoralizează poporul, înveninează generațiuni întregi și sărăcesc sute de familii, că precum cele mai mutle comune au putere de a nutri o mulțime de birturi, de judovi care din pungă și din coș și din sacul săracului, fără de a mai ști îi de fasole și din borșul său seama de târâta mai bine trăiesc decât preoții și dascălii de pre aici așa pot cu puteri unite să facă o școală mai mare populară în Hațeg și mai multe școale mici în comunele cele mai numeroase cu locuitori și toate aceste pentru fericirea tinerimii, pentru binele acestui ținut și lauda și mărirea lui Dumnezeu care binecuvântează națiunile care au școale și bate poporul care nu-și edifică școale; le-am inimat de

s-au declarat că din împrumutul dat statului din partea lor respectiva jumătate vor sacrifica pentru înființarea fondului scolastic pre seama unei școale mai înalte populare românești în Hațeg ridicându unde să poată continua învățătura școlarii care au învățat în școlile cele mai mici de pe sate; și deodată mai toate comunele române unite din acest vicariat cu buna le-am plecat de nesilite, din bună voia lor, au făcut rugări întărite cu sigilele comunelor respective și îndreptate către în.c.r. guberniu cu acel scop ca să li se conceadă facultate spre a putea sacrifica din împrumutul dat statului din partea lor respectiva comună română unită partea pentru înființarea fondului scolastic al școalei în Hațeg ridicându, parte pentru școlile și bisericile lor particulare respective^x. Exemplu acesta laudaver și saluter care numai inamicului culturii nu-i va place cu multă căldură l-au urmat și poporenii români uniți de aici care din bunăvoința lor s-au declarat în sfânta biserică că vor sacrifica tot împrumutul dat statului din partea lor respectivă dimpreună cu venitul din arenda crâșmăritului de trei luni de toamnă competent lor, socotit după proporțiunea confesiunilor de aici, asemine și venitul pășunatului și-l vor lăsa pe seama școalei populare aici ridicându și dâșii încă au făcut rugare ca și comunele celelalte române unite ca să se capete libertate de la locurile mai înalte pre a putea liberi sacrifica pentru înființarea școalei populare mai înalte în Hațeg ridicându și deodată s-au rugat în acea ca să se dee facultate acestui oraș lipsit de școale și depărtat de alte institute de învățământ ca în tot anul să poată ținea patru târguri cu acea condițiune ca două din acele să fie pre seama școalelor populare tuturor confesiunilor de aici împărțindu-se venitul acestor târguri după proporțiunea confesiunilor. Această rugare a poporenilor români uniți de aici dimpreună cu rugările comunelor române unite din acest vicariat care vreau a conferi pentru înființarea școalei populare mai înalte în Hațeg ridicându în 16 octombrie 1859 sub numărul 350 s-au subșternut Illustr. sale domnului episcop al eparhiei Lugojului cu aceea rugare din partea oficiului vicarial ca să se ezopere la înaltele c.r. locuri rezultatul dorit la aceste rugări corespunzătoare și intențiunei Sacr. cr.r. și apostolice maiestății a dorinței în c.r. guberniu care vrea cu toată inima ca toate popoarele supuse gloriosului și blândului sceptu austriac din ale sale după puțință să sacrifice pentru creșterea tinerimei; și acum în toate zilele așteptăm cu neastâmpăr ca sacrificiile aceste sânte mult folositoare, puse pre altariul cel sfânt al creșterii tinerimii să se primească de bune de către înalta c.r. ocârmuire și ca să li se ordine după cererea noastră o comisiune pentru autenticarea rugărilor memorate și pentru sistemizarea unui fond scolastic pentru înființarea școalei mai înalte populare române unite în Hațeg. Într-aceea însă o timpuri, și o moravuri, domnul acela despre care am atins deunăzi, în loc de a lăuda și aproba năzuințele cele frumoase și salutare ale comunelor române unite în privința înființării școalei populare în Hațeg și în loc de a mă ajuta cu escrierea cea sântă scolastică desmântă oamenii public cu derogarea autorității mele vicariale, cu scandalisarea celor zeloși și cu dauna creșterii tinerimii și zice ca să nu sacrifice pentru înființarea școalei populare în Hațeg ridicându; și între sâmânța cea bună de mine semănată seamănă

neghina stricăcioasă spre a mă împiedica în realizarea scopului celui sânt. Vezi, domnule redactor, acest scandal și fapta urâtă nu o vede Fulgeanul cel orb, pasărea aceea urâtă care în anul 1858 în „Gazeta Transilvaniei” în întuneric cu așa urât glas cânta despre inteligența de aici^{xx}.

De altmintrelea pre lângă toate giurstările cele rele ce ni le cășună inimicii înființării școalei populare în Hațeg ridicânde și pre lângă aceea că unii din masa cea necultă care mai multă frică duc de domnii cei mari decât de Dumnezeu se amăgesc prin vorbele amăgitorilor în privința sacrificării pentru înființarea școalei în Hațeg, comunele române unite din acest vicariat care au promis în sântele biserici ajutor din împrumutul statului pre seama școalei populare în Hațeg ridicânde, sunt stavere în acest propus sânt, plăcut lui Dumnezeu și oamenilor celor ce vreau fericirea și înflorirea orașului și ținutului Hațeg și noi încă ne nutrim cu o speranță tare cumcă înaltul c.r. guvernii se va îndura părintește a prețui mai mult rugările cele sante ale comunelor date în privința înființării școalei populare în Hațeg decât informațiunile cele rele ale contrarilor ajutorului promis pentru înființarea școalei populare în Hațeg ridicânde.

De vom fi proptiți în cauza aceasta sântă și salutară a școalei de aici, avem speranța că măria sa domnul canonic metrop. Constantin Papfalvi ne va ajuta această dorință și pre seama ei va dărui și 300 fr. precum a binevoit a ne promite încă în 1858.

Hațeg, în 21 februarie 1860

„Gazeta Transilvaniei”, XXIII(1860), nr. 8 din 23 februarie.

¹ Totești, sat, com., jud. Hunedoara.

² Clopotiva, sat, comuna Râu de Mori, jud. Hunedoara.

³ Paucinești, sat, comuna Sarmiszegetusa, jud. Hunedoara.

⁴ Densuș, sat, com., jud. Hunedoara.

⁵ Ponor, sat, comuna Pui, jud. Hunedoara.

⁶ Ostrov, sat, comuna Râu de Mori, jud. Hunedoara.

⁷ Cârnești, azi Cărmăzânești, sat, comuna Gurasada, jud. Hunedoara.

⁸ Lunca Cernei, azi comuna Lunca Cernii de Jos, jud. Hunedoara.

⁹ Valca Delsei, azi sat Valca Dâljii, comuna Râu de Mori, jud. Hunedoara.

¹⁰ Vălioara, sat, comuna Răchitova, jud. Hunedoara.

¹¹ Barul Mare, azi comuna Baru, jud. Hunedoara.

¹² Băuțarul de Jos, azi comuna Băutar, jud. Caraș-Severin.

¹³ Sălașu de Sus, sat, com., jud. Hunedoara.

* „Credem și sperăm că și frații neuniți vor păși asemenea și, Doamne, cu toții ar putea efectui și școala reală și cel puțin un gimnaziu combinat cu ea după planul ministerial de organizare a școalelor. Să legăm vergele măturii că altfel ne va rămâne casa tot nemăturată sau rău curățită ! R.”

^{xx} „Să-i descoperim uneltirile ca cunoscându-i lumea să-și rumpă lancea asupra lor. R.”

Dej, 29 februarie 1860

No. 37 ex 1860/Präsid[ial]

Euer bischöfliche Hochwürden !

Aus einer vom k. k. Kreisamte angeordneten Erhebung hat sich herausgestellt, daß der griechisch katholische Pfarrer zu Tökepatak¹ Marosan Vassilie am Sonntag den 5. Februar 1860 nach abgehaltenem Gottesdienste in der Kirche der versammelten Gemeinde nebst dem Hirtenbriefe Euer bischöflichen Hochwürden d[e] d[ato] 10. Dezember 1859. Z[ahl] 2784 auch die zuliegende ihm gleichzeitig mit dem Hirtenbriefe vom bischöflichen Ordinate zugeseandete Brochüre-Anweisung in Urbarialsachen vorgelesen, und in einer Weise erklärt habe, daß die Insassen von Tökepataka und durch diese auch jene mehreren benachbarten Gemeinden zu der Ansicht gebracht wurden, daß Jedermann freie Grundstücke die er im Jahre 1819 besaß, ohne Rücksicht auf seither geänderte Verhältnisse, zurück verlangen könne, und daß die Gemeinden Tökepataka und Vaad² auch sogleich behufs Anstrengung der dießfälligen Urbarialprozesse Deputirte an den Advokaten Papp Josef in Nagy Somkut³ abgesendet haben.

Eine ganz gleiche Auslegung des Grundentlastungs Patentes soll auch der nämliche Pfarrer der in seiner Wohnung am 6. Februar 1860 zur Wahl eines Kirchensängers versammelten Gemeinde mitgetheilt haben.

Nachdem dieses Vorgehen des gedachten Pfarrers nicht nur nicht außerhalb seines Berufes liege, und sonach ganz gesetzwidrig ist, sondern auch eine höchst nachtheilige Aufregung unter den Insassen der angedeuteten Gemeinden hervorgerufen hat, so sehe ich mich veranlaßt Euer bischöflichen Hochwürden diensthöflichst zu ersuchen, dem genannten Pfarrer seinen Vorgang strenge verweisen, und durch eine geeignete Einleitung sich versichern zu wollen, daß von Seite der unterstehenden Geistlichkeit gar keine Publication oder Erläuterungen politischer Gesetze und Anordnungen vorgenommen werde, sobald *nicht hiezu eine besondere Aufforderung der hohen k. k. Statthalterei vorliegt.*

Genehmigen Euer bischöfliche Hochwürden den Ausdruck meiner vorzüglichen Hochachtung.

Dees⁴ am 29. Februar 1860.

Der k. k. Statthalterei-Rath und Kreis-Vorstand.

S. S.

An Seine Hochwürden den griechisch katholischen Herrn Bischof Johann Alexi in Szamos-Ujvár.

¹ Valea Groșilor, sat, comuna Vad, jud. Cluj.

² Vad, sat, comună, județul Cluj.

³ Șomcuta Mare, sat, comună, jud. Maramureș.

⁴ Dej, municipiu, județul Cluj.

32

Gherla, 3 martie 1860

Mult Onoratului

Ioan Criste,

v[ice]protopop în tractul Vadului

545/103

Mult on[orate] în Hristos frate!

Presidentura Prefecturii c. r. din Dej, sub Nr. 37/Presid. a.c., încunoștiințează cum că preotul din Töke-Pataka¹, Vasiliu Mureșan, interpretând în biserică, deodată cu o pastorală a noastră, unele paragrafe din cârticica intitulată *Îndreptar în cauzele urbariale*² a căsunat răscoală între poporul celui jur în meritul cauzelor sale urbariale, pentru care apoi a luat de la dânsul atinsa cârticică și nouă sușternându-ne-o, ne reacearcă să oprim preoțimea de la interpretarea legilor politice fără învoirea înaltului Guvernământ.

Deci, dară, atât încunoștiințarea Prefecturii, cât și opul îndreptar în cauzele urbariale, aci alăturate cu m. on. frăția ta, pe lângă acea concredere se comunică, ca în meritul cuprinsului acestei arătări să iei pe preotul Vasiliu Mureșan la dare de samă și răspunsul lui în scris să-l pretinzi. Apoi să faci cercare și să rescrii: ce carte pastorală de la noi dată și ce punct din cârticica aceasta a explicat poporului? Cum, în ce înțeles? Și oare în biserică sau nainte le-a explicat acelea? Și îndemnat-au pe poporeni la ceva tulburare sau răscoală prin explicațiunea sa ?

Toate acestea apriat rescriindu-le, după aceea ne trimite încoace operatul lucrărilor dimpreună cu arătarea Prefecturii cu cârticica către dânsa alăturată și cu opiniunea m. on. frăției tale în meritul acestui obiect făcând.

Dat în ședința consistorială în 3 martie 1860, în Gherla ținută.

Original în A.N.D.J., Cluj, F. Ep. gr.-cat., Cluj-Gherla, dos. 923/1860, f. 9 r- v.

¹ Valea Groșilor, sat, com. Vad, jud. Cluj.

² Cartea aflată în discuție poartă titlul *Comentariu la pre Înalta Patentă din 21 iunie 1854 pentru Ardeal lucrat pentru poporul român*, de Ioan Pușcariu, Sibiu, Tipografia diecezană, 1858.

Blaj, 6 martie 1860

Excelso C<aesareo>r<egio> Locum<tenentiali> Consilio

In sequellam concursus, quem idem Excelsum intuitu vacantis unius Kleiniani 120 fl<orenorum> v<aloris> Aust<riacae> stipendii sub 26a Novembr<is> 1859. n<umer>o 25646/3749 exscribi facere dignabatur, ut isthic adnexo demisse conspectu videre est, 8 iuvenes pro quaestionato stipendio elucrando supplicantes huic Ordinariatui documentis provisas suas exhibuerunt preces. – Si ab aliis abstrahendo meritum pure in considerationem venire deberet, prae omnibus concurrentibus primo loco conspectui illatus Aron Demsusianu recom<m>endandus veniret. Cum tamen ipse fundator Ephremus Klein, alias Muntyulu, suo desuper scripto in testamento clausulae instar adiecisset, ut e studentibus scholarum Blasiensium, pro quibus haec fundatio instituta habetur, eiusdem, qua fundatoris, si qui darentur, consanguinei, hi prae aliis praerogativa gaudeant, quamvis hanc expressam penes clausulam etiam verba: *ceteris paribus* subintelligi possent ac deberent; nihilominus Ordinariatus litteram testamentariae dispositionis sequi intendens questionatum stipendium surculo fundatoris progenie descendenti prae aliis ac praefereenter conferendum esse existimat. Cuius generis inter 8. praefato in conspectu nominatos concurrentes duo solum reperiuntur, Ioannes videlicet Klein, filius parochi G<raeco>c<atholici> e Szad, qui in Gymnasio Cibiniensi Aug<ustanae> confessionis quintam gymnasii classem frequentat, et Augustinus Szantsali, filius parochi G<raeco>c<atholici> e Kudsir dieceseos Lugosiensis: cuius iuvenis praeavus uterinus fuit fundatoris frater, qui actu A<lbae> Carolinae tertiam Norm<alis> classem frequentat; unus adhuc esset, Antonius Szantsali, qui tertiam in Gymnasio Belenyeniensi in Hungaria frequentat classem, aequali consanguineitatis in gradu cum nunc nominato Augustino Szantsali a fundatore distans, ast ille in favorem huius, ut adnexae docent cessionales literae, iuri suo, qua potiori inter reliquos gaudebat, renunciavit.

Taliter stante concurrentium ad praefatum vacans stipendium statu, Ordinariatus omnibus ponderatis circumstantiis maturaque in consessu consistoriali ad sensum testamenti servata deliberatione, illud Augustino Szantsali, filio parochi G<raeco>c<atholici> e Kudsir de praesenti A<lbae> Carolinae studenti, et quidem sequentibus e motivis conferendum esse iudicat, quia:

a) Idem indubitatus fundatoris Ephraemi Klein Muntyulu est condescendens pronepos, ut genealogica evincitur deductione, quia:

b) Huius parens, prout indubitata constat notorietate valetudinis infirmiae egestate oppressus, nedum ad filium suum in literis instituendum, ast nequidem domi honeste alendum est aptus, quia:

c) Eius patruelis Antonius Szantsali, ut /2/ superius memoratum est, qua talis, qui certe plurimum iuris ad assequendum hocce stipendium habere

dignoscitur, iuri suo in favorem solum miserae sortis sui patruelis resignat ac ita dicendo sua e parte eidem cedit; nec etiam stare potest id, quod saepius nominatus iuvenis necdum gymnasii classes pervenisset, fundatoris enim testamentaria in dispositione ulla classium facta distinctione, id solum exprimitur, ut iuvenes ex hac fundacione stipendiandi sint e scholis Blasiensibus, inter quos consanguinei maius ac reliqui habeant ius; e quo unice id sequeretur, ut toties fatus iuvenis locum hoc Albensis cum Balasfalvensi commutet et hic absolutis studiis demum ad alias procedere possit scholas.

His igitur e motivis Ordinariatus idem Excelsum demisse orare sustinet, quatenus vacans hocce stipendium supramultoties iam nominato Augustino Szantsali hic Blasii scholas continuaturo huiate C<aesare>r<egia> Cassa contributionum exsolvendum gratiose applacitare dignaretur. – Ceterum ... /3/

Copie. A.N.D.J.. Alba, Protocollum, nr. 52 de Anno 1860 - 203. Die 6a Mart<ii>. Intuitu stipendii e fundacione Kleiniana, Mitrop. Blaj.

34

Blaj, 12 martie 1860

Illmo Dno Eppo Sz. Ujváriensi

La prețuita scrisoare a il-tăței tale de 2 mart. a.c. nr. 547 am onoare a –ți răspunde: noi și acum după Enciclica Papei cea mai de pre urmă, carea la noi tot mai rar însosește, am rânduit pentru Preasânția Sua Papa rugăciuni în toată diecesa, arătând poporului care de *preuția* lumei nu mult ști și mai puțin decât de nevoile sale se interesază, după *captul* [!] lui în ce strânsori este în privința moștenirii sale celei lumești, pământești, de dușmanii săi adusă, să împreune cu post și rugăciune către Atotputernicul Dumnezeu, care știe mai bine toate cele ce ne sunt nouă de lipsă și în a cărui mână sunt animile împăraților și le apleacă încătrău va voi și care și a promis că până la capătul veacului nu-și va părăsi biserica sua, neci va lăsa ca porțile iadului să o învingă pre ea, să scutească pre Preasânția părintele nostru Pontificele Roman de tot răul și periclul, să-i împlinească lui toate cererile cari sunt spre fericirea lui și a întregii Biserici Catolice și animile împăraților acolo să le îndrepte, ca nemic alta să nu poată face fără numai aceea ce va fi spre mărirea lui Dumnezeu și spre folosul s. sale Biserici a Preasânțitului Părinte.

Cu o colectare în diecesă, sau una adresă deschilinit, în care să se subscrie preoții cu *chitorii* și alții mai inteligenți din popor, a face, după ce noi despre partea noastră și la adresa de Strigoni, și la requisitiunea cardinalului și principelui appului Vienei Rauscher, în adresa către Congres ne-am scris, n-am aflat de lipsa osebit adresa și de partea diecesei a mai face, nu fără temei temându-ne, nu

cumva circulara între popor feliurite și drepte și false faime de reformați și neuniți, ma și de catolici în privința aceasta împrăștiate, să băgăm în popor scrupul ca când s-ar pune pre el o nouă contribuțiune de carea se înfricoșează și o recrutatiune și pentru Papa și mai cu seamă poporul de rând cel pururea înșielat și dammificat și împilat se teme și de umbră¹.

Copie fragment. A.N.D.J., Alba, Protocollum nr. 52 de Anno 1860-214, Mitrop. Blaj

¹ „214 die 12 mart. Ill. Mus D. Ioannes Alexi Eppus G. C. Sz. Uj variensis”

35

Sibiu, 23 martie 1860

Sibiu, 23/11 martie 1860

Domnule și frate !

Cred că te vei fi întors din călătorie și mă grăbesc a te înștiința că în mercuria trecută ne pofti esscelenția sa la o consvătuire (eu, Bran¹, Bologa², Roșca³, Bădilă⁴, Panovits⁵, Hanea⁶, Popea⁷) și ne descoperi că el vrea să ceară sinod pentru constituirea bisericei noastre, apoi ne ceti proiectul cum să se țină sinoadele parohiale, cele protopopești și apoi cel diacesan. Noi ne-am mulțiemit cu toți și acuma se descrie petiția către Locutenenție și se va da luni la pertractare. Principele gubernator a promis că va sprijini lucrul dar noi avem încă să tăcem ca să nu ne iasă alții pe denainte.

Cătu-i pentru membrii consiliului imperiului ce am auzit îți împărtășesc, fără să stau bun despre ele. Una versie este: Șaguna, Rosenfeld⁸, Toldalagi⁹. Alta este: Șaguna, Mager¹⁰ de la Brașov, Toldalagi. Mi se pare că cea de pre urmă va fi adevărată.

Bătrânul nostru a pornit pe calea cea mai bună. Mă întreabă adeseori despre d-ta și se declară că vrea să meargă mână în mână cu noi. Vei crede că sunt oameni căroia nici aceasta nu le place, *deși nainte făceau gură că nu vrea nimic să facă !*

Principatele au făcut în Franția un împrumut de 600.000, cu 6% și banii se tipăresc acuma, precum puturăm înțelege de la un căpitan, cu inscripție românească și cu marcele Principatelor Unite.

Nenea Aron¹¹ îmi scrie, însă multe neplăcute.

Alte noutăți nu avem. Mă rog să spui doamnei îndoite complimente de la noi toți, d. Roman și d.

Fii sănătos !

Al d-tale amic și frate

Vasici

¹ Ioan Bran Pop de Lemeni, în 1860 consilier la Tribunalul de Apel din Sibiu.

² Iacob Bologa, în 1860 consilier la Tribunalul de Apel din Sibiu.

³ Petru Roșca, în 1860 adjunct la Tribunalul de Apel din Sibiu.

⁴ Petru Bădilă, în 1860 protopop al Miercurii.

⁵ Ioan Panovici, în 1860 protopop al Sibiului II.

⁶ Ioan Hanea, în 1860 protopop al Sibiului I.

⁷ Nicolae Popea, în 1860 protopop al Nocrichului.

⁸ Ludwig Freiherr von Rosenberg (1804-?), înalt demnitar imperial, în 1860 șef de secție la Ministerul de Finanțe din Viena.

⁹ Om politic maghiar, inițiatorul, între altele, a comitetului constituit la Cluj în 1856 pentru construirea căii ferate Oradea – Cluj -- Brașov.

¹⁰ Karl Maager, președintele Camerei de comerț și industrie din Brașov.

¹¹ Aron Florian.

36

Valea Groșilor, 2 aprilie 1860

Măria sa prealuminate și preasfințite, doamne episcopo,
mie mult îndurat părinte!

La mult îndurata poruncă [a] măriei voastre preasfințite episcopo, de sub Nr. 545, dat în ședința consistorială în 3 Martie a.c. și mie prin d. protopop respectiv de a răspunde la pâra de nu știu cine dată¹, iară măriei voastre de ces. reg. Praefectură în contra mea arătată, cum că aş fi tulburător de liniște și încă nu numai în poporul meu, ci și în alte popoare vecine, și cum că aş fi vestit și aş fi îndemnat în contra domnilor de a nu sluji, încă în biserică în 5 februarie a.c., deodată cu pastorala măriei voastre cu datu din 10 Decembre a. tr. sub Nr. 2784 cctindu-le niște paragrafi din cârticica îndreptar în cauzele urbariale, deci supunându-mă cu cea mai plecată fiască reverință după porunca măriei tale în următorul modru, ca nedreapta, în contra mea pâra, îndrăsnesc a răspunde:

1. Cum că poporul mie concrezut nu numai în anul acesta au cercat a-și dobândi luatele pământuri urbariale de foștii domni, nici de mine îndemnați, ci acuma de doi ani îndemnați de provocățiunea oficioasă a c. r. buletin urbarial în scris în limba română în toate comunele publicată, descoperindu-le aceea cumcă toate acele pământuri urbariale care s-au luat de foștii domni, de la anul 1819 încoace îndreptate, le pot redobândi pe calea Județelor Urbariale² ce neîntreput și de atunci au tot tentat, fiind despuiați de mai multe pământuri de domnii locurilor, de a-și dobândi vreun procorator³, prin care să fie mângâiați pre calea legilor de a-și[i] putea recăștiga luatele pământuri, ci până în iest an unii nici au voit a le cuprinde pîra, iară alții atâta au cerut de la ei cât nu au fost în stare de a-i putea îndestuli, fiind de tot săraci.

2. Acum în iest an fiind îndemnați a-ș[i] întocmi de avocat pe domnul Iosif Pop din Șomcuta Mare, precum am înțeles de popor Kabala Pataka⁴, iară nu de mine, nici auzindu-i de nume, nici cunoscându-l, unde mai nainte de a vesti eu pastorală mării tale au fost și s-au întocmit cu el, dară fără cei mai puțină tulburare, mergând numai doi în numele poporului: deci acestea așa întâmplându-se:

3. În 5 februarie, când după serviciul dumnezeiesc, din porunca ilustrității voastre, vestind Pastorală de sub Nr. 2784, atunci primită de la domnul protopop, am ieșit din S. Biserică după ce aș fi înțeles, cum că d. avocat mai sus pomenit i-ar fi încredințat a fi cu toată nădejdea, am adaos și eu a le descoperi cum că și eu cred că puteți să dobândiți, căci și în cărticica aceasta, așa se află că toate acele locuri cari s-au luat de domni de la 1819 sau de la foamete încoace, dacă se pot îndrepta cum că au fost iobăgești, se dobândesc pe calea legilor urbariale. Dară nici am deschis cărticica îndreptariu care fu uitată la mine în budzunariu reverenții, încât numai le-am arătat că aicea așa am citit, și iată aceasta au fost toată tulburarea de mine făcută, și așa s-au adevărit și înaintea ces. reg. praetor în fața locului cercând, neputându-se mai mult, în urma căreia mi-au luat cărticica și deodată și pastorală ilustrității voastre, numai aceea mi-au întors mai târziu. După aceea tot în astă privință ieșind ces. reg. praetor la o a doua cercare pentru un curialist din Vad⁵, pentru că nu a voit a ieși la slujbă, făcând vestia cum că ar fi zis că nu va merge la slujbă că știe el ce au spus popa din Groși⁶, adică eu, din care la toată frica și aminințările tentate de d. praetor nemica n-au descoperit, ce cum ar și fi putut, cât nici îl cunosc, nici am grăit cândva cu el, căci când aș fi îndemnat pe cineva să nu slujească au n-aș fi îndemnat eu poporenii mei nu un străin și necunoscut, deci toată tulburarea arătată și nedreapta pâră în contra mea arătată au urmat singur din îndărătnicia acestui slujbaş, nevoind a merge la slujbă, din care pricină domn[ul] Adam Uifalvi cu Domide Pataki, care iară are curialiști în Vad și poate cu domnișoara Nalatzi Carolina, împreună înțelegi au mișcat ces. reg. Praefectură de-a face această arătare în contra mea, care este nedreaptă și numai socotită din ceva mânia și ură, precum nici ces. reg. Praetor nu au putut în contra mea mai mult descoperi sau afla după două cercări în acest lucru făcut:

Deci, ilusurissime preasfințite Doamne episcopo, aceasta fu și acești-m sunt faptele de mine recunoscute întru a căror adevărință răzimat mării voastre spre părintească judecată din parte-mi, umilit și cu fiască plecare ca răspuns a le subșterne îndrăsnesc, după care cu cea mai adâncă, fiască umilință.

Sărutând, sancta dreaptă sunt al mării voastre preasfințite doamne episcopo !

Tökepataka⁶, 2 Aprilie 1860

umilit și plecat fiu
Vasile Mureșan
parohul gr[eco]-catho[lic] local

¹ Vezi supra, doc. Gherla, 3 martie 1860.

² Referire la cele 10 Tribunale urbariale create prin patenta din 27 ianuarie 1858 și destinate exclusiv soluționării litigiilor funciare.

³ Avocat.

⁴ Fântânele, sat, com. rus, jud. Sălaj.

⁵ Vad, sat, comună, jud. Cluj.

⁶ Valca Groșilor, sat, com. Vad, jud. Cluj.

37

Cluj, 26 aprilie 1860

Escelenția ta preasănțite domnule arhiepiscoape !
Pregrațioase părinte !

Românii din Clus cu scop de a se cultiva și perfecționa pe sine în limba și în literatura română, parte de a conlucra după înpregiurări și amăsurat cerințelor timpului present la înavuțirea acesteia prin elaborate proprii, de cea mai strânsă datorie își țin a se cuprinde cu toată serioșitatea cu întemeierea unei Societăți de leptură scopului susatins corespunzătoare, pentru care cerutele statute în adunarea generală, ținută cu permisiunea măritului c.r. comisariat de poliție local, concinându-se acestea Comitetul de adunare generală ad interim ales își ia îndrăsneala preasănțitei escelenției tale cu toată reverința a le subșterne rugându-te ca din bunătațe de a da acestei a noastre întreprinderi cu preaputernicul patrociniu-ți mai mare putere parte, parte de a consolida temeliile și a asigura esistența a acestei Societăți și pe venitoriu să binevoiești a primi asupra-ți patronatul care ți-l oferează ca un devotament de adâncă venerațiune.

Dealtminte părintescului patrociniu recomandat, cu profundă reverință rămâne al preasănțitei escelenției tale cel mai reveritor

Cluș în 26 aprilie 1860

Comitet al Societății de leptură.

Ioan Fekete, paroh și protopop

Alexandru Lazăr, c.r. consiliar

Vasilie Roșescu, adm. protop. gr. oriental

Ioan Moldovan, c.r. adjunct la cadastru

Georgiu Filip, cand. de avocat.

Original. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1860- 422, f. 1-2.

Sibiu, 28 aprilie 1860

Preacinstiților pp. protopopi, c. administratori
protopopești, cinstiți preoțime eparhială și iubiților noștri
creștini eparhiali !

Prin preaînalta hârtie împărătească din 29 aprilie a.c. s-a îndurat Maiestatea sa c.r. Apostolică, preaînălțatul nostru Împărat Francisc Iosif I, a mă denumi și pre mine de membru la consiliul imperial înmulțit, carele în 29-lea c.n.a.c. își va începe lucrările sale în reședința împărătească de la Viena; spre care sfârșit m-am hotărât a-mi întreprinde călătoria într-acolo în 5-lea mai a.c.

Acestea aflu de bine a le aduce la cunoștința întregi preoțimi și a tuturor creștinilor eparhiali cu acea adăugare că treburile eparhiale, sub decurgerea răstimpului în care voi lipsi de aicea le-am concretizat Consistoriului nostru diecezan spre cuviincioasa îngrijire și pertractare.

Poftindu-vă, iubiților, pre toți îndeobște și pre fiecarele în parte ca sub timpul lipsei mele să năzuți spre cele bune și să caute fiecarele la împlinirea datorințelor și a chemării sale și însărcinând în sfârșit preoțimea parohială ca să publice hârtia aceasta obștii lor atingătoare în Biserică, pre lângă împărtășirea binecuvântărei mele arhieresti, cu carea și acum rămân al vostru de tot binele voitor arhieru.

Sibii, în 28-lea aprilie 1860

Andrei baron de Șiağuna

Gh. Tulbure, *Mitropolitul Șaguna. Opera literară. Scrisori pastorale. Circulări școlare. Diverse*, Sibiu, 1938, p. 438-439.

Vad, 28 aprilie 1860

Nr. 79-860

Illustrissime ac reverendissime doamne episcopoc, preamult îndurat părinte!

La grațioasa demandare a illustrității voastre preas[f]ințite, doamne episcopoc, de sub nr. 545/103 emanată din sesiunea consistorială în 3 martie 1860¹ – de a cerca și rești în privința parohului de Tökepataka², Vasilie Mureșan, că ce puncte din cârtica „Îndreptar în cauzele urbariale” ar fi deslușit poporului în

biserică sau îndemnat-a poporul, cât de acolo s-ar fi urmat ceva tulburare încă și în vecinele popoare, precum s-au arătat ilustritățile voastre de c. r. Prefectură.

Deci eu deși impusa-mi obligațiune, mai nainte de a revira pe parohul amintit de a-și da răspunsul demandat, am chemat la casa sa parohială, din poporul de Tökepataka, vreo cinci bărbați, cari au fost cunoscuți mai demni de crezământ înși, cum au fost și judele comunal, tot în asta cauză mai nainte cercată de cesaro regescul pretor; acești oameni după [ce] strâns i-aș fi obligat, dojenindu-i a fi tuturor conștientivizarea întru mărturisirea lor, deschilinit întrebând pe fieștecarele, cu toții într-un chip au mărturisit și mai nainte cercând pe judele comunal, Ilie Rokolța, în următorul chip au descoperit tot lucrul cum că o. fratele Vasilie Mureșan, parohul lor, servind în 5 februarie s. liturghie, cu finitul aceleia, au vestit și au făcut cunoscută pastorala ilustrităților voastre de sub nr. 2784 și dezbrăcându-se de veșmintele bisericești, porunci de a ieși din biserică, a adaos a zice către popor: am auzit că ați fost la un procurator³ în Șomcuta Mare și voiți a mișca proces cu domnii locului pentru ca pământurile cu sila luate de la voi să le redobândiți, păziți și umblați că acum și eu am nădejde că îi dobândi; și fiind cârticica amintită din întâmplare în reverendă, scoțându-o a zis: iată, vedeți, așa se află și în cartea aceasta care este nouă dată să ne îndreptăm; ca acele pământuri, cari de domnii pământești s-au luat de la foștii iobagi, de la foamete încoace, pe calca legilor și a Județelor urbariale se pot iară dobândi, și cu aceste vorbe ieșind din biserică cu toții s-au reîntors sus, care la casa sa; nici a citit ceva puncturi deschilinite, cari nici a deschis cârticica, numai cât a arătat-o cât au văzut-o toți. În care cauză, cercând și c. regescul domn pretor respectiv, nimic altceva s-au descoperit în contra parohului, decât că au mai avut parohul adunat poporul său la casa parohială ce iară s-au descoperit și adevărit că neavând cantor, adunați la preot, s-au înțeles pentru plata ce s-ar învoi a i-o da, fiind de mine mai de multe ori în astă privință provocat poporul de a satori plata pentru cantor, căci nu au cantor de mai mulți ani. Aceste s-au descoperit, precum de amintitul jude, așa și de ceilalți patru bărbați, curatori bisericești jurați. Nici din aceasta din partea o. frate întreprinsă lucrare s-a făcut cea mai puțină tulburare în poporul de Tökepataka, ce toată mișcarea aceasta în contra parohului Vasilie Mureșan de anumiți posesori s-au făcut pentru un necaz. Curialistul din Vad³ nevrând a trece la servire, precum din răspunsul o. frate de Tökepataka aici % alăturat⁴ și ilustrităților voastre cu toată fiasca umilintă cu acest subșternut apriat se vede, care este și destul de fundat, neaflând din parte-mi nici o greșală mare în contra legilor făcută, nici ansă dată de ceva tulburare, că această delațiune îi ură, pisma aceea ce domină între noi și între maghiari și va domina până în capăt; și o suspiciune de care cu toții cari pricepem ceva nu ne putem mântui, ba toată mișcarea ce se face de vreun poporean de-ai noștri, mai tare acum pentru redobândirea pământurilor de care se află despuiați, preoților se impută așa cât pentru unele ca aceste suntem ocărăți, înjurați, clevetiți în fața poporului și asupriți de domni în folosirea drepturilor comunale și de nime apărați.

De unde, în privința parohului de Tökepataka, pe care îl cunosc de un bărbat brav, înțelept, cu cele mai bune moravuri și purtare, nici adevărându-se din cele în contra lui arătate, altceva de a i se putea obstruda de greșeală decât că după a me[a] părere sau opiniune nu i se cuvine, nici au fost lucrul a grăi poporului în biserică, nicidecât de obiectul arătat, pentru care greșeală din parte-mi s-au dojenit frățește, iară de i se cuvine mai mare canon, încredințându-l profunde înțelepciuni și înalte judecăți a ilustrității voastre veți îndura părintește a-l otări.

Care toate după conștiincioasa ma cercare, cu toată plecarea fiască aci subșternându-le, oftând ilustrității voastre îndelungată viață întru sănătate și sărutând s[ă]f[ă]nta dreaptă sunt: al ilustrității voastre doamne episcopi!

Data, 28 aprilie 1860

cel mai plecat fiu și serv

Ioan Cristea m.p.

Protopop de Vad

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Ep. gr.-cat., Cluj-Gherla, dos. 923/1860, ff. 6 r-v. 7 r-v.

¹ Vezi supra, doc. Gherla, 3 martie 1860.

² Valea Groșilor, sat, com. Vad, jud. Cluj.

³ Vad, sat, comună, jud. Cluj.

⁴ Vezi supra, doc. Valea Groșilor, 2 aprilie 1860.

40

Sibiu, 8 mai 1860

Sibiu, 8/5 [1]860, ¾ la 10 oare dimineața

Frater !

Eu îți scrisesem de loc după ce ținurăm consvătuirea pentru ținerea unui sinod multe interesante dar și mai secrete lucruri și mă tem să nu fie venit scrisoarea în mâni străine¹. Vor fi 5 săptămâni. Ți-am scris despre candidația membrilor la consiliul imperial etc., etc. Caută-o rogu-te, la poștă; poate că nu ai fost acasă. Ți-am răspuns la cele ce m-ai provocat când te-ai întors din cercetarea oficiatelor.

Escelenția sa va pleca poate luni, 14/2 mai și în ziua aceea va fi acolo; cu sine duce pe Popea. Pentru fratele Bologa nu a fost prânz național dar a fost un prânz mare, unde luă parte (podoaba bisericești cum zice Bran), adevărat cei trei cons[ilieri] de apelație² și serimanul de mine care nu mă număr între podobiști. În locul epis[copului] va rămânea Panovits etc., etc.

Noi vrem să facem o asocierie pentru înaintarea culturii poporului nostru în toată țara. Ne-am și adunat la consultare, despre care la timpul său mai multe³.

Eu voi pleca la vizitație sâmbătă sau luni, însă către Nochric și Sighișoara, apoi mai târziu către Cluș, când apoi voi face o săritură și până la Orăștia, căci avem multe să vorbim.

Despre sinod îți împărtășesc că petiția s-a dat și s-a dus și la Minister cu o comitivă foarte bună din Locuțienții. Petiția este făcută pe baza cea mai lată a bisericii noastre. Nu a venit însă nimic de sus până acuma.

Păretele între uniții neuniți a început să cadă. Ecscelenția sa primește vizitele lor, îi poștește la prânz (Balint⁴, Ratz⁵ etc.). Baritz încă se apropie și ep[iscopul] nu e în contra.

Fii sănătos cu toți ai D-tale și caută după scrisoare, ca să mă odichnesc.

Al D-tale frate

Pavel

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 267, f. 8-9.

¹ Vezi doc. Sibiu, 23 martie 1860.

² Ioan Bran de Lemeni, Ioan Alduleanu și Iacob Bologna, consilieri la Tribunalul de Apel din Sibiu.

³ Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român.

⁴ Simion Balint (1810-1869), protopop unit al Roșiei Montane.

⁵ Dr. Ioan Rațiu (1828-1892), cunoscutul om politic român, viitorul președinte al Partidului Național Român.

41

Sibiu, 10 mai 1860

Sibiu, 10/5-[1]860

Frate Dimitrie !

În nece cu scrisoarea mea de luni¹, te încunoștiințez ca Ecscelenția sa va pleca joi, de astăzi o săptămână, la Viena și va rămânea de noapte în Orăștie, numai – cum a zis să-ți scriu – să mai vorbească câte ceva cu D-ta. Ședințele la Consiliul imperial vor începe în 29 mai, după stilul nou. Așadară, plecând Ecscelenția sa de aici în 14, are timp destul până atunci.

Desară avem adunare. Treaba cu Asociația² o să iasă la cale.

Aud că Ecscelenția sa a trimis mai multe Istории de ale sale³. Dacă ți-a trimes și d-tale, citește ceva din ea, ca să-i știi spune ceva.

Mai departe aud că va da o cină mare la care vor lua parte toți românii de aicea.

Oare nu ar fi bine să-l așteptați la biserica noastră, joi, către 3-4 oare, în corpore, mai chemând și pe alții de prim prejur. Aceasta las în dispoziția D-tale dar am priceput că se va da jos la biserică.

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 267, f. 10-11.

¹ Vezi doc. Sibiu, 8 mai 1860.

² Astra.

³ Andrei Șaguna, *Istoria bisericii ortodoxe răsăritene universale*, I-II, Sibiu. 1860.

42

Berlin, 10 mai 1860

Dorite domnule Murășane !

Ne-am risipit toți în toate părțile, și totuși nu se cade să ne uităm unii la alții. De mult tot vreau să vă scriu, însă – credeți-mă – n-am avut timp să vă pot trimite vreun articol pentru „Gazetă”. Nici acum nu vă pot trimite. Sunt preste măsură ocupat. Între altele, sunt ocupat în mai multe biblioteci private și publice, ba și arhive ale Germaniei, prin care găsesc mulțime de documente despre români, care vor risipi mult întunec din istoria românilor și vor plini multe lacune. În lunile trecute am descoperit în biblioteka privată a comitelui polon Dzalynski mai multe sute de documente *originale* despre Mihai Viteazul, Aron, Răzvan, Mohilă, apoi Báthory, Radul etc., etc. Mai toate documentele acestea erau în limba polonă. Am litografiat și fotografiat mai multe sigile, sub[s]crieri, ba am și facsimilat trei epistole ale lui Mihai către Sigismund III, regele Poloniei. Iată, vă alătur facsimile, de subscrierea lui Mihai Viteazul (atât cu litere latine cât și ciriliane), Sigismund Báthori, Mohilești, Andrei Báthori, Zamoyski, Székelyi, Radu Vodă.

De asemenea vă alătur și o epistolă facsimilată a lui Mihai către Sigismund III, *regele Poloniei*. Altele cu altă ocaziune, fiindcă acum nu încep în această scrisoare a mea.

Am mai descoperit și alte multe documente ms. (volumini 13) mai ales despre Mihai, care vor vedea lumina cu ajutorul Domnului, când voi publica istoria lui Mihai Viteazul. Aici am făcut cunoștință cu mulți oameni învățați, cari îmi dau mână de ajutor la această întreprindere. Lui Sion m-am obligat de a-i trimite când și când câte un articol literar sau istoric pentru „Revista Carpaților”.

De curând a publicat un articol despre *Gramatica lui Șincai*, cu o mulțime de greșeli tipografice.

Dacă aveți loc în „Foaie”, vă rog retipăriți acel articol. Însă, fiindcă revista își rezervă dreptul retipăririi, apoi puteți să însemnați într-o notă cum că autorul v-a trimis articolu și v-a dat voie de a-l tipări.

În tomul III al *Istoriei* mele este foarte pe larg și din fântânile originale, citate, scoasă istoria luptelor între Szécheny, Kossuth, apoi Wesselényi etc. Lăsând afară cele de lăsat, ați putea face un extract pentru „Gazetă” [...]

Transilvănenii să observe cursul lucrurilor în Principate. Punctul de gravitare al Transilvaniei nu este nici Pesta, nici Viena. O, de ar pricepe românii acest mare adevăr !

Sărutare la toți.

Închinăciunile mele domnului Bariț și d. Munteanu.

Al d-voastră amic,

A. Papiu

Berlin, 10 mai s.n. [18]60

Iosif Pervain. Ioan Chindriș. *Correspondența lui Alexandru Papiu Ilarian*, I. Cluj, 1972. p. 179-180.

43

Sibiu, 10 mai 1860

Înalta c.r. Locotiinția !

Semnalul timpului nostru e progresul ! Staturi, națiuni rivalizează laolaltă în năzuela după progres, adică spre înaintarea fericirii universale, prin dezvoltarea puterilor lor spirituale și materiale, prin înflorirea agriculturii și a industriei, și nu suferă nici o îndoială, că fundamentul întâi al înfloririi fiecărui stat este cultivarea morală și luminarea poporului, și bunăstarea lui prin astea condiționată.

Cunoștiința aceasta s-a trezit și la românii din patria aceasta: pentru aceea ei nu doresc nimic mai tare, decât *posibilitatea de a putea dovedi acesta în fapte, că prin aceea să fie părtași luminării și culturii moderne*. Drept aceea, umilit subscrișii, pătruși de această convingere generală a națiunii noastre și de simțul de datorință a fiecărui cetățean, după puteri a contribui spre înaintarea culturii populare, spre promovarea industriei și a agriculturii și spre, de acestea atârănătoarea fericire a statului, - ca credincioșii sudiți și servi ai Maiestății Sale apost. preagratiosului nostru Domn și Împărat, s-au simțit chemați, a cugeta despre mijloacele, prin care, - deși barem parțial, s-ar putea ajunge amintitul scop al luminării poporului, și au devenit la aceea convingere tare, ca acel scop mai sigur se poate ajunge prin întrebuintarea simbolului preagratiosului nostru Domn și Împărat „Viribus unitis”, adică prin înființarea unei reuniuni, a cărei chemare să fie lățirea culturii populare și înaintarea literaturii cu puteri unite.

Fiindcă înființând o reuniune îndată la începutul ei are trebuința de un program, de niște statute, și aceste pregătiri numai într-o adunare de mai mulți

membrii ai inteligenței noastre s-ar putea întâmpla, așa umilit subcrișii cugetă, că previn tocmai intențiunilor binevoitoare ale înaltului c.r. Regim, înaltu căruia așa de tare-i zace la inimă înaintarea posibilă a culturii poporului, - când aștern înaltei c.r. Locotiinție umilita rogare, că Înalt aceea să binevoiască a da licența spre ținerea unei adunări consultatoare aici în Sibiu pentru scopul susatins.

Dicisiunea înaltă, ce va să se aducă, să se îndure înalta c.r. Locotiinția a o îndrepta către episcopul cel împreună suscris Andrei Baron de Șaguna.

Întru stima profundă suntem

Ai înaltei c.r. Locotiinție

Sibiu în 10 mai 1860

cei mai umiliți servi

Al.S. Șuluțiu m.p.

Arhiepiscop și

Mitropolit al Albei Iuliei

A. Bar. de Șaguna

m.p. Episc.

Actele privitoare la urzirea și înființarea Asociațiunei Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, Sibiu . 1862, p. 3-10.

44

Vidra de Jos, 15 mai 1860

Frate Ilie!

Epistolele tale din 5 și 21 februarie le-am primit, și dacă nu ți-am răspuns până acum, să nu crezi că am făcut-o decât din acel motiv simplu, că mi-am propus a nu mai corespunda cu nimeni. Sute de epistole de la amici și conșcolari – cari siguri numai cu intenții bune vroiau să afle: dacă ma[i] trăesc ori nu – le-am aruncat la o parte fără a le da răspuns, ceea ce în tot cazul e o indiscreție din parte-mi, dar eu nu sunt de vină, dacă mi-am câștigat, durere, trista convingere, că în ziua de azi omul nici nu mai știe cui să încreadă.

Tu mă întrebi, ce mai sperez și ce mai cred eu? Iată îți răspund eu, că timpul speranțelor mele a trecut, și că credința mea e ca a șarpelui, căruia natura îi impune să-și apere capul; totuși să nu crezi că spun acestea fiindcă mi-aș teme viața mea nenorocită; nu, - căci această viață mi-am expus-o în anii 1848 și 1849 în mai multe rânduri pentru iubita mea națiune și pentru credința către împăratul – ci înțeleg iubita mea națiune, care suspină de atâtea dureri și pentru care m-ar dura inima, dacă prin mărturisirea credinței mele adevărate o aş aduce într-un pericol și mai mare. Altă dată mai mult, rămâi sănătos și nu-ți uita de mamă la sânul căreia ai crescut și nici de prietenul tău sincer.

Vidra de Jos¹, 15 Mai 1860

¹ Vidra de Jos, sat, comună, jud. Alba.

45

Blaj, 16 mai 1860

Comitetului Societății de lectură în Cluș.
Mult onorat Comitet !

Prin prețuita scrisoarea din 26 aprilie a.c.¹ în 10 a curentei luni primită, în care îmi arătați prealăudabila năsuință de a forma în Cluș o Societate de Lectură Română, a căruia patronat mie a mi-l încredința ați binevoit, preaplăcut simțindu-mă a fi atins, nu numai laud zelul și adevăratul simț național și iubirea către literatura noastră și propagațiunea ei, dară-mi țin și de onoare și de cea mai mare bucurie, dacă după puterile noastre voi putea sprijini această societate.

De aceea simțindu-mă cu oferitul mie patronat al acestei Societăți onorat nu numai cu bucurie îl primesc și la făcutele și cu mine comunicatele statute îmi dau deplina mea conplăcență poftind succesul cel mai fericit acestei Societăți. Da deodată și aceea declar că după ce voi fi încunoștințat despre întărirea prin înaltele autorități politice a Statutelor acestei Societăți, îmi voi ținea de onoare a intra și ca membru ordinar în această Societate.

Despre alta, cu toată părințasca a inimii noastre pururea rămânem a mult o. comitet,

Blaș 16/4 mai 1860

[Alexandru Sterca Șuluțiu]

Concept. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1860- 422.

¹ Vezi supra, doc. Cluj, 26 aprilie 1860.

46

Pesta, 20 mai 1860

Mult stimată unchiule !

Am primit cu mulțămire 15 (galbini). Aici avem numai trei rigoroze de a face, adică: dacă-mi va succede al 2-lea în iulie, sper că în noiembrie îl voi putea

face al 3-lea și deodată cel ultim. Mă rog, dacă se poate, trimite-mi ceva ajutor înainte de 4 iulie, pentru că pe atunci, succedându-mi rigorozul [v]a trebui să depun taxa pentru al 3-lea.

Acum e iertată intrarea „Naționalului” și a „Revistei Carpaților” în Monarhie, pentru „Național” am și trimis cu toții un galben mai urmă acum să avem și „Revista Carpaților”. Consoții mei vă roagă prin mine ca să aveți bunătate a ni-o trimite, făcând d-voastră premunerația acolo; ei sunt gata de a mă desdăuna pe mine, în caz când ne-ar părea că ne vine prea scump. Mă rog de răspuns pozitiv ori negativ, căci în cazul ultim facem o colectă și ne vom prenumăra.

Ungurii se întorc și se sucesc, nu-și află locul: aristocrația le pune toate mijloacele în dispunere, ca să poată storce ceva drepturi vechi, după care apoi ei să poată duce o rolă ca cea veche, sau mai bine zicând, conform ideilor lor aristocratice; ei cer chiar și ministerul conces și aprobat de Ferdinand, și limba ungară în toată țara; aristocrații căpătând acestea sunt îndestulați și le place a fi cu Casa Austriacă, iară liberaliștii precum [și] cea mai mare parte a inteligenței, vrea[u] separațiunea totală e de însemnat că, autorii intelectuali a[i] tuturor demonstrațiunilor au fost aristocrații (la o demonstrațiune în Kasau au arestat pe Eduard Károlyi).

Constituțiunea conce[a]să, nu a făcut nici o bucurie; neîncredere mare peste tot.

Consilierii imperiali ungurești nu vreau a primi chemarea, până când nu le va face concesionile dorite, până acum nu se aude să fi făcut ceva, decât pe anul viitor va fi limba maghiară în Universitate ca și în tribunale. Ce se atinge de tribunale se știe că la acelea și până acum mai mult s-a uzitat limba lor decât altele, aici în Pesta și Buda, cu toate că locuitorii atât în cetate cât și împrejur, sunt mai mulți nemți și tăuți¹, totuși toate merg ungurește, dar apoi pe unde sunt unguri. Așa de ex. când am trecut acasă prin comitatul Bihorului [în] 1858, [î]mi spunea dirigătorii că la ei nu merge nimic nemțește, nici [nu] știu afară de referenți. Așa în comitatul Aradului. Cu aceasta numai atâta vreau să zic, că ce nedreptate li se face popoarelor conlocuitoare până acum, dar apoi dacă dâșii vor căpăta nas mai mare ! Ei nu sunt mai mulți în Ungaria de 4 milioane și jumătate și totuși pretind ca limba lor să fie exclusiv în tribunalele celor 4 milioane popoare diferite, locuitoare în Ungaria. Apoi ce-i mai mult, nebunii cei din Transilvania, încă vor pretinde, ca a lor limbă să fie în tribunale, ma când le spui și acum că ace[e]a nu poate fi, stă să-ți dee în cap; acesta e poporul care te închină cu frățietate, spre a face demonstrațiuni, ca apoi după aceea, să-și bată joc de noi; românii au avut atâta minte și au prevăzut scopul lor, îi cunosc prea bine ce poamă bună e ungurul, pentru aceea au detestat toată fapta lor, au refuzat prietenia lor cea falsă; iară sârbii ce au făcut ? Ei astăzi vin și se plâng că ungurul e mișel, perfid și malițios pentru că vreau să facă pe alții instrumente pentru un capriciu și pentru un scop, care numai lor le place, iar alții își află peirea în el. Românii ce fac ? Ei precum se vede tac. Așa aști din Ungaria cât și ardelenii, ei tare cred că dreptatea trebuie să triumfe. Ei nu au uitat că în '48 au

susținut tronul Maiestății Sale, nu aceea că pentru acela s-a vărsat sângele celor 40.000 români; și atâta minte încă au, cât să știe judeca, oare delicvențele [s]au cel cu credință și cu merite trebuie să se remunere[ze] ?! În Transilvania merg multe lucruri oficioase ungurește, însă românește nu. Dacă se vor propune drepturile ungurește în Pesta și poate și în Cluj, ungurii vor umplea salele (ce[ee]a ce) până acuma nu au făcut, având frică de limba germană) și vor umplea și patria de deregători, pe când românii fiind săraci, abia merg 3-4 într-un an la drepturi; fiind asta așa, mai putem avea speranță ca să se mai mânâie și țăranul nostru de oamenii și de limba sa pe la tribunale ? Nu, nicidec¹, pentru că ungurul nu vrea să învețe limba noastră; pe hârtia de la împărăție stă scris că deregătorii să învețe limbile patriei. Ungurul nu o face aceasta niciodată; de la Curte încă nu-și prea bat capul că asemenea ordinațiuni să se împlinescă; însă sperăm – bazați pe sfânta dreptate – că spiritul și tăria românului va arăta lumii că nu va fi sclav în patria sa, ci va cuprinde pozițiunea care i-a destinat-[o] strămoșul său Traian și însăși natura, care nu vrea niciodată nedreptate ! Ziarele din Viena îs pline de câteva zile de timoare pentru cauza Siciliei și cea urmândă a Orientului; alianța cu Franța nu le succede, finanța nu-i mai iartă ca să iee parte activă în Orient. Prusia și Anglia încă nu mult așteaptă de la o alianță cu Austria, și toate acestea așa fiind – zic ele – că Asutria în un congres nu va avea vot, ca să ceară și că vreau desdăunare în Orient. Salutare dd. Mikle² și Columbu³. Sărutându-ți mâinile rămân.

Al d-voastre nepot obedient

Ioan m.p.

Original. A.N.D.J., Cluj, F. S. Bărnuțiu, nr. 78, publ. în: Coriolan Suciu, *Correspondența Ioan Maniu – Simion Bărnuțiu, 1851-1864*, Blaj, 1929, p. 258-260.

¹ slovaci

² Ștefan Micle

³ Profesor de latină la Iași

Cluj, 25 mai 1860

Excelenția voastră preasânțite d-le arhiepiscoape !
Preagrațios al meu părinte !

În duminica trecută am slujit parastasul pentru repausații B. Samuel Iosika și graful Ștefan Szécseni cu care atâta am folosit că toți magnații din Clus, între carii au fost groful Mikó Imbre, B. Iosika Lajos, gr. Bornémisza Iános etc., au fost de față și întru atâta le-au plăcut atât cântările ce le-au executat corul studenților, cât și vorbirea ce am ținut-o în limba română cât în Casină cu toții au mărturisit că

atâta pietate, așa frumoasă ceremonie și cântări așa armonioase nicăirea nu au observat ca la noi. B. Iosika Lajos când au ieșit afară din biserică m-au chemat din altar afară și între plâns strângându-mi mâna mi-a mulțumit în numele magnaților zicând că nice într-o biserică în Cluș așa frumos requiem nu s-au serbat ca la noi. Și prin dl Bohățel¹ au lăsat magnații ca să-mi mulțumească și să mărească deplina lor îndestulare. S-au mirat și pe mine ce înaintare am făcut noi întru toate din 1850 încoace. Atâta popor au fost la biserică cât am trebuit să punem la ușile bisericii slugi de oraș ca să nu lase înlăuntru numai pe cei mai de frunte dintre orășeni. În „Közlöny” de ieri au ieșit afară toată ceremonia. C.R. Poliție încă s-a aflat îndestulată cu serbarea parastasului, pentru că noi nu am făcut alta nimica decât numai ce prescrie tipicul de morți. Apoi numele Împăratului căruia acum-a-i suntem și îi vom fi totdeauna cu credință, tot mereu l-am pomenit; au și zis dintre ascultători unii că Fekete e om fisic [!] pentru că în politică nu s-a mestecat.

Îmi pare bine că cu această ocaziune am arătat și noi străinilor că nu stăm îndărăt cu cultura în cele bisericești, după cum au crezut dâșii mai nainte de aceasta. Despre aceste voind a vă încunoștiința pe esceleția voastră, preainălțatului părințesc patrociniu recomandat, sărutându-vă sânta arhiepiscopiasca direaptă cu cea mai adâncă fiască reverință sum al preasănțitei esceleției voastre cel mai umilit fiu²,

Cluș, die 25 mai 1860

Ioan Fekete, protopop

Original. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1860-432, f. 1.

¹ Alexandru Bohățel.

² Adresa și adnotarea: Nr. 147.1860. De la Protopopul G.c. Claudiopolis. Excelenției Sale presânțitului domn Alexandru St. Șuluțiu, din bună îndurarea lui Dumnezeu, Arhiepiscopul și Metropolitul g.c. al Albei Iuliei, Episcopul Făgărașului, comite roman etc. cu adâncă fiască reverință la Blaș”.

48

Bistrița, 25 mai 1860

Excellentissime, Illustrissime ac Reverendissime
Domine Achiepiscop et Mietropolita !

Primind grațioasa Excelenții Tale rezoluțiune din 2-a aprilie a.c., cu nrul 298 însemnată, în privința stipendiului, mă semțiesc îndatorat, mai înainte de toate, a-mi descoperi cea mai adâncă mulțamită pentru neobosita osteneală și facerea de bine a Excelenției Tale, totdeodată rugându-mă de ertare că v-am cauzat molestie

cu rugămintele mele, îndrăsnind și din partea familiei mele a-ți trimite cel mai umilit compliment pentru mangaitoarea și pentru toți îmbucurătoarea a Excelenței Tale mișlocire, din care toți ne-am convins despre aducerea aminte și iubirea părințească a Excelenței Tale către noi sirimanii arătată, văzând că virtutea Excelenței Tale din tinerețe păstrată nu s-au slăbit ci încă s-au prefăcut mai tare, prin strălucita dignitate cu carea Te-au dăruit Dumnezeu, spre bucuria și spre folosul clerului și niamului nostru; batăr de s-ar îndura Părintele Ceresc de la care isvorăște tot binele și toată fericirea noastră a-ți păstra prețioasa viață pentru binele de obște la mulți ani fericiți că așa avem nădejde cum că, pe temeiul de Excelenția Ta pus, cu tempu vom vedea a înflori sânta noastră beserică, împreună cu cultura națională !!

Excelenția Ta ! Eu de mult am voit a-ți împărtăși părerea și dorirea mea pentru sirimana parohia gr.catholică de aici, carea având un popor de 1600 suflete sub un archidiacon, ar fi vrednică de una soarte mai bună decât cea în carea se află acuma. Sunt aci 2 biserici R-no Catholice, una a Părinților Piarști, cealaltă a Părinților Minorii, ambe cu reședință mare, iară cu un număr abca de 700 suflete. Din aceste două beserici, cea dintâi a P.P. Piarști e parochială, cu doi Piarști, prevăzută cu una monastire mare și frumoasă cu 2 tracte, în carea sunt încăperi pentru 10-12 preoți, însă partea cea mai mare e goală; almintrelea zidurile besericii și a monasterii aceștia se află în starea cea mai bună. Beserica e frumoasă și largă și e de ajuns pentru poporeni săi. Această beserică parochială este provăzută cu mai multe realități și cu un venit bun pentru 2 sau 3 preoți și așa singură, după stările presente, când una parte mare a poporului R-no Catho. sta din amploiți împărătești, e de ajuns pentru toți R-no Catholicii de aci; arareori e plină, în regulă nici de jumătate e frecventată, așa cât cealaltă beserică și mănăstire a P.P. Minorii, pe lângă micul număr al catholicilor, e de prisos și nici folos, nici lipsă este de ea. Aceasta beserică și mănăstire se află în marginea orașului septemtrională, lângă poarta cetății, de unde apoi se încep ostezele în care locuiesc românii noștri, aci aproape, lângă drumul Năsăudului și beserica parochială graeco-unită.

Drept acea, neavând clerul și poporul R-no Catholic lipsă de această beserică a P.P. Minorii, întru adevăr e numai spre lux, că de presente numai un quardian reside în ea; sociul lui, un Vater bătrân, neavând aci lucru mai de una jumătate de an e absent, umblând ici, colo; însă nici quardianu are ceva lucru, fără servește sânta lyturgie între păreții besericii goală de oameni. Această beserică și claustrum este zidit înainte de reformație; de la revoluția ungurească încoace, în anul 1854, s-au făcut loc de magazin împărătesc, cu mare profanațiune, aci iară claustrumu s-au dat în bir ces. regescului Kreisgericht cu 700 fl. m.c. anuali și una parte se folosește pentru cancelarie, iară una parte pentru 40 cuciter de arestanți în loc de temniță; acest claustru e așiderea cu 2 tracte, în stare foarte bună, mai multe separațiuni și cu una curte largă în carea se află grașdu, șopu, lemnariu și 3 căși date în bir, pe cens anual 300 fl. m.c.; are încă acest claustru una măierște și locuri pe câmp, are un capital de 3-4 fl. în m.c. și puțină dotațiune în naturalibus, cam de

50 ferdele de bucate de la domnii pământești dimprejur. Biserica e beserică veche însă frumoasă și solidă, cu 7 altare, toată din petre quadrat cioplite, zidită așa de largă cât una 1000 de oameni prea comod încap în ea; e mare, mai ca beserica P.P. Piariști din Cluș. Când am văzut-o întâi, într-o zi de sărbătoare, goală, servind numai parochul la sântul altar *Lyturghia cântată*, cu un ministiant amărât, am simțit durere în inimă, socotind în mine: ce soarte are beserica aceasta de tot minunată carea cândva cu mare sudoare și cu multe mii rădicându-se și zidindu-se, acum e părăsită de fii săi și sta aci pe marginea orașului ca una maică săracă și lipsită de fii săi. Ce minte au oamenii ? Una beserică scumpă ca aceasta să nu o folosească ? Să nu afle ocasiune a-i da iară viață, spre lauda și mărirea lui Dumnezeu, spre carea cândva au fost din pulvere rădicată și de atâtea veacuri de ani de mai multe vifore păstrată și de totala stricăciune scutită.

Frățietate ! Egalitate ! Iubire creștinească ! Noi cu toții cu una gură vă mărturisim, dar când va veni împărăția voastră ? Aceasta beserică stă pustie ca una mamă fără fii, fără mângăere și ca una vinea nelucrată, pustiită și necultivată, iară românii de aici, cu numărul de 1600 abea au una colibă veche de lemn, afară de oraș în carea adorează pe Tatăl din cer, batăr că și aceștia sunt chiar așa Catholici ca și R-no Catholicii, sunt fii Papei Roman și prin înmulțirea și întărirea lor, fără îndoială se întărește și scaunul sântului Petru, apostolul din Roma, care acum de curând, prin faptă, s-au dovedit cu reîntoarcerea și reactivitatea mitropoliei Albei-Iuliene.

Prea bine știu eu greutățile și pedecile cu carea ar avea a se lupta cei ce ar voi a câștiga această biserică și mănăstire pe sama românilor, însă când s-ar dobândi ar fi una stațiune pe carea s-ar putea strămuta vicariatul din Năsăud, ba încă și episcopia din Gherla.

Excellentissime Domine ! Deus per media operatur, quid tentare nocebit ? a cerca, a cere nu-i greșeală, nici păcat și dacă s-ar face azi un pas, mâne altul, doară cu tempu s-ar dobândi scopul. Cu toată întâmplarea, eu descoperindu-ți acest al meu cuget și aducându-ți acestea Excelenței Tale în părințiască și prea grațioasă băgare de seamă, mă aflu stămpărat la animă, cu atâta mai vartos că tocma acum socotesc a fi tempul a cerca acest lucru momentos, când acestui aedificiu i se joacă rolla să se vânză *Mitte sapientem et nihil die Ei*.

Pentru vânzarea și strămutarea banilor spre dotarea alteia mănăstiri, chiar acum se află *Verhandlung* la Ministeriu cult în Viena, precum am înțeles de la vrednicul quardian Wisiczky, pe care doară și Ex. Ta vei milostivi a-l cunoaște din Aiud (N. Enyed).

Este menită această biserică pro forma pentru garnisonul militar de aci, însă într-un an de abia de 2-3 ori se prezintă acești cr[eș]tini armați în ea; apoi de ar avea voie a frecuenta biserică, zău bugăt loc ar afla în cealaltă a P.P. Piariști.

Pe lângă care raport, închinându-mă cu cea mai sinceră dragoste și onoare rămân pururea Excelenței Tale prea plecat serv.

Bistrița, 25 mai 1860.

Gabr. Dorgo

[Pe verso însemnarea:] Bistrița. Opiniunea D. Presedinte urbarial, în privința bisericii P.P. Minorității din B.

Original. A.N.D.J., Cluj. F. Ep. gr.-cat., Gherla. 1860-1490; publ. în Simion Retegan, *Un intelectual din Bistrița din secolul al XIX-lea: Ioan Maier*, în „Revista Bistriței”, IX(1995). p. 225-227.

49

Viena, 27 mai 1860

Viena, 27 mai 1860

Frate Ioane !

.....¹

Ca nou, ce era să uit, am de a-ți înștiința cum că au ajuns și consilierii imperiali ce repr[ezintă] pre r[omâ]ni în săptămâna trecută; Șiaguna și Mocioni². Noi încă formarăm o comisiune den 4 membri, adecă den fiecare diecesă câte un reprezentant și-l tramisem la binevenire; den archidiesesă fu Szilași³, numai ca membru și prefect. Primirea fu preste așteptare la Șiaguna; după o perorare scurtă însă amăsurată timpului și omului avură succes bun, aflându-se bătrânul încântat și a promis multe bune, adecă că el, ca r[omâ]n va trudi den toate puterile pentru români, fără deschilinire de unit ori neunit, ci tot se întoarsă și unde-l doare și se plânse și asupra Blașiului, însă mai cu dorere asupra Orăzii. Totuși, după ce mai mestecă mai multe se întoarse eară și începu a asecura cum ca el nu va lucra fără coînțelegerea inteligenței r[omâ]ne și zice cum că și acum încă are inviațiuni de la r[omâ]ni demni și nu le va negleze și de aci înainte mai premise și ca să arate creditatea r[omâni]lor în locurile unde se află va tipări toate documentele nobililor r[omâ]ni, ca atare ori și renegeați, cari însă au fost r[omâ]ni nobilitărei și cam cu de accasta s-a petrecut timpul la el, în cvartirul lui la „König von Ungarn”; ear la Mocioni primirea fu și mai neașteptată. Acesta nece așteptase să-l ureze ci și începu, precum spun, cu o popularitate mare a-și esprima bucuria cum că are onoare a se convorbi cu r[omâ]ni, precum a dorit. A început a-și enara planurile cu o fluiditate de vorbire bănățienească, nemai dând loc nemenui. Într-altele spuse cum că ungurii [i] calomniară că nu va sta în consiliariat, pe când dânsul era angajat de asta iarnă, doarece [i] întrebă încă atunci împăratul dacă vrea să vină și el, propunând condițiunea ca ungurii să nu fie preferiți r[omâni]lor; a promis cum că va primi numai să-l aleagă. Ungurii l-au amenințat cu moarte de va suscepe însă el zice că le-a răspuns cum că nu face nemica că și așa le tot duce frica acum de 12 ani și dacă-l vor ucide se vor mai afla ei și alții de partea lui. I-a mai zis împăratul cum că fi-va în stare să se apere în contra ungurilor cari cer anexarea Banatului la Ungaria ? La care el zice că a răspuns că ie și că a cugetat în sene nu numai ci va pretinde unirea tuturor r[omâni]lor cu Transilvania ! Dealtmintrea se înțelege bine

cu toți r[omâ]nii de pre aici, de cari sunt: Babeș, r[omâ]n mare și secretar minsiterial⁴, Pop Vasilie⁵, Dobran, agent de Curte⁶, Dr. Maior⁷ și alții cari noi nu-i știm și zice că sperează că va ști ce să facă pentru r[omâ]ni și ce se dorește, numai să-i dea și sperează cum că ce vor căpăta alții și lui încă-i vor da. [Î]și exprimă dorerea cum de n-au mai venit din Ardeal ceneva ori cel puțin altu în locul estuia. Causa însă care face că dintre uniți nu e nece unul încă o atinse cam în următoarele, adecă: când a fost el astă earnă chemat pre semne aici, atunci i-a adus împăratul, într-altele, cum că dintre uniți n-are pre cine să aleagă, căci toți sunt însuflețiți pentru cauza ungurilor, apoi nu-și va face necas, să-i adune ca de spate, cu ei. După ce-și făcură el observațiunea, precum ne spuse, cum că el nu crede aceia ca r[omâ]nii să țină cu ungurii, că să-și omoare ei naționalitatea și că mai ales pentru t[ransilv]ăneni [i]și pune bunul și capul, zice că i-a zis: lasă că știu eu, am auzit eu cum e spre la Orade; acolo cum conspirează și fraternizează în favorul unguresc uniții – adecă Erdelyi⁸ și poate și alții. La care zice că i-a răspuns cum că, ce e drept, despre ungureni el n-ar fi crezut ci totuși se poate că e așa iar împăratul. după aceste cuvente cam dubia, adecă așa superficial atinse, trecură la altele. Noi uniții, după alt necas, devenim ocărăți chiar și de neglegerea ori de vinderca cauzi naționale, cuciuindu-ne ungurilor ca să-i punem pre ei în pecioare, că apoi ei s[un]t mărinenomași și ne vor da și nouă câte o bucatură să nu-i lătrăm până vom fi în stare să le putem strica ceva la constituțiunea den 48, carea o doresc cu mâni, cu pecioare. Dăm semne bune în adevăr noi uniți căci ep[iscop]ii noștri, toți trei condecorară cu presinieile sale requiemurile lui Szecheni, antiregimale, de o parte și, de alta o unuia ce cosea plane de ucidere cu o modă den carea să nu mai reînvii ca român nece la o a doua venire. Apoi iată că avu drept împăratul cum că uniții suntem ungureni ori magyaroni, dealtmentre spre răul nostru căce știi că cel slab cade tot dedesubt ! Dealtmentrea dânsul, ad[ică] Mocioni ne dede svatu cum că ar fi bine să încunoștiințăm pre amici și cunoscuți cum că ar fi bine, precum a văzut el, ca să se mai învie semțiurele națioanle în români, contra tendințielor ungurești, cari la tot casu pentru români nu s[un]t bune; să se arate prin port, den esemplu nepoților săi cari în Pesta se poartă în port românesc și ca românii jeluirile ce le au în contra tendințielor și apăsăturilor ungurești să le dea pre față, pentru ca așa să *alunge de la sene suspiciunea, iar de alta să poată cere separarea lor de unguri, cea ce vrea a face pre temeiul cum că r[omâ]nii nu pot împăciuiți trăi necedecât cu ungurii, cari caută în tot momentul a-i înghiți și supune sieși, ci pre r[omâ]ni pre toți să-i adune în o proviție cu administrațiune separată de unguri și aceia să o numească cum va vrea și presida pren cine va voi. Poate încă să fie ceva den lucru căci dietele a căror preliminară sunt acestea cam așa ceva ar pretinde; așadar circumspecto !* Și cam acestea au fost; pre lângă cari e de însemnat cum că noi teologii am întrecut cu biencuventarea și pre r[omâ]nii esteri, pre cari încă a zis să-i trimitem cu grămada la dânsul; însă, după ce au mers și ei, cu dânsii, nu știu din ce causă, a vorbit numai puțin și caut, numai cât l-a poftit ca să vină câte unul-doi la el, acuși-acuși. N.B. tot dânsul, ad[ică] Mocioni zice să a fost la dâmsul

învăţatul ep[isco]p al croaţilor Strassmaier, care iară e consilier pentru Croaţia şi, după ce l-a înrebat cum că ce plan are pentru r[omâ]ni, zice că i-a sărutat şi i-a dat mâna, provocându-l să se ajute împrumutat în cauzele cari le sunt cam de un soi ! Cu Şiaguna încă nu vorbise şi era necăşit pentru el, ci totuşi zice că sperează coîntelegere.

Adunările sau şiedinţiele se vor începe în 30 ale curenteii. Cum vor merge vedea-vom.

Gozsdu⁹, avocatul cel mare den Pesta, român, a venit zilele acesta, pre semne tramis de unguri, să vorbească pentru cauza lor între r[omâ]ni şi să provoacă publice pre unii cari se aflară la un otel cu el, cum ca să stea cu toţii şi să strige pentru cauza sântă a unguirilor, cu care ne leagă trecutul, venitoriul, patria, toate interesele ! Zic unii că daună că nu l-au auzit în otelul lor la Bader, că nu eşia cu fracul întreg afară ! Vezi aşa încep lucrurile pre aici ! Începeţi dar a fi cercumspecti, pentru că nu ştii ce e de a se petrece ! Să grijim şi încoace şi încolo ! Să grijim însă să nu ne trezim cu limba ungurească în dietele înfiinţânde, pre unde se află neşte notari unguri iar pre la saşi cu nemţiasca şi apoi mai uită-te în cer să-ţi cadă mura în gură.

Dealtmintrea acesta cetiţi-le cu toţii şi le spuneţi la toţi câţi cugetaţi, pentru că sunt aşa precum le-am scris.

N.B. Auzi obrăsnicia ungurească: când se adunau tinerii estranei ca să forme[ze] corp pentru ca să meargă la Mocioni cu mulţimea, văzându-i ungurii „în Viena”, [î]i întrebară cum că unde merg şi spunându-le începură a se înfuria în toată duritatea lor şi murmuieu ca ferele sălbătice, mimitând; încă e teamă că bichierii vor să stingă pe Mocioni şi familia-i. Tot acum de curând a intrat la Mocioni un locotenente (oficier) bănăţian român şi fără să dee ziua bună şi să întrebe cumva despre ceva lucru, începură a zice: domnule, eu te cunosc; domnia ta ai venit să te linguşeşti pre aici ca să capeţi ceva dumnicate, ceva baronat, fără n-ai ce căuta, pentru că românii nu sunt de planurile domnii tale şi nu eşti vrednic ca să-i reprezentezi. La cari dânsul a răspuns cum că el cu câţi a vorbit, ştie că sunt de planurile; apoi el a vorbit, precum ştie, cu cei mai harnici şi ce se ţine de domnia ce o ar căpăta, au zis că sperează cum că şi aceia va prinde bine r[omâ]nii lor, pre cari nobilii săi cei mari toţi i-au lăpădat şi acum s-ar apuca de nou cine să-i mai represinte; şi aceasta fu o agresiune temerară la carca vezi răspuns modest. Se dă cu calculare că ticălosul de oficiar, au fu cumpărat de unguri, au sedus de Gozsdu, de care ţi-am amintit la capătul epistolei.

[Ioan Bob]

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 274, f. 18.

¹ Prima parte a scrisorii, referitoare la probleme personale, conform dorinţei semnatarului a fost tăiată de I. Micu Moldovan; ea se găseşte în acelaşi fond la pag. 24.

² Andrei Mocioni (1812-1880), om politic român, invitat să ia parte la Senatul imperial lărgit din Viena din 1860 ca reprezentant al românilor din Banat.

³ Grigore Silași (1836-1897), student teolog unit la Viena, apoi primul titular al catedrei de limba română de la Universitatea din Cluj.

⁴ Vincențiu Babeș (1821-1907), om politic român din Banat.

⁵ Vasile Ladislau Pop (1819-1875), funcționar superior român la Viena, vicepreședinte al Guberniului transilvan (1861-1865), președinte al Tribunalului Suprem transilvănean (1865-1867). președinte al Astrei (1868-1875).

⁶ Ioan Dobran, funcționar român la Viena, originar din Banat.

⁷ Ioan Maior (1827-1904), doctor în drept, în 1860 funcționar la Viena, apoi consilier al Gubernului Transilvaniei pentru școlile greco-catolice (1863-1868), avocat în Lugoj.

⁸ Vasile Erdely (1794-1862), episcop greco-catolic al Oradei.

⁹ Emanoil Gojdu (1802-1870), avocat aromân la Pesta care a întemeiat o mare fundație de burse.

50

[Cernăuți, mai 1860]

Majestate !

Străbătând în public pre căi deosebite și sosind și până la noi acea știre, că ministerul c.r. are de cuget să supună Bucovina în privința administrativă la guvernul din Galiția, a umplut inimile credincioșilor bucovineni cu adâncă tristăciune și le insuflă cea mai mare și mai serioasă grijă pentru viitorul provinciei lor. Încă nu-i prea de mult de când aste două provincii au fost împreunate politicește. Bucovinenii încă își aduc aminte bine, când patria lor, ca al optsprezecelea și cel mai depărtat cerc al Galiției, se împărțase foarte pe sponce (pe subțire) foarte târziu și în măsura cea mai pițigărită de binefacerele unei ocârmuiri regulate, înțelepte și binevoitoare; ei își amintesc prea bine cum că interesele lor proprii și diferite în orice chip de cele galițiene atât în ființă cât și în formă nu se lua mai nicidecum în seamă, parte pentru depărtarea acestui cerc, așezat pe cea mai din afară margine a țărâmului ocârmuirii, precum și a monarhiei, parte și pentru neînțelegerea lor în datine, limbă, religie, referințele sociale și lipsele materiale, ce se reazămau pe acele interese, ci dănele fură lăsate într-o amărăciune ticăloasă ori însă se supuneau unei măsuri nepotrivite și nescos din referințele deosebite ale Bucovinei, cât și despre negrijința acestei adăusături eterogene către această țară diferită.

Fără să intrăm, cu de-amănuntul în registrul greșelilor administrative fie de ajuns a face aici numai această observație: că o administrăciune provincială menținută de alta străină după un diferit mod de privire și de interese, de bună seamă nu se poate pune în fruntea unei țări atât de deosebite precum este patria noastră fără de a-i aduce pagubă în interesele cele mai neapăravere și a-i dezvălui lipsele cele mai simțite. La acestea se mai adaugă și aceea întâmplare că dacă ținutul administrativ galițian și așa cumplit de mare și până acuma, și carele sub

toate semnele se va mai mări încă, căruia nu i se poate asemana cu mărimea nici unul din toată împărăția austriacă s-ar mai mări și cu țara noastră; atunci după sperința făcută îndeobște până astăzi am avea să așteptăm o administrațiune prea puțin îngrijorătoare, o administrațiune superficială care ar urma în toate împrejurările unul și acela formulariu anumit: aceasta am avea să o așteptăm cu atât mai vârtos față cu un ținut administrativ deosebit, cum e al nostru, care ca să se poată administra într-un chip înțelept drept și fericit are trebuință de un studiu propriu al referințelor și intereselor sale celor cu totul deosebite, carele orișicum să fie, nu se pot pricepe nici întrebuița din depărtare mare de către dregătorii mai înalți, dacă nu-și câștigă despre acelea cunoștință nemijlocită la fața locului prin studiu îndelungat.

Cursul afacerilor politice, carele este și până acum destul de târăgănătoriu ar trebui, pe lângă acestea, prin rechemăciunea cea descrisă la guvernul galițian să devină prin urmare încă și mai încet și mai târăgănătoriu: interesele atât cele private, cât și cele publice să fie expuse unei întârzieri încă și mai mari; calea ce stă acum deschisă spre Viena, către locurile cele mai înalte s-ar face îndoit mai lungă prin înconjurul peste Leina (Lemberg) și prin întârzierea ce s-ar face acolo; așa dară reforma îmbunătățitoare la care se gândește ar trebui să degenereze într-o stricăciune nepractică a stărilor și într-o pagubă învederată a țării noastre.

Față cu astfel de împrejurări ce ne amenință cu perichie și răpiri chiar atunci pe când monarhia și-a propus să se reformeze spre bine, cutezăm a ne îndrepta la grația și îndurarea împărătească a mărici tale și a te ruga a ne lăsa în starea administrativă în care suntem și a nu ne supune guvernului galițian căci ca astfel de măsură ar privi-o cu tot dreptul fiecare bucovinean credincios și bine cugetătoriu ca o adevărată nenorocire a țării sale.

Ținta, stăruința și năzuința cea mai însemnată a guvernului este în ziua de astăzi păstrarea în economia statului și întru adevăr fiecare austriac patriot se simte îndemnat a arăta măriei tale cea mai profundă mulțumită pentru acest sistem păstrat atât de neapărat și de mântuiv în grelele împrejurări financiare de astăzi însă prin vinele vieții popoarelor mai curge încă și alt sânge decât cel curat material și strămurul susținăciunii de sine al concentrării și al administrăciunii de sine lucră și țese încă mai grabnic, mai fără răbdare și într-un chip mai neșters decât strămtărea financiară și îndreptăciunea ei. Bucovineanul carele se bucură astăzi că atârnă de la Viena, nu simte nici acum vreun strămur, să atârne asemenea de la Leina, și el se proțapește contra unei poseciuni politice subordonate, căreia i se împotrivese așa de apriat titlul cel de ducat: el știe că domnul său stăpânitoriu punind în cumpănă dorința țării cea prea îndreptățită și simțită din adânc, va afla că nu se cuvine nicidecum ca să desființeze neatârnarea Bucovinei, pre acest dar adevărat împărătesc, numai din cauză de păstrare, și interesele ei naționale, politice și private să le jertfească cauzelor financiare, carele privind la păstrarea ce s-ar putea ajunge în chipul acesta sunt cu totul neînsemnate și chiar pentru aceea nu pot nicidecum să fie cumpănă dreaptă cu jerfele ce s-ar impune țării în chipul pomenit.

La aceasta se însoțește mai departe încă și aceea că Bucovina aruncă pe an o sumă de 12.600 fr. 33.½ de argint încă din partea fondului religiosar spre scopuri administrative la deosebite dregătorii înalte și joase, afară de dări și de alte contribuiri; deci poate să ceară în chip netăgăduiver că această sumă să i se socotească și să i se scadă la socoteala spezelor administrațiunii ei neatârnate.

Afară de aceasta, cât de nepotrivit lucru s-ar părea guvernul împărătesc, ca să contopească d.e. țara de coroană ungurească cu una austriacă, germană sub o administrațiune numai din cauza visteriei statului, tot așa de nepotrivit trebuie să se socoată prin urmare încorporăciunea acestei țări române cu cea polonă.

Aceste jertfe ar fi pentru bucovineni cu atât mai simțite cu cât ei de la statornicirea administrațiunii neatârnate încoace au început a gusta fructele aceleia și a cunoaște că guvernul din Cernăuți este pentru dânșii cu mult mai bun și mai primicios decât cel galițian. Temeiuri doveditoare despre aceasta ne sunt următoarele: s-au făcut drumuri noi, s-au întemeiat școale noi, fondul bisericii române bucovinene drept credincioase s-a administrat mai bine și s-a aplecat spre scopurile țării, despăgubirea pământului s-a făcut într-un chip amăsurat; fiii bisericii drept credincioase răsăritene, care sunt în Bucovina cei mai mulți la număr s-au tratat într-un tip cu mult mai drept, industria și agronomia au luat un zbor și o înaintare mult mai repede, capitala țării noastre s-a lătit și s-a înfrumusețat, s-a întemeiat fundăciunea lui Francisc și a Elisabetei spre sprijinirea învățăceilor și a neputincioșilor, s-a întemeiat o bibliotecă proprie provincială și s-a înzestrat cu fonduri foarte însemnate numai prin contribuiri de bunăvoie; s-au făcut toate pregătirile cerute, să se întemeieze o casă de păstrare, asemenea s-au făcut și alte măsuri de tot felul, prin carele se naltă și se sporește înflorința și binele țării, la carele toate ia parte nemijlocită demnul gubernatoriu cel de acum al țării, și care măsură pentru scurtare nu le mai însemnăm aice anume.

Deci, subscrișii în cea mai adâncă reverință pot să fie prea încredințați că voia măriei tale nu poate fi nici într-un chip ca înflorirea cea mai îmbelșugată și deplinăciunea cea mai grabnică materială și sprituală să se prețuiască mai puțin decât niște cerințe financiare carele promet visteriei statului un seceriș numai prea neînsemnat privind la cuprinsul țării și la micul număr al dregătorilor, ce s-ar putea delătura, și chiar pentru aceea nici vei lăsa, ca acesată măsură să se aducă întru împlinire.

Privind acest lucru mai îndeaproape, aceste cauze financiare mai că s-ar putea numi prea crușitoare, prea aspre și prea scrupuloase, față cu o țară care pe lângă un venit total de 1.900.000 fr. ce curg în visteria statului, mai dă încă și adaosul cel de 12.600 fr. pomenit mai sus prin urmare dă destule mijloace bănești spre acoperirea spezelor administrațiunii proprii neatârnate.

Cu toate acestea pe de altă parte se poate încuviința reducăciunea și împuținăciunea unor dregători fără nici o zicnire și cârtire.

Mai fie-ne iertat a face încă o observăciune, că adică țara noastră s-a întrupat cu Austria sub condițiunea ca să se păstreze în statu-quo; deci de s-ar

întrupa acum cu altă provincie s-ar face și mai mare abatere de la acea condițiune: pentru că în statu-quo se cuprinde înainte de toate dreptul administrațiunii libere și neatârnată apoi asta administrațiune s-ar desființa și s-ar nimici cu totul dacă țara noastră s-ar supune altei provincii.

Majestate ! Dacă timpul de față își are drepturile sale apoi și cel viitor încă își are pe ale sale. Înflorirea mai timpurie sau mai târzie, mai avută sau mai neînsemnată a Bucovinei va lua în decursul timpului o înrăurită ființială și o întipăriciune foarte mare asupra țărilor române celor din lăuntrul împărăției și celor din afară care vor putea judeca după aceea prețul și dibăcia administrațiunii austriace în privința scopurilor culturii și anume vecinele țări române dunărene în decursul furtunoaselor schimbăciuni și tâmplări viitoare carele poate nu sunt departe, și care le ascund în sine strămutăciuni de țări încă neprevăzute și neașteptate, își vor regula și îndrepta simpatiile ori antipatiile, aplecarea ori neaplecarea, alipirea către statul Austriei ori fugirea de el chiar după chipul acela cu carele se vor trata românii austrieci de către Austria, știind bine acele provincii românești că și ele apoi tot de astă trătare ar avea parte. Conte Stadion, unul din cel dintâi bărbați politici ai Austriei, unul din cei mai credincioși șerbi al maiestății tale, care spre părerea de rău fu răpit prea timpuriu a rostit în acest spirit următoarea axiomă cumpănitoare pentru Bucovina, tocmai atunci când a început întâiași dată a se ivi acea ideea despre starea coronală cea de sine stătătoare a acestei provincii zicând: „Bucovina să se facă un model, în carele să se oglindească țările vecine”.

Cu astfel de așteptări și semne strălucite a intrat patria noastră în starea (rangul) țărilor de coroană de sine stătătoare. Bucovina are tot cuvântul să se teamă că împreunându-se și supunându-se Galiției i se va întâmpla chiar contrariul axiomei de sus, și va cădea la o țară de coroană numai părută și numai cu numele, iar nu în faptă; de aceea dară lipsind un organ legiuit al țării se îndreaptă prin noi ca prin niște patrioți privați către măria ta cu rugarea cea mai umilită și mai fierbinte: ca măria ta înălțate și luminate împărate să binevoiești a lăsa Bucovina în starea de față, să fie țară de coroană neatârnată de altă provincie nici să se supună guvernului galițian ci să-și păstreze pentru totdeauna propria administrațiune neatârnată cea de acum.

Așteptând cu speranță îndreptățită împlinăciunea acestei cereri ferbinți, rămânem cu cel mai profund simțământ de reverință în aplecare și alipire neclătită.

Al majestății tale șerbi și supuși prea plecați și ascultători

[urmează subscripții]

„Foaie pentru minte, inimă și literatură”, XXIII(1860), nr. 22, din 24 mai.

[Cluj, mai 1860]

Statutele Societății de Leptură în Clus. Întărite de către Înalțul Presidiu a C.R. Locotenenții transilvane sub datu Sibiu 22 martie 1861

Nr. pres. 1189

8-12

A. Scopul societății

Par. 1. Scopul societății este înaintarea în cultura mai înaltă și în estetică, prin leptură de opuri și ziare românești scopului corespunzătoare.

B. Mijloacele

Par. 2. Mijloacele sunt adunarea unei biblioteci mai cu seamă din produse literare române, apoi germane, magiare și alte produse, precum și novele literare scopului corespunzătoare.

Mijloacele pecuniare sunt: spendele ce se vor primi de la binevoitorii și patronii societății, precum și contribuiri de la membrii societății.

Par. 3. În societate se primește tot insul cu cultură și purtare morală.

Par. 4. Fiecare membru la intrarea sa în societate se obligă cu un revers de mână sa scris că va rămâne un an întreg în societate și în luna dintâi a intrării sale va contribui 2 fr. iar după aceea pe feștecăre lună 1 fr. v.a. tot anticipamente.

Acei membri însă carii locuesc afară de Clus și doresc a fi primiți de membri ai societății vor contribui pe luna dintâia 1 fr. și pe lunile următoare câte 50 creițari valute austriacă iarăși anticipamente.

Par. 5. Cădințiile mai sus fixate au să se plătească la casierul societății pe lângă cvitanție și contracvitanție.

Dară comitetul societății are putere în casuri estraordinare a primi membri în societate și fără contribuirea competentă.

Preste tot se supune însă că toți domnii membri vor contribui cădințiile lor la timpul său, neputând altminteră să sustee societatea.

Dacă totuși unul sau altul dintre membri societății în curgerea anului ar rămâne în restanță cu răspunderea contribuiriilor, unul ca acela îndreptățiește pe societate ca ratele restante cu finea fiestecărui an pe speșele sale să le poată încasa prin C.R. Judecătoria Cercuală din Clus sau alt for de orișice numire următoriu în competența ei.

Par. 6. Oricine ar dori să intre în societate are mai întâi de a se insinua la directorele sau la vreun membru al comitetului.

În conferința cea mai aproape a comitetului se va vota asupra insinuatului în secret și se va decide dacă se primește sau ba prin majoritatea voturilor. De sine se înțielege în cazul refusărei refuzatul n-are drept de a pofți deslușire pentru refusarea sa.

Deregătorii c.r. civili și militari apoi ofițerii de miliție se primesc în societate îndată ce s-a insinuat la directore și fără a se mai votisa asupra lor.

Par. 7. Dacă careva dintre membri dorește a eși din societate acela înainte de finirea anului cu trei luni computat de la intrarea-i în societate, are a face cunoscută eșirea sa, pentru că în cas contrar și pe anul următor se va privi de membru al societății și va fi obligat la răspunderea contribuțiunei.

C. Conducerea afacerilor societății

Par. 8. Societatea concrede îngrijirea cu privire la esistența-i, păstrarea ordinei bune, economia și la acurata păzire a statutelor unui comitet.

Par. 9. Comitetul provisoriu stă din 8 și după împregiurări din 12 membri. Domnii parohi români încât vor dori a fi primiți în societate și vor voi a primi atare oficiu sunt membri permanenți ai comitetului. Iară membri ceilalți se vor alege de societate prin majoritatea de voturi.

Par. 10. Comitetul apoi are să aleagă din sânul său prin voturi secrete un director, vicedirector, un casier, un controlor, un secretar și un bibliotecar.

Par. 11. Fieștecare membru se primește pe un an. Cu toate acestea fiecare membru emerit poate fi din nou ales.

Par. 12. Directorele comitetului prezidă în toate consultările comitetului care trebuie să se țină cel puțin odată pe lună. Când voturile membrilor se împart egal, votul directorului este decisiv.

Timpu șiedințielor pentru comitet se defige de către director iară timpul și conchemiarea adunării generale a societății, cel puțin de 2 ori pe an, se decide în comitet.

Par. 13. Administrarea averii societății este conerezută comitetului asemenea și ducerea tuturor afacerilor, a perceptelor și a erogatelor ei.

A. Comitetul decide asupra primirei membrilor în societate.

B. Aseminea asupra câștigărei opurilor și ziarelor literare.

C. El are dreptul a cere de la casierul și controlorul societății în toate pătrările de an și după împregiurări și mai adeseori comput.

D. Dânsul e obligat a încredința computul anual arătat de cassierul și controlorul societății la doi revisori aleși la adunarea generală precedentă spre revisiune și rezultatul acelei a-l așterne adunării generale pentru mijlocirea absolutoriului.

E. El e obligat a da adunării generale una representațiune despre făptuirea și foloasele societății și despre numărul nou primiților membri.

F. Comitetul îngrijește pentru întemeierea, susținerea și creșterea unui fond de rezervă.

Par. 14. Societatea va avea un sigil cu inscripțiunea "Siigilul Societății române de leptură în Clus".

Par. 15. Sigilu-l păstrează direptorele societății.

Par. 16. Societatea stă sub patrociniul Excelenței sale d. părinte Metropolit gr. cat. conte Alessandru St. Șuluțiu și a Ilustrității sale d. părinte episcop gr-cat. Ioan Alexi, precum și a altor bărbați carii vor proteja și ajutara societatea.

Par. 17. Decumva societatea aceasta cândva ar veni a se desface atunci toate mobilele să se vândă în licitare publică iară suma câştigată dinpreună cu capitalul ce s-ar afla în bani după depunerea pasivelor societăţii, precum şi biblioteca şi toate scrisorile societăţii să se asemeze de către adunarea generală în coîntelegere cu d. patroni şi după majoritatea voturilor unui institut de învăţământ românesc ori în fine pentru ori ce asociaţiune literară românească din monarhia austriacă.

Par. 18. Societatea se va dechiara de desfiinţată atunci când numărul membrilor societăţii ar deveni la numărul membrilor comitetului.

Par. 19. În statutele presente este prescrisă norma după care are a se constitui societatea.

Modificarea acestor statute se poate întâmpla cu voia adunării generale şi cu sancţionarea mai înaltă.

Copie. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1860-422, f. 3.

52

Vişeu de Sus, 9 iunie 1860

No. 66/praes[ial]

Euer Hochgeboren

Seine Hochwürden der h[ohe] gr[iechisch] kath[olische] Bischof von Szamosujvar Johann Alexi hatte am 28^t May die Gränze des Vissoer¹ Stuhlbezirkes betreten, der Gefertigte empfing Seine Hochwürden, an der Gränze des Bezirkes geziemend und begleitete ihn durch den ganzen Bezirk bis an die Gränze bei Petrova² wo er seinen Weg zu Wasser fortsetzte, dem Gefertigte wurde bei seiner 10 tägigen Begleitungsreise gelegenheitlich gebothen sich zu überzeugen welchen *Eindruck die in der Kirche abgehaltene kirchliche Lehren des Oberhirten* auf das Volk ausübten, das hiesige Volk welches nie ihren Oberhirten in ihrer Mitte zu empfangen Gelegenheit hatte, erwartete mit Sehnsucht seine Ankunft. Scharenweise sammelte sich das Volk um seine Person und horchten mit Andacht auf Seine Lehre, seine Hochwürden zweifelte nicht ein Augenblick die günstige Gelegenheit zu benützen, um das ihn umringende Volk über ihre Pflichten gegen S^[einle] Majestät unseren erhobenen Monarchen, gegen die Mitglieder des allerhöchsten Kaiserhauses, gegen das Vaterland, gegen die hohe Regierung und deren Organe, gegen die Kirche, wie auch gegen alle kirchliche und weltliche Vorgesetzten in ihrer romanischen Muttersprache zu belehren um hiedurch die Anhänglichkeit welche dieses Volk zu unserem allernädigsten Kaiser stets erwiesen hat, noch mehr zu befestigen, diese Lehren werden die Samen der

schuldigen Unterthanstreue Jahre lang in den Herzen der Nachkömmlinge fortpflanzen, und zum Wohl des Volkes die gewünschte Früchte tragen. Ich wage die ergebenste Bitte zu stellen, womit Euer Hochgeboren dies zur allerhöchsten Kenntniß gelangen zu lassen geruhen wolle.

Visso am 9^l Juni 1860.

Vajda³ mp.

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Ep. gr.-cat., Gherla, 1860-1187.

¹ Vișeu de Sus, oraș, jud. Maramureș.

² Petrova, sat, comună, jud. Maramureș.

³ Vajda János, jude cercual la Vișeu.

53

Viena, 9 iunie 1860

Domnule Moldovan !

La înscărinarea esceleinței sale¹, mă grăbesc a te ruga ca să binevoiești a ni trimite, cât s-ar putea mai curând o copie după proiectul d-tale pre care l-ai fost așternut cu privilegiul conferinței ținute în Sibiu asupra românilor din Ardeal, despre care ni-au fost vorba și la întâlnirea cea mai de pre urmă, căci ne face trebuință și aceasta fiind grabnică, nu mai avem timp a mai scrie acasă, după cel ce l-ai fost împărtășit odată esceleinței sale, căci însuși nu știe unde se va fi aflând între alte hârtii și apoi nu știm afla-l-vor sau nu. Te rog a-l da păr[intelui] protopop Popovics, ca acesta să ni-l trimită cât mai în grabă. Avem lupte mari, d-nul meu, cu partida magiară aristocratică. Ați cetit vorbirea ce au ținut-o cont[ele] Aponi² la deschiderea senatului imperial, la ședința din 1-a ? Ați cetit și descoperirea arhiducelui președinte în a 2-a ședință despre aceea că mai mulți senatori ai românilor, croaților, sârbilor, sașilor se văzură îndemnați prin vorbirea lui Aponi a vorbi și ei și a-și preciza pozițiunea lor în senat ? ș. alt[ele]. Preste puțin, în nr.1 nostru din Sibiu. Ungurii au dat mâna cu ceilalți aristocrați și așa putem zice că partida aristocratică e cea mai potintă în Reichsrath. Ținta partidei acesteia se poate găci. Se va lua înainte și cauza limbei și națională și pe atuncea voește a întrebuiința și proiectul d-tale cesc[eleința] sa, căci ungurii se vor provoca la dreptul istoric. Fiți atenți, vă rog, la decurgerea lucrurilor căci e mai însemnat lucrul decât cum și-l închipuia omul la început. Ungurii vor supremație.

Al d-tale sincer

Viena, 28 mai/9 iunie [1]860.

Popea

¹ Andrei Șaguna.

² Apponyi György. politician conservator maghiar.

54

Vișeu de Sus, 10 iunie 1860

Méltóságos és fő tisztelendő Püspök Úr !

Valamint a növény egy jótevő eső által új életet nyer; úgy üdíté fel lelkünket Méltóságod körünkbe megjelenése, mert szerencsések lehetünk fő pásztori áldását megnyerhetni, s midőn a szentegyházban tartott szent mise alatt buzgó imadalt zenge, felemelkedék lelkünk a szellem szárnyain a Mindenhatóhoz, hogy ajtatos szolgája könyörgése megnyissa nekünk az üdvösség útját,- mélyen szívünkbe vésvé maradand Méltóságod ékes egyházi beszéde, és azon oktatás, melyel Ő csász[ári] kir[ályi] Felsége dicsőségesen uralkodó 1^{so} Ferentz József legkegyelmesebb Császárunk, egyházi és világi előjáróink iránti kötelességünkre buzdíta,- tanúi valánk minő buzgósággal végzé apostoli tisztét, minő bensőséggel karolá fel a nép nevelés ügyét, s mennyire szívén hordja híveinek, és általán az összes birodalom minden népfaja jóllétét, halmozott hivatalos teendői csak kevés időt engedének, hogy a magán köröket személyes jelenlétével szerencséltesse, és mi mégis mindannyian élvezhetünk azon szerencsét Méltóságod magas körében részt vehetni, mi több Méltóságod szegény hajlékunkba is leereszkedett, és minket kegyes áldására méltata, szóval áldást hozza és osztja kerületünkben minden lépteiben.

Méltóságos Úr ! Szegény a nyelv, nem bír oly szóbőséggel, mely képes legyen fiúi forró hálánk, és alázatos köszönetünket csak némileg is tolmácsolni, méltóztassa azon meggyőződést körünkből magával vinni, miszerint Méltóságod körútjának becses emléke boldogit bennünket, híven őrendjük meg azt, mint tanúságát kegyes atyai szeretetének, imáinkban meg nem szününk buzgón kérni a mindenható Istent hogy Méltóságod drága életét Ő csász[ári] kir[ályi] Felsége, s a hon, a magas egyházi, és világi kormány, és a keresztény nép örömeire számos éveken át virágoztassa, hogy így az áldás magva melyet Méltóságod körútjában a nép boldogítására elhinte, gyümölcsözvén,- Méltóságod majdan buzgó fáradtságának jutalmát hosszas évek során át élvezhesse.

Méltóztassa jelen sorainkat kegyesen fogadni, és midőn főpásztori áldását alázatosan kérnénk, felszentelt jobját csokolva, magas kegyeibe ajánlottak mély tisztelettel maradunk.

engedelmes fiai

Vasil Sgaverdia, Hauptm[ann] im 65 Lin[ien] Infanterie Regiment
Eduard Freilander [?], Oberleutnant des Ingenieur Geografen Corps
Carl Prinz, k. k. Steueramts Controllor
Nadler Mátyás, cs[ászári] k[irályi] telek[könyvi] fő biztos
I. Sagel, cs[ászári] k[irályi] telek[könyvi] tollnok
Albert Ungárd [?], Leutnant
Vajda János, cs[ászári] k[irályi] szolgabíró
Szontagh Ferenc, cs[ászári] k[irályi] adó pénztárnok
Szabó Ede, cs[ászári] k[irályi] tollnok
Gresszingsh Boldizsár, cs[ászári] k[irályi] tollnok
Kovaliczky Mihály cs[ászári] k[irályi] törv[ényszéki] segéd
Ferenc Vavrusko, cs[ászári] k[irályi] írnok
Preinesberger Gyula, cs[ászári] k[irályi] írnok
Guido Lehmann, k. k. Forstpraktikant
Hermann Rezső mp.
Domin [?] J. Vissói bíró
Sándor Lajos, Vissói kir[ályi] jegyző

[Traducere:]

Excelentissime și Reverendissime domnule Episcop !

Precum o plantă câștigă o viață nouă printr-o ploaie binefăcătoare; așa a înprospătat sufletele noastre apariția Excelenței voastre în cercul nostru, fiindcă putem fi norocoși că am putut câștiga binecuvântarea Dvs. arhipăstorească, și în timp ce în slujba ținută în Sfânta Biserică cânta un cântec de rugăciune fierbinte, sufletul nostru se ridică pe aripile Duhului la Cel Atotputernic, pentru ca ruga evlaviosului serv să ne deschidă nouă calea mântuirii,- rămâne adânc săpat în inimile noastre cuvântarea bisericească frumoasă a Excelenței voastre, precum și acea învățătură, prin care ne-ați îndemnat spre datoria noastră față de Majestatea Sa imperială și regală Francisc Iosif I, preagratiosul nostru împărat care domnește în slavă, și față de înaintestătorii noștri bisericești și lumești,- am fost martorii harului cu care ați făcut serviciul apostolesc, a simțământului cu care ați susținut problema educației poporului, și cât de mult purtați pe inimă bunăstarea credincioșilor Dvs. și în general a tuturor națiilor întregului Imperiu; îndatoririle oficiale adunate au îngăduit doar timp puțin, pentru a putea fericii prin prezența

personală cercurile particulare, și noi totuși ne-am putut bucura de norocul de a fi putut participa în înaltul cerc al Excelenței voastre, mai mult, Excelența voastră s-a coborât și în odaia noastră săracă și ne-a făcut demni de binecuvântarea sa grațioasă, și prin cuvânt a adus binecuvântare și a împărțit-o în cercul nostru la fiecare pas.

Ilustritatea voastră ! Limba este săracă și nu are atâta bogăție de cuvinte, care să poată tălmăci cumva mulțumirea noastră fierbinte de fii, și mulțumirea noastră supusă; binevoiți a lua cu Dvs. acea convingere din cercul nostru, conform căreia amintirea plină de laudă a vizitei Excelenței voastre ne ferește, și o vom păstra cu credință, ca pe o mărturie a dragostei părintești grațioase, în rugăciunile noastre nu încetăm să cerem cu ardoare Atotputernicului Dumnezeu să lase a înflori timp de numeroși ani scumpa viață a Excelenței voastre, spre fericirea Majestății Sale imperiale și regale, a patriei, a înaltului guvernământ bisericesc și lumesc, a poporului creștin, pentru ca în acest fel, sămânța binecuvântării, pe care Excelența voastră, în timpul vizitei, a răspândit-o spre fericirea poporului, să aducă roade,- Excelența voastră să poată în viitor admira timp de ani numeroși răsplata osteneții fierbinți.

Binevoiți a primi cu grație prezentele noastre rânduri, și în timp ce am cere binecuvântarea arhipăstorească, sărutând dreapta sfințită [a Excelenței voastre], noi, cei dați în înaltele grații [ale Excelenței voastre], rămânem cu adâncă cinstire.

Vișeu de Sus, 10 iunie 1860.

Ai Excelenței voastre

îngăduitori fii,

Vasile Sgaverdia¹, căpitan în regimentul de infanterie de linie nr. 65
Eduard Freilander (?), locotenent major al corpului de ingineri geografi
Carl Prinz, controlor al oficiului imperial și regal de impozite
Nadler Mátyás, comisar suprem de carte funciară imperial și regal
I. Sagel, copist de carte funciară imperial și regal
Albert Ungárd, locotenent
Vajda János, jude cercual imperial și regal
Szontagh Ferenc, casier fiscal imperial și regal
Szabó Ede, copist imperial și regal
Gresszingh Boldizsár, copist imperial și regal
Kovaliczky Mihály, asesor de tribunal imperial și regal
Ferenc Vavrusko, copist imperial și regal
Preinesberger Gyula, scrib imperial și regal
Guido Lehmann, practicant forestier imperial și regal
Hermann Rezső mp.
Domin (?) J., jude de Vișeu
Sándor Lajos, notar regal la Vișeu

¹ Vasile (Basil) Sgaverdia, ofițer care a avut o carieră complexă în armata austriacă. În anul 1850 era sublocotenent de clasa a II-a în regimentul nr. 1767 (românesc) de grăniceri-infanterie în Banat; după desființarea regimentelor de graniță îl regăsim ca sublocotenent de clasa I. la regimentul 5 de infanterie (cu comandamentul la Târgu Mureș) iar peste 3 ani, în 1855, după transferarea comandamentului acestui regiment la Munkács este deja locotenent-major (Oberleutnant), poziție în care îl regăsim și în anul 1857.

55

Câmpeni, 11 iunie 1860

Câmpeni, 11 iunie st.n. 1860

Știm că onor public cititor al „Gazetei” noastre va fi curios a ști, oare cu ce rezultat s-a eșăptuit momentoasa cuvântare a d-lui pretor din cercul Abrudului Leontin Lucchi (publicată în „Foaia Gazetei” nr. 8 din a. 1860), adresată în 11 februarie a.c. către reprezentanții comunelor muntene de aici, în privința sistemisărei unui fond gimnasial. Deci să referăm cele următoare:

Lumea întregă știe și istoria ni martoră cât de dureros fu trecutul românilor. Când cugetă cineva la toate fazele de suferințe și nefericiri prin care trecu poporul român, se miră, cum acest popor mai viază în contra atâtor lovituri și încercări amare ale timpului și ale soartei, cum în fine pe pământul și patria sa lipsit de tot dreptul civil și politic mai pot exista. Românul prin atâtea dureri și apăsări ale timpului supus, eschis de la toate căile conducătoare la luminare și propășire, românul persecutat, disprețuit și calomniat de toți, fu tare totuși în credința și curajul său eredit de la glorioșii săi străbuni, prin care-și țină cu bărbăție spiritul naționalității și prin mulțimea de viscole ale trecutului, așa încât azi, la întrebarea: ce ești ? măreț răspunde: „român” ca și odinioară străbunii săi „civis romanus sum”. Acum știe bine românul – dacă gloriosul nostru monarh i-a garantat și lui egalitate față cu celelalte conaționi – că și pentru dânsul a rezervat D-dieul tuturor națiunilor un venitor mai frumos, un venitor care să-i vindece rănila și să-i recompenseze relele trecutului; că românii de câte ori li se dădea ocaziuni dovediră, că dânsii formează un popor plin de viață, prin urmare e și destinat pentru venitor mai bun.

La anul 1848 și 1849 arătară Europei, ma lumii întregi, că în pieptul lor zace virtute și eroism, arătară, zic, lumii că și dânsii deve să se numere între națiunile civilizate și sunt demni de a purta faimosul nume „român”. Zică acum inamicii și împilatorii propășirii noastre naționale: românul e profanum vulgus, românul e prost, românul nu are aplicare spre înaintare; iată exemplul aci.

Românii munteni de aici dovediră aceasta din nou cu un act strălucit pentru istoria lor, prin care făcură să triumfe momentoasa cuvântare a D-lui pretor L.L.

adresată către dâșșii, din care și-a cunoscut trebuința cea mare a sistemisărei unui fond pentru ridicarea unui gimnaziu mare în mijlocul lor, în Câmpeni.

În 11 februarie și 10 martie st.n. arătară inamicilor săi de cultură îndemnul de regenerare, viață și prosperare, ma chiar făcură un pas spre venitor care are de a-l saluta întreaga națiune.

În 11 februarie a.c. comunele muntene unanim se declarară a concurge la fondul gimnazial proiectat cu jumătate din împrumutul dat statului¹, ma comuna Câmpeni², cu capitalul întreg de 3.000 fr.m.c.; comuna Certege³ cu capitalul întreg de 1.000 fr.m.c. – și așa substanția de față a fondului propus, astăzi numără 22,070 fr.m.c., la care capital vor să concure și interesele din 1 ianuarie 1855 (sperăm, ca, ce comuna orășiană Abrud, apoi Roșia de Munte și Abrud-satul, ca comune, cumulativ, nu au făcut, vor face la timpul său ca private). Frumos capital, dar încă tare departe ca interesul să poată corespunde recerințelor unui gimnaziu, însă sperăm, că se vor afla bărbați în românimе, care acest propus al nostru – după ce se va confirma de către in c.r. guvern – îl vor sprijini, și nimeni nu-și va retrage banul de la acest lucru mântuitor pentru toți.

Armonia și buna înțelegere care au domnit între noi muntenii poate servi de model la toți românii. La propusul ca gimnaziu să fie de relegea gr.orientală. conform cu proporțiunea populațiunei de această relege, românii de relegea unită reflectară: „să fie gimnaziu de verce relege, numai să fie românesc, că a sosit, sau va sosi și acel timp în care va reînvia buna înțelegere, și armonia frățească între români, deși soarta i-a împărțit în două confesiuni; veni-va și acel timp, când românii în lucruri folositoare națiunii vor fi una, înfrățiți trupește și sufletește; deci, fie gimnaziul de relege gr.orientală, fie paritetic, că totuși, ca românesc, e al nostru al tuturor”.

Acest act măreț al muntenilor noștri se subcrie în 10 martie a.c. s.n., când, în memoria acestei zile glorioase pentru noi muntenii, în 11 martie se ținu în biserica gr.orientală de aici un „Te Deum”, apoi după finirea santei liturgii protopopul tractului de relegea gr.orientală, d. Ioan Patiția, rosti o cuvântare plină de entuziasm, prin care arată că așezăminte de cultură și propășire cere astăzi de la noi națiunea și prezentul: că singur numai aceste pot scăpa poporul lui Israil din slcavia Egiptului. Cuvântarea aceasta a înmuiat inimile tuturor, cât se părea omului, că au ajuns epoca fericirii comune, când va fi numai „o turmă și un păstor”. Pe urmă, sub conducerea d-lui protopop onorariu greco-cat. Nicoalu Begnescu, se întonă Imnul popular.

În onoarea acestei zile, judele local d. L. Nicol. Szabo dede un prânz strălucit, la care luară parte toți reprezentanții comunelor muntene. La masă se ridicară toaste forte însuflețitoare pentru îndelungata viață a augustului nostru Împărat, pentru întreaga Casă austriacă, pentru serenitatea sa principele gubernator și, în fine, pentru pretorul cercului d. Leontin Luchi, pe care-l alese providența să fie conducător la acest lucru măreț, câștigându-și înaintea noastră și chiar a națiunii nume nemuritor.

Acum numai la lucru fraților munteni ! – căci de acum vi se deschide calea de regenerare, care caută să vă aducă la acel viitor de progres și fericire ce ați dorit așa îndelungat. La lucru și înainte românilor munteni ! și apoi fiți convinși, că atotputernicul, care ne-a păstrat până astăzi nu ne va părăsi nici de acum. Urmați zic domnului pretore L. Lucchi „neînțelegerea și discordia să nu domnească între voi, ci armonia frățească în toate lucrările voastre și Dumnezeu ne va ajuta”.

La lucru, dar, și la front, vă zic, muntenilor încă o dată – că fapta voastră străluce de exemplu de reînfrățire și înțeles bun pentru întreaga națiune.

P. Ioanette

„Foaie pentru minte, inimă și literatură”, XXIII(1860), nr. 25, din 14 iunie.

56

Viena, 12 iunie 1860

Viena, 12 iunie 1860

Frate Ioane !

.....¹

M-ași mai întoarce și la ceva extern, ori mai bine afară de mine căci în acest obiect ți-am scris atâtea încât cred că vei zice cum că sunt de ajuns, și den afară și den lăintru e prea [...] ² lucrul, pentru că aici r[o]m[â]nii suntem sănătoși și se apropie esamenele, apoi știi tu înainte de esamene ce precede. Cei den al patrulea an vom fi absoluți cam pre 12 iulie st.n. ceialaltă pre capătul acestei lune. Cei den afară ori externiști, precum îi numim noi, încă se află toți sănătoși; cugetă cu toții să o iaie la cale; se despun spre a mai mânca „jintiță” în patrie.

Apoi cei mai mari cu svaturile, aceia asudă pentru nație, dară însă nu știu cu cât succes, pentru că ungurii strigă și sunt ascultați, iar la deputații popoarelor ce stau în colisiune cu ungurii li se comandă să cam tacă, căci înainte de toate este de a se compune budgetul statului, apoi vom mai vedea ce va mai fi de aci încolo. Eu sum de părerea că, de nu va fi ceva mai rău pentru noi, se va tâmpla că compunându-se budgetul se vor închia șiedințiile. Dealtmetrea totuși stau lucrurile în pusețiune demnă de luare amente, precum zice și „Gazeta”, cu Secsenyi și cu broșura magiară, provocând la reuniuni, înainte de a fi târziu. Să ne trezim dară și să răsunăm, încât numai se poate, în lung și în lat, penru că cauza ungurilor, precum auzim din guri bine instruate, e sprigionită orișicât chiar și la mesele cele mai nalte, pentru că ei sunt numai singuri și pot fi fideli, pre când toate celelalte popoare se mai uită și afară și la aceasta se vede a bate și prerogativa ungurilor că li se concesă a prinde vorba în partea - și chiar și deschiderea șiedinției, pe când croaților, ori mai bine reprezentanților croațești, bănățenești și ardelenesți li se dede

consiliul să tacă, îndestulându-se că au dobândit dreptul să-I însemne, publice, în Gazeta oficioasă cum că ei au voit a vorbi în contra planurilor magiare pentru națiunile și țările sale. Așa !³

Precum aud Șiaguna se poartă bine căci voiește a esopera mitropolia și a face sufragani pre bucovineanul, arădanul, temișoreanul și carlovițanul și se luptă pentru staverirea liberei alegeri ep[isco]pești de câtră popor și preoți. Lucră cu mare efect aici între bankerii; pe un milioner, Pop⁴, cu numele, care dispune preste vreo 50-60 milioane [i]l făcu să se intereseze și el de r[o]m[â]ni și să vină acuși acuși la Șiaguna să-l întrebe cum mai stă lucrul cu ei. Așa pre încet Ș[aguna] zice că a promis că se va da și după Sina⁵, milionariul cel mai mare, cu această ocasiune; de-l va putea atrage, cu cât va fi mai mare folosul, cu atâta și meritul⁶

Așa e lucrul cu Șiaguna: a început a fi activ. Lucrul în adevăr cade în interesul lui cea mai mare parte și totuși de o ar putea scoate la cale nu e bagatel și pentru națiune, pentru că a scoate pre neuniții români de pren Ungaria și Banat și a-i aduce cu ep[isco]pii sub un mitropolit ales de clerul și mirenii neuniți den Transilvania e folos pentru r[o]m[â]ni învederat și de s-ar putea scoate la cale un lucru așa măreț, atunci fie tendinția orișicum că tot e bună. Pre lângă aceia de ar putea pre bankierii acei perduți, cari în adevăr sunt macedonieni însă români a duce la cale, atunci un Dumba⁷ milioner, Sina asemenea, Pop iară și Mocioneștii după ei, apoi numa lipsește să se cunoască bine că sunt români, de ce nu se mai țin decât cu sânta ortodoxie, atunci adecă dacă s-ar cunoaște ca r[o]m[â]ni s-ar îndemna împrumutat întru dăruire, pentru că Mocioneștii fac ei și pân-acum și împart, deși, amăsurat stărilor de milioneri ce sunt încă pre subțire, să pun de funt, ori mai bine cauțiune la foaia ce va să easă în Temișoara sub numele „Albina Banatului”, 4.000 fl. și altele mai mărunte. Și Pop încă ajută așa pre unul și pre altul care se duce și se roagă la el ca român drept credincios și apoi iată acum ne surprinse când auzim cum că mai întreabă și el de starea românilor. Un bănățean, Dobran⁸, încă s-a lăudat înaintea lui Șiaguna, a lui Popea⁹ și a unor studenți cum că și-a făcut testamentul pentru fundațiuni și instituțiuni folositoare r[o]m[â]nilor. Acesta, adecă Dobran, a fost demult Agent de Curte și este și acum, precum se știe de comun pre aici, e bine avut, apoi n-are nece copii, nece muliere și e de însemnat cum să așa debil și bătrân nu e acela: va mai adauge și de vom merge bine, toate ni se vor adauge în bine „donec eris felix ... etc.”

Den Principate încă tot semne îmbucurătoare. Apoi ce să mai aștepti pe lume ? Iacă și acolo un Szechenyi ce varsă 10.000 galbini pentru învățământ¹⁰, cari, calculându-se după agio de aici în 6 fl. 25-30 cr. galbinul cât vine ? Nu dorm dară românii și nici să doarmă. Den toate numai [i]mi vine a mă teme cum că, precând fiii Blașiului vechi se produc în toate părțile, dând dovezi activității de odinioară, să nu dispară Blașiul acum den terenul antăetății, să nu se peardă acum însemnătatea și interesul, spre dejosarea lui și dauna cea mai mare a națiunei, care orișicum mai caută în mulțime la locul petrecerei quondam a unui Maiiorescu¹¹,

Pop¹², Laurian¹³, Dr. Bărnăuțiu¹⁴, Dr. Maior¹⁵ și alții. Mă surprinse foarte chiar în minutele acestea o epistolă ce o căpătăsese cu toții de la bravul locotenente militar, Gregorie Pop, care trecând pre la noi, condus de amoroarea națiunii sale ne cercetă și pre noi și ne dăruie biblioteca cu 10 fl. v.a. Acesta, scriindu-ne din Alba Iulia, călătoria sa de la Viena până la Alba Iulia și excursiunile sale în deschilinite părți a T[ansilva]nii ne mișcă pe toți cu espresiuile semțiurilor sale. Între excursiunile sale aminteste în locul prim Blașiul, cuibul românimeii și luminărei ei; „se tiene fericit de a petrece cu domni profsori și cu teologii; în care caută cu nesaț cătră Câmpul Libertății”. Acolo zice că au avut ore de petrecere cari poate nu vor mai avea „soție”. Încât [vă] veți fi portat, vei ști; dacă a fost bine, e foarte bine; de a fost ceva scăderi, atunci vă îndreptați pre de altă dată, pentru că iată acesta în puține șiruri ne descrie puține ore de petrecere în cari însă s-a petrecut mai cu toată inteligența românească; între altele laudă societatea de lectură, foia „Aurora”, compunerile teatrale și corul imosant, bine ordnat, unicul românesc, al juriștilor români den Săbiu. Ce mai durere căci în Blaș, unde esistă atâta tonure înframusețate cu darul naturei, n-au ocașiune să se poată preface și să poată surprinde și ei pre călători și cercetători cu această parte a artilor fromoase care acum trece între cele primare a vieții și ca un termometru al culturei și înaintărei popoarelor ! De ce nu și în Blaș câte o foaie, de ce nu câte o producțiune teatrală; de ce nu ca pre aiurea ? Vina va fi neîndemnarea la întreprinderi și dorul de a rămânea pre lângă celea vechi, cuminte; așa e, vechile au fost cuminte însă tempurile s-au mai scaimbat; apoi auziți ce zice „Gazeta”. Grăbiți cu reuniunile și societățile de lectură ca să nu întârziati. Aduceți versuri și opuri teatrale dinȚara Românească, căci noi avem aici în bibliotecă destule, pre când studinții den Blaș nece să știu pe ce lemn se fac și dacă vor lege și studinții cari sunt mai deștepti vor mai face și ei și îndată vor fi mai fluenti în vorbire și în scriere și nu vor avea numai sistema seacă în cap fără de suc. Vă mai aduc aminte că în Pesta se tipărește chipul lui Mihai Eroul; esemplariul 1 fl. 10 cr. v.a.; piatra o plătește Gozsdu¹⁶ din Pesta, unde se și tipărește la icoană; precum am auzit sunt pân-acum 100 prenumeranți și o vor publica în Gazetă. Eu din parte-mi vă comând ca pentru ca să vă arătați în faptă îmbrățișători de întreprinderi omenoase să vă împărtășiți la prenumerare cât mai multi, pentru că din venitul icoanelor are să se ajute un pictor român den Banat prevăzut cu facultăți bune de pictură căci pentru activitatea ori habilitatea ce arată fu susceput aici în Academie fără nece un testimoniu de școală, ce nu se prea [în]tâmplă. Vale

Bob

A.N.D.J., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 274, f. 19-21.

¹ Chestiuni personale.

² Text deteriorat.

³ Text deteriorat.

⁴ Constantin Hagi Pop, bancher aromân din Viena.

⁵ Simeon Sina, baron (1810-1876), bancher aromân din Viena.

⁶ Text deteriorat.

⁷ Bancher aromân din Viena.

⁸ Ioan Dobran, funcționar român vienez pensionat.

⁹ Nicolae Popca (1826-1908), secretar episcopal și profesor al Seminarului teologic din Sibiu, viitor episcop al Caransebeșului.

¹⁰ Referire la donația lui Evangheliu Zappa.

¹¹ Ioan Maiorescu (1811-1864), filolog și istoric, originar din Transilvania, profesor la Craiova și București.

¹² Vasile Ladislau Pop (1819-1875), profesor la Blaj, apoi înalt funcționar de stat, președinte al „Astrei” (1868-1875).

¹³ August Treboniu Laurian, istoric originar din Transilvania, membru al Academiei Române.

¹⁴ Simion Bărnuțiu (1805-1864), principalul ideolog al revoluției române de la 1848.

¹⁵ Ioan Maior (1827-1904), doctor în drept, înalt funcționar de stat între 1859-1867, avocat în Lugoj.

¹⁶ Emanoil Gojdu (1802-1870), avocat aromân de mare renume în Pesta, ctitorul marii fundații bănești care îi poartă numele.

57

Cernăuți, 14 iunie 1860

Cernăuți, 1860, iunie 2/14.

Înalt preasfințite domnule episcop,
exceleția voastră, domnule baron.

Națiunea română pururea a căutat și a aflat scăparea neamului și a naționalității sale în limanul credinței cea adevărate a bisericii răsăritului. Acesta fu izvorul de viață ce o mântinu, ce îndoiu puterile și vindecă rănilor ei, o însufleți și o îmbărbătăți spre a putea învinge primejdiile cele mai cumplite și inamicii cei mai neîmpăcați. Și cu ajutorul preputernicului Dumnezeu, națiunea a petrecut tot felul de vifor și de învrăjbire din timpurile cele mai barbare până în ziua de astăzi.

Aceasta fu numai cu puțință pentru că națiunea nici vreodată nu s-a despărțit de biserica ei, ci totdeauna a fost în cea mai strânsă legătură, într-un gând cu ea.

Nici biserica nu s-a despărțit de națiune, nici în zile bune, nici în zile rele. A împărțit cu ea purure și binele și răul, a fost cu ea în tot timpul un trup și un suflet și când s-a pus în fruntea națiunii, aceasta a fost pururea învingătoare.

Aceasta este secretul puterii bisericii noastre. Biserica românească este națională și naționalitatea noastră este pentru noi ca o dogmă religioasă, căci ea este singura condițiune de a ne păstra legea strămoșească și a ne mijloci înaintarea națiunii.

Ducatul Bucovinei care a dat numai dovezi de credință și de jertfire pentru tronul împărațesc, de când se află supt stăpânirea Austriei, drept răsplătire este în ora aceasta amenințat de o lovitură de moarte în tot ce-i este mai scump, în lege, în biserică, în limbă, în

toate interesele naționale, morale și materiale. Autonomia țării, ce abia ne prezice un viitor fericit, ni s-a luat și Ducatul nostru are curând a se împreuna și a se slei cu Polonia austriacă.

Întristarea și îngrijorarea țării este nemărginită.

Locuitorii Bucovinei sunt frați a[i] familiei numeroase de români din împărăția Austriei, ei fac apel către glasul sângelui comun și cer cu durere sprijinul fraților săi, prin împreunarea rugilor înaintea tronului împărătesc. Căci tot aceeași dorință, tot acel simțământ mișcă și inimile noastre: naționalitatea, și, spre asigurarea ei, autonomia țării noastre ca pân-acum.

Către nime însă noi nu am putea îndrepta ferbintea noastră rugămintă de a subșterne M.S., preainălțatului nostru împărat petițiunea ducatului în cauza aceasta și a o sprijini din viu graiu, cu mai vie conștiință, cu mai mare mângăere și speranță pentru un rezultat dorit, decât către acel arhipăstor românesc, care cu atâta energie patriotică a rădicat elocventul său glas în consiliul împărăției spre apărarea drepturilor națiunii române, către acel arhipăstor al bisericii noastre zic, care de mult a câștigat cea mai nemărginită dragoste, stimă și venerațiune a neamului românesc prin nenumăratele și mult strălucitele sale merite, care posedă inimile tuturor românilor și un nume glorios, care este binecuvântat de tot neamul și asupra căruia reazămă cele mai dulci speranțe ale națiunii.

Binevoiți dar, excelenția voastră, a ne da voie a vă trimite îndată petițiunea țării, ca să o spuneți într-o audiență deosebită preainălțatului împărat, pentru ca și Bucovina să rămâe excelenției voastre în veci îndatorită și mulțămitoare, precum a ne încunoștința în scris de învoirea aceasta.

Domnul consilier a[l] împărăției, Mocioni, s-a poftit așisderea să vă întovărășească la această faptă bună și a conlucra cu excelenția voastră spre scăparea Bucovinei din pieire și vă încredințăm că în momentul acesta numai de la mărinimoasele stăruinți a[le] domniilor voastre va atârna acest scop, de Dumnezeu și de oameni binecuvântat.

Cu cea mai profundă reverință a[I] excelenției voastre umiliți servi.

Eudoxiu Hurmuzachi
Gheorghe Hurmuzachi

Teodor Bălan, *Redobândirea unei autonomii*, în „Revista arhivelor”, VI(1946), 1, p. 66-67.

Brașov, 17 iunie 1860

Excelența (Înălțimea) Voastră

Națiunea română din Transilvania constatătoare din 1.400.000 suflete a crezut mai mult timp, cum că sacrificiile sale și necondiționatul său devotament, cu care în anii de

mari calamități și-a ținut de a sa datorință a sprijini cauza dreaptă a prea înaltei casei domnitoare austriace, va fi cel puțin recunoscută într-atâta, încât atitudinea și purtarea ei să insuflă pe viitor o încredere corespunzătoare sincerității și devotamentului aceluiași.

Deși această încredere în urmarea unor calomnii cumplite, care s-au lătit ca înadins în contra și spre stricăciunea românilor transilvăni, în anii din urmă a suferit oarecare lovituri grele; deși românii în zilele acestea sunt priviți de către o parte mare a organelor guvernamentale cu ochi foarte prepuitori: totuși ei credincioși naturalului lor caracter, pe care l-au format seculii, de a-și avea totdeauna inima la loc, de a se răspica pururea cu sinceritatea fiilor către părinte, pe lângă ce doresc a-și manifesta și astă dată a lor mulțumită către prea înaltul tron c.r. pentru drepturile și favorurile cât li se acordară de zece ani încoace, își iau totodată voia de a subșterne prin intervenirea binevoitoare a Excelenței Voastre în calitate de senator imperial încă și în aceste zile de ispită dorințele, păsurile și necazurile lor, de care se simt greu asupriți.

Acele păsurile și necazuri se cuprind după a subscrișilor părere în următoarele puncte:

1. Absoluta înfrângere a tiparului românesc nu numai prin legea generală de presă în sineși foarte aspră, ci și mai vârtos prin o mulțime de ordinațiuni prezidiale cu totul arbitrării, excepționale, ieșite în curs de opt ani, numai cu scopul ca românul niciodată să nu-și poată descoperi nici o dorință și nici o durere sau asuprire prin canalul publicității.

2. Respingerea limbii românești din cancelariile oficiolatelor publice, introducerea limbii germane până și în cancelariile comunelor satești, de unde apoi pурcesе nespusa greutate pentru români de a-și putea subșterne încai prin rugăminți private și neputința de a mai primi rezoluțiuni în limba lor națională; o împrejurare aceasta cu atât mai vătămătoare pentru români, cu cât în același timp ungro-seculii știură să stoarcă tot felul de hotărâri oficiale în limba maghiară. În legămintе cu acestea:

3. Procedura civilă, împreunată cu spese înfricoșătoare, înmulțite încă și prin monopolul institutului avocaților e foarte asupritoare, încât prin aceeași s-au ruinat și până acum atâtea mii de familii, ceea ce se poate adevăra cu mii de exemple triste.

4. Batjocura ce s-a făcut națiunii, limbii și literaturii românești prin restaurarea la anul 1851 a legii teresiane, în puterea căreia orice product literar românesc, fie același chiar și o carte de rugăciuni, se tractează, întocmai ca și cărțile evreiești, sau indirecte sunt cu totul oprite de a se aduce în țările austriece, când din contră produse literare de ale altor națiuni sunt concesse de a se aduce – cu excepțiuni prea puține – din toată lumea.

5. Prigonirea și punerea sub vegherea polițiană a celor mai mulți români de capacitate, torturarea spirituală prin o veșnică neîncredere și prepus, prin măsuri cu totul imaginare; o plânsoare aceasta, care în anul 1856 s-a subșternut la suprema

direcțiune c.r. polițiană, iar în anul 1857 la înaltul c.r. minister de externe, însă fără nici un rezultat.

6. Conturbarea conștiinței românilor prin suferirea de experimente proselitice, prin această respingere a românilor cu un secol mai înapoi.

7. Nesuferirea de a se aduna clerul în sinoade diecesane, fără a căror restaurare este prea bine știut, cum că bisericile românilor niciodată nu-și vor afla odihna, nici clerul lor nu va putea înainta după dorință; iară relegea și relative confesiunile și ritul lor totdeauna se vor afla în pericol de cădere, totdeauna într-o luptă fatală, stearpă și compromițătoare în toate privințele.

8. Nedreptățirea românilor de ambele confesiuni prin silirea ca pe la orașe să țină și sărbătorile catolice.

9. Indirecta supunere a școalelor românești gr.unite la o inspecțiune romano-catolică, foarte umilitoare prin organul unui referinte guvernial romano-catolic, și rămânerea în cea mai înjositoare condițiune a școlilor populare.

10. Nesuferirea nici unui fel de asociațiune de cultură la românii Transilvaniei.

11. Cele mai felurite încercări ale organelor administrative subalterne de a germaniza pe poporul românesc din Transilvania.

12. Restaurarea și menținerea iobăgiei cel puțin la $\frac{1}{4}$ parte din foștii adevărați iobagi prin mijlocirea nefericitului provizoriu trecut, în favoarea nobililor maghiari spre a îmblânzi pe aceștia cu sacrificarea unei părți a poporului românesc, care astăzi se află supus și la vechile îndatoriri iobăgești, plătește și apăsătoarea contribuțiune de despăgubire urbană alături de cei emancipați.

13. Greutatea nesuportabilă a contribuțiunilor felurite, care apasă mai vârtos asupra țăranilor și de altminterea săraci.

14. Luarea de vamă pe marfă în monetă de argint, pe când valoarea banilor de hârtie nicidecum nu vrea să vină al pari.

15. Mulțirea cu totul neproportionată a oficiolatelor și a oficialilor de toate categoriile care storc din măduva statului.

16. Luarea prin fisc a munților și regalilor, care până la desființarea regimentelor românești de frontieră fuseră proprietate a lor și a respectivelor comune, din care se afla aceleași compuse.

Nu a fost adică de ajuns, că regimentele românești s-au desființat numai în urma intrigii câtorva patrici de-ai sașilor transilvani, care totdeauna le pismuieră existența și gloria lor, nu a fost destul că desființarea lor alături și deodată cu cele secuiești s-a explicat ca o batjocură, ca o pedeapsă sau pentru lașitate, sau pentru necredință, ci au trebuit să se mai ia din mâinile atâtor comune încă și unicele lor mijloace materiale cu care, s-ar fi putut asigura o mulțime de așezăminte de cultură, fără alt ajutor de la stat. Așa deci se întâmplă ca în zece ani ele repășiră cu alți douăzeci ani îndărăpt; școlile lor parte mare desființate sau reduse numai la umbre de școli, comunele lor desmembrate; bisericile lor lipsite de tot ajutorul mai energetic.

Această asuprire venită din partea Fiscului se simte de către națiunea română din Transilvania cu atât mai profund, cu cât dânsa din nedreptatea secolelor e lipsită peste tot de așezăminte științifice și cultivatoare, și cu cât statul nicidecum nu o poate subvenționa cu ajutoare.

17. Lipsa totală de un organ legiuit, prin care românul să-și poată descoperi păsurile și durerile sale fără sfială și fără frică de a fi în tot momentul prigonit și supus la măsuri excepționale, închis și pedepsit ca rebel și turburător; căci adică până acum nu exista nici comună mică, nici mare (de district organizată, nici dietă provincială, nici chiar organe adminisitrative publice, care să vrea, sau să cuteze a înainta vreo plângere din acelea care privesc pe națiunea întreagă, sau pe Marele Principat al Transilvaniei, ca o patrie a românilor comună cu celelealte popoare conlocuitoare. Iar aceea ce ni se zice adesea, cum că reprezentanții poporului românesc ar fi episcopii, ni se pare pentru secolul al 19-lea o anomalie din cele mai curioase în Europa. Tot așa puțin se poate cunoaște de ce arhipăstorii români în calitatea lor de persoane exlesiastice să fie însărcinați cu o responsabilitate ca aceasta, când chemarea lor este cu totul alta.

18. Lipsa de constituțiune specială pentru Marele Principat al Transilvaniei, ale cărei însă temelii principale nu ar fi nicidecum să se ia din drepturile istorice ale celorlalte popoare conlocuitoare, care în curs de 400 de ani până la an. 1848 pururea conspirate și aliate asupra românilor zăcuseră pe cerbicea lor, ci pe drepturile rațiunii aplicate la singularele împrejurări ale acestei țări. Cum că numai o constituțiune reprezentativă, purtată de un cens oarecare moderat ar fi aplicabilă cu un bun folos la patria noastră Transilvania, despre acesta se vor îndoi numai acei oameni buni și ușor creditori, care sunt de opinunea, cum că numele, suvenirile, privilegiile, pretențiunile, aspirațiunile de una, cicatricele și toate durerile consemnate în istoria acestei țări de altă parte, s-ar putea șterge cu o singură trăsătură de condei, sau prin o tăcere impusă de zece ani.

Rugăm cu cea mai profundă umilință pe Maiest. Sa c.r. ca oricâte din sus așternutele plângeri se pot dălătura pe calea adminisitrativă, să se îndure a impera delăturarea și vindecarea lor; iară toate celelalte câte sunt a se satori sau corege prin potestarea legislativă, să nu-și pretege a ordona prefacerea lor în lege pe calea constituțională, și aceasta cu atât mai vârtos, ca niciodată Maiestatea Sa Împăratul Austriei și marele principe al Transilvaniei nu va fi ascultat rugăminți ieșite din inimi mai sincere și de la un popor mai credincios, decât este națiunea română locuitoare în Transilvania.

Tari în acea credință, cum că (exceleța ori înălțimea voastră) nu vă veți pregeta a vă interpune a înainta și a sprijini aceasta prin umilita rugămintă la picioarele prea înaltului tron cesareo regi, cum și la timpul său înlăuntrul înaltului senat imperial, avem onoarea a fi și a rămâne întru toată devotațiunea. Brașov 17 iunie 1860

Ai (exceleței/înălțimii) Voastre preaplecați:
în umele locuitorilor români din cetatea Brașovului (40 inși).

Brașov, 18 iunie 1860

Domnule și dorite amice !

Maghiarii au petiționat de mult pentru: „Restaurarea drepturilor vechi”; sașii le-au urmat înainte cu 6 săptămâni; galițienii întocma, precum veți fi văzut din unele jurnale. A sosit timpul ca să spargem și noi tristă tăcere de ani zece.

Românii din Țara Bârsei năntară tocmai cu poșta de astăzi o petițiune¹ către senatorii imperiali, ale cărei puncturi pregătite de mai nainte sunt însărcinat a vi le comunica și d-voastră, prentu ca, dacă cumva aflați și dv. de o absolută trebuință a subșterne o asemenea rugămintă către înaltul Senat imperial la Viena, să cunoașteți ce am cerut noi, pentru ca în mijlocul acestei întunecimi să nu ne contrazicem ... Încolo, noi la compunerea rugămintii observăm următoarele regule:

Din gravamine am ales numai pe cele fundamentale. Am pus la călcăi numai vreo 40 subscripțiuni, însă tot alese bine ... Am cruțat pe sârmanii amplexații noștri c.r. , pentru ca nici unul din ei să nu se compromită fără trebuință și fără timp, că și așa ni-i avem puțini; suntem noi destul pe dinafară.

D-v. ați mai avea să observați: 1. O grabă mare, pentru ca nu cumva Senatul să se închiză fără veste. 2. Să tăiați toate acele puncturi care nu vă ating și pe dv. imediate și să puneți altele, de ex.: cauza munților dv., dacă aceea încă nu e terminată, ceea ce noi nu știm. (Să lăsați afară de ex.: punctele însemnate cu Non la margine). 3. Să nu vă prea întindeți la comune multe, două, trei mai mari, vecine sunt de ajuns, care apoi să fie reprezentate cel mult de 50 subscripțiuni fruntașe. 4. Rugămintea să se compună astădată în limba germană: An den Hohen Reichsrath der Oesterreichischen Monarchie. 5. Să se trimită la un amic, carele să o dea deadreptul la mâna arhiducelui președinte². 6. Aici nu s-a făcut osebite între uniți și neuniți; dacă însă pe la dv., ceea ce noi earăși nu știm, din o cumplită nenorocire ați fi constrânși a vă separa, fie, să dea unii și alții separați, numai uniții apoi să avizeze pe dl. Andrei Mocioni, senatorul imp., ear neuniții pe episcopul A. Schaguna, ca pe senator. 7. Să se păzească cea mai severă discrețiune față cu toți născuții noștri oponenți, până când veți fi siguri că actul dv. va fi ajuns și că a fost primit; va veni apoi timpul, când se va putea publica și prin jurnale. 8. Punctele suplicei la nici un caz să nu se pună în ordinea în care le-am pus noi, ci dv. ați putea începe de ex. tocma cu p. 17-lea ca punct 1. 9. Punctul din urmă să se elaboreze și mai pe larg. Să punem tot pondul pe instituțiunea reprezentativă ca un cenț ca de 10 fl. v.a. contribuțiune direaptă și să o cerem ca să ni se dea cât mai

curând. Noi românii numai în o dietă, în carea să fim reprezentați și noi după ținuturi și, firește, după majoritatea poporimii, ne vom putea înțelege, și cu guvernul, și cu compatrioții noștri unguri și sași, numai în dietă reprezentativă, sau nicidecum.

La Alba Carolina încă s-a trimis o copie ca cea /alăturată/, eară pe airea în părțile dv. nu. Pe bunul nostru domn Grigoriu Mihali, protopopul din Zlatna, nu am îndrăznit a-l supăra în doliul în care se află; ci d-ta vei avea bunătatea de a-i comunica după împrejurări și a vă consulta.

Cu stima cordială cu care am fost totdeauna, rămân al domniei tale

Brașov 1860 Iunie 18/6

frate și amic
Georgie m.p.

F. Hodoș, *Scrisori*, Sibiu, 1940, p. 35-37; Idem, *Din corespondența lui Simion Bărnuțiu și a contemporanilor săi*, Sibiu, 1944, p. 69-70; *George Bariț și contemporanii săi*. X, 2003, p. 147-148.

¹ Vezi doc. Brașov, 17 iunie 1860.

² Arhiducele Rainer.

60

Sibiu, 22 iunie 1860

Excellenție !

Precum omul ca individ, așa și popoarele și națiunile au credința, idealul și devotamentul vieții așa afund săpate în ființa și esistența lor, cât nu e putere omenească și nu există alt factor care să le deslipească de ele, decât numai și singur moartea fizică.

Are și poporul și națiunea română credința, idealul cel stănt și devotamentul său și acestea sunt a fi român liber, a fi credincios împăratului său și a pretinde de la toți pentru sine dar a și recunoaște pentru toți asemenea egală îndreptățire națională și politică.

Câte neamuri de la anul 105 după Xs. încoace au călcat și au străbătut în locurile și așezămintele românilor ? care neamuri astăzi istoria patriei abea după nume ni le poate înfățișa. Au perit și s-au prefăcut. Singur neamul român stă și astăzi întreg și neclătit ca Carpații cu stanele lor, renoit prin patimi și prin suferințe de veacuri. Timpurile barbare cele vechi cu toată gloata împilărilor lor cele vechi n-au fost în stare a aduce la clătinare credința și alipirea românului către stăpânitoriul legiuit iară cele mai nouă pun lumii dovadă pentru aceasta 40.000 martiri înainte și prin această două virtute, niamul român caracteristice, au ajuns a auzi și el principiul cel sfânt al monarhului său: „drept deopotrivă pentru toți, Gleiches Recht für Alle”.

Viața națiunii române deci au fost, este și va fi credință neclătită către monarhul său legiuit și întreaga preastrălucita Casă domnitoare pe „Principiul egalei îndreptățiri naționale”.

Oricine atacă devisa sfântă, acela atacă viața politică și morală a niamului român carea numai cu cea fizică deodată poate apune, iară cel ce i-o apără și păzește pe acela-l prețuiește românul ca pre custodele cel neadormit al ființei sale.

Escellenția ta, pre carele Dumnezeu si maiestatea sa împăratul ni te-au dăruit la un număr mare de români de părinte sufletesc și pre carele maiestatea sa împăratul ca un părinte deopotrivă a tuturor popoarelor sale, te-au ales membru la c.r. consiliu imperial, prin cuvântul cel înțelept rostit în adunarea înaltului consiliu imperial dto 21/9 iunie a.c. a-i arătat că ești acela custode neadormit al vieții și al ființei neamului român. Cuvântul Escelenției tale până la o iotă este simțământul, este baterea inimilor, este sufletul convingerii cei mai statornice a tuturor românilor din Monarhia înaltului nostru împărat. Nici o națiune de sub sceptrul Austriei și cu atâta mai puțin națiunea română nu mai este – afară de câțiva renegați – carea în favoarea altei națiuni să fie gata a-și jertfi naționalitatea, limba și esistența sa politică preste tot. Pentru aceia noi, în numele tuturor românilor din capitala Transilvaniei, venim prin aceasta a aduce escellenței tale cea mai adâncă fiască mulțumită pentru că prin luminarea Duhului sfânt te-ai făcut cel mai adevărat interprete al simțului românilor înaintea maiestății sale, înaintea înaltului consiliu imperial și înaintea Europei întregi.

Dumnezeu să binecuvânteze pre împăratul nostru Francisc Iosif I cu întreaga preastrălucita Casă domnitoare și să-i insufle prin Duhul său cel sfânt cele bune și folositoare pentru toate popoarele monarhiei. Dumnezeu să va binecuvânteze pre Escellenția Voastră, apărătorul vieții românilor și să vă lumineze prin același Duh sfânt ca să puteți săvârși și aceasta înaltă și grea misiune, coresponzând încrederei Maiestatei Sale, intereselor statului și dreptelor dorințe ale națiunii române.

Sibiu, în 22 iunie 1860.

Copie. B.A.R., București, Mss rom. 973, f. 5-6.

61

Sibiu, 24 iunie 1860

Sibiu, 24/12 iunie [1]860, ½ 5 oare dimineața

Frate Dimitrie !

Mă aflu în plecare la Brașov. Pentru biserica din Deva am mișcat lucrul, care zăcea mort. Pentru școalele din Dobra nu a venit la noi încă nimic; poate că se

va pertracta la despărțământul comunal și va veni numai pro videat. Așia e frate, cultura poporului este cel mai mare lucru care trebuie să-l îmbrățîșem și sprijinim toți însă și acea te pot încredința că cu Ciaslovul nostru nu vom merge departe și cu toată lupta nu pot păși mai departe, căci aflui rezistență în biserică.

Mie nu mi-a scris încă nime nimic de la Viena. Mie mi se pare că senatul imperial nu va avea viață lungă, căci cam ese din ogaș.

Despre asoțierea noastră în privința culturai poporului¹ nu știu să-ți scriu nimica, căci corifeii sunt Bran, Dunca și Bendella² și eu cuget că în mâni mai rele și mai leneșe nu putea veni. Mitropolitul³ aud că a subscris și acuma umblă d. Ratz⁴ după episcopul Gherlei⁵. Eu am zis de la început că era destul să scriem petiția numai cei de aicia dar majoritatea a fost pentru subscrieri multe și eu am tăcut.

Escelenția sa capătă de la [Guberniu], pe mai, în loc de 4.000 f., 8.000 f., plată din sidocsie⁶, însă singelia⁷ are să încete.

Pe aici merg lucrurile, știi, cum pot, când nu-i capul acasă.

Ce ai făcut cu fundația moldovaniană de la Deva, că Locutienția va fost îndatorat să o realiași. Eu de adins am făcut ca d-ta să o puni la cale, după sunetul testamentului.

Fii sănătos, cu toți ai d-tale. Iară eu rămân al d-tale frate

D. Vasici

E adevărat că întorcându-mă am aflat scrisoarea D-tale pentru lucrul cu Landwer cartung, dar episcopul era dus.

A.N.D.J., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 267, f. 14-15.

¹ Referire la demersurile care se făceau pentru constituirea „Astreii”.

² Ioan Bran de Lemeni, Paul Dunca și Dimitrie Bendela, funcționari români ai Tribunalului de Apel și Locutenenței Transilvaniei de la Sibiu.

³ Alex. Șt. Șuluțiu.

⁴ Dr. Ioan Rațiu.

⁵ Ioan Alexi (1801-1863), episcop greco-catolic al Gherlei între 1856 și 1863.

⁶ Taxa plătită de românii ortodocși din Transilvania pentru susținerea episcopului lor.

⁷ Taxa plătită de preoți episcopului la hirotonisirea lor.

îndreptări a tuturor popoarelor în contra tendințelor suprematice ale ungurilor în ședința imperială din 21 I.c.

Deci, te avertizez ca să dați impulsu *dară sub rosa* ca să facă și comunele după acolo, de pe la Bălgrad și Abrud etc. asemenea, cu scop, una, ca să animăm pe episcopul, alta, ca să facem o demonstrațiune generală, arătând că viem.

Acele adrese trebuie trimise episcopului la Viena și și publicater, apoi spilcuite cu informațiuni, instrucțiuni etc., după cum fac ungurii și sașii.

Ce mai faceți p-acolo ? A revedere, amicul

Pușcariu

Venezia¹, 29/6

A.N.D.J., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 264, f. 2.

¹ Veneția de Jos, sat, com. Părău, jud. Brașov.

63

Arad, 8 iulie 1860

Reverendissime domnule canonic și director gimnazial!

De câțiva ani n-avui onoare a mă întoarce către reverența ta cu vreunele șire; earlă-mi dară îndrăzneala că fac aceasta, după ce în foaia noastră de lit[eratură] nr. 30 a.c. cetii despre edatele opuri a[le] reverenței tale, dintre care unele având la mână mă interesează *Elemente de poetică*, dinpreună cu *Drama pastorală* în preț de 1 f. 45 x. v.a. și *Crestomația seau analecte literare* cu 1 f. 92 x., pentru care trimițând aici 3 f. 37 x.r. mă rog să ai bunătate a mi le expeda pe diligență, ear nu pe poșta de epistole, unde se cere mai mare post-porto.

Cuget că reverența ta nu vei fi trecut cu vederea încercarea mea de a traduce Eneida lui Virgiliu, din care publicai mai anu câteva versuri hexametre din cartea I și II, dorind a se deprinde poezii noștri mai cu de-a dinsul și cu această ramură de literatură.

Deși întreprinderea-mi fu grea, totuși nu încetai până nu o gătai socotind în mine că deși opul nu va fi așa perfect ca în latină, pentru literatura noastră poate fi de ceva folos. Mai întâi dară am studiat însumi din min[te] prozodia noastră, după ce firește de mai mulți ani mi-am dat truda de a studia limba și am aflat în prozodia numelor declinabile și conjugabile a cuvintelor derivate și compuse să pot ușior aduce la regulă, ear celelalte încă nu ne fac mare învăluială; dar în unele, provincialismul cășună unele abateri, pentru că noi pe aici altcum accentuăm unele cuvinte și doară dvoastră pe tot aceleași eară altcum. Eu am respectat aceea accentuare, ce de după gramatică am cugetat a fi mai amăsurată; firește că

gramatica alungă de la sine unele accentuări rele, precum se află și în pregiurul Oradiei Mari; încât voi avea drept au voi fi smintit, numai atunci s-ar putea judeca, când traducerea aceasta ar fi tipărită întreagă după cum o mai îndreptai și cuprinde în sine nenumărat anotațiuni și figurile poetice aplicate la poezia noastră. Ași dori să se tipărească această traducere, ca să nu peară, căci doamne cu câtă osteneală să mai pot face și atât; deacă voi fi sprijinit cu ajutoriul banal o voi și tipări-o.

Ca să se poată judeca prozodia noastră în comparațiune cu cea latină. încă în luna lui mai trimisei dlui Iacob Mureșianu pentru Foaia: *Paralelismul între prozodia lat[ină] și rom[ână]* și încă un *Proiept de ortografia* în privința unor litere precum în manuscris așa și în tipariu. Văd că încă nu se publică: am cugetat să fac și eu ce știu fără să aștept laudă, dar zău nici defaimă pentru scrutările mele. Altul va face mai mult și așa vom propăși.

De când se dezbătu treaba limbilor în consiliul imperial înmulțit, avem noi pe aici ce auzi de la compatrioții noștri mag[hiari], dar de când câștigărăm și limba în publicitate în unele privințe auzim și mai multe...vorbe de terorism și amenințări de extirpare; că de ce românii încep a se folosi de limbă, de ce nu așteaptă să obțină aceste beneficii de la ei; dar de altă parte să văd a iera, că românii în Ungaria nu competează acest drept. În Maramureșiu aud că cu adevărat unii și alții prin notarii sătești estorseră de la unele comunități rom[ânești] resignarea limbei rom[âne], dar preoțimea însuflețită de simțul național înștiință încă mai înainte pre Înaltul Guvern, că acele ar fi fost numai estoarse. Ce fac dară notarii de sânge străin prin comunele române! În Beiușiu asemenea a lucrat pretorul mag[hiar], un protopop n.u. și un advoc[at] rom[ân] cu simțiri nerom[âne] și făcură pași a câștiga asistența militară, cerând (600) soldați sub pretext că rom[âni] ar avea ceste scau cele tendințe; dar prof. gimnaziali și alții făcură totuși alți pași. Nu știu ce vor zice contrarii după ce acum se introduse și limba rom[ână] pe acolo. Asistența nu e concesă!

Acum mag[hiarii] precum se văd n-ar mai îmbla după amalgamizare, ci numai după supremație, în înțelesul acela că astăzi-mâne să poată întrebui pe români de niște unelte în folosul lor. Se vorbește că în 20 l.c. și aici ar voi ei a mânca și bea laolaltă cu rom[âni], așa precum se făcu în Clușiu. În toată întâmplarea, mai bună ar fi o conțelegere frățască ca ei să nu ne urască, decât să se uite tot cordigiu la noi; dară ei înainte de toate ar trebui să știe că românii știu a prețui grația împărătească pentru publicitatea limbei, ce însă ei nu voră să știe niciodată. Doară acum se vor mai înțelepți și își vor mai dezcorda îngâmfarea. Se vorbește aici că astăzi or ieri ar fi adus înainte consiliarii mag[hiari] în Cons[iliul] imper[ial] că maiestatea va să conceadă efeptuirea statelor federative ad[ică] a Bucovinei, Trans[ilvaniei], Ungariei, Banatului cu Voivodina și a Croației, cu o dietă aservandă în Ungaria și limba mag[hiară].

Cred că va fi cunoscut și domniilor voastre cum o păți nepotul meu At. M. Marienescu în Oradia Mare. Destul că se curentă după denunțunea falsă și se făcu

investigațiune în Lipova, unde se află și aflare *nimica* din tot lucrul, ci numai cereri, precum mai deteră rom[âni]. Tocmai când scriu aceste obținui de la el o epistolă în care îmi scrie aceste: pretorul m-a chemat și cetit o ordinațiune de la guvern din Tr[ansilva]nia să mă cheme și să mă asigneze că împăratul și guvernul ie în considerațiune și cererile românilor ca și a celorlalte popoare din instict propriu și pentru aceasta pe viitoriu adresele rom[ânilor] sunt superflue și că el să apromite că nu va mai lucra să se trimită adrese ...

Și noi ne conțeleserăm de o subscriere pentru muzeul din Blașiu, ce eu concrezând dlui Iuliu Munteanu, fiul dlui Ioan M[unteanu] paroh în Sarco¹ și subscriind eu întâi 10 fl.v.a., aud că a cules peste 100 fl.

Primește adâncă stimă a celuia ce nu încetează a se subînsemna a reverinței tale pelcat serv,

Dr. Atan. Șandor

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Cipariu, nr. 2235; publ. în: Liviu Botezan, Ioana Botezan, Ileana Cuibus, *Timotei Cipariu*, București, 1992, p. 546-548.

¹ Sarcău, sat, com., Sârbi, jud. Bihor

64

Viena, 9 iulie 1860

10339. Erlaß des Justizministeriums an

1. das k. k. Oberlandesgerichts Präsidium und
2. den k. k. Ober Staatsanwalt in Temeswar,

ddto Wien den 9ten Juli 1860.

Ad 1 et 2. Nachdem es bei dem Beginnen der Amtswirksamkeit, der in dem Jahre 1850 bestellten Gerichtsbehörden nicht wohl möglich war, den mit der Einführung der neuen Rechtspflege beauftragten Gerichten des serbisch banater Verwaltungsgebiethes die gehörigen Berücksichtigung der sämtlichen Landessprachen zur unbedingten Pflicht zu machen, indem mit Grund besorgt werden mußte, daß dadurch die gerichtliche Geschäftsführung gleich anfänglich zum Nachtheile der Rechtspflege wesentlich erschwert werden würde, gegenwärtig aber nach Verlauf von 10 Jahren die früher diesfalls bestandenen Schwierigkeiten zum größten Theile beseitiget sind, und die Gerichts und Staatsanwaltschaftsbeamten sich die Landessprachen pflichtgemäß bereits eigen gemacht haben müssen, hat der Justiz Minister die mit dem Justiz Ministerial Erlaße vom 19. November 1851 Z. 15373 in Betreff der gerichtlichen Geschäftssprache für das

serbisch banater Verwaltungsgebieth erlassenen Bestimmungen nunmehr in folgender Weise abzuändern, zu erläutern und zu ergänzen befunden.

In Bezug auf die Geschäftssprache der Gerichtsbehörden mit Inbegriff der Staats-Anwaltschaften in der serb[ischen] Woiwodschaft und dem Temeser Banate, wo die serbische ungarische und deutsche Sprache im ganzen Verwaltungsgebieth, außer dieser Sprache aber noch die romanische Sprache in den Kreisen Temesvár Lugos und GroßBeckerek, und der kroatischen Sprache in den Kreisen Gross Beckerek¹ Zambor² und Neusatz³ als Landsprachen gelten, kömmt zu unterscheiden:

1. Der innere Dienst der Gerichtsbehörden und deren dienstlichen Verkehr sowohl unter einander als auch mit anderen Behörden und Aemtern dann

2. der dienstliche Verkehr derselben mit den Parteien und Gemeinden.

Ad 1. Der innere Dienst der Gerichtsbehörden im Lande, so wie der dienstliche Verkehr derselben unter einander, dann mit Behörden und Aemtern anderer Kronländer, und mit den Centralstellen hat in der deutschen Sprache statt zu finden.

Ad 2. Für den dienstlichen Verkehr der Gerichtsbehörden mit den Parteien ist als unverrückbarer Grundsatz festzuhalten, daß es den Parteien nicht bloß gestattet bleibt, ihre Angelegenheiten bei den Gerichtsbehörden in der deutschen oder einer anderen der bezeichneten Landessprachen innerhalb des oben angedeuteten Gebiethsumfanges der Gangbarkeit derselben anzubringen, sondern daß auch alle Gerichtsbehörden in dienstlichem Berührung mit den Parteien sowohl bei den mündlichen Verhandlungen, als auch bei den schriftlichen Ausfertigungen sich nur einer diesen Parteien verständlichen Sprache zu bedienen haben.

In dieser Beziehung werden sonach folgende Bestimmungen zur genauesten Richtschnur vorgezeichnet:

a. Den Parteien bleibt es frei gestellt in allen, wie immer gearteten Eingaben, welche sie bei den Gerichtsbehörden überreichen, sich mit Rücksicht auf den oben angedeuteten Gebiethsumfang der einen oder anderen der bezeichneten fünf Landessprachen, daher innerhalb des ganzen serb[isch] Banater Verwaltungsgebiethes der serbischen oder ungarischen oder deutschen Sprache, dann den Kreisen Temesvár, Lugos und Gross Beckerek einer dieser drei Sprachen oder der romanischen, und in den Kreisen Gross Beckerek Zambor und Neusatz einer der genannten drei, oder der kroatischen Sprache zu bedienen.

b. Protokolle über mündliche Anbringen der Parteien, sowie über Vernehmungen derselben, dann der Zungen und Sachverständigen bei gerichtlichen Verhandlungen überhaupt, sind in gleicher Art in den deutschen oder einer anderen der benannten Landessprachen aufzunehmen,

jenachdem die eine oder die andere dieser Sprachen die Muttersprache der betreffenden Partei sei.

c. In den Ausfertigungen an die Parteien haben die Gerichtsbehörden nach Maßgabe des bezeichneten Gebiethsumfanges jener der genannten fünf Landessprachen sich zu bedienen, in welcher die schriftliche Eingabe überreicht wurde, oder das mündliche Anbringen, oder die protokollarische Vernehmung statt fand. Wenn keine Eingabe, kein mündliches Anbringen oder keine protokollarische Vernehmung im Mittel liegt, ist darauf zu sehen, daß die Ausfertigung in jener der gedachten Sprachen erfolge, welche die Muttersprache der betreffenden Partei ist.

Diese Anordnung verpflichtet alle Gerichtsbehörden und für alle Ausfertigungen, daher für alle Entscheidungen, Erkenntniße, Verständigungen, Vorladungen, Aufträge und d[er]gl[eichen].

d. Was insbesondere die gerichtlichen Verhandlungen in und außer Streitsachen, wobei mehrere Partheien betheiligt sind, anbelangt, so ist es den Partheien unbenommen mit Rücksicht auf den angedeuteten Gebiethsumfang von einer oder der anderen dieser fünf Sprachen Gebrauch zu machen.

Die Entscheidungen der Gerichtsbehörden so wie die Beweggründe zu denselben sollen jedoch in solchen Fällen in jener Sprache ausgefertigt werden, in welcher das Gesuch, oder die Klage, beziehungsweise die erste Eingabe oder das erste mündliche Anbringen abgefaßt war.

Gerichtliche Entscheidungen, sammt den Gründen höherer Instanz sind in jenen Fällen in denen die Verhandlungen erster Instanz in einer anderen als der deutschen Sprache geführt wurden, nicht nur in deutscher, sondern auch in derjenigen Sprache, in welcher die Verhandlung in erster Instanz stattgefunden hat, hinauszugeben.

e. Schriftliche Eingaben, welche die Unterschrift eines Advokaten erfordern, müssen in deutscher Sprache abgefaßt sein.

f. Die mündliche Schlußverhandlung, die Kundmachung und Ausfertigung des Erkenntnißes in Strafsachen, hat in jener der genannten fünf Sprachen mit Rücksicht auf den angedeuteten Gebiethsumfang, ihrer Gangbarkeit statt zu finden, welche die Muttersprache des Angeklagten ist.

Ist der Angeklagte nicht persönlich anwesend, oder ist der erschienene Beschuldigte keiner dieser Sprachen kundig, so hat die mündliche Verhandlung, die Kundmachung und Ausfertigung des Erkenntnißes in deutscher Sprache zu geschehen, in welchem Falle zur Verhandlung ein Dolmetsch beigezogen und das verkündigte Erkenntniß durch diesen, dem Beschuldigten in seiner Sprache kundgemacht werden soll.

g. In Bezug auf den dienstlichen Verkehr mit den Behörden sind hinsichtlich der Geschäftssprache die Gemeinden gleich den Parteien zu behandeln.

¹ astăzi Zrenjanin, localitate în Serbia.

² Zombor, localitate în Serbia.

³ Novi Sad, localitate în Serbia.

Pesta, 9 iulie 1860

Mult stimat unchiule !

În zilele acestea am fost în în bibliotecă; zic în plural, pentru că, ca să pot strânge ceva, a trebuit să umblu în biblioteca Universității, Muzeului și a Academiei. Întru a Universității am dat de Décsy (nu Decii nici Decsei) care vorbește despre obiectul respectiv, însă precum vei vedea, nu dreptul lui Iustinian ci „Codex Theod[orian]. În biblioteca Muzeului am aflat pe Duck, care vorbește foarte puțin și numai despre dreptul lui Iustinian sub regii din seminția lui Arpád, însă nu în secolul 5 și 6, adevă încă pe când pe aici era alte popoare hunice. Pe Closius nu-l aflu nicăiri, nici în bibliotecă, nici [în] anticvar sau alte librării. Un librar mi-a zis că în 10-12 zile mi-l poate procura, însă io am zis că voi vedea mai târziu, pentru aceea dară mă rog scrie-mi să zic să mi-l aducă (din Germania), sau scrie-voiu io cuiva în Viena, ca să-l citească în biblioteca de acolo ? Tare îmi pare rău că chiar obiectul cel mai momentos nu-l pot cunoaște; însă pentru 2 f.60 v.a. îl pot cumpăra mai târziu dacă vă învoiți.

[Î]mi mai iau iertare a vă scrie puțin despre starea noastră critică față cu compatrioții noștri. Vorbirea lui Majláth și răspunderea la ace[e]a a O. episcop Șaguna a făcut o mare senzațiune. Pe unguri i-a împlut frica, că guvernul atâta pe popoarele conlocuitoare contra lor; se vorbește [că] într-o cetate sârbească ar fi pus sârbii veșmintele ungurești pe foc, în urma vorbirii lui Bárkotzy și Majláth. Se înțelege de sine că ce vor zice ungurii la aceasta ! Apoi mai încolo, circula o veste aici, că ar fi servit de emisar un consorte de ai noștri¹. Zic, că știu pozitiv cine l-a trimis printre românii bănăț[eni] și ungureni, știu că cu ce scop, însă fără de a-și fi putut ajunge scopul, deoarece omul la care s-a dus respectivul, e un român cu titluri mari, și mai așteaptă și mai mari² și așa îndată se vorbește că l-a denunțat la poliție și prezum[p]tivul plan și program ar fi ajuns de atunci în mâna lui Benedek și, de acolo, de mult la Curte și tradus pe nemție ! Respectivul care vine acuzat de cătră unguri, mi-e amic foarte bun și e animă nobilă. Încât e dreaptă acuzarea nu știu de ea, nici e locul ei aici. Io cred că e minciună și invenția ungurilor. Misiunea asta escogită și acuzarea nedreaptă ne-a discreditat foarte înă[i]nte[a] compatrioților: oameni beți, fricoși și numai gura e de ei ! Ce li-e frică de noi dacă au anima curată ? Omul inocent doarme odignit și lucră fără griji și frică de alții ! Ce se atinge de

profesorii[i] care s-au arătat umani cu noi, la unul cu care am vorbit la riguros, am observat o răceală; se poate că doară a fost rău dispus, sau numai mi s-a împărut mie, destul că acest om l-am ținut de cel mai just și uman; acesta e acum decan din aprilie, deoarece bătrânul Vockelcty a abzis, având această deregătorie de 8 ani; de aci [i]na[i]nte va fi ca la alte unități: alegere nouă în tot anul. Ce-i mai necăjește pe unguri că ei nici pre un român nu[-l] văd în costum unguresc, ci din contră, pe 2-3, în vestminte românești, care când le vede lumea le admiră și spune apriat că-s mai frumoase ca cele ungurești. Ei înșiși spun: „az is szép”, iară apoi, pre cum v-am mai spus, nemții, tăuții și sârbii au veșminte ungurești.

În iarnă v-am fost scris că nu am speranță să pot fi denumit de avocat în patria-mi, pentru că nemții ocupă locurile; de atunci se schimbă politica și a[d]ministrația dinastiei; pentru aceea dară, acum nu mi-e frică că nu voiu căpăta post, ci mi-e durere, că formându-se lucrurile după dreptate și egalitate, nu vom fi destui oameni români, care să fim aplicați la vetrele străbune și către frații noștri ! Io mi-am fost propus de mult că, până când voi putea trăi după o zi pe alta, nu-mi las patria; și-mi pare rău că văd mulți tineri ardeleni, trecând dincolo fără de a fi fost constrânși la acel pas. Noi avem patrie frumoasă, avută, cu climă dulce și plină de reminiscențe glorioa[a]se, de ce să o lăsăm în gura lăcustelor ? Noi trebuie să ne cvalificăm pentru un viitor frumos de care trebuie să aibă și patria noastră parte; pentru acest viitor, trebuie oameni; dacă o vom lăsa, cine o va defenda ? Cine va vorbi pentru drepturile poporului român, cine îl va reprezenta ? Sau mai vrem să ne impute parlamentul unguresc: „românii nu au nici статисти nici юриști”; această imputare desigur ni se va face dacă vor merge în tot anul tineri din Viena la București, precum știu că s-a[u] dus 5 de 2 ani, pe cari îi cunosc în persoană (alaltăieri trecură unul pe aci !).

Galbinii au scăzut mult. Numai 87 fl.v.a. am căpătat pe ei. Am mai plătit datorii și mi-a mai rămas de plătit încă: mi-am ținut și pentru mine puțini; pentru aceea dară, mă rog, când vei pote[a], mai tramite-mi cât de puțini; io de când am venit din Viena, numai o pereche de cio[a]reci și una de călțuni mi-am făcut, o pălărie mi-am cumpărat. Pe toamnă și pe iarnă [i]mi trebuie vesminte; acum am lăsat să-mi facă un căput cu 16 fl.v.a. pe conto, până ce voiu mai fi norocos a căpăta câțiva bănișori. Decanul ist nou nu primește banii până când se apropie terminul examenului și acela numai cu o lună [i]na[i]nte îl spune omului, așa dară banii de tapsă-s la mine și dacă-i lipsă până în Octombrie nu o pot spune; în zilele ultime novembre sau prime decembre trebuie să-l fac dacă voiu fi sănătos, ce sper de la D-zeu. L-aș face mai [i]na[i]nte, căci anu încă am studiat legile pozitive, însă patentele și ordinațiunile cele multe [i]s mai blăstămate ca legile fripte și codificate; mă rog spuneți închinăciune d-dlor Mikle și Columbu.

Sărutându-ți mâinile rămân al d-voastră nepot obedient

Ioan m.p.

¹ Atanasie Marienescu, consemnat la domiciliu de poliție în vara anului 1860, după reîntorcerea sa din Principatele Unite, vezi Atanasie Marienescu, *Schițe istorice din 1860*, în „Transilvania” XXXII(1900), nr. 1, p. 17-33.

² Referire la episcopul Vasile Erdeli.

66

Satu Mare, 9 iulie 1860

Înalt Senat imperial înmulțit !

Românii de sub înaltul sceptru a maiestății sale gloriosului imperatoriu Francisc Iosif I și în cele mai critice împrejurări încă totdeauna și-au arătat neștrămutata alipire și neînfrânta fidelitate către înaltul tron. Cu cât mai vârtos dar se cuvine să o facă aceasta acum, când părințiasca îngrijire a maiestății sale împărătești s-au estins pân-acolo cât spre fericirea popoarelor sale credincioase s-au îndurat a convoca în. Senat imperial înmulțit în care să se desbată și decidă juste cereri a fiecărei națiuni după adevăr și dreptate.

După ce însă atât din consultările în. Senat imperial înmulțit publicate prin foile publice oficiale cât și din împrejurări ne-am câștigat convingerea aceea cum că zelul magiarilor pentru respectarea limbei lor întrece toată măsura întru atâta încât nu se sfîesc a pretinde ca aceea să se estindă și la românii din Ungaria și specialmente la cei din comitatele Satumarelui, Marmăției, Bihorului și Aradului sub pretextul acela că românii din părțile aceste sau și-au pierdut limba și simțirile românești și vorbesc cu toții și simțesc numai magiarește sau barem știu până la unul ungurește. Și așa dănșii poftesc a se folosi cu limba magiară.

Cu profundă umilință își iau cutezare subscriși a protesta în numele românilor din părțile aceste în contra aserțiunilor de felul acesta și a dechiara cu toată solemnitatea cumcă românii din comitatele atinse, din cari numai o mică parte înțielege ceva ungurește își știu, vorbesc și iubesc limba sa ca viața și doresc ca pre venitoriu să li se dea câmp și libertate deplină de a se folosi cu limba sa română în toate trebile administrative, mai vârtos decât pân-acum. Căci înaltul cuvânt împărătesc în privința asta mărinimitate dată către organele administrative în unele părți a comitatului acestuia în mai multe casuri n-au fost observat până acum cu toată punctualitatea și cu receruta acuratețe spre cea mai mare daună a poporului român care nu știe limba magiară, dară nici nu poate să o știe că nu numai comune ci ținuturi întregi sunt curat românești.

Înalt Senat Imperial înmulțit ! Subscrișii deși puțini la număr dară având încredințarea multora și cunoscând simțământele tuturor românilor din comitatele de atâte ori numite ne-am încrede de-a dreptul în iubirea de dreptate a În. Senat Imperial înmulțit și în sântenia causei noastre încât pentru respectarea limbei noastre române. După ce însă știm din isvoare sigure cumcă magiarii prin domnii consiliari a În. Senat Imperial înmulțit de sângele și de limba sa au de cuget acum prin lege a ne spolia de limba noastră română sub cuvânt că aceea ar fi cu știrea și învoirea românilor și după ce despre altă parte știm că românii fără aristocrație în fruntea sa nu au curagiul de a se aduna în gloate pentru frica de vecse diverse și arestări sub cuvânt că fac nu știm ce cluburi nelegale, cu un cuvât cumcă românii nu sunt în stare de a-și manifesta în genere dorința lor în respectul limbei iară magiarii carii au sub dispusățiune liberă biraele – juzii – și sigilele comunale pot să producă documente de la români fără știrea lor în contra intențiunei și dorinței lor, ne-am luat îndrăsneala mai încolo a ne ruga ca În. Senat Imperial înmulțit să se îndure:

1. A nu da crezământ nici la un atestat ce l-ar reproduce magiarii pentru dovedirea că românii doresc limba ungurească, pentru că documentele de feliul acesta dacă există sunt făcute fără știrea poporului român care până acum în timpurile cele grele trecute pline de fatalități și-au păstrat nevătămate naționalitatea și limba și voiește a le păstra ca cele mai scumpe clenodii erezite de la glorioșii săi străbuni.

2. Pentru ca poporul român din comitatele adeseori numite – și de pe aiurea – să-și poată liber manifesta doririle sale până la unul în privința naționalității și limbii sale române, să se îndure în. Senat Imperial înmulțit a dispune ca să se denumească o comisiune mesteca din bărbați de ai statului și din bărbați din clerul român - cari singur posed întreaga încredere a poporului român – care comisiune să iasă la fața locului în toate comunele curat române sau în majoritate române a comitatelor mai de multe ori numite și despre dechiarățiunile poporului în privința limbei să ducă protocol. Acesta apoi făcut și subscris prin comisiune să șierbească de cinosură, în privința deciderii causei despre limba română, de care românii una cu capul nu voiesc a se lăsa.

Sperând și cu încordare așteptând realizarea dorințelor noastre mai sus espuse cu distinsă devoțiune rămâne,

Urmează subscrierile

În Comitatu Satumarelui, 9 iulie 1860

“Concordia”, II(1862), nr. 20-(64) din 11/23 martie.

Blaj, 9 iulie 1860

Excelso C<aesareo>r<egio> Locumt<ementiali> Consilio

Ad gratiosam eiusdem Excelsi de 19a Iun<ii> a<nn>i c<urrentis> n<umer>o 10368/1544 notam, qua conspectus divisionis fundi cleri Babbiani et in specie pro 1860 elaboratus mecum pro meis ne fors observationibus com<m>unicatus, posteaquam data haec cum capitulo metropolitano communicata extitissent, sequentes tam meas quam eiusdem capituli observationes humillime eidem Excelso submittere praesumo, et quidem quod ipsam attinet deductionem specificam capitalium, censuum destinationemque singularum positionum, id unice observandum a parte capituli habeo, quod pos<itione> 1a dotatio eiusdem tantum in 8360 fl<orenis> m<onetae> c<urrentis> notetur, quum tamen ex allegatis documentis in specie vero testamento fundatoris de 28a Octobr<is> 1828 ad primitivam 7000 fl<orenorum> m<onetae> c<urrentis> expressis verbis adhuc 3000 fl<oreni> m<onetae> c<urrentis> ad complenda<m> 10000 fl<orenorum> m<onetae> c<urrentis> annue dotationis e fundo Babbiano pro capitulo assignentur; quod enim in eadem deductione ad marginem adnotatur, capitale 41000 fl<orenorum> m<onetae> c<urrentis> in obligationibus status capitulo donatum esse ad tegendam partem 3000 fl<orenorum> m<onetae> c<urrentis> per citatum testamentum assignatorum, nullo documento fundatoris innititur, imo documenta, quae donationem huius capitalis 41000 fl<orenorum> m<onetae> c<urrentis> attingunt quaeque hodiedum in archivo capituli in originalibus exstant, expresse docent hanc tardio rem dotationem in meliorem capituli subsistentiam non in tegendam iam prius factam capituli dotationem destinata m exstis se.

Capitulum igitur sibi ius reservare declaravit hanc partem dotationis suae, ut et restantia inde interusura in futurum quoque reclamandi insistitque suo memoriali de 9a Augusti 1859 n<umer>o 1 per me sub 12a Augusti 1859 eidem Excelso communicato.

Reliqua, quae observanda adhuc habeo, nonnullos, ut puto, calami tantum errores respiciunt, quos tamen corrigi debere censerem, utpote:

Ad pos<itionem> 6am missas illas 300 circiter non *festibus diebus* (sinistrotergum), sed *pro festis* tantum celebrari.

Ad pos<itionem> 11am *Boos* scribendum non *Broos*

Ad pos<itionem> 30am *Todoranu*, non *Toldoran*

Ad pos<isitionem> 32dam *Rücs*, non *Kücs*

Ad pos<itionem> 33am *Lupus*, non *lignis*

Ad pos<isitionem> 34am *N<agy> Nyulas*, non *Nyalas*.

Ceterum ad pos<itionem> 16 observo: foundationem Abdrudbanyensium etsi fundo cleri illata sit, quia tamen census horum capitalium non medio capituli exolverentur, ideo in rationibus cleri eam non occurrere¹.

¹ Die 9^a Iulii. Idem Eexcelsum scribit, quoad divisionem fundi Babbiani inter tres dioeceses Fogarasiensem, Samosujvariensem et Lugosiensem.

68

Viena, 10 iulie 1860

Onorate Domnule !

Nu sunt la îndoială, că ai citit și subscris împreună petițiunea noastră către în. Locotenență c.r. a Ardealului, pentru îngăduința de a putea înființa o reuniune literară etc. transilvană, și, respective, pentru îngăduința de a putea mai întâi, aduna mai mulți inși la un loc spre compunerea statutelor atingătoare.

Potrivit dorinței exprese la sfârșitul petițiunii preatinse, primii în zilele acestea aci în copie alăturata rezoluțiune de la în. prezidiu a Locotenenței c.r. ardelen, din care se vede că înalt același nu ne deneagă de tot rugămintea noastră, ci numai adaugă că fiindcă nu s-au observat cele de observat după sunetul §-ul 16 din legea de reuniuni, aceasta să o facem supletoriu și așa potrivit acestuiași paragraf să mai subșternem înalt aceluiși încă și planul și statutele reuniunii înființându, măcar și numai în liniamentele generale.

Asta este o cerință a legii, care trebuie să o împlinim dacă voim a avea reuniune și pentru aceasta eu ași socoti că ar fi cu mult mai corespunzător scopului ca, privind lucrul din punct de vedere practic, să nu mai pierdem timpul cel scump cu consultări preste consultări în privința compunerii statutelor, ci să însărcinăm cu treaba aceasta pe un bărbat sau doi practici și de capacitate care după compunerea statutelor să mi le trimită mie și eu apoi să le subștern fără întârziere multă în. Locotenențe spre urmare mai departe, încunoștiințând totodată despre pașii aceștia ai mei pe toate trei consistoriile române din patrie, spre o mai departe încunoștiințare a respectivilor diecezani. Părerea aceasta a mea se încuviințează și de alți români de ai noștri aflători aicea, bărbați de capacitate, știință și reputație; pentru aceea te poftesc, onorate domnule, ca pe unul carele ești socotit între cei mai competenți români în treaba aceasta, ca potrivit sunetului ordinațiunei în. prezidiu, sau singur, sau în coînțelegere cu oricare îl vei afla mai destoinic, să compuni statutele acestea și să mi le trimiți apoi încoace spre urmare mai departe, dar fără amânare ca să nu pierdem din timp.

Părerea mea în privința statutelor este ca să năzuim a face destul legii; și așa a ne țarmuri numai pre lângă niște puncte cât se poate mai generale, fără a vătâma pe cineva; căci apoi la întâia întâlnire în reuniune, dacă va fi de lipsă, vom putea schimba, modifica, adăuga, șterge etc. În sfârșit, aș dori să nu se uite

nicidecum la compunerea statutelor un punct despre aceasta: că poate fi membru și noi primim bucuros în reuniunea noastră pe ori și cine – se înțelege apt – fără deosebire de naționalitate, confesiune și țară. Pe lângă care am onoare a mă însemna cu deosebită cinstire.

Al domniei tale de binevoitor

Viena, 10 iulie 1860

Andrei bar. de Șaguna
episcop

George Bariț, *Părți alese ...*, III, Sibiu, 1891, p. 567-568.

69

Viena, 10 iulie 1860

Preaonorate Consistor metropolitan !

Nu sunt la îndoială că preaonoratul Consistoriu au cetit și suscris împreună petițiunea noastră către în. Locuțiință c.r. a Ardealului pentru îngăduința de a ne putea înființa o reuniune literară transilvană și respectiv pentru îngăduința de a ne putea mai întâi aduna mai mulți inși la un loc spre compunerea statutelor adiugătoare.

Potrivit dorinței esprese la sfârșitul petițiunii preatinse primii în zilele acestea acii % în copie alăturată rezoluțiune de la în. Presidiu al Locuțiinței c.r. ardeleni din carea se vede că înaltul acelaș nu ne deneagă de tot rugămintea noastră ci numai adaugă că fiindcă nu s-au observat cele de observat după sunetul par. 16 din legea de reuniuni, aceasta să o facem supletoriu și așa potrivit aceluiaș par. să mai subșternem înalt aceluiaș încă și planul și statutele reuniunii înființându-măcar și numai în *lineamente generale*.

Asta este o cerință a legii carea trebuie să o împlinim dacă voim a avea reuniune și pentru aceea eu am socotit că ar fi cu mult mai corăspunzător scopului ca privind lucrul din punct de vedere practic să nu mai perdem timpul cel scump cu consultări preste consultări în privința compunerii statutelor ci să însărcinăm cu treaba aceasta pe un bărbat sau doi practici și de capacitate, carii după compunerea statutelor să mi le trimită mie și eu apoi să le subștern frăă-ntârziere multă Prezidiului în. Locuțiință spre urmare mai departe, încunoștiințând totodată despre pașii aceștia ai mei pre toate trele consistoare române și în patrie spre o mai departe încunoștințare a respectivilor diecesani.

Părerea aceasta a mea să încuviință și de către alți români de ai noștri aflători aicea bărbați de capacitate, știință și reputație. Pentru aceea l-am poftit pe

onorabilul domn Georgie Bariț de la Brașov, ca pre unul carele este socotit între cei mai competenți români în treaba aceasta, ca potrivit suneteleor ordinațiunei în. Presidiu, sau singur, sau în conțelegere cu oricare-l va afla mai destoinic să compună statutele acestea și să mi le trimită apoi încoace spre urmare mai departe.

Acestea, dară, mă ținui îndatorat a le aduce la cunoștința preaonoratului Consistor spre știință și împărtășire celor ce se cuvine.

Pre lângă care, am onoare a mă însemna cu deosebită cinstire al preaonoratului Consistor metropolitan plecat serv

Viena, 10 iulie 1860

Andrei, baron de Șaguna, ep.

Original. A.N.D.J., Alba. F. Gen. Mitrop. Blaj, 1860-606.

70

Cluj, 12 iulie 1860

Mult stimată domnule !

Am tăcut mult pentru că am cugetat mult; am văzut multe fără ca să pot face oarecare reflexiuni, ba chiar și dojenirea d-voastră că Clujul în câmpul publicității e țară incognita a rămas până acum fără tot rezultatul. Însă ertare, domnului meu, pentru că de multe ori împrejurările sunt atât de contrare, cât pe lângă toată voința nu poți face destul, apoi afară de aceea trebe să mărturisesc, că mișcările fraților maghiari, care de un timp încoace atât se îndesuiseră, mă puseseră la uimire și, zău, nu știam ce să zic. Vedeam atâtea pene de vultur, atâtea pinteni și atâtea costume diferite unul de altul, deși tot maghiare, cât nu mă mai săturam a le privi și, după slăbiciunea omenească, de multe ori a le și critica; impresiunea ce a făcut însă a fost totdeauna neplăcută, mai cu seama atunci când demonstrațiunea abuza și în fapte neaprobabile și când nu auzeai alta decât: să trăiască maghiarul și numai maghiarul, ne mai pomenind și de celelate popoare conclocuitoare, pe care după natura lor înăscută se pare că atât le desprețuiesc.

Acum însă pășind Senatul imperial la dezbateri parlamentare se pare că și sgomotul a mai pierdut din putere, acum și demonstrații mai aleargă la cafenele și cofetării, de care în Cluj avem destule, și voiesc să-și mulțumească curiozitatea, căutând să vadă ce a cuvântat un Barkoczi, Mailát, Apony și alții în interesul maghiar; apoi nu auzi alta decât laude pentru națiunea și limba maghiară, pe care singură o zic că este aptă a fi

limbă diplomatică, nefiind limba română destul de cultă și avută pentru ca să poată fi primită și [ea] de limbă oficială.

Domnule ! Dezbaterile parlamentare ne-au făcut atenți și ne-au deziluzionat întru toate și astăzi chiar și țărani încă se interesează să știe că ce se lucră și vorbește despre români în consiliul imperial în Viena.

Noi, care cel puțin mai mult frunzărim la jurnale străine și ne mai ocupăm și de soarta ce ne așteaptă, cu atât mai vârtos ne interesăm de toate debaterile ce curg în parlament și am ajuns la convingerea că e o lipsă neîncungiată ca toate debaterile să se împărtășescă și publicului român și de s-ar putea în toată extensiunea lor. Pentru aceea, dară, ne-am aflat datorii ca să înmulțim numărul prenumeraților la 20, mijlocind ieșirea „Gazetei” batăr de două ori pe săptămână și totodată a face o colecție pentru întemeierea unui fond pentru „Gazetă”, carele să poată face ceva înlesniri pentru ieșirea ei.

Am ajuns în timpuri critice, vedem că numai puțin decât chiar și soarta popoarelor a ajuns obiectul dezbaterilor în Senatul imperial; ne interesează tot lucrul; ba toate mișcările ce se fac, sunt de lipsă a le ști, pentru că așa să ne putem orienta, consolida și adesea a ne și feri de pericle și ungiție; e de lipsă să aflăm tot aceea ce se lucrează în interesul nostru și cu mult mai urgente ce e în contra intereselor noastre.

Astea, zică lumea ce va zice, numai chiar pe calea publicității putem afla mai curând. Deci, dară, cum am arătat mai sus ne-am propus cu toții ca să înlesnim ieșirea „Gazetei” batăr de 2 ori pe săptămână și de s-ar putea și în format mai modern.

Ca să putem ajunge scopul nostru trebuie să silim la mijloace; noi decretăm dară întemeierea unui fond de „Gazetă” și în minut se și subscrie o sumă de 200 fl. val.a., după cum arată lista următoare, între care dn. Nicoale Molnar excelează cu suma de 70 fr.v.a.; afară de aceea a mai scris încă 2 inși câte 50 fr. din care actu a plătit câte 10 fr. și restul îl vor depune în rate lunare de câte 5 fr. v.a. pe lângă aceea condițiune ca numele lor să rămână nepublicate. Primiți, dar, ca sumă de fond pentru „Gazetă” 115 fr. v.a., obligându-mă ca și sumele ce vor mai curge să le trimit fără ceva întârziere.

Deie Dumnezeu ca fieștecă român să se pătrundă de lipsa de jurnale și să aleargă cu denarul la întemeierea unui fond ce ne-ar înlesni cetirea jurnalelor mai ades ca până acuma.

Ce se atinge despre manipularea capitalului ce s-ar aduna poftim ca acela să se manipuleze după modul ce-l vedem din computurile Reuniunii femeilor române și observăm numai că dacă on. public român și acum, când ne arde lumina la unghii și apa ne-a ajuns la gură, va mai rămânea indiferent și necunoscându-și lipsele sale nu ar contribui la întemeierea fondului, și așa numai noi am fi Alfa și Omega apoi atunci vom dispune noi asupra celor ce vor fi a se mai urma.

G[eorge] F[ilip]¹

¹ George Filip, jurist român din Cluj.

Gherla, 12 iulie 1860

An S[ein]e des H[errn] Grafen v[on] Goluchowsky kk. Ministers des Innern Excellenz Wien.

Dass die einheitliche Gestaltung Österreichs unverkennbare Begründung und Förderung der geistigen, moralischen und physischen Interessen aller Inwohner dieses weiten Reiches in sich schliesst, und sie daher natürlich auch des romanischen Volkes heissester Wunsch ist, kann umsoweniger bestritten werden, jemehr die mit dem Volke gepflogene tägliche Berührung es ausser Zweifel setzt. Der romanische Volksstamm Österreichs wünscht nemlich: dass er im staatlichen Leben eine gleiche Geltung und Berechtigung mit andern Volksstämmen der österreichischen Monarchie geniesse;- es ist unlängbar; dass der romanische Volksstamm seine Nationalität und Sprache als ein kostbarstes Kleinod betrachtet, wofür er die schwersten Kämpfe fortwährend, ja selbst in der unglücklichen Epoche vor zwölf Jahren, bestanden hat. Nachdem daher der Staat - zu seinem eigenen Gedeihen - die intellectuelle moralische und physische Entwicklung und Bildung seiner Angehörigen Staatsbürger zu schützen und zu fördern hat, ist es unerlässlich nothwendig, dass auch der romanische Volksstamm eine sichere Bürgschaft seiner Nationalität, seiner Sprache und seiner politischen Existenz finde. Nur so kann Frieden, Verträglichkeit und Brüderlichkeit unter den österreichischen Nationen bestehen. Darum habe ich, der ich Kraft meiner Stellung alle Wünsche, Verhältnisse und Zustände des romanischen Volkes meiner Diöcese die wahren Bedürfnisse und die Noth nun mehr als viernmalhunderttausend Seelen meiner Diöcese gründlich und aus langer unmittelbarer Erfahrung recht genau kenne und die Zuversicht habe, dass ich, wo die Fragen über Nationalität und Sprache berührt werden, auch befragt werde,- mir als eine strengste Pflicht erachtet, gegenwärtig - wo mir alle der ganze Klerus und selbst das Volk überall, den Berathungen des h[ohen] Reichsrathes mit ungetheilte Aufmerksamkeit und mit gerechten Erwartungen folgen und die endliche Erfüllung der von Seiner kk. Apostol[ischen] Majestät bei Allerhöchst seiner glorreichen Thronbesteigung, dann bei verschiedenen Anlässen und neulich bei Einsetzung des verstärkten h[ohen] Reichsrathes allergnädigst ausgesprochenen Gleichstellung und Gleichberechtigung der Nationalitäten auch für den romanischen Volksstamm - der wie immer so auch jetzt und ewig von unverbrüchlichster Treue gegen Seine kk.

Apostol[ische] Majestät und das Allerhöchste Kaiserhaus Österreich beseelt ist - und der h[ohen] kk. Regierung, mit innerster Sehnsucht gewärtigen; Euer Excellenz - wie ich nicht anders kann - im besonderen Vertrauen zu eröffnen und die hochgeneigte Aufmerksamkeit Euer Excellenz auf den bedeutungsvollen Anstand erbitten zu müssen, dass wenn von Seite was immer für einer Nationalität Insinuationen und Eröffnungen gemacht würden, als ob der romanische Volksstamm in ein Aufgeben seiner Nationalität und Sprache einwillige, oder wenn selbst einzelne solche Erklärungen Seitens etwaiger Romanen vorkomen dürften, solche als durchaus irrig und falsch zu betrachten sind, weil das ganze romanische Volk in Ungarn und Siebenbürgen mit festester Uiberzeugung schon lange von der Nothwendigkeit erfüllt ist, für ihre Nationalität, ihre Sprache und politische Geltung zu sorgen und von Seite der h[ohen] kk. Organe gehörig und nach so vielen Erwartungen-entsprechend gesorgt zu sehen ! Wenn dies zeitgerecht baldig daher ohne Verzug geschieht, wird die einheitliche Gestaltung Österreichs bleibend consolidirt werden können. Der ich in voller Hochachtung verbleibe¹.

Sz[amos]ujvár² den 12. Juli 1860.

Euer Excellenz, ergebenster Diener Johann Alexi mp.

Gr[iechisch]kath[olischer] Bischof zu Sz[amos]ujvár.

Copie. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1860-752.

¹ Actul, care poartă numărul 1329/1860 al Consistoriului Episcopiei Gherlei, nu s-a păstrat în arhiva acestuia.

² Gherla, oraș, jud. Cluj.

72

Sibiu, 12 iulie 1860

Hermannstadt am 12 July 1860

Nro. 2478/8-13 1860

K.K. Siebenbürgisches Statthalterei Präsidium

Euere Excellenz !

In der von Euerer Exzellenz mit unterfertigten Eingabe an die k.k. Statthalterei D[e]d[a]to Hermannstadt 10 May 1860 wird von mehreren der Intelligenz angehörigen hierländigen Rumänen die Bewilligung angesucht, wegen Errichtung eines Vereines, welcher die Verbreitung der Volksbildung und Beförderung der Literatur zur Aufgabe haben soll, im Zwecke der hiezu notwendigen Vorbereitungen eine berathende Versammlung in Hermannstadt abhalten zu dürfen.

Obschon gerne bereit, jedem gemeinnützigen Unternehmen die förderliche Unterstützung zukommen zu lassen, bin ich mit Rücksicht auf den § 16 des Verinsgesetzes vom 26 Novemb[er] 1852 dennoch nicht in der Lage, dem dießfälligen Ansuchen jetzt schon willfahren zu können.

Nach dem Schlußsatze des vorerwähnten Paragraphen muß nämlich der Eingabe um die vorläufige Bewilligung um die Ermächtigung zu den vorbereitenden Maßregeln für die Bildung eines Vereines der Plan des Unterhemens und der Entwurf der Statuten, wenn auch nur in den wesentlichsten Bestimmungen, beigelegt werden.

Nachdem jedoch die vorerwähnten Erfordernisse in der fraglichen Eingabe nicht enthalten sind, so wären daher die zur vorläufigen Beleuchtung des eigentlichen Zweckes und Planes des zu errichtenden Vereines nothwendigen Statuten - wenn auch nur in allgemeinen Umrissen - nachträglich beizubringen.

Bei diesem Anlasse kann ich übrigens nicht umhin, die Aufmerksamkeit Euerer Excellenz schon jetzt dahin zu lenken, daß ich die Errichtung eines exclusiv nationalen Vereins nicht für zulässig erachte, am allenwenigsten aber meine Zustimmung dafür zu ertheilen in der Lage sein würde, daß ihr fragliche[r] Verein in seiner Constituirung derartige Formen und Einrichtungen, wozu insbesondere auch die Art des Titels, welcher derselbe führen soll, gehört, sich aneigne, welche genigend wären, denselben als eine von den übrigen hierländigen Nationalitäten in ostensibler Weise getrennte, und exclusiv nationalen Tendenzen huldigende Association erscheinen zu lassen.

Genehmigen Euere Excellenz die Versicherung meiner ausgezeichneten Hochachtung.

Ihr Gouverneur,
Lichtenstein mp

An
S[ein]e des Herrn k.k. wirkl[ichen] geheimen, und außerordentlichen zeitlichen Reichsrathe und fachwürdigsten gr[iechisch] orientalischen Bischof Andreas Freiherrn von Schaguna Excellenz

derzeit in Wien.

Copie. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1860-606. Publicat în traducere în: *Actele privitoare la urzirea și înființarea Asociațiunei...* Sibiu, 1862, p. 11-12.

Minekutána az ide való (brassói) városi község, ezelőtt 4 héttel a fels[ő] kormánynál, a régi szász statuták, regulativ pontok és szász grófságnak stb.,

visszahelyezésiért kérelmeztek, s ebbeli kérelmüket leginkább azon indokkal támogatták, hogy az erdélyi magyar nemzet is, még azelőtt, s addig, a régi alkotmánynak visszaállítását minden úton s módon sürgeti; ennél fogva utazásomból visszafordulván, azt tapasztalám, hogy az oláhoknak előbbkelő tagjait egy kimondhatatlan gyanú és félelem tölté el; a miatt ők már is óvást terjesztettek a fő kormányhoz, a szászok kérelme ellen, a nép [tudni] i[llik] erősen fél, hogy utoljára mégis csak a régi magyar-, székely-, szász unió, mely örökösen az oláhok ellen volt intézve, megint helyre fog jönni és hogy az oláhok minden esetre megint az alkotmány védbástyáin kívül fognak maradni.

És ezen hangulatot én csak tegnapi napon tapasztaltam a maga teljes megható erejében.

Tehát ez a valódi oka, hogy nemzetem felekezettük, még csak gr[óf] Széchenyiféle aláírásoktól is óvakodnak, és azokban mindegy kelepczét képzelnek magoknak.

Ezek gyümölcsei a százados gyanúsításnak és egymás elleni felingerléseknek...

[Traducere]

După ce comunitatea orășenească de aici, de la Brașov, cu patru săptămâni mai înainte, a petiționat la înaltul guvernium pentru restabilirea vechilor statute săsești, a Punctelor regulative și a comitelui săsesc, etc, și aceste cereri le-a sprijinit îndeosebi cu acel motiv, că și națiunea maghiară din Transilvania, încă înainte de aceasta, și până atunci, urgentează pe toate căile și modurile restabilirea vechii constituții; având acestea în vedere, revenind din călătoria mea, am constatat, că o suspiciune nespusă și teamă cuprinse pe membrii mai eminenți ai românilor; din această cauză aceștia au și înaintat protest către guvernium, împotriva petiției sașilor; poporul, respectiv, se teme puternic, că în cele din urmă doar vechea uniune maghiară-seciuasă-săsească, care a fost îndreptată veșnic contra românilor, se va restabili din nou. și că românii, în orice caz. vor rămâne iarăși în afara bastioanelor protectoare ale constituției.

Eu am constatat doar în ziua de ieri această dispoziție, în întreaga sa forță impresionantă.

Deci aceasta este adevărata cauză [a faptului că] națiunea mea se ferește de semnaturile confesionale, chiar și de cele gen contele Széchenyi, și în acestea își imaginează peste tot o capcană.

Acestea sunt fructele suspectării de secole și a ațâtării unuia contra altuia...

Kolozsvári Közlöny IV. 1860, nr. 56 din 12 iulie. Fragment din scrisoarea lui Bariț este cuprinsă în articolul de fond al ziarului, semnat de contele Teleki Domokos senior.

Gherla, 16 iulie 1860

Preareverite domnule !

Cu aceasta [î]mi țin de onoare și datorință națională a vă încunoștința că acum de curând a eșit în Pesta portretul lui Mihail, eroul, în format foarte escelent și mare, în postură așa eroică, precum însuși a fost.

Drept aceea, vă rog, în numele națiunii cam câte exemplare ar trebui în acel tract, care apoi de-a dreptul de la expeditorul lor, Partenie Cosma, jurist în Pesta să se transfereze; prețul unui exemplar 1 fl. 10 cr. v.a.

Cred că scopul e filantropic. Principal e lățirea lui cât se poate mai tare prin toate unghiurile românilor; al doilea ajutorarea unui tânăr sărac, cu numele Nicolae Popescu¹, care învață pictura la universitatea Vienei.

Într-altele, recomandat simțirilor a preareveritei domniei tale²

Gherla, 16 iulie 1860

Maramureșul și Unirea (1918), Baia Marc, 1968, p. 29; Maramureșenii în lupta pentru libertate și unitate națională. Documente, 1848-1918, București. 1981, p. 80.

¹ Nicolae Popescu (1835-1877), pictor român din Bant, autor al litografiei în cauză.

² Autorul apelului ar putea fi, judecând după formulele de adresare, prepozitul capitular Maccdon Pop.

Blaj, 16 iulie 1860

Excelso C<aesareo>r<egio> Locumt<enetiali> Consilio

Excelsum C<aesareo>r<egio> Locumt<enentiale> Consilium gratiosa sua nota de 19a lun<ii> a<n<nni> c<urrentis> n<umer>o 11349/1693 ad me directa dignabatur mihi significare nihil mihi amplius in negotio foundationis Ramantzaianae restare, quam ut aut meum consensum proiecto per idem Excelsum concepto praeberem, aut viam iuris ingrederer, secus mihi perpetuum silentium impositum iret in hoc obiecto.

Quia igitur res ad hunc usque necessitatis gradum pervenit, officii mei esse hisce declaro solemniter et finaliter, quin unquam ab hac mea declaratione deviare in futurum velim, aut induci queam, nimirum: me neque dictum consensum citra laessionem conscientiae meae praebere posse, neque viam iuris ingredi possibile mihi videri, sed unicum solum mihi reliquum esse remedium in hoc tristi pro iuventute nationis meae casu, ut contra omnia, quaecunque in detrimentum huiusce

iuventutis e praecitato proiecto, quoad foundationem Ramantzianam provenirent ac provenire possent, solemniter protestarer, quod hisce etiam facio facereque velle me declaro. Rationes meae sunt sequentes:

1a) Consensum illum ad proiectum praecitatum praebere non possum, quia intentioni fundatoris mea opinione imo persuasione adversatur; id quod saepius et ego et meus praedecessor demonstravimus, quin a nobis in medium productae rationes in condignam considerationem assumptae sint. Unde de hoc obiecto plura verba facere prorsus inutile censeo ideoque abstineo.

2a) Viam iuris ingredi non puto mihi possibile esse duabus de causis. Primo: quia nullum procuratorem adeo independentem inventurum me posse confidam, qui causam meam seu potius iuventutis Romanicae adversus sententiam Excelsi C<aesareo>r<egii> Ministerii et eiusdem Locumt<enentiale> Consilii suscipere ausit; dein: quia pari modo vix sperare queam iudices me inventurum adeo independentes, qui contra praelaudatam sententiam in favorem meae causae pronunciare ausint; praeterea metuere debeam, ne in sententiam iudicum etiam independentium studium partium erga nationalitates reliquas, quas ab hac fundatione exclusas velim, influxum habeat meae causae minus favorabilem, prouti etiam iudices saepenumero litteram potius quam spiritum legum in suis decisionibus sequi; et quia leges praesentes diversae sunt ab iis, quae in Transylvania tempore conditae fundationis existebant, facile praevideri potest hac quoque a parte periculum imminere meae causae¹.

Copie A.N.D.J., Alba, Protocollum, nr. 52 de Anno 1860-566, Mitrop. Blaj.

¹ "Die 16a/4a Iul<ii>. Excelsum C<aesareo>r<egium> Locumt<enentiale> Consilium scribit de processu in negotio fundationis Ramantzianae movendo".

Arad, 22 iulie 1860

Excelență !

Precum ne aduc la cunoștință gazetele, parte străine, parte ale noastre, în înaltul Senat imperial, cu ocasiunea desbaterilor asupra condicelor de cadastru, fu atins și dreptul limbelor naționalităților diverse din Imperiul Austriei și, respective, a celor din Ungaria, în ce privință unii dintre d.[domnii] de naționalitate maghiară și mai ales d. conte de Mailat¹, peste toată așteptarea noastră, a pășit în public cu o aserțiune, cum că toți conlocuitorii Ungariei, fără diferență religioasă ar fi de a se privi maghiari, din ce cauză în Ungaria peste

tot numai naționalitatea și limba maghiară ar avea drept și valoare de a se întrebuința, așa la condicele cadastrale, precum și la alte ramuri de administrațiune publică. Aserținând mai departe cum că conlocuitorii Ungariei, fără distingere națională se și numesc pe sine ei înșiși, toți cu toții, și voesc a fi maghiari, spre a căroră adevărire, în fine domnul consilier conte de Mailat, se provoacă la votul universale, la opiniunea publică.

Noi nu știm pe ce și-a bazat d. conte de Mailat aserțiunea sa prea mult cutezătoare, că noi care suntem din sânul unei națiuni nemaghiare, formăm o comună de cult română destul de numeroasă și suntem convinși despre simțul național al tuturor confrăților noștri, avem cuvânt de a ne îndoi despre sinceritatea astor fel de aserțiuni și votul universal, dacă numai poporul se va întreba prin comisiune, de nu numai prin români, da barem mestecată, negreșit va fi contra opiniunei d. conte de Mailat.

Zelul și alipirea excelenței tale către națiunea și limba română care ai demonstrat-o prin dreapta refruntare a aserțiunii d. conte de Mailat în 9/21 iunie a.c. naintea înaltului senat imperial rostită, au pătruns în inimile noastre, așa precum la toți românii adevărați cu plăcere au răsunat. Fiindcă toți suntem români, ne alipim câtă limba și naționalitatea noastră, deci când, de o parte cu fiască umilintă descoperim simțămintele noastre de muțămire, dechiarăm deodată pofa inimii către Atotputernicul înălțată, să-ți deie zile îndelungate și să-ți țină integritatea trupească și sufletească spre a noastră, a tuturor românilor mângâiere și scutire, de altă parte cu adâncă umilintă te rugăm să aduci la cunoștința tuturor care au binevoit a ne apăra adâncă noastră mulțumire.

[...] ne însemnăm în ședința noastră, în 10/22 iuliu, a 1860 în Arad ținută.

Comuna de cult română de la s. biserică a lui s. Ioan Nainte Mergătoriu prin

Comuna de cult arădană

Ioan Arcaș presv[iter]

N. Costa, notar comunal

[Adresa]

Excelenței sale domnului Andrei Șaguna episcop de r[it] g.n.u.

Aradul în lupta pentru eliberare socială și națională, II, Arad, 1980, p. 28-29; *Maramureșenii în lupta pentru libertate și unitate națională. Documente, 1848-1918*, București, 1981, p. 80; copie contemporană la: B.A.R., București, Mss. rom., 1016, f. 209-210..

¹ Majlát György (1818-1883), om politic maghiar cu vederi conservatoare, membru al Senatului imperial lărgit de la Viena ale cărui lucrări s-au desfășurat între 31 mai – 29 septembrie 1860.

Către înaltu c.r. Senatul imperial

Între păsurile și asupririle ce apasă pe românii din Transilvania se renumără următoarele:

1. Luarea prin fisc a munților fără osebite care sunt numărați între cei revendicați și care nu, a caselor și regalelor, care, până la desființarea regimentelor românești de frontieră fuseseră proprietatea lor și a respectivelor comune din care se află aceleași compuse.

Nu a fost adecă de ajuns că regimentele românești s-au desființat numai în urma intrigei câtorva patrucii de ai sașilor transilvăneni, care totdeauna le pizmuiseră existența și gloria lor, nu a fost destul că desființarea lor, alături și deodată cu cele secuiești, se explică ca o batjocură, ca o pedeapsă sau pentru lașitatea sau pentru necredință, batăr că poporul adunat în 10 iulie 1848 să fi fost dechierat a rămâne în „stat quo” la orișice schimbări a servi patriei, nu a fost deajuns că a suferit neclintita credință, nenumăratele nevindecătoare și nevindecate rane din partea inamicilor a tuturor aromânilor, pe cât și a tronului, nu a fost deajuns că au servit ca militari de frontieră aproape la 100 de ani, toate ale lor cu credință și loialitate, ci a trebuit să se mai ia din mâinile a toate comunelor încă și unele mijloace materiale, precum și fondul monturului cu care s-ar fi putut asigura o mulțime de așezăminte de cultură, fără alt ajutor de la stat.

Așa, deci, se întâmplă ca comunele din fostele regimente grăncierești în loc să înainteze prin cultură în 10 ani, se repășiră cu alți 20 îndărăpt, școalele lor, în mare parte desființate, s-au redus numai la umbre de școale, comunele lor dezmembrate, bisericile lor lipsite de tot ajutorul mai energios.

Această asuprire venită din partea fiscului se simte de către națiunea română din Transilvania cu atât mai profund cu cât dânsa din nedreptate ... e lipsită peste tot de așezăminte științifice și culturale.

2. Respingerea limbii românești din cancelariile oficiolatelor publice, introducerea limbii germane până și în cancelariile comunelor satești, de unde apoi purcse nespusa greutate pentru români de a-și putea subșterne plânsorile încă prin rugăminte private și neputința de a mai primi rezoluțiuni și deciziuni în limba lor națională, o împrejurare cu atât mai vârtos pentru români cu cât, în același timp, ungro-secuii știură să stoarcă tot felul de hotărâri oficiale în limba maghiară.

În legătură cu acestea:

3. Procedura civilă de acum îngreunată cu spese înfricoșătoare, înmulțite încă prin monopolul institutului avocaților e foarte asupritoare, încă, prin aceleași, s-au ruinat și până acuma atâtea mii de familii, ceea ce se poate adevăra cu mii de exemplare triste.

4. Batjocura ce s-a făcut națiunii, limbii și literaturii românești prin restaurarea la anul 1851 a legii teresiene în puterea căreia orice product literar românesc, fie acela chiar și acelea de rugăciune se tractară tocma ca și cărțile ovreiești sau indirect cu totul oprite de a se aduce în țările austriece, când, din contră, produse literare de ale altor națiuni sunt concesse de a se aduce cu excepțiune prea puține din toată lumea.

5. Prigonirea și punerea sub veghe polițiană a celor mai mulți români de capacitate, torturarea lor spirituală prin veșnică neîncredere și prepusă prin măsuri cu totul excepționale din temeieri cu totul imaginare; o scrisoare ca aceasta, care în anul 1856 s-a subșternut la suprema Direcțiune c.r. polițiană, care în anul 1857 la înaltul c.r. Ministeriu de Externe însă fără nici un rezultat.

6. Conturbarea conștiinței românilor prin suferirea de experimente proselitice de o parte și de alta prin aceasta respingerea românilor cu un secol mai înapoi.

7. Nesuferirea de a se aduna clerul în sinoade diecesane fără a căror restaurare este prea bine știut cumcă bisericile românilor nu-și vor afla odihna, nici clerul lor nu va putea înainta după dorință, iar religia și relativele confesiuni și ritul lor totdeauna într-o luptă fatală, steapă și compromițătoare în toate privințele.

8. Nedreptățirea românilor de ambele confesiuni prin silirea ca pe la orașe să țină sărbătorile catolice.

9. Indirecta supunere a școalelor românilor greco-unite la inspecțiunea romano-catolică, foarte umilitoare prin organul unei referințe guberniale romano-catolice și rămânerea în cea mai înjositoare condițiune a școalelor populare.

10. Nesuferirea nici unui fel de asociațiuni de cultură la românii transilvăneni.

11. Cele mai felurite încercări ale organelor administrative subalterne de a germaniza poporul românesc din Transilvania.

12. Greutatea nesuportabilă a condițiunilor felurite, care apasă mai vârtos asupra țăranilor și dealminterea săraci.

13. Mulțimea cu totul neproportională a oficialilor și a oficialelor de toate categoriile care storc din măduva statului.

14. Restaurarea și menținerea iobăgiei cel puțin la a patra parte din foștii iobagi prin ... nefericitul provizoriu trecut, în favoarea nobililor maghiari spre a împlânzi pe aceștia cu sacrificarea unei părți a poporului românesc care astăzi se află supus și la vechile îndatoriri iobăgești, plătesc și apăsătoare contribuțiuni de despăgubire cu cei emancipați.

15. Luarea de vamă pe mărfi în moneda de argint ... valoarea banilor de hârtie nicidecum nu vrea să vină la pâri.

16. Lipsa totală de un organ legiuitor prin care românul să-și poată descoperi păsurile și durerile sale fără sfială și fără frică de a fi în tot momentul prigonit, supus la măsuri excepționale, închis și pedepsit ca rebel și tulburător, căci alea până acuma nu există nici comună mică, nici mare (de district) organizată,

nici dietă provincială, nici chiar organe administrative publice, care să vrea să cuteze a înainta vreo plânsoare din acelea care privesc pe națiunea iobagă de 1.400.000 suflete sau pe Marele Principat al Transilvaniei ca patria românilor cu celelalte popoare conlocuitoare.

17. Absoluta înfrânare a tiparului românesc, nu numai prin legea generală de presă în sine-și foarte aspră, ci și mai vârtos prin o mulțime de ordinațiuni presidiale cu totul arbitrar, excepționale, ieșite în cursul de 8 ani, numai cu scopul ca românul niciodată să nu-și poată descoperi, niciodată, nici durere sau asuprire prin canalul publicității.

18. Lipsa de contribuțiune pentru Marele Principat al Transilvaniei ale cărei însă temelii principale nu ar fi nicidecum, din drepturile istorice ale celorlalte popoare conlocuitoare care în decurs de 400 de ani până la anul 1848. pururea conspirate și aliate asupra românilor zăcuseră pe cerbicia lor, ci pe drepturile națiunii subjugate la singularele împrejurări ale acestei țări.

Cumcă numai o constituțiune reprezentativă purtată de un cens oarecare moderat ar fi aplicabilă în bun folos în patria noastră Transilvania, despre aceste se vor îndoi numai acei oameni și ușor creditori care sunt de opiniunea cumcă numele, suvenirile, privilegiile, pretențiunile, aspirațiunile de una, cicatricele și toate durereile consumate în istoria acestei țări s-ar putea șterge cu o singură trăsătură de condei sau prin tăierea impusă de 10 ani.

Rugăm cu cea mai profundă umilință pe Maiestatea sa ... ca o câte din susașternutele plânsori gravamite ale românilor se pot delătura pe cale administrativă, să se îndure a impera delăturarea și vindecarea lor, iar toate celelalte, care sunt a se statori sau curge prin potestatea legislativă să nu-și pregete a ... spre facerea lor în lege pe cale constituțională și aceasta cu atât mai mult, că niciodată Maiestatea împăratul Austriei și Marele Principe al Transilvaniei nu va fi ascultat rugămințile ieșite din inimi mai sincere și de la un popor mai credincios decât este națiunea română locuitoare în Transilvania.

Sign în prefectura Bistriței, 6/24 iulie 1860.

Comuna Borgo-Rus¹: Lupul Cârstea, Gabriel Sghorca, vicari bisericești, Theodor Buzdug, protopresbiter, Grigore Morariu, Nicolaus ..., legiuitori sătești, Theodor Reon (Rău), jude sătesc; comuna Borgo-Joseni²: Ioan Buzdug, paroh m.p., Teodor Nagy, Todor Sohaurca, curatori, Simion Pahonie, m.p., antiste comunal; comuna Borgo-Mijlocen³: Andreiu Orban, paroh local, m.p.; comuna Suseni⁴: Zaharia Tănase, m.p., Avacom Sandul m.p., Simion Flămând, m.p., paroh, Iacob Gâta, Achim Orban, Leontie Axente, m.p., curatori; comuna Borgo-Prund⁵: Ioan Vrășmaș, cantor, Ioan Andreica, cantor, m.p., Teodor Vrășmaș, m.p. paroh; comuna Borgo-Bistrița⁶: Iacob Papp Androm, m.p. antiste comunal, Teodor Beșa, Georg Gyorza, m.p., Cifor Cionca, m.p., paroh de rit greco-catolic, Vasile Pavel, m.p., paroh neunit; comuna Blășfalău de Sus⁷: Stratulat Simion, Măgherușan Ștefanm legiutior, Moldovan Teodor, jude comunal, Bălan Nica, Moldovan Ioan, cantori eclesiastici, Stratulat Precup, Vasile Popovici, m.p.m paroh local; comuna

Cuşma⁸: Nechita Brăştălean, învăţător, Mihăilă Griga, eclesiastic, Atanase Cifa , m.p. paroh local; comuna Kis Budaci⁹: Iacob Morariu, Ioan Salubă, Simion Băscăuan, Nica Trifan, teodor Popovici, m.p., paroh local, Teodor Tonceanu. antiste comunal; comuna Simotelnice¹⁰: Vasile Paşcu, cantor primare, Giorgie Ursu, cantor, Marco Briciu, m.p.m paroh local gr. Răsăritean, Păştean Mofteiu, Langa Petre, Timoftei Naşcu, antiste comunal; comuna Bârla¹¹: Mora Nichita, Moldovan Teodare, tânărul, Thimari Gabriel, antiste comunal, Nechita Tei, m.p., paroh local unit, Pavel Şuteu, m.p., paroh local de rit gr.oriental; comuna Sent-Ioana¹²: Georgie Vărerian ,Teodor Vărerian, Cosntantin Someşan, Nechita Pavel, antiste comunal; comuna Şieu Mare¹³: Teodor Balmoş, cantor primar, Gherasim Theoader, Ioan Câmpeanu, paroh local, comuna Ida Mare¹⁴: Pocişi Pavel, cantor primar, Teglari Mihăilă, Teglari Ioan, Vultur Nicolae, cantori, Ştefan Rus, m.p., paroh local ; comuan Galaţi¹⁵: Coprean Gheorghe, Runcan Nestor, Runcan Ioan, toţi cantori eclesiastici, Coman Pavel, antiste comunal, Nicolai Briciu, m.p., paroh local; comuna Ghentelec¹⁶: Josi Sebesian, Ştefan Marica, Vasiel Marica, Theodor Babă, jude, Nicolae Briciu, m.p., paroh local; comuna Sfântu¹⁷: Simeon Dan, Georgiu Siplecai, Ioan Berende, cantori, Ioan Mora., m.p., paroh local; comuna Căila¹⁸: Vasile Teaş, Bosieşan Petre, Ioan Sigmirean, paroh local, Vasile Bocşa, Grigore Bocşa, legiuitori, Teoş Vasile, antiste comunal; comuna Blăşfalău de Jos¹⁹: Pantilimon Ciurar, Grigore Todoran, Ioan Spătariu, legiuitori, Simeon Zăgreanu, Ioan Chifşa, m.p., paroh local²⁰.

Original. A.N.D.J., Bistriţa, F. Protop. Ort. Bistriţa, Pachet III, dos. 94; publ. în Ioan Sigmirean, *Un document inedit de la 1860*, în „File de istorie”, V(1988), p. 89-96; Ioan Sigmirean, Adrian Onofreiu, *Istoria judeţului Bistriţa-Năsăud în documente şi texte*, Bistriţa, 2001, p. 155-160.

¹ Rusu Bărgăului, sat, com. Josenii Bărgăului, jud. Bistriţa-Năsăud.

² Josenii Bărgăului, sat, comună, jud. Bistriţa-Năsăud.

³ Mijlocenii Bărgăului, sat, com. Josenii Bărgăului, jud. Bistriţa-Năsăud.

⁴ Susenii Bărgăului, sat, com. Prundu Bărgăului, jud. Bistriţa-Năsăud.

⁵ Prundu Bărgăului, sat, comună, jud. Bistriţa-Năsăud.

⁶ Bistriţa Bărgăului, sat, comună, jud. Bistriţa-Năsăud.

⁷ Blăjenii de Sus, sat, com. Şintereag, jud. Bistriţa-Năsăud.

⁸ Cuşma, sat, com. Livezile, jud. Bistriţa-Năsăud.

⁹ Buduş, sat, com. Budacu de Jos, jud. Bistriţa-Năsăud.

¹⁰ Simioneşti, sat, com. Budacu de Jos, jud. Bistriţa-Năsăud.

¹¹ Bârla, sat, com. Mărişelu, jud. Bistriţa-Năsăud.

¹² Sântioana, sat, com. Mărişelu, jud. Bistriţa-Năsăud.

¹³ Şieu, sat, comună, jud. Bistriţa-Năsăud.

¹⁴ Viile Tecii, sat, com. Teaca, jud. Bistriţa-Năsăud.

¹⁵ Galaţii Bistriţei, sat, comună, jud. Bistriţa-Năsăud.

¹⁶ Ghemeş, sat com. Milaş, jud. Bistriţa-Năsăud.

¹⁷ Şieu-Sfântu, sat, com. Şintereag, jud. Bistriţa-Năsăud.

¹⁸ Căila, Bărgăului, sat, com. Şintereag, jud. Bistriţa-Năsăud.

¹⁹ Blăjenii de Jos, sat, com. Şintereag, jud. Bistriţa-Năsăud.

²⁰ Cu excepția unor inversiuni a ordinei revendicărilor, textul este identic cu memoriul din 17 iunie 1860 al românilor brașoveni, redactat de G. Bariț, care l-a trimis în mai multe părți ale Transilvaniei; vezi doc. Brașov, 17 iunie 1860.

78

Zărnești, 26 iulie 1860

Zărnești, 26 iuliu 1860

Domnule redactor și mult stimat amice !

Tăcerea sau adică vorbirea cu mod, cu tact și cumpăt este o virtute din cele mai frumoase, care totodată atestă și o rară tărie de suflet în viața socială. Tăcerea în viața publică este și o necesitate, adesea imperativă. Oamenii însă ajung uneori și în puseciunea în care o tăcere mai îndelungată și cerbicioasă se prefăce în vițiu.

Eu simții – de cumva nu mă înșală instinctul meu – că în aceste timpuri însgomotate mă aflu eu însumi în puseciunea din urmă, în carea mă văd constrâns a rupe tăcerea. Pentru aceea mă rog ca, dacă te eartă puseciunea proprie, cum și împregiurările acestui organ de publicitate, să binevoiești a da loc unor descoperiri cu care mă simț îndatorat către patria și națiunea mea, chiar către înaltul Gubern al țarei noastre, cum și către națiunile conlocuitoare și consorori ale noastre, dacă dânsule îmi eartă și această espresiune.

Dn. Conte Dominic Teleki¹, bătrânul publică în nr. 56 din „Kolozsvari Közlöny” o „împărtășire prietinoasă”², ci anonimă, al cărui sâmbure este cum că anume românii din Brașov și den ținutul aceluiasi, aflându-se pătrunși de oareșcare prepus și temere că atât națiunea ungurească locuitoare în Transilvania, cât și cea săsească ar fi determinate a-și recere și mijloci prin orice căi restaurarea tuturor drepturilor și privilegiilor eschisive de care se bucuraseră până înainte cu 12 ani, de unde apoi ar putea urma prea ușor respingerea românilor dintre barierele constituționale și reapăsarea lor în starea de mai nainte, ei românii ar fi determinați nu numai se vor retrage de la orice demunstrăciuni ațintătoare la restaurarea vechi *unio trium nationum* îndireptată totdeauna asupra românilor, ci totodată voiesc a și *petiționa și protesta în contra unui plan de calitate acestuia*, ceea ce dânsul (cu ocasiunea desbaterii proiectului de legea comunală) au și făcut pe la capătul lunei mai a.c.³.

Ei bine, acea împărtășire prietinoasă a eșit cu ocasiunea parastasului secenian, serbat în 14 iuniu la Brașiov, din condeiul meu⁴, nicidecum însă cu scop de a se da publicității, pentru că aceeași scrisorică a mea, în asemenea cas, era să fie motivată într-un mod demn de fruntea publicului cititor din toate trei națiunile patriei, ci numai cu scop de justifica cu toată sinceritatea – totuși însă, cum am zice, numai între patru ochi – retragerea românilor pentru acea dată și așteptarea de la timp a unor esplicăciuni earăși prietinoase, sincere, apărute de orice rezervă. Eară acea bucățică de hârtie o am concretizat-o până atunci la mâinile alor doi sau trei nobili

frunțași din „Treiscaune” căror le eram dator cu un asemenea răspuns în urmarea provocării cu care mă onorează tot d-lor.

Cine ar fi crezut vreodată că acele câteva linii ale mele aruncate ca din hazard pe hârtie să îngzomote pe o mulțime de compatrioți ai noștri până la o măsură încât să le vie a copcia din aceeași la nu știu ce planuri de ale românilor, pe care le poate plăsmui numai voiciunea unei fantasii orientale, mai totdeauna înferbintate și gata de a-și personifica cele mai estravagante năluciri ale sale. Până și compatriotul nostru „Kolozsári Közlöny”, scos din cumpătul său, dealtmintrea în alte asemenea casuri foarte nărvit, în unul din nri. săi de mai nainte – luând fantasma de adevăr – se apucă să combată earăși nu știu ce planuri cutezătoare ale românilor transilvani și a deduce din aceleași atâtea urmări care, dacă nu ar fi curat fiice ale fantasiei, ar putea deveni periculoase.

În cele din urmă dn. conte Dominic Teleki, unul din cei mai geniali bărbați ai patriei noastre și un neobosit apărător al drepturilor ei, îmi făcu neașteptata onoare de a răspunde la des atinsa mea împărtășire. Răspunsul domnului conte este prea răspicat, lămurit și, pentru oricare-l înțelege pe domnia sa, deplin odichnitor. Cel puțin eu am observat cum că în românii carii au citit acel articol al contelui temeiurile aieptate pe scurt de d-lui au lăsat în urma lor o întipărire cu atât mai plăcută, cu cât românii privesc în d. conte Dominic Teleki o auctoritate a națiunii sale cui fides danda. Eara dacă d-sa nu poate crede subscrisului tocma necondiționat, cum că în luna mai aici pe la noi a fost vorba tare de scopuri separatistice, apoi eu mă văz constrâns a mă provoca la câteva acte oficiale din aceeași lună, care s-au naintat de jos în sus.

Cu toate acestea, dacă toate sunt așa precum ne asigura d. c[onte] Teleki, atunci românii încă pot privi cu fruntea mai senină în cel mai de aproape viitor.

Cu toate aestea sufletul meu e pătruns de acea convicțiune cum că, după atâtea neînțelegeri seculare, o deplină coînțelegere, o împăciuire sinceră, constantă, solidară a națiunilor transilvane se poate mijloci și închiega sau numai într-o dietă generală, reprezentativă, sau nicăiri în lumea largă. Deci, domnule conte, să ne vedem sănătoși la o dietă transilvană.

G. Bariț

„Gaseta Transilvanici”, XXIII(1860), nr. 30 din 19 iunie.

¹ Teleki Domokos (1810-1876), om politic cu vederi liberale, deputat al dietelor Transilvaniei din 1834, 1841-1843, 1846-1847, 1848, 1865, autor al unor lucrări de istorie, membru al Academiei maghiare de știință, colaborator asiduu al principalelor ziare maghiare, întemeietorul, împreună cu Bethlen Janos, a ziarului „Kelet”.

² Referire la articolul de fond din nr. 56 din 12 iunie 1861 al ziarului „Kolozsári Közlöny”.

³ Cu prilejul dezbaterii, la 10 mai 1860 a proiectului noii legi comunale în cadrul Comunității Brașovului, cei șapte membri români ai acesteia au cerut ca baza electorală a constituirii organismelor orășenești să fie cât mai largă, în timp ce majoritatea săsească a

Comunității s-a pronunțat pentru repunerea în vigoare a vechilor normative municipale cuprinse în așa-numitele *Puncte regulative* din 1805.

⁴ Textul, foarte scurt, a lui Bariț, redactat în limba maghiară și publicat în ziarul „Kolozsvári Közlöny”, nr. 56 din 12 iunie 1860, exprimă îngrijorarea firească care cuprinde pe români în fața demersurilor săsești pentru reactivarea reglementărilor juridice ale Pământului Crăiesc din 1805 și a celor maghiare pentru repunerea în vigoare a legislației proprii, ceea ce pentru conaționalii săi însemna recăderea în starea de servitute politică de dinainte de revoluție. Fructele acestora, scrie el, sunt suspiciunile și pornirile seculare reciproce.

79

Sibiu, 27 iulie 1860

Z. 2683/1860

Das Justiz Ministerium hat mit dem Erlaße vom 10ten Juli 1860 Z. 10620 die an das Oberlandesgerichts Präsidium und die Ober Staatsanwaltschaft in Temeswar erfloßenen abschriftlich angeschlossene Verordnung vom 9ten Juli 1860 Z. 10339 über den Gebrauch der verschiedenen Landessprachen bei den Gerichtsbehörden mit dem Bemerken anher mitgetheilt, daß in Siebenbürgen, wo im ganzen Umfange dieses Kronlandes die deutsche, romanische und ungarische Sprache als Landessprachen gelten, die Bestimmungen dieser Verordnung gleichfalls zur Ergänzung und Erläuterung der mit den Kundmachung des früheren k. k. Militär und Civil Gouvernements vom 1ten Juli 1852 /Nro. 113 siebenbürgisches Land[es] R[egierungs] B[latt] veröffentlich[t]en Verordnung hinsichtlich der zu gebrauchenden Sprachen bei den gerichtlichen Eingaben als maßgebend zu gelten haben werden.

Die Bestimmungen dieser Verordnung werden den k. k. Gerichten zur strengsten Befolgung bekannt gegeben, und es ist bei allfälligen Zweifeln über den Sinn der bisher bestandenenen oder berufenen Vorschrift *sich nach den eben mitgetheilten Bestimmungen zu benehmen*, damit ein etwaiger entgegengesetzter Vorgang keinen Anlaß zu Beschwerden gebe; auch sind von dieser Verfügung die im Sprengel befindlichen Advokaten und Notare unverzüglich in Kenntniß zu setzen.

Sollte übrigens bei einer Gerichtsbehörde die sogleiche genaue Durchführung obiger Bestimmungen aus dem Grunde nicht thunlich sein, weil bei dem betreffenden Gerichte die hinreichende Zahl der der Landessprachen kundigen Beamten nicht vorhanden ist, so wird insoweit in einzelnen Fällen eine Abhilfe in dieser Beziehung von dem Gerichte selbst nicht getroffen werden könnte, der erforderliche Antrag von Fall zu Fall ohne Verzug zu erstatten, und die zur Abhilfe nöthige Verfügung vorzuschlagen sein.

[Traducere:]

Nr. 2683/1860

C.r. Minister al dreptății, prin decretul din 10 iuliu 1860, nr. 10.620, ne-a împărtășit ordinațiunea sa din 3 iuliu, nr. 10.339, îndreptată către Presidiul Supremului Tribunal și al Supremei Procurature de Stat din Temișoara, despre întrebuintarea diferitelor limbi ale țării la tribunalele judecătorești, alăturată aici în copie, cu acea aserbațiune că în Transilvania, unde limbile germană, românească și ungurească trec de limbi ale țării în tot cuprinsul ei, decisiunile cuprinse în acea ordinațiune, ca întregitoare și explicative totodată a ordinațiunii emenate prin publicațiunea din 1 iuliu 1852 a fostului c.r. Gubern milit[ar] și civil, eșite în Buletinul provincial nr. 113, cu privire la întrebuintarea limbilor în petițiunile judecătorești să-și aibă a lor valoare directivă.

Decisiunile acestei ordinațiuni se fac cunoscute tribunalelor c.r. spre cea mai strânsă urmare întocma și la orice îndoieli care s-ar putea ivi asupra înțelesului instrucțiunilor câte au custat și la câte s-au provocat până acum, au a se întocmi după decisiunile communicate cu această ocaziune, pentru ca orice urmare opusă acesteia să nu dea nici un fel de ocaziune la plânsori. Totodată, aceste dispozițiuni sunt a se face îndată cunoscute advocaților și notarilor petrecători în respectivul cerc.

Dacă însă la vreun tribunal sas atinsele decisiuni nu s-ar putea pune în lucrare îndată, din cauză că pe la respectivele tribunale nu s-ar afla câte un număr de ajuns, de amployați cunoscători de limbile țării, atunci dacă în această privință, în casuri speciale, tribunalul însuși nu ar fi în stare de a împlini scăderea, el să facă arătare, din cas în cas și fără nici o întârziere și să propună în modul recerut spre a se împlini scăderea.

De la Presidiul Supremului Tribunal c.r. Tribunal c.r. transilvan.

Sibiu, 27 iuliu 1860

Füger¹

Bibl. Acad. Rom., Mss. Rom., 973, f. 14 r-v.; „Gaseta Transilvaniei”, XXV (1862), nr. 46 din 13 iunie.

¹ Maximilian Füger, vicepreședinte al Tribunalului Suprem din Sibiu până în 1861.

Iași, 28 iulie 1860

Iași, 1860, iulie în 28 zile

Principatele Unite
Ministeriul
Cultelor și Instrucțiunii Publice
Din Moldova
Biurăul Ministeriului
No. 8047

Domnilor !

După cererea d-tră adresată înălțimei sale, domnului stăpânitor, la 25 decembrie 1859, prin care cereți un ajutor pentru biserica Sfânt. Nicolae din Șchei, ținut Brașov, pentru gimnaziul alipit la ea¹, subscrisul cu vie plăcere se grăbește a supune Adunărei cererea pentru încuviințarea unui asemenea ajutoriu și Adunarea, în simțul ei național, dorind a susține acest institut de învățământ, alipit pe lângă o biserică română veche, fondată de domni ai Moldovei, a binevoit a încuviența creditul anual de 18.500 lei.

Subscrisul nu are o mai plăcută ocaziune de a se adresa către o autoritate română de peste Carpați, decât acum când, făcându-vă cunoscut votul Adunărei, vă poate invita ca fără întârziere să delegați pe o persoană cu autoritate în formă spre primirea citatei sume.

P. Ministru secretar de stat la Depart. Cultelor și al Instrucțiunii publice

Deregtore, V-le Alecsandrescu

Vasile Olteanu, *Acte ...*, p. 261-262.

¹ Vezi și doc. Brașov, 19 decembrie 1860.

Alba Iulia, 29 iulie 1860

Bălgrad, 29 iuliu 1860

Mult stimată domnule !

Așadoară că minunați oameni debe să fie bălgrădeni[i], vei zice, și mai ales A[xente], decât minunat mai mult ! De 40, fără una, de zile șiți tace și iară tace. Dacă zici sau cugeți așa, tete Georgiu, ai toată dreptatea, nu ne escusăm. Îți spun numai că în fine am trimis și noi ieri greumentele noastre de pre aici în 18 punte.

mai adăugând la cele știute¹ unul pentru Catastru, așa după cum se continuă el de 10 ani – măsurându-se de câte 3-4 ori un hotar, fără ca să fie măsurat cum se cade, atât din neștiință, cât și mai vârtos din calculul măsurătorilor, care și-a făcut din măsurat o meserie foarte ușoară pentru ei, ma cu atât mai grea pentru punga sătenilor și prelucrând punctul despre „conturbarea conștiinței românilor prin suferirea și menținerea de [e]sperimente de o parte și de alta așa: „și mai vârtos nutrirea ăstor fel de [e]sperimente, prin atâtea faime răspândite, acum despre dotarea clerului neunit după numărul sufletelor credincioșilor săi, acum despre dotarea clerului unit, când din venitele visteriei, când din fondul cel mare al rom.cat. din Ungaria și Transilvania și nedesmințite încă până acum, cel puțin într-un jurnal semioficios, de unde urmă, că românii în loc să se pătrundă de adevăratul spirit al Evangheliei, care e bazat nu numai pe înăscuta iubire și amoare a consângenilor, ci și de-a dreptul, fiind acesta chiar și păgân, turc sau evreu, în loc să îmbrățișeze toți ce e bun și frumos în limbă, literatură, în morală și în lumea materială, și așa să înainteze în cultură, în loc să învețe prin aceasta a-și purta economiile mai rațional, a îmbrățișa meseriile mai cu sete a se apuca de industrie cu mâini, cu picioare, în loc de a învăța prin cultură a întreprinde speculi, comerțuri și negoțuri, care ridică averea privată și contribuie foarte mult la prosperarea vieții statului, se mulțumesc și acum a ști că cutare carte și gazetă e scrisă de un unit ver neunit ca să nu o cumpere și cetească, prin urmare ca să nu-i cunoască nici bunul sau răul său cuprins și așa să rămână în întunericul vechi, ba ce e mai rău să repășească cu 100 de ani”. Se mai adăugaseră câte ceva și la alte puncte, după cum veți vedea altădată, când voi avea timp a vă trimite petițiunea întreagă cu numele a 38 de proprietari, care a subscris-o între care unul cavaler al ordinului Francisc Iosif și al Sfântei Anne, rusești², un notar c.r public: M. Nicola, 3 protopopi, cei 2 din Sebeș și cel din Auraria; al nostru³ nu avu curaj.

Am arătat și la nat petițiunea aceasta pe două zile și în Blaș am rugat pre Bătrânul⁴, să facă și dânsul, sau ca atare ce e, sau ca privat asemenea. După ce știi acestea mai află că noi plecăm în 31 ale curentei, 5-6 inși, drept deputațiune la maiestatea, ca să-l rugăm, să nu ne mai dea în constituțiunea ce cugetă a promulga, pe mâna altora, ca în 1848, nici să nu ne uite, ca în 1849 ori '50, de tot afară. Ni se zice adică că petițiile și greaimintele se pun la o parte sau nu se iau în băgare de seamă, sau se dau uitării – dar vreo 10 deputațiuni din 10 colțuri ale patriei ar putea determina pe cabinet să ne pună în un rang cu maghiarii, croații etc.

Noi credem că despre astfel de deputațiuni veți fi știind și d-voastră și veți fi încăpuind una de acolo; de la Cluș, pare-mi-se că s-a dus una; noi plecăm în 31. Pre abrudenii și devenii i-am recerut să ne urmeze, sibienii, credem că vin. În tot cazul, te rog scrie-mi îndată, la Viena, post restante, alăturând și un concept ce ai crede mai potrivit la maiestate; vezi d-ta noi cum începem a scrie ceva, ne dăm în petec, apoi lucru nu e privat, el e a[l] națiunii și eu nu aș încărca pe aceasta cu păcatele mele. Dacă voi ști că vine și de la Brașov o deputațiune și cu aceea și d-ta, te voi aștepta la Viena și dacă nu vini te voi căuta la vatra părintească⁵, unde auzii că ți-e voia să te tragi în august.

Petițiunea cu cele 18 puncte, am adresat-o Consiliului imperial, și o copie despre ea episcopului Șaguna, cu o adresă scurtă, prin care-l rugăm să încuviințeze rugarea noastră, făcând-o de a sa și să ne ia sub acoperământul aripilor mării sale. Mă tem că se va supăra rău pentru prozelitismul ce l-am explicat așa de pre față și fără reținere ori politică cu ușa închisă. Îi spun eu că nu ne pricepem la câinii. Cu Balint nu m-am întânit de când mi-ai scris; l-am rugat să vină de la Auraria, ca să ne înțelegem, dar nici că a vrut a-mi răspunde.

Al d-tale sincer stimător amic

Axentie

Original. B.A.R., București, Mss. rom., 992, f. 277-278.

¹ Vezi doc. Brașov, 17 iunie 1860.

² Simion Balint.

³ Augustin Pop, protopop greco-catolic al Albei Iulii.

⁴ Alexandru Sterca Țulușiu

⁵ Petreștii de Mijloc, al căror paroh era Ioan Bariț, tatăl destinatarului.

82

Gherla, 30 iulie 1860

An einen löbl[ichen] k. k. Kreisamts Vorstand in Déés

923

d[e] d[a]to 30. Juli 1860.

In Entsprechung der geschätzten Zuschrift vom 29. Feber 1860 Z[ahl] 37/praes[idial] hat man die Ehre Einem wohl löbl[ichen] k. k. Kreisamtsvorstande diensthöflichst zu eröffnen, daß der griech[isch] kath[olischer] Seelsorger in Tökepataka¹ Basil Marosán wie er sich in seiner Eingabe vom 2. April 1860 erklärt, und laut Dekanämtlichen Berichtes d[e] d[a]to 28. April 1860 Z[ahl] 79 in Bezug auf das ihm zur Last gelegten Benehmen bei Anlaß der Erklärung der Broschüre „Indireptariu in Causele Urbariari compusu pentru poporul romanu din Ardélu de unu juristu practicu. Sabiiu 1859” derselbe sich streng an die Worte gehalten und durchaus keinen Anlaß zu Aufregungen und Aufreizungen gegeben habe, und daß er von einigen ihm personal feindlich gesinnten Leuten angeklagt worden sei.

In diesem Falle hat das Ordinariat, dem genannten Geistlichen gemessene Weisungen zur Vermeidung solcher unliebsamer Vorkommnisse zugehen und ihm jene Broschüre als sein Eigenthum zustellen lassen.

Zugleich wird bemerkt daß diese vom Herrn Basil Popp dermaligen k. k. Sektions Rath im hohen k. k. Justiz Ministerium verfaßte Broschüre, von Seite dieses Ordinariats nur einfach zirkulirt wurde.

Das griech[isch] kath[olische] Ordinariat und Consistorium. Szamos Ujvár den 30. July 1860.

In Dienstesabsein des Herrn Bischofs²,

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Ep. gr.-cat., Gherla, 1860-923.

¹ Valea Groşilor, sat, comuna Vad, jud. Cluj.

² În aceeaşi zi Ordinariatul din Gherla scrie protopopului Vadului următoarele: Broschura „Indreptariulu in cauzele Urbariari” aice se trimite Frăţiei Voastre pentru admanuarea Preotului din Valea Groşilor, Basiliu Marosan, cu aceea, că de acum înainte de tota explicaţiune, şi mestecare în Legi şi Dispositiuni politice civile se se ferească, şi pentru nesocotita alui portare prin aceste aspru se dogeneşte, iar pe viitoriu dache celu mai puşinu va greşii, urmările cele neplăcute sieşi va avé a le imputa.

Carii cu deschiluita plecare şi amore remanemu. Gerla in 30. Julii 1860.

83

Târgu-Lăpuş, 1 august 1860

Pentru d.Dr. Hodoşiu în Abrud

În 1 august a.c. s-a suscris de românii noştri, în fruntea căroră 4 protopopi traptuali o adresă de mulţămintă către Ils. sa b[aron] de Şaguna la Viena, în care fu între alte multe şi punctele următoare:

1. Cu privire la proporţiunea populară română să se aplice români şi la dicasteriile cele mai înalte ministeriale şi a locotenenţelor ţărilor, a tuturor brangelor cari asupra intereselor naţionale şi private a românilor au mai mare influenţă.

2. După ce viitorul poporului e influenţat cu deosebire de către starea sa materială, iară aceasta atârnă în timpul de faţă de la apărarea intereselor şi drepturilor private la scaunele urbariale, dintre care la unele poporul român nici barem câte un votant, iară la toate şi peste tot mai cu seamă numai domnii pământeni sunt reprezentaţi, - să se aplice la acelea barem în numărul egal şi români, de la cari pe drept se aşteaptă, ca fără vreun interes privat vor apăra interesele poporului după tenorea legilor, ca aşa să nu cadă din nou în starea proletară pierzându-şi posesiunea de pământ, care după legi i se cuvine de proprietate nedisputaveră.

3. Ca, precum aşa numiţii coloni s-au răscumpărat din casa statului, aşa şi curialişti, care cu colonii asemenea greutate au purtat, deşi o proporţiune cu mult

mai puțin pământ a posedat, să se răscumpere cu atât mai tare dintr-un asemenea fond cu colonii, cu cât spre aceea nu se pofteste un fond așa mare.

4. În pieptul fiecărui român, iar deosebit în a celui de religie neunită, zace ce[a] mai fierbinte dorință ca neatârnarea bisericii gr.orientale în T[ransilva]nia să fie și pe viitor mai sigură, să se mijlocească rădicarea aceeași iară la starea în care au fost până în timpurile mitropolitului Athanasiu¹, și din care numai prin injuria timpului a decăzut, prin urmare să se rădice iară la rang de mitropolie, cu totul neatârătoare de la ori și ce patriarcate de limbă străină, și aceștiei mitropolii să se supună și episcopiile române a[le] monarhiei de acea religione.

Cu privire la aceasta să se mijlocească pentru mitropolit din fondul statului un salariu amăsurat acestui post, iară banii sidoxiali să rămână și pe viitor cu scop de a susține din suma aceea tineri români la vreo academie juridică a monarhiei, sau spre a se întoarce în alt mod pentru educațiune.

Ca însă ridicarea mitropoliei să ne aducă rezultatul dorit, să se mijlocească acreditate și diplomă împăratească, ca mitropolitul totdeauna episcop și pe viitor să se aleagă de cler, căci pierzându-ne acest drept, ni s-ar înghe o rană de moarte.

5. Ca și până ar urma pe vreo cale dotarea preoților români din Ardeal cu privire la Patenta urbarială din 20 iunie [1]854 să se mijlocească ca acolo unde se fac comasațiuni, ori și care v-ar fi calculul mediu pentru porțiunile canonice, acele nicidecum să nu se dea mai în jos de 25 de jugăre, și pentru dascăli și 12 ½ jugăre, deoarece am observat că pentru preoți români deși moșiile de clasa I au o mărime de câte 40 jugăre, totuși pentru porțiile canonice a[le] preoților români abia se mijlocesc câte 10 jugăre, și pentru dascăli câte 5, care încă urmează de acoloa că poporul român la tribunalele urbariale n-are oameni de-ai săi.

6. După ce mai peste tot la oficiile politice și judecătorești președinții nu-s români, și experiența ne-a învățat că și până acum limba poporului nu s-a băgat în seamă, că cauzele private a[le] românilor se pertractează sau în limba germană, sau în ungurească ca în. ordinațiuni ministr. în privința pertractării cauzelor private în limba poporului *să nu rămână litere moarte*, să se trimită de cătră înaltul ministeriu în tot anul, și anume acum la începutul vre un consiliariu român spre vizitare toate dregătoriile, ca așa în Ministeriu să se poată informa ori și încât prin dregătoriile subalterne se face destul Ordinațiunilor Minist. și dorinței poporului, căci escuzarea în asemenea cazuri cum că partitele române înseși au dorit ca cauzele lor să se pertracteze în altă limbă decât cea română este și va rămâne pentru totdeauna o intoleranță și un neadevăr dejositor.

7. După ce cultura poporului atârnă de la instituțiunile de educațiune, iar experiența destul ne-a învățat, că unde aceste se conduc de bărbați de altă religione e[t] națiune, acele nu numai că nu au rezultatul dorit, ba în mai multe cazuri e în contra intereselor naționale și religioase a poporului, pentru acea să se mijlocească la în. tron împărateasc, ca și pentru acea parte a poporului român care în credință e unită cu biserica Romei, să se denumească un consiliu scolastic de națiunea română relig. gr.catolică, iar și până atunci cauza educațiunii poporului român în

T[ransilva]nia să fie la în.C.r. Locotenentă mandusă de către C.r. consiliariu [de] scoale român Dr. Vasici.

8. Ca în toate gimnaziile ce se susțin de către stat, prin urmare și în cele inferioare în părțile locuite de către români, unde majoritatea studenților e română, o parte a studiilor să se propună în limba română, iar unde și majoritatea nu ar fi română, să se ridice câte o catedră de învățatură pentru limba română.

9. După ce națiunea română română prin injuria timpurilor e lipsită de aristocrație și oameni avuți, pentru ace[e]a dreptul de alegere și de a fi ales la Dieta țării deputat, să se întemeieze pe o bază așa de largă, cât toată inteligența română împreună cu preoții să se poată împărtăși din acele drepturi fără privire la starea posesiunii.

10. Ca poporul român să se poată asigura în contra seducțiunilor din partea partidei răsturnătoare, de cumva vreodată aceasta și-ar ridica capul, să se aplice la toate dregătoriile comunale între români numai ofi[ci]ali de români și anumiți notari, care au ce[a] mai mare influență asupra poporului, căci e cunoscut, că de cumva ori și de unde ar produce cineva vreo scrisoare, cum că românul dorește altă limbă în pertractările cauzelor sale decât care grațiosisimul Imperator i-a dăruit-o o astfel de scrisoare ca subscriere din partea românului, e falsă, e în contra intențiunii e[t] dorinței românului și s-au mijlocit prin ofi[ci]ali de altă limbă decât ce[a] română. Căci românul fără deosebire cugetă întâi numai la ce[a] mai neclătită credință către Augustul Împărat, a doua către prețuirea limbii sale proprii, care de 19 seclă și-au și păstrat-o.

În fine primește, esceleța ta, ce[a] mai etc.

Lăpuș², 1-iu Aug., [1]860.

Copie. Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Varia, nr. 145; publ. fragmentar în: Enea Hodoș, *Din corespondența lui Simion Bărnuțiu și a contemporanilor săi*, Sibiu, 1944, p. 70-71.

¹ Athanasie Anghel – a fost mitropolit între anii 1697-1700, episcop unit până în 1713.

² Târgu Lăpuș, oraș, jud. Maramureș.

Viena, 3 august 1860

Preaonorate domnule !

Cu cauza limbilor e așa precum v-am fost scris, mai am numai câteva a adaoge. În Ungaria nu s-a decis chiar care să fie limba oficioasă în organismul din lăuntru a judecătoriilor, iară încât se ține de limba oficioasă direct cu partitele, sunt

atât judecătoriile cât și advocații îndatorați, resp. îndirepțați, a scrie, a pertracta și a da deciziunile sale totdeauna în limba maternă a partitei: la român, românește, la sârb, sârbește etc.

În Banat și Ardeal nu li s-a iertat până acuma la advocați a scrie într-altă limbă ca în cea germană, însă în privința aceasta se va face schimbare și cât de curând se va da și advocaților din Ardeal și Banat voie a lucra în limba părților, adecă pentru români, românește, pentru unguri, ungurește. Dacă veți pune aceste înștiințări în „Gazeta” ce va să iasă marția viitoare, atunci puteți pune ca secură că „după cum ați înțeles din fântână secură”, în Ardeal și Banat încă va fi iertat la advocați a scrie românește și ungurește, a apăra pe acuzați la pertractările criminale etc.

Românii știu că vor fi mulțumiți cu concesiunile aceste, numai se vor teme că vor rămânea litere moarte ! Ca să nu rămână așa, vază și să îngrijească însuși, guvernul nu poate mai mult. Dacă știe românul ce drept are, vază să și-l ducă în deplinire, unde i se face nedreptate în întrebuintarea limbii, vază și să plângă la locul său și facă de va fi de lipsă și rezistență până acolo până unde iartă legile; să priveghiești la spatele fiecăruia ca nu cumva să nu i se facă vătămare, nu e cu putință.

Nu ar strica preaonorate domnule să faciți un pic de comentariu în această concesiune care așa multe vătămări ale românilor le șterge și cari sunt probă că guvernul într-adevăr și-a propus a observa principiile egalei îndreptățiri.

Cu datele statistice mă tem că nu vă voi putea servi curând, fiindcă sum cuprins cu alte lucruri momentose !

Cu distinctă onoare mă însemn, al d-lor voastre

Viena, în 3 aug. 1860

sincer onorator
V. Popp

„Transilvania”, LIX, 1928, nr. 2, p. 109-110.

85

Zărnești, 6 august 1860

Excelența voastră !

Dacă eu în urmarea binevoitoarei însărcinări primite de la Escelenția voastră prin venerabila scrisoare din 10 iuliu a.c.¹, privitoare la proiectul unei reuniuni românești până acum nu am putut corespunde așteptărilor Escelenției voastre cauza asta, de o parte cumcă eu abstentând cu luna mai din patrie nu

apucasem nici a citi cu atâta mai puțin a subscrie respectiva petițiune națională, carea poate data din 10 mai, ci precum mi s-a spus mai târziu, m-a scris altul presupunând că nu voi avea nimic în contra; prin urmare eu necunoscând cuprinsul petițiunii nu puteam cunoaște nici rugămintele aduse pentru câștigarea unei reuniuni, cum am zice naționale. Am așteptat mult până să-mi vină o copie a acelei petițiuni.

Acum că-i aflu tot cuprinsul îmi iau voia a face Escelenței voastre cunoscut, cumcă deși problema cu acea deslegare binevoită a mă onora, mi se pare a fi din cele mai delicate din câte ne ating pe noi în aceste timpuri cam învolburate, totuși, în coînțielegere cu cei mai inteligenți români de aici, sunt determinat a mă supune acestei lucrări de altmintea foarte interesantă și cred că, pe lângă toate alte ocupațiuni în care mă aflu împresurat, în decursul lunii curgătoare voi putea așterne Escelenței voastre un proiect de statute, la a căror compunere voi fi cu toată luarea aminte la înțiepletele observațiuni preliminare ale Escelenței voastre.

Am onoarea ș.c.l.

Zărnești, 6 aug. c.n. 860.

Bariț

Concept. B.A.R. București, Mss. Rom., 982, f. 3.

¹ Vezi doc. Viena, 10 iulie 1860.

86

Sibiu, 7 august 1860

Präs[idual] No 224.

Hochwürdigster Herr Bischof !

Ohne der ministeriellen Entscheidung über das von Euer bischöflichen Hochwürden Seiner Excellenz dem Herrn Minister des Innern vorgelegte Gesuch von welchem Euere bischöfliche Hochwürden mir mit dem geschätzten Schreiben vom 24. [des] v[origen] M[ona]ts No. 1361 eine Abschrift mitgeteilt haben vorgreifen zu wollen, glaube ich bei diesem Anlasse Euer bischöflichen Hochwürden dennoch nicht vorenthalten zu sollen, dass so wie die Regierung seit der Neugestaltung Oesterreichs die politische Gleichberechtigung der romanischen Nationalität mit den übrigen Stämmen der Gesamt-Monarchie und speziell dieses Kronlandes stets anerkannt, geschätzt und gefördert hat - wie solches unter andere auch die Anstellung vieler in allen Zweigen des Staatsdienstes befindlichen der romanischen Nationalität angehörigen Persönlichkeiten bezeuget - die Regierung

nunmehr auch der rumänischen Sprache im staatlichen Leben die möglichste Berücksichtigung zu Theil werden liess, indem durch die so eben erschienene ministerielle Verordnung, wornach zur Regelung der Geschäftssprache der Behörden in Siebenbürgen besondere Bestimmungen festgestellt wurden, die Berechtigung der rumänischen Sprache zu ihrer Benützung im dienstlichen Verkehr mit den Partheien und Gemeinden gleich den übrigen Landessprachen Siebenbürgens nämlich der ungarischen und deutschen grundsätzlich anerkannt worden ist - das diessfällige Vorgehen der Regierung dürfte daher immerhin geeignet sein, dem rumänischen Volksstamme in Oesterreich die beruhigende Bürgschaft darüber zu gewähren, dass die Regierung in keiner Weise beabsichtige, die romanische Nationalität und Sprache von dem Genusse der gleichen Geltung und Berechtigung mit andern Volksstämmen der österreichischen Monarchie, innerhalb der zur einheitlichen Gestaltung derselben unverkennbar nothwendigen Schranken, irgendwie auszuschließen.

Empfangen Euere bischöfliche Hochwürden die Versicherung meiner vollkommensten Hochachtung.

Hermannstadt am 7. August 1860.

An Seine des Hochwürdigsten Herrn gr[iechisch] kath[olischen] Bischofs
Johann Alexi zu Sz[amos]ujvar.

Liechtenstein
m.p.

Copie. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1860-752.

87

Cluj, 8 august 1860

Cluș, 8 aug. [1]860

Amice Hodoșiu !

Voi, pe semne, puneți prea mare însemnătate, pe întâmplările de aici. Tot ce am făcut, am făcut după regulile înțelepciunii și a împrejurărilor în care ne aflăm. Altmintre nu-ți pot motiva înfrățirea noastră; tu-ți fă singur comentariul. Istoria tramiterii deputațiunilor la Viena e următoarea: noi de aici era să plecăm pe la finitul lui iuliu și cei din Alba în 1-a august; în 28 ori 29 iuliu primirăm din Viena un telegram să stăm pe loc, în urma căruia telegrafarăm și noi la Alba să amâne și ei plecarea. Două zile după aceasta a sosit și scrisoare în care ni se spune cum că cu greu vom avea spese pentru drum, cu greu vom căpăta oameni cari să meargă și cu greu vom reeși la ceva. Telegramul și scrisoarea a venit de la P.¹

De trei zile a sosit și Molnar² din Viena, care a vorbit cu episcopul Șaguna despre obiectul acesta. Episcopul tot asemenea i-a spus lui Molnar, ca să ședem

adecă acasă, pentru că ostenelele noastre nu vor avea nici un rezultat. În astfel de confuziuni, crede-mă frate, nu mai știm ce să facem ! Tu, după ce vei trece prin foc, înțelege-te cu domnii noștri de acolo cum și ce să mai facem. Cătră finitul lunei acesteia mă mut la Alba³ și acolo poate ne vom întâlni. În Alba [î]mi voi aștepta denumirea; [î]mi voi isprăvi deocamdată trebile mele private.

Succes bun ! Te sărută și te dorește al tău sincer

Ioann

Original. B.C.U. Cluj, F. I. Hodoș, Mss. sertar 334/13, nr. 10.

¹ Vasile Ladislau Popp, consilier ministerial la Viena.

² Nicolae Molnar, arendașul domeniului eclesiastic Cluj-Mănăstur, militant al mișcării naționale române.

³ Dr. Ioan Rațiu și-a început cariera avocațională în 1860 la Alba Iulia, unde a rămas aproape un an.

88

Blaj, 11 august 1860

Excelenția voastră doamne epe. caes. r. consiliar de stat actual intim !

Când și națiunea noastră română de nedreptățile și fanatismul mai multor veacuri în patria sa fu urgisită, scoasă din numărul popoarelor și despoiată de toate drepturile cetățienești, care, prin preamarea îndurare a marelui părinte a patriei și a tuturor popoarelor din Monarhia austriacă și al nostru drept și temător de Dumnezeu domn și cavalerescu Împărat Francisc Iosif I, se află dăruită și mângăiată cu dorita și de mult așteptata libertate și acum așezată legalmente în egalitatea tuturor drepturilor civile dimpreună cu toate celelalte colocuitoare națiuni. Și cu tot dreptul acum așteaptă ca și colocuitoarele și surorile sale națiuni, naționalitatea și limba românului, care cu sângeros și dureros preț și răbdare în contra tuturor nedreptelor asupririi a veacurilor și nu cu mai puține merite până aici și-au fost răscumpărat-o și păstrat, să o respecte și în comun într-o aceea să conlucre ca după părinteasca intențiune a preaînduratului nostru monarh și a înaltului său regimen, precum și după dreptul egalității, în administrațiunea publică și naționalitatea și limba românului să se bucure de asemenea drepturi și beneficii cu naționalitățile și limbile colocuitoare.

Atunci începură cei mai grei nori a se ivi pre ceriul românului cel ce se vede a fi senin, carii ameninția cu totală nimicire a dreptei sale speranță, deoarece colocuitoarele națiuni carii de nedreapta sa [!] asupra națiunei noastre fără cruțare exercitata supremație nu lesne-și poate uita, nu numai

autonomia naționalității și limbei sale, da și avutele mai nainte de 848, cu eschiderea românului, privilegii, prerogative și imunități a și le restabilisa și recâștiga din toate puterile se silea.

În așa critici, pentru naționalitatea și limba română, timpuri fiind cu multă înțelepciune și încă cu mai multă părințiască îngrijire și iubire pentru binele de comun a tuturor popoarelor a marei și puternicei sale Monarhii, organizat și conchemat de preaînduratul nostru monarh înmulțitului Consiliu Monarhic, Reichs-Rathului, în care să fie reprezentate toate naționalitățile și între a cui vrednice mădulari cu bucurie te salutăm și pe excelenția voastră, toată speranția și așteptările noastre a românilor fură cântate asupra aceluia preaînalt Consiliu și nu fără efept. Pentru că și în acest preaînalt Consiliu, ivindu-se și aducându-se pe față tocma de la unii reprezentanți a colocuitoarelor națiuni tendințele, de carii nu fără temei ne temem și carii mai mult sau mai puțin era pentru egalitatea naționalității și a limbei române foarte asupritoare și amenințătoare, nu fără nespusa noastră bucurie am aflat din foile publice că Excelenția voastră cu zel și animă de român, precum se aștepta și se cuvinia unui dintre cei mai zelos căpeteniei a poporului român, în fața reprezentanților întregii Monarhii, ba în fața a toată civilisata Europă, ați reîmpins acelea prejudicioase tendinții și cu căldură ați apărut drepturile egalității între colocuitoarele alte națiuni și a naționalității și limbei române.

Deci, dară, pentru acest de adevărat naționalist și patriot arătat zel, învâpăiața dragoste sinceră și neclătită către comuna noastră naționalitate și limbă alipire așa splendid dovedite, pimește de la noi Excelentissime doamne, preaadânca noastră mulțămită și recunoștință, care în numele nostru, a clerului și poporului nostru, cu acea fierbinte a noastră oftare ți-o aducem ca Împăratul Împăraților și Domnul Dumnezeu, pe excelenția voastră în această preastrălucită, da, deodată, și colțiuroasă și spinoasă carieră și arenă în care aveți de a decerca mult și de aici încolo pentru binele de comun a patriei și națiunii noastre, să vă țină sănătoși cu darul și nemărginita sa înțelepciune să vă conducă spre tot binele și totdeauna de câte ori între țărmurile margini a terenului pe care aveți a sta și lucra și se va da prilej bun de a vă putea pentru binele de comun și a patriei și a națiunii noastre oști, să vă scoată cu glorie și învingător.

Despre alta, cu osebită venerațiune și frăținățiesc estim totdeauna rămân,

Blăș 30 iuliu/11 august 860

[Alexandru Sterca Șuluțiu]

Concept. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1860-663.

Braşov, 13 august 1860

Escelenția voastră !

Înalt[ul] emis ministerial prin care dulcea noastră limbă română se repune în rândul limbilor oficioase ale patriei¹, au străbătut și la noi în cele mai îndepărtate margini ale întinsei Monarhii austriace.

Din cuprinsul aceluia înalt emis de mult dorit am avut plăcuta ocaziune a ne convinge că excelenția voastră cunoașteți prea bine dorința lealei națiuni române, cunoașteți că naționalitatea numai prin limbă se manifestează și de aceea, în asta înaltă chemare, cu toată prudența știți a mulțami și a înfrăți pe diversele națiuni ale acestei frumoase patrii comune, precum înfrățește și binecuvântă un părinte bun pe toți fiii săi.

Subscrișii se grăbesc, dară, în numele a 56.000 suflete din ținutul Braşovului pe care le reprezintă, a te asigura, excelentissime, că credința, alipirea și devotamentul națiunii române va conlucra totdeauna lângă excelenția voastră pentru tronul maiestății sale împărătești; se grăbesc, prin aceasta, a vă aduce cea mai adâncă mulțămită și recunoștință și a declara că ei nu vor fi cei din urmă cari vor sta totdeauna gata a-și dovedi credința lor prin fapte și nu vor înceta a înălța cele mai fierbinți rugăciuni la ceruri pentru majestatea sa și excelenția voastră, cari ei nu fac aceasta spre a vă celebra meritele, căci ele sunt mult mai ilustre decât prin aste câteva șire se adaugă ceva la laurea faptelor celor mărețe ale excelenției voastre.

Primiți, dară, excentissime aceste expresiuni de mulțămită ca din cele mai sincere inimi și, fiindcă noi suntem însufleșiți de acea ferbinte dorință ca mai sus lăudatul emis ministerial să devie lege statornică și să se publice prin Foaia legilor, cădem cu cea mai adâncă rugăciune la bunătatea exceleției voastre ca să vă milostiviți a ne îndestula și acea așteptare și prin urmare a vă încorona în tipul acesta fapta cea preastrălucită a excelenției voastre pentru națiunea noastră română.

Comuna bisericeii S. Nicolae din Braşov, prin:

Ioan Petric, Iosif Barac, G.N. Burbea, N. Pădure

Braşov, 13 august 1860

Vasile Olteanu, *Acte ...*, p. 150-151.

¹ Vezi supra, doc. Viena, 9 iulie 1860.

Gherla, 18 august 1860

Noi, Ioan Alexi, cu îndurarea lui Dumnezeu și grația Sântului Scaun Apostolic a Romei, episcopul greco-catolic a Gerlei, abatele preasânt Mântuitorul de Lekér¹, onoraților frați vicari episcopoești, protopopi, administratori protopopești și surogați protopopi, onoratei noastre preoțimi parohiale, tuturor clericilor, dascălilor școlari, cantorilor, curatorilor, ctitorilor băsericești și tuturor creștinilor din eparhia noastră de orice deregătorie, stat și stare !

Dar vouă și pace de la Dumnezeu Tatăl nostru și de la domnul nostru Iisus Christos ... [lipsă din text], Dumnezeului meu pururea de voi pentru darul lui Dumnezeu care s-a dat vouă întru Christos că întru toate v-ați îmbogățit într-însul, în tot cuvântul și în toată știința. I. Cor. 5. Mare a fost bucuria animei mele când acum în zilele mai decurând trecute am fost în persoană la mai mulți dintră voi și am văzut și am simțit că cu adevărată dragoste fiască m-ați primit ca pre păstoriul vostru că m-am dus la unii dintre voi și în acele parohii a Eparhiei acestia în cari doară de una sută și mai mulți ani n-a pășit Arhiereu.

Căldura credinței a aprins animile voastre că ați văzut pre Păstoriul vostru în mijlocul vostru, focul cel nestins al dragostei a cuprins anima mea văzându-mă întră voi preoți, șierbi credințioși adevărați a lui Christos. Lacrimi de bucurie curgea din ochii mei și anima mea cea părințiască s-a umplut de nespusă bucurie când am văzut pre poporul român cel dreptcredincios, pre fii mei cei buni, duci și blânzi, cari moravurile și virtuțile cele strălucite le-au păstrat în lăcașurile strămoșești și în vatra părinților neîntinate până în ziua de astăzi !

Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu și pre pământ pace între oameni bunăvoire. Că voi ați păzit cuvintele mele și ați pus la animă graiul părintelui vostru, precum v-am deșteptat ca de casa Domnului, de sânta băserică și de școală carea este fundamentul băsericeii să aveți bună îngrijire, pentru că în sânta băserică câștigați îndreptare carea este una lumină, carea șterge toate întinațiunile sufletelor noastre și sufletele mai frumoase și mai strălucite le face vărsând dar pre care sancta scriptură îl numește arvuna Duhului sânt. II. Corinth I 22 și 55.

Școala este grădina cea preapretiuită în carea se cultivează și cresc florile și plantele cele crude și tinere spre folosul sântei băserici și al statului. Toată speranția noastră este tinerimea școlară că numai creșterea ei cea bună apromite fructe dulci și de toată îndestularea. De sustarea școalelor se îngrijește statul ca fericirea cea temporară și vecinică toți supușii Împărăției Austriei să o ajungă.

Pentru noua întemeiere a acestei fericiri s-a îngrijit Maiestatea sa, preaînălțatul și preaînduratul nostru Împărat Francisc Iosif I când prin înaltele sale orânduielei a mărginit ca în Ungaria și Transilvania în privința limbei să fie respectate toate și lucrurile respectivilor locuitori să se pertracteze în limba mamei lor, a românului românește și oficialii încă sunt îndatorați fiecărui locuitor în limba lui să-i estrădee făcutele diposițiuni.

Drept firesc și nedisputaver este ca tot omul să vorbească, să scrie și să se întrebuințeze cu limba națiunii sale, cu limba maicei sale de la care s-a născut. Limba cea mai dulce este aceea care o am supt cu laptele maicei noastre, care o am învățat culcați fiind pre peptul dulcei maicei noastre, carea cu ferbinte dragoste ne-au nutrit în sânul său. Deci numai acela este adevărat fiu al maicei sale carele vorbește limba ei totdeauna și în toate timpurile o folosește și înainte de toate o prețuiește. Iară care fiu și fiică aceste mai strânse datorinți ale sale nu le împlinesște acela și aceea arată înstrăinare și cea mai mare nepăsare de maica sa.

Una nepăsare ca aceasta este cea mai urăcioasă nemulțumire ! Aceasta este leapădarea și rătăcirea fiului pierdut ! Este păcat înaintea lui Dumnezeu și înaintea oamenilor ! Înălțatul Împărat ne-au dat asemenea îndreptățire cu celelalte națiuni în privința naționalității și a limbei ca și noi să trăim și să ne folosim cu acele și să nu retăcem cu grația și bunătatea împărătească. Deci cum să ne lepădăm noi de dreptul acesta ? Nu este iertat a renunța dreptului carele este al dulcei maice națiuni române !

Acest drept a limbei noastre române îl ține și sânta băserică așacât din timpurile cele mai viforoase Băserica totdeauna a susținut națiunea și limba. Și așa am rămas preoți cuvioși, înțiepleți iubitori de maica sânta băserică și națiune. Așa au rămas poporul român credincios, curat cătră aceste și și-au ținut românul limba sa ca un tesaur neprețuiver pre care o au de păstrat ca și viața sa !

Datorința aceasta și-au împlinit-o preoții pururea cu cea mai mare căldură și au dat exemplele cele mai strălucite poporului despre zelul cătră națiunea și limba sa. Acestei sante datorințe ați răspuns și voi iubiți în Cristos frați și fii, nu numai acolo unde poporul a fost curat, curat și nemestecat în locuință cu alte neamuri și limbi, ci și acolo unde a șiezut mestecat cu aceste (afară de puține esceptiuni) sub preablândul sceptu al Înălțatuluui nostru Împărat.

Nu am crezut ochilor când am cetit și am înțieles că în Marmația unii dintre preoți și dintră mireni carii sunt povățuitorii poporului au subscris cerere la înaltul minister pentru introducerea limbei magiare în scrierea protocoalelor funduare cari tocma din intențiunea înaltului regim pot și trebuie să se scrie în limba română.

Datorința noastră a tuturor este a susținea limba maternă română, a o studia și învăța și mai ales tinerimea cu cea mai mare diligență să se apuce de ea și bine învățând-o să se facă apți de a putea ocupa vreun post în oricare deregătorie civilă. Deci, nimărui este iertat a se lăpăda de limba sa cu atât mai puțin nouă !

Dacă s-a întâmplat, dară, ca unii preoți și mireni din Marmația au făcut acest mare păcat în contra națiunii și a băsericei când au petiționat pentru ducerea cărților funduare în limba străină, această faptă este foarte nesocotită și arată răciala cătră națiune carea până acuma au fost cu adevărată alipire cu toții ! Pentru aceea cuget că acești câțiva preoți marmațieni au devenit la pasul acesta prin una neînțelegere cugetând că în limba noastră nu ar fi iertat a se scrie cărțile funduare ! Însă cred că dânșii acum cunosc că au făcut pași rătăciți !

Așadară, să ne respectăm limba cu toții ca aceea să fie respectată și de străini ! Deșteptați-vă și aduceți-vă aminte și precum în persoană am cuvântat vouă să aveți dragoste către Dumnezeu și credință neclătită către Înălțatul Împăratul nostru Francisc Iosif I și către preaînalta Casă domnitoare austriacă, de la carea noi românii mult bine am luat. Aveți pace, dragoste către celelalte națiuni, căci toți locuitorii sunteți fiii lui Dumnezeu și credincioși supuși ai Împăratului. La această iubire ne învață și legea lui Christos: „Să iubim pre deaproapele nostru ca pre noi înșine,„. Așa ne învață și sântul Pavel, apostolul: „Fii pildă credincioșilor cu cuvântul, cu viața, cu dragostea, cu credința, cu curățenia,„. 1. Tim. 4.12.

Cartea aceasta a noastră să o cetiți credinciosului popor în biserică în toată parohia și să o împrotocolați.

“Darul Domnului nostru Iisus Christos și binecuvântarea mea arhierească să fie cu voi cu toții. Amin,„.

Dat în curțile reședinției noastre episcopoești în cetatea Gerlei în sărbătoarea scaimbărei la față a Mântuitorului nostru Iisus Christos în 18/6 august, anul Domnului una mie optsute șazăci. Preaiubitorul vostru părinte,

Ioan Ep-pul

A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1860-752, f. 5-6.

¹ Titul de abate de Lekér i-a fost conferit de împărat lui Ioan Alexi, pe timpul vieții sale, cu scopul ca din venitul lui annual, 1.000 fl., să susțină un seminar diecesan, ceea ce s-a și întâmplat.

91

Viena, 21 august 1860

Maiestatea voastră, preaîndurate Împărate și Doamne !

Credința și evlavia cea sinceră crezută de la părinții noștri către sfânta biserică a religiunii orientale, de care ne ținem, ne îndatorește a ne apropia de tronul Maiestății tale și a ne ruga pe temeiul canoanelor bisericești positive și cu privire la petițiunile cele multe și până acum nepertractate ale coreligionarilor și conaționalilor noștri cu cea mai adâncă supunere, ca Maiestatea Ta să te înduri preagratios a conduce ca și acca parte a națiunii române care o mărturisește religiunea orientală să-și poată câștiga ierarhia sa bisericească, care din privințe politice li se împiedecă în veacul al 18-lea și să se poată constitui bisericește în înțelesul canonului 34 apostolesc și canonului 8 al sinodului III ecumenic; căci în puterea acum citatului canon apostolesc „se cuvine episcopilor unei națiuni ca să știe pre

cel dintâiu între dânsii”, apoi în puterea canonului 8 al sinodului ecumenic III „ierarhia cea împedecată în existența sa are dreptul deplin a se pune iarăși în starea sa de mai înainte”.

Este un adevăr istoric, că noi chiar și sub sceptrul casei preînalte imperiale austriece am avut ierarhia noastră română, căreia îi preșezură trei mitropoliți, unul după altul: Varlaam de la anul 1688-1693, Teofil de la anul 1693-1697 și Atanasie de la anul 1697-1700, iar în diecesă Orăzei Mari guverna biserica episcopul Efrem, carele muri la anul 1695.

Tocmai această împrejurare istorică și juridică bisericească este care ne îndatorește pe noi a protesta în contra petițiunii de curând așternută Maiestății Tale, prin care Excelența Sa preasântitul domn mitropolit al Carlovițului Iosif Raiacici se ruga a subordona pentru totdeauna mitropoliei sârbești diecesele ierarhiei române pe calea regimului politic.

Noi am înțeles cu mirare fapta aceasta îndeplinită a domnului mitropolit, pentru ca lăudatul arhipăstoriu în cele două conferințe ce le ținu cu noi despre anumita petițiune poftindu-ne a o subscrie împreună se pot convinge deplin, că noi convinși de opiniunea contrară protestăm în contra propunerii sale și-l admoniarăm sărbătorește a nu o așterne.

Noi trebuie să declarăm petițiunea memorată ca una ce este lipsită de tot fundamentul bisericesc cu atât mai vârtos, fiindcă statu quo al mitropoliei carlovițiane și al episcopilor sârbești cu ierarhia împedecată politicește vădește starea cea abnormă a bisericeii noastre cu privire la creștinii români, pentru aceea și ierarhii sârbești nu se pot primi după dreptul canonic de capi bisericești ai preoției și creștinilor lor români, ci numai de arhipăstori provizorii ai aceloră în conformitate cu sus amintitele canoane, nemaiuând în socotință și acea faptă constatată, că mitropolia carlovițeană nu se înființă în urma orăduielilor generale bisericești, ci pe temeiul măsurilor politice, după ce urma emigrarea unei părți a națiunii sârbești din Turcia, pe când mitropolia română cea împedecată din Austria e o plăsmuire a legislațiunii bisericești ecumenice; de aceea patriarhul constantinopolitan Antoniu, în 13 august 1391, subordonă arhiepiscopului ardelean episcopul Muncaciului și apoi cei doi mitropoliți ai noștri, Teofil, la anul 1693, și Atanasie, la 1798, așadar într-un timp când Ardealul se ținea de coroana Austriei, nu se hirotoniră prin mitropolitul Carlovițului, care mitropolie se înființă de nou la anul 1690, ci prin exarcul patriarhesc din București, în conformitate cu obiceiurile cele vechi.

Mitropolia noastră se bucură și de pozițiunea sa legală în stat, ce se vede din diplomele regilor Vladislav, din anul 1491, și Mathia din anul 1479.

Nu mai puțin se află și episcopia Bucovinei în stare bună, pentru că la încorporarea Bucovinei cu Austria episcopia se rupse de la al ei scaun mitropolitan primitiv și legiuit din Iași.

Pe temeiul adevărilor aduse înainte ne luăm cutezare a te ruga pre
Maiestatea Ta cu cea mai adâncă supunere:

I.

Să te înduri preagrațios a concede restaurarea mitropoliei pentru
românii bisericei orientale ai diecesei Ardealului, Timișoarei, Vârșetului și
ai Aradului, cu eschiderea părții sârbești și pe realizarea aceleia să te înduri
a concede ținerea unei adunări a episcopilor și bărbaților de încredere din
memoratele episcopii sub președinția celui mai bătrân episcop.

II.

Să te înduri prea grațios a concede asemenea episcopiei bucovinene
ținerea unei adunări din preoți și mireni cu scop de a regula afacerile cele
bisericești ale lor:

Așternând Maiestății Tale această preaumilită rugămintă, suntem
pană la moarte în cea mai adâncă smerenie etc.

Andrei baron Șaguna, Andrei de Mocionyi, Nicolai baron Petrino

Viena, în 21 august 1860.

Ilarion Pușcariu, *Metropolia Românilor ortodocși din Ungaria și Transilvania*, III, Sibiu,
1900, p. 166-68; Păcățian, Teodor V., *Cartea de aur ...*, II, Sibiu, 1902, p. 100-102.

92

Blaj, 21 august 1860

Atunci când preabunul și înduratul nostru Monarh voește naționalitatea și
limba română a o rădica la dignitatea și egalitatea tuturor drepturilor și
privilegiurilor a tuturor celorlalte naționalități și limbi din Monarhia austriacă,
atunci când înaltul regimen și Ministeriu Justiției face cele mai drepte, mai legale și
mai dorite legi și dispozițiuni ca *limba română întocma cu toate limbele a tuturor*
naționalităților să se respecte în procese și în toată publica administrațiune și la
gătirea documentelor publice ca și în protocoalele cadastrale (Gründbücher, Telek
Könyvek) unde este numărul românilor în preponderență și anumit pentru Ungaria
în comitatul Marmoroș și în partea de miazăzi a comitatului Biharia etc., în limba
română să se gătească și să se daie.

Atunci când mădulările Consiliului Monarhiei (Reichsrath) cari sunt din
sânul națiunei noastre și reprezentează pe întreaga națiune română în preainaltul
acela Senat Monarhic din toate puterile sale se nevoiesc în fața a întregii
Monarhiei care este acolo reprezentată, ba în fața a toată Europa în contra tuturor
relelor și preapăgubicoaselor tendințe a aceloraș cari prin exclusive privilegii a

limbei națiunii sale voesc iarăși a rădica supremația naționalității sale ca dinaintea anului 848 asupra națiunii române, pentru că inegabil lucru este că a căreia națiuni va domni limba, aceasta și naționalitatea va avea supremația asupra altor colocuitoare națiuni, a apăra egalitatea drepturilor națiunii și limbii române !

Atunci zic când emancipațiunea națiunii și a limbei române de sub vechiul și greul jug a servitutei și a apăsătoarei supremații a colocuitoarelor națiuni cu puternicul ajutor a iubitului și dreptului nostru Monarh și regimem era asigurată și în proiect ca să se pună în viață, oh, atunci din drepturile aceste sante, clenodiile aceste prețioase a întregii națiuni se năzare, ba se vândură, că înalta această faptă de cât o prodițiune și vânzare a națiunii prin frații și fiii noștri cei sufletești din Maramurăș.

Că nimic mai rușinător și mai dureros nu poate să fie pentru întreaga națiune română, nemic pentru existența și egalitatea drepturilor ei mai periculos sau însuș și pentru înaltul regimem și Ministeriul Justiției înaintea a toată lumea civilisată, nu zic a colocuitoarelor națiuni mai compromițător decât nesocotitul și demnabilul acel pas a românilor noștri din Marmoroș cari la 31 iulie a.c. îndrăsniră a petiționa de la justițier [!] ministru ca în Marmoroș și pentru români Grundbuchu¹ nu în limba română ci în cea magiară să se gătească !

Oh, cât de dureros se adeverește și prin rușinoasa oarbă această faptă despre națiunea noastră zisa prorocului „perirea ta dintru tine, o, Israile,, !

Oh, câtă rușine aduce această faptă de jos a marmoroșenilor noștri frați români de acum glorioasei pomeniri și mărețelor umbre a străbunilor lor străbuni cu un mare Bogdan și cu puternice colonii române cari din Marmoroș au colonisat Moldova și au pus acolo un sad [!] și un fundament nesurupat la un stat românesc puternic și plin de viață.

Sculați-vă glorioase umbre și plângeți de se poate cu râuri de lacrimi spăla și curăți și voi cu noi perfidia și lovitura cea de moarte care pe furiș strănepoții voștri și frații noștri din Marmoroș au făcut-o și dat-o emancipărei, ba vieții și existenței politice a întregii națiuni din Monarhia austriacă. Că națiunea care nu are privilegiul egalității sale, a limbei sale în administrațiunea publică politică a patriei sale este ucisă politicește.

Însă noi, cari poftim din inimă binele națiunii noastre și dorim ca ea împreună cu celelalte colocuitoare națiuni de aceleași drepturi politice nu mai multe și mai mari, da nice mai puține și de mai mici, să se bucure în patria sa, cât și preabunul nostru Monarh și preadreptele dispozițiuni a înaltului Guberniu și Ministeriu de Justiție c.r. apostolicestiei sale majestăți, cu atâta îndurare le-au dăruit și națiunii române din Monarhia austriacă nu putem rămânea numai pe lângă expresiunea nemărginitei noastre dureri și rușini, da noi trebuie în contra unui așa atentat de nimicire asupra egalității, drepturilor și privilegiurilor a întregii noastre națiuni de frații noștri din Marmoroș făcut, toți ca unul să ne sculăm și solemniter, acolo unde se cade și trebuie, să protestăm și recere grabnica vindecare și îndreptare.

Noi credem că privilegiurile, excepțiunile sau egalitatea drepturilor civile și politice care se dăruiesc cu atâta îndurare de un așa mărinimos drept și temătoriu de Dumnezeu Monarh, precum este domnul și domnitoriul nostru Împărat Francisc Iosif I, despre a cărui pietate și iubire de dreptate mai mare în zădar vei căuta la toți domnitorii între hotarele acele a lumii cari le încălziesc soarele, sunt adevărata proprietate și prețioasele clenodii a întregii și nu numai a unei părți a națiunii române cari după placul său nice de persoane singuratice, nice de corpotațiunile întregi a ținuturilor, nu se pot fără voia și știrea întregii națiuni în corpore [!] sau dăru, înstrăina, vinde sau în favoarea altor colocuitoare națiuni a le dăru și a se lăpăda de dănsule.

De aceea, noi am fi de aceea părere ca noi eppi cu clerurile și cu alți inteligenți din diecesile noastre cât se va putea mai în grabă să gătim sau în corpore colective sau fieștecările eppu cu clerul și inteligența poporului său deosebi una petițiune către Majestatea sa sau către Ministeriul de Justiție în acest înțeles că deoarece înaltele dispozițiuni a Ministeriului de Justiție din 21 iunie a.c. făcute pentru ca Protocoalele cadastrale, Grundbuch-urile în teritoriile acele a Regatului Ungariei unde numărul unei naționalități preponderează să se facă în limba naționalității preponderatoare cu numărul, consecventer în Maramorș și în Comitatul Biharului de Miazăzi și unde elementul românesc preponderează să se facă și ducă acele Protocoale în limba română sunt întemciate pe dreptate și egalitatea politică și civilă a drepturilor tuturor naționalităților și limbilor. Ba, acele prea drepte și înțelepte legi și dispusețiuni pentru limba și naționalitatea română sunt o așa proprietatea concretă a tuturor românilor din Monarhia austriacă de preaînduratul nostru Monarh ca nește priincioase clenodii dăruită nu singur românilor din Marmoroș da întregului popor român din toată Monarhia Austriacă, cât de acela privilegiu și dar a Monarhului, românii din Maramorș sau orișideunde, fără învoirea și știrea a toată națiunea română din Monarhia Austriacă în favoarea altei naționalități nicedecât nu s-a putut lăpăda. Așadară, noi acest act și pas a românilor fraților noștri din Marmoroș îl declarăm de nelegiuit și nul și protestând solemniter în contra actului acestuia ne rugăm de Majestatea sa și de înaltul Ministeriu de Justiție ca să nu-l primească ci să-l socotească de nul și de nelegiuit și dispozițiunile înaltului Ministeriu de Justiție în privința limbilor în care are de a se găti Grundbuch-urile încă și în Marmoroș să se ducă și peste voia românilor de acolo cari nu au drept de a contrazice drepturile comune a întregii națiuni române din Monarhia austriacă, în limba română.

O asemenea și în acestaș înțeles formulată recvisițiune după a noastră părere, ar fi bine a să trâmite și la mădularile întăritului Reichsrat-ului din Viena cari reprezintă acolo națiunea noastră din Ungaria și din Transilvania. Ca în acest înțeles să lucreze și să apere și ei în Reichsrath interesele națiunii și a limbei române.

La toate aceste așteptând cât mai grabnica și frășasca opiniune și a Excelenței (Ilustrității) voastre cu osebit a venerațiunei și frățiescului estim cult rămân,

Blaș. 21/9 august 860

[Alexandru Sterca Șuluțiu]

Concept. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1860-687, f. 1-4.

¹ Cadastrul.

93

Pesta, 22 august 1860

[.....]

Post scriptum, în 22 August.

Tinerii trecuți în România sunt: Orghidan din Brașov, jurist absolut în Viena și cu examenele de stat făcute bine; a mers în vara trecută; ăstimp s-a dus Constantin Olteanu din Sas Reghin, absolut jurist în Sibiu, în mai a fost aici, venind de la Viena, fiind acolo la sora sa (muierea d-lui Vasiliu Pop, consiliarul); Circa, absolut jurist și alumn în Theresianum, din Brașov a mers în iulie; chiar astăzi a plecat unul din Pesta, Teodor Popa, asemenea absolut, născut în comitatul Aradului. Peste puține zile vrea să plece Molnar, născut în comitatul Sătmarului, absolut teolog în seminarul central de aici, și după ace[e]a după sistemul vechi, absolut jurist în Universitatea de aici; acesta tânăr, de etate 31 ani, nu i-a plăcut a fi preot, ci mai bine militar; însă nu a vrut să intre în miliția austriacă; pe timpul bătăliei orientale trecând d. Maiorescu pe aici, l-au rugat ca să-i mijlocească a intra în miliția românească; nu i-a mijlocit, și așa a rămas pe aici fără un scop, deoarece lui nu-i plac științele serioase. Are cap foarte bun, însă nu a făcut examene de stat, care le putea face pre[a] lesne, pe când absolvise el (1855 iulie). A vrut de multe ori să intre în miliția austriacă, dacă nu poate în cea românească, însă eștilalți români nu l-au lăsat, ci l-au îndemnat sau să facă examene, sau să aștepte ca să poată intra în cea românească. Acum are pas, însă nu are bani destui de drum. El zice că chemarea lui nu poate fi alta decât a fi militar, va fi călăreț și se va ruga să-l pună ca militar comun (Gemeiner) și apoi având el cărți militărești în mână, a lui să fie vina, dacă nu va fi demn de avansare și de numele „soldat român”. E fecior foarte isteț și personat. E rău că nu știe românește gramatic, ci numai poporal, cum

vorbesc pe la ei, și cât a învățat între românii de aici (e fecior de preot românesc). Mai vrea unul să meargă, Korkes de la munte - în Ardeal - absolut în Lemberg, feciorul feldcapelanului de la un regiment transilvan ce zăcea mai [în]a[i]nte în Galiția. Acesta e un copil foarte escelent, istoric bun, jurist bun, cu animă și caracter rar și demn a fi exemplar la tinerii români. Acesta a făcut rigorozul prim cu excelență, însă fiind sărac și lucrând pe la avocați, abia s-a putut susține, nu a putut plăti taxa pentru rigoroș și trecând doi ani după cel prim, și-a pierdut dreptul de a-l putea face al II-lea. Așa s-a dezgustat și desperat de a-și mai putea ajunge scopul, mai ales dacă va dura sistemul acesta prezent. El nu are voie să meargă în Țară, că el își iubește munții săi, și nu vrea să-i lase, ca să se îndese pe acolo unguri și nemți. El e prea simțitor ca să poată suferi de la cei [de] peste Carpați numele de venetic, el cunoaște în sine mai mare demnitate patriotică, decât să fie demn de privirile desprețuitoare a[le] fraților cari-s prin București, și vorbesc mult de naționalitate, și apoi nu fac nimica. El tot așteaptă că doară va fi mai bine și la noi. El e aici în Pesta din [1]856. Tot în iulie s-a mai dus în București un medic, Iacob Banciu, doctor de medicină, și abs.ocul. (coșcolar numitele), născut mi se pare în Orăștie sau în cercul ei; acest tânăr a fost sustenat de cătră esc. Șaguna.

Stimate unchiule ! Un consiliar la Curtea apelativă în Budapesta, m-a chemat să mă duc cu feciorul lui la sate, unde are un castel frumos, și un bun de 1500 jugăre de mare, cu scop[ul] ca să stau de fecior să învețe ca să poată face rigorozul al II-lea în finea lui octombrie. Feciorul e foarte tânăr și nu-i prea place să steie la studiul dreptului rom[an] și can[onic] îi mai place să facă dem[onstrații] și după aceea să cetească alte cărți, de care au foarte multe și frumoase. E copil cu talent bun și foarte cetit. Tatălui său îi place de mine și zice că nu-mi trebuie să fac alta, decât să nu-l las să cetească alta ce, decât celea pentru rigoroș (căci altminte e foarte diligent). Acolo avem ospățiu bun, vipt bun și aer bun și putem fi acolo până la toamnă când va veni doamna cu familia în cetate. Io această condițiune o am primit pentru că nu e spre stricarea mea, ci din contră spre bine, deoarece nu trebuie să cheltuiesc aici și apoi mă și recreez, de învățat pot învăța că nu am alta de lucru.

Din banii primiți am plătit 40 fl. datoria; mai am să plătesc 25 fl., însă aceștia numai mai târziu. De acolo de la țară [î]ți voi scrie îndată; acum nu știu cum va fi cu primirea banilor, dacă vei trimite pentru Lexicoane, lăsați-le până la toamnă, că vin îndărăt.

obedient Ioan m.p.

A.N.D.J., Cluj, F. Simion Bărnăuțiu, nr. 81; publ. în: Coriolan Suciu, *Corespondența ...*, p. 267-269.

[Viena, 20-25 august 1860]

Stimatisime d-le redactor,

Am aflat că va fi mai bine ca „Gazeta” noastră să se infoarme despre cele ce se întâmplă în consiliul imperial de-a dreptul prin noi, decât prin străini și pentru aceea, deși copleșiți cu ocupațiuni oficiale ca nicicând până cum, apucați totuși a-ți însemna momentele cele mai interesante din ședințele de până acum.

Am adaus un ce alta, pentru că oamenii noștri vor a fi tămăiați și, dacă vom a face ceva spor cu ei, caută să le facem plăcerile. În cazul prezint cred că nu va fi publicăciunea fără folos comun și pentru aceea n-avui cuvânt a refuza dorința respectivă.

Săptămâna trecută S. Șaguna era să se prindă în cursa maghiarilor, dar s-a speriat de rezistența ce află atât la Mocioni cât și la mine și la alții; apoi mai ajunse și „Gazeta” cu articolul meu, ce-l cură binisor¹. E lucru lung și prea delicat, dar l-am luat ad notam !

Depeșa d-tale m-a aflat afară la țară, Perchtoldsdorf, unde mi-e familia peste vară și unde petrec și eu câte o zi pe săptămână, când pot scăpa de cancelarie. Eu în depeșa mea pricepusem nu articolul meu, ci epistola lui Mocioni, prin care-ți trimise 100 fl. Aceasta doriaș ca să se publice, că doară va mai îndemna și pe alții la asemenea.

Broșura noastră în a doua edițiune e mai coreasă și trece de minune².

În zilele trecute contele Hartig, bătrânul, unul din cei mai maturi politicieni, într-o adunare se pronunță pentru principiile din opul nostru. Iar maghiarii se prepar a răspunde cu un pamflet ce vor a tipări afară în Germania. Vom vedea !

Ieri percepui în Pesta un opșor maghiar intitulat „Magyar elem” – Elementul maghiar – de la statisticul Fényes³. Vorbește de români cu tot respectul, ne numește tot frații români și națiune frățiească, dar altminte e plină de falsități (7 milioane de maghairi !). Îmi pare rău că n-am timp pentru o recenziune.

Tot lipsa timpului mă împiedică a români cârticica noastră, ma că din toate părțile doresc și pretinde aceasta.

Mocioni e de părerea ca să facem iarăși broșura aici, mai cu seamă pentru mai mare lățire, dar eu voi griji ca cele mai interesante părți mai înainte să se publice prin „Foaia” d-tale.

Pe Petrino⁴ nu-l putem face să protesteze în contra împreunării Bucovinei cu Galiția, omu e amăgit de leși, dar Mocioni și Șaguna își vor face datorința.

Mocioni îmi promise că va să înduplece pe bătrânul Sina⁵, ca să mai facă și el ceva, - cu punga – pentru români. Mocioni îmi mai promise că în curând se va pune în capul unei întreprinderi naționale, anume pentru

înființarea unui fond de stipendii – cu una subscripțiune de zece mii și va îndupleca și pe alții. Dar acum ne e plin capul de câte toate altele.

După știrile mai noi, sudo-slavii ar fi plecați a sprijini mișcările maghiarilor, spre a aduce pe Austria în mai mare confuziune și perplesitate. Noi, cred că ar fi bine să ne ținem pe cât se poate, neutrali, până cerul va aduce momentul ca să ne putem pronunța în propria noastră favoare.

Tinerimea noastră e bine însuflețită, de minune !

Lui Mocioni maghiarii de repetate ori îl amenință cu asasinat. Vezi ticăloșia fraților noștri ! Al d-tale sincer stimător

V. Babeș

„Țara Bârsei”, I(1929), nr. 2, p. 88-90; George Cipăianu, Ana-Maria Cipăianu, *Correspondența lui Vincențiu Babeș, II (Scrisori trimise)*, Cluj-Napoca, 1983, p. 98-99.

¹ Articolul: *Viena, 17/29 august 1860*, semnat V.B., în: „Gazeta Transilvaniei”. XXIII(1860), nr. 35 din 24 august/5 septembrie.

² *Die Sprach- und Nationalitätenfrage in Österreich von einen Rumänen*, Wien. 1860.

³ Fényes Elek, statistician maghiar.

⁴ Nicolae Petrino, baron (1817-1890), om politic din Bucovina, reprezentantul acesteia în Senatul imperial lărgit de la Viena din 1860.

⁵ Simeon Sima, baron (1810-1876), bancher aromân vienez.

95

Arad, 27 august 1860

Preaonorate Consistoriu !

Comuna de cult de la sf. biserică catedrală de aici e pătrunsă de lipsa culturii tinerimii în moralitate și limbă, de la care atârnă nu numai fericirea ei, ci și a întregii națiuni, ba, putem zice că atârnă și buna cointelegere și pacea comună, deoarece cei cu cultură sunt harnici de a conduce poporul ... iar tinerii crescuți în elementul străin ușor rătăcesc. Comuna aceasta dar e pătrunsă și de aceea că cultura adevărată nu se poate aștepta până când nu vom avea școli de toată clasa, în care pe lângă alte cunoștințe reale să-și poată tinerimea câștiga deplina știință a limbii sale materne și așa crescând în altă limbă totuși să fie scutită de rătăcire.

Astfel de școli cere timpul și puterile materiale, care în timpurile presinte cu greu se poate aștepta de la popor; dar se poate lângă școlile existente adăoga câte o catedră de cultura limbei și aceea aici pe lângă gimnaziul arădean, cu atât mai vârtos de o parte pentru că populațiunea în jurul Aradului de unde se adună tinerimea, precum și în anul acum decurs au fost

români 175, este în număr preponderent; iar de altă parte pentru că în cutia oraşului de unde profesorii își trag legile și comuna aceasta, ca parte însemnată a populațiunei arădane, fără vreo distingere, contribuie. Prin urmare, dreptatea distributivă cere ca cultura limbei poporului român, acum mai vârtos după ce Maiestatea sa a enunțat egalitatea limbelor diverse, să aibă ocaziune de a se pregăti și din limba română pentru orice diregătorii în părțile acestea, dar și de s-ar aplica la statul preoțesc intrând în teologie, unde se învață în limba română, încă să fie bine pregătiți, din care cauză avem cuvânt de a crede că îngrijirea aceasta înaintea înaltului guvern încă va afla complăcere.

Fie-ne, dar, ertat a ruga preanonatul consistoriu ca la înaltul guvern să mijlocească deschiderea și ridicarea catedrei de limba română lângă gimnaziul arădan, iar profesorul să se salarizeze tot din același fond din care sunt salarisați ceilalți profesori, prin ce și tinerimea de altă națiune încă ar avea ocaziune a se desprinde în limba română și a se face harnici pentru diregătoriile dintre români.

Din ședința noastră în a. 1860, august 15/27 august în Arad ținută.

Pentru comună, președintele Ion Arcoși și Nicolau Costa, notar.

Mărturie privind lupta românilor din părțile Aradului pentru păstrarea ființei naționale prin educație și cultură (1784-1918). Documente referitoare la Episcopia Ortodoxă a Aradului, Arad, 1986, p. 137.

96

Oradea, 28 august 1860

Escelenția voastră prealuminate doamne Arhiepiscop și Metropolit,
domnule preagrațios !

În urma preagrațioasei scripte a Escelenției voastre din 21 august 1860 nr. 687¹ în privința pașilor punânzi în cauza limbei române cu privință la poporul român din Marmația mă încumet de a-mi da părerea în următoarele :

Nedubitat lucru este că precum despre o parte preaînalta ordinațiune din 21 iulie a.c. emanată pentru folosirea limbelor diferite în regatul Ungariei este calificată de a aștepta, ma și de a pretinde de la toți respectivii mai vârtos de la români cel mai viu și mai intimim simț de recunoștință și de mulțămită filială către părintiască îndurare a Maiestății sale preabunului Împărat, așa despre altă parte nu poate a nu se cunoaște că lăudata ordinațiune este basată pe dreptul natural, ma este numai espresiunea și folosirea practică a acestui drept natural.

Și pentru aceea asemenea nedubitat lucru este că nepăsarea de ordinațiunea aceasta preaînaltă și nefolosirea dreptului natural este un semn apriat de nemulțumire în privința legislatorului, o injurie mare în privința confrăților naționaliști și o vătămăre damnaveră a însului drept natural.

Din acest punct de vedere nu pot a nu consimți esceleției voastre în privința răutății ce s-ar contrage din o nepăsare a repetitului drept firesc. Totodată, asemenea reprobare și indignațiune repoartă și despre partea noastră fapta ce s-a răspândit în novele despre confrății marmațiani.

Însă după ce întâmplarea aceea își răsipi tot fundamintul său și așa și toată credibilitatea chiar și numai din autenticitatea funtelui din carele a și eșit se vede a fire lucru apriat ca și mediele ce ar avea de a se întreprinde spre lecuirea răului, numai întru atâta pot fi întreprinse încât este fundat însul fapt ce vine de a fire lecut.

Vestea aceea despre confrății marmațiani se găsește însă redusă la statul său adevărat și încă togma pe calea foilor publice, precum va fi cu plăcere de a prevedea din articol alăturat sub % eșit în novelele publice așa numitei „Allgemeine Zeitung” din nr. 231 din 18 august. Drept aceea, după ce această cale carea singură se vede a fire chemată spre lecuirea cutarelui rău iscat pe acea cale, s-a lămurit tot lucrul și s-a denodat cu totul, după carele nu poate fi vorba despre poporul român din Marmația fără numai abea despre 58 inși. Mie, barem nu mi se vede a subversa nici o necesitate de a pune nici cel mai mic pas în privința aceasta, deoarece pricoltatea prea multă nu se realizează nici despre partea confrăților dară nici despre partea înaltului Guvern, carele nici în cas ca acela încă nu ar dispune altcum decum a dispus, când ar ofta aceste toți marmațianii aceea ce se vestise în foile publice. Fiindcă înaltul Guvern a prevenit toate casurile asemenea în ordinațiunea sa din 21 iulie a.c., după carea fiecarele supus din Țiara Ungurească își poate folosi cu limba germană și magiară în toată țiara, dacă nu ar voi să se folosească cu a sa cea națională garantată prin preatinsă Ordinațiune preainaltă.

Tot ce mi s-ar părea mie de făcut în cauza aceasta ar fi ca prin organele respective și deosebi prin Ordinariatul de Gerla, încât s-ar găsi unii ca aceia sub jurisdicțiunea aceluia, să se lucre în aceea ca toți respectivii să se folosească în limba națională. Și ca să se poată asigura aceasta mai tare să se lucre în aceea ca să se sucrescă o generațiune curată pătrunsă de simțiul naționalității și așa și de îndemnul de a se folosi și cu drepturile aceleia care însă totdeauna se părea a fire condiționată și a atârna de la voie liberă a singuraticilor.

De unde singur Ordinariatul respectiv în a căruia ținut s-ar găsi o anomalie ca aceasta se vede a fire chemat peste toate a le recugeta și de a întreprinde măsurile ducătoare la scopul oftat, precum am făcut și eu încât am luat sama a fire de lipsă spre manușinerea limbei noastre pentru părțile de aici.

Însă peste tot cred că esceleția voastră v-ați coînțieles în privința aceasta cu toți episcopii respectivi și cei ruteni.

Între altele preastimatelor favori și simțămintele frățiești recomandat, cu cea mai profundă venerațiune sum al esceleției voastre preaplecat șierb și în Christos frate,

Urbea Mare la 28 august 1860. Vasilius de Erdelyi

Eppul orădan

¹ Vezi doc. Blaj, 21 august 1860.

Gherla, 28 august 1860

Escelenția voastră preasântite și prealuminate doamne Arhiepiscop și
Metropolit ! Domn și frate în Christos preavenerate

Deosebit vă mulțămesc pentru prețuita scrisoare din 21 aug. 1860 Nr. 687 la care cu dischilinită frățească onoare a vă răspunde¹ mă simțiesc îndătorat, ca eu, carele știu bine persoanele și lucrurile de aice în acea convingere sunt cum că unii preoți ai mei din Maramureș pre carii numai înainte de puține săptămâni i-am vizitat, singur prin o neînțelegere au devenit la acel pas nesocotit poate amăgiți fiind prin alții. Și au cugetat ca și cum ducerea cărților funduare numai în limba germană, care dâșii nu o înțeleg, sau în limba magerească s-ar putea întâmpla, neștiind încă de ordinațiunile mai înalte cari prescriu ca toate pertraptările oficioase ale poporului să se ducă în limba maicei lui.

Că eu n-am lipsit a face trebuincioasele rugăminte înainte de câteva săptămâni și la locurile mai înalte veți avea bunătate escelenția voastră a pervedea din recursul meu la escleneția sa domnul ministru de Interne îndreptat și aici % în copie adnexas², precum și din răspunsul mărimii sale guvernatorului la scrisoarea mea trimis și aici .//. adclus³. Mai încolo că n-am lipsit a da cuviincoasa îndreptare și deșteptare tuturor fiilor mei celor sufletești se vede din Cartea pastorală la dâșii trâmiasă aici su .///. adclusă⁴. Toți acești pași mai noi am făcut înainte de a primi preavenerata scrisoare a escelenției voastre pentru că cuget că cari suntem puși în fruntea fiilor noștri știm lipsele lor și datorințele diregătoriei noastre cei grele totdeauna sunt înaintea ochilor noștri și nici cruțăm osteneala a le face toate cele de lipsă la timpul sau după puterile noastre cele debile care sunt trebuincioase spre așeziarea fericirii națiunei noastre, care debunăsamă zace destul la inima noastră.

Pentru compunerea lucrului în calea sa mai conducător ar fi acum ca respectivii recurenți înșiși să revoace sau să modifice rugămintea sa. Apoi cele de lipsă pentru bună întocmirea trebilor mai încolo le vom putea face și noi cu ceva modalitate potrivită dacă vom lua aseamă că va fi de folos și pe viitor ca asemenea îndreptățirea naționalității noastre să nu pătimească

doară prin nesocotiții pași a unor membri cari însă nu pot nicicum deroga stărei și drepturilor obștești legale ale națiunii întregi.

Sperăm că cu grația cea mai supremă a egalității drepturilor naționalității și a limbei prin înaltul nostru Împărat Francisc Iosif I nouă făcută va da Dumnezeu ostenelele noastre în privința acesta puse doritul rezultat spre bucuria tuturor.

Carele preaprețuitelor afepturi recomandat, cu cea mai deschilinită venerațiune și onoare rămân al escelenței voastre preaplecat servitor și frate în Christos

Ioan Alexi,
Episcopul Diecesei Gerlei

Gherla, 28 august 1860

Original. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1860-752, f. 1-2.

¹ Vezi doc. Blaj, 21 august 1860.

² Vezi doc. Gherla, 12 iulie 1860.

³ Vezi doc. Sibiu, 7 august 1860.

⁴ Vezi doc. Gherla, 18 august 1860.

98

Viena, 29 august 1860

Viena, 17/29 august 1860.

Tipografia fiului lui Gerold dete astăzi publicității o cărticică în limba germană, din condei român, ce pertractă cestiunea limbelor și naționalităților în Austria.

După părerea mea, acest operat va trebui să deștepte atențiunea tuturor bărbaților de verce seminție ce se ocupă cu studii naționale, dar mai cu seamă a românilor și pentru aceea cu mulțumire înțelesei, că din partea unui generos bărbat s-a făcut dispusățiune, ca dintr-ânsul să trimită destule esemplare cătră corifeii tuturor națiunilor și mai cu samă cătră românii cei învățați.

Mie, cel ce de zece ani încoace, adică de atunci de cum speranțele noastre cele prea legitime le văzurăm înșelate, batjocorite, condamnate, pironite pe cruce și amorțite căzând la pământ, după zisa unui preascump amic, tăcui tăcerea peștelui, mie eșirea acestui opșor îmi dete îndemn, îmi impusă dătorința de a-mi întrerupe tăcerea, de a-ne ridica graiul cătră publicul nostru, spre a-mi recomanda și esplica unele idei și tendințe dintr-ânsul, fiind eu unicul martorele genesei lui.

Intențiunea primitivă era ca un ce asemenea să se scrie românește, pentru publicul nostru (aș putea zice eschisiv, fiindcă, zău, concetățenilor noștri de alte ginți nu le prea vine aminte a arunca vreo căutătură asupra celor ce se scriu și

tipăresc în limba noastră); dar respecte momentoașe, anume spre senatul imperial și cele ce se-ncercaseră și tot se mai încearcă într-ânsul, de o parte, iar de altă parte, spiritul ce cu mare măiestrie se dezvoltă prin Ungaria, Bănat și Transilvania, și rătăcitele idei ale publicistice străine despre noi și interesele noastre naționale. deloc la început căutară a-i da o dreptăune mai generarie, și tot acele momente curând deveniră motive destul de cumpănitoare ca unul dintre prea demnii noștrii senatori imperiali, domnia sa d-l Andrei de Mocioni, în testul și spiritul acestei scrieri să-și defigă chiar programul său național, împregiurări cari cu tot deadinsul pretinseră ca lucrul să se acomode cu cât mai mult scopului, îmbrăcându-se într-un vestmânt cu carele în sferile respective să poată afla cea mai ușoară intrare și respectare. Însă nu numai în vestmânt singur, ci chiar din privință spre acela și în culori și în unele trăsuri trebuiă să se facă schimbări; căci cine dintre noi nu știe din esperiință că în alt ton ne-am dat a vorbire între noi și în altul suntem siliți a discure cu străinii !

Cu toate acestea, eu nutresc speranța că tot insul, cărui împregiurările politice de azi cât de cât îi sunt cunoscute și carele trecutul nostru, mai cu samă cel mai proaspăt l-a petrecut cu cevași atențiune, rumegând el binișor cele scrise în acest opșor pe 46 de fețe octave, va trebui să recunoască cum că autorul aieptându-se cu curaj pe situațiunea timpului și ținându-se de aceasta ca de o vârtoasă bază de legitimitate, pertractă tema sa cea grea și delicată cu toată franchețea și cu o consecință impunătoare, luând la cumpănă respectele și momentele tăietoare în lucru, toate, unul câte unul, într-un chip atât de pătrunzător și originar, cum această însemnată temă cu greu se va fi mai aflând undeva pertractată.

Pre această cale, cu această modalitate, în cărticica noastră două rezultate se scot lămurite pe față, și un al treilea se semnalisează:

I. Se demustră sfera sau cuprinsul drepturilor fiecărei limbe și naționalități în Austria peste tot și specialminte se arată cu arguminte scoase din firea lucrului și din necesitatea timpului modern, cum că pretensiunea ca trebele publice veri private, ce se ating de popor nemijlocit să se facă, pertracte, deslega în altă limbă decât a poporului, e un atac în contra culturei, civilisațiunei, demnităței umane a poporului și combate de-a dreptul spiritul și interesul timpului modern, prin ce devine așa zicând o nebulie politică, un pericol de stat !

II. Se comprobă cum că în cercustările de față o priicioasă deslegare și regulare a cestiunei limbelor și naționalităților în Austria, numai în centrul monarhiei, prin înțeleapta și amăsurata conlucrare a tuturor națiunilor interesate, sub conducerea guvernului central, se poate efăptui. În mâna certelor clase, au națiuni, această deslegare și regulare nu se poate încrede; anume maghiarismul nu poate fi nici calificat, nici chiamat, spre a i se încrede lui interesul național al celorlalte popoare de sub coroana Ungariei.

Acest pronunțat, e chiar că se reduce la programul senatorilor imperiali maghiari, despre carele se știe cum că aținește la o rempreunare a tuturor țărilor ce se țineau de coroana ungurească într-o individualitate politică autonomă, sau,

zicându-i pe nume, într-o țară de sine stătătoare, cum a mai fost până la 1849, carea adică trebele sale interne toate, deci anume și cauzele limbilor și naționalităților, ea singură să și le ordone și împace.

Bărbații generațiunei prezente, carii și cu ochii săi văzură cam cum s-au dat a fi respectate cauzele noastre naționale de frații maghiari, anume de aristocrația lor cea sumeafă și numeroasă, și azi ca mai nainte precumpănitoare, atât în dietele din Pojon și Pesta și Cluj, cât și prin comitate, dâșii-și fac înainte calculul cam ce rezultate s-ar putea aștepta în privința aceasta de la grația veri frățietatei lor cea modernă.

Apoi nici așa de slabi la fire și esperiință cred că vor fi românii, ca să aștepte, cum că în împrejurările sociale și politice custătore, cari nici nu se pot nega, nici deodată schimba, când adică pe la noi, afară de elementul german, cel însă și neînsemnat și intimidat, numai maghiarismul s-a ridicat la o precumpănitoare potință de cultură, de zel și entusiasm, de influință morală și materială, o dietă împreunată ungurească să poată lua și conserva alt caracter decât maghiar, deși doară la început nu eschisiv maghiar, dară sigur predominitor maghiar; prin ce noi românii cu bună samă că n-am scăpa de ticăloasa rolă de până acum, rolă de unelte străine; noi, un popor de trei milioane de suflete, într-o pusăciune geografică minunată, cu o bază concrescută în element omogen, vârtos și potent, ca brațul Carpaților, ce ceriul ne-a dat de razimă !

Într-adevăr, ori acum în seculul civilizațiunei, încă să nu fie ajuns timpul ca românul, și el ca alții, să scape de această umilită rolă, să-ncete a fi apendice, adăugământ, petec la scopurile și interesele altora ?!

Românii austriaci din toate părțile doresc și pretind o viață națională proprie, au tot dreptul. Acest drept astăzi nu li se mai trage la îndoială, ma n-o pot câștiga această viață și de ar câștiga-o prin grația cuiva, n-o pot conserva și desvolta altfel decât prin „unirea și consolidarea tuturor puterilor sale în sine, pentru sine, spre un scop tuturor comun”. Apoi această întrunire și comună drepciune a puterilor, până atunci nu e cugetaveră, până când o parte a lor gravitează spre Pesta (firește în interes maghiar, căci altul acolo nu se cunoaște, cine nu crede, ducă-se și vadă !) alta spre Timișoara (firește în interesul nemților și sârbilor, căci căutați bine și vă veți convinge că naționalitate română acolo nu se află) a treia spre Liovia (să vă mai spun în al cui interes ?) a patra spre Sibii, mâne poimâne poate spre Cluș sau chiar și spre Pesta, pentru noi tot atâta !

Se mai află sfâșietură nefericită și nefirească ca aceasta ?!

Maghiarii și-au pus toate puterile ca să scoată la cale reîmpreunarea tuturor țărilor „așa zise ungurești”; și pentru ce vor ei aceasta ?

Un scop primar și principal e ca toate părțile sale naționale să le adune într-un centru, ca toate puterile să și le poată împreuna spre asemenea tendință și lucrare.

Alt scop nu mai puțin momentos și esențial e ca prin elementele lor reunite într-un centru, pretutinde precumpănind, să-și mai asimile și din elementele

mestecate străine pre cât vor putea de multe, spre toată întâmplarea însă să și le facă pe aceste toate scopurilor sale naționale servitoare.

Va să zică, ei pe tot pământul ce-l pretind ca unguresc, ațintesc a fi singurii factori ai vieții publice, singurii factori ai guvernului, singurii factori ai istoriei și singurii purtători ai gloriei ei; adică interesele mai înalte umane, interesele morale și spirituale, ei toate vor ca să le absoarbă, acum și pururea !

Ei intereselor altor popoare opun un ce, ce le place a numi dreptul său istoric; și tot cu acest pretins drept vor să amăgească și pe bărbații de stat și să ametească și opiniunea publică.

Ei provoacă la istorie, căci o țin pe aceasta de argument bun, de motiv decisiv pentru scopurile ce vor a ajunge; dar acele pagine din istorie, pe cari se află constatată repețiata lor cădere și ticăloasa lor sclavie seculară, precum și acele ce demostă însemnatele noastre merite pentru patria comună, acele dinadins le trec cu vederea.

Istoria pentru lumea comună se zice a fi martora timpilor; pentru noi românii aceea e martora năcazurilor neîncetate, martora traiului nostru, luptelor și suferințelor noastre pentru alții, de sute de ani tot pentru alții ! Dar cred că razele soarelui civilizațiunei vor străbate ele odată și până-n inima concetățenilor de alte limbe, și până în capetele cărturarilor și-n colibuțele sărmanilor români !

Tot omul să ajungă atâta cât îi prețul propriu; aceasta e esința egalității înaintea legilor. Toată națiunea să cumpănească atâta cât e valoarea proprie, să strălucească precum îi luciul propriu; aceasta trebuie să fie înțelesul egalității de drept al semințiilor. Aceste sunt principii, adevăruri, în contra căror astăzi numai furii și hoții pot reclama !

Secolii întunerecului au canonizat de furi și hoți numai pe cei ce se-navuțeau cu banii, veri lucrurile de preț de bani ale altora. Astăzi mintea ne spune și esperința ne arată că cei mai cumpliți hoți sunt cei ce răpesc și-și însușesc valoarea, demnitatea noastră, meritele noastre, libertatea conștiinței, dreptului și posiveritatea desvoltărei noastre morale și naționale ! Deci românul să fie și să rămână român, român pretutinde unde se află pe pământul străbun, român acasă la vatra sa, român în biserică și în școală, român înaintea legeri și autorităților și stăpânirei, român în armată și în cancelarie, român în stat și în istorie, de jos până sus român, ca român, curat român gravitând spre centrul împărăției, ca român facând merite pentru patrie, ca leagănul pentru tron, ca scutul autonomiei sale naționale !

Maiestatea Sa, preanălțatul monarh a prochiamat de pe tron egalitatea de drept pentru toate semințiile imperiului; bine, dar ce egalitate ar fi aceea când maghiarul, leșul, neamțul, sasul și sârbul ar sta de-a dreptul sub tron, iar românul, sub trânșii, și prin trânșii sub tron, așadară în îndoită dependență, și sub trânșii, și sub tron, având a servi la doi domni !?

Situațiunea noastră presentă noi o știm și simțim; pentru cei ce nu o cunosc adaug aci un discurs ce în zilele de curând trecute la ocasiunea inaugurărei

drumului de fer spre Bavaria avurăm cu un oaspe bavarez: „Bine, domnii mei, zise neamțul, vă aud vorbind, ba câteodată citesc și prin vreo gazetă despre românii Austriei, despre carii-mi spuneți că numeră ca la trei milioane de suflete și că în părțile vechei Dacii locuiesc îndesați și că-și au limba și naționalitatea sa proprie dezvoltată; ei bine, trei milioane de suflete nu e un ce mic, nu e glumă, aceasta o știu de la noi de acasă; trei milioane de suflete nu se pot escamota și ascunde prin măiestrie magică; ei bine unde vă sunt școalele și institutele mai nalte de cultură, academiile și universitățile, societățile erudite, ș. a. ? Unde vă sunt capii naționali și bisericești ? Unde vă sunt regimentele și generalii ? Pe cutare episcop și mitropolit ce-mi numiți în statistică îl aflu însemnat ca greco-catolic, respectiv greco-neunit, pe când toată lumea știe că în Karlovitz șede patriarhul sârbilor, și între mulțimea de regimente austriace numai unu unic figurează de român; ziceți că în armata Austriei se află ca la 40 mii români, bine, în lupta din Italia de anu, românii unde s-au distins ? Am citit minuni de bravură despre unguri, tirolezi, cehi ș. a. dar despre români nici o vorbă. Dar bărbați de stat și publiciști, poate nu aveți ? Bine, azi popoarele fără atari necesarii factori, viață politică, existență națională, pentru lume și istorie nu pot să aibă !” Apoi situațiunea carea poporul maghiar din temeiul pretinsului său drept istoric azi ne-ar putea o da omul cu esperiință, cuminte și cu inimă întreagă, nu poate aștepta, decât și mai mică și mai precară ! Și pentru aceea caută să dăm toată dreptatea, atât pamfletului nostru de față, cât și d-sale d-lui senator imperial de Mocioni, dacă dânsul în separatismul maghiar nu poate afla nici o garanție pentru interesele noastre naționale.

Vercine ar crede că bărbații români conducători, din fire și principiu sunt preocupați în contra tendințelor maghiare, sârbe, ș. a., s-ar înșela deplin: căci din contră, ei ca românii peste tot sunt ăstor popoare cu toată sinceră frăție plecați și până acum de repetite ori au încercat cu corifeii lor un fel de compromis frățesc, ca de exemplu, de curând cu sântia sa patriarhul Raiacici, dar în deșert căci cât a devenit vorba la egalitatea noastră națională și la garanțiile recerute spre aceasta, frații noștri se lăsară de noi și se apucară de închipuitul său drept istoric, de mucezitele lor privilegii ! Și pentru aceea cărticica noastră și programul senatorului imperial de Mocioni o spune lămurit că deslegarea întrebăciunilor naționale numai prin colectiva conlucrare a tuturor națiunilor austriace într-un organ înființând amăsurat lipsei, în centrul imperiului, se poate efăptui și garanții; iar dacă e vorba de autonomie, dacă timpul ca aceasta spre răzimarea tronului ar face de lipsă, atunci, chiar această lipsă comună și spiritul timpului n-ar putea recomanda nici suferi altfel de autonomie decât națională, adică acelor recunoscute zece națiuni din Austria. cu atât mai vârtos, căci astăzi interesul civilizațiunei carele strâns luat e identic cu al naționalităților toate alte interese absoarbă, apoi națiunile interesate, și anume cele mai asuprite, afară de solidaritatea tuturor colectivă numai. și numai într-o proprie națională autonomie își pot afla cuvenita și dorita securitate și prosperitate.

Acest pronunțat, după cum tot insul vede, se reduce la punctul principal, am putea zice, la esența numeroaselor noastre petițiuni către tron din anii 1848, 1849 și 1850, și semnalisează eventuară reapucare și continuare a firului nostru politic național de atunci !

Am spus la început că cârticica noastră s-a pus pe situațiunea timpului, la carea vedem aieptându-se și corifeii noștri pentru că așa cere înțelepciunea practică: deci să fim convinși că propășind timpul, după cum e speranță că va propăși, nici bărbații noștri de frunte nu vor rămâne îndărăpt; dar e neîncunjurat de lipsă ca și noi toți, cu poporul întreg să nu-i perdem din vedere și să fim gata a le urma; nu înțeleg cu străpăt și fanfaronade, dar cu un zel intensiv, cu o voce pronunțată, cu pas determinat, altmintrea, după zisea românului: „tăcând și făcând !”.

Cu aceste observățiuni am aflat de lipsă a petrece broșura noastră asupra limbelor și naționalităților în Austria.

V. B.

Causa limbelor și naționalităților în Austria, pertractată de un român, Viena, 1860, p. 7-20.

* Dacă vom considera aplausele cu cari o mulțime de foi naționale străine luă notă de acest opșor, putem zice că așteptarea noastră nu rămase înșelată. Complimentele cele mai mari din câte ne veniră la cunoștință, la aflăm în „Novice” din Laibach, unde ideile și pretensiunile noastre se numesc cele mai leale și patriotice ce azi se putură manifesta; mai departe în „Gazeta Universală” de Augsburg, unde broșurica noastră, peste măsură se laudă și comparându-se cuprinsul ei cu mulțimea de atari produse moderne, sarbede, cum le zice, se aseamănă cu o băutură de apă proaspătă din izvor firesc. Însă nu lipsiră nici opiniunile rălăcite. Așa d. e. „Independința belgică” și după ea „Diritul” din Turin, zice într-o corespondință din Pesta, cum că acest op al nostru ar fi merit ca să împedecă împăcarea și împreunarea românilor, anume a „regelui munților Iancu” cu maghiarii ! În „Gazeta de Colonia” o corespondență tot din Pesta se miră cum jurnalistica germană poate lăuda acest op, când ei chiar așa taie-n germanism, ca și-n maghiarism; cu toate ea e destul de nebună a crede că lucrarea noastră ar fi inspirată și comandată prin guvern !

99

Lugoj, 30 august 1860

Excelenția voastră prealuminate și preasânțite domn arhiepiscop și metropolit !
Domn și frate în Christos preavenerate !

La preastimata scrisoare a excelenței voastre din 21 a curente nr. 687¹ prin care v-ați îndurat a-mi comunica opiniunea în privința celor făcute în contra periculoaselor tendințe a fraților noștri români din Marmăția am onoare a face următoarele observațiuni:

În cuprinsul eparhiei cesteia abia s-a fost publicat înaltele dispozițiuni prin carele și limba română se rădică la demnitatea și egalitatea celorlalte limbi și naționalități și numai decît nu numai oficialii de această naționalitate dară și străinii au început a duce întru împlinire înalta rezoluțiune.

Mai întâi, din novelele publice am înțeles cumcă românii din Marmația ar fi dat o petițiune la locurile mai înalte ca să li se concedă a duce protocoalele funduare în limba magiară, însă ce fel de representațiune a scris acea petițiune și fost-au reprezentat și clerul și poporul cu atît mai puțin putem ști fiindcă novelele publice nu pot servi totdeauna de basă sigură întru dețărnuirea adevărului.

Mai sigură și mai deplină informațiune va avea în acest obiect Ordinariul respectiv de la parohii și protopopii săi și care din oficiu această cercustare momentoasă o va fi făcut cunoscută esceleției voastre.

Lucru la toată întâmplarea dureros că o parte a românilor atît de însemnată și de religiunea greco-catolică, prin acest pas nematur s-a făcut de răs înaintea tuturor naționalităților străine.

Cu toate că în acest obiect pentru depărtarea pericului pre venitor ar putea episcopul cu clerul prin mijloace morale mai mult a influența și cu toată puterea motivelor a stării, ca decumva într-adevăr s-a subșternut o petițiune așa periculoasă și degradatoare să fie revocată chiar de subscrișii recunoscându-și greșiala și înșelarea.

Totuși, dacă în present și pentru casul acesta, esceleția voastră ca capu ierarhiei române și metropolitul cestor rătăciți și degeneri fii a națiunei noastre vă veți îndura a motiva o remonstrațiune sau un protest la maiestatea sa sau la Presidiul c.r. Consiliu Imperial sau și Ministeriului de Justiție, acele le puteți motiva și în numele și cu espresa învoire și a cestui ordinariat a vener. Capitul de aici, precum și a întreg clerului și poporului cestei eparhii.

Însă interpelarea unor membri a Consiliului Imperial nu cred să aibă rezultat favoritor, după ce și esceleției voastre sunt foarte bine cunoscute personalitățile și proprietățile indivizilor care în acel Senat se zic a reprezenta națiunea română din Imperiul austriac, așacât cu toată sinceritatea se poate zice a nu fire necicum reprezentată, ma împreună cu cauza sânteii Uniri a fire periclitată.

Cel dintâi consiliar carele a rădicat cuvânt în Consiliu imperial în favoarea naționalității române au fost episcopul Strossmayer, carele nu din politică nici cu scop de a vâna plăcerea oamenilor ci singur din conștiință sinceră și după nalta sa știință a adus înainte numele naționalității și limbei române la carele eppul Șaguna numai a secundat politizând cu scop de a vâna plăcerea românilor, care atâte demustrări a făcut în contra perfecțiunei limbei și literaturii române umplând toate cărțile cu cuvinte slavone.

Pre lângă cari, comandat pielor rugăciuni și preastimatelor afepte frățiești, cu destinsă reverință sum esceleției voastre umilit serv și frate în Christos,
Lugoj, 30 august 1860

Alexandru Dobra,
Episcopul Lugojului

¹ Vezi doc. Blaj, 21 august 1860.

100

Viena, 30 august 1860

Viena, în 30/18 aug. 1860

Stimatisime d-le redactor !

În privința broșurei ce d-sa d-l senator imperial de Mocioni cu poșta de ieri v-o expedi, în conștelegere cu dânsul am onoarea a-ți trimite aici un articol ce cred că-l vei încuviința ca demn de publicare în „Gazetă”².

Totdeauna aflu de lipsă, pentru propria d-tale notiță a-ți descoperi, cum că acel op, pre care d-sa de Mocioni în publicitate îl reprezintă, e eschisiva mea lucrare, și d-sa n-are alt merit, decât a fi esmis și muiaț unele espresii și idei primitive; ce zic, ba mai are încă unul, și acela e principal, că adică printr-însul se angaje cu totadininsul pentru interesele noastre naționale și această momentoasă împrejurare fu motivul cel mai decisiv, de eu, deși mai orb de vedere, și cu cele oficiale peste toată închipuirea copleșit, mă mai supusei și acestui lucru atât de greu și delicat. Eu la început l-am fost scris în formă de *Studii asupra întrebăciunei limbilor și naționalităților în Austria*, cevași mai lung, pentru uzul său privat (căci omul n-avea nici idee despre trebele noastre), și pentru poporul nostru socoteam a face un extras, dar dânsul, d-l senator, mă făcu a-i da forma și cuprinsul prezinte și a i-l acomoda de Program.

Dânsul îl prezintă în persoană pe la miniștri, jurnaliști etc., ca al său, și acum dorește să se tipărească și românește³.

Deci, din această cauză te rog să precuțeți și să-mi descoperi – poate într-o notă – ce socoți d-ta: dacă s-ar putea și ar fi cu cale, ca să se tipărească într-o „Foaia pentru minte” etc. ale cărei spese d-l senator imperial a promis că va purta, sau într-o broșură separată ? și dacă broșura s-ar putea să se trâmă cu „Gazeta” d-tale pe la toți abonații, sc-nțelege că gratis ?

Unele gazete de aici (anume „Ostdeutsche Post”) se prinseseră că vor face o recensiune în favoarea noastră. Vom vedea mâne-poimâne.

S-a trâmă și jurnalisticii din Germania și aice se vinde de ieri în mare număr, prin toate librăriile și până acum toți câți o citiră, fură prea surprinși, fiindcă din aste puncte de vedere n-au mai văzut desbătută această temă.

Dacă timpul și împrejurările îmi vor ierta, cât de curând îți voi scrie un articol despre propuseciunile patitelor în Senatul imperial; dar cu ocaziunea aceasta nu pot a trece cu vederea, că dl de Mocioni, cum și gazetele de azi și „Presse” de ieri ne spun, s-a unit cu majoritatea în principiu, în teze, dar cu o rezervă în privința

naționalităților. Sensul acestei, nime nu-l știa, eu însumi azi mă ocup cu precizarea aceluia, după care dânsul va pretinde ca tutor acelor reforme și instituțiuni liberale, la cari minoritatea aspiră, *să se dea formă și expresiune națională* adecă: toate doritele reprezentațiuni ale comunelor, cercurilor, districtelor, provinciilor, precum și cea a centrului imperial – să se compună după proporțiunea națiunilor respective, cu strânsă observare a intereselor naționale.

De această descoperire ar fi bine a te folosi și pentru publicitate și ne-ai face plăcut serviciu, dacă totdeodată ne-ai descoperi și păreri de pe acolo.

Cu toată adâncă stimă și cu salute frățească către toți cei adevărați ai noștri, rămânând al domniei tale sincer serv și amic,

V. Babeș
c.r. secretar aulic la Suprema
Curte de Județ și Casațiune

„Țara Bârsei”, I(1929), nr. 1 din mai, p. 90-92; George Cipăianu, Ana-Maria Cipăianu. *Corespondența lui Vincențiu Babeș, II (Scrisori trimise)*, Cluj-Napoca, 1983, p. 96-98.

¹ *Die Sprach- und Nationalitätenfrage in Österreich von einen Rumänen*, Wien, 1860.

² Articolul: *Viena, 27 septembrie 1860*, în: „Gazeta Transilvaniei”, XXIII(1860), nr. 41 din 20 septembrie [s.v.].

³ *Causa limbilor și a naționalităților în Austria, pertractată de un român*. Viena. 1860.

101

Viena, septembrie 1860

Cătră cititoriu !

Iar ajunserăm unul din momentele cele și fatale și interesante ce-n istorie vedem caracterizând viața popoarelor, momente calificate și destinate de a forma epoce.

Una mișcare generarie vedem răspândindu-se din țeară-n țeară, de la seminție la seminție, din pept în pept.

Ar fi deșert a-i căuta sorgintele în cutare cetate, împărăție, bărbat înalt; în analiza din urmă o află purcezând din însăși natura omenească și cășunătorii ei îi vezi pituliți în evenimentele comune.

Ce ajunge a ști primitiva escare a lavinei, ce cutreieră codrii, dărapănă stânce, dezrădăcină copacii cei maiestatici !? A putut până acum, ba poate cândva cineva să împedece cursul naturei ?

Așa e și cu mișcările popoarelor, așa și cu mișcarea modernă.

Dar dreptăunea și ținta ei merită toată atențiunea generațiunilor, tot studiul acelor ființe ce se țin și se simt cevași mai presus de vite, ce mai au și alt interes al vieții decât îmbuibările trupești, servițiul prejudecăților, vanitatea luxului, putreziciunea comodității, deșertăciunea pasiunilor ordinare !

Dreptăunea ei e pronunțată a progresului, a progresului spre scopul perfecțiunii; ținta ei e naționalitatea, spre scopul civilizațiunii, a civilizațiunii prin desvoltarea naționalității, a libertății spre a putea aspira și ajunge la naționalitate, ca unicul mijloc al civilizațiunii.

Naționalitatea desvoltată, vasăzică, civilizațiune comună, civilizațiune comună va să zică, perfecțiune morală și fizică, așadar nobilitarea poporului peste tot, adică rădicarea lui de pe treapta de vită, destinată numai pentru purtarea sarcinilor, nutrirea, îngrășarea, înălțarea altora, la treapta făpturilor cugetătoare și judecătoare, și cunoscătoare, și lucrătoare, și impunătoare prin sine, pentru sine !

De aci se vede înalta însemnătate a temei și a cuprinsului acestei cărți, și tot de aci se poate precepe preanaltul destin a mișcării de azi, și tot de aci curge înțetitoarea necesitate de a ne folosi de ea cu minte, zel, cumpăt.

Această cârtică s-a tipărit mai întâi în limba germană, cu scop de a arăta claselor mai-nalte, corifeilor popoarelor, lumii străine, cum că luminații români și-au conșcut pusăciunea, lipsea, datorința națională și au cuprins momentul timpului cu tot deadinsul; deci, luându-se în aceste părți cu mult interes și mare favoare notiță despre dânsa, ea acum se dă și poporului nostru în limba sa proprie, cu scop de a-l informa și pre el despre lucru, ca cunoscându-și și el pusăciunea, precepând tendințele învățaților săi, să conlucre și el după lipsă și cerință la întemeierea vinitoriului național.

Tot spre acest din urmă scop, la cererea mai multor amici, testului acestei scrieri se permite un articol cu carele în „Gazeta Transilvaniei” nr. 35 din 24 august a. c. se introdusese edițiunea germană la români.

Cititoriule ! Privește ideile, cugetele, părerile ce vei afla desfășurate aci, ca fructele unei inimi flăcărânde, a unui geniu suspinând pentru fericirea poporului; privește-le ca un dar al timpului, și dacă le vei afla adevărate, și bune, și drepte, și răspunzătoare dorințelor și lipselor tale, dă-le loc în inimă-ți și-n minte-ți, prefă-le în sucu-ți și-n sânge-ți, însufletește-te de interesul comun ce ațintesc ele, binecuvântă grația ceriului ce ne pusă în stare de a ne putea ridica graiul pentru drepturile noastre, drepturile umanității noastre !

Viena, în septemvire 1860.

Autoriul

Causa limbilor și naționalităților din Austria pertractată de un român, Viena, 1860, p. I-VI.

Viena, [septembrie] 1860

Priviri I. din punctul de vedere filosofic modern.

Fiecare timp își are genul său ce-i pune generațiunile în mișcare, și cu o forță cărei nu e de a-i contrasta, le rezezește spre o dreptiune, spre oareșcare țință morală. Cu cât această dreptiune e mai umană, cu cât această țință e mai potrivită cu mintea, cu atât generațiunile sunt mai nobile, cu atât ele ocupă o treaptă mai înaltă în istoria lumii, căci „istoria lumii e tribunalul, adică județul lumii”¹, carele cu cumpănă nedumerită măsură și adeverește prețul timpurilor și al oamenilor.

Timpul de azi, precum vedem scris pe bandiera domnitorilor și popoarelor, precum învățații ne spun în scriptele sale, precum prin publicistică se răspândește până și la clasele cele mai de jos ale poporului și până-n cele mai îndepărtate părți ale lumii, ba precum chiar și în biserici ni se predică, timpul nostru de azi se pleacă spre civilizațiune, spre civilizațiunea cea comună, prin înțeleapta desvoltare și cultură a poporului peste tot, în contrast cu aceia a unor clase dintr-ânsul, cum se făcea ea în secolii trecuți.

Civilizațiunea comună deci e devisa seculului nostru, și îndeosebi și prochiamața principală misiune a guvernului austriac; și ea e, după cum astăzi toată lumea o pricepe, cea mai nobilă dreptiune a geniului omenesc, și tot contrariul e tot deodată dușman al timpului, al umanității, al minții și oricine cutează a i se pune în cale ca să-i împedece cursul, acela, fiecât va fi el de mare, sfârâmat va fi de înfricoșatul ei torinte și ca un pai va peri în undele ei ! Pentru că toată puterea ce lucră-n contra spiritului timpului zace pe temei găunos².

După cum e știut și recunoscut, la civilizațiunea comună duce numai un unic drum, ea se poate ajunge numai prin un unic mijloc: drumul e cultura, mijlocul spre aceasta e învățătura, învățătura cea vie, adică cea teoretică și practică întrunită. Fără astfel de învățătură nu e cugetaveră cultură, nu e cugetaveră desvoltațiune sufletească, așadar civilizațiune.

Deci dară, tot omul, tot poporul, tot guvernul, carele într-adevăr dorește și aștește civilizațiunea, el caută să aleagă, să apuce, să desvolte corespunzătorul mijloc, adică învățătura. Cine e contrariu acestui mijloc, acela scopului civilizațiunei până-i lumea nu poate fi amic, ma de-ar tot zice și ar jura aceasta !

Învățătura, dacă e ca farmecul ei, puterea ei magică să aibă spor și efect, caută să se împărtășească, așa popoarelor ca și indivizilor în a lor proprie, înțeleasă limbă, adică în limba maternă³. Aceasta ne-o spune și însăși mintea, dară ne-o adeverește și înmiita esperiință. Nicecând s-a cultivat vreun popor ori individ într-o limbă pre care el n-o pricepe. Și dacă adevă la indivizi cultura mai înaltă se mijlocește în limbă străină, aci trebuie să știm că învățătura primarie, or așa numită elementară și în aste casuri totdeauna a căutat să se facă în propria limbă a învățăcelilor; mai departe să nu perdem din vedere că și chiar spre a continua cu

cineva mai nalta cultură într-o limbă străină sunt de lipsă spese și ostenele enorme, cum că acestea pentru popoare întregi până-i lumea nu vor ajunge. Iară dacă pe unii puțini deloc de la început îi vedem crescându-i și cultivându-i într-o limbă străină, cu totala delăturare a limbei lor mămești ori naționale, aceste casuri sunt numai excepțiuni și ele nu pot decât să ne întărească regula, fiind astfel de cultură excepțională foarte grea, și neputându-se ea face, decât numai prin o nefirească isolare, adică prin separarea acelu de cultivat de cătră propriul său element, și încunjurarea lui cu acel străin; un metod, care prea cu greu la puțini indivizi, dar la popoare întregi nicicând nu se va putea realiza; căci tendențioasa măiestrie de a isola o poporăciune întreagă, a face-o să-și uite propria sa limbă națională și alta străină să învețe, încă nu s-a aflat și nici că se va afla cândva, involvând ea un utopic atac în contra naturei, în contra înțelepciunii dumnezeiești.

Deci dară, învățătura, cultura popoarelor nu se poate face decât în limba lor proprie națională. Și cine civilizațiunea popoarelor într-adevăr o dorește și serios o ațintă, acela caută să permită și să părtinească mijlocul învățăturai în limba națională. Cui acest mijloc nu-i place, acelaia nu-i place nici cultura, nici luminarea, nici civisarea poporului, acela e dușman celor mai înalte moderne umanitari interese ale popoarelor și ale lumii !

Ca popoarele în limba lor națională să se poată cultiva și conduce la civilizațiune, e neîncunjurat de lipsă ca limba lor să fie calificată spre aceasta, adică să fie gramaticește regulată și practicește amăsurat recerințelor timpului desvoltată. Însă, după cum ne spune și mintea, și ne arată și experiența, această calificațiune nici la o limbă se poate afla, dacă ei îi lipsește spațiul după firea ei recerut spre desvoltarea ei cu necesarele condițiuni de cultură, adică un loc amăsurat de deprindere, o sferă de activitate ce să cuprindă cel puțin comuna viață a poporului, unde ea să se bucure de libertatea mișcării și lucrării, precum și de ceva ajutor, ceva favoare din partea statului.

Nici o limbă în lume s-a rădicat cândva la vreo cultură mai însemnată fără învățați, carii în ea să fi scriat și învățat, fără ajutorități și dregători, carii în ea să susțină legile, să comunice cu poporul, să facă dreptatea, fără biserici, unde rugăciunile cătră Dumnezeu și învățăturile cătră credincioși în ea să se deprindă. în fine fără cevași părtinire din partea guvernului, ori scutire prin legi. Limba popoarelor la care aceste lucrări ori și numai unele din ele se fac în altă, străină limbă, rămâne crudă și necultă, sau se desvoltă numai într-o parte, apoi cu limba tot așa și poporul; căci limba e tipul, oareșcum fotografia spirituală a poporului. De esemplu avem nainte-ne Ungaria până cam nainte de 30 de ani și Turcia, încă până astăzi: Ungaria, pentru că-n ea ca limbă de cultură, de cancelarie și biserică mai preste tot se folosea cea latină, pre carea poporul de fel n-o pricepe; iar Turcia, pentru că acolo în cele oficiale încă și azi se întrebuințează limba arabică, ici-colea și turcească, iar în bisericile slavilor și macedoromânilor cea grecească, limbe popoarelor prea puțin sau nicicât pricepute. Însăși limba germană reformatiunei are a mulțami principalele impuls spre cultură.

Din aceste zise se pricepe ca un lucru firesc că caracterul și gradul de cultură al limbei de comun corespunde cu caracterul și gradul de cultură al poporului. Limba chineză e atât de țeapănă și amărâtă sau staționară ca și însuși poporul chinez; limba franceză e atât de ușoară și plăcută ca și însuși francezii; cea nemțească e atât de adâncă și serioasă, de o fire atât de cosmopolită, ca și poporul nemțesc.

Sub soare nu vei afla popor cult cu limbă necultă; însă vedem câteodată limbe culte la popoare mai puțin culte, dar în aste cazuri, dacă vom căuta bine, aflăm că aceste popoare au fost cândva culte, însă după aceea deveniră a zăcea mulți ani sub apăsare străină, prin care ele alunecară în neștiință, în sărăcie morală, precând tesaurul limbei lor ce-i scoase din curs, încă și acum lucește cu luciul său antic !

Deci dară ca cultura și civilizațiunea popoarelor să fie cu puțință, cultura și desvoltarea limbei lor se cere neapărat; apoi ca cultura și desvoltarea limbei lor să fie cu puțință, e neîncunjuraver, e o condițiune sine qua non, cum îi zice latinul, ca întrebuințarea lor, cel puțin în viața comună, adică în familie și comunitate, în școală și biserică, în comunicațiune cu stăpânirea și pe la judecătorie, să fie nemărginită. Deci dară, cine luminarea poporului, civilizațiunea comună într-adevăr o dorește și o aștește, acela caută să dea poporului puțința de a-și cultiva limba, caută spre scopul acesta să permită limbei poporului nemărginit loc de deprindere, în familie și comună, în biserică și școală și cancelarie. Cine limba poporului din aceste cercuri o scoate, ori vrea a o scoate, sau vrea a-i scurta, a-i mărgini, a-i îngustă întru cevași aceste cercuri, acela însăși viața poporului, ca aceasta, o scurtă și mărginește ! Cine pretinde ca poporul în limbă străină să se roage lui Dumnezeu, în limbă străină să asculte predicele, să învețe în școală, să-și facă trebele cu judecățile și cu stăpânirea, să cunoască legile și ordinațiunile guvernului, acela nu e amic al luminei și civilizațiunii, sau el firea și căile acestora nu le cunoaște de fel; unul ca acesta, aștească ce va așteți, cultura și luminarea poporului, desvoltarea și nobilitarea vieții poporului, nu o va ajunge nicidecum și popoarele, ele preamult să se ferească de atari oameni, căci aceia sunt, vrând nevrând, cei mai cumpliti neamici ai adevăratei lor demnități umane !

Din aceste priviri se vede preanalta însemnătate a limbelor și naționalităților în Austria și tot ele ne arată și sfera de activitate ce limbelor și naționalităților în Austria le e absolut de lipsă și care caută să li se concedă.

II. Din punctul de vedere politic modern

A cultiva și civiliza poporul, va să zică în înțelesul strâns, [e] atâtă cât a dezvolta și înălța viața poporului. Întru această desvoltare și înălțare ori nobilitare se cuprinde cea mai adevărată și mai de frunte problemă, cel mai sânt scop al statului, în ea constă ultima chiamare a stăpânirii; pentru că în această desvoltare și nobilitare zace cel mai înalt destin al genului omenesc, în ea, după

minte și după morala practică, se concentrează chintesența, adică toate rezultatele cele mai bune, cele mai frumoase, cele mai curate, ale tuturor națiunilor și ostenelelor și drepturilor omenești. Securitatea, de carea tot ne vorbesc bărbații de stat, dacă vom cumpăni-o serios, se arată numai ca un mijloc neîncunjuraver spre acel măreț scop.

Statul, carele acest adevăr nu-l recunoaște, ci aleargă după alte careva scopuri, acela nu poate aștepta îndelungă viață; căci unul ca acela, după fire și după dreptate, nu poate pretinde iubirea și alipirea popoarelor, carea unică e probata esință de viață a staturilor, unica formează puterea magică, farmecul instinctului omenesc de asociațiune; pentru că popoarele, și fără multă cultură și pricepere, din îndemn firesc părăsesc cu timpul pe aceia, cari demnitatea lor umană, interesele omenimei lor, le disprețuiesc, le calcă în picioare. Roma odinioară sigur că era mult mai mare și mai potentă ca oricare din împărățiile moderne, și totuși cât de curând urmă cădînta ei, îndată ce-și uită de interesele popoarelor, postupunându-le și sacrificându-le cu ușurătate scopurilor personale, egoistice !

Viața poporului, dacă vom lua-o după cum ea într-adevăr e, constă în comuna mișcare, atingere și lucrare a poporului preste tot, așadară ea se mărginește în cercurile ce le atinserăm în partea întâia. Ceea ce întrece aceste cercuri, ce iasă din ele, aceea se poate numi viața statului, viața guvernului, viața claselor și partidelor, sau orice fel de altă viață, dar a poporului nicidecum.

Dacă deci urmează că viața poporului, în cel mai strâns înțeles luată, e fundamentul și baza și cel de căpetenie element al statului; pentru că fără de această viață a poporului nu se poate închipui stat, împărăție, stăpânire, precum nu se poate zice că emigrațiunea polonă, carea altumintre în Europa despre miazăzi se afla organizată ca și un stat, ar fi format într-adevăr un stat. Dar viața poporului e totdeodată firescul câmp de dezvoltare și fața și caracterul naționalității poporului.

Aci, dară, în viața poporului vedem întâlnindu-se aceste două ființe a naționalității și a statului, cari altumintre în idee și definițiune sunt diferite, și în viața politică de comun țin căi despărțite. Naționalitatea ni se arată aci ca în însăși vatra sa, dezvoltându-se, formându-se și caracterisându-se; iar statul, sugând viață și putere. Dacă acum ele aci s-ar ponci și molesta, din astfel de întâlnire dușmănoasă s-ar naște o luptă, cea mai nefirească în lume, a cărei rezultat, deși câteodată se pare a fi triumful unei sau altei părți, dar într-adevăr și după natura lucrului prin astfel de triumf poporul, națiunea, prea rar prin preafavoraveri împregiurări va putea câștiga vreun folos, adică, când din mare norocire puterea nu numai cea fizică a brațelor ci și cea morală a minții va fi-n partea poporului; iar statul, nicicând. Asta e un lucru preachiari; pentru că, deoarece statul esința sa și-o susține prin popor, adică prin semințiile sau națiunile ce înfățișează poporul, de sine urmează că combătând și asuprind el națiunile, slăbindu-le și apăsându-le fizice, adică prin detragerea prea multor mijloace materiale, dar mai cu seamă psihice, adică prin detragerea drepturilor morale, el însuși sorgintele (isvorul) vieții sale și-l slăbește și strică, fără ca

prin aceasta să poată produce pace și mulțumire, fiind acestea efecte spirituale, asupra cărora puterea fizică nicicând nu va putea să aibă lucrare binefăcătoare, adică convingătoare. De altă parte, popoarele sau națiunile, ele, dacă le vom privi bine, nu sunt decât trupul acelei organice ființe ce o numim stat; capul, sufletul acestei ființe e fără îndoială guvernul statului, ca reprezentantele viu și văzut al lui, cu care-l și vedem prea des identificându-se. Deci dacă în luptă cu elementul poporului, adică cu națiunile, statul sau guvernul subzace, cea de comun rămâne fără cap, fără receruta putere conducativă și chiar pentru aceasta prea ușor rătăcește, din care cauză de comun învingerea lui are urmările de pierdere !

De aci urmează că ambii acești principali factori în ființa statului, adică stăpânirea sau guvernul, și poporul sau semințiile, când se întâlnesc ei în toată ziua în viața comună, nicidecum să nu se dușmănească, înpumnească și slăbească unul pre altul, va să zică, nici în privințe materiale, adică prin prea grea apăsare reciprocă fizică, nici în privințe spirituale, adică prin prea nesuferită apăsare morală, mai vârtos națională, ci din contră ei în cea mai bună, mai înțeleaptă armonie să se ame unul pre altul, și să se prețuiască, întărească, sprijinească, căci ei sunt unul altuia spre priicioasă-și esistență și desvoltare neîncunjurat de lipsă. Stăpânirea mai cu seamă, carea chiar prin atragerea celor mai bune și mai nobile puteri din popor, e, sau cel puțin ar fi să fie mai potintă și mai înțeleaptă decât poporul, ea niciodată să nu piardă din vedere cum că esistența ei, viața și adevărata ei fericire, tăria și adevărata ei mărire, după legile minții sănătoase, nu se poate cuprinde, nu-și poate avea baza și rădăcina, decât numai în esistența, în viața și fericirea, în tăria și mărirea poporului, va să zică a semințiilor sau națiunilor; fiind și rămânând reciprocitatea între ele ambele cea mai necondiționată, și, după natura lor, mai strânsă. Deci stăpânirea, dacă ea-și cunoaște destinul și problema, și dacă ea atât în privința sa, cât și a popoarelor cugetă înțelept și omenește, să nu uite niciodată cum că ei, chiar și atragerea celor mai bune și mai nobile puteri din popor nu-i e, nu-i poate fi iertată decât spre scopul desvoltării și nobilitării vieței poporului, va să zică a semințiilor sau națiunilor ce fac poporul, cu atât mai cu seamă, cu cât că adevărata fericire și prosperitate a celorlalți factori ai statului tot de aci atâră.

Toate legile și măsurile stăpânirii caută să fie acomodate acestui preanalt scop, toată politica ei trebuie să aspire cu toată conștiința mai cu samă la acest scop. Cu cât acelea vor fi mai acomodate acestui scop, cu atât mai perfect și mai înțelept se va socoti întregul organism al statului, și popoarele, națiunile cu atât mai mare și adevărată încredere vor avea cătră stăpânire și mai cu mare amoare și alipire se vor ține de guvern, et viceversa.

Aceste priviri ne arată preanalta însemnătate politică a națiunilor în Austria peste tot, și totdeauna prea marele interes al acestora în întreaga legislațiune și administrațiune publică.

III. Din punctul de vedere al modernelor referințe de drept

Diferitele seminții în Austria, anume acele ce în unele părți ale monarhiei locuiesc îndesate și cu numărul lor întreg pe celelalte de pe lângă sine întrec, ni se înfățișează ca națiuni și naționalități, ce ele și sunt într-adevăr, dacă vom înțelege prin această numire naționalitatea firească sau genetică, spre a distinge de cea politică ori istorică, carea e numai o idee, închipuind ea numai o parafrasare a statului.

Naționalitatea firească sau genetică, adevărat luată, e tipul caracteristic al personalității, așa zicând „eul” fiecărei seminții; ea, dacă vom căuta bine, se cuprinde în comuniunea, adică totaceitatea originii, limbei, portului, moravilor și datinelor, muzicii și poeziei și jocurilor, ba chiar și tradițiilor și prejudecăților și plecărilor și simțirilor unui popor. Care popor astfel de atribute caracteristice are comune și totdeauna cunoaște și simte că le are, acela chiar prin aceasta are naționalitate firească și e o națiune genetică. Acest adevăr numai nebunia și orbia-l mai poate trage la-ndoială.

Ca națiuni și naționalități genetice, aducem aici de exemplu pe nemții din toate părțile lumii, unde ei se află locuind compacti; tot așa pe polonii din câte trei monarhii în cari sunt împărțiți; în fine pe românii din Austria, Rusia și Principatele Dunărene reunite, adică pe „daco-romani” sau „ostromani”, cum ei cu privity la istorie și geografie se numesc de unii străini.

Iar naționalitatea politică se cuprinde într-o însemnățiune diplomatică a vieții și lucrării și a intereselor vieții și lucrării politice și istorice, de comun a mai multor seminții sau naționalități genetice. De exemplu, naționalitatea politică a Elveției, cărei într-adevăr nici o națiune genetică de sine nu răspunde, fiindcă nici una din cele trei seminții ce locuiesc în Elveția și vin sub numirea de elveți, adică nici nemții, nici francesii, nici italianii, poartă acest nume după firea lor, ci numai după istorie și topografie; căci Elveția e numele specific al unei țări formate prin istorie, iar nu al vreunei seminții firești. Tot această împrejurare costa cândva în Ungaria, adică până când ea se bucura de o proprie autonomie politică. Și Ungaria era o țară formată prin istorie, o țară cu diferite popoare, cari toate aveau asemenea drept (ori nedrept) dintre cari naționalitatea ungurească nici unuia îi compete îndeosebi și după fire, și nici că se numește vreunul în limba sa proprie după această istorică naționalitate, ci aceea relativ mai numeroasă seminție arpadiană, ce prin imposantea sa, deși din toate națiunile Evropei culeasă aristocrație⁴, precum și prin cultura sa, ce mai cu seamă chiar de la această aristocrație provine, în partea mai mare a țării precumpănește, ea în limba ei națională proprie se zice și pe sine și naționalitatea sa maghiară (magyar ember, magyar nemzet, magyar nemzetiség); popoarele slave, cele după maghiari mai numeroase, după diferențele sale dialectice se numesc „slovaci”, „sârbi”, „ruteni”, sau „rusini” sau „rusneci”, „șocați” (sic !), „bunevați”, „croați” sau propriu „hrvați”, „sloveni”, „bulgari” și

„vinzi”; poporul cel în limbe străine așa zis „valahic”, în propria sa limbă totdeauna și pretutinde se numește „români”; în fine popoarele ce-și trag originea din Germania de comun se numesc „daitșe”, ici coala „sași”, „șvabi”. Dar această referință națională nici într-un loc n-o vedem atât de remarcată ca astăzi în împărăția Austriei, unde pe lângă naționalitatea austriacă de stat cunoscută de toată lumea, mai costă încă o mulțime de naționalități genetice, dintre cari zece prin lege sunt constatate, recunoscându-li-se din înălțimea tronului dreptul deopotrivă. Aceste sunt: germanii, (într-un număr rotund cam de 9 milioane), cehii și slovaci (6 milioane), maghiarii (5 milioane), italianii (3 m.), românii (3 m.), rutenii (3 m.), polonii sau leii (2 m.), croații (1/2 m.), sârbii (1/2 m), în fine slovenii (1 m.).

După drept și dreptate, precum și după postulatele înțelepciunii politice și practice, în fiecare țeară sau stat, în care diferite popoare sau seminții se află locuind îndesate lângă olaltă și printr-olaltă în număr însemnat, egalitatea lor perfectă, adică și cea politică, și cea națională, și cea confesională, ar fi să se înțeleagă de sine, căci abstrăgând de la preainsemnatele momente ce amintirăm mai sus în partea întâia, dacă vom pătrunde realitatea lucrului mai adânc, vom afla că numai această deplină egalitate de drepturi poate fi adevărată, practică, și sigură legătură a popoarelor între sine.

Astăzi toate popoarele și naționalitățile apăsate, față cu apăsătorii săi, pretutinde, chiar și în Turcia, pretind drepturi deopotrivă, adică egale, și la aceasta toată lumea civilisată le aplaudă, prin ce această pretensiune se legitimă, iar egalitatea de drept se consânțește.

Deci, deși, cum ziserăm, azi toată lumea recunoaște această egală proporțiune de drept în principiu, dar când e vorba despre punerea în lucrare a acestui măreț principiu, acela, fie din nepriceperea, fie din mistificarea înțelesului său, mai totdeauna prea urât se scâmoșește, și se aplică într-un mod mizeraver ! Prin aceasta apoi se întâmplă că națiunile devin nencetat nepăciuite, pentru esistența lor națională nencetat îngrijite către conducătorii și guvernatorii săi pline de prepus, și așa peste tot supărate și nendestulate ! Durere, că acest adevăr în sferile mai înalte, în sferile decizătoare încă nici până acum nu pot pătrunde deplin ! Durere, că acele sfere în această privință încă și până acum își fac iluziuni ! Durere, că causa limbelor și naționalităților în Austria, pe lângă toate ca egalitatea de drept, de repețite ori fu proclamată din înălțimea tronului, tot în acea neferită stare spânzură, ca nainte de zece ani !!

Sub egalitatea de drept a naționalităților, după mintea și lipsa practică nu se poate înțelege altceva decât că lor tuturor și fiecărei de sine, prin lege să se conceadă asemenea liberă activitate și dezvoltare în forma lor proprie, caracteristică, națională, mai vârtos prin limbă, și cel puțin în sferile comune ale vieții poporului, unde ele prin nici un fel de măsuri să fie sau să poată fi împedecate, ci din contră, din partea stăpânirii, după lipsă și cerință, cu toată bunăvoința să fie sprijinite. Preferința ori preafavorarea unei sau altei limbe, prin lege ori în faptă, introducerea vreunei limbe prin măiestrie până-n viața comună a altor popoare și seminții,

combate de-a dreptul principiul și esința egalității naționale de drept, și chiar așa se atacă această egalitate de drept prin unilaterală tendință a unor națiuni, ce cu scăderea și stricarea altora vor a mijloci pentru limba lor diferite, mai mari și mai multe drepturi în țeară.

Aceste priviri ne arată înțețitoarea lipsă de a se defige și defini prin lege însemnământul egalității de drept a națiunilor și naționalităților în Austria și de a se introduce ea în acel înțeles tot prin lege. Până atunci, până când aceasta nu se va face, egalitatea națională rămâne o frasă goală, viața națională a popoarelor precară, fără față și caracter văzut, fără legiuitul câmp cel absolut de lipsă spre a-și putea ea desfășura și manifesta puterile !

IV. Din punctul de vedere al impunătoarelor respecte moderne de stat

Tendința de a germaniza ce de zece ani încoace cu o consecință morțișă se întinse prin autoritatea legii, chiar până și la cele mai de jos clase ale diferitelor popoare din monarhie, și carea, deși sub stăpânirea împrejurărilor moderne, față cu spiritul timpului s-ar fi părut că nici grosolanii ideologi politici vor mai putea afla o prefacere ori amalgamare a popoarelor cu puțință, totuși cu tot deadinsul se apucasă a nemți toată viața publică; tendința aceasta e o strigătoare demințire a principiului de drept național deopotrivă; dar și tendințele separatistice ale italianilor și ale maghiarilor amerință nu puțin acest principiu.

Nu începe îndoială că tot omul cu însuflețire patriotică, cu minte desvoltată și cu inimă dreaptă, tot omul neorbit de întunerecul trecutului și de nălucirile ce tot mai răsar din acela, tot omul ce cunoaște împrejurările și n-aleargă după fantome, dorințele și pretensiunile sale naționale bucuros de sine și le va modera și scădea până la cea mai mică, nencunjurat de lipsă măsură, până la cea mai îngustă competență naturală, și le va subordina pre cât se poate acelor respecte de stat, pre cari le va recunoaște ca condițiuni nencunjurat de lipsă spre conservarea puterii statului în afară și autorității lui publice. Însă, dacă vom căuta bine, nu vom afla decât două atări condițiuni: a.) monarhismul, firește atât în înțelesul dinastiei domnitoare, cât și al popoarelor ce pre aceasta adorîndu-o, vor a o conserva inviolaveră; b.) Unitatea întregii împărății, în interesul autorității publice și rangului de putere mare, ce monarhia caută să conserve în Europa. Toate alte respecte și momente și tendințe sunt, mult-puțin, de natură neesențială și nereală, deci dară secundare și chiar pentru aceasta, după minte și dreptate, trebuie să se postpună fireștilor interese ale popoarelor.

În Austria forma de regim monarhică e mai ca unicul principiu ce nici de o partidă nici într-un chip nu se atacă, ci din contră identificându-se ea în interesul dinastiei, de cătră toți și toate se stimă ca sântă și neviolaveră; deci chiar pentru aceasta, acest principiu nu numai nu poate să se tragă în dispută, ci el caută să fie și scutit de verce influințare din partea naționalităților; aceasta și pentru aceia că putestatea și autoritatea monarhică față cu toate recunoscutele națiuni și

naționalități să poată păstra asemenea nedependente, asemenea înălțat și drept punct de vedere.

De-a dreptul nici reala unitate politică a imperiului nu se pre atacă, dar cu atât mai vârtos se clatină ea mijlocit, mai cu samă prin planul de o confederațiune ori împreunare a tuturor italianilor și prin așa numita ungurească, după adevăr însă maghiară mișcare.

Lăsând la o parte cercetarea prea delicatei întrebățiuni italice, fiindcă după cum aceea se află azi situată, dezlegarea ei prin discuțiuni publicistice cu greu s-ar mai putea înainta, iar așa numita tendință separatistică ungurească, prin care deși monarhia întreagă în toate interesele ei, așadar și în interesele tuturor celorlalte popoare se alterează, dar totuși mai de aproape și mai nemijlocit se ating mai cu samă națiunile celelalte ale Ungariei, chiar din această cauză rezervându-o unui tractat suplimentar. Aici, deocamdată, în privința acestor tendințe constatăm numai în general cum că, pre cât acelea țin dreptțiuni centrifugare, ele lucră chiar în contra ațintitei prin stat reale uniuni, și pre cât acelea, față cu celelalte părți constitutive ale statului, naționalitățile lor respective vor a le separa, eluptând pentru ele o pusăciune de preferință, ele chiar prin aceasta întrebăciunea limbilor și naționalităților prea mult o încurcă, deslegarea ei prea mult o îngreună și o împedecă; ce și din acea privință se vede căci acele popoare, în loc de a-și împreuna însemnatele sale puteri frățește cu celelalte națiuni și de a conlucra întru acest chip cu ele împreună spre întemeierea și asigurarea bunului și fericirii și dreptului național pentru toate popoarele în asemenea măsură, prin legi garanțitoare, ele în contra stăpânirii și a popoarelor ce au înbrățișat dreptatea și se țin strâns de egalitatea națională, încep și continuă o luptă nefericită, răpitoare și de timp și de putere !

Așadar, nu poate fi iertat ca sistema monarhică și unitatea reală a imperiului ca principiu în Austria de toți recunoscută și prea impunătoare, prin lucrarea și desvoltarea diferitelor naționalități să se atace, să se aducă în pericol ori chiar să se facă cu neputință. Însă aceasta sigur că s-ar întâmpla, deloc ce toate zece recunoscutele naționalități ar pretinde ca să li se conceadă asemenea nemărginită și eschisivă estensiune până-n centrul monarhiei, la ce ele, luând lucrul firește, mai că asmene drept ar avea, ca și francesul în Franța, germanul în Germania și grecul în Grecia, care drept însă dacă aici la noi s-ar pune în lucrare, monarhia curând ar deveni un adevărat turn babilonic și s-ar desface de tot ! De aci urmează preastrânsa necesitate politică ca națiunile, deși în principiu cu drept deopotrivă, acest drept în viața de stat încâtva de bunăvoie să și-l mărginească. După părerea noastră, măsura cea potrivită și cu mintea și cu lipsea ar fi următoarea:

Persoana capului de stat adică a imperatoriului, întru care se concentrează în faptă tot adevărul și realele interes monarhic și dinastic, ea trece la toți de sântă; deci dară chiar așa de neviolaveri caută să fie și drepturile personale ale domnitoriului, și între acestea în prima linie dreptul lui de naționalitate și limbă.

Prin urmare, monarhul are tot dreptul de a se folosi de propria sa limbă națională, adică de cea germană în toate reprezentățiunile și referințele sale comune. El conferească cu miniștrii și cu supremele corporațiuni de stat în limba nemțească. El dimită către acești mandate și ordinațiuni peste tot, facă-le voia sa domnitoare cunoscută, în limba nemțească.

Miniștrii și așa zisele locuri centrale sunt propriile, nemijlocite organe ale stăpânitorului; ele țin în mâni frânele diferitelor părți constitutive ale imperiului pre cari le guvernează prin legi și ordinațiuni legale, după voia și cugetul domnitorului, ele mijlocesc concentrarea tuturor părților monarhiei, așadar uniunea reală în monarh, fiindcă ele stau cu monarhul în raport nemijlocit, în atingere dreaptă, prin urmare deci limba lor, atât în sus, cât și în jos, caută să fie cea nemțească, adică a monarhului.

(Aici trebuie să observăm, că noi supremul tribunal de justiție, fie ca ultima instanță judecătorească, fie ca curtea de casațiune, după experiența noastră, nu ne-am învoi nicidecum a-l număra între locurile centrale ale monarhiei, anume ca organ nemeziat al regentului; fiindcă noi, după precisa idee ce-n decursul timpului ne făcurăm despre acest organ, nicidecum nu ne-am putea învoi a-l identifica cu ministerul de justiție (și de grație), nici i-am atribui cândva lui ca celei din urmă instanțe, putere legislativă ori interpretativă, ci curat numai aplicativă de legi, dar apoi această din urmă în deplină măsură, fără tot respectul în sus ori în jos ! În Austria toate judecătoriele judece în numele imperatorului sau cu autoritatea conceasă prin el, dar toate deopotrivă nependinți și neinfluențate, curat numai după lege și conștiință. Controla lor unică, eficace, nu se poate afla decât în publicitate, oricare alta nu e decât iluziune. Deci, dară, tribunalele de verce instanță, cari toate strâns luate, nici guvernează, nici administrează ci acolo unde sunt rugate fac dreptate, adică aduc dreptatea după legi la îndeplinire; ele toate caută să fie pre cât de mult se poate populare și raționale; fiindcă ele într-adevăr, deloc ce se vor bucura de publicitate devin cele mai bune institute de cultură și lumina pentru popor).

Locurile sau dicasteriele centrale de prin provincie, anume guvernele provinciale sau locotenințele, cari, precum și numirea le arată, sunt oareșcum mandatarii guvernului imperial și stau deci cu acesta, iar nu și cu poporul, în raport comun direct, ele firește în referințele sale către stăpânire să se servească cu limba stăpânirii, adică cu cea germană, carea să le fie și limba dinlăuntru a oficiului, așadară și limba de comunicațiune și de înțelegere între sine, când ele sunt de naționalitate diferită, și tot așa să fie limba de comunicațiune chiar și între cele mai de jos organe administrative, când ele din diverse părți și de diferite naționalități vor veni în atingere oficială. Dar limba lor în jos, anume încât aceea cuprinde publicațiuni, ordinațiuni ori mandate pentru popor, precum și limba legilor și emiselor, ba chiar și a manifestelor și proclamațiunilor regentului, fiindcă aceste publicațiuni toate se fac pentru popor și ating nemijlocit viața poporului, trebuie să fie limba poporului.

În armată se înțelege stăpânirea limbei nemțești ca oficială de sine și se poate esplica atât din strânsa lipsă și oportunitate, cât și din principiile ce mai sus așezarăm; pentru că adică armata represintă în toată ființa ei unitatea imperiului și stă pururea în nemijlocit raport, în dreaptă dependință cu monarhul. Cu toate însă, în institutele militare de creștere, în regulamentul serviciului și în susținerea disciplinei, o folosire a limbelor respective naționale mai estinsă și potrivită va fi nu numai de lipsă și oportună, dar și de efect prea priicios !

Deci, dară, în chipul acesta, după socoteala noastră, limba monarhului și a guvernului său nemijlocit ar fi să fie elementul de înpreunare și de legătură între centrul întregului imperiu și între părțile principale ale imperiului, adică diferitele țări și popoare ale monarhiei, și totdeodată a acestor din urmă între sine. Spre acest scop limba germană și după mai nalta ei cultură, și după relativa mai mare numerositate și estensiune etnografică a poporului german în Austria, ni se arată mai mult ca oricare alta calificată; cu atât mai vârtos căci cea mai numeroasă seminție din Austria, adică cea slavică (cu 15 milioane de suflete) se află împărțită în diferite, de sine desvoltate naționalități (de 1-6 milioane de suflete) fiecare cu propriul său dialect.

Limba germană, după socotința noastră din generalitatea ei modernă, abia ar perde cevași, căci tot insul ce ar vrea să aspire la o cultură ori propășire mai naltă, și de aci încoalea, ca până aci ar trebui să o recunoască de o condițiune principală spre înaintare și așadară să o învețe. De altă parte ea, prin încetarea apăsării ei asupra vieții publice comune a popoarelor negermane, ar câștiga însemnată simpatie, ca cari ei, pe lângă marele privilegiu ce caută să-i concedem, cât de multe i-ar fi de lipsă, dar astăzi abia s-ar putea lăuda a poseda. Apoi, după părerea noastră, chiar și privirea la un atât de momentos câștig ar fi să fie motivul destul de tare spre a o împedeca pentru totdeauna de a-și mai întinde exclusiva stăpânire fără tot dreptul, așadară curat după arbitriul său propriu, (Fiindcă ambele memorate privințe de stat nu pot să escuse atare întindere), până-n viața popoarelor și naționalităților, spre asuprirea și nemulțumirea lor; așadar spre a oferi de atare nedrept cu atât mai vârtos cu cât că, după cum ne arată esperiința, nemărginită a ci stăpânire de până acum, în loc de cultură, luminare, civilisare, nu putu produce în popoare decât temeri, nencredere, descurajare !

V. Din punctul de vedere al aplicaverității postulatelor naționalităților

Limba e fără îndoială tipul și caracterul principal al naționalității; apoi chiar ea fu până acum în viața publică mai cu seamă și mai greu apăsată, și în faptă, și prin lege. Portul național, musica și datinele și culorile ș. a. cel puțin în viața poporului nu se asupriră de-a dreptul. Deci, dacă e ca să se schițeze sfera de activitate și câmpul de desvotațiune ce diferitelor națiuni, după principiul egalității de drept național, prin lege și în faptă ar fi să li se conceadă, vorba vine mai cu seamă despre normarea și realizarea drepturilor limbei lor, fiind portul național,

musica, ș. a. lucruri mai mult secundare, mai vârtos astăzi, când clasele culte ale tuturor națiunilor, din respecte convenționale și de oportunitate, de comun s-au dat a se folosi de un fel de port asemenea, așa zicând neutral, adică, nici nemțesc, nici maghiar, nici chiar frâncesc ori anglezesc, ci al tuturor, rezervând pe cel special național pentru înfățișările solemne. cum am zice, pentru casurile de paradă, apoi mai considerând și aceea că celelalte caracteristice naționale, precum e musica, poesia și jocurile ș. a. de comun sustau și se desvoltă cu totul neatârmate de măiestriele guvernului, și așa mai că nu au lipsă de scutiri ori favoriri prin lege.

Atinserăm și mai sus repetit cam până unde ar fi nencunjurat de lipsă ca să se-ntindă libertatea fiecărei limbe, după postulatul spiritului timpului, după cuviință, dreptate și înțelepciune, adică, cel puțin până acolo până unde ajunge de comun și regulat viața și lucrarea poporului, prin carele pricepem masa sau cuprinsul poporațiunei, adică al locuitorilor țărani; așadară spre casă sau familie, ca cuibul de adăpost al poporului, spre comună, prin carea poporul se leagă de viața publică, spre biserică și școală, de unde familia prin membrii săi sugerează și speranță și cultură și lumină, spre domnime sau dregătorie, carea familiile le conduce prin administrațiunea publică, adună de la ele dările și lucrările publice și le ia cea mai bună și mai scumpă avere a lor, sângele inimei lor, fiii lor, de apărători ai patriei și ai tronului, scutindu-le și asigurându-le de altă parte pentru aceste mari sacrificii, viața, drepturile, onoarea.

Deci, dară, aceste sfere toate fiindcă ele se țin strâns de popor, trebuie să fie curat naționale; adică în ele să nu coste altă limbă decât a poporului, cătră aceasta ele de câte ori apar soleneli, să apară cât se poate în naționalitatea poporului, adică în costumul sau portul majorității poporului.

Ce poate fi mai nefiresc și mai absurd decât a pretinde ca poporul în comunicațiunea sa de toate zilele cu preoții și învățătorii și autoritățile școlare și bisericesti și cu tot felul de dregători și cu mai marii săi preste tot să se înțeleagă în limba acestora, chiar și dacă ea lui i-ar fi necunoscută, precum de comun se întâmplă în cele mai multe părți ale monarhiei, așadară prin mijlocirea tălmăcitorilor. Astfel de absurdă pretensiune nici a putut, nici va putea cândva produce adevărată și curată armonie și încredere !

De aci urmă, ca poporul să aibă atât școli de rând, cât și mai înalte, în număr convenit și în limba sa proprie; și statul sau stăpânirea, până atunci până când ea se bucură de o autonomie eschisivă, până când ea puterea legislativă și administrativă singură o ține în mâni chiar pe temeiul și în interesul acestei puteri, caută să înființeze astfel de școli, ca prin ele să se facă cu puțință atât cultura și învățătura poporului cât și a tuturor acelor ce doresc a ocupa dregătorii și demnități la popor; pentru că dacă vom căuta bine, școala și învățătorii și oficiile și dregătorii sunt destinate pentru popor, și așa dacă ele vor a răspunde acestui destin, caută să fie cât mai mult poporale, adică naționale.

Poporului toate dezlegările cauzelor sale, toate mandatele mai marilor săi să se împărțasească totdeauna în propria sa limbă națională; pentru că, dacă

pretinde din partea lui respect, aplecare, ascultare cătră mandatele și decisele mai marilor, după minte și după dreptate urmează ca lui acele mandate și decise să se facă precepute, ca cunoscându-le el să se poată convinge despre adevărul și bunătatea lor; căci orișicum poporul constă din oameni, adică din fapteuri cugetătoare și cunoscătoare, cari din firea lor au lipsă de convingere.

Poporului se cuvine și dreptul de a se putea plânge la locurile mai nalte, și dreptul de a petiționa, chiar și la Maiestate și la miniștrii Maiestăței, în propria sa limbă națională; căci prin dreptul de a se plânge la locurile mai nalte și de a petiționa la Maiestate un drept ce conced și guvernele cele mai absolute, poporul devine în referință comună nemijlocită cu aceste nalte autorități, în care caz ele trebuie să se înbrace în caracterul poporului, așadară să dea și rezoluțiunile în limba poporului.

Ca poporul să poată pricepe și prețui voia și intențiunea dregătoriilor și a guvernului, lui toate ordinațiunile și dispusățiunile și măsurile, precum și toate legile, ce se ating de el, caută să i se publice în propria lui limbă și adică acolo unde poporul prin reprezentanții săi, aleși de sine de-a dreptul, ia parte la administrățiunea sau legislațiunea patriei, și așadară în acest chip posedă o parte de drept de autonomie ori suveranitate, legile și dispusățiunile emanate pe calea aceasta să i se publice în limba lui ca test, altmintrele ca traduceri autentice, pentru cari potestatea suverană chiar după eschisivul său caracter de suveranitate va trebui să grijească cu toată conștiința.

Deci, dară, potestatea statului sau stăpânirea. dacă ea-și simte chemarea providențială și mai cu seamă dacă ea eschisiva sa suveranitate (autocrație) față cu popoarele, nu numai voiește în faptă a și-o păstra prin legi și alte garanții de putere, dar și a și-o legitima cu înțelepciune, caută să grijească cu tot dinadinsul ca drepturile ce după fire și după postulatele unei politici sănătoase compet popoarelor în privința limbelor și naționalităților lor, atât în oficii și la dregătorii, cât și în viața comună peste tot, să se mulțumească deopotrivă și deplin; așadară, ca toate autoritățile și dregătoriile cari cu poporul devin în atingere comună, regulată, să fie naționale, va să zică să știe limba poporului deplin, și în această limbă să îplinească toate lucrările sale; iar acolo unde poporul ar costa din felurite preamestecate naționalități, autoritățile și dregătoriile publice să știe și să aplice în funcțiunile sale cel puțin acele două-trei limbe cari în viața comună și comerțul public, prin majoritatea popoarelor ce le vorbesc, sau și prin cevași deosebită însemnătate morală, prevalesc. Așa d. e. în Praga să știe lucra și să lucre în limba cehică și nemțească, în Pesta în limba nemțească, maghiară și slovacă, în Liovia în limba polonă și ruteană, în Temișoara în limba nemțească, română și sârbă, în Urbea Mare în limba română și maghiară, în Sibiu, în cea română și germană, ș. a. m. și tot așa și prin cercuri și prefecturi ori comitate. Aceasta sigur că se va putea, fiindcă acolo unde se află astfel de mestecături naționale, bărbații cei culți ai popoarelor de comun știu binișor toate limbele mai frecvenți și mai însemnate; iar încât pentru practiveritatea măsurii recomandate suntem convinși că ea numai prin

acei oameni se va trage la îndoială carii concrescuți fiind cu sistema de administrațiune birocratică de azi, cea atât de nefirească și complicată, cât se sumtuoasă și greoaie, și chiar din aceste cauze de toată lumea condamnată și lăpădată, nu sunt în stare de a se smulge și elibera dintr-ânsa, dar timpul și practica și opiniunea publică și cuvântul monarhului această sistemă o dedicară morții, deci ea trebuie să piară, făcând loc unei alte, simple, raționale, firești, prin urmare poporală. O lipsă prea înțetitoare strigă și pretinde un fel de guvernământ și administrațiune a poporului prin sine însuși (selfgovernment), apoi această sistemă poporală caută să tragă după sine de loc deplina realizare a tuturor intereselor limbistice și naționale; căci cât odată lucrul devine acolo, ca poporul să-și caute el însuși de trebile sale administrative și judecătorești, se înțelege că aceasta nu se poate face decât în propria sa limbă națională. Iar pe acei bărbați și înalți corifei ai statului, căror astfel de reformă nu le place, ori se pare cu neputință și carii chiar pentru aceasta spre a-și masca răul gust și cuget, într-un chip cel mai necompetent din lume, acuși pretind că popoarele și limbele lor n-ar fi calificate pentru atari mărețe instituțiuni naționale, acuși iarăși că însele aceste instituțiuni n-ar fi oportune și bune, pe ei îi rugăm, pentru numele lui Dumnezeu, ca azi când timpul strigă și urge să aibă încai atât patriotism și abnegare de sine ca să se învoiască a face o-ncercare, dar o-ncercare serioasă și onestă, iar nu de cele rafinate și prefăcute.

Ce e drept și cuviincios și adevărat și bun, aceea numai atunci poate să fie greu de priceput și de învățat, când se află mestecat și sucit și prefăcut cu marc rafinerie; iar fiind el simplu și nemăiestrit se pătrunde de toată mintea sănătoasă de loc, apoi minte sănătoasă să nu se mai îndoiască nimine că popoarele și națiunile azi vor fi având.

103

Viena, septembrie 1860

Tractat suplementariu.

Din punctul de vedere al națiunilor maghiare moderne.

Tot omul cu cultură politică caută să recunoască că în acel moment când în întregul sau cuprisul statului austriac s-ar înființa o Ungarie de sine stătătoare, va să zică o Ungarie precum fusese aceea fundată de sântul Ștefan, primul rege, și precum ea se arată prin Sanctiunea pragmatică și prin jurământul ce puneau regii la-ncoronare, precum și prin legile ce purceseră din dietele ungurești până la anul 1848, adică o Ungarie carea toate trebele sale interne să și le facă ea singură de sine în limba maghiară, după interes curat maghiar, fără atârnare de Viena și carea prin preacumpănitoarea sa incurgere legislativă asupra budgetului și a recrutărei,

mijlocit ar atinge și dirige și trebile externe, chiar și ale celorlalte părți ale monarhiei, de cari ea defel nu s-ar ține, decât prin identitatea persoanei domnitorului, celui altumintre și în drepturile sale suverane prea mărginit, cu care Ungaria astăzi toți corifeii maghiarilor pretind cu tot de-adinsul, adevărata și reala unitate a monarhiei nu numai că s-ar sclinti din fundament, ci s-ar rumpe curat în două !

Aci provocarea la pusăciunea și referința de până la anul 1848 nu ni se pare nimerită, căci chiar acea stare de mai nainte, deși se afla ea în împrejurări și politice, și diplomatice, și naționale, și economice, mult mai favoraveri, totuși abia ne poate arăta, decât o ne-necetată sfășietură, o permanentă luptă ce de repetite ori propusă-n revoltă, între ambele potestăți impunătoare de stat, adică între potestatea regelui Ungariei și aceea a imperatorului Austriei.

Tot atât de puțin convingătoare și împăcătoare e provocarea la exemplul altor staturi numai prin uniunea personală împreunate; pentru că, dacă vom căuta bine aflăm între acelea și Austria, între pusăciunea acelora și a Austriei în conceptul staturilor europene, între interesele, tendințele, referințele și cercustările dinlăuntru și dinafară ale Austriei și ale acelora, o diferență omnilaterală atât de esențiară și enormă, încât o serioasă asemănare a Austriei cu acelea e, și fără putință, și fără priință !

Fie cum va fi, nouă o suveranitate ungurească în Austria, adică un fel de stat unguresc în statul Austriei, ni se pare un lucru atât de absurd, ca și credința în doi Dumnezei; dar nu mai puțin nepotrivit ni se pare și un fel de semi, adică jumătate suveranitate ungurească, un fel de jumătate stat în stat, cam ca și un semizeu de cei păgânești, carii, fiindcă nu erau decât năluce ametitoare și înșelătoare, nici că puteau costa, decât în acei timpî întunecați, prin amăgire și înșelăciune !

Semisuveranitatea, după logică și practică luată, va să zică atâta cât „dreptul de a aștepta suveranitate întreagă”, căci mintea ne spune că nici e drept, nici se poate ca statul semisuveran prin oricineva să se-mpedice în cultura și desvoltarea virtuților sale, mai cu seamă a celor mai de frunte, precum e autonomia sa; spre această cultură și desvoltare unui atare stat îi dat și tot dreptul, dar el are și tot îndemnul în însăși recunoscuta sa semisuveranitate sau autonomie; deci dânsul servindu-se cu minte de acest drept, va năzui firește neîncetat la suveranitatea deplină, și din această năzuire chiar pentru că ea se razimă în natura lucrului, nime-l va putea lipsi și tot așa de puțin îl va putea opri cineva, ca deloc ce puterile îi vor ajunge și timpul îi va fi favoraver, să-și elupte și câștige și suveranitatea perfectă. Ce e drept acest câștig în sine luat n-ar fi vreun mare rău; însă de altă parte caută să cugetăm că până să se poată el ajunge, e nencunjurat de lipsă ca să decurgă un nencetat proces, o nencetată, nepăciuitoare și slăbitoare și stricătoare luptă între cele două puteri suverane de stat și între popoarele ce se țin de ele ! Și-n această privință aflăm în istoria timpilor trecuți cele mai cumplite probe.

Deci, dară, dacă vom privi lucrul din punctul de vedere al practicei, o autonomie politică națională ungurească, sau, drept zicându-i, maghiarească, astăzi, după ce egalitatea de drept în principiu se află recunoscută de pe tron pentru toate semințiile. ar fi una din cele mai fatale anomalii ce pot exista, și ea ar avea de nemijlocită urmare sau casarea adică ștergerea egalității de drept pentru celelalte popoare în Austria, în care caz cine nu vede că Austria deloc s-ar preface într-o mizeraveră Turcie în format mărit, sau, dacă principiul egalității de drept naționale ar rămâne în putere, legitima, adică din acest principiu de sine purcezândă năzuință a tuturor națiunilor și țărilor spre asemenea autonomii; dar până să se ajungă aceasta, am trebui să trecem printr-o stare de întârâtăciune și confusiune înfricoșată, mânănd o luptă spre diferite părți, o luptă morală și fizică preacumplită; într-aceea popoarele nemaghiare din Ungaria iară ar deveni la nefericita stare de a nu ști că ori într-adevăr cine stăpânește, de cine să asculte, cui să mulțumească binele, cui să se plângă pentru rău, cui să ascrie și retoarne apăsarea și nedreptatea ? Dar apoi cu îndoita limbă domnitoare, bietele națiuni nemaghiare și negermane, ce ar mai ști face ? Greutățile, îndoielile, piedicile ce ar răsări de aci, cum le-ar mai ști întâmpina ?!

„Nime nu poate servi la doi domni”, a zis Mântuitoriul, și zisa lui e sântă, adică pururea adevărată ! Deci, dară, ce poate fi mai absurd decât a pretinde ca românul și celelalte popoare nemaghiare din Ungaria și părțile ce se țin de coroana ei să aibe două stăpâniri cu două limbi obligative, una maghiară și una nemțească, să asculte și de maghiari și de nemți, de două popoare și guverne cu totul neasemenea, atât de diferite în limbă și în fire, cât în cultură, interese, tendințe și voințe !!

Maghiarismul modern se pune pe baza dreptului istoric și de pe aceasta atacă și combate presintele și pretinde pentru sine drepturi de autonomie în toată Ungaria și părțile ce se țin de ea; dar însă nouă ni se pare că dânsul spre aceasta n-ar avea nici drept, nici competență, întâiu pentru aceea căci dreptul istoric al Ungariei în această privință se paralisează prin cel faptic și totdeauna istoric al Austriei, iar a doua pentru că adevărul și curatul drept istoric, precum s-a urzit el în Ungaria de sute de ani, nu compete singurei seminții maghiare⁵, ci tuturor popoarelor din Ungaria deopotrivă; apoi acestor din urmă, anume popoarelor nemaghiare cari fac numărul preacumpănitoriu al populațiunei, acel drept istoric nicicând n-a servit spre mare folos, ci mai mult spre pagubă și stricare; mai departe, pentru că acel drept istoric specific maghiar, carele în dietele ungurești din anii 1832-36, 1840, 1844 prin preponderența aristocrației maghiare se urzi și în dieta din 1848 se realisă, din partea popoarelor nemaghiare, așadară, din partea majorității țarei nicicând nu s-a recunoscut, ci din contră totdeauna s-a dechiarat de despoție și abuz de putere și s-a lăpădat; deci, dară, bine priceputul interes moral și național al popoarelor ungurești nemaghiare nu numai că nu poate dori, ba chiar nici suferi renvierea și restaurarea Ungariei, așa precum era dânsa odată, până când în anul 1849 căzu înfrântă, și 1850-53 prin contopirea ei cu celelalte provincii

se-nmormântă; pentru că acel pretins drept istoric în privința acestor popoare n-ar fi decât absoluta negațiune a egalității lor de drept național și a demnității lor umane; prin urmare, el după cum îl vedem explicându-se și aplicându-se din partea precumpănitoriului maghiarism aristocratic, n-ar fi decât umilirea lor morală și națională !

Așadar, un drept istoric eschisiv maghiar nu există și nu poate avea valoare și dacă cu toate acestea un astfel de drept, ca în anul 1848, s-ar mai încerca a se realiza, să fim convinși că în contra unuia ca acela din partea popoarelor nemaghiare, ce prin el s-ar amenința și ataca în egalitatea de drept, prin urmare, în cele mai sănate și mai scumpe ale sale interese umanitare și naționale, s-ar ridica tot acele înfricoșate proteste ca și atunci.

Iar celor puțini dintre învățații maghiari, carii, ca domnul de Ivanka⁶ și unii de la „Pesti Napló” sunt atât de înțelepți și nobili, încât de dreptul istoric nu vor a se folosi decât ca un fundament de libertate spre a ridica pe el o Ungarie modernă după recerințele timpului reformat, acelora noi le-am da frățescul îndemn ca dacă ei într-adevăr doresc frățietatea și dreptatea, de „temeiul istoric”, cel ce după tristele suveniri din trecut nu poate a nu deștepta-n noi prepus și nencredere, mai bine să se lase deloc cu totul și să-și împreune toate puterile cu noi și cu celelalte frățești popoare, ca cu toții laolaltă să ne clădim o patrie modernă, nu pe mucezele pergamente și ruginitele privilegii, ci, după postulatele lipselor comune și ale spiritului timpului, pe cel mai nou, mai aprobat, pururea real și solid temei, adică pe principiul deplinei egalități de drept a tuturor naționalităților; cu atât mai vârtos căci, într-adevăr, dacă căutăm bine prea ușor ne convingem că nu aducerea aminte de cutari margini ale țărilor de mai nainte și de cutari prea însemnate privilegii ale unor clase e cauza ce astăzi nepăciuieste și înfioară și cutreieră popoarele Austriei, umplându-le de neîndestulare și temere, martoră ne e simțiul și conștiința că nu, ci, sarcinile și apăsările cele prea multe și prea grele, fizice și morale și naționale, cari începuseră a le face viața nesuferită, zăcând asupra simțiului lor moral și național ca un alp [sic !] răpindu-le mijloacele și puțința de a se desvolta, de a propăși spre civilizațiune, de a-și desfășura însușirile și puterile, amăsurat cu firea lor și cu spiritul timpului, așadară împedecându-le de a se însufleți pentru aceea ce mintea le arată ca adevărat, bun și mare și nobil ! Iar dacă e vorba ca pe lângă împrejurările și după politica de până acum, în loc de germanismul de azi să stăpânească maghiarismul, sau boemismul, sau aristocratismul cel istoric, aceasta poporului în faptă și realitate nu-i poate fi decât tot atâta ! Dar dacă se lucră ca apăsarea cea mare ce zace asupra poporului din Austria peste tot, într-adevăr să încete, atunci noi, după logica noastră am fi plecați a crede cum că aceasta din centrul guvernului austriac mai bine și mai ușor s-ar putea, decât din partea provinciilor singulare; pentru că după convingerea noastră, mulțumirea popoarelor tuturor nu se poate efiptui decât a.) prin o asemenea ușurare a sarcinilor tuturor, iar nu numai a unora clase, ori națiuni, ori țări; b.) prin o perfectă și deplin realizată egalitate de drept a tuturor naționalităților, iar nu numai a unora. Deci, precum apăsarea

comună și deopotrivă a tuturor, numai din centru, prin întrunirea tuturor puterilor în guvern, s-a putut face atât de deplin, chiar așa credem că și ușurarea comună și deopotrivă a tuturor și asemenea îndreptățire a tuturor naționalităților, după însăși firea lucrului, din centru, prin puterile tuturor popoarelor împreunate s-ar putea mijloci mai potrivit. Ori doară conducătorii popoarelor, după experiențele făcute de zece ani încoace, să fi pierdut toată încrederea către putestatea centrală ? Bine, dar ce încredere pot ei să aibă după ticăloasele experiențe de zeci și sute de ani până la 1849 către maghiarism sau oligarhism !? Corifeii acestora spre garantarea egalității de drept, propun introducerea unor instituțiuni autonome prin provincii; bine, dumnealor caute ca în frățască însoțire cu toate popoarele și națiunile Austriei, să înființască atari instituțiuni în centrul monarhiei spre asigurarea egalității de drept a tuturor și meritul lor va fi cu atât mai mare și tot prepusul către ei și tendințele lor se va înconjura, fiindcă dânșii aci prin relativa lor majoritate și prin aristocrația lor cea enormă ce mai că-și iasă din pedestal, nu vor putea atât de ușor precumpăni și domni, ca-n Ungaria. Caută să spunem curat ce astăzi nici că se mai poate ascunde, cum că în împrejurările prezinți toate tendințele ce se reduc spre revendicațiuni istorice, adică spre restaurarea drepturilor de mai nainte, de sine deșteaptă o prea mare suspițiune și neîncredere, de o parte, pentru că poporul de atunci , după istorie mai că n-avea nici un drept, ci numai sarcini, iar de altă parte, pentru că între toți acei ce se apucară de basa istoriei, mai că nu se află nici un bărbat din sânul poporului de rând, și anume din națiunile cele mai apăsate și asuprite, ci toți sunt din clasele și națiunile cari în acel timp istoric se bucurau de drepturi și pusăciuni preferite. E lucru firesc și se-nțelege prea ușor, că ei spre mascarea tendințelor sale, vorbesc tot de interesul popoarelor și al monarhiei întregi sau al tronului, pentru că știu ei prea bine că după cum stau azi lucrurile fără părtinire din partea opiniunii publice nu pot ajunge chiar nimic, deci prin frazele cele bine sunătoare și prin lingușirile cele formoase nu vor decât a amete și a amăgi opiniunea publică, credulitatea popoarelor. Dară nouă ni se pare că dânșii așteaptă prea mult de la simplitatea și uitucia popoarelor. Maghiarii anume, când ei astăzi apucă toată ocasiunea ca cu mare ostentațiune la poharele pline și spumânde să se-mpace și înfrățească după cum spun cu românii și sârbii, cu acei români și sârbi ale căror plăgi din anii 1848 și 1849 încă și acum mai sângerează, dumnealor, sigur că se înșală. Dacă cred, cum că românii și sârbii le vor mai ajuta cândva a ajunge la acea nefericită stare de mai nainte, carea în anii 1848 și 1849 produsă cumplita luptă între frați.

Popoarele Ungariei, mai cu samă românii, ei, precum se știe au toată plecarea către poporul maghiar, ei iubesc și stimă toate naționalitățile fără excepțiune, pentru că voiesc ca chiar așa și alții fără excepțiune să iubească și să stime pe a lor; dar cu naționalitatea cea maghiară ei simpatisează în cele mai multe părți, mai cu samă și aceasta-și are temeiul său firesc și istoric nenegaver. Aceasta maghiarii cei luminați prea bine o știu, nici că le e necunoscut prea însemnatul acrescământ aristocratic și patriotic, ce elementul lor în toate timpurile câștigă din

popoarele nemaghiare, mai cu samă din cel românesc; de altă parte și învățații celorlalte popoare, mai cu samă românii știu și simțesc cum că maghiarii de aceste împrejurări atât de favoraveri, totdeauna, dar mai cu samă de atunci de când datează năzuința popoarelor spre civilizațiune prin dezvoltarea naționalității lor, s-au folosit și încă și azi se folosesc, curat numai spre propriile sale scopuri specifice maghiare, și cum că chiar această simpatie către poporul maghiar deveni o fatalitate pentru propria lor naționalitate, măbind înzecit pericolositatea maghiarismului pentru ea ! Câți bărbați români cu capacitate însuflețesc și conduc chiar și astăzi cetele ce se luptă pentru naționalitatea maghiară ! Dâșii, plecați din natura elementului acestuia, se mai adăpară și cu creștere și simțire maghiară; prin aceasta se răpiră și înstrăinără de la națiunea lor cu totul, apoi, lumea o știe, că astfel de oameni înstrăinați, renegații, precum de comun îi numim, după aceea devin cei mai cumpliți contrari ai propriului său element național !

Românii de prin toate părțile țin pe maghiari de frații săi, ei i-au ținut de frați din vechime, de atunci de când ei în Transilvania pe la începutul secolului al X-lea, după căderea domnului cel național Gelu, dând de bunăvoie mâna cu ei („sua propria voluntate dexteram dantes”), aleseseră pe Tuhutum de principe și întăriseră însoțirea prin jurământ; de atunci, de când în Bănat domnul lor Glad, după multe și crunte lupte („post multas et cruentas pugnas”) încheie cu străbunii lor pace și amicie, pe lângă păstrarea autonomiei sale, de atunci, de când în părțile deasupra Murășului, principele lor național Menumorut dete pe fie-sa de muiere lui Zoltan, fiului lui Arpad, și murind fără fii, lăsă de bună voie țara sa cu totul ginerelui său („et sine filio mortuus, regnum suum totaliter Zoltae genero dimissit in pace”, vezi la Anonim. Belae Reg. Not., Cap. XXII-XXVII); mai departe, de atunci de când ei laolaltă în conțelegere frățească susținură atâtea preacumplete lupte pentru patria comună și pentru creștinătate în contra turcilor și tătarilor, ș. a., și prin aceasta-și urziră cu râuri de sânge frățesc mestecat o soartă comună; dar chiar pentru aceasta, pentru că ei țin pe maghiari de frați, chiar pentru aceasta ei și pretind de la dâșii o asemenea, pre cât mai curată frăție, pretind din partea lor recunoașterea și respectarea celei mai perfecte egalități de drept în toată privința, din partea lor mai mult decât din oricare altă parte; apăsare națională anume, românii azi din partea traților săi maghiari odată cu capul n-ar mai putea suferi, și orice încercare de apăsare din partea lor ar privi-o ca atac temerar, ca o crimă capitală în contra simțiului său de frăție ! De germanism românii nicicând nu s-au temut și nici că se vor teme vreodată; el, când se-ntâmplă de rătăcește, ca d. c. de zece ani încoace, poate să le împiedice câte pe un timp cultura, și dezvoltarea, și prosperitatea națională: dar să-i desnaționalizeze, nicicând ! Popoarele de diferit caracter nu se pot amalgama unele pe altele; iar dacă e vorba de asimilațiune, observăm că elementul cel prosaic german, totdeauna mai ușor se contopește în cel poetic român, decât din contră.

Deci, dară, maghiarii, dacă ei în privința celorlalte popoare de sub coroana Ungariei au cuget curat, fie convinși că e de prisos a mai peți frăția acelora, căci ei

o posedă într-adevăr în deplină măsură; dar de altă parte caută să le spunem cu tot răsunetul că ni se pare nencunjurat de lipsă ca dâșii cândva să adeverească cum că merită frăția lor și sunt demni de ea, recunoscând mai nainte de toate cum că în monarhie și prin țări mai există și alte interese mărite, drepturi decât maghiarii, deschizându-și ochii și văzând și pricepând că dacă dâșii naționalitatea sa și-o iubesc mai presus de toate, „mai mult decât omenirea, mai mult decât libertatea, mai mult decât pe sine înșii, mai mult decât pe Dumnezeu și fericirea lui” precum se exprimă contele Vay în nr. 275 al gazetei „Wanderer” din a. c. și alții tot așa pot să-și iubească pe a sa, mai cu samă românii, carii, după cum ne spune învățatul Bonfiniu (Dec. II. lib. 5) limba sa națională, chiar și pe timpul celei mai cumplite întunecimi, când oardele barbare din toate părțile se-nbulzeau asupra lor și se strecura prin pământul lor, și-o stimau mai mult ca viața, „ut non tantum pro vitae, quantum pro lingvae incolumitate cetasse videantur”; așadară încetând dâșii cândva a visa, a fantasa, a cuvânta tot numai despre sine singuri, a lucra tot numai pentru propria, eschisiva sa glorie și prosperitate maghiară; căci dâșii dacă vor a trece de unguri, de patrioți ungurești adevărați în toate sferile mai înalte unde prin lege sunt chemați a lua loc, reprezintă țeara întreagă, prin urmare interesul tuturor popoarelor ce se țin de țeară, care interes deci dacă prin particularismul și egoismul național îl neglijesc, comit în contra țarei și conpatrioților săi de alte limbe o prea mare nedreptate, o perfidie neiertaveră; în zilele de azi mai vârtos când ei se laudă în gura mare că sunt cei mai culti și mai luminați în patrie, când, așadară, ar trebui să vadă și să recunosacă și să șteargă marile păcate ce făcură străbunii lor în contră-ne; spre care scop nu poate ajunge încercarea de a le explica din spiritul timpului și din sistema domnitoare de atunci, ci s-ar cere din tot deadinsul ca dâșii astăzi în loc de curatul maghiarism de până acum să îmbrățișeze un adevărat, frățesc patriotism fără toată reserva; numai prin astfel de purtare s-ar putea șterge din inimile compatrioților nemaghiari neîncrederea și prepusul ce tristește esperiințe seculare semănaseră și nutriseră într-ânsele către maghiari ! Numai așa s-ar putea face ca popoarele cele de sute de ani asuprite să uite trecutul și să-și împreună de bunăvoie și fără rezervă toate puterile sale cu ale fraților maghiari spre urzirea unui vinitoriu mai ferice !! Fără astfel de purtare din partea sa, maghiarii n-au cuvânt a pretinde ca celelalte națiuni din Ungaria și părțile ce se țineau de ea, trecutul să-l dea uitărei; din contră, aceste națiuni, dacă-și iubesc existența și-și doresc fericirea au strânsă datorință a-l ținea pururea înaintea ochilor.

Maghiarii în trecut purtară sute de ani, mai că ei singuri cârma patriei, la carea astăzi iar ațintesc, dar, zău, caută să constatăm că n-o purtară spre folosul frățestilor popoare nemaghiare ! Ei în seculul trecut într-un curs de 50 de ani se serviră de tot felul de mașinațiuni și asupriri până înduplecară pe guvernul austriac a le da lor Bănatul Temișoarei, ce prin armele Austriei scăpase de turci; și spre ce scop ? ca în acela să introducă nefericita sistemă ungurească, prin ea poporul român, carele nici chiar sub turci era fără toate drepturile, să-l despoaie de toată libertatea, să-l degrade la treapta de vită și împreună cu pământul său strămoșesc

să-l vândă la unii și alții străini ! Ei în dietele lor din Poșon prin precumpănitoarea lor aristocrație ștearseră privilegiile românilor, fără a asculta pe cei interesați, dispunând așadar de noi fără noi ca de o turmă de vite; de noi, un popor străvechiu, un popor maghiarilor de sute de ani cu toată sincera frăție plecat, carele dăruie patriei cei mai mari eroi, servindu-i totdeauna cu toate puterile sale, cu sângele și cu mintea și cu averea ⁷ !

Ei în Transilvania în anul de afurisită memorie 1437 cu secuii și cu sașii încheiară și susținură până-n cele din urmă legătura cea blăstămată în contra românilor, în contra acestei mai vechi, mai numeroase seminții din țeară, în contra drepturilor firești și istorice ale acestui popor ! Ei proselitismul religionariu cel ce cu un zel fanatic se răspândea la români cu scop de a-i desbina și demoralisa și slăbi, în loc de a-l împedeca după datorința frățietății și cu puterea autonomiei lor, cu toate puterile-l spriginiră și înaintară. Ei în dietele de la 1832-36, 1840, 1844, 1847-48, abusând de favoravera sa situațiune politică, scoaseră din us limba latină ce costa până aci și vârară în locul ei în toate dregătoriile și instituttele de cultură și în legislațiune limba sa maghiară eschisiv, adică ca unica iertată. În acest chip introduseră cu tărie limba sa în viața publică la toate popoarele din țeară, deși ea le era necunoscută; în acest chip maghiarismul se avântă în cultură și civilizațiune înaintea tuturor celorlalte națiuni, asigurându-și desvoltare națională precumpănitoare, pre când celelalte popoare lipsite fiind prin lege de institute de cultură în limba lor proprie, și învățatura în limba maghiară neprecepându-o căutară a rămâne și fără toată desvoltarea națională iar inteligența lor, mai cu seamă carea se aplica în ramurile vieții publice căută a se preface în maghiar ! Ei, atât prin această a lor pășire, cât și prin morțișă tractare a comunei noastre patrii Ungaria ca „țeara maghiarilor” și a strălucitei noastre istorii comune ca „istoria imperiului maghiar” și prin nencetata lor năzuință de a se identifica cu poporul unguresc peste tot⁸, încă și azi, când strânsele interese naționale fac să amuță toate altele interese în stat, ca prin această identificare să se poată reprezenta înaintea lumii ca singurii stăpâni ai țarei, prin aceste infernale măiestrii mai că ne răpiră și înstrăinară patria de tot, ne aduseră la o ticăloșie fără asemănare, ne făcură în însuși pământul nostru, pe carele noi suntem cei mai vechi și mai legitimi și mai meritați locuitori, de străini, și ne degradară la miseravera clasă de paria ! Ei într-un timp când toată puterea le era în mâni, până-ntru atâta-și uitaseră de sine, încât nu se sfiiră a pertracta în public cauza desnaționalisării și maghiarisării noastre și a pretinde ca competența drepturilor cetățenești să fie condiționată prin o renegare națională ș. a.⁹

Iacă aceste sunt trăsurrele caracteristice ale autonomiei maghiare de mai nainte, ale generosității și înțelepciunei maghiare politice ! Apoi astfel de suveniri să poată fi-n stare de a deștepta în inimile românilor și ale celorlalte popoare simțăminte de încredere, de simpatie și de alipire către cugetul și tendințele moderne ale fraților maghiari ?!

Zău, e cu greu ! Oricine citește sau aude vorbele corifeilor maghiari, fie prin saloane și adunări, fie prin gazete și pamflete, ba chiar și în senatul imperial, unde ei după cum observăm mai sus ar trebui să respecte țeara întreagă, iar nu singur maghiarismul și aristocratismul, oricine cunoaște și judecă renumitul răsunet de la Tisa, publicat în „Wanderer” din 4 mai a. c. n. 104, unde ni se spune curat că-n Ungaria întreagă nu se poate recunoaște alt interes național decât maghiar, caută să mărturisească că e cu greu și chiar pentru aceasta credem cum că chiar din aceste privințe o priicioasă deslegare a cauzei limbelor și naționalităților în Austria, o deslegare și regulare, precum o cere spiritul timpului și interesul tuturor popoarelor cu tot deadinsul o pretinde, în cercustările presinți, numai prin conlucrarea tuturor popoarelor interesate în centrul monarhiei, într-un organ compus amăsurat lipsei, după proporțiunea numerică a celor recunoscute zece naționalități s-ar putea face, și numai într-un colectiv vadimoniu [sic !] a tuturor popoarelor, adică în solidaria bunăstare a unuia pentru altul și-ar putea afla cuvenitul razim, cuvenita garanție pentru nevătămaveritatea lor în presinte și viitoriu. Iar dacă în sferele mai nalte guvernamentale se va afla cu cale și la timp și de lipsă ca în loc de organismul centralisațiunei de până acum să se introducă altul federalistic, adică, ca tronul, în loc de a-și mai căuta ca până aci tăria și puterea în părțile cu totul de la sine atârătoare și prin sine uniform tractate și guvernate, să se razime pe elemente autonome, adică atari părți, ce ele singure de sine se guvernă, fiecare după cum îi dă mâna și îi cere placul și interesele sale naționale ele singure și le ordina și împacă, atunci caută s-o spunem în fața lumii curat că astăzi aceste autonomii, după minte și lipsa practică, nu s-ar putea forma spre mulțumirea popoarelor, decât prin întrunirea fiecărei din cele zece națiuni pentru sine într-un întreg politic și național de sine stătătoriu și prin sine însuși de-a dreptul spre centru gravitând; căci o spunem încă o dată cu tot răsunetul, afară de centru, afară de colectiva garanție a națiunilor pentru egalitatea sa de drept, ele numai și numai fiecare în sine pot să cerce și să afle o dreaptă, deplină și mulțumitoare deslegare a intereselor sale naționale.

În fine, întrucât pentru noi cei ce țineam de coroana Sf. Ștefan, recunoaștem bucuros adevărul că acea comună a noastră patrie „Ungaria” în multe privințe era frumoasă, era prea frumoasă, ba chiar maiestatică. Dar ea cu timpul devenise pentru noi o mamă cu totul mașteră, apoi, știm bine că chiar națiunea cea maghiară, anume aristocrația ei, carea și astăzi stă-n fruntea poporului, o făcuse atât de nedreaptă cătră noi, și știm bine că frații maghiari chiar în această calitate a ei o adora mai cu seamă și după purtarea și faptele lor avem tot cuvântul de a ne teme că ei și astăzi numai ca tot așa, adică maștera noastră, doresc a o reînvia; de ce însă, ferească-ne ceriul și pe noi și monarhia întreagă ¹⁰!

Viena în septembrie 1860.

¹ „Die Weltgeschichte ist das Weltgericht”. Resignation von Schiller.

² „Das große Gesetz der Natur – wornach die Idee stärker ist, als die äußere Gewalt und wornach – jede Macht, welche dem Geiste der Zeit widerstrebt, auf hohem Grunde ruht, ja durch ihr Widerstreben ihren Fall beschleunigt.” Rottek, Allg[emeine] Weltgeschichte 3. B[and] §. 3.

³ „Minden nemzet kebelében csak önnön nyelvén terjedhet a cultura” (cultura la națiuni nu se poate răspândi decât prin propria lor limbă), aceasta s-a recunoscut chiar de tatăl culturai maghiare, renumitul Ștevan Horváth, în colecțiunile lui literare (Tudományos gyűjtemény).

⁴ Enormile libertăți și imunități sau privilegii ce nobilimei din Ungaria compete după constituțiunea de mai nainte, avură din seculi cea mai mare putere atractivă asupra tuturor oamenilor cu bani, cu noroc și talent de verce naționalitate. De la începutul seculului nostru aristocrația ungurească, favorită de împrejurările timpului, se prefăcu în aristocrație maghiară, care apoi până la 1848 și 1849 urmă a guverna țara tot ca maghiară.

⁵ În vechea constituțiune ungurească nu se află urmă de vreo preferință națională; nobilimea de verce naționalitate avea toate drepturile, asemenea plebeismul toate sarcinile. Pretinsul drept al maghiarismului în toată istoria veche nu află razimi de fel. Înșiși marele bărbat Ștefan Széchenyi zice în cartea sa „A kelet népe” (poporul orientului), cum că maghiarii n-au în Ungaria decât un drept de prescripțiune; iar în „Kossuth Hirlapja” (Gazeta lui Kossuth) din 8 iunie 1848 citim în această privință următoarele cuvinte către slavi: „Viața însăși e totdeauna izvorul dreptului vieții. Dacă slavii se simt vătămați pentru că există seminția maghiară, dânsii placă certe-se pentru aceasta cu Dumnezeu, căci noi, maghiarii, pentru un pur adevăr istoric nu vom părăsi această patrie” (Az élet maga - egyszersmind az életjogának kuforrása. Ha a szlávokat sérti az, hogy magyar faj létezik. tessék pörbe szállani iránta az Istennel, mi csupa történeti igazságból nem fogjuk itt hagyni ez országot.”) Deci dară, maghiarii înșii recunosc cum că în Panonia slavii au mai tare drept istoric decât ei; și tot asemenea recunoaștere caută să facă românilor în privința Daciei; prin urmare maghiarii pe temeiul dreptului istoric abia ar mai putea pretinde azi frânile guvernului.

⁶ Acesta în nr. 158 al gazetei vieneze „Wanderer” din a. c. concede popoarelor nemaghiare din Ungaria mai toate drepturile naționale, până și de a grăi în dieta patriei în limba lor proprie; unicul privilegiu ce pretinde pentru limba maghiară e ca ea singură să formeze testul legilor. Noi în această privință ne ținem de distingerea ce făcărăm mai sus V. iar încât pentru ceea ce în privința proporțiunei etnografice, atât dumnealui, cât și mai deunăzi unul din senatorii imperiali, ba chiar și statisticul Fényes în broșura sa de curând publicată sub titlul „a magyar elem” „elementul maghiar” (în contrast cu ambele edițiuni ale Statisticii sale), și mai mulți alții în zisele noastre, fără tot temeiul și resonul afirmă cum că adică națiunea maghiară face partea cea mai mare din Ungaria și țările ce se țin de ea, anume peste șapte milioane de suflete, în această privință îndrumăm atât pe dumnealor, cât și pe tot omul ce iubește adevărul și dorește convingere la datele statistice oficiale, după cari maghiarii din toată lumea abia numără ca la 5 milioane suflete, și așadar în Ungaria de azi abia fac ceva peste jumătate, iar în Ungaria de până la 1848, abia cam a treia parte a populațiunei.

⁷ Aceasta adevăresc legioanele de familii nobile între români, cari toate cu sângele-și câștigă nobilitatea, cu sângele său vărsat pentru patrie și gloria sa, iar nu străină. Tot aceasta ne arată și istoria celui mai mare erou al seculului său, Ioan Huniade și a fiului acestuia Matia Corvinul, preagloriosul rege al Ungariei, în fine a prearenumitului arhiepiscop al Strigonului Nicolau Românul ș. a. Încât pentru originea acestor mari bărbați observăm atâtea numai că aceia nime nu o poate ști mai bine decât ei înșii și istoricii și contimpuranii lor; deci după cele ce scrie istoricul Corvinilor, învățatul Bonfiniu, precum și Enea Silviu, ba chiar și maghiarul Turoș despre dânsii și după cele ce citim în diploma imperatorului Ferdinand I din 23 noiembrie 1548 către Nicolau Românul ș. a., numai invidia și răutatea imnorației-n istorie se mai pot îndoi cum că acești bărbați au fost români adevărați.

⁸ Ei maghiarii față cu străinii se numesc pururea „unguri” și nu vor să fie „maghiari” odată cu capul, firește pentru că „ungurii” numără 8, respectiv 14 milioane de suflete, unde din contră cu

„maghiari” abia au numără patru, respectiv 5 milioane. În limba lor națională iarăși nu numai ei singuri sunt „maghiari” ci și toți ceilalți locuitori ai țării, prin care potrivit rafineriei asemenea toate popoarele Ungariei se țin de ei și sunt maghiari. Întru acest chip, după limba lor, Ungaria cea mare și renumită cu toate țărilor ei coronale e proprietatea maghiarilor, pământul lor eschisiv (aceasta tot maghiarul ți-o joară de trei ori pe zi !). Apoi chiar așa e consecința ce o deduc ei și din limbile străine, deloc ce se vor numi după pretensiunea lor cu numirea istorico-topografică de unguri. În acest chip corificii maghiarilor aduseră lucrul acolo încât se fălesc și vor a impune lumii cu 15 milioane de conaționali.

⁹ Vezi istoria lui A. Pusztay, intitulată „Die Ungarn in ihrem Staats- und Nationalwesen von 889 bis 1842”, tipărită în Lipsca la Maier și Vigant, 1843, part. I. cap. 1. Vezi mai departe „Gazeta lui Kossuth”, numerii din 16 și 18 iuliu 1848, unde se face un proiect anume pentru de a maghiariza popoarele nemaghiare prin instruitori maghiari pentru copii și crescătoare maghiare pentru fetele micuțe de prin sate ș. a. Mai încoalea vezi tot în această gazetă un articol de fond dat din Buda, 18 octomvrie 1848, în care se scrie următoarele: „A páriákon kivül alig van szánandóbb nép a földhátán, mint az erdélyi oláhok; járomba foghatod mint a marhát, mellytől valóban csak annyiban különbözik hogy beszél”, adică: afară de pariă abia există în lume popor mai miseraver decât românii ardeleni; pe aceștia îi poți prinde-n jug ca pe vite, de cari într-adevăr numai atâta se deosebesc că știu vorbi. În fine mai vezi și „Társalkodó”, n. 8 din anul 1846, unde într-un articol subscris de Nagy Josef, locuitorii nemaghiari ai Ungariei se numesc curat vermi sau găngânii, ce se îngrașă în pământul maghiarilor, fără să le știe vorbi limba ! Ce e drept, atari escese sau rătăcirii ale minții unor esaltați nu le putem să le ascriem națiunei maghiare peste tot; dar însă, fiindcă ele caracterisesc plecarea și tendința chiar celor învățate, așadară conducătoare clasc ale națiunei maghiare, caută să le scoatem și să le înferăm în fața lumii culte fără toată cruțarea, cu atât mai vartos, căci prin astfel de doctrine dăunoase, generațiunea maghiară presintă, și anume tinerimea față cu compatrioții de alte limbe s-a esaltat până la o insolență ce toată încercarea de o frățescă înțelegere o face chiar cu neputință.

¹⁰ Notele 1-9 aparțin textului acestui program care a fost minuțios comentată în George Cipăianu, *Vincentiu Babeș*, Timișoara, 1980.

104

Călinești, 4 septembrie 1860¹

Excelentissime doamne c. r. Ministru de justiție
conte și doamne gratiosissime!

Noi, suscrișii români din Marmăția, adorăm providenția divină că prin respectarea naționalității noastre și înalta concesiune de a putea folosi limba română în toate treburile sociale, ce prin înaltul decret al Excelenței Voastre de datul 23-a iulie a.c. nr. 10.996 ni s-a garantat, s-a făcut și nouă o nespusă bucurie, care bucurie cu atât e mai pătrunzătoare de animi, cu cât în ante de vreo câteva săptămâni neci speranță nu aveam de atâta înaltă respectare. Pe nime sau pe foarte puțini lapta [sic] acest dealtmintrea cu toată setea așteptat rezultat, din care cauză excelenția voastră se va îndura bine a observa, cum că provocațiunea unor bărbați din inteligenții români seculari marmățieni de a ne subscrie la petițiunea în privința aplicăndeii la cartea funduarie [a] limbei magiare, adorate în Vișeu de Sus și în Sighet sușternută, ușor a potut efectua suscrierea unora dintre cler, fiindcă din două

limbi, germana și maghiara, nouă asta din urmă cu totul mai bine e cunoscută și pentru că în acest răstimp n-a fost vorba de alta numai de alegere între două limbi, germana și maghiara, că înaltul decret ministerial mai sus amintit, prin care întrebuintarea limbei noastre române ni se concede nouă încă n-a fost resuedat. Însă toți aici petiționari nu se pot lua de reprezentanții opiniei publice, prin urmare subscrierea lor nu se poate bucura de vreo însemnătate și cu atât mai vârtos cu cât acei inși numai în numele lor au putut subscrie nu și a poporului întreg, neavând de la dânsul neci plenipotenție. Dealtminte profundă e durerea subscrișilor preoți la petițiunea atinsă și care cu atât e mai sfâșietoare de animi, cu cât acele sunt făcute după influința streină și nu după a lor părere, a lor coaptă deliberare. Prin urmare, din acel principiu „sapientis est consilium mutare in melius” și cum că nu e rușine a-și cunoaște greșiala, subscrișii preoți și seculari români prin aceste ordine și nouă petițiune subscrierea pentru limba maghiară făcută și-o retrag și voiesc a o considera de toți și pentru totdeauna de nemicită. Drept aceea, dară precum și retractorii așa și ceilalți din clasa clerului, protopopi și preoți și seculari români din Marmăția, anumit din protopopiatele Izei, Coșeiului, Sighetului și Vișeuului în această petițiune subscriși dorim:

a) Ca recursurile în privința aplicândeii limbei maghiare la cartea funduarie sușternute să se ieie ca documente fără știrea poporului român întreg făcute în cauza privată; prin urmare ca nește recursuri a câtorva inși din locuitorii Marmăției, pentru că juzii comunali subscriindu-să fără împuternicire în numele comunelor lor nu se pot cunoaște de reprezentanți, ci numai de usurpatori și abusatori efronți și audaci a diregătoriei lor, cu atât mai vârtos,

b) Că fiind în Marmăția locuitori români aproape la 60.000 în 48 comune, afară de inteligenția română care a umblat la școalele maghiarilor, întru o comună abia se află 4-5 inși români care vorbesc limba maghiară, prin urmare din atinsele unii vorbesc maghiarește cam 200-250 inși. Cine dară ar putea da crezământ că atâtea mii de români să-și denege limba și naționalitatea și să îmbrățișeze, adopteze alta streină? Cine ar putea crede că acel cler și popor carele restaurarea a[rchi]episcopatului Albei Iulii și rădicarea episcopatelor Gherlei și Lugoșului, ca cele mai vederate semne a preaînaltei grației împărătești și amoarei cătră români cu cele mai vii dovezi a mulțumirii le-a primit, să se lapede de mama sa și de cele mai scumpe *clenodii* a unui popor, limba și naționalitatea.

c) După ce, dară, noi românii suntem înbucurați cu Înaltul decret a excelenței voastre din profundul animilor noastre esprimăm cea mai umilită mulțiamită și din tot sufletul vă rogăm ca la preaînaltul tron cauza noastră națională și mai încolo a o patroniza să vă îndurați și să mediulociți ca la românii din tot Imperiul Austriac, prin urmare la românii din Marmăția fără escepțiune limba noastră națională română, precum la Cartea funduarie, așa și la administrațiunea politico-civilă și judiciară, în instrucțiunea publică și privată să se introducă și introducerea ei de cătră preabunul nostru monarh să se întărească prin lege pentru totdeauna sustătătoare.

d) Însă după ce așa suntem convinși că înalta dispunere a excelenței voastre despre libera folosire a limbei naționale române, numai așa va produce optatul efect, dacă la diregătoriile politico-civile și judecătorești, cu un cuvânt la toate ramurile guvernării în pământ de români locuit, ce vor aplica inși români, știutori de limba noastră română, pentru aceea cu cea mai profundă reverință cădem în antea Excelenței Voastre să vă îndurați la sacratissima Maiestate a esopera să nu rămână înaltul decret ministerial literă moartă, ci ca la toate sus numite oficiolate c. reg. indivizi din sânul poporului român să se aplice. Că:

e) dacă românii în secolele trecute totdeauna au fost neclățiți în credința sa cătră înaltul tron, pentru atâta amoare a preabunului nostru Împărat Francis Josif I, dulce părinte a românilor, până astăzi arătată, apelăm la D-zeu carele ne vede animele, și pe venitor asemenea gata vom fi, și baremi când și baremi în ce prejurstări a alerga sub stindardul Imperiului viața și averile la picioarele tronului a le depune pentru eterna lui glorie.

Excelentissime Doamne! acestea fiind dorințele animilor noastre carele, precum se vede din aci sub % alăturata adresa noastră îndreptată și către domnii senatori imperiali români pentru apărarea lor în Senatul imperial înmulțit mai toate asemenea sunt arătate, cu profundă reverință ne rogăm ca cu înfățișarea lor la preaînaltul tron așteptările noastre cele încordate să se realizeze și să se împlinescă și așa românul în teritoriul locuit de români în toate ramurile guvernării român să rămână. În urmă și pentru acea adânc ne rogăm ca recursurile din Marmația doară pe viitor suscernânde, baremi ce ar conține și petițiunea în favoarea limbei maghiare, să se considereze ca recurse private, preocupătoare și usurpatoare de voința poporului român, fără știrea lui făcute.

Încredințându-vă despre simțimintele noastre cele sincere umile și devotate de carele suntem pătrunși, rămânem cu profundă reverință în Călinești, în prefectura Marmației 4-lea septembrie [1]860 a excelenței voastre preaplecați stimători: Filip Opriș, parohul Călineștilor și protopopul Coșeului; Basiliu Karacsonyi, parohul Stremturei și protopopul Izei; Vasiliu Mihalca, parohul Vișeului de Sus și protopopul Vișeului de Sus; Ioan Opriș, sufleteriul Dragomireștilor I.s.; Ștefan Opriș, administratorele int[erimar] al Rozavlei I.s.; Petru Ilinsky, sufleteriul Șieului I.s.; Ioan Șimon, administratore int[erimar] a parohiei Ioodului I.s.; Filip Mihalca, paroh Cuhei I.s.; Mihăilă Jurca, administratore a Bocicoelului I.s.; Ioan Tomoioagă, sufleteriu de jos a Săliștei I.s.; Demetriu Anoka, adm[inistratorul] parohiei de sus a Săliștei I.s.; Ioan Gyenge, paroh Săcelului I.s.; Andrea Coman m.p., parohul Moiseiului I.s.; Alexiu Anderco m.p., parohul Borșei Inferioare I.s.; Ștefan Simeon m.p., parohul Vișeului de Jos; Theodor Papp m.p. administrator Leordinei; Ambros Sztász m.p., sufleteriul Petrovei; Ioan Lengyel m.p., coajutor în Petrova; Basiliu Szücs m.p., sufleteriul Botizei; Ioan Munteanu m.p., sufleteriul Poenilor; Georgiu Buday m.p., sufleteriul Glodului. [În continuare semnează:] Petru Glodeanu, judele comunei Strâmtura, Lihet Ioan a Pintii, jurătorul din Strâmtura, Petru Ștefu, maestru de vighiatori, Ioan

Cociota, curatorul prim din Strâmtura, Ioan Orza, curator, în numele locuitorilor din Strâmtura, 2000 de suflete române, ca împuterniciții comunei. În antea mea Basiliu Karacsonyi, parohul Strâmturii, Thimoteu Petrovay, judele comunei Rozavlea, Ioan Turda învățător, Ioan Ugleanu, curator, Vasiliu Ioniță, curator, Teodor Petrovan, vătaf, în numele locuitorilor din Rozavlea, 1498 de suflete române, ca împuterniciții comunei; în antea mea Ștefan Opriș, sufleteriu Rozavlei; Ștefan Mihaly, judele comunei Șaieului, Mihail Dunca, strajmeșterul Șaieului, Gregoriu Marian, învățător, Ioan Dunca, curatorul bisericii, în numele locuitorilor din Șaieu, 1010 suflete române, ca împuterniciții comunei, Balia Șandor și fobiró Ilieș Pop m.p., cantor Vasile Iușco, cantor Ștefan Dunca, curator Ioan Chindriș, Simeon Dunca, George Iușco, Ioan Balia, Grigoriu Chindriș, locuitori din Iood în numele [a] 2000 de suflete române, în antea mea. Ioan Șimon m.p. admin[istrator] local, Grigore Deac, judele Cuhei, Gregorie Bufta, vătaf, Gregoriu Cehu. strajmeșter, Gabril Mihalca m.p. curator prim, Vasiliu Deac, locuitor din Cuhea, în numle [a] 1050 suflete române, ca împuterniciții comunei, și în antea mea Filip Mihalca m.p., parohul Cuhei, Ilie Iușco, judele Dragomireștilor, Niceta Coman, curatorul primar și deputat, Ilie Chiș, deputat, Theodor Chindriș, deputat, Andreu Cucu, deputat, în numele [a] 1163 suflete române din comuna Dragomireștilor. Pantelimon Dumitreanu, judele și curatorul comunei Bocicoelului, Gavril Theșă, jurător, Gavrilă Radu, jurător, în numele locuitorilor din Bocicoel, 600 suflete, în antea mea Mihail Jurca m.p., administr[atorul] Bocicoelului, Simeon Bondor m.p., judele comunal, Mihail Chiș m.p., deputat, Petru Bondor m.p., inspector școlii comunale, Ioan Iuga m.p. cantor, Teodor Iuga, jurător, Filimon Vlad, deputat, Iacob Iuga, Basiliu Chiș, cantor, Petru Vlad, curator, Mihăilă Grad, deputat, Ștefan Șofrac, edil, George Ienteș, Ilie Iuga, în numele locuitorilor din Săliștea de sus, 1900 suflete române, ca împuterniciții comunei; în antea mea Simeon Bondor m.p., judele comunei Săcelul, Teodor Grad, jurător și curator, Gregoriu Danciu, jurător și curator, Ioan Șușca, Niceta Șușca, Ioan Danciu, Demetriu Grad, făt, Georgiu Tomoioagă, Vasiliu Tomoioagă, Ioan Burnariu, Teodoriu Danciu, Elia Grad, Ioan Tomoioagă, locuitor din Săcel, în numele [a] 2000 suflete române, ca împuterniciții comunei în antea mea, Ioan Gyenge m.p., parohul Săcelului, Ursu Roșca, judele comunei, Ioan Moș, jurătoriu, Gregoriu Roșca, Bonifaciú Moș, Georgiu Brunariu. curator primar a Botizei, Marcu Szideu, cantor, Pantelemon Dolca, Ioan Mancza, Onisim Konta, în numele a toată comuna, 735 suflete române în antea mea, Basiliu Szücs m.p., sufleteriu Botizei, Ioan Hora, judele comunei Poienilor, Gregoriu Petreuş, jurat, Theodor Petreuş, jurat, Theodor Munteanu, jurat, Alesie Ilieș, Gregoriu Popanu, Gregoriu Petreuş, curatorul primar, Georgiu Szasz, Basiliu Duplea, Petru Szasz, în numele a toată comuna 713 suflete subscrinate de numuri Ioan Munteanu, sufleteriu Poienilor, Georgiu Mondea, judele comunei Glodului. Ursu Marchiș, curatorul primar, Ștefan Dunca în numele locuitorilor din Glod 733 suflete, ca împuterniciții comunei, Simeon Crăciun, Ioan Roșca. cantor de Glod, suscriinte de numuri Georgiu Buday, preotul Glodului m.p., Onofrie Gyertec.

judele comunei Slătioara, Theodor Roman, jurător, Vasiliu Roman, cantor de Slătioara în numele comunei, sau 558 de suflete ca împuterniciți și reprezentanții comunității Slătioara ca filială Glodului, s-au subscris și tras crucea în antea mea Georgiu Buday m.p., preotul Glodului, Mihăilă Coman, judele Moiseiului, Ioan Hoșda, jurător, Niceta Tomoioagă, jurător, Gregoriu Tomoioagă, curator, Ștefan Dancs, deputat, Petru Tomoioagă, deputat, Ioan Tomoioagă, deputat, locuitorii Moiseiului, în numele [a] 2250 suflete române ca împuterniciții comunei în antea mea, Andrea Roman m.p., parohul Moiseiului, Gavrilă Timiș, judele comunei Borșa, condecorat cu cruce argint de merite, Ioan Timiș, vâtaf, Ștefan Ivașco, vâtaf, Ioan Timiș, magistrul de vigerie, Vasiliu Mihaly m.p., inspector școlar comunal, Ștefan Mihaly, făt bisericesc m.p., Niceta Mihaly Ilisei, Mihai Gregore m.p., cantor bisericesc, Vasile Daniș, Ilie Ivașco, emerit jude, Ștefan Bachmarzki, locuitorii Borșei în numele întregii din 4000 locuitori stătătoria subsciente a numurilor Vasiliu Mihăilă, protopopul Vișeului, Gavrilă Șimon, curator bisericesc, Iuma Șimon, Elia Tomoga, vâtaf, Gavrilă Șimon, Pantelimon Czikálat, Ioan (Onețiu) Tomoioagă, Alesiu Anderska a Câmpanului, Mihai Tomoioagă, Daniel Grad, Georgiu Tomoioagă, Alessiu Andreka, Ioan Valkowszky, Ioan Iuszko, Demetriu Tomoioagă, Petru Ciolan, Ioan Bragia, Theodor Czikále, Teodor Andreka, Popp Ioan, cantor m.p., Ignațiu Bora m.p., Gregoriu Tomoioagă, Petru Andreka, fătul bisericii, Ștefan Iuszko, curator bisericesc, în numele locuitorilor români din Vișeul de mijloc din 890 suflete stătătore suscriente de numuri Vasiliu Mihăilă m.p. protopop Vișivanul, Gregoriu Coman m.p., Demetriu Coman, Cosma Papp, Vasiliu Popp Buga, în numele a întregii comune române din Vișeul de jos din vreo 2000 suflete stătătore suscriente de numuri Vasiliu Mihăilă m.p., protopop vișovian, Georgiu Mincea, judele comunei, Alesandru Urdă, curator, Gregoriu Leordian, Demetriu Tirian, în numele întregii comune Leordina din 800 locuitori stătătore suscriente de numuri Vasiliu Mihăilă m.p., protopop vișovian, Lupu Bilașco, judele comunal, Vasiliu Gyenge m.p., curator primar, Petrovan Gregoriu m.p., Petrovan Demeter m.p., Vasiliu Petrovan, Demetriu Bercea, în numele întregii comune Petrova din 1500 locuitori români, stătătore suscriente Ioan Chindriș, sufletele Budeșteriu m.p., Mihăilă Demnian, antistele comunei, Demetriu Pop, Mihăilă Berinda, Ioan Budu, Teodor Ciceu, Ioan Berinde, Petru Ciceu, Petru Cuprea, Ioan Marinca, Georgiu Pop m.p., docente, antistii și plenipotențiați ai comunei Budești, Gregoriu Ivașco m.p. sufletele Breb, Teodor Hotea, Ursul Hotea, Demetriu Berinde, Georgiu Manu, Teodor Feier, Zaharia Bota, Gregoriu Pop, Lukács Blegye, Iacob Pop, Basiliu Blegye, Ioan Pop, Alessandru Morariu, Ioan Bud, antistii și plenipotențiați ai comunei Breb, Filip Opriș m.p., protop[opol] Coșeului și parohul Călineștilor, Pavel Jurka m.p. de Călinești, Teodor Gabriș m.p. docente, Ioan Jurka, Simeon Jurka, Marcu Todoran, Georgiu Fonta, Teodor Șerba, Mihai Todoran, Ioan Nemeș, Ioan Opriș, antistii comunali ca plenipotențiați a toată comunitatea, Lorinț Mihaly m.p. paroh serbesc și notarul Coșeului, Ioan Borody m.p., de șerbi proprietar, Gregoriu Birtok, Pavel Opriș, Marțian Borody, Petru

Borody, Nicolau Demian, Ioan Marinka, Teodor Buda, Thimoteu Pop, Filip Borody, Filip Iosip, Ștefan Damian, Mihail Faur, antistii și plenipotențiați ai comunei Sârbi, Mihail Marcu m.p., sufleteriul Corneștilor, Simeon Keresztény, jude și proprietar în Cornești, Petru Rednic, Ioan Rednic, Pantelemon Radu, Ioan Ivașco, Vasiliu Beluțiu, Ștefan Rednic, Pavel Radu, antistii plenipotențiați ai comunei Cornești, Ștefan Godzsa m.p. din Ferești, Vasiliu Moisiu, jude și proprietar în Ferești, Vasiliu Godzsa, Vasile Cziple, Ioan Cziple, Ștefan Moș, antistii și plenipotențiați ai comunei Ferești, Petru Salca m.p., sufleteriul din Giulești, Ștefan Codrea, Andrei Rednic, Vasiliu Pop, curatorii bisericii, Samuil Drezeanu, sufleteriul din Oncicești, Iuonaș Ungur, judele comunei, Vasiliu Godzsa, Mihail Godzsa, Basiliu Negra m.p. cantor, antistii și plenipotențiați ai comunei Oncicești, Demetriu Bud m.p. jude, Bârsan Andrașiu, curator, Todor Nuțu curator, Dusintischii Vasile, Cora Nuțu, Mihail Lugosi m.p., notarul comunei, Mihail Demeter m.p., sufleteriul din Nănești, Vasiliu Nemeș, curatorul bisericii, Nicoară Vanna, vătaful satului, Iura Ioan, inspectorul școlii, Gregorie Vanna, antistii și plenipotențiați din Nănești, Ioan Crișan m.p., sufleteriul din Desești, Ioan Roman, Vasiliu Roman, Grigorie Pop, Lupu Roman, curatorii bisericii din Desești, Timoteu Mihail m.p., sufleteriul din Crăcești, Timoteu Chira, curator, Ștefan Tapirza, judele comunei, Vasiliu Onița m.p. parohul Vălenilor, Ioan Vancea, judele comunei, Gregoriu Bercs, antiste, Ioan Fraulla, plenipotențiați ai comunei, Basiliu Rednic, jude și proprietar în Giulești, Ștefan Codrea, Ștefan Petraș, Lupu Rednic, Ignat Onița, Nechita Rednic, Teodor Pop, Petru Batin, antistii comunale cu plenipotențe de la comunitate, Ioan Doboș m.p., paroh în satu Șugatag și proprietar de pământ, Basiliu Batin, jude și proprietar de pământ în Șugatag, Demetriu Ioanics, Gavrilă Pop, Ursu Vrazsa, Nuțu Hotie, Maței Mesaroș, antistii comunale și plenipotențiați ai comunei Șugatag, Ioan Pits m.p. învățătorul din Șugatag, Ștefan Mandra, jude și proprietar în Hârnicești, Zaharia Szakálos, Mihăilă Szakallos, Ștefan Hotie, Teodor Blegye, Petru Rednic, antistii comunale și plenipotențiați ai toată comunitatea, Leon Onița, Petru Pop, Andrea Pop, Dimitrie Pop, plenipotențiați ai comunei Desești, Ioan Onisim, sufleteriul Berbeștilor, Geoargiu Rednic m.p.: presbiterul Petru Opreș, cleric absolut din Berbești, Ștefan Rednic, judele comunei Berbești, Papp Pinte, Codrea Dumitru, Moș Vasile, Moș Ioan, Moș Ilieș, Codrea Ioan, Pop Ștefan, Pop Georgiu, antistii și plenipotențiați ai comunei Berbești; Ioan Batin m.p. paroh din Vad, Georgiu Filipan, jude comunal, Szakalos Ștefan, Fodoruț Ioan, Szakalos Dumitru, Vîrszta Alexa, Apan Teodor, primariu tot din Vad, Alexandru Lazăr, paroh Apșei de Mijloc și de jos și protopopul tractului Sighet, Basiliu Lazăr m.p., administrator local a Apșei de Mijloc, parohiei de sus, Dan Iuonaș, a Domnului curator bisericii, Marina Georgiu a Roșchii, curator bisericii de jos, Mihaly Ianoș, curator bisericii celei de sus, Dan Ștefan, făt bisericesc, Marina Laszlo m.p., birău, Pop Ștefan, Papp Nicolae, Popșă Ianoș, Papp Georgiu ca împuterniciți ai comunei Apșei de Mijloc; Dan Georgiu a lui Ștefan, Simon Dumitru a lui Ionaș a Anuței, Vlad Mihail a Tiotii, Marina Basiliu a lui Ilie, Dan

Ionaș a babei, Popșa Mihail a lui Boca Michali, Georgiu Vlad Basiliu a lui Andreu, Mihali Ștefan a lui Mihai, Dan Mihai a lui Ilie, Dan Georgiu a lui Ilie, Simon Ioan a lui Ianoș, Simon Georgiu, Simon Ionaș, Simon Basiliu, Simon Mihail, Marina Georgiu, Marina Ionaș, Marina Lupu, conposesorii Apșei de Mijloc, Georgiu Huban m.p. administratorul beneficiului Apșei de Jos, Ivașco Petru, judele satului, Vlad Lupu, cantorul bisericii, Mihalca Petraș, Opriș Ioan a Naccicului, Marina György, făt, Plantis Mihali, Marina Mihai, Buga Petru, cantor, Opriș Mihai a Naccicului, Filip Ioan a Alexii, Filip Georgiu a Alexii, Buga Dumitru, Teodor Opriș, Nicolau Marina, curatorul bisericii de jos, Ioan Ilieș, Buga Basiliu, Marina Ioan a Ilenii, Marina Gyoka, Marina Ionaș, Marina Ioan, Marina Mihali a lui Vasiliu, conposesori din Apșa de Jos, Sigismund Țiple m.p., teolog absolut, Marina Mihali, judele satului, Țiple Teodor, învățător, Ofrim Ioan m.p. birău în comunitatea Iapa, Iosif Fursek m.p., administratorul din Iapa, Șteț Ștefan, curator, Tivadar Simon, curator, Stan Ioan, învățător comunal, Mihăilă Kökényesdy m.p., preot în biserica Alba, Nanu Ioan, curator, Vlad Ioan, curator și făt, Bocaci Teodor, jurător comunal, Țiple Ioan a popei, conposesor în biserica Alba, Basiliu Szerbak m.p., administratorul Saraseului, Basiliu Măgutza, cantor, Petru Maruszák, curator, Georgiu Nemeș, judele satului Saraseu, Ananie Pop, Ioan Goguta, învățător.

Copie. A.N.D.J., Cluj, F. Ep. gr.-cat., Cluj-Gherla, dos. 1795/1860, f.

¹ Memoriului este trimis lui Francisc Nádasdy, ministru de justiție, de către protopopul Coșăului cu nr. 150/1860.

105

Gherla, 5 septembrie 1860

Noi, Ioan Alexi, cu îndurarea lui Dumnezeu și grația Sântului Scaun Apostolic a Romei, episcopul greco-catolic a diecesei Gerlei, abatele Preasântu-Mântuitorului nostru de Léker, preaonoraților frați vicari episcopoești, protopopi, administratori protopopești și surogați protopopi, toatei onoratei noastre preoțimi parohiale, tuturor clericilor, dascălilor școlari, cantorilor, curatorilor și servitorilor băsericești și tuturor creștinilor din eparhia noastră de orice deregătorie stat și stare, dar vouă și pace de la Dumnezeu Tatăl Nostru și de la Domnul Nostru Iisus Christos !

La nimenea nu caută ochii altora cât caută la preoți cari sunt puși ca una lumină în luminar ca să lumineze tuturor celor din casă Math. 5.15. Nemica nu este care pre alții mai mult pururea să-i învețe frica lui Dumnezeu decât viața și esemplul celor ce s-au sântit pre sine șierbiei cei dumnezeiești, drept aceea așa trebuie preoții cei ce sunt chieși în soartea Domnului să-și întocmească viața și

toate moravurile sale ca cu portul, cu obiceiul, cu cuvântul și cu toate celelalte lucruri nemica alta fără numai ce e cuvios și cumpătat și plin de cucernicie să se vază întră ei și de păcatele cele mici, cari altora mari le-ar fi, să se ferească ca faptele lor pe toți să-i ațâțe spre cuvenință. Gregortiu Teolog. Cuvânt 20. Mai ales preotul se cade să strălucească cu curățenia că, deoarece unadată se sântiește pre sine lui Dumnezeu prin primirea preoției, este dator să se păzească pre sine vas curat și curățenie să pătreacă și să nu se amestece în desmerdările cele trupești, neci să se întine cu gunoiul beției. Și nu numai de faptele necurăției să se ferască preotul ci să-și ia seama ca nici un propus sau vină să nu dee cu viața sa sau cu vorbele și cu petrecerile din care alții să socotească ceva rău și necuvios de el. I. Concilia Can. 3. Sântul Vasiliu, Epistola 65.

Aceste toate le-au păzit și păzesc până în ziua de astăzi preoții cei adevărați, preoții cei buni, înțielepți, cu purtare blândă și dulce carii au fost și sunt luceafărul poporului sau sarea cea bună, mlădițele ceale mult roditoare în buciumul vieții lui Christos, povățuitorii cei adevărați și luminătorii poporului carii cu învățatura și cu puterea sa cea înțielepă, cu sfatul său cel bun au întemeiat și au înaintat fericirea poporului grijei lor încredințat nu numai cea vecinică ci și cea temporarie.

Că buzele preotului zice Domnul vor păzi știința și din gura lui vor căuta lege că este îngerul Domnului, Sabaoth. Malach. 2.7. Pentru aceea zice și Clemente Alesandrinul Carte1. Stromat. Învățătura cea lumească o cuprind ci ca pre cea mai tânără și împreună servă era știința ta Dumnezeule ca pre Doamna cea de plin o onorez ! Neci un înțielep se mestecă în trebile cele lumești, cari precum lumea sunt scâmbătoare și tocma preotului nu se cade să se mestece în lucrări cari nu se țin de sfera activității lui.

Lucrurile ceale seculare și politicești nu se țin de chiemarea preotului carele nu are altă devisă decât „Sânta Cruce și Sânta Evanghelie,,.

Pentru aceasta, cu mahnire s-a umplut sufletul meu când am auzit ca și cum unii din preoți și întră dânșii și aceia cari sunt povățuitori în deregătorie mai grea și mai onorată puși și-ar fi uitat doară de însușirile cele mai sus zise ale fiecărui preot, ca și cum unii ar fi mers în adunări lumești și la ospete și la mesele altora cari s-au ținut cu ocasiunea unor solemnități băsericești întâmplare în alt popor.

Prin aceasta că unii din voi au luat parte în aceste întâmplări și adunări, acești preoți au arătat una socotință neplăcută și păgubitoare a purtării sale. Unii ca acești preoți s-au reînturnat din calea cea dreaptă și folositoare că s-au dus în calea străină carea de bună seama nu va aduce fructe dulci și îndestulătoare !

Știți bine iubiților în Christos frați și fii că avem lucruri destule și timpul ne este scurt ca toată osteneala să o punem în via Domnului pentru aducerea poporului la calea mântuinței cei sufletești, timpul ne este scurt ca făcând destul deregătoriei noastre preoțiești să ne reculegem puterile noastre cele sufletești și trupești și să ne

apucăm de câștigarea celor de lipsă pentru traiul nostru și acelor cari se țin de noi ca cu Sântul Pavel: „Mâinile acestea ne șierbesc nouă spre câștigarea celor de lipsă,, Fapt. Ap-lor. 20.33.

Pentru ce dară nu îl folosiți timpul ci mergeți în adunări lumești unde lucruri și vorbe străine se întâmplă, cari nu se țin de statul preoțesc, ba tocma la ospetie unde prin încălzire de băutură se fac lucruri și vorbe cari pot să aducă multă neplăcere, ba însuși pată asupra caracterului preoțesc pentru că luați parte în adunări și în ospete, după ce și nevinovați puteți cădea în ispită, unele ca aceste petreceri deșerte amețesc puterile minții și înnoadă simțirile animei, unele adunări ca acestea sunt totdeauna cu pricoltarea (!) spiritului adevărat preoțesc și aduc asupra preoților daună carea nu se poate mai mult repara ! Ospetiele aceste sunt mrejea cea stricătoare carea cuprinde pre cei negrijitori și îi duce în nefericire de carea apoi nu pot scăpa !

Preoților nu este iertat a avea parte ori în ce adunare lumească și nu este iertat ca preoții să ducă vreuna rolă în lucruri politicești. Tot care e înțiept și întocmește înțiepticește toate lucrările sale ca nimănu-i să-i fie spre greutate ci tuturor spre edificare și spre esemplul bun.

Fără știrea și învoirea mai marilor băsericești, neci adunare în treburi băsericești este iertat a o face preoților. Pentru că eu priveghiez și știu toate lipsele preoților și ale poporului și neîncetat mă ostenesc și lucrez pentru ușurarea aceloră și procurarea unei stări fericite pentru băserică, poporul, viața, naționalitatea și limba noastră, pentru lipsele și trebuințele noastre !

Drept aceea, vă dojenesc în Domnul pre voi, precum de repetite ori v-am spus și o am scris. Fiți înțiepti în toată acomodarea voastră, nu dați sminteală credinciosului popor și nimănu, căutați împrejurul vostru și cumpăniți bine stările împrejur și purtarea voastră cu toți oamenii bine și cu amănuntul o recugetați, nu fiți iuți ci fiți totdeauna cu bună socoteală păzitori trezi, blânzi, iertători, pacinici, cu spor în faptele cele bune, fiți râvnitori în cumpătare, curați, nevinovați, ordinați, cu cea mai bună întocmire în toate lucrările voastre ca necicând nimenea să vă poată învinovați sau înfrunta pre voi. Ca nimenea să poată zice că v-ați purtat neînțiepticește ori în ce jurstare !

Lucrați cele ce sunt pre întregimea credinței și spre îndreptarea vieții cei după Evanghelia Domnului nostru Iisus Christos dintru care dintru amândouă tot omul lui Dumnezeu deplin se serviește, precum zice S. Marele Vasiliu „Binele Împăratului și al obștei fieștecă supus este dator cât poate să-l sporească ca mai mari a lui Dumnezeu servitori sunt carii spre aceasta siervesc !” Corn. 13.6. și mai înainte de toate să se facă rugățiuni și cerește și mulțămită pentru toți oamenii, pentru împărați și pentru toți carii sunt în deregătorii ca viață lină și cu odihnă să petrecem întru toată buna credință și curățenie.

Aceste toate nu pentru aceea le-am scris vouă ca și cum nu le-ați ști, numai mai vârtos vă dojenesc și vă deștept pre voi că sum foarte îngrijit de voi ca nu oarecumva unii din voi prin nesocotita sa purtare și amestecare să aducă rușine și

cuget nefavorabil despre neclătita credință a poporului nostru cătră preainălțata Casă Domnitoare Austriacă și cătră preainălțatul regim cesareo-regesc.

Puneți bine la inima voastră toate acestea ca precum până acuma eu în voi și voi în mine bucurie și îndestulare să aveți întru Domnul carele este capul nostru Iisus Christos !

Această carte a noastră să se înscrie în Protocol în fiecare parohie.

Darul Domnului nostru Iisus Christos și dragostea lui Dumnezeu și Tatăl și împreunarea Sântului Duh și binecuvântarea mea cea arhierească să fie cu voi cu toți, Amin !

Dat în curțile reședinției noastre episcopoești în Gerla, în ziua de 5 septemvrie st.n. anul Domnului una mie optsute șazecei !

Praiubitoriul vostru părinte,

Ioan Ep-pul

Imprimat. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop., 1860-781, f. 1-3.

106

Gherla, 11 septembrie 1860

Escelentissime și eeverendisime doamne arhiepiscoape, doamne și frate în Christos preavenerânde !

Întâmplările cele neplăcute în sfera deregătoriei unor persoane băsericești în diecesa mea în comitatul Maramureș și în Sălăgiu mai curând escate m-au adus la acea convingere cumcă întreprinderile cele în Cluș pentru înfrățirea sgomotoasă cu ate națiuni au putut da, ba au și dat, cum se vede, îndemnare ca în Maramureș și în Sălăgiu să se întâmple unele ca aceste lucrări. Și mă mir că tocma în Sălăgiu au avut parte, barem cred, fără voia și fără precunoștința în acele neplăcute întâmplări acei frați preoți în cari mai mare încredere am avut cumcă nu ușior se *pot trago la unii pași ca și acești, adocă r-ssimul d. vicar Dometriu Coroianu, dd. protopopi Lobonțiu și Vecaş cari au fost de față la acel prânz.*

Eu în legătură cu cartea mea mai înainte scrisă în privința acestor întâmplări neașteptate¹ și acum sum de convingere cum că începutul buneii întocmiri al obiectului acesta neplăcut pentru noi este că tocma acei recurenți sau cea mai mare parte dintre ei să revoce sau să-l reprobeze acel recurs făcut pentru limba magiară folosindă în cărțile funduare.

Precum am înțeles această reprobare au și apucat a o pune în efapt ceialalți preoți și alții mulți din Maramureș și toți câți sunt din alte părți a diecesei mele.

Auzind dară că s-au întâmplat în Sălăgiu nu am întârziat a trămite carte nouă pastorală la cler care aici % am onoare a o închide pentru grațioasa cunoștință².

Carele frățieștilor afecturi recomandat, cu cea mai deschilinită venerațiune
și plecare sum al esceleției voastre cel mai plecat serv și frate în Christos,
Gerla, 11 septembrie 1860

Ioan Alexi
Episcopul diecesei Gerlei

Original. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1860-781, f. 4-5.

¹ Vezi doc. Gherla, 28 august 1860.

² Vezi doc. Gherla, 5 septembrie 1860.

107

Blaj, 13 septembrie 1860

Broșura sau opul din care ați binevoit a ne gratifica în 30 exemplare¹ n-a putut în mod mai eclatant de nou dovedi nobilele sentimente și acel devotament dezinteresat către națiunea română, amata maica noastră a tuturor, care a caracterizat totdeauna preanobila și preastrălucita familie Mocioniană pe care cu fală o numim a noastră și în care prealuminat d-voastră cu înaltele-vă virtuți străluciți ca un luceafăr mântuitor pe orizontul națiunii noastre.

Nu vă putem destul gratula, nu putem destul mulțumi providenței divine, care în preastrălucita persoana d-voastră ne-a dat pe cel mai zelos apărător al drepturilor noastre și Majestatea sa adoratul nostru împărat n-a putut face o alegere mai fericită și afla un sfătuitor mai sincer, iară națiunea în atât mai mult a câștigat în ochii lumii civilizate cu cât deîmpreună cu confratele nostru preaexcelentele și prealuminatul domn episcop Andrei baron de Șaguna, ca reprezentanți ai națiunii noastre în senatul imperial înmulțit, mai învedereat ați arătat că are bărbați, cari știu să o reprezenteze și cu energie să-I apere, acolo unde cere trebuința, drepturile și interesele.

Primiți, dară, mulțămita noastră cea mai cordială și deodat aceea asigurare că niciodată nu vom înceta a înălța fierbințile noastre rugăciuni către atotputernicul D-zeu ca în arena pe care ați pășit ca niște atleți întrepizi să vă conducă și să vă susțină cu brațul său cel preainalt, ca așa să puteți ajunge cin[s]tea, măreția la care năzuți spre gloria întregii noastre națiuni, care caută la prealuminații d-voastră ca la niște luceferi mântuitori și puternici mijlocitori la preainălțatul tron împărătesc și de la care în aceste timpuri critice, singuri [î]și așteaptă îmbunătățirea soartei sale.

Și fiindcă în mult stimata scrisoare din 29 aug. a.c. lângă sus laudata broșură alăturată a[ți] binevoit preagratios a ne înștiința mai încolo și despre aceea că peste curând va [i]eși la lumină și în limba română², ne luăm îndrăzneala a vă ruga ca să ne împărtășiți și din aceea încât mai multe esemplare ca din parte-ne

încă s-o putem comunica cu atât [la] mai mulți fii ai noștri sufletești și cu dânsa acele principii minunate cari cu atâta dibăcie și logică le-ai dezvoltat într-însa.

Pe lângă care, cu cea mai distinsă venerațiune am rămas
Al prealuminat d-voastră

umilit serv
[Alexandru Sterca Șuluțiu]

Blaj în 1 sept. 1860.

[Adresa:] M. sale prelauminat d. Andrea Mocioni de Foen, senator împărătesc la Viena.

Concept. A.N.D.J., Cluj, F. Alexandru Sterca Șuluțiu, nr. 215.

¹ *Die Sprach- und Nationalitätenfrage in Österreich von einen Rumänen* [Wien, 1860].

² *Causa limbilor și a naționalităților în Austria, pertractată de un român* [Viena, 1860].

108

Sibiu, 13 septembrie 1860

Nene Georgiu !

Cercetând ieri pe fratele Andreica¹, am înțeles, că un Teclu vicerectorul d-tale a resemnat². După ce m-am informat mai cu de-amăruntul de acel post, m-am determinat să ți-l cer cu atâta mai vârtos, că eu nu mă mai aflu bine pe la Bălgr[ad], pentru că sau debe să fac unele declarațiuni fraților magy[ari] - care pare-mi-se că mai târziu nu le-aș putea ține -, sau să mă espun și să fiu gata pentru eventualități grele.

Măine dimineată plec către casă, unde-ți voi aștepta răspunsul nu numai la cererea de subdirector cât și la întrebarea deputațiunii, despre care-mi vei răspunde după ce vei auzi și asculta pe Petricul³ de acolo.

Sărut mâna doamnei și rămân al d-tale sincer amic.

Axentie

Original. B.A.R., București, Mss. rom., 993, f. 279-280.

¹ Mihail Andreica.

² Referire la un post vacant la Fabrica de hârtie de la Zărnești.

³ Ioan Petric, protopop Brașov.

Blaj, 15 septembrie 1860

Circulares

Trista și demna și de compătimire soarte a confrăților noștri creștini g. catholici din Siria carii prin cruda și barbara goană de cătră furibunzii neamici a religiunei creștine ațițiată ca la 20 mii cu feliurite cruzimi omorâți, alții de toate despoieți, din locurile sale alungați, din țiară în țiară pribegi, sute de mii, parte văduvi, parte orfani, prin stradele publice cerșind, numai de la bunăvoința confrăților creștini așteaptă creștinescul ajutoriu și mângâiere, ne-au străbătut până la animă, de unde și provocat de îndemnul preabunului nostru părinte Patriarhul Romei Piu IX și exemplul confrăților a[rhi]ep-pi și ep-pi, dară și din singur impulsul nostru îndemnați, am făcut între noi collectă spre zisul scop, sperând ca frățiile v. împreună cu poporul având creștinească compătimire cătră pățimașii noștri frați din Răsărit, fiecare veți contribui după potință spre ajutorarea miserabilei lor soarte.

De unde și frăția ta ești provocat ca vestind aceasta tristă înștiențiere poporului să-l convingi despre datoria creștinească de a ajuta pre cei mișei și goniți pre nedreptate, circulând scrisoarea și în tractu la subordinații preoți ca chemarea stârnindă spre darea de ajutoriu la atâtea mii de văduvi și orfani și ce se va culege fără întârziere să trimiți încoace spre a-l slugări la locul său. Rămânând¹

Copie. A.N.D.J. Alba, Protocollum, nr. 52 ab Anno 1860-760, Mitrop. Blaj.

¹ „760. die 15/3 Sept. Intuitu colligendi Subsidii caritativi pro Cristianis G. Catholicis ex Siria enormiter dummicatis”.

Brașov, 19 septembrie 1860

Înalt minister,

Subscrisa epitropie a bisericei Sf. Nicolae și Eforia școalelor din Brașov, primind ofisul în. Minister al Cultelor și Instrucțiunei publice din Moldova, dto. 28 iuliu, nr. 8047, a.c. 1860, prin care aceste două corporațiuni fuseseră însărcinate cum ca în. Adunarea Legislativă din Moldova s-a întrunit pentru a vota pentru institutele de învățământ alipite pe lângă biserica mai sus numită, sub patronatul acesta, un credit annual de 18.500 lei, întru prisosința bucuriei și a celor mai

fierbinte simțăminte de mulțumită, și-a ținut de sfânta sa datorință ca, mai înainte de toate, să încunoștințeze despre această rară generozitate nu numai pe întreaga comună locală, ci totodată și pe toată națiunea română, locuitoare dincăoace de Carpați, prin organele naționale din Transilvania. Iar acum aceleași corporațiuni grăbesc a supune în. Minister omagiurile sale de cea mai sinceră și profundă recunoștință, atât în numele respectivei comune, cât și al junimei studioase însățate de isvoarele științelor, în care inimi se înalță monument mai tare decât bronzul în memoria sublimului patriotism, cu care în. Minsiter a știut să recomande starea cea mult amărâtă și proastă a școalelor noastre, pregătind în favoarea lor, atât inima cea părintească a M[ăriei] Sale, domnului Principatelor Unite, Alexandru Ioan I, cât și deșteptând compătimirea în. Camere Legislative către aceleași.

Mai neputincioși decât să aflăm cuvinte corespunzătoare prin care să știm a aduce în. Minister ca să binevoiască a comunica acestea expresiuni debile, adevărtoare de mulțumita și recunoștința noastră în. Adunări Legislative.

Avem onoare a fi și a subscrie, ai în. Minister servi pleaplecați¹

Brașov, 19 septembrie 1860

Vasile Olteanu, *Acte ...*, p. 151-152.

¹ Vezi doc. Brașov, 25 decembrie 1859; doc. București, 5 ianuarie 1860; doc. Iași, 28 iulie 1860.

111

Alba Iulia, 19 septembrie 1860

Bălgrad, 19/9, 1860

Mult stimat domnule !

Am primit scrisoarea d-tale din 15 l.c.; am comunicat-o celorlalți și am trimis-o și la Cluș. Ne-am învoit ca al doilea credențar¹ să fie Molnar², al treilea va fi dr. Rațiu, sau, fiindcă el este ocupat cu însurătoarea, va fi dr. Hodoș. Oameni mai buni și mai de încredere nu avem. Ar mai trebui între noi Iova Popovits din Lugoș, cu care eu mă cunosc și, de vei crede a fi de lipsă, îl voi ruga să ne însoțească. E vorba acum de unde vei ști lua cel puțin câte 100, 150 fl. pentru câte unul pe lună. Molnar și Iova ar putea trăi din ale sale, ma noi, cei mai micuți, nu putem face aceasta.

În Sabiniu ne vom întâlni în tot cazul și vom descurca friculița de m[a]gy[ari] și treburile cu redacția d-tale³, la care se pare că ești bun patron.

Sărut mâile doamnei și rămân al d-tale sincer amic

Axentie

¹ Delegat

² Nicolae Molnar, arendaș al marelui domeniu romano-catolic din Cluj-Mănăstur, militant al mișcării naționale românești.

³ Redacția „Gazetei Transilvaniei” pentru care s-a luat, la Cluj, în august 1860, inițiativa constituirii unui fond bănesc special, menit să-i asigure existența.

Zărnești, 25 septembrie 1860

Zărnești, 25 septembre 1860

Domnul meu¹ !

Din articolul publicat în nr. 73 al jurnalului d-voastră și reprodus în estras în nr. 37 al „Gazetei”² se pare că scriitorul aceluiași s-ar îndoi despre sinceritatea cuvintelor mele adresate d-lui c[onte] Dominic Teleki în 2 iuliu a.c.³. Eu nu mă mir de această neîncredere a d-voastră, eară temeiurile-mi sunt prea aproape și prea firești. Într-o asemenea stare a lucrului se înțelege de sine că oricât să vorbim noi de limpede și răspicat, d-voastră tot veți mai afla loc de îndoială. Eu zisesem contelui D. Teleki cum că o dietă comună transilvană va fi cu puțință. Eu rămân și astăzi pe lângă opiniunea mea de atunci.

Cu toate acestea, pentru ca tăcerea noastră la sus citatul d-voastră articol să nu o luați earăși în vreo parte sinistră, m-am determinat a-ți răspunde la dânsul în termeni pe cât se poate mai răspicați, pe față, în auzul preacharei noastre patrii și cu pericol de a mi se zice poate chiar de cătră unii compatrioți: veritas odium parit. Într-aceea, pentru ca să nu prea ostenim luarea aminte a publicului, voi recapitula numai pasagele mai cumpănitoare ale articolului d-v.

D-voastră credeți că „Naționalul”⁴, dealtmîntre foarte moderat în discursurile sale, înțelegând rău pe conții Mailat⁵ și Barkoczi⁶, pe Ivanka⁷ și câțiva articuli din „Wanderer”, și-ar fi schimbat dintr-odată tonul cel prietenos și ar fi încheiat cum că națiunea maghiară ar avea de scop a sup[apă]sa pe celelalte naționalități.

Nu este așa, domnul meu ! Iritațiunea „Naționalului” și a tuturor jurnalelor românești din vecinele Principate purcede cu totul din alte isvoară. Știți, domnilor, cum că conaționalii d-voastră locuitori în Paris au două jurnale de acolo ale căror coloane stau în dispusețiunea d-lor. Articuli îngrecați de ură și despreț asupra românilor transilvani publicați în acele două jurnale, precum și necurmatele dispute între care se află românii și magiarii petrecători în Paris și în alte cetăți mari cu privință la definirea naționalității ș.c.l., care apoi străbat și mai încoace, au fost în stare de a învenina câteva condeie din București.

Într-adevăr, citind oricine produsele publicității eșite din condeie de magiari în jurnalele străine cu referință la români și alăturându-le la câte aflăm tot despre noi în jurnalele magiare din patrie, venim la o ispită foarte grea de a crede, cum că națiunea magiară ar fi desbinată în două părți aprig demarcate. Pentru că altmintea cum s-ar putea o asemenea diferență în manieră și tractare ! Se mai adosera la acestea cunoscutele intrige din vara trecută, adică cea din Maramureș cu subscripțiunile⁸, cea din Oradea cu At. Marienescu și una din Beiuș⁹.

Din atâtea încă se poate cunoaște cum că pentru astădată nu mai era nici de competența „Gazetei” a se amesteca la acele espectorăționi iritate ale „Naționalului”.

De a făcut Gubernul Moldovei ceva pentru naționalitatea ungarilor (Csangó magyarok), locuitori în vreo 50 sate, nu foarte bine este cum că acei magiari fiind romano-catolici, apoi nu se poate învinui Gubernul dacă lor li se trimite din alte țieri parochi de alte naționalități și dacă nu li se fac școale comunale. Să stea însă față cu noi un singur magiar din Moldova și să învinue pe Gubern că nu l-a primit la vreun post public, îndată ce a fost calificat de ajuns. Să-mi arate în legile acelei țieri dacă stă undeva că ungurii ar fi numai tolerați în Moldova: tantum usque ad beneplacitum statuum et regnicolarum¹⁰, precum stă despre români în legile Transilvaniei. Rău este în Moldova, mai rău nu se poate; cu toate acestea e o minune din cele mai rare că drumurile Moldovei și ale Țării Românești sunt pururi bătute de secui, carii se strămută în necurmat cu locuința în Principate. Binevoii în această privință a trage date autentice de la toate respectvele pasuri de vămi.

Regnum unius lingue imbecile et fragile est. Regatul cu o singură limbă a neputincios și netrăitor. Aceasta fusese mactima regelui Ștefan, sau mai bine a bărbaților de stat italieni și germani (mai vârtos din cler) carii îl împresura pe dânsul. Alții înțeleg acea mactimă cu totul altmintea, eară nu ca d-v. S. Ștefan mai desperând că nu va putea consolida niciodată potestarea regească la un popor așa cerbicos și nesupus cum a fost cel magiar, a determinat a-l amesteca cu colonii germane, preste ceea ce era amestecat din capul locului cu slavonii. După această mactimă apoi regii Ungariei, pe lângă ce se căsătoria mereu mai tot cu femei germane ș.a., apoi și aducea necurmat la colonii din Germania, până când mai în urmă aplicară aceeași politică și în Transilvania în contra secuilor și a românilor. Acum în adevăr era mai ușor a domni prin unii preste alții. Unde cauți aici toleranță ? Resultatele au fost cu totul altele, pe care lăsăm să le judecați înșivă.

D-v. vă bucurați de începânda prosperitate a Principatelor Românești, însă numai dacă politica lor va lua o direpțiune bună și justă. Adică cum ? Să o spunem curat fără a mai ascunde pisica în sac ! Românii să nu cugete la o Daco-Românie ! Vezi bine că nu 8 milioane români, față cu 80 milioane slavi, cu 40 milioane germani, încălecați de un stat cum este Rusia ș.c.l să nu-și peardă mințile ! Foarte mulțiamim de buna învățătură. Vă rugăm însă ca pe niște compatrioți sinceri să dați tot această învățătură și acelor politici și diplomați carii parola de „Daco-România”

o întrebare ca o momâie, iasmă fioroasă, spre a țiena în frică pe cei din natură fricoși și iarăși ca un minunat pretest (steamăt) de a mai țienea pe români în slavia seculară. Ci observați bine că această armă începu a se toci și a-și perde din lustru de mai nainte.

Este prea adevărat că românii și magiarii înainte cu 1000 de ani au dat mâna, că nobilimea lor a domnit împreună preste țiară, că aceeași pe popor, magiar și român, în cursul seculilor îl degradă la starea vitelor. Cunoaștem iarăși că tirania și apăsarea i se trase românului mai vârtos din cauza ritului religios, atât înainte de reformațiune, cât și după aceea. Știm prea bine că mai toată nobilimea română din Transilvania s-a magiarisat numai de frica persecuțiunilor religioase, întocmai precum a pățit bunăoară boierimea din Bosnia, care încă a trecut de-a valma la islam numai că ura curat națională încă avu parte mare la toate desastrese patriei noastre. Plină e istoria, pline legile țerii de această ură internațională. Am zis desastrese patriei. Dacă magiarii și românii ar fi știut să trăiască între sine în es. numai în concordia în carea trăiră franțioșii și nemții din Elveția, oh, astăzi Transilvania s-ar număra între țierile cele mai fericite ale Europei. Scaturiginea [sic] tuturor relelor și a totalei decăderi a fost cum că națiunea magiară se aliase cu alte elemente spre apăsarea națiunii române.

Să nu vă lăudați cu fapta lui Georgie Rakoczi. Românii recunosc cum că Rakoczi le-a făcut un mare bine, că a decretat traducerea unor cărți bisericești în limba română. Ei însă știu și atâta că numitul principe, ca un protestant fanatic ce era, determinase a trage și pe români cu orice preț la confesiunea elvetico-calviniană. D-v. eară să observați că acea politică a lui Rakoczi și a urmașilor săi la domnia Ardealului, privită din punct de vedere național magiar, a fost foarte greșită. Dacă națiunea română întreagă ar fi primit în seculul 16-17-lea protestantismul, până astăzi toți magiarii din Ardeal – afară poate de Secuime – ar fi cu totul româniți, eară urma lor s-ar mai cunoaște încă numai în unele nume magiare. Ci ați avut noroc parte cu grecii, parte cu acea imaginațiune poetică a românului care niciodată nu s-ar fi putut îndestula numai cu o relege așa raționalistică, ci totdeauna ar fi cerut nutremânt și pentru inimă și fantasie. Încolo ce-i pasă românului: el și-a pierdut aristocrația din Ardeal, din Maramureș și Banat: a contopit însă în corpul său național pe toate fracțiunile de popoare colocuitoare și coreligioane, încât astăzi abia le mai descoperi urma lor în unele trăsături de fisionomie care nu sunt românești. Tot așa o păția și magiarii, dacă era de o relege cu românii.

Ci să lăsăm trecutul, eată o zicem și noi, mai vârtos că, precum știți și d-voastră, Transilvania încă tot nu-și are istoria sa scrisă cu destulă critică, ci tocma din contra, chiar și istoria ce-i este acum este mai mult numai o maculatură. Să trecem de-a dreptul la timpul de față.

D-voastră va bate inima pentru formele municipale și reprezentative. Subscriem și noi această dorință pe care am descoperit-o Senatului imperial¹¹.

D-voastră vedeți posibilitatea de a se recunoaște chiar naționalităților un fel de *autonomie*; eară aici vă luați după exemplul autonomiei relegioase. Era bine să nu fi trecut din vedere autonomia sașilor încă și sub turci, a secuilor până sub principii pământului (comes siculorum). Despre noi nu vă îndoiiți și înșivă spuneți că totdeauna am cerut așa ceva.

D-v. voiți să ne recunoașteți și cele mai întinse garanții pentru drepturile limbei. Atât mai bine pentru concordia și prosperitatea publică.

Până aici am fi, domnul meu, la un acord perfect în toată privința. Și cu toate acestea oare ce farmec să insuflă această îngrijare ce se vede pe fețele noastre și ale d-v. de câteva luni încoace ? Am observat mai sus că d-v. nu ne credeți nouă. Datorința cătră adevăr mă face ca să-ți spun, domnul meu, că din mare nenorocire noi încă nu ne putem încrede cuvintelor d-v. Aici zace răul și durerea noastră. Mai mult decât aceasta, noi în timpul de acum nu dăm crezământ la nimic pe fața pământului. Acesta e un blăstem, recunoaștem, și totuși, of Dumnezeuule, aceasta e programa noastră pentru moment: a nu crede la nimini. Nenumăratele abuzuri de buna noastră credință, miile de amăgiri și desamăgiri seculare au aruncat această sămânță fatală și o a crescut mare. Observați însă bine că noi astăzi cum stăm, deși pătrunși de neîncredere, totuși nu mai urâm pe nimini, eară anume pe națiunea magiară nu avem nici o cauză de ură. Preste aceasta noi mai știm să distingem acurat între poporul d-v. și între capii de partide. Cătră popor suntem reci, rezervatori, din cauză că nu le cunoaștem programa de loc, ni se pare că vedem un ce misterios în urmările lor și că ei ar voi să ne ducă pe toți cătră un scop carele nu poate fi al nostru, să ne angajeze la o dispută și ceartă ai cărei auctori au fost aristocrații și străbunii lor, eară noi nu am luat nici o parte la dânsa.

Așa este, simțim că avem trebuință de simpatiile națiunii magiare, precum are și dânsa de ale noastre. Până astăzi însă nu putem crede că magiarul ar fi capace de a-și călca mai vârtos pe înăscuta sa trufie, de a cădea preste alte simpatii ale sale apusene și seculare și a preferi pe români. Eată acesta este ceea ce nu putem noi crede. Datorința cade numai pe d-v. de a ne convinge cum că noi rătăcim în credința și în politica noastră carea este mai mult politica instinctului. Eară ocasiunea spre aceasta vi s-ar da numai în o dietă transilvană.

Am onoare ș.c.l.

Zărnești, 25 septembrie 1860

G. Bariț

„Gazeta Transilvaniei”, XXIII (1860), nr. 39, din 14.IX.

¹ Dozsa Dániel (1821-1889), publicist, om politic și scriitor, redactorul între 1859-1868 a ziarului „Kolozsári Közlöny”.

² Referire la articolul *În cestiunea naționalităților*, a lui Dozsa Dániel, publicat în „Kolozsári Közlöny”, nr. 73 din 9 septembrie 1860, articol comentat de Bariț în „Gazeta Transilvaniei”, nr. 37 din 6 septembrie [st.v.] 1860.

³ Vezi supra: Zărnești, 26 iulie 1860.

⁴ Ziar apărut la București între 1857-1861.

⁵ Majláth György (1818-1883), om politic maghiar conservator, membru al Academiei maghiare de știință, membru al Senatului imperial lărgit din 1860.

⁶ Barkoczi János (1807-1872), om politic maghiar cu vederi conservatoare, membru al Senatului lărgit vienez din 1860.

⁷ Ivanka Imre (1818-1896), om politic maghiar, participant la revoluție, activ în emigrație, deputat dietal în 1861, autorul unei lucrări apărute în 1861 privind armata revoluționară maghiară.

⁸ Referire la petiția din iulie 1860 a unor juzi sătești din Maramureș, manipulați de către funcționarii comitatensi, petiție privind înlocuirea limbii germane cu cea maghiară în administrația cadastrală; în Senatul imperial lărgit de la Viena s-a făcut mult caz de acest act din partea politicianilor conservatori care reprezentau Ungaria, ceea ce a determinat o puternică reacție din partea intelectualității românești, atât în presă, cât și prin înaintarea unor declarații ale satelor maramureșene către autoritățile locale și centrale privind aspirația lor pentru introducerea limbii române în administrație.

⁹ Referire la arestarea, în vara anului 1860, a tânărului jurist Atansie Marienescu, suspectat politic datorită legăturilor sale cu unii români fruntași din Principatele Române, unde a efectuat o călătorie în 1859; vezi At. Marienescu, *Schițe istorice din 1860*, în „Transilvania”, XXXII(1900), nr. 1, p. 17-33.

¹⁰ potrivit bunăvoinței staturilor și națiunilor regnicolare

¹¹ Referire la petițiile românilor adresate Senatului imperial lărgit vienez care și-a deslășurat lucrările între 31 mai – 27 septembrie 1860.

113

Timișoara, 27 septembrie 1860

Vom Praesidium der k. k. serbisch-banater Statthalterei.
Nr. 2254/Praes.

Note

Ein sicherer Theodor Moldovan aus der Walachei, soll sich gegenwärtig in Ungarn, im Banate und in Siebenbürgen namentlich in den von Rumänen bewohnten Gegenden herumtreiben, mit dem von ihm keineswegs verheimlichten Zwecke, im Interesse und im Auftrage der französischen Regierung auf die Verbrüderung der Rumänen mit den Magyaren einzuwirken, da auf Seite Frankreichs der Plan feststehe, für den eventuellen Fall der Einsetzung eines Prinzen aus dem Hause Bonaparte auf den ungarischen Thron die früher mit Ungarn verbunden gewesen Gebiete mit Einschluss der Donaufürstenthümer unter der ungarischen Krone zu vereinigen.

Moldovan behauptet, in Angelegenheiten seiner Mission mit Baron Eötvös und Grafen Emerich Miko eine Unterredung gepflogen zu haben, und von denselben gut aufgenommen zu sein.

Erst am 17ten d[ieses] M[ona]ts von Arad nach Klausenburg gereist.

Ich beehre mich, das löbliche Praesidium in Folge des Erlasses des k. k. Herrn Polizeiministers vom 23ten d[ieses] M[ona]ts Nro. 5991/B. M. zu ersuchen, das Vorkommen des gedachten Emissärs in dem unterstehenden Verwaltungsgebiete auf das Schärfste [zu] überwachen, sein Verhalten der genauesten Beobachtung unterziehen zu lassen, bei sich ergebenden Bedenken aber, wenn nicht Anhaltspunkte zu einem strengeren Vorgehen vorliegen sollten, seine Außerlandschaffung unter sicherer Begleitung verfügen zu wollen.

Temesvar am 27ten September 1860.

s. s. FML.

An das löbliche k. k. serb[isch] ban[atische] Landes-General-Commando-Praesidium in Temesvar.

Original. A.N.D.J., Timiș, F. Comandamentul general Banat, doc. nr. 224/1860.

114

[Viena], 24-27 septembrie 1860

După-ce să pare cum că prin acel principiu al individualității istorico-politice a Ungariei, cuprins în proiectul majorității înaltului senat, autonomia Banatului și a Voievodinei sârbești ar fi trasă la îndoială, eu mă aflu îndemnat a aduce cu toată supunerea la cunoștința Voastră ces. reg. apostolice acele legi și date care vorbesc pentru susținerea autonomiei Banatului și pentru păstrarea respectivelor lui drepturi, cum și dorințele locuitorilor, precumpănitoare în această chestiune.

Chestiunea despre alăturarea sau Nealăturarea Banatului la Ungaria se poate lua, cerceta și judeca din trei puncturi de vedere, adică; din cel *istoric*, din cel *național*, și din cel *administrativ*.

Banatul a fost o parte a Daciei antice, și sub romani să chema Dacia Ripensis, din cauză că cele trei laturi ale sale sunt spălate de râurile Mureșul, Tisa și Dunărea. Poporimea acestei țări constă mai vârtos din străvechi locuitori, adică din Români, care se întinde dintr-un capăt al țării până la celălalt, și cu frontiera militară cu tot numără peste 600.000 suflete, apoi din Sârbi mai puțin numeroși, imigrați pe la capătul secolului trecut și în urmă din puținii maghiari colonzați în aceste din urmă zecimi de ani.

După-ce Banatul prin armele victorioase ale împăratului Traian venise în a. 101 sub imperiul romanilor, iară mai târziu, după multe prefaceri, către anul 896 sub suzeranitatea maghiarilor, - a rămas, ce e drept, un șir lung de ani, cu întrecurmări însemnătoare, ca o provincie ținătoare de sceptrul regilor Ungariei, cei până pe la capătul domniei împărătesei Mariei Teresiei de glorioasă memorie, - *totdeauna autonomă*.

Pe când maghiarii pe la anul 896 se așezară în Ungaria de astăzi, țara, sub regele Géza se împărți pentru o îndemânatică administrațiune în comitate, fără ca în catalogul acelor comitate, întocmit de renumitul juris consult Verböczi, să se fi numit și Banatul; ba tocmai regele Géza dete Banatului o poziție autonomă sub un guvernator militar, cu titlul de comite al Banatului.

Puțin după aceea Banatul fu ocupat prin Emanuil, împăratul bizantin, care în contra lui Ștefan II, regele Ungariei, înaintase până la Tisa, iară după ce grecii s-au retras, Andrei II, regele Ungariei, prin o lege de țară din anul 1212, ca pe o provincie de mare însemnătate a pus-o în rangul autonomului principat al Transilvaniei, iar de comite timișan a numit pe unul Martin.

La anul 1242, Banatul împreună cu Ungaria fu devastat de către tătari, iară după retragerea acelor, pe lângă păstrarea poziției autonome a țării, cu demnitatea de comite al Timișului fu onorat magistrul Laurențiu.

Sub regele Carol Robert și sub fiul acestuia, Ludovic-Cel Mare, Banatul a rămas pururea ca o țară a coroanei, despărțită de Ungaria și administrată de comitele Timișului, Ștefan din Loșonț, iară mai târziu de Filip de Ozora. Acestora le urmează, sub regele Sigismund, Ștefan de la Rozgónyi și Nicolae de la Ujlat, iar sub regele Vladislav I, gloriosul român Ioan Corvin.

După moartea lui Ioan Corvin, Banatul a rămas sub domnia văduvei sale, Elisabeta, iar după moartea ei, sub regele Matia Corvin, demnitatea de comite al Timișului să dete lui Pavel Cneazul (Kinizsi), și după moartea acestuia, sub regele Vladislav II, lui Iașa Som.

În anul 1552, Banatul zăcu sub Imperiul turcilor, afară numai de ținuturile Lugoșului, Caransebeșului, Mehadiiei și de ținuturile muntoase, care s-au încorporat la Transilvania, și până la reapucarea Banatului rămaseră încorporate tot cu Transilvania.

În urmă la anul 1716, adică după 164 ani, împăratul Carol VI de glorioasă memorie a reușit, ca sub comanda principelui Eugeniu de Savoia, și cu confăptuirea celor veniți întru ajutor: principele de Portugalia, electorul de Sacsonia, cu 8.000 de armați, ducele de Bavaria, ducele de Würtemberg și numeroase trupe de spanioli și italieni, - să scape Banatul de sub jugul turcilor.

Împăratul Carol VI dete după aceasta Banatului, câștigat prin armele împărătești, poziția lui cea de mai nainte *autonomă*, apoi îl puse sub administrațiunea unui comandant general și a unui președinte civil.

Popoarele Banatului se simțiră sub această administrațiune fericite, din cauză că dănsle era[u] libere de orice șerbie iobăgească și se administra[u] de către organe autonome, adică de către dregătorii alese de popor, sub nume de Knézi și Knézi-primari. Acea împrejurare, că generalul comandant, contele Merci, a făcut lucruri minunate pentru prosperitatea agriculturii și a industriei, adause mult la fericirea lor.

Totuși acelea popoare nu se putură bucura îndelung de prosperitatea lor, pentru că în 1780, adică după 64 de ani de administrațiune autonomă, împărăteasa

Maria Tereza, fără a întreba popoarele Banatului, și în contra interesului lor, a decretat anexiunea Banatului la Ungaria, numai ca un act de grație către maghiari, și a ordonat executarea încorporării prin grafii Cristofor Nitzki și Francisc Zichi.

Din cele zise până aici se cunoaște, că Banatul de la înființarea lui până la anul 1538, prin urmare în decurs de 644 ani s-a ținut, ce e drept, de sceptorul regilor Ungariei, iară de la anul 1716 până la 1780, adică în decurs de 64 de ani, Banatul se bucură iarăși de o poziție autonomă și se ținu de coroana Austriei. Prin urmare, Banatul în decurs de 872 ani nu a fost încorporat de loc cu Ungaria.

De la anul 1780 până la 1849, adică numai 69 de ani, a fost Banatul anexat la Ungaria, și a fost administrat tot asemenea întru înțelesul fostei constituțiuni ungurești.

La 1849 M. Voastră c.r. apostolică, considerând meritele românilor, v-ați îndurat a restaura Banatul în poziția lui autonomă de mai-nainte, iar cu privire la meritele sârbilor ați creat Voievodina sârbească, din comitatul Bács și din o parte a Sirmului, iară apoi unind pe amândouă, le-ați înălțat prea grațios la rangul de țară autonomă de coroană.

Prin urmare, după istorie, Banatul mai în toate timpurile a format o individualitate istorică proprie, și ca atare mai fericit a fost atunci, când depindea de-a dreptul de la Viena. Deci, a-l împreuna cu Ungaria, ar fi a repeți o eroare, care astăzi cu atât mai puțin se poate întâmpla, cu cât astăzi însăși Ungaria este numai o țară de coroană a Austriei, prin urmare Banatul ar veni într-o supunere dublă, de la Viena și de la Pesta, ceea ce ar fi o învederată anomalie. Iară totala contopire a Banatului cu Ungaria pot să o ceară numai dușmanii acelei țări și ai popoarelor ei.

Așa precum a arătat din istorie, că în contra autonomiei Banatului nu se poate ridica nici o opoziție întemeiată, tocmai așa vorbesc aici și meritele românilor și ale sârbilor.

Românii și sârbii, departe ca să se fi răsculat vreodată în contra *casei domnitoare*, dar cei dintâi încă sub regele Ladislau Postumul își câștigaseră astfel de merite către preaînaltul tron, încât regele Ladislau Postumul se află motivat a le încredința, în recunoștința meritelor lor, ținuturile Dunării. formându-le într-o linie confiniară, pe lângă privilegiile deosebite. Ambele rase însă și-au dovedit prin fapte credința lor păstrată preaînaltei case împărătești, sub împăratul Carol al VI-lea în contra Turcilor – sub gloriosul regim al Mariei Tereza, în războiul de 7 ani, - și sub împăratul Francisc de glorioasă aducere aminte, în războiul frânc, și aceasta cu tot devotamentul. Căci, lăsând la o parte regimentele de grăniceri români și sârbi, care în orice timp și cu toată ocaziunea au dat cele mai strălucite dovezi de credință și alipirea lor către preaînaltul tron, - românii și sârbii în trupele de linie așa numite ungurești și-au dovedit credința și promptitudinea lor de jertfire; din cauză că, la acestea așa numite trupe ungurești de linie, nu numai maghiarii ci și celelalte popoare ale Ungariei și ale așa numitelor țări anexate, prin urmare și românii și sârbii, au conluptat în proporțiunea numărului sufletelor.

Deci, dacă în memoratele războaie, acel devotament și iubire de a sacrifica, din partea Ungariei a fost un merit, același nu a fost numai al maghiarilor, ci și al celorlalte popoare din Ungaria și din părțile anexate; și dacă este, ca acele merite să ajungă la oarecare valoare, atunci urmează de la sine, cum că se cuvine, ca din același nu numai maghiarilor, ci și celorlalte popoare, care au confăptuit la câștigarea lor, să li se facă parte, cu atât mai vârtos, că celelalte popoare cu numărul departe [depășește] pe națiunea maghiară; iară apoi peste aceasta poporul maghiar a escontat și până acum toată gloria și tot folosul practic al acelor merite numai pentru sine.

Mai încolo, eu nu vreau să aduc aminte acea epocă nenorocită din anii 1848-1849, cu care ocaziune românii și sârbii [1]și ridicară monumente de credință către preaînaltul tron și cu părae din sângele lor își recâștigară, cei dintâi vechile lor drepturi la autonomia Banatului, - iar acești din urmă își dobândiră vechile lor pretențiuni la o Voievodină sârbească.

Respectele naționale și administrative pentru autonomia Banatului și a Voievodinei sârbești sunt atât de bătătoare la ochi, încât aflu de prisos a le mai enumera pe aceleași. Pentru ca totuși să facem destul și în această privință, nu mă pot conțeni de a nu atinge, cum că, după ce în[altul] guvern a și făcut oarecare pași pentru introducerea publicității, procedurii verbale și a unei specii de autonomie pentru toate popoarele, fără diferență, apoi este învederat, că interesul Banatului și al Voievodinei sârbești în această privință nu numai că nu poate dori unirea cu Ungaria, ci tocmai din contră, vede, că aceeași ar fi cu totul nesuferită, din cauză, că publicitatea, procedura verbală și guvernul autonom, întru adevăratul înțeles al cuvântului nicidecum nu se poate cugeta în altă limbă, decât numai în a poporului; maghiarii, din contră, nu doresc altceva, decât numai, ca peste tot, până unde se extind miezuinele Ungariei, cu administrațiunea lor să introducă și limba lor; pentru aceea nu pricep eu, cum în Banat, unde poporaciunea constă mai vârtos din români și în număr mai mic din sârbi și germani, cum și în Voievodina sârbească, unde Sârbii sunt mai numeroși, s-ar putea justifica introducerea unei administrațiuni maghiare, cum și împăca cu egalitatea de drepturi, proclamată de către preaînaltul tron către popoare.

O asemenea eroare ar nutri neîncetat nemulțumirea în Banat și Voievodina sârbească, ar pregăti prin aceasta înaltului guvern greutate și confuziuni nemărginite, și ar înmulți spesele administrațiunei, pentru că, precum dl sen[ator] imp[erial] de Majláth observase foarte înțelepțește, nici un guvern nu este așa scump, ca acela ce are a face cu nemulțumiți, prin urmare guvernul cel mai ieftin, este acela, sub care partea cea mai mare a poporului este mulțumită.

Deci M. Voastră c.r. apostolică, luând în considerare istoria Banatului, meritele românilor și ale sârbilor, naționalitățile ambelor acestor popoare, prin urmare și principiul egalității de drepturi, pronunțat de către M. Voastră c.r. apostolică pentru toate popoarele, cum și privind la administrațiunea neliniștită a țării de coroană Banat și Voievodina sârbească, - v-ați îndurat a le înălța la o țară

de coroană autonomă, apoi după ce dorințele ambelor acestor popoare să manifesteze necurmat pentru susținerea autonomiei acestei țări de coroană, așa eu, ca reprezentant al acestei țări de coroană, îmi țin de datorință, ca temeiurile sus citate să le subștern M. Voastre c.r. apostolice, întru toată supunerea și cu acea prea umilită rugămintă, ca pe aceleași să vă îndurați a le lua în preagrațiaosa considerare, cu atât mai vârtos, căci prin o anexare a Banatului și a Voievodinei sârbești la Ungaria, românii și sârbii ar deveni subordonați națiunii maghiare, când din contră, M. Voastră c.r. apost. tocmai și în preainaltul vostru cuvânt către senatul imperial de acum ați binevoit a pronunța pentru toate popoarele și țările egala protecțiune, cum și egale drepturi și datorințe, în concordie frățască¹.

„Gazeta Transilvaniei”, XXIII(1860), nr. 44 din 5 octombrie; nr. 44-47 din 3, 10, 17 și 24 noiembrie; T.V. Păcățian, *Cartea de aur ...*, II, Sibiu, 1902, p. 94-99.

¹ Prin autograful imperial din 27 decembrie 1860, Banatul și Voivodina vor fi alipite Ungariei, odată cu Partium-ul (comitatele Crasna, Solnocul de Mijloc și Zarand, districtul Chioar și orașul liber regesc Zalău).

115

Sibiu, 29 septembrie 1860

Sibiu, 29/17 Septem. [1]860

Domnule și frate !

După cele ce primirăm din Viena, îți fac cunoscut că noi așteptăm pre Esscelenția sa cam pe joia viitoare (4/10) să sosiască aicea. Depeșa telegrafică ce sosi eri aicea zice că s-a primit să se constituie țările după dreptul istoric, cu 34 în contra 14 voturi. Pe astăzi este senatul imperial poftit la maiestatea sa.

Credeam că nu ești acasă și de aceea nu ți-am mai scris; cu toate că și eu d-ahea mă așezai acasă. așteptăm comisia pentru ortografie¹.

Nou nu avem nimica însemnat. Esscelenția sa a dat răspunsu în treaba sinodului de-a dreptul la Ministeriu și cu toate că a încongiurat meritul lucrului, totuși Presidiul recomandă Ministerului să dea voie a se ținea.

Citit-ai cărticica lui Mocioni „Die Sprach und Nationalitätenfrage in Österreich”². D. Roman o are. Îți mai recomand „Palongenesi”, dacă cumva nu vei fi citit-o.

Te rog trimite-mi o adeverință oficioasă despre distanța de la Orăștie până la Căstău³, de la Orăștie la Vaidei⁴, de la Vaidei la Bințenți⁵, de la Bințenți la Bălgrad.

D. Arduleanu a venit. D. Măcelariu încă nu. Suntem mulți dar rar ne întâlnim.

¹ Comisia de filologi români convocată de Locutenența Transilvaniei pe 2 octombrie 1860 la Sibiu pentru stabilirea unei ortografii unitare.

² *Die Sprach und Nationalitätenfrage in Österreich von einem Rumänen* [Wien, 1860], autorul real al broșurii, apărută și în limba română: *Causa limbilor și naționalităților în Austria pertractate de un român* [f.l.]1860, este Vincențiu Babeș

³ Sat, com. Beriu, jud. Hunedoara.

⁴ Sat, com. Romas, jud. Hunedoara.

⁵ Azi Aurel Vlaicu, sat, com. Geoagiu, jud. Hunedoara.

116

Erdő Tagyos, 30 septembrie 1860

Mult stimată unchiule !

În zilele prime ale l.c. v-am scris că unde sunt și tot deodată – înșirând câteva cauze v-am rugat să mă escusați pentru astă faptă a mea, întreprinsă fără de a vă fi cerut mai înainte învoire părintească¹. V-am rugat să-mi scrieți cum ați primit această întreprindere, bine sau rău ? mai încolo să-mi spuneți ce e cu „Revista...”² și cum că trimite-veți bani pentru cărțile menționate fratelui Nemeș sau aștepta-veți până voi ajunge io la Pesta ? Până acum nu am primit nici un răspuns; aveți mult de lucru sau nu ați avut lipsă să-mi scrieți ? V-am scris că aici voi avea ocaziune a cunoaște pe frații unguri, et quidem, nu numai pe tineri ci și pe bătrâni; nu e mult timp de când sunt pe la casele lor și prin societatea lor, și mai că aș fi în stare a scrie o cârtică despre toate câte am observat; nu e mult timp zic, și io totuși cred că e o eternitate; să nu vă surprindă această expresiune, ci cugetați că sunt român și mă aflu între unguri, într-un timp foarte critic și plin de iritări; atâtea am să vă scriu cât nu știu de unde să încep.

Iertați-mă că încep mai întâi de la persoana mea, ca apoi așa să fiți în clar despre cuvântul „eternitate” și să nu vi-l explicați rău. Ce se atinge de traiul meu pe aici, vi-l pot spune că e splendid: aer bun, locuri frumoase, mâncare bună și băutură bună; oamenii casei buni și ospitali, oamenii sau familiile care îi cercetează pe ei și vice-versa, asemenea sunt demne de toată lauda și reverința; cu un cuvânt materialismului ființei mele îi merge așa, precum nu i-a mers niciodată, de când mă pricep; însă pe de altă parte pe cât e îndestulit trupul de tare și de bine, pe atât de tare mi-e amărât sufletul și anima plină de venin.

Io cred că-ți vei aduce aminte că, când și când am atins în scrisorile mele despre atacurile și disputele ce le-am avut cu tinerii unguri pe la Universitate; acele

erau cu tineri, și dacă erau contra minței sănătoase, contra dreptului celui mai sfânt și contra spiritului timpului, nu mă supăram atâta, pentru că știam că acele atacuri, opiniuni și tendințe proaste, ies din capete proaste și ignorante, cu un cuvânt escuzându-i eu însumi le iertam păcatele; însă acum, acum unchiule, nu prea vorbesc cu copii, ci cu oameni bătrâni, cărunți la cap și oameni care au studiat !

Domnul cons[ilier] e acasă cu licență pe 6 săptămâni. A venit și alt consilier, om de 60 de ani și doctor în drepturi; puține zile sunt în care să nu fie oaspeți la masă, tot oameni venerabili; io odată venii recomandat ca „Erdélyi román”; aceste două cuvinte sunt destule ca să poată avea oaspeții obiect de vorbire; în această vorbire se înțelege vine trecutul și viitorul (prezentul mai puțin) românilor față cu ei; așa că e pușetiune minunată a răspunde la 8-10-12 opugnanti, care de care mai turbat, plin de sofisme și de absurdități ?! Nu mă mir nicidecât de doi tineri români – de altminte cu animă bună – că în iarnă trecut fiind mai mulți într-o societate (și unguri) cu durere și-au mărturisit păcatele că aducându-i sărăcia printre unguri (așa chiar pe la nește predie ca și io) nu au cutezat să spună că sunt români; mulți de ai noștri i-au atacat pentru ce au fost așa slabi, iară io nu, deoarece am știut că ei sunt așa de inocenți și neesperți, cât istoria românului nici au văzut-o, a ungarilor nu o știu și pe unguri, cu toate că au crescut între ei, nu-i cunosc nicidecât; io ce au făcut acești tineri nu pot face, pentru că nu depind de la grația ungarilor, iară pe ei și relațiunile noastre cu ei, trecute, cu mult le cunosc mai bine decât să nu pot sta în dispute, nu cu 10-12, dară și cu mai mulți, până când simț că mai curge sânge român prin trupul meu; când e vorba de trecut, dau frâu liber răspunsurilor mele asupra atacurilor și de odată pășisem și io ca atacante, deoarece numai nouă ni s-ar cădea să[-i] atacăm pe ei pentru trecut. Această dispută despre trecut se gată totdeauna cu aceea, că cei mai cuminte bătrâni și mai moderați, zic că românii au drept să facă ungarilor înputări însă nu așa multe câte înșir io, și alții cu care au mai vorbit ei. Ce se atinge de prezent și viitor e partea cea mai fierbinte și amărâtă; la mine pentru că nu vreau să vorbesc câte știu, și câte ar trebui să vorbesc ca să le putem da peste nas cum se cade. Minte mea îmi spune aci, ca să-i las să vorbească și să hotărească despre situațiunea și rola noastră futură față cu ei, pentru că „homo proposit Deus disponit”; io îmi las „rezerva”, îmi înec cuvântul și-l las să se facă venin și suindu-se în fața-mi să cetească din el, stimații mei unguri, că „qui tacet non utique consentit”. Pe scurt vorbind, ungurii cu mic cu mare sunt de opiniunea lui Majlláth (despre a cărui strămoș zice Mindszenthí, medicul lui Zápolyi „sehonai háládatlan oláh”³ în diurnum lui (care se află în *Erdélyország történelmi tára*) adeca că în Ungaria nu se află, sau nu recunosc altă națiune, decât cea ungară. Bine trebue înțeles cuvântul Ungaria, căci după conceptul lor, Ungaria sunt toate provinciile de sub Coroana Ungariei; toți câți locuiesc sub coroana ung[ară] sunt „vagy magyarok szoros értelemem, vagy oláh ajku, német és szláv ajku magyrok”⁴. Ei pretind că limba administrativă și limba instructivă în gimnazii să fie cea ungară, sine discrimine provinciarum, nationum et religionis; ei în fața mea nu zic că vreau să ungurizeze pe români, zic că în școalele satești pot învăța

românește, însă pe lângă aceea și ungurește; zic că ei stimează limba noastră și nu vreau desnaționalizarea românilor, încă, când vorbesc despre nemți și slovaci, nu se sfîșie înaintea mea a zice, că în câțiva ani trebuie să știe toți ungurește; apoi auzind io acestea, ce consecințe pot să trag decât acelea, că ei și acum sunt oameni de nimica, și proști, de 12 ani nu au învățat nemica alta decât o țară de fătărnicie, adeca au început a lătra prin jurnale că ei trăesc cu toate popoarele foarte bine ca și frații, și cum că au un interes; vreau a ademeni lumea cum că toate popoarele îi iubesc pe ei și tacitamete recunosc supremația lor. Zic de înfrățire prin jurnale apoi pe sub mână nu lasă nici un mijloc, prin care-și pot ajunge scopul, cu limba; de exemplu pe maramurășeni i-au înșelat prin niște români renegați, sateliți și părășiți. Aceasta e înfrățire sinceră ? Io le cetesc foile lor diligente, mai înotdeauna vin articlii de plângere, că nu pot introduce limba lor prin toate ungHERELE; cele mai multe orașe a[le] lor de prin Ungaria superioară sunt nemțești; ci vreau ca lucrurile comunale ale acelora să se dezbată numai ungurește; ca magistratul, școalele să fie numai ungurește; așa de exemplu, în Buda, unde între 60 mii locuitori abia sunt 6 mii unguri, s-a introdus limba ungară la magistrat; asemenea în Pesta între 130.000 abia 28 mii unguri, și în alte multe cetăți, însă nouă ce ne pasă, ce fac ei cu nemții prin cetățile lor, noi nu avem cetăți; ci avem pământ și țara noastră acvîrată [în]a[i]nte de 17 secoli cu sânge mult; aceasta vrem să o conservăm, cu întregitate sfântă. Românul nu va putea suferi supremația și orgoliul unui invasor și perfid, nici va schimba limba sa cea dulce, cu altă limbă barbară. Ei pe toți acei români, care până acum au vorbit în favoarea și pentru interesul românilor (înțeleg publice, d.e. gazetele române: Alexi⁵ cu un circular episcopesc, Șaguna și Mocioni în Consiliul imperial) îi amenință cu „funia”, îi numesc agitatori și ipocriți. Înfrățire minunat de sinceră. Românul e agitator, ipocrit și demn de funie dacă vrea să vorbească și să scrie în limba sa națională; iară ungurul umple toate jurnalele cu plângeri, că nu-l lasă neamțul să scrie ungurește. Ce mai consecvență rațională ! demnă de natura ungurească ! Ei nu au scăpat încă de sub germanism și și încep a sili popoarele în toată forma si a le obtrude limba lor prin ori ce mijloace infernale și prin amenințări cu „funia”. Nu e zi în care să nu aud lucruri de acestea, care vatămă tezaurul cel mai scump a[l] românilor, personalitatea și limba românului, - de când sunt nu m-am necăjit ca în luna asta. Odată la masă unul, pe care-l țineam mai cu minte, a zis, că și în Blaj trebuie să fie numaidecât limbă ungurească limba de învățământ, pentru că românii știu dobă ungurește, însă ungurii nu știu românește, adecă trebuie românii să se acomode[ze] după unguri am cugetat că mi-a dat cu cuțitul în inimă, când am auzit vobeale acestea. Eram să mă scol de la masă, numai spiritul sfânt m-a moderat ca să nu fac scandal casei și familiei, care se poartă așa ospital[ier] cu mine. Am rămas dară la masă și nu mi-am mai amărât inima și mintea, ci le-am dat cale liberă, ca să priceapă d[umne]lor, că până este suflet de român în Dacia lui Traian în tribunalele și școalele române limba lor nu va fi, pentru că nici românul nu vrea ca limba lui să fie ca principală în tribunalele și școalele ungare, și nici poate cineva aceasta să o poftască, deoarece e o

nedreptate și absurditate, de care toată Europa civilizată e în stare să-și bată joc. Pare că-s nebuni cu toții. Io nu pot presupune așa mare maliție în ei ci îi declar de nebuni. Cei bătrâni îs mai nebuni ca cei tineri. Se dispută cu foc și fără logică și reflexiuni raționale.

Nu știu citiți ceva despre Reichsrath sau ba. În 25 l.c. s-a închis: majoritatea a votat pentru „*dreptul istoric și instituțiile vechi ale fiecărei provincii*”. Dacă această votare va fi primită de Majestatea Sa, atunci ungurii cu programul lor au învins și iară vor putea debata oligarhii lor prin diete și a propune și roga legi, pentru lățirea limbei ungurești, ca în dieta de la Pojon 1840 și în Cluj 1841, însă acum cred că se vor afla cine să-i răspundă jupânului Kozma Dénes, dacă va vrea să introducă limba ungurească prin gimanzii. Sper că în dietă nu va fi numai un român ca Lemeni, ci vor fi așa precum poștește D-zeu și natura. Ungurii nici vreau să știe de dietă în Cluj; toți de sub coroana Ungariei trebuie să vină în Pesta la dietă. Așa zic ei, așa publiciștii lor. Nu știu ce răspund foile noastre la tendințele lor. De o lună nu am cetit, nu știu ce fac tinerii din Pesta, că nici mi le trimit, nici [î]mi scriu nimica. Aceasta vedeți, Unchiule, ca experiență; nu am crezut să fie așa oameni prăpădiți și proști ! Dacă l-ai vătămat e simțitor, dacă i-ai făcut bine nemulțămitor și nerecunoscător, prost și malițios. Libertatea la el e licență. Nici libertatea, nici apăsarea nu-i place. Îi place a umbla de capul lui ca un bitang. A fi supus nu vrea, a domni nu știe.

Se laudă că guvernul unguresc a fost drept și blând pentru toate națiunile. Io mai alaltăieri le-am adus un exemplu de dreptate și blândeță: în Țara Românească nu este altă națiune decât cea românească; s-au făcut colonii de unguri și nemți pe ici pe colea; regimul român îi ajută cu bani, le face biserici și școli măcar religiunea acelora e luterană, reformată sau cat.

Românii din Transilvania și Ungaria sunt locuitori vechi ai țării, mare parte de [o] religiune cu ungurii și totuși, necum să-i ajute în facerea bisericilor și școlilor ci nici loc de școală sau biserică nu le-au dat în sat, ci numai culmile și vârfurile munților; ba știu exemple când au luat de la ei și bunul comun și privat. Așa regimul unguresc a vrut să ia cu puterea biserica cea avută a românilor din Pesta; să-i arunce pe români din biserică, să le ia și capitalul; iară dieta din București hotărăște ca biserica luterană din această cetate, să fie ajutată cu câteva 100 de galbini; zic, vedeți dreptate, blândeță și toleranță ?! Ei zic, acestea toate sunt bagatele, și nu detrag nimica din mărirea și bunețea regimului ante de 48.

Apoi acum să te înțelegi cu ei !!

Alte lucruri, cum stau pe aici, poate veți ști și D-voastră. În zilele acestea se începe recrutarea de 85.000 feciori. Agio e foarte mare, bani mărunți nu se află în peri, bancnotele se sfârștică și fac mici din ele, oamenii iritați și neîndestuliți, cei mai mulți posesori nu au plătit dare nici doi ani, deregătoriile nu execută numai pe cei proști de care nu li-e frică. Dreptate mare și la neamțul. Mizerului popor îi trag îmbucătura din gură, dacă nu plătește regulat, iară cei inteligenți, cu averi mari, au restanții de câte un an și doi !!

Timpul e foarte critic, nu se știe ce va duce cu sine ziua cea mai aproape. Oamenii-s preparați sau mai bine rezoluți spre orice eveniment.

Io încă abia aștept să treacă luna lui oct. ca să merg la Pesta. Aici coreptez cu tânărul jurist în toată ziua, însă foarte puțin, că nu prea vrea; tot cu alte lucruri se ocupă. Io încă-s desgustat foarte tare, nu prea pot învăța precum ar trebui. Sunt foarte iritat, sau de articlii de prin jurnalele lor, sau de oamenii cu care vorbesc pe aici. Universitatea din Pesta nu se deschide în oct. regimul a prelungit feriile pe timp nehotărât; în noem. sau dec., nu se știe. Se vorbește tare că va fi limba ungară în universitate.

Mi-e tare frică, că nu se va alege nimica din toată treaba. Mă rog scrieți-mi ce faceți și dădată-mi trimiteți cât de puțini bani, cât de curând, pentru că cu aști 10 fl. ce mi-au rămas, îmi trimite Stoia niște cămăși din Viena; apoi timpul e așa încât ar fi o mare neplăcere și negrijă de la mine, când nu aș ave măcar atâți bani, cât să pot merge dintr-un loc într-altul. Mulți nu-mi trimite, că poate venirea lor nici e sigură de aici înainte. 5-6 galbini îmi sunt destui, ma chiar și mai puțini, numai să am ceva în buzunar. Io cred că-mi veți scrie până în 15-20 oct[ombrie]. În orice chip, ca să știu de că să mă țin. Închinăciune de sănătate dd Mikle și Columbu.

Sărutându-ți mâinile rămâne
Al D-voastră nepot obedient

Ioan m.p.

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Simion Bărnăuțiu, nr. 83; publ. în Coriolan Suciu, *Correspondența ...*, p. 273-279.

¹ Referire la sejurul lui I. Maniu la consilierul Tribunalului Suprem de Apel al Ungariei, Iluszar, la Erdő Tagyos (Ungaria) pentru supravegherea studiilor juridice ale unuia dintre fiii acestuia; vezi doc. Pesta, 21 august 1860.

² „Revista Carpaților”.

³ Valah vagabond și ingrat.

⁴ Sau unguri în înțeles strict, sau unguri de limbă valahă, nemțească sau slavă.

⁵ Ioan Alexi.

Blaj, 2 octombrie 1860

Frate și amice,

Să mă ierți, dacă cu asta întâia ocaziune după despărțirea noastră de la Comisiune¹, iarăși voi să vă vorbesc ceva de Comisiune și literatură. Ci dorința mea de-a pururea de a împăca cugetele tuturor

românilor, și mai deaproape ale amicilor noștri, mă provoacă oarecum a vă scrie puțințele, tot din acel scop de vedere și nu din altul.

D-ră. ați combătut cu foc în nr. 41 al „Gazetei” articolul din Wanderer², și nu am nimica în contra ideilor ce le-ați desfășurat acolo, abstrăgând de la polemică. Din contră, eu încă sum tot de aceeași părere cu d-ră., în privința literaturii noastre și a asociațiunilor literare. Ba încă și într-o aceea mă unesc cu totul la ideea dră., cum că aveam chiar una datorință a nu scăpa din mână una ocaziune atât de bună, de a ne întâlni și de a ne coîntelege între noi, care ne-o dete Guberniul de bună voie și pe neașteptate. De aceea și eu, și noi toți, cu dor ne-am adunat la un loc, sacrificându-ne interesele particulare altor interese de una natură mai înaltă și mai scumpă decât cele private și cred că toți românii, în cari e dezvoltat simțul nobil către națiunea sa, cu asemenea[a] necruțare ar fi alergat la locul întâlnirii frățești.

Până aici suntem de părere și nu este între noi nici cea mai mică umbră de diferență. Însă într-o celelalte ce urmează, că nu înțelegem una și de aceea cutezai a vă scrie, că de se poate, și într-o acele[a] să ne învoim.

Domnule și frate ! D-vă. ați combătut numitul articlu nu numai cu foc, ci după a mea părere prea *aspru*. Io nu am cetit articolul din „Wanderer” decât numai una dată și asta încă numai între zgomotul conversației, în casa dlui P. Vasici; mai înainte numai auzisem de el din gura dlui I. Axente, cu două zile mai înainte, dar nici nu-l văzusem nici nu-l cetisem. Însă mie, domnul meu, după cât putui percepe din acea lectură cursoare, mi se păru că autorul articolului a scris mai mult din punct de vedere național, pentru noi, decât din simț ostil. El mi se pare că voi să apere numai aceea, ce noi cu toții am recunoscut în Comisiune, cum că a dispune despre ortografia românului nu e de competența Guberniului ci de a națiunii prin literații ei. Autorul articolului, din acest punct de vedere, văzând că Guberniul pășeste la mijloc, avu temerea, care o descoperirăm și noi toți, că Guberniul, în urma urmelor, adunând una sumă de opiniuni, disperate și neconciliabile, și nefiind în stare de a judeca prin sine care e opiniunea cea mai bună, poate că va alege și va decreta chiar pe cea mai rea.

Frata ! Și io și alt român, după cum cred, când am văzut acel *plan*, ce ni-l propuse Guvernul spre dezbateră, primire sau coregere, nu am putut să nu ne temem că va să pășim una nevoie mare, de nu ne vom ști apăra din toate puterile. Ei bine, domnule, asta se putea [în]âmpla prea ușor dacă nu ne înțelegeam, în Comisiune. Iată nici acum nu e pericolul depărtat de tot. D-vă. vă dusesesți din locul Comisiunei pre când sosi acolo autentica știre din Bucovina, că autorul acelu proiect e un român din Principate, carele cu tot de-a dinsul se va nevoi ca acel proiect să se adopteze în Principatele Unite și că membrii comisiunei din Bucovina, nescari *boiari bătrâni*, nu vor să știe nimica de principiul etimologic. Din astă parte dar, pericolul tot mai stă, așa cât Guvernul nu are decât să [în]tindă mâna și să zică: mie încă-mi mai place proiectul bucovinean și-l adopt pentru actele statului, iar literații cărora nu le palce, spargă-și capetele.

Deci, recunoaște domnule, că cu toată bunăvoința ce o presupunem din partea Guberniului, cu astă măsură imperfectă de a ne aduna numai în părți, nu în tot, de a-și rezerva dreptul de a determina definitiv, nu a făcut alta decât că ne-a pus într-un pericol mare tot venitorul literaturii românești.

Authorul articolului din „Wanderer” de *acest* pericol s-a temut și de aceasta mă tem și io și mă voi teme, până atunci când voi vedea deciziunea guberniului eșită conform cu operatul Comisiunei.

Am dreptate au nu ? De nu am, vă rog să mă convingeți de contrariul, măcar și pe calea publică^x. Și să fiți încredințați că, în apărarea articolului menționat, nici cât e negru sub unghie nu m-a influențat acel nume ce se află în fruntea articolului.

Mai rămâne încă că dră. ați preocupat cu acel articol combătător, intențiunea Guberniului, carele voia de la sine a asigura pre români: că nu vrea a le octroia una ortografie de la sine, asigurare care ne era de mare preț și care acum, după combaterea făcută, nu ni-o va mai da, socotind că e de prisos.

Întru altele, dorind ca de-a pururea să fim cu toții uniți întru același cuget de loialitate și de dreptate, către noi înșine și către alții, am onoare a mă semna cu distintă reverență, al d-ră. prea plecat,

T. Cipariu

^x P.S. Numai numele să rămână secret pentru public.

A.N.D.J., Cluj, F. T. Cipariu, nr. 2384. Publ. de Ioana Botezan, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai”, 1980. nr. 1. p. 25-32.

¹ Comisia de filologi întrunită în 2 octombrie 1860 la Sibiu din ordinul Guberniului pentru adoptarea unei ortografii unitare.

² „Wanderer” – ziar vienez care a avut o atitudine ostilă luptei de eliberare națională a românilor.

Andrei, din mila lui Dumnezeu, episcop al bisericeii greco-răsăritene din Marele Principat al Ardealului, comandor al Ordinului leopoldin cesaro-regesc austriac și sftenic din lăuntru de stat al Maiestăței sale cesaro-regești, apostolice.

Maiestatea sa ces. regească, apostolică s-au îndurat a împuternici, sub 27-lea a.c. pre înaltul minister de cult ca să-mi facă cunoscut cum că

maiestatea sa nu e neaplecata la înființarea unei mitropolii române de legea greco-neunită și cum că deslegarea legăturii ierarhice ce s-au enunțat prin ordinăciunile înalte din 30 sept. și 9 oct. 1783, va putea urma pe temeiul părerii din partea unui sinod legiuit și cum că îmi este iertat mie mai-nainte a asculta cugetul și dorințele diecesei noastre.

Știind eu mângăerea cea mare carea simte fiecare dintre clerul și poporul nostru diecesan, auzind de la mine că maiestatea sa nu voiește a ne împiedeca în înființarea, vasăzică, în reșezarea mitropoliei române de carea străbunii noștri s-au bucurat dar noi eram și suntem și până astăzi tot lipsiți de aceea, apoi știind eu și îndatorirea mea către biserică și chemarea mea, grăbesc să vă aduc la cunoștința tuturor că am aflat de bine a ținea sobor în 24-lea octomvrie a.c. la Sibiu și spre acest sfârșit pre toți părinții protopopi, cu câte un creștin ales ai noștri la acel sobor. totodată și a rândui ca duminica, în 23-lea oct., să se țină chemarea Sfântului Duh în toate bisericile eparchiale, ear în 26-lea oct., adevă la sărbătoarea sfântului marelui mucenic Dimitrie să se țină mulțemită și ca aceasta să se facă după tipicul ce se află în Liturghier sau după rânduiala mea, ce am dat-o preoțimei noastre cu prilejul soborului ce s-au ținut la anul 1850.

Deci, făcându-să aceasta cunoscut și sfătuindu-vă pre voi toți, mari și mici, ca să rămâneți și să sporiiți în frica lui Dumnezeu, în credință și în dragoste, sunt cu binecuvântare arhierească al vostru de tot binele voitor arhieru

Andrei, baron de Șaguna¹ m.p.

Sibiu, 3-lea octomvrie 1860

Actele soboarelor bisericeii ortodoxe răsăritene din Ardeal din anii 1850 și 1860, p. 68-69.

¹ Despre înaltul prelat ortodox, vezi Keith Hitchins, *Orthodoxy and nationality. Andreiu Șaguna and the Romanians of Transylvania. 1846-1873*, Cambridge, Massachusetts and London, Harvard University Press, 1977; *In Memoriam: Mitropolitul Andrei Șaguna 1873-2003*. Cluj-Napoca, 2003.

Sibiu, 3 octombrie 1860

Sibiu, în 3 octombrie 1860

Frate Dimitrie !

După ce văzurăm frumoasa constituțiune bisericească pe care o au căpătat reformații din Ungaria¹, s-au mărît și în noi dorința cea de mult avută de a cere leac la ranele cele nenumărate care rod neîncetat la esistența bisericii și a națiunei noastre. Ne-am aflat, așadară, mai dăunezi la Dr. Vasici², eu, Bran³ și Pușcariu⁴ ca

să ne înțelegem despre cele ce ar trebui să facem în privința susatinsă. Resultatul convorbirei noastre au fost să cerem o organizare provisorie – la a cărei temelie să lucre biserica și poporul – mai întâi prin mijlocirea episcopului iar, nevrând acesta, de-a dreptul de la înaltul Minister.

Aseară s-au otărât ca în sâmbăta sau duminica viitoare să mergem la episcopul și să-i descoperim cugetul nostru, apoi ca eu să-ți scriu ție și Bran, Pușcariului ca să veniți și voi pe sâmbăta încoace și să luați parte la actul acesta de atâta importanță.

Făcând cu aceasta plăcere , te rog frățeslte ca să vii, deacă numai îți stă în putință iar deacă nu vei putea să mă înștiințezi despre aceasta.

Salutare ție, iară doamnei soții complimente sincere de la

Bologa⁵

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 258, f. 1-2.

¹ Patenta imperială acordată bisericii reformată la 1 septembrie 1859.

² Paul Vasici.

³ Ioan Bran de Lemeni.

⁴ Ioan Pușcariu.

⁵ Despre Bologa vezi Maria Ploșteanu, *Aspecte din viața și activitatea lui Iacob Bologa*, în *Studii și materiale*, vol. III-IV, Târgu Mureș, 1972, p. 311-319 și Idem, *Activitatea lui Iacob Bologa în cadrul „Astreii” în Cercetări de științe sociale*, Târgu Mureș, 1982, p. 279-307; George Bariț și contemporanii săi, vol. IX, București, 1993, p. 121-178.

120

Cernăuca, 3 octombrie 1860

Domnilor și fraților !

Am primit scrisoarea d-lor voastre și nu aș fi lăsat să treacă o zi numai între ea și răspunsul meu, dacă nu aș fi dorit a o comunica și celorlalți frați ai mei, care se aflau împrăștiați pe la țară. În al lor nume, d-lor, ca și în al meu, vă rog acum mai întâi să primiți expresiunea sincerei noastre mulțumiri pentru încrederea ce puneți în noi și care astăzi, în zilele aceste triste, ni este mai prețioasă decând oricând. Precum pe de o parte această încredere, așa, preademenilor amici, pe de altă parte ne-au bucurat și ne-au mângâiat sufletul ardoarea patriotică, virtutea simțului național, credința neschimbată ce aveți în sânta noastră cauză, felul fierbinte cu care voiți a o servi și – de ce să nu o spun ? – amărăciunea și indignarea nobilă pe care a-ți simțit-o văzând trădăciunea comisă în fața lumii de un fiu al țării. Scrisoarea d-lor voastre, văzând aceste simțăminte, mi-a

adus dară mângâierea, că viitorul, va fi mai fericit decât e prezentul, că generațiunea ce se ridică, și de care faceți parte d-voastră va cuprinde mai bine și va apăra cu mai mult succes cauza națională. Sunteți mai fericiți decât noi, carii am petrecut cea mai bună parte a vieții noastre în încercări zadarnice și care, chiar în momentul când speram că ne vom bucura în sfârșit de împlinirea celor mai legitime dorinți ale țării, că vom putea dobândi mijloacele și posibilitatea pentru o mai puternică dezvoltare națională, ne vedem deodată nimicite sau periclitare aceste speranțe prin rătăcirea și trebuie să zic, cu ajutorul unor oameni ieșiți din sânul însuși al acestei țări, căruia ei îi mulțămesc tot ce au și sunt astăzi. Împace-se cugetul și onoarea lor cu fapta ce, de când e conștiință între oameni, își are numele său și fie-li sufletul destul de tare ca să poarte povara ei !

Noi din parte-mi, iubitorilor domni, avem prea multă credință în dreptatea cauzei, în viitorul națiunii noastre, decât ca să desperăm îndată de ea. Nu ne-am descurajat mai înainte pe când, cum s-a zis eram numai 2 sau 3 sau 5 și dară nu ne vom descuraja nici de acum, când vedem că partea cea mai bună și mai nobilă a națiunii care este tinerimea, îmbrățișează cu toată căldura inimii sale necorupte ideea națională, căreia am închinat și vom închina până va fi viață în noi toate cugetările. toată lovitură inimii, toate puterile noastre.

Vedeți, domnilor, de ce ne-au fost de atâta mângâiere scrisoarea d-lor voastre arătându-mi că pe toată ziua mai puțin singuri vom fi și că în curând adversarii dezvoltării noastre naționale vor afla înaintea lor alți mai junii, mai tari și mai numeroși luptători. Grăbească Domnul cea oară, pe care o chemăm și o așteptăm cu așa fierbinte dor și deie-vă tot sporiu, ca să veniți cât mai curând în ajutorul mumei părăsite !

Dați-mi voie a vă spune, domnilor, cât de mult ne-am bucurat despre pășirea ce ați făcut, că ați mers adecă cu toții la dl. M[ocioni]¹ ca să-i mulțumiți în numele junimii și inteligenței noastre, pentru că au binevoit a se face apărătorii cauzei noastre, trădate chiar de acela care era mai mult datoriu a o apăra. Ați făcut foarte bine, ați împlinit o datorie patriotică, ați arătat, cum aș zice, chiar la fața locului. carele din amândoi reprezintă mai bine adevăratele interese ale țării și care se bucură mai mult de încrederea ei. Făcând aceasta ați fost într-un cuget cu noi, că și noi am simțit îndată datoria ce o avem către dl. M[ocioni] și am gândit la toate ce scrieți d-voastră, chiar înaintea sosirii epistolei d-lor voastre. Fără să perdem un minut, am cercat să facem ceva; știți însă că la noi lucrurile merg încet și știți că nu este nimic mai greu decât a combate, a mișca îndolența care au fost și este la noi mai mult decât oriunde, cea mai puternică piedică a fiecărei propășiri, a fiecărei lucrări comune. Din partea noastră nu ar fi nici un fel de întârziere, nici de o zi măcar, că scrisoarele sunt făcute și nu trebuie decât ... subscrierile. Ne-am adresat la capul bisericii² și au trecut 2 zile ca să promită că va subscrie, dacă vor subscrie mai întâi alții ? Alții din contra zic că-l așteaptă pe el. Vedeți iară că trebuie multă răbdare și că întârzierea nu cade în vina noastră. Stăruim însă neconținut și sperăm că tot se va putea face ceva; am fi foarte fericiți, de s-ar putea face cât mai curând, că nimene nu

poate dori mai multe decât noi, a împlini către dl. M[ocioni] astă datorie de onoare, ce o avem și noi și țara. De mai aveți ocaziune vă rog să-i spuneți acestea din partea noastră dimpreună cu complimentele noastre. Fratele meu Giorgiu³ carele va sosi în Viena deodată cu astă scrisoare, va spune doamnei sale cât de binecuvântat e numele M[ocioni] acum între noi și cum de acum va rămâne pe totdeauna legat cu soarta și cu istoria țării noastre. El s-a bucurat foarte mult că vă vede pe d-voastră acolo și că reînvie și din partea lui mulțămirea pentru încrederea ce ați pus în noi. De la d-lui veți afla și mai lămurit, cum au decurs și cum stau lucrurile pe la noi.

Vă salut, iubiților domni și frați, vă doresc sănătate și tot sporul în studiile d-lor voastre și sunt dintre acei care vă așteptă înțoarcearea cu cea mai mare nerăbdare.

Primiți încredințarea deosebitei stime, cu care sunt al d-lor voastre plecat serv

A. Hurmuzachi

Cernăuța, octombrie 3, 1860.

P.S. Ați văzut, domnilor, cum era să ni se nimicească de tot cea mai dreaptă și mai legitimă dorință, a cărei împlinire o speram de atâția ani, aceea adevărat despre gimnaziul din Suceava. Numai d-voastră li puteți lua pretestul, că adevărat nu află profesori români, faceți-vă profesori și cugetați, că cu acest gimnaziu român am câștiga mult, foarte mult, un izvor viu și necurmat pentru reînnoirea și reînvierea simțului național. Îndemnați și pe alții din toate părțile românești să se anunțe pentru concurs, că doară am putea astupa gurile neamicilor de pe aici și de pe acolo.

Ion G. Sbierca, *Familia Sbierca după tradițiune și istorie*, Cernăuți, 1899, p. 239-241.

¹ Andrei Mocioni

² Eugeniu Ilakman

³ George Hurmuzachi (1817-1882), studii juridice la Viena; editorul împreună cu fratele său, Alecu, al ziarului „Bucovina” (1848-1849), apărător al autonomiei acesteia.

De la Presidiul Supremului Tribunal provincial pentru Transilvania

Din raporturile înfățișate, provăzute cu tabele, se cunoaște cum că toate tribunalele judecătorești ale Transilvaniei, cu privire la limbi, au de acei indivizi

lucrători, de la a căror silință și bunăvoință se poate aștepta deslegarea treptată a grelei chestiuni limbistice. De este ca administrațiunea dreptății să-și ajungă înaltul său scop, apoi aceeași trebuie să fie populară, adică ea trebuie să dea poporului căutător de dreptate acea convingțiune cum că judecățile curg după drept și lege, iară aceasta se va întâmpla numai atunci dacă protocoalele și deliberatele sunt scrise într-o limbă înțeleasă de partite.

Domnul ministru al dreptății¹ a enunțat acest principiu și prin aceasta a îndestulat o dorință a națiunilor demult și profund simțită. Datorința noastră este ca principiului acestuia să-i dăm viață pe calea practică.

Eu recunosc pe deplin greutățile acestei probleme, aceiași apasă nu numai asupra acelor funcționari de tribunale cari fuseseră dispuși în Transilvania spre a introduce legile imperiale austriace, ci ea privește mai mult sau mai puțin și pe transilvanii pământului, pentru că numai puțini sunt cari știu să vorbească și să scrie bine toate limbile patriei.

Într-aceea, pe lângă o voință bună, se poate învinge orice greutate.

Deși de la funcționarii înaintați în etate abia se poate aștepta ca să mai învețe limbi, totuși este o datorință imperativă funcționarilor de la tribunale cari se află în o etate mai puteroasă ca să-și câștige deplina cunoștință a limbilor patriei în vorbire și în scriere.

Eu recunosc cu mulțiamită respectivilor progrese ale unui număr însemnător de funcționari judecătorești și totdeauna mă voi ținea fericit a le recomanda la înaltele locuri acest merit pozitiv al lor; eu însă din comunicatele tabele am văzut cu părere de rău cum că mai mulți funcționari de la tribunale cari sivesc de un șir de ani în Transilvania n-au învățat nici una din limbile patriotice ale Transilvaniei. Dacă aceeași ar fi avut totdeauna dinaintea ochilor acelea datorințe cari li s-au făcut cunoscute la intrarea lor în serviciul judecătoresc al acestei țări, acum ei ar fi în pusețiunea de a corespunde cerințelor oficiului.

Ci lenevirea de mai înainte, deși cu îndoirea poterilor, se mai poate încă împlini.

Readucându-vă eu în memoria d-voastră ordinațiunea circulară din 10/12 1857, nr. 325, vă provoc pe d-voastră cu totadinsul ca să vă puneți cu tot zelul pe studiul limbilor patriotice ale Transilvaniei și nu lipsesc a vă observa cum că stricăcioasele urmări ale neîmplinirii acestei datorințe ați avea a le ascrie d-voastră înșivă.

Eu nu neg cum că învățarea limbii ungurești pentru persoanele de alte naționalități este din natura ei foarte grea, totuși acele greutăți ale ei nu sunt nesuportavere. Dealtmintrea, deplina cunoaștere a aceiași este nedispensaveră, nu numai spre a tracta cu părțile ci și spre a înțelege documintele compuse ungurește pe care sunt întemeiate cele mai importante cauze de judecată.

Mai departe, din tabelele subșternute se cunoaște că foarte puțin funcționari de la tribunale, tocmai și din cei pământeni, se află în stare de a scrie și a concepe în limba românească.

Fiindcă mai mulți de jumătatea locuitorilor Transilvaniei se țin de naționalitatea românească, așa în tot cazul este de o prea mare importanță ca scăderea aceasta să se împlinească. Cei mai mulți funcționari de la tribunale vorbesc românește; prin urmare, pe lângă oareșicare silință, îi va costa prea puțină osteneală a învăța și limba scrisă. Deci, eu trebuie să provoc pe toți funcționarii judecătorești, fără diferență de naționalitate, să învețe cu tot zelul limba literată românească.

În fine, a pătruns la cunoștința mea cum că la un tribunal judecătoresc, unde majoritatea amplotiaților e de naționalitate mag[h]iară un număr mare de protocoale se ia în limba mag[h]iară cu români, cari își cunosc numai limba lor și deciziunile încă se formulează ungurește.

Un abus ca acesta nu se poate suferi. Deci, eu provoc pe d-nii preșidenți de tribunale, pentru că dacă există și oriunde există o asemenea nelegiuire, să o refrâng cu toată energia.

Este un adevăr recunoscut cum că administrațiunea dreptății la tribunalele din Transilvania este una din cele mai bune. Pentru acest rezultat îmbucurător avem a mulțami zelului, inteligenței și perseverenței preșidenților de tribunale, a consilierilor și oficialilor subalterni de la justiție, carii m-au ajutat pe mine atât de puteros la efectuarea marii noastre probleme. Onoare și mulțămită lor pentru zelul și devotamentul lor !

Acum mă adresez din nou și cu toată încrederea către corpul judecătoresc din Transilvania și aștept de la toți membrii aceluiași ca ei să-și dea prietenește și bucuroși mâna de ajutor la punerea în lucrare a acestei măsuri de mare importanță, la deslegarea definitivă a cestiunii limbistice, care în Transilvania este mai anevoioasă decât în cele mai multe țări de coroană.

Deci, să fiți de acum siguri de recunoștința mea.

Sibiu, în 6 octombrie 1860

Lattermannn m.p.

„Gasetă Transilvaniei”, XXV (1862), nr. 48 din 20 iunie.

¹ Nădasdy Ferenc; vezi doc. Viena, 9 iulie 1860.

națiuni, germană, maghiară și română să se primească în administrațiunea juridico-politică fără nicio contradicție, subînsemnații reprezentanți ai comunei Toplița¹, pe temeiul prealaltei ordinațiuni împărătești atât, cât și răzimați pe principiul dreptății:

Cu umilință poftim mărita ces. reg. Praetura să binevoiască comuna noastră Toplița, locuită mai bine de 2.800 suflete de națiunea română și abia 300 suflete de națiunile maghiară, armeană și singură a ordina introducerea limbei românești în toate treburile administrative comunale întru această comună.

Așteptând mângăioasă otărăre, suntem ai măritei ces. reg. Praetură.

Toplița, 9 oct. 1860²

[Semnează: judele, preoții Nicolau Hosszu și Teodor Popovici și 6 săteni prin punerea semnului crucii]

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Cott. Turda, Praes. 1861-280; publ. în S. Rctegan, *Conștiința* ..., p. 34-35.

¹ Toplița, oraș, jud. Harghita.

² Actul poartă următoarea rezoluție: „După ce suplica locuitorilor din Toplița Română în privința aceasta este basată pe temeiul înaltei patente și ordinațiuni de la locurile mai înalte date, comunci Toplița i se dă voie liberă, precum protocoalele așa și corespondența întru acea limbă a o duce în care pluralitatea locuitorilor din comună voiesc. De la ces. reg. Praetura Gyegyö Sz. Miklós, 13 noiembrie 1860. Ces. Reg. pretor ...” [Indescriabil]

123

Jurești, 9 octombrie 1860

Protocol

carelo, în 9/10, 1860, s-au luat în comunitatea Jurești, cerc. Făget, în Banat, de către antiștii și reprezentanții comunităților din notariatul Sărăzani, pentru dechiararea limbei române de limbă oficioasă a comunităților

În adunarea noastră de astăzi pentru alegerea juraților de oficele comunale, cu o cale ne folosim și de această datorință preferindă, și decretăm că în viitor în tot ținutul și în toate comunitățile notariatului Sărăzani toată manipulația obiectelor comunale, cu delăturarea tuturor altor limbi, să se poarte și să se pertracteze singur numai în limba română și că orice ordinațiuni și mandate către comunele acestea, în puterea dreptului egalității răspicat de Suveran – , diploma din 20 oct. și în mandatele ministeriale din a.c. le vor primi numai în limba română.

Motivele:

1. Având noi limba noastră română ca limbă oficioasă, această împrejurare mult va ajuta nouă și înaintarea noastră intelectuală și literară, deoarece poporul nostru după aceasta mai interesat va cunoaște marele scop de a studia.

2. Previaria revisiune a socoților comunale ne este încredințată nouă reprezentanților comunali, deci fiind acestea în limba germană compusă, iar nouă fiindu-ne cunoștința limbii germane cu totul străină, cum am putea noi să corespundem desăvârșit datorințelor noastre; dacă am și plăti un talmăcitor, - ne-am nepăciui însă cu încredere în dumnealui ?

3. Dreptul de a ne purta trebile noastre comunale în limba maternă potintea ne asigură și existența noastră națională, carea prin atâtea sute de ani foarte barbar periclitată au fost, și în prezent încă se încearcă periclitări asupra ei, iar nouă naționalitatea ne este un sanctuar și un tezaur foarte prețios pe care l-am putut moșteni de la străbunii noștri.

4. În privința periclitării existenței noastre naționale ne aducem aminte de un articol de lege din anii ante 1848¹, a cărui sancționare prin armatele și zgomotoasele diete ale Ungariei se forță cu putere de comun obligatorie: precum că toți născuții în Ungaria și în părțile ei anexate sunt maghiari, iar toate celelalte naționalități încă înainte de voia providenței divine să declare de moarte, și ce e mai mult în anul 1848 ni s-au fost conjurat și stârpirea.

Pentru timpul prezent ni se periclitează naționalitatea prin tendința maghiarilor, și prin pretinderea lor, că amata noastră patrie, Banatul timișan să se reincorporeze la Ungaria, deși aceasta și în timpurile nainte de augusta dinastie austriacă, cu Ungaria numai aliată a fost.

Asupra periclitării naționalității noastre ne mai făcură atenți insultările unor maghiari în Beiuș și pe aiurea asupra conaționaliștilor noștri, numai din aceea aduse, deoarece nu voiau a fi de o părere cu dânșii, precum și cutezarea unor indivizi maghiari de a se subscrie în numele miilor de români din Maramureș, ca și când aceștia necondiționat ar voi limba maghiară de limbă suprematică.

Maghiarii de curând ne aruncară mânușa în perseverența și credeul lor, precum că toți născuții în Ungaria și în părțile ei cândva anexate sunt maghiari, - provocându-se pre votul universal. Votează-le lor renegații, iar noi votul nostru îl punem în urna noastră și voim totdeauna a trăi și a muri români, ca descendenți din oasele străbunilor noștri, iar descendenții din oasele noastre să urmeze nouă !

[Urmează 34 de semnături din următoarele sate: Sarazani², Pogănești³, Bârna⁴, Bolșeti⁵, Drinova⁶, Jurești⁷]

„Foaie pentru minte, inimă și literatură”, XXIII(1860), nr. 48, din 6 decembrie; Simion Rețegan, *Conștiința ...*, p. 35-36.

¹ Se referă la legea obligativității introducerii limbii maghiare în administrație, școli și biserică, votată în 1836 de dieta Ungariei.

² Sărăzani, sat, comuna Bârna, jud. Timiș.

³ Pogănești, sat, comuna Bârna, jud. Timiș.

⁴ Bârna, comună, jud. Timiș.

⁵ Localitate azi probabil dispărută (neidentificată).

⁶ Drinova, sat, comuna Bârna, jud. Timiș.

⁷ Jurești, sat, comuna Bârna, jud. Timiș.

Satu-Mare, 10 octombrie 1860

Preasfințite domnule episcop, părinte gratiosissime!

În 20 aug[ust] a. c. Nr. 148 v-am fost încunoștiințat pre preas[f]inția voastră despre aceea cum că inclitul directorat gimnazial de aici, făcând relațiune la locurile mai înalte despre progresul îmbucurator ce l-au făcut tinerii români în limba modernă în anul trecut și-au adăos opiniunea ca în anul prezent să se propună aici limba română în 4 ore pe săptămână.

Cu începutul anului școlar curgător, dară, s-a hotărât ca din limba română să se țină prelegerile în toată săptămâna miercuri după-miazăzi, 2 ore și sâmbăta după-miazăzi 2 ore.

Hotărârea asta, atât de consunătoare cu intențiunea înaltului Guvern a[l] Maiestății Sale Sacratissime și atât de salutară pentru prosperarea limbii noastre, pe care român bine simțitor nu l-ar umplea de bucurie?

Împrejurarea aceia tristă însă: ca pentru propunerea limbii române, care pofteste atâta strădanie, acurațiune, abnegare de sine și de ocupațiunile și de interesele proprii, încă nici până astăzi nu s-au rezolvit o justă și meritată remunerațiune, toată speranța noastră concepută despre prosperarea limbii române durătoare aici, o reduce la o pie dorire !

Cu toate acestea, eu am mai început prelegerile din limba română și pe anul acesta în ziua de astăzi cu 46 tineri români gimnasiști însemnați în catalogul de sub %¹.

Pe anul acesta dară – cu toate că în pomenita mea înștiințare din 20 august a. c. am fost condiționat propunerea limbii române de la aplacidarea soluțiunii profesionale – am luat asupra-mi îndoita sarcină, dar totodată cu îndoita speranță fiind, cum că prin mijlocirea preas[f]inției voastre, cât mai curând mi se va rezolva de la înaltele locuri soluțiunea profesională.

În cazul contrar mai curând sau mai târziu, nesmintit va înceta catedra asta de Limba română, și atunci ar fi pierderea noastră cea de apoi mai mare decât cea de început; atunci ar fi fost mai bine ca nicicând să se fie început aici propunerea limbii române decât să-și apună înainte de timp spre rușinea și nerevendicavărea daună a noastră.

Sărutând S[f]ânta Dreaptă a preas[f]inției voastre, cu filială reverință am rămas

În Satu-Mare octobr[e], 10, 1860.
preas[f]inției voastre

umilit fiu
Petru Bran m.p.
Protop[opol] Satu-Marelui

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Ep. gr.-cat., Gherla, dos. 1845/1860, f. 1r.-v.

¹ Se anexează catalogul în care sunt înscrși cei 46 tineri studioși români care au frecventat Gimnaziul complet din Satu-Mare în anul școlar 1860-1861. Pentru fiecare elev se precizează și clasa de studiu.

125

Viena, 12 octombrie 1860

Amice Ioane !

Dându-mi-se această ocasiune, cam pe merite, apucaî peana a mână ca să-ți mulțimesc în scurt pentru epistola trimisă cu ocasiunea venirii tinerilor încoace. Ți-aș adauge multe preste multe, însă, fiindcă timpul destinat spre acest lucru e foarte scurt, [î]ți voi înșira numai puține, dintre cari una că eu intrai în Seminariul nou den 1-a septb. st.n. și că den 1-a octb. am început iară amara regulă în un curs și cu împregiurări cu atât mai grele cu cât că sunt nouă și, pe lângă nededare și nu pre plac; ci acum ce să mai fac; eu promit că de voi scăpa cu pielea voi da pre nemți lui în remunerare, având acum ocasiunea a-i cunoaște mai de aproape și pren urmare știindu-le meritul.

Ce se țiene de noi cu politica, pre aici nu mult pot zice, pentru că, precum știi, senatul se desface fără ceva mai mult decât că a mai înmuiat cel puțin sențiurile cari acum ațipeau; a mai făcut de mai auzi și vezi și români încostumați românește, tratând despre starea românilor.

Cu închiderea Universității den Pesta ne mai căpătarăm și pre familia lui Mocioni încoace, împreună cu prerenumitul Marienescu¹; așadar la noi începe a se forma un centru românesc. Mocioneștii sunt înflăcărați tare pentru drepturi românești, ma, ce e mai mult, am auzit cum că acei tineri pre primvară vor trece la București în Țiară. Încât den ascunsurile Senatului se vorbește pre aici despre un lucru – nu știu cum să-l numesc, mai dă-i și tu nume – adevă tinerii zic cum că Șiaguna ar fi provocat pe Mocioni ca să se dea și el în partea ungurilor în Senat și să-i sprigionească pre ei în planurile sale cu dreptul historic ! Și aceasta ni o spun oamenii de încredere cum că o ar fi auzit den gura lui Mocioni, cu ocasiunea când

se plânse cum că Șiaguna nu voi a-l sprigioni în propunerea sa în contra ștergerii autonomiei Banatului și Bucovinei și în lucru, cu toată securitatea, este ceva – și dacă în acest Ș[aguna], destinat pentru de a amezi nește bonzari, fără ceva prospect și interes ulterior, încă se arată de acestea, atunci să fim cauți și să vedem cui și până unde ne încredem. Încât pentru foștii noștri senatori, lăsând răutăciosul copil din Bucovina², e cert că semeția și egoismul n-a conces nece unui să se ajute și sprigionească, plecând dentr-o coînțelegere bărbătească, folositoare. Și, precând această stare în Șiaguna rămase un păcat demn de pedeapsă, în Mocioni se scaimbă și se emendă, deoarece acesta toți pașii săi i-a făcut cu conlucrarea unuia dintre cei mai bravi români, adecă a lui Babeș³, dena căruia peană produse și „Gazeta” mai de curând vreo doi articlii bene nemeriți în politică, cu subscrierea V.B. Acesta e și isvorul broșurei „Diespre limbi de un român” și un memorandum majestos în contra unirei Banatului cu Ungaria. Pe acesta l-a ascultat Mocioni și i-a plinit propusele până preste așteptare, încât [î]l asemănără aristocrației cu Garibaldi, pe când Ex. Sa Șiaguna se făcea a nu auzi.

.....

De altele, fiind convins cum că vedeți și știți mai multe decât noi cari suntem orbiți de strălucirea luminei cei atât de apropiete de noi, nu voi mai adăuga decât amenitindu-ți cum că avem zile în adevăr de toamnă. Închid epistola cu observarea nu prea bucurătoare cum că în est an se arată că tenerii esteri vor fi mai puțeni ca de altădată aici; iară ce uitam să-ți spun cum că Stora, doctorul⁴, e pârât în toată oara să pelce în patrie.

Salutându-te al tău amic

Ioan Bob
Presbiter

Viena, 12 oct. st.n. 1860

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 174. f. 25-26.

¹ Atanasie Marienescu (1830-1915). jurist, publicist, folclorist român din Banat, membru al Academiei Române.

² N. Petrino, reprezentantul Bucovinei în Senatul imperial.

³ Vicențiu Babeș, membru al Academiei Române.

⁴ Student român la medicină.

[Zărnești, 13 octombrie 1860]

Domnul meu !

În nr. 83 al jurnalului d-tale mi-ai făcut onoarea cu un răspuns¹. În același îmi recunoști adevărul celor mai esențiale observațiuni ale mele, pentru că nu aflași

nimic de a refrânge dintr-însele. În unele mi se pare că nu m-ai înțeles deloc, ceea ce nu mă pune la nici o mirare, după ce știu că nui-mi cunoști limba. În altele earăși suntem amândoi cu totul de acord, pentru că recunoaștem cum că aceleași nu se pot desvolta prin articuli jurnalistici de ajuns. Cu alte cuvinte cum că numai în o dietă am avea ocasiunea de a ne cunoaște mai de aproape cu alții, de a ne spune adevăruri limpezi și nerumenite unii altora și așa a ne înțelege, cum sper și doresc eu, pe mai mulți ani înainte.

Mai rămân totuși vreo două, trei puncte asupra cărora ori și cum ar fi bine să ne înțelegem de acum, din capul locului, precum zicem noi românii, cu d-voastră și cu toată lumea.

În privința punctelor de natura celor din urmă, statei mult la îndoială, dacă este ca să le mai discutăm în public, sau ca mai departe să ne înțelegem numai pe cale privată. După ce însă discușiunile noastre se începură în public, dați să eșim încă și astădată tot în fața lui. Eu apoi promit publicului nostru că cu această speță de discușiuni nu-l voi mai incomdoa.

Dn. Dozsa s-a supărat tare că eu am cutezat a dechiara istoria noastră, a Transilvaniei, numai de o maculatură. Îmi pare prea rău că mă văz constrâns a sta și astădată pe lângă opiniunea-mi răspicată în nr. 39 al „Gasetei”. Dn. Dozsa vrea să mă re[î]nfrângă cu citirea câtorva scriitori din patria noastră, cum și cu colecțiunile unor bărbați ca Batyáni², Bruckenthal³, Teleki⁴ și Iosif Kemény⁵.

Să distingem bine domnule ! Eu, și cred că cu mine toți românii, recunosc atâta cum că Transilvania are câțiva cronicari și mai buni și mai de mâna a doua și a treia, că s-au aflat și puțini bărbați carii au pus fatige în adevăr demne de toată recunoștința pentru ca să facă colecțiuni cât se poate mai mari de documinte, de funtani (Fontes, Quellen, Fundgruben) din care apoi în o altă generațiune oarecare vreun adept favorit al lui Clio să scrie istoria patriei. Mai departe recunoaștem că există încă și câțiva istorici carii au compus istoria vreunui perios din întreaga istorie a patriei, sau, ce e și mai puțin, din istoria vreunei națiuni din cele privilegiate. Eară istoria completă a patriei scrisă sine ira et studio, precum zice Tacit sau mit Wahrheit und Liebe, mit trenem Sinn für Wahrheit und mit warmer Liebe, precum se răspică cel mai glorios istoric al Răsăritului din timpurile noastre, Hammer-Purgstall, o asemenea istorie a Transilvaniei nu va fi în stare să-mi producă nici dn. Dozsa, nici nimini altul din toată patria noastră. Era în vara anului 1847, când răposatul conte Ios. Kemény, aflându-se la „Reuniunea transilvană pentru cunoștința patriei”, adunată pe atunci în Cincul Mare, într-o seară la cină, rugat fiind de domnii Carol Schuller⁶, Antoniu Kurz⁷ ș.a. ca, după ce treizeci de ani a ostenit tot numai cu strângerea de documinte istorice, să binevoiască a-și petrece restul vieții cu scrierea istoriei, ne dete celor de prin pregiurul său următorul răspuns: „Domnilor, cu cât am adunat noi documinte istorice, cu atât am avut neplăcerea de a cunoaște cum că mai sunt de a se suplini lacune foarte numeroase în istoria patriei noastre, prin urmare că eu unul pe cât voi mai avea viață *nu voi avea niciodată curagiul* de a mă apuca de scrierea istoriei noastre”. Aș fi foarte

lung dacă aş voi să reproduc aici tot discursul acel interesant al contelui Kemény, pentru ca să resping musturarea domnului Dozsa chiar cu cea mai mare autoritate citată de dânsul.

Aşa, domnule, Transilvania încă nu-şi are istoria sa. Îşi are, însă, spre cea mai mare fatalitate a noastră a tuturor, mai multe scripte istorice eşite din condeie pasionate, adesea muiate în veninul uriei şi al duşmăniei, care niciodată nu au fost în stare de a se nălţia cu spiritul lor mai presus de orizontul partidei sau naţionalităţii genetice ori privilegiate în favoarea căreia se apucaseră să scrie. Simţul delicateţii nu mă eartă a enumera în locul acesta istoriografi de clasa şi condiţiunea acelorai. Îmi este însă şi uşior a-mi refrâna condeiu la numirea lor, pentru că vieţuiesc în acea convicţiune mângâitoare cumcă – tocmai pentru că colecţiunile de documinte se mulţiesc pe zi ce trece – scriptele celora, mult într-o decadă, vor deveni chiar şi în ochii patronilor lor de maculaturi, ceea ce au şi fost de la început.

Eată deci, domnul meu, că n-am scos în public nici o vorbă rupătoare de cerbice, precum crezi d-ta.

Cu mai mare drept, ţi-aş putea eu re[î]ntoarce musturarea d-tale, dacă aş voi a te apuca de cuvintele unde zici cum că „naţiunea mea nu a concurs nici cu un document la istoria patriei”. Ci eu trec cu vederea nesocotita d-tale espectoratiune, mai vârtos că-ţi ştiu aprecia patriotismul şi ferbinteia iubire de naţionalitatea d-tale, eară de altă parte ştiu bine că pe naţiunea română şi istoria ei nu o cunoşti deloc, prin urmare ai înfruntat-o cât din zel înflăcărat, cât din necunoştinţă. Aflaţi însă, domnilor, şi convicţiunea istorică a românilor carea este cum că naţiunea lor, mai vârtos până în secul al 17-lea au contribuit la facerea istoriei patriei, tocma pe atât, dacă nu şi mai mult, ca toate celelate naţiuni transilvane. Pe cât timp istoricii nu vor răsbate şi demunstra cu arguminte mai presus de orice îndoială, cum că familii fruntaşe ca: Kemeni, Bethlen, Corvinii Huniazi, Mailat, Nicolai Olah, Kendefi, Josika, Huszár, Málatz, Nopcia şi altele, cu miile, nu au fost pe la începutul carierei lor de viţă curat română, precum e astăzi partea cea mai mare a nobilimei ţărane şi a orăşimeii, pre atât românii vor ţienea una cum că naţiunea lor a concurs cu unii de documinte la istoria patriei.

Bărbaţi din familii ca acestea au stat seculi întregi în fruntea evenimentelor ca principii, ca gubernatori, ca mari căpitani şi consiliari ai domnilor care au fost după timpuri. Eară Matei, fiul lui Iancu, nepotul lui Butu, au stat pe tronul Ungariei în timpul cel mai glorios al ei şi a domnit deodată în Buda şi în Viena. Mutarea, împrumutarea, schimbarea, schimonosirea de voie sau de silă pe la şcoale şi în cancelarii a numelor de familii în alte limbi, după câte un sat, o cetate ori altă moşie nu mai înşală astăzi pe nici un român. Deşi alte atâtea mii de documinte istorice ale românilor prin desastre formidabile, prin vandalismul şi tirania seculilor al 17-lea, cum, şi mai târziu ni s-au pierdut, ni s-au răpit şi ars înadins, totuşi încă tot ne mai rămaseră atâtea cu câte să adeverim lumii că dacă e vorba chiar de *dreptu istoric*, românilor încă li se cuvine un loc pe faţa pământului. Eară aici mă

provoc deocamdată la miile de inscripțiuni romano-latine aflate în Transilvania începând din anul 105 d.Ch., până în secolul al 4-lea, care sunt proprietatea românului și fac parte din istoria patriei (Seivert, Fridwalski, F.X. Ilene etc., etc.), chiar la colecțiunea lui Ios. Kemény, pe care o cunoașteți, cum și la colecțiunea de treizeci tomuri și *Chronica* lui Georgie Șincai, acel Ercule al istoriei naționale, pe care d-v. nu-l cunoașteți. Mai voiți și alte colecțiuni istorice ? Vă vom servi cu acelea când va sosi acel timp de aur, în carele ne vom învoi cu toții ca istoria Transilvaniei să o înavuim cu toții pentru toți fiii dânsei. Eară până atunci d-voastră aflați de bine a ni le ignora.

Despre zelul protestantic al lui Rakoczi am zis în glumă ceea ce a supărat pe dn. Dozsa, am spus însă curat adevăr și nu din vreo ură, ferească D-zeu, ci pentru că acela este adevăr istoric nedisputaver care nu mai trebuie să-l ascundă nimeni.

Că, vorbind de Daco-Romania, am memorat 8 milioane, eară nu numai 2.640.000 români, am întrebuit argumentum ad hominem, împrumutat de la calumniatori de aceia de carii se sparie unii sărmani preoți ca p[ărintele] George Stanciu, de la Șomcuta și ca fratele Alecu Pop, de la Cl[uj] Monostor⁸, carii nu pricep cum că devisa „Daco-României” este curat o strategemă cu carea o partidă – bine să înțelegem numai o partidă, eară nu națiunea magiară –, simte o mare poftă a împinge pe în[altul] Gubern la măsuri aprige asupra românilor, de a face eară ca să se mai zică o dată: „a fi român este crimă, bunăoară ca în anul 1848, când cu faimosul și fabulosul supliment de la nr. 365 al jurnalului „Erdély Híradó” și altele de teapa aceluia⁹, care au fost în stare să orbească și să înfurie pe o mare mulțime de compatrioți magiari asupra românilor. Datorința de oameni și patrioți ne face pe noi și pe d-v. ca la intrige de acestea înveninătoare să li se tragă masca cu peliță cu tot, pentru ca să vadă urgia lumii.

Dacă dn. Dozsa crede cum că la națiunea magiară nu mai e vorba de partide, nici de capi ai partidelor, ci numai de capacități, noi din parte-ne îi gratulăm, cu acel adaos cum că de la 1526, adică din ani 334, acesta ar fi cel dintâi exemplu în istoria națiunii, sau mai drept vorbind a aritocrației magiare. Nouă însă, cestorlalți nemuritori, fie-ne ertat a ne mai îndoi ceva despre adevărul unei prefaceri atât de plăcute.

G. Barițiu

„Gazeta Transilvaniei”. XXIII(1860), nr. 45 din 13 octombrie.

¹ Răspunsul adresat de Dozsa Dániel la scrisoarea deschisă a lui G. Barițiu din 25 septembrie 1860, în „Kolosvári Közlöny”, IV(1861), nr. 83.

² Batthyány Ignác (1741-1791), episcop romano-catolic al Transilvaniei între 17780-1791, întemeietorul cunoscutei biblioteci de la Alba Iulia, apreciat istoric al bisericii.

³ Samuel Bruckenthal (1721-1803), guvernator al Transilvaniei între 1777-1787, om de cultură cu preocupări legate de istoria Transilvaniei.

⁴ Teleki Jozsef (1790-1855), guvernator al Transilvaniei între 8 ianuarie 1842 – 5 iulie 1848, istoric de mare prestigiu, autorul lucrării *A Hunyadiak kora Magyarországon [Epoca Huniazilor în Ungaria]*, vol. I-II, Pesta, 1852.

⁵ Kemény Jozsef (1795-1855), om politic, deputat în dietele din 1837, 1841, 1846, 1848, reputat istoric, membru al Academiei de științe maghiară și austriacă, editorul unui impresionant număr de volume de documente privind istoria medievală a Transilvaniei.

⁶ Carl Johann Schuller (1794-1865), profesor la Sibiu, consilier gubernial, redactor, împreună cu I. Benigni, al revistei „Transilvania”, membru marcant al Societății „Verein für Siebenbürgische Landeskunde”, autorul broșurii „Beleuchtung der Klagschrift gegen die sächsische Nation, welche die beide Walachischen H.H. Bischöfe auf dem Landtage überreicht haben”, Hermannstadt, 1844.

⁷ Anton Kurz (1800-1849), redactor al revistei „Magazin für Geschichte, Literatur und alle Denkwürdigkeiten Siebenbürgens” între 1844-1847; adept înfocat al revoluției maghiare, a murit în bătălia de la Albești, din 31 iulie 1849.

⁸ „Vezi „Közlöny ...” nr. 84 et 85, din octombrie a.c.”

⁹ „Vezi și broșura nemțiană publicată de Sch-le, fără anumirca tipografiei. Vezi tot atunci și Daco-România lui Roth, carele numai a. tr. a răposat în Moldova”.

127

Brașov, 14 octombrie 1860

Preaonorabile d. ministru !

Generoasa dvoastră epistolă din 7 sept. c. n. prin carea binevoiți a mă chema la postul de redactor al Monitorului Oficial venindu-mi cu ocaziune privată sigură, dar mai târziu decât cu poșta, o primii tocma în momentele unei călătorii ce trebuia să fac în interesul limbei și literaturii noastre naționale la o comisiune filologică conchiamată în Sibii pe 2 Oct c. n. unde am fost foarte ocupat vreo 3 zile.

Mă simții îndatorat a permite aceste împregiurări pentru ca să binevoiți a-mi erta și întârzierea cu răspunsul ce vă sunt datoriu și pe care acum nu lipsesc a vi-l supune la înțeleapta considerațiune a d-voastră.

Domnule ministru ! Publicitatea română a fost mai vartos acel element întru carele de ani 22, și adică 12 ani ca redactor, iar 10 ca colaborator, am fost datat a vieții și a suferi; voi să zic că postul de redactor en chef pe care d-voastră binevoiți a mi-l oferi cu atâta cordialitate, deși în sine și împreunat cu mari greutăți ar fi unul din cele mai plăcute pentru mine.

Dacă, totuși, pentru astă dată mă văd silit a descoperi cu profundă părere de rău; îmi e preste puțință a mă însărcina cu purtarea aceluiaș oficiu, apoi mă rog ca să binevoiți a lua în considerațiune următoarele împregiurări:

La „G.Tr-niei” și „Foaia” din Brașov mă aflu oblegat a conlucra până la 1 ianuaru 1861.

La Fabrica de hârtie mecanică din Zărnești mă leagă contractu în calitate de director până la 1 aprilie a. viit. Preste aceasta, fiind cu familist de ani 24 îndătinat oareșcum la un punct cu locuința și cu alte interese particulare, și dealtmîntrelea mi-ar fi curat preste puțință a mă mișca din Brașov mai înainte de trei luni.

Dacă mai sunt și alte considerațiuni ale mele personale cu raport la pusețiunea mea din patrie în care aş avea să trec, apoi cu acelea nu voi a vă incomoda de astădată, cred însă că și altfel fiind eu silit a călători ceva și mai târziu la București în trebile fabricei noastre, voi putea avea norocirea de a vă onora în persoană, cu care ocasiune poate și că în. Guberniu mi-ar face cunoscută și programa de care e îndatorat a se ține un redactor al jurnalelor cu a căror conducere aş fi însărcinat, ceea ce pentru mine în tot casul ar fi de mare importanță ca să cunosc din capul locului.

Am onoare a fi și a rămâne cu cea mai distinsă stimă și respect al dvoastră preaplecat

Brașov, 1860 Oct. 14/2

Concept. B.A.R., București, Mss. Rom., 973, f. 18 r-v.

128

[Veneția de Jos], 15 octombrie 1860

Frate Dimitrie !

Epistola ta cea dintâi o am primiti tocmai când plecam la Sibiu, iară a doua acum, când m-am întors. Toate le-am isprăvit, după cum ai dorit. Despre Societatea generală română pentru literatură¹, p-aici era să se încurce. S-a hotărât ca Societatea literară generală să fie așa, iară societățile speciale – pentru fondul studenților, pentru lectură din Cluș etc., etc., să nu se încurce cu societatea generală. Statutele lui Barițiu nu corespund scopului. S-a însărcinat Cipariu și eu de a le preface și când se va aduna sinodul în Sibiu² o să le subscriem și să le dăm Guvernului.

Despre Iacob³, lasă-mă pe mine. Vei vedea cât de curând iară și un articol din Țara Oltului în „Telegraf”.

Mulțumindu-ți pentru împărtășirile ce mi le-ai făcut, te salut.
Al tău amic,

Ioan⁴

15/10

¹ Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român.

² Sinodul bisericii ortodoxe din Transilvania din 24-26 octombrie 1860.

³ Iacob Bologa.

⁴ Ioan Pușcariu, pretor al cercului Veneției din districtul Brașovului (1854-1860). Despre Pușcariu, vezi Nicolae Josan, *Ioan Pușcariu. 1824-1912. Viața și activitatea sa*, Alba-Iulia, 1997.

129

Sibiu, 17 octombrie 1860

Sibiu, 17/5 octom.[1]860

Domnule și frate !

La prețuita scrisoare din 13 ale acesteia am bucuria a-ți răspunde că adresa s-a primit și s-a rânduit să meargă o deputațiune mai măreață la Viena ca să o ducă. Spre acest scop s-a provocat Ecscelenția sa, mitropolitul, prin o scrisoare a Ecscelenției sale d. nostru episcop, sau să se pună el în capul deputațiunii sau să rânduiască pe d. episcop din Gerla¹. Scrisoarea s-a trimis astăzi prin un espres, care să aducă și răspunsu.

Popazu², mergând la Brașov, s-a răsturnat și și-a spart capu și scrântit o mână; nu știu dacă îi este mai bene.

Alte noutăți nu avem pe aicea, decât vorbe și minciuni ca să ne înșelăm unii pe alții.

Fii sănătos ! Al D-tale frate

Vasici³

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 267, f. 22.

¹ Ioan Alexi (1801-1863), episcop unit al Gherlei: 1856-1863.

² Ioan Popasu, în 1860 protopop al Brașovului.

³ Despre Vasici, vezi *George Bariț și contemporanii săi*, vol. II, București, 1975, p. 1-200.

130

Blaj, 20 octombrie 1860

Illmo D. Episcopo Lugosiensi

La mult stimata scrisoare a ilustrității voastre din 7-a oct. a.c. nr. 873 am onoare a răspunde, cumcă în lipsa cea mare de preoți, care pentru vasta

archidieceasa noastră atâta e de pipăită, cât în defectul clericilor de ajuns, și în evul luminărei suntem siliți și idioți a primi la studiale theologice, și prin urmare și la preoție, cu atâta mai puțin mă pot învoi, ca una din ratele clericale de la Viena să se retragă și să se aplice pentru un alumn din diecesa Lugoșului, cu cât și până acum s-a făcut scădere în ratele pentru archidieceasa noastră destinate, când din 8 rate s-a scăzut până la 6.

Iar ca destinatul pentru Viena cler să se primească și în Seminarium domestic de aici, încă nu se poate, una că Casa nu e în stare de a întreține mai mulți de cât sunt actu primiți, între carii aflându-se și din diocesa Lugoșului doi așezați, încă unu ab origine bănățian și nu din clerul transilvan, socotesc că așteptării ilustrității voastre s-au făcut destul, și așa nece pretensiune se mai poate face pentru primirea și al treilea la acest Seminarium.

Care spre cunoștință și îndrumare scriindu-le cu deplină onoare rămân¹

Copie. A.N.D.J., Alba, Protocollum, nr. 52 ab Anno 1860-848, Mitrop. Blaj.

¹ „848.20/8 Octob. Illmus D. Eppus Lugosiensis in sequelam Exmissi Excelso Ministerii de 25-a Sept. a.c. nr. 3481/380 rogat unam e mestris ratis Vienensibus pro uno Juvene vel si hoc fieri neguaret postulat eiusdem Juvenis ad hujus Seminarium ut pore Transilvanicum. receptionem”.

131

Blaj, 20 octombrie 1860

Excelso C. R. Locumtenentiali Consilio

Ad gratiosam Ejusdem Excelsi Notam de 14 Oct. a.c. nr. 19901/2969 reflectendi honorem habeo, quod intra Sacerdotum penuria, qua ad plerosque stationes parochiales fere idiotas instituere et applicare cogor, non ut de numero Alumnorum Vienensium in gratiam cujuscunque alterius Dioceseos imminendo exhiberem, potius de eodem ad huc augendo praeter parochiales necessitates, Professorum Gymnasialium cultiorum cura me sollicitum reddat, hacque de causa, pro ut et ipsimet Illmo Dno Eppo Szamos-Ujvariensi praescriptum habetur, in duas, e sexratas in gratiam duorum Sz. Ujvariensium Alumnorum concedendas sponte eo minus consentire possum, quod Juvenes pro Seminario Centrali Vienensi ab hinc destinati, ad hunc cum initio Mensis Octobris eorum numero completo jam ablegati habeantur, nec sine summa et eorum et Seminarii damno et de decore jam revveari possunt.

Ceterum humillius venerationis ex obsegni cultu emorior¹

¹ „847.20/8 Oct. Excelsum C. R. Locumtenentiale Consilium juxta Intimatum Ministeriale commendat preces Illmi D-ni Episcopi Szamos-Ujvariensis intuitu duorum Alumnorum Viennae ad ratas Archidioecensamas ad interim suscipiendorum opinionemque nostram de super postulat”.

132

Viena, 20 octombrie 1860

Iubite conte Rechberg !

Fiindcă Marele Principat al meu, Transilvania, *pe temeiul unei competențe analoage cu dreptul de stat al Ungariei, totdeauna s-a bucurat de o dietă* și fiindcă ștergerea privilegiilor nobilimii, ștergerea iobăgiei și a dăjdiilor țărănești și prestarea datorințelor și drepturilor cetățenești, egale pentru toate clasele locuitorilor țării, *pe lângă caracterul singular al constituției transilvane de mai nainte, cer neapărat unele schimbări afund tăietoare:*

Cancelarul meu din Transilvania are să deschidă o conferință cu bărbați de diferite naționalități, confesiuni și clase, cari se disting prin pozițiunea lor oficială sau civilă, prin talente, prin servicii făcute publicului și prin o încredere publică. În acest consiliu sunt a se lua în considerație chestiunile cari privesc fixarea și organizarea *unei diete corespunzătoare, atât pretensiunilor confesiunilor, națiunilor și claselor privilegiate de mai nainte, cât și pretensiunilor naționalităților, confesiunilor și claselor cari mai nainte nu luau parte la drepturile publice*, iar respectivele proiecte să mi se subștearnă mie cu posibilă iuteală.

Viena, la 20 octombrie 1860

Francisc Iosif, m.p.

T.V. Păcățian, *Cartea de aur ...*, Sibiu, 1902, p. 114.

133

Viena, 20 octombrie 1860

Iubite conte Rechberg !

Fiindcă dorințele și pretensiunile de drept de stat ale regatului meu, Ungaria, în privința populațiunii Voevodinei sârbești și Banatului timișan, întocmai

ca și datorințele și pretensiunile supușilor mei sârbi, cari sunt provăzuți din vechime cu privilegii și escepțiuni legale, pretind o serioasă respectare; în fine, fiindcă mult deosebitele păreri ale celorlalți locuitori ai Voevodinei sârbești și ai Banatului timișan pretind asemenea o pătrunzătoare examinare și cumpănire, am decretat a trimite un comisar în persoana locot.-mareșalului campestru, conte Alexandru Mensdorf-Pouilly, care, după ce va asculta personalități eminente *din toate naționalitățile și confesiunile*, va avea să-mi facă raport cât mai curând și să-mi prezinte proiectul său petru o regulare mulțumitoare în toate direcțiile.

Viena, la 20 octombrie 1860

Francisc Iosif, m.p.

T.V. Păcățian, *Cartea de aur ...*, Sibiu, 1902, p. 114-115.

134

Gherla, 24 octombrie 1860

Mult on.în Hristos Frate!

Încunoștiințarea m. on. frăției tale de sub nr. 181 a. c. aicea făcută, despre propunerea limbii române, despre înmulțirea orelor pe săptămână pentru acea limbă, precum și despre aceea cum că m. on. frăția ta și pe acest an scolastic ai luat sarcina profesurii de limba română în Gimn. rom.-cat. din Szathmár, cu bucurie, plăcere și îndestulare o am primit, și deodată te încunoștiințăm că toate cele de lipsă în privința remunerațiunii m. on. frăției tale pentru ostenele puse ca profesor de limba română acolo, acum sub Nr. 1555 a. c. de nou s-au urzit la locurile mai înalte și sperăm foarte că vom primi rezultat favorabil – însă și până când acea remunerațiune va să sosească-ți apromitem că, cu finea lunii curente și noi, după puțină și încât ne ajută împrejurările, încă o să-ți trimitem ceva ajutorință și remunerațiune. Încât e însă pentru progresul făcut în limba română, ne bucurăm și sperăm ca și pe viitor m. on. frăția ta, tot cu acel zel și energie vei să propui acel studiu ca și în trecut, despre care lucru nici că ne îndoim.

De altmintrea cu propensiune frăției tale sunt

Gherla în 24 oct[obre].

[Adresa: Mult onoratului Petru Bran, protopop în tractul Satumarelui, Szatmár]

Concept. A.N.D.J., Cluj, F. Ep. gr.-cat., Cluj-Gherla, dos. 1845/1860, f. 3r.-v.

Viena, 25 octombrie 1860

Viena, în 13/25 octombrie 1860

Mult stimate domnule !

Amăsurat cu însărcinarea luată de la domnia sa, domnul senatore imperiale de Mocioni și cu promisiunea ce-ți făcusem, am onoare a-ți porni azi două sute de exemplare din edițiunea română a opului nostru intitulat: *Cauza limbilor și naționalităților în Austria*¹.

Deși la acest op, atât în edițiunea germană cât și cea română, se puseră și ostenețele și spesele fără cât mai puțin interes personal, curat numai în folosul cauzei naționale, totuși – în conștientizare cu suslăudatul Domn – află cu cale a-ți descoperi, cum că mi s-ar părea ca un lucru de îndoit merit, deacă domnia ta din suma de exemplare ce-ți destinarăm, o parte ai binevoi a vinde în folosul fondului Gazetei; și așa se-nțelege de sine, că toți domnii căror se trimit exemplare în număr mai însemnat, ar face prea bine, deacă câteva ar împărți pe bani și sumele încasate le-ar destina, după libera lor alegere, spre scopuri naționale. Aci însă află de lipsă a observa, cum că – deși din edițiunea germană librăriile vând exemplariul cu câte 40 cruceri noi și deși edițiunea noastră cuprinde cu o coală tipărită mai mult ca cea germană -, totuși dorința domniei sale domnului de Mocioni ar fi, ca edițiunea noastră să nu fie mai scumpă ca cea germană.

Încât pentru tendința acestui op al nostru – astăzi după emanarea Diplomei împărătești din 20 Octomvrie a.c., nu pot a nu observa aici, că eu sum de părerea, cum că – deși aceea în partea politice sale momentane și formale se altera prea mult, dar în cea finală și strâns naționale acum, ca mai înainte, rămase tot aceea, cu totul inaptă. Deci chiar pentru aceasta aș recomanda tuturor bărbaților noștri ce se ocupe cu politica ca în judecata și corolariile lor numai în cea din urmă privință carea – precum de sine se-nțelege, unica e și poate fi esența neștrămutavă a politicei noastre naționale pentru totdeauna -, să se țină de noi cu toată rigurositatea.

Peste tot, eu, momentul politic, cest de față, caut să-l dechiar de unul din cele mai grele, mai încărcate de dubietăți și pericole pentru noi; și chiar din această cauză aș ruga pe toți politecii noștri cu tot de-adinsul, ca deocamdată să fie precăt se poate de rezervați și se caute cu orice preț a se înțelege mai întâi între sine deplin, până să iese cu părerile lor în public !

În fine mai am încă o plăcută însărcinare din partea domniei sale domnului preside al județului comitatense din Arad, Simeone Popoviciu, adecă

1) A-ți trimite din partea domniei sale aici alăturății cinci zeci florini pentru fondul „Gazetei Transilvaniei”.

2) A înștiința prin calea foilor domniei tale pe respectivii domni, ce administrează coleptele stipendiarii în Temișoara, ca să însemne și pe prea lăudatul domn preside între cotributori cu o sumă de șasezeci florini pe an, care sumă

domnia sa o va răspunde cu interesele șese procentuali de la un capital de 1.000 fl., până atunci, până când împrejurările vor face de lipsă răspunderea capitalului însuși.

Cu acestea mulțămind domniei sale domnului amic al meu S[imeon] P[opovici] aici în fața lumii române, atât pentru aceste generoase contribuțiuni naționale, cât și pentru sumele împărțite de curând la unii tineri români, lipsiți de mijloacele subsistenței, și pentru energica sprijinire a cauzei noastre peste tot – rămân al domniei tale cu toată adâncă stimă

V.B.

P.S. Stimatissime !

Epistola de mai sus cred că ai putea-o publica. Eu către suma sus atinsă de 50 fl. mai adaug 5 fl. pentru „Gazetă” pe semestrul al doilea a.c., două exemplare, fiindcă un exemplar al juristului Hera, dându-l la tipografia Mechitariștilor, mi s-a prăpădit și așa caută să-l compenesc.

Între cele 200 de exemplare ce-ți trimit din broșură vei afla 4 exemplare pe hârtie velină, dintre care unul, după cum vei afla însemnat, te rog a rezerva pentru mult stimata-ți persoană, iar celelalte te rog a [le] admâna prețuiților domni ce se află pe ele însemnați, anume: Barițiu, Popasu² și Munteanu³, cu mult sincere complimente din parte-mi.

Dincolo în Principate încă voi trimite vreo 100 de exemplare și voi u potfi foile din București și Iași, ca să-nceapă odată cu toate a se interesa de noi și cauza noastră națională.

Noutăți pe aici n-avem decât cele de prin gazete, ba ieri se răspândise la bursă vorba, cum că imperatorul nostru ar fi și părăsit Varșovia – firește fără rezultat mulțumitor. Toată lumea crede că n-o să se aleagă din toată comedia nemic!

De câteva zile petrece între noi Hurmuzachi, a treilea dintre frați, adică Georgiu. Am ținut cu el o consultare prea adâncă, dar e greu a se decide curat ! Și el e plecat a crede că pentru Austria nu e scăpare și așadară că ar fi păcat a ne mai lega de o cauză un interes, cel el singur se părăsește ! Statutul pentru Stiria, ce ieri se publică, e menit a înstrăina și pe cei până acum neînstrăinați ! Adio !

Babeș⁴

„Țara Bârsei”, I(1929), nr. 1, p. 92-94; George Cipăianu, Ana Maria Cipăianu, *Correspondența lui Vinčențiu Babeș*, II (*Scrisori trimise*), Cluj-Napoca, 1983, p. 99-101.

¹ *Cauza limbilor și naționalităților în Austria, pertraptată de un român*, Viena, 1860; vezi supra, doc. Viena, septembrie 1860.

² Ioan Popazu (1808-1889), protopop al Brașovului, apoi primul episcop al Caransebeșului.

³ Gavril Munteanu (1812-1869), profesor și director al Gimnaziului ortodox din Brașov; a tradus din Tacitus, Inconiu, Horațiu și Goethe și a publicat, împreună cu G. Bariț, un dicționar german-român.

⁴ Pentru Babeș, vezi George Cipăianu, *Vinčențiu Babeș*, Timișoara, 1980.

Blaj, 26 octombrie 1860

Archi-Diacono Claudiopolitano,

Cernând noi proiectul făcut de preoțimea din tractul protopopesesc a Dârzei¹ în privința venitului monastirei de la Strâmba Fizeșului², care preonor. fr. ta ni l-ai subșternut cu relațiune proprie dto 14 sept. 1860 nr. 243, și dacă acela l-am fi aflat deplin bine țișut și basat pe motive problematice, totuși pe lângă aceea că și noi dorim și voim înmulțirea tinerilor noștri juriști, nu ne putem învoi, neci putem încuviința ca venitul sau mai bine sprimând partea venitului ce competează docentului de prunci concentrată și conferită numai unui student, dară din contră voim ca după ce la monastire nu se poate țienea școală, neci a se așiezia docent, ca să se răspundă chemărei sale, precum au răspuns cei de demult, la această întâmplare să se reguleze bine școala din satul Fizeșiu³, stațiunea de docent punându-se sub concurs, dintre concurenți care s-ar afla mai calificat, să primească acea parte a venitului de la monastire, care o folosea docentele monastirei până când au sustat ca împlenitoriu obligațiunei sale. Ceva asemenea, cu atâta aflăm mai cu cale și mai răspunzătoriu intențiunei fundatorelui, oricine au fost acela, cu cât este lucru afară de îndoiala cumcă pământul de multe ori pomenitei monastiri este o părțiea a terenului ce se ține de comuna Fizeșului. Drept aceea, preonor. fr. tale-ți comunicăm ca având bună cointțielegere cu fr. sua v. protopopul Dârzei, cu toate puterile să conlucrezi ca despre o parte cultul cel dumnezeiesc la monastire să nu se întrerumpă, iară despre alta școala din Fizeșiu, cu docente calificat să fie prăveziută, care pe lângă venitul ce va avea de la comuna acum numită să meriteze și partea venitului de la monastire. Frățiește rămânând⁴

A.N.D.J., Alba, *Protocollum de anno 1860*, nr. 52-1860-867. Mitrop. Blaj.

¹ Dârja, sat. com. Panticeu, jud. Cluj.

² Probabil Strâmbu, sat. com. Chiuiești, jud. Cluj.

³ Fizeșu Gherlii. sat. comună. jud. Cluj.

⁴ „1867, 26/14 oct. Joannes Fekete Archi-Diaconus Claudiopolitanus as N. 267 a.c. substernit opinionem Parochorum Tractus Dersei ensiis (?) ratione. Monasterii Füzeiensis depromptam”.

Sibiu, 26 octombrie 1860

Înălția voastră, prealuminate principe ! Este îndeobște cunoscut că biserica ortodoxă răsăritcană în provinciile acelea ale monarhiei austriece care în partea lor

cea mai mare sunt locuite astăzi de români, au avut prea mult de a suferi de la imperiile timpurilor trecute, fiind supusă celor mai mari goane din partea inamicilor ei, încât e mirare că a ieșit cu totul nevătămată din toate pericolele acelea. Noi nu ne vom lăsa aici întru enumerarea tuturor relelor, care-i casiuară ei mai cu seamă în veacurile cele mai recente, ci ne țârmurim numai pre lângă aceea de a atinge ca biserica ortodoxă răsăriteană, de care ne ținem noi cu evlavie și cu credința eredită de la strămoșii noștri, sub decurgerea periodului celui vitreg de trei sute de ani, și-a pierdut ierarhia sa mitropolitană, episcopiile sale, mănăstirile sale și toate averile însemnate ale acestora.

Prea multele silințe, ce ni le-am dat și prin bunătatea preaînduratuui nostru împărat Francisc Iosif I ne ajuta D-zeu în fine, de a ne vedea biserica noastră eliberată de obezile sclaviei trecute, și de a ne putea restaura și ierarhia mitropolitană pierdută; căci maiestatea sa c.r. apostolică se îndura prea grațios sub 27 sept. a.c. a rezolva: ca preaînaltul același nu este neaplecat înființării unei mitropolii române ortodoxe răsăritene, în urma cărei rezoluțiuni împărătești am și ținut în 24, 25 și 26 octom. a.c. un sobor bisericesc, pentru elaborarea propunerilor pe baza canoanelor santei maicei noastre biserici, care să servească de temei la încuviințarea finală a cererii noastre pentru restauranda mitropolie, deslușind curat că noi românii de religiunea ortod[oxă] din Transilvania nu voim a face prin înființarea mitropoliei noastre nici o noutate în biserica noastră, ci dorim numai a restaura vechea noastră mitropolie, ce am avut din vechime, și a căreia existență în veacul al 18 s-a fost împedecat politicește.

Înălțate doamne ! Fiindcă biserica noastră din Transilvania sub decurgerea veacurilor al 16, 17 și 18 a perdut nu numai moșiile sale mitropolitane, episcopești și mănăstirești din țara Ardealului, ci încă și moșia sa metropolitană numită „Marisieni” din ținutul Argeșului în Țara Românească, pe care a fost dăruit-o mitropoliei noastre vrednicul de aducere aminte principele Ioan Constantin Basarab în 13 iunie 1700 – și fiindcă acum cu ajutorul lui Dumnezeu și din iubirea de dreptate a preaînălțatului nostru împărat am dobândit pentru biserica noastră acel drept în urma căruia i se cuvine ierarhia mitropolitană: așa precum ne rugăm totodată de Maiestatea sa c.r. preaînălțatul nostru împărat Francisc Iosif I, ca să se îndure a rezolvi din vistieria statului un ajutori spre întâmpinarea cheltuielilor ce se cer la o mitropolie și episcopiile ei cu privire la trebuințele ei bisericești și școlare – întocmai ne luăm îndrăznire preaumilită a ne ruga și de Înălția voastră, ca să vă îndurați a reînnoi pe seama acum pomenitelor scopuri dania aceea pe care predecesorele Înălției voastre, fericitul principe mai sus menționat, a fost făcut-o mitropoliei noastre în 13 iunie 1700, prin moșia Merişienilor¹ din ținutul Argeșului.

Noi ne încumetăm a face rugămintea aceasta după exemplul ce ne dă și fapta cea măreață a preaînălțatului nostru monarh, preaînaltul carele nu numai că asemneazia din vistieria statului ajutoate pentru scopuri bisericești și școlare fără deosebire de religiune, ci încă concede ca creștinii din monarhia sa să poată ajutama pe coreligionarii lor și în afară de

monarhia austriacă, precum și că aceiași să poată primi ajutoare de la coreligionarii lor și dinafară de Austria.

Noi mărturisim că am fi păcătuit asupra interesului sfintei maicei noastre biserici din Ardeal de nu am fi cutezat a ne ruga de la Înălția voastră pentru susatinsul ajutor; căci în cazul contraru am fi arătat că – cum noi n-am fi încredințați despre o asemenea simpatie creștinească din partea coreligionarilor și conaționalilor noștri, de care creștinii austrieci de alte religii se bucură din partea coreligionarilor lor în alte țări, afară de Austria – și despre care simpatie noi cu atâta suntem mai încredințați cu cât vedem, că atât bătrânii, cât și contemporanii din țările Înălției voastre totdeauna s-au distins și se disting într-astfel de ajutoare.

Rămânem cu cea mai adâncă reverință, avem onoare a ne subscrie, ai Înălției voastre, cei mai umiliți servi. Din soborul bisericii ortodoxe răsăritene din Ardeal, ținut în 25, 25 și 26 octombrie 1860.

Actele soborului bisericii ortodoxe răsăritene din Ardeal din anul 1860 [Sibiu, 1860], p. 123-126; publ. și în Nicolau Popea, Vechea mitropolie ortodoxă română a Transilvaniei, suprimarea și restaurarea ei, Sabiniu, 1870, p. 207-209; „Tribuna”, 1909, nr. 232.

¹ Veniturile moșiei Merișanilor din județul Argeș au fost dăruite mitropoliei ortodoxe române din Transilvania la 13 iunie 1700 de Constantin Brâncoveanu. În timpul domniilor fanariote de la 1714-1822 cât și a celor pământene ce au urmat până în 1829 biserica ortodoxă din Transilvania nu a beneficiat de aceste venituri.

138

Sibiu, 26 octombrie 1860

Maiestatea ta ces. reg. apostolică, preaînaltul nostru domn și împărat !

După ce M[aiestatea] ta te-ai îndurat a declara preagrațios în 27 sept. a.c. că nu ești neaplicat înființării unei mitropolii române de religie ortodoxă răsăriteană, iar ministul de culte al M[aiestății] tale dăte voie preasfințitului nostru episcop Andrei, ca să poată asculta părerea și dorințele diecesei noastre în privința acelor propuneri, cari pe calea sinodului carlovețian au să așterne M[aiestății] tale, pentru regularea referințelor ierarhice române și sârbe: sinodul acesta s-a adunat în numele Sf. Treimi, și după o serioasă și matură judecare a obiectului mitropoliei române, se simte îndatorat a aduce M. Tale omagiul său din adâncul inimii pentru acea preagrațioasă asigurare, că M[aiestatea] ta nu ești neaplicat înființării unei mitropolii române, și totodată a se ruga prea umilit, ca M[aiestatea] ta să te înduri a ne crede preagrațios, că națiunea română va și prețui această grație împărătească, și va rămânea pentru toți timpii cu acea sinceră și firească alipire și credință către tronul M[aiestății] tale, pe care și până acuma cu mii de fapte a dovedit-o.

Noi mărturisim înaintea lumii întregi creștine, că M[aiestatea] voastră sunteți acel uns al domnului, care luminat de duhul sfânt și de dreptatea cerească n-a putut lăsa în obezile timpilor întunecați o parte a bisericii lui Christos, care a rupt și a nimicit obezile sclavici la care era ca osândită pe nedreptate prin o putere silnică, și care s-a îndurat a declara preagrațios, că nu este neaplicat înființării ierarhiei acelei mult cercate biserici.

M[aiestatea] ta ! Sinodul acesta, și prin el toți românii ortodocși din monarhie, se declară preaumilit înaintea tronului împărătesc, că ei nu vor să introducă în biserica lor nici o noutate când doresc ierarhia lor legală, națională bisericească ci vor numai să restaureze acea ierarhie sau mitropolie a lor, pe care au avut-o până la anul 1700, dar li s-a oprit în urma sistemii leopoldine și iosefine, și s-a subordonat ierarhiei sârbești, prin ordinațiunile mai înalte din 30 septembrie și 9 octombrie 1783, în contra pozitivelor canoane ale bisericii ortodoxe răsăritene. Și astfel românii ortodocși din Austria, prin restaurarea ierarhiei lor vor să dovedească o ascultare firească către canoanele și instituțiunile pozitive ale religiunii lor și vor să rămână credincioși religiunii străbunilor lor.

Este știut, îndeobște, că românii sunt cei mai vechi locuitori în acele părți ale Austriei, unde ei și astăzi locuiesc, și că celelalte popoare, cu cari trăiesc astăzi împreună, mai târziu au venit în acele locuri. Este știut în deobște și aceea, că românii mai nainte de popoarele slavice au primit religiunea lui Cristos, prin urmare este afară de toată îndoiala, că ei au avut și ierarhia lor normală, în înțelesul instituțiunilor bisericii lor.

Și așa zice sinodul acest preaumilit subscris, că românii din Austria, vor numai să-și restaureze ierarhia lor cea veche și legiuită; și adică acea metropolie a lor, de la care principii ardeleni unguri Bolusudes și Giula și fiica acestuia, Șarlota, apoi mama Sf. Ștefan, a I-lui rege al Ungariei, au învățat a cunoaște și a îmbrățișa biserica creștină a lui Cristos în veacul al X-lea. Care a avut episcopi pentru creștinii români din Cumania, și pe acești episcopi Gregoriu IX, papa de la Roma, i-a pârât înaintea lui Bela, regele Ungariei. Care poseda hârtia lui Antoniu, patriarhul constantinopolitan din 13 august 1391, prin care episcopul Muncaciului se subordonează episcopatului Ardealului. Care a dat lui Mathia, regelui Ungarici, rugare pentru scutirea preoțimii din Maramureș de zecimă și de alte dări, precum se vede din I. art. din anul 1497. Care trimitea la esarcul patriarhal din București spre sfințire pe mitropoliții săi, când aceștia se alegeau dintre ieromanachi. Pe care principii ardeleni unguri începură a o goni, de aceea legații ardeleni din Constantinopol, Ladislau Csácki și Christofor Pasco scriseră principelui Constantin Brâncoveanu, în 21 august 1681, că religiunea ortodoxă răsăriteană după obiceiul cel de mai înainte să aibă exercițiul liber, iar mitropolitul Sava, care era arestat prin guvernul tiranic al lui Apafi, să se repună în scaunul său, cu redobândirea onoarei de mai nainte. Care a avut în scaunul de mitropolit pe Varlam la anul 1688, când adică Ardealul devenise sub coroana Austriei, și după aceea pe Teofil, de la anul 1693-1697 și mai pe urmă pe Atanasie, de la anul 1697 până la 1700. Care a avut

norocire a căpăta în dar de la Ioan Constantin Basarabab, principele domnitor al țării românești, moșia Mărișenilor, în județul Argeșului în România. Care a avut episcopiile de la Vadu, pentru românii din partea nordică a Ardealului, de la Oradea Mare pentru cei din Ungaria, și de la Silvașiu pentru cei din Hațeg și Banat. Care a fost motivul adunării națiunii române la Lugoj¹ în Banat, la a[nul] 1848 și mai pe urmă care a fost substratul petițiunii sinoadelor eparhiale din Ardeal și Arad, la anul 1850.

Acestea sunt unele din datele cele multe, care arată existența cea mai veche a mitropoliei române în statele austriace, pe care românii de religie ortodoxă răsăriteană vor să o restaureze.

Acum ne luăm îndrăsnire prea umilit a aplica la canoanele și instituțiunile bisericești cererea noastră, și adică:

a. Canonul 34 apost. rânduieste ca episcopii unei națiuni să știe pe mai marele lor;

b. Can[onul] 6 al sinod. ecum. I. legiuiește, ca obiceiurile cele din început și așezate de S.S. părinți să se țină;

c. Can[onul] 2 al sinod. ecum. II. prescrie, ca episcopii să nu bântuiască bisericii cele peste hotarele lor;

d. Can[onul] 8 al sinodului ecumenic III. demandă, ca drepturile cele ce se cuvin episcopilor din vechime, să se păzească nevătămate.

Aceste împrejurări canonice de la străbunii noștri erezite, și în memorialul aci alăturat din destul lămurite și pentru noi sfinte, căci numai prin ele nu putem câștiga liniștea și mântuirea sufletească, - din care cauză am și purtat cu răbdare creștinească jugul goanelor de 160 de ani ce veniseră asupra-ne, pentru religie noastră, sunt acele motive mari, care ne făcură îndrăzneți a ne ruga de doisprezeci ani, ca M[aiestatea] voastră să vă îndurați preagrațios a ne concede, să ne constituim bisericește în modul cel mai vechi ce l-a avut națiunea română în provinciile austriace.

Soborul acesta este silit a aduce la prea înalta cunoștință a Maiestății voastre temerea sa, ca nu cumva ierarhia sârbească să ne stee în cale și să nisuiască a împiedica ajungerea cererii noastre, cerând asistența stăpânirii politice într-un obiect curat bisericesc, și spre acest sfârșit să-i servească de bază acel pasagiu din preaînalta rezoluțiune din 27 sept. a.c., unde se zice că „dezlegarea legământului erarhic de până acum, enunțat prin hotărârile prea înalte din 30 sept. și 9 oct. 1783, s-ar putea realiza numai pe baza opiniunii unui sinod regular”. Temerea aceasta cu atât mai puțin o putem trece cu tăcerea, cu cât ministrul de culte zice în hârtia sa, din 30 sept. a.c. că prea sfințitul nostru episcop să se înțeleagă cu prea sfinția sa dl. episcop al Bucovinei în privința propunerilor pe care sinodul carlovețean are de a le așterne Maiestății voastre pentru regularea referințelor ierarhice. Indignațiunea aceasta ministerială nu lasă a ne îndoi, că același minister nu ar fi aplecat a lucra într-acolo, că românii din Banat și Ungaria să rămână rupți de către mitropolia română. Aceasta ar aduce cu sine, nu numai vătămarea canoanelor, ci și a

convingerii religioase a acelor români, pentru că națiunea română din Banat încă la adunarea sa din Lugoj, în an. 1848, când națiunea sârbă i-a adresat, în 5 mai 1848, încredințarea frățească, cu subscrierea noului patriarh național, că nu voiește să aibă nimica, nici cât e fir de păr, mai mult decât națiunea română, ci voiește, să fie românii frații sârbilor – iar ungurenii în soborul lor eparhial din Arad, în an. 1850, sărbătorește s-au declarat pentru mitropolia lor canonică și națională.

Noi pertractând în adunarea noastră și această împrejurare am alergat la izvorul instituțiunilor religiunii noastre și acolo am aflat, că în biserica noastră încă de la început s-a oprit arhieriei a învăța altmintrelea de cum rânduiesc prescrierile asfinților părinți. Aceasta am aflat noi între altele în can[onul] 19 al sonod. ecum. IV care sună așa: „Preostoșilor bisericilor se cuvine a învăța pe toți clericii și poporul cuvintele bunei cinstiri din dumnezeiasca scriptură, culegând înțelesurile adevărului și judecățile. Și să nu calce hotarele cele acum puse, sau tradițiunea cea de la purtătorii de Dumnezeu părinți, ci și cuvânt în scris de s-ar porni, nu astfel pe acesta să-l tălmăcească, decât așa, precum au așezat luminătorii bisericii și învățătorii prin căile lor. Și mai mult întru acestea să sporească decât să alcătuiască cuvinte ale lor, ca nu poate cândva, nefiind îndestulați la aceasta, să cadă din cuvință. Căci prin învățătura prezișilor părinți, popoarele învățându-se de cele alese și bune, și ferindu-se de cele nefolositoare și vrednice de lepădat, viața își vor îndrepta spre mai bine, și nu se vor vâna de patima necunoștinței, ci luând aminte la învățătură pe sine se vor ascuți spre a nu pătimi rău și de frica muncilor celor ce se găsesc își vor lucra mântuirea.

Soborul prea umilit este silit a declara, că arhieriei sârbi lucrând spre împiedicarea ierahiei române pentru toți românii din Austria, vatămă mai sus citatele canoane, precum și acest acum pomenit canon, pentru că atunci nu ar tracta ei obiectul legăturilor referințelor ierahice pentru români și sârbi după dumnezeiasca scriptură, nici ar culege dintrînsa înțelesurile și judecățile, ci ar căuta a susține cu asistența puterii politice jursidicțiunea lor bisericească asupra românilor.

Soborul acesta își ia umilita îndrăznire a descoperi M[aiestății] voastre și a doua temere ce-i pricinuișetc hârtia ministerială din 30 sept. a.c. care poartă icoana unei măsuri despre biserica lui Cristos din partea celui dicaster din vremile sistemii leopoldine și iosefine, care a fost asupritoare, nu numai pentru biserica noastră, ci și pentru toate bisericile creștine de sub împărăția austriacă, pentru că precum aceasta ne-a lipsit pe noi de ierarhia noastră, așa hârtia ministerială suslăudată, dacă bine am priceput, vrea să recunoască numai unei părți a națiunii române mitropolia cea legiuită, iar pe cealaltă parte a aceleiași națiuni să o rupă de la matca ei, și să o subordoneze mitropoliei sârbești, care nu e numai pentru românii din Austria și Bucovina ci și pentru cei din Ungaria și Banat o jurisdicțiune străină, precum am dovedit-o din destul cu cele mai sus zise. Prin urmare, îndigitațiunea emisului acestuia ministerial în privința aceasta este anticanonică, și așa ne rugăm, să nu se iee în nici o considerațiune.

Soborul acesta nu poate tăinui înaintea M[aiestății] voastre nici aceea, că românii ortodocși din Ungaria și Banat, văzându-se ruși de la metropolia lor și lipsiți de episcopii lor naționali, vor putea deveni prea firește în acea amărăciune în care au devenit coreligionarii noștri din Herțegovina, Bosnia și Bulgaria prin aceea că din Constantinopol li se trimite arhieriei greci, - fiindcă prin astfel de măsuri ierarhice se vatămă așezămintele cardinale bisericești, și ei de nenumărate ori s-au rugat pentru arhieriei din națiunea lor, dar n-au fost mângâiați în așteptarea aceasta așa ei acum se opun, și nu vor să recunoască pe episcopii și mitropoliții greci de ai lor arhieriei legali, și opresc preoții în a pomeni numele arhieriei acelora greci în biserici, care nu se pot socoti ca niște arhieriei legali, ci octroați. Despre acest adevăr este plină jurnalistica europeană.

Deci soborul acesta, cu privire la canoanele citate și cu privire la dreptățile cele vechi ale mitropoliei noastre române, precum și cu privire la preainalta diplomă împărătească din 20 octombrie 1860, dată spre regularea relațiilor interne legale ale monarhiei, în care s-a întărit egalitatea supușilor M[aiestății] voastre înaintea legii, și libera exercitare a religiei, garantată tuturor sudiților împărătești, depune la tronul M[aiestății] voastre dorințele și cererea sa preaumilită, în privința regulării referințelor ierarhice române și sârbe, într-aceea ca M[aiestatea] voastră să vă îndurați a concede preagrățios, ca națiunea română de legea răsăriteană din monarhia austriacă să se poată reorganiza în spiritul așezămintelor religiei sale, întocmai ca și națiunea sârbă și spre acest sfârșit să poată ține adunare bisericească prin reprezentanții aleși din Banat, Ardeal și Ungaria, înțelegându-se și cu eparhia Bucovinei, ca așa adunați să se sfătuiască despre defigerea scaunelor episcopoești, potrivit împrejurărilor de față, ca să-și aleagă pe mitropolitul și pe episcopi, și să le aștearnă M[aiestății] voastre, spre întărirea prea înaltă, ca așa apoi aceste două metropolii coordonate, ca niște surori bune, să funcționeze spre binele vremelnice și vecinice al creștinilor lor.

Națiunea română trăiește astăzi în mângâierea, că i-a venit și ei timpul, ca pentru credința sa cea înfocată și nepătată, ce cu atâtea jertfe, cu tot prilejul, și cu deosebire în acești 12 ani a dovedit, să-și iee partea meritată, și crede că M[aiestatea] voastră nu o veți lăsa nici bisericește în stare abnormă și necăjită, care ar purta icoana goanei și a disprețuirii, ci prea grățios veți implini cererea aceasta dreaptă a ei, ca așa să înceteze tânguirile și plânsurile cele de multe zecimi de ani așternute tronului împărătesc, care numai în parte s-au încuviințat prin aceea că s-a demandat sinodului carlovețian, ca pentru eparhia Aradului numai pe un român, iar pentru eparhiile Vârșetului și a[le] Timișoarei astfel de invidizi să aleagă, care știu și românește.

Maiestatea voastră ! Ne rugăm prea umilit, că precum legământul ierarhic de până acum ni l-a impus nouă românilor din Ardeal și Bucovina împăratul Iosif II, în a. 1783, cu vătămarea cea mai mare a așezămintelor bisericești, iar românii ortodocși din Banat și Ungaria nicicând nu s-au subordonat ierarhiei sârbe prin vreo ordinațiune politică, așa cum Maiestatea ta să te înduri a nu condiționa

împlinirea cererii noastre celei drepte de la opiniunea unui sinod, iregular și anticanonic față cu biserica ortodoxă română, ci deadreptul cu aceeași deplină putere împărătească să te înduri a ne elibera de acel legământ anti-bisericesc și a reîntoarce în chipul acesta ordinea legală bisericească, pacea și odihna sufletească a creștinilor români răsăriteni din monarhie, care deapănarea au fost și sunt credincioși supuși ai Maiestății tale, și cari singuri sunt chemați prin noi, cei ce suntem reprezentanții lor, prin acest sobor, iar nu soborul din Carloveț, să realizeze dezlegarea legământului ierarhic octroat prin ordinațiunile politice din 30 sept. și 9 oct. 1783, spre vătămarea instituțiilor celor sfinte ale religiei noastre.

În speranța către Dumnezeu și Maiestatea voastră, că prea înalt același vă veți îndura prea grațios a încuviința cererea aceasta dreaptă a mult necăjitei națiuni române, cu atât mai mult, căci ea este bazată pe canoanele bisericii, precum Maiestatea voastră ați demandat, rămâne acest sobor pentru totdeauna cu cea mai profundă credință și evlavie, ai Maiestății voastre, din soborul diecezan ortodox răsăritean, ținut în Sibiu, în 24, 25 și 26 oct. 1860. Cei mai credincioși sudiți

[Urmează subscrierile]

Ilarion Pușcariu, *Mitropolia românilor ortodocși din Ungaria și Transilvania*, Sibiu, 1900, p. 168-176; vezi și T.V. Păcățian, *Cartea de aur ...*, II, Sibiu, 1902, p. 121-127.

¹ Adunarea de la 4/16 – 5/17 mai 1848 de la Lugoj.

139

Viena, 26 octombrie 1860

Escelență !

Inaugurarea Universității din Iași ni-a umplut inima de bucurie, văzând în aceea renvierea naționalității române.

Nici un popor nu și-a câștigat existența națională fără știință, nici un popor nu s-a întărit în viața politică fără simț de naționalitate și propășire în știință. Științele sunt mijloacele mai potinte pentru cultura generală și bunăstarea materială și fără acești doi factori poporul nu poate propăși, nu-și poate funda un viitor mai frumos nici prețui trecutul glorios.

Cultura generală face pe popor să-și iubească patria, să-și stimeze națiunea și să-și prețuiască religiunea, să se sacrifice pentru acestea ca să fie considerat în lume de o națiune bravă !

Poporul român nu e mai mult un popor fără viață națională, astăzi e o națiune în Europa. Națiunea română trebuia să-și cuprindă o pusețiune demnă între

națiunile culte ale Europei și la pusețiunea aceasta poate ajunge mai ales prin științe, iară la acestea prin rădicarea institutelor de cultură.

Cel mai de frunte institut la o națiune e universitatea. Nici că se poate cugeta o națiune cultă fără aceasta. Românul azi cu ochii lăcrămânzi și inima plină de bucurie spune Europei că a ajuns să aibă ce a dorit de seculi.

Și pentru ce n-a putut să aibe mai demult ? Au doară nu i-a plăcut științele ? Au doară nu a fost demn de o altă viață mai glorioasă ? Istoria românilor ne dă la aceste răspunsuri clare.

După colonizarea romanilor în Dacia, poporul cel mai cult în această parte a Orientului erau românii. Atâte monuminte și atâte date isotrice sunt martori autentici. Invasiunea barbarilor și luptele neîncetate cu aceștia nu numai că-i împedecară de la științe și arte, da-i și înfrânseră și adeseori supuseră pentru ca să-i stârpească cu tot. Românul însă n-a perit. Apa trece, petrite rămân. Dar și-a perdut patria sa proprie și mare.

Constelațiunile politice, intrigele diplomatice și forța celor mai tari au aruncat curse românimii ca să fie pururea debilă. Nici nu putea să fie tare când principii români purtau resbele între sine în loc ca să se unească. Nici nu putea să nu fie debilă când principii străini i-au vândut patria, i-au nădușit naționalitatea, i-au demoralizat religiunea, i-au denegat cultura și i-au tâlhărit avuția !

Și oare între așa împregiurări ce putea să facă săraca românim ? De nu ar fi crezut în D-zeu trebuia să dispere și să abzică chiar și de viața sa fizică, carea întocma era periclitată ca toate drepturile ei istorice și politice.

Însă laudă lui D-zeu că nu a lăsat-o ca să ajungă în cele din urmă la minutul de moarte. D-zeu a vrut numai să cerce pe fiica sa pe carea întru atâta o iubește și cercând credința ei cea adevărată a aflat-o demnă de o viață mai frumoasă și de un viitor mai mare și i-a redat mijloacele esistenței politice.

Să fie, dară, glorificat și preamărit în etern numele lui la toate semnițiile pământului căci a deschis penru românim o epocă nouă, timpul renvierii ei. Astăzi nu poate fi un român carele să nu-și iubească națiunea și patria ce a erezit-o de la strămoși, carele să nu se unească și sacrifice pentru viitoriul lor. Deci, dară:

Considerând că Universitatea e institutul cel mai salutar pentru cultură prin care națiunea română propășiește în știință și literatură;

Considerând că Universitatea e institutul unde junii romani în patrie pot căpăta o creștere mai înaltă națională și aci mai ușor se poate înmulți și perfecționa pentru carierile societății;

Considerând că în acest mod se concentra puterile națiunii ca să se întărească în caracterul național și așa să se razime pe sine însuși căci precum zice Blesson despre români: „Toată națiunea trebuia să se adape din fontanele sale proprii, opiniunile altor națiuni numai să le cunoască, ca să proepteze asemenea, iară nu egale, respective acele ce convin caracterului național”. Și, în fine,

Considerând că Universitatea face un nume frumos și măreț românimii întregi, noi junii români studioși la Universitatea și alte institute din Viena venim a

dechiara bucuria noastră către înaltul minister de învățământ carele sub glorioasa domnie a Măriei sale D-lui Alexandru Ion I, pot să producă o epocă nouă. Venim a spune reverința noastră tuturor bravilor bărbați carii au stăruit pentru înființarea Universității, venim a zice gratularea noastră către toți tinerii aceia câți sunt fericiți a ajunge cândva de cei mai vechi auditori ai ei. Și, în fine, venim a descrie bucuria noastră și către tot poporul român de dincolo de Carpați.

Recomandându-ne simțiămintelor grațioase și binevoinei rămânem ai escelenței tale ...

[urmează 52 de subscrieri]

Viena, 26 oct. 1860

„Amicul Școalei”, 1861, nr. 19 din 13 mai, p. 152-153.

140

[Orăștie], 26 octombrie 1860

Proiect de programă pentru românii din Transilvania în ziua sfântului
Dimitrie 1860

1. Austria este după Manifestul și Diploma imperială din 20 octombrie a.c. una națiune fizică și morală, compusă din următoare[le] țări de coroană, adică: Austria, Ungaria, Boemia, Transilvania etc. care cu popoarele lor de diferite naționalități și confesiuni concurg la legislațiune pentru tot Imperiul, apoi în specie fieștecare pentru sine.

2. Pentru fiecare țară este a se face un statut, despre reprezentațiunea ei la Consiliul imperial, și în specie la adunarea parțială provincială.

3. Pentru Ungaria, Croația și Transilvania sunt a se face statutele pe baza Constituțiunei vechi, pentru celelalte țări de coroană după împrejurările de față.

4. Pentru Transilvania vine a se lua băgare în seamă la îndreptățirile vechi ale națiunilor; ad.: a nobililor, a locuitorilor de pre pământul regesc și a proprietarilor de ereditate secuiască, apoi la acum în îndreptățire așezate naționalități: românii, ungurii, sașii ad. germanii – armenii, evreii scl. ad. posesorii averilor nemișcătoare.

5. După ce în Austria și în consecvență acum în Transilvania, clase privilegiate așa numite națiuni, adică complexe de privilegiați nu mai există și poporul desioabăgit ad. ungurii, sașii și românii încă au drept de reprezentanțiune, este vorba de un nimerit mod de alegere pentru reprezentațiunea Transilvaniei.

6. Pentru aflarea acestui mod de reprezentare este de majest. sa a se denumi un cancelar, care cu mădularii din deosebitele naționalități și confesiuni are de a se consulta și apoi proiectul a-l face.

7. Naționalitatea română dorește ca cancelarul să fie din sânul ei chemat, după ce ea ca întregitoare a complexelor celor două naționale transilvane, ad. ca nobili și liberi, mai încolo ca îndreptățit poporul întreg, apoi având pluralitate, având totodată corp inteligent destul de mare, aceasta cu tot dreptul fără de vătămare a cuviinței și dreptului celorlalte naționalități să poată cere.

8. La compunerea comisiei este de lipsă, ca episcopii cu aleșii lor să îndigiteze cancelarului oamenii cei inteligenți ai românilor, cari unitatea imperială, patria comună Transilvania, și naționalitatea lor cu adevăr le iubesc.

9. Aleșii la consultațiunea aceasta să fie afară de capii tuturor bisericilor creștine din Transilvania din fiecare naționalitate după mulțimea cocementului popor chemat.

10. Cheia alegerii, susținându-se deocamdată împărțirea țării de acum în preturi și prefecturi, apoi fără de respectare de clase este averea materială și fizică adică baza contribuției pecuniare și baza contribuției la armată – și așa tot locuitorul de sine stătător, nejudecă la pedeapsă pentru una crimă, apoi posesorii de pământ de 4 iugăre sau de una avere nemișcătoare în prețul de 400 florini în comunități peste 4.000 de locuitori, ori de 200 florini în celelalte comunități până la 4.000 locuitori – au drept de alegere.

11. Ales poate fi tot ardeleanul inteligent de fiecare naționalitate, care merită încrederea poporului alegător.

12. Alegătorii din comunități au de a se aduna la pretură, comunele ca magistrate cetățene la Magistratul local – de unde aleg în comun prin vot verbal în auzul tuturor după suma poporului în magistrate și în pretură pentru 500 de suflete un alegător pentru cercul prefecturei Sibiu ca, capitala țării, pentru sine alege cu privință la populațiunea sa un deputat, așa cât din una prefectură de una sută de mii vor concurge 500 de alegători spre alegerea deputatului la adunarea țării. Alegătorii aceștia unul câte unul vor decide cu majoritate absolută pentru candidații de deputați, așa cât la toate 10.000 suflete să fie un candidat, și așa candidându-se 10 indivizi – din aceștia sunt a se alege 4 deputați, din care 3 vor fi deputați formali, al 4-lea deputat supl[a]nt.

13. Clerul să fie reprezentant prin capii respectivei lor confesiuni.

14. Naționalitatea fieștecărui popor este sănă și neatinsă; - toată comunitatea locală – pretorială și prefectorală are a decide despre limba diplomatică adică oficioasă după hotărârea adunării comunale, pretoriale și prefecturale; apoi limba țării diplomatică va fi aceea care adunânța țării va hotări-o, însă numai de la una adunare provincială până la alta; - care limbă apoi pre timpul acela să fie și cea guvernamentală, cu acea modalitate – că la comună, pretură, prefectură și guvern să fie primite și rezolvate exhibitele după fieștecăre limbă.

15. Prin declararea și asigurarea autonomiei Transilvaniei este totodată declarată și asigurată libera alegere a oficialilor la magistratele până la cel gubernial după cheia alegerii pentru reprezentățiunea țării. Guvernul se alege în adunarea țarei.

16. Poporul român declară acum ca totdeauna credință neclătită către Împăratul și dinastia sa și a fi amic amicilor, inamic inamicilor dinastiei Habsburgo-Lotaringice¹.

B.A.R., București, Mss. rom. 973, p. 20-21: „Gaseta Transilvaniei”, XXIII(1860), nr. 51 din 12 noiembrie.

¹ Autorul programului este Dimitrie Moldovan; vezi supra, doc. Sibiu, 16 octombrie 1860.

141

[Sibiu, 26 octombrie 1860]

1. Alegerea deputaților pentru dietă se va face după cheia de trei națiuni, cu număr egal de deputați.

2. Contingentul de deputați pentru fiecare națiune va ieși prin alegere liberă, și anume, pentru națiunea română după un cens de 5 fl. v.a. dare directă, socotindu-se în acest cens inteligența, meseriașii, precum și negustorii, asemenea și proprietarii de pământ. Preoțimea devine alegătoare prin oficiul ei, după capetele preoților. Ales poate fi fiecare patriot transilvănean majorean.

3. Limba pentru dietă se deosebește în limbă parlamentară și limbă protocolară, pentru compunerea actelor, a înscrierilor și a legilor ce vor ieși. Limbi parlamentare au dreptul să fie toate trei limbi ale patriei, adică cea română, maghiară și germană, iar limba protocolară, a actelor și a legilor, va fi limba latină.

4. Baza constituțiunei transilvane va fi: trei națiuni, adică, română, maghiaro-secuiască și saso-germană, fiind baza aceasta observată în Transilvania de cinci secole, cu acea deosebire, că națiunea maghiară, care figura în realitate ca clasa nobililor, se contopește după natura lucrului, într-o națiune cu cea secuiască.

5. Transilvania va fi împărțită teritorialicește după cele trei națiuni.

6. Fiecare națiune va figura în Transilvania ca corp politic moral, având fiecare capul său politic-național, ales de națiunea respectivă, și întărit de M.Sa împăratul.

7. Împărțirea teritorială se face după majoritatea națională.

8. În teritoriul respectiv național va fi limba oficioasă la toate direcțiile de stat și comunale limba respectivei națiuni, rezervându-se dreptul pentru străini de a se folosi de limba lor în cauzele comunale, adică în comunele sătești și bisericesti, precum și a scrie acțiunile date direcțiilor de stat și comunale din

acel teritoriu și de a pretinde răspuns, sentințe, și altele în limba acțiunii, atât în cauzele comunale și bisericești, cât și în cauzele proprii private.

9. La oficiile centrale, precum e curtea apelativă, guvernul țării și cancelaria aulică, - vor fi toate aceste trei națiuni reprezentate prin membri în număr egal, în care număr vor fi reprezentate și deosebitele confesiuni ale fiecărei națiuni.

10. Limba oficioasă a dicasteriilor de sub (6) va fi limba pertractării obiectelor date spre decider.

11. Transilvania, respective cele trei teritorii naționale, se împărțesc în districte sau scaune. Fiecare din aceste districte, scaune sau comitate, va avea oficiolatele sale de stat, judiciale și administrative.

12. Amploiații de justiție peste tot, precum și șefii poliției se numesc de către guvern, respectiv șefii de către M[aiestatea] sa în urma proiectului ce i se va face din partea șefului național al respectivului teritoriu, din sânul națiunii teritoriale, iar amploiații subalterni politico-administrativi se vor alege de către poporul respectivelor districte.

13. Fiecare locuitor de district sau de dicasteriu se poate numi respective alege fără restrângere, dacă are însușirile hărniciei și e nepătat politicește și moralicește.

14. În sistemul constituțiunii Transilvaniei nu se poate modifica nimica fără conînțelegerea tuturor celor trei națiuni.

„Gaseta Transilvaniei”, XXIII(1860), nr. 51, din 12 noiembrie; T.V. Păcățian, *Cartea de aur* ..., Sibiu, 1902, p. 136-138.

142

Zărnești, 27 octombrie 1860

Proiect de o Reuniune literară pentru românii din Transilvania

Între Paști și între Rusalii din anul curgător mai mulți bărbați români de rang și cu învățătură au subscris o rugămintă către în. c. r. Guberniu¹, prin carea cerea ca să li se dea voie de a înființa o reuniune pentru înaintarea poporului românesc în cultură. Puțin după aceea serenitatea sa dn. principe guvernator a binevoit a comunica esceleței sale d. episcop al diecezei gr. răsăritene voința sa privitoare la înființarea acelei reuniuni întru acel înțeles, cum că după ce subscrișii petiționari nu se răspică mai lămurit despre ceea ce vor, și nu arată scopul mai spețial, mai deaproape al reuniunii, ce doresc dâșii, apoi serenitatea sa se vede îndemnat a-i reflecta la cutare § al legii pentru reuniuni și îi provoacă ca să-și

detaieze voința, cel puțin într-un substrat de statute – dacă nu tocma și într-un proiect întreg pe al cărui temei apoi să li se poată da voit de o adunare preliminară, întru carea ar fi a se dezbate și compune un proiect formal pentru niște statute destinate a se supune la confirmățiunea mai naltă; observă totodată cum că serenitatea sa nicidecum nu ar putea încuviința o reuniune carea și-ar propune scopuri esclusive naționale. Deci să i se susțearnă numai deocamdată un proiect cevași mai lămuritor de scop.

Subscrisul, carele în acele zile absentase din patria sa, reîntorcându-se avu onoarea a primi de la esc. Sa din Viena, însărcinarea de a se consulta încă și cu alți bărbați de litere și a compune numai un proiect pe al cărui temei să se poată mijloci încuviințarea mai naltă a unei adunări preliminare de literați.

O călătorie întreprinsă în august prin o parte a patriei noastre dete subscrisului frumoasa ocasiune de a conferi în sus atinsa cestiune cu câțiva din bărbații noștrii de capacitate, din carea învăță următoarele:

Scopul tuturor este unul și același: naintarea în cultură.

În mijloace difer mult mult unii de alții.

Unii ziceau: Românul transilvan de bine, de rău se pricepe la agricultură mai bine decât mulți alții, cari se laudă cu agronomia „rațională” învățată din cărți. Românul ardelean nu se poate preface într-un popor comersant, pe cât timp țeara lui e lipsită de toate acelea mijloace de comunicațiune, care să-l aducă în contact cu emporiile cele mari ale lumii. La meserii pe român încă tot nu-l trage inima; el ca meseriaș se vede oarecum aservit. Se pare că românul ardclcan, de un caracter mai serios decât alții, ar fi mai aplecat a-și împărți viața și familia între agricultură și știință. Românul pământ are sau poate să-l aibă; de știință însă e lipsit. Școale[le] elementare și mijlocii i se [în]mulțesc; iară până să ajungă la vreo facultate, bietul tânăr a obosit, cea mai drept zicând, familia sa nu mai e în stare de a-l ajuta, el recade și devine adesea prea nefericit.

Dați, deci, să punem umerii toți ca unul, să ne ajutăm tinerii carii caută vreo facultate, iară mai vârtos facultatea juridică.

Alții iară răspundea: să ne adunăm numai cu toții într-o reuniune literară; atunci în aceeaș vom desbate toate acestea, iară până atunci toate sunt în deșert.

Și iarăș alții nefiind bine informați despre scopul primitiv al urzitorilor reuniunii și crezând că aceia vor un fel de academie științifică, se miră de unde să luăm fondul de câteva sute de mii, cum și bărbații erudiți pe carii să-i însărcinezi cu elaborarea atâtor spețialități de știință în limba noastră națională.

Întru înțelesul din urmă fusei și eu informat după reîntoarcerea mea, prin urmare lucru firesc că nu vedeam nici o putință de a se realiza astăzi și mâine un asemenea plan relativ gigantic.

Întru aceea eu trebueam să-mi desleg într-un mod problema cu carea fusesem însărcinat. Ci acei bărbați carii țin una, că mai nainte de toate suntem datori a ne mulți oamenii de spețialități plini de zel pentru înființarea ideii lor, siguri că pe punga dânșilor au să dispună tot numai dânșii, fără să mai aștepte

multe proiecte și adunări, scoaseră deocamdată fiecare, câte 50-60 fiorini și făcură câte un stipendiu la o samă de studenți buni, însă mai lipsiți. Începătura o făcură d-nii capitulariști din Blaj, căror iute le urmară câțiva bărbați din Cluj și A. Carolina, alții atât din părțile Devei și din munți, fără ca să știe până acum stânga ce a dat dreapta; căror apoi urmară și vreo doi brașoveni.

Cu toate acestea Clujenii și Carolinenii doresc și voiesc ca, chiar și acest fel de stipendii de acum nainte să se dea după oareșcare ordine și pe lângă o solidaritate română a generoșilor dăruitori, mai alăturându-se și alte mijloace oarecare ce ar ținta tot la naintarea unei culture mai nalte, cea mai în scurt la mulțirea și a oamenilor în adevăr învățați și a cărților bune în limba noastră.

Venind eu la cunoștința diferitelor opinii sus enumerate, m-am cercat să delătur una, să apropiu însă două, însoțindu-le pe ambele, iară de aici îmi rezultă micul operat ce se va vedea în următorul nr., cea în „Foaie”, și pe care nu am lipsit a-l trimite la timpul său, esc. sale domnului episcop gr. răsăritean, de unde apoi iară să se împărtășească celorlalte consistorii românești².

Între acestea dete D[um]nezeu ca să se adune comisiunea filologică la Sibiu³. După încheierea operatului acestuia, în cercuri private se luă și chestiunea unei societăți literare. Resultatul discuțiunii ieși acolo, că dn. canonic Cipariu fu rugat a elabora un proiect de statute pentru o reuniune literaria, asemenea aceleia pe care o au compatrioții sași ca de ani douăzeci încoace, care apoi să se susțearnă înaltului guvern spre întărire; - iară acei bărbați generoși, carii sunt determinați a concurge cu sume mai mari spre a face stipendii, să-și meargă asemenea în drumul lor, sau subșternând și ei statute spre a le confirma, sau încheind între sine numai un contract ca toate contractele de o valoare privată, sau îngrijind fiecare de câte un client pe care-și va alege. Seamănă însă tare cum că cu toții vor mai bine o activitate mai solidară.

Cu această informațiune mă simțeam îndatorat către onor. nostru public.

Ceea ce va mai urma, nu vom lipsi a împărtăși iarăși la timpul său.

Zărnești, în 27 octombrie 1860

G. Bariț

„Gazeta Transilvaniei”, XXIII (1860), nr. 47 din 19 octombrie.

¹ Vezi supra doc. Sibiu, 10 mai 1860.

² „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, XXIII (1860), nr. 41 din 11 octombrie, nr. 42 din 18 octombrie, nr. 43 din 25 octombrie. Toate aceste numere cuprind articole referitoare la conferințele comisiei filologice, problemele dezbătute, propunerile făcute.

³ Întrunirea comisiei de filologi români a avut loc la Sibiu, la 2 octombrie 1860. Dezbaterile sale au fost publicate în: „Protocolul din 2 octobrie 1860 luat asupra pertractărei Comisiunii conchamate spre stabilirea unei ortografii unitare cu litere latine, în urma emisului înaltului Ministeriu de Cult și Instrucțiune din 20 aprilie 1860” [f.a., f.a.]

Pesta, 1 noiembrie 1860

Pest, November 1. 1860

Nádor utca Nr. 16.

Tisztelt Barátom !

Hazánk védszelleme úgy látszik ismét azon helyzetbe akar bennünket, e sokat szenvedett honnak polgárait tenni, melynek teréről saját ügyeinkhez ismét hozzá szólhatunk. Egyetlen óhajomásom az lenne, hogy kölcsönösen felejtve mindent, a honpolgárok kezét fogva, összhangzásba s eggyesített akaratallal fogjanak a megújulás nagy munkájához.

Nem lévén abba semmi kétségem, miszerént Kegyed is, tisztelt régi barátom, mint honpolgár, hasonló gondolatoktól lévén áthatva, meg fog nékem egy őszinte kérést engedni.

Közelebből s jelesen éppen az újabb rescriptumok kelése idejében jövőn Erdélyből ki, magyar honnak kitünőbb egyénei kérdezik tőlem, minők lennének Erdélyben a román nép nézetei a leendő újjáalakulásra nézve ? Kérdezik pedig ezt leginkább tőlem azért, mivel tudva van előttök, hogy én már a nyelvnek bírásánál fogva is tán szorosabb érintkezésben lehetek a románokkal. A többi közt Bárány Ötvös többszörösen teve e tárgyba kérdéseket hozzám, ki Brassóba jártába óhajta önnel megösmernedni, de értésére esvén, hogy elutazott, nagyon sajnálá a reá nézve becses alkalom elszalasztását.

Ha még most is szerencsés vagyok kegyednek egykori barátságos bizalmával bírni, kérem, mint a román nemzet legkitünőbbjét s régi barátomat, méltóztassék nékem megírni, mit feleljek én ezen uraknak, kik egyébiránt bizonyosan örömet nyújtanak jobbot minden ajkú polgártársainknak, s a közös alkotmány terén minden elfogadható rationabilis egyezkedésre örömet készek.

Ha tehát őszinte hazafi kérésemet telyesíthetni gondolja, kérem újabban is, körvonalazza azon nézeteket, melyekre a megállapodást alapítani kívánják, s légyen teljesen meggyőződve, miszerént nagybecsű honfi bizalmával nem fog visszaélni soha harminckét év óta most már vén barátja,

Gr. Wass Samu m. k.

Pesta, 1 noiembrie 1860

Nádor utca nr. 16

[Traducere:]

Stimate Prietene !

Spiritul ocrotitor al patriei noastre se pare că vrea iar să ne pună pe noi - pe cetățenii acești țări care mult a suferit - în situația ca în interiorul ei să putem

iarăși discuta asupra treburilor noastre proprii; singura mea dorință ar fi aceea ca, dând uitării totul în mod reciproc, cetățenii acestei țări să-și dea mâinile și în armonie și cu voință unită să se apuce de marea muncă a înnoirii.

Neavând nici o îndoială că și Domnia Ta, stimată și veche Prieten, aflându-te pătruns ca cetățean al acestei țări de astfel de gânduri, îmi vei îngădui să-ți pun o întrebare sinceră:

Ieșind din Transilvania de curând și anume tocmai în timpul emanării noilor rescripte, personalitățile cele mai distinse ale țării maghiare mă întreabă care sunt în Transilvania vederile poporului român cu privire la viitoarea înnoire ? Și mai pun această întrebare cu atât mai vârtos, cu cât este știut în fața lor că eu și prin faptul că le cunosc limba, aș putea să fiu deci în contact mai strâns cu românii. Printre alții, baronul Ötvös mi-a pus în repetate rânduri întrebări în această chestiune, căci dorise, când a fost la Brașov, să facă cunoștință cu dumneavoastră, însă aflând că sunteți călătorit a regretat foarte mult că a scăpat ocazia prețioasă pentru el.

Dacă mai am și acum norocul să mă bucur de încrederea prietenească de odinioară a domniei tale, te rog, ca pe cel mai distins din națiunea română și vechi prieten al meu să binevoiești să-mi scrii, ce să le răspund acestor domni ?, care de altfel de sigur întind cu bucurie dreapta concetățenilor noștri de orice limbă, și sunt bucuroși dispuși pentru o înțelegere rațională și atotcuprinzătoare pe terenul comun al constituției.

Dacă prin urmare socotești că poți să satisfaci cererea mea sinceră patriotică, te rog încă o dată să-mi schițezi acele vederi, pe care doriți să întemeiem acordul, și să ai convingerea absolută că de încrederea înalt-prețuitului compatriot nu va abuza niciodată cel care de treizeci și doi de ani trecuți este vechiul dumitale prieten,

contele Wass Samuil, m. p.¹

George Bariț magyar levelezése, sajtó alá rendezte Ioan Chindriș és Kovács Ferenc, Bukarest, 1974, p. 37-38; traducerea română la Aurel Decei, Încercarea de înțelegere maghiaro-română, prin graful Samuil Wass și George Bariț, în noiembrie 1860, în „Ziridava”, IX, 1978, p. 125-127; în ambele lucrări se specifică faptul că scrisoarea a fost tipărită de Bariț în broșura de 15 pagini intitulată Az erdélyi Oláh Nemzetről szolló Országos Törvényczikkek az Unióval szemben és ezekről Értekezlet egy Magyar és egy Oláh között [Articolele de lege ale țării despre națiunea română privitoare la Uniune și consfătuirea despre acestea dintre un maghiar și un român], Brassó, kiadják Römer és Kamner tulajdon nyomdájokban, 1861, p. 9. Decei menționează că broșura se păstrează la B. A. R., cota I 441.513, dar el a folosit un exemplar rămas de la străunchiul său, Ilie Măcelariu. Chindriș și Kovács menționează că originalul scrisorii se află la B.A.R., Mss. rom., 1005, f. 102-103.

¹ Wass Samu (1814-1879), conte de Țaga. A participat ca deputat în Dietele de la 1848 și 1879; în perioada 1829-1831 a fost coleg de liceu cu Bariț și aici s-au împrietenit. După terminarea studiilor, Wass a activat la Guberniul Transilvaniei, apoi la Tabla Regală, fiind prim jude până în anul

1848. Datorită implicării sale în mișcarea de la 1848, a fost nevoit să plece în exil, întorcându-se în 1858, în 1861 este ales reprezentant în Camera Superioară, de partea partidului lui Deák.

Pesta, 5 noiembrie 1860

Mult stimate unchiule !

Am acceptat cu mulțumire 10 galbeni; am vrut să plec îndată, însă până în 30 I.tr. nu am putut; numai ieri mi-am aflat cortel, ca așezându-mă să vă pot scrie; io sper, că dacă în finea l.c. nu voi putea face exame[ne]le, până în 20 decembrie îl voi face; terminul se poate muta când vrea omul, și se poate prolunga și mai departe; io mai bine îl voi prolunga decât să mă respingă, căci respingându-mă, aș fi constrâns a mai aștepta 3 luni, cari apoi mai rău m-ar necăji decât o lună.

După rigoroase trebuie să fac și un elaborat, luându-mi o temă de unde vreau; dreptul naturei, roman, [al] gintelor sau drepturi pozitive austriace, după acestea îmi trebuie teze, și dispută la teze, aceste trei lucruri încă-mi recer timp lunguț; io aș vrea ca depunând examenele ultim, numaidecât să și disput și să mă promovez, că așa în finea lui decembre să pot fi gata cu toate și apoi să-mi încep viața lucrării; însă această țintă până în ultima decem. nu sper să o pot ajunge, că nu-mi voi putea toate lucrurile găta, recerând elaboratele un timp mărișor. Pentru aceea, mă rog, dacă ai timp, fă-mi o disertațiune despre orice temă din dreptul roman, naturei sau al gintelor, nu mai lungă de trei coale (arcus) și dacă se poate nici mai scurtă. Tezele și disputa mi-o fac în 8-10 zile. Poate fi disertația în limba germană sau latină.

Nu pricep cum înțelegeți desfășurarea lucrurilor pe acolo și nerămânerea d-voastră în Moldova; io-mi fac două supoziție, dintre cari, unul nu vi-l pot scrie, altul scriindu-vi-l nu cred să fie probabil, adecă, după antecedente conchiind, nu ați mai putea rămâne în P[rinci]pate, că nu vă mai suferă unii oameni cu gură mare și fără cap. Aceasta e trist lucru. Însă, cum zic, nu-l țin de probabil, deoarece oamenii cu cap de pe acolo, simțesc necețitatea de a vă ținea la universitate, cel puțin 4-5 ani, până când vor avea și ei profesori cvalificați. Celălalt supozit îl las acum, deși îl țin mai adevărat, și numai vă spun părerea mea, născută încă de mai multe luni, adecă pe atunci de când am observat că sistemul nemțesc în Austria debe să se strămute; mutându-se acesta, după ideea mea, d-voastră nu ar trebui să rămâneți în P[rinci]pate, ci să veniți acasă în Ardeal, unde aveți de a face mai mult pentru patrie și națiune decât în Țară; de când văzui în faptă (în 20 oct.) strămutarea sistemului, sum chiar și convins, ar fi o necesitate mare ca să veniți acasă, unde să primiți deregătorie publică și unde să ne asistați cu sfatul în lucrurile care le vom avea în o viață constituțională; cât of avem noi de capacități în prezent ! și unde

sunt acelea ? Dintre puţinii ce-i avem, îs împrăştiaţi mai mulţi prin ţări străine, de unde nu ne pot ajuta nici cu o vorbă; trist lucru când românul în patria sa nici de aici înainte nu ar putea subsista ! Io cred, că, dacă nu ai plăcere la oficii publice, vei avea loc şi la o Academie română în Transilvania. Dară până atunci, ar trebui să primeşti oficiu public, prin care zic, mult ai putea face pentru o mamă văduvă cu atâţia fii orfani. Judecă de nu am drept şi dacă am atunci fă aşa, precum te iartă cercustările; ştiu că multe sunt de acelea care poate te vor împiedica şi vor demonstra că părerea mea deocamdată e neexecutabilă. Însă cred şi aceea, că acelea nu sunt aşa de neînvingibile.

Mă rog scrieţi-mi mai lămurit în privinţa aceasta, dacă se poate; scrieţi-mi de aveţi destule semne prin care sunteţi convinşi că fraţii din Țară nu v-ar mai suferi acolo, sau alte cauze vă fac, de nu sunteţi siguri pentru rămânerea durabilă acolo ?

Sărutându-vă mâinile rămân al d-voastră nepot obedient,

Ioan m.p.

A.N.D.J., Cluj, F. Simion Bămuşiu, nr. 84; publ. în Coriolan Suciu, *Corespondenţa* ..., p. 280-282.

145

Sibiu, 7 noiembrie 1860

I. Maiestatea voastră ! Preaîdurate doamne şi împărate !

Preaplecăt subscrişii, M[aiestăţii] voastre supuşi, de naţionalitate română din Transilvania, împlinesc o datorinţă de mulţămită, când în numele conaţionalilor, prea înaltul manifest şi diploma din 20 octombrie a.c. şi în legămintele cu acest act fericitor de popoare al deplinei potestăţi, autograful îndreptat către domnul preşedinte al ministerului, contele de Rechberg¹ sunător despre organizaţiunea Transilvaniei, le declară ca o realizare a celor mai fierbinţi dorinţe şi a des repetitelor rugăminţi ale naţiunii române.

Prin aceste preaînalte determinaţiuni s-a statorit autonomia Transilvaniei şi naţiunea română şi confesiunea greco-răsăriteană au intrat în drepturi egale cu celelelate naţionalităţi şi confesiuni.

Preaplecăţii credincioşi supuşi de naţionalitate română glorifică totodată înalta înţelepciune a M[aiestăţii] voastre încă şi întru aceea, cum că pentru Ardeal se va numi un cancelar de curte, care va avea a se consulta cu bărbaţii din toate naţionalităţile asupra întocmirii dietei şi va supune M. voastre respectivele proiecte.

M[aiestatea] voastră v-aţi îndurat a pronunţa în autograful îndreptat către contele Rechberg, cum că după ce în urmarea ştergerii privilegiilor nobiliare, a iobăgiei şi a dărilor ţărăneşti, şi prin statornicirea datorinţelor şi drepturilor civile

pentru toate clasele locuitorilor țării, pe lângă singularul caracter al constituțiunii ardeleni de mai înainte, să cer neapărat a se face schimbări afund tăietoare: cancelarul de curte a M[aiestății] voastre să țină o conferință cu bărbați din diferitele naționalități, confesiuni și clase, care se disting prin pozițiunea lor oficială sau civilă, prin talente, prin sacrificii făcute publicului și prin încrederea politică, și că în acea conferință, chestiunile statoririi și ale organizării unei diete provinciale și corespunzătoare atât pretențiunii confesiunilor națiunilor și claselor, mai înainte îndreptățite, cât și cerinței națiunilor, confesiunilor și claselor care mai înainte nu au fost politicește îndreptățite, să se iee în pertractare, iar respectivele proiecte să se supună M[aiestății] voastre.

Considerând toate referințele curgătoare firește din citata voință preafinală, preaplecat supușii își iau voe a ruga pe M[aiestatea] voastră, *în numele națiunii române*, cu cea mai profundă umilință:

M[aiestatea] voastră îndurați-vă a împreuna susatinsul act al dreptății cu acela al echității, și spre scopul organizării dietei a denumi un comisar de curte din *sânul națiunii române*, din care constau două din trei părți ale locuitorilor Ardealului, care spre susarătutul scop să aibă a se consulta cu bărbați din toate popoarele Ardealului, și proiectele corespunzătoare să le subștearnă M[aiestății] voastre.

Și dacă ne este iertat a ne respica opiniunea noastră cu reverință și fără sfială, apoi odihnirea tuturor o am afla într-aceea, dacă la susnumita conferință, bărbații de națiune românească, cu privire la respectivele confesiuni ale dânsiei, s-ar propune și chema prin *arhipăstoriile bisericești*², care cunosc calitățile și facultățile fiilor lor sufletești, și dacă locul pentru ținerea acelei conferințe, precum și spre ținerea celei dintâi, diete, nu s-ar defige *Clujul*, unde maghiarii se află în majoritate precumpănitoare, ci sau Alba Iulia, unde toate trei naționalități transilvane sunt reprezentate în număr egal, sau *Sibiul*, cu scaunul înaltului guvern.

Maiestatea voastră ! Dați-ne voe nouă și cu noi tuturor românilor ardeleni, ca celor mai credincioși supuși ai M[aiestății] voastre și ai casei împărătești, a declara și a spera cu toții, cum că împlinirea dorințelor noastre celor mai leale va urma peste puțin de la tronul M[aiestății] voastre. Ai M[aiestății] voastre, etc.

Sibiu, în 7 noiembrie 1860

[Urmează subscrierile]

„Telegraful român”, VIII(1860), nr. 45, din 10 noiembrie; T.V. Păcățian, *Cartea de aur ...*, II, Sibiu, 1902, p. 142-143.

¹ Johann Bernhard Rechberg und Rothenelöven, ministru-președinte între 21 august 1859 și 4 februarie 1861, ministru Casei imperiale și de externe între 4 februarie 1861 și 27 octombrie 1864.

² Mitropolitul greco-catolic Alexandru Sterca Șuluțiu de Cărpiniș și episcopul ortodox Andrei baron de Șaguna.

[Braşov, 8 noiembrie 1860]

Un răspuns la: Ce-i de făcut ?

Basat pe diploma împărătească din 20 Octombrie a.c. şi pe scrisorile de mână ale mai[estăţii] sale către c[onte]le Rechberg, privitoare la Ardeal şi Banat¹, precum şi cele privitoare la Ungaria către bar[onul] de Vay, românul pe terenul legalităţii începu a lucra:

a) El grăbeşte prin reprezentanţii comunali a se aduna în toate comunele române şi mulţumeşte în[altului] împărat pentru pronunţarea principiului de egalitate perfectă între naţiuni şi confesiuni; apoi decretează limba română atât la antistie cât şi la notariat de limbă oficială în toată manipularea negoaşelor comunale, în scris; totdeodată mai decretează, pe temeiul legal, ca orice mandate şi ordine în limbi străine neînţelese nu le mai poate împlini.

Comunele mestecate fac asemenea şi-şi decliează limba de coîndreptătită pe calea legală.

b) Orice abatere de la determinaţiunile acele împărăteşti s-ar încerca de cineva - supt verce steamăt - fără, co[n]lucrarea şi învoirea românilor, o declară preventiv de nulă.

c) Românul declară, că-şi iubeşte patria, limba, beserica şi datinile erezite de la străbuni, precum şi perfecta egalitate de drepturi politice cu celelalte naţiuni co[n]locuitoare garantate prin cuvintele împărăteşti întră atâta, încât e gata pentru buna stare şi apărarea acestora a-şi jertfi toate, până şi viaţa; amicilor dreptăţii şi ai scumpelor acestor odoară le va fi amic, neamicilor neamic; şi de neamici vom privi pe toţi aceia, care pe supt ascuns se vor sili a ne îngusta acestea odoară or prin silă or prin metehne şi în secul civilizaţiunei moderne, când toate se lucră pe faţă de toţi şi pentru toţi, îi declarăm de eschisivi şi anticonstituţionali, protestând, ca de noi fără noi să nu decidă nime.

d) O copie din protocolul luat se tramite la protopopiat cu rugare de a se înainta la o presentaţiune a naţiunei şi prin ea la locurile competente, cu pleniputiţa generală, candidând câte 6 bărbaţi mireni pentru representaţiune.

e) Protopopiatele fac asemenea şi înaintează şi actele comunelor şi ale sale la respectivele consistorii spre acelaşi scop.

f) Consistoarele fac asemenea şi-şi aleg câte doi bărbaţi, ecclesiastici sau mireni, dintre bărbaţii cei mai apti şi practici şi cei mai devotaţi binelui comun, care cu capii lor şi cu 6 inşi dintre cei candidaţi de comune cu voturi mai multe, întruniţi ca reprezentaţă ieşită din voia naţiunei, stoarce în numele naţiunei declarate în mod legal şi constituţional neştirbata valoare a dreptului coegal, rezimată pe suveranele cuvinte împărăteşti ce pretind: *Schimbări afund tăietoare în constituţiunea de mai înainte.*

g) Această reprezentanță a națiunii [î]și va pretinde recunoaștera scopurilor sale legale și loiale pentru tron și patrie de la înaltul guvern, și finindu-și misiunea de co[î]nțelegere cu celelalte națiuni încetează.

h) Tot românul contribuie prin antistii lor denariul văduvei care se va lua în scris după câtimea sa, ca să rămână în arhivele respective de document la posteritate, și sumele se vor înainta, pe lângă cuietanție, la respectivele consistorie române, care vor emite reprezentățiunei naționale din când în când sumele cerute pentru portarea speselor, pe lângă cuietanție, și vor da socoteală în public spre știința națiunei.

Fericiri politice, naționale, dați să le îmbrățioșăm, că-s loiale tronului, că-s patriotice constituționale, că-s cu bună intențiune și au de scop a edifica o concordie milenară între consoațele națiunii co[n]locuitoare. Astfel ajutându-ne, ne va ajuta și Dumnezeu !!!

Red[acția]

„Foaie pentru minte, inimă și literatură”, XXIII(1860), nr. 45, din 8 noiembrie

¹ Vezi supra, doc. Viena. 20 octombrie 1860.

147

Vișeul de Mijloc, 12 noiembrie 1860

Preastrălucite și preareverite doamne episcoape !

Doamne și părinte preagratioase !

După ce din pronia D-zeească strălucitatea voastră e întru care ne putem concentra în timpul acesta, când toate scaimbându-să, îmbracă una față surâzătoare, ca totuși să nu ne amețim prin un entuziasm prea timpuriu sau să ne delăsăm prin una nepăsare, la strălucitatea voastră cu rugămintea aceasta nisuiam ca să nu întârzii îndrumațiuni a ne împărtăși prin carii să aflăm calea cea medie și adevărată a fidelității către tron, a zelului patriotic și național, ca nu cumva pașii noștri în timpul acesta a facerei și mișcării să fie stângaci interpretați, dechiarând deodată că ver cum se vor vedea pașii noștri, scopul și tendința finală acestea virtuți vor fi.

Grațiilor recomandați, cu sărutarea s. dreptei, rămânem a preastrălucirei voastre preaumiliți fii, suflerii giurului vișoan, prin

Vasilie Mihalka
v. protopop Vișoan¹

Din congregațiunea, în Vișioiu de Mișloc², în a 12 novembre 1860 ținută.

¹ Vezi doc. Gherla, 1 decembrie 1860.

² Vișeu de Mijloc, localitate componentă a orașului Vișeu de Sus, jud. Maramureș.

Pesta, 12 noiembrie 1860

Mult stimate unchiule !

.....¹
Pe la noi întră oamenii dintr-o confuzie întru alta; chaos peste chaos, frică și neîncredere din toate părțile. Aristocrația e foarte activă și cu voie bună, iară cealaltă inteligență confuză și fantastă, cu frică și cu speranță mare de la Garibaldi și Türr, despre care se zice că are un legion unguresc și lasă să facă vestminte în Milano pentru 24.000 soldați unguri. Câteva steaguri s-au sântit în Neapole din mandatul lui Garibaldi, în prezența și aclamațiile poporului italian și legionul unguresc între vivate reciproce, pentru eliberarea Italiei și Ungariei. Și apoi ce fac românii ? Ei, nerespectați de nimene, fără putere spirituală și materială, sunt siliți a asculta umilit ce zice ungurul și neamțul care se vede a face orice pentru unguri, numai să-i împace. Cu Banatul se face o comedie întreagă; în rescript a fost vorba despre voința poporului respectiv, iară acum se știe desigur, că la curte e hotărâtă anexiunea cu Ungaria. Serbii se poartă bine, scriu în toate jurnalele că voesc independența Voivodinci, se arată foarte juști și cu românii, zicând că *Banatul e românesc, românii dară au drept să se hotărască cum vreau, și să aibă tribunalele sale, încopciați sau cu o parte sau cu alta*. Această declarațiune i-a surprins pe unguri foarte tare. Românii banați tac, nu scriu nimica; nu știu, nu vreau sau nu au cine să scrie ?

Ce se atinge de Transilvania, sunt următoarele: un jurnal care iese de 6 luni încoace și care are mare auctoritate pășind cu curaj, cu idei liberale, și pe care îl țin de jurnal inspirat de aristocrați și de guvern, adusesse ieri un articol cu numele *Unio* care cuprinde toată fața primă a foii, adică $\frac{1}{4}$, și care vorbește despre unirea Tran[silvaniei] cu Ungaria, ca despre faptă împlinită, hotărâtă prin dieta din 1848², și întărită prin Ferdinand V³ și zice, că fără de a mai face vorbă multă trebuie numai ideea aceasta și hotărârea dietei a o realiza, neconsiderând dorirea românilor, care se opun la aceasta. Alte jurnale vorbesc despre încorporarea părților Partium, cum zic ei; zic că aceste partes: Kraszna, Közép Szolnok, Zaránd, trebuie să fie numai decât adnecsate, căci despre acestea s-a făcut hotărâre mai de multe ori, numai cât nu s-a executat. Ce vor zice românii la această idee și voință a lor, contra care s-a luptat cu vărsarea de sânge, se poate ști; însă ce rezultat va avea

vorba lor, nu știu, deoarece guvernul le va împlini și această dorință nedrepată față cu noi⁴. Ei, dealtminte zic, cu mic cu mare, că unirea trebuie să se întâmple ori modo pacifico, ori prin putere. Ei râd de români zicând, că nu au nici o viață politică, nici se pricep la aceea, nici sunt demni de ea. Zic că românii și acum sunt contra libertății ! Oare, zău, așa de proastă să fie Europa și Garibaldi cu Victor⁵, cât să nu știe cum pricep ungurii libertatea ? Trist lucru când italienii nu pricep și nu cunosc tendințele ungarilor; nu știu că sub firma libertății ascund cele mai mari păcate în contra fraților lor.

Noi, tinerii de aici, suntem cu grija cea mai mare, căci din zi în zi merg trebile mai rău și starea noastră devine pe aici cam neplăcută. Ne umple și aceea de grijă că unde-s publiciștii noștri, ca să poată face o vorbă, care să aibă răsunet, atât înaintea ungarilor, guvernului, cât și naintea Europei. Europa nici în ziua de astăzi nu ne cunoaște, și de ne cunoaște, numai ca pe niște oameni neputincioși și fără de ideea de libertate, ma, după cum ne negresc compatrioții unguri înaintea lumii, chiar contra libertății și destinați spre sclavie, după părerea unui scriitor nemțesc, Rüstov, care în anul acesta a scris revoluția ung[urească] din [1]848.

Io din toate acestea conchid, că noi stăm foarte rău și suntem în pericol. De sunteți sănătoși, veniți acasă și primiți ceva post. Am auzit, că dacă va rămâne Transilvania neîncopciată, neputând fi dintre români cancelar, din lipsa individelor, vicecancelar desigur va fi de român;

Sărutându-ți mâinile, rămân al d-tale nepot obedient,

Ioan m.p.

A.N.D.J., Cluj, F. Simion Bărnăușu, nr. 85; publ. în Coriolan Suciu, *Corespondența ...*, p. 282-285.

¹ Începutul scrisorii se referă la chestiuni strict personale.

² La 29 mai 1848 când s-a emis art. de lege I.

³ Ferdinand II ca împărat al Austriei și Ferdinand V ca rege al Ungariei.

⁴ Într-adevăr, la 27 decembrie 1860, Crasna, Solnocul de Mijloc, Zarandul și Chioarul vor fi anexate Ungariei.

⁵ Victor Emanuel al II-lea (1820-1878); între 1849-1878 rege la Sardiniei; după 17 martie 1861 rege al Italiei.

Euere kais[erliche] königliche apostolische Majestaet !

Die Staatsgrundsätze, welche Euere kais[erliche] königliche apostolische Majestaet in allerhöchst Ihrem Manifest und Diplom vom 20ten October im

allgemeinen festzustellen und zu verkündigen geruhen, ermangelten nicht bei der stets getreue romanische Nation Siebenbürgens das Vertrauen zur Weisheit und Gerechtigkeit Eurer Majestaet zu erhöhen und selbe zugleich und neuerdings zum tiefinnigsten Dank zu verpf[li]chten.

Gerne möchte die romanische Nation als solche ihre Dankgefühle in einer einzigen Gesamtstimme zusammenfassen und dieselbe an die Stufen des Thrones Eurer Majestaet befördern; nachdem jedoch ein solcher Wunsch der Nation wegen Mangel eines hiezu befugten nationalen Organs nicht recht ausführbar ist, so glaubten die in tiefster Ergebenheit Gefertigten nicht zu fehlen, wenn dieselben auch nur als einzelne Mitglieder besagter Nation ihren Gefühlen einen Ausdruck verschaffen und dieselben Eurer Majestaet durch die Vermittlung einiger Individuen aus der Mitte ihres Volkes in homagialer Treue und Ehrfurcht darzubringen, und zugleich die tiefunterthänigste Bitte zu unterbreiten wagen würden, damit

Eure Majestaet allergnädigst zu befehlen geruhen mögen, dass Der im Sinne des allerhöchsten an den k.k. Minister Grafen von Rechberg erlassenen, die besonderen Verhältnisse Siebenbürgens bezeichnenden Handschreiben vom 20sten October zu ernennende siebenbürgische Hof Canzlei hinsichtlich der Einberufung von Männern aus der Mitte der romanischen Nationalität zu der vorberathenden Versammlung in Siebenbürgen, sich mit den zwei romanischen Kirchenhäuptern, nämlich dem griechischcatholisch-unirten Erzbischof und Mitropolit Alexander Sterka-Sulutz und dem griechisch-orientalisch nicht unirten Bischof und Eurer Majestaet geheimen Rath Andreas B[aron] von Schaguna ins Einverständniss setzen und die Namensverzeichnisse, welche jene kirchlichen Würdenträger im allerhöchsten Auftrage zu verfassen haben würden, berücksichtigen, oder vielmehr die Ernennung der einzuberufenden Männer aus der Mitte des romanischen Volkes im Einverständniss mit dem selben, zusammenstellen möge. Ferner

Dass die Anzahl der Männer romanischer Nationalität welche an der berathenden Versammlung als Mitglieder Theil zu nehmen bestimmt sein werden, im Verhältnisse zu den anderen zwei Nationalitaeten, das ist der ungarisch-szeklerisch und der sächsischen zum wenigsten als ein Drittheil der Gesamtzahl der einzuberufenden Mitglieder festgestellt worden möge.

Nachdem nämlich fest vorauszusehen ist, dass dem siebenbürgischen Hofcanzler Eurer k.k. apostolischen Majestaet gerade die aus dem Schoosse der romanischen Nation hervorgegangenen Männer von Talent und Verdienst auch bei dem besten Willen am wenigsten bekannt sein dürfte, nachdem ferner die Verhältnisse des Grossfürstenthum[s] Siebenbürgen sowohl im allgemeinen, als auch ins besondere jene der romanischen Nation zu den zu anderen Nationalitaeten von jeher so beschaffen waren, dass dem Kenner dieser Verhältnisse gleich anfangs in der von Eurer Majestaet angeordneten berathenden Versammlung eine entsprechende Vertretung der romanischen Nation Siebenbürgens als unumgänglich nothwendig erscheint, sonach glaubt man dass dieser Zweck

diesesmal und unter den gegebenen Verhältnissen durch die in Anspruchnahme des Rathes obbenannter zwei kirchlichen Würdenträger erreicht werden könnte.

In tiefster homagialer Unterthänigkeit verharrend.¹

An Seine Kaiserlich-königliche apostolische Majestaet, Franz Joseph I, Kaiser von Oesterreich, König von Ungarn, Böhmen...Grossfürst von Siebenbürgen etc. (titulus medius vel ?)

Allerunterthänigste Danksagung und Bitte mehrerer individuen romanischer Nationalitaet aus dem Grossfürstenthum Siebenbürgen.

Euere kais[erliche] königliche apostolische Majestaet

Den 12ten November 1860

Treu gehorsamster Diener

Concept. A.N.D.J.. Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj. 1861-123, f. 22-25.

¹ Paternitatea actului aparține lui Dimitrie Moldovan: vezi doc. Sibiu, 16 noiembrie 1860; memoriul a fost prezentat împăratului în audiența din 10 decembrie 1860..

150

Oradea, 13 noiembrie 1860

Maicstate !

Dacă căutăm la trecut, la prezent și la viitor, atunci ni se arată o îndireptare la credința aceea că marele Dumnezeu pe maiestatea voastră a ales-o de monarhul acela, carele ranele tuturor popoare din Imperiul Austriei le va lecui; supt a căruia puternică, și că delăturarea privilegiilor numai spre dreptatea lui Dumnezeu întemeiată stăpânire, va înceta și apăsarea unuia popor asupra altuia; carele monarh întru toate greutățile stăpânirii sale de biserică și de școli așa puternic și grațios voiește a se îngriji și pentru aceea consistoriul greco-oriental din Urbea Mare, carele în credința sa către tronul împărătesc nicipând nu s-a clătit, cutează în cea mai adâncă supunere a roga vindecarea de două rane, carele consistoriul acest, cu tot poporul român de religia greco-orientală de atâtea timpuri le rabdă, adecă a cerc:

1-iu. Restituirea mitropoliei române greco-orientale și

2-a. Restituirea episcopatului greco-oriental în Urbea mare.

Maiestate ! Nu e rogarea asta cea întâia în carea poporul român de religia creștină răsăriteană (greco-neunită) locuitori în Imperiul austriac, roagă pe împăratul său pentru restituirea mitropoliei române de religia creștino-răsăriteană,

carea metropolia peste o sută și șase zeci de ani se ține vacantă; nu este acest cel din-antâi grai, carele poporul român de religia gr[eco] or[ientală] îl aredică către tronul împărătesc pentru vindecarea uneia dintru cele mai mari rane a poporului acestuia adecă pentru restituirea metropoliei.

Nu dorește consistoriul acesta durerile timpurilor trecute a le recita, ci cu credința sa cea neclătită înnoiește înaintea domnului și împăratului românilor rogarea aceea carea a subșternut-o dieceza Aradului din sinodul cel în 23-a iuliu 1850 la Arad ținut, carea rogare a subscris-o și clerul consistoriului acestuia.

Noi știm că mult mai mare este dreptatea împăraților decât să nu fim noi întru aceea siguri că metropolia noastră, carea atâtea sute de ani a guvernat biserica noastră în teritoriul dicoace de Carpați, se va restitua. Și credem că și până acuma numai giurstările au fost pentru noi întru aceasta vitrege; pentru acea cugetăm de prisos a fi în obiectul acesta mai multe a aduce înaintea decât dreptatea marelui Dumnezeu, care dreptate nu poate și mai departe suferi ca o biserică națională, cum e a noastră, să nu aibă pe „cel dintâi dintru episcopii săi” (canonul 12-lea din Soborul al 4-lea a toată lumea și canonul 34-lea al apostolilor) și carea dreptate a marelui Dumnezeu nu poate și mai departe suferi, ca noi cei mai bătrâni locuitori în pământul acesta și cei în număr mai mare să fim supuși sârbilor, cari pentru noi sunt locuitori noi și cari sunt mai puțini decât noi. În credința aceasta către Dumnezeu și către împăratul nostru numai aducem înaintea durerile acelea carele le pătimirăm noi prin despoierea de drepturi politice, prin supunerea bisericii noastre, cândva protestanților, mai târziu bisericii creștino-apusene, iar în altă parte prin sfâșierea bisericii în cea unită și cea neunită și prin supunerea noastră unei mitropolii sârbești, carea metropolia sârbească tocmai așa a săpat groapa pentru români întru cele bisericești și ne sapă și astăzi, precum în starea politică pătimim de la conlocuitorii noștri, cari prin giurstările cele pentru dâșii prea favorite, nu înceată nici astăzi a ne întrista și din cuvântul cel grațios al monarhului numai partea aceea o execută, care a dâșilor este spre bine, iar egalitatea întru toate și pentru alte națiuni cutează a o ignora.

A doua rogare avem noi pentru prea grațioasa restituire a episcopatului greco-oriental din Urbea Mare, carele episcopat, asemenea cu metropolia sus atinsă, fără determinarea bisericii noastre, numai prin fatalități politice și astăzi e vacant, căci noi nu putem crede că metropolia sau episcopatul acesta sunt șterse.

În privința episcopatului acestuia cutezăm a arăta că acesta nicicând nu a fost șters, pentru că consistoriul și teritoriul episcopatului și astăzi susstă, unde numai episcopul lipsește, sau mai lămurit zicând, unde administratorul episcopesc e capul consistoriului. Consistoriul din Urbea Mare se extinde peste comitatul Bihor medional, Bihor noptial, peste Cumania și Iazigia, sunt câteva filiale în comitatul Heves și Bikiș în 7 protopresviteraturi, are 309 biserici și atâtea parochii, afară de capelani, și 180 de mii de suflete din carele date se vede că în imperiul Austriei multe episcopaturi sunt unde nici teritoriul, nici numărul sufletelor nu sunt așa mare cu cele de supt jurisdicțiunea consistoriului gr[eco] oriental din Urbea Mare.

Maiestate ! Noi nu cerem privilegii, noi nu dorim pe cineva apăsa, căci națiunea noastră nicicând nu s-au rupt după privilegii și nu a păcătuit întru apăsarea cuiva, ci din contra, națiunea noastră de la alții multe, și toate cu pace le-a suferit, noi cerem numai restituirea bisericei noastre în starea ei cea de istorie cunoscută, și ne rogăm ca împăratul și domnul nostru să se îndure prea grațios a demanda ca dreptatea aceasta, adevă:

a) Restituirea metropoliei române celei greco-orientale,

b) Restituirea episcopatului greco-oriental din Urbea Mare, prin sinod și congres național, cât mai curând să fie efectuată și încetând apăsarea și ura dintre popoare, să poată și românii de religia greco-orientală zice: „Mărirea întru cei de sus, lui Dumnezeu și pre pământ pace și întru oameni bunăvoie”.

Rămânem totdeauna cei mai credincioși supuși

Din șiedința noastră ținută în Urbea Mare la 1/13 noiembrie 1860.

Consistoriul g[reco] neu[nit] orădan

Presidele Atanasiu Boczko m.p. protopresbiterul orădan

Notarul consistorial, Petru Suciu

[Adresa:] Către Maiestatea sa Francisc Iosef I, împăratul Austriei, Rogarea consistoriului greco-oriental din Urbea Mare pentru restituirea metropoliei române greco-orientală și episcopatului greco-oriental din Urbea Mare.

Copie. Arh. Mitrop. Ortodoxe Sibiu, F. Șaguna, nr. 1451; „Telegraful român”, VII(1860), nr. 45 din 10 ianuarie.

151

Brașov, 14 noiembrie 1860

Brassó, 1860 November 14-én

Méltóságos Gróf úr !

Nyolc napi távollétem után Méltóságodnak November 1-éről hozzám intézett becses levelit csak tegnap olvashatván, sietek ezennel egy ily nagyszerű és egyszersmind lelkenek fekvő ügyben hazafiúi kötelességemnek megfelelni, és pedig annál inkább, mivel Méltóságodnak bizalomteljes felhívását minden tekintetben méltányolni tudom. Érzem ugyan, hogy ezen feladat reám nézve nagyon is nehéz, először azért, mert „körvonalazni” akarván azon nézeteket, melyekre nemzetem a megállapodást alapítani kívánná, tíz évi mély hallgatásunk után, melyre leginkább mi oláhokul kárhoztatva voltunk, roppant nehéz mint egy rövid és mégis tisztán kifejezett programban előadni. Másodszor pedig azért, mert

tartanom kell attól, hogy tollam koránt sem lévén eléggé jártas a magyar nyelvben, kifejezéseimben a várakozásnak meg nem tudok felelni. Azonban mégis Isten segédelmével megpróbálom.

Mielőtt pedig a tárgynak derekába ereszkedném, bátor vagyok előreküldeni azt, hogy mindazt, amit Méltóságodnak közlendek, kész vagyok annak idejiben és akármiféle körülmények közt is magaménak elismerni; valamint azt is, hogy én itten leginkább objectiv nézeteket közlendek, azaz olyast, amit nemzetem értelmes résziben mint túlnyomó nézeteket elismerem, tulajdon meggyőződéseimnek pedig csak utolsó helyet fogok adni.

Mindenekelőtt kijelentem azt, hogy a román nemzet a magyar nemzettel az egy célban tökéletesen egyetért, t. i. *valóságos szabadság elérésiben*.

De az eszközökben különbözünk. A magyar nemzet, úgy látszik, hogy teljes szabadságát csakis a történeti törvényes téren hiszi elérhetőnek. A román nemzet pedig a történeti térről annyira irtózik, hogy mihelyst valaki arra vissza akarja vinni, azonnal visszalép, egy bizalmatlanság foglalja el s akármiféle további alkudozást félbeszakaszt. Különös dolog az, hogy a köznép ezen, ha úgy szabad neveznem, történelmi bizalmatlanságát ekép fejezi ki: „Ungurul și neamțul sunt tot una”. Ezzel a nép azt akarja mondani, hogy a magyar nemzet utoljára mégis ki szokott békélni az úgynevezett német kormánnyal, a békepontoknak egyike pedig a volt örökké, hogy az oláh maradjon meg jövőre is az állam és kormány piramidának oly alapja, melyre mindegyik feláll és minnyájan közösen nyomnak. Azontúl az intelligentiánk ezen néphiedelmet a történelemből tovább magyarázza és felfejti I-ső Ferdinándtól (1526) és mind e mai napig. A jelenben értelmesbeinket senki sem győzheti meg arról, hogy a magyar nemzet nem lenne két pártra szakadva, ti. egy osztrák pártra és egy tiszta nemzetire, és már mondják ök: „Melyik párttal lépünk egyezkedésre”.

Több mint tíz hónapja, hogy magyar hazánk fiainak kitünőbbjei közzül a román intelligentiával érintkezésbe kezdettek jöni, de mindennek a vége csak a volt, hogy a románok a magyar férfiaknál különböző lényeges véleményekre találván, inkább csak gyanútjeljes kísérleteknek vevék az aféle alkudozásokat.

Már csak az eddigelé közlött adataimból is Méltóságod bölcsen átláthatja, *minő lelki gyötrelom fojtja jelenben is az oláh nemzetnek férfait, valahányszor az újjá alakulás nagyszerű és szent feladatát tárgyalják magok közt*. Bizalom nincs: hogyan tudjuk ezt megszerezni ! Lássuk, talán csak módját kapjuk, mert az eddigi módok mindegyről egyik el voltak hibázva.

Én egyetlen módot látok. Teljesüljen a császár és király iménti akarata, hivattassanak össze akármiféle cím alatt ugyanazon egy helyre több valóságos tiszta magyar érzésű magyarok és hasonló számban valóságos tiszta román érzésű románok, mint kétfelől tudományosan kiképzett, nemes hazafi és szabadság eszméitől áthatott férfiak - minden renegát kettős szerepet játszó személynek félrehagyásával - , adassék azoknak minél előbb bőv alkalom tulajdon nézetöket épen úgy, mint nemzetöknek kíváncsalmait szabadon és minden vissza tartózkodás

nélkül kifejezni; és ha előérzéseim nem csalnak, egy ilyen conferentiától én legtöbbet, vagy épen mindent várok. Mindaddig, míg ez nem fog megtörténni, az oláhság azt fogja megint mondani, mint 1848-ban: factum est de nobis sine nobis.

Méltóságod előtt nem titok, hogy a román nemzet (értem csak itt Erdélyben), valahányszor az unióról van szó, abban nemzeti lételinek és jövődjének legbiztosabb elfojtása módját látja. Hasonló veszélyesnek látja pedig a román mind Magyarországgal való uniót, mint pedig az Unionem trium nationum itt Erdélyben. Az elsőben azt hiszi, hogy a román elem a magyar-szláv-német elemek közepette akármiféle formális garantiák mellett is egy fertály század alatt el fogna fonnyadni s utoljára el is enyészni végképen. A másodikban pedig ő sohasem látott egyebet, mint a három nemzeteknek permanens conspiratióját ellene. Hogy a magyarországi uniótól a románaink irtódnak, az onnan is jön, mert ennek az uniónak tiszta és úgy mondván őszinte definitióját még eddigelé senki se közölte velünk. Mi az az unió ? Ugyanaz-e mit a rómaiak in provinciam redigere mondtak ? Vagypedig az az unió úgy legyen, mint a Horvátország únioja Magyarországgal ? Vagy olyasvalami, ahol volt maga Erdély 1526-ig Magyarországhoz kapcsolva ? Vagypedig az unió synonym leend az úgynevezett federalizmussal ?

S ha az unió mégis megtörténnék, lesz-e Erdélynek is egy kis külön kormánya és egy „tartományi gyűlése” vagy nem lesz ?

S hát az unió után micsoda öszveköttetésben (Verband) marad Erdély az Osztrák kormányhoz ? Vagy talán félre fog dobálni a *Diploma Leopoldinum* de 1691 sat, sat ?

Íme, nézetem szerint az eféle kérdésekre csakis egy feljebb említettem köznemesi gyűléstől lehetséges tiszta feleletet várni. Valljuk meg minnyájunk, hogy az 1848-ki unió kikiáltásának okaival magok az erdélyi magyar atyámfiai, néhány kivételen kívül - nem voltak tisztában. A szomorú következményeit pedig tudjuk.

Hogy a románok a nyelvöket kimondhatatlanul féltik, erről szinte felesleges szóllanom. Ez a nyelv 288 évek olta egyházi nyelve az oláhnak; ez a nyelv kivált 40 évek olta hihetetlen lépéseket tett; daczolva mindenféle borzasztó elnyomásoknak, melyektől még mai napig sem ment, mégis annyira haladott, hogy már ma - elhallgatván az irodalomnak más ágait - 19 politikai és nem politikai hírlapokkal bír, melyek közül négy Erdélyben létezik. Hogy pedig a románok nyelvöket kormányzás és törvényhozásra is képesnek tartják s hiszik, erről mi kétely se maradhat, mihelyst megtudjuk azt, hogy a két Dunafejedelemségben törvényhozás és kormányzás egyedül román nyelven foly, valamint az is, hogy itt Erdélyben és a Bánátban s. a. t. eddigelé minden törvények és más kormányi rendeletek román nyelvre is fordíttatának.

Minnyájunk tudjuk, micsoda kölcsönös testvéries viszonyban állanak Sweiczben a három különböző nemzetiségek és nyelvek, valamint Belgiomban is. Valjon őszinte jó akarat mellett nem lehetne-e nálunk is a külön nyelvekre nézve oly viszonyokat felállítani, amilyenek a Sweicziak ?

Hosszas vagyok, kedves Gróf Úr, de kölcsönös tájékozódás végett szükségesnek tartottam messzére terjeszkedni; efelett pedig a tárgy fontossága is ugyanazt kívánja, hogy ha csak lehetséges volna, a lehetőségig kimerítőleg írjak. De már most bátor leszek, mint egy elvbarátim részéről Méltóságodnak arra az esetre, ha egy közös nemzeti gyűlésből semmi sem válnék is, egy néhány kiinduló pontokat közölni, melyek talán ma holnap egy nemzeti programban helyt foglalhatnak. Tehát:

1-ször: a Románok Erdélynek Magyarországgali unióját mindaddig nem értik, amíg Magyarország az Osztrák Birodalomhoz ugyanazon viszonyban marad, amelyekben volt 1848-ig. Következőleg mindaddig nem is akarnak hozzá szollani s nem is egyeznek meg abban, éspedig azért sem, mert a románok az Osztrák Habsburg háznak, vagyis abból származott Császárnak mint Erdély Nagyfejedelmének homagialis esküvel le vannak kötelezve. Vonja az Erdélyi Nagyfejedelem vissza a *Leopoldinum Diplomát*, az *Alvincziánákat*, az 1743-ki törvényczikkeket, a püspökeiktől felvenni szokott esküformákat, és ebben az esetben a románok készek az unióhoz hozzá szollni.

2-szor: a románok minden esetre akarják és igénylik, hogy az Erdélyi Országgyűlésen egy ünnepélyes törvény által mindazon approbátalis és compilátalis törvények, melyek az oláh nemzet és az akkori század gyalázattjára hozattak volt, végképen eltöröltessenek és ezen nemzet mint az Erdélyi államnak valóságos tagjává ismertessék el. Úgy hisszük, egy ilyen törvény a más testvér nemzeteknek is csak becsületjire válnék. A magyar korona is elmondhatná, hogy nem kér magához 1.330.000 politikai rabszolgákat, hanem valóságos szabad embereket. Ezen igényletünk annál igazságosabbnak látszik, mivel íme, épen most az Erdélyi szász nemzet férfjainak egy része öszve gyűlvén azt jelenté, hogy az oláh nemzetet mint ilyent el nem akarja ismerni.

3-szor: a kormány[ny]elv legyen Erdélyben kettő, a magyar és a román nyelv, a német pedig maradjon csak a szász municipiumok számára, ugyanis 175 ezer lélek többet nem is igényelhet.

4-szer: a hivatalnokok választása és kinevezése az egész hazában történnyék egy bizonyos kulcs szerint, mely a két, vagyis három nemzetiség igazságos igényeinek megtelelhessen. Azt hisszük, a lelkek szama es egy mersekelt census, mint két factorok egy illetén kulcsot adhatnak.

A román nemzetnek minden egyéb igényeiket itten elmellőzzük azért, mert bizonyosok vagyunk abban, hogy a nemes magyar nemzet azokat mint igazságosokat és mint amelyek senkinek praejudiciumára nem lehetnek és mint ismerteket elfogadandja, vagy máris elfogadta.

Sajnálom teljes lelkemből, hogy a múlt nyáron Báró Ötvös Úrnak személyes tisztelője nem lehettem; azt hiszem ti. hogy azon esetben a szóbeli egyetértés sokkal könnyebb lesz vala.

Ha Méltóságod engemet továbbra is hazafiúi értekezésre érdemesre tartand, én azt a legőszintébb köszönettel veendem magam és elvbarátaim részéről.

Aki vagyok a legmegkülönböztetett tisztelettel Méltóságodnak alázatos szolgája,

Bariț György

[Traducere]

Brașov, la 14 noiembrie 1860.

Ilustre domnule conte !

În urma absenței mele de opt zile am putut să citesc abia ieri scrisoarea pe care Ilustritatea Voastră mi-a adresat-o la 1 noiembrie, și mă grăbesc să corespund datoriei mele de compatriot într-o chestiune așa de măreață și care îmi stă totodată pe suflet, și aceasta cu atât mai mult cu cât pot să apreciez sub toate raporturile chemarea plină de încredere a Ilustrității Voastre. Simt însă că această sarcină este excesiv de grea pentru mine, mai întâi, fiindcă voind să „schitez” acele vederi, pe care națiunea mea ar dori să întemeieze acordul, după tăcerea noastră profundă de zece ani¹, în care răstimp noi am fost osândiți cu dinadinsul ca valahi, este extrem de greu să le prezinți într-un program scurt și totuși exprimat clar; în al doilea rând, fiindcă mă tem că deoarece pana mea nici pe departe nu e obișnuită cu limba maghiară, prin expresiile mele nu voi putea răspunde așteptărilor. Totuși, cu ajutorul lui Dumnezeu, voi încerca s-o fac.

Înainte însă de a intra în miezul subiectului, îndrăznesc să afirm din capul locului că tot ceea ce împărtășesc Ilustrității Voastre sunt gata la nevoie și în orice împrejurare să recunosc că sunt toate ale mele; precum și aceea că eu aici împărtășesc mai cu seamă vederi obiective, adică de acelea pe care le-am constatat că sunt vederile covârșitoare ale părții intelectuale a națiunii mele, iar convingerilor mele proprii le voi acorda numai locul de la urmă.

Înainte de toate declar că națiunea română este perfect de acord cu națiunea maghiară asupra unei ținte, anume aceea a *câștigării adevăratei libertăți*.

Dar ne deosebim în privința mijloacelor. Națiunea maghiară așa se vede că socotește că-și poate câștiga libertatea completă numai pe terenul istoric legal. Națiunea română însă se înfioară așa de mult de terenul istoric, încât dacă ar voi cineva s-o întoarcă într-acolo, numaidecât se retrage, o cuprinde o neîncredere și întrerupe orice altă negociere. E ciudat lucru că poporul de rând își exprimă această neîncredere, dacă-i permis s-o numesc așa, istorică, în felul acesta: „ungurul și neamțul sunt tot una”. Prin aceasta, poporul vrea să spună că națiunea maghiară s-a obișnuit totuși să se împace până la urmă cu așa zisul guvern nemțesc, iar unul dintre punctele împăcării a fost totdeauna acela ca valahul să rămână și pe viitor o astfel de bază a piramidei statului și guvernului, pe care fiecare să se așeze și cu toții laolaltă s-o apese. Intelectualii noștri explică această credință a poporului tot din istoric și o coboară de la Ferdinand I (1526) până în zilele noastre. Iar în

prezent, nimeni nu-i poate convinge pe cei mai cuminți dintre ai noștri că națiunea maghiară n-ar fi ruptă în două partide, anume într-un partid austriac și într-unul pur național, și deja se întreabă: „Cu care partid să ne înțelegem ?”.

E mai mult de zece luni de când unii dintre cei mai distinși compatrioți maghiari au început să intre în contact cu intelectualii români, însă sfârșitul acestor acțiuni a fost doar că românii, găsind la bărbații maghiari opinii esențial diferite, au considerat acest fel de tratative mai curând ca niște încercări pline de suspiciune.

Chiar și numai din datele furnizate până aici Ilustritatea Voastră poate pricepe cu ușurință ce fel de chinuri sufletești îi sugrumă și în prezent pe bărbații națiunii române, ori de câte ori discută între ei marea și sfânta problemă a reorganizării. Încredere nu există; cum putem s-o câștigăm ? Să vedem, poate-i găsim calea, fiindcă până acum toate căile una după alta au fost greșite.

Eu văd o singură cale. Să se împlinească proaspăta voință a împăratului și regelui, să fie convocați sub orice titlu în același loc mai mulți maghiari cu sentimente pure maghiare și în număr asemănător mai mulți români cu sentimente pure românești, din ambele părți patrioți formați științific, nobili, și care să fie pătrunși de ideile libertății, - înlăturându-se orice persoană renegată și care joacă rol dublu; - să li se dea acelora cât mai curând ocazia amplă ca să-și exprime în mod liber și fără nici o rezervă propriile lor vederi ca și dorințele națiunii lor; și dacă presimțirile mele nu mă înșală, eu aștept de la o astfel de conferință maximul, dacă nu chiar totul.

Atâta timp cât nu se va întâmpla aceasta, valahimea o să spună iarăși ca la 1848: *factum est de nobis sine nobis*².

Înainte Ilustrității Voastre nu e un secret că națiunea română (Înțeleg aici numai Transilvania), ori de câte ori este vorba de uniune vede în ea modul de a sugruma existența sa națională și viitorul său, în forma cea mai sigură. La fel de periculoasă vede românul și uniunea cu Ungaria, ca și pe unionem trium nationum aici în Transilvania. În prima așa crede, că elementul românesc în mijlocul elementelor maghiaro-slavo-germane, în ciuda oricărui fel de garanții formale, se va veșteji într-un sfert de secol și până la urmă se va distruge; iar în a doua el nu a văzut niciodată altceva decât conspirația permanentă a celor trei națiuni împotriva sa. Faptul că românii noștri se îngrozesc de uniunea cu Ungaria provine și de acolo că până în clipa de față nimeni nu ne-a comunicat definiția clară și așa-zicând sinceră a acestei uniuni. Ce este Uniunea ? Este ceea ce românii numeau „in provinciam redigere”³ ? Sau poate acea Uniune ar fi să fie ca unirea Croației cu Ungaria ? Sau cam așa ceva, cum a fost Transilvania atașată Ungariei până la 1526 ? Sau poate că Uniunea ar fi sinonimă cu așa-zisul federalism ?

Și dacă totuși uniunea se va face, va avea oare Transilvania și un mic guvern separat și o „adunare provincială”, sau nu va avea ?

Și apoi, după uniune, în ce fel de legături rămâne Transilvania cu guvernul Austriei ? Sau poate că va fi dată la o parte *Diploma Leopoldină* etc. etc. ?

Iată dar că după vederile mele, la astfel de întrebări e posibil să se aștepte răspuns clar numai de la o adunare comună națională, așa cum am amintit mai sus. Să mărturisim cu toții că cu motivarea proclamării uniunii de la 1848 compatrioții noștri maghiari transilvăneni înșiși, cu câteva excepții - n-au fost în clar; iar tristele ei consecințe le cunoaștem.

Că pe de altă parte își tem nespus de mult limba românilor, despre asta e de prisos să mai pomenesc. Limba aceasta e de 288 de ani limba bisericească a românilor; limba aceasta a făcut mai ales de 40 de ani încoace pași de necrezut; înfruntând tot felul de presiuni groaznice, de care nu este scutită nici astăzi, a progresat totuși așa de mult, încât astăzi - lăsând la o parte ramuri ale literaturii - posedă 19 ziare politice și nepolitice, din care patru se găsesc în Transilvania. Iar că românii își socotesc și cred limba lor potrivită și pentru guvernare și legiferare, nu mai încapă nici o îndoială, dacă știm că în cele două Principate Dunărene legiferarea și guvernarea se înfăptuiesc numai în limba română, precum și că aici în Transilvania și în Banat etc., până acum au fost traduse în limba română toate legile și dispozițiile guvernamentale.

Știm cu toții în ce raporturi comune frățeste trăiesc în Elveția cele trei naționalități și limbi diferite, ca și în Belgia. Oare cu bunăvoință sinceră n-ar fi posibil și la noi să se creeze astfel de raporturi cu privire la limbă, cum sunt în Elveția ?

M-am întins, dragă domnule conte, dar pentru o orientare reciprocă socotesc necesar să merg mai departe; în afară de asta, importanța problemei cere de asemenea, dacă e cu putință, să scriu exhaustiv până la limită. Deci voi îndrăzni acum, ca un prieten cu aceleași idei, să împărtășesc Ilustrității Voastre pentru cazul că nu se va alege nimic din adunarea națională comună, câteva puncte de plecare, care eventual azi-mâine ar putea fi cuprinse într-un program național. Iată dar:

1. Românii nu înțeleg uniunea Transilvaniei cu Ungaria atâta vreme cât Ungaria rămâne cu Imperiul Austriei în aceleași raporturi, în care a fost până la 1848, și în consecință atâta vreme nici nu vor să-și dea asentimentul și nici nu se învoiesc la aceasta, și aceasta cu atât mai mult, cu cât românii sunt legați prin jurământ omagial de Casa Habsburgică Austriacă, adică de împăratul acesteia în calitatea sa de Mare Principe al Transilvaniei. Să-și revoce Marele Principe transilvan *Diploma Leopoldină*, *Alvințianele*, articolele de lege din 1743, formele de jurământ ce se iau episcopilor, și în acest caz românii sunt gata să-și dea asentimentul la Uniune.

2. Românii vor și pretind în orice caz ca în Dieta Transilvaniei să fie anulate printr-o lege solemnă pentru totdeauna acele legi aprobate și compilate, care au fost aduse spre rușinea națiunii române și a celui secol, și ca această națiune să fie recunoscută ca membru adevărat al statului Transilvaniei. Credem că o astfel de lege va fi spre onoarea și a celorlalte națiuni surori. Și coroana maghiară ar putea declara că nu reclamă 1.330.000 de sclavi politici, ci adevărați oameni

liberi. Această pretenție a noastră apare cu atât mai justificată, cu cât iată, tocmai acum o parte din bărbații națiunii săsești transilvane, întrunindu-se, au declarat că nu vor să recunoască națiunea română ca atare.

3. În Transilvania să fie două limbi ale guvernului, limba maghiară și limba română, iar limba germană să rămână numai pe seama municipiilor săsești, căci într-adevăr, 175.000 de suflete nu pot pretinde mai mult.

4. Alegerea și numirea funcționarilor să se facă în întreaga patrie după un anumit criteriu, care să corespundă cerințelor juste ale celor două sau trei naționalități. Credem că numărul sufletelor și un cens moderat pot să constituie cei doi factori pentru un asemenea criteriu. Orice alte pretenții ale națiunii române le omitem acum, deoarece suntem siguri că nobila națiune maghiară le va accepta ca fiind juste și cunoscute și fără a fi în prejudiciul nimănui, sau poate că le-a și acceptat.

Regret din tot sufletul că vara trecută n-am putut fi stimatorul personal al domnului baron Eötvös; deoarece cred că în acel caz înțelegerea verbală ar fi fost mai ușoară.

Dacă Ilustritatea Voastră mă va socoti și pe viitor vrednic de consfătuiri patriotice, eu mă voi însărcina cu acest lucru cu cea mai sinceră mulțumire pe seama mea și a prietenilor mei care au aceleași idei.

Rămân cu cel mai deosebit respect, al Ilustrității Voastre

supus servitor
George Bariț.

*George Bariț magyar levelezése, sajtó alá rendezte Ioan Chindriș és Kovács Ferenc, Bukarest, 1974, p. 41-46; traducerea română la Aurel Decei, Încercarea de înțelegere maghiaro-română, prin groful Samuil Wass și George Bariț, în noiembrie 1860, în „Ziridava”, IX, 1978, p. 127-131; în ambele lucrări se specifică faptul că scrisoarea a fost tipărită de Bariț în broșura de 15 pagini intitulată *Az erdélyi Oláh Nemzetről szolló Országos Törvényczikkek az Unióval szemben és ezekről Értekezlet egy Magyar és egy Oláh között* [Articolele de lege ale țării despre națiunea română privitoare la Uniune și consfătuirea despre acestea dintre un maghiar și un român]. Brassó, kiadják Römer és Kamner tulajdon nyomdájokban, 1861, p. 9. Decei menționează că broșura se păstrează la B.A.R., cota I 441.513, dar el a folosit un exemplar rămas de la străunchiul său, Ilie Măcelariu.*

¹ Referire la deceniul neoabsolutist.

² S-a hotărât despre noi în absența noastră.

³ A acapara [un teritoriu] ca provincie.

notar într-o comună română ca a Ludoșului Mare¹ prin care să poată corespunde cerințelor fiecăreia parte, că numitul notar nu este destul de potinte în limba română încât acela să o poată perfect, nu numai vorbi dar și scrie și ceti, amăsurat cerințelor. Băgând, mai departe, subscrișii de seamă că purtarea numitului notar față cu oamenii săteni a ajuns gradul nesuferibil și tractarea dânsului visavis cu ei este cu totul pretențioasă și desprețuitoare. Afară de aceea, convingându-ne că des numitul notar abuzează de neștiința și încrederea oamenilor într-un mod care neciodată nu s-au mai întâmplat, parte printr-aceia că nu se ține în privința plății sale pentru deosebitele scrisori, suplici etc., care are a le face el de plata care s-a fixat, luând de la oameni plăți îndoite și întreite, parte că el se tocmește cu oamenii pentru acestea cu cât se poate învoi și cât poate stoarce de la dânsii.

Mai departe, după cum am zis mai înainte, numitul notar nu numai că nu e în stare a lucra în limba română trebuințele oamenilor, ceea ce preagrațiosul nostru împărat nu numai ne-a conces, ci a provocat totdedată deregătoriile a primi tot felul de scrisori în limba maternă a fiecărei partide, subsumând și comunele între partide, dar și aceia ce ar putea nu voiește a face, prin care și-au atras nemulțumirea și neîncrederea oamenilor.

Pe aceste bazându-ne subscrișii, în numele întregii comune, își iau îndrăznicala a așterne umilita rugare ca inclita c.r. Pretură să binevoiască a ne concede de a alege pentru comuna noastră un notar român, care să fie destoinic la toate aceste, și, spre acest scop, a deschide cât mai curând concurs pentru postul de notar în Ludoș.

Așteptând grațioasa rezoluțiune, suntem ai c.r. Preturi umiliți servi

Ludoșu Mare, 14-a noiembrie 1860

[Urmează 146 semnături]

Original, A.N.D.J., Sibiu. F. Scaunul Miercurca. 1861-540; publ. în S. Rețegan, *Conștiința* ... , p. 38-39.

¹ Ludoș, sat, comună, jud. Sibiu.

Pătrânjeni, 14 noiembrie 1860

Înaltă c.r. Pretură !

Comunele noastre Pătrânjeni¹, Galați², Feneșiu³ și Presaca⁴ sunt locuite de un popor pur și neamestecat, adecă de români, care nu știu altă limbă decât cea

învățată de la părinții săi, care e cea românească; în aceasta dar voește și cere, ca după înțelesul ordinariatului gubernial din 14 novembre 1852 nr. 8314/2230 și celor ministeriale din 25 august nr. 9523 și 20 decembrie 1859 nr. 12.466, ca în toate lucrurile atingătoare de sine, să se întrebuițeze numai propria sa limbă românească; aici se țin și tablele arătătoare de comune și de antistiile comunale, cari până aci fuseseră scrise în alte limbi poporului nostru necunoscute, și ce e mai cu durere, căci și după cele mai ultime ordinațiuni date în cauza limbei poporului, nouă și până acuma tot numai în limbi străine ne vin ordinațiuni, citațiuni ș.a.

Pentru aceea, ne rugăm dar de înclita c. r. Pretură să binevoiască a ordina pentru strânsa îndeplinire a ordinațiunilor eșite cu cauza întrebuițării limbei poporului și anumit ca tablele comunelor și antistiilor comunale, înscrise în limbă străină și nouă necunoscută, să se delătore și în locul aceloră să se pună table scrise românește, așîdere și orice scrieri trimise către comunele noastre sau către locuitorii particulari dintr-insele acelea numai în limba românească și nouă singura cunoscută să ni se transmită⁵.

Ai înclitei c.r. Preturi plecați servi:

[Semnează parohul greco-catolic și cel ortodox din Pătrânjeni și 6 săteni; parohul din Galați și 6 săteni; parohul din Presaca și 6 săteni; parohul din Feneș și 11 săteni]. „Cei care nu au știut a-și scrie numele, au recunoscut prin apăsarea cu degetul pe cruce lângă numele său: Moise Groza Collini, scriitor de nume și de suplică”.

Copic. A.N.D.J., Alba, F. Cott. Alba de Jos, dosar 7/1860; publ. în S. Retegan, *Conștiința* ..., p. 36-37.

¹ Pătrânjeni, sat aparținând orașului Zlatna, jud. Alba.

² Galați, sat aparținând orașului Zlatna, jud. Alba.

³ Feneș, sat aparținând orașului Zlatna, jud. Alba.

⁴ Presaca Ampoiului, sat, comuna Meteș, jud. Alba.

⁵ Actul a fost transpus de către pretor notarului comunal din Pătrânjeni în vederea organizării unei anchete în urma căreia Moise Groza Collini, parohul greco-catolic din Pătrânjeni, autorul cererii, a fost arestat și deținut timp de trei săptămâni la Alba Iulia; cf. „Gazeta Transilvaniei”, XXIII(1860). nr. 57 din 7 decembrie și nr. 87 din 17/5 noiembrie 1866.

154

[Brașov, 26 octombrie – 15 noiembrie 1860]

Fraților români !!!

Înălțatul împărat, cu diploma sa din 20 octombrie, a dat drept țării ca pentru binele ei și pentru ușurarea sarcinilor și greutăților publice să se facă dietă și rânduiești nouă și fiecare ținut să-și aleagă deregătorii săi, mari și mici și totodată a

rânduit ca și nația română să-și aibă deregătorii săi și deregătoriile sale cu limba română și deputați români la dietă. Pentru îndreptarea acestor lucruri a rânduit înălțatul împărat ca cancelariul care se va alege pentru țara Ardealului să adune mai întâi bărbați din toate națiile și să facă una lege pentru alegere, după care să se aleagă apoi deputații aceștia să facă legile cele nouă; deci, dară, binele românilor va atârna de acolo ca:

1. Cancelarul care se va denumi să fie om drept și nepărtinitor.

2. Ca comisia pentru facerea rânduielii de alegere a deputaților să fie dreaptă și nepărtinitoare; adecă ca la acea comisie să fie tot atâția bărbați români câți unguri și sași și acei români să nu fie ex renegați sau de cari să țină cu ungurii sau cu sașii ci cu dreptatea, români de lege românească și să se țină de un episcop român.

3. Ca la dietă să avem tot astfel de bărbați români; de nu vom putea scoate un număr mai mare, cel puțin a treia parte și aceasta să aibă *votul curiat cu veto* și cu sigiliul românesc, așa ca numai aceea lege a țării să aibă putere, la care acei deputați români vor pune sigiliul românesc. Despre aceste trei puncturi s-au înțeles toată inteligența română, când a fost adunată al Sabiniu, adecă toți bărbații cei învățați ai românilor. Mai adăugând și aceea că limba departamentelor să fie la unguri, cea ungurească, la germani, cea germană, și la români, cea română, una ca alta, din deregătoria satească până la împăratul. În contra acestor drepte pretențiuni a românilor umblă ungurii și sașii cu tot adinsul. Ei vreau numai limba ungurească și nemțească, iar limba română să ajungă sub iobăgia lor. Ei vreau ca românii cei învățați să se lepede de limba și legea lor ca să vândă iar pre popor. Ei vreau să pună fôispani¹ unguri și sași iară românilor să le scoată ochii cu câte un român renegat și [mai] rău ca ungurii.

Ei vreau ca szolgăbiraiele², care i-ați scos din slujbă și au flămânzit 12 ani să-i pună în slujbă ca stomacul cel leșinat să și-l umple iarăși cu averea noastră și seul, carele l-a pierdut să-l tragă din sângele vostru cu răsbunare.

Ei vreau apoi ca astfel de deregători să aleagă deputații tot de-ai lor.

Ei vreau apoi ca numai aceia să aleagă deputații cari plătesc bir mare, ca românii să nu încapă la alegere.

Ei vreau, ca neavând românii deputați destui sau hamici să facă iarăși legi, cari asupresc și aduc la robie.

Ei vreau să împreune țara Ardealului cu țara ungurească ca să fie mai mulți unguri și să biruie ei; vai, vai de noi va fi de nu vom priveghia din vreme ! Vai de noi de vor apuca iară asupra noastră ! Vai de noi de nu ne vom ține acuma. Vai [de] noi de nu ne vom înțelege și sta la una ! Noi nu avem alt mijloc de înțelegere decât prin epistule volante și nu avem alt loc de adunare decât în Câmpul libertății în Blaj. Acolo am jurat că nu vom asupri pe nimenea dar neci nu vom suferi să ne asuprească alții; acolo am jurat că nu vom vinde țara și nu ne lepădăm limba și naționalitatea. De acest jurământ să ne ținem, că cine calcă jurământul îl bate

D-zeu. Așadară, să ne ținem de punctele sus arătate; să trimiteți din toate satele și orașele adrese la împăratul ca să apere pe români la aceste drepte și anume:

1. Ca să ne dea un cancelar drept.

2. Ca să pună un cens mic la alegere ca să poată tot românul alege cu casă și masă, pe deputații lui, cari să aibă drept curiat cu *veto*. Afară de aceasta, ca în ținuturile unde românii sunt mai mulți să fie fõispani (prefecți) de român și limba românească să aibă tot acela drept ca și cea ungurească și nemțească și ca Ardealul să nu se unească cu Țara Ungurească nicidecum. După ce ați făcut aceste rugări la împăratul, din toată comunitatea ca să curgă ca ploaia drept la împăratul, apoi să așteptați până la comisie și dietă.

Iară de veți vedea că la dietă nu sunt români chemați pe rânduială, atunci cu trei zile mai înainte de ziua când se va aduna aceea comisie să trimiteți din toată comuna doi deputați la Sabiniu sau la Cluj, unde va fi cea comisie ca acolo făcându-se adunare să se facă din nou instanță la împăratul. Apoi la adunările marcale, unde se aleg deputații, să se ducă toți românii, ori au drept de alegere ori nu și să ajute să se aleagă deputat de român, unde se cade. Și iarăși dacă veți vedea că cu toate acestea, se adună dieta și acolo nu sunt aleși destui români deputați, cel puțin a treia parte cu dreptul de *veto*, atunci cu trei zile mai înainte de a se aduna dieta țării să ne adunăm iarăși, cu mic cu mare, mai numeroși ca în 15 mai 1848 în Câmpul libertății în Blaj; acolo dacă dieta va face legi fără noi și noi vom face fără ei. Iară dacă cancelarul va fi drept, comisia dreaptă și compunerea dietei dreaptă, atunci să fim și noi tovarăși dreپți cu ungurii și cu sașii, apoi cetățeni liniștiți. Așa să ne ajute D[umne]zeu.

Această epistolă volantă să fie lătită din mână în mână ca fulgerul și tot românul care știe scrie să o decopieze și să o trimită mai departe, mai cu seamă voi tinerilor și studenților, decopiați-o și o trimiteți în toate părțile, dară în taină și cu grijă³.

Copie. A.N.D.J., Cluj, Arh. Blaj, F. Gen. Coresp., f.n.

¹ Comiții supremi.

² Juzii cercuali.

³ Datarea s-a făcut în funcție de întrunirea politică de la Sibiu, de după terminarea lucrărilor sinodului ortodox (24-26 octombrie) și numirea cancelarului Kemény Ferentz.

Sibiu, 15 noiembrie 1860

Mărite domnule konziliar¹ !

Înlesnindu-mă încâtva de ocupațiuni, vin a te întreba pe măria ta ce faci, ești poftit pe undeva să dai, ca român, părerea-ți despre organizarea cea nouă și

despre numirile oficialilor ardeleni ? Pe noi, românii din Ardeal, nimeni nu ne întreabă pentru cele viitoare.

Dar drăguții brașoveni, cum ai văzut din toate jurnalele, votează adresa de mulțămire și deliberează ca eu să duc la locul cuviincios această adresă. Ei așa deliberează fără să mă întrebe că ce zic eu.

Eu sunt trist și năcăjit căci guvernul vienez lucră pe ascuns de nobis sine nobis. Aceasta, din parte-mi, poți spune oricui care te va întreba despre cugetul meu. Noi nu vom lăsa ca din Ardeal să se facă Magyarország, ci vom căuta ca Ardealul să rămână Ardeal. Precum Ardealul nu s-a putut germaniza, așa nu se poate nici magyariza, ci trebuie să existe ca Ardeal, adecă toate națiile să trăiască ca nații în toate ale Ardealului.

Eu mă îndoiesc tare că Diploma din 20-lea Octombrie va trage după sine acele consecvințe care le-au gândit aceia cari au fabricat acea Diplomă. Vezi bine, eu aceasta nu prezic ca și cum aş avea un dar profetic, dar nici nu este de lipsă ca cineva să aibă dar profetic ca să poată prezice din și după cele de astăzi acelea ce se pot întâmpla sau ce se vor întâmpla pe viitor, pentru că, precum de două ori două face patru, așa și una și aceeași cauza are numai una și aceeași consecvință; prin urmare și nemulțumirea ungurilor, cea după ieșirea Diplomei va avea aceeași consecvință ce a avut nemulțumirea lor înaintea ieșirii Diplomei ! Pentru că văd ei că Diploma nu cuprinde restituținem în integrum etc.

Noi am sfârșit și sinodul nostru și astăzi aduce „Telegraful român”, într-un estras lucrările soborului. Noi gândim că ne-am îngrădit bine cu canoanele biserice și că suntem pe calea legală, însă lucrul acesta nu atârână de la noi, nici de la cei ce sunt chemați, ci de la alții, străini și laici sau adecă de la Gubernul, ca să lase bisericei libera viețuire și constituire sau mai bine zic Gubernul să nu împiedice în funcțiile sale biserica lui Christos, ci să caute de Gesetzbuch și de Verböczy !

Eu sunt convins că moralitatea lumii este primejduită prin filosofia cea speculativă a timpilor noștri și produce în lume caracter slab, căci aceasta purcede din firea speculației iar biserica și numai biserica ar fi în stare să statornicească o filosofie pe bază pozitivă, care apoi ar forma caracteruri solide și pozitive, atât pentru indivizi singuratici, cât și pentru individualitatea cea mare, ce o numim lumea, patria, societatea ș.c.a.

Primește, mă rog, multe închinăciuni sincere, împreună cu d-na soție, de la mine, cel ce mă însemnez cu deosebită cinstire al măriei tale serv plecat

Andrei m.p.
Ep.

Sibiu, 3/15 novembre 1860

¹ Despre Ladislau Basiliu Pop, vezi *George Bariț și contemporanii săi*, vol. IX. p. 71-120.

156

Sibiu, 15 noiembrie 1860

Sibiu, în 15 noiembrie 1860

Frate Dimitrie !

Îndemnat, atât prin epistola ta din 13 ale lunii aceștia, cât și prin mai multe știri ce primii astăzi despre cele ce se lucră acum despre scumpa noastră patrie fără de noi, am alergat astăzi după prânz la mai mulți dintre ai noștri precum: Bran, Vasici, Hanea, Popeia¹ și cu aceștia am mers la episcopul ca să-l rugăm ca dânsul să se puie cu mitropolitul și cu episcopul din Gierla în capul trebei.

După ce ne promisă tot ce-i va sta în putință, după ce ne spusă că la Viena nu poate acum a merge pentru că nu-l iartă starea sănătății, după ce cetirăm, conceptul tău² cu toții și-l aflară de bun să exprimă Escelenția Sa că ar fi de neapărată trebuință de a scrie mitropolitului ca sau dânsul sau, neputând, episcopul din Gierla să se puie în capul unei deputațiuni și să se ducă cu conceptul acela și cu alte trebi ale noastre la Viena, la împăratul.

Mâne va merge provocarea aceasta din partea episcopului către mitropolitul, dinpreună cu copia conceptului tău.

Deputațiunea se va compune din vreo trei-patru frunțași, dintr-unul și tot dintr-atâția din celălalt cler.

Acuma e speranță de un ce; e numai de nu am ajunge iară prea târziu.

Despre programă vei ceti în „Gazeta Transilvaniei” cea din urmă și vei mai ceti încă³.

Te sărut și rămâi al tău amic sincer

Bocai Agolob⁴

Original. A.N.D.J., Cluj, f. Bibl. Centr. Blaj, nr. 258, f. 4-5.

¹ Vezi notele 1-7 doc. Sibiu, 23 martie 1860.

² Vezi doc. Sibiu, 7.XI.1860.

³ Referire la proiectul de program întocmit la Sibiu cu prilejul sinodului ortodox din 24-26 octombrie 1860 în „Gazeta Transilvaniei”, XXIII (1860), nr. 51 din 12 noiembrie.

Târgu Lăpuș, 15 noiembrie 1860

Ilustrissime domn episcop !

În conglăsuire cu s. ap. Pavel mărturisim și noi credeul, „cumcă toată puterea mai mult este de la Dumnezeu dată”. Dumnezeu, părintele cel ceresc îmbracă pe augustul nostru imperator grațiosissimul domn Francisc Iosif cu puterea mai multă ca popoarele Austriei și între acele și peste a Transilvaniei să le guverneze cu dreptate. Cum însă să o poată face Maiestatea sa în iubirea sa de dreptate aceasta dacă românii ca cea mai mare parte a locuitorilor țării acesteia cari de 400 de ani numai nedreptate au gustat și suferit nici astăzi nu se înfățișează înaintea Tronului Maiestății sale spre a-și arăta de timpuriu ranele sale și a cere - după dreptate - vindecarea aceloră ?

Ilustritatea voastră asemenea sunteți trămiși de la D-zeu pentru poporul și clerul român a diecesei gherlane de a fi sincer organ și tălmăcitor la tronul Maiestății sale, a-l manuce pe calea cea dreaptă și a mijloci pentru dânsul dreptate.

Vă rugăm dar Ilustritate înainte de toate a aduce la tronul Maiestății sale în numele clerului și a națiunii române cea mai fierbinte umilită mulțămire pentru înalta sa îndurare arătată prin Manifulul din 20 octombrie către președintele Ministeriului gr. Rechberg prin care ne garantează autonomia Principatului Transilvan și egalitatea națională.

Totodată însă a aduce la tronul Maiestății sale în numele națiunii și a clerului cele mai umilite și modeste rugăminți:

- I. Ca în timpul de față la stăruirea aristocrației ardeline nicidecum să nu se conceadă unirea Transilvaniei cu Ungaria, deoarece aceea ar fi numai spre periclitarea românilor cari fac 6/10 părți din populațiunea Tr-niei în număr de 1.230.500 când magiarii cu secuii laolaltă fac numai 530.000 iară sașii 190.500. Apoi în anul 1848 la unirea Transilvaniei cu Ungaria românii ca națiune n-au fost reprezentați, prin urmare acea unire numai atâta legalitate poate să aibe câtă conjurarea - unirea ungurilor, secuilor și sașilor de la an. 1437.
- II. Ca organizațiunea țării să se ducă în sfârșit pe cât se poate pe temeiul dreptului istoric, împreună cu dreptul și egalitatea națională, deoarece numai acela tron este nerăsturnaver a cărui bază e dreptatea și de cătră care poporul se guvernează după dreptate. Românii nu se spărie nici de singurul drept istoric la care cu atâta plăcere se provoacă ungurii, secuii și sașii, ci ei (românii) se îngrețoșează și se tulbură numai de violența istorică pe care, precum cu durere vedem voiesc ungurii, secuii și sașii a o considera de eschivul drept istoric

pentru toți locuitorii Transilvaniei și această violență se datează de la 17 septembrie 1437 și 2 febr. 1438, din care timp încoace nu s-au sfiit națiunile colocuitoare a se conjura în contra existenței politice a românilor, locuitorilor celor mai vechi pe vatra străbună, liberi și pacinici a Transilvaniei și a-i declara de toleranți usque ad beneplacitum, pentru că deși în timpul acesta au figurat vreo câțiva bărbați vestiți născuți din maice române în posturi înalte, ei însă au fost considerați ca unguri și numai națiunea ungară au reprezentat-o, iară nu națiunea sa maternă, căci de la acest instinct natural au fost prin legea pozitivă a conjurațiilor opriți.

Cine, dară, se provoacă pe dreptul istoric din timpul însemnat 1437 până la 1848 cu cuget de a mijloci organizațiunea țării iară pe temeiul aceluia exclusiv, unul ca acela hrănește în peptul său tot asemenea cugete de violență carii le-au avut și străbunii lor cei desbrăcați de toată conștiința, caracterul și religiozitatea și carii acum cu toții își plâng fărădelegile sub stăpânirea împărăției infernală pentru că la incursiunea ungarilor în Tr-nia pe la an. 904 ducele întregii Transilvanii era Gelou, domnul românilor și voind soartea armelor prin înșelațiunea ungarilor ca Gelu, fără veste atacat, cu glorie să cadă „românii atunci văzând moartea domnului lor dederă mâna cu ungurii de bună voia lor și și-au ales domn pe Tuhutum tatăl lui Horka”.

Românii pe timpul acela încă ca cel mai numeros popor liber și proprietar de pământ era guvernat prin districte exclusiv de către căpitani lor naționali, cea mai mare parte avuți. Aducând Geza al II-lea, regele Ungariei, pe sași în Transilvania acestora le dădă drept a se folosi de pământul - țara bisseilor și românilor împreună cu aceștia.

Românii de la invasiunea ungarilor în țară la an 904 alegându-și de voie bună de domn pe Tuhutum și-au reținut în tot timpul autonomia sa cea națională. Și cumcă ungurii uniți cu secuii și sașii încă nici în an 1437 n-au putut a-i desbrăca îndată de aceeași autonomie se adevărește de acoalea că și în anul acela au luat parte la adunarea țării ca națiune autonomă precum ne arată documentul istoric: conv. Kolos. Mon[ostor] I, 41 fasc. fragm. cottus Kolos unde cetește: „Universitas Regnicolarum Hungarorum et Valachorum partibus Transilv”.

O mare parte a românilor pe timpul acela erau nobili privilegiați și magnați avuți. Aceștia și pe la an 1540 se numea „nobilis Valachus” cu destingere de către „nobilis Hungarus” și reprezenta națiunea română în numele său. În art. 6 dietal de la Turda din an 1540 se cuprind următoarele: „Valachus ipse nobilis cum Hungaris nobilibus et verificationem et juramenti depositionem in Judiciis facere peragereque tenitur”.

Noi însă nu ținem aci a fi de lipsă autonomia națională a românilor a o aproba cu citațiuni speciale a documintelor istorice cari și pe cel mai cerbicos în orbire trebue să-l convingă că românii până la anul 1437 au făcut prin inteligență și preponderanția numerică partea cea domnitoare în Tr-nia și tocma această împregiurare poate i-au adus în tentațiune pe unguri, secui și sași de a se uni în contra lor (românilor), carii deși au fost mai puțini la număr decât românii, dară

mai demoralizați și mai calificați în violenții înșelațiuni decât aceștia, cari totdeauna doria de a trăi cu națiunile străine colocuitoare în pace și frățietate, nu s-au rușinat a întrebuița toate mijloacele cele mai depositeare spre a pune mâna exclusivă pe administrațiunea politică și a aduce pe români la o stare atâta de deplorabilă din care numai de la începutul domniei Casei Împărătești de sub împăratul Leopold I se putu cu încetul rădica încât, astăzi nu mai pot acele trei națiuni sub nici un pretext a-și întinde cursa sa cea de trântală și curățială preste noi și cauzele noastre.

Constituind, dară, românii până la an 1437 o națiune politică cu instituțiunile sale naționale și luând parte din toate bunătățile țării după majoritatea sa numerică, deoarece cu inteligența încă au trebuit să staie înaintea ungarilor și a secuilor, pot nepoții aceloră (românilor) astăzi a nu pretinde organizațiunea țării iarăși pe temeiul dreptului istoric ?

Trăgând peste violența timpului din 1437 până la 1848 o pauză, și răziamăți dară pe adevăratul drept istoric, pe dreptate și egalitate, rugați Ilustritatea voastră pe apostolica sa Maiestate ca să demande organizarea Transilvaniei pe cât se poate în modrul următor:

1. După ce românii ca cei mai vechi locuitori a Transilvaniei se află pe pământul străbunilor într-un număr de 1.230.500, iară ungurii cu secuii laolaltă numai 539.200 și sașii numai 190.500 și cei dintâi în 400 de ani numai greutatea țării le-au purtat, unde ăștia, adecă ungurii, secuii și sașii toate foloasele și veniturile țării câștigate prin sudoarea cea sângerândă a românilor singuri le-au înghițit, pentru aceea să se denumească pentru organizarea țării acum dintâie un cancelar aulic român în persoana d. Gergiu Barițiu sau dd. Vasilie Popp, consilier de secțiune în Ministeriul de Justiție, Iacob Bologa, Ioan Bran de Lemeny, consilieri de curte apelativă etc., căci bărbați diplomatici, politici și pentru iustitie avem destui și destoinici pentru orișice post ca orișicare unguri, secuici sau sas și aceasta numai aceia ni-o dispută cari ar dori ca românii tot sub tutela lor cea despoitoare să geamă. Apoi și dealtmintrelea numai atunci va fi majoritatea locuitorilor Transilvaniei mulțămită când va fi ocârmuită de deregătorii săi naționali, cari tot românul cu o nespusă dorire o aștepta și tronul Maiestății sale încă numai în brânca românilor ardeleni poate a-și găsi unul dintre cele mai tari ajutoare în vreme de lipsă, pentru că românul nu știe a fi necredincios cătră împăratul și domnitoriul său, precum aceasta ei au dovedit-o și în a. 1848-1849. Apoi făcându-se dreptate în 2-3 ani se vor reîntoarce și numeroșii magnați de români renegați, deși aceea nu o poftim, iarăși la vatra străbună și vom avea și de aceia deși prea mulți.

2. Ce se ține de legea electorală, după dreptul istoric, și la cea mai din urmă alegere în Tr-nia au avut toți locuitorii nobili unguri și români drept de alegere și de a fi aleși, deși posețiunea lor n-au făcut un jugăr de pământ (așadară și sașii). Ar fi dară o vătămare a dreptului istoric și o nedreptate prin introducerea unui cens, acum pe aceia a ni-i eschide de la dreptul de alegere și de a fi aleși, ci e de lățit

numai bunătaatea aceeași legi electorale preste toți locuitorii Ardealului cari plătesc pentru averea sa o contribuție de 2 fl., în care cas de ar fi și șciopi, orbi, cerșitori, încă nu sunt liberați de tapsa capului (Kopfstung). Iară literații, preoții, dascălii să aibă drept de alegere și atunci dacă ei n-ar avea nice o avere.

3. Limba oficioasă să fie cea română ca cea mai lătită în toată Transilvania, deoarece aceea nu numai toți sașii și ungurii o cunosc, dară e destul de calificată, copioasă și aptă pentru ducerea tuturor lucrurilor oficioase. Și, decumva s-ar mai afla dintre nepoții națiunelor conjurătoare cari însușirea aceasta a limbei române ar trage-o la îndoială, unii ca aceia sau trebuie să fie stupizi, în summo gradu sau demoralizați și iubitori de o supremație nedreaptă, pentru că limba română în statul culturei sale de acum e mai aptă cu mult mai tare decât limba cea magiară de a fi oficioasă, deoarece aiasta acum nici ungurii nu o mai pricep, atâtea cuvinte noi au fabricat cari mai că nici o asemănare nu au cu cele mai de înaintea. Apoi, că nici că au vreun izvor sigur din care le-ar putea fabrica, când din contra românul cuvintele cele pierdute le găsește în limba latină, italiană, francească, spaniolă, portugala, îmbrăcându-le prea lesne după gramatică și analogie în vesmânt românesc, fără să aibă lipsa a născoci vorbe din aer. Apoi gramatica noastră e ca perfectă și ortografia după proiectul comisiunei Transilvane așternut înaltului Ministeriu e într-atâta de determinată și perfectă cât în contra aceeași numai cel mai neconservat în cunoștința limbelor romanice poate cuteza ca să aducă obiecțiuni ridiculoase. Aprobament nedisputaver în privința aceasta șierbează starea Principatelor dunărene în cari limba oficioasă e cea română, fără a fi românii de acolo siliți a cere cuvinte de la ungurii sau sașii din Transilvania. Apoi limba română în Transilvania cu atâta stă pe picior încă mai bun, deoarece cultura aceeași și în Principate de aici s-a strecurat. Adevărul e atâta că ungurii și sașii cari ar mai rădica vorba în contra limbii române nu iubesc dreptatea ci le-ar plăcea a domni ca și străbunii lor preste numeroșii români și prin impunerea limbilor sale.

4. Constituându-se și provezindu-se țara cu toate dicasteriile și oficiile ce se vor afla de lipsă, la aplicarea deregătorilor să se ieie strâns în considerațiune majoritatea națională a locuitorilor deoarece ideea naționalității a pătruns acum și nervii celui mai nesimțitor țaran.

5. Împărțindu-se țara sau în 10 comitate după prefecturile de acum sau în mai multe comitatele să-și aibă numirea sa națională după majoritatea locuitorilor d.e. comitatul siculic a Udvarhelyului, comitatul român a Albei Iulii etc.

6. Iară privire însă oficioasă a țării, limba comitatului să fie cea a majorității locuitorilor, prin urmare în comitatele siculice magiara, în cele saxonice germana.

7. Precum își vor avea comitatele denumirea sa cea națională, așa să-și aibă și regimentele compuși din recruții comitatelor d.es. Regimentu român a 50-lea Inf., Batalionul Saxon a 12-lea de Jager.

8. Cu privire la pt. 4 și cele următoare în fruntea fieștecăruia comitat să staie un comite suprem (Főispán) de naționalitatea majorității. Iară cu deosebire

pentru comitatul Albei Iulii cu împoporațiunea de 144.936 de români și 13.639 unguri, să se denumească excelenția sa mitropolitul Alessandru Sterca Șuluțiu, pentru comitatul Sibiului cu împoporațiunea de 185.901 români și 111.032 sași să se denumească excelenția sa eppul Andrei Br. de Șaguna sau, decumva postul acesta din considerațiune deosebită s-ar conferi per exceptionem unui sas, atunci exc. sa Șaguna să se denumească pentru comitatul Brașovului cu o împoporațiune de 117.112 români și 103.962 de secui. Pentru comitatul Deeșului cu o împoporațiune de 153.055 de români și 24.481 de unguri, ilustritatea sa episcopul Ioan Alexi de la Gherla.

9. Dieta țării să se țină pe viitor în Alba Iulia, vechea cetate metropolă a Tr-nici.

Numărul proporțional a deputaților aleși prin comitate împreună cu a cetăților privilegiate să corespundă deplin și acurat sumei totale a națiunilor colocuitoare sau să se daie și românilor pentru atâtea comune privilegii pe câte au cele trei națiuni laolaltă.

10. Pentru Transilvania să se înființeze sau rădice o Academie cu facultate juridică în mijlocul țării cu propunerea studiilor în limba română. Totdeodată, să aplacideze pentru educațiunea poporului transilvan pe tot anul de cătră stat o sumă de 200.000 fl. v.a. făcându-se stipendii pentru cei mai săraci studinți din clasele inferioare și superioare gimnasiale, precum juridice, iară acestea stipendii să se împărțiască după proporțiunea națională și religioasă.

11. Toate religiunile să fie egal îndreptățite și clerul greco-unit repus în drepturile sale cele vechi cari le-au avut pe timpul unirei cu Biserica Romei și cu privire la hotărârea saborului ținut în Alba Iulia din februar 1697 șiedința a 2-a care suna: „în judecăți să nu purceadă după dreptul canonic al latinilor ci după canoanele și disciplina Bisericei grecești, la mai mult decât cele patru puncte să nu fie constrânsă Biserica românească supt nici un pretest” și a celui din 4 septbre 1700 șiedința a 5-a ținută așisderea în Alba Iulia care sună: „ritul și disciplina să rămâie cum au fost pân-acum”. Să se dechiareze forurile protopopești, cari spre o mare stricăciune și măhnire a poporului numai de patru ani s-au desființat iarăși de instanța primă pentru cauzele matrimoniale, precum acele peste 1.000 de ani au sustat. Episcopii să se aleagă de cătră cler, iară clerul să fie îndreptățit și episcopul îndatorat a ținea în tot anul sinod diecesan și tot a 3-lea an sinod mitropolitan după canoanele și obiceiul vechi a Sântei Biserice. Mai întâi de toate să se rădice sau scoată clerul unit de la umilirea și dislocarea lui într-o aceeași linie și stare cu clerul jidovesc, la care au devenit prin aceea că deși protestanții luterani și calviani într-un număr respectiv neînsemnat au fiecare pentru instrucțiunea publică câte un consiliar scolastic de națiunea și religiunea sa, clerul unit cu mai mult de 600.000 de suflete e eschis încă și de la acea bunătate, când numai un consiliar de aceeași religiune și naționalitate poate educațiunei naționale și religioase folosi.

12. Istoria ne învață și există cele mai lămurite documinte cumcă regimentele cele două românești grănițiare din Tr-nia o mare parte s-au compus din

nobili și alta din oameni liberi cu asemenea drept ca sașii și că aceștia înainte de militarizare pe la mijlocul secolului trecut au posedat moșii și pământ propriu cu toate drepturile regale, cârciumărit, vânat, etc., precum cei din valea Rocnei, iară după militarizare dâșii au rămas despoiați de toate drepturile regale. După ce această împregiurare a măhnit și rănit națiunea întreagă, văzând cum frații lor în loc de recunoștință pentru credința sa cu care și-a vărsat sângele pentru tron și patrie într-un secol întreg, acum se pedepsesc într-atâta de amar. Să se mijlocească de la îndurarea augustului împărat restituirea drepturilor atinse.

Subscrișii vă rugăm pe Ilustritatea voastră să aveți bunătatea părințiască această rugămintă a o așterne înaintea tronului Maiestății sale și totodată a relaționa ca poporul încunoștiințiat despre noua organizațiune a țării, cu un dor și sete mare așteaptă a scăpa de starea aceasta ambiguă și provisorie, în care adminstrația și-a pierdut toată energia și din această cauză furturile și vătămarea deaproapelui peste măsură s-au înmulțit și periclitarea securității personale tare se lățește.

Magyar Lapos¹ în 15 november 1860.

Gabriel Manu de Boerfalva, c.r. adjunct de pretură și posesor de pământ; Avacum Bob Hangea, c.r. actuar de pretură și posesor în Kapolna Mănăstur² și în Maieru, Cercu Rodnei; Ioan Bușiție, docinte primar; Tudor Rotariu, docent; Josef Bob Hangea, diurist și profesor; Ioan Dragomir, de K. Mănăstur, arhipresbiter în traptul Lăpuș; Georgie Rațiu, protopop în traptul Kap[alnic] Mănăstur; Ioan Coruiu de Eadem, proprietar de pământ și expeditor de poștă c.r.

Copie. A.N.D.J., Cluj, F. Blaj, Arh. Alexandru Sterca Șuluțiu, doc. nr. 177; publicat în „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, 1860, nr. 48 din 6 decembrie, p. 355-358.

¹ Târgu Lăpuș, oraș, jud. Maramureș.

² Copalnic-Mănăstur, sat, comună, jud. Maramureș.

158

Blaj, 16 noiembrie 1860

Blaș, 4/16 nov. 1860

Amice !

Esc.-sa, d. mitropolit, mi-a încredințat acea onorifică comisiune ca să vă scriu în numele și din partea aceluiași cum că vă poștește, decumva stările împregiur vă iartă, ca să luați parte la deputățiunea ce pleacă la Viena spre a mulțami maiestății sale pentru libertățile ce ni le-a garantat din nou.

Esc.-sa va pleca de aici miercuri dimineata (via Arad) și are de cuget să sosească în Viena în 24 nov., mult în 15 s.v. (sâmbăta sau duminica venitoare) și acolo va aștepta pre deputați.

Esc.-sa fu rugat prin scrisoaria manuală a esc. sale d. episcop gr.-orientale, ce i-o au adus astăzi 2 tineri juriști de ai noștri din Sabiniu. Decumva starea sănătății mele m-ar lăsa, bucuros aș veni și io. Ci încă nu-s decis, că tușesc¹.

D-lui Moroșan i-am trimis alaltăieri (vineri) 1 articolu lunguț. De i s-ar părea prea aspru, folosească-l încât va putea și cum va ști. Astăzi [i]i trimit continuarea II iar III, poate, cât mai curând². De curiositate te rog să-i cetești, și de nu s-ar publica, căci unele cred că v-ar interesa.

De aici s-au provocat a lua parte la deputațiune: din Cluș, N. Molnar, Bohățel, Bob, Leményi, Filip³; din Reghin: I. Maier și prot. Crișan⁴; din Bălgrad: d. Axente, dr. Rațiu⁵, etc. În Deva încă se află carii se vor pofti în drum.

Ai văzut ultimatul lui D[ozsa]⁶ în „Közlöny” că românii cu ungurii nu se pot înțelege decât în P[esta], că sunt ca antipozii etc. ? Am știut eu că așa o zăce în fine finali⁷.

Am auzit și de disputele ce ați avut în Sabiniu⁸. După a mea părere, e chestiunea I: fi-va dietă au ba ? Apoi câți să fie deputați ? E desigur că ungurii la nice una tâmplare nu vor lua parte la una dietă în care noi să fim în majoritate, iar dieta fără reprezentanți unguri nu ni se pare cu puțință.

Mai multe, de ne vom întâlni.

Al dv. prea adict

T. Cipariu m.pr.

George Bariț și contemporanii săi, IV, București, 1978, f. 332-333.

¹ Cipariu nu va lua parte la delegația vieneză.

² Articolul: „Blaș, 4/16 noiembrie 1860” în „Gazeta Transilvaniei”, XXIII(1860), nr. 52 și 53.

³ Nicolae Molnar, Alexandru Bohățel, Ioan Bob, Francisc Lemeni, George Filip, intelectuali români din Cluj.

⁴ Ioan Maior și George Mihail Crișan.

⁵ Axente Sever și Dr. Ion Rațiu.

⁶ Dózsa Dániel, redactor al ziarului „Kolozsvári Közlöny”.

⁷ Referire la articolul: „Kolozsvári, nov. 14-kén”, din „Kolozsvári Közlöny”, IV(1860), nr. 99.

⁸ Referire la întrunirea politică care a urmat sinodului ortodox de la Sibiu din 24-26 octombrie 1860.

Escelenția !

Convins că Escelența ta nu ești mai puțin decât mine pătruns de însemnătatea – de viață sau de moarte – națională a zilelor în care trăim și că acum sau niciodată se cere de la noi coînțelegere, priveghiere și conlucrare, îmi iau voia a face inițiativa și a mă adresa către escelenția ta.

Încercările ce se văd că se fac din părți Escele[n]ției tale cunoscute spre paralisarea biletului de mână al majestății sale din 20 oct[ombrie] a[nul] c[urent] emis pentru Transilvania, spre ștergerea autonomiei Tran[silva]niei, spre unirea ei cu Ungaria și temerea de succesul acelor încercări, națiunea română nu le poate privi altminternea decât ca o cuestiune de viață sau moartea sa.

În asemenea împregiurări grave, m-am înțeles cu bărbații noștri competenți de aici, că ce ar fi de făcut și am venit la convingerea aceea că mergerea unei deputațiuni respectavere cu o zi mai curând este de neapărat.

Deci, fiind și eselenția ta cu venerabilul capitol de asemenea convingere, ce nu mă îndoiesc, vin – în numele meu și a inteligenței noastre de aici – a te roga pre eselenția ta, ca, ertându-ți starea sănătății, să binevoiești a te pune în fruntea deputațiunii, a desemna și pre unul dintră d[omnii] canonici și pre alți 2-3 dintră bărbații inteligenți mireni.

Din partea noastră va merge protopopul Popasu¹, d[omnii] Ioan și Constantin G. Ioan din Brașov² și d[omnul] Ioan Brote din Rășinari³.

Întâmplându-se împregiurarea neașteptată ca starea sănătății escele[n]ției tale să nu te erte necidecum la aducerea acestui sacrificiu, atunci te rogăm pre eselenția ta să faci ce-ți va fi prin potenție ca în locul escele[n]ției tale să se pună în fruntea deputațiunii preasânția sa domnul episcop al Gherlei.

Deputațiunea, după convingerea noastră, ar avea de scop a descoperi dorințele românilor în privința autonomiei patriei noastre, a constituirii ei viitoare și în privința realizării celor 10 puncte ce am fost propus io în senatul imperial.

Alătur escele[n]ției tale o rugare maiestatică ce mi-au trimis d.c.r. comisar de Prefectură Moldovan Dimitrie carea noi o am aflat a fi bună⁴.

Rog pe eselenția ta de preaprețuita părere de cele ce vei afla cu cale a dispune și despre ziua plecării sau a Escele[n]ției tale care tare ne-ar îmbucura, sau a Preasânției sale domnului Episcop Alexi cu ceilalți, pre lângă care sum cu deosebită venerațiune al Escele[n]ției tale serv plecat

Andrei Bar. de Șaguna Eppu.

Sibii, 4/16 noiembrie 1860

[Adresa:] Escele[n]ției sale, Domnului Metropolit greco-catholic Alessandru Sterca Șuluțiu, Conte de Cărpeneș la Blaj

Original, A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1861-123, f. 3-4; publ. în Ilarion Pușcariu, *Documente pentru limbă și istorie*, I, Sibiu, 1889, p. 347-348; *Andrei Șaguna. Corespondență*, I/1, Cluj-Napoca, 2005, p. 327-328.

¹ Ioan Popazu (1808-1889), în 1860 protopop al Brașovului I.

² Negustori din Brașov.

³ Notar al Rășinariului.

⁴ Vezi doc. Sibiu, 7 noiembrie 1860.

Viena, 18 noiembrie 1860

Frate Ioane !

Chiar ai găcit cum că ți-am așteptat epistola cu sete pentru că nu mă poate mai mult interesa decât să știu cum și în ce stare vă aflați; precum văd însă starea voastră, până acuma neîmbucurătoare, trece în stare de a fi tristă; tristă pentru noi toți de pre aici, tristă pentru voi și pentru români în genere. Așa e, căci acolo unde se cugetă vatra națiunii și cuibul doririlor, acolo acum nu se află decât inerție, nu decât, spunând în scurt, o desperare. Vă plângeți cum că nu mișcă neme nemica; toți stau și se uită. Ce mirare ! De la cine așteptați voi mișcare. Au în 1844 cine a făcut în Blaș mișcare în contra introducerii limbei ungurești în Gimnasiu ? Cine a premers cu exemplu de spirit și naționalitate în 48 ? Au doară ep[isco]pii și canonicii ? De cumva ei, atunci stați și așteptați și acum iar la dincontra, precum mi se pare că stau lucrurile, nu așteptați minune, nu așteptați viață din moarte, nu așteptați rezoluțiune unde sclăvește [sic] egoismul, nu așteptați foc de unde nu mai easă nece fum, nu stați cu mâna în sân așteptând inițiativa, arătați cum că voi țineți locul într-un paladiu s[fânt] național de unde au eșit tot atâți conducători și apărători ai interesului național, arătați cum că scânteia de naționalitate carea o au păzit demnii predecesori ai noștri printre mii de pericle fără de a se stinge în voi a crescut în cărbuni adevărați și căldura lor se prefăcură în foc. Aceasta o cere datorința voastră, aceasta demnitatea, aceasta națiunea care-și încrede soarta în fii săi mai deștepți; aceaste le pretind giurstările presinte, pline de cele mai mari pericle pentru soarta noastră venitoare. Luați, zic, inițiativa corpul profesoral, înțelegeți-vă cu Barițiu, Acsentie și alți însemnați; vedeți-le pașii și decumva merg pe cale dreaptă, ceia ce până acum nu e îndoială, urmăriți-i nemai căutând la aceia cum că acum nu duceți fruntea ca în 48, ci, considerând cum că în mâinile voastre sunt mediile cele mai potente de a propaga ideile necesare în sânul națiunii, rogați pre d-nul Tarția¹ ca să ia premergerea; stai tu cu bărbăție neostoită; chemați pe fratele Popescu V.², care e plen de zel și așa pre ceialalți nutriți de semțuri bune și începeți a da articuli în jurnale. Deșteptați pre teneri ca pre când vor merge pre acasă să fie tot atâția apostoli. Zic, uniți cugete și simțiri și în o epistolă bine rumegată, esprimătoare de cugete comune tuturor vă descoperiți simțul lui Barițiu, așteptând deodată și dechiarățiunea lui despre ce ar judeca că ar fi bine să faceți și să țeneți. Ori, încă și mai bine, ca după o coînțelegere matură să vă uniți voi și să escurgeți până la Brașiov și de acolo pren Sabiu cătră casă, culegând în persoană cugetele și părerile. Aici am de a vă face atenți cum că în Sabiu nu înțeleg pre Șiaguna, care, precum ți-am mai spus și precum tu te și temi că poate ușior să ne tragă în cloacă, ne-a și vândut în parte aici în Senat și se năsue a seduce și pe Mocioni ca să lase principiul național și să pășiască la votul majorității; nu înțeleg pe Șiaguna dară, ci pre un Bologa³, Man⁴, Bădilă⁵, Pușcariu⁶ etc. cari lucră conduși de

spiritul național, în legătură cu Barițiu și nu fără știrea lui Pop⁷, consiliarului și a lui Babeș, secretariului ministerial de aici⁸. Aceasta să o faceți, necăutând neglegerea a câtorva ore de prelegeri, pentru că prea bine puteți vedea cum că nu separatism și o neînțelegere poate să aducă daune nu de ore ci de secole; apoi cui se va imputa ! Nu vă uitați nece de aceia că n-ar plăcea bătrânilor, pentru că voi pentru portarea în astă crisă aveți de a da seamă venitorimei vie, iară nu unor umbre pline de frică și interes cari stau, în cale spre paradis, în marginea mormântului. Voi sunteți datori cu aceasta națiunii și nu caprițiului cuiva. Apoi, de altă parte, bine știu că râul dacă pleacă cu unda duce cu sene și petrele; vântul rupe copacii etc. Prin urmare pășiți, căci veți vedea cum vor urma, numai cât mai înainte puneți piept la piept și umăr la umăr. Și să mă credeți cum că aceasta așa se are [î]ți voi audce un exemplu recent, de cumva nu vi-e cunoscut a fraților profesori din Beiuș carii, după ce văzură cumcă ep[isco]pia lor, cu toți împedecații ei, nu numai e moartă ci și stricăcioasă pentru ei, precum se văzu din cele tâmplăte cu Marienescu⁹, se unise în cugete și sâmtiri și coînțelegându-se și cu nește civili, români buni, compuse o comisiune din directoriul Gimnaziului Kővari¹⁰ și din un avocat, numit Petru Pavel, cari, venind aici cu audacie¹¹, fără a-și considera tractarea cauzei sale acolo acasă, încoronată cu succes, atâta stăruiră aici până esoperă depărtarea tuturor acelor ce se opun la introducerea limbei românești ca oficioasă în cercul lor stătător numai din români și acum se bucură de un succes favoritor al ostenelelor. Amintii cum că ei au venit aici pentru ca să se asigureze și mai tare deși acum acolo acasă încă le încuviințară deregătoria locală cererea. Apoi, la toate acestea știu cum se avu cinstita Ep[isco]pie ? Auzi ! La întâia, auzind Erdelyi¹² cum că profesorii mișcă, provocă pre directoarele să-i spună ce fac și după ce același răspunse cu francheță la cele de lipsă și arătară și suplica care o aveau ca să-l convingă cum că nu fac nemica revoluționar, precum [î]l acusa dânsul, la cari, amuțind și rusinându-se ceru și el paria¹³ și, precum ne spune directoarele aici în Viena, Erdelyi a tradus această suplică și la ceilalți ep[isco]pi ca să vadă ce cere el pentru românii ungureni !! Vezi așa ai exemplu că curagiul face și în cele mai grele împregiurări. Apoi vei fi poate curios a ști ce a făcut sânția sa când veniră deputațiunea la Viena ? Auzi ! Nece că i-a dat de știre și cauza mi-o spuse directoriul numit cum că e neîncrederea într-însul și frica să nu-i împedecă, cari-i făcu ca încongiurându-l în călătoria încoace, să-și reserve a-l înștiența, mergând către casă, fapta complinită.

Vezi așa fac și făcură pre aiurea; profesorii [î]și cunosc chemarea și. nelăsându-se a se împedeca de fice umbră, propășesc, încuragiați. Și apoi dacă s-a făcut aceia în Ungaria – în Beiuș ! – și sub Erdelyi ! – ce greutate va fi la Blaș, unde nu e de a se începe ci de a se continua, nu e de a tăia cale ci numai de a percura, unde te îmbărbătește și încuragiază atâtea brațe române și unde căpetenile, deși neresolute în propusu[l] ce e comun etății lor, totuși însă sunt nutriți de dorirea binelui fiilor săi, cari, de se și tem, totuși venind la lucru vor păși și ei.

Nemica vă stă în cale, dară faceți aceia ce vă scriu, exprimând părerea tuturor românilor de aici, de la consilieri până la cel din urmă student. Faceți

această că poți, faceți căci e de lipsă, pentru că de cumva se vor compune lucrurile precum a început, în pace, atunci avem de a nu uita că stăm în ajunul unei organizări carea ne va fericii ori neferici în toată posteritatea și pentru aceea nu ni se poate comanda destulă atențiune și unire în lucrură și cugete. Iară de cumva ar prorumpe o revoluțiune, precum e probabil, conchizând din modul de lucrare a ungurilor, atunci încă e de lipsă un cuget și un semț, ca ce vom face unii să nu strice alții. Cu un cuvânt, puneți-vă în mișcare și comunicați-ne ca să preveniți nește abusuri cari s-ar putea produce, prin nescari renegați cari acum aspiră și se vor crea de deregători cu scopuri infernale. Faceți ca românii să semtă una și să zică una, sau cel puțin contribuiți spre aceasta, căci cu numărul de studenți cari va înfrumusețează paladiul puteți adauge mult la scopul comun.

Ce să se ponă de centru al mișcărilor n-aș avea a amentii deoarece se înțelege de sene cum că e națiunea, iară ca de lipsă pentru ea, legem¹⁴ în Gazetă și ține și inteligența de aici, nu fără cointelegere cu cea din Transilvania, ca românii să pretindă limba sa de diplomatecă pentru Transilvania, precum e aceea ungurească pentru Ungaria, apoi cancelar român adevărat și nu corci ori mort, defigerea unui cens bine moderat, atât pentru alegători, cât și pentru aleși, ca așa să nu cumva să ne eschidă sărăcia de la lucrurile comune și acestea sigilate, cu opunerea până la moarte în contra unirei Transilvaniei cu Ungaria să fie centru și năsuința tuturor, precum și este; iară mișloacele încă le culegeți cu unanimitate din împregiurările cari vor fi cunoscute ca unora cari vă aflați în fața locului. Nu fără causă vă amestec neîncrederea în Șiaguna și încă cuget cum că cu o cale, asecurându-vă de el, ați putea lua un prepond în contra-i, unindu-vă cu Barițiu și cu alți bărbați cari încă știind din funte secură cum că ce făcură și temându-se și pentru altele de dânsul, nu se încred lui prea mult. Când ați putea face ca mitropolitul să chieime pe Barițiu la sene și să-l ajute cu încordările lui, atunci ușior puteți obscura pre Șiaguna, căci acum Barițiu e omul și eroul zilei și el instrument nu se va face, însă cu oameni harnici va face causă comună. În momentele presinte, deci, sufletul e pentru, carnea cum e ? Faceți cum se poate dară națiunea și viitoriul ei asecurat să nu-l perdeți den ochi și apoi acela știi că zace numai în independință. Vai nouă de cumva se mai învârte roata așa cât să mai ajungă ungurii pe de-asupra; prin urmare vai și vai nouă de se nimicește autonomia patrii noastre prin unirea cu Ungaria, la care cas apoi românii a și încetat a mai esista în Austria; prin urmare înfioreze[se] până și copiii[i] de un astfel de act de ucidere, cu atât mai tare de o sinucidere care s-ar face prin o învoire la uniune. Strigați cu toții și faceți să strige tot românul că unia nu o vrea, fără numai mort și de la Monarcu nu poate aștepta astfel de recompensare tristă pentru fidelitatea avută și pentru sângele vărsat pentru tron.

Încât pentru casul cu plecarea ex[celenței] sale metropolitului la împăciuire, e rău că n-a mers, însă pe aici cugetăm că poate să urmeze și bine. Aceasta ca capii românilor să se înțeleagă amical în acestea giurstări, în adevăr e o condițiune esențială, însă de Șiaguna avem de a ne teme; deci să nu-l facem a se

prea încrede, ca nu preagânfat, să ne strice cumva și să fim cauți¹⁵, căci nece cei de partea lui nu-i cred toate, ci până unde merge bine respectă, iară mai încolo anathemă. Și despre aceia cum că n-are așa mare încredere eu sum convins din gura oamenilor însemnați de pre aici iară voi v-ați convinge pren o călătorie ce ați face în comisiune la Barițiu, precum v-am amentit și atunci v-ați convinge cum că semne de amicitie moderată merită Șiaguna iară încredere cu atențiune și numai cât pășește contra planului unguresc, pentru că de se coîntelege și acum cu magnații, precum făcu aici, atunci nu departe veți merge cu el.

Cel mai mare bine pentru națiune și mai secur triumf pentru sine l-ar câștiga metropolitul când ar chieama dânsul pre Barițiu la sene și la instrucțiunea ce voiesc a o da românii împăratului pentru regularea lucrurilor Transilvaniei carea se formulează de Barițiu, să se subscrie în locul prim și compunerea carea va veni cu ea la Viena să o influențeze cu cuvântu și cu bani, ma încă să veniți și unul din voi.

Acestea ar fi a se face și, ca să se facă faceți atent pre bătrânul, vorbiți apriat, nu umblați pitulați pentru că toți suntem oameni, prin urmare și el, apoi coîntelegerea împreună. Faceți-l atent și la aceia cum că Pop Augustin¹⁶ se poate înșela mai din mutle păreri, căci el, precum știu din funte secură, a promis tuturor tot numai să-l facă canonic, apoi unde este acest interes, de acolo nu e departe periclu. Aduceți-i aminte cum că a conversat aici în Viena și pre cale cătră dânsa și cătră casă cu unguri și aceștia i-a promis, precum mi-a spus și mie, multe, ci ungurii promet una și fac alta, orbesc ca să ucidă mai ușor. Să nu ne nutrim de sperarea în unguri, afară de a spera la o pescuire în tulbure, la un cas când ei ar începe o revoluțiune, precum se și gată, pentru carea însă iară caută românii să-i aștepte gata și mai gata decât în 48, când vor trece țarmurii patriei, pentru ca să [le] răpească subsistinția și drepturile. Cu un cuvânt, nu ni se poate comânda destulă cauțiune față cu unguri și să ne stea ca condițiune nemișcată a amicitiei drepturile sânte a națiunei aduse mai sus, adeca autonomia T[ransilva]nii și celelalte, afară de cari nu e pace. Așa judecați și pe Gusti¹⁷, așa judecați și pre oricine nu s-ar arăta defensore a sântei dreptăți !

Când scriu acestea foarte aş dori să nu le luați în răs și aceasta cu atât mai tare cu cât că nu sunt numai părerea-mi ci sunt cunoștința culeasă din convorbirea cu cons[ilierul] V. Pop și cu secretariul Babeș, cari tot de acestea cântă, adecă, ferire de credulitate în unguri și batere de-adinsul pentru drepturile românilor, pentru că celui ce bate i se va deschide și pășire cu energie și resoluțiune pentru că „*audaces fortuna juvat*”; vezi pre unguri !

Aștept cu o dorință a vedea cele ce vor fi, în convingerea că eu încă făcui aceia sa poată fi. În sperare că nu voi fi scris acestea în deșiert, [î]mi închid epostola, încredințându-ți să-mi spui destilinita reverință M.O. Domniei sale, D-lui Tarția și salutare tuturor cunoscuților iară pe tine sărutându-te rămân al tău amic

Ioane Bob

Viena, 18 noembr. 1860 st.n.

M-aș bucura când mi-ai scrie cum că ce ați cugetat la aceasta. De nou vi-o repetesc să nu așteptați mură în gură, pentru că lipsa o vedeți, apoi competența vi se comandă prin faptele predecesorilor și exemplul fraților din Beiuș; apoi curagiul vi-l însuflă semțiul de demnitate și amoroarea cătră națiune și aceasta cu atât mai tare cu cât nește pretensiuni ca acestea ca de tot sânte și drepte, nu numai că [nu] sunt periculoase (ce încă n-are de a ne împedeca în giurstări de acestea când ne stau toate în kotzka), ci cu acestea probabile că vom fi ajutamați aici în cele înalte, ca un contrapond aroganții magiaronilor. Apoi curagiu, n-așteptați de la bătrâni ci dați-le voi lor.

N.B. În zilele trecute auzisem cum că Mitropolitul ar fi fost chiebat la Viena și-l așteptăm. Ce-a fost adevărat în lucru nu știm. Asemenea cerculă fama acum, cum că ar fi să se denumească acum pentru T[ransilva]nia de cancelariu Dorgo¹⁸ ? pe când până acum auziam despre Miko și Kemény¹⁹ și speram pe Pop, consiliarul. Ce va fi din toate vom [vedea], fără să știți că de veți fi vii va fi bine.

N.B. Aici la Universitate să rădică și catedră de limba r[om']nă și se vor preda prelegeri, precum auzii de un italic.

[Adresa:] Domniei Sale, Domnului Ioane Moldovan, Profesor în Gimnasiul Archiepiscopesc, per Temesvar, Carlsburg et N. Enyed zu Blasendorf în Siebenbürgen.

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr .274, f. 27-28.

¹ Iosif Tarța, profesor la Seminarul și gimnaziul din Blaj.

² Vasile Popescu (1835-1908), absolvent al teologiei la Viena, secretar al cancelariei mitropolitane din Blaj, profesor la gimnaziul din Blaj (1860-1865), preot în Jucul de Jos.

³ Iacob Bologa, funcționar judiciar român, din 1861 consilier gubernial.

⁴ Nicolae Maniu sau Manu (1796-1865), profesor la Blaj, preot și protopop unit al Sibiului, apoi rector al Seminarului blăjean.

⁵ Petru Bădilă sau Bodilă, protopop ortodox al Sibiului.

⁶ Ioan Pușcariu (1824-1911), funcționar superior român, membru al Academiei Române.

⁷ Vasile Ladislau Pop.

⁸ Vincențiu Babeș.

⁹ Atanasie Marienescu (1830-1915), doctor în drept la Viena, funcționar, folclorist, arestat în 1860 de autorități, la instigarea, după unele informații, a episcopului Erdeli.

¹⁰ Kővári – Chioreanu Teodor, profesor și director al Gimnasiului greco-catolic din Beiuș.

¹¹ cu îndrăzneală.

¹² Vasi Erdeli (1794-1862), episcop greco-catolic al Oradei.

¹³ copie.

¹⁴ citim.

¹⁵ prudenți.

¹⁶ Augustin Pop, protopop unit al Albei Iulii, filomaghiar.

¹⁷ Augustin Pop.

¹⁸ Gabriel Dorgo, funcționar superior român în Transilvania.

¹⁹ Mikó Imre, Kemény Ferencz, guvernatorul și, respectiv, cancelarul aulic al Transilvaniei din decembrie 1860 până în septembrie-octombrie 1861.

Brașov, 18 noiembrie 1860

Escelenția voastră preasfințite părinte, arhiepiscop și Mitropolit !
Onorabilă deputațiune națională !

Subscrișii locuitori din ținutul Brașovului lipsiți cu totul de un organ național mirenesc vă roagă pe escelenția voastră și pe pnor. deputațiune națională ca la timpul acesta de o cercare să binevoiți a lua în considerațiune și următoarele puncturi de rugămintă către Maiestatea sa c.r. apostolică și către viitoarea Dietă.

Națiunea română din Transilvania mulțamește Maiestății sale c.r. apost., cum că prin preainaltul său autograf din 20 octobrie a binevoit a sancționa din nou autonomia Marelui Principal al Transilvaniei. Mai departe, cunoscându-se din cuprinsul preain. Diplome împărătești cum că starea politică a Transilvaniei s-a readus la cea dinainte de a. 1848, iară din autograful de la 20 oct. sunător către esc. dn. Ministru Rechberg, pentru Transilvania aflându-se cum că totuși acea stare va trebui să sufere schimbări afund pătrunzătoare, națiunea română îngrijorată de sineși dorește a spune la Prea Înaltul Tron următoarea rugămintă:

1. Națiunii române transilvane să i se dea voie a-și renoi în public jurământul său din 3/15 mai 1848.

2. Națiunea română să-și poată enunța din nou libertatea și autonomia sa națională care Maiestatea sa c.r. Apost. să se-ndure a o ajuta ca să scape odată de jugul constituțiunilor vechi transilvane, care au șierbit spre nimicirea naționalității și libertății poporului. Prin urmare, națiunea română să scape de Constituțiunile Aprobate et Compilate, de Decretul Tripartit al lui Verböczi și de statutele sașilor.

3. Să se lase națiunii române Condica civilă universală și Condica penală austriacă până la o revisiune legală prin potestatea legislativă iară pe lângă aceleaș să se introducă și procedura publică și verbală, cum și tribunalele de jurați.

4. Națiunei române să i se dea garanția libertății personale sau adică libertatea personală a fiecărui locuitor să fie asigurată de arestări, călcări de case ș.a. numai la prepusuri.

5. Libertate de tipar fără cauțiune, mărginită numai prin legile penale.

6. Drept de însoțiri și reuniuni sau adunări.

7. Dietă generală transilvană constitutoare, compusă din deputații tuturor trei naționalităților, adică ai românilor, ungaro-secuilor și sașilor.

8. Acei deputați să se aleagă de către fiecare națiune în puterea unei legi electorale ale cărei temeliile să fie etate maiorenă, viața nepătată, proprietate de

patru fâlcii (jugări) pământ sau în altă avere nemișcătoare în valoare de 400 f.v.a. în comunități mai mari de 400 de suflete locuitori sau de 200 f.v.a. în comunități mai mici de 4000 de suflete, sau censul de contribuțiune dreptă minimum 5 f.v.a.

Preoții, oficialii publici, profesorii, doctorii de orice facultate, avocații, artiștii, notarii, învățătorii comunali, se vor bucura de dreptul alegerii tocma și dacă nu ar avea proprietate imobiliară sau nu ar plăti contribuțiunea dreptă până la 5 florini, pentru că știința lor și vocațiunea este în sineși un capital.

Ales poate fi orice individ pământean, fiu al respectivei națiuni, carele se bucură de încrederea publică și are etate de ani 30.

De la fiecare 20 mii suflete să se aleagă câte un deputat dietal. Spre acest scop alegătorii originari să aibă dreptul a trimite din fiecare comună mai mică de una mie suflete câte unul, iară de la comune mai numeroase tot de la 500 suflete câte un deputat alegător la respectiva pretură, unde aceștia vor alege pe deputatul dietal.

Această lege electorală să fie provizorie, adică numai pentru alegerea la Dieta constituitoare căci apoi aceasta e destinată a elabora o lege electorală definitivă spre a se supune prealaltei sancțiuni.

9. Împărțiala de acum a Transilvaniei să fie păstrată numai până după închiderea dietei constituționale, după ce tot aceea va avea să propună și un proiect de lege privitor la împărțirea politică și națională a Transilvaniei.

10. Tot aceea dietă să fie însărcinată a decreta proiectul de împărțire cu strânsă privință la înlesnirea administrațiunii și cu cea mai putincioasă respectare a diferențelor naționale.

11. Națiunea română pătrunsă de realul mare adevăr, cum că numai o administrațiune și legislațiune cât se poate mai națională poate fi pentru dânșii fericitoare, să roage după exemplul părinților săi ca în toate acele ținuturi pe unde locuitorii sunt toți români, oficialii sau deregătorii încă să se aleagă și denumească numai români, iară în ținuturi amestecate să se observe o proporțiune în toată privința dreptă luată după numărul sufletelor fiecareia dintre cele trei naționalități română, ungaro-secuiască, săsească. O minoritate însă mai jos de douăzeci percent a numărului sufletelor în comunele și ținuturile amestecate nu va avea dreptul de a pretinde împiegarea de amployați naționali. Ci amployați ieșiți din asemenea minoritate genetică se vor recunoaște la oficialii naționalității politice mai mari în acea comună sau ținut.

12. Limbile parlamentare și de legislațiune să fie în Transilvania pe viitor două româna și ungureasca, precum fuseseră mai nainte latina și ungureasca. Iară limba germană să fie recunoscută ca până aci, numai în municipiile săsești.

13. Gubernul provincial încă să fie îndatorat a tracta și elabora în două limbi româna și ungureasca.

14. În comune, preture și prefecture va predomină acea limbă pe care le vor adopta reprezentanții legali ai acelorăși de bună voia lor.

15. Națiunea română se roagă pentru schimbarea legii de recrutare mai vârtos în favoarea tinerimii studioase din gimnasiul mare, politehnic și de la facultăți pentru ca să fie scutiți toți cari au eminenții și prime.

16. Națiunea dorește statorirea inamovibilității oficialilor în ramura judecătorească.

17. Deregătorii politici să se aleagă pe câte cinci ani; să fie realegiuri fiecare după purtările lor.

18. Deregătorii cu purtări patriotice și folositoare națiunii să fie asemnați de pensie la timp de bătrânețe și neputință.

19. Oficiile așa numite cardinale din Transilvania să se împartă după naționalități atât la Gubern, la Cancelaria Curții, la Tesaurariat cât și la Înalta Curte Apelativă.

20. Românii în Senatul Imperial să fie reprezentați în proporțiunea numărului lor.

21. Autonomia bisericească a românilor de ambele confesiuni care se află cutreierată din temelie și aproape de agonie să nu mai fie împedecată sub nici un fel de pretest în desvoltământul ei.

22. Maiestatea sa c.r. Apostolică să fie rugată a dona din fiscalități câte un domen de diecare diecesă română spre a-și putea trage un venit asigurator de spesele cele mai neapărate ale seminariilor și școalelor centrale diecesane.

23. Tribunalele urbariale de cătră care poporul asuprit în partea mai mare a țării și-a perdut toată încrederea, să se supună la cea mai strânsă controlă.

24. Pentru ca națiunea română să se pună în stare de a-și putea răspica și mai lămurit voințele și dorințele sale cere deschiderea cât mai curând a unui congres național general la care să meargă deputați tot de la câte una mie suflete unul.

Pentru locul ținerii de congres românii de știință să-și descopere voința lor în scurt prin jurnalele naționale.

25. Până la deschiderea congresului și chiar până la înființarea dietei constituționale, națiunea mai cere ca oriunde dânsa se află formând comuna politică să formeze jurații comunei iară pe firea [!] reprezentanții bisericești câte o comisiune consultatoare asupra treburilor patriei și ale națiunii.

26. Cu privire la năpăstuirile de care au suferit românii locuitori pe pământul regesc, ei își păstrează dreptul de a pretinde ridicarea lor întru înțelesul rugăminții dietale de la 1842 așternută de cei doi episcopi.

Brașov, în 18 novembre 1860

Iuga Titu; Iuga Leka; Stan Graur; Davide Almășian, prof. gimnasial; Ieremia Verzea, paroh; Vasiliu Breanu, profesor; B. Baiulescu, preot provi.; Radu Popa, paroh în Satulung; Eulampiu de Ferescu; Ioan Pop; Demetru Iuga; Nicolae Pop Orghidan; Vasile Lacea senior; Dimitrie Cioflec; Opr. P. Sfetja;

Nicolae Orbonaș de Jinga; Ioan Gorcescu, notar; Nicolaus Pop; S. Păsăriu; Johan Stănescu; I.T. Popescu; Nicolae Birtiu; Ioan Persan; Ștef. Iosif, prof.; Radu Popovici; Constantin Panțiu; Nicolau T. Gorun; Ioan Florian; Lapedatu David; Radu Pascu; [indescifrabil]; Const. I. Popa; George Anca; Constantin Nicolau; Johan I. Ilie; D. Termia; Nic. Vențe; Andrei a Popovici; Dimitru Alisiu; R. Manițiu; Gerasim Popovici

Original. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1861-123, f. 33-36; publ. în „Gazeta Transilvaniei”, XXIII(1860), nr. 50 din 8 noiembrie; „Naționalul”, III(1860), nr. 93 din 24 noiembrie, T.V. Păcățian. *Cartea de aur ...*, II, Sibiu, 1902, p. 133-136.

162

Timișoara, 19 noiembrie 1860

1. Autonomia, adică poziția neatârnată a Banatului Timișorean și a Voievodinei, de Țara Ungurească.

2. Un teritoriu român, cu subordonarea, încât e cu puțință, a tuturor românilor din Banat sub teritoriul acesta, care spre însemnarea caracterului său național, să poarte numele de căpitanatul român.

3. Garantarea vieții naționale a poporului prin concederea de instituții constituționale și întemeierea pe viața poporului.

4. Șeful politic al căpitanatului român să poarte numele de căpitan român și să fie român de naștere.

5. Limba română să fie limba oficială în administrația politică și juridică a căpitanatului român.

6. Libera alegere a căpitanatului român prin popor, rezervându-se întărirea lui Maiestății sale, precum și a tuturor oficialilor publici, care din propunerea de trei a căpitanului se vor alege.

O fracțiune neînsemnată din adunare fu pentru anexarea condiționată cu Ungaria.

„Gazeta Transilvaniei”, XXIII; 1860, nr. 53 din 19 noiembrie, p. 221; vezi și T.V. Păcățian, *Cartea de aur ...*, II, Sibiu, 1902, p. 130.

163

Alba-Iulia, 21 noiembrie 1860

Bălugrad, 21/11/1860

Nene Georgiu !

Află că a trecut astăzi mitropolitul spre Viena, ca să conducă deputațiunea ce se decretase încă în Sabiniu. Sfinția sa ne arată o scrisoare a Șagunei prin care

acest bun părinte îl provoacă ca cu veri ce preț să ia pe umerii săi sarcina asta¹. Ne spune că la scrisoarea lăudată fu aclesă și un fel de petițiune compusă de Dumitru Moldovan către maiestate², ce ar avea a o subscrie și da aceluia, deputațiunea ar fi ”mulțămită pentru autonomie și rugare ca cancelarul să fie român” etc., după cum se dezbătuseră în Sabiniu, nepomenind despre votul curiat, ci apăsând mai mult pe numerozitatea, purtarea greutăților și alte merite mai proaspete ale națiunii românești.

Această crochie de petițiune o retimiseră blăjenii cu unele observațiuni la Sabiniu, care ar fi de a se mai băga sau alătura la cuprinsul ei. Altfel Bătrânul³ e de aceea părere – ca și noi – că acea petițiune se va formula mai bine chiar în Viena, după ce vom afla mai bine situațiunea și starea lucrurilor. D-ta încă ai fost formulat o petițiune⁴, cum e oare de nu o arată baronul Șaguna și a d-tale ? De nu vei putea veni și face destulul cererii și dorinței noastre a tututror încalte trimite în copie conceptul aceleia ca să ne folosim de el. Bătrânul va trage în Viena la Hotel Stadt London. De când e Șuluțiul nu l-am văzut așa bine dispus și cu curaj ca acum; e tot foc și e în stare să declare război la toți, de nu ne vor asculta și împlini dorințele. La astă rezoluțiune și curaj a sântii sale, pare-mi-se, că a contribuit foarte mult la resolvirea celor 8.000 fl. ce îi trimiseră în anul trecut economiștii austreici și acum îi resolviră iară, ca din bun senin, dându-i o dată 16.000 în obligați[iuni].

Pe la noi sunt tare aplecați unii dd. și magyiarii se făcură foc mai astă săptămână, spunându-le eu, că uniunea ce o făcură ei ca cu *Sturm*, în 1848, e tare problematică; noi nu o cunoaștem de bună, așa cum e și s-a făcut. „E bine, d-le, așa suntem iară unde am fost în 1848. Reacțiunea e pe față”, îmi ziseră. „D-voastră nu ați învățat nimic în aști 12 ani”; așa nu vom scăpa noi niciodată de civilizatorii aceștia și cei vreo doi magy[ari] din Transilvania mai bine să moară decât să vrea și să primească altceva, decât cosntituțiunea din 1848 cu toate ale ei. Cu toate acestea din unii articoli mai noi a[i] lui „Magy[ar] Sajtó” și „Pesti Napló” și mai vârtos din nr. 260, deto 18/11 al acestui din urmă se pare a se mai îmblânzi. cel puțin jurnalistica fraților maghy[ari] vis-à-vis cu sârbii și croații.

Oarecine să fie pus în „Vasárnapi ujság” cina și petrecerea noastră din Sala Pânilor de acolo ? *Axinte român tábornagy*⁵; caută-l de curiozitate.

Dacă te-ai rezolvi să vii la Viena, te-aș aștepta să mergem prin Abrud ver Lugoj să mai facem o cină bună ca să impună; vezi bine că atunci va trebui să mă oprești prin telegraf pentru că altfel mă voi lega de Popasu și ceilalți brașoveni, care cred că vor veni mâine, poimâine. Sărut mâna doamnei. Salută și sărut pe d. Nica, Maria, etc.

Al d-tale sincer,

Axentie

Original, B.A.R., București, Mss. rom. 992, f. 283-284.

¹ Vezi supra. doc. Sibiu, 16 noiembrie 1860.

² Vezi supra doc. [Orăștie], 12 noiembrie 1860.

³ Mitropolitul Șuluișu

⁴ Vezi supra doc. [Brașov, 8 noiembrie 1860].

⁵ Generalul român Axente, în „Vasárnapi Ujság”. VII(1860), nr. 47 din 18 noiembrie.

164

Sibiu, 21 noiembrie 1860

Sibiu în 21 noiembrie 1860

Frate Dimitrie !

Mitropolitul s-au pus în capul deputațiunei. Astăzi pleacă către Viena, unde va sosi sâmbătă. Conceptul tău¹ l-au primit cu adaosu că locul de adunare pentru comisiune² sub cancelariul viitor să fie sau Bălgardul sau Sibiul.

Eu informai astăzi în scris pe fratele nostru Vasilie Pop din Viena despre toți pașii noștri și i-am promis că totdeauna te voi ruga să trimiți și lui o copie din conceptul acela cu adaosul împărtășit fratelui Vasici, prin epistola din 17 ale luni aceștia.

Fă-o aceasta, frate Dimitrie, cât mai în grabă și nu mă întreba de cauza provocării aceștia pentru că n-am acuma temp ca să ți-o împărtășesc.

Al tău amic

Agolob³

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 258, f. 6.

¹ Vezi doc. Sibiu, 12 noiembrie 1860.

² Referire la Conferința regnicolară pentru dieta Transilvanici preconizată în actele imperiale din 20 octombrie 1860.

³ Anagramă: Iacob.

165

Sibiu, 22 noiembrie 1860

Escelență !

În urma mult prețuitei epistole a eselenței voastre din 6/18 l[una] c[urentă] precum și a telegramului de astăzi din Orăștia, mă grăbesc a vă împărtăși în alăturare petițiunea către maiestate îndreptată și subscrisă de către cei mai aleși bărbați de aicea¹, lăsându-se loc gol pe partea cea dreaptă a aceleia pentru subscrierea eselenței voastre și a celorlalți membri ai deputațiunei noastre.

Cele ce s-au lăsat afară s-au socotit de superflue, atingându-se de modul reprezentațiunei carele are și așa de a se stabili prin comisiunea înființândă, iară cele ce se mai adausera sunt adause cu coîntelegerea eselenției voastre și a celorlalți domni de aicea, adecă în privinția punctului al 3-lea, în sfârșit.

Pre lângă care, poftind de la atotputernicul Dumnezeu ca să reîntregească sănătatea eselenției voastre și să vă înlesnească călătoria aceasta spre ajugnerea țintei dorite naționale, am onoare a mă însemna cu deosebită reverință al eselenției voastre plecat serv

Andrei, bar. de Șiaguna
ep[isco]p

Sibiu, 10/22 noemvre 1860

Original. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Blaj, 1861-123, f. 7.

¹ Vezi doc. Sibiu, 12 noiembrie 1860.

166

Viena, 22 noiembrie 1860

Preaonorate Domnule !

Aseară mi-a împărtășit d. Babeș¹ o epistolă a d-voastră în care vă exprimați îngrijirea pentru venitorul nostru și dorirea d-a afla calea cea directă pe care să pășescă acuma românii !

Ce se ține de îngrijire și temere că nici acuma nu vom ieși la limanul dorit, această îngrijire o avem cu toții, trebuie s-o aibă tot românul adevărat. Îngrijirea aceasta e întemeiată; cauza ei este dușmănia celor cu cari au de a face românii, de o parte, iară de alta lipsa bărbaților cu o stare și vază impuitoare. În contra acestor cauze, ca alor doi inimi puternici, e greu a te lupta cu speranță de reușire !

Că nu avem un organ național caro să poată reprezenta națiunea acolo și când se poștește, e adevărat un rău mare, însă în prezent nu se pot lăuda, nici ungurii, nici sașii, cu un astfel de organ. Că nu avem aristocrați ca ungurii, cari să se adune în Cluș, ori magistrați ca sașii, e adevărat rău, însă noi încă avem comune românești, dară apoi episcopi românești cu capitulele lor, cari mai bine trebuie să știe cari sunt doririle românilor, și cari sunt chemați a privighia și gravaminele poporului lor încredințat a le face cunoscute și a cere vindecare acolo unde se cade.

Exemplu pot avea în primatele Ungariei²; ei nu se pot teme că le va lua cineva pânea din gură, cum trebuie să se teamă un biet de amplorat !

Că de la frățietatea ung[urească] și săsească nu putem aștepta nici un bine, trebuie să fim convinși; dacă vrem să ieșim la ceva, trebuie să ne punem speranța

numai și numai în noi. Nici de acolo nu avem să așteptăm mult, de unde a fost dedat românul până acum a aștepta³. Videm pe ce cale a pornit cel vechi ajutor al [l] românilor ! Să ne cunoaștem drepturile și să nu lăsăm a ni se călca nimica din ele; să nu așteptăm și să nu ne lăsăm pe iubirea de dreptate a fraților (nefrați), că ne vor da și porțiunea noastră din drepturi afară, fără acolo unde va fi vorba de împărțire să fim și noi îndrăsneți a da putere pretensiunilor noastre !

Ce se ține de Comisiunea în spe.⁴ (câte cu 5 indivizi din fiecare națiune), eu în aceea – chiar de se va înființa așa precum scrieți – ce încă nu se știe, nu aș afla un rău așa mare; că lasă că acel mod de a compune Comisiunea se vede a fi fundat în legile de mai nainte, pe care diploma imperatului – în mare parte le recunoaște; rezultatul desbaterilor acelei Comisiuni va atârna mai mult de la temeiurile, de la principiile de drept, ce va aduce una și alta națiune sau reprezentanții ei, pentru esta sau ala mod de reprezentațiune, de alegere; fără nu de la numărul membrilor, fiindcă acea comisiune nu va putea face conclus, după cum fac judecătoriile, per pluralitatem votorum. Să fie numai acei 5 români oameni cu cap, energie și bărbăție, apoi vom putea aștepta mult de la ei, deși cu număr mic.

Decisiunea va urma, după cum cuget eu, de la împăratul, în ea va avea mare influș cancelarul; așa pentru noi e momentuoasă întrebarea cine va fi cancelar ? Până acuma se vorbește de Gr. Mikó⁵, Kemény⁶, Béldi⁷ (Fin[anz] Direct[or]) și în urmă și de Gr. Nádasdy⁸; de la esta din urmă am mai putea aștepta bine; de la cei doi mai că nici pic ! Unde să scăpăm ? În cine să ne punem speranța ? Răspunsul e greu și trist ! În timp, în D-zeu și în brațu românului. Să fim cu răbdare ! Dacă nu vom căpăta acuma ce dorim, vom căpăta doară de altă dată; numai să nu ne desperăm și să nu [ne] lepădăm și de puțin, dacă nu ne dau tot !

Cu drept așteptați inviațiune și învățătură de la noi în privința celor ce aveți de a face, fiindcă noi suntem lângă barometru și trebuie să știm ce timp va fi ! Însă, durere, că nu vă putem da nici o învățătură, nu știm singuri că ce e de făcut ! Intențiunile guvernului nu le aflăm, noi, ba și alții mai aproape, nu; se lucră fără sistemă, facem experimente, că nu au fost destule cele de 12 ani ! Cu un cuvânt, nu avem nici o cinosură de care să ne ținem și să putem calcula unde țintește guvernul, și așa dară pe care cale trebuie să mergem ca să ajungem la țintă.

În astfel de împrejurări e greu, ba cu neputință a te orienta, dară apoi a mai da inviațiune la alții ! Tot ce poate omul să facă e, ca să nu lase a i se pune piciorul pe gât, a i se călca dreptul proclamat de Maiestate, și a mai dispune [de] noi fără de noi ! Să nu dormim și să nu așteptăm ca alții să ne bage lingura în gură.

Croații aud că vreau să se declare pentru uniunea cu Ardealul, adecă să fie sub cancelaria Ardealului; li frică de unguri, și nu fără temei, că i-au fript și-i vor mai frige !

Noutăți nu avem nimica, adecă afară de cele ce se știu din gazete.

V-aș fi scris încă câte ceva și pentru „Gazetă” ori „Foaie”, dară nu mă lasă timpul, însă totuși cât de curând vă voi trimite niște reflexiuni asupra articolului lui Schuller din „Transilvania” despre ortografia română !

O rugare am, să binevoiți a face dispozițiune ca pe fășioara sub care mi se trimite „Gazeta” să mi se tipărească numele așa precum mi-e: adecă Popp iară nu Papu, nu știu de unde am venit eu la acest nume ! Mie nu mi mai urât a-mi videa schimbat numele și scris întru atâtea forme, cât la urmă nu mi-i nici cunoscut. Vă rog, dară, a dispune la Espeditură ca să-mi lase numele meu precum l-am erezit de la tatăl meu, iară nu după cum mi l-au batjocorit ungurii punându-i cușma românească în coadă.

Trebuie să vă mai aduc aminte o dată că eu nr. 36 a „Gazetei” și „Foaiei” nu l-am căpătat, chiar în care a[u] ieșit principiile mele de ortografie cu litere latine⁹.

Dacă nu veți putea scoate nimica din epistola aceasta a mea spre împăștieră îngrrijirei și spre luminarea și arătarea calei cei adevărate către fericirea românilor, apoi să faceți bine să iertați că zău singur sum în stare ace[e]a încât bucuros aş cere și aş primi svat de la cineva în privința celor ce sunt de făcut; nu mă pot orienta că v-aș fi scris mai de mult.

Cu acestea am onoare a mă însemna al p.o. D-voastre sincer onorator

Popp

Viena, 22 nov. 1860

“Transilvania” LIX, nr. 2/1928, p. 110-112.

¹ Vincențiu Babeș.

² Scitovski János (1785-1866) primate la Ungariei, arhiepiscop de Esztergom.

³ Referire la Casa de Austria.

⁴ Conferința interetnică a Transilvaniei preconizată în 20 octombrie 1860.

⁵ Mikó Imre

⁶ Kemény Ferencz

⁷ Béli Ferencz

⁸ Nádasdy Ferencz

⁹ „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, XXIII(1860), nr. 36 din 30 august

167

Sibiu, 24 noiembrie 1860

Sibiu, 24/12 9-bre [1]860

Frate Dimitrie¹ !

Primii tocmai acumă scrisoarea de eri (1/2 oare dim[ineata]) și mă grăbesc a-ți răspunde că adresa, subscrisă de mai mulți dintre noi s-a trimis alaltăieri, prin poștă, în primirea D-tale; cred că va fi ajuns. Din care vei vedea ce schimbări s-au făcut în ea². Eu am primit toate ale D-tale și le-am arătat și trimis la locurile lor și, ce s-a aflat în lipsă, s-au primit. D. Dunca și Arduleanu³ nu au vroit să subscrie adresa, alți nu erau pe acasă.

Astă dimineață, la 7 oare plecă și părintele Popazu, care va fi sosit acolo și veți fi înțeles mai bine, căci eu i-am explicat unde șezi ca să te caute. Căci nu ți-am răspuns, cauza este d. Bologa, care îmi zicea că ți-ar fi răspuns la unele ca aceste.

Văzut-ai programa națională din Brașov, care face mult sânge rău la unii și alții³. Alte lucrări însemnate nu avem, decât o grijă mare pentru cele viitoare. Dumnezeu să ne ajute !

Fii sănătos cu toți ai D-tale !

Al D-tale frate

Pavel

Original. A.N.D.J., Cluj. F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 267, f. 24-25.

¹ Despre Dimitrie Moldovan, vezi *George Bariț și contemporanii săi*, vol. V, București, 1981, p. 105-166.

² Vezi doc. Sibiu, 12 noiembrie 1860.

³ Paul Dunca, Ioan Aldulcanu, în 1860 funcționari superiori români la Sibiu.

⁴ Vezi doc. Brașov, 18 noiembrie 1860.

168

Făgăraș, 25 noiembrie 1860

Abschrift. 70-861/Praes[icial]

Euere kaiserliche königliche apostolische Majestät !

Die aus sehr zahlreichen adeligen und boeronal Familien aus beinahe der Helfte des ehemaligen ersten Romanen Grenz-Regiments und aus andern freien Bürgern und befreiten Unterthanen bestehende, in 74 Ortschaften auf 35 [Quadrat] Meilen, über Achtzig Tausend Seelen zählende romanische Bevölkerung des ehemaligen Fogaraser Districts (Terra Blachorum) nimmt sich die allerunterthänigste Freiheit Euerer Majestät für die mit dem allerhöchsten Diplome vom 20. Oktober l[aufendes] J[ahr] ertheilten Grundrechte ihre homagiale Huldigung auszudrücken, gleichzeitig aber auch folgende allerergebenste Bitte vor den Stufen des allerhöchsten Thrones zu bringen.

1. Nachdem der Fogaraser District mit der einzigen Ausnahme des unbedeutenden gemischten Marktortes Fogaras, wo die Majorität der Bevölkerung aber dennoch die Romanen ausmachen, ausschließlich einen romanischen geschlossenen Bevölkerungskörper bildet, welcher gar keine andere als die romanische Sprache spricht, bitten wir Euere Majestät allergnädigst zu verfügen, daß die Amtsgeschäftssprache bei den Districtual-Centralbehörde nach allen Zweigen die romanische sei.

2. Nach dem ferner alle Districts-Verhältnisse einen romanisch nationalen Charakter haben, nachdem die Hebung des gänzlich darnieder liegenden Schulwesens, die Regelung der Besitzverhältnisse in dem ehemaligen Grenzbezirke, die Ordnung der Urbarialangelegenheiten, die Handhabung der romanischen Geschäftssprache in allen Gemeinden, und anderer Gemeininstitutionen nun unter der Leitung eines aus der Mitte der Romanen entnommenen Districts-Chefs zur allgemeinen Befriedigung gelöst werden könne, einerseits, ander[er]seits aber der von Euerer Majestät aufgestellten Grundsatz der Gleichheit vor dem Gesetze es erfordert, daß bei der Besetzung der Aemter auch auf die romanische Nation die gebührende Rücksicht genommen werde, geruhen Euere Majestät für diesen District einen Ober Capitän aus der Mitte der romanischen Nation, womöglich aus diesem District allergnädigst zu ernennen.

3. In Beziehung des letzteren Wunsches erlauben wir allerergebenst Eurer Majestät, auch einige für jenen Posten geeigneten Individuen aus unserer Mitte zu empfehlen, welche neben den allgemeinen Befähigungs-Eigenschaften, sowohl das allgemeine Vertrauen genießen, sondern auch mit einer besonderen Treue und Hingebung für den allerhöchsten Thron auszeichnen; und zwar:

a. den pensionierten Major Georg v[on] Popa, Grundbesitzer in Vaida Retsa¹, welcher in den Jahren 1848 u[nd] 1849 dem Blasendorfer Districte als politischer Chef vorgestanden ist.

b. den k. k. Bezirks-Vorsteher in Sarkani², Johann Puskas, alias Puscariu, Besitzer eines adeligen Gutes in Cuculata³, welcher seit 12 Jahren als politischer und judizieller Bezirks-Chef mit einer besonderen [Tüchtigkeit] fungirt.

c. der k. k. Bezirks Vorsteher in Radnoth⁴, Mateu Pap Gridann⁵, Grundbesitzer in Grid⁶.

Euerer Majestät

Die romänische Nation überhaupt, und insbesondere die Romanen Grenzer haben für ihren Kaiserlichen Herrn Gut und Blut geopfert, und haben von Euer Majestät immer die wohlwollensten Zusicherungen einer väterlichen Gnade erhalten, mit voller Zuversicht sehen sie daher einer gnädigsten Entschließung über ihre Bitte entgegen.

Stets allertreu und gehorsam.

Euerer Majestät

ewige Diener

folgen die Unterschriften der 74 Gemeinden.

Im Fogarascher Districte

am 25. November 1860.

[Notă finală] Abschrift der Petition an Seine Apostolische Majestät wegen Bese[t]zung der OberCapitäns Stelle im ehemaligen Fogarascher District.

¹ Vaida-Recea, sat, comuna Reccea, județul Brașov.

² Șercaia, sat, comună, județul Brașov.

³ Cuciulata, sat, comuna Hoghiz, județul Brașov.

⁴ Iernut, sat, comună, jud. Mureș.

⁵ Matei Pop Grideanu (Grindeanu), jurist, magistrat la tabla regală din Târgu Mureș, apoi deputat la Dieta de încoronare din Pesta.

⁶ Grid, sat, comuna Părau, județul Brașov.

169

Abrud, 25 noiembrie 1860

Dorințele românilor din Munții Apuseni ai Transilvaniei

Ecaretatea și autonomia națională e pronunțată de repetate ori de pe tron. Aceste condițiuni de viață a orice națiuni până când le nutream și noi în inimile noastre, până când ele creșteau și se dezvoltau cu viața noastră – principele le dete expresiune și le proclamă de unicul fundament la reconstituirea imperiului, de unicul mijloc la fericirea și prosperitatea popoarelor, de unica cale ce duce la realizarea principiului suprem de drept și dreptate.

Depinde acum de la națiuni chiar, a demonstra mai departe mijloacele de realizarea ecaretății și autonomiei naționale pronunțate în principiu; ele aci au dreptul de a se consulta, de a decide și a delibera; acest drept al națiunilor nime nu-l poate nega sau ignora: principele însuși l-a recunoscut. Așadar și Românilor, ca națiune recunoscută în imperiu încă le compete acest drept: principele nu li l-a denegat. Indivizii unei națiuni sunt părțile ei constitutive, sunt membri, sunt factorii ei; asemenea națiunile imperiului nostru sunt părțile lui constitutive, sunt indivizii, sunt membrii, sunt factorii lui. De aci, un membru al Imperiului ca partea lui integrantă, adică o națiune ca și alta e liberă, una nu poate avea mai mari sau mai multe drepturi ca celalaltă, una la alta nu mai poate fi supusă; la oricare îi compete dreptul de unitate, libertate și independență perfectă națională. Acest drept e caracterul înăscut, nedespărțit și etern al personalității naționale. Așa membru al imperiului e și națiunea noastră; așa drept de personalitate națională are și ea.

Toate națiunile și cu atât mai vârtos românii recunosc acest drept și-l pretind pentru sine, toate națiunile se consultă despre realizarea acestui drept, românii încă nu pot rămâne îndărăt; ei încă se consultă, ei încă vorbesc și scriu, ei încă dau programe. Asemenea programă am văzut în „Gazeta Transilvaniei” din acest an, nr. 50, care se zice Programă Brașovenilor¹; iar în nr. 51 am văzut două programe sau proiecte dintre cari unul se zice Proiectul sibienilor², celălalt proiectul Orăștie-albacarolinean³.

Toată lumea română va aștepta ca și românii din Munții Apuseni ai Transilvaniei încă să iască în public cu un proiect sau programă națională. Românii de aici însă tac până acum, ei sunt mai mult oamenii faptei decât ai programelor. Se consultă și ei și s-au consultat despre cauza națională poate chiar atunci când se consultau frații lor din Brașov, Sibiu, Orăștie și Alba-Carolina; n-a ieșit însă în public cu nici un proiect și nici o programă pentru că sunt convinși, de o parte că proiectul s-ar fi caracterizat de proiect al Abrudului sau al moților și pe drept ca proiect parțial; știu apoi, de altă parte că un proiect adevărat și curat național numai într-o adunare generală a toți românilor se poate face. Pe când eram de acest cuget și pe când eram convinși, convecțiune ce o avem și acum, că orice programă de vrea a fi într-adevăr națională nu-și poate fixa alt punct de plecare decât numai și singurul: unitate, libertate și independența națională – pe atunci iacă ne veniră programele mai sus memorate. Nu putem nega spiritul de bucurie inebriantă [!] ce a cuprins inimile noastre când am văzut că aceeași idee și aceeași cauză a ocupat mințile românilor în același moment ! ci, aceasta încă nu e destul; noi, precum în fine așa și în mijloace avem de a fi una; și fericită va fi acea minte și inimă română care ne va arăta aceste mijloace. Ce să facem dar ? Să intrăm oare în discuțiune despre acele programe sau să spunem numai că programa noastră e unitate, libertate și independență națională ? Să declarăm în ce ne unim, sau în ce nu ne unim cu acele programe; sau să spunem numai că proiectul au concludu care să porceadă din acest principiu de unitate, libertate și independență numai într-un congres general național se poate aduce ?

Vedem că suntem fiii timpului de renegațiune pe baza principiului de naționalitate și ne bucurăm de aceasta precum se bucură sclavul care și-a recâștigat libertatea; vedem că principele a recunoscut acest principiu și l-a proclamat de fundament al reconstituirii statului și noi îi mulțumim pentru aceasta precum mulțumește amalatul medicului ce i-a redat viața; știm că la reconstituirea românilor ca națiune independentă de celelalte națiuni în stat, nu se pot lua de baze constituțiunile sub care gemeau numai ei până la 1848 și noi vom proopera cu toții la o nouă și radicală reconstituire; știm sau credem cel puțin că românii de astăzi nu pot să desmințească pe cei de la 48 – și pentru aceea noi ne rechemăm în memorie și ne proclamăm în fața a toată lumea dreptul de independență și libertate națională; știm, amar o știm, că legile până la 48 sunt aduse de națiuni conjurate asupra noastră și sunt făcute pentru noi, fără noi și tot numai în contra noastră – pentru aceea noi o declarăm cu toată solemnitatea că ele putere obligatorie pentru noi nu mai pot avea; așadar altul e spiritul timpului, altele-s principiile, prin urmare alte au de a fi constituțiunile, alte legile, toate juste, toate libere, toate naționale.

Unde și cine să facă aceste constituțiuni și aceste legi ? Reprezentanții poporului ca corp legislativ în dieta națională. Până ce am veni însă la dietă formată pe principiul de reprezentațiune a poporului avem de a rechema în memoria românilor o consecvență necesară sau mai bine o condițiune inomisă pentru realizarea principiului de unitate și independență națională. Am zis că

românii de astăzi nu vor desminți pe românii de la 48; acei români, și aici înțelegem totalitatea românilor din imperiu au stăruit pentru unirea a toți românii din imperiu într-un singur corp național ca parte integrantă a statului; noi nu credem că românii de astăzi s-ar fi abătut de la această condițiune, de realizarea principiului de ecaritate și autonomie națională proclamată de principe chiar.

Deci, această unire este de a se exopera înainte de toate. Și apoi această parte integrantă a imperiului sau acest complex compact de români ca corp național își va avea dieta sa cu reprezentanții săi naționali; această dietă se va numi dieta națională română, precum dieta din Pesta se numește dieta națională maghiară și precum dieta din Viena s-ar numi dieta națională germană, și așa mai încolo cu croații și alții. Ci, fiindcă în acest complex compact de români mai sunt și ungurii și sașii din Transilvania care nu se pot rupe de aici să meargă la dietele lor naționale din Pesta sau Viena așa în dieta română vor fi reprezentați și ungurii și sașii din Transilvania după proporțiunea numărului lor de aici. Alegerea la dieta română se face prin vot universal; și condițiile dreptului de a putea alege sunt numai: etatea majoreană și viața nepătată, iară condițiunile dreptului de a putea fi ales sunt: etate de 28 de ani, viață neculpată, știință și naționalitate română la români. Românii vor avea câte un deputat de la 20.000 de suflete române; asemenea și ungurii de la 20.000 suflete maghiare; chiar așa și sașii. Limba legilor în dietă va fi cea română; deputații unguri vor discuta în limba lor națională, asemenea și sașii. Legile se vor traduce de pe originalul și autenticul românesc în limba maghiară și germană. Asemenea limba guvernului va fi cea română; în acest guvern pe lângă români după proporțiunea numărului lor vor fi reprezentați și ungurii și sașii, asemenea după proporțiunea numărului lor; și guvernul va răspunde la unguri ungurește, la sași nemțește.

Acest drept la o dietă și guvern național și la uzul limbii române în aceste două corpuri îl justifică nu numai numerozitatea românilor, plusquam absoluta peste celelalte două naționalități locuitoare în sânul lor, ci el e consecința necesară a principiului de ecaritatea naționalităților pronunțată de pe tron; în virtutea acestui principiu vedem limba germană de limba dietei și a guvernelor în provinciile locuite în majoritate germană, limba maghiară de limbă a dietei și guvernului din Ungaria, limba croată în Croația și așa mai încolo. Acest principiu ministerul îl pune în programa sa și e faptă în unele părți ale imperiului. E justă dară și consecința naturală a principiului de ecaritate națională ca, în acest mare imperiu și națiunea română, ca complex și parte integrantă a imperiului și ca a treia națiune după numerozitatea ei, asemenea celorlalte naționalități unde aceste fac majoritatea numerică, să-și aibă și ea limba sa națională reprezentată după drept și dreptate într-o dietă și guvern provincial, unde ea face majoritate absolută; și această provincie e Transilvania, pământul strămoșesc al românilor în unitate cu celelalte părți din imperiu locuite de români.

Așadar, limba de administrațiune politică și judiciară va fi cea română; în acele comune însă unde ungurii ar face majoritate absolută va fi cea maghiară;

asemenea unde sașii ar face majoritate absolută va fi cea germană; acest principiu se va observa și la preture, prefecturi, sau cum se va împărți Transilvania cu părțile ei locuite de români; părților însă le va fi conces a scrie în limba maternă și au drept a pretinde răspuns în această limbă.

Dacă e a se înființa Cancelaria aulică transilvană aceasta va purta de aici înainte numele de Cancelarie aulică română precum Cancelaria aulică pentru Ungaria se numește Cancelaria aulică maghiară și precum Cancelaria aulică pentru Croația s-ar numi Cancelaria aulică croată. Cancelarul primar la Cancelaria aulică română va fi sempre român; ungurii și sașii transilvani vor fi reprezentați aici după proporțiunea numărului lor; aceste principii se vor observa și la celelalte oficiuri cardenali în Transilvania cu părțile ei locuite de români. Limba de corespondență între cancelaria română, dietă și guvern va fi cea română, precum limba de corespondență între cancelaria aulică maghiară, dieta și guvernul din Pesta e cea maghiară și precum această praxă se va observa și la croați și la alții.

În Senatul imperial precum toate națiunile recunoscute în imperiu, așa și românii vor fi reprezentați după proporțiunea numărului lor de poporațiune.

Principiul de unitate, libertate și independență națională politică se aplică și în respectul autonomiei bisericești la români.

Acestea și toate consecințele acestora, precum libertatea personală, libertate de a vorbi și a scrie, procedura publică și verbală, tribunale de jurați, dreptul de asociațiuni, institute de învățământ de la cele mai mici până la universitate etc., sunt principiile noastre. Aceasta e, dacă vreți, programa noastră de reconstituirea românilor ca membru integrant al imperiului nostru. Din acestea se vede în ce ne diferim de programa brașovenilor sau în ce ne unim cu ea. Punctul nostru de plecare e ecaritatea naționalităților și unitatea, libertatea și independența națională.

Dar pentru ca aceste principii să aibă o expresiune formală, vrem a zice că, pentru ca să avem declararea, formarea și legarea a românilor în respectul principiului de reconstituire a lor politico-națională, e de cea mai importantă necesitate și înainte de toate se cere un congres național constatoriu nu numai din românii Transilvaniei ci și din românii Banatului, Aradului, Bihorului, Maramureșului și Bucovinei. Locul acestui congres de toți românii din Imperiu să fie Câmpul libertății în Blaj.

Tot din acestea se vede și în ce ne diferim de programa sibiană și de cea [de la] Orăștie-Alba-Caroliniană. Cea sibiană pare a fi făcută de oameni oficiali și nu de oameni liberi; cea Orăștie albacaroliniană se poate numi semi oficială, așadar de oameni semi liberi, pentru că:

A avea limbă latină (de ce nu limba lui Homer !?) pentru legi însemnează nu numai un regres în cultura limbii și a dezvoltării naționale, ci însemnează a se opune chiar spiritului și a se lupta contra civilizațiunii și a denega principiul ce e recunoscut acum de lumea toată și e proclamat chiar și de principele suveran. Nu știți că Kossuth în 48 încă a fost propus limba latină pentru croați ?

A împărți Transilvania în teritorii înseamnă nu numai a da pământul românilor la străini ci înseamnă a denega chiar principiul de unitate și autonomie a românilor și a o da pradă străinilor.

A vrea un număr oarecare de deputați adică p.e. 10 români, 10 unguri și 10 sași la dietă înseamnă a denega existența, libertatea și ecaritatea națională a românilor și înseamnă a reacționa contra reprezentățiunii naționale pe baza numerozității poporului; acest principiu ce e recunoscut acum de toată Europa.

A vrea apoi a face statute pentru Transilvania pe baza constituțiunii celor trei națiuni privilegiate înseamnă a denega toată unitatea și viața românilor și a lua de fundament la reconstituirea lor națională chiar acea constituțiune sub care au gemut numai ei șerbi și împilați și care le-a denegat toată naționalitatea și care le-a ucis toată existența publică-politică.

Am putea observa mai multe la aceste două programe, ma cum am zis nu voi mai intra în discuțiunea lor; atâta vede tot omul că nu sunt curat naționale; poate să fie făcute cu inima curată, ma nu respiră din ele acel pricipiu sigur salutaru pentru români, de a forma și ei, aici între atâtea naționalități în imperiu, un corp național, unul liber, nedespărțit, independent ca și celelalte complexe naționale toate părți integrante ale imperiului unite numai în persoana suveranului și supuse numai acestuia.

Pentru aceea, o repetăm și credem că aci chiar voința tuturor românilor o exprim că astăzi e de supremă necesitate un congres național de toți românii din imperiu; numai acesta poate fi competent a exprima și a formula baza de reconstituirea lor națională și relațiunea lor ca corp național către celelalte națiuni și către suveran; numai acesta poate specializa drepturile unui popor întreg; nepierzând niciodată din vedere unitatea națiunilor ca persoane morale în persoana suveranului și iară unitatea, libertatea și independența naționalităților între sine.

Drept ce, noi mai înainte de toate suntem pentru un Congres național la care să ieie parte toți românii din imperiu.

Nu va fi superflu în aceste momente grele a face încă următoarele observări.

Prin manifestul și diploma din 20 octombrie 1860 ne vedem reduși la anul 1848 fără însă ca constituțiunea și legile celor trei națiuni privilegiate să se fi restaurat în vigoarea lor de atunci; ci considerându-se acum ca și atunci, în acele momente de reformare pretențiunile naționalităților și în specie ale românilor e timpul și indigența necesară pentru imperiu ca și pentru națiuni ca să se facă o nouă și radicală constituțiune fundată pe principiul de dreptate și ecaritate națională. Privilegiile s-au șters, iobăgia, această hidră funestă a încetat pentru veacul veacurilor; acestea nu mai e putere, nici în cer, nici pe pământ ca să le mai reducă la floarea lor din 48. Așadar, numai în respectul de reformare și de reorganizare politică națională suntem reduși la anul 1848. Deci noi acum ca și atunci, avem de a fi reprezentați principiului de ecaritate națională în orient; noi acum ca și atunci avem să arătăm Europei că singur acest principiu poate fi

regeneratorul popoarelor din Austria și din toată lumea. Europa, credem, s-a convins despre acest adevăr și glasul ei va fi glasul ce strigă dreptate tuturor națiunilor.

Ci noi acum, ca și la 48, vom avea de a face mai de aproape cu oaspeții din casă cu ungurii. Toată lumea din afară a crezut și poate mai crede și astăzi că ungurii încă respectă principiul de naționalitate întru toate consecințele lui, că ei, ungurii, sunt luptătorii libertății. O ! de ar fi aceasta adevărat atunci pe calea prosperității și a civilizațiunii atunci națiunile din imperiu ar fi toate fericite; atunci ca surori din una și aceeași matre natură, ca flori eterne de unul și același pământ, ca stele perpetue ale unui[a] și acel[ui]ași cer, s-ar ama, s-ar ajuta, s-ar respecta ! Ma noi, lăsați-ne să dubităm încă și astăzi că doară ungurii n-ar avea și acum planurile lor întru toate asemeni celor din 48; că caracterul ungurului ar fi dezbrăcat acea piele urâtă ce noi o numim supremație; că ungurii ar fi întru adevăr pentru unitatea și independența a orice națiune, fără de care nu e salute, nici pentru ei, nici pentru noi.

Așa ungurii de astăzi să o spună ei de nu voiesc astăzi tot aceea ce au vrut la 48; ei se țin astăzi ca și atunci de principiile lui Szecheni, Wesseleni, Kossuth et consortes, adică de acel principiu funest și fatal de a deznaționaliza popoarele conlocuitoare și a le contopi într-o națiune tare și mare ungurească; ei vor astăzi ca și atunci ca românii și slavii să intre în dregătorii numai dacă se vor face unguri; ei vor astăzi ca și atunci ca numai limba lor să fie limba legilor și a dregătoriilor publice și în Ungaria și în Transilvania; ei vor astăzi ca și atunci ca numai singuri să facă legi și numai ei să aibe deputați în corpul legislativ; ei vor, cu un cuvânt, acum ca și atunci ca să ignoreze pe români și să le denege toate drepturile politico-naționale: prin urmare, ei nici acum nu vor a recunoaște limba și națiunea română de națiune politică independentă și de membru integrant al imperiului – acest drept ce ne e garantat prin cuvântul principelui suveran; ci ei acum ca și la 48 vor ca prin contopirea națiunilor de sub așa numita coroană ungurească, care n-ar fi să o mai memorăm, să-și garanteze naționalitatea și libertatea așa numita constituționalitate ungurească și în acest mod adică prin contopire să împărtășească pe contopiți de libertatea competitorilor în măsura în care se vor contopi mai curând sau mai târziu. Aceasta e libertatea constituțională ungurească, cine vrea să și-o cumpere nu costă mult – facă-se ungur; o tempora ! o mores ! ca și cum ungurii ar fi dumnezeii care împart drepturile, ei își arogă facultatea și dreptul de a împărtăși pe națiuni cu libertate – și încă ce libertate ! – Ca și cum libertatea n-ar fi proprietatea cea mai personală și atributul cel mai etern a orice națiune și ea ar fi numai un privilegiu unguresc – ei o condiționează de la limba ungurească ! Ca și cum limba ungurească ar fi limba paradisului afară de care nu mai e nici limbă, nici salvare, nici libertate – ci ca și cum celelalte limbi ar fi limbile infernului și nu limbi din aici provenitoare.

Ei ! dar ungurii acum ca și la 48 mai vor un lucru care însă românii nu-l vor vrea odată cu capul. Ei ungurii, vor uniunea sau mai bine unificarea

Transilvaniei cu Ungaria. Lucru minunat ! cine nu-l cunoaște din 48 ? Care dintre unguri nu-i plânge încercarea ! O ! uniune fatală care ai cășunat atâta vărsare de sânge și în sânge te-ai înecat de nu vei mai putea învia niciodată – o ! repauzează-te în pace ! românii la moarte națională nu se vor învoi nicidecum. Ci, să n-o mai memorăm, ajunge atâta că acea uniune funestă de unguri și sufocată de români e ștearsă și nimicită pentru totdeauna în rezelul civil din 48; ea e ștearsă și abrogată prin diploma din 20 octombrie 1860; și ajunge apoi să știm că ungurii acum ca și la 48 vor acea uniune.

Și așa un cuvânt ca o sută: ungurii astăzi, ca și la 48, vor o dietă în Pesta, un guvern în Pesta, unde să meargă și românii și slavii de știu perora ungurește și de vreau dreptate ungurească; ei vor ca nemții să înceteze cu germanizarea și să se pună ei în locul acestora cu maghiarizarea; ei vor constituțiunea lor ungurească din 48 și administrațiune atât politică cât și judiciară numai ungurească și toate ungurești chiar ca în timpii de fericire aducere aminte pentru ei și de tristă servitute pentru noi.

Și apoi ungurii acum ca și la 48 mișcă toate pietrele și în tot modul să adopereze a stoorce drepturi și a le trage numai în partea lor cu acea aroganță, de o parte ca apoi ei vor ști împărtași din aceste drepturi ungurești pe toți care se vor face unguri și cu acel scop, de altă parte ca simțindu-se apoi tari să mai poată „cuteza” odată, să mai poată adică zice „és akkor aztán merjünk”⁴ și atunci apoi să cuteze a se rupe de către Austria.

E de lipsă oare să mai revenim la agitațiunile ungurilor de un timp încoace și mai ales la cele din vara trecută ? E de lipsă oare să mai memorăm cele scrieri și memorande ungurești unde un Aponi⁵, Szecen⁶, Zai⁷ și alții stăruiesc pentru restituirea dietei și constituțiunii din 48 ? E de lipsă oare să mai spunem că un Mailath și Ivanka⁸ (amândoi precum se știe cei mai puri maghiari !?) ziceau și o zic că în Ungaria toți sunt unguri orice limbă ar vorbi ? Că o mână de unguri din Banat mai dăunăzi numai cereau încorporarea românilor de acolo și a pământului lor cu țara ungurească ? Că stârpiturile de unguri din Maramureș storceau de la renegații români de acolo subscripțiuni pentru introducerea limbii ungurești în ducerea cărților funciare la români ? că, ca să nu spunem mai multe, cu ocaziunile ce ei, ungurii în ruțul capului le cercau o fraternizare cu slavii și românii, strigau „éljen az unio”⁹, adică unificarea Transilvaniei cu Ungaria ? Că totuși să mai spunem una chiar se aude că s-ar încerca a exopera uniunea Sălajului, Chioarului și Zarandului acestor părți nedespărțite ale Transilvaniei și acestui pământ curat românesc cu Ungaria ? Ce sunt dar toate acestea ? Au nu amăgiri și înșelăciuni ungurești ? Unde se duc și ce țintesc ele ? Au nu sumeția oarbă ungurească, au nu supremația spurcată maghiară; au nu ignorare totală de drept și dreptate ? și e de lipsă oare să o mai repetăm că toate acestea se făceau și se mai fac încă tot numai cu scop de a stoorce drepturi în partea lor și că toate acestea se fac tot numai pe contul celorlalte națiuni spre a le trage adică iarăși în cursa lor și apoi să joace cum vor cânta ei ungurii ? E de lipsă apoi s-o mai spunem că ungurii cu tot prețul vreau să o ducă

până la memorabila zi din 14 aprilie 1849 în Debrețin și apoi de aci să o continue mai departe ? E de lipsă în urmă să o mai spunem că ungurii vor a-și întinde marginea împărăției lor până la Marea Neagră, sub pretext că Serbia, România și Moldova ar fi „a magyar szent korona három gyöngye”¹⁰, cum zic ei ?

Lepădați, deci, o frați unguri, masca ipocritului și depărtați de la voi diavolul înșelăciunii; cum ? au din piatră și din fier să răsară dreptate și rațiune numai din mintea și inima voastră nu ? O ! dacă nu – atunci dat e acestui popor să piară întru fărădelegile lui. Ci, întoarceți-vă, o, unguri ! și lăsați căile din 48; întoarceți-vă și ziceți în voi înșivă și în auzul a toată lumea „mea culpa” și de trei ori să vă bateți în piept și de trei ori să repetați „mea culpa”; întoarceți-vă până nu e târziu, ca nu rătăcirea de apoi să fie mai rea decât cea de a prima; întoarceți-vă și mergeți pe calea dreptății, a unității, libertății și independenței adevărat naționale; pe această cale veți afla pe români și pe toată lumea civilizată. Iar dacă oarba voastră semetie sau fatalul răzbunător v-ar ține să fiți tot „makats”¹¹ (noi n-avem acest cuvânt în vocabularul nostru ci se pare a fi în strânsă legătură cu natura ungurului) și voiți a persevera în răutatea voastră, atunci nu veți face alta decât a accelera împlinirea profeției profetului vostru Szecheny care vorbind de lupta elementului slav cu elementul german zice: ”iar în lupta viitoare, care ungurul o va accelera în acea luptă mare triumful va juca pe ruinele națiunii lui Arpad până la cel mai din urmă patriot și până la cele mai de pe urmă memorii istorice”. Noi nu zicem că triumful îl vom juca noi ci Szecheny zice, că ruinele vor fi ungurii și apoi unde și ce va fi Ungaria voastră cea atât de frumos visată !

În fine, încă un cuvânt. Noi și până ce ne-om aduna într-un congres național dacă în astă țară a noastră s-ar constitui vreo comisiune sau dietă fără concursul românilor după proporțiunea numărului lor de poporațiune, și atare comisiune sau dietă ar face iară dispozițiuni și legi de noi fără noi, noi protestăm anticipamente și declarăm în fața a toată lumea că atunci legi, dispozițiuni sau constituțiuni nu le vom cunoaște nicidecum de obligatorii pentru noi. Principele a recunoscut și românilor asemenea drepturi ca la celelalte popoare și naționalități din imperiu; noi nu vom lăsa nec quantum pugillus caperet, ca ungurii și sașii să tragă în aceste drepturi numai în partea lor.

Abrud, 25 noiembrie 1860

Castore Gemenul¹²

„Revista Carpaților”, II(1861), din 15 ianuarie, p. 85-100: „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, XXIV(1860), nr. 1-2.

¹ Vezi doc. Brașov, 8 noiembrie 1860

² Vezi doc. Sibiu, 26 octombrie 1860.

³ Vezi doc. Orăștie, 26 octombrie 1860.

⁴ și după aceia să îndrăznim.

⁵ Aponyi György (1808-1898), nobil conservator maghiar, președintele Casci Magnaților în 1861.

⁶ Szecsenyi István (1791-1860), șeful partidei liberale, al înțelegerii cu dinastia pe baza recunoașterii Ungariei istorice și a poziției ei speciale în stat.

⁷ Zay Károlyi (1797-1871), nobil conservator maghiar.

⁸ Ivanka Zsigmond (1817-1902), om politic maghiar.

⁹ trăiască uniunea.

¹⁰ trei mărgăritare ale Sfintei Coroane maghiare.

¹¹ îmbufnat

¹² Despre Hodoș, vezi Ioan Chiorean, *Iosif Hodoș. Viața și activitatea sa*, Teză de doctorat.

Hodoș a trimis programul spre consultare lui Ilie Măcelariu care vrea să-l trimită imediat la Axente Sever ce se afla la Viena în delegație, spre a fi înaintat monarhului. Alți lideri n-au fost de acord cu soluția, deoarece s-au temut că dacă cer prea mult, s-ar putea să nu obțină nimic de la Viena și s-a axat pe programul minimal, singur posibil, axat pe emanciparea națiunii din Marele Principat al Transilvaniei (Ardeal). Măcelariu a fost convins că programul l-a pus pe Hodoș printre „capacități națiunii” și a dispus ca studenții români de la Academia Juridică din Sibiu să-l copieze în 52 de exemplare și să-l răspândească „în toate 4 unghiurile”. El a recomandat programul lui Hodoș și al muntenilor și în fața cercurilor elitiste române din Sibiu („în fața birocratico-aristocrațiilor noastre” și 26 din 28 de participanți la ședință au fost „încântați până la cer” de ideile, principiile și revendicările lui, dar, din motivele amintite, nu l-a adoptat ca memoriu către tron; vezi Dumitru Suciu, *Antecedentele dualismului austro-ungar și lupta românilor din Transilvania. 1848-1867*, București, 2000, p. 195-196.

170

Gherla, 25 noiembrie 1860

Excelenția voastră prealuminate și preasântite doamne arhiepiscop și metropolit, domn și frate în Christos/preareverânde !

La grațioasa scrisoare a excelenței voastre din 18 a l.c. după ce prin multe lucruri, greuminte și giurstări nefavoritoare, ba tocma și prin debila stare a sănătății sum împedecat a lua parte în persoană la Deputațiunea cea solenă în meritul treburilor naționale, barem că însuși a mă înfățișa aş fi dorit foarte, am aflat de trebuință și conform grațioasei oftări a excelenței voastre ca reverendissimii frați prepozit și canonicul Bîlțiu să meargă la Viena, cari bucuroși s-au și rezolvit îndată și vor pleca de aci mâine (26/11). Așa că în săptămâna viitoare pe joi sau vineri să sosească la Viena.

Deși așa întocmind acest lucru, astăzi am primit grațioasa scriptă a excelenței voastre din 23 a l.c. și foarte îmi pare rău să sunt bolnav și durerea mea aceasta cu atât ar fi mai mare cu cât doară s-ar întârzia sosirea excelenței voastre la Viena. Mă rog lui Dumnezeu și poftesc din toată inima ca cât mai curând în bună sanitate să puteți continua calea și să întreprindeți cele de folos pentru sânta biserică și dulcea națiune a noastră cu succesul cel preadorit.

Dorințele noastre nu pot fi altele decât acelea cari sunt și prin excelenția voastră pomenite ca numai singur pe baza Diplomei Împărătești din 20 octobr. se poate voi organizarea acestei țări și cred cumcă asemenea îndreptățirea poporului

nostru întru toate drepturi și corelațiuni cu celelalte popoare în țara aceasta tocma în sensul Diplomei menite garanțiasă, se va și deduce în efect.

Așteptând ulterioara înștiințare despre statul sănătății excelenței voastre, cu cea mai deschilinită venerațiune și amoare frățască rămân al excelenței voastre umilit serv și frate în Christos !

în Gerla, 25 novembr. 1860

Ioan Alexi, episcopul
Diecesei Gerlei

Original. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1861-123, f. 18.

171

Iernut, 28 noiembrie 1860

Ernot¹, în 28 noiembr. 1860

De când a emis Maiestatea sa împăratul diploma din 20 oct, a.c. prin care se concede că Transilvania ca și Ungaria are să se organizeze pe baza legilor ei constituționale de mai înainte, au ieșit mai multe declarațiuni în privința formei reorganizării și despre impedimentele care stau în contra ei – voind a respecta încât se poate drepturile diverselor națiuni. Mai ales se află un articol într-un număr al „Telegr[afului] rom[ân]” din partea unui compatriot din națiunea sasă, împrumutat din o gazetă de-a dumnealor, în care se face o mențiune că s-ar putea delinia un teritoriu și pe seama românilor, în care apoi firește să se organizeze ei pe sine; iar în „P[esti] Napló” din 22 a.c. a ieșit un articol din condeiu baronului Eötvös, în care zice între altele cam așa, că astfel de împărțire teritorială, pentru fieștecarea națiune numai atuncia s-ar putea face când națiunile ar locui una lângă alta iar nu amestecate, căci în cazul din urmă concedând unei națiuni privilegii naționale, toate celelalte națiuni cu ea locuitoare s-ar supăra în drepturile lor; și așa vrând a face bine ar fi mai rău. Apoi face un conclus după ce zice că naționalitatea e ca toate ce are omul după suflet – cea mai mare comoară și nu-i de lipsă ca o națiune să resigneze de dreptul său național pentru de a putea susține libertatea constituțională, ci aceasta fiind comună, cea dintâi se poate asigura prin o lege loială comunală, aflată pe baze late.

Pe când prezișii articoli sună așa, zice „Presse” din 22 a.c. sub rubrica Sibiu, între altele, că foarte puțin s-au lucrat în Transilvania în privința reorganizării, fiindcă sunt trei națiuni și mai multe religiuni și nici una nu vrea a se subordona celeilalte și așa nu s-a putut afla forma organizării.

Iscându-se, așadară, greutăți în privința organizării, și voind și eu a lua parte la dezlegarea ei îmi dau și eu individuala opinie.

Ce se atinge de opiniunea cea dintâi despre împărțirea teritorială aceasta e prin opiniunea a doua a lui „P[esti] Napló” destul de refrâncată, eu am adus-o aici înainte numai pentru diversitatea lor, iară eu mă alătur lângă opiniunea lui „P[esti] Napló”, ori se va restitua uniunea cu Ungaria ori ba. După opiniunea aceasta s-ar putea împăca interesele naționalităților diverse fără prejudețul unei sau altei națiuni, prin o lege bine compusă comunală pentru toate națiunile favoritoare, dar aceasta după articolul din „Presse” neputând afla cheia formei e foarte greu.

Adevărat și eu zic că este greu, dar această greutate numai până atuncea ține, până când o națiune ori alta va pretinde mai mult drept decât cealaltă; dar considerând omul lucrul astfel după cum cere o judecată rațională și dreaptă, dacă compatrioții noștri unguri și sași recunosc dreptul cel nedisputabil al națiunii române că adică patria ne este comună și românul are asemenea drept la dânsa; căci dacă s-ar mai aduce dreptul națiunii române la îndoială, atunci aş avea a arăta că problemele din secolul al IX-lea începând până în timpul cel mai din urmă că românul are la astă patrie comună, tocmai aceleași și asemenea drept ca și celelalte naționalități. Mai încolo, dacă o națiune ori alta, fie orișicare – nu vrea a mai încălca pe dreptul celeilalte, dacă fieștecare națiune va pune egoismul la o parte și dacă, în fine, toate națiunile în înțelegere cordială va pune piatra pe legile țării nerestornabile – atuncea și numai atunci se va putea afla forma dezlegării nodului gordian și numai atunci se va putea organiza după egalitate, fără de a mai fi una ori altă națiune în drepturile ei constituționale și naționale strâmtorată, după proverbul: „Lasă că și eu las”.

În privința aceasta aş zice:

1. Că în teritoriile (comitat ori district) unde o națiune face majoritatea 2/3 părți acolo să fie comite suprem (fő ispán) și subcomite (vice ispan) din națiunea majorității, atunci când populațiunea de 1/3 parte din teritoriul acela o face 2 sau mai multe națiuni amestecate; iar dacă partea națiunii de 1/3 va face o a doua națiune, subcomitele să fie din națiunea aceasta.

2. În cercurile în care o națiune face o majoritate de 2/4 și alta iară de 2/4 parte, atunci să fie comitele suprem din una iar subcomitele dintr-altă națiune, și murind com. supr. în locul lui să urmeze din cealaltă națiune iară subcomitele din cea dintâi.

3. Iară dacă 2/4 parte a unei majorități va face o națiune: și 2/4 va sta din două sau mai multe națiuni, să urmeze tot așa precum ziseră mai în sus sub 1.

4. Dacă va sta majoritatea unei națiuni din 5/6 parte iară cealaltă națiune sau mai multe vor face 1/6 parte atuncea să se considere în privința posturilor de com.supr. și sub.com., ca când teritoriul acela ar fi numai de o națiune locuită și ar face o majoritate de 6/6 parte în care ca să se considere regula de sub 1, iar ceilalți amployați să se aleagă cu băgare de seamă la diversele naționalități, unde se află mai multe după legile de ales din partea poporului.

5. Limba oficială să fie în toate cercurile a majorității, însă se înțelege de sine că limbile celorlalte națiuni să fie respectate și acceptate atât în vorbire, în

adunări generale și speciale, cât și în scris pe la dregătorii și fieștecările să capete rezoluțiunea în limba în care a fost scrisă cererea.

6. Comunele să aibă o lege comună cu dreptul modalităților de mai sus însă fără de a fi alegătorii siliți, ca să aleagă jude din majoritatea unei națiuni, pentru că aici se elaborează în privința alegerii peste tot voința poporului.

7. Din prezisele urmează de sine că la oficiile dicasteriale – unde nu e de a face cu poporul, să fie aplecați bărbați din toate națiunile, ca să poată corespunde operatorilor dregătorilor comitatense și intereselor diverselor națiuni.

Din acestea poate fieștecare om drept la inimă – dar fiește numai acela – vedea, că precum i se va părea cuiva, că o națiune sau mai multe care se află într-un cerc în minoritate – ar fi întrucâtva restrânsă în drepturile ei constituționale, și naționale prin națiunea care face majoritate, numai în acea măsură, în care e restrânsă aceasta într-un chip unde ea face minoritatea.

Ce se atinge de legile despre alegerea deputaților la dietă, ar putea rămânea (doară) deocamdată cele din 1848, căci acelea sunt destul de favorabile pentru toate națiunile și clasele, și prin urmare pot și românii alege destui deputați din sânul lor, dacă nu se vor lăsa să se ducă de alții. Apoi sunt trei națiuni (în Ungaria mai multe) și prea lesne s-ar putea întâmpla ca una să prepondereze (ba chiar să și suprimă) pe cealaltă, și aceasta se poate cugeta mai mult despre națiunea ungurească, fiindcă a fost în prepus, dară iată principiul domnului baron I[osif] Eötvös: „Numai în acea măsură putem asigura naționalitatea și libertatea noastră națională, în ce măsură putem împărtași pe toți locuitorii din libertatea constituțională și în ce măsură în aceasta putem îndestuli interesele cuviincioase a tuturor națiunilor”, însă atunci deputații celorlalte națiuni care tot aceleași interese trebuie să le apere în contra lor – vor putea fi în stare a face majoritatea și a aduce pentru toți legi favorabile.

Cu astfel de măsură și coînțelegere se vor putea apoi și trebile diverselor religii dezlega și așeza.

Poate că îi va plesni cuiva prin cap a zice că eu prin modalitatea de sus numai posturile ampoiaților le-am împărțit, însă o națiune sau alta se poate periclita în drepturile ei politice naționale și religioase, fiindcă trebuie ici-colca să piardă ceva în favoarea celeilalte națiuni. În contra aceasta mi-ar fi răspunsul că acela a trecut cu vederea principiului prin care am pornit eu apoi mai adaug că așa am cuprins lucrul, că precum patria e una, și starea ei constituțională încă e una, după națiuni locuiesc în ea cu asemenea drept mai multe, așadară patria și starea ei constituțională e comună pentru toate națiunile, și ele trebuie să se compărtășească din dreptul comun; în asemenea măsură însă numai se pot împărtași când în aceeași măsură se respectează pe la toate organele patriei, în care măsură au dreptul; deci numai prin asemenea împărțire a posturilor pot fi națiunile reprezentate și numai așa își pot apăra interesele.

După modalitatea aceea se pune fiește care națiune în esertarea dreptului ei privat cu celelalte comune, prin coînțelegerea tuturor naționalităților de sine și

pentru sine stabilit. Atuncea, dară, nu se poate niciuna rațiune văera ori bucura mai mult decât cealaltă; ci toate una ca alta.

M[atei] P[op] G[rideanu]

„Telegraful român” VIII (1860), nr. 48 din 1 decembrie și nr. 49 din 8 decembrie.

¹ Iernut, sat, comună, jud. Mureș.

172

[Brașov, 30 noiembrie 1860]

Lectori salutem !

Un jurnal destinat de la prima lui urzire a priveghea zi și noapte pe lângă un popor bătut și sbiciuit de toate furtunile, se poate mult asemana oșteanului, serviciile căruia sunt ordinare și extraordinare. Cele ordinare sunt prea puțin observate și prețuite în timpuri normale, încât la mulți le zice să întrebe: pentru ce mai stă acel soldat, acea custodie acolo unde stă ? Din contră serviciile extraordinare care se fac sau se pot face în timpuri anormale, precum sunt și ale noastre cele de acum, trebuie să se aprețuiască tocmai și de cătră cei mai obstinați contrari.

Această „Gazetă” și acea „Foaia” au dus și ele în curs de aproape ¼ secol [de la 1838] al•tarea cu națiunea și la bine și la rău, adică la bine ca și de dor, iar la rău tot mereu. Am ajuns din nou într-o epocă, când publicul earăși, pretinde servicii îndoite de la aceste două organe de publicitate. Noi suntem gata de a ne supune iarăși din nou acestei sarcine, atât apăsătoare, cât și împreunate cu cele mai felurite responsabilități în toate privințele. Până acum încă văzând cum evenimentele se îmbulzesc preste noi, nu am cruțat nici spese, nici fatige, ci am publicat în adause și noi mai multe decât ne îndatorasem a publica.

Pe anul viitor, 1861, depinde numai de la călduroasa îmbrățișare și de la un mai numeros concurs al dd-nilor prenumerați, pentru că pe lângă prețul de mai nainte se esa „Gasetă” cel puțin de două ori, iară „Foaia” câte 1 coală odată pe săptămână.

Cu această presupunere plăcută deschidem abonament la: „Gazeta” și „Foaia” de la 1 ianuarie 1861 cu câte 5 fr.v.a. pe un semestru, cu 10 fr. v.a. pe un an în lăuntru Monarhiei austriece, cu 15 fr.v.a. pe un an afară din Monarchie, pe unde taxele poștale și timbrul suie prețul tuturor jurnalelor.

Spre a ne ști regula cu numărul esemplarelor de tipărit, se cere ca să aflăm cât mai curând voința domnilor prenumerați.

Redacțiunea și Editura

Blaj, 30 noiembrie 1860

Administratori trium Sedium

La ofițioasa întrebare a frăției tale sub 13 oct. a.c. nr. 70 despre aceea încoace făcută, oare rânduiei deregătoriei politice din Hárómszek, prin care parohii noștri s-au provocat a-și da consensul său ca pruncii de ritul nostru să frecventeze școalele celor de rit latin, putea-veți da la aceea consensul? Frățește avem de a-ți răspunde cumcă, deși una vreme într-acolo a ținut, ca fiecare strâns să se țină de ritul său; prin urmare unde avem școală de ritul nostru cu docente provăziută, acolo pruncii să frecventeze școala ritului nostru, iară unde nu avem școală, acolo pot frecventa școala de ritul latin, și pentru observarea ritului să fie atârănători de la parohul nostru concernente. Cât se ține pentru dotarea docenților școalelor ritului nostru, sperăm cumcă după ce veți recura oficios la concernenta jurisdicțiune politică, după proporțiunea numărului poporului de ritul nostru, nu va lipsi a da ordinațiune, ca și aceștia să capete ceva din veniturile comunale, precum capătă și cei de ritul latin. Rămânând¹

Copie. A.N.D.J., Alba, Protocollum, nr. 52 ab Anno 1860-948, Mitrop. Blaj.

¹ „948. die 30 Nov. Mayses Boeriu, Administrator trium Sedium refert, quod Inclytum C. R. Officium Circulare concernente provocaverit, eates nostros Parochos catenus sum consensum exhibere, ut pueri G. catholici Scholos R. Catholicorum frequentare possint”.

Gherla, 1 decembrie 1860

Mult on. în H-tos frate !

La rugămintea m[ult] on. frăției tale de su[b] nr. 2 cong. toam[nă], în numele preoției tractuale aicia subșternută pentru a vi se da îndreptar în lucrările politico-religioase se rescrie că singurul îndreptar în astfel de lucrări e, dintre toate, grațioasa Patentă împărătească din 20 octombr. a.c. strădată și ca să nu ertați sau să vă amăgiți prin unii cu principii împotrivoitoare, scâlciate, cari doară ar tenta a vă aduce în confusiune și compromisiune. Deci, pertractând sensul acei Patentă, înțelegându-l și luându-l la inimă, de acea strâns să vă țeneți, observând și

pretenzând numai acelea ce se cuprind într-însa, în cari lucruri, firește, că veți avea a vă folosi cu osăbită înțelepciune pastorală.

Mai încolo, meșloace la acest scop ducătoare pot și debue să vă fie învățăturile noastre archierești făcute cu ocasiunea visitațiunei canonice, ordinațiunile și circularele noastre de aici străbătute și cetirea „Gasetei” noastre transilvane¹ care deosebi se cuprind și se interesează acuma mai mult ca ori și când de cauza națională. Aceste, dară, le cugetăm a fi cele mai bone îndreptări în cauzele sociale, naționale și lipsele poporului nostru cari pentru observare și folosință dintru toate vi le comandăm.

Dealtminte, dându-ți ar[hieriasca] binecuvântare sunt²

[Ioan Alexi]

Gherla, 1 decembr. 1860

Concept. A.N.D.J., Cluj, F. Ep. gr.-cat., Gherla, 1860-2092.

¹ Gazeta de Transilvania.

² Vezi doc. Vișeu de Mijloc. 12 noiembrie 1866.

175

Hațeg, 1 decembrie 1860

Măria ta domnule canonic !

O gazetă mag[h]iară, „Idök Tanuja”, în nr. 270[1]860, s-a sculat asupra articolului meu, publicat în „Foaie”, sub num. 44, și mă refutează ex tripode. Între argumentele aduse asupra articolului, aduse din Ștefan Forgáts¹, libr. II, aceste: *Valachiae duae provinciae fuerunt hungaricae*, eu pre acest scriitor nu-l am la mână, fără de cetit l-am cetit în Clușiu, mi-am însemnat unele din ele, între altele din libr. II, pag. 153 aceste: *Duae Valachiae Transalpina et cisalpina, singulae vajvodas habent, quorum fines usque ad Pontum Euxinum protenduntur*, și așa în edițiunea ce o am cetit nu stă că: *Duae Valachiae provinciae fuerunt hungaricae*. De unde prin aceasta îmi iau îndrăzneala a te ruga pre măria ta, să binevoiești, de cumva ai opul lui Ștefan Forgáts a cerca locul mai sus însemnat cum se află ? Așa cum am eu însemnat sau cum citează gazeta „Idök Tanuja” ? Și cât mai în grabă să binevoiești a-mi scrie despre aceasta. Despre eselența sa, domnu[l] mitropolit², auzim cu durere cum că e beteag, la Orăștie la d. Demetriu Moldoveanu. Ne bucurăm, delatmintrele, pentru manifestările date din Blaj în contra unirei Transilvaniei, care pentru noi e o groapă, unde să perim, mare, unde ca râurile cele mici să ne înecăm și ne pierdem.

Recomandat nobililor afecturi, cu cea mai sinceră simțire rămân a măriei tale obligat,

Gavril Popp m.p.²

Hațeg, 1^a dec.[1]860

[Adresa:] Vicariu[1] foraneu al Hațegului, Mărimii Sale Domnului Timotei Cipariu C.R. Director gimnazial și canonic metropolitan per N. Enyed, Blasiu (Blasendorf) Ex offio. In scolasticis.

Original. A.N.D.J., Cluj, Arh. Cipariu, nr. 2033; publ. în Liviu Botezan, Ioana Botezan, Ileana Cuibus, *Timotei Cipariu ...*, p. 507.

¹ Forgách Ferenc, istoric maghiar din sec. al XVII-lea

² Alexandru Sterca Șuluțiu

176

Viena, 1 decembrie 1860

Un frățesc cuvânt serios către „Pesti Napló” și cei însuflețiți de același gând din Țara Ungurească

Motto: „Providența nu a putut să vrea ca numai o singură națiune să se ferească pe socoteala tuturor celorlalte”

L.N. Bonaparte

I.

Mereu și mereu își ridică neobosit glasul ziarul maghiar „Pesti Napló” în favoarea rigurosului drept constituțional general al Ungariei și, ca atare, logic, și uneori pentru dreptul naționalităților nemaghiare ale țării, pentru acel riguros „suum cuique”.

Sunt cuvinte frumoase pe care le-a folosit redactorul său, b. Sigmund Kemény¹, binecunoscut atât ca patriot cât și ca savant, în articolul de fond al nr.-lui 258 din 7 noiembrie a.c. ocupându-se de această din urmă temă, măruntașul acesta modern al discordiei dintre popoare. În cuprinsul său se condamnă cu severitate, greșita tendință de germanizare a „sistemului răsturnat” și se recunoaște totodată că dacă actualul sistem ungar ar urma în această privință o politică asemănătoare, el nu ar putea avea un alt sfârșit; iar la urmă se face binemotivată afirmație că o asemenea încercare din partea maghiarizării ar constitui o *treabă fără folos de genul*

lui Sisif, căci un lucru este cert „că în secolul al XIX-lea și în special în anii de curând scurși – tendința irezistibilă de participare la binefacerea civilizației în limba proprie și după cerințele proprii individualității naționale – s-a dezvoltat atât de puternic, chiar și la naționalitățile cele mai neglijate și înapoiate sub raportul culturii, încât ea nu poate fi decât constatată, dar nicidecum schimbată”.

Acesta este tributul cel mai frumos, pe care publicitatea l-a putut acorda unui adevăr care se impune pretutindeni. Dar – din păcate – și acest adevăr pare să aibă soarta supărătoare multor altor adevăruri mari: teoretic îl recunosc toți oamenii cumsecade, iar practic este ignorat de toți potențarii cu toată strășnicia; căci – degeaba căutăm în jurul nostru fapte care să le corespundă, transplătându-le din cerul spiritului în solul vieții !

Pe bună dreptate ne putem întreba și, într-adevăr, se și întreabă lumea în toate părțile – destul de tare:

Ce au făcut de aproape șase săptămâni încoace noii conducători de stat unguri în vederea soluționării practice a celei mai arzătoare probleme a timpului – pentru calmarea spiritelor extrem de îngrijorate ale milioanele de oameni – pentru împăcarea acestora cu privilegiile acordate, prin cea de-a cincea înaltă scrisoare autografă a împăratului către baronul Vay, naționalității și limbii maghiare - pentru anihilarea îngrijorărilor care în chip firesc aveau să se ivească – pentru înlăturarea oricăror suspiciuni posibile și a tuturor pasiunilor puse în mișcare ?

Care bărbați, care bărbați populari ai celorlalte națiuni (căci aceasta este de fapt esențial) – au fost până acum consultați de către înalții domni de la conducerea guvernului cu privire la doleanțele și nevoile naționale concrete ale acestora ?

Cum a rămas cu recunoașterea naționalității slovace, române și rutene din Ungaria la atribuirea posturilor de comiți supremi în comitatele în care popoarele acestea locuiesc cu preponderență ?

Cum au fost respectate interesele naționale ale acestor popoare și interesele confesionale ale românilor și rutenilor la nou înființata cancelarie aulică regală ungară ?

Unde este cea mai modestă declarație guvernamentală cu privire la tratamentul practic preconizat pentru limbile nemaghiare sau cel puțin cu privire la atitudinea preconizată de guvernul ungar față de concesiile făcute, în a cincea înaltă scrisoare autografă adresată baronului Vay² la 20 octombrie a.c., limbilor nemaghiare ?

Unde a rămas, la rapid realizata maghiarizare a universității din Pesta, amintirea faptului că această ALMA MATER este singura care există pentru nouă milioane de nemaghiari aparținători la Coroana ungară, fără măcar să aibă catedre pentru limba și literatura acestor popoare ?

Mai ales, ce puncte de reper au fost oferite până acum de către guvernul ungar nemaghiarilor, tot atât de loial atașați naționalității lor ca și patriei lor, ca să le dea credință, dragoste și speranță, ce perspective tentante popoarelor aparținând Voivodinei și Banatului timișan, Croației, Slavoniei și Transilvaniei în vederea unirii cu Ungaria ?

În articolul de fond din "Pesti Napló" cu nr. 268 de la 18 noiembrie a.c. se promite sus și tare nemaghiarilor, îndeosebi bănățenilor și celor din Voivodina, că politica națională, căreia națiunea maghiară își datorește ea însăși ridicarea și triumful nu va fi niciodată tăgăduită nici celorlalți; totuși chiar și acolo sârbii și românii, care tânjesc după autonomie națională, sunt amânați până la viitoarea dietă ungară.

Ei bine, frumoasă dietă ungară, noi nemaghiarii credem că te cunoaștem bine, în special noi românii ne reamintim prea bine de tine ! Te-am văzut în anii 1832-36 ținându-ți cu măreție ședințele; te-am admirat în anul 1840 și la fel în 1844; te-am aclamat în înflăcărarea ta din 1847/48 și te-am privit uimiți în toiuul verii din 1848 ! Privirea noastră scrutătoare nu s-a întors de la tine în tot timpul minunatei ascensiuni a măreției tale pe scara treptelor naționale maghiare ! – Ți-am ascultat cei mai faimoși oratori și bărbați de stat vorbind despre tema noastră și trebuie să recunoaștem că ce-i a lor este a lor, ei s-au întrecut în râvnă, stăruință și curaj pentru propria lor exclusivitate națională ! – Noi am văzut ivindu-se în vara și toamna anului 1848 cele mai variate încercări pentru rezolvarea chestiunii noastre. am citit rușinoasele proiecte de legi în această privință ale lui Vesselényi și Drágoș etc. și tot atunci am trăit umiltoarea jignire de a fi calificați și lichidați de la tribună, din cauza cinstitelor noastre rugăminți și stăruinți, de către oratorul și poetul Kazinczy – în fața lumii – drept un popor supărător de milogi ! Iar la urmă și pe deasupra am văzut, în acele zile de la sfârșitul lui august 1849, când înaltele valuri ale primejdiei se revărsau, iar orice nădejde de salvare dispăruse de mult, parlamentul trunchiat de la Szegedin, încuviințându-ne și dându-ne totul, totul încuviințând și dând ce nu mai avea nici el, încuviințând și dând tocmai ca zgârcitul, care încuviințează și dă când brațul rece al omului cu coasa îl ține deja strâns îmbrățișat !

Va fi oare dieta din anul 1861 altfel dispusă, va avea ea altă atitudine decât predecesoarele ei din 1832 până la 1849 ?

Vor fi oare purtătorii de cuvânt maghiari în țară și în dietă mai concilianți, mai înțelegători, mai resemnați, mai drepți, decât cu 12 ani în urmă – astăzi când li se demonstrează pe degete (de fapt li se împregnează ideea fixă), că națiunea lor numără peste șapte milioane de suflete, fiind așadar absolut cea mai numeroasă, reprezentând șapte optimi din populația țării și prevalând categoric sub toate aspectele, - astăzi, când pretinsul lor drept istoric prin exclusivitate le este garantat de o parte a lumii diplomatice, iar dreptul lor național de fapt de către cealaltă parte a lumii diplomatice – pe când statisticienii lor cei mai buni, întemeindu-se pe constatările și cercetările lor proprii, abia au putut stabili un număr de patru milioane suflete, iar dreptul lor național exclusiv își poate găsi baza numai în propria energie națională ?

Noi ne îndoim, ba nu, nu ne îndoim, noi nu credem ! Se spune că egoismul și particularismul se pot preface, dar nu se dezminț niciodată, fiind deci totdeauna stânjenitori; stânjeneala însă produce totdeauna, precum se știe, efectul de idiotie, iar

idiotismul – așa cum arată experiența – nici nu știe să învețe, dar nici nu uită – și tocmai în aceasta rezidă cea mai mare nenorocire a oamenilor și a statelor !

La ce să ne așteptăm de altfel de la dietă ? Să ne garanteze oare naționalitatea prin legi ? Și cine să aplice aceste legi spre folos exterior ? Oare acei domni, care atârnă cu trupul și cu sufletul de propria lor exclusivitate națională – și care – în disprețul înaltei voințe exprimată în cea de-a cincia înaltă scrisoare autografă a maiestății din 20 octombrie a.c. către baronul Vay – declară de acum pe față că nu vor tolera altă limbă decât cea maghiară în județele și serviciile în fruntea cărora se găsesc, - care dețin în mâinile lor puterea și toate mijloacele spre a înăbuși orice mișcare contrară, - care, în fața lumii, declară zilnic deschis și fără înconjur, și demonstrează prin fapte (demonstrații, tâmbălău), că nu înțeleg ca manevrarea legilor, ca și a legislației însăși, să fie încredințată altora decât numai forțelor naționale proprii !?

Nu avem decât să ne gândim că și în Austria a existat în decursul întregului deceniu trecut principiul egalității în drepturi a naționalităților și, totuși, cine s-a putut mulțumi cu el și cine a fost mai puțin mulțumit de el decât tocmai frații maghiari ? Iar acum, după ce le-a fost solemn asigurată deplina autonomie națională prin cuvântul sacru al monarhului, de ce nu consimt ei ca aplicarea acesteia să fie efectuată de către funcționarii străini, ba, nici chiar de către ministerul imperial de stat ?!

Iată răspunsul convingător: pentru că Rottek³ în a sa *Istorie generală*, volumul VII, § 3, afirmă: „Idea de drept este o farsă pentru cel foarte puternic; pentru a conferi valabilitate dreptului sunt necesare forțe fizice”.

Ei bine, pentru aceste forțe s-au străduit de totdeauna frații maghiari și se mai străduiesc și astăzi încă, cu toate mijloacele care le stau la dispoziție; și tot pentru aceste forțe se străduiesc și trebuie să se străduiască și toate celelalte naționalități viabile și tot ce se opune acestei străduinți a lor trebuie să le provoace pe bună dreptate și în mod firesc – cel mai cumplit tipăt de durere !

În articolul de fond din „Pesti Napló” de la 13 noiembrie a.c., nr. 263, națiunea maghiară este calificată drept cea mai calomniată din lume, făcându-se aluzie la neîncrederea față de intențiile maghiare, care se manifestă din când în când în străinătate (cu care este asimilată, cum se poate presupune, și Viena); iar, pe de altă parte, este înfățișată, drept rătăcire gravă și rea credință agitația națională a sârbilor, provocată de cunoscuta scrisoare anonimă adresată patriarhului Rajacic⁴, și a altora prin adunări naționale la Timișoara, întrucât, chipurile, asemenea agitații sunt cu desăvârșire lipsite de orice temei de când prin legea din anul 1847/48, care urma să desființeze pentru totdeauna orice deosebire de clasă și de naționalitate în Ungaria și țările ei alăturate, s-a statornicit același drept perfect egal în orice privință.

Acest reproș făcut bănășenilor și celor din Voivodina și complet greșit motivat, se găsește într-o evidentă contradicție atât cu interesele naționale, în repetate rânduri constatate chiar de „Napló”, ale națiunilor nemaghiare, cât și cu

necontinuarea politicii naționale, fâgăduită în articolul de fond al nr-ului 268, și tocmai această afirmație insolentă ne-a prilejuit frățescul cuvânt serios de față, pe care avem de gând să-l continuăm în același ton.

II.

Așadar, legea din anul 1847/48 ar fi înlăturat, – așa cum afirmă „Napló” – orice deosebire dintre naționalitățile din Ungaria și țările ei alăturate, care a existat „nu legalmente, ci în fapt”, eliminând în consecință, orice motiv și pretext de fricțiuni pe această temă.

Este, într-adevăr, penibilă afirmația aceasta pe care o publică „Pesti Napló” pentru că, abstracție făcând de ipoteza că ea ar fi adevărată, și încă nu ar însemna decât o dovadă în plus că nouă nu ne este de nici un folos legea fără garanții de fapt, dar, ea nici nu este măcar justă. Frunzărim încoace și încolo legea cu pricina, citim totul punct cu punct, rând cu rând, mai mult chiar decât atât, ne străduim să citim și printre rânduri, dar nicăieri nu izbutim să găsim cele afirmate.

Legea din anul 1847/48 a abolit ce e drept în parte deosebirile de clasă, și anume numai în parte, pentru că au rămas menținute în vigoare camera magnaților și capacitatea electivă precum și eligibilitatea nobilimii, independentă de orice fel de calificare, dar, în ceea ce privește probema naționalităților, legea aceea nu a făcut decât și mai pregnantă și a consolidat și mai mult exclusivitatea limbii maghiare, introdusă treptat de la 1836 încoace; căci § 3 al art. V. condiționează eligibilitatea în dietă de cunoașterea limbii maghiare; art. VII. constată în mod expres naționalitatea maghiară, secuiască și săsească din Transilvania și trece sub tăcere pe cea românească a celor două treimi din populația țării; mai mult chiar, vorbește pe față de unificarea națională (nemzetegység) etc. etc.

Faptul acesta se poate tot atât de puțin contesta ca și neconcordanța sa cu adevărul proclamat în „Pesti Napló” din 7 I.c. cu nr-ul 258, cu privire la naționalitățile nemaghiare, și – trebuie să mărturisim – tocmai acea constrângere prin lege în materie de limbă, acel arbitrar național nefiresc, a motivat cu doisprezece ani în urmă insurecția nemaghiarilor și, în special, a românilor, împotriva maghiarismului.

Am folosit în mod intenționat cuvântul „motivar” și ținem să adăugăm că – în spiritul timpului, în conformitate cu cele mai de seamă interese morale ale popoarelor ca și prin luarea în considerare a propriei sale recunoașteri, apărută în mult citatul articol de fond din nr-ul 258 al lui „Pesti Napló” – acest motiv a fost pe deplin valabil !

De altfel, fiindcă a venit vorba despre aceasta, să nu ne lăsăm amăgiți, căci chiar cu egalitatea drepturilor cetățenești și, îndeosebi, la aplicarea practică a acestora, a mai rămas mult, imens de mult nesoluționat.

Guvernul din anul 1848 era compus în cea mai mare parte din nobili, la fel ca și autoritățile județene și același este cazul și în prezent într-o măsură deloc mai mică, cum demostrează lunga listă a prefecților (fișpanilor) numiți cu acel

proverbial unic nenobil, și cum mai demonstrează concludent și ocuparea posturilor la cancelaria aulică !

Nu se va invoca desigur lipsa unor elemente calificate în tabăra plebeilor; faptul ar fi deopotrivă iritant și ridicol. Pentru a da crezare unei asemenea susțineri ar trebui să nu se știe câte s-au iertat sub acest raport unui principiu opus și mai continuă să se ierte !

Tocmai aceasta este valabil într-o măsură și mai mare în privința neluării în considerare a nemaghiarilor. Cunoaștem persoanele, pe tineri ca și pe moșnegi, și am putea da exemple, dar nu acesta este locul potrivit și nici nu avem intenția ca să facem caz de persoane, ca atare ne mulțumim în această privință la proverbul cunoscut:

Căutați și veți găsi,

Vroiți și se va face !

Așadar, care ar fi să fie cuceririle nemaghiarilor și mai ales ale nenobililor după 20 octombrie ?

Oare dobândirea așazisei libertăți în general ?

Dar, nu avem decât să o punem pe cântarul realității concrete ca să ne convingem că, fără criteriul necesar al pecetei naționale ea este, în condițiile existente, un lucru lipsit de conținut, o zeiță fără trup și viață, cu alte cuvinte, o mare iluzie !

Posturile înalte, cu influență și bine retribuite, aparțin – cel puțin în fapt, – cum ca și mai înainte, nobililor maghiari, lumca serviciilor publice, apoi a instituțiilor de învățământ prin urmare a progresului contemporan, cu alte cuvinte, căile de acces la civilizație, ele toate aparțin limbii și naționalității maghiare; dar sarcinile rămân acum ca și mai înainte să apese în aceeași măsură mărită asupra tuturor sau și mai greu asupra celor săraci !

În consecință, maghiarul cu aristocrația lui a dobândit desigur ceva, el a dobândit chiar foarte mult, a dobândit considerabile garanții ale puterii, a dobândit slujbe și demnități înalte, copioase, și investite cu autoritate, a dobândit cercuri și domenii pentru lărgirea forței sale naționale și a gloriei sale naționale, chiar și în afara corpului său național, poate pretinde o istorie națională proprie cu contribuția silită, dar considerabilă din partea milioanei de nemaghiari, el a devenit așadar un fel de naționalitate politică în timp ce nemaghiarilor li se fac greutăți cât mai mari posibile chiar și la formarea și dezvoltarea naționalității lor proprii, genetice; iar toate acestea să le fi dobândit fratele maghiar, cum se susține, pe baza dreptului său istoric ! Ei bine, așa să fie, dar celelalte popoare ale coroanei ungare și, îndeosebi români, nu au și ei oare cu adevărat un drept național natural moștenit de la creatorul lor ? Au fost ei oare de totdeauna, de când marele Traian i-a transplatat din frumoasa Italie în Dacia Felix, doar un „servum pecus”, menit să preamărească pe alții ? Omenia și existența lor de șaptesprezece secole pe glia lor străbună, sângele pe care l-au vărsat tot atât de mult ca și maghiarii, de mii de ori, pentru această glie, sudoarea cu care au îngrășat acest pământ, ca și maghiarii, dar de mai

multă vreme, nu le dau toate acestea nici un drept, nici un drept istoric și național, nici o vocație ca, așa cum i-a creat Dumnezeu, să se cultive, să se dezvolte, să se ridice să trăiască și să muncească pentru ei, spre folosul și gloria proprie, să-și preaslăvească propriul lor neam și nume.

Ei nu au dreptul să-și aparțină lor înșiși; năzuința în acest sens este – prostie și răutate ! Când însă bunii frați din neamul lui Arpad, cu puțină vreme în urmă, se frământau și se grozăveau și ei în același scop, atunci nu se chema nici prostie, nici răutate, ci înțelepciune și înalt patriotism !

Ei bine, nu avem de gând să continuăm cu amărăciunea noastră; ceea ce vrem, ceea ce trebuie să vrem este ca să ne înțelegem, ca prin urmare să constatăm în fața lumii în mod deschis, cum anume stăm, în consecință ca distinsul domn de la conducerea lui „Pesti Napló” și tovarășii săi de convigneri, tot atât de distinși, ale căror vederi exprimate cu privire la interesele populare și naționale, noi le împărtășim în principiu întru totul, pe care așadar îi stimăm din adâncul sufletului nostru, - să ne acorde frățeasca lor dreptate și sub raportul nevoilor naționale practice și concrete.

Ei nu au decât să vegheze cu nobilul lor patriotism ca, din cauza marei disproporții dintre aspectul legal și cel de fapt al drepturilor populare și naționale, republica nequid detrimenti capiat !

Ei nu au decât să-și ridice glasul influent și pentru ca, întocmai ca și sarcinile publice, și avantajele publice, slujbele, demnitățile etc. să fie distribuite în mod egal.

Ei nu au decât ca, în înțelepciunea și pasiunea lor pentru dreptate, atât de bine apreciate, să țină seamă și de faptul că nu este suficient, că nu poate fi suficient – și așa cum prea bine știu ei dintr-o experiență proprie nu tocmai veche – că poate chiar provoca mare supărare publică și neplăceri când, la nevoie, la alegerea bărbaților aparținând altor națiuni, se urmărește cu mare grijă ca cei aleși să aibă cât mai puțin simț pentru naționalitatea lor proprie.

Ei nu au decât să țină seamă, ca politicieni încercați, veritabili ce sunt, că noi românii, ca și maghiarii și slavii, suntem cu toții supuși egali ai maiestății sale apostolice cezaro-crăiești. că așadar obligațiile de supuși le avem și le putem avea numai față de suveranul nostru, iar nicidecum față de vreo națiune sau vreo clasă populară; că deci, așa cum față de domitorul nostru, avem cu toții aceleași îndatoriri egale, tot astfel – conform postulatelor dreptății eterne – trebuie să avem și aceleași drepturi cetățenești și naționale !

În sfârșit, ei nu au decât să constate și să aibă în vedere, cu inteligența lor profundă, și adevărul potrivit căruia legătura durabilă între neamuri înrudite o poate constitui firește și doar dragostea cu dăruire, lipsită de egoism, dar, între neamuri străine, exclusiv numai interesul bilateral; că așadar, câtă vreme acest interes se găsește în întregime numai de o singură parte, legătura fără dragoste – trebuie să fie ori minciună, ori constrângere.

Din partea tuturor nemaghiarilor cinstiți ei pot conta sigur pe dragoste și stimă – în schimbul dragostei și al stimei, dar, la rândul lor, ei să explice

conaționalilor lor, în special conducătorilor cu răspundere, că în fața indifferenței și a dezinteresului, a bătaii de joc și a asupririi, numai omul degenerat, numai cel lipsit de caracter obișnuiește să sărute mâna tiranului !

ADAOS

Motto: „Audax ...

Gens humana ruit per vetitum nefas”

Horat.

Abia predasem această scriere tipografiei, când am avut prilejul să dăm cu ochii de instrucțiunile pentru comiții supremi ale cancelariei aulice regale ungare.

Cuprinsul lor nu confirmă numai întru totul îngrijorările noastre cu privire la intențiile noului guvern ungar față de limbile și naționalitățile nemaghiare, ci este de natură să le mai și mărească și intensifice; - căci în ele – spre deosebire de cea de-a cincia înaltă scrisoare autografă adresată la 20 octombrie a.c. baronului Vay – se evită cu o stăruință timorată chiar și simpla menționare a naționalităților nemaghiare, iar – în ceea ce privește limbile acestora, se permite, la punctul 16, expres numai membrilor din comisii, necunoscători ai limbii maghiare, să se servească la deliberări de limba preponderentă în comitat.

Dispoziția aceasta ne dă prilejul să prindem oarecum în flagrant delict intenția guvernului cu privire la naționalitatea și limba nemaghiară și ea reprezintă totodată o vădită restrângere a concesiilor făcute prin susmenționata înaltă scrisoare autografă, sub aspectul limbii naționalităților nemaghiare. Căci în ea înaltul monarh dispune textul: „Nimeni nu va fi privat de dreptul ca în adunările comitatense, orășenești și comunale, să se servească de oricare din limbile uzuale în țară, și să redacteze în oricare din ele memorii sau cereri către autorități, a căror rezolvare va avea să se facă în aceeași limbă”.

Prin urmare – în timp ce cuvântul maiestății propovăduiește la acest punct libertatea neîngrădită, instrucțiunea cancelariei aulice regale ungare impune prefectilor – o constrângere indirectă cu toate că monarhul, în încheierea mult citatei sale înalte scrisori binevoiește ca în interesul „diferitelor limbi și naționalități” să interzică categoric orice fel de constrângere și presiune !

Căci ce altceva se urmărește prin acea dispoziție din instrucțiuni decât obligarea oricărui nemaghiar, care vrea să participe la binefacerile vieții politice publice, ca să-și negligeze propria sa limbă națională, adică să o situeze la coada celei maghiare !

Iată dar că și aici, în aceste măsuri concrete, importante, cum este numirea prefectilor (fișpanilor) și a demnitarilor cancelariei aulice – ne face cu ochiul tendința de maghiarizare, la care nu s-a renunțat în ciuda experienței negative făcute de doisprezece ani încoace.

Pe când deci neamurile nemaghiare din Ungaria așteptau cu nerăbdare și încordare de la noul guvern ungar, așazis liberal sau măcar constituțional, o

importantă lărgire practică a drepturilor naționale acordate și asigurate lor de către monarh, iată că ele le sunt amputate și aproape complet știrbite într-un mod, care nu poate fi justificat din punctul de vedere al dreptului și al echității.

Ei bine, lumea, lumea nepărtinitoare, civilizată, apoi frații noștri, oamenii cumsecade din Ungaria, să judece și să aprecieze dacă în asemenea condiții, slavul, germanul și românul cinstiți din Ungaria, care se respectă pe sine și neamul său – mai poate rămâne cu mâinile în sân, privind cum se sapă mormântul viitorului său național – sau dacă nu cumva îndatorirea sa morală cea mai sfântă este ca să contracareze aceasta și totodată să scoată cel mai cumplit țipăt de durere !

A. Sever

Viena, 1 decembrie 1860⁵

(Imprimat de fiul lui Carl Gerold)

„Telegraful român”, VIII(1860), nr. 48 din 1 decembrie, 49 din 8 decembrie, 51 din 15 decembrie.

¹ Keményi Zsigmond (1814-1875), om politic și ziarist maghiar, redactor la „Pesti Napló” între 1855-1872.

² Vay Miklós (1802-1894) baron, cancelar al Ungariei între 20 octombrie 1860 și 18 iulie 1861.

³ Rotteck Karl Wenzeslaus Rodecker von, (1775-1840), istoric german, autor al unei *Istории generale* în 9 volume tipărite la Freiburg între 1812-1827.

⁴ Iosif Raiacici (1785-1861), patriarhul sârb de la Karloviț.

⁵ Textul a apărut la Viena, în decembrie 1860, sub titlul *Ein brüderlich ernstes Wort an dem „Pesti Napló” und die Gleichgesinnten in Ungarnlande*, Wien, 1860.

177

[Bozânta Mare, 2 decembrie 1860]

Mult onorate domnule erou al națiunei !

Multe și grelele încercări și ponderoasele, ba pot zice giganticile străpădături în fața cu care ziua, noaptea fusei ocupat, numa și numa chiar pentru binele de comun al națiunei noastre, ți-au eluat un nume de erou național, de care ai fi poate și ești demn și de mi-ar sta în putere-mi, de aș fi un individ cu puteri mari, cum sunt între alte națiuni, aș fi gata a demonstra aceasta cu atare măreață faptă, de măreție care să întrecă și pe toate statuile eroilor altor națiuni, însă, neavând alte puteri, numai a cuvânta și a scrie, prin aceste șiruțe oftez din toată inima ca D-zeu care ni te-au dat să te și țină cu mai mare curaj, cu puteri înoinde în nenumărate zile fericite ca să poți purta scutul acela gigantic spre apărarea națiunei. Mulți ani ! Mulți ani ! Mulți ani !

Încă una ! Dumneavoastră pe acolo, ca și cei de pe aici vă dechiararăți în public cum că, până una, alta mai voiți legile austriace, cu oficiali împărătești în frunte, decât supremația străină. Ei bine, și noi voim, însă totuși mai avem câte oarece încă de dorit; câte vei afla de bune, vei fi bun de la vei publica, că acestea sunt mai cu samă de dorit câte urmează:

1). Cu banii românilor să se țină numai oficiali curat românești, că cei de la Galiția etc. mai tare trag cătră iudei decât cătră noi; una faptă dintr-o mie: aici pretorul galițian a slobozit la însurăciune pe un copil de iudeu de numai 18 ani, bătră că au și frați mai mari și surori, da pe cei de român nu-i lasă, încă nici în sensul ordinațiunilor mai înalte că n-au galbeni.

2). Oficialii străini au fost introdus sistemul întunerecului și a împilării; aceasta să se șteargă; faptă este aceasta ca numai dâșii să știe ce fac și să nu se poată trage la răspundere ? Dederă mai mare putere la birae și la notari de cum au fost de când lumea, eară preoțimea, care au fost și trebuie să fie conducătoarea poporului nu numai la paradis ci și la o viața mai liniștită, mai fericită și în lumea aceasta, o răspinseră de la sine, o înjosiră ca să-și peardă autoritatea înaintea fiilor sufletești și îi stinseră lumina ca să nu poată cunoaște nici legile. Cum așa ? Așa vezi ! Buletinele imperiale, care se plătiră din banii comunelor, unde concurează și preoții, le dederă oficialii în mâna juzilor, să nu le arate la preoți, ca să le țină închise în ladă; adecă lumina aprinsă de împărat o puseră sub pat – acesta este obscurantismul.

Mai încolo, pe aici când erau oficialii maghiari toate curentățiile și publicările trebuiau juzii satelor să le arate preoților; acuma nimic; că la 15 zile odată se adună juzii satelor la pretură și acolo li se cetesc toate, apoi până acasă venind, juzii le lasă pe la cele crâșme, bând rachie, ba încă nici nu le este ertat a spune către preoții sau a vesti înaintea bisericii și așa nu știm ce se întâmplă pe lângă noi, numa auzim că s-a întâmplat. Aici în satul acesta¹ este moară domnească de dat pe arândă și este și pădure din care se dă pe arândă pășunatul și ghinda; apoi de 5 ani de când mă aflu aici neciodată n-am fost încunoștințat, numai atunci am auzit dacă le-au cumpărat iudeii, amicii galițienilor. Așa fac și cu cantorul bisericii², nici știm când îl dau, nici când ... despre alte exemple mai multe.

3. Fiindcă politica numai cu beserica de mână poate sigur a nainta și a fi folositoare, dorim ca oficialii noștri să restituie onoarea preoților, călcată în picioare înaintea poporului și pe biraele comunelor să-i îndatoreze la ascultare de proți și la umblare la s. beserică și la supunere fiască și la arătarea tuturor mandatelor orale sau scrisuale.

4. Dorim ca oficialii străini cari pe mai multe locuri împedecă rădicarea școalelor naționale și pe unele locuri introduseră cu forța învățători străini să se depărteze cu totul și să se dispună prin oficialii românești ca în toate comunele să se facă școale românești, apoi dascălii sau preoții să fie și notari, că din câtă plată

au căpătat notarii străini acum de 11 ani pot susta și dascălii. Cu aceasta nu se va face greotate comunelor și va fi și școala împreună cu beserica.

5. Dorim să se restituie veniturile cantonale la beserici³.

6. Să se sloboadă tinerii la însurat când sunt de 20 de ani⁴, apoi, de va fi lipsă, pot merge și însurați, că de când este opreliștea aceasta s-au stricat tinerimea și s-au spurcat fetele.

7. Dorim ca să se restitue soboarale comunale, ca adecă preoții, cu curatorii și cu judele satului să poată pedepsi pentru vătămarea besericii și a moralității și a esecuta pedeapsa, fără a fi trași la răspundere la pretură.

8. Dorim ca preoții, cu curatorii, dascălii, juzii comunali să poată arunca și scoată bani pentru beserică, parochie și școală, precum vor afla cu cale, pentru că aceasta a fost totdeauna la români și este și astăzi la reformați, numai la catolici, carii sunt foarte bine provăzuți cu tot felul de fundațiuni și provente nu s-au introdus, că n-au fost de folos.

9. Dorim ca oficialii români așa să respecte preoțimea ca pe a[i] doilea părinți ai lor și, pe lângă toată egalitatea ori cu care ținarg ori tâlhar, să nu-l înfățișeze, iar dacă poporenii stricați cer proces asupra preotului să ceară domnii oficiali informațiunea în scris de la preoți, apoi, dacă nu ar să creadă, să iasă în fața locului și să asculte la casa preotească nu la crâșmă pe pârători, da și pe mai marii satului și togma de ar face preotul oarece vină, să nu-l probozească înaintea poporului, ci numai amicește între patru ochi, iară de ar cunoaște a fi vină mare, atunci, fără de a atâta pretorii asupra poporului, să încunoștințeze lucrul la episcopie, iar pe poporeni să-i îndrume la cuviincioasă onoare, supunere și ascultare, ce aceasta va să zică cultură.

Dealtmintrea primește, domnul meu, cuviincioasele complimente de la mine și nu uita pe veteranul amic

Moise Șora Noacu⁵

N.B^{*}. De vei publica punctele înșirate, mă rog să nu-mi subscii numele, da în locul numelui să pui numai atâta: *De lângă Nistru*.

N.B^{**}. Cum că am tăcut de mult foarte, cauza este că bunul meu episcop m-au oprit să nu mai scriu la Brașiov și a pus pe v[ice]a[rhi]diaconu în spate-mi de privighetor, că, dacă m-a simți scriind, să mă suspendeze etc., etc. Ep[iscop]oul se numește Eerdély Vasile, de la Oradea Mare.

Original. B.A.R., București, Mss. rom. 1000, f. 25-26.

¹ Bozânta Mare, sat component al com. suburb. Tăuți-Măgheruș, municipiul Baia Mare, jud. Maramureș.

² Veniturile cârciumăritului pe ultimele trei luni ale anului, între Sf. Mihai și Sf. Vasile, așa numitul cârciumărit scurt sau cantoral care, în cele mai multe sate, foste iobăgești, a aparținut bisericii înainte de 1848. spre desoebire de cârciumăritul din restul anului, sau lung, care aparținea familiilor nobiliare.

³ În perioada absolutistă, mai precis în anii 1856-1857, veniturile cărciumăritului scurt au fost trecute de către autorități din folosința bisericilor în aceea a comunelor.

⁴ Referire la ordinul gubernial din 26.III. 1851 privind interdicția căsătoriilor înainte ca tinerii să fi tras, în trei ani la rând, sorții obligatorii pentru încorporarea în armată.

⁵ Moise Șora Novac (1806-1862), preot greco-catolic, originar din comitatul Hunedoara, activ militant politic local și corespondent al ziarelor românești, traducător, autor al unor încercări poetice; după studii făcute la școlile din Transilvania, preoțește în mai multe sate din eparhia unită a Oradiei, intră în conflict cu episcopul Vasile Erdeli care îl îngroapă în mica parohie unită din Bozânta Mare, cu abia 346 de credincioși în 1857.

178

Sibiu, 2 decembrie 1860

Mult stimate domnule !

Nu că doară în mâna noastră ar zăcea soarta națiunii noastre, ci pentru că împrejurările cele critice ne îmbulzesc și vedem că despre noi puțin se pomenește în jurnalistica europeană, ne vedem siliți a vă ruga, da dumneavoastră, care sunteți cel mai ales al nostru în împărtășirea sfaturilor, să ne dați în modul care-l veți afla mai potrivit, nu pentru noi numai, o deslușire despre pozițiunea noastră față cu Guvernul, față cu ungurii și față cu frații noștri de preste Carpați. Cât pentru cești din urmă îndrăsnim a vă ruga ca să ne împărtășiți ca în cât sunt ei informați despre starea noastră ? Știu-ne ei și prin ei ceilalți romani din Apus câți și cine suntem ? Și cât am putea spera de la ei în cazul când am vedea că pre lângă amenințarea magiarismului, suntem încă ignorați de către Guvern ? O repetim că nu vrem să fim decizietori în soarta comună, ci ce vrem noi este să fim numai organe. Arătați-ne drumul de este de lipsă, iar de nu, fiți buni odihnii-ne, pentru că suntem, și cu noi întreg poporul român de pre aici, tare îngrijiți.

Dorința nu numai a noastră, ci așa zicând a publicului ar fi mare ca să avem pre cineva dincolo care să stea în strânsă legătură cu capii trebilor de acolo, și chiar și cu consulul sardinez și cel francez, cu cari apoi acei cineva să tracteze serios cauza noastră. Aveți bunătate a ne da puțină deslușire și despre o foaie volantă anonimă, ce au venit de la Brașov, carea și noi o am îndreptat într-acolo spre a o putea și dumneavoastră primi. În numele tinereimei, ai dumneavoastră totdeauna stimători

Sabinu în 2 decembre 1860.

Ioane Frâncu mp. Jurist
N. Cristea
Ioane Măcelariu
Iosif P. Pap

B.A.R., București, Mss. rom., 1005, f. 104.

179

Zărnești, 5 decembrie 1860

Protocol, din 5 decembrie 1860, luat la deregătoria comunală în adunarea reprezentanților, sub președinția judeului local.

Obiectul este introducerea limbei române de limbă oficială a comunei Zărnești¹.

Luându-se cauza premenționată la dezbateri, s-au determinat următoarele:

Subscrișii reprezentanți legali, pătrunși de acel adevăr cum că numai o administrațiune națională poate fi pentru noi fericitoare, basată pe pronunțarea dreptului egal de către maiestatea sa în Diploma din 20 oct., a.c. și pe precesele mandate ministeriale din a.c.,

Ordinăm și pretindem ca deregătoria noastră comunală de azi înainte să poarte toate protocoalele și toate corespondențele cu respectiva pretură numai și numai în limba noastră maternă, pentru că locuitorii acestei comune, afară de limba lor națională, alta nu cunosc, iară după cum ne este nouă bine cunoscut, amplexații de la pomenita pretură, afară de unul sau doi, toți înțeleg și vorbesc limba noastră îndestul de bine și, după mandatele înalte, acum în răstimp de 10 ani trebuia să o și cunoască.

Noi, dară, provocăm deregătoria noastră comunală, aducându-i aminte că noi o susținem, noi plătim salariile deregătorilor, și ca ea este pentru noi iară nu noi pentru ea, ca toate hârtiile de azi începând să le elaboreze numai în limba noastră românească și toate hârtiile ce vor veni de la pretură și alte oficii publice în limbi streine, fie acela adresate către oficiul nostru comunal, sau către alte persoane private din comuna noastră să nu le primească deloc, ci fără amânare să le trimită îndărăpt, cu adăugarea că comuna noastră este comună curat română și toate scrisorile oficioase numai în limba noastră voim a le accepta.

După acestea, s-au încheiat și subscris protocolul de față.

[Urmează 14 semnături]

¹ Zărnești, azi oraș, jud. Brașov.

180

Sibiu, 6 decembrie 1860

Înalt c.r. Presidiu guvernial !

În legătură cu hârtia înaltului Prezidiu al Locotiinței din 12 iulie a.c. N. Pres. 2473/8-12¹ am onoare a așterne spre mai departe urmare Proiectul de Statute al Societății pentru literatura și cultura poporului român, și pentru înaintarea industriei și a agriculturii cu aceea umilită rugare: ca Înaltul Prezidiu cu privire la starea cea de față a acestei țări de Coroană, precum și la credința și alipirea nației române către tronul Maiestății sale, și către guvernul preaînalt aceluiași, precum și la Diploma împărătească din 20 octombrie a.c. să binevoiască a subșterne Maiestății sale acest Proiect de Statut al numitei Asociațiuni și a mijloci încuviințarea lui cea dorită de o nație, care a dat nenumărate dovezi despre alipirea sa către tronul maiestății și al cărei patriotism curat și străin de orice separatism ostensibil se dovedește și cu § 4 al Statutelor, unde limpede se zice: că membrii acestei Asociațiuni pot fi de orice religie și nație.

Cu deosebită adâncă cinstire sunt al înaltului Prezidiu.

Actele privitoare la urdirea și înființarea Asociației Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, Sibiu, 1862, p. 14-15.

¹ Vezi doc. Sibiu, 12 iulie 1860.

181

Sibiu, 7 decembrie 1860

Sibiu, 7 decembrie 1860

Frate Moldovane !

Noi am aflat aici din isvor sigur că maghiarii la Viena a subșternut majestatei sale un proiect pentru organizarea Cancelariei tran[silva]nice aulice, unde s-a propus de cancelariu b[aronul] Kemény Ferencz iară de consilieri: un ungur grof Bánffy Miklós, un sicul Kozma Denés, un sas Aug. Roth și un român Angyal; adecă 3 maghiari, un sas și un ... tot alte celea, numai român nu ..., un

renegat. Această știre cutreierătoare ne-a lovit ca un fulger din senin, văzând în faptă acea de ce ne temeam.

Noi, în urma acestei știri ne-am aduant și am ținut o conferință sub presiunea d[omnului] episcop b[aron] Andrei de Șaguna și aci cu glasuri unanime s-a hotărât ca din partea națiunii române să se protesteze prin deputațiunea națională ce se află la Viena.

1. În contra formeii procedurii ca adecă doi, trei maghiari chieși de b[aronul] Vay la Viena n-au dreptu a face proiecte pentru organizarea Cancelariei Transilvaniei, nici n-au dreptu a se consulta și a decide de noi fără de noi care facem mai mult de 2/3 din poporațiunea Transilvaniei.

2. În contra proporțiunii: 3 maghiari, un saxon și un român.

3. În contra dreptului cutărei națiuni streine de a candida și a propune pe bărbații națiunii române cari vin a se denumi ca angloați din partea națiunii române, pentru că maghiarii în contra intereselor națiunii române, nu propun bărbați români adevărați cari au încrederea națiunii române și cari au apărut și apără interesele națiunii române în contra intereselor națiunii maghiare, ci propun bărbați, deși de origine români, însă maghiarizați, precum este Angyal György și alți renegați cari totdeauna sunt mai răi decât însuși maghiarii; și așa maghiarii se servesc de dreptul [de] a candida și propune ei pe bărbații români ca de cel mai eficace mijloc de a remunera pe renegați și de a trage la sine pe bărbații națiunii române. Aceasta a fost și în trecut cauza de mai toată inteligența română a trecut la maghiari și apoi, pe lângă acestea, să se ceară de la majestate, cu provocațiune la petițiunea de mai înainte:

1. Ca cancelariul să fie român;

2. Să fie 6 consilieri și adecă când va fi cancelariul

român: 2 români, 3 maghiari și un sas, iară când va fi cancelariul maghiar: 3 români, 2 maghiari și un sas; în fine, când va fi cancelariul saxon: 3 români, 2 maghiari și un sas.

Motive pentru această proporțiune sunt numărul împoporațiunii, posesiunea de pământ, contribuțiunea, iară preste toate aceste: regimentele transilvane unde națiunea română se află și mai bine reprezentată.

Motive pentru ca să fie 6 consilieri sunt destule, cele mai de căpetenie însă ca să meargă admiștratiune mai repede, să nu zacă lucrările la Cancelarie, ca înainte de 1848, cu anii etc.

3. Ca majestatea sa, pe principiul egalității și prin urmare a independenței unei națiuni de la alta, să se îndure a pronunța și a comite cancelariului tran[silva]nic ca în privința tuturor bărbaților români cari vin a se înainta la posturi mai înalte să ceară să poștească de la capii biserecești români a i se recomanda spre cutare post din partea națiunii române bărbați abili cari au încrederea națiunii române și prin urmare prin care dorește națiunea română a fi reprezentată la cutare dicasteriu și la altă diregătorie și apoi ca cancelariul tran[silva]nic sau oricare alt praesidiu după propunerea

acelor capi va înainta și mijloci denumirea angloaiților români, căci numai așa poate națiunea română a influența și a griji ca la dirigătorii de stat din partea națiunii române să înainteze numai bărbați harnici, credincioși către națiune și către patrie și legitimul lor împărat.

Acestea s-au hotărât precum zisei, cu glasuri unanime, însă ivindu-se din partea mai multora îndoiala că adevărat exceleția sa, mitropolitul Șuluțiu, stând în corelațiuni amicabile cu d[omnul] Angyal, nu s-ar învoi la acestea, m-a însărcinat toată conferința pe mine ca să-ți scriu ție, ca unu ce ai mare trecere la ex[celeția sa] p[ărintele] mitropolitul Șuluțiu ca tu să-i scrii cât vei primi această epistolă, să scrii, zic, ex[celeției sale] mitropolitului la Vinea de voește a-și face merite și monumente eterne în inimile românilor să lase oricari corelațiuni personale la o parte și să pășească înainte apărând interesele națiunii române, să facă să se urmeze fără nici cea mai mică întârziere cele ce s-a însemnat mai sus, subșternând în înțelesul acesta o petițiune subscrisă de toți deputații majestății sale.

Frate Moldovane !, deși io cred că exceleția sa p[ărintele] mitropolit Șuluțiu este cu mult mai mare naționalist, cu mult mai bun român decât [să] jefască interesele națiunii române pentru niște corelațiuni personale ce ar avea poate cu Angyal și pentru orice în lumea asta – nu nici decum aceasta io nu pot presupune despre exceleția sa, nu, însă io din concludu conferinței totuși am scris ție acestea și iarăși te rog grăbește scrie îndată exceleției sale p[ărintelui] mitropolit la Viena, ca nu cumva să întârziem, ca nu cumva să se denumească personalul Cancelariei.

Înțelegi ? Conferința deadreptul n-a scris nimic la Viena, că a aflat mai bine să facă aceasta prin tine, având toată nădeșdea că tu vei reuși la ex[celeția sa] mitropolitul și vei face ca să se urmeze din partea deputațiunii după cum s-a zis mai sus.

La altele fii sanitos

Bran

Original. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj. 1861-123, f. 66-69.

182

Sibiu, 7 decembrie 1860

Sibiu, în 7 decembrie 1860

Frate Dimitrie !

De când am primit scrisoarea ta din urmă, până acum am fost așa de cuprins cu cele oficioase, cât îmi era peste puțință a-ți rescrie. Poate nici acum nu ți-aș scrie dacă nu m-ar împulzi unele împrejurări.

Mi se scrie din Viena că adresa noastră ar fi cam „*stirbită*”. O știam eu aceasta și pentru aceea te-am fost rugat ca să trimiți tu în sus conceptul tău¹. Doară o vei [fi] făcut.

Din ce cauză nu vroiră a subscrie adresa acei doi frați ai noștri pe cari-i numești o vor ști dânsii și noi ne-o vom cugeta.

Mult aș dori ca să am acum ocasiune a vorbi cu tine despre multe, multe, multe și în sfârșit și despre modalitatea sub care au văzut programele noastre lumina zilei.

Noi ne încredințăm unele păreri ale noastre făcute în gura mare, care, ca să poată eși în public, avea trebuința de o prelucrare serioasă, ad manus fideles și numai ne pomenirăm troasc cu ele în „Gazetă”. Oare de unde s-au luat autorisarea la tipărirea și la publicarea lor de „programă sibiană și Orăștie – albă – iuliană”?!² Acela care le-au dat la tipar trebuia să vadă că nu-s lucrate pentru tipar sau doară ne-au ținut de așa scurtați la pricepere cât să credem că sânt deplin și că nu avem de a mai face nimică pentru săvârșirea lor. Ori ce au cugetat dumnealui au greșit rău, pentru că, mulțămită lui D-zeu, avem și noi mintea noastră.

Cetește bine articolul de sub nr-ul 50 al Gazetei și știu că vei întreba: ce înțelept lasă să fisureze „deputații sinodului”, așa cum vedem că figurează acolo?!

O modă de a trata cu trebile noastre cam modă; și totuși – după cum ne arată „Gazeta” nr. 54 – tot dumnealor sunt de cătră pădure. Bine, bine, vom mai tăcea dar nu știm până când.

Ce mai zici tu frate Dimitrie ?

Mi se scrie din Viena că pe acolo n-au plăcut programa brașoveană, deoarece din ea își scoate supremația capul și apoi că din toate programele s-ar putea face una și bună.

Ce zici tu la articolul din Ost D[deutsch] Post, din 25 noembr. a.c.

Dusu-s-au s[finția] sa mitropolitul³ ?

Auz că membrii deputației, cari își așteaptă cu nerăbdare capul⁴, au fost în mai multe locuri bine primiți.

Dee Dumnezeu tot bine !

Să fii sănătos poștește al tău

Agolob⁵

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 258.

¹ Vezi doc. Sibiu, 7 noiembrie 1860.

² Vezi doc.: Orăștie, 26 decembrie, Sibiu, 26 decembrie 1860.

³ În drumul său spre Viena, bătrânul mitropolit Șuluțiu îmbolnăvindându-se, a fost silit să rămână două săptămâni la Orăștie în casa rudei sale, Dimitrie Moldovan.

⁴ Alex. St. Șuluțiu.

⁵ Anagramă: Bologna.

Pesta, 7 decembrie 1860

Mult stimate unchiule !

Am primit cu mulțămire 10 galbeni. Cărțile dorite le voi trimite, însă nu toate, pentru că a lui b[aronul] Ötvös nu se află numai al II-lea tom; cel prim s-a vândut¹. Sper că va ieși o nouă edițiune; cea de la Welcker², nu se află în Pesta; mi-a promis că în 14 zile, mi-o procură, mi se pare din Viena sau Lipsca; i-am dat 3 fl.v.a. arvună; sosind cartea, mă voi grăbi a o trimite dimpreună cu a lui Pauler³. Acest profesor mai are încă niște cărți pentru prelegeri, anume: *Bevezetés az észjogtanba*⁴ și *Eszjogi alaptan*⁵, acestea, în genul său, î[s] mai bune pentru propuneri decât *Enciclopedia*. Mie-mi foarte plăcu și tot am umblat să ți le recomand; acum e ocaziune, spune-mi, dacă mai propui atari obiecte. Prețul lor nu e scump, spune-mi, le pot trimite. A[u] eșit niște broșuri de la Mocsáry⁶, despre naționalități. Prețul acestei mai nou e 1 fl. Trimite-ți-o-voiu ? Io nu o am cetit încă, dară, precum am observat, ar combate multe principii de-a lui Ötvös.

Cum sunteți cu Universitatea ? În primăvară a fost aici un bărbat din București, ca să cumpere marmoră pentru Uni[versita]tea cea de acolo, despre care se vorbea, că e mai gata, așa cât pre toamna asta s-ar putea deschide. Acum auzim odată, că se deschise cea din Eși, iară despre cea din București, nu e vorba; mă rog spune-mi, că tare suntem curioși cu toții, apoi gazetele nu vorbesc nimci de acestea; va fi și în București, după cum s-a vorbit, sau rămâne cam deodată așa ?

Cum stăm cu ungurii vei ști. Masa lor întreagă, inteligența și burgoasia, nu vrea decât Ungaria mare și tare, fără considerare de alte naționalități; iară publiciștii și conducătorii cei de frunte, 2-3 bărbați ai lor, cu capacitate, se învoesc la toate ce pofteste dreptatea, afară de neuniunea părților anexe. Însă mulțimea nu prea vrea să știe de ei; vorbește și tot strică ce togmesc cei cu cap. Zău că te lovește o compătimire când auzi pe oameni bătrâni vorbind niște absurdități, mai ales când acele[a], în situațiunea prezentă, numai spre ruina lor e și nu spre [a] altora.

O deputațiune numeroasă din Tran[silva]nia s-a dus la Viena; cu toții pentru autonomia țării; o parte pentru răstaurarea metropoliei neunite, o parte pentru fondul militaresc alor 2 regimente confinee din Ardeal. Astăzi înțelesei că au fost cu toții la Goluchowsky⁷, care le-a spus românilor: de la voi depinde dacă veți căpăta ce doriți, calea vi-e deschisă, numai energie s-aveți. Zic că Rechberg⁸ tare sta cu ungurii. Membrii deputațiunii așteaptă numai pe mitropolitul, ca apoi așa să meargă cu toții la Maiestatea sa; ei vor să ceară și un cancelar de român și anume pe senatorul And[rei] Mocioni; numai cât, încât îl cunoaștem, acest bărbat nu are științele de a putea primi și purta o sarcină așa mare; poate de va avea un cap excelent lângă el.

Cu examenul ori mă grăbesc ori ba, nu-l pot face nici în luna asta. Mi-e frică să mă duc până când nu sunt convins despre știința mea; paragrafele-s multe,

un studiu [1] învăț bine până când am învățat altul, iară-l uit; apoi nu numai io sum așa; 3 inși, afară de mine, adică: Marienescu (din Banat), Ilovits (din Ungaria) și Nemeș, noi patru inși suntem cu al 3-lea examen; aceasta ne mai consolă, că altminte să fim numai unul sau doi, am desera. Mie, ca de regulă în toată toamna, îmi este cam rău. Timpul e tot ploios, neguros, și asta influențează asupra-mi; pentru asta, dară, nici pot petrece toată ziua lângă studiu.

Din banii trimiși (64 ½ fl.) am plătit ici-colea, am plătit oștiu și prandiu, și mai am încă 25 fl.v.a. Din aceștia voi putea avea dejun și cină în luna asta și voi putea cumpăra și cărțile respective. Că doară nu cugetați, unchiule, că nu știu nici o concordare face ? Trist lucru ar fi pentru mine și și pentru toți junii pestani, căci între 30 ce sunt aici numai unul știe ca mine. Mi se pare că v-am scris io și d. Doctori, numai cât mi-e mai îndemână a scrie scurt „Dr.” și aceasta e cauza; însă vă mulțumesc pentru reflexie.

Sărutându-vă mâinile, rămân al d-voastre nepot obedient

Ioan m.p.

A.N.D.J., Cluj, F. Simion Bărnăuș, nr. 86; publ. în: Coriolan Suciu, *Corespondență ...*, p. 285-287.

¹ Eötvös Iosif, poate fi vorba de cartea sa scoasă la Leipzig în 1859, *Die Garantien der Macht und Einheit Eosterreiches* sau mai ales o altă carte tipărită tot la Leipzig în 1860 *Die Sonderstellung Ungarns von Standpunkte der Einheit Deutschlands*, apărută și în limba maghiară; ultima s-a bucurat de mult succes printre adepții refacerii statului istoric maghiar și i-a îngrijorat pe intelectualii români.

² Welcher, Karl Theodor (1790-1869), politician și jurist german. Poate fi vorba despre cartea sa *Der innere und äussere System der parktischen, natürlichen und römisch christlich germanischen Rechts, Staats und Gesetzgebungslehre*.

³ Pauler Tivadar (1816-1886), jurist și om politic maghiar, viitor ministru de justiție în guvernele maghiare dualiste.

⁴ Este vorba de cartea lui Pauler Tivadar, *Bevezetés az észjogtanba*, Pest, 1852.

⁵ Este vorba de cartea lui Pauler Tivadar, *Eszjogi alaptan*”, tipărită în 1845.

⁶ Mocsáry Lajos

⁷ Agenor Goluchowski, ministru de stat între 20 octombrie și 13 decembrie 1860

⁸ Johann Benhard Rechberg (1806-1899), ministru-președinte între 21 august 1859 și 4 februarie 1861, ministru de externe între 21 august 1859 și 27 octombrie 1864.

184

Viena, 9 decembrie 1860

Viena, 9 dec.[1]860

Mult stimate domnule !

Sunt mai 2 săptămâni de cându-s în Viena și încă nu ți-am scris. Și acum când mă apucai a scrie mai că nu știu ce ? Atâta: că ieri dimineată ajunse în pace și

sănătos și părintele mitropolit cu secretarul său Pamfilie¹ aici. Numărul deputațiunii e de 20, între care și căpitanii Lica² și Purceilă³ cu Nașcu⁴ et Ioachim Mureșanu de la Năsăud, notarul public I. Roman⁵ de la Făgăraș, care are o petițiune prin care cere căpitan pentru acest loc⁶. Mi se pare că ți-a scris Popasu⁷, cum am umblat și pățit pe la miniștri. Rechberg ne trata tot cu Walachen *Die valachische Nation*, iară după ce am luat eu vorba și am accentuat cu Walachen, începu a-și mușca buzele și drept probă de îndreptare ne propuse, în locul lui Kemény pe Josika de cancelar guvernator. Ieri însă am înțeles că în adevăr s-a numit Kemény⁸ de cancelar și Mikó de thesaurariu și președinte al Gubernului, cu toate acestea mai petiționăm ca și cum nu am ști nimica de denumirea aceasta.

În petiție⁹ am luat de principiu ca să nu cerem de la împăratul numai aceea ce ne poate da, cum ai zice numai aceea ce stă în puterea lui ca să ne dea, iar cele ce sunt ale Dietei să le cerem la dietă, lucru la care încă nu suntem învoiți, pentru că unii vrem să înșirăm toate acele în o petițiune către maiestate, pe care să o rugăm ca acele dorințe și cereri ale noastre să le propună dietei între propositiones regiae spre dezbatere și decretare, iar alții congresul etc.

La ce ne-am învoit noi dară în petițiioane, până acum ?

1. Ca împăratul, spre a înconjura orice conflict cu națiunile cele 3 ale Transilvaniei, care nu explică ca noi cuprinsul Diplomei din 20/10 și a biletului către Rechberg să se explice mai pe larg și mai răspicat, în ceea ce privește naționalitatea, și limba română prin o diplomă, cum e de e[xemplu] cea leopoldină.

2. Ca cu privire la numerozitatea, purtarea greutăților publice, să se denumească de cancelar provizoriu, un român.

3. Să ne dea voie a ne aduna la un congres pentru a alege și propune sau recomanda cancelarului bărbați care se bucură de încrederea noastră, spre compunerea legii electorale, arătarea și redigerarea voinței naționale în cele ce sunt a se face pentru noi la dieta venitoare.

4. În caz de a nu ni se da congresul, precum e de prevăzut, să fie cancelarul însărcinat a cere pentru bărbații de încredere care vor fi a se chema la compunerea legii electorale, recomandarea episcopilor. Scrisorile ce le-ai trimis prin Babeș s-au primit și citit, mai toate acelea puncte s-au declarat a se ține de dietă, eu am interpelat și m-am interpus pentru cele din punctele 21, 22, 23¹⁰, dar nu mi-a secundat nimine – așa rămaserăm la cele de sus.

Din politica mai înaltă și mai adânc tăietoare n-am afalt nimica; concepturi destule care însă se văd și se citesc și prin gazete. B[aronul] Ötvös ne trimise prin Gojdu vorbă că de am vrea să ne înțelegem despre vreun lucru ar veni la noi aici; e cu greu a șade cu c... în 2 luni și cu toate acestea ar fi bine să știm ce vrea Eötvös ? În cele din urmă poate ne-am înțelege. Am înțeles că e regulată toată cancelaria transilvăneană, la care dintre români e numai Pop al nostru¹¹, între capii comitatelor sunt și 3 români denumiți, numele lor nu le putui afla.

Măine-poimăine vom avea audiența și-ți voi telegrafia ce ne va spune împăratul – de va fi bun. „Independența belgică” susține sub data din 6 a l.c. că cu

toate demențiile gazetelor despre vinderea Venetiei, tot fu vorba la o masă a principesei Mathilda despre aceasta, unde fu și Napoleon și Meternich de față. Să te miri că și pe aici se plâng oamenii de lipsa banilor și nu vor prea acredita în părțile noastre. Al domniei tale sincer amic

Axentie

Original. B.A.R., București, Mss. rom. 992, f. 285-286.

¹ Ioan Pamfil, viitor canonic, membru al capitlului din Blaj.

² George Lica

³ Ioan Purceilă

⁴ Vasiliu Nașcu

⁵ Iosif Roman

⁶ Vezi supra doc. Făgăraș, 25 noiembrie 1860.

⁷ Ioan Popazu

⁸ Numirea lui Kemenyi Ferenc în funcția de cancelar al Transilvaniei a avut loc într-adevăr la 9 decembrie 1860.

⁹ Vezi doc. Viena, 10 decembrie 1860.

¹⁰ Vezi supra doc. Brașov, 18 noiembrie 1860.

¹¹ Ladislau Vasile Popp, consilier de secțiune în Ministerul Justiției din Viena, apoi consilier aulic și viceguvernator al Transilvaniei.

185

Brașov, 9 decembrie 1860

Siebenbürger Quartalschrift și Proiectele de programe românești

More nobilium se gerentes

O parte esențială din activitatea acestei „Gazete” a stat întotdeauna într-aceea ca să confăptuiască din toate puterile sale la buna înțelegere între diferitele națiuni ale Transilvaniei, să facă totodată ca fiecare român să știe distinge strâns între națiune și între partită și între ceea ce numesc franțozii clică iar bucureștenii taraf, ceea ce se apropie de greceasca oligarhie. În sânul blândeii și năucitei națiuni săsești încă se află o clică cu adevărat mică la număr, care însă la orice ocaziune s-a apărât înfricoșată în realizarea poftii sale de răzbunare, domnie nu numai preste români ci și preste sași. Frații sași cunosc pe acea clică a lor mult mai bine decât românii; unii din ei, adunați mai dăunăzi în Brașov, n-au lipsit a o descrie după cum și merită. Acea clică în zilele noastre își află cuibul unde să-și depună veninul său omorător de drepturi românești în „Siebenbürger Quartalschrift” din Sibiu. Numitul jurnal periodic în fascioara sa din 6 decemb., reproduce toate trei proiectele de programe românești.

Trei plesnete de bici sau pocnete de pistol, răsunătoare într-o Bastilie veche și ruinată, sunt de ajuns ca să redeștepte pe toate buhele urechete, cucuvaiele, liliecii și ciuvicele noptatice prezicătoare de rău copiilor și femeilor ușor crezătoare. Întocma cuprinsul celor trei programe românești a făcut să tresară și să resalte cutare clică, care se prefăcea că doarme, pentru ca cu atât mai ușor să surprindă pe cei cari ar mai fi bătuți de Dumnezeu ca tocmai și în aceste zile de cercare să mai poată dormi în liniște.

Așa, românii cu îndătinata lor sinceritate își descoperiră cugetele lor până la cel din urmă. Clica reprezentantă în „Quartalschrift” își pierdu fără voia sa cumpătul, se puse pe înjurături asupra programelor românești, apucă deodată și arma sa veche de a trage în prepus; Vermächtigungssystem folosi însă patriei, iarăși fără calea legală, cu aceasta le-a spus ceea ce nu voiește dânsa pentru români, adică nimic.

Ar fi un ce grațios pentru publicul român a reproduce aici toate înjurăturile câte se vomiră mai vârtos la pag. 812 și 813 asupra dorințelor românești. Totuși demnitatea proprie nu iartă a trece toate acele invective cu tăcere.

Că proprietatea ar fi precumpănitoare în mâinile celorlalte națiuni, negăm și vă cerem dovezi în țifre.

Industria voastră o disprețuim. Acea industrie privilegiată poartă mai vârtos vina, că patria ne ajunse mai la sapă de lemn.

De cultura voastră vedeți bine că ne ferim pe cât putem; cultura de clică e totdeauna veninoasă.

Mai gata suntem a ne porta încă două mii de ani în cojoace neargășite, decât a lua parte la cultura voastră, mai vârtos acum când Europa toată ne stă deschisă.

Pentru moralitatea voastră nu vă pismuim, iară moralitatea poporului românesc din Ardeal luată cum am zice într-o singură sumă, nu o schimbăm cu nici un popor creștinesc, atât mai puțin cu voi.

Că celelalte națiuni, cu clica voastră cu tot, ar plăti mai multă contribuțiune decât românii, iar negăm și vă cerem tot țifre autentice.

Că celelalte națiuni ar da și ar fi dat oarecând mai mulți ostași decât românii este o minciună din cele mai cornorate.

Că a voastră tărie de spirit este mai mare decât a românilor, vom vedea; căci credem tare cum că ne așteaptă o minunată ocaziune spre a ne măsura cu toți puterile spirituale.

Amenințarea voastră (pagina 806-807) că veți uni cu ungurii și cu Ungaria, într-o asemenea, o disprețuim, precum nu ne pasă nici de acea uniune. Uniți-vă cu toată lumea în contra noastră, pentru că știm bine că nu vă mai dă nimeni crezământ.

Cum că vă recereți Universitatea voastră, pentru ca să mai puteți și voi figura întrânsa de semisuverani, vă gratulăm vanității voastre, nu însă și sărmanului popor săsesc, din care, prin mahiavelismul câtorva mai ales de la 1805 încoace, s-a sustras mai tot simțul comun și național, cum se pare pentru totdeauna.

Cum că românii ar avea să mulțumească cuiva libertatea lor, afară de Dumnezeu, perseverenței lor și suveranului ? Ați uitat anii 1744, 1791, 1837, 1842 și mai vârtos 1847 ? Dar voi aveți frunte să stați cu anul 1848/9 înainte ! Și cui ce să mulțumim din acel an ? Nu cumva pentru adunarea din Blaj ? Sau pentru trădarea lui Laurian et Bălășescu¹ în mâinile teroriștilor republicani de atunci ? Denunțarea celor optzeci de români inteligenți, după fuga din Sibiu la Râmnic și lăfăria lor în mâinile și la temnițele muscălești ? Intriga spre a se spânzura prefectii și tribunii românești ? Memorialul îndemnător la desființarea cu rușine a regimentelor românești² ? Aruncarea prin temnițe a mai multor români necercetați ? Torturarea morală a baronului Volgemut când acela se silea din răspuțeri a păzi cumpăna dreptății și a nu mai suferi tirănierea românilor ? Oprirea acestei „Gazete” în urma celor mai infernale calomnii ? Da, noi știm cât și cui avem să-i mulțumim chiar și dintre sași; noi știm să fim recunoscători*, niciodată însă clicii lui „Quartalschfrift” din Sibiu.

Luăți-vă sama sașilor și fiți mai cu luare aminte oricare din programele românești și veți vedea că oricare din acelea vă asigură existența voastră neasemănat mai bine, decât oligarhia voastră; adevărat că programa Brașovului țintește a stărpi sămburele și rădăcina răului, a urei și a servituții; adevărul că acea cură ar fi ceva cam extraordinară, însă poate sigură și mântuitoare.

Brașov, 9 decembrie 1860³.

Cei 42 concetățeni cari au subscris programa din Brașov⁴.

„Gazeta Transilvaniei”, XXVIII(1860), nr. 57 din 3 decembrie.

* Ne folosim de această ocaziune spre a aduce mulțumită publică d-ilor: dr. dl. med. Iosif de Greissing, senatorii Ioan Imrich și Paul Römer, parohilor Andrei Wolf, Iosif Dück, Sam Schiel, Cristof Stenner, preotesei văduve Carolina Stenner născ. Honterus și altor cetățeni sași: F. Schneider, I. Germani și W. Nemeth din Brașov, cari, însuși de *spiritul* adevăratei umanități, în anul 1849 au scutit, cu pericolul propriu, averea și chiar persoana câtorva români de furia teroriștilor; așa noi știm să apreciem și umanitatea unor bărbați cum sunt: comisarul de cr. poliție. I.S. ... senatorul F. Reich; noi recunoștem chiar și meritele mai multor angajați străini; sistemele însă și clicile suntem datori, suntem și determinați a le combate oricând ne va sta prin putință ci nici pe acestea prin brutalități precum au urmat alții cu noi. – G[eorge] B[ariț].

¹ Aceștia au fost arestați în Sibiu de trupele maghiare trimise de comisarul regesc din Cluj; ambii erau membri ai comitetului permanent și au fost apoi eliberați sub presiunea maselor populare românești.

² Desființate prin ordinul din 22 ianuarie 1851

³ Autorul răspunsului este George Bariț, cum o dovedesc nu numai inițialele cu care semnează, ci și stilul lui.

⁴ Vezi supra, doc. Brașov, 18 noiembrie 1860.

[Viena, 1-10 decembrie 1860]

P.P.

Causa nostra non bene stat ! Infensissimus hostis noster, decrepitus et versutissimus Kemeny Ferentz, cujus ad politicam resurrectionem nemo supponere ausus erat, res Transilvanicas solus et unicus, in intima tamen cu mrevolutionariis Hungariae cointelligentia et proponit et dirimit, omnia ad statum de 1847 reducendo Valachos vero, veluti absolutos Communistas, et ad comburendas curias et laniandos Nobiles pronos et paratos Horra Klosshka, non sine fructu denigrat. Pari successu, cointelligentiam nostri cum Moldo-Valachis finxit, et dum nos, una vice, inimicos Hungarorum infensissimos depredicat, alias, uno tamen ore, nos socios Hungaror: Klapka, Türr, et Kossuth, male consultis istis Germanis, prope solium stantibus denunciat. Conventiculis per illum quotidie celebratis, nullus Valachus (nec Saxo) unquam accitur. Unice aliquot Hungaro-Siculi, per Vay (!!) huc vocati, furore inde ab A. 1848-9, in animis recluso in nos saeviunt, extrema quaeque in „szemtelen Hunczfut Oláh fajta tentaturi”.

Cancellaria aulica (usque ad brevi consummandam cum Hungaria Unionem duratura) e tribus Magyaris et semimagyarizatis, uno Saxone et uno Romano composita; Gubernium in suis ruinis de 1848 superexistentibus Claudiopoli provisorie restaurandum; ubique nonnisi usus linguae hungaricae. Denique ut Trias perniciosissima compleatur, Diaeta magyarica, aequae modo Anni 1848, et claudiopoli, cum 226 in circa Regalistis hungaris, deputatis trium antea Nationum Nro. 58, Quintuplo – et si etiam Taxalistae Nro. 38 addantur, omnes triplo fere superantibus composita, inter quos Valachi, si Acheronta moveant, vix 10-20 vota haberent. Hoc est Programma Kemenyii, eo unice directum, ut diaeta enormi illa Magyarorum Majoritate, prima statim hora, Unionem cum Hungaria proclament, subjugationem Valachorum et detronisationem domus Austriacae, viribus ad hoc unitis continuaturi !! Talem sane dietem – si debiles illi Saxones acceptent, - Valachi nunquam sua ex parte mittendis Deputatis agnoscere et pro legali declarare poterunt !!

Ne minuta quidem amplius perdenda, nisi omnia quaeque et fides nostra Throno toties probata, et quies patriae, et gentis nostrae salus et honor, in omne aevum perdatur. Probus ille Schmerling jam interni et hodie adhuc Transilvaniae quoque Minister, quo ad perversitates Magyarorum reliquis longe melius informatus, separatismo illorum directe opponere intentus, epr aliquos e Deputatione, apprime informandus, et instanter rogandus erit, ut Germanorum quam Valachorum hostis, et praesertim Austriacae Domus inde a dieta 1834, cum Vesselényi Miklos notorii proditoris, nominatio in Cancellarium retrahantur, vel si hoc pro dolor ! fieri non posset, eius Programma velut insciis reliquis Ministris nonnisi a Vay, Szögeny et Szécheny cum C.R. approbatum, ex obtutu Austriacae

Monarchiae permansionis, auditis tamen praevis etiam Valachis et Saxonibus, per totum ministerium accitis etiam non Hungaris – denuo revideatur, in genere autem ad correctum illud, et prioribus temporibus stricte observatum politicum Axioma revertatur: Ut Transilvania velut propriam habet Constitutionem nec alteri Regno subjecta, ab Hungaria velut Rebellionem cum Nobilitate Transilvanica toties reiteratarum auctore, majori qua fieri potest distantia teneatur ... Hoc omnibus minis, exceptis Hungaris, et suae Majestati dicenda, et in Ephemeridibus Viennae et exteris absque dilatione de die in diem magis sunt demonstranda, cum Germani contra Hungaros jam satis sint exacerbati.

Sic nondum penitus desperandum, imo sperandum potius erit¹ !

Copie. B.A.R., București, Mss. rom. 1055, f. 106, publ. în George Barițiu, *Părți alese ...*, III, Sibiu, 1891, p. 562-563.

¹ Autorul scrisorii este, după George Bariț, Franz Salmen.

187

Viena, 10 decembrie 1860

Maiestate ces. reg. apostolică !

Cu legea fundamentală de stat pentru monarhia austriacă, cu diploma împărătească din 20 octombrie a.c. ai binevoit M[aiestatea] ta pe baza sancțiunii pragmatice a aplacida tuturor țărilor și popoarelor din întregul stat, ca să ia parte la legislațiune și administrațiune în mod constituțional, și cu deosebire ce privește augusta noastră patrie, Marele Principat al Transilvaniei, a pronunța restituirea constituțiunii țării cea veche, cu susținerea autonomiei ei politice de mai nainte și dietei proprii, și în scrisoarea preainaltă de mână către domnul ministru-președinte, comite de Rechberg, cu același dat a recunoaște că ștergerea pozițiunii privilegiate a nobilimei (boierimii), a iobăgiei și a dărilor țărănești, și defigerea de datorinte și drepturi cetățenești, egale pentru toate clasele locuitorilor țării, pe lângă caracterul cel singular al constituțiunii de mai nainte, cer neapărat schimbări afund tăietoare. Mai încolo, conform adevărului acestuia, constat foarte sărbătorește, ai binevoit M[aiestatea] ta în preainalta înălțimii noastre înțelepciune, iubire de dreptate și în îngrijire părintească de țară, a ordona ca pentru toate clasele credincioșilor supuși ardeleni ai Maiestății tale să se facă o consultare cu bărbați din diferitele naționalități, confesiuni și clase, care se disting prin pozițiunea lor oficială sau civilă, prin talente, prin servicii făcute publicului și prin încrederea publică, în care (conferință) vor fi a se lua în considerațiune acele întrebăciuni, care privesc fixarea și organizarea unei reprezentațiuni de țară (adecă dietă), care să corespundă atât la

pretențiunile confesiunilor, națiunilor și claselor, foste mai nainte privilegiate cât și la pretențiunile naționalităților, confesiunilor și claselor, care mai nainte de aceasta nu luaseră parte la drepturile politice, și apoi respectivele proiecte să se subștearnă M[aiestății] tale cu cea mai putincioasă iuțală.

Acea înaltă decretare împăratească și această determinațiune preaîndurată cuprind destul de răspicat intențiunea și voința părintelui și domnului țării, de-a face, ca de aici încolo să domnească o neștirbită strânsă îndreptățire egală, de dorul căreia naționalitatea cea mai numeroasă și mai meritată a țării s-a înfrânat și topit de secolii încoaci fără rezultat; căci, dacă diferitele drepturi cetățenești egale și datorințele fac neapărat de lipsă schimbări afund tăietoare în constituțiunea ardeleană de mai nainte, care, acesteia, după cum se știe, principiul acesta îi era cu totul străin; mai încolo dacă e, ca conferință introducândă de cancelarul să aținte la fixarea și organizarea unei reprezentațiuni a țării, care să fie comesurată atât pretențiunilor confesiunilor, națiunilor și claselor foste mai înainte îndreptățite, cât și recerînțelor naționalităților, confesiunilor și claselor ce nu luă parte la politica îndreptățită, rămâne pentru orice om cu simțăminte drepte, cu cugete nobile și leale, afară de toată îndoiala, că rezultatul acestei măsuri preainalte nicidecum nu poate și nu trebuie să fie altul, decât tocmai strânsa executare a egalei îndreptățiri pentru toți cetățenii de toate națiunile și confesiunile țării. Pentru că când ar deveni lucrul altfel, când vreunele clase de cetățeni sau de popor, sau careva dintre naționalități ori confesiuni, ar primi în vreo privință oarecare mai mare îndreptățire, sau când unor anumite, fie acelea verice minorități ale țării, li s-ar da pe temeiul de lege o influență precumpănitoare în legislațiunea (facerea legilor) și administrațiunea țării, prin ceea ce li s-ar da acelorași tocmai cu aceasta mai mari foloase de viață publică; cum ar putea fi aci vorba de drepturi cetățenești egale, cum să corespundă aceasta amăsurat pretențiunilor majorității țării, ce mai nainte nu se împărțășise de îndreptățirea politică, cum s-ar putea potrivi conceptul (ideea) dreptului egal cu privilegiul pipăit ? Sau, pentru ca să vorbim practic și cu aplicare, dacă naționalităților constituționalmente politice de mai nainte, care toate laolaltă abia reprezintă ceva peste a treia parte a populațiunii țării, față cu naționalitatea română a țării, care precumpănește mai de două ori pe toate celelalte și ia parte absolut mai mare din sarcinile publice și din datorințe, li s-ar da nu mai întreb pe ce temei, o pozițiune prevalabilă, prin care minoritatea în modul acesta ar domni peste majoritatea țării și ar putea dispune asupra puterilor și intereselor acesteia după buna-i plăcere, cine s-ar încumeta a numi una ca aceasta drept egal comăsurat, cine ar cuteza a atribui o intențiune ca aceasta înaltului monarh, părintelui țării celui preadrept ??

Maiestate ! Națiunea română a Transilvaniei, reprezentată prin păstorii ei sufletești și prin inteligență, care după natura personalității morale a poporului face în stat spiritul poporului, recunoaște sărbătorește, că proprietatea, munca, brațele armate și cultura spirituală, trebuie să formeze temelia statului modern și a societății civilizate și că fericirea statului se poate ajunge numai când statul va fi

sprijinit de acești factori, prin urmare, și fericita înflorire a națiunilor și a singuraticilor civi ai statului numai așa se poate ajunge și asecura cu statornicie. Dar națiunea română nu se spărie nicidecât, chiar nici de valoarea dreptului istoric al îndreptățirii naționale, la care se provoca azi cu atâta plăcere toți din toate părțile; căci într-adevăr, Maiestate, dacă e vorba de dreptul nefalsificat, cel adevărat și cel aevea istoric al popoarelor, apoi care altă națiune în Ardeal ar putea și ar cugeta a se lăuda cu un drept istoric mai vechi și mai puternic decât chiar națiunea românească, care singură e poporul cel mai vechi ce locuiește frumoasa această țară, ea, care în răstimp de mai mult de șapte sute de ani singură, și de aci încolo în unire cu celelalte națiuni surori, imigrate mai târziu, cu toată ocaziunea și-a sacrificat bunul și sângele pentru patria aceasta a ei, care nu fu subjugată niciodată prin arme de națiunile conlocuitoare, care deși după proporțiune, în foarte puțină măsură, totuși neîntrerupt a luat parte activă la viața politică, atât prin numeroasa ei nobileme, cât și prin legiuita ei egală îndreptățire civilă pe pământul regiu, și încă chiar ca națiune după lege recunoscută, după cum se vede aceasta din nenumăratte date istorice, anume, din Conv[entum] Kolos. Mon[ostur] I. 41 fasc[icolul] fragm[entului] comitatului Cojocna, unde cuvânt de cuvânt stă: „Universitas Regnicolarum Hungarorum et Valachorum in partibus Transilvanicis”.

Și, Maiestate, tocmai pentru că românii cred așa tare în simțul de dreptate cel neclătit și în sublimul scop al M[aiestății] Voastre, precât de profund sunt ei convinși despre bunul și vecinicul lor drept și de nedisputabilul merit pentru tron și patrie, aceiași români au cea mai deplină credință cătră diploma din 20 octombrie a.c., și tocmai pentru aceasta publicarea aceleia abia a putut produce la vreo altă națiune o bucurie mai mare și un simț mai profund de mulțumită ca la cea română, care totdeauna fusese foarte vitreg tratată.

Tocmai pentru aceasta, conduși de acest simț general, răsPICat peste tot în auzul lumii, cum și de îndemnul inimii noastre, și voind a corespunde și la așteptările opiniei publice, ne apropiem plini de respect și cu cea mai profundă umilință către gloriosul tron al M[aiestății] voastre ces.r.apostolice. pentru ca în numele credincioasei națiuni române să ne depunem tributul celui mai călduros simțământ de omaj și lealitate pentru bogata împărtășire de grație și dreptate, făcută prin augustul act al M[aiestății] voastre din 20 octombrie și să ne rugăm în genunchi, ca M[aiestatea] voastră să vă îndurați a lua la grațioasă cunoștință bucuria cea fericitoare a credincioasei națiuni române din Transilvania.

Maiestate ! cu această ocaziune solemnă, prea plecat subscrișii nu se pot conteni de a nu corespunde și la o altă dorință, tot așa de leală și înțețitoare a conaționalilor din țara noastră, adecă, a descoperi în toată umilința temerile și dorințele care s-au deșteptat între români peste tot în urmarea preaînaltei diplome din 20 octombrie a.c. cu privire la viitorul dezvoltament și punerea în lucrare a aceleia.

Maiestate ! Noi ne luarăm voia a ne descoperi cu toată umilința tarea noastră credință, și chiar convicțiunea noastră, asupra strânsei egalități de drepturi, defipte în privința Transilvaniei, cu preainaltul bilet din 20 octombrie a.c., îndreptat către ministrul-președinte conte de Rechberg cu referință la toate naționalitățile țării. Într-aceea noi, învățați din experiența de toate zilele, trebuie să vă mărturisim M[aiestății] voastre cu profundă durere, cum că precum se pare, din nenorocire nu toți concetățenii și națiunile patriei noastre seamănă a fi înțelese în această privință cu noi, ci mai vârtos, că tocmai și până acum, acel act august al M[aiestății] voastre se explică din mai multe părți cu totul almintrelea, și firește în favoarea unor interese speciale de naționalități și de clase, și prin urmare, spre stricăciunea națiunii române, în care parte au și început a-i trage în folosul lor. Deci, după ce în modul acesta spiritele pe de o parte se întărită neîncetat, iar pe de altă parte tocmai prin aceea să pun la neodihnă; după ce ținerea mai îndelungată a acestei stări neplăcute, ce provine din falsa răstălmăcire a simțului de dreptate al M.voastre, ar putea să aibă pentru toată țara urmări peste măsură stricăcioase, din cauză că acea stare dă temei și ocaziune la fiecare și conflicte foarte neplăcute, și în acest înțeles ascunde în sânul său un mare pericol de stat, preaumilit subscrisa deputațiune, în deplină conformitate cu datorințele sale de lealitate, în numele națiunii române din Transilvania și în interesul păcii, al ordinei și al concordiei în țară, venim a subșterne M.voastre următoarea rugămintă, pe cât de înțețitoare, pe atât și de dreaptă;

I. Să vă îndurați M[aiestatea] voastră ces.r.apostolică, prin emiterea unei diplome speciale în forma celei leopoldine, a răspica lămurit, că credincioasa pentru preainaltul tron al M[aiestății] voastre și pentru patrie în cel mai mare grad meritata națiune și naționalitate românească, trebuie să se bucure de o perfectă egalitate în privința politică, confesională și religioasă.

După ce mai departe românii din Transilvania din timpuri vechi au făcut de nenumărate ori amara experiență, că cele mai bune legi și scopuri ale domnitorilor țării au atârnat mai vârtos de la modul cum s-au adus acelea la îndeplinirea practică, din cauză că din aceleași în mâinile potestății legislative nu s-a ales nimica, precum aceasta între altele se adeveri foarte lămurit tocmai și în zilele noastre cu instrucțiunea dată de către cancelaria de curte a Ungariei către supremii comiți, pentru că prin punctul[1] 16 al aceleia libertatea asecurată cu toată solemnitatea celorlalte limbi prin preagrațiosul autograf al 5-lea din 20 octombrie a.c. al M[aiestății] voastre, dat către baronul de Vay, a devenit a fi cu totul amăgitoare; după ce mai departe înalți[i] funcționari și bărbați de stat ai națiunilor consurori sunt dedați din vechime a trata pe români și naționalitatea lor ca un ce lipsit cu totul de drepturi și după ce peste tot între toate notabilitățile maghiaro-secuești, precum și a celei săsești, nici un bărbat nu este cunoscut, care să se fi declarat pe față și fără nici o rezervă pentru strânsa și practica egalitate de drepturi a tuturor naționalităților, prin urmare și a celei românești; după ce tocmai în starea în care cea mai numeroasă națiune și biserică a Transilvaniei se află lipsită de toate

drepturile în curs de patru sute de ani, iar această nedreptate la ceriu strigătoare își avu al său temei și proptea numai în ura celor mai multe organe ale statului; după ce prin urmare bărbații cei mai de frunte ai națiunilor compatriote, din cauza ideilor tradiționale, ce au ei despre drept și dreptate, precum și a prejudiciilor în care se află, nici că sunt destoinici a-și face o idee dreaptă pentru egalitatea noastră națională și civilă de drepturi, și așa se vede că e curat peste puțină ca cu organe de acestea să se poată pune în lucrare o egalitate de drepturi genuină și adevărată, precum este scopul M[aiestății] voastre pentru fericirea țării și spre mulțumirea a două din trei părți a locuitorilor; după ce de altă parte națiunea română are bărbați din sânul ei pe deplin capabili pentru orice funcțiune, încă pe atâta de înaltă, care adică nu numai din punctul de vedere al culturii politice și științifice se pot măsura cu oricare alți bărbați din alte națiuni, pe care în lealitatea și credința lor nu-i întrece nimeni și cari totodată ținându-se în curăția cugetului de o strânsă egalitate de drepturi, și precum a adeverit, limbile compatrioților națiuni le cunosc tot așa de bine ca și pe ale lor proprie, iar pe naționalitățile acelora sunt dedați a le respecta întocmai ca pe a lor, care deci se arată a fi singuri capabili a pune în lucrare și a susține o strânsă egalitate de drepturi în țară, noi subscrișii, în conglăsuire cu o dorință înțetitoare a națiunii noastre, descoperită din toate părțile și cu toată credința în iubirea de dreptate a M.voastre cutezăm a ne ruga, ca:

II. M[aiestatea] voastră ces.r.apostolică la postul de cancelar al Transilvaniei la Curte, ca la unul de la care depinde în gradul cel mai mare punerea în activitate a legilor, a organizațiunii și administrațiunii țării, să vă îndurați a chema un român, iar spre a-i înlesni aceluia o activitate folositoare, a denumi părintește, atât la cancelaria curții, cât și la guvernul țării, bărbați din națiunea noastră în număr proporționat de ajuns, și încă nu numai precum a fost datina până acum, pentru posturile neînsemnate subordoante, ci și pentru locurile mai înalte, decizătoare.

Maiestate ! Noi cu privire la rugămintea aceasta ne luăm voe a observa cu cea mai profundă umilință, că după a noastră credință tare, tot felul de temeiuri demne de a fi luate îndeaproape considerațiune vorbesc pentru preaînalta concedere a *aceloia*. Națiunea română pe pământul Transilvaniei este cea mai veche și cea mai numeroasă. La ea se află cea mai multă proprietate, ea poartă în proporțiune cele mai mari greutăți și liferează cei mai mulți recurți la armată, în lealitate și în merite pentru tron și patrie nu o întrece, nici o națiune, ba o spunem pe față, pentru că vorbesc faptele, că ea în această virtute întrece mai pe toate. Prin urmare, în toate este cea dintâia, oriunde e vorba de sacrificii și contribuiri, de aceea nu poate fi decât în gradul cel mai înalt drept, echitabil și înțelept, dacă va începe să mai iee și ea odată parte proporțională la binefacerile vieții de stat, politice și naționale. Aceasta nu poate și nu trebuie să vatăme pe compatriotele națiuni, din cauză că o asemenea sentimentalitate nejustificată ar fi în stare de a constata și mai pe față ideea lor cu totul falsă ce o au despre drept și dreptate, și pe noi ne-ar lipsi încă și de cel mai din urmă rest al încrederei către capacitatea și scopurile lor.

Maiestate ! Încât pentru alegerea bărbaților din națiunea noastră, după ce noi dintr-o amară experiență trasăm iarăși învățătură, că prea adeseori contrarii noștri politici și naționali, sau ceea ce este tot una, renegații din mijlocul nostru, cari nu lipsesc la nici o națiune, să aleg, precum se zice, spre a reprezenta și apăra interesele noastre, pentru a se împiedica să nu se întâmple și în viitor așa ceva, cu marea noastră daună și sminteală, ne luăm voia, în conformitate cu comunele dorințe, a supune preaumilita rugămintă, ca

III. M[aiestatea] voastră ces.r.apostolică să vă îndurați a porunci ca în cazuri de acestea, cari mai vârtos și mai ales pentru conferința ce este a se ține de către cancelar, cu scop de a stabili și organiza o reprezentațiune provincială corespunzătoare, întru înțelesul preainaltului autograf îndreptat din 20 octombrie a.c. către ministrul președinte conte de Rechberg, bărbații ce sunt a se lua din națiunea noastră totdeauna să fie aleși în urmarea propunerii făcând prin cei doi arhipăstori românești din Blaj și Sibiu, și apoi la propunerea referendarilor de naționalitatea română, care vor fi aplicați la cancelaria curții.

Maiestate ! Precum se cunoaște din chiar spiritul și direcțiunea celor premise întru toată umilința, națiunea română din Transilvania este prea departe de a nizu pe temeiul precumpării sale în putere și merite la vreo supremație de natura dreptului de stat asupra celorlalți conlocuitori ai țării. Din contră, ea cere pentru sine o strânsă egalitate pe drepturi, pe care o apără întocmai și pentru alții, și pe când ea însăși combate din toate puterile preferința altora în orice privință, protestează totodată cu toată solemnitatea în contra oricărei presupunerii, ca și cum ea pentru sine ar pretinde vreo preferință; și tocmai pentru aceea, națiunea română nu se poate conțeni, cu privire la chestiunea limbii, în supremul grad controversă în Transilvania, care întru asemenea dă ocaziune foarte multă la temeri, îngrijiri și iritațiuni, a nu subșterne foarte înțeptoarea și umilita rugămintă, ca:

IV. M[aiestatea] voastră ces.r.apostolică să vă îndurați în această privință a stabili ca principiu și a proclama, că toate trei limbile, adică germana, româna și maghaira, în toată privința, atât în administrațiune cât și al tribunale și în legislațiune, au să se bucure de un drept întru toate egal. Peste tot, trebuie să protestăm cu toată solemnitatea dacă cumva vreo limbă, oricare în patria noastră, ar primi vreo prerogativă oarecare exclusivă.

Maiestate ! Și cu privire la dieta cea mai de aproape ce se va convoca, cum și cu privire deosebi la compunerea aceleiași, națiunea română ține tare la principiul egalei îndreptățiri, și credem că în privința aceasta putem cu tot dreptul pretinde, ca poporimea Ardealului să fie reprezentată în dietă după măsura și populațiunea adevăratelor ei interese. Condițiunile pentru împărțășirea la dreptul acesta politic, după cum cere dreptatea și cuviința, să fie pentru toți locuitorii țării unele și aceleași, pentru că cu toți[i] sunt fii ai aceleiași patrii, și între olaltă frați egali. Totuși credem, că la mijlocirea și defigerea condițiunilor acestora, tocmai dreptatea și cuviința poștește ca să se iee lucrul în cumpănă cu

considerațiunea, că românii prin nefavoarea secolilor trecuți până la anul 1848 se țin de fiii cei mai lipsiți de bunuri pământești ai țării noastre, pe care cu toate acestea o iubim cu cea mai înflăcărată iubire.

Poporațiunea română a Transilvaniei reprezintă mai mult proprietatea cea mică de pământ, atât nobiliară cât și agricolă; dar reprezintă în urmă în armata țării masa puterii și ceea ce-i lipsște din proprietatea cea mare de pământ o împlinește în adevăr cu precumpănire enorma putere a brațelor armate. Căci, cu toate că proprietatea de pământ și inteligența sunt calificate de a da temei de drepturi, totuși viața, sângele și sacrificarea sunt a bună seamă cu nimic mai puțin puternice fântâni de drept.

Cu privire la aceasta cutezăm a ne propune adâncă noastră cerere înaintea M[aiestății] tale ces.reg. apostolice astfel:

V. Binevoește Maiestate a demanda conferinței, ca în înțelesul preaînaltei scrisori de mână din 20 oct., adresată către ministrul prezident conte de Rechberg, de a se înființa prin cancelarul de curte, cu scop de a fixa și organiza o comăsurată reprezentațiune a țării, că în interesul egalei îndreptățiri, la care aspiră națiunea română, să-și țină de punct de plecare și de principiu dreapta reprezentațiune a tuturor interesleor, după o alegere dreaptă, și cu condițiuni de cualificare pe cât se poate mai moderate.

În fine, luând în îndurată considerațiune, că națiunea română din Ardeal e lipsită de orice organ legal acomodat pentru a se aduna și consulta prin inteligența și capacitățile sale și că în timpul de față, pe lângă importanța împrejurărilor timpului, lipsa aceasta se simte adânc, fiindcă mai ales pregătirile cele urgent necesare pentru dieta cea mai deaproape fac una ca aceasta de neapărat de lipsă, îndură-te Maiestate ces.reg. apostolică:

VI. A concede națiunii române din Ardeal ținerea unui congres național, pentru ca în același, sub conducerea ambilor arhipăstori români bisericești, reprezentanții din inteligență, cler și comune, conchemați de aceiași, în unire cu alții dintre cele mai alese capacități din statul civil, după un mod de alegere și conchেমare de dânsii stabilit. adunați împreună, să poată discuta și examina întrebările interesului lor politic și național, să le deslușească și rezolvirea lor să o poată pregăti pentru dieta cea mai de aproape.

În fine, ne mai luăm cutezare a așterne cu genunchii plecați încă a doua rugăminte prea umilită aici alăturată, care s-a îndreptat din Sibiu de către mai multe notabilități române¹, cu același scop leal, încă înainte de trimiterea noastră la preaînalta voastră Maiestate, pe lângă umilita rugare, că M[aiestatea] ta să binevoiești acestea ale noastre petițițiuni, cari fiindcă ating interesele cele mai importante ale naționalității noastre și sunt totdeauna și prea urgente, a le aprecia cu o neamănată și înalt îndurătoare rezoluțiune.

Rămânem cu omagială umilitate și pietrate, ai ces.reg.apostoliceii
voastre Maiestăți, cei mai credincioși supuși.

Dat în Viena, 10 decembrie 1860

[Urmează subscrierile]

„Foaie pentru minte inimă și literatură”, XXIII(1860), nr. 49-50 din 10 decembrie; T.V. Păcățian, *Cartea de aur ...*, II, Sibiu, 1902, p. 143-151; textul german: *Die Petition der Rumänen Siebenbürgens überreicht Sr. K.K. Ap. Majestäts in der Audienz am 10. Dec. 1860*, Wien. 1860.

¹ Vezi supra, doc. Sibiu, 12 noiembrie 1860.

188

Viena, 11 decembrie 1860

Excellentissime doamne episcoape, doamne mie preastimate în Christos frate,

Convins fiind că și excellenția ta cu noi dimpreună dorești și poțtești fericirea nu numai cea spirituală da și cea politică a națiunei noastre române ori pe unde să fie aceia în Monarhia austriacă, îmi iau frățeasca libertate a-ți tramite, spre împărțire la unii zeloși și buni naționaliști de ai noștri de pe acolo, vreo 14 exemplare tipărite din petițiunea românilor noștri din Ardeal¹, care, ca ductorele deputațiunei acelora, avem norocire eu în persoană a o admânua în audienția din 10-a l[una] c[urentă] majestatei sale.

Din care vei cunoaște toate temeinicile temeri și dorințe a națiunei noastre că să-și poată asecura în contra supremației cei trufașe și dureros până acum semțită a colocuitoarelor națiuni, cu care în aceeași a tuturor prerogativelor și drepturilor politice egalitate, voesc pacea și frațietatea, naționalitatea și limba.

Împlinirea a acestora drepte și cuviincioase dorințe, afund în politică căutând, mai vârtos în Transilvania să se împlinească în sus și interesele nu numai a statului, da togma și mai vârtos a fraților noștri magyari ar pofți și ar fi prea dureros dacă ar purta cugete egoistice numai pentru o supremație națională magyară, cu care togma în tempurile de față, când mai lesne s-ar putea frăținătatea între popoare restaura, prea lesne și încă doară pentru totdeauna vor înstreina toate colocuitoarele popoare de la sine și se vor isola.

Românii ardeleni cu vorbe frumoase și apromisiuni splendide, prin care crezând de mii de ori s-au înșelat, nu se vor îndestuli, egala și proporționata și frățeasca împărțire a tuturor drepturilor și asecurarea națioalității și a limbii sale la

toate, și cele mai înalte dicasteriuri, în faptă o așteaptă românii de la magyari să o vadă a li să da și să se pronunțeze prin o lege osebită.

Așa ca națiune, cu naționalitatea și limba asecurată prin lege și cu egale în toate drepturi, poate că și românii s-ar învoi a-și da consensul la unirea Ardealului cu Ungaria iară numai ca popor, deși liber, sub supremația naționalității și limbei magyare, să-i aducă cineva ca oile dinapoi, și să-i împreune cu Ungaria, ca la 1848, odată cu capul nu se vor lăsa; atâta poți spune tuturor magyarilor celor mai înțelepți și cu inima mai omenoasă, de cari se află mulți și între dâșii, dacă te vor întreba ce doresc românii din Ardeal ?

Românii în Ardeal voesc tot ce voesc și magyarii și sașii să aibă în Ardeal, adecă numai dreptatea, egalitatea și frățietatea puse în față, că se tem de dicteriumul său: „Ce-i amâna nu-i minciună”.

Pe lângă care, cu osebită frățescă venerațiune rămân, al excelenței tale umilit serb și în H[risto]s frate²

Viena, 11 decembrie 1860

P.S. Eu în 13/1 Xbr. a.c. voi să pornesc de aici cătră casă îndăpt.

Original. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1861-123, f. 65.

¹ Este vorba despre textul german, tipărit la Viena, al memoriului din 10 decembrie 1860: *Die Petition der Rumänen Siebenbürgens überreicht Sr. K. K. ap. Majestäts in der Audienz am 10. Dec. 1860, Wien, 1860.*

² Scrisoarea a fost trimisă și episcopului Gherlei, Ioan Alexi, după cum reiese din răspunsul acestuia: vezi jos, doc. Gherla, 21 decembrie 1860.

189

Viena, 11 decembrie 1860

P.P.¹

După ce, din nenorocire bolnăvindu-mă în Orăștia, fusei silit a păzi patul 14 zile, a treia zi după rădicarea din așternutul boalei, adecă în 4 cur[entei], cu sufletul în buze, în nădeșdea lui D-zeu, îmi continuai călătoria cătră Viena și după o călătorie continuă de 4 zile și o noapte, în mai bune puteri decum pornisem sosii în 8 dec[embrie] la fore, în fericire, la Viena.

Încă în aceeași zi a sosirei mele, adecă în 8 dec[embrie] am adunat pe toți colegii miei și deputații națiunei (20 la număr) și ne consultăram despre făcânzii pași.

Resultatul fu că, după stările împrejur, pe lângă suplica adusă cu noi să se mai facă și a doua suplică, care s-a și făcut, din 6 puncte memontoase stătătoare – un op

prea bun de d[omnul] secretariu Babeș², bărbat foarte zelos, compus³ care mai târziu prin d[omnul] protopop Popasu⁴ (sau d-mnul m. Pop sau noi) în copie [i]l vei căpăta iară cu cealaltă suplică de mai înainte⁵ de loc se și trimiseră trei deputați cari să mijlocească la cabinet audienția la majestatea sa. Audienția pe 10 dec[embrie] ni se dede însă nu deputăției întregi în corpore, fără numai capilor aceleia și reprezentanților ambelor confesiuni, adecă mie și d[omnului] protopop Popasu.

Causa pentru ce nu s-a primit în corpore toată deputațiunea vei afla-o mai târziu din orala relațiune a d[omnu]lui prot[opop] Popasu (sau a d[omnului] prep[ozit], sau a noastră).

Eri - 10 dec[embrie] a[nul] a[cesta] – dară, luând cu noi ambele momentoosele petițiuni, furăm fericiți a fi primiți de majestatea sa cu foarte multă și chiar părintească îndurare; libera, orala esposițiune a rugămintelor noastre fu preagrățios ascultată și la majestate și la ministrul presidente graful de Rechberg unde până astăzi am umblat.

Apromisiunile și orala asigurare pentru deplina egalitatea drepturilor noastre din ambe mai sus pomenitele înaltele locuri fură deplin îndestulătoare; cu un cuvânt tare odihniți și mângâiați ne reîntoarserăm cu acest bun rezultat la sălașul nostru și-l împărtășirăm tuturor fraților și colegilor noștri deputați, cari mai înainte se afau tare măchniți căci n-au fost toată deputațiunea în corpore primită.

Fruptul ce vor produce aceste promisiuni timpul ne va arăta ! Atâta vă încredințăm că esposițiunile și cererile noastre la preaînaltele locuri fură cu o inimă deschisă, nesfiute și nepregetate, nimica rămânând neașternut și cu gura înaintea majestatei și a min[istrului] președinte graf Rechberg, ce am socotit a fi de lipsă și ce ni s-a văzut că poate tare sprijini interesele noastre naționale.

De unde discursul nostru acolo a fost prea interesante, care mai târziu prin d[omnul] protopop (sau ... sau ...) mai pe larg îl vei înțelegi, neavând același în îngusta această carte loc.

Cu toate aceste cancelariul este Kemény Ferentz denumit și astăzi oficioase publicat; poate că nici aceasta nu se făcea așa dacă boala mea nu-mi întârzia vremea sosirii la Viena.

Totuși, locul conferințelor este hotărât, la rugarea noastră, în Alba Iulia.

Aici va încăhid spre revedere și un catalog al bărbaților cari s-ar putea chiuma la conferinția cu cancelariul în Alba Iulia, făcut aseară cu graba de adunarea deputaților, la care despre partea excelenței (sau sănției) voastre, după cum veți socoti puteți face reflexiune și adăogere, după cum aveți despre unul sau altul mai genuină cunoștință ca înainte de a se începe conferințiile în Alba Iulia să avem gata catalogul bărbaților celor mai vrednici din cari să se poată alege consultători în pomenitele conferinție, nu atunci cu pripa să nu știm pe cine să alegem.

Despre aceste acuma am aflat de lipsă frățește a vă încunoștința, cu acel adaos cum că cursul lucrărilor noastre și de până acum și a celor de aici înainte cu reîntoarcerea d[omnu]lui protopop Popasu (sau ... sau ...) și a altor deputați [î]l veți înțielege mai pe lung și mai pre larg.

Despre alta cu osebită a frățieștei venerațiuni și optim cult rămân

11 dec[embrie]1860

Concept. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1861-123; publ. în Ilarion Pușcariu, *Documente pentru limbă și istorie*, I, Sibiu, 1889, p. 347-353; *Andrei Șaguna. Corespondență*, I/1, Ediție, Studiu Introductiv și Note de: Nicolae Bocșan, Ioan-Vasile Lech, Gabriel Gârdan, Pavel Vesa, Bogdan Ivanov, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2005, p. 328-330..

¹ Concept, fără formele de titlu, fără semnătură și cu prescurtări.

² Vincențiu Babeș (1821-1907), om politic și ziarist, în 1860 secretar ministerial la Viena.

³ Vezi doc. Viena, 10 decembrie 1860.

⁴ Ioan Popasu (1808-1889), protopop al Brașovului, din 1865 episcop al Caransebeșului.

⁵ Vezi doc. Sibiu, 12 noiembrie 1860.

190

Viena, 11 decembrie 1860

Herr Schwager,

După ce am pornit, în nădejdea lui Dumnezeu, de la Orăștie, cu sufletul numai în buze – precum știi – pe cale, Dumnezeu, din moment în moment, îmi mai înmulți puterile, și eu, după o călătorie de patru zile și una noapte, cu fericire, sosii, de zece ori mai în putere de cum pornisem, la Vienna, în 8 Xbr. dimineață, la 7 ore.

De pe cale nu-mi fu ertat, pentru timpul cel târziu, și scurt, și rău, a te putea, prin telegraf, după cum îți am fost promis-a, te înștiința.

Încă în aceeași zi a sosirii mele adevă în 8Xbr., am adunat pe colegii mei, toți deputații – 20 la număr – și ne consultărm despre făcânzii pași. Rezultatul fu că, după stările împrejur, pe lângă suplica adusă cu noi¹, să se mai facă și a doua suplică, care s-au și făcut din 6 puncte stătătoare²; un op prea bun, de d-Babeș, bărbat foarte râvnos, compus. Iară cu cealaltă suplică se și trimiseră 3 deputați să mijlocească la cabinet audiență la majestatea sa.

Audiența pe 10 Xbr. ni se dede, însă nu deputațiunii întregi in corpore, fără numai capilor acelora și reprezentanților ambelor confesiuni, adică mie și la domnul protopop Popasu. Cauza pentru care nu s-a primit in corpore toată deputațiunea, vei afla-o mai târziu din orală noastră relațiune.

Eri – 10 Xbr. a.c. – dară, luând cu noi ambele momentoașele petițiuni, furmăn fericiti a fi primiți de majestatea sa, foarte cu multă și chiar părintească îndurare; libertatea oralei noastre expozițiuni fu preagrațios ascultată și la majestate și la graful Rechberg³. Apromisiunile și orală asigurare pentru deplina egalitatea drepturilor noastre deplin îndestulătoare, cu un cuvânt, tare odihniți și mângâiați ne reîntorcem cu rezultatul la hotelul nostru și îl împărtășirăm tuturor fraților și colegilor noștri deputați, cari se afla tare mahniti căci nu au fost toată deputațiunea, în corpore, primiți !

Expozițiile noastre la înaltele locuri, fură cu o inimă deschisă, nesfuite, nerămânând nemica nedat și cu gura înainte, ce am socotit că e de lipsă să știe majestatea. De aceea discursul au fost prea interesant, care, mai târziu, sau din alții sau de la mine, mai pe larg îl vei înțelege.

Cu toate aceste cancelarul este – Keményi F.⁴ – denumit, însă, până în minutul de acum, încă nepublicat. Poate că nece aceasta nu se făcea așa, dacă boala mea nu ar fi întârziat sosirea mea aici.

Totuși locul conferințelor este hotărât în Alba-Iulia, după a noastră rugare. Eri prin telegraf mai puțin.

Atâta acum; la reîntoarcerea mea sau a deputaților, cu gura, mai pe larg.
Fiți mult sănătoși, vă poștește,

Mitropolitul Alexandru

Viena, 11 Xbr. 1860 stil nou

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Dimitrie Moldovan, nr. 296; publ. în: Ioana Botezan, *Correspondența ...*, I, p. 254-246.

¹Vezi supra, doc. Sibiu, 12 noiembrie 1860

²Vezi supra, doc. Viena, 10 decembrie 1860.

³Johann Bernhard Rechberg (1806-1899), ministru-președinte între 21 august 1859 și 4 februarie 1861, ministru de externe între 21 august 1859 și 27 octombrie 1864.

⁴Kemenyi Ferenc.

Viena, 11-12 decembrie 1860

Viena, 11/12,[1]860

Nene Georgiu !

Ți-am promis al[al]tăieri¹ că te voi înștiința prin telegraf despre rezultatul audienței noastre. Acum află prin calea ordinară că deputațiunea nu fu primită, ci numai mitropolitul cu Popasul lăsați la maiestate, ca să dea în mâinile aceluia petițiunea ce o am formulat noi aici și a cărei schelet ți l-am împărtășit al[al]tăieri

pe scurt. După cum ne spuse părintele mitropolit și protopopul, împăratul i-a primit cu cuvinte dulci, măgulitoare, mult promițătoare, s-a escuzat sau mai bine provocat la formele ce au a le observa deputațiunile care vreau să aibă intrare, că adică acele debe să vină cu consensul respectivelor gubernii și că de ar fi primit și ar primi deput[ățiunea] rom[ânească] ar deschide calea unor incursiuni de astfel de deputațiuni încât nu s-ar mai putea apăra și odihni de ele.

Neprimirea deputațiunii făcu sânge rău, tare rău, la unii din deputații noștri, așa încât Bohățel, Molnar, Filip, Sipotariu din Cluj² și Mureșanu de la Năsăud nu vrură nici a subscrie acea petițiune³.

Am uitat să-ți spun că între alte răspunsuri bune ce le-a dat împăratul numiților părinți și care sfințiile sale nu le știu reproduce veri recita, e și acela: „ca să fim mângâiați pentru că conferințele și dezbaterile pentru legea electorală se vor ține în Bălgrad, după cererea și dorința noastră”. Până încât vor corespunde acele dezbateri și elaborate cu programa cancelarului, despre care îți alătur aici un fel de schiță, ce o am căpătat prin poștă de la un anonim, pe care- l dovedește scrisoarea a fi om bătrân și bine informat, vom vedea. Tocmai auzii că o astfel de scrisoare anonimă a primit astăzi și păr[intele] mitropolit⁴. Cine va fi autorul acestei scrisori vom afla mai târziu, deocamdată credem că poate să fie Salmen, Stojka, Noptsa. E curios, la oamenii de pe aici le place și le-au plăcut să facem opozițiuni, demonstrațiuni etc., însă tot ca la 1848, fără ca să ne dea și nouă o bucătică din plăcinta ce se coace. De am fi cerut noi de cancelar „berger” ver „ling” era de minune binevenit, însă nu Noptsa etc, „cum se poate la cei ce numa de la 1848 încoace pot avea viață politică”, cum s-a îndurat iarăș maiestatea sa a spune sfințiilor sale în audiența de ieri, care vorbe a[u] adus în perpleșitate optimismul d-lui protopop. Se aude că ministerul justiției să treacă din mâinile lui Lasser⁵ în ale lui Hye⁶, cunoscut de democrat și un bun cunoscător și binevoitor al Maiorescului.

Ieri după ce ieșiră sfințiile sale de la împăratul i-am însoțit și eu la Rechberg, care ce e drept ne-a primit mai bine decât în rândul trecut și se vede a se mai fi ocupat puținel și cu cauza românilor, cu toate acestea ne răspunde tot cu „Walachen”. Ni se pare că d-lui vrea să ne umilească și descurajeze prin astă porocă, ca și cum cu „Walachen” nu am avea dreptul să cerem și pretinde tot acele drepturi ca „Romanen”. Eu, între altele, i-am spus, ca să știe înaltul minister curat „că partida maghiară, nu aristocratică, ma populară, verbuă de 11 ani încoace și mai verbua mereu după simpatia ori coînțelegerea noastră și că dacă guvernul majestății sale nu ne va lua în considerațiune și nu ne va rezolvi în favoare cererile cu care să ne lege și mai tare de sine și cauza sa, e foarte cu putință, ca să tragă pe români în partea sa, cu atât mai vartos că libertățile constituțiunii ungurești gâdilă tare urechile oamenilor și românii cunosc foarte puține foloase în urma alipirii, credinței și sacrificiilor ce le-a pus la 1848. Cu toate acestea nu am putut storce vreo vorbă mai categorică din gura acestui ministru, decât promisiuni peste tot că vom fi întru toate drept îndreptățiti și reprezentați în dietă și oficii cum se cade, iară cum se cade e așa, cum a fost și până acum *aparent rari nantes in gurgite vasto*.

Pentru capii de comitat aud că ar fi desemnați, la recomandarea ep[isco]pului Lemeny, dintre români „Angyal”, Ládai și Moga⁷, decât și aceasta o vom vedea acuși ca denumirea lui Kemény în Gazeta oficială]. Acum, după ce vedem că împăratul nu primi deputațiunea ca reprezentantă a națiunii, poate să se teamă cineva că și petițiunea ce o așternură sfințiile sale o vor privi ca lucru privat al celor 15 inși ultraiști ce o subscriseră. După ce vedem că sașii a[u] petiționat din Brașov, Sibiu și Sighișoara pentru constituțiunea lor, nu ar strica să petiționeze și românii din mai multe părți recunoașterea și decretarea naționalității noastre politice prin diplomă etc., congresul etc. etc. Vom încerca a tipări acea petițiune și a o împărți ca să servească spre îndreptare, până atunci iată o copie aici.

Aseară am înțeles că Salmen e denumit de Keményia „comes nationis saxonicae”. Deputații din partea Clujului s-a[u] dus ieri dimineață și aseară acasă.

Al d-tale, Axentie

12/12 Am amintit că în programa lui Schmerling ar fi un articol care e de-a dreptul împotriva tendințelor maghiare. E vorba ca să se formeze o coalițiune – complot – a tuturor naționalităților din Austria în contra tendințelor maghiare. De programă se va lua deocamdată *Die Nationalitäten in Österreich*. Poate că voi fi chemat și eu la acesta. Ce zici ?

Astăzi am fost, între alții, la ministrul justiției, Lasser, care ne spuse curat „că el ca neamț austriac nu e nicidecât mulțumit de cele se ce [în]tâmplă în Ungaria; prin urmare el se bucură de loialitatea noastră etc. Cu ungurii s-a făcut o probă ca să vadă unde le merge mintea, pentru aceea deocamdată nu încorporează Guberniul cu Ungaria, Croația, Serbia și Transilvania, pentru că a[u] fost oameni care spuseră împăratului înainte de actul din 20/10 că ungurii nu se vor mulțumi numai cu atât ci vor merge mai departe. El, Lasser, e de părere că în Austria debe să fie toate națiunile asemenea îndreptățite și asecurate de naționalitatea lor și să țină tare de cele ce se scriseră în 1848 pe stindardul constituțiunii austriece. Ne asigură că de va fi chemat la conferința unde se va decide rezolvarea petițiunii noastre, va avea grijă ca să ni se asigure naționalitatea politică și să se aleagă bărbați care se bucură de încrederea noastră la dezbarerea legii electorale. Am șezut la el mai una oră întreagă și l-am informat cât se poate de bine de toată starea lucrurilor. Ne-am despărțit cu aceea mărturisire de credință politică, prin care ne zise că el va stăruî să se îmbunătățească starea românilor într-atâta încât cei de peste Carpați să ne pismuiască și să dorească o asemenea stare. Omul vorbea cu toată franchețea încât debe să credem că vorbi de la inimă. Ar debui să-ți scriu o coală întreagă ca să-ți pot reproduce toate, decât îmi vine să-ți scriu părerea mea uite cum: Curtea, cu ai săi, s-au aruncat în brațele aristocrației maghiare, care a cumpărat și pe cel mai de pe urmă lachău al lui Rainer⁸ și Rechberg⁹, încât aceștia când te văd pe la ușile mai marilor lor se uită ca la niște

scorpionii. Aceasta am văzut-o la cabinetul împăratului când am cerut audiență deputațiunii, în două rânduri la Rechberg și Rainer.

Iar democrația germană va libertate nemțească, care să o împartă cu toate popoarele din Austria, pentru că Lasser ne-o spuse curat, că el numai în ăst chip mai crede că se poate ține Austria.

Ce ți se pare am căutat până acum de trei ori pe Lichtenstain, principele¹⁰, și pe cât am putut pricepe eu din fețele și gurile lachăilor lui totdeauna fu și totdeauna fu acasă – și acum veni el la mitropolit. Debe să se fi schimbat lucrurile și pe la curtea de care se ține el. Știrea că va lua Hye ministerul lui Lasser e aprocrifă; aceasta o știu de la Hye, pe care cunoscându-l mai de dinainte, l-am cercetat astăzi și aflându-l tare necăjit am aflat care e cauza necazului.

Părintele protopop¹¹ a primit astăzi scrisoarea d-tale din 7 l.c. și mi-a arătat-o și mie. Îți mulțumesc pentru îngrijirea ce se vede că o ai avut pentru mine; așa vom mai rămâne pe aici, pentru că mă conving tot mai mult de cele ce le ziceai astă toamnă în drum spre Sebeș.

Am onoarea a vă spune că părintele protopop și d. Cepescu sunt sănătoși; mâine vor așterne maiestății actele și petițiunea sinodului din Sabiniu¹². Pe la 15 a l.c. va veni aici și o deputațiune din Banat cu un protest în contra încorporațiunii cu Ungaria, subscris de mai multe sute de inși¹³.

Episcopul Lemeny mai trăiește; l-am cercetat cu toții. Kemény l-a requirai să-i recomande pe unii să pună în posturi și aud că a denumit pe Angyal, Ládai și Moga.

Sărut mâinile cocoanei Marghioale.

Axentie

Original. B.A.R., București, Mss. rom. 992, f. 287-289.

¹ Vezi supra, doc. Viena, 9 decembrie 1860.

² Alexandru Bohățel, Nicolae Molnar, George Filip, Ioan Șipotariu.

³ Ioachim Mureșan.

⁴ Vezi supra, doc. [Viena, 1-10 decembrie 1860]

⁵ Joseph Lasser, ministru al justiției între 20 octombrie 1860 și 4 februarie 1861.

⁶ Funcția de ministru al justiției va fi ocupată la 4 februarie 1861 de Adolf Pratobevera-Wiersborn.

⁷ George Anghel, Augustin Ladai, Dimitrie Moga.

⁸ Arhiducele Rainer, șef al guvernului vienez între 4 februarie 1861 și 22 iunie 1865 în cadrul căruia Anton Schmerling a deținut funcția de ministru de stat.

⁹ Johann Bernhard Rechberg (1806-1899), ministru președinte între 21 august 1859 și 4 februarie 1861.

¹⁰ Friedrich Lichtenstein (1807-1885), guvernator al Transilvaniei între 26 iulie 1858 și 10 decembrie 1860.

¹¹ Ioan Popasu.

¹² Vezi supra, doc. Sibiu, 26 octombrie 1860.

¹³ Vezi doc. Timișoara, 18 decembrie 1860.

Viena, 12 decembrie 1860

Herr Schwager !

Cartea domniei tale, cu scrisoarea domnului consiliar Bran¹, aseară, prin domnul consiliar Papp, o am primit.

Răspunsul meu la ambele este acesta: Scrisoarea mea, care și domniei tale și esceleței sale, domnului episcop b[aron] de Șaguna, pe poșta de ieri, o am trimis² și în care procesul misiunii noastre de aici sincer l-am descris, socotesc că în multe privințe va servi de răspuns și de odihnire pentru frica ce o arată domnul consiliar Bran. Că noi, în a doua suplică a noastră³, de care am făcut în mai sus atinsa scrisoare pomenire, și care tipărită în broșură⁴, astăzi-măine se va trimite și es. sale d-lui epp b[aron] de Șaguna și domniei tale, am făcut toate cele cuviincioase precauțiuni, de cari este pomenire în scrisoarea d-lui consiliar Bran, se va vede[a] din aceeași. Așadară, acum vă rog, aveți puținică răbdare. Paciință, fraților, paciință !

Noi, încă aici fiind ocupați cu multe datornice vizite pe la cei puternici, și având cu paciință a străgiu pe la uși, ca să ni se deschidă, ne este tocmai cu neputință, de-amănuntul toate, cum le aflăm aici și le isprăvim noi lucrurile în cărți a vi le împărtăși.

Atâta este adevărat, că Kemény Ferencz este denumit și în gazeta oficioasă – „Wiener Zeitung” – de ieri și publicat de cancelar, deși majestatea sa – cum credem – prin Rechberg, cui deputații noștri de timpuriu i-au descoperit dorirea națiunii noastre în privința aceasta, a știut mai înainte cererea națiunii noastre.

Pe aceea cale s-a denumit de provizoriu președinte al Guberniului și Mikó.

Graful Rechberg a zis că noi n-avem dreptul „in die Rechte S. Majestät” – de care se ține această denumire – „vorzugreifen”.

Iară ca la cancelaria Ardealului să fie denumiți grafii Bánfi Miklos, Kozma Dénes, unu sas și unu român ... Angyal, noi aici încă nu știm nimica ceva și *cert*. Atâta credem că și denumirea cancelarului și organizarea Cancelariei, prin acest cancelar, vor fi toate provizorii.

Se poate să ne înșelăm și noi în credință, însă apoi atunci ne vom afla înșelați întru toate.

Ce se ține de persoanele cari ar fi pe viitor vrednice să îmbrace posturi pe partea națiunei române, noi în cosiliul deputațiunei, am compus un catalog lung de nume bine-cunoscute, care spre revedere, reflesione și adăugere s-a împărtășit și es[celeței] sale domnului ep[iscop] b[aron] de Șaguna, prin scrisoarea de ieri.

Noi ambii episcopi ai ambelor confesiuni, cu o frățescă cointelegere, care și din parte-mi cu toată sântenia voiesc a o păzi și ține, ne rezervăm dreptul de a mai băga unele nume ale fiilor besericei noastre pe cari-i vom afla vrednici de aceea în catalogul acesta.

În acest catalog d. consiliar Bran nu va afla numele lui Angyal, dar – ca să nu mă văd egoist și interesat, am lăsat afară și am tăcut în catalogul acesta tocma și numele nepoților mei St. Suluț Iosif și Dionisie și Boer Ioan, de la Abrud, deși acesta, pentru că s-a arătat părtinitor cauzei drepte a românilor, fu scos afară din post și ceilalți doi prizoniți și înfrunțați, în decret de la Guberniu, că sunt prea mari români.

Ce se atinge de temerea domnului consiliar Bran, pentru propensiunea și favoarea mea către d. Angyal, atâta voiesc să se știe, că eu, pentru că tatăl lui Angyal mi-a fost profesor bun și mi-a dat cel mai bun fundament la toate acele științe care acum le posed, îndeobște către toată familia și individele sau fiii bunului meu profesor Angyal, am hrănit și hrănesc o osebi pietate și propensiune; așa totuși, cât aceasta dacă se va afla de lipsă și cu cale, deloc o voi face ardere de tot pe altarul iubitei mele națiuni, la care lipsă până acum, nu am aflat nici un drept motiv.

Propensiunea mea către persoana consiliarului Angyal, afară de cauza mai sus pomeită, debue să o mai motiveze și talentele, științele și cunoștințele cele frumoase și largi, juridice și montanistice etc., mie bine cunoscute, ca cari rar din fiii națiunei noastre le posed și cu cari ar putea mult folosi națiunii că unul într-un ram, altul într-alt ram poate fi folositor, și cari de la Angyal nici cel mai mare neamic nu le poate detrage.

Ce se ține de pretinsa, fără fundament, asupra lui Angyal, „renegare” debuc, după o cercetare secretă și neinteresată, să zic că nu e așa de negru dracul, nici așa de cornurat, precum îl decolorează pictorii.

Tot ce i s-ar putea cu dreptul în privința aceasta imputa este fricoșia sau timiditatea, o slăbiciunea omenească care pe mii de bărbați buni și vrednici i-a stăpânit și îi stăpânește și astăzi, dar nu-i face pentru aceea perfizi, ci cât înceată terorismul – cauza timidității – înceată și timiditatea.

Dintre acest fel de oameni a fost și Petru apostolul, care de frică, la vorba unei muieri de trei ori s-a lepădat, încă cu jurământ, de H-s, cui totuși în inima lui i-a rămas prea credincios și de aceea de mântuitorul nu s-a lepădat ca perfid, ci încă s-a pus de corifeu sau cap celorlalți apostoli.

Timiditatea lui Angyal încă o escuză stările lui împrejur, în cari s-a aflat. Soarta cea vitregă l-a pus pe el, cu deregătoriile purtate și cu locuința, în mijlocul celor mai ultraiști și turbați mag[h]iari. Că el, în așa triste împrejurări, dreptatea a administrat-o, fără părtinire, tuturor naționalităților asemenea.

Că el parte (parteis) în zadarnică și nimica folositoare pentru românii săi, între mag[h]iarii cei turbați, n-a luat, nici a putut lua, precum nici un mag[h]iar între răvnoșii noștri români pus, n-ar putea lua, poate fi aceasta răutate ? renegațiune ? Ba, după a mea părere, căci cine poate dovedi, că Ang[h]el, cândva sau undeva să fi zis că e mag[h]iar, sau să se fi lepădat – ca renegații Josika, Mezei etc. – că el nu e român ? ci mai mult o politică înțeleaptă a nu se espune pericolului, fără nădejde de a putea folosi națiunii sale, a nu spăla pe etiop cu scop

ca să se albească și a nu arunca cu mazărea în perete cu nădejdea ca să se prindă etc. sau cel mai mare viciu în o așa purtare, tocmai fătîș și cu inimicii și cu șchiopătătoarea și nestatomica politică a regimului și cu criticile cercustări a timpurilor, ar putea fi numai aceea politică a credinciosului aceluia creștin, care a aprins lumina și la icoana dracului, temându-se și socotind că, neștiind omul pe a cui mână va ajunge, ar trebui și cu dracul a nu se împerechia.

Mii de exemple arată în viața popoarelor că zelul orb și precipitat, care nu caută timpul cuviincios, nici circustări favoritoare, ci turbat erumpe, mai mult a stricat cauzei decât tăcerea și retragerea înțeleaptă. Atâta sum dator, nu lui Ang[h]el, ci adevărului, care cu dreptul poate pre Ang[h]el, pentru timiditatea lui în așa stări nefavoritoare patriotismului arătată, escusa.

Eu, dară, îndeobște pe tot ce e sânt, rog pe toți fiii națiunei mele să nu arate înainte o frică, pe cât nedreaptă pe atâta imaginată, asupra vrednicilor și harnicilor bărbați de cari rari, și lipsă avem prea mare, a națiunii noastre. Să nu înceapă înainte, până încă am fi în posesoriul drepturilor de a putea purta deregătorii cardinale, certele cele urâte și îngropătoare de fericirea națiunii și emulația cea spurcată ca să preocupe înaintea altora dignitățile, despopularizând și stricând onoarea altora, de cari se tem că nu vor încape ei. Să nu-și puie nime în inima sa, înainte de timp și să se ambiționeze și înainte de ce l-ar socoti altul vrednic, să zică: „că eu trebuie să fiu cancelar, eu guvernator, eu preside tabulei regie, eu tezaurar, eu fișpan etc., și nu cela sau cela”. Ambițiunea deregătoriiilor a ruinat și puternicul imperiu al romanilor și a vărsat sângele milioanelor [de] civi romani, împerechindu-i și ucigând propriul interes, binele de comun al patriei. Noi numai la aceea să căutăm ca să servim patriei și națiunii și tot postul, cât de mic, în partea națiunii, în care soarta și opinia cea liberă publică, ne-ar așeza, să-l socotim de cel mai mare, mai proventus și mai onorabil, pentru fieștecarele dintre noi, să nu umblăm că nolle, volle, să ședem în fruntea masei la ospățul națiunii, să lăsăm ca ea să ne arate locul care să-l ocupăm, domnul casei.

N-am cuvinte, nici timp destul de a ruga pe fiii națiunii noastre să nu înceapă certele, înainte, pentru dignități ! Să nu umble să aducă pentru aceea în prepusuri nedrepte pe frații săi cei harnici, cari doară ar fi în diversă opiniune cu noi, și cred doară că pe aceea cale s-ar putea fericii națiunea mai bine !

De acea, te rog iubite Schwager, ai bunătatea a ruga pe esceleța sa domnul ep[isco]p b[aron] de Șaguna ca părintește și cu toată puterea înaltei și primitei sale autorități și influență, să domolească zelul cel precipitat și ambițiunea cea netimpurie a deregătoriiilor precum și râvna acelor fii sufletești ai săi, cari cu prepusuri fără fundament, s-ar vedea a-și aroga sie preeminența la orișice deregătorii, înaintea altora. Fie esceleța sa și toți fiii națiunei mele, de ambe confesiunile, încredințați, că cugetul meu e curat, că voia mea e ca diamantul neîndoibil a pune la o parte tot interesul privat, pentru binele de comun al națiunii, de a ține cu esceleța sa cea mai cordială și strânsă cointelegere în cauza națiunii noastre. Noi nădăjduim, ba noi așteptăm de la fiii națiunii și a[i] besericelor

noastre, deplină încredere, deplină ascultare; în ascuns nu voim să lucrăm, fără în coînțelegera și voia și a fiilor națiunii noastre de ambe confesiunile.

Însă iară categorice tuturor debue să spun că certele și emulațiunile pentru dignități și procesul suspiciunilor fără fundament asupra altor frați ai săi, nicidecât nu-mi place, mi-ar fi prea dureroase, că aceste sunt în stare a subrua, din fundament, pacea, dragostea, buna coînțelegere dintre frați, sunt în stare a ne vinde cauza inamicilor, a ne ucide tot viitorul fericit al națiunii.

Spun tuturor în față că până vom fi ascultați și până când unirea inimilor între fiii națiunii noastre de ambe confesiunile va rămâne nevătămată, am plăcere, voie determinată, toate ostenele bătrâneților, toată averea și viața mea, a mi-o jertfi pentru înaintarea binelui de comun a[1] întregii națiuni.

Iară dacă voi vedea că unii în alții arată neîncredere, pornesc în prepusuri rele unul asupra altuia, vânează înainte tot posturi grase, voi afla de lipsă a mă retrage și eu de o parte, că în așa stări împrejur, pot ține desigur că nu voi folosi nimica.

Atâta la episola d. consiliar Bran.

Despre alta, frăținățește, rămân sincer affine,

Mitropolitul Alexandru

Viena (Hotel Stadt London)

12 decembrie 1860

Original, A.N.D.J., Cluj, F. Dimitrie Moldovan, nr. 297; publ. în: Ioana Botezan, *Corespondență ...*, I, p. 426-429.

¹Vezi supra, doc., Sibiu, 7 decembrie 1860.

²Vezi supra, doc. Viena, 11 decembrie 1860.

³Vezi supra, doc. Viena, 10 decembrie 1860.

⁴*Die Petitionem der Romanen Siebenbürgens überreicht Sr.K.K.Ap. Majestäts in der Audienz am 10. Dec. 1860, Wien, 1860.*

195

Gherla, 12 decembrie 1860

Mult on.în Hristos frate!

În urmarea scrisorii și a promisiunii noastre din 24 oct. a.c.¹, aci % aclusi îți trimitem 50 fl. adecă cincizeci florini v. a., ca ajutorință lângă remunerațiunea prin înalta Loc[u]t[en]ență a Ungariei sub Nr. 33933 în 80 fl. v. a., asignată pentru propunerea limbii române în Gimnaziul romano-catolic din Szathmár², încunoștiințându-te deodată cum că de aici nu vom înceta și pe viitor toți pașii

cuviincioși pentru strădarea acelei remunerațiunii numai și m. on. frăția ta să te năsuiești întru toate așteptării și dorinței noastre față cu propunerea acelei limbi, ca și în trecut, a corespunde, ce nu avem nici cea mai mică îndoială. Pentru statul cunoștinței aci ½ în copie îți trimitem și ordinațiunea înaltei Loc[o]t[enente] prin care acea remunerațiune s-a asigurat.

Altcum cu propensiune frăției tale sunt.

12 Dec[embrie]

[Adresa:] Mult onoratului Petru Bran, protopop în Tractul Satumarelui, Szathmár

A.N.D.J., Cluj, F. Ep. gr.-cat., Gherla, dos. 1845/1860, f. 4r.

¹ Vezi supra, doc. Gherla, 24 octombrie 1860.

² Satu Mare, municipiu, jud. Satu Mare.

194

Năsăud, 13 decembrie 1860

Petițiunea

foștilor granițari romani Nr. 17 data Mai. Sale prin
deputațiunea împuterită în Audiența din 13 decembre 1860.

Maiestate c. r. apostolică!

În răstimp de unsprezece ani a patra oară cutează poporațiunea fostului regiment pedestru de graniță al doilea de români din Transilvania Nr. 17 a se ivi înaintea înaltei Maiestăți, Domnului și Împăratului său, înaintea serenismului său Domn al oștirilor spre a încerca cu umilință pe calea îndurării împărătești, un pas cel mai din urmă, dar și cel mai secur în cauza lor încă nedecisă până acum în privința regulării averii lor comunale și cercuale, care fură schimbate prin rădicarea miliției de graniță din Transilvania.

Poporațiunea cu toată umilința memoratului cerc de graniță îndrăznește în cunoștința bunului său drept a cuprinde într-una acelea ce au așternut în trei rânduri și a le desluși.

Mai înainte de lămurirea tuturor punctelor din petițiune își iau îndrăsneala prea plecații locuitori rugători a pre trămite pe scurt cuprinsul tuturor preaplecatorilor sale cereri de mai nainte, și apoi după finirea cursului istoric al lucrului a formula întreaga sa petițiune pre drept motivată prin acesta.

Încă în anul 1848 au adus comunele din graniță prin o proprie deputațiune la pragurile preaînaltului tron punctele plânsorii lor în privința mai multor abuzuri,

ce s-au vârat în sistemul administrației graniței militare, și între altele anumite pentru serviciile și isprăvi private fără plată, care seamănă a fi foarte aproape rudite cu robotele, ce le au făcut granițierii în urma ordinărilor mai marilor lor, apoi pentru mărginirea dreptului de ereditate la partea bărbătescă, și pentru dispunerea asupra proprietății prin contracte și alte negoțuri juridice între cei vii, și în fine pentru contraria prescrierilor împedecate a tinerimei grănițiere de la studiul la școlile de mijloc și înalte de statul civil.

La această petițiune către Maiestate fu deputațiunea în înalta rezoluțiune sub Nr. 1- a adjutantului general de atunci principele F. Lobkovitz cu speranța, că i se va împlini cererea, liniștită. Dar când credea presupusa poporațiune din graniță, că pe temeiul repetitei încredințări sub 2/1 va putea aștepta cu cea mai bună speranță și securitate desăvârșită rezoluțiune preainaltă, aceeași, după atâtea servicii credincioase folositoare de optzecișiopt de ani pe câmpul de onoare, recunoscute de toată lumea, precum și de prea înduratul lor Domn de oaste, se văzu căzută ca jertfă mai-naltelor privințe de stat, pentrucă în an. 1851 urmă pe neașteptate desființarea graniței.

Fiindcă poporațiunii grănițiere i s-a făcut acesta cunoscut în forma unei prea înalte dispozițiuni, așa ea s-a încredințat sorții sale fără opunere, cu speranța că, mai cu seamă, după jertfele făcute în timpul fatalelor încurcături politice din 1848-1849, i se va concede, ca, scăpată de abuzurile de mai înainte, supt o administrațiune civilă înțeleaptă să se bucure în securitate fără împovărări de drepturile sale rămase dela strămoși cu atâtea mai mult, căci acestea i s-au garantat prin sacrul cuvânt împărătesc. Și preste aceste mai vedeau ei o garanție pentru viitorul ei fericit și în aceea, că în monarhia austriacă în anul 1851 chiar și aceia cari mai înainte nu aveau drepturi, fură introduși în comunele drepturi cetățenești cu posesiunea lor faptică.

Însă ea trebui se espereze cu amar, că esecutorii mai de jos au poruncii prea înalte, nefiind bine cunoscuți cu giurustările, în rău preceptul sau zelul de serviciu, condus de o superficialitate nescusabilă, ce vatămă simțul de dreptate al foștilor granițieri, au conturbat liniștita posesiune a grănițiarilor cu aceea, că ei după cum suna Nr. 3 declara pădurile private și comunale de mijloc și înalte nu numai ca luate de erariu supt inspecțiune supremă ci ca drept de proprietate al erariului și ca atare le și înscrieră în cadastrul de moșii, și drept consecință de aici după concepturile lor de drept, pe toți aceia, cari au tăiat lemne din pădurile private și comunale, declarate de erariale, îi pedepsea cu bani și cu arest.

Locuitorii graniței, siliți prin astfel de procederi, după desființarea legăturii grănițiarie așternuseră la picioarele Maiestății Vostre c.r. apostolice o plânsoare.

Cu cea mai respectuoasă mulțămită primiră ei acordarea în parte a unor puncte din acestea a le lor plânsori, dar cu cea mai adâncă durere trebui să înțeleagă din decretul Nr. 4 dela comanda districtuală militară din Reteag din 11 Martiu 1851 Nr. 2063, cât se încorda deregătoria de finanță, în contra binevoitoarelor intențiuni prea înalte a pune pământul din graniță și drepturile legate de dânsul, a cărui natură

de origine era din vechime scutită de sarcini într-o categorie cu dreptul de proprietate ținător prin privilegiile dominale, și să aibă motiv a pretinde o proprietate privată și comună nedisputată, ca bun fiscal.

Direcțiunea finanței de țară din Transilvania declara anumit la punctul a) al aceleiași petițiuni, care cuprinde rogarea pentru libertatea de a căpăta lemne din pădurile comunale, că pentru tragerea din viitor din pădurile acum așa numite fiscale a dispus guvernul transilvan.

Ba direcțiunea finanțială din același decret numește libera proprietate a granițierilor încă chiar și cu nume scâlcit de proprietate usufructuară (ad: proprietate numai de folosire) și pomenește într-un mod rătăcit despre regalia dominale, care nici când nu au existat mai cu seamă în militarizata Vale a Rocnei și care nici că putea a se introduce pe cale legală, până când mai susta în aceeași vreo comună.

Atât acestea, și alte asupriri și îngustiri de drepturi venite asupra cercului de graniță după desmilitarizarea întâmplată în urma celor mai încurcate propuneri și învinuiri, cât și tractarea cea fără socotință din partea deregătoriei de finanță și cu fondul cercului de graniță, și anume cu fondul de provente, de montur și cu fondul general al școlilor, luate în păstrarea sa dela deregătoria graniței militare, dădură ocaziune foștilor grănițieri în anul 1852, când Transilvania fu norocită cu prezența prea înaltului tron. Ne ajungând prin această petițiune la nici un rezultat, mai cu seamă însă în privința consacării și întrebuirii fondului spre cultivarea mai înaltă a tinerimei din graniță, măcar că în anul 1851 s-a așezat cu numele și întărit de direcțiunea o comisiune administrativă de fondul școlilor, tot nu ajunseră la scopul, așa împuternicirii comunelor din cercul militar dădură în vara anului 1856 în o audiență la Maiestatea Voastră c.r. apost. o cerere, pentru rezolvarea intereselor ce curg din fondul școlar și de montur, ca să se întrebuițeze ca stipendii pentru mai înaltă cultivare a tinerimei din graniță, dar până în ziua de astăzi nu se putură împărtași de o prea înaltă decizie.

Din acest temei cutează poporațiunea din cercul fostului al 2 regiment român de graniță, a mai aduce încă odată petițiunile sale la pragurile prea înaltului tron, ca să se roage prin acestea de un puternic cuvânt prea înalt, întemeiat pe baza neclătită de drept, prin care s'ar pune un capăt tuturor încurcăturilor de drept și asuprelilor, și locuitorii grănițieri scăpați de multele spese însădarnice și de scrierile fără capăt și – încurcate și de alergături, prin asigurarea de a nu li se mai atinge drepturile lor de proprietate, s-ar încuraja prin aceasta la o nouă curajă de a trai și a muri pentru patria și pentru prea înaltul tron.

Înșirarea temeiurilor de drept și faptele istorice, ce sprijinesc această preumilită petițiune, cutează des memorata poporațiune a graniței a o cuprinde în următoarele:

Așa numita vale a Rocnei, ce se mărginesce cu comitatul Maramureșului, a fost locuită de timpuri necunoscuți de o poporațiune, care după dreptul de stat transilvanic a fost numită între așa numiții „liberi”.

Această populațiune se bucura de toate acele drepturi, care fură dăruite prin lege astorfeliu de cetățiani dela factorii legislativi și dispensatori de îndurări ai principatului, și ea împlinea toate acele obligațiuni, ce i-au fost impuse pe dreptate.

De aceste drepturi se ținea mai întâi deplina voie de a dispune nețiermurit de proprietate atât în familie și comună cât și în cerc, cu toate libertățile și drepturile ce curg de aici.

Aceasta până în anul 1472, fiindcă nu se afla nici un document, trebuia să se conchidă din fapte complinite, că-ce prin nemica nu se putu dovedi țiermurirea dreptului de proprietate al comunelor în acel timp.

În acel an se ivi una ordinațiune (Rescript) dela regele Mathia sub Nr. 5 datată din ziua profetului Ieremia, din care se vede, că comunitatea Bistrița, credințioasă inclitelor datini ale cetăților aflătoare în fundul regiu: de a pretinde toate pentru sine și a menține cu feliurite, deși nu prea oneste, mijloace drepturi înfurișate, și rădică pretențiunea și asupra Valei Rocnei, care totdeauna a fost liberă, și că regele în faptă a și ordinar supunerea acestui ținut, când (după propriile espresiuni ale documentului) se ar afla întru adevăr așa, cum s'a înfiosat de cătră comunitatea Bistrița.

Documentul Nr. 6 al aceluiași rege din sâmbăta după joia verde 1475 arăta, că starea lucrului totuși nu a fost așa, cum o a arătat onorata comunitate, că regele deși a conces, ca Valea Rocnei se steie sub Magistratul Bistriței, dar și aceasta numai cu drept de jurisdicțiune (jure jurisdictionis) și nu pentru că doar Bistrița ar fi avut mai înainte vreun drept de jurisdicțiune asupra ei, ci numai pentrucă (Bistrița) era prea slabă spre a se apăra în contra invaziunilor externe. Despre un jus dominii directi nu putu nici pe departe se fie aici vorba, fiindcă din documentul de stațiune, ce se vede din Nr. 6, **titulus jurisdictionis** se intonează espresiv.

Ținutul Valei Rocnei rămase în urma acestei ordinări regești sub jurisdicțiunea Magistratului Bistriței cu toate acele privilegii, libertăți și drepturi, de care se bucură cetățenii orașului Bistrița.

Așa ținutul Valca Rocna se puse cu comunitatea Bistrița în egală stare și avea a pretinde aceeași tratare, ce se cuvinea și cetățenilor orașului, chiar și când nu ar fi avut mai înainte aceleași drepturi și libertăți. Însă aceste drepturi nu acum s'au dat Valei Rocnei, ci ele ca noște drepturi din vecuri, erodite din gonor[atiune] în generațiune i s-au garantat și pentru viitor spre acel scop, ca nu cumva magistratul Bistriței, după vechia și stăpânirii centrale de atunci forte bine cunoscuta manieră a Domnilor de jurisdicțiune să se și însușească în verun tip oreare alte drepturi, decât numai dreptul de administrațiune politică.

Și totuși se află dela 1475 încoace casuri și plânsori în contra amplotaților din Bistrița, carii, în cunoștința nedependinții lor față cu locuitorii, de carii nu se vedea a se fi fost ales, apăsa pe popor și ca judecători ai lui se folosiră de starea lui cea fără de protegere spre interesul lor.

Starea grănițarilor înainte de militarizare în privința posesiunei o dovedește și relațiunea cătră consiliul de război al curții de sub Nr. 7 a Baronului

Siskovich, care fu încredințat cu militarizarea, datată din 24 August 1763, în care refrânge și cu indignare respinge afirmațiunile nobililor celor mai de aproape, fondate numai pe presupuneri sofistice și așternute pe calea cancelariei aulice transilvanice, prin care ei voiesc a zice, că grănițarii ar fi fost neliberi, și apoi descrie pe grănițarii ca posesori ai moșiilor sale proprii, în urma căreia apoi s-a înfăptuit și ridicarea graniței militare.

E demn de însemnat, cât de mult s-a silit acel general renumit a descrie pe poporul acela defăimat al ținutului militarizat, cum că este excelent pentru serviciile militare prea înalte, ceea ce după aceea s-a și adevărat.

Prea plecata promemorie sub Nr. 8 a primului colonel de graniță Enzenberg din 11 August 1769 încă da grănițarilor un atestat documental, cum că ei într-o adevăr au fost apăsați de magistrat, dar și că ei de altminteră totdeauna au fost în libera posesiune a moșii și pământului lor.

Pertractarea fosta începută în anul 1762 în privința întemeierii graniței militare, care s'a făcut pentruca plasele poporului, care era datoare a apăra patria, dovediră cu ocaziunea războiului urmării ereditare o lipsă de plecare de a servi, veni în anul 1766 la încheierea dorită de mai înalte locuri.

Magistratul Bistriței, încă din anul 1764, a făcut un document de cesiune, în care pune nește condițiuni, pe care preînalta diregătorie militară în urma ordinului Maiestății Sale apostolice nu le-a primit, fiindcă același magistrat își însușea în ele drepturi, care nu i se cuvea.

Nedreptele pretensiuni ale magistratului Bistriței fură respinse, fiindcă în însemnatele sub Nr. 9 documente, predate generalului comandant de atunci baron Buccov, nu era nici decum pomenire despre drepturi dominale și despre dări naturale și pecuniare curgătoare din acelea drepturi.

În urma acestora a dat magistratul necondiționat document de cesiune Nr. 10/1, care printr-o ordinațiune a consiliului aulic de război Nr. 11. datată din 28 Ianuarie 1766, se transmise comandai din Sibiu.

Această respingere cu bună seamă încă se puse la cale pe temeiul raportului din 4 August 1763 al comandantului general de mai înainte baronele Iosif Siskovich.

Înaltul consiliu aulic de război încă a recunoscut, că după conscripțiunea țarei din 1749, sub Nr. 12 pe tot pământul regesc (săsesc) se afla numai 700 familii supuse (iobagești) și prin urmare nu se putea lua, ca locuitorii din graniță militarizați, care singuri erau mai mulți de 700 familii, să fi fost supuși dominali.

Încheierea de aici este, ca grănițarii din ținutul Rocna, ca omeni liberi, au avut libera și nedisputăveră posesiune familiară, comunală și cercuară, de care se țin și munții din unghiul nord-estic al Transilvaniei între Maramureș și Bucovina. Drepturile lor de proprietate le întrebuințau nețărmarit, folosind aratrele, livezile și pădurile spre folosuri private, și iarăși pădurile și munții le arenda sau vindea spre folosul comunelor.

Documente despre aceasta se afla chiar în mâna grănițarilor precum contracte de vânzare și de schimb și altele, parte în deosebitele archive ale țării și ale fostului consiliu aulic de război, acum așa numitul c.r. minister de război, precum și în ale c.r. ministeriu al statului, și numai din singura acea cauză nu s'au putut păstra în întregime sa, căci averea actuală a fostului cerc militar este în mâna direcției de finanță, și așa foștilor grănițari li s'au luat prin aceasta ocaziunea de a-și ordina ei însuși, spre scopul defigerei stării lor de drept și al giurstărilor lor prefăcute prin timp, indivizi provezuți cu științele poftite, și apoi a le impune acelora compunerea datelor privitoare la acesta.

După această pretrămitere nu poate fi îndoială, că la ivirea regulamentului întemeierii grăniței din 20 Faur 1765 și a împlinirii acestuia, adecă a sistemului întemeierii grăniței din 1766, grănițarii din Valea Rocnei au fost în libera posesiune a proprietăților lor moșii și pământuri, despre care și reprezentanții comunelor de grăniță au dat încă în anul 1853 la comisiunea așezată pentru despărțirea pădurilor în a ad. 12 informațiuni circumstanțiale și răsimate pe documente.

Prin regulamentul și sistemul de grăniță li s'a regulat și defapt grănițarilor starea de posesiune de mai înainte, și administrarea veniturilor publice s'au întocmit spre scopurile serviciului militar. După sunetul § 74 al regulamentului din 1765 și a § 75 al sistemului constituirii grăniței din 1766 sub Nr. 13 s'au rezolvat provențele comunale alodiale (fiindcă mai înainte nu au existat alte alodii) în folosul grănițarilor astfel, că pentru acea se așeza o comisiune economică anumită cu însărcinarea, că să poarte grija atât pentru manipularea veniturilor, cât și pentru întrebuințarea acestora în folosul grănițarilor. Temeiul la acest fond s'au pus ca acei 7799 fl., cari de gloriosa suveniră demna împărăteasă Maria Theresia la plânsorile grănițarilor foști în tabăra an. 1763 i-au dăruit din iertarea contribuției și fiindcă nu s'au putut erui cei îndreptățiți la pretensiune, s'au dechiarat de cătră comanda regimentului de neîmpartiveri și după sunetul rescrisului consiliului aulic de răzbel din 8 Martie 1770 Nr. III punctul 21 sub Nr. 21/14 s-au și declarat de atari, însumându-se provențele regimentului. Aceste provențe se și întrebuințară spre susținerea ofițerilor administrațiunii militare, precum și spre trebuințele publice ale confinei.

De aici ar fi trebuit după dreptate să se edifice cortele ofițerilor și ale altor persoane aflătoare în serviciul militar de la magistrul de vigilia în sus; dar acestea, precum și casa institutului de creștere ridicată la 1784, afară de cele tehnice ale zidirei, s'au făcut de grănițari fără de nici o plată, tot așa toate celelalte edificii, ce au devenit necesare spre scopul administrațiunii militare, iarăși fără de a fi primit recompensare hotărâtă în sistemă.

Așa li s'au impus grănițarilor în anul 1765 și negoțul cu plute și cu sare pe Someș și Tisa.

Prin aceasta grănițarul pe lângă chemarea lui militară și agronomă s'a făcut și negoțator peregrinător spre folosul fondului de provențe, care prin aceasta

în răstimp de unsprezece ani. adică până 1776 au adunat o sumă, foarte însemnată pe acel timp, de 455,892.

Acest fel de comerț ruină pe grănițari numai în treburile casnice și în sănătatea lor, ci foarte adeseori le casiona moarte crâncenă prin strivituri la tăierea lemnului și prin înecări, după cum se vede aceasta din protocolul Nr. 15 luat de către comisiunea ordinară spre îmbunătățirea economiei din graniță în urma poruncii comandei regimentului din 29 Martie 1840 Nr. 718.

În urma plânsurilor grănițarilor li s-a ridicat această sarcină grea.

În fondul de provente curgea și banii, proveniți din tacsele introduse de nou cu însoțirea militarizare ad. Din tacse de mori, arendări de propinațiune, cârciumărit, vama târgului și venitele măcelăritului, care, după cum s-a dovedit mai sus, se cuvea comunelor.

Aceasta se întâmpla spre dauna respectivilor ad. Comunelor grănițare, căci aceste drepturi din vechime, după cum suna o epistolă de libertate a regelui Ludovic dată la anul 1520, citată în specificațiunea sub Nr. 9, li se lăsară lor espres pe lângă aprobațiunea drepturilor de mai înainte. Dar fiindcă acum se privea și se executa toate din punctul de vedere al necondiționatei subordinațiunii militare, așa nimenea a cutezat să se opună cu apărarea valorii drepturilor comunale, ci încă cu atâtă mai puțin, fiindcă vreun procurator de graniță nu au existat nici odată.

Unii posesori de drepturi de morărit făcură excepțiune, în contra cărora administrațiunea economiei militare lăsa a se zidi mori din fondul de provente. Acești posesori de drepturi de morărit se ținură strâns de dreptul lor și rămaseră compărtași și cu așa numitul înfurișatul alodiu al regimentului.

Aceasta despre originala formare a fondului de provente, în care curseră și banii de pe lemne dela zilierii străini și în patru ani, adică dela 1804-1808 și taxa comună de lemne începută a se introduce, care totuși a încetat în urma plânsurilor. Cu introducerea sistemului militar se arăta lipsa de a estinde granița și pe ținutul Borgoului și pe vreo câteva sate de lângă râul Șieu, ceea ce s-a întâmplat.

Cu această estindere se făcu neapărată în acel ținut sterp și câștigarea necesariului număr de munți, spre înmulțirea isvoarelor de câștig ale grănițarilor.

După aceasta în anul 1769, fiind grănițarii așezați ca corp de observațiune, provăzuți cu șanțuri în contra turcilor, de ei fu împins vultutul otarului mai către Bucovina, ce era pe atunci moldovenească, și prin aceasta prin ei fură câștigați așa numiții munți revindicați, cari după ordinul gloriosului, de eterna memoria demnului și neuitatului împărat Iosif II ca coregent se împărțiră prin plenipotențe comunelor în anul 1779 întâia și în anul 1807 a doua oară între comune, după lipsă, și s-au și înscris la cadastru ca bun comună.

Și aceasta fu demonstrată pe lângă altele mai multe la comisiunea despărțirii pădurilor din 1853, în rescriptul sub Nr. 16 la întrebarea a treia. Munții revindicați toți fură în faptă folosiți de grănițari, cu singura excepțiune a muntelui Dosul

Stânișoarei, care după precesa măsurată se dede cu arendă în favoarea tuturor caselor comunale.

Erariul montan, pe calea comandai generale cam pela anul 1806 a luat dela orașelul montan Rocna prin contractul de arendă Nr. 17 muntele Crăciunel, ce le rămase dela strabuni, despărțind de otarul lor și ca echivalent (drept schimb) pentru acela i a dat în posesiune revindicatul munte Poiana Coșnei.

Sumele incurse din esarendarea „Crăciunelului” chiar și după luarea muntelui de la Rocneni, încă un timp lung s-au dat cassei comunale din Rocna. Mai tarziu s-a împărțit această arendă la toate cassele comunale după proporțiune. În anul 1834 a început a se întrebuiința această arendă spre susținerea bandei de musică a regimentului.

Dela anul 1830, dupa cum sună Nr. 18, s-a întemeiat așa numitul fond de montur întâi din banii repartiți pe case și încasați si a doua din două treimi a banilor, cari comunele însăși și au impus pentru pășunăritul munților. În acela curgea, spre îmbunătățirea casselor comunale.

După a) ad. 18 dela 1836 și paușalele din monturele învechite, ce se cuvinea celor opt companii campestre, ce steteră mai înainte în garnisoana țării, și după sunetul contractului de arendă, până la 1839 se dederă toți banii de arenda și dela „Crăciunelul” acestui fond, iar de atunci încoace numai jumătate, fiindcă cealaltă jumătate s’a poruncit de cătră comanda generala a se pune în fondul proventelor.

La împărțirea munților revindicați, rămase muntele Dosul Stânișoarei neîmpărțit, și fu esarendat, după aclusa Nr. 20 până la anul 1836 în favoarea tuturor casselor comunale.

În anul 1836 s-au dat și banii arenzii dela Dosul Stânișoarei prin declarația din bună voință proprie fondului de montur, ca să scape de neplăcerea a contribui după fumuri la câștigarea monturului pentru servițiul intern.

După sistema confiniarie era îndatorați granițarii, pe lângă o plata la început de patru doidieciri valuta vienen. iar mai tarziu, a tăia lemne de ars pentru ofițieri și pentru partidele militare, și să le și care acelora din depărtare adeseori de patru-cinci miluri și totuși era constrânși să se mulțamească cu aceeași plată croita pe stangin.

Până la anul 1836 li se da această plată în bani gata la mână.

Din acest an însă liferară ei lemnele pentru plată, totuși numai ca să scape de contribuirea pe fiește care casa, acei bani dela cei ce avea dreptul a i primi se adăuseră iarăși la fondul de montur, căruia totdeauna se mai adaugă paușalele desdăunării pentru montur, ce se cuvinea pentru purtarea propriului montur de serviții de garnisoană și de tabară. Pe lângă aceste isvoare de venit s-au mai dat la fondul de montur, spre înmulțirea lui, și suma de rebonificare pentru perechea de papuci, care se cuvinea fiește căruia individ pe an, când era în servițiul de garnisoană sau de tabără, care însă în 1848-1849 nu i-au primit.

Dupa cum suna jurnalul de casă Nr. 21 pe timpul desfacerii institutului de grănițari era în banii de montur astfel câștigați o sumă și adecă:

în hârtie de stat	17.000 fl.	– cr.
în bani gata	11.435 fl.	38 ½ cr.

laolaltă	28.435 fl.	38 ½ cr.
----------	------------	----------

La acestea ar fi a se mai socoti și paușalele monturilor învechite, care se cuvinea feciorilor ieșiți în tabără cu propriile monture în anul 1848-1849, care se pot socoti la 30.000 fl. după cum sună a) ad. 21.

Dupa sunetul aclusei b) ad 21 s-a asemnat numai 14.000 fl. iar mai tarziu, din temeuri necunoscute granițarilor s'a scăzut la 7.767, ceea ce se vede din c) ad. 21.

Fondul școlar comunal și-a luat începutul după cum arată Nr. 22 din banii arenzii cârciumăritului pe trei luni, care granițari din libera voie i-au jertfit spre acel scop.

În cercul Borgoului curseră în acest fond și banii, din motivul prea slabului seceriș daruiți pentru sămânța din 1832 de înălțimea sa regescă repausatul serenism archiduce Ferdinand de Este; unele comune au adăugat și venitul agonisit prin îngrădirea și semanarea ogorului (imaș), care după economia de două câmpuri în tot al doilea an se întrebuinta ca loc de pășune așa în cât, după adevărul cassei Nr. 23 la desființarea regimentului de frontieră rămase o sumă, și adecă:

în bani gata	1.083 fl.	28 cr.
în hârtie de stat	13.191 fl.	– cr.
în obligațiuni private	8.831 fl.	25 ½ cr.
în posturi active	2.369 fl.	12 ½ cr.

laolaltă	25.475 fl.	6 ½ cr.
----------	------------	---------

Din aceste sume după socotelele mai adeseori arătate dregătoriilor mai înalte cu cererea asemnațiunei erogatelor la încheierea anului de administrațiune 1858, și adecă din sumele fondului de montur menit dela anul 1851:

pentru stipendii au fost interese	8.357 fl.	28 ½ cr.
pentru fondul scolastic comunal interese	10.394 fl.	73 cr.

laolaltă	18.652 fl.	1 ½ cr.
----------	------------	---------

La desființarea stării militare de graniță v-ați îndurat maiestatea voastră c.r. apostolică nu numai a lăsa starea de posesiune liberă de atunci în starea sa de mai nainte, ci încă în recunoștință deosebită pentru făcutele servicii folositoare și meritele câștigate prin aceasta a concede prea grațios folosirea munților revindicați și mai încolo comunelor ce au avut parte la aceia.

Înaltul c.r. guvernământ civil si militar, după cum sună Nr. 24, fondul de montur și fondele școlilor com. analog casselor comunale și bisericesti, încă le-a recunoscut ca proprietate nedisputaveră a granițarilor.

Cu toate acestea esmisului la desființarea graniței Domnul comisar ministerial de Rosenfeld îi plăcu a desfășura o părere cu totul opusă intențiunilor preaînalte despre posesiunea și relațiunile publice ale averei comunelor confiniei desființate și puse mâna spre realizarea acelei păreri.

Aceasta se vede din răspunsul înaltului c.r. guvernământ civil și militar din Transilvania sub 26 urmat la aceasta, cu decretul Nr. 25 către c.r. comanda militară districtuală din Reteag, ian care i se sfătuește D. comisar, ca să examine bine giurstările, ce dânsul nu le-a prea considerat, și chiar și din privința politică să nu lase a veni la cunoștința granițiarilor părerea lui pronunțată.

În 13 Martiu 1851, ca în aniversarea desființării graniței, s-a fost așezat, fiind de față reprezentanții tuturor 44 de comune, pe calea liberei alegeri, oficialmente o așa numita comisiune adminsitrativă de fondul școlar.

Această comisiune s-a însărcinat cu revisiunea socotelilor fondului școlar comunal și cu administrațiunea fondului de montur, care încă atunci s'a fost destinat spre stipendii pentru cultivarea mai înaltă a tinerilor din graniță.

Această comisiune recunoscută de dregătorii totdeauna ca corporațiune nici odată nu avu norocirea a administra în realitate fondul în urmă pomenit, pentrucă nu i se predețe, ci ea decăzu la o reprezentațiune, ce computa numai în idea (ad. numai cu numele).

În anul 1854 cu ocasiunea escrierii împrumutului național încă și mai puțin i s-a lăsat, fiindcă dregătoria finanțială se amesteca deadreptul în cauzele fondului și casiona o corespondență supărătoare neîntreuptă, prin care în aproape de șase ani nu s'a câștigat nici măcar un ban spre binele comunelor; dar apoi comisiunei i a casionat o purtare de socoteli inzadarnică și o osteneală răpitoare de timp și de sănătate, iară granițiarilor nu puțin neplăcere pentru atacarea drepturilor lor atât de vederată. La provocațiunea făcută în general cugeta comisiunea administratoare a fondului a împlini o datorie patriotică, când a subscris la împrumutul național:

bani gata din fondul de montur	12.000 fl.
bani scoși din arenda munților	4.000 fl.

laolalta

16.000 fl.

La înțelegerea comisiunei, ca interesele restante să se facă curgătoare. făcu înaltul guvern prin telegraf întrebare la ministeriul de finanță și după cum sună Nr. 27 la răspunsul primit: că și interesele restante crescute per 4.000 se pot suscrie, o făcu și aceasta cu toată bunăvoinrea.

Înșă mai tarziu, după cum suna emisul prefecturii pres. Nr. 814 din 18 Iunie 1855 asta în contrazicere cu sine însăși, reflectase, că interesele nu se pot asemna, până când toată averea, adică atât cea de montur sau de stipendie, cât și a fondului școlar comunal, ce se afla în mâna comunelor, nu se va da la cassa principală a țării spre a se ține în evidență.

Comisiunea, cunoscând părerile populației, la provocarea repetită făcută în cauză aceasta din partea prefecturii dedă în contra acestei transferări protest, însă nu fu ascultată, ci după ce făcu declarația Nr. 28, cumcă esportarea nu prejudica dreptului de proprietate, după a) ad. 28, toate adeverințele de deposit și alte hârtii de preț ținătoare de fondul de montur, care se afla la oficiul contribuționar, se duseră din Năsăud, la care faptă comisiunea răspunse cu protocol preservându-și dreptul, după cum arată b) ad. 28, fu înștiințată de această întâmplare cu aceea oserbare, că documentele despre aceasta erau mai înainte încă în anul 1855 transferate.

În Aprilie 1859, după cum arată 29, cerutul mai demulte ori fond al școlilor comunale, ce se afla în mâinile comunelor, iarăși se ceru, ca să se straporteze, însă aceasta nu s-a putut întâmpla, fiind că nici măcar interesele de la obligațiunile concernite de stat sau adeverințe de deposit nu vrea a se plăti, prin urmare după o straportare a capitalului era teamă de vreun ce și mai rău.

La aceasta comisiunea recercată îndrumă comunele la oficiul de cerc, unde ele, după cum se vede chiar din a. ad. 29, își dederă dechiarățiunile sale negative.

La începutul an. școlastic 1859/1860 venise la cunoștința comisiunii, cumcă acum, chiar și fără a se fi preștiințat mai înainte, mijloacele bănești de lipsă pentru întemeierea preparandiei centrale în Năsăud s-au asemnat din capitalul fondului de montur, mai întâi în Gherla, după sunetul Nr. 30.

Așa comisiunea [î]și ținu de obligăminte a-și preserva dreptul protestând, și prin c.r. locutiinția a-și recere dela cassa principală a țării socotelele, prin Nr. 31, la care însă neci că primi vreun răspuns.

În urma acestora ceru comisiunea în iunie a.c. a se concede o adunare a reprezentanților comunali spre a se justifica, ceea ce, după 32, i se și oferi.

Într-aceea, scurt înainte de ținerea adunării, în urma unei petițiuni așternute de către comunele granițiere, pentru concederea de a ridica din fondul de provente granițiar edificiul institutului militar căzut în ruine, veni împărțășirea a ad. 32 a înaltului c.r. ministeriu de finanțe, în care cauza ambelor fonduri se confunda cu cestiunea de proprietate și în presupunerea, că fondul de montur provine exclusiv din veniturile munților revindicați, ceea ce însă nu e adevărat, aceea cauză se amână până la decisiunea pretensiunilor de proprietate, nebăgând în seamă împregiurarea, că în ținutul regimentului al doilea român nu se afla nici o proprietate disputaveră de felul acesta, și că în caz, când toți munții s-ar fi folosit de însele comunități, dregătoria de finanță nu ar fi în stare a pretinde vreo plată pentru această folosire, ce amăsurat prea înaltei voințe li se cuvine lor. Acum însă când populațiunea pentru folosul public al comunelor, însăși ea de bună voie, renunța de folosirea în parte și când din această cedere s-a adunat o sumă frumoșică, în fine, după o tragere și împingere de zece ani încoace și încolo, s-a încurcat lucrul și mai tare, ceea ce dedă apoi poporul din graniță motiv spre cea mai temeinică neîncredere și mai mare îngrijare.

În adunarea ținută de toți aleșii reprezentanți ai celor 44 de comune, cum se vede din protocolul Nr. 33, s'a decretat să se aleagă un comitet nou, precum și o deputațiune constatoare din patru membri spre a se tramite la Maiestatea Sa c.r. apostolică, ceea ce și făcu.

În înțelesul mandatului dat prin plenipotența Nr. 34 de către comisiune, deputațiunea, pe temeiul executării făcute cu toată supunerea, care e sprijinită și prin 35, fiind însărcinată de comune, își ia cutezare a constrânge cu toată umilința acele petițiuni în următoarele:

Maiestatea Ta c.r. apostolică să Te înduri:

1) A staveri și a pune afară de toată îndoiala libera însușire originală a poporațiunii și a proprietății posedate de aceasta în moșii, în aratre, livezi, păduri, codri de mijloc și înalți, munți și a. a fostului cerc al regimentului al doilea de graniță român din Transilvania în înțelesul documentului arătat în specificațiune Nr. 9, păstrat cu toată supunerea dela regii: Matia din 1475, Uladaslaus din 1492 și Ludovic din 1520, și iarăși, în înțelesul sistemii ridicării de graniță, prin care și acei grănițari, cari mai înainte au fost în starea de supuși domnești, se declaraseră pe vecie de omeni liberi, și pe aceștia, dimpreună cu libertățile, dreptățile și privilegiile curgătoare din libera însușire de mai nainte a persoanei și a proprietarilor.

2) A pune la cale prea grațios despărțirea cauzelor de posesiune și de fonduri ale fostului al doilea regiment român, care prin demilitarizare, și mai cu seamă în timpurile mai de curând s'au încurcat cu cauzele primului regiment tot de odată demilitarizat.

3) A face prea grațios, ca fondul de montur destinat pentru stipendii, în înțelesul protocolului sub Nr. 33 al adunării reprezentanților celor 44 de comune grănițere, păstrat cu toată autenticitatea, după separarea tuturor veniturilor din munții revindicați incurse dela prima Aprilie 1851, să se dec comunelor împreună cu interesele crescute spre libera dispozițiune și nemijlocită administrare.

4) A ordina cu mărinimitate preanalta, ca edificiul institutului de creștere militar, care în turburările din 48-49 cazu victima patimilor, și acum ziace în ruine, să se rădica spre scopuri școlare, din fondul proventelor de graniță, care se transferase dela comanda regimentului desființat la dregătoria civilă.

Singur din prea grațiosa împlinire acestei supuse cereri poate vede poperațiunea fostului regiment al doilea de infanterie român din Transilvania, că i se recunoaște victima sângelui lor, al părinților și moșilor lor vărsat pe toate câmpurile de bataie ale Europei, și a serviciilor militare de graniță, făcute din propriile mijloace în răstimp aproape de un secol, fiindcă prin aceasta se rădica toate încurcaturile mai de parte ale rămasei averi grănițare, și nu s'ar mai da nici o ocasiune spre pășiri la judecata, care însuși pentru înalta stăpânire ar fi neplăcute, iara pentru grănițari apasătoare și împreunate cu multe spese, mai departe, fiindcă

amara experiență din anii de curând trecuți nu este calificată de a întări prepoporațiunea din graniță în încrederea lor mai cu seamă în această perioadă de tranzițiune, și a potoli adâncele îngrijări despre propria lor existență.

Nici procederea dregătorii de finanță nu poate fi un ce lingușitor pentru ambițiunea militară a poporațiunei grănițiere și pentru conceptele statului lor despre servițiile făcute, munațiunea primită pentru aceasta, și despre pedepsele împărțite pentru purtarea necorecta.

În fine cutezăm cu toată umilința a aduce înainte și a ne roga, că poate ar fi avantajos a ordina, ca această cauză, ce stă de zece ani nedescurcată, să se hotărască pe cale scurtă prin o comisiune ordnată spre aceasta în ființa de față a deputatilor din graniță, pentru că deputatii ar fi în stare a pune înainte aci pe loc mâna pe toate documentele originale și scrisorile aflate în mâinile lor, iar acele ce ar lipsi și ar fi trebuincioase – le ar procura din arhivele de aici; mai departe, pentru ca toate actele de pertractare de până acuma, împreună cu hârtiile justificatoare zac la înaltul minister de stat și de finanță și pentru că acum în fine comunele grănițiere au dat ordin împuterniciților săi deputați de față, să aștepte prea înalta hotărâre aici în Viena.

Cu cea mai adâncă umilință preacredincioșii și preasupușii deputați ai celor 44 de comune grănițiere ale fostului regiment român al doilea de graniță Nr. 17 Viena, 10 Decembre 1860

Georgie Lica m. pr., căpitan în pensiune și posesor de pământ.
Joan Purceille m. pr., căpitan în pensiune și posesor de pământ.
Basiliu Nascu m. pr, învățător primar și posesor de pământ.
Joachim Muresian m. pr., posesor de pamânt, adjunct de direcțiune
la c.r. tribunal de comerciu în Pesta.

„Foaie pentru minte, inimă și literatură”, XXV(1862), nr. 11, 4 aprilie, p. 94-96, nr. 13, 11 aprilie, p. 99-104, nr. 14, 18 aprilie, p. 111-112/1862. Vezi și: Teodor Păcățianu, *Cartea de aur...*, II, 1902, p. 152-166; Simion Lupas, Adrian Onofreiu, *Districtul Năsăud 1861-1876. Contribuții documentare*, Năsăud, 1003, p. 62-74.

Viena, 13 decembrie 1860

Frate,

Așteptând pe scrisoarea mea din 4 c. răspuns și nemaiprimind, nu pot lăsa să treacă timp să nu vă scriu.

Excelența sa mitropolitul a sosit sâmbătă aici, la ½ 12 a.m. se adunară toți reprezentanții din Transilvania, precum și tinerimea studioasă de aci în număr însemnat spre a se înfățișa Excelenței sale. Cu ce cuvinte adânc pătrunzătoare ne-a primit pe toți și cu ce vorbe încântătoare a încurajat tinerimea și a fost de mirare la toți.

Seara s-a ținut la Excelența sa, la care au luat parte dl. B. Pop, consilier, dl. Babeș, secretar, dl. Maior, redactorul foilor imperiale, apoi din Ardeal: Ioan Popasu, protopopul de la Brașov, Macedon Pop, prepozit, Ștefan Bilt, canonic, Ananie Pop, arhidiaconul de la Marothlakensis¹, Dimitrie Cepescu, negustor din Brașov, Ioan Roman, notar public de la Făgăraș (țepușul și sfredelușul din „Telegraful român”), Leonte Pop, notar de la Abrud, Axentie Sever, Daniil Gal, proprietar și neguțător din Săcele, Ioan Pamfiliiu, secretar mitropolitan; apoi din protopopiatul Clujului: Alexandru Bohățiel, Molnar, Șipotar și Filip, juriști.

S-a dezbătut materia de o petițiune la Maiestate, care până a doua zi seara a fost compusă; apoi învoindu-se cu toții în idei, a purizat-o dl. căpitan Purceilă. A doua zi, marți, am scris cu toții, afară de cei patru clujeni, cari, nu știu de ce, nu se învoiră a subscrie.

La 10 ore a avut audiență Excelența sa și Popasu în numele reprezentanților ardeleni și au așternut petițiunea, care acum nu o pot trimite.

Noi patru, nășăudeni², am cerut audiență și am avut onoare azi la 11 ore a vedea fața Maiestății sale. Îndată după generalii și ofițerii de ștab a intrat numai br. Vay³ care și-a dat demisiunea; apoi am fost noi chemați.

Cât a gătat dl. căpitan Purceilă cuvântarea a răspuns Maiestatea sa, se înțelege în limba germană: cu adevărat ar fi vremea să se decidă cauza aceasta a grănicerilor care s-a tot împins de la un oficiu la altul. Pe cât știu eu acum, în vreo câteva zile are să se hotărască; aceasta e în privința pădurilor, a fondurilor și mai ce!”

Spunându-i-se cumcă camețile de atâți ani sunt în restanță și tinerimea suferă prin neprimirea de stipendii, apoi cugetele grănicerilor foarte întristate și starea lor foarte tristă; plecând capul a luat petițiunea stătătoare din 19 coale cu 35 aculze și cetind puțin la început unde stă: *Schon das viertemal unterfanget sich die Bevölkerung des. II Rom. Gränz-Regiments etc.*, a însemnat pe rubru ceva.

Din parte-ne ne-am rugat a se îndura cât de în grabă a hotărî în favoarea noastră, pe cale de grație, spre a încunjura toate procesele cu fiscul; și totodată spuindu-i că avem îndatorirea de la mandatii noștri a aștepta rezoluțiunea în Viena.

La aceasta ne-a răspuns că cât va fi modru de îndată se va face.

După noi a intrat protop. Popasu cu suplica sinodului din Sibiu pentru mitropolia neunită; apoi notarul Roman, țepelușul, cu o suplică pentru restaurarea căpităniei Făgărașului prin un bărbat român, numind în suplică pe Pușcariu ori Codru, cu limbă română și mai anexând 17 comune din fostul I. regiment român. Răspunsul a fost că de au avut acest drept mai înainte, se va face aceasta.

Noi în cauza noastră specială am cerut:

a) întărirea și întepenirea în dreptul de proprietate la codri, munți, hotare, arături și fânețe, cum le-am avut înainte de militarizare și după cum ni le-a garantat Maria Terezia cu patenta din 12 noemvrie 1766; apoi regalele și ce vine din acestea.

b) despărțirea cauzei regimentului nostru de a oltenilor

c) despărțirea venitelor de pe Dosul Stănișorii de la fondul mondurului și pe acesta a-l da comitetului spre administrare

d) camețile restante

e) o comisiune în secțiunea financiară la minister în care să fim și noi față spre a lămuri cauza noastră cu documente

f) renovarea edificiului de școală

Suplica noastră, atât în genere, cât și specială, cea dintâi s-a tipărit pe spesele Excelenței sale a mitropolitului, cealaltă vom lăsa să o litografieze în mai multe exemplare la redacțiunea foilor imperiale.

În cauza în genere a românilor din Ardeal încă a promis Maiestatea sa egală îndreptățire a românilor cu celelalte conațiuni, și aceasta prin o diplomă.

Croații încă au avut aci o deputațiune cu banul în frunte; pentru Croația și Slovenia a ieșit un decret cătră Soccievici unde asigurază limba croată în administrațiune și să aibă o cancelaria aulică aci în ministerul de stat, care să aducă trebile acelor două provincii senatului imperial înainte.

Dalmației încă i-au dat libertate de a se consulta; voește a se încorpora cu Croația și Slovenia; prin urmare socot că și nouă nu ne va lipsi realizarea egalității cu celelalte conațiuni.

Maiestatea sa a spus Excelenței sale mitropolitului că dânsul și Excelența sa Șaguna să-și trimită bărbați apți și de încredere la adunarea ce are să fie în Alba Iulia spre a se croi legea electorală.

Bariț din Brașov scrie că de ar fi cancelarul și guvernatorul Transilvaniei chiar tătari, nu ne-ar strica nimic, numai dacă se va da din partea Maiestății sale egalitate dritului și românilor.

Aci s-au însemnat bărbații demni de acea adunare; între alții s-a pus și numele d-lor Grindeanu și Porcius, apoi doi căpitani.

Cancelarul Kemény a cercat pe Excelența sa mitropolitul și a așteptat să meargă reprezentanții toți la el; dar n-au mers.

Mikó încă să fie denumit guvernator provizor până la dietă.

Pe cât înțelegem s-a denumit acesta ca frații maghiari să nu aibă cauză a zice că nu vor putea merge la adunare unde să prezideze un român.

Spune d-lui vicar a mea reverență.

Helfert⁴ nu știe de suplica noastră nimic.

Scrisoarea d-lui Pioraș am dat-o, îi va răspunde.

Cunosc și pe Marienescu, Mocioni, Hurmuzachi, Popovici etc.

Dl. Macedon a fost la Glanz⁵ și Rosenfeld⁶ în cauza noastră; dânsul se reîntoarce mâne pe la Strigoniul în privința abaților.

Dintre reprezentanții români rămâne aci Sever și mitropolitul.

Noi trebuie să rămânem din două: întâi așteptăm răspuns a ști din cabinet care referințe a primit suplica, spre a-l cerca; al doilea, nu avem spesele trebuincioase de călătorie. Scumpetea e aci mare. Sănătoși suntem cu toții. Astănoapte să dormim, căci de o săptămână toate nopțile am scris.

Faceți ce-ți face și ne trimiteți bani, că nu avem cu ce veni acasă.

Suplica noastră ca jalbă, e o istorie întreagă.

Spune lui Rummel⁷ că sosesc îndată; și la nașa ta că o strâng de mână; finei și finucului de la mine și Echim salutare.

De abia vorbim de atât dictat și scris. Sunt 12 ore, ne culcăm ! Salutare la toți și toate – Vasilie.

[Continuare în altă zi] Uitasem, spune d-lui părinte Lazăr că am avut norocire a mă întâlni cu Ionică⁸; e sănătos, frumos și-i stă bine în veșmântul cel lung; i-a părut foarte bine văzându-ne cu pe Ioachim la dânsul. La reîntoarcere iar voi să-l cerc de mi-a fi modru; veșmintele i le-am dat.

Apoi colonelului Schrott, părându-i bine că ne-a văzut, de ce ne-am rugat ne îndreptă a cere licență de la ministerul de stat; de vom putea subsista și aceasta o vom face.

Pe șeful secțiunii financiare l-am dogorit în jalba noastră cum se cuvine, pe jupânul Rosenfeld „vecin cu ceapa”; vom să-i spunem și în față că dânsul e toată piedica. Glanz e foarte bine cunoscut în trebile noastre, păcat că el e la trebile interne ale Transilvaniei.

Cu strămutarea episcopiei nu știu ce poate să se aleagă, fiind nizuința fraților maghiari de la cancelaria aulică a ne sminti realizarea dorinței noastre, pe cât spuse Helfert. Unde stă suplica noastră, admânat-a-o dl. Damian, nu știu; doară n-a expedat-o ! Dl. Macedon nu a putut înțelege unde să fie.

Lui Daichendt fi bun a-i spune că însemnarea ce mi-a dat-o am arătat-o la spițerie și mi-au promis a-i plini pofta.

Foarte s-a schimbat Viena în 12 ani, atât cetatea, cât și vremile; acum mai în toată cafeneaua și ospătăria află între multele gazete și pe ale noastre și „Naționalul”.

Văzuți ce scrie contele Bethlen în „Telegraful”.

Acum ori niciodată avem să ieșim și noi în paralel cu celelalte conațiuni în egalitate națională. Valerian iarăș a trântit un articol în privința fraților maghiari.

Bănățenii s-au purtat tare bine.

În Ungaria tot demonstrațiuni; până unde vor mâna-o ? Joacă, drace, joacă!

Cancelarul privizor al Transilvaniei ar vorbi bucuros cu reprezentanții români, însă aceștia nu se învoiesc a-l cerca.

Clujenii și abrudenii s-au reîntors în patrie, aci sunt acum puțini; aseară am cinat cu toții laolaltă, despărțindu-ne și luându-și d-nii gherleni ziua bună, mergând la Leskér, abație, în chestia dominiului pentru seminar. Cu seminarul Gherlii încă stă rău, căci ministrul de culte a răspuns la rugarea ordinariatului gherlan să se

adreseze în privința asigurațiunii de bani din fondul religios, la cancelarul Ungariei. Apoi ce zic s. scriptură; unde e comoara voastră, acolo e și inima voastră.

Pe al nostru arhipăstor îl cunosc oile foarte bine, se înțelege pe gherlanul.

Bătrânul⁹ de aci e înflăcărat de spiritul național; ce spuse și nunciului apostolic ieri în privința ținării sinoadelor etc. Îi spuse că avem mare scădere cu desbinarea .

Acum e dimineață și v-am mai scris această parte.

Medicinistul Ștefan Pop e în casă și vă salută.

Tot binele poftindu-vă și salutându-vă sunt al vostru de bine voitor

V. Nașcu.

Viena, 13/12, 1860.

V. Șotropa, *Corespondența lui Nașcu cu Moisiș și Petri. 1860-1864*, în „Arhiva Someșeană”, 1929, nr. 10, p. 66-71.

¹ Morlaca, sat, com. Poieni, jud. Cluj.

² Vasile Nașcu, Ioachim Mureșianu, căp. George Lica și Ioan Purceilă.

³ Cancelar al Ungariei

⁴ Secretar de stat

⁵ Secretar gubernial

⁶ Consilier ministerial

⁷ Directorul școlii normale, Năsăud.

⁸ Dr. Ioan M. Lazar, viitor director al liceului năsăudean.

⁹ Mitropolitul Șulțiu

196

Viena, 14 decembrie 1860

Vienna, în 14/2 decembrie 1860

Mult mie stimată și iubite domnule Baritz !

Excusarea pentru ce n-ai putut veni, are deplinul său loc în inima noastră¹.

Noi, aici toate cele nouă cu puțință, ne-am silit a face. Expozițiunile noastre orale la maiestate și la cei puternici, au fost făcute fără sfială și cu toată libertatea a unui cuget curat și a unor oameni cari în cererile sale stau pe terenul dreptului și a diplomelor împărătești din 20 oct. și gândesc că nimica n-au rămas la care să nu fim dat genuinile noastre și liberele deslușiri și informațiuni, precum mai cu amăruntul vei vedea și din petițiunea noastră, care vi s-au trimis tipărită², și mai vârtos din orală relațiune a r-ssimului protopop Popasu³, carele despre toate cele zise și făcute vă va povesti mai pe larg.

Cele ce ai scris la domnul protopop Popasu, cu multă înțelepciune și pătrundere în lucru și în cele viitoare tare le încuviințez și eu și de aceea nu debuie să ne supărăm mult că cancelariul nu s-au denumit din fii[i] națiunei noastre.

De un rău mare mă tem numai care ad amicas aures ți-l descopăr – nu cumva înainte de timp și de a fi națiunea încă statornicită ca națiune, pe cale legiuită și prin lege pozitivă, ciurma ambițiunei sau a poștei de deregătorii cardinale, cea unită cu depopularisarea multor vrednici fii ai națiunei noastre, să intre și între bărbații națiunei noastre, după cum, cu durere, am observat într- o epistolă a domnului Br[an]⁴ din care se cam vede, că ar purta ceva frică, nu cumva altul să-l preocupe nădășduitul poate de dânsul ceva post cardinal. Frica sa se vede a fi cauzată asupra lui Angyel⁵, bărbat cu largi tare cunoștințe juridice și montanistice înzestrat, pe carele cu nedrept și fără neci un fundament, îl numește renegat și se teme nu cumva, prin favoarea mea, să ajungă în ceva post cardinal, să-l preocupe locul lui. Înainte de a face asupra bravilor și harnicilor bărbați și frați presupusuri rele și a arăta neîncrederea, ar fi restaora buna înțelegere și pacea între frați.

A se certa înainte pentru posturi și a emula per fas et nefas, și a pofti înaintarea și preferințe, nu-i numai ridiculos, da este și un lucru surupător de interesele națiunei.

Eu, prin una epistolă, m-am rugat de domnul consiliarul și Kreiss-Comisarul de la Orăștie, Dimitire Moldovan⁶, ca să scrie esceleței sale ep-pului A. b[aron] Șaguna, că eu vreau, în toate cu esceleța sa și cu toți fiii națiunei, de ambele confesiuni, a avea, a ținea întru toate o adevărată, cordială și sinceră bună coînțelegere; de aceea să binevoiască, cu toată puterea autorității sale a stempăra la unii fii sufletești ai săi dorul cel mare după deregătorii înalte, și de aci urmânde le nedreptele „Verdächtigung-uri” ale bărbaților cari nu meritează acele și cari ca unii „oameni răi” mie nu-mi plac.

Despre celelalte, nădăjduiesc să avem, cu prilejul conferințelor⁷, temp mai mult ca să vorbim și să ne înțelegem despre toate cu toții.

Până atunci încă, poftindu-ți tot binele de la Dumnezeu și ca să-ți cruce prețuita la toată națiunea sănătate, cu osebit estimiu rămân, al mult stimatei domniei tale sincer estimător

Mitropolitul Alexandru

George Bariț, *Părți alese din istoria Transilvaniei*, III, Sibiu, 1891, p. 514-515; George Bariț și contemporanii săi, IV, București, 1978, p. 363-365.

¹ Vezi supra, doc. Brașov, 27 noiembrie 1860.

² *Die Petition der Rumänen Siebenbürgens überreicht Sr.K.K.Ap. Majestäts in der Audienz am 10.Dec. 1860*, Wien. 1860.

³ Ioan Popasu (1808-1889), protopop al Brașovului, episcop al Caransebeșului între 1865-1889.

⁴ Ioan Bran de Lemeni, consilier al Curții de Apel din Sibiu, căpitan suprem al districtului Făgăraș între 1861-1865.

⁵ George Anghel (1807-1873), judecător montanistic la Zlatna, Oravița, Pesta, Timișoara; din 1862 secretar la cancelaria aulică din Viena.

⁶ Dimitrie Moldovan (1811-1889), comisar districtual; din 1861 secretar aulic la Viena, iar apoi consilier aulic.

⁷ Conferința națională de la Sibiu din 1-4 ianuarie 1861.

197

Budacu de Sus, 14 decembrie 1860

Către

Mecenatele națiunii române, Georgiu Baritz !

Mult stimatului patriot !

Concordia res parvae crescunt !

După ce majestatea sa sacratisima și augustisima prin preaîndurata sa diplomă din 20 october a.c. s-a îndurat mult părintește tuturor popoarelor de sub blândul său sceptru, prin urmare și locuitorilor scumpei noastre patrii, a deschide calea prin consultări speciale, a se pregăti spre una adunare dietală, prin a căruia dezbateri și consultări deliberative constituțiunea patriei se iee reforme care cu egalitatea de drepturi să mulțumescă și îndeustulească pe toți patrioții, și poporul român în istea împrejurări momentoase se vede a fi, precum și debue să fie, mai desteptet și mai îngrijit decât oricând, pentru pozițiunea sa ce-i compete în sfera civilă, încât deși nu fără grijă, dar cu buna speranțe se poate zice *că noaptea au trecut și zioa s-au apropiat !*

Și, o ! ce bine ar fi când acuma uniunea pretinsă de către frații maghiari, s-ar realiza mai vertos în chiaritate frățească, adică în inimi și suflete, lepedând fiecare partidă lucrurile întunericului; adevă țieranul, prejudecățile cele deșarte și proaste ce purced din întunericul prostiei și a neștiinței, iar nobilul visurile sau fantasia acea superbă, în care i se pare cumcă numai lui singur exclusiv îi compete cheia (potestatea) legislațiunei și suprema posesiune a drepturilor civile; când diversele națiuni patriotice în crepusculu acestei zile s-ar întâmpina cu o *bună dimineața, frate ! Celea din cetate încă patrate să fie ertate !* și visurile sau imaginațiunile cele de neîncredere unu în cătră altul să treacă cu noaptea. Din articuli „Gazetei Transilvaniei” cu numeri cești din quartalu din urma a.c. comunicați se vede în poporul român din tot imperiu austriac în privința cerințelor (postulatelor) sale ce sunt a se subșterne la dezbaterea dietală un consens și unanimitate mirabilă, care nici într-o adunantă sau congres general nu poate fi mai concordă; și aceasta prea onorate domnule e singurul fructul acela bun ce-l produc jurnalele românești, de care e „Gazeta” și „Telegraful român”.

Pe la anul 1829 și 1830, când scrietariul acestor serie era în liceul teologic în Blaj¹, nici numele se auzea de vreun jurnal în limba română în Transilvania. Prin

stăruința și neobosita lucrare a preaonoratei domniei voastre se ivi întâiaș dată în anul 1837-1838 „Gazeta de Transilvania”. După aceea cam la anul (precum mi se pare) 1847 reverendissimul et clarissimul domn canonic Timotei Cipariu scoase la lumină „Organul luminării”, ambe acestea pline de ubertate științifică și după acestea se ivi și „Telegraful român”.

De când prin aceste jurnale au început românii a conversa între sine precum și cu cei străini și duhul de viață s-au revărsat mai repede în mintea și inimile românilor, încât acum și cei de clasa de rând a plugarilor care pot batăr ceva a citi românește, trezindu-se simțu, văd și cunosc cine sunt și originea lor de unde sunt; cunosc calea ce sunt lor neapărat de trebuință, ba și aceia, cei mai mulți din poporu român cunosc, cum că: starea omului cu trup și minte sănătoasă, dară, lipsit de mod și mijloace de a putea conversa e tocmai ca și celui exilat din patria sa sau celui condamnat la vre un carcer, unde nu e iertat a vorbi nici cu ai săi, nici cu alți străini.

Pentru aceea, celea mai multe comune române din acest tract și pretura, care, pe lângă toate îndemnurile făcute și cercate, tot nu voia mai înainte a se îndupleca, acum de sine însuși s-au rezolvat e ținea câte un exemplar a „Gazetei” române cu spesele comunale pentru toți membrii care pot ceti românește, și acuma citind numeri ești mai din urma, unde preaonorata domnia voastră în numeri 49, 50, 51, 52 și 53 în privința pretensiunii fraților maghiari de a se uni Transilvania cu Ungaria și românii spre acel scop cu dâșii, descriind limpede adevăr historic, și cu o moderațiunea foarte omenească, concludând de la suferințele românilor din timpii uniunii trecute la alte fraudulenții, ce li s-ar mai putea face în viitor, ați deslușit cauza pentru care românii transilvani nu se mai pot încrede promisiunilor acelora *de egalitate* sub condițiunea uniunii, cunosc în preaonorat domnia voastră un fierbinte apărătoriu a intereselor legale a națiunii române. Pentru aceea poporul român din tractu și prefectura aceasta mângâiat, îndulcit și stămpărat de produsele historice și literare, câte preaonorata domnia voastră le-ați produs prin această „Gazetă” și „Foaie” cu această „Gazetă” împreună, își ține de cea mai întâia și mai sănătă datorie a se adresa cătră preaonorata domnia voastră, cea mai adâncă mulțumită pentru multele și grelele osteneli de zi și noapte, care le-ați jertfit pentru luminarea poporului și dezvoltarea inteligenței, totodată asigurându-vă cum ca toate câte veți îndura și de aci înainte în numele și interesul națiunei a lucra și a produce în public, din partea acestui popor vor fi totdeauna cu grata inimă acceptate și ratificate. Pentru asta poporul își ia suplica sa confidentă a vă ruga, ca se va îndurați cu bună inimă a primi această umilă expresiune a simțului său de recunoștință, totodată recomandându-se prea cunoscutului sincer și fierbinte amor naționale ce cu scumpătate îl păstrați în inimă. Al preaonoratei domniei voastre client, poporul din tractul R. Budacu² și pretura Saj³.

Budacu Român, în 14 decembrie 1860.

[Semnează: Ioan Ștefan, protopopul Budacului, judele și 5 bătrâni din Budac, preotul și notarul din Șoimuș, preoții din Monor, Poșmuș, Pinticu și Șieu-

¹ Autorul adresei este protopopul greco-catolic al Budacului, Ioan Ștefan.

² Budacul Roman, azi Budacul de Sus, sat, com. Cetate, jud. Bistrița-Năsăud.

³ Șieuf, sat, comună, jud. Bistrița-Năsăud.

198

Sibiu, 15 decembrie 1860

Escelență !

Mult prețuita epistolă din 11-lea ale curenteii o primii și înțelesei toate dintrânsa¹. Sincer mărturisesc că cuprinsul aceleia mi-au înmulțit întristarea și știu că toți carii dintre bărbații noștri vor cunoaște cele scrise, aceeași întristare vor simți în inimile lor, carea o am simțit și eu.

Mă doare inima căci deputațiunea nu s-au primit². Pagubă că escelenția ta nu ai scris oficiolatlui suprem cameral împărătesc, arătându-i, că nu numai în membrii deputațiunii, ci în întreaga națiune va produce o mahnire oprirea deputațiunii de la prezentarea sa înaintea împăratului și că neconcederea aceasta de tot va descuraja națiunea în speranța ei de a vedea dreptele sale dorințe respectate și că tot acei puternici cari și până acum săpau groapa națiunii române vor căpăta curaj nou de a-și continua intrigele lor și alt[ele].

Împregiurarea aceasta fatală că deputațiunea nu s-a lăsat înaintea imperatorului îmi vine de tot asemenea cu împregiurările anului 1848 când încă ni se zicea vorbe frumoase, dar ce folos ? ele au rămas numai vorbe și nici după 12 ani nu s-au făcut trup. Oare să mai așteptăm alți 12 ani ! Vrășimașii s-au folosit cu opozițiunile lor de 12 ani; însă noi putem prevedea că după alți 12 ani și mai adânc vom zace în groapa goanelor.

Eu te rog, escelență, să binevoiești a compune un memorial pre scurt despre dorințele naționale și a-l subșterne imperatorului în audiență privată și dacă nu ai pomenit la audiența din 10 decemvre că națiunea este tristă și batjocorită căci deputațiunea ei nu s-au învrednicit de fața împăratului său, atunci să binevoiești a pomeni aceasta la cea dintâi audiență urmândă.

În privința bărbaților noștri pentru conferința cu cancelariul³ voi urma părerei escelenției tale însă și la treaba aceasta încă sunt pesimist că doară ne vor întreba pre noi cari suntem capii bisericelor române, dară cancelariul cu guvernatoriul⁴ vor face după placul lor și recomandațiunea noastră va rămânea pe jos, căci noi vom propune din parte-ne bărbați cinstiți și credincioși națiunii, dar d[umnea]lor vor afla români renegați.

Noi stăm de tot rău, căci aud că vrășmașii ar fi căpătat pe partea lor pe unii dintre acei români carii și acum se arată a fi români buni însă spionează după lucrările și părerile românilor și apoi, pentru bani, toate le descoperă inamicilor. Am ctit azi seara și de numirea contelui Miko de președinte al guvernului ardelean.

Pre lângă care, am onoare a mă însemna cu deosebită reverință al esceleței tale plecat serv

Andrei baron de Șaguna

Sibiu, 3/15 decembre 1860

Original. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1861-123, f. 74-75.

¹ Vezi supra, doc. Viena, 11 decembrie 1860.

² Datorită unui viciu de procedură, în 10 decembrie 1860, dintre membrii delegației naționale de la Viena au fost primiți în audiență la împărat numai Alex. St. Șuluțiu și I. Popasu.

³ Kemény Ferencz.

⁴ Mikó Imre.

199

Viena, 15 decembrie 1860

Herr Schwager !

Iată îți trimit aici închise 3 exemplare tipărite din petițiunea noastră, a 2-a¹, dată la majestate, ca unul să ți-l ții pe seama ta, altul să-l dai d. consiliar Domșa și al treilea îl vei dărui cui vei socoti a fi mai bine.

Eu încă mai având treburi la nunțiu și la cultus ministeriu, cel disolvat, de a isprăvi în treaba clerului și a religiunei, voi mai zăbovi încă aici vreo câteva zile, însă până când anumit nu știu, apoi mă voi întoarce și eu, cu ajutorul lui Dumnezeu, către casă.

Până când, dară, ne-am vedea, cu osebă onoare rămân sincer affine,

Metropolitul Alexandru

Viena, 15/3 X-br. 1860.

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Dimitrie Moldovan, nr. 298, publ. în Ioana Botezan. *Correspondența ...*, I, p. 329.

¹ Prima petiție vezi supra, doc. Sibiu 12 noiembrie 1860; referirea la o a doua petiție privește textul german al memoriului din 10 decembrie 1860, tipărit la Viena, sub titlul: *Die Petition der Romanen siebenbürgens überreicht Sr. K.K. Ap. Majestäts in der Audienz am 10. Dec. 1860*, Wien, 1860.

Viena, 16 decembrie 1860

Frate Vasile !

Ieri ți-am fost promis a-ți trimite petițiunea în genere a noastră a românilor din Transilvania; vei vedea că sună cam cu ceva abatere de la programa lui Bariț.

Nou: Schmerling e denumit de ieri ministru în locul lui Goluchovski. Lui Vay¹ nu i s-a primit demisiunea.

Văzuși ce scrie un frate în gazeta universitară peste românii din Transilvania.

Ieri a făcut vizite excelența sa mitropolitul la miniștrii Schmerling, Plener (de ieri denumit)² și la Mecery³; ne va spune azi de ce opinii sunt aceia în cauza românilor din Ardeal.

Azi mergem în cabinet spre a putea ști care referinte are jalba noastră; după aceea la litografie.

Aci alud 2 broșuri spre a le da domnilor spre citire.

Frații unguri au pe toți redactorii de aci în buzunarele lor, fiindcă nici una (gazetă) n-a luat petițiunea noastră. Din cea lui Sever au cumpărat ungurii cu ridicata pe toate, numai ca să nu se lățască printre români.

Până acum n-am putut face nimic cu bătrânul mitropolit ca să meargă la cancelarul Kemény; vom vedea ce va zice azi.

Cearcă în octoiul mic ori și mare, mi se pare miercuri seara prochimenul la vecerne: ridicat-am ochii mei la munții de unde aștept ajutorul meu, ajutorul meu de la Domnul cel ce a făcut cerul și pământul !

Sistema veche rămâne tot aceea oricum ai suci-o; după aceea, cari au suferit, să mai sufere.

Tot așteptăm răspunsul de la voi și nu mai primim, acum ne urâm cu așteptatul, ca copiii cu postul.

Spune la toți domnii noștri multe complimente de la mine, și că noi stăm aci amanet până ne vor alunga.

Dintre reprezentanții noștri numai excelența sa mitropolitul și cu dl. Sever Axentie rămân aci; aceștia se pot pune în protocoalele comunelor. De nu le-ați gătit, trebuie cum se cade gătite, căci lupta partidelor va fi mare. Vini-va cea primăvară, atunci se va alege ce va să fie !!

Spune la nașă că sunt sănătos, cam tușesc, însă nu cu junghiuri: mă ustură însă punga foarte. Pe Echim⁴ îl ținem cu forța aci, căci timpul licenții i-a trecut; fără dânsul suntem fără călăuz.

Complimente d-lui vicar, lui Tanco și Anton, finilor Anca, Mureșian, Rummel etc., de la bătrânul Vasilie.

Viena. 16/12, 1860.

¹ Vay Mikós, cancelar al Ungariei între 20 octombrie 1860 și 18 iulie 1861.

² Ignaz Plener, ministru de finanțe între 22 aprilie 1860 și 27 iulie 1865.

³ Mecséry Károly, ministru de poliție între 20 octombrie 1860 și 27 iulie 1865.

⁴ Ioachim Mureșan, membru al delegației Năsăudului la Viena.

201

Satu Mare, 18 decembrie 1860

218

Preasânțite Doamne Episcoape !

Părinte gratosissime !

Pentru propunerea limbei române în gimnasiul de aici su[b] decursul anului 1859/60 mi s-au rezolvat prin în. Minister de Cult și Instrucțiune ca remunerațiune 80 fl. v.a. din Fundul st[ud]iilor pentru Ungaria, cari bani astăzi i-am și primit de la c.r. Cassă perceptorală de aici¹.

Pașii ce v-ați îndurat preasânția voastră a-i pune în negoțiul acest națiunal cu atâta energie și consecuință iată că-și au rezultatul său.

Despre ce, când cu bucurie v-aș reporta, ertați-mă preasânțite doamne episcoape ca pentru călduroasa sprijinire a intereselor naționale în tot respectul și cu toată ocasiunea în numele națiunei care fără margini vă venerează, să-mi esprim cea mai ferbinte a mea mulțumită.

După ce dară locurile mai înalte au recunoscut în faptă necesitatea de a se propune aici limba română, despre una parte, iar despre alta orele pentru propunere pe anul curinte s-au îndoit, cu profundă umilință mă rog preasânției voastre și cu astă ocasiune ca să vă îndurați a continua pașii începuți pentru totala organizare a catedrei acesteia și pentru resolvarea soluțiunei profesionale sistemisată barem de 200 fl. pe an.

Sărutându-vă arhieriasca drepată, am rămas presânției voastre umilit fiu

Petru Bran

Protop. Sătmarelui

În Satumare, Decembr. 18-1860

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Ep. gr.-cat., Gherla, 1860-2343.

¹ Vezi supra, doc. Gherla, 24 octombrie 1860; Gherla, 12 decembrie 1860.

Timișoara, 18 decembrie 1860

Maiestate c.r. apostolică, preaîndurate domnitor !

Actul cel mărinimos împărătesc al preaînaltei diplome, emis în 20 octombrie 1860, prin care toate popoarele și națiunile monarhiei s-au recunoscut de maiorene și binemeritate și s-au dăruit preagrațios cu dreptul de a conlucra la legislațiune și guvernare – abia va fi putut pe alocuri produce o impresie atât de profundă și totodată atât de înălțătoare, decât cum a produs la poporul românilor, care, cu toată lealitatea și devotamentul său pentru tronul și întreaga patrie, dovedite până acum în fapt cu toată dată ocazie și la orice îndemn cu o constanță neclintită, rămase totuși în viața sa politică cel mai puțin socotit și mai rău prevăzut.

Rezultatul cel mai de aproape al impresiei acesteia fericite a fost pretutindeni între români o solidară mulțumită, o grație sinceră și profundă înălțată către cer în formă de fierbinți rugăciuni pentru maiestatea ta și pentru preaînălțata Casă împărătească a maiestății voastre.

Din poporul acesta credincios al românilor, ce în toată monarhia numără peste trei milioane suflete, că la siese sute mii locuiesc frumoasa țară a Banatului; ei locuiesc țara aceasta, ca cei mai vechi locuitori, matorii istoriei ei – de mai mult de 17 sute de ani, și ei formează pe pământul acesta nu numai cea mai veche, prin urmare după dreptul istoric cea mai îndreptățită, ci, după cum e dovedit, totodată și cea mai numeroasă, prin urmare și cea mai puternică naționalitate a țării acesteia.

Maiestate ! Cu greu se poate afla un petecel din frumoasa această țară, care să nu fie de repetite dăți adăpat cu sângele românului și care nu ar ascunde în sânul său oseminte de ale eroicilor fii de numele acest antic, căzuți cu glorie întru apărarea pământului acestuia vere romanu (în adevăr român); încă și toți câmpii de bătălie ai Europei, pe care flamura austriacă secera gloria și merite, mai știu enara multe fapte ridicătoare de inimi despre eroismul regimentelor bănățene, căci românul, fie el fost mai înaltul sau mai jos în carieră, el și-a împlinit cu lealitate datorința sa !

Aceasta o dovedește și istoria cea mai proaspătă, anumit repausatul și de gloria încărcatul comandant de fortăreață în Timișoara, baroane de Rukavina declară în raportul său apriat, că cu deosebire romanii au fost aceia, care în anul 1849, într-un timp, când întreg Banatul până la Dunăre se află în mâinile dușmanilor, au apărat eroicește, fortăreața Timișoarei în contra asediatorilor cu toată sacrificarea, acea fortăreață, care servea armatei împărătești sub conducerea campimareșalului baron de Haynau de punct strategic, când în 9 august al aceluiași an bătu pe inamici înfricoșat.

Maiestate ! În timpii aceia, pe când domnia privilegiile și esențiunile (scutiri), după cum ne dovedesc analele, avea localitățile, districtele în Banat

frumoase și însemnate privilegii proprii întocmai ca și alte clase privilegiate; însă dietele ungurești după încorporarea Bantului cu Ungaria le-au despuiat volnicește de aceleași, fără ca să le fi desdăunat pentru ele cu ceva altă rebonificare.

Totuși poporului român, chiar și peste tot luat, nu mai puțin în Banat cât și în Ardeal și Ungaria a crezut, că nici n-are lipsa de privilegii, pentru că el nu era vreun popor imigrat în țara străină, drept care pentru securitatea și sustarea sa nu avea lipsă de scutul privilegiilor, ci era din străvechime un popor pământean, prin urmare el se află tot în proprietatea sa cea nedisputată și nedisputăveră.

Într-aceea astăzi, când toate popoarele și națiunile imperiului, arăpite de spiritul timpului, se aventura din răspuțeri la o cultură și civilizație mai mare, prin dezvoltarea naționalității sale; - pe când cultura și civilizația se proclamă a fi cea mai de căpetenie problemă a statului; - când Maiestatea Ta preainălțată prin mărinimosul mot propriu (indemn de sine) din 20 octombrie a.c. ai binevoit a da direcțiunii acesteia a spiritelor și popoarelor, în măsura cea mai mare o sancționare amăsurată timpului: astăzi – și noi fiii cei credincioși ai poporului român, pe a căror conștiință, în puterea dreptului naturii și a moralei, după starea, chemarea și cultura fiecăruia ne face cea mai sfântă datorie de a ne apăra interesele naționale ale vieții noastre, credem că suntem îndreptățiți, ca momentul cel politic de față, pe cât e el de cea mai esențială influență asupra soartei poporului, să-l tragem în cea mai serioasă cumpănire, cu atât mai vârtos, cu cât ca preainălțata Ta Maiestate chiar în preainaltul manariu (scrisoare de mână) din 20 octombrie, îndreptată către ministrul președinte, conte de Rechberg, în preainalta înțelepciune și iubire de dreptate ai binevoit întrebațiunea cea mai importantă, care atinge foarte tare pe verce națiune a Banatului și a Voivodinei și peste tot pe verce bănățean în ceea ce privește soarta cea viitoare a acestei țări de coroană, anumită în privința referinței către Ungaria, a o lăsa deschisă și a face, ca să depindă de la dorințele și interesele deosebitelor națiuni ale țării, ce sunt mai înainte de toate a se constata.

Preainaltul bilet, la care apelăm, plini de pietate, recunoaște pe față dificultățile (greutățile) chestiunii acesteia, și tocmai din cauza aceasta ordonează trimiterea d. locțiitor mareșalul campestru, conte Alesandru de Mensdorf-Pouilly¹, ca comisar, pentru că dânsul, ascultând convingerile personalităților celor mai eminente ale tuturor naționalităților și confesiunilor, să-și dea raportul și proiectul său spre a se regula cauza acesata cu mulțumire în toate părțile.

Deci, dacă întrebațiunea aceasta, tocmai pentru că atinge atât de multilaterale interese, pentru că are a determina soarta de față și cea viitoare a atâtor popoare și națiuni, e atât de înfricoșător importantă și gravă, încât chiar și maiestatea voastră c.r. apostolică în preainalta voastră pleniputiță n-ați ținut de cuviință a o dezlega prin hotărâre volnică; dacă maiestatea ta nu te-ai îndoit a constata înaintea lumii opiniile respective cele mult divergente și deosebite ale popoarelor țării acesteia; mai încolo, dacă de altă parte luăm în privire cu toată reverența, că maiestatea ta ai binevoit a pronunța apriat intențiunea de a regula cauza aceasta cu mulțumire din toate părțile; în urma, dacă străbatem cu ochi

pătrunzători pusețiunea și varietatea intereselor personalităților celor eminente din deosebitele națiuni și confesiuni ale Banatului și Voivodinei și divergența privirilor, ce se nasc neapărat din aceleași interese; apoi credincioșii subscriși credem, că nu rătăcim și cu atât mai puțin vătămăm datorința lealității, când cutezăm a face umilita observațiune, ca modalitatea hotărâtă de a erui dorințele poporului și pretențiunile țării acesteia, anumit încât privește aceasta pe rasa poporului cea mai numeroasă a românilor, nu se poate numi de ajuns sigură, cu atât mai puțin cu încredințare și scopului corespunzătoare; pentru că, deoarece românul n-are nici un organ de a-și concentra și desluși întrebațiunea aceasta de viață; deoarece el în proporțiune cu numerozitatea sa și cu interesele sale naționale are nu numai o prea mică inteligență, ci chiar și aceasta mai e încă și împrăștiată în toate direpțiunile, care până acum n-au avut nici ocaziune nici temeii, prin urmare fi lipsită de orice ocaziune și posibilitate de a examina cu seriozitate deajuns și cu soliditatea cerută plutitoarea această chestiune de viață; deoarece dar după tipul și modalitatea otărâtă e peste toată puțința, că din partea națiunii române din Banat ad[ecă] din partea majorității poporului țării acesteia să se mijlocească o opiniune lămurită și fondată, la ceea ce binevoiești maiestatea ta cu preaînalta grație a atienta; în fine, pentru că și de altă parte să nu lăsăm, că responsaveritatea cea grea pentru urmările cerutei declarațiuni, față cu posteritatea, să plutească numai pe umerii unor singuratici indivizi, și ca supuși leali după datorință să mai ferim în toată supunerea și pe înaltul regim al maiestății tale de cădere în rătăcire prin sfătuiri nedestul de mature sau necompetente, atât în interesul națiunii noastre, cât și al preaînaltului tron al maiestății voastre: nu putem a nu susțerne cu genunchi plecați rugăciunea: Binevoiește maiestatea c.r. apostolică, în favoarea unei fondate examinări și a unei dezlegări folositoare și mult durătoare a acestei chestiuni de viață a poporului român din Banat, a aplacida cu îndurare, ca românii să se poată declara asupra acestei chestiuni într-un congres național, ce ar fi să se concheme. Totuși în caz ce rugămintea aceasta, după tarea noastră convingere pe cât leală pe atât de logică și politică pe deplin întemeiată, nu ar putea fi atât de fortunată ca să afle încuviințarea la guvernul maiestății tale, atunci ne simțim de nevoie siliți a protesta sărbătorește în contra vreunei fuziuni a țării noastre cu Ungaria pe reazemul unor sfaturi unilaterale necompatibile, după cum se mai întâmplă aceasta și înainte cu 80 de ani, apoi din genunchi a mai ruga pe maiestatea voastră c.r. apostolică:

Că întrebațiunea aceasta, ad[ecă] uniunea sau neuniunea, să binevoiești a o lăsa deschisă (nehotărâtă) până atunci, până când în decurgerea timpului purtarea și tratarea națiunii maghiare, ce domnește în Ungaria, față cu popoarele nemaghiare ale locuitorilor țării nastre, ne va da o garanție și temeii destul de solid, pentru ca să se poată păși apoi cu neștirbită odihnire la definitiva dezlegarea a întrebațiunii acesteia.

Într-aceea binevoiește Maiestate a constitui Banatul Timișan, și dacă ar fi priincios și pentru interesele fraților noștri serbi și Voivodina sârbească, ca pe o

țară de coroană deosebită, autonomă, cu reprezentare proprie, ieșită în toată întâmplarea din alegere dreaptă, și cu instituțiuni populare după principiile cuprinse în diploma prealaltă din 20 octombrie a.c. și îndeosebi și în primul manariu prealalt al maiestății tale către baronul Vay, tot din datul același, și anumit cu cea mai strictă executare a egalei îndreptățiri naționale, confesionale și civile și spre acest scop:

1. A-l pune (Banatul) deocamdată sub prealalta maiestății tale cancelarie de curte pentru Transilvania.

2. A aplica la cancelaria aceasta de curte un număr corespunzător de bărbați din naționalitatea noastră spre garantarea intereselor noastre, atât la prelucrarea unei ordine provizorii de alegere și a regulamentului pentru o dietă ținândă cât mai curând în Timișoara, cât și la articularea proiectelor de lege proponende îndată la prima dietă, cu scop de a împiega o asigurare practică și duratoare pentru deosebitele naționalități ale țării.

3. A împărți țara aceasta de coroană după indegetarea patentei prealalte din 18 noiembrie 1849 în principiu în trei teritorii administrative, după cele trei rase mai mari de popoare; teritoriul administrativ român cu numirea de „Căpitanat român”, să stea sub un cap național, care să poarte numirea populară de „Căpitan român”, și dietei conchemande să i se impună datorința de a fixa marginile teritoriale ale ținuturilor naționale administrative, în fine,

4. În caz, ce frații noștri serbii ar afla lucru mai priincios pentru interesele lor naționale a se declara pentru uniune cu Croația, atunci binevoiește maiestate cu preaîndurare a încorpora teritoriul român al Banatului cu Transilvania.

Maiestate c.r. apostolică ! După convingerea noastră cea mai intimă nici că se poate cugeta pentru toți interesații și pentru un viitor îndelungat o ordine dreaptă și mulțumitoare a acestei cauze importante și grave, decât singur numai în modul acesta propus de noi în toată umilitatea și sinceritatea inimii noastre.

Urmează mii preste mii de subscrieri.

Timișoara, în 18 Decembre 1860².

Petițiunea Românilor Bănățeni așternută Maiestatei Sale c.r. Apostolice în audiență în 18 Decembre 1860 (Tradusă din germană), Brașov. [1861]; publ. și în: „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, XXIII(1860), nr. 31 din 24 decembrie; „Naționalul”. IV(1861), nr. 24 din 23 martie.

¹ Mensdorf-Pouilly (1813-1871), general, comisar imperial pentru Banat în 1860.

² Memoriul a fost prezentat ministrului-președinte Rechberg la 18 decembrie 1860 de către o delegație formată din episcopul Alexandru Dobra, Iova Popovici și Constantin Udrea.

Sibiu, 18 decembrie 1860

Sibiu, în 18 Decembrie 1860

Frate Dimitrie !

Primește cordiala mulțămită pentru amicabilele-ți împărtășiri din 10 și 15 ale lunii curgătoare. Ne pare rău că nu s-au primit deputățiunea noastră în corpore, deoarece a te duce la Roma și a nu vedea pe papa nu-ți poate cădea bine; de supărare ne apără însă cugetarea că rezultatul poate tot acela ar fi și când s-ar fi înfățișat întreaga deputațiune.

Dee Dumnezeu ca să se prefacă în fapte promisiunile cele frumoase și aceasta încă curând ca să [... - lipsă în text] pentru viitorul cel plin de amerințări. O faptă la vremea sa plătește ca o mie întârziete.

Pe [a]icea vreau mulți să știe că și fratele nostru Pop¹ e o parte întregitoare a Cancelariei transilvane aulice. Bine, tare bine ar fi pentru că e român de la os și om de omenie.

De comiți supremi, fișpani, dintre români se zice a fi denumiți: Aldulean, Ladai, Lazar Alecsandru, Bohățel Alecsandru și Buda Alecsandru. Dumnezeu să le ajute !

Miko² se așteaptă în zilele acestea aici. Precum aud, vreau academiștii neromâni a-i face o serenadă grandioasă și provoacă și pe români să ia parte la aceea. Aceștia țin acum conferințe și desbate lucrul. Unii vreau să știe că în 28 ale aceștia va primi Miko presiul gubernial. Se poate, însă eu nu o cred.

Despre Kemeny³ se zice că în săptămâna viitoare va veni în jos. Oare ca să ție conferința ?!

Prințul⁴ se zice că ar fi având vești îmbucurătoare pentru amplexiați: „Die Nichteinheimischen werden alle in den übrigen Provinzen unterbracht die Einsheimischen aber alle hier entsprechend angestellt”; apoi că Kemeny și Miko „haben sich ganz günstig für die Romanen ausgesprochen”. Apoi ce-ți mai trebuie dacă aveți doi matadori, îți sunt patroni și nu vei perde nici pe ... ultimo.

Servus frate Dimitrie. Să fii sănătos îți poștește al tău

Iacob

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 258, f. 9-10.

¹ Vasile Ladislau Popp

² Mikó Imre

³ Kemény Ferenc

⁴ Friedrich Lichtenstein (1807-1885), general, guvernator al Transilvaniei între 26 iulie 1858 și 15 aprilie 1861.

Hațeg, 19 decembrie 1860

Noi, locuitorii orașului românesc Hațeg, unul dintre credincioasele orașe din gloriosul Imperiu austriac, la sacr. c.r. și apostolică maiestate, ca la un tată bun și drept al tuturor popoarelor de sub gloriosul sceptru austriac, ca la un înger consolator și custodietor al drepturilor noastre, cu cea mai sinceră supunere omagială, plini de speranță cutezăm a recurge la tronul cel glorios al sacr. c.r. apost. maiestate cu acel scop, ca prea bunului nostru Împărat să facem cunoscută starea noastră, starea națiunii noastre române din Transilvania cea nefavorită în privința autonomiei Transilvaniei, și să cerem medicina salutară în contra năzuințelor contrare autonomiei Transilvaniei, țării de coroană, contrare executării celei legale a înaltelor c.r. dispozițiuni date în preaînalta scrisoare de mână din 20 octombrie 1860 în privința autonomiei țării Ardealului, de unde cu lacrimi fierbinți ne rugăm de sacr. c.r. apost. v. maiestate, binevoiește a ne asculta în această privință.

Sacratissima c.r. și apost. Maiestate ! În sensul preaînaltei c.r. scrisori de mână din 20 octombrie 1860 date pentru marele principat al Ardealului, acest principat trebuie să aibă cancelarul său distins de cancelarul Ungariei, trebuie să aibă dieta sa proprie, trebuie popoarele, care mai înainte nu luaseră parte la drepturile politice, să aibă drepturi politice, reprezentanții săi legitimi la dieta țării în sensul acestei prea înalte scrisori de mână, prin urmare și națiunea română transilvană, cea mai mare parte a Ardealului, trebuie să fie națiune politică, națiune matură, națiune egal îndreptățită întru toate drepturile date de către sacr. c.r. și apostolică Maiestate, ca și alte națiuni conlocuitoare ale Ardealului; însă o timpuri și o moraluri ! Precum observăm din experiența de toate zilele, unii dintre frații maghiari, vor ca preaînalta c.r. scrisoare de mână din 20 octombrie 1860 pentru autonomia Transilvaniei dată, să nu aibă valoare, să nu aibă doritul efect, vor ca să aibă valoare și efect uniunea Transilvaniei din 1848, cea ilegală, prin care să se nimicească preaînalta c.r. scrisoare de mână sus memorată, să se șteargă autonomia Trans[ilvaniei], să fie locuitorii ei maghiari în privința politică contopiți în Ungaria, și limba maghiară să aibă supremația în această țară cea mai mare parte locuită de români, vor să pună cens mare pe alegători, ca așa națiunea română stoarsă de puteri și averi prin apusul despotism al aritocraților Ardealului, facto cu națiunea locuitoare mai avută a Ardealului, privilegiată mai înainte întru toate, să rămână în minoritate să o poată apoi juca ca mai înainte după nota interesului maghiar până îi va ieși sufletul politicește. Pe lângă aceste ne calomniază toată națiunea strigând în lumea largă, că nu am avea bărbați apți pentru dregătorie. În această stare nefavoritorie și autonomiei Transilvaniei și interesului național al națiunii române, celei mai mari părți a Ardealului, noi consecvenți jurământului național, ce națiunea română trans[ilvană] în adunarea legitimă de la Blaj din 1848, 3/15 mai în fața cerului și a omenirii cu solemnitate l-a depus pentru credința cătră În. c.r. casă

austriacă, și către naționalitatea română, cu genunchii plecați ne rugăm de sacr. c.r. și apostolică maiestate pentru următoarele:

1. Ca pentru Marele Principat al Ardealului, cu privire la majoritatea naționalităților Ardealului să fie un cancelar drept distins de cancelarul Ungariei în sensul prea înaltei c.r. scrisori de mână din 20 octombrie 1860.

2. Ca uniunea Transilvaniei cu Ungaria, proclamată în 1848, de fel să nu se primească, pentru că acea uniune,

a) E fătul timpului revoluționar din 1848 făcut cu tumult mare, cu amenințare: unio vagy halál ! în contra protestațiunii clerului român, și a tot poporului român liber din Ardeal.

b) Acea uniune nu are socia în toată istoria Ungariei și Transilvaniei.

c) Acea uniune e făcută în contra legilor întărite de către înaltul c.r. tron și de către reprezentațiunea țării Ardealului și anume e proclamată în articolul al 2-lea al dietei din 1791 după care Transilvania nu se poate reîncorpora cu Ungaria, în contra articolului VI al dietei din 1791 după care Transilvania trebuie să aibă constituțiune proprie și să nu se supună la alt remnu (nici Ungariei).

d) Acea uniune e spre surparea autonomiei Ardealului, care niciodată a fost contopită cu Ungaria care și de la S[fântul] Ștefan, regele Ungariei încoace încă totdeauna a avut autonomia sa, dieta sa proprie, care și pe timpul anecșării ei cu Ungaria a avut constituțiuni și consvetunine diverse de ale Ungariei, cum scrie Verbötzi în Tripartitul său partea a III-a 2 pag. 486 și pag. 490 și Eder în Breviari iuris transilvaniae în proemiu.

e) Acea uniune din 1848 e în contra În. c.r. scrisori de mână din 20 octombrie a.c., în care autonomia Transilvaniei și naționalitatea națiunilor Ardealului e recunoscută prin Sacr. c.r. apost. Maiestate.

f) Acea uniune e spre cutureierarea vieții naționale politice a românilor celei mai mari și mai credincioae părți a Ardealului, și spre a pune națiunilor trans. neungare supremația limbii maghiare în contra dreptului dat de către Sacr. c.r. apost. maiestate.

g) În urmă pentru că acea uniune s-a proclamat cu nerespectarea ordinii propozițiunilor regești date pentru dieta din 1848 și afară de acestea acea uniune nu s-a publicat de fel nici nu s-au recunoscut de legiuită de către sacr. c.r. și apstot. Maiestate după sufocarea revoluțiunei maghiare.

3. Că din părțile Ardealului nici una să nu se înstrăineze după voia maghiarilor pentru Ungaria cu prejudiciul locuitorilor Ardealului.

4. Ca limba română să fie limbă oficială, unde în Transilvania precumpănesc în număr românii.

5. Ca să se pună un cens mai mic de alegere, ca tot românul care poartă greutatea țării și are casă și masă, să poată și dânsul alege.

6. Ca poporului român să nu se dea de fel superiori de cea care apasă poporul român și-l teroriza pentru interesele maghiarilor și sașilor.

7. Ca comitatele ungurești, scaunele săsești și siculice, care înainte de 1848 nu vor să știe de români, să nu se restaureze nicidecât și ca împărțirea Ardealului politica de acum se rămână în statu quo până la altă împărțire legiuită, la care pe calea legii va înființa și națiunea română prin legiuiții săi deputați.

8. Ca și deputații națiunii române să aibă vot curiat cu veto în dietă și națiunea română să aibă sigiliu românesc propriu.

9. Ca ambele cleruri române să aibă drepturi cetățenești de acelea, care nu se împotrivesc canoanelor sfintei biserici și ca clerurile române transilvănene să nu fie supuse altor cleruri nici într-un mod.

10. Ca limba română să aibă valoare și în locurile unde preponderează maghiari, secui și sași în sensul înaltelor c.r. orânduiei.

11. Ca în Ardeal să fie numai trei națiuni politice adică: națiunea română, ungară-secuie și săsească.

12. Ca să se declare pentru totdeauna de desființată uniunea națiunilor transilvane din 1437/8, făcută în contra țăranilor Transilvaniei și să dispună, ca mutările cele afund petrundietorie, care sunt a se face în instituțiunile Transilvaniei de mai înainte în sensul înaltelor c.r. scrisori de mână din 20 octombrie a.c., să se facă cu conștelegerea și a națiunii române transilvane.

13. Ca să se rânduiască o comisiune centrală statorie din toți protopopii români, din vicari, din metropolitul Albei-Iulia din episcopii români transilvani și din 300 membri aleși români transilvani, care să propună președintelui cancelariei aulice din partea națiunii române pe acei bărbați cu care președintele cancelariei Ardealului în conferință să se facă proiecte în sensul prea înaltei c.r. scrisori de mână din 20 octombrie 1860 date pentru Ardeal și acesta din cauza, că președintele cancelariei aulice a Ardealului, necunoscând poporul român și de bărbații lui, rău informat, ușor poate să aleagă, spre a se consulta în conferință, și de acei bărbați români, în care națiunea română nu are încredere și de cei care vor fi asemenea artistocraților celor răi, fără de suflet, care până în anul 1848 au trăit din sudorile țăranilor neprivilegiați, fără de a-i lăsa ca să trăiască și aceia cu drepturile politice.

Pentru aceste obiecte recurgem la gloriosul părintescu tron al Sacr. c.r. și apost. maiestate și cu cea mai mare umilință ne rugăm plângând și zicând. Sacr. c.r. apstot. Maiestate ! Îndură-te a fi cu reflexiune părintească către această preaumilită însă dreaptă a noastră rugare; îndură-te părintește a ne consola cu rezultate favoritorii dorite în privința rugării noastre, că noi nu cerem supremația, nu lucruri împotrivoare legilor, ci numai dreptate, apărarea drepturilor concese și săntienia cuvântului împărătesc din prea în. c.r. scrisoare de mână din 20 octombrie a.c. dată pentru autonomia Transilvaniei, și drepturile politice ale naționalităților ei; îndură-te prea Înălțate Împărate ! a fi cu durere către sincerul popor român, a cărui credință către înaltul tron austriac e nemaculată în istoria Austriei, a cărui credință către înalta dinastie documentată prin fapte sincere credincioase și binevoiește prin ordinațiuni salutare a dispune, ca naționalitatea și limba noastră română să nu se

asuprească prin supremația și prin năzuința contrară prea înaltei c.r. scrisori de mână din 20 octombrie 1860 și ca poporul nostru român în dorințele sale să fie consultat ca și alte națiuni ale Transilvaniei. Așteptând părinteasca c.r. dispozițiune, pe lângă neclintita noastră credință către înaltul c.r. tron cu cea mai mare umilință suntem scl.

[Urmează subscrierile vicarului greco-catolic, protopopului ortodox oriental și ale unor orășeni].

„Foaie pentru minte, inimă și literatură”, XXIV(1861), nr. 6 din 8 februarie; T.V. Păcățian, *Cartea de aur ...*, II, Sibiu, 1902, p. 172-176; „Revista Arhivelor”, 1945, p. 316-317.

205

Sibiu, 19 decembrie 1860

[...] ¹ Mind Erdély kis hazánk tagja és tisztelője Excellentiádnak, megvallom, miszerint elkéstem üdvözlésemet, mellyet most avval telyesítem, hogy Excellentiádnak tiszta szívből erőt és egészséget kívánok, a nehéz hivatalára és hogy bátor vagyok két egyént hitsorsosaim közül Excellentiád kegyességébe ajánlani. Az első Leményi Brán János², főtörvényszéki tanácsos Szebenben, a másik pedig Moldován Demeter³, kir[ályi] tanácsnok és első Kreiscomissarius Szászvároson, mind ez a két egyének józan gondolkodású és művelt férfiak. Az első ajánlom Excellenciádnak az udvari Kancelláriumnál, a másodikat pedig a királyi főkormányszéknél ideiglenes tanácsnokoknak.

Megengedjen Excellentiád azon nyíltszívű nyilatkozatomnak, mellyel megvallom, miszerint csakis mély tiszteletem Excellenciád iránt a főindoka ezen kéresemnek, mert én semmit sem kívánok mostanában oly nagyon, mind azt, hogy az első kinevezések minden nemzet és vallás felekezeteknél jó behatást tegyenek és az indulatokat lecsillapítsák. Márpedig, ha igaz az, hogy derék Pap Bázil⁴ mellett még egy bizonyos Angyal⁵ is udvari tanácsosnak ki volna szemlélve, akkor az én hazafiúi törekvéseim egészen eredmény nélkül maradnának és Excellentiád iránti hűségemért csakis szégyent aratnék, már csak azért is, mert akkor a két románok közül, akik az udvari Kancelláriánál mind tanácsnokok volnának, egy se volna a hitsorsosaim közül, ami nem csak engemet, de még a jó régi világ törvényes szokásait is nagyon sértené, mikor tudniillik úgy a nemzetiség mind a vallás is tekintetbe vétetődött a kinevezéseknél.

Ezen őszinte üdvözlésem és hazafiúi nyilatkozatom mellett maradtam mély tisztelettel

Excellentiádnak

S. S.

Nagy Szeben, december 19-én 1860.

[...] Ca membru al micii noastre țări Transilvania și devotat Excelenței voastre, recunosc că felicitările mele au întârziat, ceea ce îndeplinesc acum prin aceea că doresc din toată inima Excelenței voastre putere și sănătate, pentru funcția voastră grea și că îmi permit să recomand bunăvoinței Excelenței voastre două persoane dintre coreligionarii mei. Primul este Ioan Bran de Lemény, consilier la curtea superioară de judecată la Sibiu, iar celălalt Dimitrie Moldovan, consilier regal și primul comisar districtual de la Orăștie; amândouă aceste persoane sunt bărbați cu judecată limpede și cultivați. Pe primul îl recomand Excelenței voastre la Cancelaria aulică, pe al doilea la guvernământul general regal, drept consilieri interimari.

Permiteți-mi, Excelența voastră, declarația sinceră prin care mărturisesc că numai profundul meu respect față de Excelența voastră este motivul principal al acestei solicitări ale mele, fiindcă eu nimic nu doresc atât de mult actualmente, cât aceea ca primele numiri să facă o bună impresie la toate națiunile și confesiunile religioase și să potolească patimile. Or dacă este adevărat că lângă destoinicul Bazil Pop ar mai fi și un anume Anghel drept consilier aulic, atunci strădaniile mele de patriot ar rămâne cu totul infructuoase și pentru devotamentul meu față de Excelența voastră aş culege numai rușine, chiar și numai pentru că atunci, dintre cei doi români care ar fi consilieri la Cancelaria aulică, nici unul n-ar fi dintre coreligionarii mei, ceea ce nu numai pe mine m-ar răni foarte, ci chiar și uzanțele legale ale buneii lumi de altădată, când adică la numiri se luau în considerare atât naționalitatea, cât și religia.

Cu aceste sincere felicitări și declarații patriotice, am rămas cu profundă stimă al

Excelenței voastre
Sibiu, 19 decembrie 1860.

[A. Șaguna]

Concept. Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Șaguna, nr. 1452.

¹ Lipsește formula de adresare de la începutul documentului.

² Ioan Bran de Lemény.

³ Dimitrie Moldovan.

⁴ Ladislau Baziliu Popp, de religie unită.

⁵ Gheorghe Anghel, de religie unită.

Cu diploma împărătească din 20 octombrie a.c. s-a normat în principiu și pe temeiul unirii tuturor provinciilor într-un tot, care se numește statul imperiului

Austriei, atât cuprinsul comunelor drepturi și datornițe cuvenite în măsura egală tuturor supușilor statului împărătesc, cât și măsura specialelor drepturi și cădinte politice. Așa, prin acest act al supremei potestăți și grații împărățești, românii din Transilvania încă au câștigat nu numai drepturi și datornițe comune, ci încă și specialele drepturi și cădinte ale unui regim constituțional. Pe temelia unirii tuturor țărilor statului împărătesc și pătrunși de adevărul cuvintelor senatorului împărătesc, episcopului baron de Șaguna: cum că Austria în totalitatea sa formează o individualitate politică, românii din Transilvania vor căuta punctul lor de gravitațiune, propteaua autonomiei lor numai în centrul monarhiei; iară aceasta cu atât mai vârtos, căci o însemnătoare parte a națiunii noastre, adică românii din Bucovina au și aflat punctul lor de sprijin în centru (în ministerul statului), iar românii din Banatul Temișoarei (poporul) până acum încă gravitează către acel centru; cu alte cuvinte, aceiași nu vor să știe de reîncorporarea cu Ungaria. Istoria ne învață de ajuns, cum că un popor carele odată știe ce îi trebuie, este și în stare de a și-o câștiga. Românii din Transilvania, cumpănind și aprețuind acestea împrejurări practice, își vor pune toată silința, că dacă cumva cancelaria de curte a Transilvaniei de tocmai este aproape de reînființare nu ar fi altceva, decât un act de pietate pentru instituțiile de dinainte de 1848, atunci reactivarea cancelariului de curte al Transilvaniei ar putea să și rămână cu totul la o parte, iar suprema conducere politică a Transilvaniei ar fi a se concede ministerului de stat și, relative, secțiunii transilvane în același minister.

Uniunea Transilvaniei cu Ungaria proclamată în anul 1848, românii din Transilvania niciodată nu o vor recunoaște de legală. Pentru că, tăcând despre aceea că actul acesta s-a complinit fără dânsii, apoi îi și lipsește de orice temei de drept. Sub predominarea formulei: „Uniune sau moarte!” nu poate fi nici vorba despre vreo libertate a voinței și a lucrării; iar cum că românii tocmai prin combaterea pe față și cu sinceritate a rebeliunii ungurești ar fi recunoscut existența uniunii cu Ungaria și ar fi sigilat cu sângele lor, așa ceva nu vor avea să întărească nici unurii. Ce e drept, viața politică a românilor ca națiune în Transilvania, reapăsată mai vârtos de la introducerea reformațiunii încoace, cu toate puterile, abia reîncepe acum; ci viitorul încă stă în mâna providenței; iar apoi istoria și anume istoria Ungariei ne învață într-un mod foarte bătător la ochi cum că numai o națiune autonomă poate să aibă viață politică și viitor.

După ce diploma împărătească și preaînaltul autograf către ministrul președinte garantează popoarelor Transilvaniei forma de regim constituțional, așa scopul acestui articolu este a discuta viitoarea constituție a Transilvaniei. Preaînaltul autograf respica în termenii cei mai lămurii, cum că maiestatea sa împăratul, recunoscând ponderozitatea referințelor actuale și cumpănind dreptul istoric cu nedreptatea tot așa de istorică, nici de cum nu a putut cugeta la o așa numită restitutio in integrum, la o revenire a fostei consituțiuni transilvane, ci numai cât a voit a garanta (asecura) țării acesteia forma regimului constituțional. Românii din Transilvania, departe de a ignora consituțiunea Transilvaniei care se aflase în

ființă până la a. 1848, s-au tocma de a întinde mâna după alte constituțiuni, după câte vedem până acum, seamănă mult, că ei ar fi mai aplecați a recunoaște națiunilor care se bucuraseră mai înainte de ale lor drepturi (nu și de privilegiul) toate așezămintele și întocmirile avutei constituțiuni, tocma când același nu ar mai sta în armonie cu spiritul timpului, îndată ce aceleași națiuni ar voi să și le mai păstreze, cu acea condițiune însă și numai atunci, când acelea instituțiuni și întocmiri nu ar vătăma întru nimic interesele românilor și nu ar sta în opozițiune la toate națiunile și confesiunile Transilvaniei.

Știrea publicată mai deunăzi de către un jurnal nemțesc, ca și cum românii din Transilvania la reprezentațiune în dietă ar voi să se ia de temelie numai numărul sufletelor, se pare că e trasă din cuprinsul uneia din așa numitele trei programe românești. Să lăsăm însă, că scopul publicării acelor programe n-a fost altul, decât a se da publicului ocaziune de a medita și cumpăni împrejurările de față, apoi mai trebuie să luăm în băgare de seamă însăși acea împrejurare, cum că auctorii acelor proiecte în momentele acelea nu aveau la mână vreun alt oarecare substrat real (iar nu ideal), decât numărul sufletelor (după date autentice numărul sufletelor națiunii române din Transilvania fu în numărătura din urmă 1.354.550. Nota Red.) iară de ex[emplu] proprietatea de pământ cât de află în mâinile fiecărei națiuni transilvane le era necunoscută; afară de aceasta se pare că acel proiect de program despre care ne este aici vorba, își ținuse dinaintea sa articolul de lege al V-lea al dietei din Ungaria de la 1847/8; în cele din urmă s-a mai luat în socotință încă și acea împrejurare, cum că pe cât timp națiunea maghiară pretinde dreptul de alegători și de alegiveri încă și pentru clasa cea mai sărăcută a nobilimii sale, pe atâta românii încă sunt determinați a pretinde un cens cât se poate mai mic pentru alegători și aleși (pe tot cazul însă un cens oarecare). Pentru că cu cât poate să fie mai aleasă, mai cultivată și pentru folosirea de drepturile politice mai matură, acea mulțime mare de nobili, opincari (bocskoros nemes emberek), a căror parte cea mai precumpănitoare nici nu știa să citească, decât cei din urmă români de aceeași categorie. Întocmai este tot acel raport între țărani diferitelor naționalități din Ungaria, Transilvania, Croația, Slavonia și Voivodina.

Într-aceea, noi știm din graiul mai multor bărbați români din cei mai de frunte, cum că spre a se găsi proporțiunea numărului deputaților fiecărei națiuni pentru dietă, se poate lua și un alt substrat cu totul real și nicidecum ideal. Pe cât s-a putut observa până acum, tendința celor trei națiuni transilvane, care mai înainte se bucuraseră de drepturile politice ar fi, ca să se țină cu toate brațele de dreptul istoric; apoi dacă vom considera, că dreptul public al Transilvaniei e fundat pe naționalități și confesiuni, romanii încă vor recunoaște, că dreptul lor de reprezentațiune în dietă trebuie să aibă asemenea un caracter național, ce e drept ager democrat, același însă are să fie din natura lui și tocmai în opozițiune cu dreptul public al Transilvaniei o reprezentațiune curată numai de interese¹, și încă așa, că românilor nu are să le pese nimic, dacă celelalte națiuni conlocuitoare își vor alege deputații lor după principiul reprezentării diferitelor interese sau că ele se

vor ține tot de principiile respiccate în dreptul public de mai înainte al Transilvaniei, alegând tot cum au mai ales.

Interesele noastre confesionale și spirituale, iar mai vârtos cele scolastice vor fi reprezentate la dietă în ambele cazuri (adică și când s-ar primi reprezentarea intereselor și când ar fi după dreptul public de mai înainte) prin arhipăstrătorii care vor fi chemați sau care sunt chemați de lege la dietă, adică cei greco-catolici și cel de rit oriental. Reprezentațiunea intereselor cetățene care nu poate avea nici caracter național nici confesional, va ieși tot asemenea, din cauză că deputații orașelor se vor alege de către toți locuitorii aceloră, fără diferență de naționalitate și confesiune. Reprezentațiunea specială a intereselor comerciale și industriale, dorită și de celelalte națiuni, nu se poate pune la cale după dreptul public vechi al Transilvaniei, prin urmare iarăși nu poate avea caracter național și confesional, ci alegerile ar trebui să iasă din ambele camere comerciale, întru care și altmintrea se află reprezentate toate națiunile și confesiunile.

Cu privință la celelalte interese materiale de care le pasă românilor transilvăneni e cunoscut la toți, cum că opiniunea cea mai de frunte a românilor transilvăneni este ca și a părții celei mai mari de unguri și de nobili și chiar de sași, agricultura și economia de vite; prin urmare aceste ramuri de câștig cer o reprezentațiune corespunzătoare.

Deci, după ce din arealul întreg al Transilvaniei mai mult decât a treia parte (sau lămurindu-se toate proprietățile de pământ bine, aproape jumătate) se află în proprietatea românilor transilvăni, ca agri de arat, ca fânețe, pășuni și păduri, așa românii chiar și ca proprietari de pământ au tot dreptul de a pretinde că, dacă nu mai mult, cel puțin a treia parte din totalul număr al membrilor dietei să conste numai din deputați de națiune română, care să fie aleși numai de către locuitorii români, care au proprietăți de pământ în cutare cercuri de alegători (comitate, scaune, districte, cercuri, sau numească-se orișicum); iar alegerea să decurgă așa încât să nu se amestece, nici să încurce modalitatea de alegere a celorlalte națiuni conlocuitoare, apoi alegă-și dânsule pe deputații lor sau după cum cere natura intereselor, sau după modalitatea constituțională dinainte de 1848. Deci dacă cumva cele trei națiuni odinioară privilegiate, adică ungurii, secuii și sașii ar voi să aibă unii cu alții peste tot cam la 300 membri, apoi în acest caz românii pretind pentru națiunea lor cel mai puțin 141 membri deputați, iar în acest caz dieta complinită ar fi să conste din 423 membri. Luând această ipoteză presupunem iară, că ungurii, secuii și sașii transilvăni ar fi plecați a se ținea cât se poate pe terenul istoric al dreptului public, și că nu ar vrea mai bucuroși a se apuca cu toții de întocmirea unui statut constituțional nou, care să fie așezat pe niște fundamente întru totul egale. E adică cunoscut că dieta de mai înainte nu a fost nici reprezentativă (de poporul întreg), nici iarăși compusă după staturi sau clase (Ständesversammlung), ci era o amestecătură fără alt exemplu în Europa, prin urmare acea dietă conchemată fiind pe temeiul vechiului drept public al țării nici că va fi în stare de a corespunde la voința preainaltă răspicată în noua diplomă, care se poate considera ca un nou drept public².

Cu privire la administrațiunea dinlăuntru a țării peste tot, românii sunt de acea opiniune dechiarată, ca împărțiala actuală a țării să se păstreze așa, cum este până la deschiderea dietei, în a cărei competență este de a o supune la o reviziune, adică a schimba într-însa, împreună mai multe cercuri într-o prefectură sau district; iar dacă celorlalte națiuni le-ar mai plăcea, ca ele pentru cea mai aproape dietă să-și aleagă pe deputații lor tot după modul dinainte de a. 1848, în acest caz dânsule reîntorcă-se tot la comitatele, scaunele, districtele, liberele cetăți și locurile tacsale și alege și din acelea.

Mai departe românii sunt pentru „autonomia comunelor, pentru administrațiune autonomă în cercuri și districte” după analogia administrațiunii comitatelor și scaunelor până la 1848. Românii vor și restaurarea guvernului ca al supremei autorități politice a țării și aceasta tot pe temeiul de mai înainte național și confesional, cu împărțășirea însă și a românilor în proporțiune dreaptă. Iară administrațiunea dreptății penale și civile preste tot să fie concrezută unor judecători independenți și neamoviabili, care să fie denumiți de către Maiestatea Sa, după legile generale și penale, ce se află în activitate, cu păstrarea dreptului însă, că aceleași legi să fie supuse la o reviziune prin dieta țării și relative prin dieta imperială. Toate tribunalele ar avea să pronunțe sentințele lor de judecată (deliberatele, hotărârile) numai în numele Maiestății Sale a Împăratului și marelui principe al Transilvaniei. În instanța supremă ar avea să decidă suprema curte judecătorească și casatoare, relative secțiunea ei specială se s-ar compune pentru Transilvania din transilvani.

Nici una din cele trei limbi ale patriei să nu fie suferită a-și lua vreo întâietate sau privilegiu. Fiecare parte cauzantă, toți avocații, notarii și alții să-și poată subșterne orice fel de rugămintă, cerere, acte de proces în oricare din cele trei limbi, tot asemenea să-și poată înfățișa orice cauze, pretențiuni și altele în oricare limbă le va plăcea pe la toate autoritățile administrative. Limba oficială a dietei ar avea să o defigă tot dieta din sesiune în sesiune, cu acea condiție însă, că dreptul de a cuvânta fiecare deputat în ședințele dietei în oricare limbă i-ar plăcea din cele trei ale patriei să fie păstrat și garantat prin lege bine răspicată. Articolele de lege ar fi să se supună prealunlei sancțiuni în limba latină, iar apoi tot acel test ar fi să rămână de autentic. Însă publicarea legilor sancționate de suveranul va trebui să se facă prin tipar în toate trei limbile patriei. În trebile din lăuntru și din afară ale tuturor autorităților țării, înlăuntru ținutului (cercului, districtului) ar fi predominantă acea limbă, care din toate trei e mai mult vorbită, iar autoritățile între sine începând de la prefectură în sus ar corespunde în limba germană ca limbă oficială, din cauză că, centrul monarhiei e punctul de contact pentru toate trei națiunile transilvane, că limba germană ca limbă foarte lăpătată o vorbește orice om cultivat³, apoi că o parte destul de însemnătoare din locuitori, adică sașii, o au de limba lor maternă.

Organismul de acum al întregii administrațiuni n-ar trebui să se schimbe cu nici un fel de provizoriu, ci să rămână în activitatea sa de acum până când dieta

viitoare va elabora un altul definitiv, carele sancționat fiind de către Maiestatea Sa Împăratul, să se și pună în activitate.

Această programă politică care s-a cules din gura mai multor capacități române, seamănă că vrea să apropie și să combine într-una pe cele trei proiecte de programe românești ieșite de mai înainte. Dacă cumva providența ar fi înzestrat pe oarecare din națiunile conlocuitoare cu minte mai mare și cu inimă mai generoasă, ca măsură egală de drepturi și datornițe garantate prin diploma imper[ială] din 20 Octombrie să o realizeze pe o altă cale mai bună și mai leală, atunci românii vor întinde bucuria mâna spre a conlucra către același scop, pentru că simbolul românilor a fost și va fi totdeauna: toate cu Dumnezeu pentru împăratul și patria.

De la Turnu-Roșu, 20 Decembrie 1860

„Gazeta Transilvaniei”, XXIII (1860), nr. 61, din 24 decembrie, p. 252-253.

¹ Ardealul sau suprafața Transilvaniei este 1079 miluri pătrate, milul sau miliariul socotind câte 1600 stânjeni pătrați

² Tocmai pentru aceasta deși principiul Domnului autor, adică proprietatea de pământ merită cea mai deaproape considerațiune, deși chiar proporția luată de D-sa pe lângă oarecare modificațiune ce ar fi a i se face, după ce se vor lămuri și mai bine proprietățile de pământ, nu seamănă a învălui în sine vreo asuprire, totuși cifra de 423 ni se pare în tot prea peste măsură mare pentru o țară relativ așa mică. Să nu uităm că și mai înainte regaliștii făceau majoritatea în dietă; iară denumirea lor era cu totul arbitrară. După a noastră opiniune numărul total de 300 încă este și era prea mare, apoi rezultatul care era? Spese mute, treabă puțină. Nota red. Gazetei

³ Întrebăm pe italieni, francezi, englezi, câți din cei cultivați ai lor vorbesc altă limbă afară de a lor maternă. Nota Red.

207

[Sibiu], 20 decembrie 1860

Sub rosa

20/12, [1]860

Frate Dimitrie !

Scrisoarea Bătrânului¹ a făcut multă neplăcere aicea și eu mă tem că eară ne vom despărți în două castru. Eu o pricep și nu aflu într-însa nimic necuviincăios dar alții o pricep și tălmăcesc altfel. Bine era să nu fi împărțită scrisoarea lui B[rann]², căci ea a fost trimisă d-tale numai din acel temei ca să se informeze Bătrânul cu o delicateță.

Ea a avut și ceva bun căci Bătrânul nostru³, în mânia dintâi asupra uniților, a scris îndată Cancelariului în limba magiară și a recomandat pe B[ran] de cons[ilier] de Cămară și pe d-ta de cons[ilier] de Gubern⁴. Eu aș dori să vă

gratulez la amândoi dar totodată îți descopăr în cea mai strânsă confidență și sincer că nu mi-ar plăcea să vă văd în felul acesta mângâiați și aceasta este în contra frumoaselor sbateri a Bătrânului mitropolit, iară totodată desavoesă toată încrederea ce am pus-o în el. Nouă, nu ne plac demonstrațiunile lui, dar lui să placă neîncrederea care i-am arătat-o în privința lui Angyal, cătră care el are simpatie sinceră și cu care arată că el nu osândește pe amicul său, pe care-l cunoaște, deși e gata să-l jertfească pe altariul patriei. Mai zicem, după ce am trimis deputați la Viena, după ce am dat programe, după ce ne-am certat, că avem lipsă de o partidă în țară și aceasta nu poate fi alta decât a ungarilor. Ei bine, apoi asta nu puteam vedea la început ca să le dăm de loc mâna și să nu ne certăm, să nu cheltuim pre la Viena m.a.c.a.

Eu voi tăcea și răbda în afundul inimei mele, cu aceea convingere dinlăuntru că sunt ortodocs în toată privința dar pentru cea și român cu tot sufletul și că numai ca român, iară nu unit și neunit (care numai între noi ar avea să se judece) vom ptuea ajunge la fericire.

Fii sănătos ! Al d-tale frate

Vasici

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 267, f. 26-27.

¹ Suluțiu către Șaguna, vezi doc. Viena, 11 decembrie 1860.

² Vezi supra, doc. Sibiu, 7 decembrie 1860.

³ Andrei Șaguna.

208

Viena, 20 decembrie 1860

Viena, 20/12, 1860

Nene Georgiu,

Altăieri am cercetat pe comitele națiunii săsești h[aronul] Salmen¹ Am vorbit cu dânsul mai bine de ½ or•; dup• îndatinatele complimente și bucuria, ce zicea și arăta că are domnul baron pentru că putu face cunoștință cu mine, [i]mi declară că „domnia sa iubește pe români și va face ca îndreptățirea, după ce va veni în jos, să se facă faptă și să nu rămână numai pe hârtie”. Domniei sale îi pare rău de cele ce se întâmplară la Bistrița, unde vru Mikó să înșele pe sași și să-i tragă în partea ungarilor; noi debe să ne ținem laolaltă și să ne ferim cât se poate de amicitia maghiarilor care vor uniunea cu Ungaria, de care d-lui comite [ii] e tare frică, pentru care zicea că ar fi bine ca noi românii să protestăm anticipative. Mai în urmă îmi arată un concept pentru un articol în gazete, care, după ce descrie binișor mișcările și trântele din Ungaria, încheia că ar fi bine să stea în Transilvania organizațiunea nouă pe loc și să se susțină statul quo, până ce se va așeza și

constituii Ungaria. Se părea că domnul comite ar fi vrut să primesc eu acele opinii ale domniei sale sau chiar și articolul de al meu. Și, după ce văzu că nu vreau să-i pricep buna intențiune, mă întrebă ce părere am eu despre acel articol, la care i-am răspuns franc „că nu-mi place pentru că el e anticonstituțional și e de dorit ca țara să se organizeze cât se va putea mai curând după înțelesul diplomei împărătești și a biletelui către Rechberg”.

Atât din scrisoarea ce o văzui cât și din tot șirul și materia discursului ce l-am avut cu d. comite, rămân covins că domnia sa e autorul scrisorii celei anonime ce ți-am trimis-o în origine cu data din 12 a l.c. și care cred că o vei fi perceput².

După ce văzu d. comite că eu nu sunt aplecat a protesta împotriva uniunii cu Ungaria, despre care m-am declarat în înțelesul „Gazetei” că e lucru împăratului și că de la voința lui depinde uniunea sau neuniunea și am explicat d-lui comite că aceea uniune debe și poate să o prochiame, numai o dietă regulată, care iară se va compune după cum va vrea măriia sa împăratul, ce și-a reținut dreptul a revedea, întări sau schimba legea de alegere, care să o facă comisiunea, de la care va depinde majoritatea sau minoritatea unionistă în dietă, apoi mă ruga să cerem, dară noi românii ca acea dietă să nu se țină în Cluș. I-am răspuns că la aceasta nu știu ce vor zice ai noștri, mie însă mi-e tot atât și nu voi fi niciodată așa mic de suflet încât să subscriu o astfel de petiție, cu atât mai vârtos, că și aceasta depinde, după părerea mea, tot de la împăratul, unde să se țină acea dietă, și dacă se teme domnul comite că cismarii și golanii din galerie vor impune deputaților, eu știu că munții Iancului se întind până în Cluș și în un astfel de cas acesta se va face cuminte. În urmă mă rugă d. comite să-l mai caut și altă dată, și să cercetez și pe Rosenfeld³, spre care scop mi-a dat și adresa lui.

Din toate acestea și din multe altele ce vei fi mai aflat din alte părți, domnia ta îți vei face combinațiunile d-tale și vei trage consecințe cum vei vrea; eu însă acum rămân tare în credința mea, că domnii de pe ici ar vrea și vreau o reacțiune cât se poate de tare și de mare în contra maghiarismului, dar numai în folosul lor, și această reacție să o provocăm și susținem noi, cu care s-ar folosi ca țiganul de clește.

Pare că ți-am fost scris că b[aronul] Kemény a sondat prin consiliarul Koszma⁴ pe mitropolitul și l-a provocat pe după spate ca să-l cerceteze. Asemenea pare că ți-am scris că părintele mitropolit, în calitate de deputat nu are să o facă aceasta. Acum află că baronul K[emény] e tare dezgustat și esacerbat pentru că românii nu vreau să-l caute și cunoască, după cum s-a declarat către consiliarul de secțiune V. Pop, care-l cercetă alaltăieri. Domnul baron crede că românii în adevăr sunt reacțioari, nu vor constituțiune și instrucțiuni liberale, vor să petiționeze după cum vrea Salmen, ca să rămână în Ardeal „status-quo”. Îi pare tare rău de atâta neîncredere a românilor în persoana lui, ce e pusă în postul de cancelar de împăratul; el le va arăta că nu-l cunosc românii nicidecât și că nu a meritat neîncrederea și disprețul lor, nevrând a se arăta, neci ca deputați, neci ca privați pe la el. E greu, cu toate acestea, zisă d.b[aron] de a mulțumi pe români cu teritoriu și

cu limba, despre care b[aronul] K[emény] are tot aceleași păreri ca fostul ministru de justiție com[ite]le Nádasdi, ale cărei măsuri în privința limbii ar vrea să le țină și eselența sa.

În urma acestui discurs al baronului cu Pop și și mai înainte, am stat și rugat mult pe mitropolitul să ne conducă la Kemény, dar nu-l puturăm îndupleca. Eu l-am căutat ieri o dată dar nu era acasă, așa-l voi căuta, mâine, veri luni, după ce va pleca mitropolitul, ca să-i spun că nu suntem anticonstituționali și că dorim din tot sufletul a ne vedea în o dietă, să învățăm a ne cunoaște și împăcăm. La un fel de esculpare a consilierului Pop, prin care vru a ne scuza pentru că nu ne-am arătat pe la el, Kemény, prin cele ce le scrie presa maghiară, „Közlöny” din Cluj în contra noastră, zise baronul că să nu ne uităm la acelea, presa nu reprezintă, neci opinia publică, neci intențiile bărbaților de stat maturi ai maghiarilor, care sunt determinați a face orice și a mulțumi pe români.

Părintele protopop Popasu a plecat altăseară foarte mulțumit. Era știut că comitele Salmen „crede că Șaguna poate să seducă pe români, ca aceștia să țină cu ungurii”. O împrejurare ce bate cu atât mai tare pe aici la ochi, cu cât că oamenii s-u învățat și dedat a vedea în acel păcătos națiunea română. Așa de exemplu Goluchovski nu-și putu explica nicidecât cum de a rămas astădată eselența sa acasă; pare-mi-se și Plener⁵ ne întrebă ce face ? Acum după plecarea Popasului poate să se mai întărească oamenii în astă credință.

Eu m-am determinat să rămân aici până voi mai avea mijloace, sau până mă veți chema acasă. De azi dimineață ninge mereu și sunt semne că se face iarna cum se cade. Părintele mitropolit vrea să plece sâmbătă acasă.

Al domniei tale sincer

Axentie
Hotel Național Nr. 136.

Original B.A.R., București, Mss. rom. 992, f. 290-291.

¹ Franz Salmen, comite al sașilor.

² Vezi supra, doc. [Viena – 1-10 decembrie 1860].

³ Ludvig Rosenfeld, înalt funcționar sas la Viena

⁴ Kozma Deneș, consilier al Cămarilor aulice apoi viceguvernator al Transilvaniei.

⁵ Ignaz Plener, ministru de finanțe între 22 aprilie 1860 și 27 iulie 1865.

Iubite baron de Kemény! Drept întregire a autografului meu din 9 decembrie 1860, te însărcinez să-mi subșterni îndată proiectele d-tale, referitoare la organizațiunea și dislocarea dicasteriului de curte, subordonat d-tale, iar la acesta să

respectezi, pe cât numai se poate, diferitele naționalități și confesiuni ale marelui meu principat Transilvania.

Totodată să iei și cerutele măsuri, ca pe temeiul autografului meu din 20 octomvrie a.c. emis către ministrul meu președinte, conte de Rechberg, să mijlocești ținerea în Alba-Iulia a unei conferențe cu bărbați din diferite naționalități, confesiuni și clase, cari prin poziția lor socială sau civilă, prin talente, prin servicii făcute publicului și prin încredere publică au ajuns să fie distinși, iar proiectele lor asupra chestiunilor privitoare la defigerea, convocarea și organizarea dietei, le vei așterne cât mai curând. Cercul de competență al dietei va fi determinat între limitele diplomei mele din 20 octomvrie, prin maximele dreptului public de mai nainte, existent în Transilvania, care trebuie să fie adus acum în consonanță cu aceste determinațiuni, iar la constituirea dietei, pretensiunile națiunilor, confesiunilor și claselor (straturilor) îndreptățite de mai nainte, cum și dorințele și cererile naționalităților, claselor și confesiunilor, cari mai nainte nu luaseră parte la egalitatea de drepturi politice, sunt a se respecta în măsură egală.

În același timp d-ta, în privința restaurării guvernului transilvan din Cluj, ai să însărcinezi pe tesarariul de mai nainte, conte Mikó, - pe care l-am pus în fruntea aceluiași acum de nou, - să-mi aștearnă fără amânare, numele acelor consilieri guverniali denumiți în urma unei alegeri legale, cari sunt capabili de a-și reocupa posturile lor; iar în locul acelor cari au murit sau din cauza bătrâneților nu sunt capabili sau nu au voie să-și reocupe dregătoriile, să-mi propună alți consilieri guverniali provisorii; să poarte însă de grijă în tot cazul, ca prin această suplinire provisorie a locurilor vacante, sau prin înmulțirea numărului lor, să se iee în cuviincioasă socotință națiunile și confesiunile marelui meu principat, cari mai nainte n-au fost reprezentate nicidecum, sau nu îndeajuns.

În interesul siguranței de avere și a stabilității referințelor de drept privat, toate legiuirile condiceii penale și civile, cum și autoritățile judecătorești, câte se află în ființă, au să rămână într-o toată a lor activitate, până când în privința acelor nu se vor face oare-cari schimbări pe cale legislativă; totuși cancelaria mea transilvană de curte încă de acum are să-mi aștearnă în privința acestor chestiuni toate proiectele cari se reduc la schimbările devenite neaparat trebuincioase prin reformarea administrațiunii politice.

Totodată ai să-mi așterni proiectele d-tale referitoare la chestiunea restaurării împărțirii vechi administrative a țării și la restaurarea comiților supremi, a căpitanilor supremi și a primarilor judecătorești regești în scaunele secuilor și sașilor și să-mi supuni aprobării proiecte corespunzătoare scopului, pentru ca decretele mele, cari sunt a se eda în privința aceasta, să poată urma la timp acomodat, numindu-se persoane destoinice, integre și bine combinate, având d-ta să porți de grijă, ca să fie considerate, după cuviință, toate naționalitățile și confesiunile supușilor mei transilvăneni, și anume și acelea, cari nu s-au bucurat de egalitate după dreptul public de mai nainte.

Încât pentru întrebuințarea diferitelor limbi ale țării, ca oficiale, pe lângă observarea datinei legale de mai nainte, trebuie să se țină regula, ca atât comunelor

urbane, cât și celor rurale, de toate naționalitățile și confesiunile din marele meu principat Transilvania, le stă în liberă și deplină voie a-și alege limba oficială pentru treburile lor comunale, eclesiastice și școlare. Mai departe, trebuie să rămână la voia fiecăruia, ca la desbaterile din adunările de comitate, orașe și comune, să vorbească în oricare limbă din cele îndătinat în țară și să înainteze rugări către oficiolate în oricare din acelea limbi, iar rezoluțiunea va trebui să iasă în aceeași limbă. În urmă, oficialii administrațiunii politice și ai justiției, tot felul de ordinațiuni și porunci, cari merg de-a dreptul la comune, au să le deie în limba care este limba de pertractare pe seama afacerilor lor comunale.

În fine, după ce te însărcinez pe d-ta să te pui în înțelegere cu autoritățile politice, cari au existat până acuma, cu privire la modul și timpul în care vor fi a se preda afacerile, de sine înțeles, că acestea, precum și toate oficiile și tribunalele judecătorești, vor avea a-și continua activitatea, până când nu se vor înlocui cu organe nouă, cari vor avea să intre în activitate după ce voi decreta în privința proiectelor d-tale și tot omul trebuie să se supună fără opunere ordinațiunilor, poruncilor, instrucțiunilor sau sentințelor lor judecătorești, întocmai precum și toate ordinațiunile aflătoare în ființă, și anume, legiuirile și întocmelile civile și criminale de tot felul au să rămână în toată puterea lor și trebuie să fie puse în lucrare cu toată energia, până când ordinațiunile nu se vor fi modificat prin dispozițiunile mele de atunci încoace edate, sau cari vor mai fi edate, iar legiuirile și întocmelile de natura dreptului civil și penal nu vor fi schimbate pe calea desbaterii și a învoielii cu dieta.

Viena, 21 Decemvrie 1860

Francisc Iosif m. p.

„Telegraful român”, VIII (1860), nr. 51 din 22 decembrie; „Gazeta Transilvaniei”, XXIII (1860), nr. 61 din 24 decembrie; T.V. Păcățian, *Cartea de aur ...*, II, Sibiu, 1902, pp. 177-179.

210

Sibiu, 21 decembrie 1860

Onorați în Christos frați !

Apropiindu-se timpul acela că după ce cancelariul provisoriu a Transilvaniei, în urma preaînaltului manuscris din 20 octombrie 1860 către esceleția sa ministrul de externe graful Rechberg s-a denumit, să se țină conferințele tuturor națiunilor a iubitei noastre așa numite regnicolare.

Adecă acelea preamomentoase pentru națiunea noastră conferințe în care să se pună și să se hotărască un stabil fundament sau o viață politică fericită și

egală cu a locuitoarelor și sororurilor națiuni a Transilvaniei care cu toată dreptate o dorim și o pretindem sau la o condițiune subordonată și precară politică, de care nu fără fundament ca de moarte ne putem teme.

Ca această conferință să nu afle pre iubita noastră națiune nepregătită și fără o înainte coînțelegere, care în mâna neamicilor carii doară ar dori a despărți în partide pe iubita noastră națiune, ar fi ca o armă cu două ascuțite asupra politicei și egalei noastre existențe, cu o unanimă a fraților noștri de confesiunea ortodocsă orientală coînțelegere am aflat de neîncongiurabilă trebuință ca încă înainte de ce s-ar ținea conferințele regnicolare cu cancelariul transilvan în Alba Iulia, națiunea noastră prin inteligența sa spre acest scop deputândă să țină o înainte coînțelegere și o pregătitoare națională conferință pentru conferințele regnicolare, în carea să se poată pricepe voia și dorirea întregii noastre națiuni și să se hotărească care ar fi căile și mijloacele cele mai folositoare și mai legiuite prin care indivizii sau încredințații românilor carii ar lua parte în conferințele regnicolare competența egalitate a tuturor drepturilor politice cu celelalte colocuitoare națiuni și așa a înainta binele de comun și a nației sale și a dulcei patrie.

Pentru acest sfârșit pentru națiunea noastră preafolositor nu au lipsit capii băsrăcești a ambelor confesiuni naționale române trebuincioasa facultate de la mai înaltele locuri cu umilință a o solicita și fuserăm și fericiți dorita facultate spre a ținea pregătitoarea națională a noastră conferință precum de la eselenția sa ministrul de stat¹ și așa și de la serenitatea sa guvernatorul principele de Lichtenstein² a o dobândi.

Prin urmare, dară, adunarea sau conferința aceasta națională de la mai multe momentoase cauze s-au hotărât a se ținea în 1-a ianuarie 1861, după calendariul vechi, sau a bisericeii orientale de ambe confesiunile pentru că apropierea ținerei conferințelor regnicolare - cari după cum se înțelege pe la 20/8 ianuarie 1861 se vor ținea - ne îndatorește ca fără întârziere să ne grăbim cu ținerea pregătitoarelor noastre conferințe naționale, pentru care nici nu putem mai încolo din 1 ianuarie s.v. a le amâna.

Numărul încredințaților la această conferință inteligenți, laolaltă pentru ambele confesiuni naționale iarăși din momentoase cauze s-au determinat să stea nu mai din mulți decât una sută indivizi în cari națiunea are deplină încredere.

Din numărul aciesta, jumătate adică 50 (cincizeci) de indivizi se vor trimite din partea fraților noștri de confesiunea ortodocsă orientală, iară ceilalți 50 (cincizeci) au de a se trimite din partea noastră a bisericeii greco-unite orientale din Transilvania. Iară acești 50 de indivizi întră arhiepiscopă și sufraganele diecese a Ghierlei și a Lugoșului se vor împărți în următorul chip, adică din arhiepiscopă în care după a noastră părere și mai mare număr de inteligenței vor veni 30 (treizeci) de indivizi, iară din a Gherlei până la 16 și din a Lugoșului vreo 4.

Indivizii aceștia carii vor să se trimite la mai sus pomenita națională conferință pot să fie toți acei fii ai națiunii din cler, precum sunt protopopii sau alți preoți, și din statul mirenesc, precum sunt ampolioații și alții inteligenți afară de

slujbă, carii vor avea deplina încredere, a națiunii și a părților din acel loc sau regiune a patriei.

Pentru amplexii cari sunt în serviciul public și pe care încrederea poporului ar voi a-i trimite pe 1-a ianuarie s.v. 1861 la conferințele naționale din îndurarea serenității sau principelui guvernatorului nostru s-au făcut cuvincioase dispozițiuni la toate oficiaturile, ca să nu li se puie nici o împiedicare spre a putea veni la de atâtea ori pomenitele conferințe naționale.

Acestea pentru mai bună înțelegere a lucrului premittând, am părintește fieștecăruia din onorat frățile voastre a vă comite și în numele binelui comun național, care precum suntem convinși fieștecăruia fiu al națiunii trebuie să-i zacă la inimă strâns, vă impunem ca această a noastră rânduială fără nici o întârziere, pentru că timpul e scurt și periculum est in mora, după puțință să o faceți tuturor cunoscută și pe 31 decembrie batăr din două protopopiat-uri un încreziut și inteligent fiu al națiunii să se trimită aici la Sibii la conferința națională, înțelegându-se de sine că acelea districte arhidiaconale în cari nu s-ar afla inteligenți de încrederea poporului au voia a da acreditivele sale inteligenților și din alte districte.

Fiindcă unirea acestora indivizi sau încrezuți ai poporului vor avea a face călătoria sa către Sibii la pomenitele conferințe naționale tocma în viitoarele santele sărbători, dacă încrederea poporului va trimite pre vreunii indivizi din cler pentru exemplu pre vereun protopop sau preot, acela despre depărtarea lor de la parohie pe timpul sărbătorilor mai înainte vor încunoștința pe poporeni de o parte, iară de alta parte ca să nu rămână fii lor cei sufletești pe sărbători fără nici o mângâiere sufletească se vor îngriji a substitua din vecinii și frații preoți pe oarecarele în locul său, carii vor avea datoria alternatim odată în a sa, de altă dată în cealaltă parohie a funcționa și a administra sacramentele.

Mai încolo, serios vă facem atenți ca la punerea în lucrare a acestii rânduieli cu toată înțelepciunea și luarea aminte să purcedeți și să o duceți în esecutiune pentru ca să nu stârniți sau să dați prilej altor națiuni la o suspiciune sau temere fără fundament deoarece scopul și intențiunea conferințelor noastre naționale nicidecât nu este a forma vreo pusețiune dușmănoasă în contra altor surori și colocuitoare națiuni, ci din contra au aceste conferințe naționale acel sânt scop a se consulta cum ar putea pe cele mai legiuite căi în înțelesul preainaltelor Diplome și manuscrise împărătești din 20 octombrie, 21 și 23 decembrie 1860 să-și dobândească competența sa egalitate a tuturor drepturilor politice de carii au a se bucura toate și celelalte surori colocuitoare națiuni și așa să se consolideze adevărata frățietate și amicitie pentru totdeauna întră toate națiunile iubitei noastre patrii, care fără această bună înțelegere și amicitie care numai întră asemenea cu condițiunea poate fi solidă și adevărată, fericită nu poate să fie.

Mai pre urmă, fiindcă tot darul desăvârșit de sus se pogoară de la Cerescul Părinte al luminilor, părintește vă rânduiim ca 1-a ianuarie 1861, adecă în ziua anului nou, în toate băsericile și parohiile unde ar ajunge încunoștințarea rânduielii

acestia să se facă și să se celebreze sânta Litugie cu acea intențiune ca Mântuitorul nostru Isus Christos să trimită asupra indivizilor și încreziuților națiunei noastre care au de a lua parte la conferințele naționale ca și asupra sântilor săi apostoli Duhul său cel sânt ca să-i lumineze și să-i înțeleptiască pre dânșii, ca numai aceea să voiască să se lucreze ce va fi de folos pentru iubita noastră națiune și patrie și să verse în animile tuturor colocuitoarelor națiuni duhul cel bun al păcei, al dragostei și a frățietății cei adevărate.

Darul Domnului nostru Iisus Christos să fie cu voi cu toții. Amin.

Dat în Sibii în 21 decemvrie s.v. 1860

Metropolitul Alexandru

Imprimat. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, Cabinetul Mitropolitului, nr. 691/1860, f. 1-3; publ. în T.V. Păcățian, *Cartea de aur ...*, vol. II, Sibiu, 1902, p. 167-170.

¹ Anton Schmerling (1805-1893), ministru de stat între 4 februarie 1861 și 27 iulie 1865.

² Friedrich Lichtenstein (1807-1885), general, guvernator al Transilvaniei între 26 iulie 1858 și 15 aprilie 1861.

211

Sibiu, 21 decembrie 1860

Cercularul episcopului Andrei baron de Șaguna.

Prea cinstiților protopopi și cinstiți administratori protopopești !
Împrejurările politice de față ale patriei noastre, precum și formarea stării viitoare a nației noastre pe baza preaiualtei diplome împărătești și a hârtiei de cabinet către ministrul-președinte contele Rechberg, precum și a biletului de mână împărătesc din 21 dec. c. n. către președintele Cancelariei Aulice transilvănene baron de Kemény, m-au îndemnat pe mine, în conștelegere cu escel. sa arhiepiscopul gr. catolic Alex. Sterca Șuluțiu a conchema bărbați procopsiți și din partea națiunii noastre române, ce se ține de legea ortodoxă răsăriteană, la conferința națională aci la Sibii, pe 1 ianuarie v., iară bărbații națiunii noastre din ierarhie suslăudatului domn arhiepiscop se vor conchema prin mai marii săi bisericești.

Deci la zisa conferință, din partea noastră doresc să vină din tagma preotească 18 inși, dintre bărbați de inteligență 33 inși, anume: (sunt înșirați cu numele).

Această făcându-vă cunoscut, doresc ca toți cei ce se află aici scriși să poștească la ziua numită la Sibii spre scopul sus atins și ca părinții protopopi de timpuriu să înștiințeze pe toți inteligenții aci scriși din protopopiatele lor ca să poată veni pe timpul hotărât la conferință. Apoi doresc să se știe și aceea că

lucrarea și hotărârea acestei conferințe naționale se va da de știre părinților protopopi și prin ei tuturor cari se vor interesa a ști aceea spre cunoștință și îndreptare.

Totdeauna doresc ca la întâmplare când ați băga de seamă că cineva din alte nații ar cârți asupra conferinței noastre naționale, preacinstiile voastre să nu pregetați a încredința pe unul ca acela despre acel adevăr că conferința noastră națională va ști să se țarmurească între hotarele unui patriotism adevărat și a nu întreprinde alta decât aceea ce este basat pe intențiile cele mai noi din hârtiile sus zise împărătești și a se sfătui și a aduce hotărâri pe basa dreptului egal, fără vătămarea cea mai mică a vreunei nații sau religii din patrie, ceea ce și nația noastră română așteaptă cu tot dreptul de la alte nații conlocuitoare în țară.

Al vostru de tot binele voitor arhiereu,

Sibii, 21. dec. 1860

Andrei baron de Șaguna mp.

(pentru licența domnilor amployați s-au făcut la înaltele presidii pașii cuviincioși).

Teodor V. Păcățianu, *Cartea de aur ...*, vol. II., ediția a II-a, Sibiu, 1904, p. 170-171.

212

Sibiu, 21 decembrie 1860

Illustrissime domine episcoape !

Din cerculariul care în zioa de astăzi l-am slobozit de aici din Sibiu către protopopii archidiecesei mele și din care îmi iau libertate 35 (treizeci și cinci) de esemplare, spre frățiasca cunoștință și după plăcere întrebuințare și acomodare, aici % *închise a le tramite, mai pe larg și deplin vei înțelege tot sântitul scop și intențiunea care* avem a întreprinde pentru binele de comun a națiunei noastre.

Numărul acesta a mai sus pomenitei ordinațiunii mele cu acel scop, ți-l tramit ca, fiind timpul scurt și pericolul în mora să [avem] lucrul gata și dacă vei afla de bine, subscriindu-ți numele în fieștecare exemplar să le poți de loc tramite la protopopii din eparchia Illustrității voastre care se țin de Transilvania, carii vor încunoștința degrabă pe inteligenția din tractul său.

Iară dacă ai vedea, că pentru timpul cel scurt, n-ar fi cu puțință prin protopopi a încunoștința inteligenția română, bene ar fi ca Illustritatea ta de-a dreptul să denumește pe vreo câțiva protopopi și inteligenți dintre cei mai de aproape cari ar putea [veni] pe l-a ian. s.v. 1861 încoace la conferința națională.

Mai încolo aflu a fi foarte bine, dacă îți va ierta sănătatea, să ostenești însuși și ilustritatea ta în persoană, aducând cu sene și – batăr – un mădular a Capitlului ill[ustrității] tale la aceste Conferințe, la 1 ianuarie 1861 s.v. aici în Sibiu ținânde.

Despre alta, dorind de întâlnire, cu osebită frățescă venerațiune rămân al illustrității tale¹

Sibiu, 21 decembr. s.v. 1860

[Alex.St. Șuluțiu]

Original. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1861-123, f. 76.

¹ Scrisoarea este adresată și episcopului Lugojului, Alexandru Dobra.

213

Sibiu, 22 decembrie 1860

Mult stimate domnule Bariț !

Aici închisc îți trimit 2 exemplare din circulariul meu slobozit de aci din Sibiu – unde voi rămâne până după celebrarea Conferințelor Naționale – către clerul meu, din care vei înțelege tot lucrul și intențiunea.

Asemenea s-au făcut și din partea excelenței sale domnului episcop A. baronele Șaguna. Numai dacă pentru scurtarea timpului ar putea ajunge și circularele pe la toți respectivii și ar putea veni și cei chemați.

Pe stimata domnia ta, cu domnul director Mureșan, îmi iau libertatea osebită prin aceasta a mea scrisoare a vă invita la Conferințele Naționale pe 1/13 ianuarie 1861 aici în Sibiu ținânde, eu însumi rugându-vă ca de este cu putință să veniți ambii, iar dacă ambii a veni n-ați putea, domnia ta nici într-o întâmplare să nu rămâi ca să nu vii.

Pentru multe ocupațiuni acum multe nu-ți pot scire, sperând că în persoană ne vom vedea și întâlni; las toate – multe – de a ți le comunica cu gura.

Venirea mea la Sibiu și primirea preafrățescă, pe larg o vei afla din „Telegraful român”.

Dorind să ne întâlnim și vedem, cu osebita părintească onoare pentru totdeauna

Al mult stimatei d-tale de binevoitor

Mitropolitul
Alexandru

George Bariț, *Părți alese ...*, III, Sibiu, 1891, p. 515-516.

Șomcuta Mare, 22 decembrie 1860

Maiestate imp. R. Apostolică !

În urma literelor convocatoare ale căpitanului suprem, adunându-se azi comitetul acestui district, după ce s-a precitat preagrațiosul rescript al Maiestății voastre imp. R. Apostolice despre licința ținerii congregațiunilor, mai înainte de toate află de cea mai sfântă datorință de a descoperi și a așterne mulțiamirea la preaînaltul Tron pentru această dispunere grațiosissimă

Maiestate ! Încât poate un patriot a simți o bucurie în împregiurările de acumă precare ale patriei, când lipsind o coînțelegere între patrie și tron, și ale patriei, și ale Tronului interese suferă și și nesimțindu-se Tronul liniștit când patria nu e pe deplin fericită, noi încă ne simțim bucuroși pentru că ne putem aduna de a ne svătui despre interesele comune ale acestui district, căci o astfel de bucurie în timpul de față când în toată patria sunt oprite asemenea svătuiri constituționale, ar da despre noi un semn de amărăciune, o culoare a unei bucurii de nepăsare. Noi simțim bucuria pentru că prin preaînalta dispunere ne-am convins cumcă proprierea comitetelor în celelalte părți ale patriei nu s-a întâmplat cu scop ca să sugrume constituțiunea și că starea aceasta excepțională va fi în puterea constituțiune garantuite restabilită îndată ce vor înceta împregiurările carii au fost cauzele urzitoare acelei, ce ca cu atâta mai curând să se poată întâmpla, cerem ajutorul Atotputinției, ca Maiestatea ta să poți înlătura împregiurările nefavorabile ce au dat motiv la introducerea stărei de acum.

Din cuprinsul acestei preagrațioase dispunere cu cea mai adâncă bucurie am înțeles că noi Diploma imp. din 20 opt. 1860 cu atâta pricepere am esercitat încât această a noastră purtare a aflat preanalta considerațiune a Maiestății tale și credem că nu am vătămat nice interesul patriei.

Disponerea aceasta preagrațioasă ne dă convingerea că Maiestatea ta voiești a susține în vigoare viața municipală și prin aceasta a împlini o dorință din cele mai de frunte răspicată în toate organele publice în patrie.

Această voință preanaltă te-ai îndurat Maiestatea ta și cu aceea a ne o arăta că neavând districtul reședință, pentru acoperirea cheltuielilor încopciate cu această zidire votată prin comitet, Maiestate ai binevoit preagrațios a ordona asumarea alor 20.000 fl. și numai prin aceasta s-a făcut posibilă începutul atărei zidire.

Maiestate imp. r. Apostolică ! Toate dispozițiunile aceste preagrațioase ne dau mărturia nefailibilă despre cea mai mare bunăvoință de a înainta posibilitatea patriei a cărei domnitor glorios ești M.ta. Însă pentru noi românii ca majoritatea acestui district nu o mai puțin momentoasă respectarea drepturilor naționale pronunțată de Maiestatea ta parte prin ordinea preanaltă ca în privința ecvității drepturilor naționale să se facă un proiect ce se va preda dietei convocând pentru deslegarea relațiunilor între naționalități, un mijloc ce corespunde mai bine

scopului întru reorganizarea stărei de acum a patriei, parte rescriptul preagrațios prin care s-a conces comunelor de diferite naționalități usuarea limbei oficioase după majoritate.

Maiestate ! Dreptul național la popoare, întru atâta e plăcut cât punându-se în cumpănă cu orice alte drepturi ce pot esista, cu constituțiune, libertate ș.a. sunt gata a oferi toate aceste drepturi pentru cel al naționalității. Pe când M. ta te-ai îndurat a lua de base dreptul naționalității în dispușețiunile prenalte, M.ta ai deobligat popoarele de sub sceptrul M. tale la cel mai sincer și mai omagial devotament.

Aceste preagrațioase dispușeri ne-au impus și nouă datorința plăcută de a așterne întru cea mai adâncă umilință mulțămiriile noastre la tronul Maie.tale, rugându-ne ca să te înduri a primi aceasta preagrațios de semnul nestrămutaverului omagiu. Rămânând ș.c.l.

„Concordia”, III; 1863, nr. 4-151 din 13/25 ianuarie, p. 17.

215

Viena, 23 decembrie 1860

Nagyméltóságú Bárá és Püspök Úr !

Excellentiádnak levelét tiszteltem és legelőbb köszönöm (a mint Excellentiad igen jól megjegyezte) sors telyes hivatalomhozi szerencse kívánatát. Én értem elhívátásom fontosságát, értem hazám fiaí iránti kötelességemet (mely nevezet alatt hazám minden nemzetiségeit értem) és biztosítom Excellentiádat: jóakaratom hijján nem leszen.

Ami tisztelt levelének több pontját illeti: én jelenleg és egyelőre csak 4 udvari consiliariusi hely betöltése iránt tettem ajánlatot, 4 nemzetiségek és vallások iránti tekintettel és emiatt az Excellentiád híveire tekintettel az udvari consiliariusra nézve nem lehettem. Papp Lászlót¹, ki itten fenn a Ministériumba volt applicálva, az ajánlottak sorából ki nem hagyhattam. Angyalról² emlékezetet tettem. De nézetem szerint nyitva állanak a románoknak és köztük az Excellentiád híveinek is több betöltendő hivatali helyek, tanácsosságok, titoknoki s más hivatalok az organizálandó Guberniumnál, főispáni székek, vármegyei hivatalok. Melyekből egy becsületes magyar is a románokat kirekeszteni nem kívánja. Részemről, hogy minél előbb bizonyosságát adhassam ezen nézetemnek, azon igyekezni fogok.

Közelebről pedig arra kérem fel Excellentiádat, hogy nekem itten a Cancellariánál betöltendő concipistai és más írnokei hivatalokra képes, becsületességükről ismeretes egyéneket ajánlani méltóztasson.

Az Ő Felsége rendeletéből nemsokára Fehérvárt az országgyűlés provisorisek organizációja iránt gyűlés fog tartatni; ebben a haza jelentékenyebb egyéniségei minden nemzetiségekből és vallásokból részt fognak venni - és én különösen örvideném ha ezen gyűlésnek egyszersmind azon kedvező eredménye is lehetne, hogy a különböző nemzetiségek egymást, tulajdon érdeküket és a haza javát megértve, egymással barátságos kezeket fognának.

Megkülönböztetett tisztelettel maradtam,
Excellentiádnak

alázatos szolgája
B[áró] Kemény Ferenc.

[Traducere:]

Exceleńța voastră, domnule baron și episcop !

Am onorat scrisoarea Exceleńței voastre, și înainte de toate mulțumesc (precum Exceleńța voastră a remarcat prea bine) urările de noroc pentru oficiul meu preaiimportant. Eu înțeleg importanța chemării mele, înțeleg datoria mea față de fiii patriei mele (sub care denumire înțeleg toate naționalitățile patriei mele) și asigur pe Exceleńța voastră: că bunăvoința nu îmi va fi cu lipsă.

În ceea ce privește mai multe puncte ale onoratei Dvs. scrisori: eu în prezent și deocamdată am făcut recomandare doar pentru ocuparea a patru locuri de consilieri aulici, cu considerație la cele patru naționalități și religii, și de aceea nu am putut lua în considerare pe credincioșii Exceleńței voastre pentru consilieratul aulic. Pe Baziliu Pop, care a fost aplicat aici sus la Ministeriu, nu îl puteam omite din lista celor propuși. Pe Anghel l-am amintit. Dar conform viziunii mele, pentru români și între aceștia pentru credincioșii Exceleńței voastre stau deschise mai multe locuri oficiale de ocupat, consiliate, [funcții] de secretar și de alte oficii la Guberniul ce se organizează, scaune de comite suprem, oficii comitatense. Din care nici un maghiar cinstit nu vrea să excludă pe români. Din partea mea, pentru a putea da cât mai grabnic o dovadă a acestei viziuni ale mele, mă voi strădui înspre aceasta.

Mai de aproape rog însă pe Exceleńța voastră, să binevoiți a-mi recomanda indivizi cunoscuți pentru cinstea lor, pentru ocuparea oficiilor de concipiști și altor oficii scripturale aici la Căcancelarie.

Din ordinul Majestății Sale, nu peste mult timp se va ține la Alba Iulia ședință pentru organizarea provizorie a Dietei; la aceasta vor participa indivizii mai semnificativi ai patriei din fiecare naționalitate și religie - și eu m-aș bucura în mod deosebit dacă un rezultat favorabil al acestei ședințe ar fi totodată, ca naționalitățile diferite, înțelegând interesele proprii și binele patriei, ar da mâna una alteia cu prietenie.

Am rămas cu aleasă cinstire, al Exceleńței voastre, supus serv,

B[aron] Kemény Ferenc.

Viena, 23 decembrie 1860.

¹ Ladislau Baziliu Popp.

² Gheorghe Anghel.

Orăștie, 23 decembrie 1860

Orăștia, 23/12 1860

Excellentia !

La epistola ex[cellenței] voastre, dato 21.X.-br. am onoare, cu umilință și toată supunerea, următoarele a vă subșterne.

Când eu epistola mea din 16.I. curentă îndrăsnii o îndrepta către ex. v. acea odichnă a inimii mele câștigai că oamenii națiunei noastre, înțelegând de această epistolă și fiind de excellenția voastră în *înțelesul* scrisoarei informați, va fi odichniți cu toții, că episcopul Șuluz¹ – când va fi convins de adevărata înstrăinare, renegare, a lui Angyal² de la națiunea noastră – îi gata a-l părăsi.

Eu cuget că mai apriată și sinceră declarațiune decât aceasta, omu nu poate face; apoi, făcând-o, cu privire la starea sa înaltă și bătrânețele sale, nicicând nu o va retrage.

Acum, fiind declarațiunea bătrânului episcop cătră mine făcută, eu acea o dădui, așa cum mi-o venit, cugetând că acea eu nu am de ascunde, ci a comunica, așa cum am primit-o, după ce inițiativa fu după scrisoarea fratelui Bran³ din conferința la Sibiu ținută.

Ce o scris Bran să arată apriat din sunetul epistolei mele ex[cellenței] voastre, în 16 I.c. scrise, în care Bran amintiază [sic !] că, pe lângă toate că nu se îndoiește de caracterul cel bun și statornic a bătrânului episcop, tot se poate întâmpla ca, având simpatie pentru Angyal, va suferi ca acesta să fie consiliar. Apoi eu nici în scrisoarea lui Bran nu am văzut nimic vătămător, pentru acea am trimis epistola lui în origine la Bătrânul, că era tare urgent și, venind acea la mine în 8 nu era timp; apoi nici nu m-am aflat competent epistolei aceia altă direcțiune a-i da, decât tocma avea și de loc o trimisei la Viena.

Vă mărturisesc excellenție că dacă o și fost vorbă la Viena de denumirea lui Angyal de consiliar, acea au fost nainte de sosirea bătrânului acolo, precum tocma datul epistolei lui Bran – scrisă în 7.X-br. – adeverește. Adecă știrea despre Angyal mersă la Sibiu încă atunci când Bătrânul zăcea aci la mine bolnav pă pat. Bătrânul, precum am scris, au plecat de aici la 4.X-br. Și a sosit în Viena în 9.X.br.

Ce să mai zic ? Bătrânul mi-o dat mie parola că toate recomandațiunile ce s-ar face pentru amploiati, numai și numai în înțeles strict cu excellenția voastră le va face. Cu o vorbă, vă pot asigura că atât au fost sântenia lui cu excellenția voastră aprins, că [imi] sălta inima de bucurie, văzându-l, tocmai în contra sfătuitoirilor vicleni, luptându-să pentru ducerea la cale a întreprinderii cu excellenția voastră consultată.

Ce se atinge de aplecarea magyariilor către uniți, aci îndrăsnesc a-mi da opiniunea într-acolo că magyarii, lăudând și căciulând pe uniți – eară pă noi defăimându-ne în vorbe și prin jurnale – cugetă în acest mod a ne despărți. Adecă prin câștigarea plăcenței uniților, pă noi a ne terorisa. Au trecut timpul acesta fatal, mulțămită lui D-zeu, și când stau doă poteri sante, părințești, *ținându-ne* în acord natural, nu ne va mai rupe neciodată machinațiunile deabolice de la olaltă. Cred tare că inimizii noștri voesc a băga zavistie între noi – pe unii lăudându-i, pe alții defăimându-i, ca, bătând moralicește una parte, pe cealaltă adomindu-o, cu atât mai tare să ne stângă !!

Cuget că, întorcându-să ex[cellent]a sa, episcopul Șuluz de la Viena, cu puteri unite a excellenților voastre, veți nimici toate strădaniile inimizilor noștri, la care D-zeu să vă adjute.

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 301, f. 4-5.

¹ Mitropolitul Alexandru Sterca Șuluțiu.

² George Anghel sau Angyal, funcționar greco-catolic, sprijinit de Șuluțiu pentru a ocupa funcția de consilier la Cancelaria aulică a Transilvaniei.

³ Vezi supra, doc., Sibiu, 7 noiembrie 1860.

217

Viena, 23 decembrie 1860

Viena, 23/12 860

Nene Georgiu !

Pre când d-voastră stați a vă încăiera de capete pentru programe naționale și așteptați cu mare sete denumirile noilor administratori și consilieri, atât aulici cât și guberniali, despre care avu ... o listă, noi aflăm pe aici că curtea a rieptat propunerea b[aronului] Kemény în privina aceasta și i-a zis să fie cu răbdare puținel că va *căpăta instrucțiuni mai de aproape, pentru toate câte au să se facă în Ardeal*. Aceasta am auzit-o din a 3-a gură; ... din care totodată se vede că e decisiv determinat ca conferințele pentru legea electorală să se țină în Bălgrad, după cum apucase a zice chiar împăratul metropolitului în audiență.

La această conferință, e vorba, b[aronul] Kem[ény] să cheme câte 10 inși din fiecare națiune, prin urmare ungurii 20, lucru la care l-a făcut mitropolitul, prin Noptsă Vas[ile] atent pe cancelar, că nu e potrivit cu stările împrejur și că dacă vrea să fie drept să cheme din cele trei națiuni 7 și din români 15 inși.

Fiind ieri la ministru statului¹ am mai adus înainte punctele petiției dată în 10 împă[ratului] pentru garantarea naționalității; ne-a răspuns că asta nu mai e de lipsă în formă, fiindcă s-a făcut în faptă; voi românii veți face în venitor a 4-a națiune în Ardeal cu tot asemenea drepturi și datorințe ca și celelalte națiuni, care

se va vedea mai apriat din programa mea ce va ieși mâine - a ieșit - unde susținerea și înflorirea tuturor naționalităților e garantată etc. Aici i-am rămas d-lui ministru dator cu un răspuns, că adică noi am cerut să ne întărească maiestatea sa naționalitatea etc. etc., decât despre aceasta mai aștept și părerea d-tale, cu atât mai vârtos că chiar și când am determinat să cerem am avut mare scrupul ca nu cumva să rămână sau să se facă 4 naționalități în loc de trei, cum ar fi să fie, decât majoritatea a vrut așa.

Bărbați la dezbateră și proiectarea legii electorale se vor alege din sânul națiunii, la recomandarea episcopilor, după cum am cerut.

Congresul ? Și câți oameni credeți d-voastră că ar putea veni la acest congres ? Aruncând atunci mitropolitul ochii la mine am răspuns 2-300 inteligenți, escelență, și popor cât veți vrea. Ei bine, d-le, zise ministru, eu am văzut și am fost în astfel de congres și adunări și știu că între 2-300 de inși de abia se afla 20-30 care vorbesc; aceștia 20-30 vă puteți strânge și consulta cât vreți și fără vreo autorizațiune; spune escelența ta la Lichtenstein² aceasta și de mă va întreba te voi ține la curent; adună 10, 30, 50 și vă consutlați cum vreți și cum știți, apărați-vă drepturile și faceți ca să fiți reprezentați cum se va putea mai bine că noi nu vă împiedicăm; ce să vă facem dacă sunteți așa mestecați, în Transilvania nu poate fi vorba de congres național etc., etc. Acestea sunt din gura ministrului drept rezoluții la petiția ce am dat în 10/12.

Mitropolitul plecă deseară, odată cu scrisoarea asta. Noi l-am rugat să meargă drept la Sibiniu să se înțeleagă cu principele și d-nii de acolo să defigă termenul și să cheme 4-50 de inși cu numele, care încă să vină pregătiți și constiuindu-se cum se cade să decică lineamentele legii electorale de la care să nu le fie iertat a se abate deputații nicidecum. Tot acolo ar fi de stăruit că de nu vom fi reprezentați cum se cade să nu meargă nimeni și dacă va fi numai un consiliar de curte și altul de guvernium, 2,3 fôişpani între 22 denumiți să nu primească niceunul; mai bine toți advocați și români, decât renegați flămânzi și despoietori sângeroși.

În antecamera ministrului am vorbit mult cu Glanz, pe care știu că-l cunoști. El se plânge că Goluchowski într-un an și atâtea de zile, de când e consiliar ministerial, nu l-a întrebat niciodată despre afacerile Ardealului etc.; el crede că Banatul etc. se va încorpora Ungariei, Transilvania însă nicidecum, cu atât mai puțin, nu, fiindcă ministrul de acum a spus-o curat că să fi fost ministerul la 20 oct. în mâinile lui nu ar fi ieșit diploma din acel dat, ci constituțiune egală pentru toți, cu care crede Glanz că ar fi mai împăcați și românii.

Am înțeles că cercetând guvernium austriac după calomniile și incriminările ce ieșiră de un timp în contra noastră, ca și cum noi am sta în înțelegere, în cauză și în legătură cu cele ce se fac și pregătesc prin Italia, a aflat și s-a convins că în asemenea legătură și coînțelegere stau tocmai aceia ce scriu și vorbesc despre noi asemenea.

Era să uit, spunându-ne ieri Glanz că el nu poate dormi nopți întregi când cugetă la cele ce se fac prin Ungaria, zise mitropolitul „acum ar fi bune cele două

regimente de grăniceri, ce le-ați desființat odată cu ale secuilor etc.”. „Eu nu port păcatul acestei desființări, eu a debuit să lucru după cum mi [s-a] demandat; ideea mea a fost cu totul alta, că adică acelea ar fi debuit altfel organizate și încă cel de la Orlat mărit și făcut 2 din el cu un stab cu al 2-lea în Orăștie”. „Ei bine, d-le consiliar, pentru ce nu ați făcut așa ?” „Pentru că cel de la Năsăud era prea concentrat și avea margine ver frontieră puțină de veghiat, iar cel de la Orlat era prea răsfirat și mestecat cu provinciali și împărțite moșiile, întru atâta încât nu mai putea trăi și fiind așa răzlețit nu putea îndeplini nici serviciul cum se cade” [...] lucru care se pare a fi supărat pe d. consiliar ministerial - care însă e așa.

Știi că am fost la b[aronul] Kemény astăzi ? Bietul bătrân, schiop cum e, era să cadă de pe picioare când a auzit cine e dinaintea lui. Cu toate acestea s-a recules și m-a poftit să șed. „Am înțeles, eselență, că ai fi nutrind o credință rea despre noi și anume că am fi reacționari, anticonstituționali, că nu ne-ar place instituțiunile liberale, că am vrea să rămână în Transilvania „status-quo” etc. etc., pentru aceea mi-am luat voia a te supăra cu prezența mea și a te încredința că nu e așa – dimpotrivă – cea mai fierbinte dorință a românilor e constituționalismul etc. Asta se poate vedea din toate cererile și petițiunile lor de ani 70 încoace, din faptele și condițiunea și mai ales din jurnalistica lor. Chiar și în petițiunea ce a dat-o în 10/12 maiestății, s-a ferit a umbri cel puțin starea lucrurilor de acum și a vrut și vrea a înconjura veri ce ar contribui și conduce la emanarea constituțiunii și introducerea unei administrațiuni populare; deci, eselența ta, poți fi încredințat că pe cât timp vei păși pe calea aceasta, totdeauna vei fi ajutat și sprijinit de români cu toată căldura și enegia care a arătat că o știu dezveli”.

Auzind acestea bătrânul, după îndătinata curtoazie care precese îmbiatul cu șezutul, s-a liniștit și mi-a zis: îmi pare foarte bine, d-le, că aud unele ca acestea de la d-ta și-ți spun curat părerea mea cum am spus-o și maiestății sale. Eu iau lucrurile cum a[u] fost în 1847, pe cale legală și constituțională, pentru că cele din 48 a[u] căzut și numai o dietă va putea decide până încât acelea sunt bune sau rele. Se înțelege de sine că când vorbesc de 47 vreau să zic acel ados ca și românii să fie părtași de toate bunătățile constituțiunii de atunci, la care i-a ridicat pe ei chiar dieta din 1848, ștergând iobăgia și primindu-i ca oamei liberi în sânul său – prin urmare dacă românii sunt așa cum zici d-ta, eu voi merge mână în mână cu ei, vor fi împărtășiți cu toate emolumentele patriei după naționalitatea lor; bine să înțelegi nu după n[ume]rositate am propus maiestății sale de consilieri, secretari și concepști la Guberniu, de prefecți și de se va restitui Tabla regească și acolo vor fi românii reprezentați cum se cade, ca libertatea și emolumentele să se vadă în faptă și te încredințez, d-le, că astfel de cugete nu sunt numai ale mele, ele sunt a mai multor conaționali ai mei, cu care am ținut înaintea de venirea aici, în Cluj o conferință; decât asta se va vedea mai luminat și în fața lumii la conferința ce se va ține acuși în Bălgrad, pentru legea electorală, la care vor fi chemați mai mulți maghiari; decât, d-le, nici d-voastră să nu pretindeți prea mult și să cunoașteți că nu aveți oameni de ajuns ca să puteți ocupa toate posturile. Nici nu pretendem așa

ceva, excelență; românul din firea lui e drept, vre și-și face dreptate îndată ce cuvântul „Gleichberechtigung” se va face trup vom fi mulțumiți, nu vom avea cauză a fi nemulțumiți etc. etc.

Tocmai astăzi am primit o scrisoare de la principele Lichtenstein, din Ardeal, cu care – zice b[aronul] – vorbisem înainte de plecare-i și la care încă atunci i-am spus toate acestea în care-mi scrie că așa sunt mulțumite toate națiunile. „Aulioh !” ce de care ! Acestea sunt, pe scurt, cele ce le-a vorbit b[aronul] Kemény, la care eu aș fi avut de replicat multe, multe, decât astădată am crezut să fiu cât se poate de modest, tăcut, simplu și mut, ca să-și facă b[aronul] opiniune cu atât mai bună despre mine, ver dacă vrei așa. Noi, într-aceea, venind acasă la Kiminea [sic] percepui o scrisoare de la Bohățiel [...]

Original. B.A.R., București, Mss. rom. 992, f. 292-296.

¹ Anton Schmerling.

² Friedrich Lichtenstein.

218

Sibiu, 25 decembrie 1860

Sibiu, 25 dec. s.v. 1860

Herr Schwager !

Fiind cu totul cuprins cu espeduirea alor două rânduri de cerculare pe la toți protopopii și episcopii sufraganei pentru conchiemarea, pe 1/13 ian. 1861, a inteligenții române la conferințele pregătitoare naționale în Sibiu, n-am putut până acum să-ți răspund la cartea din 30/12 1860, căpătată în 3-a ian. 1861.

Astăzi, înainte de a merge la s. biserică, îți răspund atâta: opiniunea mea despre primirea sau ba a deregătoriilor, atunci când observăm că națiunea neci la organizarea Cancelariei nu-i respectată, după *Gleichberechtigungen aller Nationalitäten und Confesionen*, cu cuvântu-ți o am fost descoperită; părerea mea se vede a o părtini și alții mai mulți.

Însă, cum înțeleg, esceleța sa ep-ul b. de Șaguna, ți-au dat la întrebarea-ți, răspuns contrar opiniunii noastre.

Poate că diversele acele opiniuni îți va învăli mintea cât acum să nu știi ce să faci, adică să primești sau ba postul la care ești chemat ?

Despre partea mea, dară, în așa împrejurări, numai acela sfat îți pot da că: *Bonnis modis et conditionibus*; cu determinarea să primești sau ba, să nu grăbești, până când nu vei veni aici la conferințele pregătitoare naționale 1-a, 13 ian. ținânde, unde nădăjduiesc că se va hotărî și acelia, pentru toate întâmplările, cum ar vrea și cum ar debui a se acomoda inteligența noastră, pe care o au chemat sau și de aici încolo o vor chema la posturi, cancelarul sau gubernatorele? Sapiienti satis.

Iartă că, întrerup[t] și de deseale visite, mai mult acum nu-ți pot scrie; cu gura vom grăi față la față.

Praznice de ale nașterii Domnului I-s H-s și altele multe fericite să vă învrednicească Dumnezeu a prăznui cu pace, poftindu-vă, rămân al domniei tale sincer affine.

Mitropolitul Alexandru

P.S. Pe când încheiai cartea îți primii și cea de-a 4-a ian. 1861 s.n. Răspunsul și la aceea va fi tot acesta.

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Alexandru Sterca Șuluțiu, nr. 299; publ. în: Ioana Botezan, *Correspondența ...*, I, p. 429-430.

219

Cluj, 26 decembrie 1860

Onorate în Christos frate !

De când, ca protopop, avui onoare a primi administrațiunea tractului arhidiaconal, devisa, propusul, capitala-mi năsuință mi-a fost cultivarea poporului prin ridicarea de școale bune elementare prin toate satele din tractu-mi, spre care scop am și întrebuițat toate midiloacele ce mi-a stat în putere și în dispușetiuene, încât dacă, durere, nășuelei mele desfășurate spre înaintarea culturii populare, nu corespunde efectul, ce pe drept l-am așteptat din partea credincioșilor fii din tractu-mi, nu-mi mai rămâne alta decât a zice cu Isaia, profetul: „Ce am debutat să fac viei mele și nu am făcut ? Am așteptat să producă struguri și au produs porumbele !”.

Din toate părțile din tractu-mi de la frații preoți, directorii școalelor elementare, îmi vin oficioase relațiuni că părinții nu voiesc a-și da pruncii la școală și că din această cauză în unele sate încă nici nu s-au început cursul învățătorei. Acum, față cu o orbie și nepăsare așa de mare a părinților, față, zic, cu neascultarea lor de poruncile și ordinațiunile maimarilor bisericești, nu am alta îndărătru decât, potrivit poruncii mântuitorului nostru Isus Christos care zice că „de nu va asculta fratele tău nici de biserică, să fie ca un păgân și vameș”, nu am alta decât a zice că asupra acelor părinți carii nu-și dau pruncii la școală și care ast mod fug de însuși binele lor trupesc și sufletesc, se va pogori osânda lui D-zeu pentru neascultarea de binevoitorii lor, maimarii bisericii și pentru că iubesc mai tare întunerecul decât lumina.

Fraților preoți ! Sunteți rugați aceste ale mele dojeniri a le vești poporul în biserică și a coopera din puteri la delăturarea răului; să-i spuneți totodată că m-am determinat ca din minutul acesta să nu mai dau țiedula de cununie nici unui

tânăr, fie fecior, fie fată până când ambele părțile căsătorinde nu vor veni de față înaintea oficiului protopopesc ca, amăsurat or[dinațiunii] metropolitane să-i examinez și cerc însumi în toate încheieturile credinței și până când nu-și vor subscrie dâșii cu propria mână la contractul bunei învoiri, ce de nu vor ști împlini vor avea a depue o pedeapsă de 10 fl. pe sama școalei comunale.

Iară frățiilor voastre și dascălilor vi se demândă ca, însoțindu-vă laolaltă, să prenumerați în fiecare comună la „Gaseta Transilvaniei” și „Amic[ul] Școalei”, ca așa cu atât mai demni să vă arătați de înalta chemare ce a-ți îmbrăcat.

Ioane Negruțiu m.p.
protopop

Cluș, 26 decembrie n. 1860

„Amicul Școalei”, 1861, nr. 5 din 4.II.

220

Sibiu, 26 decembrie 1860

Sibiu, 26/12 [1]860

Frate Dimitrie !

Cu plăcere te înștiințez la prețuita scrisoare din 23, care o primii în minutul acesta, că de când veni Popazu¹ s-au schimbat tare lucrurile și s-au întors foaea. Deci, nimic nu ar fi mai mult de dorit decât ca bătrânul mitropolit să vină încoace. Eu aceasta am dorit de mult și doresc și acuma cu cei mai mulți de ai noștri. Despre articolul din Blaș am cerut de la d. Baritz deslușire și el a țintit tot într-acolo încontro țintează, precum îmi scrii, și tendința bătrânului numai nu a prea nimerit maniera, temându-se și de papistași să nu-l incolțiască.

Aseară avui multă vorbă cu bătrânul nostru și îmi mărturisi că se căește de cele ce au făcut, căci să fie știut despre Ș[uluț]u cele ce știe astăzi, nu le făcea.

Despre cele ce-mi scrii pentru subscripțiunea petițiunei noastre, noi nu primirăm nici o dojană, numai atâta auzirăm că cel nesubscris se face fôispan la Făgăraș². Ce să faci d-ta, nu știu, să te învăț, dar de vei răspunde ceva, să zici, după părerea mea, că D-ta, pe lângă aceea că ești angloiat ești totodată și român și tocmai în timpul acesta nu te poți tăia de cătră nația D-tale, care este atâta de părăsită din toate părțile etc.

Noi stăm toți în așteptare; nu știm ce va urma cu noi. La S[epsi] Sz[ent] György, după cum îmi scrisese Baritiu, au vrut să spânzure pe fostul pretor Kovács, apoi dau pajurile jos și pretorii să o fi luat la sănătoasa în Brașov. Cele ce-mi pomenește de Gazete ar fi bine; voi cerca dar de Prietenul de lângă Promenadă; mă

îndoiesc că va face ceva; el e descurajat. Ai citit ce calumnii pune pe noi O[st] D[eutsche] P[ort] și Aus[gburger Zeitung] ? Cum ne învinuesc cu Daco-România și cu Cuza ! Bată-i Dumnezeu, câte le mai scornesc asupra noastră !

Citit-ai scrisoarea anonimă din Viena către mitropolitul³ ? Ia-o [în] mână și o seamănă cu O[st] D[eutsche] P[ost] apoi vei vedea isvorul.

Eu nu pot împărtăși epistola d-tale din multe cauze bătrânului, dar îi voi spune ceva, ca când aș fi auzit de la altul.

De vei îndupleca pe mitropolitul să vină încoace, să mă înștiințezi mai nainte.

Fii sănătos și mai scrie-mi câte ceva, de vei avea ceva interesant.

Al D-tale frate

[Vasici]

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 267, f. 28-29.

¹ Ioan Popasu, în 1860 protopop al Brașovului I.

² Referire la Ioan Bran de Lemeni.

³ Vezi supra, doc. [Viena, 1-10 decembrie 1860].

221

Sibiu, 26 decembrie 1860

Sibiu, în 26 decembrie 1860

Frate Dimitrie !

Îți răspund pe față și într-una la stimatele-ți epistole din 19 și 24 ale lunii curgătoare.

Cu privire la cea dintâi: am primit și noi petițiunea dată de deputațiunea noastră la maiestate. Pe mine m-au împăcat de tot cuprinsul ei. Numai de-ar da Dumnezeu să se încoroneze cu rezultatul dorit.

La conferința din care Ț-au fost scris fratele Bran în privința fratelui nostru Angel nu luasem parte și așa aflai lucrul mai pe larg numai după ce primii scrisoarea ta din 16 îndreptată către dânsul. Ni s-au cetit epistola aceasta și eu voi vorbi despre ea puținel mai jos, unde îți răspund la scrisoarea din 24.

Pare-mi-se că proiectul pentru comiții supremi au dat de pedeci, pentru că despre denumirile lor nimic nu se mai sună. Nu cumva vor să ia lucrurile o altă direcțiune în urma circulariului ministrului Schmerling eșit în foile vieneze !?

Auctorul infernalului articol din „Allgemeine”, nr-ul 348 și 349 nu e strein, ci e – precum mi se spune de sigur – marele istoric săsesc, directorul gimnasiului din Sighișoara, Deutsch¹. I se va răspunde precum merită.

Acum vin la scrisoarea a doua: epistola ta din 16, îndreptată către episcopul au dat ansă la niște explicații neplăcute numai aceluia care nu au judecat lucrul mai de aproape. În mine nu au produs altă impresiune dureroasă, fără numai aceea că dece în Viena, unde s-au pus la sbiciulare scrisoarea fratelui Bran, s-au delăturat principiul cu care, precum mi se spune, au fost motivată scrisoarea aceea, ca adevărat să nu ocupe renegații posturile românilor și s-au luat persoana fratelui Anghel de obiect al discuțiunii, pentru că cât se constată cum că acesta e omul nostru, numai decît încetă toată vorba despre neaplicarea lui ca român; apoi că dece un lucru așa de bagatel să ne poată desfășia pe noi care atîta lipsă avem de o înțelegere cum se poate de strînsă și sinceră ? Mulțumită însă Tatălui ceresc că, precum văd, nu va avea lucrul acesta nici o urmare rea ! Nu te văeta, dar, ci fii voinic cum ai fost și pînă acum. Căpii noștri bisericești au să fie un suflet și un cuget în cauza națională, pentru că de nu, nu-i bine. Pentru aceea făcusem noi de ici, încă înainte de ținerea sinodului pașii cuvințioși ca să vie excelența sa mitropolitul încoace și să facem cu toți toate cele de lipsă pentru întemeierea nerăsturnavei înțelegeri între dînsul și excelența sa episcopul nostru. Strădania noastră rămasă nerealisată. Tu, poate, vei fi mai norocos, pentru aceea te rog și te jur pe tot ce ți-e mai scump să lucrezi din toate puterile ca să vie mitropolitul din Orăștie aici. Să fii convins că va avea primirea care o merită tot insul care asudă pentru noi. Vină și tu cu dînsul și ar fi bine dacă ai telegrafia lui Bariț ca să vie și dînsul pe zioa în care va sosi mitropolitul aici. Avem a ne înțelege despre multe, ba, despre toate și cuget că mai bun prilej nu ni se va da decît acela când ne vom vedea cu căpii noștri bisericești laolaltă în Sibiu.

Îți promit, la întîmplare când ne vei onora în persoană, vro cîteva împărtășiri tare interesante pe care nu le poci încrede hîrtiei.

Popasul ne-au descoperit energica purtare a venerîndului Bătrîn. Pe cei mai mulți ne îmbucură foarte tare pașii Bătrînului și deabia așteptăm ocasiunea ca să-i mulțămim cu căldură pentru dînșii.

Cum au primit excelența sa raportul Popasului nu-ți poci scrie, pentru că rareori mă aflu în pusețiune de a ști simțurile din curtea episcopescă și niciodată nu-mi vin la cunoștință ascunsele de acolo. Dece? Vină să-ți spui.

Te sărut frățeste, îți sărut copila, sărut mîna doamnei și rămâi al tău amic

[Iacob Bologa]

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 258, f. 11-13.

¹ Georg Teutsch

Braşov, 27 decembrie 1860

Braşov, 1860 dec. 27/15

Reverendissime domine !

Din cuprinsul mult stimatei domniei tale scrisori¹, prin care ai binevoit a mă provoca, în numele escellenţei sale, domnului mitropolit, ca să mă alătur şi eu la frumoasa deputaţiune naţională, condusă de es[celenţa] sa², puteam să închei că, deacă erai să-ţi câştigi deplina sănătate, aveai să călătoreşti şi domnia ta la Viena. Acum, că aflu mai de aproape despre rămânerea d-tale la Blaş, îmi iau voia, nu a răspunde la cea scrisoare, la care am apucat a răspunde îndată atunci părintelui mitropolit, ci a-ţi raporta despre unele lucruri a căror cunoaştere mai de aproape în ajunul catastrofelor care se apropie cred că sunt dator a vi-o mijloci. Poate fi că unele vă sunt cunoscute, eu însă presupun că nu.

Episcopul Şaguna s-a făcut flăcări pe articolul domniei tale³, sau mai bine dânsul a căutat pretextu de a se arăta mânios de perit. O mică coterie câtă i-a mai rămas, i-a secundat: „Iată uniăţii, ziseră ei, tot cu vechea lor stratagemă şi perfidie, cum vor să ne amăgească ca să trecem sub jugul Concordatului lor”. Aşa s-a născut articolul pe care-l veţi fi citit în „Telegrafu”⁴. Dacă acela nu a eşit mult mai aspru, meritul, pare-mi-se, este a d-lui Vasici⁵. La început se credea că sub firma Blaşului, am scris tot eu de la Zărneşti. Am primit îndată două scrisori, în care sunt rugat eu şi fratele Iacob⁶, ca p[entru] D-zeu, să încetăm nu cumva să mai publicăm aşa ceva, căci ruptura şi calamitatea naţională ar fi gata. Le-am răspuns cât se poate de aspru. Le-am adaos totodată că despreţuiesc şi înăscuta suspiciune a coteriei sibiene şi ticăloasa ei tactică de a căuta nod în papură. În zadar: oamenii îşi tem mitropolia mai anar decât un bărbat bătrân pe o nevastă frumoasă. Iată, deci, că cele luni numai cât au înscorţoşat puţin ranele vechi, nu le-a vindecat însă nicidecum şi credinţa mea este că, pe cât va fi episcopul Ş[aguna] în viaţă, de o apropiere sinceră, cordială, perpetuă nu mai poate fi vorba la nici o împregiurare. Aşa, rămâne numai ca noi uniţii, mai vârtos în acestea timpuri epocale, să ne silim a vindeca răul prin devotament, crutare, ignorare mută şi chiar oarecare sacrificiu din partea noastră, atât ca să depărtăm orice ocasiune de ruptură, cât şi ca să nu-i dăm pretextu de a se arunca iarăşi în oareşicare castre *străine*.

Escel. sa dn. mitropolit vă va descoperi poate despre un contact în care a venit cu episcopul Ş[aguna] din cauza lui G[heorgh]e Angiel⁷ şi a lui Io[an] Br[an]⁸, ca – nu ştiu competitori sau candidaţi – de consiliari la Viena. Abia cred însă că es. sa să fie aflat de furia în care a venit ep[iscopul] Ş[aguna] şi Io[an] Br[an] pentru răspunsul ce a dat es. sa, despre care lucru pe mine mă şi informară îndată de la Sibiu, cu acel adaos că acel satelit a şi împrăştiat vorba, cum că „mitropolitul ar cugeta să vâre preste tot numai unişti de ai săi”, vorbă ce s-a întins până aici, fără însă ca să prindă loc, pentru că prot[opopol] Io[an] P[opasu]⁹ şi ceilalţi doi

deputați, laudă pe mitropolitul nostru în gura mare și fără nici o sfială în toată privința. Adaogem că chiar românii din Sibiu – afară numai de vreo trei inși – condamnă din tot sufletul acele intrige ticăloase, cu atât mai vârtos că oficialii noștri de acolo apucaseră a-și da parola de onoare că nu vor alergera după ranguri, ci vor asculta de vocea și voia națiunii.

Iată un nou argument pentru cele ce-mi luai voia a reflecta mai sus. Am uitat să însemn că Ș[aguna] s-a și adresat către b[aronul] Kemény cu o epistolă ungurească plină de complimente p[entru] el și națiunea lui¹⁰ !

Așa stăm. Sângele ne colcăie la toți, ci ne mușcăm limba și ne tramitem condeiful răsbunării la o parte, pentru că prudența și *salus publica* ne demândă tăcere și răbdare. Sed lentu grado ad vindictum sui etc¹¹. Noi cei de aici suntem determinați a ne face că nu știm nimic, ca surdo-muții. Îi mai lăsăm ca să-și mai alerge caii pe un timp oarecare. Când voi afla că es. sa se va fi reîntors acasă, voi grăbi a-i scrie și de-a dreptul. Din toți deputații fratele Acsente¹² mai rămâne câteva săptămâni la Viena. Noi încă i-am trimis ceva bani de spese. Îmi iau îndrăzneala a reflecta că ați arăta către dânsul și mai vârtos către cauză o mare generositate dacă ați binevoi a-l ajuta și de acolo cu o mică colectă, măcar numai de 50 f.v.a., ca să-i aibă de drum, că el e om lipsit, precum știm cu toții. Acsente șiede: Nationalgasthof nr. 136, Leopold Str. 7. Noi i-am scris că ce ar avea să facă dânsul acolo. Mă tem însă că mai departe ca până la 10 ianuarie n. nu o va putea duce în Viena. Ci atâta încă e destul, deocamdată.

Ce vi se pare veți avea sinod diecesan ?! Prot[opopul] Pop Aug[ustin]¹³ a fost pe aici. Sibienii însă, crezând că vine în calitate de propagandist maghiar și papistaș, au telegrafiat și scris încoace, ca să se ferească de el ca de cel mai rău spion ! Sărmanul, s-a dus foarte desgustat de la Brașov.

Am onoare a fi și a rămâne cu cea mai distinsă stimă al domniei tale serv plecat

G. Bariț

P.S. Ați văzut în „Közlöny”, nr. 19 dec. etc. cum se rățoiește bietul Dim. Moga¹⁴ (Egy mezöségi román) în cestiunea uniunii, cum întrebue miseraverul argument cu Dragoș și cu dieta de la Debreczin !

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 48-40; publ. în *George Bariț și contemporanii săi*, X, București, 2003, p. 70-73..

¹ Scrisoarea, datată Blaj 4/16 noiembrie 1860, în *George Bariț și contemporanii săi*, IV, București, 1978, p. 332-333.

² Prima deputăție națională de după Diploma liberală condusă de mitropolitul Șuluțiu, a înaintat împăratului marele memoriu din 10 decembrie 1860.

³ Referire la corespondența lui T. Cipariu, Blaș, 4/16 noiembrie 1860, publicată în „Gazeta Transilvaniei”, nr. 52, 54, 55 din decembrie 1861.

⁴ Este vorba de articolul: *Îndemnul timpului*, în „Telegraful român”, VIII(1860), nr. 50 din 15 decembrie.

⁵ Paul Vasici.

⁶ Iacob Mureșan.

⁷ George Anghel (Angyal) (1807-1887), secretar, greco-catolic, la Cancelaria aulică din Viena între 1861-1868; în 1860, în timpul prezenței la Viena a primei delegații naționale românești conduse de Alexandru Sterca Șuluțiu, se vorbea despre numirea lui în funcția de consilier aulic, dat fiind faptul că tatăl lui a fost profesorul mitropolitului.

⁸ Ioan Bran de Lemeni (1811-1899), om politic român, participant la revoluție, funcționar superior, căpitan suprem al districtului Făgăraș între 1861 și 1866, apropiat al episcopului Șaguna care dorea, în 1860, numirea lui în funcția de consilier al Cancelariei aulice a Transilvaniei.

⁹ Ioan Popasu (1808-1889), protopop al Brașovului, episcop de Caransebeș între 1865 și 1889; în 1860 a făcut parte din delegația națională care a înaintat împăratului marele memoriu din 10 decembrie.

¹⁰ Scrisoarea adresată la 19 decembrie 1860 de Șaguna cancelarului Kemény, în care recomandă numirea lui I. Bran de Lemeni la Cancelarea: Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Șaguna, nr. 1452/1860.

¹¹ Mânia divină înaintază încet ...

¹² Axente Sever.

¹³ Augustin Pop (1817-1884), protopop al Albei Iulii, cleric cu vederi unioniste în conflict, atât cu fruntașii români locali, cât și cu forurile superioare din Blaj în perioada 1861-1865.

¹⁴ Dimitrie Moga (1812-1873), consilier al Guberniului Transilvaniei în perioada 1861-1867; om politic român cu vederi unioniste, colaborator, între 1860-1861, al ziarelor maghiare din Cluj.

223

Viena, 27 decembrie 1860

Viena, 27 decembrie 1860

Frate Ioane !

Abia vei fi căpătat a mână epistola mea, pre când, îndemnat pren unele noutăți ce mai avem și mai ales pren unele lucruri ce mi se încunoștientăse în epistola din urmă, de nou pun toate în cui și-ți mai mănjesc acestea șire următoare și înainte de toate, deși nu e locul și timpul disputelor, totuși nu trec a nu-mi face și eu ceva observațiuni asupra scrisoarei ce-mi trimiseși acum mai de curând și aceasta cu atâta mai tare căci sper cum că de voi fi norocos a vă descoperi ceva folositor, veți cumpăni și voi și veți urmări, iară de nu atunci încă veți vedea cel puțin ce medităm și noi pre aici și pre acestea tempore. Deci, iată, căutând la epistola-ți în frunte, te compățimesc ca pre un român și ca pre un amic ! Așa însă, ce să zicem multe căci lumea e a necasului, fie-ne dară de ajuns acelea ce suferim și să răbdăm până când n-avem încătrău. Mă doare de cele premise însă nu puțin mă întristă și cele următoare, unde o serie nefinită de miserii în cari gemeți mă surprinde necrezut și m-ar arunca la pământ decumva s-ar afla preste tot și chiar așa, ci mie [î]mi place încă a nutri aceia sperare cum că dacă voi vă aflați în așa desolată stare, doară nu se află așa toți românii, ma vin în tentațiune a crede cum că neci cu voi e lumea așa neagră, ori cel puțin poteți face să nu fie și iată isvoarele de

unde proced; încât pentru lumea scumpă, cred cum că e așa, însă pentru ce nu vă însoțiți mai mulți și vă transportați veșminte și călțiuni de aici, cari în adevăr î[s] scumpi, însă, precum văd nu chiar ca acolo, apoi cu bonătatea îi întrec pe ai voștri; asemenea și cu alte vestminte; apoi nu mai trebuiesc toate și atâtea tot într-un an și în fiecare an și posito că trebuiesc totuși nește spese puține causte penru scopuri cari ne condiționează existența în casuri extreme sau cel puțin aproape se prepar chiar cu delăturarea altora și așa aici nu e scusă și încă cu atât mai puțin cu cât că nu trebuie nu știu ce comisiune portată în sus și în jos, ci vă poteți repezi unul sau doi unde v-am fost zis și cine unde va fi cu scop pentru ca să aveți idee despre starea lucrurilor, nu fugând toți în jos, voi să o culegeți în sus. Apoi așa ceva totuși nu suie în nu știu ce era, încât suie. Precum am zis, acum e timpul să facem ce putem, pentru ca nucumva să ne vină a face când nu vom putea. Apoi dacă voi nu poteți joca pe gura satului, tot nu ar fi cu scop ca să vă lapedați cel puțin de chiemarea unor secundatori. Apoi cu cât că v-ați coîntelege cu lumea ca să umblați și voi cu ea, eu cred cum că nu ar fi o joacă pre gura satului ci numai a-l asecura în cele [ce] are de a face cel chiebat spre aceasta. Așa, vi-e de lipsă comunicarea cu lumea ! Mi-e naivă plânsoarea de defectul politice[i] ofic[i]ale. Nu te mira că te bag aici în Dogmatică, pentru că, preste altele și pe lângă altele, aceia-mi seacă capul. Auzi păcatele strămoșești, aداuse de ale voastre, o cășunară aceasta. Mă crede cum că aceasta, pentru că totuși nu cumpănea cu lumea a forma un Casino și în Blaș, unde apoi cu contribuțiuni comune chiar și de la studenți să fiți premunerați la tot feliul de jurnale mai însemante, unde adunându-vă voi și dând loc cel puțin și celor mai mari dintre studenți să fie urmărit și să urmăriți cursul lucrurilor și să vă fi câștigat idei și cunoștințe mai practice, iară nu tot teoretice căci zice ss. „spiritus vivificat littera occidit”. O pedecă grea zace, frate, în Blaș pentru că acolo, pre când d. Papflavi cu [cei] asemenea lui, se preumbla pren vârful Olimpului, dd. profesori [i]și astupă fața ca nucumva să moară zărindu-l, iară apoi bieții studenți dispar cu totul den lista rațiunalelor. Apoi iată urmările: neenergie, simplitate și frică; iată neresoluțiunea a cărei urme se arată în pracsă când câțiva peritori de foame vă amenință la atâta fleamătă, moarte și vă batjocoresc în leagănul vostru spărgând icoana metropolitului ! Au audacea aceasta nu e pedeapsa păcatului supranumit ? Apoi dacă voi, care ați trebui să cunoașteți lumea, vă aflați în stare de așa, atunci ce să facă bietul român de pe sate asupra cui cutează belele cu furie nemai hamată [sic] ? Așa vine: den p[r]ea marea năsuință de a-și susținea vaza, rămâne omul fără vază și produce în loc de oameni cu semțuri, creature cu sabia tot de-asupra capului; den esperiință vorbesc și pot adauge și propria; ci ce să faci; eu zic voi știți cum veți face, numai să știți că a sta fără semne de viață nu vi se șede, chiar penru venitoriul Gimnasiului. Au doară vă mai temeți, precum [i]mi scriși de Gimnasiu ? Săracă lume ! cine vă are grija acum de Gimnasii, când n-au ce-și ... capului cu altele săracii nemții în fuga lor iepurească ! Și mai dau și de cei ce se tem de ei ! Să știi că iară se vor întornând mai având o scânteie de sperare. Și ce se ține de domnii – ce-mi scriseși. Viribus unitis nimica ? Acelea totdeauna au ponderat mult !

Numai la voi să n-aibă nece un efect ? Apoi dacă nu, dacă d. Papf[alvi], pe voi ca profesori vă duce la prelegeri quod inauditur !!! Și voi urmați și chiar mai ascultați nescari cuvinte profanatoare de semțiul curat ! Atunci: „Cei ce poartă jugul și a trăi mai vor ...” Aici [i]mi vine a-mi face și eu notațiunea la aceia ce-mi zici despre beiușeni: e adevărat cum că aceia capătă câte 5 și 6 cente fl[orini] însă aceia plătesc quartir și cumpără costu nu la seminar ci afară. Apoi alta e a te porta în Ungaria și în Beiuş, alta în Tr[ansil]vania și în Blaș ! Așadară, să fim numai judecători drepti ! Ce zici mai încolo cum că ei se pot mișca mai liber decât voi, sub Erdeli și în gura ungurilor, nu mă pricep și mă minunez, ci numai adaug cum că acum a venit timpul când se mișcă toți liberi cari vreau și știu.

Acestea mi le-am scos din scrisoarea ta, frate, la cari mi-am adaos și eu părerile și mai lipsește ca după ce veți închina pe P[ap]f[alvi] celui mic pe C[ipariu], să cereți de la Ex. Sa cu vot unanim a-l depărta dintre voi și să vă alegeți pe tot anul câte un director dintre voi, pentru că așa e unde mai este vreo țară de lume mai vie și mai desmormită. Fără iată că mi se umplu papirul numai cu de acestea cari neci că-mi propusem a le mai aminti ! Ci să mă întorc și să mă apuc de ordul zilei și starea lucrurilor despre cari în epistola-ți den urmă dorești ceva înștiințări; știu cum că n-am lipsă a observa cum că ceva adopare definitivă nu am; cele însă ce s-au lipsit de mine iată-le. Ce ți-am scris în urmă, cum că împăratul s-a aruncat în brațele aristocrației e cert și mi-a spus și o gură de însemnătate a noastră. Așadară, de va reuși, cam știm ce e al nostru și a tuturor popoarelor. Această aristocrație, semțindu-se mare și tare, promise sustarea Monarhiei și ținerea Ungariei sub ea și pre acest cont tot năsuește în tot modul a smulge nouă și nouă concesiuni, cu cari, precum se vede, poporul magiar, preste toată încercarea aristocrației, va aduce 1848, pentru că plătirea dării – capul tuturor – acesta e pentru popor p[rinci]pala, pe când altele numai secundare. Apoi, plătirea ei nu se poate sub nece o condițiune împuțina, deoarece datoriile manine de stat strâng pre toți ca ferul. Ce poate urma decât să denege ungurii darea, precum știi că o făcură în toate părțile, iară împăratul să urgeze pentru ea și iată că stăm în [18]48; apoi se pot arunca nobili preste cap, carii acum se bucură de venit bun și deregătorii frumoase și de un venitor și mai plin de sperare. Iată dară că, vrând-nevrând iară ne aflăm în [18]48, cu ceva deschilinire însă deși nu mare. În aste giurstări apoi nu vi-e de lipsă comunicațiunea cu lumea afară de Blaș ? Au poate știi cu cine-ți vor dicta giurstările a face causă comună ? Cu atât mai tare cu cât badea luon ...I, n-aș crede să negleagă pescuitul în turbure. Deci așa stăm: trebuie desvoltată energie și seriozitate, lucrare cu bărbăție și sperare în venitor, dacă vom fi diligenți pentru că împărăția lui Dumnezeu e a celor silitori și cei silitori o vor apuca. Așadară, nu treacă zioa numai ca să vină noaptea !

Mai auzi însă și ceva nou, determinat, de pre la vetrele noastre aste nemțești. În astă seara, adecă 27 ..., venisăm cu Szilasi¹ de am gratulat lui V. Pop², referendumul, ori mai bine denumirea lui de referendar (Hofrath). Între altele mai multe venisă vorba și despre soartea venitoare a Tr[ansil]vaniei,

amăsurat dispozițiilor mai nalte, din cari se vede cum că, lăsând în vigoare cele trei naționalități, pre noi ne-o adauga de a patra, însă cu stricta încunajurare a numirei speciale. Se vede aceia de acolo că referendumari [i]s nenumiți 4 den 4 națiuni, adică un român: Pop, un sas: Roth, un secu: Kapacs și un ungur: Kozma, corciul asemenea, și între 4 secretari den 4 națiuni e unul Moldovan, consiliariul den Sabiu. Apoi iată așa stăm până acum în astă seară. Iară deminează, în 28, rămânem firmi în cele de aseară, căci, precum se vede din gazeta vieneză Wiener [Zeitung], carea acum o lesei, se accentuează ca să se facă destulu atât celor mai nainte îndreptățiți cât și celorlalți, eschiși până acum. Mai dă lui Kemeny ca cât mai curând să lucre pentru convocarea conferinței preliminare la Alba Iulia, unde să facă cum stă în Diploma de 20 în privire la Transilvania. Iară mie mi-a spus V. Pop cum că aici vor fi demuniți 40 membri, adică câte 10 den o națiune și aceștia vor consulta cele necesare și apoi păreri se vor așterne majestății care apoi va aproba pe care va voi ori va octroa însuși alta mai amăsurată scopului. Și așa pre veri ce cale se va pune basa dietei prime care va fi și va face basa pentru altele venitoare. Foispării, căpitării etc. pentru acum vor fi denumiți iară de aici, precum se vede după simetrie, fără dacă vom mai ajunge alte alegeri din partea poporului, atunci cam spuneți studenților să capaciteze pre ai lor de pre acasă să nu-și dea votul la străini ci la români, pentru că la den contră iară vor rămânea eschiși în scurt de la toate drepturile. Încât pentru Guberniu, tot cu această ordinațiune se așează iară în Cluș și Miko e gubernator. Consiliari guberniali au de a fi cari au mai fost, excepto de e mort careva ori prea bătrân; în tot casul au cei vechi a se respecta însă și celelalte naționalități au a fi considerate; prin urmare de un al patrulea român e sperare și acolo și sum convins că nu va fi alt V. Pop, fără ce să faci ? dacă alții despun cu noi ca cu copiii și noi punem mâinile în sân ? Încât pentru limbi, generală și dătătoare de ton nu e nece una ci până acum s[un]t asemenea și asemenea clasificate și în ordinațiunea împărâtească, cu toate că, precum se vede, numai provisoriu poate până la dietă. Vezi cât ar prinde de bine dacă am putea avea deputați după națiune ! Și de nu vom avea vae nobis, pentru că de nou vei vedea conjurațiunea celor 3. Apoi dacă nu te mântuie luon nu e scăpare nece acum, nece în ceia lume. Așadară, cam vezi cum stau trăsurile p[rinci]pale a lucrurilor ! Vezi până la care cifră a ajuns barometrul și apoi ai noștri. Aici cu tot ne fură, rămânând aici spre acel scop Axentie³ și mai venind aici alungatul preside de județ din Arad, Sima Popovici, despre care știți din Foaie. Și acesta este comentariul noutăților noastre; deci legeți-l și suspinați spre arșița soarelui și ajutoriul nostru de la ... că altă scăpare nu e, pentru că neactivitatea noastră nu ne va scoate den ghiarele timpului vechi. Fără totuși utamur praesenti caventus futurum, încât e permis și să facem să ne fie permis pentru că nu putem atârna și de la noi.

Deci, [i]mi închid scrisoarea rogându-te ca să saluți pre toți cunoscuții în numele meu și să le enarezi și lor minunile lumii nouă. Spune cu deschilinire

salutare m[ult] o[onoratului] d. Tarția iară pe tine sărutându-te rămân al tău amic.

Nota bene. Eu presupun cum că metropolitul a sosit acasă și că mi-ai les epistola transmisă prin Pompei, cavalerul Ex. Sale⁴. Asemenea [î]mi aduc amente de articlii den Gasetă. Aduceți-vă amente că nu e timpul acum de a arăta slăbiciunea înaintea lumii, când îi de a-ți câștiga ceva respect. Apoi discordia cu Ex. Sa o feriți acum ca focul. Închideți ochii pentru acum, căci de va mai fi lume va fi și temp; omnia suum habent tempus. Mergeți mai bine la Anul Nou și când va pleca la conferință la Alba Iulia la dânsul și-i cam înșirați meritele pentru beserică și națiune și apoi cam în entusiasm mai poteți înșira și cele de lipsă că va asculta și încă el va începe una și alta; din esperiință vorbesc⁵.

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 274, f. 29-30.

¹ Grigore Silași (1836-1897), teolog greco-catolic la Viena, viitorul titular al catedrei de limba română de la Universitatea din Cluj.

² Vasile Ladislau Pop (1819-1875), în 1860 funcționar superior la Viena, viitorul vicepreședinte al Guberniului și președinte al Astrei (1868-1875).

³ Axente Sever Ioan (1821-1906), membru al delegației naționale române de la Viena din 1860.

⁴ Cameristul mitropolitului Șuluțiu.

⁵ Pe verso însemnarea lui I.M. Moldovan: „Bob, 27/12 1860, Viena”.

224

Sibiu, 29 decembrie 1860

Báró Kemény Ferenc Ö Excellentiájának
Szebenben, decemb[er] 29-én 1860.

Mielőtt Excellentiád 23-i decemberi igen tisztelt rendei-re felelnék, bátor vagyok előlegesen azt a kérést tenni, miszerint Excellentiád méltóztatna arról meggyőződve lenni, hogy én írásom tárgyát csakis az időnk és hazánk valódi parancsa természetes kifolyásából merítem és azáltal egy hűséges szolgálatot Excellentiád nehéz állása és feladata iránt bebizonyítani kívánok, ennél fogva kárhoztatás még akkor sem érhet el, ha az igazságot itt s amott szembetűnőbb színekkel lefesteném is.

Ezen elvből indulva, kénytelen vagyok megvallani, miszerint Excellentiádnak fentisztelt rendeiből azon nézet melynek nyomán „a négy nemzetek és négy vallások tekintetéből négy udvari konsiliariusi hely betöltésére legfelsőbb helyre ajánlat tétetett és ezért Excellentiád az udvari

Konsiliariusságra nézve híveimre tekintettel nem lehetett”, semmiképpen ki nem elégíthet, mert az sem az alkotmánynak, sem pedig annak élete kifolyásából, annál kevesebbet a haza eddigelő politikai életéből következ[et]hető, de sőt sérti az alkotmánynak főrészét, a jogegyenlőséget, amire csakis a kormány biztonsággal építheti rendeleteit, másképpen az alkotmány és a kormány és a haza között meg nem alapíthatatik a rend és a csend. Fájdalom, de kénytelen vagyok kimondani: hogy ha az első kormányi rendelet úgy fog életbe lépni amint Excellentiád velem azt közölni kegyeskedett, akkor az első kormányi intézet az alkotmánynak és a hazának meg nem felel, mert a kormányi rendelet csakis a négy vallást venné tekintetbe, holott az alkotmány az ötödiknek is úgy megadja a jogegyenlőséget, mint azon négy tekintetbe vett vallásoknak.

Én ezen nyilatkozattal nemcsak semmi féltékenységet sem akarok azon négy vallások iránt mutatni, kiknek hívei az udvari Konsiliariusságot megkapják, sőt gratulálok nekik, hogy nem érte egyiket vagy másikat közülük a balsors, amely oly súlyosan hat az én vallásomra és azért hiszem, miszerint a fehérvári, vagy országos gyűlésnél, de még a sajtónál is, ha kérdésbe jönne a kormánynak fentebbi nézete, úgy a respektált négy vallások híveinek, mint a sajtónak is pártfogására számíthatok, főleg ha értésükre lesz, hogy és Ekkleziámra nézve egy harmad részit Erdély egész népességének képviselem, hogy én egy vallást sem sértek, hanem azt kívánom, hogy az én vallásomat se sértse senki és hogy adja meg a kormány a vallásomnak az alkotmány azon jótékonyágát amellyel részesíti a többi vallásokat is. Én a kormánynak fentebbi nézetével azért se tudok kibékülni, mivel az udvari tanácsnokok négy száma nem oly közös tanácskozás után alapít[et]t meg, melyben mind a vallások képviselői részesültek volna, amint egy alkotmány feltételez; ennél fogva multhatatlanul szükségesnek találom Excellentiádat alázatosan megkérni, miszerint kegyeskedjen a négy udvari tanácsnokok mellé még egy ötödiket híveim részéről Ő Felségének ajánlatba hozni és ezáltal biztosítani azt a szerencsés és régen óhajtott esetet, hogy az első legfelsőbb kinevezések a haza minden lakosainak közörömére és megelégedésére lesznek és a tizenkét évi súlyos fájdalmakat és politikai sebeket meggyógyítani és vidámságot a búsuló polgároknak szerezni és a nemzeteknek eddigi mostoha egymás közötti elhidegüléseket hazafiúi barátságra és szeretetre felmelegíteni képesek, mert csak így fog telyesülhetni Excellentiádnak igen tisztelt rendeiből az a nagyszerű kívánsága, hogy a különböző nemzetiségek egymást, tulajdon érdekeiket és a haza javát megértve, egymással barátságos kezeket fognak !

Ha Excellentiádnak lehetetlen volna általam ajánlatba hozott ötödik udvari tanácsnokért Ő Felségének egy felterjesztést tenni, kérem engemet arról tudósítani és én azt megteendém mint főpásztor, hogy az első legfelsőbb kinevezések Erdély népessége harmadát gyászba ne borítsák.

Ami a Kancelláriánál betöltendő koncepstai és más írnyi hivatalokra képes egyénekről általam teendő ajánlatot, amint Excellentiád kegyeskedett nekem

megírní, érdeklí, eztet tüstént megteszem, mihelyt Excellentiád tudatni fog ha vajon secretariusnak az udvari Kancellariánál híveim részéről hozzák vagy sem egyet vagy mást ajánlatba ? [...]¹

[Traducere:]

Exceleñței sale baronului Kemény Ferenc

Înainte de a răspunde prea stimatelor rânduri din 23 decembrie ale Exceleñței voastre, îmi permit să solicit în prealabil ca Exceleñța voastră să fiți încredințat că obiectul înscrisului meu îl iau numai din decurgerea firească a imperativelor firești ale timpului nostru și țării noastre și prin aceasta doresc să dau dovadă unui devotat serviciu față de dificila funcție și misiune ale Exceleñței voastre; de aceea, nu mă poate ajunge vreo osândă, nici chiar de aș zugrăvi adevărul, ici și acolo, în culori mai bătătoare la ochi.

Pornind de la acest principiu, sunt nevoit să mărturisesc că opinia din prea onoratele rânduri ale Exceleñței voastre, datorită căreia „i s-au făcut preaînaltului for propuneri pentru completarea a patru locuri de consilieri aulici, având în vedere cele patru națiuni și religii și, de aceea, Exceleñța voastră nu i-ați putut avea în vedere, pentru consiliul aulic, pe credincioșii mei”, cu nici un chip nu mă poate satisface, fiindcă aceasta nu poate rezulta nici din constituție, și nici din cursul vieții acesteia și cu atât mai puțin din viața politică de până acum a țării, ci mai mult chiar, lezează partea de căpetenie a constituției, numai și numai pe care își poate dura guvernul în siguranță dispozițiile sale, altfel nu se pot întemeia ordinea și liniștea între constituție și guvern și țară. Durere, dar sunt nevoit să spun: dacă prima dispoziție guvernamentală va intra în vigoare după cum ați binevoit Exceleñța voastră să-mi comunicați, atunci prima instituție guvernamentală nu corespunde constituției și țării, fiindcă decizia guvernamentală ar avea în vedere numai patru religii, pe când constituția așa îi conferă egalitatea în drepturi și celei de-a cincea, ca și celor patru religii avute în vedere.

Cu această declarație a mea eu nu numai că nu vreau să arăt nici o gelozie față de acele patru religii ai căror credincioși vor primi consiliariatul aulic, ci îi felicit chiar, că nu i-a lovit pe unul-altul dintre ei soarta nefericită care acționează atât de nepăsător asupra religiei mele și de aceea cred că în adunarea de la Alba [Iulia], dar și în presă chiar, dacă ar veni în discuție opinia de mai sus a guvernului, voi putea conta pe sprijinul atât al credincioșilor respectatelor patru religii, cât și al presei, mai cu seamă dacă se va fi priceput că eu reprezint, în privința ecleziei mele, a treia parte a populației întregii Transilvanii, că eu nu lezez nici o religie, ci doresc ca nici religia mea să nu o lezeze nimeni și ca guvernul să acorde religiei mele acea binefacere a constituției din care împărtășește și celelalte religii. Cu opinia de mai sus a guvernului, eu nu mă pot împăca și de aceea, deoarece numărul de patru al consilierilor aulici nu s-a stabilit după o dezbatere comună, la care să fi

participat toți reprezentanții religiilor, așa cum condiționează o constituție; de aceea găesc ca imperios necesar să vă rog cu smerenie, Excelența voastră, să binevoiți a propune Majestății Sale, alături de cei patru consilieri aulici, și un al cincilea, din partea credincioșilor mei și să asigurați, prin aceasta, fericitul și de demult doritul caz, că primele preaînalte numiri vor fi spre obșteasca bucurie și spre satisfacția tuturor locuitorilor țării și capabile să vindece grelele suferințe și răni politice de doisprezece ani și să aducă bucurie cetățenilor mârniți și vitrega răceală reciprocă dintre națiuni să o încălzească până la patriotică prietenie și dragoste, pentru că numai așa se va putea împlini marea dorință din preastimatele rânduri ale Excelenței voastre, ca diversele naționalități, înțelegându-se una pe alta, înțelegând interesele proprii și binele țării, să-și dea mâinile prietenește una alteia !

Dacă Excelenței voastre i-ar fi cu neputință să-i facă Majestății Sale o expunere pentru al cincilea consilier aulic propus de mine, vă rog să mă înștiințați de aceasta și o voi face eu ca înalt păstor, pentru ca primele preaînalte numiri să nu îndolieze o treime a populației Transilvaniei.

În ceea ce privește recomandarea de persoane capabile pentru concepiști și alte funcții de ocupat la Cancelarie, așa cum Excelența voastră ați binevoit să-mi scrieți, aceasta o voi face imediat de îndată ce Excelența voastră mă veți încunoștința dacă să propun oare sau nu pe unul sau altul dintre credincioșii mei, ca secretar la Cancelaria aulică ? [...]

Concept. Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Andrei Șaguna, doc. 1456/1860.

¹ Lipsește sfârșitul adresei.

225

Apoldul de Jos, 29 decembrie 1860

Preaonorate domnule !

Noi suntem prea mici și prea puțini de a putea afla cuvinte spre a vă așterne mulțumirea pentru zelul ce l-ați desvoltat domnia voastră în „Gazeta” noastră de la Brașov, pentru apărarea intereselor și dreptului nostru național.

Primiți, așadar, de la noi mulțumirea cea mai adâncă cu acea rugare ca și de aici înainte să lucrați și să pășiți în numele nostru ori și unde s-ar tracta despre noi.

Ai domniei voastre frați și servi
Apoldul de Jos, în 29 decembrie 1860.

[Urmează 11 semnături]

Viena, 30 decembrie 1860

51 pres 861

Euer Excellenz !

Die bevorstehende Neugestaltung der Verwaltungsverhältnisse Siebenbürgens - macht es auf den gewesenen Grenzen des bestanden 2ten Romanen Grenz Infanterie Regiments zum Pflicht - für ihre Zukunft bedacht zu sein.

Da der Zustand von 1847 in der Landeseintheilung maßgebend sein dürfte, und der erwähnte Bezirk daher - nach den inzwischen geänderten Verhältnissen neuen Bestimmungen unterliegen müßte, würden Euer Excellenz in Just-stellung des Organismus des bestanden Regimentsbezirks Schwierigkeiten begegnen, die vorsonderlich der dortigen Bevölkerung nachtheilig wären; Um dieser zu vorzukommen, erlaubt sich die ehrerbiethigst gefertigte Deputation die Gelegenheit zu benützen - mit der - der Allenhöchsten Gnade S[eine]r kais[erlichen] königl[ichen] apostolischen Majestät bereits unterlegten Bitte um Reglung der Fonds - u[nd] Besitzangelegenheiten, auch noch sich an das Wohlwollen Eurer Exzellenz in Bezug auf die künftige politische Stellung des mehrerwähnten Bezirkes zu wenden.

Sie glaubt dieses um so erfolgreicher wagen zu können, als es eine geschichtliche Thatsache ist, daß die Grenzen seit fast einem Jahrhunderte zusammengehörten, und hiedurch ihre Besitz-Fonds-kirchlichen-Schulen und sonstigen Angelegenheiten derart in einander verschmolzen sind, daß durch eine Zerstücklung dieses Gebiets nicht nur wesentliche Hindernisse in der Administration, sondern unberechenbare Nachtheile für die Bevölkerung erwachsen müßten; Auch würde durch die Erhaltung der Autonomie des gewesenen Regimentsbezirks keinerlei fremdes Recht beeinträchtigt werden, indem dieser Bezirk keine gemischte Nationalität in sich faßt.

Wir erlauben uns daher im Namen der 44. Gemeinden des bestanden 2ten Romanen 17ten Grenz Regiments die ehrfurchtvolle Bitte zu unterbreiten, wienach in Berücksichtigung der Umstände - Euer Excellenz geruhen wollen, dem

mehrerwähnten Bezirk die Bildung eines selbstständigen Distrikts unter der Verwaltung eines Oberkapitäns huldvollst zuerkannt werden möge.

Wien, 30 Dezember 1860

Georg Lika, Hauptmann in Pension

Basil Nascu, Hauptschullehrer

Johan Purceillé, Hauptm[ann] in Pension

Ioachim Muresianu, Directions-Adjunct des Pester Handelsgerichtes¹.

M.O.L. D-228, 1861-51.

¹ George Lica, Vasile Naşcu. Ioan Purceilă şi Ioachim Mureşanu.

227

Viena, 30 decembrie 1860

Az Erdélyi Udvari Kancellaria ideiglenes Elnökétől Nagyméltoságu Érsek Úr!

Méltóztatván ő császári királyi Apostoli Felsége idei december 27° 4189 szám alatt költ, és a hivatalos újság lap útján is közze tett legfensőbb határozványánál fogva, az Erdélyi Országgyűlés tájékozása, és a legfelsőbb kéziratban meghatározott szükséghez képest szervezete végett, Karoly-Fejérvarra összehivandó előleges tanácskozás tagjait negyven számra megállapítani, s azon tagot közt Nagyméltóságodat a Román Nemzet részéről kinevezni, e legfelsőbb kegyelmes kinevezést olly hozzáadással tudatom Nagyméltóságoddal, hogy idei október 20-ki legfensőbb kéziratnál fogva ez előleges tanácskozmány vezényletével, s annak napja kitűzésével megbiztatván, én a fennebbi tanácskozás napjául 1861-ik év február hó 11-két jelelem ki, mellyre Nagyméltóságodat tisztelettel ezennel meghivom.

Bécsben, december 30^{án} 1860

Nagyméltóságodnak

Alazatos szolgálja
b. Kemény Ferenc

[traducere]

Din partea preşedintelui provizoriu al cancelariei aulice ardeleni
Prea mărite domn vicar !

Majestatea sa imperială, regală, apostolică în înaltul său ordin emis în 27 decembrie anul curent şi publicat şi pe calea ziarului oficial – în vederea constituirii

dietei din Ardeal și organizării necesare prevăzute în documentul superior, stabilește numărul membrilor consfătuirii prealabile convocată la Alba Iulia la 40 și vă desemnează pe dvs. ca membru din partea națiunii române; vă aduc la cunoștință această desemnare superioară cu acea adăugare că în înalta dispoziție din 20 oct. anul curent eu am fost însărcinat cu conducerea consfătuirii prealabile, la fel și cu fixarea datei respective; eu am fixat data consfătuirii sus-menționate pentru 11 februarie 1861, [consfătuire] la care am onoarea să vă invit cu această ocazie.

Viena, 30 decembrie 1860

Al prea măriei tale

Serv umil

b. Kemény Ferenc

Original. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1861-123.

228

Viena, 30 decembrie 1860

Provocare !

Cultura e paladiul existenței națiunilor. Poate să se stingă un popor avântat și la cel mai înalt grad al civilizației, dară spiritul lui va trăi în cultura și literatura sa. Au unde sunt azi romanii și grecii ? Gloria lor câștigată în câmpul luptelor a perit ca bulbucul care se ivește pe fața cristalină a râului, laurul care a încins fruntea lor s-a veștejit ca floarea câmpului. Însă spiritul lor viețuiește și azi în opurile mărețe pe care le-au lăsat posterității și înaintea cărora cu amirare-și pleacă capul lumea întreagă.

Însă fundamentul pe care are a se basa cultura mai înaltă e educațiunea și instrucțiunea populară. Aceasta e una din cele mai sante cauze, e unica garanție a *fericirii familiilor și a bunăstării tuturor, o condițiunea sine qua non a mărimii și gloriei națiunilor*. Pentru aceea nu aflăm nici un popor în care știindu-se dorul de un viitor fericit să nu fi încordat toate puterile, să nu fi întrebuițat toate canalele spre provocarea și arădicarea educațiunei populare. Și cu tot dreptul !

Căci, precum e adevărat că omul e cea mai nobilă creatură a lui D-zeu, regele naturei așa e nerăsturnaver că el fără educațiune și instrucțiune morală religioasă trece de ființa cea mai miseraveră, devine victima patimilor neînfrânate, viciul și blăstămul societății omenești. Numai prin educațiunea bună se efeptuește desvoltarea și perfecționarea armonică a facultăților spirituale și corporale în direcția morală, se cultivă mintea, se nobilează anima. În ceea se sădește știința, în aceasta frica lui Dumnezeu, se nutresc simțiamintele bune, se stârpesc morburile

morale și propensiunile păcătoase și ruinatoare. Pe scurt, prin educațiunea bună se forma omul cetățian bun, naționalist adevărat și cristian folositor. Adică i se esoperă fericirea atât pământească, cât și cea după mormânt.

Drept aceea, un popor care nu se desbracă din brațele letargiei ucigătoare care nu nisuieste din toate puterile a intra în santuariul culturei, un atare se poartă cu indiferentism și nepăsare condamnândă către viitorul său, comite păcat în contra lui D-zeu care l-a provăzuit cu puteri spirituale atât de frumoase și el se negrijește a le desvolta !

Aruncând în direcțiunea aceasta o ochire serioasă asupra națiunei noastre nu putem a nu ne manifesta bucuria carea ne cuprinde anima flăcărândă de simț național când vedem că națiunea română carea avuse atâte zile triste în trecut, azi ajunse un timp mai favorint și poate căuta cu siguranță la vinitoriul său. Așa e ! Națiunea noastră a devenit la cunoștința de sine, s-a deșteptat în ea ideea maiestăței naționale și-a cunoscut rămasul său de popoarele culte și ca să se poată ajunge a început a produce cu pași gigantești către meta acea sântă, unde țintesc sute de națiuni, către meta (ținta) înfloririi și culturei naționale. Nu trebuie să spun căci știe tot românul, unde am stat d.e. în privința școalelor populare înainte cu 12 ani. Laudă Domnului sânt, mulțiamită înaltului Imperator, mulțiamită bărbaților noștri înfrumusețați cu zel apostolic că ceața deasă începu a peri și națiunea a înflori.

O lipsă mare aveam încă ca marșia [!] noastră în astă direcțiune să fie cu atât mai sigură. Lipsa aceasta o simțea tot naționalistu care dorea desvoltarea și fericirea acelu popor și aceasta era lipsa unui organ pedagogic național. Și iacă ! După ce atâta însetăm, ce atâta doria, aceea în fine se împlini și literatura noastră pedagogică are azi organul său de specialitate !

Până acum stete învățătorul isolat, n-a putut să cunoască mișcările cari se iveau pe câmpul instrucțiunei școlare, n-a avut de unde să-și procure nutriment spiritual, au fost departe de dânsul mâinile amicale care să-l fi ajutat în împlinirea chiamărei sale. Foaia aceasta însă, dacă dealmintrea și noi ne vom împlini cu toții datoria, sprijinind-o din toate părți cu articuli de corespondință și abonațiuni, va fi pentru învățătorii noștri un magazin avut, în care se va depune cel mai prețios și nutritor tesaur prin a cărui întrebuințare-și va putea stămpăra învățătorul setea de știință și se va putea elupta la treapta culturei recerute de spiritul presintelui.

Scopul acestui organ e sânt și măreț, e fericitarea națiunei prin educațiune și instrucțiune, e cultura ! Drept aceea, venerabili preoți, căror v-a concreziut providința divină conducerea acestui popor către carii a zis Salvatoriul nostru: „vos estis lux mundi” și iară: „lucet lux vestra”, preaonorați d. profesori și onorabili învățători căror vă sunt concreziute vlăstarele scumpei națiuni pășiți acum înainte cu facla învățăturei voastre pe terenul acesta de unde puteți a influința mai mult ca în oricare alt mod, schimbați-vă ideile, arătați pedecela educațiunei populare și desemnați mediele [!] prin cari acele s-ar putea delătura. Și noi carii predestinați după propusul lui D-zeu ne preparăm de a fi odinioară conducătorii poporului nostru, vom concurge, deși cu puteri necumpensavere, dară cu voia determinată. Să

facem toți, încât ne iartă puterile. Quantum potes tantum aude ! Și atunci putem apoi nutri speranța dulce că vom avea și noi cu timpul bărbați atâți de câți avem trebuință, spre a putea figura de națiune cultă și ca atare spre a ne putea bucura de fericirea aceea de care atât a însetat strămoșii noștri și mai însetăm încă și noi până astăzi !

Domnul puterilor să binecuvinte toate lucrările noastre !

Iustin Popfiiu (Pappfy)

Viena, 30 dec. 1860

“Amicul Școalei”, 1861, nr. 1 din 7 ianuarie, p. 2-3.

229

Năpradea, 31 decembrie 1860

Ilustrissime doamne episcoape și preagrațioase al meu doamne părinte și patroane !

Petițiunile din una parte a Silvaniei adresate maiestății sale c.r. apostolice, împreună cu declarațiunile protocolare și cu plenipotențele reprezentanților comunali, carii în numele comunelor au subscris acele reprezentațiuni, aici sub %, în 29 fr[uste] orig.¹, cu profundă reverință alăturate, pe lângă aceea umilită și fiască rugămintă, îndrănesc a le subșterne ilustrității voastre episcopești ca, după îndătinatul zel național de carele prin pronia dumnezeiască fiind conduși întru înaintarea binelui sănții mamei beserice și a națiunei noastre, v-ați făcut strălucitul nume nemuritor în animele tuturor românilor și neșters din paginile istoriei naționale, să vă îndurați – decumva se va afla cu cale - preagrațios a le subșterne prin unii bărbați ai națiunei române care se află în Viena la preaînaltul tron al maiestății sale c.r. apostolice.

Care așternându-le, espertelor, pregrațioase părinteștii afecțiuni recomandat, cu profundă reverință fiască rămân ilustrității voastre episcopale cel mai umilit fiu.

În Năpradea², 1860, decemvrie 31 c.n.

Georgiu Stanciu, administratorele
protopopiatului Noțigului³

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Ep. gr.-cat., Gherla, 1861-49.

¹ Nu s-au păstrat în arhiva episcopiei Gherlei anexele menționate.

² Sat, comună, jud. Sălaj.

³ Sat, com. Sălățig, jud. Sălaj.

Lechința, 31 decembrie 1860

La înaltul congres național în Sibiu

Fiindcă subscrisul a primit provocățiunea, resp[ectiv], invitațiunea de a interveni la congresul național din 1 ianuar 1861 s.v. numai astăzi, adică în 31 decembrie 1860, de aceea spre cea mai mare a lui întristare nu poate să ia parte la istă adunare, în adevăr interesantă și momentoasă și chiar pentru asta nu poate a nu-și manifesta dorințele sale următoare, cu acea rogare sinceră și umilită, ca să binevoiască înaltul congres național a reflecta asupra acelora, având înaintea ochilor că acelea purced din simțiu curat național și pofta arzândă de a folosi scumpei noastre națiuni și patrii.

1. Mai înainte de toate vin a ruga pe atotputernicul D-zeu să se îndure a tramine peste toți membrii congresului național darul S-tului spirit ca cu ajutorul aceluia să poată lucra toate și numai acelea ce sunt spre adevăratul bine folos și prosperitate a comunei noastre maice dulce, a națiunei.

2. Cu privire la faptele adevărite prin istorie ergo adevărato propria voluntate desteram dautes, universitas romanorum et hungarorum – să se impună la membrii comisiunei adunânde în Alba Iulia¹ sub presiuniul președintelui cancelariei de curte² spre fixarea modalității compunerii dietei constituantă a țării, ca să lucreze din toate puterile într-acolo ca dieta constituantă să se compună după dreptate și necidecum după voia exclusivă și nouă stricăcioasă a maghiarilor sau a sașilor; așadară ca în acea dietă să fie reprezentate adevăratele interese ale românilor adică limba, naționalitatea, apoi contribuțiunea de sânge (prin darea de soldați) și de pământ saltem [sic] prin 1/3 parte de deputați (adevărați români și nu renegați) cu privire la suma totală a deputaților dietali, cu vot curiat et veto ca până la 1848.

3. Uniunea Tr[ansilvaniei] cu Ungaria, la care românii ca națiune neciodată s-a învoit legalmente, să se dechiare din nou de nulă, până atunci când ista chestiune de viață va fi desbătută și otărâtă de către dieta țării, compusă în înțelesul punct meu a 2, adică după dreptate.

4. Deputații la dieta constituantă să se aleagă în cercurile de astăzi, ori însă se va face alegerea în cercurile de azi, ori în comitatele vechi, comitetul adunător de voturi să fie compus de bărbați adevărați români (nu renegați) cari să bucure de încrederea națiunei.

5. Tot așa să fie compus comitetul adunător de voturi și la adunările marcale pentru restaurațiunea oficiatelor comitatense.

6. Numai dreptul activ de alegere să fie legat de un cens, însă cât se poate de mic p.e. 5 fr. iară dreptul pasiv de alegere, adecă dreptul de a putea fi ales de deputat ori amplotiat, să nu fie legat de nici un cens, cu atât mai puțin de locu ori cualitatea alesului p.e. ca să nu fi fost amplotiat sub sistema de centralisațiune, căci altfel românii nu pot de fel ajunge în fapta aceea ce li s-a dat pe hârtie.

7. Atât alegerea de deputați cât și aceea de amplotiați să se facă pe temeiul unei candidațiuni, făcând la adunările resp[onsabile] marcale de către episcopii noștri români, cari însă vor avea a cadida numai pe acei bărbați români, carii vor fi lor recomandați de cătră uni[versitatea] congresul național.

8. Limba parlamentară și a protocoalelor dietei să fie aceia pe care și-o va staveri sieși dieta însăși, prin pluritatea voturilor, asemenea și limba oficioasă și de corespondență în sus și în jos în comitate să fie aceia pe care și-o va fixa sieși comitatul în adunarea legală marcală, iară limba oficioasă a guberniului provincial să fie română și maghiară, după limba exhibitelor.

9. Oficialii comitatensi să fie astfel salarisați cât să poată duce o viață independentă și onorifică și saltem [sic] amplotiații de justiție să fie aleși pe viață și inamovibili.

10. Comitatele și comunele să-și aibă numirea sa națională, adecă în limba poporului locuitor într-insele și preponderente cu numărul; tot așa să se întâmple și cu tăblile de prin capetele comunelor.

11. Ambe clerurile naționale române să-și administreze averea și veniturile sale, neatârnat de ver ce influință din partea statului.

12. Clerul curat și școalele de ambe confesiuni române să fie dotate din casa statului, asemenea ca celea ale altor confesiuni și națiuni din țiară, iară dacă careva școală sau parohie de altă confesiune din țiară e dotată din vreun fond comunal la care a contribuit și români, atunci din acela să se doteze și școala și preotul comunei român, în măsura contribuțiunei din partea românilor.

13. În[altul] congres să îngrijească ca toate agendele și deliberările aceluia să se tipărească și să ajungă la cunoștința fiecărui patriot, iară per excellentiam a inteligenței.

Rațiunea și motivarea fiecărui punct – ce altmintrea pentru românii cei buni și adevărați îi și superfluă, debue să rămână pentru scurtimea timpului.

Lechința (Lechintz³) 31/12 s.v. 1860.

Ioan Maniu
protopop

Original. B.A.R., București, Mss. rom. 973, f. 45-48.

¹ Conferința regnicolară de la Alba-Iulia – 11-12 februarie 1861 – la care au participat 24 delegați maghiari, 8 români și 8 sași.

² Baronul Kemény Ferenc.

³ Sat, com., jud. Bistrița-Năsăud.

Dobra, decembrie 1860

Mult onoratului și stimatului domn George Barițiu !
în Zărnești

Între bărbații națiunii române, onorat domnia ta ești acela căruia națiunea este datoră cu cea mai nemărginită stimă și încredere.

Socotim de prisos a enumera meritele onorat domniei tale, cu respect la progresul națiunii noastre, acestea le știe românimea întreagă, ci noi ne mărginim numai a-ți mulțumi pentru neobositele osteneli în direcțiunea aceasta, în timp de 22 ani și îți admirăm curajul demn de romanu[l] antic în apărarea sfintei noastre cauze.

Împlinind numai o frățască datorință cu exprimarea acestor sentimente – cutezăm totodată a te ruga – ca și de acum înainte să binevoiești a ne apăra naționalitatea și interesele noastre române, nu numai pe calea literară, ci și conferind cu autoritățile patriei – apoi știind cauza noastră apărată și purtată de domnia ta, împreună cu căpeteniile noastre bisericesti, sperăm la un dorit rezultat.

Asigurându-te, domnule, de frățesca noastră iubire și stimă, suntem și vom rămâne sub toate jurstările a[i] onorat domniei tale ascultători și stimători.

Dobra, în decembrie 1861

Urmează semnături în numele comunelor:

Dobra¹, Roșcani², Mihăești³, Săliște⁴, Panciu⁵, Lăpugiu de sus⁶, Lăpugiu de Jos⁷, Tuei⁸, Ohaba⁹, Nasta¹⁰, Bălșești¹¹, Gura Dobra¹², Albucia¹³, Strețea¹⁴, Lăseu¹⁵, Tisa¹⁶, Costești¹⁷, Holdea¹⁸, Grind¹⁹, Brănișca²⁰, Lăpușnic²¹, Răduleni²², Făgețel²³.

Original. A.N.D.J., Cluj, F. George Bariț, nr. 377.

* Pe verso însemnarea lui Bariț: Dobra în dec. 1860, adresă de mulțumită.

¹ Dobra, comună, jud. Hunedoara.

² Roșcani, sat, com. Dobra, jud. Hunedoara.

³ Mihăiești, sat, com. Dobra, jud. Hunedoara.

⁴ Săliște, sat, com. Băița, jud. Hunedoara.

⁵ Panc, sat, com. Dobra, jud. Hunedoara.

⁶ Lăpugiu de Jos, comună, jud. Hunedoara.

⁷ Lăpugiu de Sus, comună, jud. Hunedoara.

⁸ Teiu, sat, com. Lăpugiu de Jos, jud. Hunedoara.

⁹ Ohaba, sat, com. Lăpugiu de Jos, jud. Hunedoara.

¹⁰ Neidentificat; probabil dispărut sau contopit.

¹¹ Bălșești, sau Gălșești, sat contopit cu Gura Dobrii, azi com. Dobra, jud. Hunedoara.

¹² Gura Dobrii, contopit cu com. Dobra, jud. Hunedoara.

¹³ Neidentificat; probabil dispărut sau contopit.

¹⁴ Strețea, sat, com. Dobra, jud. Hunedoara.

¹⁵ Lăsău, sat, com. Lăpugiu de Jos, jud. Hunedoara.

¹⁶ Tisa, sat, com. Burjuc, jud. Hunedoara.

- ¹⁷ Costești, sat, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara.
¹⁸ Holdea, sat, com. Lăpugiu de Jos, jud. Hunedoara.
¹⁹ Gring, sat, com. Lăpugiu de Jos, jud. Hunedoara.
²⁰ Brănișca, comună, jud. Hunedoara.
²¹ Lăpușnic, sat, com. Dobra, jud. Hunedoara.
²² Probabil Rădulești, sat, com. Dobra, jud. Hunedoara.
²³ Făgețel, sat, com. Dobra, jud. Hunedoara.

Crasna, decembrie 1860

Maiestate !

În Diploma de mână a Maiestății voastre din 20 octomvrie 1860 v-ați îndurat a prochiema sărbătorește autonomia Marelui Principat al Transilvaniei de a căruia integritate s-a ținut și se ține Comitatul Crasna, Solnocul de Mijloc, Zarand și Districtul Chioarului, așa numite partes adnexae, care deși cândva mai ales în ante de secolul al 15-lea prin intrigi revoluționare au de atunci încoace s-a despărțit de cătră Transilvania și s-a încorporat Ungariei. Însă în timpii din urmă și mai ales în secolul present a fost parte întregitoare a Transilvaniei. Ce acum, parte din gazetele magiare, parte prin vorbe, ba tocma din faptele conlăcuiitorilor magiari se vede a fi dată anexarea acestor ținuturi la Ungaria, ce noi încă nu putem crede ci mai vârtos conchidem cum că magiarii prin famele acestea, prin rădicarea flamurilor uniunei, prin demarcarea semnelor împărătești cu carii încep a terorisa și pe românii voiesc ei înșiși cu putere a și-o da și efeptua. Ba precum am înțieles ar fi subșternut în privința acestei adnexări și petițiuni înpovorate cu mulțimi de subscripțiuni, între care poate au vârat și numele românilor sub titula că și românii din aceste ținuturi sau comitate dinpreună cu magiarii ar dori și cere adnexarea. Nu putem noi, întregul popor român și deosebi din comitatul Crasna, a trece cu vederea pașii aceștia a conlăcuiitorilor magiari, cu atât mai vârtos fiindcă aceia sunt spre nespusul detriment a națiunei române. O asemenea adnexare e nu numai spre dauna românilor din acest ținut ci a întregii națiuni române din Transilvania. Și așa voim a declara Maiestății voastre cumcă românii nu se pot învoi și nu-și pot ei înșiși petiționa așa cevași ce ar fi spre a lor ruinare, deși cumva în petițiunile magiarilor s-au vârat numele românilor unorva, poate acelora renegați și dușmani ai românilor sau li s-au vârat numele fără voia și știrea lor. Prin urmare o asemenea petițiune și dechiariațiune nu se poate lua de validă și din partea românimii.

Pe lângă aceasta, deși magiarii își razimă petițiunea pe Art. 22 de lege dietală din 1836 prin care s-a hotărât aciașă adnexare la Ungaria, după ce însă aciașă lege având de reacționari pe cei mai mari magnați nu au intrat în

activitate până-n ziua de astăzi și după juris axioma - lex non publicata non obligata - pe noi românii nu ne poate obliga cu atât mai asupra că neintrând în activitate au rămas literă moartă.

Pentru aceea, Maiestate sărbătorește protestăm în contra acestei adnexări a comitatului nostru Crasna sau făcândă făcută fără de noi și în contra voinței noastre spre marea noastră daună, deoarece prin Diploma sus amintită a Maiestății voastre autonomia Transilvaniei s-a spus odată, deoarece acum și românii sunt puși de națiune matură cu egale drepturi cu celelalte colăcuitoarele națiuni și așa nu mai au dreptul a propune și a petiționa o asemenea adnexare fără știrea și contra voinței românilor, ce nice însuși poporul magiar voiește. Și aciasta cu atâta mai vârtos că în acestea 4 ținuturi se află 158 mii suflete curat române și numai 53 mii magiari; în care număr sunt socotiți și germani și armeni și alții după religiune. Prin urmare, românii sunt majoritate absolută, ni nu magiarii, precum și în ținutul nostru Crasna. Și ce dreptate ar fi ca o a patra parte a locuitorilor să dispună după plac asupra și contra celorlalte tri părți. Aciasta ar fi o nedreptate strigătoare la cer și românii răsămați pe statornica sa și neclătita credință cătră Tron și Maiestate care totdeauna și și în cele mai critice timpuri cu jertfirea vieții și averilor au demonstrat-o. Și în urma acestia, răsămați pe *părințiasca bunătatea Maiestății voastre* care până acum de nenumărate ori *v-ați îndurat* a o arăta spre noi românii, sperăm cu toată încrederea cumcă adnexarea aciasta în urma unilateralei petițiuni a magiarilor nu va fi întărită de cătră Maiestatea voastră, ci va fi îndreptată la fiitoarea Dietă a Transilvaniei, unde apoi și noi în înțielesul Înaltei Diplome și a altora ordinațiuni date Cancelariului respectiv vom fi pe temeiul egalității reprezentați, când ne vom da și noi românii din partene declarațiunile noastre.

Prin aciasta, subșternându-ne solemna protestare în contra acestia adnexări a ținutului Crasnei la Ungaria și înnoindu-ne umilita rugare spre susținerea egalelor drepturi prin Diploma din 20 octomvrie 860 a Maiestății voastre, suntem al Maiestății voastre cei mai obligați și credincioși supuși români.

Ioan Muște, paroh și protopop; Ioan Braica, notar; Gavril Șerban, docent; Ioan Bejan, parohul Horăziului¹; Petru Berbecar, cantor; Ioan Bejan, auditoru Pricii; Ioan Berbecar, cantor; Basiliu Mărincaș, paroh g. cath. în Pria²; Ioan Marıncaș, cantor; Basiliu Marıncaș, paroh în Pria și auditoru Bojanului³; Ioan Papp, curator în Bojan; Ioan Papp, paroh g.c. Fizeșului⁴; Theodorus Papp, cantor în Fizeșiu; Onisie Stan, jude; Vasile Zanga, curator; Gabor Vila, în numele alor 1.100 suflete; Georgie Colciar, jude; Dimitrie Popuția, curator; Ivan Tălaș, făt în numele alor 300 suflete; Ivan Festö, jude; Ivan Festö, bătrân curator; Nicolae Botoșan, făt în numele alor 350 suflete; Nicolau Coca, jude; Vasile Pop., curator; Ioan Coman în numele alor 750 de suflete; Todea Ioan, jude; Boboș Ioan; Crâste Bene în numele alor 500 de suflete; Michael Roșca, curator; Cristianus Papp, jude; Rus Cristian, jurat în numele alor 1031 suflete; Ioan Nagy, administrator în Malu⁵; Gabriel Marcu, docent și curator; Ioan Nagy, administrator în Sârbi⁶; Papp Nicolae, cantor; Ioan Papp, paroh Șiaului⁷ (!) și administratoru Fusei⁸, Gabriel Jurleanu,

docente; Bour Ilie cantor; Ilie Papp, administratorul Fusei; Ioan Ilieș, parohu Iureșului⁹; Petre Ioan, cantor; Ioan Ilieș, administratorul Lazurilor¹⁰ (Ujvágas); Theodorus Sandor, cantor; Ioan Ilieș, administratorul Preotesei¹¹ (Paptelek); Petru Sandor, cantor; Coscină Vasilie, jude în Malu; Coscină Todor, jurat, Brega Gligor, curator în numele alor 675 suflete; Oprea Simeon, jude în Sârbi; Bonța Nicolae, jurat; Bonța Ioan, curator în numele alor 365 suflete; Mitru Flonte, jude; Bârle Mihai, jurat; Tuns Petru, jurat; Bour Onuț, curator în numele alor 852 suflete; Opre Tănăsie, jude; Nicolae Mihai, jurat în numele alor 374 suflete; Horian Szabo, jude în Fűzeș; Simeon Moda, jurat; Ioan Sandor, curator; Petrus Moda, posesor în numele alor 552 suflete; Marusca Simion, jude și curator în Lazuri; Ioan Filip, jurat; Ioan Legynaș în numele alor 224 suflete; Theodor Heran, jude în Preoteasa; Gabriel Radu, curator; Rad Ignate, jurat în numele 323 suflete; Gabriel Papp, cantor; Olteanu Elias, docent; Șofroni Szav, administratorul Vălcănușului Român¹²; Șirca Petre, curator, Brișcu Flora în numele alor 473, Ioan Gălea, parohul Lazului. Papp Toader, cantor; Ioan Papp, docent; Ioan Galu, administratorul Subcetății¹³; Alexandru Szav, curator și docent; Ioan Gilu (!), administratorul Boșiașului¹⁴; Petru Duca, cantor și docent; Lupe Gavril, jude; Golu Petre, jurat; Ungur Nuțiu, curator primar; Galu Gligor, colector în numele alor 671 suflete; Szerca Nuțiu, jude comunal; Gilu Mitru, curator; Fitu Georgiu, curator primar; Șirca Pascu, iurat în numele alor 367 suflete; Gal Mitru, primar; George Sandor, inspector școlar; Gall Ilie, iurat în numele alor 117 suflete române; Florianus Keresi, preot g.c. în Jumelnic; Papp Gabriel, cantor; Papp Onuț; Pop Andrei, învățător; Krisan Vasilie, jude comunal; Bour Onuț, jurat; Keresiu Onuț; Juga Petru, curator, suma sufletelor 985 la Valea Ungurului¹⁵, suma 35 suflete; Demetru Papp, parohul Drighiului¹⁶ (!); Ioan Torman, docente; Demetru Papp, administrator unic în Alleus¹⁷; Petru Papp, cantor, Ioan Torman, docent; Giră Ioan, jude în Drighiu; Giră Georgiu, jurat. Dregan Dimitrie, cantor prim, în numele alor 469 suflete; Ioan Butovan, jude; Cucu Dimitrie, iurat în numele alor 370 suflete; Demetru Papp, administrator în Nagyfalu¹⁸, Demetriu Papp, paroh g.cat., curator prim; Moisi Ioan, judele Moisi Demetriu, notariu D. Georgiu în numele alor 800 suflete; Onisie Ardelean Ioan, jude, curator; Țapu Vasilie în numele comunei; Demetru Mezei, parohul Corniciului¹⁹; Demetru Feier, cantor; Rotar Demetriu, curator; Salajan Ioan, antiste; Olaru Gligore curatorul Corniciului de Jos; Ioan Papp, paroh român în Marka²⁰; Miron Onsiu, judele cu 989 suflete; Păcurariu Toader, curator bisericesc; George Andrei, învățător; B. Petru, curator în Marka; B. Theodor, curator în Piru²¹; veres Flore, judele cu 284 suflete, Goșman Ioan, cantor în Veteș²² (!), în parte români 111 g.cat.; B. Theodor, administrator 344 suflete; Dani Petru, curator primar de partea românilor; Duca Petru, iurat în numele alor 200 suflete; Petru Aciu, paroh rom. g. cath.; Ioan Papp, cantor și învățător; Nicolae Cionca, jude comunal; Ioan Bârsan, iurat; Michael Lascu, curator primar în numele alor 625 suflete. În parohia Siciului²³ se află suflete 569, adevărate Ioan Dragoș, p.g.cath. Siciului, judele Körös Onuț, curator Körös Gabor, Badosu²⁴ 755. Petru Dragoș

adeverește; Ioan Cosma, paroh în Pereceiu²⁵, Deleu Iacob, cantor și docente, Martin Petru, curator, suflete sunt 825. Alexandru Aciu, paroh român g.cat. în Vârselciu²⁶, Dimitrie Gozman cantor, Gabriel Aciu curator în numele alor 316 suflete, Georgie Papp, paroh g.cath., Ioan Oegariu, prim curator, Basiliu Papp, învățător, Lemeni Alexandru, administratoru Plescăi²⁷, Țurcașiu Thoder, cantor, Bocuțiu Ioan, prim curator S., Băserici, Bocuțiu George, în numele 160 de suflete în comuna Paliczee²⁸ (!) și în numele 640 de suflete români din comuna Recea²⁹; Papp Alexandru, paroh g.c. Crasnei³⁰, Socaci George prim curator, Mureșan Iacob, docent și cantor, Lupan Ilie sfăt, Darabant Lazăr, Nilaș Vasilica, Moldovan Thoder în numele alor 425 de suflete; Popp Sav Lemenyi Alexandru, administrator Gr. Horoat³¹, Pop Gligor, cantor, Pop Ioan, docent, F. Mândruțiu Mitru, prim curator, F. Mândruțiu Ivan în numele alor 669 dimpreună cu filia Seleni³² [!]; Daniel Bulz, preut g.cat., Georgi Kis, cantor, Nicolau Keres, docent, Țurcaș Nicolau, prim curator nr. sufletelor 379; Român Cățialu³³ 1.064 adeverez, Coroianu Roman Cățialului gr. cath. suflete, Galgo (!) Ioan, docent, Pop (!), suprem curator, Nilaș Andrei, curator, Nilaș Nicolai, judele comunității împreună tot poporul Seredeiu³⁴ suflete sunt 835, adeverez Georgie Pop alu Seredeiul suflete; Theodor Brândusian, docent, Pop Mitru, cantor, Ivașcu George, prim curator, Ardelan Gligor, curator, Glonția Ioan, jude, Ioan Sacotă, paroh, Theodor Forțiș, paroh în Peceiu³⁵, Petru Iepure, docent, Gabriel Georgie, locu în Stârcia³⁶, Vaselie Botie, curator, Onuțiu Gozman, Ioan Mândruțiu, docent în numele alor 720 suflete, Petru Papp, paroh, Onițu Pila, curator, Petru Pițu, docent, Gligorie Mohin (!), jude în numele alor 690 suflete, Onițiu Iepure, jude, Ioan Gozman, curator în numele alor 890 suflete.

A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1861-102, f. 3-7.

¹ Horoatul Cehului, sat, com. aparținând orașului Cehul Silvaniei, jud. Sălaj.

² Pria, sat, com. Cizer, jud. Sălaj.

³ Boianul Crasnei, sat deființat, înglobat la satul Cizer, jud. Sălaj.

⁴ Fizeș, sat, com. Sâg, jud. Sălaj.

⁵ Mali, sat, com. Sâg, jud. Sălaj.

⁶ Sârbi, sat, com. Sâg, jud. Sălaj.

⁷ Șumal [?], sat, com. Marca, jud. Sălaj.

⁸ Fizeș, sat, com. Sâg, jud. Sălaj.

⁹ Bănișor [?], sat, comună, jud. Sălaj.

¹⁰ Lazuri, sat, com. Valcău de Jos, jud. Sălaj.

¹¹ Preotcasa, sat, com. Valcău de Jos, jud. Sălaj.

¹² Văleni, sat, com. Cristolț, jud. Sălaj.

¹³ Sub Cetate, sat, com. Valcău de Jos, jud. Sălaj.

¹⁴ Bozieș, sat, com. Nușfalău, jud. Sălaj.

¹⁵ Valea Ungurului, veche denumire a satului Făgetu, jud. Sălaj.

¹⁶ Drighiu, sat, com. Halmășd, jud. Sălaj.

¹⁷ Alcuș, com. Halmășd, jud. Sălaj.

- ¹⁸ Nușfalău, com. Halmășd, jud. Sălaj.
¹⁹ Cornișești (!), sat, com. Dobrești, jud. Bihor.
²⁰ Marca, sat, comună, jud. Sălaj.
²¹ Pîr, sat, comună, jud. Satu Mare.
²² Vetiș, sat, comună, jud. Satu Mare.
²³ Sici, sat, com. Pericei, jud. Sălaj.
²⁴ Badan, sat, com. Hereclean, jud. Sălaj.
²⁵ Pericei, sat, comună, jud. Sălaj.
²⁶ Vârșolț, sat, comună, jud. Sălaj.
²⁷ Pleșca, sat, com. Cizer, jud. Sălaj.
²⁸ Tot Pleșca (!), sat, com. Cizer, jud. Sălaj.
²⁹ Recea, sat, com. Vârșolț, jud. Sălaj.
³⁰ Crasna, sat, comună, jud. Sălaj.
³¹ Horoatul Crasnei, sat, comună, jud. Sălaj.
³² Sălăjeni, sat, com. Bocșa, jud. Sălaj.
³³ Meseșenii de Sus, sat, com. Meseșenii de Jos, jud. Sălaj.
³⁴ Seredeiu, sat, com. Horoatul Crasnei, jud. Sălaj.
³⁵ Peceiu, sat, com. Bănișor, jud. Sălaj.
³⁶ Stârciu, sat, com. Horoatu Crasnei, jud. Sălaj.

233

[București], 1860

M e m o r a n d

despre raporturile românilor cu nemții, cu slavii și cu ungurii, în timp de pace și în cazul unei revoluții în răsăritul Europei. Prezentat PRINCEPULUI A.I.CUZA ÎN 1860.

Astăzi toate popoarele Europei se luptă pentru libertatea și unitatea națională. Toate vor statură, formate după naționalități, iar nu întemeiate pe conquistă ca cele mai multe state de astăzi ale Europei.

Lupta pentru naționalitate merge înainte.

Vedem chiar unii din monarhii Europei nu numai favorizând, ci punându-se chiar în fruntea acestor tendințe de unitate națională.

Victor Emmanuel realizează, cu arma în mână, și alături cu *Garibaldi*, idealul italian.

Nu numai italienii, ci și alte popoare se bucură de idealuri naționale.

G e r m a n i s m u l

Idealul nemților este o Germanie mare, liberă și unită.

Această Germanie mare, în care cred nemții, se întinde de la Baltica până la Marea Neagră.

Germanii știu bine că această Germanie a viitorului, nu se poate realiza atât de curând. Ei însă cred tare că, precum au fost ei în stare de a germaniza Boemia, Moravia, Silezia, Stiria și Carintia, Pomerania și Pozmania ș.a., cari toate au fost țări slavice, de asemenea vor germaniza cu încetul Ungaria, Transilvania și Principatele Române.

Partidele germane, chiar și cele mai liberale, numai de un lucru învinuiau pe Austria sub cursul resbelului oriental: că adică atât de neputincios a reprezentat interesele germane la Dunăre.

Aceste partide liberale din Germania nu iubesc pe Austria; aceleași însă se bucură când Austria germanizează țările sale, pentru că ele cred că lățirea *germanismului* este singura misiunea a Austriei și singura ei condițiune de viață. Ele cred mai încolo că Austria va cădea și că țările ei cele germanizate vor fi moștenirca cea mai frumoasă a Germaniei cea viitoare, liberă și unită de la Blatica până la Marea Neagră.

Așa cred toți nemții.

La acest ideal lucrează diplomații și politicienii lor, literații și profesorii lor; în aceste idei se crește în școală junimea lor.

La acest scop lucrează societățile cele numeroase din Germania, mai ales cele economice și acelea care au de scop germanizarea Orientului și mai cu seamă a Principatelor prin colonii germane. Una din filialele acestor societăți își are cancelaria sa în Viena cu inscripțiunea: „Societate de ajutor pentru colonizarea Banatului și a Țărilor de la Dunăre”.

În acest punct de germanizare nu este nici cea mai mică deosebire între Austria și Prusia, între partidele retrograde și democratice.

O singură deosebire este între aceste partide germane că: partida austriacă crede că Germania viitoare va fi a Austriei; partida prusiană crede iarăși că Prusia va fi doamna Germaniei celei mari; partida democratică sperează că și Austria și Prusia are să cadă și Germania cea viitoare va fi o mare republică democratică de la Baltica până la Marea Neagră.

Acest ideal german, dacă s-ar realiza vreodată ori sub forma austriacă, ori prusiană, ori democratică, ar înghiți pe români.

Acest ideal e greu de realizat, cu neputință nu e; în toată întâmplarea, n-ar fi bine când politiciii românilor l-ar privi cu dispreț și nepăsare. Cine nu-și aduce aminte de parlamentul de la Frankfurt de la a. 1848, unde era adunată lamura inteligenții germane și unde se deteră pre față toate planurile *germanismului* ? Și apoi, numai orbul poate să nu vadă ce progrese înfricoșătoare face *germanismul* în răsăritul Europei. Pesta vorbește nemțește. În Banat, colonii nemțești. În Transilvania, sași. Bucovina germanistă mai că a uitat că mai dăunăzi era partea cea frumoasă, cea mai tare a Moldovei. Orașele Moldovei sunt evreești și evreul, dacă învață carte, zice că e neamț. În ambele Principate, sute de mii de sudiți austrieci cu jurisdicțiune consulară. Boierii țării tratează cu societățile Germaniei cele colonizatoare ca să aducă nemți spre a cultiva moșiile cele întinse ale

românilor. Un instinct natural îi făcu pe români ca să adopte cultura Europei latine, fără de care de abia ar fi speranță de scăpare în viitor.

S l a v i s m u l

Slavii încă au idealul lor.

Cele 80 mil[ioane] slavi, fii ai „Slaviei”, împărțiți în Rusia, Prusia, Austria și Turcia, încă lucrează pentru libertatea și unitatea vieții slave.

Unii din acești panslaviști sunt de partea rusească; ei adică cred că Rusia are să unească cu încetul pe toți slavii din Austria și Turcia.

Alții cred într-o confederațiune a deosebitelor semninții slave; confederațiune care se înțelege că numai pre ruinele Turciei și ale Austriei s-ar putea întemeia.

O unire națională, federativă cel puțin a slavilor de amezăzi (bulgari, sârbi, bosniaci, muntenegreni, croați etc.) este aceea care ar atinge mai de aproape interesele române.

La această unire federativă lucrează slavii de meazăzi.

În zilele noastre asemenea lucruri nu se pot zice a fi cu neputință.

Rușii și toți slavii sunt inamici naturali ai Austriei și Turciei și când s-ar părea că rușii și slavii, țin cu Austria și Turcia, precum se întâmplă la a. [18]48, aceasta într-adevăr e mai mult un expedient trecător în politica lor, până ce planul unității naționale va fi destul de matur spre a se putea realiza.

M a g y a r i s m u l

În mijlocul germanilor și al slavilor se găsesc ungurii și românii.

Cele 4-5 milioane de unguri și cele 8-9 milioane de români s-ar părea a fi de la providență destinați ca să împiedice realizarea idealului german și slav, încât și unul și altul din aceste două idealuri au de scop să absoarbă pe unguri și români.

Din nenorocire, idealul ungurilor este planul lui Arpad, străbunului lor: o Ungarie mare de la Adriatica până la Marea Neagră.

Ungurii totdeauna s-au luptat pentru realizarea acestui ideal și niciodată nu l-au putut realiza, dar niciodată n-au disperat.

Deocamdată, se mulțumesc ungurii cu o Ungarie ale cărei părți să fie nu numai Ungaria proprie până la Tisa, ci și Croația și Slavonia, Banatul și Biharia. Maramureșul și Transilvania.

Domni deocamdată ai acestei Ungarii până la poalele Carpaților munteni și moldoveni, ungurii n-au cea mai mică îndoială că cu timpul ar putea upune cu ușurință și Principatele Române, pe care după pretinsul lor drept istoric le consideră de părți ale S[fintei] Coroane ungurești. Până ce ar sosi acest timp, ei pregătesc opiniunea publică în favoarea lor. Democrații unguri pregătesc democrația europeană. Politicii lor arată interesele Europei de a forma la răsărit o

Ungaria puternică. Eötvös impută împăratului Austriei căci nu se folosește mai cu energie de dreptul ce are în calitate sa de rege al Ungariei asupra Principatelor; căci ungurii toți s-ar bucura dacă Principatele ar cădea în mâinile Împăratului, ca părți ale Coroanei ungurești, în speranța că eliberându-se Ungaria de nemț ea ar rămâne doamna Principatelor. Jurnalele ungurești nu numai cele din Țara Ungurească, dar chiar și cele din București, au cutezarea de a vorbi despre drepturile istorice ale ungarilor asupra românilor.

Pentru realizarea cu încetul a acestei Ungarii mari, ungurii desfășoară o energie necrezută, mai ales de pe timpul lui Iosif II, care avrură să-i germanizeze.

Atunci se treziră ungurii din somnul veacurilor, cu un entuziasm care nu se poate descrie.

La 1825, se înființă Academia ungurească. Comitele *Szécheny* consacrase venitul de un an al tuturor moșiilor sale pentru această Academie. De asemenea făcură și alți magnați unguri.

Niciodată și nicăieri o academie n-a avut atâta importanță pentru cauza națională ca această academie ungurească.

Această academie, care întrunea toată inteligența ungurească din toate clasele societății, formulă planul cel mare al maghiarismului, adică de a *unguri* mai întâi pe toți slavii și pe toți românii și după aceea a-i *împroprietări* pe toți și a-i face părtași, în calitate de unguri, la toate drepturile țării. Ei sperau că în curs de 10 ani, prin școli și alte interese, precum prin făgăduința de a le împărți moșii, ar putea ungurii toată românimea transilvăneană. Capul partidei ungurești din Transilvania, b[aronul] Vesselényi, pe la a. 1843 făcuse un plan detaliat care se și publică, plan de a unguri pe toți românii, în nu mai puțin decât 10 ani. Ungurii credeau că slavii și românii pentru atâtea bunătăți mărinimoase din partea aristocrației ungurești, se vor ține onorați cu numele de ungur, ca odinioară barbarii cu numele de roman; și înmulțindu-se apoi astfel națiunea ungurească, vor fi gata toți cu puteri unite a se lupta pentru independența Ungariei ce[le]i mari.

De la 1825 până către a. 1842, planul unguresc făcuse pași gigantici. Ungurii credeau deja cu toată seriozitatea și o spuneau cu toată naivitatea că națiune atât de veche și eroică și limbă atât de minunată și viitor strălucit ca al ungarilor, n-a avut și nu are nici un popor pe fața pământului. Tot ce e frumos în lume li se prăea a fi lucru unguresc. *Dumnezeul ungarilor* pe tronul ceresc credeau a fi îmbrăcat în atilă și de-a dreapta lui S[fântul] Ștefan, regele unguresc, ca cel dintâi între sfinți. Deci tot omul să fie om și ungur, cântau poeții: și poeți erau toți ungurii. Entuziasmul face minuni și răpește și pe alții. Încă de mai înainte se ungurise toată aristocrația română. Acum începuse a se unguri inteligența română.

Toate partidele ungurești se întreceau și până astăzi se întrec în patriotism.

În această privire la unguri nu era și nu este deosebire între aristocrat și democrat, nici între *Szécheny* sau Vay și între Kossuth sau Klapka. Nu în scopuri, ci numai în mijloace se deosebesc.

Pe când țăranul nu dorea mai mult decât o mai exactă regulare a îndatoririlor sale, aristocrații unguri fură cei dintâi care propuseseră de-a dreptul împrăștierea țăranului, cu toate că țăranul era de altă lege, de altă limbă. Aceasta o făcură ungurii cu scop de a le cumpăra naționalitatea cu bunuri materiale. Oricum, prețul dat din partea ungarilor era destul de mare. Atâta face patriotismul la unguri.

Între aceia se găseau și între români și slavi bărbați, care cunoșteau pericolul ce amenința ungurismul, naționalității române. Curtea împărătească lăsa pe unguri să facă, dar de altă parte încuraja opozițiunea slavă și română.

Veni anul 1848.

Cabinetul austriac acordă toate pretențiunile ungarilor. Dar pe altă parte sumuță pe slavi și români. Românii și slavii, firește, protestară în contra unirii cu ungurii și pretindeau drepturi naționale. Austria promitea tot. Românii din Transilvania se luptau ca leii, cu tunuri de lemn și cu lănci, în contra tunurilor și puștilor ungurești.

Revoluția ungurească căzu.

Austria, ca un adevărat Kossuth nemțesc, în loc de a împlini promisiunile date românilor și slavilor, începutu a trata de austriaci, de nemți pe toate popoarele monarhiei.

Astăzi iarăși e mare mișcare în Austria și mai ales în Ungaria și Transilvania.

Ungurii n-au învățat nimic din cele pățite și n-au uitat nici una din nedreptățile și rătăcirile lor de la 1848.

Ungurii iarăși vor să se lupte cu cunoscuta lor energie pentru o Ungarie mare și pretind cu tot dinadinsul ca românii numaidecât să fie unguri; ei nu vor a ști nimic de independența Transilvaniei, nimic de egalitatea și independența națională a trei milioane de români din Transilvania și din ținuturile române ce se întind până la Tisa.

Românii, acum ca și la 1848, iarăși se găsesc între două focuri care le paralizează puterile cele mai bune. Între nemții care i-au înșelat la 48 și între ungurii care nu vor să știe de naționalitatea românească, necum în țara ungurească, dar nici măcar în Transilvania care este o țară română și totuși pretind ca să fie unită cu Ungaria.

Ungurii știu bine că românii nu iubesc pe nemți, pentru aceea nu fac nici o concesiune din pretenziunile lor drepturi istorice. Nemții iarăși știu că românii nu vor a fi unguri, chiar pentru aceea cabinetul nemțesc acordează toate pretențiunile ungarilor cele asupra românilor, încredințați fiind nemții că cu acest chip vor provoca, desigur, o nouă luptă între unguri și români.

Așadar, tot intriga cea veche a neamțului, tot sumeția cea incalificabilă a ungurului, din care ușor va rezulta iarăși căderea și a ungurului și a românului.

Lupta principală între unguri și români este nu numai pentru recunoașterea naționalității române, ci pe lângă aceasta apoi și pentru Transilvania.

Ungurii nu vor să înțeleagă o Ungarie fără de Transilvania. Românii din contră nu numai că nu vor fuziunea Transilvaniei cu Ungaria, ci pretind și unirea românilor din Banat, Biharia și din Maramureș până în Tisa, cu Transilvania.

Ungurii se tem că dacă Transilvania ar rămâne independentă de Ungaria, apoi cei 500 mii de unguro-secui din Transilvania ar dispărea în mijlocul românilor care numără numai în Transilvania 1 milion. Afară de aceasta se mai tem ungurii că, dacă Transilvania ar rămâne neatârnată de Ungaria și Ungaria, de altă parte, s-ar desface de Austria, apoi Transilvania prin nimica n-ar fi împiedicată de a se uni cu Principatele. Asta este cauza pentru care ungurii se luptă cu atâta energie pentru contopirea Transilvaniei cu Ungaria, încât ungurii scriau și scriu pe steagurile lor: „Unire sau moarte”.

Ce se ține de românii din Transilvania, ei, precum la anul 1848, de asemenea și astăzi protestă în contra unirii Transilvaniei cu Ungaria, pentru că unindu-se cu Ungaria, ei în Ungaria dispar cu totul; iar în Transilvania domnesc cu numărul lor cel mare. Apoi unindu-se românii cu Ungaria, ei se aruncă în eventualitățile unui război unguresc cu Austria, război în care românii ar fi siliți a se lupta sub nume de ungur, pentru mai mare gloria ungurilor; când rămânând Transilvania neatârnată de Ungaria, interesul ei, în cazul unui război, este de a rămâne neutră deocamdată, și numai dezvoltarea împrejurărilor ar putea arăta dacă au de a lua parte, și ce parte au de a lua la un asemenea război românii Transilvaniei ?

De altă parte românii încă pricep, că independența Transilvaniei cu Ungaria, este nu numai în interesul special al românilor din Transilvania, dar și în interesul general al tuturor românilor.

În fine, ce se ține de politica Austriei în această cestiune a Transilvaniei, apoi Austria într-adevăr nu este interesată pentru unirea Transilvaniei cu Ungaria, pentru că se teme că acesta din urmă prin unirea Transilvaniei, ar câștiga prea mare putere.

Dar cu toate acestea, Austria, precum la anul [18]48, de asemenea cred eu că și acum, are să învoiască ungurilor unirea Transilvaniei. Și pentru ce ? numai cu scop de a provoca pe români în contra ungurilor și a-i pune în luptă neînconjurată și acum ca la anul [18]48.

Idealul român

Precum nemții, slavii și ungurii, de asemenea, au și românii idealul lor.

Idealul român este unirea tuturor românilor într-un singur corp politic, adică Daco-România.

Literați iromâni și străini de mult popularizează acest ideal. Mihai Viteazul îl puse în lucrare.

În ziua de astăzi, când voința declarată a tuturor popoarelor este de a forma staturi naționale, când totul este în mișcare violentă, când un moment produce

minuni ce în veacuri și deabia și în veacuri se credea a fi cu puțință, astăzi nimic nu se poate zice a fi cu neputință.

În toată întâmplarea, dacă este iertat neamțului și ungurului de a discuta o Germanie și o Ungarie până la Marea Neagră, pentru ce să nu fie iertat și românului a gândi la visul lui cel de aur și la realizarea eventuală a aceluiași ?

Chiar dacă acest vis nu s-ar putea realiza atât de curând, totuși lucrările guvernămintelor române, tot și totdeauna trebuie să aibă un caracter care cel puțin să nu compromită cauza cea mare, cea viitoare a întregii națiuni române.

Toate provinciile române împreună, adică: România, Moldavia (împreună cu Basarabia și Bucovina), Transilvania (împreună cu Banatul, Biharia și Maramureșul până la Tisa) au o întindere de 5.720.

Va să zică teritoriul român dintre Nistru, Dunăre, Tisa și Carpați, ar fi de o mărime ca a Italiei și Marii Britanii, cu un popor de vreo 10 milioane, din care deabia 1 milion ar fi străini. Acest teritoriu însă ar putea nutri și de două ori atâta popor.

Să cercetăm acest stat ideal al românilor mai întâi în privire *națională*, apoi în privire *strategică* și, în fine, să cercetăm dacă acest stat, fiind cu puțință după împrejurări, s-ar împăca și cu *interesele politice* ale Europei apusene.

În privire *națională* statul ideal al românilor ar fi unul din cele mai omogene din Europa. Locuitorii sunt tot români; tot în mase compacte; vorbesc tot o limbă fără dialecte; românul din extremitatea Maramureșului se înțelege cu românul din Galați sau din Brăila, când venețianul nu se înțelege nici cu turlanul nici cu milanezul. Transilvania numără 1 milion de români, între care se găsesc risipiți sași și nemți în număr aproape de 200 mii și unguri și secui în număr deabia 500 mii. Banatul, Biharia și Maramureșul mai numără un milion și jumătate români până la Tisa, iar străini fără asemănare mai puțini. Adevărat că ungurii și sașii sunt, și mai avuți, și mai inteligenți decât românii, însă românii îi înghit cu numărul și cu vitejia nu întrec ungurii pe români. În privire *strategică*, puține state ar fi în Europa mai favorite de la natură.

Daco-România, ca tot geografic, formează un tot într-adevăr sistematic.

Tisa, Dunărea și Nistrul o încing mai de toate părțile, ca un brâu de argint și o apără totdeauna în contra invaziunilor străine. Dunărea (Danubius, salus Reipublicae) și castelele ei apără pe romani de barbari, pe români de turci; Nistrul și castelele lui apără pe Ștefan Vodă de tătari; de asemenea Tisa.

Carpații cei de aur ai Transilvaniei ar fi protectorii a toată România. Transilvania cea înaltă este în centrul Daciei, ca o adevărată cetate firească cea mai tare, cea mai importantă. În centru fiind, firește dominează șesurile Banatului și ale Bihariei până la Tisa; dominează dealurile și văile Moldovei și șesul cel adânc al Țării Românești.

Cel ce este domn al acestui centru strategic, domn al Transilvaniei, același după împrejurările de așa, cu puțină înțelepciune e domn până la Tisa, domn până în Marea Neagră.

Atât este de puternică Transilvania în privire strategică.

Însă această importanță strategică a Transilvaniei, numai romanii cei vechi o pricepură. Aici s-au fost întărit ei, aici în Dacia centrală, în Transilvania. Aici era Sarmisegetusa, aici toate coloniile și municipiile cele mai însemnate. Ei știau că cine are această cetate, are toată periferia. Domnii ai munților celor nepătrunși erau domni ai șesurilor. Romanii de bună voie, iară nu respinși, își retraseră legiunile din Dacia. Barbarii nu cunoscuseră importanța strategică a Transilvaniei. Pentru aceea căzură toți, unii după alții. Și cu toate că nici românii nu se pot lăuda a o fi cunoscut, totuși Carpații cei eterni au fost totdeauna locul de scăpare al naționalității române. Din acei Carpați descinse Negru Vodă, din aceiași Dragoș. E erau cine ocupă această țară, e foarte slab cel ce o pierde, că e cea mai grea de ocupat, cea mai lesne de conservat. Împărații Austriei, pe când erau tari, mai două secole (1526-1696) se luptară cu ungurii, cu turcii, cu românii până ce se făcură domni ai Transilvaniei. La [18]49, când nemții lui Puchner și rușii se retraseră din Transilvania în Țara Românească, Iancul, prefectul legiunilor române celor neregulate, stete volnic în Munții Apuseni ai Transilvaniei, bătea de-i stingea pe ungurii ce se apropiau de strâmtoarele munților și inspira o teroare nespusă în toți ungurii până în ținutul Clujului și al Hunedorii și până la malurile Tisei; de frica năvălirilor lui Iancu, ungurii nu putură apăra pasurile Transilvaniei despre România și despre Moldova și astfel nemții și rușii reîntrară fără mare dificultate pe unde ieșiseră.

Cine e domn al Transilvaniei, e domn al Principatelor.

Acest adevăr îl cunoscuseră nu numai austriecii și nu numai ungurii, dar îl cunoștea și Mihai Viteazul. Urându-i-se de a mai fi vasal perpetuu, când al turcului, când al neamțului, când al ungurului Batory, Mihai ocupă Transilvania; aici își puse și capitala de unde să guverneze întreaga Românie.

O tempora ! Românii de atunci nu pricepeau pe Mihai cel Mare; ungurii îl vindeau; Austria îl ucise.

Dar nu numai Mihai, ci și alți domni ai Țării Românești și ai Moldovei, și Ștefan cel Mare, și Petru Rareș, și alții de-a rândul până în timpul fanarioților, cunoșteau prea bine cât de periculos este domnul Transilvaniei pentru Principate. De aici vedem că mai toți domnii cei buni ai Principatelor, se îngrijeau de timpuriu ca încăi dacă nu pot ocupa Transilvania, cel puțin să domineze strâmtoarele ei, să aibă câte două trei cetăți în Transilvania. Bistrița, Ciceul și Cetatea de Baltă erau mai totdeauna ale moldovenilor; Făgărașul și Almașul ale muntenilor. Pe lângă acestea domnii Moldovei erau domni ai Bucovinei. Dacă n-ar fi avut Bucovina cea tare, dacă nu poseda acele cetăți în Transilvania, dacă marginile carpatice de atunci ale Principatelor n-ar fi dominat pasurile Transilvaniei și dacă, în fine, la caz de război cu ungurii, românii de atunci nu ar fi putut recurge la turci sau la poloni, independența Principatelor nu s-ar fi putut susține față cu domnitorii Transilvaniei. Așa însă s-a susținut un fel de independență. Însă cum ? Când sub sceptrul turcilor, când al polonilor, după împrejurări.

Principatul de astăzi, cu marginile lor australe, după ce au pierdut Basarabia, după ce nu mai au Bucovina, după ce atât strămtorile Transilvaniei despre Moldova (Oituzul, Timișul și Tulghișu), cât și cele despre România (Timișul, Turnul-Roșu și Vulcanul), sunt ale domnitorilor Transilvaniei, așa încât ei când vor, pot să intre în Principate fără ca și noi să putem intra la ei; astăzi, zi, Principatele, în privire strategică, se găsesc într-o pozițiune cu mult mai periculoasă decât în veacurile trecute.

Principatele Unite, fără de Transilvania, nu au viitor în Europa.

Aceleași, fără de Transilvania, duc o existență precară și dubie, care va ținea cât va ținea și rivalitatea și interesele cele schimbătoare ale statelor Europei.

Unirea Transilvaniei cu Principatele ar scăpa Principatele de moarte, ar completa sistema statului român și ar pune fundamentul vieții perpetue a României.

Însă oare o asemenea unire a toată națiunea română, o Românie mare al cărei centru ar fi Transilvania, în cazul când ar fi cu puțință după împrejurări, ar împăca și interesele politice ale Europei apusene ?

Să vedem !

Europa de astăzi după revoluțiunea italiană, prevede o altă revoluțiune în răsăritul Europei. Europa discută încă de pe acum cu toată seriozitatea care ar putea fi rezultatele acestei noi revoluțiuni răsăritene ce se pregătește ? Ce are să se aleagă din Austria și Turcia, din Ungaria și din Principate ?

Într-un punct s-ar părea că sunt uniți bărbații de stat ai Europei de apus, că adică Europa are nevoie la Dunăre de un stat puternic, în toată întâmplarea mai puternic decât Principatele de astăzi, de un stat care să poată ajuta la susținerea cumpănei europene în fața Rusiei.

Acest stat la Dunăre ar fi: sau o Austrie regenerată până la Marea Neagră, sau o Ungarie până la Marea Neagră, sau o Românie până la Tisa.

Ce se ține de Austria; aceasta are puține simpatii în Europa. Dară cu toate acestea se vorbește despre despăgubirea ei la Dunăre pentru Veneția.

Austria, pierzând Veneția, nu mai încapă îndoială că și-ar concentra toate puterile materiale și morale, politice și diplomatice spre a se întinde mai târziu, chiar și cu arma în mână, până la Marea Neagră. Deocamdată, poate că ar acorda Principatelor Române o umbră de independență cu vreun principe austriac în frunte, până ce le-ar încorpora cu desăvârșire. Așa a făcut în secolul al 16-lea cu Ungaria; așa cu Transilvania cu finitul secolului al 17-lea. Numai Rusia nu s-ar împăca ușor cu aceasta. Însă cine știe dacă nu s-ar ivi vreun alt echivalent și pentru Rusia. Interesele Engliteriei n-ar putea decât să câștige.

Ce se ține de o Ungarie până la Marea Neagră, aceasta ar avea mai mulți amici între politiciii Europei. Ungurii sunt mai cunoscuți în Europa decât românii. Ei au o istorie mai celebrată decât a noastră. Ei sunt mai patrioți, mai activi, mai energici, mai entuziaști, mai belicoși decât noi; cu un cuvânt sumeții unguri, precum în secolii trecuți, de asemenea, și astăzi sunt vecini foarte periculoși pentru noi. Dacă ungurii într-o revoluțiune în contra Austriei ar ieși învingători, ei, domni

ai Ungariei și ai Transilvaniei, din această din urmă țară, astfel ar domina asupra Principatelor, încât acestea deabia și-ar putea susține independența față cu sumeții învingători ai Austriei și Europa s-ar putea să nu aibă interese de a ne apăra.

Mai este însă o combinațiune, cea mai dreaptă și totodată cea mai folositoare pentru Europa, dar, durere ! spre nenorocirea noastră, prea puțin populară în Europa.

După această combinațiune, statul de la Dunăre care să țină cumpănă Rusiei dimpreună cu cealaltă Europă, n-ar fi nici austriac, nici unguresc, ci ar fi un mare stat român: o Românie compusă din Principatele Unite ale României, Moldovei și Transilvaniei cu părțile ei până la Tisa. Atât dreptul nostru istoric, cât și dreptul nostru național la un asemenea stat ar răspunde și intereselor Europei mai bine decât Ungaria cea istorică a ungurilor, compusă din unguri și croați, din sârbi și slovaci, din români și alte neamuri, adică din atâtea elemente eterogene, care unite într-un singur stat unguresc ne-ar prezenta un fel de Austrie ungurească, care pe tot momentul ar turbura din nou liniștea Europei răsăritene.

Știu că se vorbește de o Românie de la Carpați până la Em. Însă Bulgaria vorbește o limbă slavică și apoi valea dintre Carpați și Em, nu s-ar putea susține nici asupra domnitorilor de la Carpați, nici în contra celor de la nord. Transilvania, nu Bulgaria, este partea cea mai frumoasă și cea mai vitală din trupul cel sfâșiat al națiunii române.

Domnul românilor

În aceste timpuri grele oare ce are el de făcut ?

a) În lăuntru:

1. Întâi și înainte de toate, și cu orice preț să organizeze și să mărească puterea armată;

apoi iarăși puterea armată; și

în fine tot puterea armată să o organizeze și să o întărească.

Guvernul să câștige opiniunea publică și încrederea națiunii.

2. Prin o bună administrațiune a dreptății și dintre toate;

3. Domnul să cerce în toate chipurile a căștia inima poporului, împroprietărind pe țărani, ca să aibă țăranul interes de a-și iubi domnul și patria sa și a se lupta pentru amândoi; țăranul este adevăratul român, fără țăran, nici un lucru mare nu se poate face.

4. Să se creeze în Principate un singur *centru* adevărat național de instrucțiune publică națională, de luminarea și creșterea națiunii în adevărat patriotism.

5. Finanțurile statului să crească; la timp de nevoie, averile mănăstirești trebuiesc secularizate: cauza averilor mănăstirilor închinată nu cumva să se judece de străini, asta ar fi nu numai în paguba țării, dar și în contra onoarei, demnității și drepturilor ei.

6. Întărindu-se autoritatea guvernului cu aceste chipuri să se pună odată capăt intrigilor perpetue care strică partea cea mai vitală a națiunii.

b) În afară:

1. Să stea Domnul în cele mai bune relațiuni cu Italia și cu Franța. Agenții români să aducă aminte Europei latine ca să nu părăsească pe colonii Romei din răsăritul Europei amenințați de toți și dezarmați, și de nemți, și de slavi. Agenții români să nu înceteze a convinge odată pe cabinetele italiene și franceze că Transilvania e țară *românească*. Guvernul să tocmească scriitori cari să arate Europei că mai sunt români și afară de Principatele Unite.

2. Guvernul român, necum cu Rusia, dar nici măcar cu Austria să nu se strice înainte de timp. Amiciția cu Austria, însă niciodată să nu meargă așa departe, încât să se înduplece vreodată guvernul român la următoarele două lucruri, care sunt foarte periculoase pentru români și anume: a) nu cumva să se învoiască vreodată guvernământul român de a aduce în Principate colonii nemțești, fie din orice parte a statutrilor germane; și b) nu cumva să se învoiască la vreo întindere, fie orișicât de mică, a jurisdicțiunei consulare austriece, căci nici un consulat nu este atât de periculos pentru Principate ca cel austriac.

3. În cele din afară e bine a se înțelege nu numai cu guvernele dar și cu popoarele. Drept ce, guvernul e bine să asculte și pe unguri, însă totdeauna să-și aducă aminte că ungurii sunt dușmanii neîmpăcați ai existenței naționale a românilor, mai cu seamă ai românilor de peste Carpați. Ungurii ar trebui capacitați că numai ei și românii se găsesc în răsăritul Europei înconjurați de nemți și de slavi, că interesul lor ar fi de a da pace românilor din Transilvania, căci altmintre prin sumeața lor violență îi aruncă în brațele Austriei, și că e mai bine de a avea pe românii Transilvaniei de amici egali și, în cazul unei revoluțiuni, e mai bine de a avea pe românii Transilvaniei chiar neutri, decât a-i avea dușamni. E bine ca guvernul să observe toate mișcările slavilor din Turcia, cu deosebire mișcările și aspirările bulgarilor, ale sârbilor etc.

Poate cea mai de aproape luptă din răsăritul Europei este revoluțiunea ungurească.

Această revoluțiune, dacă ar triumfa, ar purea să schimbe fața Europei, și *pozițiunea politică a românilor*.

Născându-se această revoluțiune, ce să facă bieții români din Transilvania ? Ei cu cine să țină ? Cu ungurii ? Aceștia pretind că Ardealul e țară ungurească. Cu nemții ? Aceștia totdeauna au fost prefizi. O politică neatârnată ? Aceasta, singuri de sine, nu sunt în stare să facă. Aristocrația română din Transilvania s-a ungurit. Conducătorii lor de astăzi sunt popii și câțiva literați. O, ce popor ! mai frumos decât toți românii, mai vârtos, mai integru, mai entuziast decât toți românii și mai viteaz decât toți; la [18]48 nu numai bărbații, ci și femeile munților celor de aur, se luptau, cu Pelagia Roșia în frunte, și câștigară învingeri strălucite. Ce minuni nu s-ar putea face cu acest popor dacă ar avea conducători cumsecade și un steag național căruia să urmeze. Însă, durere ! acestui popor îi lipsesc conducătorii

... *Nave senza nautiero*. Românii din Transilvania, în împrejurările de față, numai în Principate privesc, numai de aci așteaptă semnalul, numai de aici își văd scăparea. Când s-a ales Cuza domn, entuziasmul la românii Transilvaniei era poate mai mare decât în Principate. Născându-se revoluțiunea ungurească, acești români e peste puțină să se lupte în calitate de unguri, sub nume ungur și pentru glorie ungurească; e peste puțină să vândă Transilvania ungurilor, precum pretend ungurii. Dar tot așa de periculos este de a se lupta iarăși ca la [18]48 pentru nemțul perfid. O neutralitate ar fi poate cea mai de dorit pentru ei; însă aceasta nu o vor ungurii, nu o suferă nemții. Neamțul are să acordeze unirea Transilvaniei cu Ungaria, prin aceasta are să arunce din nou intriga între unguri și români.

Un instinct natural face pe românii din Transilvania a crede că, izbucnind revoluțiunea ungurească, Principatele române, sub cursul aceleiași, nu ar putea sta cu mâinile în sân.

Domnul românilor, creeze, dacă nu este, un chip și un mod, însă un chip și un mod înțelept, un chip și un mod care să *nu pericliteze cumva existența Principatelor Unite*, un chip de a se vedea în Transilvania ! ... în centrul românilor. Care ar fi oare chipul și modul ? care pretextul ? Sub pretextul de a aduce ajutor ungurilor ? sau poate chiar nemților ? sau românilor ? de a conserva neutralitatea Transilvaniei sub cursul revoluțiunei ungurești ? Care ar fi chipul de a înlătura pericolul unei invaziuni turcești sau rusești în asemenea caz ? La toate aceste întrebări numai felurimea și actualitatea împrejurărilor ar putea da răspuns. Un lucru mi se pare a fi mai mult decât sigur; că românii de peste Carpați, bărbați și femei, bătrâni și tineri, toți ar fi gata de a muri pentru *Domnul Cuza*. Românii Transilvaniei sunt nu numai mai entuziaști, dară și mai credincioși și mai statornici decât alți români.

Petru Rareș, când intra în Transilvania, și a intrat de vreo 10 ori, mai întâi se împăca cu polonii și se asigura despre tătari, apoi mergea în Transilvania pretextând că merge, când în ajutorul turcului asupra ungurului, când în ajutorul ungurului asupra neamțului, când în ajutorul neamțului asupra turcului și a ungurului, totdeauna în folosul românilor, totdeauna biruitor se întorcea, bătând pe rând unul câte unul pe veșnicii dușmani ai românilor. I se imputa perfidie, însă pata perfidiei aruncată de cei mai perfizi nu se prindea de Petru Rareș.

Când a intrat Mihai Viteazul în Transilvania în fruntea unei armate de 30 mii, între care mulți poloni și cazaci, turcii credeau că Mihai ocupă Transilvania pe seama lor; și într-adevăr că România rămase nebântuită de turci în timpul absenței lui Mihai. Nemții, malcontenții din Transilvania, sperau că Mihai nu are decât să-i scape de urăciosul Andrei Báthory, principele Transilvaniei, care cu puțin mai înainte făurea planul de a prinde pe Mihai, spre a-l da în mâinile turcilor, până la lupta de lângă Sibiu deabia află că Mihai e în Transilvania. Mihai învinse. *Audaces fortuna juvat* și învingătorul era domn al Transilvaniei. Peste puțin alungă pe Movilă și pe polonii lui din Moldova și începu a guverna din Alba Iulia toate trei Principatele Române. Turcul, neamțul și polonul îi trimiteau pe întrecute soli și

daruri și îi cerșeau amicitia. Vânzarea ungurilor și a polonilor, perfidia cea sanguinară a neamțului, nepriceperea de atunci a românilor din Transilvania și mai cu seamă prea multa încredere în sine a lui Mihai cel Mare, au făcut să cadă eroul românilor, și cu el cauza română.

O principe și domne al românilor ! fie ca să vă stee întru ajutor geniul națiunii române, ca să răzbunați cu înțelepciune moartea și să fiți executorul fericit al planului celui mai mare domn și român ce a avut vreodată Dacia lui Traian.

A. Papiu Ilarian

„Revista Carpaților”, II(1861), nr. 1 din ianuarie (Parțial). Integral în: „Dacia”, I(1861), nr. 7 din 20 martie, nr. 8 din 21 martie, nr. 9 din 22 martie; „Revista pentru istorie, arheologie și filologie”, I(1882), p. 134-136; cf. Gh. I. Brătianu, *Politica externă a lui Cuza Vodă și dezvoltarea ideii de unitate națională*, în „Revista istorică română”, VII(1932), fasc. II-III.

234

București, 1 ianuarie 1861

Apel

Frații noștri români din provinciile românești supuse Austriei, ușurându-li-se în câțva timp jugul ce-i apasă mai-nainte, au început a da iarăși frumoase probe de apărarea naționalității limbii și drepturilor sale politice ca și în anul 1848.

Organul manifestațiunilor sale este „Gazeta Transilvaniei”. Acest organ neadormit, în timpurile protecțiunii și ocupațiunilor străine, au apărut cu cea mai mare constanță și bărbăție naționalitatea noastră. Atențiunea fraților noștri este ațintită și acum ca totdeauna asupra noastră. Ei se interesează foarte mult de noi și de lucrurile noastre. Ei îmbrățișează cu o căldură extraordinară jurnalele noastre și tot ce se poate (literariu) strecura de la noi la ei. Se cuvine, dar, ca și noi să ne interesăm de ei și de lucrurile lor pentru ca legătura morală și națională ce există deja să devină mai reală.

Acestă considerațiune este de ajuns a îndemna pre oricare român binevoitor a se abona la „Gazeta Transilvaniei” și „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, ce aparține de dânsa și care ese în Brașov, cea mai mare parte cu litere străbune, latine.

Abonații acestui jurnal, oarecând foarte numeroși în Principate, oprit fiind el de muscali în 1853, au scăzut de atunci cu totul, din care cauză a urmat decadența lui și neputința de a ieși decât numai o dată pe săptămână.

Dar, restaurându-se numărul abonaților de mai înainte și crescând după interesul jurnalului, credem că va putea ieși iarăși de două ori sau și mai de multe ori pe săptămână, ceea ce este de dorit în interesul naționalității române a cărei

flamură (drapel) a apărat-o „Gazeta Transilvaniei” și o va apăra totdeauna, până când va fi în viață.

Prețul abonamentului pentru noi e pe un an întreg, începând de la 1 ianuarie 1861, 15 fl[orini] de hârtie, iar pe o jumătate de an 7 fl[orini] 50 c.r., în banknote austriece, cu portul poștei în lat.

Abonamentul se face în București, poșta nemțească, iar în Craiova la poșta privată la d. Hrubî.

Onorabilele redacțiuni ale celorlalte jurnale din București sunt rugate în interesul frățietății a trece acest apel în colonalee jurnalelor d-lor sale.

„Românul”, V(1861), nr. 1, p. 3.

235

[Sibiu, 1 ianuarie 1861]

1. Dacă toate cererile și gravaminele descoperite în petițiunile noastre naționale, nici de la m[aiestatea] sa nu ni s-ar dar și nici de către conlocuitoarele națiuni surori nu s-ar băga în seamă, ce ar trebui să facem ? Să primim și numai atâta cât ni se dă, sau mai bine ar fi oare ca națiunea noastră să se pună în stare de pace și pasivitate ? Pentru un asemenea trist caz e de lipsă să hotărâm o regulă statornică, de care toți fiii națiunii noastre fără mântuință să aibă a se ține.

2. Membrii chemați la conferințele regnicolare pot să meargă la conferențe sau ba ?

3. Dacă pot, ce ar avea de a lucra și a face și a pretinde ?

4. În întâmplarea asta să aibă membrii conferențelor regnicolare instrucțiune de care să se țină și peste a cărei hotare la nici o întâmplare să nu treacă, au să aibă voce nelegată, după împrejurări, a grăi cele ce li s-ar vede a fi bine?

5. Dacă s-ar afla de mai bine ca românii chemați ca să meargă la conferențele regnicolare, cum să se scuze, prin scrisoare, prin adâncă tăcere sau cu grai viu ? Oare fire-ar destul numai atâta a scrie la cancelarul: „Deoarece atât în organizarea Cancelariei cât și a conferențelor vedem, că principiul dreptului egalității tuturor naționalităților și confesiunilor și preaînalta intențiune a preaînduratăului nostru domnitor respicate în diploma și autograful din 20 oct. 1860, precum nici rugămintea națiunii noastre, pe care am avea a o reprezenta în acelea conferențe, și prin care se cere delăturarea nedreptăților, nu s-a respectat, și nici nu s-a luat în vreo considerațiune, în contra convingerei și a cunoștinței noastre și a dreptelor interese ale națiunii noastre, parte noi nicidecât nu putem lua la conferință”.

6. În împrejurări grele ca acestea, aceia dintre fiii națiunii române cari, sau până acum sunt chemați, sau de acum înainte vor fi chemați la ori și ce fel de posturi, putea-vor primi la partea naționalității române posturi sau ba ? Or, apoi, ca persoane private, fără a compromite cauza comună națională și fără a păta caracterul națiunii, putea-vor totuși îmbrăca posturile la cari sunt sau vor fi chemați?

7. Dacă n-ar putea, pentru cei ce au trăit până acuma după oficiul lor și alt venit nu au, iar acum retrăgându-se pentru ca să nu compromită cauza națională, putea-se-va să rămână cu familia fără pâine și pe care cale ar trebui națiunea să se îngrijească, după putință, pentru subștiența lor ?

8. Dacă membrii români n-ar trebui să meargă la conferențele regnicolare, însă după aceea ar voi cancelarul sau altă mai înaltă autoritate, sau conlocuitoarele națiuni, prin niște deputați ai lor, cu capii bisericii române de ambe confesiunile și mai încolo a trata și a se înțelege despre pretensiunile naționalităților, pentru a se înfrăți cu ele, în caz dacă adunarea națională nicidecât sau cu grabă nu s-ar putea aduna, nu va fi oare bine ca să-și organizeze spre acest sfânt scop această conferință pregătitoare națională din sânul său un comitet din membrii cei mai încrezuți, dar și mai aproape și mai lesne de provocat și de adunat ? Sau nu va fi mai bine, dacă, urgente necesitate et periculo în mora existente, ar împuternici conferința aceasta pregătitoare națională, - și până când se va face tot lucrul cunoscut la toată națiunea și li se va da vot de încredere, - pe episcopii ca capi ai bisericii, ca cu acei membri de încredere ai națiunii, pe care i-ar putea căpăta și aduna mai curând la consfătuire, să poată, pe temeiul celor de mai sus aduse, și mai încolo a trata în cauza națională, chiar și afară de adunarea nouă națională, care e cu multe greutateți împreunată ?

9. Fi-va de lipsă, ca protocolul și concluziunile conferențelor acestora pregătitoare naționale să se tipărească și la toate parochiile și protopopiatele să se trimită câte un exemplar și să se tâlcuiască poporul cu toată înțelepciunea și luarea aminte, dojenindu-l și cu toată puterea cuvântului, îndreptându-l la pace și frățietate cu toate naționalitățile, arătându-i că onoarea și binele națiunii numai prin pace și amicitie cu toți oamenii și mai cu seamă cu alte naționalități și prin o loială și liniștită așteptare, precum și prin neclintită credință și alipire către tron se poate câștiga ?

10. Spesele tiparului pentru actele de lipsă în cauza națională din ce fond a se suporta, din colectă pe la particulari, din cassele satelor, din cele ale bisericilor sau ca de comun, din ambele aceste fonduri, în parte egală¹ ?

„Gazeta Transilvaniei”, XXIV(1861), nr. 3 din 11 ianuarie; Păcățian, Teodor V., *Cartea de aur* ..., II, Sibiu, 1902, p. 189-192.

¹ Datarea documentului s-a făcut după stilul nou.

Ludoș, 2 ianuarie 1861

Inclită c.r. Pretură

Cu umilință am fost așternut o rugare în zilele trecute, în care mi-am rugat ca să se îndure inclita c.r. Pretură¹ a deschide un concurs pentru postul de notareș, în comuna noastră Ludoș, basându-ne pe niște driapte ocațiuni, care sunt și le cere timpul și folosul nostru al românilor, pe care înălțiatul nostru împărat ni l-au conces și nouă, care cu durere trebuie să spunem că până acum n-au urmat. În care curs de vreme laudatul nostru notar Mihail Smigelski, în loc de-a pricepe ce strigă și pofteste timpul presente, încă mai tare s-au sumețit și tot mereu despoaie bieții oameni, că numai acum pentru reclamație au luat de la câte un om 2, 3 și 4 fl. în valută austr., măcar că la noi, după spusele domnului măsurător cadastral, nu au fost vriame de reclamat, că încă nu-i isprăvit cu măsuratu.

Deci noi, subscrișii, în numele comunei întregi, iarăși repetăm și umilit ne rugăm ca să se îndure inclita c.r. Pretură, numaidecât, și aceasta mult până în 14 zile, a decide concurs pentru postul de notariat în comuna noastră Ludoș și totdeodată a trage la răspundere pe numitul notar Mihail Szmigelski, pentru ce au luat bani pentru reclamație de la oameni și a-l sili ca să-i întoarcă la oamenii de la care au luat.

Așteptând o milostivă rezoluțiune, cu toată supunerea suntem umiliți servi ai inclitei c.r. Preturi.

Ludosu Mare², 2-a ianuarie 1861

[Semnează: parohul, judele, 2 jurați, un „praesiu comunal”, 2 membri ai comunității, 5 alți săteni „în numele a toată comuna”].

A.N.D.J., Sibiu, F. Scaunul Miercurea, nr. 540/1861.

¹ Vezi supra, doc. Ludoș, 14 noiembrie 1860

² Azi Ludoș, sat. comună, jud. Sibiu.

Gherla, 2 ianuarie 1861

Excelenția voastră prealuminate și preasântie doamne Arhiepiscoape !
Doamne și frate în Christos preavenerânde !

Cu cât mai cu mare durere am fost primit știrea despre morboasa stare a Excelenției voastre care vă împedecă a călători în cauza națională la Viena, cu atât mai

cu mare bucurie am cetit preastimata scrisoare a Escelenției voastre, cu data 11 decembrie a.tr. văzând că preabunul Dumnezeu v-a reîntors sănătatea scumpă în așa măsură cât nu numai ați fost în stare de a continua călătoria începută dară de a și conduce lucrul pentru care v-ați ostenit și după împrejurări a și purta cuvânt la cei mai mari pentru realizarea celor așternute.

Dee bunul Dumnezeu ca fatigiul Escelenției voastre și a celorlalți deputați să se încoroneze cu un rezultat bun. Aceasta e dorința mea și a fieștecărui român binesimțitor.

Ce se atinge de arătarea acelor bărbați cari ar fi a se propune și alege la conferința demandată prin Maiestatea sa prin biletul de mână către contele Rechberg din partea mea nu am de a da pre altu căci nu cunosc mai mulți afară de domnul consiliar Moga carele văd a fi rămas afară.

Urându-vă sărbători fericite și vesele, recomandat frățieștilor stimate simțăminte rămânem, cu osebit a reverenției cult al Escelenției voastre umilit servitor și în Christos frate,

Gerla la 2 ianuarie 1861

Ioan Alexi,
episcopul Diecesei Gerlei

[Adresa:]

Escelenției sale preasânțitului și prealuminatului domn Arhiepiscop al Albei Iuliei Alexandru Sterca Sulutz. Blaș

Original. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1861-123, f. 84.

238

Trento, 2 ianuarie 1861

Ilustrissime și reverendissime doamne episcoape, doamne și părinte al meu preagrațios !

Ilustritatea voastră sunteți părintele meu, așadară a mea datorie e în toate necazurile mele către ilustritatea voastră a mă întoarce, numai așa sperând mângâiere. Eu sum rumân și așa causa rumână debue să-mi zacă la animă. Eu, cu înființierea alor 18 nouă regimente am fost scris ilustrității voastre cum că câteva regimente vor fi curat românești și va fi de lipsă on

preot românesc. Obiectu acesta e faptă: sunt regimente limpede românești, stau de on an, dar de preot nu e nici vorba; se află pe tot locul on preot dar *latin*; are fieștecarele câte 80-90 de inși; ceialați sunt români; așa e Regimentul nr 63. Infanterie, care capătă inși din giurul Gherlei, Mociu, Dees, Năsăud, Bistrița și Lăpuș; așadară mai toți gr.uniți. Acolo e un preot latin care nu știe nici on cuvânt românește, ba zice că limba română e urâtă și necultă. Când moare on român îl petrece numai în falon, nefăcând nici una ceremonie, neștiind că unit e sau neunit, neștiind vorbi cu dânșii. Ba, ce e mai mult, regimentul are un capelan neunit; cărțile sunt ilire nu românești și au cerut un capelan neunit. Unde debue sub soare mai mare nedreptate ca aciasta ? Eu am scris la vicariatul castrens; ce răspuns am căpătat ați binevoit a vedea din autentica epistolă a episcopului castrens cu ilustritatea voastră încă în anul trecut comunicată. Acum de curând, fiind în Bozen, unde e staționat sus atinsul regiment, văzându-mă feciorii, s-au plâns că ei toți sunt români și totuși le predică ungurește din care ei nu înțeleg nimica. Aceasta pe mine foarte m-au pătruns, nu m-am putut reține, am scris aci sub ./ în copie alăturată rugare la vicariatul castrens¹; cred că acolo s-or mânja pe mine, căci ei ar voi a predomini, dar n-am ce face, eu am voit a scrie altmintrea dar nu e încă timpul. Eu sum gata spre toate; sum gata a merge acasă, a mânca în parochia cea mai săracă a diecesei numai mălai, decât a mai vedea aici atâtea nedreptăți, a mai bea venin.

Noi încă suntem fii ai besericii de la Roma; pentru ce nu se îngrijește și pentru noi. Noi nu suntem pentru dânșii datori a învăța limba ungurească ca să le putem înțelege predicele lor.

Vă rog, dară, ilustrisime doamne, lucrați părintește în obiectul acesta, căci de nu suntem perduți; dacă la miliție nu esistă națiunea română, atunci e percută pentru totdeauna: toată bravura care o fac românii se ascrie ungurilor. Câte suflete nu au auzit cuvântul lui D-zeu de on an încoace în limba sa cea dulce română !

Dealtmintrea pe anul 1861 oftându-vă statornică sanitate, grației părintești recomandându-mă, pe lângă sărutarea sântitei drepte sum al ilustrității voastre umilit fiu

Vasiliu Bocșa
c.r. cap[elan] castrens

În Triest, 2-a ianuarie 1861

A.N.D.J., Cluj, F. Ep. gr.-cat. Gherla, 1861-40, f. 1.

¹ Vezi infra, doc. Trento, 2 ianuarie 1861.

Trento, 2 ianuarie 1861

K. K. E[rz] H[erzog] Heinrich 62. Lin[ien] Inf[an]t[erie] Regiment
gr[iechisch] Kath[olische] Seelsorge.

Copia.

An

das hochwürdigste K. K. Apostolische Feld-Vicariat zu Wien.-

Wie der gehorsamste Gefertigte neulich bei seiner Anwesenheit in Bozen¹ von den Herrn RegimentsCaplan des löbl[ichen] 63ten Inf[an]t[erie] Regiments vernommen hat, das Regiment ist im Besitze einer gr[iechisch] nicht unirten Capelle, und hat einen gr[iechisch] nicht unirten RegimentsCaplan verlangt.-

Daher als ein wahrer treuer Sohn der römischen Kirche nehme ich mir die Freiheit,- sogar halte es für mein Pflicht,- das hochwürdigste K. K. Apostolische Feld-Vicariat in Kenntniß zu setzen, daß die obbenannte Sache ein Mißverständniß sei, denn das Werbbezirk des obigen Regiments ist in meiner Diözese, welches so zu sagen ganz gr[iechisch] *unirt* ist,- ich bitte ich flehe daher das Hochwürdigste Feld-Vicariat an Sich der armen verlassenen Kindern der einzig selig machenden Kirche väterlich anzunehmen, und die obbenannte Sache nicht zu Stande kommen lassen zu wollen,- das Regiment ist und wird vollkommen gr[iechisch] unirt werden, die R[e]g[i]m[en]tssprache ist rumänisch, daher ein rumänischer gr[iechisch] unirter Seelsorger sehr nothwendig, umsomehr weil der röm[isch] Kath[olischer] R[e]g[i]m[en]tsseelsorger gar kein Wort rumänisch spricht.

Als der unterthänigst Gefertigte diese Zeilen schreibt, beruhigt er sein Gewissen, erleichtert die Schmerzen seines Herzens sich der fästen Hoffnung hiengehend, daß das Hochwürdigste K. K. Feld Vicariat sich unser väterlich annehmen wird.

Trient² am 2ten Jänner 1861.

Basil Bochsia mp³

gr[iechisch] k[atholischer] Seelsorger.-

A.N.D.J., Cluj, F. Ep. gr.-cat. Gherla, 1861-40, f. 12.

¹ Bolzano, localitate în Italia.

² Trento, localitate în Italia.

³ Vasile Bocşa, preot militar greco-catolic.

Sibiu, 3 ianuarie 1861

Sibiu 3/1[1]861

Frate Dimitrie !

Te vei mira că nu-ți răspunsei până acum nici la scrisoare, nici la telegram. Primind scrisoarea către esceleția sa¹, m-am dus de loc de i-am dus-o și, cetindu-o repede, îmi zise numai atâtă că D. Moldovan nu vrea să primească postul, ceea ce vorbirăm eri, apoi veni esceleția sa, episcopul nostru² și-l luă la principele³. După amezi avurăm conferință și după ce sfârșirăm întrebai ce să scriu fratelui Dimitrie. Eu nu-i pot răspunde în merito, dar el să urmeze boldului inimei sale, care îl îndreaptă bene. Eri îmi fu peste punctință a-ți răspunde cuprins fiind cu niște treburi grabnice. Astăzi fusei la vizită cu Bologa și Arduleanu⁴, cugetând că voi mai auzi ceva, dar nimic însemnat. Iată ce s-a otărât până acum: congres național pe 1/1, după călindariul vechi, aicea la Sibiu, de 100 indivizi, carii să determine despre soarta noastră. Vei primi și d-ta invitarii scrute cu gura de la protopopul. Mitropolitul a rămas până atunci aicea și dirigeasă de aicea cele ce se țin de el. Noi pe la conferințe vorbim frumos, patriotic. Zicem că cine din români va primi vreun post, fără de știrea naționei, pre acela mama-națione nu-i va mai cunoaște de fiu său. Frumos, dacă cei ce vorbesc așa ar și lucra așa. Noi știm că unii dintre noi au alergat la principele și a cerut post, recomandăție, a[u] scris lui K[emén]i⁵ și au oferit servituțiile sale, dar însă, auzim mai de curând, că cei ce erau compromiși în anii 1848 și 49 nu vor primi posturi. Vrea să scoată castanele din foc cu mâna altora. Așadară, eu nu-ți gratules; venind încoace vom vorbi mai multe.

Noi stăm rău și de când văzui ce s-a făcut cu Banatul⁶ am perdut toată speranța. Bătrânul mitropolit vorbește bine și cu tact. Primirea ce i-au făcut-o, cuget că te va fi mulțiamit. Vei vedea din „Telegraf”. Îi eșirăm noi neuniții înainte până la Cristian⁷, dar nici un unit. Ce zici ? Celelalte, adecă serenada, prânzul de luni, de la episcopul, toastele etc., fură toate eclatante și mă mângâiară mult.

Auzim că de 1-a februarie începe Guberniul din Cluj funcțiunile sale.

Fii sănătos cu toți ai d-tale. Al d-tale frate,

Vasici

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 267, f. 30-31.

¹ Andrei Șaguna.

² Alex. St. Șulufiu.

³ Principele Friederich Lichtenstein (1807-1885), guvernator militar și civil al Transilvaniei între 26 iulie 1858 și 2 mai 1861.

⁴ Jacob Bologa și Ioan Alduleanu.

⁵ Kemény Ferencz, noul cancelar aulic.

⁶ În 27 decembrie 1860 Banatul timișan și Voivodina sârbească au fost încorporate Ungariei.

⁷ Comună suburbană, municipiul Sibiu.

Sibiu, 3 ianuarie 1861

Frate Iosife !

Vei fi auzit că mitropolitul Ș[uluțiu] a sosit în duminica trecută și că s-a primit ca un domnitor. Vro 40 călăreți, juriști și 10 carete îl întâmpinară la Cristian, unde îl aștepta careta cea de gală a ep-pului Șag[una]. Seara, serenadă grandioasă: 200 făclii; tot cu această ocasiune și un scandal, că doi magy[ari], voind să treacă cu sania pîntre conduct, îi salută tinerii cu flambola, de-i pîrliră cum se cade și așa fur[ră] siliți a se întoarce cu pudoare. S-a oblicit și aceea, că magh[iarii] vreau să-i facă mitropo[litului] muzică de pisici (Katzenmusik), dară brava tinerime română se poartă minunat, în toată noaptea străjuesc pe strada Cîsnădiei, unde se află mitrop., 40 inși; alții, 50-70, așteaptă aviso la Seminar și de vor cuteza ceva acei nerușinați [i]și vor fi primi plata.

Mitropolitul va rămînea aicea pînă după Anul Nou, căci în ziua de A.Nou vom avea aicea congres național ... La ținerea acestui congres ne-au îndemnat: denumirea cancelarului, guvernatorului, consilierilor de la Curte și Gubern, - între aceștia Alduleanu și Dunca dintre români -, încorporarea Banatului și Voivodinei cu Ungaria, și declararea limbii magy[are] de limbă diplomatică. Membrii vor fi ceva peste 50 din una și 50 din cealaltă confesiune, preoți și mireni. Neuniții se vor denumi de-a-dreptul de către ep-pul, iar uniții, în urma unui circular metropolitan, prin protopopi.

Al tău sincer amic

I. Măcelariu

3 Ianuar 1861 (st.n.)

E. Hodoș, *Scrisori cu mai multe figuri și un adaos*, Sibiu, 1940, p. 38-40; Idem, *Din corespondența lui Simion Bărnuțiu și a contemporanilor săi*, Sibiu, 1944, p. 71-72.

Viena, 3 ianuarie 1861

Preaonorate domnule,

Știu că așteptați să vă scriem noutăți din capitala Monarhiei. V-am scrie bucuroși dacă am avea ce să vă scriem de bine; cele rele nu se plătește a le face cunoscute înainte de timp, se aud acele încă prea timpuriu !

Cel mai momentuos nou e compunerea comisiunei sau conferinței în Alba Iulia; în privința aceasta încă rău se aude, adecă că acei 40 de mădulari a[i]

conferinței vor sta din 8 unguri, 8 secui, 8 sași, 8 români¹ (între cari și Șaguna, de alții nu știu) și 8 reprezentanți a[i] orașelor tacsale. Ceea ce se așteaptă din partea fraților de la acea conferință veți vedea din gazete.

Ce vor zice mădularii români, dar ce vor zice românii la proporțiunea de sus, putem să ne închipuim. Ce va urma știe bunul D-zeu, în care trebuie să avem toată speranța, că numai acela e care nu-și trage ajutorul de la cei apăsăți și slăbuți ! Eu mai multe nu pot să zic că e lungă limba boului etc., însă fratele A[xente] S[ever] vă va împărtăși mai multe cu privință la conferința din Alba.

Cu dinstinctă amicitie, însemându-mă a p.o. d-voastră
Sincer onorator

L.B. Popp
consil[ier] aulic

Viena, 3 ianuarie 1861

„Transilvania”, LIX(1928), nr. 2, p. 112.

¹ Alexandru Sterca Șuluțiu, Andrei Șaguna, Dimitrie Moldovan, Ioan Alduleanu, Paul Dunca, Augustin Ladai, Ioan Bran de Lemeni și Augustin Pop.

243

Sibiu, 3 ianuarie s.n. 1861

Mult stimată domnule Bariț !

Aici închise îți trimis 2 exemplare din cerculariul meu, slobozit de aici din Sibiu¹ – unde voi rămânea până după celebrarea conferințelor naționale – către clerul meu, din cari vei înțelege tot lucrul și intențiunea. Asemenea s-au făcut și din partea excelenței sale domnului episcop A. baronele Șaguna². Numai dacă, pentru scurtarea timpului, ar putea adjuge și circularele pe la toți respectivii, și ar putea veni și cei chemați !

Pe stimata domnia-ta, cu pe domnul directoarele Mureșan³, îmi iau libertate, osebit prin aceasta a mea scrisoare, a vă invita la conferințele naționale pe 1/13 ianuarie 1861, aici în Sibiu ținându, eu însumi rugându-vă ca, de este cu putință, să veniți ambii, iară dacă ambi a veni n-ați putea, domnia-ta nice într-o întâmplare să nu rămâi ca să nu vii.

Pentru multe ocupațiuni, acum multe nu-ți pot scrie. Sperând că în persoană ne vom întâlni, las toate – multe ! – de a ți le comunica cu gura.

Venirea mea la Sibiu și primirea prea frățască, pe largul o vei afla din „Telegraful român”⁴.

Dorind să ne întâlnim și vedem, cu osebită părintească onoare rămân,
pentru totdeauna, al mult stimatei d-tale de bine voitoriu,

Metropolitul Alexandru

G. Bariț, *Părți alese ...*, III, Sibiu, 1891, p. 515-516.

¹ Vezi doc. Sibiu, 21 decembrie 1860.

² *Ibidem*.

³ Iacob Mureșan

⁴ „Telegraful român”, VIII(1860), nr. 51.

244

București, 5 ianuarie 1861

„Gazeta de Transilvania”

Între alte foi publice românești, este și „Gazeta Transilvaniei” ce se imprimă în Brașov. Principiile acestei foi, principii de naționalitate și de românism, progres și mărire românească, au fost în tot timpul și chiar în cele mai grele evenimente, susținute cu mult curaj și căldură de către onorabilii și inteligenții bărbați ce o redactează.

Meritul acestui organ este înzecit de mare, când ne vom aduce aminte că dânsul, de la primul său număr și până astăzi, a susținut neîncetat interese publice și niciodată particulare, adică ale unui singur om.

Tristeles evenimente ce au trecut peste noi și nenorocirile ce, ca consecințe ale lor, au lovit tot ce au mai găsit românesc și național, a izbit în același timp, și-n chiar viața sa materială și pe „Gazeta Transilvaniei”, care, negreșit, susținea alte principii decât acelea ale invaziunilor.

De atunci dar și până astăzi. din acele zile de durere generală. „Gazeta Transilvaniei” merge șovăind în existența ei materială pentru că e lipsită de îndestui abonați.

Când Dumnezeu a creat lumea i-a dat și spirit, nu numai corp; spiritul se poate ține și fără materie, dar corpul niciodată; asta o prescriu chiar legile naturale. Aflăm, dar, când credem c-am făcut o mică istorie a „Gazetei Transilvaniei”, nu ne rămâne alta, decât a mai spune terminând, că „Gazetei Transilvaniei” îi trebuie și materia, îi trebuie și abonați pentru ca să se poată susține.

Cine dar e român, cine iubește națiunea română, progresul și fericirea ei, cine stimă și voiește a citi câte ceva sigur și sănătos, mai cu seamă despre românii transilvani și interesele generale românești, vie, zic în ajutorul „Gazetei Transilvaniei”.

„Gazeta Transilvaniei” și „Foaia pentru minte, inimă și literatură”, altă scriere literară și științifică ce se alătură pe lângă dânsa, ieșeau până la un timp de două ori pe săptămână, dar astăzi nu pot ieși decât o dată. Va ieși dar tot de două ori, ba și de mai multe ori pe săptămână, dacă românii din toate Româniile vor ști a o susține.

Abonamentul pe un an este de 15 florini hârtie și nimic mai mult. Se face în București la poșta austriacă după podul Mogoșoaiei iar în Craiova la d. Hrubî.

”Naționalul”, dar, făcând acest apel la toți românii și-a împlinit o datorie a sa de român. Va mai face încă și pe cealaltă, va primi, adică, și abonamente pentru „Gazeta Transilvaniei”.

„Naționalul”, IV(1861), nr. 2.

245

Viena, 5 ianuarie 1861

Domnule baroane !

Am cetit cu atențiune articolii din „Pesti Napló” și deosebi stimații articuli începători ai d-tale, care se refereau la cauzele dinlăuntru ale patriei. Articolul din 1 ianuarie n. e acela ce primindu-l de o gratulațiune la Anul Nou adresată către celelalte naționalități ale patriei, eu, ca un fiu român al patriei, cuprins de bucurie, doresc a-ți răspunde cu sinceritate.

Ei, zic, *sinceritate* ! Pentru că între fiii patriei numai aceasta e frâmbia ce-ți ține duraver laolaltă și-i formează de un corp mare, căci aceasta e tăria ce consolidează și înalță o patrie. Fără ea toată țara e slabă și în sine și în contra unui periclu din afară și oare cine-i acela dintre patrioții adevărați carele n-ar dori să-și vadă patria solidă și mare !?

Așa știu că în Ungaria și anume în țările ce se țin de coroana Ungariei sunt popoare de elemente diferite cât concentrate la tot același interes, cât și împrăștiate și cu interes deosebit. Aceasta atâta înseamnă cât a vedea patria ruptă în dărabe deosebite. Unde-i acuma mâna cea creatoare și susținătoare ce ar fi așa de puternică ca oricât de cu diferite caractere sunt acele dărabe, totuși să le adune în cercul unui interes și să nimicească pe veci mâna cea stricătoare ce a spart de atâtea ori în patrie și între elementele ei încât, deja, numai așa ușor abia se poate contopi și din ele a face un întreg, căci numai așa poate fi și patria întreagă.

După prevederea mea, eu judec că mâna cea creatoare și susținătoare acum poate fi națiunea maghiară, iară tăria mișcătoare de mână, starea spirituală a ei, simțămintele de libertate, principiile de constituțiune, cuviincioasa organizare a

comitatelor și anume *constituțiunea* ce are în dieta de aproape să se renască sau mai bine să se reconstituie. De la aceasta va atârna dacă oare poate fi patria și moralicește un *întreg* ? Pentru ce azi, de la națiunea maghiară depinde mult, de vrea oare a crea de un întreg acele elemente deosebite în patrie. După părerea mea patria așa poate fi și moralicește un întreg *dacă tot elementul are același interes comun*.

Constituțiunile țărilor ce se țin de coroana Ungariei, acele sminte avea că numai unele clase ale popoarelor deosebite erau interesate și numai aceste clase aveau adevărat interes comun; până ce popoarele tot prin acele constituțiuni erau împinse de la interesul comun și de la centru și, deși jertfea sângele pentru constituțiuni, prin aceste încă nu fură apărute. Așa, firește, că patria încă nu a avut *unitate*, iară ea însăși, moralicește, încă nu a fost întreagă. Să câștigăm popoarelor ca și popoare un interes comun și patria va fi fericită și mare.

Eu sper cum că patrioții buni văzând însușirile rele ale trecutului, acuma înflăcărați de amora către patrie și popoare, le vor vindeca la organizarea comitatelor și la dieta viitoare, *altmintrelea răul cela va fi pe viitor și mai rău*. Dar aceasta nu poate fi mai mult ! Asecuritatea constituțiunii maghiare și a libertății ei, puterea spiritului acestei epoci și influența lui în tot minutul admoniază pe maghiari; zic pe maghiari, căci acuma mult atârână de la ei ca să stârpească acel rău din constituțiune și din țară pentru a putea funda și întări pe viitor interesul comun și salutea publică și încrederea unuia în altul egalitatea legiuită din partea frățească. Epoca făgăduințelor goale și a păcăliturilor a trecut; a intrat epoca faptelor și numai în măsură cu acestea putem tributa după dreptate cu sângele nostru și sudoarea noastră ! Deși voi fi cam lung, totuși iartă-mi, d-le baroane, a-ți spune o fabulă pentru că aceasta foarte tare corespunde împrejurărilor patriei. Un tată ai căruia prunci cerură pâne a dat pânea întreagă fiului său mai mare cu acea otărăre ca să împartă din ea și celorlalți frați. Fiul cel mai mare așa a împărțit pânea cu frații săi încât ținându-și sie o parte prea mare pe cealaltă i-a întărat la neîndestulare și ei pe urmă neîncetat se sfădiră. Tata ar fi putut împărți pânea și sângele așa ca pruncii să nu se sfădească, dară, sau a vrut să-i ducă în cercare, sau a făcut-o din alt scop.

Acuma, d-le baroane, fiul cel mai mare e maghiarul și acuma numai de la el atârână ca pânea să nu se facă „mărul lui Paris”.

Toate aceste numai pentru aceea le-am spus, domnule baroane, pentru că eu deplin împart opiniunea d-tale când vrei a mângâia pe celelalte popoare cu asigurarea naționalității lor când mai îmbucurat și pre mine carele mă țin de poporul român din Banat.

Dar nici nu se poate altminte ! Maghiarul, carele precum zice e luptătorul premergător pentru libertate și constituțiune, nu se poate desbrăca de principiile sale față cu alte popoare. Un creștin adevărat și către alt creștin rămâne creștin; un om cu adevărate principii liberale în privința altuia nu poate fi tiran !

Pentru aceasta cu ce amoare frățească veți încununa popoarele, ca și popoare, la organizarea comitatelor și la dieta de-aproape, cu așa atragere vor fi și

popoarele către maghiari. Istoria de față a Europei e învățător destul de mare că *trebuie* și în ce mod se poate câștiga un popor !

Eu nu desper deja mai mult pentru soarta poporului român, soarta lui trebuie să se îmbunească, sau după *drepturile istorice*, sau după *drepturile naționalității* !.

Dacă absolutismul a fost silit să lese loc naționalității și constituționalismului oare e în stare acesta a înfrânge aceea ce nici absolutismul nu putu înfrânge ? Eu zic că nu, dar constituționalismul nici nu vrea a putea. Spiritul timpului ce în veacul acesta e victoria naționalităților – ce e așa de puternic ca și cândva ideea creștinătății și cu timpul va fi și mai puternic – nu lasă mai mult să piară nici un popor. D[umnezeirea] nu vrea să nimicească aceea ce a creat; și vai de acela carele acuma vrea să nimicească, nu se poate mai mult, trebuie a ne închina spiritul timpului.

Dacă a fost dreptate cândva pe o mână de popor p[entru] e[xemplu] sasul în Ardeal pe carele patria l-a primit numai de oaspe, mai târziu a-l declara de națiune ... pentru ce să nu fie azi dreptate pe poporul român carele e de număr mai mare și din timpurile cele vechi are mai multe merite pentru patrie, zic pe poporul român pe carele mai multe veacuri numai de suferit l-a privit ... pentru ce să nu fie dreptate a-l recunoște deja de națiune pentru ca ca națiune să se reprezinte în viața constituțională !? D-zeu nu vrea mai mult a-l negriji căci a trimis și la el spiritul timpului, căci popoarele din patrie, pătrunse de sfințenia dreptății, nu-i mai pot arunca mai mult piedici înainte !

Dară poporul român are și *drepturi istorice*. De a căzut în prescripțiune epoca lui Traian, atunci e prescriptă și epoca lui Arpad, însă nu, nu s-a putut prescrie; popoarele cele curajoase ale celor doi eroi ai lumii încă sunt aici. Dacă a fost drept atunci încă numai cuprinderea unei părți a țării, rămâne de drept și acel act politic când românii cu ungurii la „Eskölö” [Aștileu] de bună voie dădură mâna și jurară unii altora; rămâne de drept și aceea cum că românii după moartea lui Gelu, domnul lor, de bună voie aleseră pe Tuhutum de principe. Mariot, adică Menomorut, a făcut tractat cu Arpad și pe fata sa a măritat-o după Zoltan, fiul lui Arpad, apoi și pe viitor avurăm ducii noștri dar bărbații de gen nobil ai poporului român purtară o rolă strălucită în istoria patriei ș.a. ș.a. În atâția seculi atâția români sângerară pentru constituțiuni când aceea nu-i apăra. Aceea nu poate fi ca atâtea inime, în zadar să-și fi vărsat sângele lor !

Privind, dară, cauzele și momentele acestor două puncte de frunte, strămutarea timpilor aprinse în mine mare speranță; considerând pusăciunea politică a maghiarului și a românului nu numai în imperiu ci și în Europa, când în răsărit numai ei stau ca două popoare singuratice și de elemente diferite, expuse sau unui viitor mai bun sau unui pericol mai mare, prevăd că a ajuns minutul ca să se reînnoiască amiciția veche și aceea să o susțină de-a-pururea pe viitor; sau dacă acel minut încă nu e aci, trebuie să vină, va veni ! Să preparăm, dară, acel timp în care așa de nemișcați vom sta unul lângă altul ca și Carpații care înconjură țările

noastre; să iertăm să vină acea epocă când o rugăciune piă suspiră pe buzele acestor două popoare.

Iară spre prepararea aceluia timp, precum zic, acum, mai mult atârână de la maghiar și, per excellence, de la dieta viitoare. *Dacă constituțiunea va chema și pe poporul român ca pe o națiune în patrie la interesul comun, atunci cu de bună seamă vom fi și împreună și îndeplinim un întreg; dacă însă va eschide pe poporul român ca și așa de la interesul comun, atunci e nedreptate a acuza pe români că ei încă pot rămâne străini față cu maghiarii.*

Din cauzele acestea tot românul adevărat poate spune că pe viitor se poate câștiga în român, sau un prieten mai tare, sau un dușman mai periculos ... mai tare sau mai periculos de cum a putut fi oarecândva.

Descriind simțămintele și cugetele mele sincere, rog pe domnul baron ca acestor șire să câștige loc în „Pesti Napló” cu atâta mai tare cu cât aceste le scrie un român adevărat.

Recomandându-mă simțămintelor grațioase, rămân în Viena, 5 ianuarie n. 1861.

Al domnului baron serv, umilit

At[anasie] M[arian] M[arienescu]

„Telegraful român”, IX(1861), nr. 4 din 26 ianuarie.

246

Sibiu, 6 ianuarie 1861

Frate Dimitrie !

Scrisoarea ta, din 5/1 a.c., o primii astăzi, dinpreună cu cea adresată exc. sale, mitropolitului și pe aceasta o am și înmănat de loc după primire și îmi și arată Bătrânul că începuse a-ți răspunde la o altă epistolă ce-i scriseseși mai înainte, pe care cred că o vei primi deodată cu scrisoarea aceasta a mea.

La cele ce mă întrebi pe mine îți răspund atâta că la noi, ca totdeauna, sunt și acum 2 partide: una ce s-ar împăca bucuros cu toate ce s-au întâmplat până acum și ce se vor mai întâmpla în cauza noastră națională și încă sub unica și înjositoare condițiune dacă numai ei se vor asigura, iară cealaltă – dară, mulțumită lui D-zeu mai numeroasă – nu e nici cât negru mulțiemită cu cele întâmplate până acum și numai în aceia nu e unită în sine că în ce fel de pasivitate să se ție. Despre toate acestia cred că te vei convinge la congresul național¹.

Ce se ține de primirea esceleției sale, a mitrop[olitului] cred [că] vei fi înțeles din „Telegraf” că cum a fost. Din parte-mi adaog numai atâta că mai bună

nu a putut fi. De la Poarta Turnului până la cuartir (Coroana ung[urească]) tot între „să trăiască” și vivate a mers. Conductul de 200 de făclii încă fu imposant, însă mai important[ă] ca toate fu purtarea bravei noastre tinerimi, care purecară pe 2 inși (un magy[ar] și sas) cu flamboale cât de bine că ei vrură să treacă printră conduct cu o sanie, togma când mulțiemii Bătrânul² tinerimii; să-i fi auzit cum bravii tineri alungară pe acei ticăloși.

Unii esaltați contrarii se pregătiră a-i face mitrop[olitolui] Katzenmusik, dar tinerimea a oblicit aceasta și așa de atunci în toate nopțile e, de seara până dimineața, pe picioare și de se va întâmpla aceia, sunt sigur că vărsarea de sânge nu va lipsi. În noaptea dintâi a fost și întreaga miliție avisată să stea în Bezeitschaft toată noaptea, ca să pășească înainte, dacă cumva s-ar insulta mitrop[olitul].

La întâlnire, mai multe și mai pe larg. Cred că vei veni la congres, și-ți spui și aceia că în toate împrejurările să nu rămâi afară, că aceasta ar face impresiune foarte nefavoritoare în națiune. La postul cel nou³ nu-ți gratulez, căci acesta nu mulțamește așteptarea națiunii și așa cred că nici pe tine nu te poate mulțămii; în cazul contrar însă totuși î[ți] zic să-l porți sănătos.

Mitrop[olitul] va rămânea până după Anul Nou aicea.

Rămâi cu frățiască îmbrățișare, al tău sincer amic

Ilie⁴

6/1[1]861

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 262, f. 1; publ. în Liviu Botezan, *Corespondența lui Ilie Măcelariu cu Dimitrie Moldovan din anii 1861-1871*, în „Sargeția”, XXVIII-XXIX/2, 1999-2000, p. 226.

¹ Conferința națională de la Sibiu din 13-16 ianuarie 1861.

² Alexandru Sterca Șuluțiu.

³ În decembrie 1860, Dimitrie Moldovan a fost numit în funcția de secretar al Cancelariei aulice din Viena.

⁴ Despre Măcelariu, vezi Dumitru Suciu, *Antecedentele dualismului austro-ungar și lupta națională a românilor din Transilvania. 1848-1867*, București, p. 152-297; Idem, *Mișcarea antidualistă a românilor din Austro-Ungaria și Ilie Măcelariu. 1867-1891*, București, 2002.

Blaj, 7 ianuarie 1861

Escelenția voastră prealuminate și preasântite domnu arhiepiscop !
Doamne al nostru preaîndurat părinte !

Din 30 decembre anului trecut calendariul nou am stat tot gata cu nestâmpărata a animei dorire, pe escelenția voastră cu onoarea cuvenită și fiească

dragoste în mijlocul nostru a vă primi. Atâta am știut că pentru zaiurile Murășului nu puteți trece, dară nu am știut unde zăboviți până nu am cetit în „Siebenbürger Bote” că în ziua mai sus însemnată sosind în Săbii de cătră junimea română ați fost primit cu mare solemnitate și iarăși cumcă esceleția sa domnul episcop baron de Șiaguna în onoarea esceleției voastre a dat un prânz strălucit. De acestea toți tare ne bucurăm căci credem că, pe lângă suferitele greutăți a călătoriei, acum spre mângâierea noastră vă aflați sănitos. Pentru aceea, poftind ca atotputernicul Dumnezeu să vă statornicească sanatatea ca celea pentru folosul patriei și a națiunei întreprinse să le puteți împlini, pre lângă închiderea scrisorii ilustrității sale domnului episcop de la Gherla¹, cu scop ca d. consiliariu Moga de la conferința de Maiestatea sa demandată să nu se eschidă.

Întru așteptare că cât mai curând să vă putem în mijlocul nostru venera, pre lângă sărutarea sântei drepte cu profundă venerațiune rămânem esceleției voastre umiliți servi și capelani Capitulului metropolitan²,

Blaș, 7 ianuarie s.n. 1861

Constantin Alutan,
vicar general

Original. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1861-123, f. 82.

¹ Vezi supra, doc. Gherla, 2 ianuarie 1861.

² Adresa esceleției sale d-lui cppy Hainald ca să binevoiți cu ocasiunea conferinței regnicolare în Bălgrad a descăleca în Residenția sa încă aici se aclude.

248

Sibiu, 7 ianuarie 1861 [st.v.]

Sibiu, în 7 ianuarie 1861

Frate Dimitrie !

Înainte cu un pătrar de oră primii, la masă fiind, scrisoarea ta din 4 ale lunii acestia și mă grăbesc a-ți răspunde următoarele: am vorbit astăzi după liturghie cu fratele Vasici despre tine și la întrebarea mea mi-au spus că, și el, și episcopul ți-au răspuns la epistolile îndreptate cătră dâșii în privința denumirei tale. Acum mă voi duce, după ce se vor scula de la prânz – mitropolitul, Vasici etc., sunt la prânz la episcopul – la toți și le voi comunica acelea ce-mi scrii, apoi, văzând că e de lipsă, îți voi scrie iară numaidecât.

Iartă-mi însă ca să-mi de descoper și eu cugetul în privința denumirei tale: în 1 ianuarie vom avea conferința națională; tu încă vei fi negreșit la ea; acolo vom desbate și vom decide toate acelea care vor fi de a

se observa din partea noastră în cauza națională. Până atunci reține orice declarație asupra denumirii sus atinse.

Astăzi auzii că și tu ești menit de un membru al comisiunii din Bălgrad. Vină, dară, să ne înțelegem cu toții. Dacă mă iubești și nu preferezi pe altul, descalecă la mine, pentru că avem multe de a povesti. Pe sâmbătă, te aștept !

Nu despera, nu fi trist, pentru că așa cred că epistolile așteptate îți vor fi sosit până acum deoarece toată pedeca au trăbuit să fie omătul cel mare.

Să ne vedem sănătoși la [Sibiu]. Al tău amic

Iacob

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 258, f. 14-15.

249

Sibiu, 7 ianuarie 1861

Sibiu 7/1[1]861

Frate Dimitrie !

Fiindcă mă asigură excelența sa, d. episcop că ți-a scris lămurit ce ai de a urma în treaba știută, delicată și grea, așa cugetam să nu-ți mai răspund, dar fiindcă zici că nu ai primit epistola mea de pre urmă, trebuie să vin la acel cuget că copilul care e la mine de mă ascultă, a mâncat banii carii i-am dat pentru marcă și mult m-ar interesa să aflu adevărul.

Cuget că vei veni pe duminică și de aceea nu-ți mai scriu unele și altele ce se țin de noi, cu atâta mai puțin că nu plătesc nimic. Barițiu îmi scrie că nu va lua parte la conferințele noastre din cauză că unele guri rele îl învinuiesc cu multe. Eu îi scrisei că el nu ar avea să facă plăcere aceluia ci nouă. Momentul e de cea mai mare însemnătate și el nu poate lipsi.

Auzim că Stheling te va schimba și că cu 1-a martiu toți vom veni în disponibilitate care nu știm ungurește. Kemeny¹ [o] să fie în Cluș și cătră finea lunei se vor ținea conferințele², care vor sta din 40 de bărbați, adică 8 unguri, 8 secui, 8 sași și apoi 8 proptiele sau români, apoi 8 reprezentanți ai cetăților, fără deosebiri de naționalitate, firește pentru că vor fi toți unguri și sași.

Astăzi prânzește mitropolitul la episcopul nostru, unde voi avea și eu onoarea a fi; nu e prânz mare.,

Alte noutăți nu am. Fii dar sănătos și vino să vorbim câte ceva.

Al D-tale frate,

Vasici

¹ Kemény Ferencz, cancelar aulic al Transilvaniei între 7 decembrie 1860 și 20 noiembrie 1861.

² Conferința interetnică de la Alba Iulia din 11-12 februarie 1861 privind constituirea viitoarei diete.

250

Iași, 8 ianuarie 1861

Domnul meu,

M-am abonat la poșta de aici atât pentru „Gazeta” din anul trecut, cât și pentru anul curent. Mult vă rog ca „Gazeta” și „Foaia” anului trecut să mi-o trimiteți completă.

Pân-în vro 30 tineri români din Transilvania, Banat, Biharia etc. au concurs la posturi de profesori la școala de aici. Eu încă am primit o mulțime de scrisori din Transilvania, tot cu asemenea cereri. Eu unul migrațiunea aceasta nu o găsesc bună, e o adevărată fatalitate, o nenorocire. Profesorii aici, mai ales ardelenii, sunt numai de răs și de batjocură. Băgați bine de seamă, că prea mulți transilvani își părăsesc țara. Apoi petițiunile lor, Dumnezeule, cât de servile ! [...]

Pre aici mult râd oamenii de servilismul cel incalificabil al petițiunilor ardeleni și mai ales de servilismul petițiunii bănațanilor, iară cererea bănațanilor de a se uni cu Transilvania, nu cu țara ungurească, o aplaudează cu toții¹.

Se mai aude pe aici că românii vor să ceară teritoriu român în Transilvania. Ideea aceasta o găsesc eu foarte rătăcită și foarte periculoasă, pentru că ar trage după sine împărțirea Transilvaniei în mai multe bucăți, dintre care, negreșit, cea mai mică ar fi bucata, adică teritoriul român.

Românii trebuie să lucreze neîncetat, neostenit, din toate puterile, pentru reprezentațiunea națională după proporțiunea numărului națiunii române, nu după teritorie.

Votul curiat² încă e mult periculos, pentru că cu acest chip românii totdeauna ar fi în pericol de a avea în contra lor voturile curiate ale ungarilor, sașilor și ale secuilor. Numai sașii pot să aibă mare interes de vot curiat, iar românii, o țară de oameni, n-au interes de vot curiat, ci de reprezentațiune națională după numărul fiecărei națiuni, reprezentațiune care apoi să decreteze după majoritate. Numai așa ar putea să aibă înțeles pentru români votul curiat, dacă votul curiat al românilor, ca al celei mai numeroase națiuni, ar pondera mai mult decât voturile curiate ale ungarilor, secuilor și sașilor împreună luate. Așa este și în Confederațiunea germanică: voturile curiate ale Austriei, Prusiei etc. ponderează mai mult decât voturile curiate ale națiunilor celor mici.

Românii trebuie să lucreze ca să se șteargă numirile de „pământ săsesc”, „unguresc”, „secuiesc”, căci pământul Ardealului e numai pământ ardelenesc. Comitatele și scaunele să se numească după râuri, dealuri etc., după cum au cerut și românii de la a. 1791.

Vă rog, scrieți-mi câte ceva. Este neapărată trebuință ca să știu mai cu de-amăruntul ce se face. Mi-ar părea rău, dacă nu pot fi înțeles.

Frățească salutare.

Închinăciuni d-lui Barițiu; amic.

Papiu

Iași, 8/20 ianuarie 1861.

Verte !

Ungurenii din Biharia, din Maramureș, rău se poartă. Puțin au învățat de la [18]48 încoace din politica națională.

Mult mă tem că românii și acum, ca și la [18]48, vor cere prea târziu unirea românilor din Banat, Biharia și Maramureș cu Transilvania, adecă nu cumva să o ceară iarăși atunci când nu se mai dă. Știți că românii, de la [18]48, au cerut unirea națională la [18]49, 1850-[18]51, adecă atunci când guvernul central nu ma avea interes de români.

Unirca cu Ungaria e aceea ce este mai rău pentru români. Curtea are să o încuviințeze, pentru ca românii să aibă pentru ce se lupta cu Ungaria

Iosif Pervain, Ioan Chindriș, *Correspondența lui Alexandru Papiu Ilarian*, I, Cluj, 1972, p. 180-182.

¹ Vezi doc. Timișoara, 18 decembrie 1860.

² Votul pe națiuni.

251

Iași, 8 ianuarie 1861

Frate Iosive,

De mult nu ți-am scris. Ce e drept, nici eu n-am primit de mult nici o scrisoare de la tine. Foarte rău facem, și unul, și altul.

Te rog, scrie-mi îndată, aici în Iași, supt adresa: *A. Papiu, jurisconsultul statului*. Eu m-am așezat deocamdată aici, ocupând acest post, care ține oarecum locul Curtei de casațiune, până ce se va înființa această Curte: adecă, toate

sentințele judecătorești emenate de la Curțile mai înalte, înainte de a fi confirmate de domnitoriul, au de a trece prin mâinile mele, spre a le observa dacă sunt sau ba conforme legilor. Atât pentru mine; de altminte, sunt sănătos și mulțămît.

De tine nu auz nimic. De treburile din Transilvania mai aflu câte ceva din gazete [...]

Pre aici rîd oamenii de servilismul cel incalificabil al petițiunilor voastre, și mai ales al petițiunei bănătenilor.

Se mai aude pre aici că românii vor să ceară *teritoriu român în Transilvania*. Ideea aceasta o găsesc eu foarte rădăcită și foarte periculoasă pentru români, pentru că ar trage după sine împărțirea Transilvaniei în mai multe bucăți, din care unele ar fi săsești, altele ungurești și secuiești. O asemenea cerere vatămă integritatea teritoriului Transilvaniei; apoi, este și în contra politicei cei naționale a românilor în general, după care Transilvania toată, nu numai o parte, are să devie cu timpul țară, adecă teritoriu românesc. Iară cerând astăzi o parte din Transilvania ca teritoriu român, negreșit că numai o parte prea neînsemnată ar câștiga românii supt acest titlu.

Pentru reprezentațiune ar trebui să lucreze românii neîncetat și din toate puterile, după proporțiunea numărului lor, iară nu după teritoriu și nu știu ce.

Votul curiat¹ încă e mult periculos, pentru că românii, cu acest chip, totdeauna ar fi în periclu de a avea în contra lor voturile curiate ale sașilor, ale ungurilor și ale secuilor. Numai sașii pot să aibă mare interes la asemenea vot curiat, iară românii, o țară de oameni, n-au interes de vot curiat, ci de reprezentațiune națională în proporțiunea numărului lor.

Se înțelege că românii ar trebui să protesteze în contra Pămîntului săsesc, unguresc, secuiesc, căci pămîntul Ardealului e pămînt numai ardelenesc; comitatele și scaunele să-și iee numirea după râuri și alte asemenea.

Pentru ce nu-mi scrieți ? E de neapărată trebuință ca să-mi scrieți, să știm și noi ce faceți voi. Cred că mă înțelegi.

Scriu și lui Axente tot de asemenea.

Dă scrisoarea fratelui Duca².

Scrie-mi supt ce adresă să-ți mai trimit niște parale. Ce mai face mama și surorile ?

Frățească sărutare ție și tuturor, d-lui Balint. Grăbesc a trimite scrisoarea lui Axente. Și scrie-mi îndată.

Al vostru amic,

A. Papiu

Iași, 8/20 ianuaru 1861

Iosif Pervain, Ioan Chindriș, *Corespondența lui Alexandru Papiu Ilarian (Scrisori, documente, memorii, note)*, I, Cluj, 1972, p. 105-106.

¹ Votul pe națiuni.

² Basiliu Duca, mic funcționar român în Munții Apuseni.

Blaj, 8 ianuarie [1]861

Blaș, 8 ian.[1]861n.

Amice !

V-am primit preastimata scrisoare din 27 ale an. tr.¹, ci numai la săptămână, în 3 ian. ale an. pres[ent], căce apele, neaua, ghiața etc. ne întrerupe toată comunicațiunea una săptămână întreagă, cât eram izolați de toată lumea și putea să piară de noi, că nu știam nemica.

Metropolitul încă era să sosească sâmbătă fu săptămâna, ci neputând trece, se duse să vină prin Sabiniu-Mediaș. Ci Ș[aguna] se pare că l-a oprit acolo pre sârbători, că până astăzi n-a mai sosit.

Io eram să-ți răspunz încă vineri în 4 ale cur[entei], ci așteptam să vină și metropolitul acasă, pentru ca să mă exprim mai neted, ci nevenind pre atunci, și ca să nu aveți ceva îndoieli la mijloc, iată că vă răspunz ceva și mai înainte de aceea venire.

Io cu articolul meu îmi făcui una datorie ce credeam că o am cătră public, și întru adevăr, dacă va ceti cineva cu luare aminte ce am scris, iar nu păsărește, va afla că n[e]u[niții] n-au nice cea mai mică cauză de a se supăra, cu atât mai puțin de a se înfuria. Asta s-ar fi lămurit și mai mult prin nr. III, de ar fi ieșit, ci io l-am trămes fratelui M[ureșanu] cu rugămintă să nu-l publice, de va socoti și d-sa asemenea. Și văz că pân-acum nice l-a publicat². Foarte bine ! Numai v-aș ruga să nu mi se piardă m[anuscri]sul, că l-am continuat și vreau să-l am complet.

„Telegraful” că a răspuns nu mă mir³, știind că subt a cui cenzură zace, ci mă mir de răspunsul nătărău ce l-a dat, cu carele el numai s-a pleznit preste obrazu-și. Io n-am răspuns, nice nu am avut de cuget să răspunz la aste neghiobii, pentru că nu am aflat cu cale a mă lua de păr cu n[e]u[niții], însă poate va veni vreodată timpul, când să le arăt cum să studiează istoria și dogmatica. Pân-atunci, D-zeu cu toți.

De furiele lui Ș[aguna] n-am știut, și vă mulțănesc că m-ați încunoștiințat. Ci nu m-am mirat nice cât de puțin. Noi ne cunoaștem bine în astă materie și-l cunosc mai toți ca și dv. și ca mine. Cunoaștem și politica lui, din cap până în zăua de astăzi: politica de interese personali mascată acum s[ub]t v[al] de naționalitate, acum subt ... etc., etc. Încât pentru mine, io m-am ferit de politica lui de când o am cunoscut și mă voi feri pre cât voi fi în viață. Sum curios cum s-a mascat înaintea metropolitului.

Ai atins în scrisoare că ne aflăm iarăși în ajunul catastrofelor. Așa este. Părerea mea însă ar fi ca din parte-ne să le depărtăm, iar să nu le apropiem. Deci dă-mi voie să mă exprim în astă privință puținel între 4 ochi.

După părerea mea, uniunea se va întări de M[aiesta]te chiar și când votul unioniștilor ar fi în minoritate la Consultațiunea din B[ă]lgrad sau la dieta din

Transilvania. Cauzele sunt cunoscute. Și apoi, după astă întărire, noi ce vom face ? Ne vom opune ? Asta nu o cred. Uniunea se pare că are mare partidă chiar și între români, în partea nordică, și ruptura națională ar fi gata. Deci, pro omni casu, e de a cugeta mai întâi de garanțiile naționali[tăței], bunămite cum e garantată a sașilor prin Universitatea lor, care unioniștii nu numai li-o conced, ci oarecum și pretind ca să se restituiască. Când se va câștiga asta, apoi zic și io cu dv.: „Uniunea e treaba împăratului !”

Când scriam acestea-mi veni încunoștințarea de adunarea de la Sabiniu⁴, și așa nu am de a mai continua. De ne vom întâlni acolo, putem grăi mai multe cu gura, de nu, e prea târziu. Ci io nu cred să merg, că, pre lângă tuse, mi se înflără și grumazii.

De sinod, avea-vom ori nu, nu poci să vă dau răspuns. De la metropolitul poate veți afla mai sigur. De P[op] A[ugustin] am știut de bună oară că a îmblat pre acolo⁵. Dacă s-a întors dezgustat, asta e vina lui, că putea ști bine înainte că așa va să pată.

Al d[umnea]v[oast]re preaplecăt,

T. Cipariu mpr.

P.S. Neputând veni în persoană, vi-o trămit prin d. Puianu⁶ la Sabiniu să vi-o dea amână, iar de nu ați merge nice d[umnea]v[oast]ră acolo, să vi-o pună pre poștie.

T.C.

George Bariț și contemporanii săi, IV, București, 1978, p. 335-336.

¹ Vezi doc. Brașov, 27 decembrie 1860.

² Referire la articolul *Blaș*, 4/16 nov. 1860 din „Gazeta Transilvaniei”, XXIII(1860), nr. 52 și 53.

³ Nu exista în „Telegraful român” un răspuns la articolul lui Cipariu.

⁴ Conferința națională de la Sibiu din 1-3 ianuarie 1861.

⁵ Pop Augustin, protopop greco-catolic filomaghlar al Albei Iulii.

⁶ Vasile Puianu, mic funcționar român, participant la revoluția de la 1848.

253

Stârciu, 9 ianuarie 1861

Excelentissime doamne arhiepiscoape, nouă preagrațios părinte și patron!

Cu fiască devoțiune, aci aclusa suplică din partea ținutului nostru Crasna¹ se transpune la excelenția voastră, rugându-vă ca să binevoiți această cerere obștească, precum și însuși subscripțiunile arată, a o înainta la sacratisima maiestate,

în numele poporului român, care, collocându-și toată speranța în magnimitatea excelenței voastre, cu aciasta își concrede soarta sa în mâinile părintelui său, ca, collocând dinpreună cu v[eneratul] Comitet, să-i mijlocești rămânerea acestor ținuturi, și deosebi a Crasnei pentru care se face aci această rugare, la Transilvania.

Care, toate, părințeștii îngrijiri recomandându-le, sărutând sfânta dreaptă, suntem ai excelenței voastre preaplecați fii.

În Stârci², 9 ianuar [1]861

Ioan Muste
paroh și v. protopop
surogat al Crasnei³

Original. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1861-102, f. 1.

¹ Vezi supra doc. Crasna, decembrie, 1860.

² Sat, com. Horoatu Crasnei, jud. Sălaj.

³ Sat, comună, jud. Sălaj.

254

Gherla, 9 ianuarie 1861

Gherla, 9 ianuarie 1861

Escelenția voastră preasântite domn arhiepiscop, doamne și frate în Christos, preavenerânde !

Preastimata scrisoare a escelenței voastre din 21 decembre st.v.¹, dinpreună cu cerculariile în privința conferințelor ținute în Sabiniu, am primitu-o în ziua Nașterii Domnului, după amezai, după ce adecă am venit de la sânta liturgie și îndată după înserat (vecernie) am și conferit lucrul cu venerabilul Capitlu și rezultatul a fost că, din cauză că timpul prefapt pentru ținerea acelor conferințe e așazicănd la ușă și prin urmare cerculariile cătră toți protopopii neputându-se espedia, că cea mai mare parte le-ar fi căpătat, nefiind poștă în loc, după timpul prefapt, să se provoace direct acei bărbați carii sunt cunoscuți ca inteligenți și zeloși în numărul defapt pentru această Diecesă, precum s-a și provocat a doua zi a Nașterii Domnului, atât din statul civil cât și din statul proețiesc, acelora dându-le în comitivă și câte un cerculariu de a escelenței voastre, ca mai bine să se convingă despre starea cea importantă a lucrului.

Căți vor veni la acele conferințe și căți nu, escelenția voastră veți binevoi a-i vedea; deunacamdată văd că măria sa, domnul consiliaru Moga și cu domnul notar public Lemény și concepistu de avocatură Alesiu Pop, la provocarea și

rugarea mea, se află la mine în drum, ca unii ce au încrederea poporului. Timpul e de tot scurt, carele dacă ar fi putut mai amâna sau să se fi știut mai înainte, ar fi venit destui și sum convins că, deși nu în mare număr vor fi din această dieceză, ce vor conchide cei acolo adunați sub presidiul escleneției voastre vor afla de bine și de va cere trebuința și [vor] subscrie.

Eu, din parte-mi, sum mulțumitor pentru frățiasca invitațiune, ci de vreo câțva timp sum tot cam valetudinariu și, prin urmare, nu mă pot rezolvi la una călătorie.

Dealtumenea, rugând pre atotputernicul Dumnezeu ca să trimită spiritul său cel sânt preste cei acolo adunați ca să lucre cele bune și folositoare națiunei și esorându-vă și esclenției voastre anul nou de a-l ajunge în deplină sănătate, cu alți mai mulți dinpreună spre binele comun, rămân cu toată stima și venerațiunea umilit serv și frate în Christos

Ioan Alexi,
Episcopul diecesei Gerlei

[Adresa:] Esclenției sale domnului Mitropolit Alesandru Sterca Șulutz ... Sabiniu

Original. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1861-123/, f. 80-81.

¹ Vezi supra, doc. Sibiu, 21 decembrie 1860.

255

Orăștie, 10 ianuarie 1861

Orăștie, 10/1 [1]861

Domnule și frate Barițiu !

Am primit una epistolă de la f[ratele] Vassits, în care, între altele, îmi scrie că d-ta pentru unele gure rele, care nu știu în ce te învinuiesc, nu vei veni la conferinția din 1/1 în Sibiu țiindă¹. Eu, și cu mine sute de mii, care-ți prețuim ostenelele d-tale pentru necăjita națiunea noastră, ne-am supăra din inimă dacă pe un bărbat ca domnia ta îi în stare, una sau mii de guri necumpătate, a-l reținea de la un act pentru toată națiunea momentos.

Vino, dară, domnule și frate, nu te îndoi nici un minut și gurile rele amuțind, mulțimea se va înturna văzându-te, acum ca totdeauna, lucrând și luptându-te pentru viitorul nostru.

Frate, după cugetul meu, lucru mai frumos și mai ponderos, acum, când vedem episcopii noștri la un cuget împreunați – nu am avut și nu vom avea; însă un bărbat ca d-ta, trebuie să fie de față, nu poate lipsi. Rogu-te, dară, dacă-ți este

fericirea națiunii noastre la inimă, ceea ce nu m-am îndoit niciodată, vino și iară zic vino !

Cu toată frăția, poftindu-te a te vedea, rămân al domniei tale amic.

Dim. Moldovan

Original. B.A.R., București, Mss. rom. 999, f. 9-10; publ. în *George Bariț și contemporanii săi*, V, București, 1981, p. 115.

¹ Vezi supra, doc. Sibiu, 7 ianuarie 1861.

256

Lugoj, 10 ianuarie 1861

Escelenția voastră prealuminate și preasântite doamne arhiepiscoape și mitropolit !

Doamne și frate în Christos preavenerânde !

La preastimata scrisoare din 21 decembrie s.v. nr. 2¹, prin care ați binevoit a mă încunoștința despre ținerea Conferinței Naționale în Sibiu ca pregătitoare la cea Regnicolă în Alba Iulia ținândă și deodată a vă sprima dorința ca să iau și eu parte la cele conferințe, am onoarea a răspunde că, deși eu încă am dorit și m-am fost și determinat a lua parte la numitele conferințe, totuși, prin anesiunea Banatului Timișian cu Ungaria și prin denumirea comiților supremi, carii în toată ora se așteaptă la posturile sale, întreprinzând unele cercustări momentoașe și delicate carele poftesc ca netrecut să rămân și să fiu acasă am ablegat în locul meu pe reverendisimul în Christos frate preposit capitular și vicar general episcopesc Ștefan Moldovan și din clerul estern transilvan pe vicarul foraneu din Hațieg Gavril Pop, pe lângă instrucțiunea ca ambii să mai poată lua lângă sine câte un individ din statul civil, calificat spre aceea.

Oftând ca providența să lumineze membrii Conferinței la cele mai salutări proiepte pentru binele națiunii și a clerului, comendat preastimatelor afecte, cu deplină reverință, rămân al escelenției voastre umilit serv și frate în Christos,

Logoș în 10 ianuar 1861

Alexandru Dobra,
Episcopul Logoșului

[Adresa:] Escelenției sale domnului Arhiepiscop și Mitropolit Alesandru Sterca Șiuluțiu C.R. Consiliar Intern, Conte Roman etc. ... în Sibiu

¹ Vezi supra, doc. Sibiu, 21 decembrie 1860.

257

Sibiu, 10 ianuarie 1861

Mult onorate domnule !

După coînțelegerea avută, îți trimit acest pachet cu cărți, și adecă 6 esemplare din actele soboarelor bisericii noastre din Ardeal¹ și alte 6 din opul meu *Istoria bisericească*² cu acea rugare ca, ducându-te D-zeu sănătos, csemplarele legate în catifea, sau singur, în persoană, sau prin d-nul ministru Boerescu să le predai domnitorului principe, iar celelalte d-lor miniștri și părint[elui] mitropolit, pe lângă adâncul respect din parte-mi. Apoi din cele broșurate 6 esemplare să dai câte unul domnilor Maiorescu și Laurian, cu salutare amicabilă din parte-mi și celelalte 4 câte unul altor prieteni pe care îi știi d-ta că se interesează de noi.

Mai departe, te rog, domnule, ca să ispitești, oare venit-a rugarea sinodului nostru în mânia mării sale, pe care noi o am fost trimis Ministerului c.r. din afară spre a o înainta la locul său³.

Dacă cumva aceea încă nu ar mai fi sosit și din cauza aceasta, nici domnul, nici d-nii miniștri nu o ar putea preda camerei legislative spre pertractare, atunci mă rog, ca să se afle oare, cine dintre membrii camerei legislative, carele ar face o moțiune pe baza actelor sinoadelor noastre, unde la foaia 123 se află în tot cuprinsul rugămintea noastră către măria sa și doară s-ar putea tracta acest obiect și fără sosirea rugămintei noastre pomenite la măria sa, după acea axiomă: plus valet favor in judice, quam lex in codice !

Totodată, îți trimit și domniei tale un exemplar legat din *Istoria bisericească cu acea rugare, ca să-l primești de la mine pentru d-ta și, văzând din tom. al doilea despre creștinarea națiunii române și celelalte tractate privitoare la biserica română obțesească, să deștepți atenția și a altor domni la acele tractate etc.*

Mai vei deoblega foarte mult dacă îmi vei scrie din capitala României vreo scrisoare.

Dorind întâlnire fericită, rămân cu deosebită dragoste al mult onorat domniei tale

de tot binele voitor
Andrei, episcop

Sibiu, 10 ianuarie 1861

¹ *Actele soboarelor bisericești greco-răsăritene din Ardeal din anii 1850 și 1860*, Sibiu, 1860.

² Andrei Șaguna, *Istoria bisericei ortodoxe universale de la întemeierea ei până în zilele noastre*, I, Sibiu, 1860.

³ Vezi supra, doc. Sibiu, 26 octombrie 1860.

258

[Sibiu, 1-12 ianuarie 1861]

Maiestate !

Noi niciodată nu ne-am îndoit, ci pururea am fost și suntem convinși că apostolica voastră Maiestate, când prin preaînalta Diplomă și Manifestul Împărătesc din 20 october 860 către graful Rechberg te-ai îndurat a pronunța *Gleichberechtigung-ul* *alles* *Naționalităten und Confessionen* din Monarhia austriacă atunci a voastră Maiestate neschimbată părințiască voie și sântă intențiune fără îndoială a fost aceea ca de acest mare dar a *Gleichberechtigung-ului* nu numai acele naționalități și confesiuni să se bucure care își pretind drepturile istorice avute mai nainte de 1848, da de *Gleichberechtigung-ul* acesta în asemenea măsură să se bucure și acele naționalități pururea de tronul și dinastia a. maiestății voastre, cu bunul și cu sângele alipite, precum iaste și națiunea noastră română și confesiuni care nainte de 1848 au fost eschise sau în parte sau de la toate drepturile politice și civile.

Sânta și și determinata această voie și intențiune a a. maiestății voastre se manifestază mai apriat în preaînaltul Manifest pentru Transilvania către graful și ministrul de externe Rechberg din 20 october 860¹, unde tocma din privința aceasta solemniter a declara te-ai îndurat ca ea să se poată prin preaînalta împărătească intențiune pentru *Gleichberchtigung-ul* *alles* *Nationalitäten und Confessionen* în Transilvania este de lipsă să se facă „tiefeingreifende Vererderungen”.

Însă, deși prin mai sus lăudatul Diplomă și împărătescul Manifest către gr. Rechberg din 20 octobr. 860 era asecurat și pronunțat și *Gleichberechtigung-ul* naționalității și a ambelor confesiuni a națiunei noastre din Transilvania asemenea cu a celorlalte naționalități și confesiuni, totuși națiunea noastră după multe amare experienții, temându-se că la acela timp când ar veni ca acele preaînaltă Dimplomă și împărătescu manuscris din 20 octombrie 860 să se pună în viață și în lucrare, celelalte naționalități carii și mai nainte de 848 s-au bucurat de toate drepturile civile și politice și până la

1848 au esertiat asupra noastră o suveranitate și supremație despotică și foarte apăsătoare, cu toate puterile și cu toate arguțiile procuratoresci, care totdeauna le-au fost profesiunea în contra națiunii noastre, se vor sili a eluda preaînalta, sânta și părințiasca intențiune și voie exprimată în de atâtea ori lăudata Diploma și Manuscrisul împărătesc din 20 octobr. 860 și pentru *Gleichberechtigung-ul* naționalității și a confesiunilor națiunii noastre și a le face deșerte și fără folos pentru noi. Națiunea noastră, prin o numeroasă deputațiune a căreia numai doi conducători a ei cari să le representeze ambe confesiunile, avură norocire a fi primiți în petițiunea sa prin mai sus atinșii conducători a Deputațiunii sale în 10 decembre 860 maiestății voastre subșternută și admanuată, nu au lipsit a-și descoperi fundata sa frică și îngrijire în privința aceasta.

Însă maiestatea voastră cu multă îndurare și clemență prin conducătorii deputațiunii noastre, cari au avut norocire a fi primiți în preaînalta și îndurata audiență din 10 Xbr. 860, în cuvinte vii și regești te-ai îndurat a ne mângâia și a ne asecura ca, depunând toată frica și temerea în privința această, să rămânem în bună nădejde și așteptare că preaînalta și părințiasca îngrijire a a. voastre maiestăți nu va lipsi niciodată ca sărbătorește înaintea a toată lumea în preatinsele Diploma și împărătescu Manuscris din 20 october 860 exprimatul și pronunțatul principiu a *Gleichberechtigung-ului* *alles Nationalitäten* să rămână deșert și să nu se ducă în deplină împlinire și în privința naționalității noastre și a ambelor confesiunilor ei, îndemnându-ne cu preaînaltul și părințiescul cuvânt ca să luăm, prin capii bisericilor noastre și bărbații noștri de încredere cari vor fi acolo conchemați, parte la Conferințele regnicolare cari se vor ținea în Alba Iulia.

Însă durere că de ce mai tare ne-am temut de aceea nu am putut scăpa !

În organizarea Cancelariei transilvane, unde între 4 consilieri naționalitatea noastră română este reprezentată numai prin un individ de confesiunea g.cath. și între 5 secretari iară este numai prin unul singur individ reprezentată. Și așa acolo unde naționalitățile celelalte transilvane, cari abia fac a 1/3 parte a împoporațiunii transilvane. când națiunea noastră împlinește două din tri părți a întregii poporațiuni a Transilvaniei este reprezentată numai prin doi indivizi, celelalte naționalități au o preponderentă representațiune a 9 indivizi.

Această vătămare și transgresiune a principiului egalității drepturilor tuturor naționalităților și confesiunilor exprimată prin cuvântul regiu în Diplomă și preaînaltul Manuscris din 20 october 860 și în Decretul ministrului de stat Schmerling în 23 decembre 860 cătră toate Locutenențiile Monarhiei austriace slobozit, încă și în mai mare măsură s-au vătămat și s-au delăturat în organizarea Conferințelor regnicolare la Alba Iulia ținânde, unde de partea națiunii magyare vedem conchiemați 24 de indivizi și din partea sașilor 8 și așa din partea celorlalte naționalități a căroră numărul poporațiunii laolaltă luat

stă pe lângă numărul populației națiunii române în Transilvania numai ca unul la tri sau cel mai mult ar face numai două părți din cinci, în pomenitele Conferințe regnicolare se face și se constituiază reprezentațiunea cu 32 de indivizi iară reprezentațiunea naționalității și a confesiunilor române injuriate și în contra adevărul[ui] înțeles a *Gleichberechtigung-ului alles Naționalitäten et Confessionen* s-au restrâns numai la 8 indivizi, adecă la o minoritate absolută fără nici o însemnătate sau autoritate legală de a-și putea în Conferințele regnicolare asigura și apăra în contra tendințelor poate pentru naționalitatea și statul maiestății voastre păgubitoare și prejudicioasă absolutei majorități prin votul său apăra și sprijini dreptul alegerii și a reprezentațiunii care pentru naționalitatea română este întrebătoare de o viață sau moarte politică la Dieta viitoare și de aci înainte.

Noi, naintea unei Conferințe așa în contra *Gleichberechtigung-ului* ascurat prin Verbo Regio și prin Diploma și împărătescul Manuscris din 20 october și Cerculariul Statministrului din 23 decembrie 860 organizată, mărturisim că cu atâta mai tare trebuie să tremurăm cu cât din mai multe jurnale magiare nu obscure se poate culege, precum tendința Conferințelor regnicolare din Alba Iulia în cari majoritatea cea incomparabiliter preponderentă figurează naționalitatea magiară, nu ar fi alta decât proclamarea uniunii Transilvaniei cu Ungaria în contra voii și cu grea pagubă drepturilor și intereselor politice și civile prin de atâtea ori lăudatele Diploma, Manuscris împărătesc din 20 october 860 și a Cerculariului Ministrului de Stat din 23 december 860 ascurate și națiunii noastre române care, ca națiune cu limbă, nice prin legile dietei Ungariei, nice a Transilvaniei din 848 nu este, ca cea magiară, sau siculă, sau sasă recunoscută și primită, ci din contră încă zace asupra ei, ca un munte greu turtitor, legile cele neomemoase ale Aprobatorilor și Compilatelor care detună și fulgeră asupra întregii națiuni române, precum și asupra uneia dintre confesiunile ei proscripțiunea și desbrăcarea de toate drepturile politice și civile cea mai batjocoritoare și mai dejositoare.

De unde intelingenta română, ca naturalul reprezentant al națiunii sale, în numele națiunii române din Transilvania cade în genunchi cu o novă umilită rugare ca apostoliceasca voastră maiestate, ca izvorul și esecutorul dreptății pe pământ, să vă îndurați la excelenția sa cancelarului Transilvaniei strânsă și regiască demandare încă înainte de celebrarea Conferințelor regnicolare din Alba Iulia și fără zăbavă a slobozi ca în înțelesul memoratelor Diploma, Manuscris împărătesc din 20 october și a Cerculariului Ministrului de Stat din 23 december 860 din dăruitul beneficiu a *Gleichberechtigung-ului alles Nationalitäten und Confessionen* cuviincioasa și proporționata parte și reprezentațiune cu un număr mai mare a indivizilor din naționalitatea și ambe confesiunile române și pentru Cancelaria aulică și pentru Conferințele regnicolare după dreptate corespunzând negreșit să i-o dee și națiunii noastre române din următoarele și preadreptele și ponderoasele cauze [lipsă din text]²

¹ Vezi supra, doc. Viena, 20 octombrie 1860.

² Paternitatea textului aparține, fără nici o îndoială, lui Alexandru Sterca Șuluțiu.

259

[Sibiu], 13 ianuarie 1861

1/13 Ian. 1861.

Resumarea discursiunii avute în Comisiune.

Diploma e temelia.

Gravaminele, precum le aflăm în programa mitropolitului.

Petițiunea să se prefacă în propusețiune regia primo loco.

Națiunea să îngrijească a străbate și de jos în sus.

Toți recunosc că națiunea și limba nu e garantată.-

Legea electorală.

Mai nainte de a se cerceta natura și forma acestei legi s-a pus întrebățiunea cumcă dacă cumva s-ar sancționa uniunea din nou, în acest caz ce ar avea să facă românii ? Că în caz de uniune legea electorală s-ar recunoaște cea de la Ungaria din 1847/8.

Anul 1848 jurământul, prochiemarea de atunci a națiunii, dezbaterile despre uniune au fost necesarii pentru ca să pregătim cestiunea deputaților de la Bălgrad.

Instrucțiunea ? Concluz al inteligenței: ca deputații săi, 8, nicidecum să se silcască în discușiunea asupra uniunii. Abstrăgând de la *persoane*.

Noi ignorăm pe cei carii s-au numit !

B.A.R., București, Mss. Rom., 973, f. 81.

260

Sibiu, 13 ianuarie 1861

[Sibiu, 13 ianuarie 1861]

Punctele de pertractare în Conferințele pregătitoare naționale în 1/13 ianuarie 1861 în Săbii ținânde

Fiindcă din organizarea și a Cancelariei transilvane, da mai vârtos din organizarea Conferințelor regnicolare mai limpede ca lumina soarelui se vede că

greu s-au vătămat, și tenoarele Diplomei și a manuscrisului împărătesc din 20 octomvrie 1860 către graful Rechberg în privința reprezentațiunii noastre națiuni române, și principiului egalității drepturilor tuturor naționalităților și a confesiunilor prin actul acesta s-au nimicit, deoarece nice națiunea și nice confesiunile române, nice în organizarea Cancelariei Aulice, nice a Conferințelor este reprezentată nice după proporțiunea numerului nice după a greutăților publice care le poartă. Da nice aceea dreaptă rugare a națiunei române subșternută la 10 decembrie 860 Maiestății sale nu este respectată ca pe tot locul la dregătorii să se aplice bărbați de aceea în cari are națiunea noastră deplină încredere și ca aceea cu siguritate să se poată afla să fie recvirați și întrebați capii băsericeii române de ambele confesiunile și aceea să-i propuie cancelariului.

Se nasc și să se hotărăscă în Conferințele pregătitoare naționale întrebările acestea momentoașe:

I. Să se mai facă către maiestatea sa încă o petițiune în care să se arate pe larg agravamenurile acestea nesuferibile că în organizarea, și a Cancelariei, și a Conferințelor principiul egalității drepturilor tuturor naționalităților și a confesiunilor fiind în privința națiunei române acum la început de totul vătămate și numai interesele națiunei magiare tare promovate, națiunea noastră toată încrederea și nădejdea sa și-a pierdut-o ca să-și poată egalitatea drepturilor sale și de aci înainte în dietele Transilvaniei dobândi, unde reprezentațiunea și după semnele acestea va să fie tocma nulă și de aceea ca pe temeiul Diplomei și a manuscrisului împărătesc din 30 octomvrie și a decretului ministrului de stat din 23 decembrie 1860 către toți locotenenții pentru conformare îndreptate, să protesteze în contra unei așa egoistice și de egalitatea tuturor drepturilor a tuturor naționalităților și confesiunilor prin mai sus pomenitele preaînaltele acte exprimate și asecurate vătămătoarea organizare a Cancelariei și a Conferințelor și din nou să se roage națiunea noastră ca maiestatea sa, nimicind acest act sau suplinindu-l, să se îndure după preaînalta și părințiasca sa intențiune, exprimată în mai sus veneratele preaînalte Diplomă și Manuscris din 20 octomvrie 1860 a demanda ca națiunei noastre să se deie, precum la Cancelaria Aulică așa la Conferințele regnicolare deplină și numărului ei proporționata reprezentațiune din următoarele drepte cauze:

a. Că dacă se vor socoti și lua toate națiunile Transilvaniei deosebit și una câte una, atunci națiunea română în patrie mai multă posesiune și pământ are, mai multă contribuțiune plătește statului și cu mai mult sânge, capete și viață de om apără patria și Monarhia decât are, plătește sau apără deosebit socotitele naționalități a magiarilor, sau a secuilor, sau a sașilor din Transilvania.

Așadar, nu numai egalitatea drepturilor da și dreptatea încă poștește ca națiunea română care în mai mare parte poartă greutățile statului și a patriei și din beneficiile statului iară de o mai mare și mai proporționată parte să se bucure

b. Că națiunea română îi silită din genunchi a arăta maiestății sale și solemniter a declara cumcă precum ea prin aceea că-și poștește dreapta, competentă

și proporționată parte din toate beneficiurile patriei, nu face nici o nedreptate altor naționalități și nu voiește a nizui la nice o supremație asupra colocuitoarelor ei sorori națiuni, ci, căpătându-și dreapta și competența sa parte, dorește și voiește a trăi în vecinică pace și frățietate cu ele, spre înaintarea binelui comun a patriei și a Monarhiei. Așia, din contră, este determinată ca mai încolo nice supremația a altor colocuitoare națiuni asupra sa, a căruia semn evident îl vedem în organizarea Cancelariei transilvane și a Conferințelor regnicolare nicidecât să nu o mai sufere, nici mai încolo să se supună la nedreapta aceea poftă a colocuitoarelor și sorori națiuni, că din greutatea contribuțiunei și a apărării patriei, adecă din numărul recutelor care ar avea Transilvania a-l da Monarhiei într-o cantitate mai mare decât ale osebit colocuitoarelor națiuni să deie și să suporte, dacă și din beneficiul patriei și a reprezentațiunei pe tot locul unde și alte naționalități vor fi reprezentate, nu vor lua greutăților sale publice ce are a suporta prin contribuțiune și prin apărarea patriei și a Monarhiei cu viața și cu sângele și numărul său amăsurate și proporționată parte; de aceea

c. Cu cât e mai mare și mai palpabilă dreptatea umilitei acestia cereri a națiunei române și mai sânt și mai neviolabil cuvântul și apromisiunea regească în mai sus veneratele Diplomă, manuscris împărătesc și circulariul ministerial de stat făcută și dată în fața a toată lumea tuturor popoarelor Monarhiei austriece deopotrivă, cu atât mai tare crede și sperează națiunea noastră cea pururea credincioasă și cu toată inima lipită de tron ca regimul maiestății voastre cu toată preaînalta sa autoritate și cu toate mijloacele care-i stau în putere o va sprijini și va face ca mai sus venerata împărătească Diplomă, precum și manuscrisul către graful Rechberg din 20 octomvrie 860 și decretul ministrului de stat Schmerling din 23 decembre să nu rămână pentru națiunea noastră română numai un pom ce primăvara înforește frumos iară toamna n-a produs nice un fruct sau ca smochinul din Evanghelie pe care Christos cel flământ n-a aflat alta decât frunzele verzi sau tocma o satiră supărătoare de inimi.

d. Dacă națiunea noastră nice acum n-ar avea aceea norocire ca să-i fie ascultată și împlinită umilita și preadreapta ei rugămintă (atunci dacă nu i se va da proporționată competență din toate drepturile, reprezentațiunile și beneficiurile patriei), ea se va afla necesitată a se retrage de tot de la toate Conferințele regnicolare sau de la dietele țării unde ei competența reprezentațiune nu i se va da și nu va primi nici o parte de la nici un beneficiu public sau a reprezentațiunilor din care celelalte colocuitoare națiuni într-o măsură și formă suprematică și predominitoare se împărtășiesc, cu aceea mai încolo subținere a drepturilor sale ca în așia stat de o retragere a sa pacinică toate greutățile publice ori și cu cel fel de nume să se numească aceea, dacă se vor împărți acelea publice greutăți frățiește în patru părți întră 4 naționalități, națiunea română va fi gata a da și a suporta partea sa. adecă cât va da și va suporta oricare osebită naționalitate a Transilvaniei, adecă sau cea magiară sau cea secuiască sau cea săsească, fieștecare una câte una deosebi socotită, iară la o mare greutate sau cantitate de contribuțiune sau de regrute pentru

apărarea patriei de cum vor purta și vor da alte deosebite colocuitoare națiuni a Transilvaniei numai la respectul unei silitoare și impuietorei maiestății voastre positive porunci cărora națiunea noastră cu toată sântenia și voia au fost și este gata a face destul, se va supune, că națiunea română vrea în Transilvania numai ca națiune cu limbă în deplina egalitatea drepturilor cu alte națiuni a exista și nu ca servă și subordonată, cu averea și sângele său să apere numai interesele sau drepturile istorice care tocma cu aceea putere militează pentru națiunea română ca și pentru celelalte 3 colocuitoare națiuni sau să glorifice în istoria patriei sale ca și până aci numai numele națiunei magiare sau a altora colocuitoare națiuni.

e. Și ca fieștecare să știe ce înțieles are și dă națiunea română la solemnna sa declarațiune din puntul mai de sus de sub d., solemniter declarăm și facem în fața a toată lumea și a tuturor popoarelor cunoscut, precum și pe sororele noastre colocuitoarele națiuni prin aceasta le asigurăm cumcă retragerea noastră aceasta nu are și nu va avea niciodată vreo intențiune sau caracter dușmănos sau răsbunător asupra sororilor cu noi locuitoarele națiuni pentru nedreptățirca ce ni se face, nu, ferească Dumnezeu, ci din contră dacă nu cumva oarecareva din colocuitoarele națiuni ne-ar preveni cu terorism înfricoșat și batjocuri grosolane sau tocma cu vătămări sângeroase ca și la 1848 de cari apărare la regimul magiar care cum cam vedem de aci înainte va să ne guberneze după plac și pe noi fără noi, n-am afla în timp de lipsă și așa ne-ar sili la inculpata apărare a existenței noastre voim în adevărata pace, liniște și frățietate a petrece și a plăti contribuțiune și a da regruți, nice mai mulți, nice mai puțini de cum vor da deosebit una, oricare din colocuitoarele națiuni.

Și pomenita retragerea noastră nu va avea nice o tendință alta ostilă, nice alta politică însemnătate, decât a avut retragerea poporului roman în timpurile vechi de cătră patricii cei nedrepti în Muntele Aventin carii, ca și acum, greutățile cele mai mari și mai grele a statului le aruncă numai asupra poporului pe carele nu numai îl contenea [!] nelăsând nice căsătoriile a se amesteca cu el, da și din beneficiile publice a-l împărtași recusa, precum nice aceea a recunoaște nu voia că și poporul are drept la toate posturile statului mai înalte și cardinale ca patricii.

Sau ca și mai lămurit să ne dechiarăm, retragerea noastră va avea numai acea intențiune și caracter a unui frate cu inima bună și drept care fără cuget de răzbunare atunci când ceialalți ai lui frați, făcându-i injurie și nevrând după testamentul părintesc și după cum pofteste dreptatea a-i da afară proporționata și competentă sa parte din moșia părintească, în dreptul său necaz disprețuind inima cea egoistică și nedrepată a fraților săi zice așa: „Fraților ! Eu nu poftesc al vostru, eu voi să am, nice mai mult, nice mai puțin, numai dreapta mea parte din moșia părintească, după puterea testamentului părintesc și după dreptate. De voiți să-mi dați toată partea care mi se cuvine, bine, dacă nu, io nu voi să mă iau de păr și să-mi dau în cap cu voi, ci mai bine țineți tot și partea mea până când va o duce Dumnezeu un timp mai favoritor și pentru mine ca să-mi capăt de la voi ce-i al meu și a pruncilor mei”.

A II-a întrebare vine:

Oare nu ar fi bine a da un memorandum și la cancelarul Transilvaniei înainte de a se ținea Conferințele regnicolare în care pe lângă expunerea tuturor gravamenurilor, după cum sunt mai sus în proiectul de petițiune toate înșirate, să i se declare în termeni cuviincioși însă apriat toate celea ce poftim și pretindem noi de la colocuitoarele cu noi surori națiuni precum ar fi p.e.

a. O lege electorală și o reprezentațiune pe tot locul și mai vârtos în dieta Țarei nu după naționalitate nice după un cens ci după numărul indivizilor a fieștecărei naționalități, dintre care numai acelea persoane să se excludă cari ar fi pătate cu vreo crimă sau pentru vreo crimă ar fi fost prin judecată osândite sau numai pentru lipsa dovezilor eliberate, însă sub suspiciune grea, sau alții care după lege nice de martori nu s-ar putea primi sau pupilii și nematurii sau care sunt neemancipați și obligați în serviciul altuia

b. În dieta cea mai dintâi a Transilvaniei să se pronunțe de nule și de șterse preste toată vecia toate legile Aprobate și Compilate care s-au apriat sau indirecte au proscris și pot prejudeca naționalității și ambelor sau vreunuia din confesiunile românilor. Iară prin alta lege să se pronunțe sărbătorește că națiunea noastră română și ambe confesiunile ei se primesc și se recunosc prin celelalte mai înainte prin legile patriei primite și de legiuite recunoscutele națiuni, de națiune primită în Transilvania și legiută, ca și celelalte 3 națiuni de mai înainte ale nobililor, secuilor și sașilor, împreună cu ambele confesiunile ei, recunoscându-le și pronunțându-le a avea deplină și toată egalitatea tuturor acelora drepturi politice și civile de care celelalte primite prin legi și recunoscute naționalități și confesiuni și înainte de 1848 s-or bucurat și de aci înainte vor avea a se bucura

c. Limba română încă se va bucura nu numai în adunările marcale și a altora comunități orășienești unde elementul român face o parte a locuitorilor da și în dieta țarei de toate acelea drepturi și prerogative de care are a se bucura și cea magiară

d. Deoarece în Transilvania după originalele și fundamentele legi a patriei au fost și pe lege au existat numai 3 națiuni, adică 1 a nobililor, 2 a secuilor, 3 și a sașilor intră care s-au făcut și unirea la 1437 iară acum prin Patenta împărătească și manuscrisul din 20 octomvrie 1860 către graful Rechberg pentru Transilvania care poruncește schimbări afund pătrunzătoare, casta și privilegiul nobililor să recunoaște și pronunță a fi ștearsă, condițiunea iobăgească ridicată cu totul și toate clasele a fi asemenea înaintea legilor și a avea deplină egalitatea drepturilor, așa casta nobililor de diverse naționalități ar avea a se contopi fieștecare în naționalitatea aceea de carea se ține, p.e. nobilii magiari fiind toți magiari de un soi în națiunea magiaro-secuiască, nobilul român în naționalitatea română și sasul în cea săsească.

Să se ceară ca în Transilvania să se recunoască iară numai trei naționalități, adică 1 magiaro-secuiască, 2 săsească și 3 română pentru că este o nedreptate pentru celelalte două naționalități diverse, numai pentru aceea ca să capete

representațiune preponderantă și duplicată la posturi în supremalele dicasterii transilvane și în dietă, când din legile patrii se știe că magiarii ca națiune deschilinită - precum mai sus s-au arătat - în Transilvania după originalele legi a patrii niciodată n-au figurat nice au putut figura.

III. Întrebarea urmează:

Dacă toate cererile acestea și agravamenturile nice de la maiestatea sa nu ni s-ar da, da nice de cătră cancelar sau de cătră colocuitoarele sorori națiuni nu s-ar băga nice într-o seamă și nice într-o reflecțiune ce ar trebui a face ? Să primim și numai atâta cât ni se dă ? Sau mai bine va fi oare ca națiunea noastră să se pună în stat pacinic și pasiv pre cum s-au zis mai sus în proiectul de suplică la maiestate și în memorandumul îndreptat cătră cancelariul și cătră celelalte colocuitoarele sororile națiuni.

Pentru aceea în un asemenea trist caz e foarte de lipsă să hotărâm de o statornică regulă de care toți fiii națiunei noastre fără mântuintă au de a se ținea ! Pentru exemplu

a. Membrii cei chemați la Conferințele regnicolare pot să meargă la conferință sau ba ?

b. Dacă pot, ce ar avea acolo de a lucra și a face și a pretinde ?

c. În întâmplarea aceasta să aibă membri ai Conferințelor regnicolare români instrucțiune de carea să se țină și a căria hotară nici într-o întâmplare să nu le treacă ? Sau să aibe voie nelegată după împrejurări a grăi cele ce li s-ar vedea a fi bine ?

d. Dacă s-ar afla a fi mai bine a nu merge românii chemați la Conferințele regnicolare, cum să se excuse, prin scrisoare sau prin adâncă tăcere sau cu grai viu ?

Oare fi-ar destul numai atâta a rescrie la cancelariu: „Deoarece și în organizarea Cancelariei și a Conferințelor vedem că principiul dreptului egalității naționalităților și confesiunilor și preaînalta intențiune a preaînduratăului nostru domnitor expresă în Diplomă și manuscrisul din 20 octombrie 1860 [text șters din concept] precum nice rugămintea națiunei noastre pentru îndreptarea făcute națiunei mele (!) - pe care așa avea a o reprezenta în acelea conferințe - nedreptăți și scurtări nu s-au respectat nice s-au luat în vreo considerațiune în contra convicțiunei și a cunoștinței și a dreptelor interese a națiunei mele nicedecât nu pot lua”.

e. În stări împregiur grele ca acestea, aceia dintre fiii națiunei române carii sau până acum sunt chemați sau de acum înainte vor fi chemați la ori și ce fel de posturi putea-vor primi pe partea naționalității române posturi sau ba ?

Sau oare ei ca private persoane, fără compromiterea cauzei și fără peata (!) caracterului națiunei sale, putea-vor totuși îmbrăca posturile la care sunt sau vor fi chemați ?

f. Dacă n-ar putea, pentru aceia carii au trăit până acum după oficiul său și alt venit n-au, și acum retrăgându-se ca să nu compromiteze cauza națională, ar rămânea cu familia fără pâne, putea-se-va și pe cari căi ar trebui națiunea a se îngriji după putință pentru ceva subsistintă a lor ?

A IV-a întrebare urmează:

a. Dacă membri români la Conferințele regnicolare nu ar trebui să meargă, însă după aceea ar voi cancelariul sau alta mai înaltă autoritate sau colocuitoarele națiuni prin nește deputați ai săi cu capii bisericei române de ambe confesiunile și mai încolo a tracta și a se înțielege și a transiea despre pretensiunile naționalităților spre înfrățirea cu ele în cas când Adunarea Națională sau necedecât sau cu graba nu s-ar putea aduna nu va fi oare bine ca să-și organizeze spre acest sânt (!) sfârșit aciastă conferință pregătitoare națională din sânul său un comitet din membrii cei mai încrezuți, da și mai aproape și mai lesne de provocat și adunat ?

Sau nu vor afla mai - bene urgente necessitate et periculo in mora existente - a ne împuternici Conferința aceasta națională pregătitoare și până atunci până când se va face tot lucrul cunoscut la toată națiunea și li se va da vot de încredere pe noi eppi capii bisericei ca cu acei membri de încredere a națiunei carii i-am putea căpăta și aduna mai curând la consfătuire să putem pe temeiul celor mai de sus aduse și mai încolo tracta și transiga în cauza națională și afară de adunarea nouă națională care e cu multe greutăți împreunată.

b. Fi-va de lipsă ca protocolul și conclusiunile Conferințelor acestor pregătitoare naționale să se tipărească și la toate parohiile și protopopiaturile să se trimită câte un exemplar și să tâlcuiască poporului cu toată înțelepciunea și luarea aminte ? Dojenindu-l și cu toată puterea cuvântului, povătuindu-l la pace și frăținătate cu toate naționalitățile, arătându-i că onoarea și binele națiunei numai prin pace și amicie cu toți oamenii și mai cu seamă cu alte naționalități și prin o loială și liniștită așteptare, precum și prin neclătita credință și alipire cătră tron se poate câștiga.

c. Espensiile tiparului pentru actele celea de lipsă în cauza națională din ce fond au a se suporta ? Prin colectă doară de la particulari ? Sau din casele satelor ? Sau din celea a bisericilor ? Sau de comun din ambe acestea fonduri în egală parte ?

Original. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1861-123, f. 104-120.

¹ Autorul proiectului este mitropolitul Șulufiu, aflat la Sibiu în perioada premergătoare conferinței.

261

Sibiu, 13 ianuarie 1861

Proiect de program național înaintat Conferinței naționale din ianuarie
1 8 6 1

Nația română din Ardeal declară sărbătorește, că:

1. Este gata a apăra interesele tronului M[ajestății] sale ces.reg. apostolice și ale patriei.

2. Va rămâne credincioasă până la moarte intereselor sale naționale, pe baza egalei îndreptățiri cu celelalte nații din țară.

3. Este gata a răsplăti cu uitare, dragoste și frăție asupririle națiilor conlocuitoare în țară din vremile trecute, în privința națională și religioasă.

4. Așteaptă de la națiile conlocuitoare din țară reciprocă dragoste și frăție.

5. Pe baza dragostei și a frăției va arăta încredere către bărbați altor nații și nu va face imputare nimănui din naționalii altor nații pentru convingeri politice, din anii 1848 până astăzi.

6. Așteaptă de la bărbații altor națiuni o reciprocă încredere către bărbații nației române, și că nu vor face nici unui român imputări pentru convingeri politice din acele vremuri.

7. Din zel pentru binele obștesc al patriei va observa strâns pentru înființarea ordinei legale a patriei toate intențiunile M[ajestății] sale ces.reg. apostolice din 20 octombrie 1860 către contele Rechberg și din 21 decembrie către președintele cancelariei aulice transilvane, excel[ența] sa d.baron de Kemény, adresate. Drept aceea:

8. Bărbații români de încredere, care se vor chema la conferința de la Bălgrad, datori vor fi a se ține de înțelesul acestor intențiuni împărătești și a nu trece peste competența conferinței, care e acolo designată prin cuvinte clare, pentru a da părere despre o lege electorală ce va servi pentru alegerea deputaților la dieta cea dintâi a Ardealului. Prin urmare:

9. Nația română declară de nulă și de nevalidă fiecare părere a vreunui bărbat român de încredere, care pentru zisa conferință ar cuteza a trece peste hotarele sus lăudatei ordinațiuni împărătești și ar cuteza a se înălța peste voia nației sale, pe care el acolo o reprezintă și este chemat a exprima convigerea ei politică iar nu a sa individuală.

10. Nația română din Ardeal dă bărbaților de încredere, care vor fi chemați la conferința de la Bălgrad, din partea ei, în privința unei legi electorale, următoarea instrucție (era lăsată în grija conferinței naționale elaborarea instrucțiunii necesare).

11. Nația română așterne M[ajestății] sale ces.reg. apostolice umilita rugare, ca preainalt aceeași să se îndure a pune între cele dintâi propoziții regești pentru dieta cea dintâi a țării inarticularea nației și a naționalității române, prin care ea să câștige, după forma celor de până acum trei recepte nații și patru confesiuni, poziție legală de stat și egală îndreptățire, de care se lipise în cei de pe urmă trei secolii fără nici o cauză binecuvântată¹.

Copie. A.N.D.J., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 302; publ. în „Gazeta Transilvaniei”, XXIV, 1861, nr. 4, din 14 ianuarie; T.V. Păcășian, *Cartea de aur ...*, II, Sibiu, 1902, p. 191-192.

¹ Exemplarul manuscris cuprinde adnotarea lui G. Barițiu: „Al doilea proiect destinat a fi supus la dezbatere a fost al episcopului A.b. Șiașana”, ceea ce clarifică paternitatea acestui act.

Sibiu, 13 ianuarie 1861

Sibiu, 13 ianuarie 1861

Proiect de Program a Conferințelor naționale în 1/13 ianuarie 1861 în Sibii
ținându

1. Conferințele pregătitoare naționale se vor începe în 1/13 ianuar 1861 îndată după eșitul din biserică, la 11 ore, înainte de amiază; mai încolo,
2. Deloc se vor alege 4 notari conferențiali spre ducerea protocolului și luarea deciziunilor la protocol.
3. Se vor ceti ambe petițiunile subșternute Maiestății¹ sale prin conducătorii deputațiunei națiunei române.
4. Conducătorul deputațiunei va referi cu grai viu toate pasurile deputațiunei puse la prealnaltele locuri în cauza națională, cu tot efectul și toate evenimentele după aceea întâmplate.
5. Fiind timpul prea scurt și indivizii poftiți la Sibii la Conferințele naționale neputând mult timp, împreunat cu multă cheltuială, petrece în Săbii, ca timpul cu mai mult folos să se poată dobândi și ca obiectele despre cari au acestea Conferințe naționale a pertracta și a hotărî mai bine să se poată înțielege și mai ușior determina toate punctele care vin sub desbatere și sub hotărârea Conferințelor naționale pe rând se vor ceti. De aci:
6. Tot membrul Conferințelor acestora, este cu onor rugat ca să putem în mai scurt timp cât mai mult isprăvi, să binevoiască a încunjura orice dispută lungă și colaterală care nu s-ar ținea de obiectul întrebării și cât se va putea mai în scurt, mai limpede și mai puține cuvinte să-și dea părerea sa afirmativă sau negativă.
7. În tot punctul care vine sub întrebare și pertractațiune pluralitatea voturilor va decide remarcând dreptul fieștecăruia a pofti ca în punctele cele mai momentoase și mai delicate opiniunea sa separată și în scris dată sau după aceea dândă să i se ia la protocol sub numărul curent a protocolului
8. După ce toate obiectele vor înceta și protocolul se va încheia și se va conferi, rectifica și purisa, tot membrul Conferințelor acestora va avea datoria ca să aștepte și toate patru protocolele să le subscie și cu obișnuitul său sigiliu să-l întărească și numai după aceea se vor desface Conferințele și se va putea fieăștecare după voie reîntoarce la casa sa.

Sibii în 1/13 ianuar 1861

Original. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1861-123/, f. 88-89.

¹ Vezi supra, doc. Sibiu, 7 noiembrie 1860 și Viena, 10 decembrie 1860.

[Sibiu, 14 ianuarie 1861]

Onorate Conferință națională !

Ca unul dintre cei doi români cari sântem la oficiul Cancelariei aulice pentru Transilvania chemați, mă simț îndatorat și totodată cu umilință fac următoarea declarațiune.

Doriam să văz în această onorată adunare și pe consiliarul român¹, pe acel bărbat al națiunii mele, care unicul, față cu cei patru consilieri și cu presidentul Cancelariei aulice, toți de alte naționalități, e destinat a reprezenta interesul român.

După așa constatări fatale, să nu zic nedrepte, știind că națiunea română – un popor de 14 sute de mii – niciodată nu a voit și nu a cerut alta de la conlocuitoarele națiuni, al căror număr de abia ese la 7 sute mii, decât dreptate, în adevăr aș mai fi voit să nu fie nici un român la Cancelaria Transilvaniei; că stând soarta națiunii mele în mâna numai celorlalte națiuni, acestora le va fi rușine și le va fi frică de opiniunea publică a ne mai face nedreptate, a mai proiecta, după exemplul lui Verbötzi, legi spre asuprirea noastră, pentru că, din contra, aflându-se numai un consiliar român în consiliul lor, nu se vor sfii a face ce le place, apoi vor zice că una și alta s-a hotărât în prezența și în conglăsuirea reprezentantului român !

Eu, care sunt ca secretar, în urmare la un post fără influință chemat, nu poci face inițiativă competentă, după ce străinii, cu atât mai vârtos inimizii noștri, ar zice: omul acesta face vorbă, numai pentru aceea că fu pentru un post secundar destinat.

Onorată conferință ! Bine să fie priceput: să știe că purtarea oficiului este legată de motive esențiale. Aceste motive sunt sau interesul privat, sau cel public, sau aceste două în legătură împreunate.

Dacă se va convinge onorata conferință că eu prin oficiul de secretar mie designat poci folosi interesului public, adevă patriei și națiunii mele, atunci delibere despre mine și eu mă voi supune voinței și deliberării cu toată ascultarea, declarând că nu este acel oficiu mic, de la care chemat fiind de națiunea mea, să mă retrag.

De cugetă însă onorata conferință că-mi va face plăcere dacă mă va lăsa în bunăvoință ca să cumpănesc eu interesu meu privat cu cel public, apoi după convingerea mea să deliberez eu în obiectul de față, atunci eu mă voi retrage cu acea încredințare că eu patriei și națiunii mele în oficiul designat, cu privire la numărul oficialilor de alte naționalități, neputând folosi, aș fi întrebuințat poate tocma contra interesului, totodată dreptului nostru.

Totodată, cu declarațiunea aceasta mă grăbesc a subștere și decretul denumirii mele ca secretar aulic pe masa onoratei conferințe, cu acea rugare ca

onorata conferință să binevoiască, fără respectare la interesul meu privat, încă în decursul adunării, despre obiectul acesta, după cugetul meu, în interesul public tăietor a consulta, a delibera și a-mi da direcțiune determinată.

Domnilor, bine să vă fiu priceput: poate și ai noștri, însă cei străini cu bună samă vor întreba ce cauză este că eu ca amplotat am purtat sub sistemul trecută oficiu și acum nu voiesc ? Eu răspund foarte ușor că atunci eram cu toții priviți ca națiune austriacă, însă acum, de maturi declarați și îndreptățiți la lucrarea fericirii patriei noastre Transilvania; atunci eram singuri inși austrieci, acum suntem inși români, buni fii ai patriei noastre. În anul 1848 am jurat națiunii mele, patriei și dinastiei – jurământ fundat pe basa egalei îndreptățiri.

Domnilor, eu nici jurământul din 1848, nici cel după aceea pus nu l-am călcat, nu-l voi călca. Eu nu poci pune jurământ mie necunoscut; cel care mi se va cere poate fi cel cuprins până acum în constituțiunea Ardealului, iară eu pe acela nu-l poci depune.

Și așa sper că marele principe al nostru, acest pas al meu nu-l va lua în nume de rău.

Dimitrie Moldovan

Protocolul ședințelor Conferinței naționale românești ținute din 1/13 până în 4/16 Ianuarie 1861 la Sibiu sub președința a doi Arhipăstori românești din Transilvania, Brașov, 1861, p. 41-43.

¹ Ladislau Basiliu Popp.

264

Sibiu, 15 ianuarie 1861

Causele pentru care națiunea română nu poate să primească și nu-i este ertat a recunoaște valoarea legii electorale din a. 1848 sunt următoarele:

- a) Națiunea română din Transilvania în adunanza sa generală din 3/15 mai 1848 în Blaș, care s-a deschis în formă de legală prin comisarii regești guberniali, s-au prochiamat pe sene de națiune de sene stătătoare și de o parte întregitoare a Transilvaniei, pe baza libertatei constituționale și a egalei îndreptățiri și așa a pretins „ca să nu se facă nemica de noi fără de noi”, ci dieta Transilvaniei totuși a respins această dreaptă cerere a națiunii române și nu a suferit ca să ia parte în dietă alături cu celelalte națiuni colocuitoare; așa aceea lege, precum și celea înainte de a. 1848 sunt făcute tot de noi și fără noi.
- b) Acea lege electorală despre care e vorba s-au decretat, sau mai mult precipitat, prin cel mai cumplit terorism, carele orișunde înfrânge valoarea oricărei legi.
- c) Pentru că, deși maiestatea sa împăratul de atunci și marele principe al Transilvaniei, Ferdinand I, în torentul și sgomotul evenimentelor de atunci a

sanționat acea lege, totuși nu s-a publicat neciodată și o lege nepublicată nu obligă.

- d) Pentru că chiar dieta Transilvaniei din 1848 a decretat acea lege nu ca definitivă ci numai ca provisorie și numai pe cazul până să apuce a trece cu ajutorul ei la Ungaria, ear apoi ea însăși o a delăturat cu totul.
- e) Pentru că maiestatea sa împăratul de acum și mare principe al Transilvaniei, prin autograful său din 21 decembrie 1860 către presedintele prov[isoriu] a Cancelariei aulice a Transilvaniei demândă în termeni răspicați ca să mediulocească în Alba-Iulia o conferință de bărbați din diferitele naționalități, confesiuni și ranguri spre a prepara propozițiunea pentru defigerea și organizarea dietei, a cărei competență să se țină între marginile Diplomei din 20 octobre 1860.

Apoi între acestea margini legea electorală din 1848, făcută pe un cas special, răspicat în aceeași lege, nu poate avea necidecum loc, pentru că de l-ar putea avea atunci s-ar fi putut lua de validă în autograful memorat, cea ce neci nu s-au întâmplat.

- f) În fine, pentru că a primi legea electorală din a. 1848 ar însemna a ignora cu totul autonomia Transilvaniei (togma și de art. 6 a legii Transilvaniei din anul 1791 recunoscută și pronunțată, observă încă oratoriul) și a călca în picioare Diploma din 20 octobre 1860.

Deci, mănecând din toate acestea temeiuri, națiunea română nu poate primi, ba neci nu-i este ertat a recunoaște valoarea legii electorale din a. 1848.

Cu toate acestea adunarea națională română nu cugetă necidecum ca prin mai sus memoratele punctațiuni de o formă de o lege electorală să prejudece neci cât mai puțin competența unei potestati legislative constituționale, ci scopul adunării este ca să arate cam după ce principii ar voi națiunea română a face și sancționa pe cale curat constituțională o lege electorală ce se cere a espunda [sic] interesele ce au locuitorii acestei țări și în specie națiunea română.

După acestea, în urma propunerii din partea presedintelui A. barone de Șaguna, adunarea a conchis că bărbații români carii sunt chieși de împăratul la conferința regnicolară din Alba-Iulia, fii ai națiunii fiind, să se țină strâns de conchisele acestei adunări naționale și dacă ei, sau din interes privat, sau din orice altă cauză, s-ar abate de la aceste concluse, atunci faptele lor se dechiară anticipalminte de nule și nevalide pentru națiunea română.

Tot la propunerea aceluiași presedinte adunarea dechiară că ea cu aceste punctațiuni de lege electorală nu voiește alta decât a deschide calea cea dorită de toată națiunea pentru mulțămirea reală și intelectuală a patriei, pentru realizarea dreptelor pretensiuni a românilor ca națiune și pentru ajungerea bunei înțelegeri între națiunile patriei; deci, națiunea română se dechiară a se ținea de credința manifestată de atâtea ori către împăratul și mare principe al Transilvaniei și de credința înăscută și sigilată cu jurământul către sângele și naționalitatea sa, precum și a da uitarei eterne și a nu face imputațiuni nimănui pentru credința sa politică de

până acum; aceasta însă o dechiară cu acea speranță că celelalte națiuni vor îmbrățișa cu asemenea amicitie și înfrățire pe națiunea română și cum că nimenea dintre celelalte națiuni asemenea nu va face imputațiuni bărbaților români pentru credința lor politică de până acum, ci cu toți, ca fii de una și aceeași patrie, vom conlucra la desvoltarea binelui comun pe calea constituțională și pe basea egalității, fraternității și libertății naționale.

Aceasta e unica cale ce duce la adevărata și perfecta înfrățire cu celelalte națiuni colocuitoare și la prosperarea și fericirea tuturor. Amin.

Copie. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1861-123.

265

Sibiu, 15 ianuarie 1861

Onorată adunare !

După ce proiectul pentru legea alegerii din partea comisiunii spre dezbateri așternut e atât de liber cât același fieștecare om liber trebuie să-l primească, așa și eu acest proiect ca prea bun îl onorez, dar a-l primi nu-l poci, pentru că nu e basat pre constituțiunea Transilvaniei, în care, după manuscriptul împărațesc din oct. 1860 către contele Rechberg emanat, numai reforme adânc tăietoare, iară nu delăturarea lui îi e ertată. Ca să poci primi dară eu acel proiect „e conditio sine qua non” ca să se fundeze pre constituțiunea mai sus atinsă, căci una lege fără de basă în constituțiune e octroiare, iară eu prin octroiare nici mântuința sufletului o primesc, căci legea octroiată astăzi se dă mâne să reia, fără de a putea provoca la dreptul istoric.

Deci, ca să putem afla un mijloc prin care s-ar putea acest proiect de lege sprijini, să ne revocăm în aducere aminte cuvintele gr. Szécsenyi István cu ocasiunea desbaterii legii de alegere din Ungaria din 1848, unde dânsul zice: *„aceea fără o țară a căreia mai mulți cetățeni iau parte la lucrările ei și dacă vom ca popoarele străine să ne iubească pre noi să întindem și preste dânsii partea I, titlul 9 al Tripartituluui, adevă să-i înzestrăm și pre ei cu libertățile nobilimii”*. Deci, după a mea opiniune, legei de alegere s-ar face destulu dacă în art. al XII, 2 din a. 1791, în loc de „nobiles”, s-ar zice pentru comitate Hungari et Romani, pentru scaunele săsești Saxones et Romani, căci atuncea legea de alegere ar fi pre un bas cel mai liberal fundată, după ce întru acest mod toți sătenii, fără deschilinire la religione, împreună cu preoții – dacă sunt numai încâtva posesionați – ar lua parte la alegere și legea încă nu ar fi octroiată, după ce în constituțiune numai reforme pre principiul egalității întemeiate s-a[u] făcut, iară nu legea nouă s-au octroiât.

Încât să țină de acea condițiune ca amplotiații să nu poată fi ca reprezentanți aleși, am a face una observațiune, cum că prin una astfel de condițiune să restrângă libertatea alegătorilor, neputând alege pre cine-l voiesc, ce nu poate fi în stat constituțional. Fără aicea vine a se deosebi între oficialii aleși și între denumiți, căci, după a mea opiniune cei de clasa întâia ar putea fi reprezentanți, fără a-și da dimisiunea din oficiu, după ce ei temporane se aleg, și așa dacă își perd încrederea nu se vor mai alege. Ba chiar și cei de clasa a 2-a, adică cei denumiți în oficii încă pot fi reprezentanți, fără a-și da dimisiunea, după ce am primit acea condițiune, cum că reprezentanții să nu primească vreo instrucțiune, fără dacă nu ar lucra opiniei publice acomodat, să se rechieme. Așadară, ce e mai natural decât a crede cum că amplotiații se vor stărui ca să nu-și peardă popularitatea, știind sigur că de opinia publică e legată reușirea sau rechiemarea lor. Afară de acea, nu se poate presupune cum că un amplotiat de popor ales își va reschira încrederea și să va supune acelor hule care vine asupra unui reprezentant rechiemat.

Sibiu, 15 ianuarie 1861

Iosif Hosu
Plenipotențiarul tractului Fărăgău¹

Protocolul ședințelor conferinței naționale românești ținute din 1/13 până 4/14 Ianuarie 1861 la Sibiu sub președinția a doi Arhipăstori românești din Transilvania, Brașov, 1861, p. 46-48.

¹ Fărăgău, sat, comună, jud. Mureș.

266

Sibiu, 16 ianuarie 1861

Onorabilă adunare națională

Noi, subscrișii, pre de o parte văzând cum că trebile noastre naționale câte ar fi a se mai pertracta sunt foarte numeroase, de altă parte fiindu-ne peste puțină a mai aștepta rezultatul lor aici pe loc în Sabiniu rugăm pre onorabila adunare ca mai înainte de toate să binevoiască a alege și denumi o comisiune constatatoare din membrii 12 a cărei însărcinare să fie:

- a) Compunerea și subscrierea reprezentațiunilor a căror trebuință rezultă din concluzele protocolului adunării;
- b) Elaborarea de proiecte cerute în interesul și folosul națiunii române, spre a se lua aceleași în dezbateri îndată la cea dintâi adunare sau conferință națională.

Subscriși doresc și cer ca comisiunea ce este a se înființa să ia în cea mai aproape considerațiune următoarele obiecte de pertractare.

1. Sfera de activitate a limbii noastre naționale românești în Transilvania.

Să se privegheze cu neadormire ca nu cumva egalitatea de drept a limbii române să fie cât mai puțin vătămată și oricând va observa vreun asemenea caz să ridice îndată cele mai energice proteste întru acel înțeles scos chiar din precizata Diplomă, iar nimenea să nu mai cuteze a sili sau pre comună sau jurisdicțiuni și municipalitatea, sau chiar indivizi, la primirea sau prezentarea nici a unui fel de act oficial în altă limbă afară numai de cea română, nici în școlile românești de orice categorie, să se interzică vreo altă limbă fără voia națiunii române.

2. Comisiunea să caute mijlocul și să recomande respectivului cler acele mijloace prin care biserica română greco-răsăriteană unită să poată cât mai curând scăpa de jugul Concordatului¹, din cauză că câțiva articoli ai aceluiași, cum și instrucțiunile procurgătoare dintr-însul vatămă indirect chiar viața națională a românului și conturbă libertatea conștiinței.

3. Comisiunea să îngrijească ca școlile românești nici odinioară să nu vină sub nici un fel de influență străină, iară dacă o asemenea influență există astăzi să se delătore îndată; iară acelor bărbați care în acești 10 ani din urmă a[u] ostenit în cuget curat pentru înființarea și înflorirea școlilor naționale să li se voteze mulțămită, totodată să lucre într-acolo, ca în Guberniul țării totdeauna să se afle 2 consilieri de instrucțiune publică români pentru fiecare confesiune câte unul.

4. Fiindcă fondul de montură al fostelor regimente românești de frontieră s-a prefăcut în fond național așa Comisiunea să se știe îndatorată a sta într-ajutor la delăturarea tuturor acelor drepte plângeri pre care auzim că le au comunele din acele regimente.

5. Comisiunea să petiționeze pentru înființarea unei agenții la prea înalta curte.

6. Voim înființarea unei societăți literare și a unui fond pentru cultura limbii și înaintarea literaturii naționale iară cu elaborarea proiectului de statut să fie însărcinat d. canonic Timotei Cipariu.

7. Să se voteze mulțămită conaționalilor noștri români din Banat pentru simpatiile arătate conștraților din Transilvania.

8. Voim ridicarea unui monument național în Blaj pentru nemuritorii bărbați Samuil Micu, George Șincai și Petru Maior iară al altuia pentru George Lazăr în Sibiu sau în Avrig².

Poftim ca aceste descoperiri ale noastre să se alăture ca supliment la protocolul ședinței de astăzi.

Sibiu, 4/16 ianuarie 1861.

Membri ai Adunării

Axente Severu m.p.

Gabriel Mann de Dumbrava Nouă³ m.p.

Danilu Gallu m.p., notar și proprietar
 Samoil Păsărariu m.p. c.r., director de cancelarie al Judecătoriei
 Elia Vlassa, m.p. prot.
 Ioan Popa Radu m.p., oficial
 Alessandru Barițiu m.p., paroh al Filiei de Jos⁴
 Ioan Cergedi de Ieud⁵ adj. la c.r. tribunal urbarial în Sibiu.
 Ioan Șipotariu m.p., concip. de avocat
 Georgiu Strâmbu m.p. c.r., adj. de pretură în M. Ludoș⁶
 Georgiu Feldrianu m.p., proprietar în Iclandul de Câmpie⁷
 Nicolau Șandor de Vist⁸ m.p. c.r., locot. și econom
 Constantin Ioann m.p.
 Vasiliu Albini m.p., proprietar
 Ieronim Albini m.p., proprietar în Cut⁹
 Ioan Fleiciter m.p., proprietar în Racowitza¹⁰
 Ioan Pinciu m.p., notar în Rășinari¹¹
 Dumitru Manu m.p., notar în Săliște¹²
 Nicolau Isac m.p., actuar c.r. de pretură
 Vasilie Ardelean m.p., cancelist c.r. de pretură
 Ioanne Csucsi m.p., orășean din Hațeg
 Samuele Valssa Vasile m.p., protop. Pocegi¹³ gr.or.paroh Indolului
 Ananie Pop m.p., paroh și protopop. Morlaca¹⁴
 Grigoriu Mihahy m.p., protopop rom.un. în Zlatna
 Ioane Popescu m.p., pr. în Blaș
 George Barițiu m.p., coproprietar și director de fabrică

Copie. B.A.R., București, Mss. rom. 973, f. 104-106; publ. în T.V. Păcățian, *Cartea de aur* ..., II, Sibiu, 1904, p. 209-211; „Foaie pentru munte, inimă și literatură”, XXIV(1861), nr. 4 din 25 ianuarie.

¹ Este vorba de înțelegerea din 1855 dintre Papa de la Roma și împăratul Austriei pentru garantarea situației privilegiate a bisericii catolice din imperiu.

² Avrig, sat, comună, jud. Sibiu.

³ Boereni, sat, comună, jud. Maramureș.

⁴ Filea de Jos, sat, com. Ciurila, jud. Cluj.

⁵ Ieud, sat, comună, jud. Maramureș.

⁶ Ludoș, sat, comună, jud. Sibiu.

⁷ Iclandul Mare, sat, com. Iclânzul, jud. Mureș.

⁸ Viștea, sat, comună, jud. Brașov.

⁹ Cut, sat, com. Spring, jud. Alba.

¹⁰ Racovița, sat, comună, jud. Sibiu.

¹¹ Rășinari, sat, comună, jud. Sibiu.

¹² Săliște, sat, comună, jud. Sibiu.

¹³ Poșaga, sat, comună, jud. Alba.

¹⁴ Morlaca, sat, com. Poieni, jud. Cluj.

Sibiu, 13-16 ianuarie 1861

Protocolul Adunării naționale române din Transilvania care s-a ținut în 1/13 ianuarie în Sibiu. 1861

În urma literelor convocatoare ale ambilor arhipastori români, d.d. arhiepiscopul mitropolit Alexandru Sterca Șuluțiu și episcopul Andrei, baron de Șaguna, s-au adunat chemații și trimișii românilor din toate părțile Transilvaniei spre a se consulta despre cauzele națiunii române în momentele de față.

1./2. Literele convocatoare se aclud aci, una de dta Sibiu 21 decembrie 1860 s.t.v., alta cu același dat nr. consistorial 1100.

La 11 ore înainte de amiază după finele s. liturgii s-au adunat cu toții în casele seminariale, de unde prin două deputațiuni s-au chemat la adunare domnii arhipastori români. Aceștia au fost primiți de către adunare cu vivate entuziastice.

3. Arhiepiscopul Alexandru Sterca Șuluțiu, după invocarea sp[iritului] s[fânt] a ținut una cuvântare, asemenea și episcopul Andrei, baron de Șaguna și cu acestea s-a deschis adunarea. Apoi s-a pășit la constituirea încă a adunării, aclamându-se ambii domni arhipastori români ca președinți ai adunării, iar ca secretari s-au ales d.d. George Barițiu, Elia Măcelariu C. consilier, Demetriu Moga consilier c.r., Ioan Pușcariu pretor, dr. Iosif Hodosiu avocat, dr. Ioan Rațiu avocat; cu provocare la petițiunea deputațiunii române ce s-a semnat majestății sale imperatorului de dto Viena la 10 decembrie 1860 în care a cerut congres național, pe baza explicațiunii date de președintele mitropolit A. Sterca Șuluțiu, ministrul de stat Schmerling a dat prin dânsul națiunii române voia de a se putea aduna.

În considerare, mai încolo, a dreptului de a se putea aduna orice națiune, în virtutea cărui drept președintele Andrei, baron de Șaguna a declarat în fața adunării că ambii d.d. arhipăstori au încunoștinat pe guvernatorele provincial despre ținerea acestei adunări, adunarea legalmente s-a constituit.

ȘEDINȚA I-a

1. Adunarea a votat mulțumiri la ambii arhipăstori români pentru ostenelile și pașii salutari ce au făcut în cauza națională română.

2. Adunarea a declarat că discuțiunea va fi liberă.

3. La propunerea președintelui Alexandru Sterca Șuluțiu s-au citit două petițiuni, una de dto Sibiu 7 noiembrie 1861 subscrisă de ambii arhipastori și de mai mulți inteligenți români, alta de dto Viena 10 decembrie 1860 subscrisă de deputațiunea națiunii române și subșternută majestății sale imperatoriului.

Ambe aceste petițiuni se aclud aci lângă acest protocol. La întrebarea președintelui A. Sterca Șuluțiu – dacă adunarea primește aceste două petițiuni de-ale sale proprii ? adunarea cu unanimitate a declarat că le primește, ca și cum acela ar fi rezultatul din sânul unei reprezentațiuni constituite după toate formele de legi și primește asupra solidaritatea în toate lucrările ambilor arhipastori români ce le-au făcut și ce le vor face în interesul națiunii române și că le va da bărbați permanenți lângă dânsii până când națiunea română își va câștiga dreptul său de națiune politică.

4. După această declarație sărbătorească, în urma propunerii președintelui baron de Șaguna, națiunea română reprezentată aici se declară și cu această ocaziune *de națiune politică și independentă față cu celelalte națiuni*.

5. Adunarea, însuflețită de cuvintele președinților că toți românii, fără distincțiune de confesiune, sunt frați de acela[și] sânge și că astă distincțiune de confesiune nu-i mai poate despărți pe unii de către alții în cauza națională politică română, a propus să se ia la protocol declarația că afurisit va fi acel român care a mai încerca fiecare altă legătură frățască.

6. S-a făcut un catalog de toți membrii ce constituiesc acele adunări naționale și se aclude lângă acest protocol.

7. Pentru simplificarea cursului dezbaterilor s-a denumit una comisiune spre a prepara obiectul de discuțiune. De membrii acestei comisiuni s-au ales d.d. George Barițiu, Iacob Bologa, Georgiu de Domsia, Ioan Hania protopop, Demetriu Moldovanu, Mateu Pop Grideanu, Ioan Pușcariu, dr. Ioscf Hodoșiu, dr. Ioan Rațiu și Ioan Șipotariu.

Cu acestea, fiind timpul la 4 ore după amiază, ședința s-a închis, decidându-se totodată că în ziua următoare se va deschide la 10 ore înainte de amiază.

ȘEDINȚA a II-a din 2/14 ianuarie 1861

Sub prezidiu ordinar

Domnul George Barițiu a așternut la adunare operatul comisiunii denumite în ședința de ieri și l-a supus să-l discute adunarea.

I. Dacă, considerând Diploma din 20 octombrie 1860, precum și preaînaltul manuscris împărătesc din 21 decembrie 1860 către președintele provisoriu al cancelariei aulice transilvane baronul Francisc Kemény¹, s-a făcut destul prin măsurile luate de acesta dreptelor pretențiuni răspicată de națiunea română în petițiunea din 10 decembrie 1860?

II. Dacă nu s-a făcut destul, ce pași ar mai avea de a face națiunea română ca să-și vadă realizate pretențiunile răspicate în punctele din această petițiune?

III. După ce principii dorește națiunea română să se facă o lege electorală?

După dezbateri și discuțiuni adunarea a conchis și a declarat la punctul I. că cu măsurile luate de baronul Francisc Kemény nici într-un respect nu s-a făcut destul pretențiunilor națiunii române deoarece la reorganizare nu s-au observat, nici proporțiunea cerută de dreptate, nici celea mai neapărate lipse ce rezultă din natura serviciului public nu s-a respectat pentru că :

a) Îndată la reorganizațiunea provisorie a Cancelariei aulice transilvane s-a făcut acea anomalie că s-a denumit numai un consilier român² și numai un singur-secretar român³, încât, căutând la numerozitatea preponderentă a poporului român și la numeroasele lui interese atât naționale, cât și confesionale, care caută a-i fi reprezentate și apărate, denumirea celor doi indivizi nici pe departe nu poate mulțumi pe națiunea română.

b) Anomalia ce s-a făcut cu denumirea, deși numai tranzitoare, a membrilor Conferinței din Bălgrad e încă și mai bătătoare la ochi, deoarece din națiunea maghiară, care face 500.000 suflete, s-a denumit 24 membri, din națiunea sasă, care abia face 175 mii suflete, s-au denumit 8 membri, iar din națiunea română, care numără 1 milion trei sute cincizeci și patru mii cincisute cincizeci de suflete, s-au denumit tot numai opt membri.

Deci, aceste anomalii adunarea le declară de gravamene naționale și confesionale și decide ca într-o reprezentațiune către majestatea sa, să se aștearnă cât mai curând spre a le propune la cea mai de aproape dietă transilvană *între propusețiunile regești, primo loco*, ca să se facă legală vindecare după starea și numărul atât național, cât și confesional al poporului român, denumindu-se pe viitor membri nu numai la Cancelaria aulică transilvană, ci și la toate dregătoriile din Transilvania, cu observarea strictă a numerisorității poporului român, atât în respectul național, cât și în respectul confesional.

La punctul II. adunarea declară că după ce în orice stat prevăzut cu o constituțiune fondată pe principiile de stat modern potestatea legislativă e împărțită între monarh și între corpul legislativ, poporul român are să porceadă cu toată constanța și perseverența pe ambele căi legale, și așa să se facă cât mai curând o reprezentațiune către majestate, ca la cea mai de aproape dietă transilvană să îndatoreze pe acesta prin o propusețiune regească a tracta numai despre receperea *națiunii române din Transilvania* ca națiune politică în sistema statului transilvan; prin urmare,

a) Dieta cea mai de aproape să decreteze și să anunțe cu toată solemnitatea, ștergerea și desființarea tuturor acelor articole de legi aprobatali și compilatali, cum și a tuturor articolelor și clauzelor de lege cuprinse atât în diploma leopoldină din anul 1791 și în orice alții câți s-au făcut și adus vreodată în prejudiciu și profanarea, nedreptățirea, rușinarea și nulificarea națiunii române și a confesiunii sale religioase.

b) Aceeași dietă să decreteze înarticularea națiunii române ca națiune politică și independentă față de celelalte națiuni.

c) Articollii de lege aduși și decretați în acest înțeles să-i subștearnă majestății sale spre sancționare.

d) În jurământul constituțional destinat a se depune de către staturile și ordinele țării să se pună și o clausulă cuprinzătoare de asigurarea drepturilor națiunii române ca națiune politică și independentă de celelalte națiuni.

La punctul II. adunarea, în considerare că acest punct e foarte momentos și taie chiar în viața constituțională a Transilvaniei, a însărcinat pe comisiunea denumită în ședința de ieri, înmulțind cu doi juriști practici, d.d. Alexandru Bohățel și Alexandru Lazăr, ca să elaboreze un proiect de lege electorală.

La propunerea d. Axente Sever, adunarea a declarat de gravamen și acel pasagiu din scrisoarea de cabinet din 21 decembrie 1860 îndreptată către baronul Kemény, unde limba constituțională până la 1848 se declara de limbă oficioasă. Cauza limbii e nedespărțită de cauza națiunii, deci adunarea decide ca și în acest respect să se facă reprezentățiune la majestate, în înțelesul cum s-a decretat la punctul I. dl. Moldovanu Dumitru, supunându-se deliberării adunării ca să primească postul de oficiu la care e chemat⁴ în calitate de secretar la Curtea aulică transilvană sau ba ? Adunarea a declarat că primirea posturilor depinde de la convicțiunea individuală a respectivului; ci dacă jurământul care e de a se pune de un român chemat la oficiu ar fi în contra intereselor națiunii române, atunci adunarea ar dori ca românii să nu primească posturi de dregătorie. Cu acestea, fiind timpul foarte înaintat și anume la 4 ore după amiază, ședința s-a încheiat, defigându-și totodată ca în ziua următoare se va deschide la 10 ore înainte de amiază.

ȘEDINȚA III din 3/15 ianuarie 1861

Sub prezidiu ordinar

Episcopul baron de Șaguna deschide ședința cu o cuvântare în care arată necesitatea de a primi posturi de oficiu public. Arată apoi, aceea ce și adunarea a aprobat, că națiunea română nu poate să mai primească numirea cea veche a comitatelor și scaunelor de comitate numai ungurești și de scaune numai săsești și secuiești.

La propunerea d-lui protopop Popasu că numirea scaunelor săsești de săsești, precum și acelea din statutele săsești, espresiuni dejositoare și derogatoare numelui și demnității națiunii române – încă sunt tot atâtea gravamene, adunarea declară că aceste gravamene sunt în legătură cu acelea declarate în ședința de ieri, așa se suscep în acest protocol și se releagă la Dieta proxima ventura.

După ce însă în ședința de ieri secretarii se excuzară că 4 membrii dintre dâșii fiind și la Comisiunea consultatoare nu au putut fi gata cu Compilarea pertractărilor din I-a ședință așa s-a cetitu în ședința de astăzi. Protocolul celor două ședinți precedenti, s-a cores și s-a aprobat.

Apoi Comisiunea a așternut punctuațiunile pentru o lege electorală cu compilarea căror a fi însărcinată în ședința de ieri. Începându-se dezbaterile

despre acel proiect, adunarea a decis următoarele puncte ce ar putea servi de bază la o lege electorală mai aptă pentru națiunea română:

Art. I. Dreptul de alegere are de fundament: proprietatea de pământ, venitul din comerț, industria sau capitalu, concursul la miliție, știința, fără nici un cens. Așa-i ?

Art. II. Alegători sunt toți fiii patriei, care sunt în etate maiorena, precum și care nu stau sub vreun tutorat, nici în serviciul altuia și care nu au fost sau nu sunt condamnați ca călcători de jurământ sau înșelători, furi, lotri, ucizători, tăciunari sau pentru orice altă crimă.

Femeile și străinii nu au drept de alegere și nici nu pot fi aleși. Se cere însă ca alegătorul să aibă cel puțin una din următoarele calități:

- a) proprietate în pământ sau case, fără nici un respect la prețul atarei proprietăți;
- b) meseria, neguțătoria sau fabrica proprie;
- c) venitul anual de 50 fl. v.a. din vreun capital propriu;
- d) fără respectul la venit, preoții sau adecă toți membrii clerului fără distincțiune de religione, doctorii de orice facultate, oficialii de stat și de municipalități, avocații, directorii de institute, profesorii, membrii vreunei societăți academice, apotecarii, inginerii, geometrii, notarii publici și comunali, învățătorii comunali și cântăreții (leptorii).

Art. III. Toți alegătorii trecuți de ani 24 pot fi aleși fără condițiune de a avea locuința defaptă în respectivul cerc de alegere.

Art. IV. Alegerile sunt directe, voturile se numără. Alegerea prin aclamațiune e strâns oprită, prin urmare e nulă.

Art. V. Dacă din verificarea alegerii s-ar adeveri că aceiași s-ar fi făcut prin corupțiune de orice natură, cei vinovați să fie pedepsiți după toată rigoarea legilor, și atare alegere va fi nulă.

Art. VI. Deputații, având instrucțiune, vor putea fi rechemăți îndată ce jurisdicțiunea respectivă se va convinge că nu mai posedă și nu mai merită încrederea publică.

În cursul discuțiunilor despre acești articli de o formă de lege electorală, d. Augustin Pop, protopop în Alba-Iulia, a propus ca să se primească simplimente legea electorală votată de Dieta transilvană în anul 1848.

Adunarea a decis cu toată seriozitatea că națiunea română nu poate să primească acea lege electorală din anul 1848 pentru că:

a) Națiunea română din Transilvania în adunăția sa generală din 3/15 mai 1848 în Blaj, care s-a deschis în forma legală prin comisarii regești guberniali, s-a proclamat pe sine de „națiune de sine stătătoare și de o parte întregitoare a Transilvaniei pe baza libertății constituționale și egalei îndreptățiri” și așa a pretins că „să nu se facă nimic de noi fără de noi”, ci dieta transilvană totuși a respins această dreaptă cerere a națiunii române și nu o a suferit ca să ia parte în dietă alături

cu celelalte națiuni conlocuitoare; așa cea lege, precum și cele înainte de a[nul] 1848 sunt făcute tot de noi fără noi;

b) Acea lege electorală, despre care e vorba, s-a decretat sau mai mult precipitat prin cel mai complit terorism carele orișunde înfrânge valoarea oricărei legi.

c) Pentru că, deși majestatea sa, împăratul de atunci și marele principe al Transilvaniei, Ferdinand I, în torentul și zgomotul evenimentelor de atunci a sancționat cea lege, totuși nu s-a publicat niciodată și legea nepublicată nu obligă;

d) Pentru că chiar dieta transilvană din 1848 a decretat cea lege nu ca definitivă, ci numai ca provizorie și numai pe cazul până să apuce a trece cu ajutorul ei la Ungaria, iar apoi ea însăși a o delăturat cu totul.

e) Pentru că majestatea sa, împăratul de acum și mare principe al Transilvaniei, prin autograful său din 21 decembrie 1860 către președintele provizoriu al Cancelariei aulice transilvane, demandă în termeni răspicați ca să mijlocească în Alba-Iulia o conferință de bărbați din diferitele naționalități, confesiuni și ranguri spre a prepara propozițiuni pentru defigerea și organizarea dietei, a cărei competență să se țină între marginile Diplomei din 20 octombrie 1860, apoi între aceste margini legea electorală provizorie din 1848 făcută numai pe un caz special răspicat în aceeași lege, nu poate avea nicidecum loc, pentru că de l-ar putea avea, atunci s-ar fi putut lua de validă în autograful memorat, ceea ce însă nu s-a întâmplat;

f) În fine, pentru că a primi legea electorală din a[nul] 1848 ar însemna a ignora cu totul autonomia Transilvaniei și a călca în picioare Diploma din 20 octombrie 1860.

Deci manecând din toate aceste temeieri, națiunea română nu poate primi, ba nici nu-i iese iertat a recunoaște valoarea legii electorale din 1848.

Cu toate acestea, adunarea națională română nu cugetă nicidecum că prin mai sus memoratele punctuațiuni de o formă de lege electorală, să prejudece nici cât mai puțin competenței unei potestații legislative constituționale; ci scopul adunării este ca să arate cam după ce principii ar voi națiunea română a se face și sancționa pe cale curat constituțională o lege electorală ce să corespundă tuturor intereselor ce au locuitorii acestei țări și în specie națiunea română.

După acestea în urma propunerii din partea președintelui A. baron de Șaguna, adunarea a conchis că: bărbații români care sunt chemați de împăratul la Conferința regnicolară din Alba-Iulia, fii ai națiunii fiind, să se țină strâns de conchizele acestei adunări naționale, și dacă ei sau din interes privat, sau din orice altă cauză s-ar abate de la aceste concluzse, atunci faptele lor să declare anticipatamente de nule și nevalide pentru națiunea română.

Tot la propunerea aceluiași președinte, adunarea declară că cu aceste punctuațiuni de lege electorală nu voiește alta, decât a deschide calea cea dorită de toată națiunea română pentru mulțumirea reală și înțeleptuală a patriei, pentru

realizarea dreptelor pretențiuni a românilor ca națiune și pentru ajungerea bunei înțelegeri între națiunile patriei; deci națiunea română declară a se ține de credința manifestată de atâtea ori către împăratul și mare principe al Transilvaniei, și de credința înăscută și sigilată cu jurământ către sângele și naționalitatea sa, precum și a da uitării eterne și a nu face imputațiuni nimănui pentru credința sa politică de până acum; aceasta însă o declară cu acea speranță că celelalte națiuni vor îmbrățișa cu asemenea amicire și înfrățire pe națiunea română, și cum că nimeni dintre celelalte națiuni asemenea nu va face imputațiuni bărbaților români pentru credința lor politică de până acum; ci cu toții ca fii de una și aceeași patrie vom conlucra la dezvoltarea binelui comun pe calea constituțională și pe baza egalității, frățietății și libertății naționale. Aceasta e unica cale ce duce la adevărata și perfecta înfrățire cu celelalte națiuni conlocuitoare și la prosperarea și fericirea tuturor. Amin.

În urmă, adunarea în consecvența cu concluzul din I-a ședință de a da arhipastorilor săi români bărbați permanenți, cărora să fie ulteriormente concretizată cauza națională și confesională română s-a declarat pentru numirea de atari bărbați. Această denumire însă s-a lăsat pentru ședința următoare și ședința de astăzi fiind timpul înaintat la 4 ore după amiază, s-a încheiat defigându-se deschiderea ședinței de mâine pe 9 ore antemeridian.

ȘEDINȚA a patra din 4/16 ianuarie 1861

Sub prezidiul ordinar

Fiind terminu defipt pe 9 ore pentru deschiderea ședinței de astăzi, secretarii n-au putut îndată la începutul ședinței prezenta compilarea pertractărilor din ședința precedentă, așa pentru câștigarea timpului s-au luat la ordinea zilei un memorial de dto Sibiu în 4/16 ianuarie 1861 care s-a acludat aici sub A. Acest memorial e subscris de 27 membri ai adunării și cuprinde 8 puncte destinate nu pentru a se dezbate și decide în această ședință, ci numai spre a se transpune la comisiunea permanentă, care în urma conclusului de ieri [e] a se denumi astăzi și e pofițat prin acel memorial a lucra după cuprinsul aceluiași și în conformitate cu voința membrilor care l-au subscris.

Acest memorial s-a citit în fața adunării și deși membrii subscriși în acela nu cerură pertractarea formală a punctelor răspicate acolo, totuși adunarea pătrunsă de marea însemnătate a punctului 4, sunător despre averile în capitaluri și în munți a fostelor două regimente românești de frontieră și mișcate de compătimire pentru starea și condițiunea locuitorilor din aceleași și în legătură cu această cauză atât de momentoașă, considerând și cauza cea atât de fa[i]moasă și tristă totodată a locuitorilor din munții apuseni ai Transilvaniei – adunarea se declară a lua aceste două cauze în cea mai simpatică considerațiune și recomandă respectivilor inițiați a așterne la comisiunea permanentă o genuină descriere a gravamelor de natura aceasta și a observa întrutoate o solidaritate perfectă,

singura cale ce duce la revindecare abuzelor ce s-au făcut și se mai fac încă cu drepturile reale ale locuitorilor din ținuturile memorate.

La punctul 6 din acel memorial, observând un membru din adunare că astăzi e de cea mai urgentă și supremă necesitate ridicarea unei facultăți juridice române, adunarea a simpatizat în gradul suprem cu această observare.

Dealtmintrelea toate punctele din memorialul mai sus atins, adunarea le concrede comisiunii denuminde.

După acestea declarându-se secretarii că sunt gata cu compilarea protocoalelor din ședința de ieri, s-a cetit, s-a cores și s-a aprobat. Adunarea a pășit apoi la alegerea membrilor comi[s]iunii permanente, propuse în ședința de ieri și alcamându-se de președinți ai acestei comisiuni ambii d.d. arhipastori români, Mitropolitul Ales. Sterca Șuluțiu și Ep[isco]pul Andrei Baron de Șaguna s-au denumit de membri următorii 18 d-ni.

- Ioan Alduleanu, c.r. consil. de apelațiune,
- Iacob Bologa, c.r. consil. de apelațiune,
- Ilie Măcelariu, c.r. cons. la Trib. prov.,
- Pavel Vasici, c.r. cons. de școală,
- Antoniu Vestemean, paroh,
- Ioan Pinciu, notar,
- Georgiu Barițiu,
- Ioan Pușcariu, c.r. praetor,
- Ioan Axente Sever,
- Matei Nicola, c.r. notar,
- Dr. Ioan Rațiu, avocat,
- Dumitru Moldovan, c.r. consilier,
- Georgiu Domșa, c.r. cons[ilier],
- Spiridon Fetti, c.r. adjunct,
- Dr. Iosif Hodoșiu, avocat,
- Ioan Alexi, ep[isco]p,
- Alexandru Bohățel,
- Alexandru Lazăr, c.r. cons.

Cu aceasta s-a încheiat ședința la 12 ore de amiază.

Dl. președinte, arhiepiscopul Alexandru Sterca Șuluțiu a ținut apoi o cuvântare, în care a mulțumit adunării că a luat parte cu atâta interes la pertractările ședințelor și a recomandat tuturor membrilor ca, mergând acasă, să încredințeze pe toți cum că românii sunt oamenii cei mai pașnici și n-au nici un cuget dușmănos în contra cuiva.

Cu acestea au declarat adunarea națională încheiată pentru acum.

Dl. președinte, ep[isco]pul Andrei, baron de Șaguna încă a ținut o cuvântare în care recomanda tuturor românilor tăria de caracter și bărbăția neînfrântă, că „dacă românul va păta caracterul său național român, atunci românul nu mai e român”.

În urmă, dl. prepozit de la Lugoj, Ștefan Moldovan, s-a adresat către d-nii arhiepiscopi români cu o cuvântare plină de pietate, în care ambilor arhiepiscopi a mulțumit în numele adunării pentru prudența și înțelepciunea cu care au condus adunarea.

Ambii arhiepiscopi au ieșit din sală între cele mai cordiale și mai entuziastice vivate.

Întru eterna memorie a acestui act național s-a scris protocolul întru tot cuprinsul lui de președinți, secretari și de toți membrii adunării ...

Alexandru St. Șulufiu,
arhiepiscop și mitropolit
al Albei-Iulia

Andrei Bar. de Șaguna,
episcop și președinte

[Urmează alte 117 semnături]

Exemplarul Barițiu: B.A.R., București, Mss. rom. 973, f. 61-74; exemplarul I. Hodoș: B.C.U., Cluj, Mss. rom. 342/2; exemplarul Șulufiu: A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1861-123, f. 120-134. Un extras din protocol tot la A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1861-123, f. 152-154; vezi și G. Bariț, *Părți alese* ..., III, Sibiu, 1891, p. 70-84; „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, XXIV(1861), nr. 3 din 18 ianuarie, p. 17-22; tipărit și în broșură: *Protocolul ședințelor Conferinței naționale românești ținută din 1/13 până în 4/16 Ianuarie 1861 la Sibiu sub președința a doi Arhiepiscopi românești din Transilvania, cu aclusele sale și cu un comentariu*, Brașov, 1861; în limba maghiară: „Kolozvári Közlöny”, VI(1861), nr. 14-15 din 24, 26 ianuarie.

¹ Vezi supra, doc. Viena, 21 decembrie 1860.

² Ladislau Basiliu Popp.

³ Dimitrie Moldovan.

⁴ Vezi supra, doc. Sibiu, 14 ianuarie 1861.

268

Sibiu, 16 ianuarie 1861

**Maiestate apostolică cezaro-crăiască !
Milostivul nostru domn și mare principe !**

Dacă preasupoi subscrișii îndrăznesc să se apropie din nou de înaltul tron, aceasta nu se întâmplă nicidecum dintr-o manie a lamentației, ci din împuternicirea și însărcinarea Conferinței naționale române, ținută la Sibiu de la 13 la 16 ianuarie 1861, pentru a aduce respectuos la cunoștință Maiestății voastre apostolice cezaro-crăiești, că măsurile luate în vremea

din urmă de către cancelaria aulică a Transilvaniei în baza înaltei diplome a Maiestății voastre din 20 octombrie 1860 și a mesajelor imperiale date ca urmare, nu corespund așteptărilor justificate ale națiunii române din Transilvania precum și ale conferinței ei, în acea măsură în care se simțea îndreptățită în temeiul principiului de egalitate națională și confesională, precum și al intenției exprimate de Maiestatea voastră.

Printre acestea se înțelege reconstituirea cancelariei aulice transilvănene și compunerea conferinței care urmează a se ține la Alba-Iulia în vederea dezbaterii unei legi electorale pentru Transilvania. În ceea ce privește cancelaria aulică a fost numit din sânul națiunii române un singur consilier și un singur secretar, ceea ce reprezintă anomalia că românii, care constituie 2/3 din locuitorii țării, nu au față de fiecare din celelalte națiuni, măcar o reprezentare egală, ci dimpotrivă, chiar mai slabă decât națiunile surori, care toate la un loc întrunesc puțin peste 1/3 din populația totală, iar confesiunea greco-orientală română nici nu este reprezentată în colegiul consilierilor aulici.

O identică, sau mai degrabă și mai izbitoare anomalie – îndrăznim să spunem acest lucru – o oferă compunerea viitoarei conferințe de la Alba-Iulia, prin faptul că din cei 40 de membri din care aceasta urmează să fie alcătuită, elementului ungaro-secuiesc, numărând numai 539.208 suflete, îi revin 24, elementului săsesc cu o populație de 196.375 suflete, îi revin 8, iar grosului locuitorilor Transilvaniei, românilor, care cuprind o populație de 1.354.550, îi revin în mod cu totul inexplicabil numai 8 oameni de încredere.

Aceste măsuri, care amputează drepturile cuvenite românilor, contravenind principiilor de egalitate națională și confesională proclamate odată cu înaltele intenții, noi respectuos subscrișii îndrăznim să le aducem cu smerenie la cunoștința preaînaltului tron, rugând ca Maiestatea voastră apostolică cezaro-crăiască să binevoiască a lua măsurile cuvenite care să asigure românilor din Transilvania, loiali supuși ai maiestății voastre, la viitoarea conferință regnicolară de la Alba-Iulia o reprezentare corespunzătoare numărului lor, și, de asemenea, să asigure la cancelaria aulică transilvăneană și la guvernământul regal al țării, precum și la toate celelalte autorități ale țării o reprezentare identică, corespunzătoare numărului românilor, sarcinilor publice și fiscale pe care ei le suportă într-o măsură considerabil covârșitoare față de oricare dintre națiunile-surori, precum și, în general, intereselor lor naționale și confesionale.

Aplecându-se cu cea mai profundă smerenie, ai maiestății voastre apostolice cezaro-crăiești, respectuoși și loiali servitori.

Din conferința națională, ținută la Sibiu, între 13-16 ianuarie 1861.

Copie. B.A.R., București, Mss. rom. 973, f. 88-89; publ. în T.V. Păcățian, *Cartea de aur ...*, II, Sibiu, 1902, p. 214-215.

Sibiu, 16 ianuarie 1861

**Maiestate apostolică cezaro-crăiască !
Preamilostivul nostru domn și mare duce !**

Data fiind seriozitatea vremurilor prezente, națiunea română din Transilvania a ținut între 13 și 16 ianuarie 1861 o conferință națională la Sibiu în scopul de a ne consfătui în privința treburilor națiunii noastre române pe baza înaltei diplome și a înaltului mesaj imperial precum și de a cădea de acord asupra căilor care ar fi potrivite să ducă problemele noastre naționale la o rezolvare satisfăcătoare. Însărcinați de această conferință națională cu îndeplinirea intereselor națiunii noastre și cu facerea pașilor necesari în privința aceasta, sunt împuterniciți, noi cei respectuoși subscriși, să depunem cu profundă smerenie rugămintea de mai jos la treptele înaltului tron.

Maiestatea voastră ! Dintre națiunile numeroase ale imperiului, națiunea română din Transilvania este desigur cea mai asuprită. Adevărul acesta este atât de bine cunoscut guvernului imperial că este de prisos să mai analizăm aici trista, nemângâiata noastră situație pe care a antrenat-o legislația transilvăneană care a existat până în anul 1848; și că așadar trebuie să amintim aici, cu sentimentul celei mai profunde recunoștinți, decretul din 20 octombrie 1860 care, însuflețit de puternicele cuvinte de dreptate ale Maiestății voastre, a pus poporul nostru și confesiunile sale pe aceeași treaptă cu celelalte popoare și confesiuni ale imperiului.

Deoarece însă Transilvania este o țară constituțională, iar caracterul autonom și constituțional i-a fost asigurat prin înaltele decrete imperiale din data amintită, înseamnă că națiunea noastră și confesiunile ei pot obține o poziție de drept public numai în virtutea unui articol de lege și cu respectarea formalităților prevăzute. Mergând pe calea constituțională prescrisă, îndrăznim cu profund respect să ne refugiem la bunăvoința părintească a Maiestății voastre și să rugăm cu supunere:

Ca Maiestatea voastră să binevoiască a lua măsuri ca printre propunerile regale (*Propositiones Regiae*) pentru următoarea dietă a Transilvaniei să figureze problema reglementării poziției constituționale a românilor din Transilvania și a confesiunilor lor în scopul și cu înalta îndrumare ca dieta să dezbată încă în prima ei sesiune problema noastră națională, întemeiată pe cele mai echitabile principii de drept.

Înalta reprezentanță constituțională, va aprecia, nădăjduim cu toată încrederea, caracterul de dreptate al postulatelor națiunii române și, printr-o hotărâre proprie a ei, va abroga și anula acele legi *Aprobatae* și *Compilatae* și acele articole și clauze care sunt cuprinse în diploma Leopoldină din anul 1691 și în articolele dietelor din 1743-1791 precum și oricare alte articole de legi care au fost

vreodată statornicite în defavoarea și pentru înșelarea, dezonoarea, jignirea și distrugerea națiunii române, și să primească națiunea română din Transilvania, împreună cu confesiunile ei, printr-un articol de lege ca o națiune politică, independentă față de națiunile-surori și celelalte confesiuni, având drepturi egale, în sistemul constituțional al țării, și să supună apoi articolele de lege adoptate în acest sens, sancțiunii supreme a maiestății voaste, spre a fi apoi publicate în modul cuvenit.

Maiestatea voastră să binevoiască totodată să dispună ca la formula de jurământ, după care va urma să se presteze jurământul constituțional în viitor să se adauge o completare corespunzătoare în virtutea căreia vor fi garantate libertățile și drepturile constituționale ale națiunii române și confesiunilor ei față de celelalte națiuni și confesiuni ale țării pe baza principiului egalei îndreptățiri naționale și confesionale.

În sfârșit, respectuos subscrișii își îngăduie să îndrepte atenția binevoitoare a maiestății voastre asupra arzătoarei probleme a limbii, rugând-o cu supunere să ceară prin propositiones regiae dietei Transilvaniei să dezbată problema limbii, luând în același spirit de părintească grijă acele măsuri care să o soluționeze, ca fiind problema cea mai urgentă și arzătoare dintre toate, întrucât limba este giuvaerul cel mai scump al sufletului unei națiuni fără de care nu este de conceput o viață națională, într-un sens satisfăcător pentru toți, conform principiului egalității naționale, înlăturând deci orice supremație de limbă a unei alte națiuni, ca această reglementare să fie consfințită printr-un articol de lege al viitoarei diete transilvănene, sancționată de maiestatea voastră în vederea publicării, ceea ce să asigure pacea și dragostea frățească în sufletele națiunilor Transilvaniei, adică principala condiție a binelui obștesc.

Acestea sunt, maiestate imperială și apostolică, dezideratele națiunii române din Transilvania pe care respectuos subscrișii, autorizați și însărcinați de conferința națională, amintită la început, îndrăznim să le așternem la treptele tronului cezaro-crăiesc și apostolic, cu speranța mângâietoare că postulatele națiunii române și ale confesiunilor ei, însuflețite de spiritul de dreptate și de înfrățire cu celelalte națiuni-surori ale țării, vor găsi la viitoarea legislație constituțională meritata acceptare caldă, după cum desigur vor întâmpina la celelalte națiuni-surori ale țării ecoul aceeași dragoste și fraternități.

Ai Maiestății voastre cezaro-crăiești și apostolice, redactat la conferința națională de la Sibiu, între 13 și 16 ianuarie 1861.

Respectuoși supuși

Alexandru Șuluțiu
arhiepiscop de Alba-Iulia
Andrei baron de Șaguna
episcop

Copie. B.A.R., București, Mss. rom. 973, f. 85-87; publ. în T.V. Păcățian, *Cartea de aur ...*, II, Sibiu, 1902, p. 211-214.

Sibiu, 16 ianuarie 1861

54.861 pres.

Euer Excellenz !

Zu Erwidern der geschätzten Zuschriften vom 9. Und 10. d[ieses] M[ona]ts No. 19 und 29, habe ich die Ehre Eurer Excellenz zu eröffnen, daß über Anregung des Herrn Erzbischofs Sterka Szullutz und des Herrn Bischofs Freiherrn Schaguna, eine Versammlung siebenbürgischer Rumänen in Hermannstadt eben abgehalten worden ist, welche eine Berathung über die Formulirung der Wünsche und Bedürfnisse der rumänischen Nation, mit Rücksicht auf die bevorstehenden Reformen im Lande, zum Gegenstande hatte.

Nachdem der Herr Erzbischof Sterka Szullutz von dem Herrn Staatsminister v[on] Schmerling zur Abhaltung dieser Versammlung mündlich ermächtigt worden ist, habe ich auch meinerseits um so weniger Anstand genommen, diese Berathung zu gestatten, als dieselbe unter der Garantie der genannten beiden Bischöfe, mit welchen ich mich über die zu beobachtende friedliche und versöhnliche Haltung dieser Berathungen und wegen der sorgfältigsten Vermeidung wie immer gearteter, aufregender, öffentlicher Demonstrationen aus diesem Anlasse früherhin verständigt habe, stattgefunden hat.

Auch war für die Ertheilung der behördlichen Bewilligung zur Abhaltung dieser Berathung der Umstand maßgebend, daß im entgegengesetztem Falle die geheime Abhaltung verschiedener derartiger Versammlungen an mehreren Punkten des Landes, unter irgend welchen plausiblen Vorwänden, wie solche für Privatzusammenkünfte leicht aufzufinden sind, kaum zu verhindern gewesen wären, dadurch aber die Zwecke solcher versteckter Berathungen an und für sich einen weit bedenklicheren Charakter an sich getragen hätten; wie auch in der That eine nicht minder zahlreiche Versammlung ungarischer Grundbesitzer in letzterer Zeit in Tasnad¹, ohne daß hierüber eine vorläufige Anzeige an die Behörde ersattet worden wäre, abgehalten worden ist, an welcher eine Anzahl Ungarländer aus dem benachbarten Königreiche, Theil genommen hat, und wobei die Behörden erst hinterher von den dabei gleichfalls stattgefundenen Besprechungen und Berathungen politischer Natur, Kenntniß erhielten.

Zu der vorerwähnten, in Hermannstadt abgehaltenen Berathung sind von der Seite der beiden Bischöfe größtenteils Nationengenossen geistlichen Standes, ferner landesfürstliche Beamte beigezogen worden, welchen letzteren die erforderlichen Urlaubsbewilligungen für die Dauer der Berathung von den Vorständen der betreffenden Behörden ertheilt worden sind.

Die Anzahl der gesammten Mitglieder dieser Berathung hat einschließlich der Geistlichkeit, bei 100 erreicht.-

Rücksichtlich der Besorgnisse, welche diese Versammlung allenthalben im Lande erregt hat, dürften Euer Excellenz eine Beruhigung darin finden, daß diese Versammlung in der That eine durchaus friedliche Haltung beobachtet, und einen ruhigen Verlauf genommen hat, so wie der Charakter legaler Ergebnisse dabei in keiner Weise verletzt worden ist.

Genehmigen Euer Excellenz die Versicherung meiner ausgezeichnetesten Hochachtung.

Hermannstadt am 16 Jänner 1861

Der Gouverneur,
Liechtenstein mp

Seiner

Des Herrn k.k. wirklichen geheimen Rathes und Präsidenten der
königl[ichen] siebenbürg[ischen] Hofkanzlei

Franz Freiherr von Kemény

Excellenz

Original. M.O.L. D-228, 1861-54.

¹ Tășnad, oraș, jud. Satu-Mare.

271

Foeni, 18 ianuarie 1861

Exceleență, mult stimat prieten !

Am primit cu plăcere stimata d-v scrisoare și petiția cu pricina și nu voi omite să fac demersurile cuvenite pentru sămnăturile necesare.

Pe cât mă bucură zelul d-v, excelență, pentru problemele bisericești, pe atât mă mâhnește faptul că vă gândiți atât de puțin la colaborarea pe linie politică dintre românii bănățeni și cei din Ardeal. Românii ardeleni au primit din partea maiestății sale aprobarea de a ține o conferință¹. Faptul onorează pe cei care au obținut-o, dar importanța conferinței ar fi fost mult mai mare ca semnificație dacă dv., stimați domni și prieteni, ne-ați fi invitat și pe noi, bănățenii, și, în speță, și pe mine, ceea ce ar fi avut și atras după sine urmări incalculabile.

Sunt curios ce hotărâri ați luat la conferință, căci acestea urmează să ne intereseze și pe noi, bănățenii, întrucât în actualele împrejurări politice colaborarea dintre noi toți românii are o mare importanță.

Soția mea vă mulțumește pentru binevoitoarea dumneavoastră aducere aminte și vă transmite cele mai bune gânduri.

Primiți, excelență, asigurarea celei mai desăvârșite mele stime și prietenii, având cinstea să fiu, al excelenței voastre devotat prieten.

Andrei de Mocioni

Foen², 18 ianuarie 1861

Original. Arh. Bibl. Mitrop. or. Sibiu, F. Șaguna, nr. 1482.

¹ Conferința națională de la Sibiu din 1/13-4/16 ianuarie 1861.

² Foeni, sat, comună, jud. Timiș.

272

Sibiu, 21 ianuarie 1861

nr. 90/1860

21 ianuarie 1861

Stimata d-v scrisoare din 18 a.c. îmi dovedește îngrijorarea d-v cu privire la problema noastră națională¹.

Vă pot asigura că v-aș fi invitat la conferința noastră națională pe care am ținut-o, dacă mi-aș fi închipuit că ați fi dispus să întreprindeți în acest anotimp călătoria aceasta obositoare. Dar, trebuie să mai remarc că noi, transilvănenii, nu ne-am văzut îndemnați să invităm, pe naționaliștii din Banat deoarece bănățenii nu au manifestat niciodată o înclinație pentru aceasta și pentru că o asemenea procedare nu ar fi fost încuviințată de către guvern. Dacă însă transilvănenii ar fi să fie loviți și ei de soartă și uniți cu Ungaria², ne-am putea ocupa împreună de problema noastră națională.

Hotărârile luate de conferința noastră le veți putea afla din „Telegraful român”, în care vor fi publicate.

Îmi permit să vă rog, dacă vă este plăcut, a interveni pe lângă cele trei județe bănățene în sensul că punerea pe aceeași treaptă a limbii noastre naționale să fie obținută printr-un articol provincial ca amendament la dieta următoare, propus de cele trei județe bănățene, și ca intelectualitatea românească din comitetele județene, iar națiunea în cererile pe care le adresează autorităților județene, să se folosească de limba maternă, cerând ca rezolvarea lor să se facă în aceeași limbă, protestând împotriva eventualei nerespectări a acestei cereri juste.

Cazurile similare ar fi indicat să se comunice redactorului „Telegrafului român”.

Concept. Arh. Bibl. Mitrop. or. Sibiu, F. Șaguna, nr. 1483.

¹ Vezi supra, doc. Foeni, 18 ianuarie 1861.

² Banatul fusese încorporat Ungariei prin decretul din 27 decembrie 1860.

Sibiu, 21 ianuarie 1861

D-lui Gheorghe Hurmuzachi,

Înainte de toate viu a vă saluta în anul acesta nou cu binecuvântare arhierescă, dorind din suflet, atât [pe] prea mult onorat d-ta, cu doamna, soția, cât și pre toți frații d-tale și familiile lor. Tatăl ceresc să vă păzească în pace și sănătate statornică și să vă ferească de tot răul spre binele familiilor, național și religios.

Mai departe, trebuie să-ți fac acum cunoscut scopul scrierii mele, ca mai de aproape să lămurim treaba noastră generală bisericească. La acest pas al meu mi-au dat ansă petiția cea mai proaspătă, ce, după gazetele vieneze, s-au dat împăratului din partea Bucovinei, în care se cere între altele și metropolie. Eu mărturisesc că aș dori, ca cererea și cauza fraților noștri bucovineni pentru o metropolie, să o cunosc mai de aproape și aceasta aș dori nu din alt motiv, fără numai pentru aceea, ca să lucrăm în bună conțelegere, vasăzică acest obiect să nu se dea oficiozității, până când nu ne-am înțeles laolaltă, căci obiectul se ține de noi toți și noi trebuie să-l hotărâm, iar guvernul numai să-l precunoască.

Îmi vei zice, că noi românii din monarhia austriacă am dobândit în principiu metropolie în 27 septembrie 1860, când împăratul a zis: că nu este neaplecat înființării unei metropolii române de legea ortodoxă, rânduind totodată, ca sinodul episcopesc la Carloviț să se țină, unde să se reguleze referințele ierarhice ale românilor și sârbilor, iar ministrul de cult sub 30 sept. 1860 au scris mie și fratelui episcop Eugeniu, că ar dori mai înainte a ne pune în conțelegere despre propunerile, care pe calea sinodului din Carloviț ar fi a se face în privința regulării referințelor ierarhice din Ardeal și Bucovina și cum că stă în voia mea și a fratelui episcop Eugeniu de a asculta despre aceasta mai dintâi părerea și dorințele dieceselor noastre.

Eu am scris în treaba aceasta preasfinției sale d-lui Eugeniu, precum se vede din cartea *Actele soboarelor etc.*, pag. 95¹, apoi am ținut sobor eparchial în toamna trecută și actele lui le-am împărțășit consistoriului bucovinean. Așadar, ar fi trebuit să țină și eparchia d-voastră sinod pentru a da părere asupra trebei regulării referințelor ierarhice ale românilor și sârbilor și apoi, pe baza hotărârii sinodului eparchial, să se fi așternut maiestății sale o petiție și o reprezentare a sinodului episcopesc carlovițian corespunzătoare dorințelor d-voastră și totodată să fiți înștiințat și pre Consistoriul nostru despre lucrarea sinodului de acolo, precum am făcut și noi cu Consistoriul D-voastră.

Nu lăsați, mă rog, libertatea cea odată câștigată pentru ținerea sinodului, la care negreșit au de a lua parte atât reprezentanții preoțimei, cât și ai creștinilor. Folosiți-vă de această libertate, căci, să-mi credeți, într-însa veți găsi reînvierea spiritului amorțit și letargic bisericesc. Vă încredințez că vrăjmașii noștri, ai căror

număr este leghion, vor ști să se folosească de despotismul lor, dacă d-voastră nu veți ști să vă folosiți de libertatea voastră.

Toate acestea le-aș fi scris d-lui Eudoxie la Viena, dar n-am știut unde să adresez hârtia mea.

Deci, rugându-vă ca lui și altor bărbați să le împărtășiți acestea și așteptând părerile d-voastre, rămân cu deosebită cinstire.

Ilarion Pușcariu, *Metropolia românilor ortodocși din Ungaria și Transilvania*, Sibiu, 1900, p. 180-181.

¹ Episcopul Bucovinei Eugen Hacman a sprijinit lupta dusă de A. Șaguna pentru înființarea mitropoliei ortodoxe române, dar în toamna anului 1860, începe a manifesta dorința unei mitropolii separate pentru Bucovina, care se va și înființa în 1873.

274

Sibiu, 22 ianuarie 1861

Escelenție !

Având a urma în toate după concludul Conferinței naționale și privind la curentul timpului și al împregiurărilor de față, m-am hotărât a compune accisele către Maiestatea sa și duminica asta am și împărtășit bărbaților noștri de aci spre cunoaștere, cari le-au găsit pre ele de bune și corespunzătoare Protocolului Conferinței.

Deci, fiind acum acelea punctate și de mine subscrise, grăbesc a le trâmite escelenței tale spre subscriere cu acea rugare ca să binevoiești a da binecuvântare vreunui dintre domnii canonici carele să-și ostenească la Viena spre așternerea aceleia la tronul Maiestății sale, căci eu sum pătruns de acel adevăr cum că zace în interesul obștesc național ca accisele acestea să se admanue imperatorului prin una persoană onorifică, spre vaza națiunei și aciaastă persoană nu poate fi alta decât persoana unui canonic

Al escelenței tale preaplecat serv,

Sibiu, 10 ianuarie 1861¹

Andrei, Bar. de Șaguna,
Eppu.

Original. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1861-123, f. 136.

¹ Inserarea în volum a scrisorii s-a făcut după stilul vechi.

[Câmpeni], 23 ianuarie 1861

Mult onorată Redacțiune !

Comunele următoare din cercul Abrudului¹ - Câmpeni², Albacu³, Scărișoara⁴, Secătura⁵, Neagra⁶, Vidra de Jos⁷, Vidra de Sus⁸, Ponorelul⁹, Certege¹⁰, Sohodol¹¹, Cărpiniș¹², Bistra¹³, Musca¹⁴, Sașa-Vintia¹⁵, Ofenbaia¹⁶, Sartoși¹⁷, Munciel¹⁸, Cioara¹⁹ și Brădești²⁰ - în privința declarării limbii române de limbă oficială subștenură la pretură următorul protocol:

Protocol

Luat în 23 ianuarie 1861 în ședința comunității N.N. în respectul declarării limbii române de limba oficială în această comunitate curat română.

Subscrișii reprezentanți ai comunității N.N. în adunarea noastră comunală de astăzi, prin acest protocol, în puterea dreptului egalității răspicat de augustul nostru Principe și Imperatore prin diploma din 20 octombrie 1860 și pe baza mandatelor ministeriale îndreptate către toate oficiolaturile acestei țări de coroană sărbătorește decretăm, că în venitoriu toată manipulațiunea afacerilor comunale, precum: conducerea ratiocienelor, socotelilor, contabilităților și tuturor protocoalelor și corespondențelor comunale să se poarte și pertracteze cu delăturarea tuturor altor limbi – singur numai în limba română.

Decretăm mai încolo – deoarece limba noastră română e destul de aptă și înavuțită de a fi limba oficială la orice dicasteriu – ca orice ordinațiuni și mandate adresate către antistia acestei comunități numai sigur în aceasta limba să se primească.

Declarăm și totodată decretăm pentru totdeauna: ca de azi înainte la oficiul comunei noastre, intimațiuni judecătorești, citațiuni, documente juridice de transpuneri și altele de aceste adresate către părți, precum și orice rezoluțiuni atât politice cât și judecătorești sau criminale să nu se primească în alte limbi scrise decât numai în limba română ca în limba oficială a comunității și a locuitorilor ei: cu un cuvânt – comuna noastră N.N. în trebile sale oficiale administrative – în ținutul său – de azi înainte nu va recunoaște altă limbă suprematică decât des anumita limba noastră maternă și acesta cu atât mai vârtos, cu cât tot insul știe, că limba reprezintă naționalitatea, apoi fără de limbă nici că se poate esistenția națională cugeta.

În fine, prin această a noastră determinațiune se îndatorează toți descendenții din sângele nostru, că în venitoriu și în toate viscoalele timpurilor declararea aceasta cu cea mai mare sanțiană și scumpătate să o urmeze.

Așa protocolul s-a încheiat și subscris cu acel adaos, că un asemenea protocol să se subștearnă la c.r. oficiu de pretură spre încunoștiințare, iar un

asemenea protocol să se depună, ca un prețios în cutia cu actele și documentele comunității.

Semnat N.N. în datul de sus.

„Foaia pentru minte, inimă și literatură”, XXIV(1861), nr. 6.

¹ Abrud, oraș, jud. Alba.

² Câmpeni, oraș, jud. Alba.

³ Albac, sat, comună, jud. Alba.

⁴ Scărișoara, sat, comună, jud. Alba.

⁵ Secătura, probabil Luminești, sat, com. Sohodol, jud. Alba.

⁶ Neagra, veche denumire a satului Poiana Vadului, com. Poiana Vadului, jud. Alba.

⁷ Vidra, sat, comună, jud. Alba.

⁸ Vidra de Sus, veche denumire a satului Avram Iancu, com. Avram Iancu, jud. Alba.

⁹ Ponorel, sat, com. Vidra, jud. Alba.

¹⁰ Certege, localitate componentă a orașului Câmpeni, jud. Alba.

¹¹ Sohodol, sat, comună, jud. Alba.

¹² Cărpiniș, sat, com. Gârbova, jud. Alba.

¹³ Bistra, sat, comună, jud. Alba.

¹⁴ Musca, sat, com. Lupșa, jud. Alba.

¹⁵ Geamăna, sat, com. Lupșa, jud. Alba.

¹⁶ Baia de Arieș, sat, comună, jud. Alba.

¹⁷ Sărtaș, sat, com. Baia de Arieș, jud. Alba.

¹⁸ Muncel, sat, com. Baia de Arieș, jud. Alba.

¹⁹ Cioara, veche denumire a satului Săliște, com. Săliște, jud. Alba.

²⁰ Brădești, sat, com. Râmeți, jud. Alba.

276

Sibiu, 23 ianuarie 1861

Escelență !

La mult prețuita scrisoare a Escelenței voastre din 19-lea l.c. mă grăbesc a vă *răspunde că este adevărat aceea că eu nu mi-am putut învoi cu concludul Escelenței voastre în privința subșternerei celor două reprezentațiuni naționale la Maiestatea sa prin domnul Axente și că acesta la provocarea mea în urma întrebării făcute din partea dânsului mi-au și retrimis ambele două reprezentațiuni preatinse.*

Eu am provocat pre mai multe persoane alese și onorifice din sânul națiunei noastre ca să primească misiunea aceasta de a subșterne hârtiile pomenite la persoana Maiestății sale Imperatoriului, dară nu s-au înduplecat niciunu, nici chiar pe lângă rebonificarea speselor și așa mă văzui constrâns a le subșterne pre altă cărare pre care am socotit că mai sigur vor ajunge acelea în mâinile Maiestății.

Spre odihnirea Escelenței voastre, vă pot totuși asigura că ambe hârtiile cestionate până acum se vor fi și îmanuat Imperatoriului; iară încât pentru motivele

mele din care mă văzui nevoit a purcede astfel mă rețin a vi le împărtăși Escelenției voastre cu graiul cel viu la prosima noastră întâlnire, încredințându-ne Dzeu a ne revedea sănătoși.

Pre lângă care, am onoarea a mă însemna, cu deosebită frățiească venerațiune, al Escelenției voastre preaplecăt serv,

Sibii, 23 ianuarie 1861

Andrei bar. de Șiağuna
eppu

Original. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1861-123, f. 239.

277

Blaj, 24 ianuarie 1861

Lui Axente Sever

Astăzi, înainte de amiază, primii de la esceleța sa, d. eppu Andrei b. de Șiağuna una scrisoare cu două recuse cătră Maiestate, cari exceleța sa, conform concludului Conferinței naționale s-a hotărât a le compune și cari împărtășindu-se și cu bărbații noștri de acolo spre censurare, aceia le-au aflat a fi bune și corespunzătoare Protocolului Conferinței.

Aceste mi le-a trimis și mie spre subscriere cu acea mai încolo recviștiune ca să dau binecuvântare la unul dintre d-nii canonici de aici carele să se ostenească la Viena spre a așterne acele recuse la tronul maiestății sale, fiind esceleța sa, b. de Ș. pătruns de acel adevăr cum că zace în interesul obștesc național ca recusele să se admâneze imperatorului prin una persoană onorifică, spre vaza națiunei și că această persoană nu ar putea fi alta decât persoana unui domn canonic.

În urmarea acestora, dară, am și comunicat lucrul cu d-nii canonici provocându-i ca să se rezolveze careva spre primirea misiunei mai sus atinse. D-lor însă, escusându-se, parte prin adâncele bătrânețe a unora, parte prin debila sănătate a altora s-au dechiarat că niciunul nu o poate primi, dar că ar fi preaplecați a contribui după puțință la itinerariul care se va da acelui bărbat a națiunei căruia din parte-mi i se va concede călătoria la Viena și așternerea recurselor menționate la Maiestate.

În astfel de împregiurări, fiind și dealmintrea lucrul foarte grabnic și timpul scurt, am socotit că d-ta ai fi cel mai îndemânatic bărbat căruia să i se concreadă acea misiune și cu toate că nu ești pus în vreun rang sau oficiu public mai înalt, dar însă după cea mai aproape esperiință ești un bărbat așa de activ și întru atâta cunoscut la locurile mai înalte încât altul mai bine nu va putea împlini această

misiune, ceea ce n-am lipsit a referi și escelenței sale, d-lui eppu b. de Șiaguna, rugându-l ca să binevoiască a mai deputa pe cineva și de acolo din gremiu d.e. pre dl. prota Hannia, sau pre altcineva carele însă oricine va fi numaidecât să se pună cu d-ta în corespondință telegrafică despre ziua pornirei către Viena și locul întâlnirii, adăugând din parte-ne și aceea că pe mâne-ți vom și trimite recursele subscrise și de mine, precum și un itinerar cuviincios cu acea înșrăcinare ca deloc și fără întârziere să pornești la Viena.

Deci, dară, prin acești espreși îți trămitem ambele recurse precum și un itinerar de 150 fl. v.a., despre a căruia primire să ne trămiți cvitanție tot prin acești espreși, fiind dealmintrelea deplin încredințat că vei primi această misiune și o vei și împlini după cum o dorim aceasta cu toții.

După care, poftindu-ți călătorie fericită și sperând a ne revedea la Conferințele de la Bălgrad, cu toată propensiunea am rămas a d-tale de binevoitor,

Blaș, 24/12 ianuarie 1861

[Alexandru Sterca Șuluțiu]

Concept. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1861-123, f. 151.

278

Năsăud, 24 ianuarie 1861

Excelenția ta mult preasânțite domnule Mitropolit !

Deputații noștri trimiși la Sibii la adunare după reîntoarcere ne-a raportat cumcă cauza noastră a grănițierilor a aflat în excelenția voastră cel mai mare apărător. Pentru aceea noi umiliții subscrși ne aflăm îndatorați a ne exprima cea mai adâncă a noastră mulțămită pentru acest simț preapărintesc.

Totdeauna, iarăși ne mai rugăm ca și de aicea înaintea puternicu patrotiniu să te înduri a-l întinde peste noi bieții grănițieri, care n-au altă sprigioană decât pe părinții și capii săi bisericești.

Sărutând sânta dreaptă și rugându-ne de arhierasca binecuvântare, ne însemnăm cu profundă reverință cei mai umiliți fii¹

Năsăud în 24 ianuarie 1861

Paramon Gasdak, jude; Vasile Pop, Toade, Onigeje bătrân, Ioan Onițiu, notar (sigiliul Nassod)²; Ilie Ienciu, jude, Domide Ceuca, jurat, Pantelimon Prodan, jurat, Isidor Bidescu, notar (sigiliul Szalwa)³; Klemenciu Coșbuc, jude, Eremie Coșbuc, jurat, Mitrofan Afor, bătrân, Aleka Avram, bătrân prin Bodescu, notar

(sigiliul Hordo)⁴; Kalistru Kălin, jude, Toader Tămașu, bătrân, Griașiu Miron, bătrân, Maței A. Georgianu, bătrân prin Bodescu, notar (sigiliu Mititey)⁵; Iosef Tomi, jude, Jude Puika, Ioan Grigore, Sima Vasieșu, bătrâni (sigiliul Makod)⁶; Năsele Pupăză, jude, Toade, Pupăză, Ioan Popp, bătrâni prin Ioan Mureșan, notar (sigiliul Telts)⁷; Gavrilă Dolha, Ioan Paraska, Ioan Dolha, bătrâni prin Ioan Mureșan (sigiliul Nepos)⁸, Pavel Ioan, Ion Morariu, bătrâni, Basil Terente, jude (sigiliul Romuli)⁹, Grigor Rău, bătrân, Gavril Bitu, jude (sigiliul Zagra)¹⁰; George Fetti, Toma Frisek, bătrâni, Simion Epure, jude (sigiliul Pojeni)¹¹; George Găbrilaș, Panfir Bostan, bătrâni, Angrei Dâmbu, jude (sigiliul Szuplaj)¹², Gavril Ursache, jude, Lupul Kostia, Gavril Schanda (!), Flore Kostia, legiuitori comunali, Ioan Prundariu, notar, Ciril Oanca, inspector școlar (sigiliul Borgo Russ)¹³, Simion Pahone, jude, Teodor Schanda (!), Ion Macra, Nicolai Fonoagă (sigiliul Borgo Soseny)¹⁴; Elie Butianu, jude, Chifor Pasăre, Cistian Pușcă, membrii comunei (sigiliu Mislogzeny (!))¹⁵; Vasile Andreșel, George Jurcă, jurați, Toma Sânt, jude (sigiliul Borgo Szuszeny), Toader Beșa, Ștefan Moldovan, membrii comunei, Iacob Papp Andron, jude, Macedon Morar, notar (sigiliul Borgo Starcze)¹⁶, Domide Morariu, Simion Albul, Ioan Vrășmașiu, Danil Bruș, jude, Francisc Buitag, notar (sigiliul Borgoprund)¹⁷; Ilie Stanca, jude, Dumitru Bosga, Larion Socina, membri comunali (sigiliul Borgo Tiha)¹⁸, Ilie Andilik (!), Flore Hangan, bătrâni, Avacum Beb, jude, Casian Turia, notar (sigiliul Borgo Moroscheny)¹⁹; Tănase Nemeș, jude, Larion Moldovan, bătrân, Toma Grigore, jurat, Grigore Nemeș, jurat, Ioan Moldovan, bătrâni comunei, Nicolae Hegyes, jude (sigiliul Roman Budak)²⁰, George Mălai, Grigore Bărar, bătrâni, Vasile Boiban, jude (sigiliul Nagy Falu)²¹; Nichita Pavel, jude, Toader Hotăran, Filimon Flore, bătrâni, Georgie Nistor, jurat (sigiliul Szent Iwan)²²; Artene Gabor, jude, Ioan Kuesdian, Ioan Gotia Filimon, bătrâni (sigiliul Kiss Saja)²³; Pore, bătrân, Paul Todoran, bătrân, Gregor Todoran, Gregore Toma, jude (sigiliul [lipsă]ledeny)²⁴, Mihail Punția, bătrân, Ion Logoș, Petru Iancu, proprietar, Mihail Negoș, bătrân, Vasile Tomitz, jude (sigiliul Monor)²⁵; Vasile Salvan, Gavril Gabor, Ioan Macavei, bătrâni, Nicolae Păruș, antiste comunal [indescifrabil]; Vasile Labonț, Vasile Pop, bătrâni, Gregore Busz, Mihail Adatu, jurați, George Nicolae, jude, subscriitor Vasile Păcurar, doțent (sigiliul Ragla)²⁶.

A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1861-101/, f. 1-2.

¹ Pe verso: „Răsp. 16/4 febr. 861”.

² Năsăud, oraș, jud. Bistrița-Năsăud.

³ Salya, sat, comună, jud. Bistrița-Năsăud.

⁴ Coșbuc, sat, comună, jud. Bistrița-Năsăud.

⁵ Mititei, sat, com. Nimigea, jud. Bistrița-Năsăud.

⁶ Mocod, sat, com. Nimigea, jud. Bistrița-Năsăud.

⁷ Telciu, sat, comună, jud. Bistrița-Năsăud.

⁸ Nepos, sat, com. Feldru, jud. Bistrița-Năsăud.

- ⁹ Romuli, sat, comună, jud. Bistrița-Năsăud.
¹⁰ Zagra, sat, comună, jud. Bistrița-Năsăud.
¹¹ Poienile Zagrei, sat, com. Zagra, jud. Bistrița-Năsăud.
¹² Suplai, sat, com. Zagra, jud. Bistrița-Năsăud.
¹³ Rusu Bârgăului, sat, com. Josenii Bârgăului, jud. Bistrița-Năsăud.
¹⁴ Susenii Bârgăului, sat, com. Prundu Bârgăului, jud. Bistrița-Năsăud.
¹⁵ Mijlocenii Bârgăului, sat, com. Josenii Bârgăului, jud. Bistrița-Năsăud.
¹⁶ Susenii Bârgăului, sat, comună, jud. Bistrița-Năsăud..
¹⁷ Prundu Bârgăului, sat, comună, jud. Bistrița-Năsăud.
¹⁸ Tiha Bârgăului, sat, comună, jud. Bistrița-Năsăud.
¹⁹ Mureșenii Bârgăului, sat, com. Tiha Bârgăului, jud. Bistrița-Năsăud.
²⁰ Budacu de Sus, sat, com. Cetate, jud. Bistrița-Năsăud.
²¹ Mărișelu, sat, comună, jud. Bistrița-Năsăud.
²² Sântioana, sat, com. Mărișelu, jud. Bistrița-Năsăud.
²³ Șieut, sat, comună, jud. Bistrița-Năsăud.
²⁴ Probabil Lelești, sat, com. Petru Rareș, jud. Bistrița-Năsăud.
²⁵ Monor, sat, comună, jud. Bistrița-Năsăud.
²⁶ Ragla, sat, com. Cetate, jud. Sibiu.

Secaș, 24 ianuarie 1861

Secaș, 24 ianuarie 1861

Prea stimate și preachiare domnule !

Sum beteag de la începutul lui septemvre și aceasta e cauza că peana mi-a amorțit. Șirurile acestea sum constrâns din pat a ți le scrie pentru că m-am rugat de dl. Mureșeanu încă în 19 dec. ca să-mi trămeată 10 esemplare din *Calendarele* d-tale, au să mijlocească a mi le trămete și în 11 ale curgătoarei i-am trames tot d-sale și prețul 3 fl. 30 cr. și *Călimdarele* încă nu-mi sosiră. Dacă mai aveți *Călimdare*, te rog, domnule, a face să mi se trămeată plătitelile acele 10 esemplare încă cu prima poștă, căci doi din acei 10 ce-i poftesc, îmi spuseră deunăzi că și-au luat *Călimdare* și mă tem că mai târziu nu le vor primi neci ceilalți și eu voiu rămânea în daună, după ce de la mine pusei banii.

Cele ce se întâmplă la d-voastră, prin care vedeți unanimitate și energie și care promit mai bun venitor pentru d-voastră, ne îmbucură și pe noi – frații voștri – foarte tare; apoi cea mai puteroasă impresiune făcu publică recunoaștere de deunăzi în Brașov a meritelor bărbatului doririlor și luminătorului nostru de 23 de ani încoace¹ ! Eu, cetind aceasta alaltăieri, în pat beteag, am vărsat lacrimi de bucurie.

Îmi tremură mâna, nu-mi iartă puterile, dar aș vrea a-ți scrie mai multe. Ceva mai încolo, dacă vom fi mai în viață, după ce se va limpezi cerul politicei naționale – dacă nu-l va tulbura Bellona - ne vom reîntâlni că voi să comunic cu d-ta propusul meu de a da la lumină o *Istorioară* scurtă a bisericei românilor și mai ales a

bănăţenilor la care începui a lucra în decembrie pre când mă lăsaseră frigurile şi care iar voi continua-o dacă blestemele mă vor lăsa a mă scula din pat. Voi spune-ţi şi motivele pentru care nu putui face paşul despre carele cerusem de la d-ta îndrumare.

Cu distinsă stimăciune şi amoare, al d-tale plecat şerb şi frate

Nicol. T. Velia

Original. B.A.R., Bucureşti, Mss. rom. 1003; publ. în I.D. Suci, *Nicolae Tincu Velia (1816-1867). Viaţa şi opera*, Bucureşti, 1954, p. 300-301.

¹ Referire la primirea festivă făcută la Braşov lui G. Bariţ la întoarcerea sa de la Conferinţa naţională de la Sibiu.

280

Şomcuta Mare, 24 ianuarie 1861

Excelenţie !

În urma circulariului excelenţii voastre de datu Sibiu 21 dec. s.v. 1860 furăm subscrişii chieმატი la Conferinţa naţională preliminarie în 1 ianuar 861 s.v.

Primind subscrişii această propovocaţiune foarte târziu, nu am putut merge la Conferinţă dar ne-am ținut de cea mai sântă datorie despre paşii excelenţii voastre de loc a încunoştiņa pă toată inteligiņa din fostul district Kóvár fără de distingere naţională şi a o provoca la o frăţiască conferinţă.

Terminul conferinţii punându-l la 24 a l.c. şi inteligiņa venind în Şomcuta Mare în număr destul de mare, apoi apucându-ne de desbateri în cauza patriotică şi respective naţională, inteligiņa română şi-a exprimat opiniunea sa întru acolo ca dânsa cu modalitatea compunerii Adunării Conferenţiale regnicolare din Bălgrad, fiind românii numai a 5-a parte reprezentată, deloc nu e mulţămită şi ar dori ca Excelenţia voastră şi cielalţi bărbaţi români de loc să nu meargă acolo. Dar însă, din cause grele, lasă în voia excelenţii voastre ca de veţi cugeta a fi bine a merge acolo să vă duceţi, dar să binevoiţi a arăta nedreptatea făcută în terminii cei mai răspicaţi.

După aceste pretrămiteri ne formulăm dorinţele noastre în următoarele:

1. Uniunea celor tri naţiuni, făcută la anul 1437 atunci în contra ţiăranilor apăsăţi, iar mai în urmă luând asupra sa natura politică de-a dreptul în contra românului ca un act de cea ma iprofundă umilire a românului şi carele stă acum în apriată contrazicere cu scopul ei principal, să se dechiare în dieta ţierii de nulă şi să se desfiinţeze.

2. Toate legile Transilvaniei să se supună la una revisiune profund tăietoare și mai ales să se estermineze din acele legi ce se număsc Aprobata și Compillata numirile scandaloase și dejositoare de rumâni, iar în urmă acele legi, în urma revisiunii să se acomode după cerințele timpului modern, așa cât să nu fie cu prejudecată nici pentru privați, nici pentru naționalități și în specia pentru români.

3. Noi poftim ca după punctul I al petițiunii românilor din 1848, românii să se recunoască de națiune politică în Transilvania cu vot deliberativ și decisiv în dieta țerii, precum au avut până în 1848 și celelalte națiuni.

4. Noi am dori ca Transilvania să rămână autonomă, după cum au fost până în 1848, aproape 300 ani, dar dacă binele și prosperitatea publică ar pofti ca Transilvania să se unească cu Ungaria ca una provincie ce totdeauna s-au ținut de Coroana Ungariei, noi nu suntem în contra uniunii îndată ce s-ar recunoaște naționalitatea în principiu cu limba națională în administrațiune, judecată și legislațiune. Noi punem mare ponderosită pe cuvintele celor mai buni dintre bărbații Ungariei cum este I. Eötvös, Deák, b. Sigismunde Kemény ș.a., cum că dieta Ungariei va ști cumpăni spiritul timpului carele este al naționalităților și credem că va aduce în dreaptă armonie interesele unguirilor cu a altor națiuni colocuitoare, lăsând ca și aceste să-și desfășoare puterile spirituale pă calea civilizațiunii după dreptul ce-l are fiecare națiune de la Dumnezeu, din care nimene nu are drept a le despoia. Deci, noi credem cum că întrebarea uniunii ar fi a se mai lua încă odată la revisiune prin Dietă și ar trebui ca condițiunile unirei să le știm cu toții și să se defigă așa cât patria întreagă să știe dacă prin unire are a câștiga sau perde, lăsându-ne la autonomia avută; pentru aceea noi am fi mai aplecați la una unire cum au fost aceea sub regii bătrâni ai Ungariei până la a. 1526.

Iar, decumva Transilvania ar fi să rămână autonomă, atunci ne punem pe acel teren pre carele se află celelalte națiuni a patriei.

5. Fiindcă de la alegerile deputaților dietali depinde în cea mai mare parte influința în legislațiune iar aceasta este fudament a toată fericirea publică, opiniunea noastră se stabilește întru aceea ca să se rețină modu alegerii de la anul 1847 în casu când uniunea nu se va înființa. După modul alegerilor de la anul 1847 au avut drept de alegere tot nobilu domiciliat, dar acum după cerințele timpului *intrând între marginile constituțiunii și foștii coloni, ar fi cu calo ca dreptul alegerii* să se întindă și asupra acestora, întocma ca asupra nobililor, așa cât și foștii coloni domiciliați să aibă dreptul de alegere fără cea mai mică respingere. Mai încolo, să aibă drept de alegere și a fi aleși tocma de nu ar fi provăzuți cu proprietate toți diregătorii publici patrioți, advocații, doctorii de drepturi, medicină, profesorii și preoții de toate confesiunile primite în patrie și recunoscute, precum și tehnciії, industriașii și negoțitorii, toți, deamintrilea nepătați cu vreo crimă.

6. Noi suntem aplecați a recunoaște de limbi diplomatice la pertractările dietale, ori cea ungurească, ori cea română, încât prin acele interesele, nici aceste, nici acie[lei]alte limbi nu se știrbesc, dar pretindem ca fiecare ablegat carele va voi a se folosi în dietă de altă limbă decât de cea diplomatică să o poată folosi fără cea

mai mică restrângere. Asemene, pretindem ca limba română să se dechiare de limbă oficioasă pentru toate treburile românilor în administrațiune și judecății de la cea mai dintâi până la cea mai de pe urmă instanță politică, judecătorească sau financiară iar legile ce se vor face în dietă sau ordinațiunile ce se vor emite de Guvernium și vor avea interes public să se publice în toate trele limbile patriei ca test autentic.

7. Dechiarându-se toate limbile patriei de oficiale de sine urmează ca după cuviință și dreptate numai acei pot să fie amployați publici care sunt fii ai patriei și care după diferența ținuturilor pricep limbile ținuturilor unde voiesc a fi diregători. Pentru aceea noi pretindem ca de limba pertractărilor în comitate și scaune să se introducă limba majorității poporului, luându-se dreptu minorității a se folosi de limba sa în toate afacerile sale și având drept a pofti ca resoluțiunile în acea limbă să i se dee. De aici urmează ca în limba majorității trebuie să se facă relațiuni în sus și ordinațiuni în jos căci oficialitatea unei limbi altcum devine nulă.

8. Oficiile cardinale a patriei, precum și cele a jurisdicțiunilor singuraticice să se împartă după majoritatea poporului și capacitatea aplicânzilor, așa că românii în acele să fie după cuviință reprezentați.

Aceste sunt momentele care pre noi ne fac a ne înturna cătră excelenția voastră cu acea fiască încredere și rugare ca să binevoiți aceste spresiuini ale domniilor noastre a le folosi cu data ocasiune și mai ales în Conferințiile de la Bălgrad a rechiama că principiu egalității că chemarea bărbaților conferențiali este periclitată de început și au dat ocasiune la temeri mari.

Cu profundă umilință, rămânând a escelenției voastre plecați șerbi,
Șomcuta Mare, 24 ian. 1861¹

Iosif Pop
Ștefan Filep

Original. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1861-123, f. 147/150.

¹ O prezentare rezumativă a acestui program național a apărut în „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, XXIV(1861), nr. 4 din 25 ianuarie 1861.

[.....]

1. Inteligența română cu părere de rău se vede constrânsă a mărturisi că națiunea română în conferințele de la Alba-Iulia¹, batăr cea mai numeroasă fiind în Transilvania fața cu celelalte națiuni, este reprezentată numai ca a cincea roată la car, deci au decis ca Excelența sa D. Mitropolit și ceilalți membrii ai aceleiași conferințe de loc să nu se prezinte în acele conferințe, luând afară cazul acela, dacă

nemergând acolo s-ar periclita prosperitatea publică, unde apoi bărbații să arate cu vorbe răspicate, că astfel de reprezentațiuni sunt cu totul în contra principiului egalității.

2. Uniunea celor trei națiuni făcută în anul 1437², ca un act de cea mai profundă umilitate a românului, de tot să se nulifice.

3. Invecivele și termenii cei injurioși din Constituțiunile Aprobate și Compilate³ nu numai să se șteargă, dar totodată acele condice de legi să se revadă și dispozițiunile lor să se aducă în armonie cu cerințele timpului nostru.

4. Inteligența în cauze naționale să reazimă pe punctul I din petițiunea românilor din 3/15 mai 1848 și dorește toate consecințele, câte provin din acela.

5. Dreptul la toate alegerile să se întindă asupra foștilor coloni⁴, ca și asupra nobililor domiciliați, rămânând dreptul de alegere doctorilor de toate artele, profesorilor de toate confesiunile recepte, industrialilor și neguțiatorilor nevătămat.

6. Limba română să fie pentru afacerile românilor oficială, iar în comitate și scaune limba oficială să fie a majorității poporului.

7. Oficialii la dicasteriile mai înalte precum și la jurisdicțiunile de mai jos să se aplice cu luare aminte la capacitate pentru români în proporțiune dreaptă.

8. Inteligența de aci dorește, ca Transilvania să rămână autonomă, dar nu este nici în contra uniunii cu Ungaria, dacă prosperitatea publică ar pofti și dacă în Ungaria naționalitățile ar fi prin lege recunoscute; dorește însă ca cauza aceasta să nu se pripească, ci să se iee deocamdată în dietă la dezbatere⁵.

„Foaia pentru minte, inimă și literatură”, XXIV, 1861, nr. 4, din 25 ianuarie, p. 26.

¹ Conferința regnicolară de la Alba Iulia din 11-12 februarie 1861 la care românii au avut 8 delegați, față de 24 maghiari și 8 sași.

² Unio Trium Nationum, încheiat la 16 septembrie 1437 la Căpâlna, între nobilimea maghiară și fruntașii sașilor și secuilor, împotriva țăranilor răsculați, în majoritate români.

³ Colecții de legi: Approbatæ constitutionis regni Transilvaniae et partium Hungariae eidem annexarum, cuprinde legile emise între anii 1540-1653, iar Compilatæ constitutionis regni... pe cele din perioada 1653-1669.

⁴ Iobagi.

⁵ Vezi supra, doc. Șomcuta Mare, 24 ianuarie 1861.

Frate Demeter !

Din depeșa ce ți-am espeduit astăzi vei fi perceput că conceptele cele ce ți le arată ep-pul astăzi o săptămână în Sabiniu le trimisă la Blaș unde, aprobându-le

blăjenii, le subscrisă și Șuluțiu, fiind subscrise de Șaguna, care provoacă pre metropolitul ca să le trimită la locul său prin un canonic. Decât s.s. părinți aflară cu cale a mi le trimite cu un aclus de 150 fl. ca să le duc eu la locul destinat. Deși, am remonstat eu la toate acestea și am rugat pre blăjeni să însarcine pre un altul cu astă misiune, totuși cred că va cădea pre mine soarta și astă dată. Și dacă e așa, voi pleca luni în 28 și voi fi pre la voi pre amiază sau după amiazi. De cumva cugeți a merge în sus fă-te gata și în societate ne va fi mai bine.

Altfel, sărutând mâinile d-nei am rămas al tău sincer amic

Axentie

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Dimitrie Moldovan, nr .222.

283

Sibiu, 28 ianuarie 1861

Sibiu, în 28 ianuarie 1861

Frate Dimitrie !

Scrisoarea ta din 22 ale lunii aceștia o primii numai aseară târziu și mă grăbesc a-ți răspunde la ea: hârtiile de care e vorba către împăratul, s-au făcut încă azi săptămâna, s-au trimis la Blaj spre subscriere cu aceea recviziție ca de acolo să se trimită prin vreun canonic în sus. De acolo s-au scris încoace că dintre canonici nu poate merge nici unul și că hârtiile se trimit lui Axente, ca el cu un preot de aici, spre e. Hanea, să le ducă la împăratul. Acestea le-am auzit ieri, precum și aceea că se așteaptă să telegrafieze Axente încoace ca să se ducă unul cu dânsul. Care va fi acela nu știu.

Rămâi sănătos și iubește pe al tău amic

Iacob

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 258, f. 16.

284

Slatina, 28 ianuarie 1861

Ilustritatea voastră, preasânțite doamne episcopo !
Doamne și părinte Preagrațios !

Preoțimea și tot poporul român din Marmația se ține acum mai fericit decând oricând peste decursul timpurilor trecute și auctorul acestei fericiri nu este

altul decât Ilustritatea voastră care, ca un preabun părinte, neîntreput grijindu-vă despre binele și înaintarea supușilor credincioși v-ați îndurat prin grațiosul decret din 24 nov. anul 1860, nr. 2086/554 în acest comitat a denumi vicar român și a concede acestuia vicariat și ținerea consistoriului subaltern din indivizi curat români, de un sânge, o limbă și conaționalitate stătător. Saltă inima fieștecăru român marmațian de bucurie văzând că cârma lor bisericească s-au curățit de limbi streine și văzând că prin aceasta cu un pas sunt iară mai aproape de scopul lor la care țințese în timpul de față toate popoarele europene.

Deci, coadunându-se acest consistoriu subaltern prin Ilustritatea Voastră grațios înființat, cu prima dată își rădică cuvântul și dă ilustrității voastre, în numele preoțimeii și a întregului popor marmațian, umilinta și adânca mulțiemită pentru îngrijirea cea părintească despre statul și fericirea lor cea timpurarie și cea vecinică.

Se apromite, mai încolo, acest consistoriu cum că, cu un suflet și cu o inimă, neîncetat se va sârgui, pentru înflorirea bisericeii, a religiunei și a Națiunei Române și pentru înaintarea poporului credincios în cultura religios-morală. Pacea, coînțelegerea, neobosita lucrare și ascultarea de cei mai mari va fi principiul și devisa acestuia.

În urmă, umilit se roagă acest consistoriu subaltern să binevoiți ilustritatea voastră a-l ține în grația arhierescă și în toate casurile de lipsă să vă îndurați a-l îndrepta, a-l povățui și a-l patroniza.

Altmintrea, sărutând sfințita dreapta, cu osebită venerațiune suntem.

Dat în ședința consistoriului român subaltern marmațian în 28 ianuar 1861 în Slatina ținută

Consistoriul subaltern român din Marmația
Michail Pavel, vicar și preside consitorial

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Ep. gr-cat. Gherla, 1861-335, f. 1-2.

285

[Orăștie, 28 ianuarie 1861]

Frate Georgie !

În seara aceea, când ne despărțirăm cu neplăcere de la consfătuirea Comisiunei¹, doream să te mai văd, ca să-mi spui convorbirea cu Horváth², însă pre lângă toată strădania mea, ducându-mă noaptea cu sania împreună cu Hodoș et Raț³ să te caut, nu te mai putui vedea și așa rămăsei făr-de a ști interesanta vorbire a d-tale cu acela bărbat maghiar.

De-mi poți face cunoscută aceea prin scrisoare, tare m-aș îmbucura.

Cetii-ai „Koloslári Közlöny” din 24 ianuarie N. 14 ⁴?

Cauza mea, însă cauza noastră cea sântă în privința purtării de oficiu, o făcură de răs. Am cam știut-o io că asta va ieși. Smulgându-i penele acele care singure aveau puterea de zbor, se răpi puterea lor și rămasă un trup, un trunchi fără-de viață, acum dat lumii de răs.

Eu, frate, de la adunare n-am cerut svat – tanátsot nem kértem – ce să fac, ci am făcut declarațiune motivată, și am provocat adunarea la deliberare, cum voiește a privi, a lua și a judeca starea oficialilor. Da ce să-ți mai scriu despre aceasta ! Noi vorbirăm și ne convinsăram despre ponderositatea, totodată baza, care singură poate fi în purtarea oficiului. Așa, privii cu direcțiune pentru toți. Hodoș, Pușcariu, Raț, atâta cioplră la ăst obiect, până când stăm compromiși cu toți[i].

Lucrul acesta almentrelea nu să poate vindeca decât cu publicarea declarațiunei mele per extensionem, apoi cu vorbirea lui Șaguna și Șuluț, apoi [în]cuvii[i]nțarea întregii adunări la ea și provocarea cătră mine să primesc în interesul public.

[I]mi zisei că vei lua una copie despre declarația mea. Te vei fi deuitat de ea, însă pă cum știu în momentele din urmă fu declarația mea la Hodoș. Cere-o de la el și o publică în „Gazeta Transilvaniei” cu refutare la nerușinatele expresiuni a „Közlöny”-ului.

Ce se atinge de provocarea lui Șaguna, familiară, cătră mine făcută, îi una minciună groasă, cum și alte multe minciuni sunt acolo. Șaguna o astfel de provocare cătră mine nu a făcut și, pe cum bine-i cunoaște firea, nici că ar fi îndrăznit a face.

Tare aș voi dacă m[i]-ai face înștiințare ce ai de cuget în cauza aceasta.

Însă publicare, dacă voiești a face, poți și de loc mă învoiesc la ea. Eu nu mă sfiesc față de ungurii et toată Europa.

Numai te rog ca și fața din urmă, adecă a 4ta lature a coalei din declarațiunea mea, s-o pui fără-de svială, apoi de loc și tot în foaia aceea și expresiunile a episcopului Șuluț et Șaguna, apoi declarațiunea mea finală, care ex abrupto o zisei.

Frate, de ai ceva mai secret a-mi scrie, întrebuințază aclusa % cifrare, și te voi pricepe de loc, însă caută pecețile mele, că de curând epistola aceasta mi s-a deschis prin un vânzător.

Axenti astăzi trece pă acia la Viena cu petițiunile cătră Împăratul. Mi-a telegrafiat, apoi mi-a și scris, și îl aștept în tot minutul⁵.

Bine ar fi dacă ai veni la Belgerad pă 11 februarie, dar dacă nu poți, să trimiteți pă cineva om vrednic; eu cuget că de loc după conferință ar fi bine să ne svătuim noi, adecă cei 20 inși a Comisiunei de loc după conferință, fiind amândoi episcopii în Belgerad că din Belgerad, dacă nu ne-o place mișcările și hotărârile Conferinței⁶, să trimetem în numele națiunei protest sau rugări la maiestate, cu una deputațiune.

La aceasta noi suntem prin adunarea de la Sibii în totul îndreptățiți. Scrie și celorlalți membri a Comisiunei să meargă la Belgrad pe 11 februarie.

Te salut cu toată frăția, a domitale sincer,

Dimitrie Moldovan⁷

George Bariț și contemporanii săi, Vol. V, București, 1981, p. 116-117.

¹ Comisiunea Permanentă instituită la Conferința Națională de la Sibiu.

² Horváth István, secretar al Cancelariei Aulice de la Viena.

³ Iosif Hodoș și Dr. Ioan Rațiu.

⁴ În acest număr se începe publicarea protocolului Conferinței naționale de la Sibiu și se fac comentarii tendențioase privind declarația lui D. Moldovan privind ocuparea de către el a funcției de secretar aulic.

⁵ Datorită dezacordului episcopului Șaguna, memoriul Conferinței naționale nu va fi prezentat la Viena de către Axente Sever.

⁶ Conferința regnicolară de la Alba Iulia din 11-12 februarie.

⁷ Datarea s-a făcut potrivit adnotărilor lui G. Bariț.

286

Alba Iulia, 29 ianuarie 1861

Alba Iulia, 29 ianuarie 1861

Excelență !

În urma celor ce mi le comunică secretariul esceleției tale cu data din 25 a.c. am luat copie despre acele petițiuni și le-am espeduit îndată la Brașiov. Apoi am așteptat de vineri seara până duminică la 3 ore după un răspuns din partea săbienilor și atunci m-am adresat prin Telegraf către esceleția sa ep-pul Șaguna. Răspunsul fu „Ich bin nicht einverstanden mit dem Beschlusse von Blasendorf. Ich bitte Sie die Schriften alsogleich zu schicken”. F.v. Schaguna. Bischof. m.p.

Primind eu acest telegram după plecarea poștei de aci numai eri am putut espedui acele petițiuni la locul unde se cerea.

Ce motive îl vor fi îndemnat pe d.ep-pu la acest pas poate că vom afla mai târziu. Deocamdată ajunge să ști și esceleția ta că aceasta am făcut-o fără ordinul secretariului ca membru al Comisiunei permanente.

Toate acestea ca să poți cere o deslușire. Eu din parte-mi am scris d-lui eppu că, decumva neînvoiala cu conculul Blașului provine numai din alegerea persoanei, atunci suntem noi belgrădenii cu totul învoiți; toate alte cugete sau propuse insuflate de o sântă friculiță a acelor ce-l înconjoară vor fi împotriva dorințelor și voinței naționale.

Totodată, am înștiințat prin telegraf pre brașovenii, pre săbieni și orăștieni prin scrisori de schimbarea aceasta. Aceasta am făcut-o cu atâta mai vârtos fiindcă

escelenția sa d.e.p-pu îmi imputase mie când cu disputa despre publicarea protocolului Conferințelor "că eu monopolizez cauza națională".

Itinerariul de 150 fl. v.a. se află la mine neatins și cu cea dintâi mai binevenită ocaziune îl voi înapoia sau dispune cu dânsul după voie și ordinul mecenajilor.

Sărutându-vă dreapta, rămân al escelenției tale totdeauna ascultător¹,

Axentie

Original. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1861-123, f. 145.

¹ Vezi supra, doc. Sibiu, 22 ianuarie 1861; Blaj, 24 ianuarie 1861; Sibiu, 25 ianuarie 1861; Alba Iulia, 26 ianuarie 1861; Sibiu, 28 ianuarie 1861.

287

Toplița, 3 februarie 1861

Protocol care s-au luat [în] 3 februarie, anul 1861 în comuna Toplița Română¹, prin adunarea reprezentanților, sub presidiul judeului comunității, al cărui obiect este.

Alegerea limbei române de limbă oficioasă în toate afacerile trebilor comunității.

Subînsemnații, reprezentanți al acestei comune, pătrunși de acel adevăr cum că numai administrațiunea națională poate fi pentru noi fericitoare, basați totdeauna pe dreptul egal, de maiestatea sa cae. reg. apostolică la 20 octob. anului trecut [dat] și mai cu samă pe biletul de mână a maiestății sale din 21 decembr. aceluiași an către cancelarul de curte aulică a Transilvaniei, baronul de Kemény, în care apriat se zice că comunelor cetățene, precum și țiarane din Marele Principat Transilvania, alegerea limbei de afaceri în trebile lor comunale le este liberă și că amploiații politici și judecătorești fiecare demândare și ordinațiune care se trimite nemediat la comune au să le lucre trebile lor comunale.

Mai încolo, basați și pe aceia că comuna noastră stă numai din români, afară de vreo câteva familii armeni, ce numai de curând s-au așiezat, ca nuguțiatori aici și de vreo câteva familii secuie, cari, ca peritoare de foame a-și câștiga aici hrana de toate zile, pentru aceia decretăm și ordinăm:

1. Ca deregătoria noastră comunală de astăzi înainte toate protocoalele și toate corespondințele numai în limba noastră maternă, română, să le poarte.
2. Decretăm și ordinăm deregătorii noastre comunale mai încolo, și aceia aducându-i aminte că noi o susținem și îi plătim leafa cuvenită și că ea este pentru noi iar nu noi pentru ea, ca toate cărțile de azi înainte să le

elaboreze în limba noastră românească și toate cărțile ce vor veni de la respectivele deregătorii publice în limbă străină, fie acelea îndreptate către oficiul nostru comunal, sau către alte persoane private din comuna noastră să nu le primească și, fără amânare, să le trimită îndărăpt cu adăugarea: comuna noastră este comună română și toate scrisorile oficiale în limba română voim a le primi; mai încolo:

3. Decretăm și ordinăm că orișicine s-ar opune acestei hotărâri legale să se socotească ca voitor de rău națiunii noastre române, contrar ordinațiunilor maiestatică și, prin urmare, inamic maiestății sale cae. reg. apostolice.

După aceste, cu aceeași adăugire se încheie acest protocol ca cae. reg. Pretură, prin comunicarea unei copii după acest protocol încă să fie înștiințată despre aceste concluzii legale ale noastre, și rugată să binevoiască după tenorul ordinațiunilor mai înalte, precum și după rezoluțiunea din 13 nov. a.trecut, sub nr. 5144, a mișloci încuviințarea acestei hotărâri.

Toplița Română, 3 februarie 1861

Nicolau Hosszu Minoreanu, paroch
Teodor Popovics, paroch g.r.

[Urmează alte 53 de semnături cu semnul crucii, în frunte cu cea a judei, Antal Iuon, și a curatorului prim, cu semnătură autografă].

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Cott. Turda, Pres. 1861-280.

¹ Toplița, oraș, jud. Harghita.

288

Cluj, 3 februarie 1861

Dechiarățiune

După ce și eu fui onorat din partea membrilor conferinței a fi denumit de membru Comisiunii permanente, și pe lângă toate că eu la esceleția sa mitropolitul Alecsandru Șuluțu, încă în 4/16 Ianuarie a.c., deosebit în această privință am deprecat, totuși în gazetele maghiare încă tot ca membru figurez, mă aflu a fi dator principiilor mele, de nou, sărbătorește, a dechiara, cum că ca membru Comisiunii permanente (decumva încă ar esista, fiindcă scopul ei n-a fost alta, decât în subșternerea gravamenelor hotărâte arhipăstorilor noștri a le fi spre ajutor, care precum am priceput s-au și întâmplat) nu pot să fiu și cum că eu

lucrarea ei de acum înainte de voia și intențiunea națiunii române neciodată nu o voi recunoaște¹.

Alecsandru Lazăr
ces.r. consil. de tribunal

Cluj, 21 ianuarie/3 februarie 1861

„Telegraful român”, IX(1861), nr. 5 din 2 februarie.

¹ Pentru acest gest neloial față de națiune, Ilie Măcelariu l-a criticat aspru pe Alexandru Lazăr. Îl acuză că a lovit aspru în programul național al românilor ardeleni și nu merită nici o cruțare din partea lor. Lazăr a urmărit să vâneze aplauzele publicisticii maghiare și se târa după grațiile aristocraților unguri, în mijlocul cărora trăia și de care depindea. Acestea erau motivele reale care l-au făcut să declare că nu poate și nu vrea să fie membru al Comitetului permanent. Măcelariu îl asigura pe Lazăr că românii adevărați nu se vor rușina și nu vor părăsi niciodată Comitetul permanent, ci, dimpotrivă, vor sprijini și se vor mândri cu activitatea lui politică, pusă în slujba celor mai legale și fundamentale drepturi ale poporului român, vezi Dumitru Suciu, *Antecedentele dualismului austro-ungar și lupta națională a românilor din Transilvania*, București, 2000, p. 206.

289

Cluj, 4 februarie 1861

Tisztelt Szerkesztőség !

Miután a helybéli hírlapok b[áró] Kemény Ferenc ideiglenes korlátnok ő nagyméltóságától szerencsések voltak tudósítóik számára a Károlyfehérvári értekezletre bémenti engedelmet nyerhetni, erről a tisztelt szerkesztőséget korlátnok ő nagyméltósága beléegyezésével tudósítani kívántam, azon hozzáadással, miszerint semmi sem áll útjában annak, hogy a tisztelt szerkesztőség tudósítóját oda elküldje, ki azután ő nagyméltóságától a bémenti engedelmet akadály nélkül megkapja.

Egyébaránt maradtam

A tisztelt szerkesztőségnek

Alázatos szolgálja

Id[ősebb] Gr[óf] Bethlen János

Kolosvár 4. Febr[uár] [1]1861.

[Traducere]

Onorată redacție !

După ce ziarele locale au avut onoarea de a primi, pentru corespondenții lor, aprobarea de intrare la conferința de la Alba Iulia de la excelența sa, președintele interimar al cancelariei aulice, baronul Kemény Ferenc, am dorit a

înștiința, cu acordul excelenței sale, președintele cancelariei aulice, și onorata redacție, cu adăugarea, conform căreia nimic nu împiedică ca onorata redacție să trimită acolo pe corespondentul său, care va primi apoi de la excelența sa aprobarea de intrare fără nici o piedică.

Dealtfel am rămas
Al onoratei redacții

supus serv,
contele Bethlen János sr.

Cluj, 4 februarie 1861.

Original. B.A.R., București, Mss. Rom., 1005, f. 114.

290

Alba Iulia, 4 februarie 1861

Bălgrad 4/2 861

Frate Demeter !

Am primit scrisoarea ta cu data din 31/1 și am scris în înțelesul ei în toate părțile. Nu putem veni din cauză că Dr. trebuie să meargă astăzi la Cluș¹. Afară de aceea nu precepem ce am putea îndrepta în cele schimbate care pre cât am putut afla s-a tâmplat numai din cauza persoanei și altăeri auzii că s-a telegrafiat Popasului ca să meargă el la Viena. Conferințele ne sunt la ușă. Sper că ne vom vedea și înțelegem cu sânge rece despre toate. Până atunci rămân al tău sincer

Axentie

Spune Doamnei complimentul meu și că-i sărut mâna.

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Dimitrie Moldovan, nr. 123.

¹ Referire la Dr. I. Rațiu și la dezacordul episcopului Șaguna privind prezentarea la Viena a membrilor Conferinței naționale de către Axente Sever.

291

[Orăștie, 5 februarie 1861]

[.....]
că dacă să va cere de la mine un jurământ care nu va fi conform cu convicțiunea mea, adecă va fi în contra jurământului meu depus la Blaș, atunci io voi face călătoria aceasta în deșert, pe lângă toate că eu nu mă învoiesc a merge și la

întâmplarea aceea că (cerându-să de la mine un jurământ poate după sau în conglăsuire cu sistema veche) acela să nu-l depun. Aici însă trebuie să-mi exprim neodihna și îngrijirea față cu alți frați ai mei frați naționaliști și patrioți, cari chemați fiind de la un corn de țară în altul, sau tocma și la Viena, apoi necunoscând forma jurământului, nu vor veni în cel mai mare pericol, făcând călătorii cu cheltuieli mari, apoi cerându-să de la ei jurământ nepotrivit, și rămânând credincioși convicțiunii lor, vor trebui să resigneze și așa să se facă jertfa călătoriei întreprinsă, ceea ce pe cei mai mulți ai noștri i-ar aduce la datorii înfricoșate, în urmăre la desperațiune. Aș dori, dară, ca spre întâmpinarea acestor fatalități, forma jurământului să ni se facă nainte de toate cunoscută.

Io, din parte-mi, mă voi duce la Viena, și de să va cere de la mine jurământ potrivit, îl voi depune, iară de-mi va îngreuna cunoștința și nu să va acomoda convicțiunii mele, nu-l voi depune.

Adunarea fu mulțămită cu declarațiunea aceasta și b[aronul] Șaguna-mi admanuă decretul depus pă masa conferinției în ante die. Unicul Ladai¹ să exprimă că poate că finitatea pasului meu acestuia nu o pricepe, însă cugetă că tot obiectul acesta ar trebui privit ca un ce privat. Care expresiune însă adunarea nu o părtini.

Aceste sunt la care îmi aduc aminte. Poate că or fost și mai multe, însă săriră una peste alta, apoi să întinsă vorba la alte obiecte.

Discursul cu H² mie comunicat m-a interesat. Îți mulțănesc că mi-l comunicași, așa am ocaziune cu el în Alba Iulia despre acela a vorbi.

Axente³ p-acia încă nu o trecut nici că va merge. Cu plecarea lui Axenti în sus nu știu ce pedeci sunt. De la Blaj îi trimiseră și bani de cheltuială, apoi totodată îl provocară să descopere baronului Șaguna ca să să trimeată și de la Sibiu cineva. El făcu aceasta, însă de acolo, pă cumu-mi scrie el cu indignațiune, îi veni categorica provocare telegrafică: „*Ich bin mit dem Beschluss von Blasendorf nicht einverstanden, und bitte Sie mir diese Schriften (adică reprezentațiunile către Împăratul) alsogleich herzuschicken. B. Șaguna, Bischof*”⁴.

Acum, ce o fi făcut b[aronul] Șaguna cu acele știe D[umne]zeu. Eu trebuie să mărturisesc că Comisiunea⁵ sminti când să despărți neisprăvind lucrul de adunare nouă încredințat, adecă reprezentațiunea. Eu așteptai în Sibiu până vinerea de atunci sara, însă nu putui aduce la cale să capăt protocolul, ca să facem noi acia la Orăștie reprezentațiunea – cum o fi făcută – trimeas-or nu știu, însă în tot chipul ar fi bine să fie ace[e]a dusă naintea conferinției⁶. Eu scriai și la Sibiu lui Vasici ca să să trimeată, de nu altmintrelea, și pă poștă.

Axenti încă nu mi-o comunicat scrisoarea d-tale, despre care faci mențiune, ca s-o cetesc și io și Domșa⁷. Domșa te salută cu toată cordialitatea și te poștește să vii la Belgrad, însă fă ce îi mai de lipsă.

Al domnitale sincer frate,

D. Moldovan⁸

¹ Augustin Ladai.

² Horváth István; referire privitoare la discuția purtată de G. Bariț cu acesta.

³ Absența Sever.

⁴ Eu nu sunt de acord cu hotărârea de la Blaj și vă rog să-mi trimiteți cât mai repede acele texte. B. Șaguna, episcop.

⁵ Comisiunea Națională Permanentă.

⁶ Conferința regniculară de la Alba Iulia din 11-12 februarie 1861.

⁷ George Domșa.

⁸ Datarea s-a făcut în funcție de scrisoarea lui Dimitrie Moldovan din 7 februarie 1861.

292

Sibiu, 5 februarie 1861

Sibiu, 5/2[1]861

Frate Dimitrie !

Fidel promisiunii mele, Te înștiințez că aseară, fiind la Bătrânul¹ mi se umplu inima de bucurie, spunându-mi cele ce vrea să facă în Bălgrad. Apoi îmi cetti o cuvântare minunată care vrea să o spună în adunare, românește. Cuprinsul ei este că românii năsuesc cătră libertate și luminare. Apoi explică ce vrea să înțeleagă prin aceste. După aceea zice că adunarea să nu se mire de diferite opinii ale națiunilor pentru căci toate ținesc a păstra paladiul cel sânt: constituțiunea; nici să nu se sperie de diferite[le] limbi, căci aceasta este icoana patriei noastre; ele nu sunt turnul Babilonului ci adevărata icoană a Ardealului. Apoi diferirea limbilor au fost osândită numai în Testamentul vechi, iară în cel nou binecuvântata, prin pogorârea Duhului sânt în sărbătoarea Rusalelor etc. Pre urmă veni la legea electorală din protocol și o explică etc., etc.

Îl întrebai ce cugetă despre venirea lui Gojdu² încoace, de care vorbește „Gazeta Transilvaniei”. „Nu cred, dar de ar veni, vine trimes de Vaj³. Dar poate să-mi dea toate comoarale lumii, nu voi face în contra voinței și dorințelor națiunii mele”. Din aceste vei vedea că el într-adevăr năsuește numai spre binele nostru. Au auzit că vreau 500 de români să-l întâmpine și de aceea va să plece înognito și nu vrea să-mi spună nici mie plecarea, ci eu, prin unele-altele, pricepui că pleacă sâmbătă la 9 oare cu cai de poștă. Pare că a făcut dispoziții să nu se poată telegrafa de aici la Bălgrad⁴.

Acum duceți-vă și, luminați de Duhul sânt, faceți toate ce se potrivesc cu onoarea națiunii noastre și ce-i veți vedea folositor pentru patrie și vă întoarceți sănătoși. Apoi, și de nu veți isprăvi cele dorite, veți avea convingerea că ați lucrat după voința și spre binele poporului și veți avea de răsplată iubirea lui. Hărțiile s-au trimis joi; se pot da împăratului.

Fii sănătos. Al D-tale frate,

Pavel

¹ Mitropolitul Șuluțiu.

² Emanoil Gojdu (1802-1870) avocat aromân de mare renume la Pesta.

³ Vay Miklós (1802-1894), cancelar al Ungariei în 1860.

⁴ Alba Iulia.

Zărnești, 5 februarie 1861

Excelența voastră !

Preaonorata Comisiune națională !

Împrejurările ce se desfășoară în toate zilele, în privința viitorului stadiu tranzitor de organizare, ne pricinuiesc multă temere, ca cercul Branului cu 17.000 de suflete curat române, va rămâne și în viitor sub magistratul Brașovului administrându-se după sistemul de ante 1848.

Și fiindcă o asemenea întâmplare, pentru populația acestui cerc, ar fi nu numai nepotrivită cu preainalta dorință împăratească¹, dar ar vătăma tare, cele mai mari drepturi ale acestor 17.000 de suflete curat române, mai cu seamă prin aceea, că în toate afacerile politice și judiciare în loc să figureze limba română, ar figura aceea a Brașovului, adică: cea germană, pentru că la Brașov germanii fac majoritatea; că averile noastre ar fi periclitate, căci Brașovul carele ca domn pământean, este proprietarul unor comune, ar deveni totodată și ca judecător; că vaza preoțimii și frunțașilor poporului ar scade mult, fiindcă viitorii angloați ai cercului acestuia, ar veni a fi denumiți de Magistratul Brașovului și ei ar fi prin urmare oamenii acestuia, iar nu ai poporului, ș.a. multe.

Cu umilință subscrisele comune, pentru ocolirea diferențelor viitoare și pentru asigurarea viitorului lor, s-au determinat ca numai sub condițiunile următoare voiesc a mai rămâne la Brașov:

1. Ca toate comunele acestea să formeze un inspectorat, sub numele de inspectoratul Branului.

2. Ca comunele acestea să aibă dreptul a ține adunări de cerc, în care să-și aleagă pre inspectorul și ceilalți angloați de cerc, inspectorul să atârne de magistrat și să fie membru al acestuia.

3. Ca în toate afacerile politice și judiciare, să figureze limba comunelor de oficioasă, adică cea română.

4. Ca dacă la dietele viitoare vor fi a se da din districtul Brașovului atâția deputați, cât să cadă pe 17.000 suflete, unul sau mai mulți, atunci inspectoratul Branului, să aibă drept sigur a-și alege pe deputații săi; iar dacă un deputat din

districtul Braşovului, va cade de mai mult de 17.000 suflete atunci inspectoratul acesta va intra la alegere, [a]mestecat cu celălat district al Braşovului.

5. Ca – deoarece Braşovul este proprietar, sau domn pământean, în satele Bran, Zărneşti şi Tohanul nou – când s-ar întâmpla iscarea vreunui proces de orice fel de pretenţie ce s-ar trage din referinţele dominale de pământ între proprietarii din acelea, atunci magistratul Braşovului să nu aibă voie a fi judecător ci, din partea părţilor cauzante, să se aleagă un for dezinteresat din oricare parte a Transilvaniei.

Iar acestea toate cu atât mai vârtos, căci până la 1848 numai trei comune, şi adică: Branul, Zărneşti şi Tohanul Nou, se ținură de districtul Braşovului. Dar şi acestea se administrară prin legi deosebite şi prin un forum dominal deosebit – iar celelalte comune s-au ținut până la 1852 de districtul Făgăraşului.

Deci cu toate acestea am îndrăznit a ne adresa la Excelenţa voastră, ca fiii la părintele lor şi la prea onorata comisiune naţională, ca fraţi la fraţii lor, cu acea profundă rugare, că se vă milostiviţi a le propune la locurile cuvenite, şi a mijloci întruparea cercului acestuia tot cu condiţiunile pretinse la districtul Făgăraşului.

Pe lângă care sărutând dreapta binecuvântătoare a Excelenţei Voastre, suntem şi rămânem.

Zărneşti², în 5 februarie 1861.

Comuna Bran³:

L.S. George Bădescu jude, Ioan Puşcariu notar, George Gârbacea paroh, Ioan Lungu paroh, Ioan Pesoiu paroh, Bucur Enescu paroh, Nicolae Mănoiu paroh, Ioan Tenţiu jude, Ioan Voinescu jude, Moisi Cojanu.

Comuna Zărneşti:

Ioan Meţianu protopop, Ioan Danu paroh, Ioan Comşia paroh, Dumitru Măcelaru notar.

L.S. Ioan Baiu jude, Bratu Tipeiu, Bratu Dan, Andrei Dan, Ioan Jajea, Ioan Niscovu, Vlad Stravoi.

Pentru comuna Tohanu Vechi⁴:

L.S. Ioan Petru Popp, George Scurtu.

Comuna Poiana Mărului:

Nicolae Flangea jude, Pandrea notar, Stan Petcu.

Comuna Tohanu Nou⁵:

Bucur Babesiu jude, Ioan Hamzea.

Comuna Holbach⁶:

L.S. Bucur Dumitru Surdu jude, Ioan Ciocu, Samoilă Mojea paroh.

„Foaia pentru minte, inimă şi literatură”, XXIV(1861), nr. 5 din 1 februarie, p. 33-34.

¹ Se referă la prevederile diplomei din 20 octombrie 1860 şi decretul din 21 decembrie 1860 privind organizarea Cancelariei de curte pentru Transilvania şi a guvernului provincial.

² Zărneşti, oraş, jud. Braşov.

³ Bran, sat, comună, jud. Braşov.

⁴ Tohanu Vechi, fostă localitate, contopită cu oraşul Zărneşti, jud. Braşov.

⁵ Tohanul Nou, localitate componentă a oraşului Zărneşti, jud. Braşov.

⁶ Holbav, sat, com. Vulcan, jud. Braşov.

Cluj, 6 februarie 1861

Nagyméltóságu valóságos belső titkos Tanácsos és Érsek Ur !

Bizonyos kútfeből arról értesültem hogy a közelebről Károlyfejérvárt megtartando Értekezet és Excellentiadnak megérkezése alkamával a Román nemzet részről egy felette nagy számu nép szándékszik a Városba bévonulni, Excellentiadat arra egész tisztelettel fel kérem, hogy ezt megakadályozni és ilyentén bévonulását a népnek melynek csak ketvetlen következései lehelnéked eltá vollítani méltotasson. Résztémről is a szükséges rendelkezés a K. Fejérvári Polgármesterhez megtétetett, hogy szándékoltt ünnepélyes elfogadtatásomat tiltsa be ! – Mely alkalommal azt is kívántam Excellentiaddal tudatni hogy én a tanátskozó teremben halgatoságot bébotsáttani nem szándékozom, és ha Excellentiad az ott folyt dolgokrol hiveit tudositani kíványa egy két ujjságlap szerkesztő egyéniségnek vagy tudosittonak jelentétét a gyűlésben ellenzeni nem fogom. Tisztelettel maradtam
Excellentiadnak

Alázatos szolgálja
B. Kemény Ferentz

Kolosvárt, 6^k Február 1861

[traducere]

Prea mărite domn consilier aulic şi arhiepiscop !

Dintr-o anumită sursă am fost informat cum că cu ocazia conferinței apropiate de la Alba Iulia și a sosirii excelenței dvs. acolo un mare număr din partea națiunii române are de gând să-și facă intrarea în oraș. Mă adresez excelenței dvs. cu toată stima mea, rugându-vă să împiedicați și să înlăturați o asemenea intrare a poporului în oraș ce ar avea doar consecințe nefaste. În ceea ce mă privește, eu am dispus deja primarului din Alba Iulia să interzică primirea mea solemnă plănuită. Totodată doresc să mai aduc la cunoștința excelenței dvs. că n-am de gând să permit participarea auditoriului în sala de conferință. Iar dacă excelența dvs. dorește să-și

informeze enoriaşii despre cele decurse acolo, nu mă voi opune participării redactorilor sau corespondenţilor a câtorva ziare.

Rămân cu stimă al exceletei voastre serv umil

A. Kemény Ferentzu

Cluj, 6 februarie 1861

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1861-123; publ. în George Bariţiu, *Părţi alese ...*, III, Sibiu, 1891, p. 544-545.

295

Blaj, 7 februarie 1861

Nagy Méltóságú Báró valóságos b[első] t[itkos] tanácsos és Kantzellár Úr
Kegyelmes Uram !

Folyó hó 6^{án} hozzám intézett igen becses rendelésit Excellentiádnak épen e pillanatban lévén szerencsém tisztelni, sietek Excellentiádat mély tisztelettel és egyenes őszinteséggel feleletemet a következőekben megtenni:

Én már tizenhét nap óta súlyos betegségbe az ágyat - a melyet csak ma tudtam elhagyhatni - őrizni keletvén, a Károlyfehérvári Conferentiára való elmenetelem az addig nyerendő testi erőtlől lévén feltételezve, minden esetre folyó hó 10e előtt Károlyfehérvárra bémenni nincsen szándékom.

Ennélfogva ebből átláthatja Excellentiád hogy ha nagyítva se volna azon hír, mely Excellentiádat arról értesítette, hogy az én Károlyfehérvárra megérkezésem alkalmával, egy a román nemzet részéről felette nagy számú nép szándékoznék a városba bevonulni (a miről most e pillanatba Excellentiád ezen rendelése által veszem az első tudósítást) sem híremmel, sem akaratommal nincsen egybekötötetésbe a ki egyébaránt is az eféle public és demonstratio ovátioknak és tisztelgéseknek soha barátja és kedvelője nem voltam és nem vagyok.

Azért biztosítom Excellentiádat hogy bizodalmas embereim által sietséggel oda fogok munkálni, hogy nekem Károlyfehérvárra megérkezésem alkalmával semmiféle ovatiokat se ne készíttessenek se ne tegyenek és arra szorgalmasan és telyes erőkből törekedjenek, hogy a nagyszámú román nép (ha csak ugyan igaz volna az a hír) jó előre házaiknál és távol a várostól tartani, a mennyiben tehetségükben áll igyekezzenek.

Továbbá, hogy minden részről a neutralitás fenntartassék, és semmi ellenvetés egy részről is ne tétethessék a volna az én alázatos véleményem és

kérésem, hogy Excellențiád arról is kegyesen jó előre intézkedni méltóztassék, hogy a Conferențiák ülései semmiféle privát háznál ne tartassanak, melynél valamely rész genirozva lehetne, hanem tartassanak egy public épületben a milyen volna vagy a város épülete és háza, vagy más középületben a melyben valamely más public törvényhatóság tartat üléseket.

Kegyelmes Uram !

Ilyen időkbén nagyon szokásos lettek a gyanúsítások főképpen román nemzetünk irányában, a melyeket a mint eddig, úgy amint reméllem ezután is eggyes egyedül az idő fogja megczáfolni.

Részemről biztosítom Excellențiádat, hogy minden törekvéseink oda irányozva lesznek, hogy a valóságos testvériség és felebaráti szeretet az igazság, méltányosság és jogegyenlőség alapján a román és magyar nemzet közt erős talpra állíttassék, azért Excellențiátokat is alázattal vagyok bátor megkérni, hogy amennyire tsak lehet, kegyesen és telyes erővel oda munkálodni méltóztassanak, hogy a Kolosvári túlbuzgó magyar lapok és némely magyar testvéreink viselete a román nemzet irányában az illendőség, testvériség és méltányosság határai közt tartassanak, és ingerültségre okot ne szolgáltatassanak, mert így remélhetyük hogy az egek Ura segedelmével, forró óhajtasaink szerint az áldott békességet, jó egyetértést és testvériséget a két nemzet közt sikerülhet örök időkre megalapíthatni.

Egyébaránt alázatos mély tisztelettel öröklők
Excellențiádnak

alázatos szolgája

Balázsfalva, febr. hó 7^{én} 1861.

[Traducere:]

Exceleńța voastră, domnule baron, consilier intim secret real și cancelar
Milostivul meu Domn !

Având onoarea de a cinsti tocmai în această clipă ordinele Exceleńței voastre adresate mie în data de 6 luna curentă, mă grăbesc să dau Exceleńței voastre, cu adâncă cinstire și sinceritate dreaptă, răspunsul meu în cele ce urmează:

Eu trebuind deja de șaptesprezece zile, cu boală gravă, să păzesc patul - pe care l-am putut părăsi doar astăzi - [și] plecarea mea la conferința de la Alba Iulia fiind condiționată de forța trupească pe care o pot câștiga până atunci, în orice caz nu am intenția de a intra în Alba Iulia înainte de [ziua de] 10 luna curentă.

Pomind de la acestea, Exceleńța voastră poate întrevădea că dacă nici nu ar fi exagerată acea știre, care l-a anunțat pe Exceleńța voastră, că la ocazia sosirii mele la Alba Iulia, o mulțime foarte numeroasă din partea națiunii române ar dori

să intre în oraș (despre care iau la cunoștință prima înștiințare tocmai în această clipă prin acest ordin al Excelenței voastre), nu este în legătură nici cu știința, nici cu intenția mea, care dealtfel nu am fost și nu sunt prietenul și admiratorul acestor ovații și onoruri publice și demonstrative.

De aceea asigur pe Excelența voastră, că voi acționa cu grabă prin oamenii mei de încredere, pentru ca la ocazia sosirii mele la Alba Iulia să nu fie pregătite și făcute nici un fel de ovații, și să se străduiască cu hărnicie și din toate forțele, în măsura în care le este cu putință, ca poporul român în număr mare (dacă știrea ar fi adevărată) să fie ținut de dinainte la casele lor și departe de oraș.

Mai departe, pentru ca neutralitatea să fie susținută din fiecare parte, și să nu fie făcut ceva potrivnic din nici o parte, părerea și rugămintea mea umilă ar fi ca Excelența voastră să binevoiască să intervină grațios încă de dinainte, ca ședințele Conferințelor să nu fie ținute la nici o casă privată, la care vreuna din părți s-ar jena, ci să se țină într-o clădire publică, cum ar fi clădirea și casa orașului, sau în altă clădire obștească, în care o altă autoritate legală publică ține ședințe.

Milostivul meu domn !

În aceste vremuri, suspectările au devenit foarte obișnuite, în principal în direcția națiunii noastre române, [suspectări] care, precum sper, și de acum încolo vor fi infirmate numai prin trecerea timpului.

Din partea mea asigur pe Excelența voastră, că toate strădaniile noastre vor fi dirijate în sensul ca fraternitatea reală și iubirea îndeaproapelui, pe baza dreptății, demnității și egalității în drepturi, între națiunile română și maghiară, să fie așezate pe un fundament solid, și de aceea am curajul de a ruga cu supunere pe Excelențele voastre, ca în măsura în care este posibil, să binevoiți a vă strădui cu grație și cu forță deplină în sensul ca foile maghiare prea zeloase din Cluj, precum și comportamentul unor frați maghiari în direcția națiunii române să fie ținute între granițele decenței, fraternității și demnității, și să nu dea prilej la agitație, fiindcă așa putem spera că, cu ajutorul Domnului Cerurilor, vom putea reuși, conform dorințelor noastre fierbinți, să putem întemeia pentru vecie pacea binecuvântată, buna înțelegere și fraternitatea dintre cele două națiuni.

Dealtfel, rămân cu stimă supusă și adâncă

Al excelenței voastre

supus serv.

Blaj, 7 februarie 1861.

Original. M.O.L., D-228, 1861-127; Concept. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1861-123.

Stimate domnule et frate !

După ce expediai epistola mea din 5 lunei c[urente], îmi adusăi aminte de provocarea domnitală în a 3-a ședința către mine făcută, că adecă să-mi păstrez sângele rece. Îmi trăsai sama că aceasta fu când adusăi aminte (atunci când isprăvii discursul despre jurământul ce poate să va cere) că nici cu modalitatea chemărei mele la postul de secretariu nu poci fi mulțămît, ba mă aflui grevat, după ce baronul de Kemény¹ decretul mi-l trimisă directe supt pecetă privată, ca când eu în acești ani n-aș fi fost în oficiu. Așteptam ca asemenea decret să-mi fie trimis prin Locotiință, adecă Gubernul care să află în funcție, prin care primind decretul să fiu totodată cu onoare et cuviință desărcinat din oficiul purtat, mărturisind că, pre lângă toate că și io sum stimătoriu sistemii cosntituționale și port bucurie mare cât de curând a intra în acea sistemă, însă nici sistemă din anii trecuți nu trebuie disprețuită, care trebuie privită ca una punte trecătoare de la sistemă nainte de [1]848 în și la sistemă acum făcândă constituțională. Și dacă privim la adunarea noastră de față, strânsă între murii cești sfinți, putem zice că nainte de [1]848, de ne era iertată una astfeli de adunare, prea greu puteam vedea o inteligență așa măreață ca acum. Și așa, cu tot dreptul și toată cuviința putem mulțami sistemii acești mijlocitoare fericirea și propășirea noastră din anii cei mai recenți. Așa fu, iubite frate et amice, cauza când d-ta ca mai tânăr, văzându-mi focul, provocași pă bătrânul Moldovan la sânge rece. Frate, sângele meu să va răci în mormânt.

Al domnitală sincer amic,

Moldovan

Domșa² e nemulțămît cu motivarea pusă în *Protocol* despre modul alegerei bazat pe *Diplomă*³. El zice că, după ce cu toți ne-am mulțămît cu motivarea lui, de ce s-a delăturat motivarea aceea și s-a pus alta ? Apoi vedeți ca numele lui să rămână așa cum să scrie el – Domzsa – așa poștește el. Poate că-l voi duce la Bălgrad.

George Bariț și contemporanii săi, Vol. V, București, 1981, p. 120.

¹ Kemény Ferencz, cancelarul aulic al Transilvaniei.

² George Domșa.

³ Diplomă imperială din 20 octombrie 1860.

Blaj, 7 februarie 1861

Mult stimată domnule doctore !

Din aici alăturata copie¹ vei percepe mai pe larg ce fel de vești și delațiuni s-au făcut de oareșicineva asupra românilor noștri de prin prejurul Bălgradului², care nu puțin m-ar atinge și pe mine.

Eu, dară, te rog ca, înțelegându-te cu domnul Axente³, și cu alți bărbați de încredere a națiunii noastre să spuni că hotărâta voia mea este ca, neci tenerimea noastră română, neci poporul român din Bălgrad, cu atâta mai puțin de prin prejur, la sosirea mea la Bălgrad (care numai la 10 februarie, a.c., cătră una oară după amiază, precum ți-am fost mai scris se va întâmpla), neci o ovațiune cu făclii sau strigări sgomotoase să nu-mi facă, neci într-o mulțime numeroasă la cvartirul meu, cu atâta mai vârtos să nu se adune, cu cât și escellenția sa cancelariul (precum vei vedea din alăturata copie) au oprit tot feliul de primire solemnă a sa la intrarea Bălgrad, apromițându-i, stafetaliter, și eu că despre partea mea, prin oamenii mei cei încrezuți mă voi sili asemenea solemnității la sosirea mea la Bălgrad a le opri.

Nădăjduind că domniile voastre, înțelepțește pricepând că ce imputare mi s-ar putea face și mie și și nevinovatei tenerimi și poporului nostru român, dacă nu s-ar împleni voia și a escellenției sale, cancelariului și și rogarea mea, într-acolo vă veți strădui cu toate puterile ca poporul să se țină pe acasă și tenerimea să se lase de toată ovațiunea și solemnitatea primirii mele, ca să nu compromitem cauza cea mare și dreaptă a națiunii noastre sau să dăm privilegiu la o frică nedreaptă și fără fundament altor națiuni.

Despre alta, cu osebită stimă rămân de binevoitor

[Alex. St. Șuluțiu]

Blaj, 7 febr.

Concept. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj. 1861-123, f. 188; parțial în I.V. Păcățian, *Cartea de aur ...*, II, 1902, p. 226.

¹ Se anexează adresa cancelarului Kemény, vezi doc. Cluj, 6 februarie 1861.

² Alba Iulia.

³ Axente Sever.

Abrud, 8 februarie 1861

Frate Alexandre,

Iacă-ți scriu la epistola ta din 8/20 ianuarie a.c.¹. Cauza că nu ți-am scris până acum e că nu știam de secur unde te-a mai aruncat soarta; mai

ești tot în Berlin, sau te-ai așezat în Iași, sau doar chiar în București. Io acum auzeam una, acum alta; ba odată îmi spuse nu știu cine că te-ai fi dus la Paris. Așa, ce eram să fac, decât să aștept până îmi vei scrie tu, ca să mă scoți din aceste dubietăți. Deci, pentru futura noastră direpțiune, te rog ca oricând te-ai muta dintr-un loc într-altul, numaidecât să-mi scrii; că – zău – facem rău, foarte rău, și unul, și altul ca atâta amar de timp să nu ne mai scriem nimica, ba chiar nimica.

Io, precum știi, m-am retras aici în munți, și-mi câștig pâinea de toate zilele numa cum poci. În vara trecută steteră cu toții de mine ca să depun cenzura de avocat și să compet undeva pentru acest post. N-am vrut. Aci îmi ziseră unii chiar în față că io nu mă simț capace de a susține acea cenzură, pentru acea nu vreu a mă supune la acest examen. Cu aceasta îți mărturisesc că mă dezarmară cu totul și mă atinseră chiar în punctul de onoare. Mă determinai; mă preparai; mă insinuai; mi se defipse termen, și în 15, 16 și 17 august 1860 susținui două cenzure în scris și una verbală, toate cu succes foarte bun, și în 27 august (zi de tristă aducere aminte pentru mine, că în 27 aug. [18]48 a murit Zachei, fratele meu gemen), îmi căpătai diploma de avocat. Am cerut apoi de la ministeriu ca să mă denumescă de avocat la Tribunalul de prefectură din Oșorhei. Suplica am trimis-o prin Tribunalul suprem din Sabiniu; aici însă a făcut suplica mea o confuziune mare și un zgomot între toți presidenții, consiliarii și secretarii. Pentru ce ? Pentru simplicisima cauză că de ce mi-am scris suplica mea în limba română. Din această cauză era să mi se trimită suplica îndărătru; dar cum, cum nu, s-a întors opiniunea celor domni de nemți și n-a cutezat să facă acel pas arbitrar. Și zău, că nici alt răspuns pe suplică până în ziua de astăzi când voi vedea încotro se vor întoarce lucrurile pe la noi [...].

Cred că râde toată lumea, și râd și io, de acea manie de petiționari, care se vede că s-ar fi prefăcut în natură unilor români din România de dincoace de Carpați. Râd și io, și cred că râde tot românul adevărat, pentru că lasă că drepturile unui popor nu pot fi obiect de petițiuni, dar afară de aceea, petițiunile sunt tot numa petițiuni până va fi lumea, și noi avem tomuri întregi de ele, și avem apoi atâte petițiuni rezolute, sau rezolvate, sau rezultate, cât ne câpresc ochii de ele. De date istorice, poate, vor prinde bine odată, ma drepturile noastre nu pot fi condiționate tot de la petițiuni și numai de la petițiuni, și de la rezultatul lor și numa de la rezultaul lor. Așa le-am spus io la petițianții noștri, și în adunanța națională din Sabiniu am dechiarat că nu mai spetiționăm, nu mai petiționăm, și nu mai petiționăm.

Partida celor cari ar vrea să ceară teritoriu român în Transilvania, precum și a celor cari și deschisese gura pentru votul curiat, e foarte mică și cu totul neînsemnată, ba astăzi a amuțit cu totul. Și poate ideele aceste nici nu se iveau, dacă redactorele „Gazetei” ar fi avut mai demult curagiul a publica Răsunetul din Munții Apuseni ai Transilvaniei²; ma el l-a ținut în pulpit mai două luni de zile și

abia după mai multe ursorie l-a publicat în nr. 1 al „Foaiei” din est an, și nici nu l-a publicat într-o toată estensiunea lui, cum a făcut, din contră, Sion, în „Revista [Carpaților]” din 15 ianuarie a.c., unde însă îl trimisese mai târziu, și după ce acum îmi perdusem toată paciența de a-l mai ruga pe M[ureșanu] și toată speranța de a-l vedea publicat în foaiele acestuia. Ba, ce e mai mult, M[ureșanu] îmi trimite într-unul din nr-ii „Gazetei” din anul trecut, sub rubrica Răspunsuri, ca să aștept până ce va ieși în tipărire petițiunea dată la Maiestate, și apoi va publica Răsunetul. Ci să facem, zice el, la punctul limbei, concesiunea ce o feceră ei, adică să fie limbă oficioasă și cea română și cea maghiară. Auzi ! noi să facem concesiune, căror toată lumea nu ne mai face nici o concesiune, nici măcar acolo unde ni se cuvine după drept și dreptate. Ia caută la ungurii din țara lor (?), a făcut ei acolo măcar acea concesiune pentru limba română care o facem noi aici, în țara noastră, pentru limba lor !?

Iacă așa stăm noi aici. Voi acolo, pe cari vă dorim și vă așteptăm ca la timpul său să veniți în sânul nostru, faceți câți vreți articulași, vedeți prin biete foaiele noastre că apără și desfășură cauza națională română, faceți, zic, și-i reproduceți prin foile voastre, traduceți-i pentru foile externe, mai ales italienești și francești; scrieți și de la voi tot la aceste foi externe, ce Europa toată le cetește, că putem noi tot scrie într-o noastră, pe cari afară de noi poate nime nu le mai cetește că tot necunoscuți vom rămânea. Noi avem lipsă ca Europa să ne cunoască; noi vrem ca cauza noastră, a celor dincoace de Carpați, să devină cauză europeană. Cred că mă înțelegi.

Ar fi să-ți mai scriu ceva despre adunarea noastră națională din Sabiniu. Și aceasta are o istorie întreagă. Deciziunile și deliberările ei le vei vedea din protocolul ce se va publica în „Foaia”. Dezbaterile au fost interesante, ma n-au decurs cu cel foc propriu caracterului românului. Șaguna înainte de deschiderea adunării era de tot [un cuvânt indescifrabil] și vacilant; Șuluțiu era decis că și de l-ar spânzura, cum zice el, încă nu se va abate de la cauza națională. Unii rom[âni] de pe la Cluj, ba și chiar din Sabiniu, veniră cu conștiinți în basculă vorbitori pentru uniune sau, mai bine, pentru acceptarea legilor dietei din [18]48, care era tot atâtă. Ședința primă se deschide; momentul decisiv era aici. Abia ce vorbii de două ori, trei ori, abia ce vorbeai B[alint] mai de atâtă ori, și îngrigirea, neîncrederea și tristețea, ce se vedeau colorate mai pe toate fețele din adunare, dispărură; un suflet și-o inimă se vedea că bate în toți. Adunarea veni la conștiința puseciunii sale; dreptățiunea ei era chiară libertate, independentă.

Văzând aceste Șaguna, se slăncie din confuziunea ce-l preocupa; se puse, așa zicând, în frunte, și face inițiativele cele mai frumoase. Ma pentru aceea să nu creadă, nime că doară noi i-am crede lui.

A doua zi se sculară ruginiții, atacă adunarea că nu ține nici o ordine, se plânsură că ar fi terorizați, vorbiră apoi sau, mai bine, își recitară conștiințele pentru acceptarea legilor din [18]48. Io ferbeam de rabie, mă molcomi însă B[alint] cu cuvântul: „Să-i lăsăm să se esepcoreze”. Trecurăm la discuțiune despre operatul

comisiunei; spuserăm – io, B[alint] și Domșa – ce sunt legile ungurești pentru noi, spuserăm pentru ce națiunea română nu va primi acele legi niciodată pentru sine. Aceste sunt luate și în protocol, care e un protest formal în contra uniunii.

Nu-ți pot da o descriere genuină despre tot descursul pertractărilor, precum mi le-am însemnat, ci întipuește Adunarea din Blaș de la 15/5[1]848 în miniatură. cu același spirit, cu aceeași luptă, cu aceleași partite, cu aceleași concluse și, poate, cu aceleași consecințe.

Fii sănătos. Acum nici nu-ți pot scrie mai multe, că chiar am să plec la Bălgrad, unde se ține conferința remnicolare. Acolo voi da în persoană la Sever scrisoarea ce i-o trâmîși.

Scrie-mi și trâmite-mi orice aici la Abrud.

Mumă-ta și surorile sunt sănătoase.

Iosiv

Iosif Pervain, Ioan Chindriș, *Correspondența lui Alexandru Papiu Ilarian*, II. Cluj, 1972, p. 198-201.

¹ Vezi supra, doc. Iași, 8 ianuarie 1861.

² Vezi supra, doc. Abrud, 25 noiembrie 1860.

299

Zărnești, 8 februarie 1861

Protocol luat în adunarea reprezentanților comunei Zărnești ținute în 6 februarie anul 1861, sub președința judeului comunal Ioane Baiul, în fața celor subscriși

Președintele deschide ședința cu mare durere și amărăciune a sufletului arătând că scopul ei este cum că în mai mulți articoli ai jurnalelor streine s-ar nevoi că protocolul congresului național din Sibiu, ținut în 1 ianuarie 1861 nu ar reprezenta voința întregii națiuni române din patrie, fiindcă membrii adunați la același n-au fost toți aleși și trimiși de către comunele române, ci s-au conchiemat numai prin episcopi, prin urmare că hotărârile congresului nu ar reprezenta voia întregii națiuni. Deci, președintele întreabă pe membrii adunați că să-și dea și ei opiniunea și convingerea sa despre aceasta, în numele întregii comune. Abia fini ecsposițiunea obiectului pertractării și îndatăși, cu unanimitate, toți subscrișii reprezentanți ai comunei și ai bisericilor au răspuns: „Noi privim, pentru acum, pe membrii congresului, cei chiemați prin episcopi ca și când i-am fi ales noi înșine, privim tot ce s-au lucrat prin bărbați aceia și ceea ce s-a trecut în protocolul conferinței naționale din Sibiu în 1 ianuarie a[nul] c[urent] de chiar răspicata a noastră dorință, opiniune și deplină convingere a sufletului nostru și dechiarăm

înaintea lumii civilizate că tot operatul congresului aceluia nu este alta decât dorința și pofta noastră; de aceea, cu lacrimi de bucurie, ne vedem îndemnați a ne exprima în public, din profundul inimei cea mai respectuoasă a noastră mulțămire, atât nepregetătorilor păstori sufletești, cât și stimabilei și credincioasei inteligențe a națiunii noastre pentru fătigele ce le-au pus spre a ne formula într-un congres național dorințele noastre. Tot de odată dechiarăm, prin aceasta de înimic și dușman al viitorului politic și al fericirii noastre pre tot acela care s-ar încumeta a zice că protocolul acela nu este espressa dorință a națiunii noastre.

Poftim, mai departe, ca și alte comune române, simțind asemenea ca noi, sa se dechiare tot în feliul acesta¹.

Zărnești în 8 februarie 1861
[Urmează 15 semnături]

„Foaie pentru minte, inimă și literatură”, nr. 8 din 22 februarie 1861, p. 62-63.

¹ Redacția „Foaiei” cere ca un exemplar al acestor protocoale să se trimită celor doi capi bisericești în calitate de conducători ai Comitetului național central român constituit la conferința din ianuarie 1861 de la Sibiu.

300

Năsăud, 10 februarie 1861

Exelenția ta înalt preasânțite, domn arhiepiscop !
Doamne preagrațioase !

Una adresă de mulțiamită despre partea comunelor grănițiare pentru sprijinul cauzei grănițiare cel puternic arătat în Adunarea de la Sibiu¹, preagrațios, precum și memorandum prin care grănițiarii de aici își descopăr așa mare dorință de a fi încorporați într-un district politic român pe viitor, umilit subscrisul îl subșteme excelenției voastre ca să vă îndurați de cumva nu va fi prea târziu la conferința albaiuliană după înalta înțielepciune a-l propune și părințiește a-l sprijini.

Cu care ocasiune îndrănesc a acluda și la preademnul bărbat și domn secretar aulic Dimitrie Moldovan iară una adresă, rugând preaumilit pre excelenția voastră data ocasiune prin cineva a i se admanua să vă îndurați.

Dealtmintrilea, sărutând sânta dreaptă și recomandându-mă înaltului favor, mă însemnez cu cea mai profundă devoțiune al Exelenții voastre cel mai umilit fiu,
Năsăud, în 10 faur 1861

Grigorie Moisil,
vicariu Rodnei

¹ Vezi supra, doc. Năsăud, 24 ianuarie 1861.

301

Alba Iulia, 11-12 februarie 1861

I.

Sitzungs-Protokoll

der zur Berathung der Frage über die Organisirung des siebenbürgischen Landtages, in Folge Allerhöchster Entschließung Sr. k. k. Apostolischen Majestät ddto. 21 Dezember 1860, Z. 4188, nach Karlsburg einberufenen Konferenz.

Am 11. Februar 1861

unter der Leitung Sr. Excellenz des prov. Präsidenten der Siebenbürgischen Hofkanzlei Herrn Baron Franz Kemény.

Gegenwärtige:

Graf Emerich Mikó Exc., prov. Präsident des Siebenbürgischen Guberniums, Ludwig Haynald Exc., röm.-kathol. siebenb. Bischof, Graf Dominik Teleki, Baron Stephan Kemény jun, Graf Franz Beldi, Carl Zeyk, Wolfgang Wéér, Alexius Nagy, Baron Karl Apor, Stefan Horváth-Kovachich, Johann Gál, Stefan Ugron sen, Franz Foszto, Moses Berdé, Graf Paul Kalnoki, Josef Nagy de Panith, Conrad Schmidt, Simon Schreiber, Baron Wilhelm Conradsheim, Josef Trausch, Wilhelm Löw, Friedrich Biedersfeld, Daniel Stebriger, Andreas Thalmann, Alexander Sterka Sulutz, griech.-kath. Erzbischof von Blasendorf, Exc, Baron Andreas Schaguna, gr.-n.-u. sieb. Bischof, Exc, Johann Aldulean, Johann Bran de Lemény, Paul Dunka, Demeter Moldovan, Augustin Ladai, Adeodat Jakab, Alexius Simon, Sigmund Szentkirályi, Alexander Dobolyi, Georg Szoboszlai, Paul Roth, Josef Wantza.

Abwesend:

Augustin Papp, aus Krankheitsrücksichten.

Se. Excellenz der Präsident, durch eine Deputation, unter Führung Sr. Exc. des Bischofs Haynald, bestehend aus den Conferenz-Mitgliedern Wolfgang Wéér,

Josef Trausch und Johann Bran de Lemény, eingeladen, wurde bei seinem Eintritt in die Versammlung mit freudigen Eljens, als dem Ausdruck des allgemeinen Vertrauens begrüßt, und eröffnete die Berathung mit folgender Rede:

Hochansehnliche Versammlung !
Geehrte Patrioten !

Se. Majestät geruhen mittelst Allerhöchsten Handschreibens vom 20. Oktober v. J. den erhabenen Willen zu äußern, es solle Siebenbürgens Autonomie wiederhergestellt und zu diesem Zwecke ein Landtag einberufen werden. Zur Erreichung dieses Zieles geruhen Allerhöchstdieselben weiter anzuordnen, daß eine Commission aus Mitgliedern der verschiedenen Nationen, Confessionen und Stände zusammengesetzt werde, deren Aufgabe es sei, einen Plan darüber auszuarbeiten, in welcher Art jene Volksklassen, die bisher an der Landesvertretung nicht theilgenommen haben, mit dem Rechte dieser Vertretung betheiligt werden können. Ferner geruhen Sr. Majestät mittelst an mich gerichteten königlichen Handschreibens ddo. 21. Dez. v. J. diese Absicht zu erneuern, später die Conferenz-Mitglieder zu ernennen – die Zeit und den Ort der Conferenz in dieser k. Freistadt auf Heute zu bestimmen und meine unbedeutende Persönlichkeit mit der Leitung der Berathschlagung zu betrauen.

Ich gehorche bereitwillig diesem h. Vertrauen und Befehl und begrüße mit Freuden alle Mitglieder dieser Conferenz als ausgezeichnete Männer der verschiedenen Nationalitäten des Vaterlandes.

Im Hinblick auf die erwähnten zwei Allerhöchsten Handschreiben kann der Gegenstand unserer Berathung kein anderer sein, als eben die Frage, wie es möglich wäre, an der durch uralte Gesetze organisirten Landesvertretung auch die erst in neuerer Zeit mit brüderlichen Rechten bekleideten Volksklassen unserer Mitbürger zu betheiligen.

Doch sei es mir gestattet, diesbezüglich zwei Bemerkungen zu machen:

1) Daß der zu erfließende Allerhöchste Beschluß nur die provisorische Organisirung des ersten Landtages betreffen kann,

2) daß diese Berathung nur vorschlagend und nicht entscheidend sich formuliren kann, daher jedes Mitglied seine Meinung zu Protokoll zu geben das Recht hat, welche sodann Sr. Majestät zur Allerhöchsten Schlußfassung vorgelegt werden wird.

Indem ich nun diese Sitzung als eröffnet erkläre, hege ich den sehnlichen Wunsch, daß die verschiedenen Meinungen sich in einem Entschluß concentriren mögen, wornach der Berathung, dem Verhalten und der öffentlichen Meinung jene glückliche Richtung gegeben werde, daß in unserem schwergeprüften Vaterlande Friede und Ordnung, Hand in Hand mit dem Vertrauen vollständig zurückkehre und festen Fuß fasse und auf die Weise diese königliche Freistadt, an deren Namen sich die Erinnerung so vieler glorreicher Begebenheiten reiht, auch durch eine

nicht minder wichtige Begebenheit der neuern Zeit sich noch merkwürdiger gestalte.

2. Auf Antrag Sr. Excellenz des Herrn Präsidenten wurden mit der Führung des Protokolls Johann Gál und mit der Prüfung Karl Zeyk, Wilhelm Baron Conradsheim, Johann Aldulean und Paul Roth betraut.

3. Se. Excellenz Ludwig Haynald stellt bezüglich des durch Se. Majestät festgestellten Gegenstandes der Conferenz einen Antrag und schließt denselben schriftlich bei.

4. Diesem Antrag tritt Graf Dominik Teleki bei.

5. Erzbischof Alexander Sterka Sultz, Excellenz, gibt einen Gegenantrag ab und übergibt ihn schriftlich.

6. P. Stefan Horvath schließt sich dem Antrage des Bischofs Haynald bei.

7. Conrad Schmidt stellt einen dritten Antrag und reicht ihn ein.

8. Johann Gál stimmt mit Bischof Haynald.

9. Carl Zeyk stimmt eben mit demselben.

10. Nachdem die Zeit vorgerückt ist, so wird die Sitzung auf den morgigen Tag 10 Uhr Vormittags verlegt, und die heutige geschlossen.

12. Februar 1861,
unter dem vorigen Präsidium

Gegenwärtige :

Die obigen Conferenz-Mitglieder mit Ausnahme des Augustin Pap und Demeter Moldovan, die Krankheitshalber nicht erschienen sind.

11. Bischof Schaguna tritt dem Antrag des Erzbischofs Sterka Sultz bei.

12. Wolfgang Wээр stimmt mit dem Bischof Haynald.

13. Graf Emerich Mikó, Gouverneur, erklärt sich für die, sowohl über die Wahlen als auch über die Union lautenden Gesetze des Jahres 1848 und stimmt mit Bischof Haynald.

14. Adeodat Jacob stimmt mit Bischof Haynald.

15. Simon Schreiber stimmt mit Conrad Schmidt. mit geringer Modification und gibt seine Rede ein.

16. Stefan Ugron stimmt mit Haynald.

17. Baron Carl Apor stimmt mit Haynald.

18. Alexius Simon stimmt mit Haynald.

19. Conrad Schmidt beantwortet die Rede des Wolfgang Wээр und macht noch einige Bemerkungen.

Nach diesem stimmt Baron Wilhelm Conradsheim mit der ausdrücklichen Bedingung mit Bischof Haynald überein, daß neben der ungarischen Nationalität, insbesondere der sächsischen Nationalität im Wege gesetzlicher Garantie ihre legislative und administrative Autonomie gewahrt werde.

20. Moses Berdé stimmt mit Bischof Haynald.
21. Daniel Stebriger stimmt mit Bischof Haynald.
22. Josef Nagy stimmt mit Bischof Haynald.
23. Baron Stefan Kemény stimmt mit Bischof Haynald.
24. Graf Paul Kálnoki stimmt mit Bischof Haynald.
25. Alexius Nagy stimmt mit Bischof Haynald.
26. Georg Szoboszloy erklärt sich mit Bischof Haynald.
27. Paul Roth erklärt sich mit Bischof Haynald.
28. Sigmond Szentkirály erklärt sich mit Bischof Haynald.
29. Johann Aldulean erklärt die Unzuständigkeit der Conferenz hinsichtlich der 1848er Gesetze; bezeichnet als durch Se. Majestät vorgesteckte Aufgabe ein Wahlgesetz zu proponiren und behält sich vor, selbst eine Proposition zu machen, bezüglich des Programms des Conrad Schmidt, stimmt derselbe mit Wolfgang Weér überein.

30. Johann Bran de Lemény schließt sich an den Antrag Sr. Excellenz Sterka Sultz. Sr. Excellenz der Präsident bemerkt bezüglich des Antrages des vorerwähnten Herrn, wornach dessen Meinung von der Sr. Excellenz des Sterka Sultz insofern abweicht, daß Se. Excellenz die numerische Zahl der einzelnen Deputirten für die Städte und Grenzregimenter nicht bestimmt, während nun der Vorredner einige Modificationen auch dießbezüglich in seinem Antrag eingeschaltet hat.

Auf welche Präsidialbemerkung sowohl Sr. Excellenz der Erzbischof, als auch Johann Bran sich dahin erklären, daß die erzbischöfliche Meinung über das Wahlrecht und die des Vorredners auch über die Zahl der Wahlen sich ausgesprochen, daher was im ersteren gefehlt, im letzteren ergänzt worden ist.
31. Josef Trausch tritt dem Antrage des Conrad Schmidt bei, erklärt die 1848-er Gesetze bezüglich der Union für rechtsgiltig, spricht aber dem Wahlgesetze die Rechtskraft ab.
32. Franz Foszto stimmt mit Bischof Haynald.
33. Paul Dunka tritt den Ansichten des Erzbischofs Sterka Sultz und des Bischofs Schaguna bei.
34. Graf Franz Béldi schließt sich an den Antrag des Bischof Haynald.
35. Augustin Ladai vertheidigt die Rechtskraft der 1848er Gesetze, bittet aber gleichzeitig, daß der hochwichtige Antrag Sr. Excellenz des Erzbischofs Sr. Majestät unterbreitet werde.
36. Alexander Doboly stimmt mit Ludwig Haynald. In Folge dessen Rede bemerkt Sterka Sultz, daß der Rückblick auf die Geschichte im Interesse seiner Nation geschah, daß ihn hauptsächlich hierin jener Grundsatz geleitet, zu beweisen, daß seine Nation mit der ungarischen immer in Verwandschaft gelebt und einstens auch dieselben Rechte besessen hat, und daß dies Verhältniß nur durch trübe Religions-Uebelstände jener Zeit allein gestört worden ist, und daß er nur zur Ueberzeugung dessen alles dies vorgebracht hat, daß die Rumänen auch noch

heutigen Tages die Verwandschaft zu der ungarischen Nation aufrecht halten wollen,- belagend die Rücknahme seines Antrages wegen der gemeinsamen Freundschaft und des Vertrauens bemerkt er, daß er jeden versichern kann, wornach er in dieser Freundschaft und Brüderlichkeit gealtert sei und darin auch sterben wolle. Er ist überzeugt, daß nur eine übereinstimmende Meinung das Wohl des Vaterlandes herbeiführen kann, und erklärt, daß sein Antrag die Reaction nicht hervorgerufen hat, und daß er die Reaction von jedweder Seite abweisen würde.

Man möge die durch ihn geschene Erklärung des Nationalwillens als sicherstes Zeugniß dessen annehmen, wornach der Rumäne dem Ungarn vertraut, und der Rumäne die Versöhnung mit den Ungarn aus tiefsten Herzen wünscht.- Die zwei geistlichen Oberhäupter werden behufs dieses Zweckes nichts unterlassen, daß insbesondere die ewige Brüderlichkeit ins Leben trete. Er hat behufs dieses Zweckes die Befürchtungen seiner Nation vorgebracht, und bittet die übrigen berechtigten Nationalitäten jene zu berücksichtigen. Es möge zur Beseitigung dieser Besorgnisse auf einem Landtag ausgesprochen werden, daß alle jene in den Approbaten und Compilaten Platz habenden gesetzlichen Bestimmungen, welche zur Untergrabung und Verspottung der rumänischen Nation und deren Freiheit gebracht wurden, annullirt werden, und daß alle jene Rechte, welche den übrigen Nationalitäten Siebenbürgens zu Gute kommen, auch auf die rumänische Nation ausgedehnt werden sollen.

Bischof Schaguna beantwortet ebenfalls die Rede des Alexander Dobolyi.

37. Andreas Thalmann erklärt, daß die Nationalitäten befragt werden sollen, ob sie einen separaten siebenb. Landtag wünschen oder nicht,- erklärt sich für den Antrag Schmidt, mit der Modifikation des Simon Schreiber und Josef Trausch.

38. Wilhelm Löw stimmt mit Conrad Schmidt.

39. Daniel Kováts,

40. Josef Wantza und

41. Friedrich Biedersfeld erklären sich für den Antrag des Bischofs Haynald.

42. Bischof Haynald legt hinsichtlich jener Behauptung des Erzbischofs Sterka Sultz, wornach die Unterdrückung der der orientalischen Kirche angehörenden rumänischen Nation den Päpsten zuzuschreiben wäre, eine bedingte Verwahrung ein, worauf Erzbischof Sterka Sultz sich dahin erklärt, daß durch die Registrirung der päpstlichen Fehler er nicht die ihnen gebührende Ehrfurcht verletzen, sondern nur beweisen wollte, daß die Unterdrückung der rumänischen Nation nicht den Ungarn, sondern den Religionsfehden jener Zeit zuzuschreiben sei.

43. Se. Excellenz der Präsident trägt vor, daß nachdem die gegenwärtigen Conferenz-Mitglieder sich sämtlich geäußert haben, drei Meinungen entwickelt sind: die des Bischofs Haynald, für Aufrechterhaltung des 1848er Wahlgesetzes, welches er für rechtgiltig hält, und sich daher nicht berechtigt glaubt, neue

Propositionen zu machen.- Die zweite Meinung war die des Erzbischofs Alexander Sterka Sulutz, nach welcher in Siebenbürgen bezüglich des Wahlgesetzes ein Landtag zusammen zu rufen wäre, die Art und Weise dieses Wahlgesetzes hat er schriftlich eingereicht.

Und die dritte des Conrad Schmidt, die ebenfalls schriftlich eingereicht ist, und es verspricht Se. Excellenz diese divergirenden Meinungen Sr. Majestät vorzulegen. Hierauf erklärt Se. Excellenz die Conferenz für geschlossen, und die Mitglieder derselben sprechen Sr. Excellenz ihren Dank aus, für dessen constitutionelle und patriotische Bestrebungen.

Karlsburg, den 12. Februar 1861.

Die Karlsburger Konferenz am 11. und 12. Februar 1861. Protokoll und Reden.
Hermannstadt, 1861, p. 1-8.

302

[Alba Iulia, 11 februarie 1861]

Esclentissime Domine Președinte al Cancelariei aulice transilvanice,
și mărită Conferenția regnicolară !

Voi avea iertațiune, dacă trăind nu numai cu dreptul naturei, dară și cu dreptul prin înaltele diplome și manuscrise din 20 Octombrie 1860 tuturor naționalităților dat, voi să grăiesc în limba mea maternă și națională română, pentruca în această sugând-o cu laptele maicei mele, cugetele mele și lucrurile mai bune le pot descoperi și exprima.

Mă rog, dară, cu umilință să fiu bine ascultat și bine înțeles, toate cuvintele mele se se dee numai în acel sens și se le dee numai acea putere în care le voi zice eu, și înțelesul care-l voi da eu, iar nu în alt înțeles.

Și, de cumva, cineva pre mine și cuvintele mele nu le va precepe bine și nu ar putea cuprinde înțelesul lor, aiba bunătate a mă poști să i le desvălesc, și declariez că sunt gata în cât voi putea și voi ști și limba surorilor colocuitoarelor națiuni, – cu a căror reprezentanți în această mărită conferență am și eu onore din partea națiunii mele a șede, – în limba fiește căreia a i le dechiara.

Patru sute de ani trecură, de când națiunei noastre i se curmă norocirea aceea, că și ea ca națiune se șiadă cu celelalte colocuitoare națiuni în adunări și la consultațiuni regnicolare; ci Domnezeu și singura provedinția lui, care preveghează și cârmuiește soarta tuturor națiunilor și a priveghiat și cârmuit prin atâtea pericole și fatalități și soarta națiunei noastre, aduse și acest temp dorit de astăzi; după 400 sute de ani, se află fericită și națiunea noastră dinpreună cu reprezentanții suorelor

și conlocuitoarelor națiuni mai întâi în această conferință regnicolară a fi reprezentată prin filii săi cei de încredere.

Poate că, fiind lucrul acesta un lucru nou, nemai obișnuit, plin de așteptare, și dominând neîncredere și o înstrăinare oarecare până acum între conlocuitoarele națiuni, stăm aici toți de toate părțile cu mare sfială și cu frică fățiș, ne știind de hrănim ceva împrumutate simpatii sau antipatii? de avem sau ba așa multe, așa grele împrumutate postulate sau negațiuni unii la alții, cât fără pericolul libertății vreunei națiuni să nu se poată împlini? Și de va fi îmbucurător sau ba rezultatul consultațiilor și al conferințelor noastre ?

Și acestea cugete înspăimântătoare pre nece una parte nu ar putea să o neodihnească mai tare și să-i insufle una grijă mai mare, ca togma nouă românilor, carii ca oameni noi, pășind pre terenul acesta nemai umblat, și colaborându-ne la certamen pentru drepturi politice și civile în arena cea neobișnuită pecioarelor noastre cu 24 maghiari, toți cu naștere strălucită și în tactica, arta și în armele parlamentarismului – cari până acum în toată viața lor cu onoare și admirațiune le-au purtat – de totului bene exercitați, avem a decerta una luptă cu poteri neasemenea cutezătoare și dubie. –

Însă după ce noi toți – carii ne-am adunat aici, filii tuturor naționalităților charei noastre Patrie nu la ceartă, nu la lupte înverșunătoare, ci mai insuflați de spiritul pazei, al iubirei frățești cu acela sant și bun cuget ne-am adunat, ca în această mărită conferință să punem fundament la una înfrățire și amicitie eternă între toate conlocuitoarele națiuni.

Și după ce postulatele națiunei noastre sunt așa de cuviințioase și drepte, cât nece un iubitor de adever nu i le poate denega – fără călcarea justiției în pecioare, - și după ce mie nu-mi este necunoscut nobilul semț al măritei națiuni magiare, care știe iubi cu căldură și prețui nu numai libertatea și naționalitatea sa proprie, dar și a altora națiuni conlocuitoare, nu mai pot purta nece o temere în anima mea, nece atunci, când nu 24, dar și întreaga mărinimoasa națiune magiară ar sta cu noi 8 români aici fățiș.

Multe sunt Escelenților și Măriților Domni și Frați diferențele și împrumutatele noastre postulate, și doară e mai mult netemeinică frica unuia de altul, de care numai așa ne vom libera, dacă acelea ce avem a pofti unul dela altul le vom descoperi unul altuia chiar fără sfială, fără retragere, cu anima deschisă și sinceritate limpede, că aceasta va fi nu numai terenul cel mai învederat al împrumutatei noastre încrederi și apropieri a unei națiuni către alta, dar și calea cea mai bună, pre care ne putem înțelege frățește unul cu altul și încheia cu multă sete dorita între noi frățietate, și vecinica amicitie.

Iată, dară, eu fac începutu și ținându-mă de acest prea folositor principiu și normă a vieții practice, împreună cu toți aceia, cari avem onoare aici în această mărită conferință regnicolară a ședei, și a fi chemați din partea națiunei noastre române, nu tănuim de către frații noștri magiari nemica, ci cu una anima deschisă și sinceră, cu toată încrederea frățiască vă descoperim, că nu poftim dela voi prea

stimatelor sororilor și colocuitoarelor națiuni și anumit dela nobila națiune magiară alta aici în această conferință regnicolară (unde prin un proiect de una lege elctorală se va pune căpătâniul și fundamentul la toate drepturile civile și politice ale tuturor naționalităților), decât că, ce au făcut străbunii noștri la Esculeu magiarilor să facă și nobila națiune magiară acum și în dietele venitoare ale țării, națiunei noastre române, și frățiască acea dreaptă, care străbunii noștri o au dat-o lui Tuhutum și magiarilor lui, de bună voie primind în societatea Patriei sale și în egalitatea tuturor drepturilor sale civile și politice, să ne o întindă și frații noștri magiari nouă acum; să ne recunoască de bună volia sa pe națiunea noastră de națiune legiuită, precum este și cea magiară, să ne respecte dreptul limbei ca și pe al lor și să nu se retragă a ne da toate egalele drepturi politice și civile în acea dreaptă proporțiune, în care poartă națiunea română și greutățile publice ale patriei și în care concură și ea cu bunurile, sângele și viața ei întru apărarea comunei noastre patrie, cari drepturi egale până cam pre la începutul veacului al 15-lea a vut comune cu nobila națiune magiară, de care nu prin vina și prin crimă sa, ci numai prin un fanatism și persecuțiune religionaria, după acel temp, pre rând s-a jefuit și s-a despoiat.

Cred și știu, că mulți vor trage la mare îndoială aserțiunea aceasta a mea, că doară ar fi fără fundament și lipsită de tot adevărul și documentele istorice, și vor zice în ascunsul animelor sale, doară și mie apriat în față: că națiunea română în Transilvania după așezarea magiarilor aici n-a figurat neceodată ca națiune cu drepturi egale politice și civile comune cu națiunea magiară, ci că supusă de magiari cu arme a esistat în Transilvania numai ca o „misera plebs ad perpetuam servitutem condemnata.” Cum dară pot eu zice: că națiunea română numai ca de vreo 400 de ani și-ar fi pierdut drepturile sale cele istorice, politice și civile, care nu le-a avut nece unadată ?!

Iertați-mi mărișilor și bunilor Domni ca nu numai în interesul adevărului istoric, dară și al adevăratei frăținătăți (care națiunea română cu națiunea magiară dorește a încheia, și a cărui fundament încă aici în mărită această conferință ar debui să se pună) să împrăștiu și să lămuresc această rătăcită opiniune și convincțiune – care doară unii ar avea – prin documente istorice ne-nfrânte, scoase tocma din isvoarele istoricilor națiunei magiare, după cari cu tot dreptul putem zice: - că

Magiarii n-au supus Ardealul și pre națiunea română cu puterea armelor, ci din contră națiunea română după ce a văzut moartea domnului său Gelu (sau Iulius) sau magiarește (Gyula) numai din buna volia sa frățiască dreaptă și-au ales lor și de domn (după cum până mai târziu au avut și magiarii obiceiul și dreptul de a-și alege regele său) pre magiarul duce Tuhutum tatăl lui Horca și această alegere o au întărit în locul ce se zice acum Esculeu cu jurământ, și Tuhutum și magiarii lui fiind așa prin români asigurați, din ziua aceea Transilvania o au stăpânit-o cu pace și cu norocire că așa zice Anonimus Belae Regis Notarius „Tunc habitatores terrae, videntes mortem Domini sui, sua propria voluntate dexteram dantes, Dominum sibi

elegerunt Tuhutum, patrem Horca, et in loco illo, qui dicitur Esculeu, fidem cum iuramento firmaverunt et a die illo locus ille nuncupatus est Esculeu, eo quod ibi iuraverunt. – Tuhutum vero a die illo, terram illam obtinuit pacifice et feliciter”¹.

La citatele cuvinte ale anonimului notariu, cele mai depreurmă „Tuhutum vero a die illo terram illam obtinuit pacifice et feliciter” (care în istoria sa scriind întâmplările între Tuhutum și națiunea română, fără nece o îndooială, mai mult a favorit cauzei și gloriei belice a magiarilor decât celei a românilor). Mărită Conferință! bene să luam amente, că acestea au un înțeles de foarte mare ponderositate pentru adevărul istoric al națiunei române și al aserțiunei mele și au acela inegabile înțeles, că deși Tuhutum cu magiarii săi (călcând drepturile gentelor, venind fără de veste și fără de a avea cauză dreaptă și de a anunța mai înainte bătaie principelui român Gelu la râul Almaș, mai mult au împrăștiat decât au devins și înfrânt pre români, și au omorât în fugă pre Gelu; totuși românii dacă prin darea dreptei și prin pace de bună volia nu ar fi voit a-și alege și a-și primi lor de domn pre Tuhutum și pre magiarii lui în societatea Patriei și a beneficiurilor ei, nu le-ar fi lipsit necedecât puterea de a resista și a respinge cu puterea armelor sale pre Tuhutum și pre ostașii lui, așa cât acela neceodată nu ar fi putut supune Transilvania și a domni preste români cu pace și cu norocire.

Așisderea, partea cea frumoasă și grasă, care era între Mureș și Tisa și se țermurea de cătră nord și răsărit cu Someșul și cu Mureșul, care despărțea atunci regatul acela de către Ardeal, și a cărui domnitor pre timpul venirii Magiarilor în Pannonia Menumorut (latinește Minor Marius) a lui capitală era la Bihor lângă Oradea Mare, magiarii nu au luat-o cu puterea armelor sale, ca după două bătălii crunte nece nu au putut-o, ci iară au căpătat-o magiarii prin dragostea și amicitia românilor cu egalitatea tuturor drepturilor politice civile de comun prin români și magiari folosinde, și au stabilit-o prin legătura afinității și frățietății cei strânse, care pomenitul domnitor român Menumorut a voit a o face cu vestitul duce magiar Arpad. Pentru că Domnitorul român Menumorut având de moștean împărăției sale numai o fată pe aceasta a dat-o de muiere fiului lui Arpad, lui Zultus sau Zoltan, cui ca genere, Menumorut după moartea sa i-a testat în tip de zestre fetei sale și împărăția sa².

Iară despre națiunea săsească, că ea s-a adus în Transilvania și așezat de regii Ungariei pre pământul românilor, celor ce întru apărarea patriei de incursele vecinilor gente erau tare decimați și răriți, cu acea condițiune: „Ut a terra varus usque Boralt cum terra Daraus constituant cum ipsis Valachis et Bisenis usum capiant ex silvis et aquis terrarum illarum Valachorum et Bisenorum”. Ce poate arăta mai chiar decât diploma lui Andrei regele Ungariei din anul 1224, că sașii în Ardeal nu pot avea alte drepturi istorice și cu alte privilegiuri, decât cari le au și românii ?

Românii din timpul acela s-au împărțășit din gloria sau nefericirea armelor în bătălii asupra inamicilor patriei și ai invasiunii barbarilor cu frații și soții săi magiari totdeauna frățiește întru apărarea patriei.

Și vă întreb eu pre voi stimaților frați magiari, spuneți-mi - punând mâna dreaptă pre inima voastră cea nobilă- ce bătălie glorioasă ați dobândi voi vreodată care să nu o fi reportat regii Ungariei sau principii Transilvaniei cu însoțiteile cu voi arme și ale românilor, și încă în proporțiunea copiosului lor număr ?!

Din care nenorocire și pieire, ce au ajuns cândva pre dulcea și iubita noastră patrie, n-au luat partea cea mai mare după proporțiunea numărului și a poterilor ei națiunea noastră română ?!

Care câmp de bătălie poate nobila națiune magiară arăta din istoria patriei, unde sângele românului să nu fi curs ca apa dimpreună cu al magiarului, și să nu se fi înfrățit și încheat laolaltă și acolo pre acelea câmpuri gelnice ?!

Din timpul acela națiunile acestea două magiara și română având comune toate, atât benele cât și răul, drepturile și beneficiile politice, cât și greutățile patriei, întru atâta s-au fost legat nu numai celea mai fruntașe familii, dar și domnitorii și dinastiile ambelor acestor națiuni - magiara și româna – prin legăturile celea mai tari și mai sante ale sângelui și ale afinității.

Și ca să nu pomenesc de nenumărate casuri de acestea în vechime întâmplare, „voi pomeni numai despre sora memorabilului rege al Ungariei Bela al IV, care a fost măritată după romanul Ioan Asan, împăratul Românilor și al Bulgarilor”, care cu multă glorie domnia la muntele Hemu³.

Muierea regelui Ungariei Ștefan V. și mama lui Ladislau IV. regelui Ungariei Elisabeta a fost fata principelui român Cuteanu⁴.

Nu rămâne, dară, nece una îndoială, că în timpurile acelea, când în modul mai sus spus românii și-au împărtășit cu magiarii patria și toate beneficiile și drepturile sale, ei au avut în patria din națiunea sa aristocrația înaltă puternică și înavuțită, cu pământuri și posesiuni întinse înzestrată, precum a fost tocma și pre timpurile regelui Ungariei Ludovic cel Mare voievodul românesc Dragoș, care întemeia principatului Moldaviei, pe care nece Ludovic, nece alții lui următori regi ai Ungariei nu-l putură surupa mai mult, sau cu puterea armelor de tot a-l supune⁵; și precum au fost voievozii românești ai Făgărașului și alți au avut naționalitatea și limba sa administrativă și ca națiune au avut toate drepturile politice și civile, ca și frații și acum soții săi magiarii.

Unde sunt acum toate acelea ? cum le-au putut românii pierde ? Doară au conjurat cândva asupra patriei ?

Sau s-au răsculat cu arme asupra domnitorilor săi și cu asemenea crime mai mari politice să-și fi meritat despoliarea de toată libertatea și esistența sa politică națională?

Ferească Dumnezeu! Nice una dintru acestea crime nu au făcut nece una dată(precum ne-a lăsat istoria însemnată depre alte colocuitoare națiuni); că în toată istoria și legislațiunea Ungariei și a Transilvaniei nece cea mai mică urmă nu se vede despre astfel de fapte, care dacă s-ar fi întâmplat, cu bună seamă necedecât, nece în istoria, nece în legile Ungariei sau ale Transilvaniei, neînsemnate cu litere mari și negre, nu ar fi lipsit; ci toată nenorocirea, vina și crima națiunei române a

fost numai aceea, că ea tocma în tempurile acelea fatale (când după desbinarea bisericii orientale de cea occidentală, aceasta pre fiii bisericii cei de antâi, ad. orientale, cari locuiau sau în provinciile regilor și principilor catolici, sau în alte, precum ziceau schismatice principate vecine, cu toate mijloacele și puterile se silea a-i deduce la unire și la ascultare de biserica Romei, și când autoritatea pontificilor romani la acela grad și culme de putere ajunsese, cât ei tocma de la Dumnezeu se țineau împoterniciți a putea împărți după plac coroane regești, regaturi și provincie regilor pământeni), cu tot sufletul și trupul și cu toate sacrificiile însuși și cu pierderea libertății naționale și a tuturor drepturilor sale politice și civile se alipia de biserica orientală și de ritul ei.

Știu că mulți și această aserțiune a mea o vor aduce-o la cea mai mare îndoială și o vor socoti fără fundament și lipsită de tot adevărul istoric, și mă vor pune întru cea neplăcută pusețiune, că și preste voia mea să ating o coardă și mie și altora prea dureros sunătoare, și să pomenesc niște fapte pătrate istorice ca acelea a unor înalți bărbați bisericești, cari au șezut pre cel mai înalt scaun apostolicesc, cu care și eu sunt în credință unit, pe care pentru venerațiunea lui și eu de mii de ori mai bucuros le-aș fi acoperit cu o vecinică tăcere decât cândva să le descopăr, dacă cu trecuta gelnica soartă a iubitei mele națiuni nu ar fi și acum în o prea strânsă legătură și dacă fără vătămarea adevărului istoric și fără paguba dreptei cauze și a drepturilor și intereselor politice și civile ale națiunei noastre române (pre care dreptul naturei mă obligă a-l apăra, și cari sunt un obiect prea momentos de discuțiune nu numai pentru drepturile politice și civile ale națiunei mele, dar și pentru fericirea publică a toată chara noastră patrie) le a-și fi putut tăcea.

Cercustarea aceasta grea debue dară să mă escuse înaintea tuturor înțelepților și iubitorilor de adevăr, ca razimat pre date istorice neresturnabile să arăt că:

Papa Gregoriu IX decreta asupra împăratului românilor și bulgarilor Ioan Asan (care cu multă putere domnia la muntele Hemu) bel cruciat numai pentru aceea, că s-a lăsat de unirea bisericii sale cu Roma, care de unchiul său Ioanichie sau Callo-Ioanu împăratul românilor și al bulgarilor mai înainte cu 30 de ani se făcuse, poruncind arhiepiscopilor de Strigoniū și Calocsa și tuturor episcopilor Ungariei să predice asupra pomenitului împărat român și a regatului acestuia bel cruciat – împărțind celea mai bogate indulgenții tuturor aceloră, cari vor lua parte la această agresiune cruciată nedreaptă.

Și neîndestulindu-se cu aceea cu toată puternica și înalta sa autoritate și cu toată virtutea cuvântului, aducându-i amente și de jurământul mai înainte pus, întărită asupra memoratului împărat român și pre regele Ungariei Bela IV. dăruind în numele sântilor apostoli Pertu și Paul nu numai deplinele indulgenții, da și toată țara schismaticului împărat Ioan Asan conferindu-o regelui Ungariei, lui Bela și altor regi catolici cari o vor putea cuprinde⁶.

Așisderea tot pre acest rege al Ungariei Bela iarăși cu toată puterea cuvântului și în puterea jurământului stors dela regele acesta mai înainte se nevoia

a-l convinge, că nu i se cade lui ca rege catolic a suferi în regatul său pre schismatici, și ar face lucru prea plăcut lui Dumnezeu și oamenilor, dacă pre românii schismatici din episcopatul Cumanilor (Moldovenilor) îi va sili cu puterea, ca să primească pre episcopul latin dat și impus lor dela scaunul apostolicesc al Romei⁷

Bene este de a se însemna, că scaunul apostolicesc al Romei pre regele acesta al Ungariei Bela IV. mai înainte de aceea la atâta [i]l adusese, cât înaintea venerabilului părinte Jacobus Prenestinensis legatului scaunului apostolicesc, și înaintea mai multor altora cu jurământ pre s. evangelia a lui Dumnezeu depus se obligă, ca din țările, cari erau iurisdicțiunei lui supuse și cari de aici înainte se vor supune, pre schismatici și alți creștini, cari în țările sale nu ascultă de beserica Romei, cu toată puterea regească [i]i va sili să fie ascultători de beserica Romei⁸.

Papa Clement VI pre regele Ungariei Ludovic cel Mare nu numai tare [i]l laudă și-i aprobează nedreptele invasiuni, cari le întreprindea acest rege asupra vecinilor principii și principate schismatice cari se țineau de beserica orientală (precum este Serbia, Bulgaria, Bosnia și principatele române de la Dunăre) spre sterpirea schismaticilor, dară încă [i]i dăruiește lui Ludovic și erezilor și următorilor lui cu autoritatea apostolică toate provinciile, cetățile, castelele, vilele, fortărețele și orice alte locuri, cari va putea să le ieie de sub mână schismaticilor și de sub puterea necredincioșilor acelora și le va putea supune potestății sale⁹.

După aceste demandări pontificale n-au lipsit neceodată regii Ungariei (neluând afară nece chiar pre românul Ioan Hunyadi gubernatorele Ungariei, nece pre fiul acestuia Matia, regele Ungariei), ca cei mai fideli clienți ai scaunului apostolicesc și cei mai zeloși protectori și promotori ai catolicismului cu toată scumpetea a se acomoda¹⁰.

Iară la deplinita subjugare a națiunei noastre românești și la jăfuirea ei de toate drepturile nu numai civile și politice, dar și omenești, și la degradarea românului la stat de dobitoc și la lucru de vânzare, precum și la totala proscricțiune a națiunei și a besericei românești au pus coroana fanatismului cel nendurat al reformațiunei, despre care celea mai adeverate. dară deodată și celea mai triste documente (cari în istoria omenimei și a legislațiunei antice transilvane pururea vor rămâne ca o pată neagră nespălată și grețoasă) ne-au lăsat nouă legie patriei¹¹.

Deci au urmat aceia, de aristocrația cea înaltă română, ca să nu-și piardă în persecuțiunea cea religioasă cu drepturile politice și civile și bunurile sale, a fost silită a trece cu totul la religiunea catolică sau reformată și prin aceasta a se uni și contopi în națiunea magiară. Deci a urmat răul și nefericirea cea mai mare a națiunei române, că acum părăsită fiind de puternica și înalta sa aristocrație și aceasta făcându-se prozelita religiunei și națiunei magiare, totudeodată s-a făcut și cel mai mare inamic românilor.- Mi-aduc aminte că istoricul Wolfgangus Bethlen,

Liviu magiarilor, se jeluiește tare asupra unui magiar renegat și turcit de pre timpurile acelea, când o parte mare a Ungariei o dominau Turcii, zicând: că nece tătarii, nece turcii cei adeverați atâta necaz și stricăciune n-au făcut națiunei magiare, ca tocma magiarul acesta renegat și proselit turcesc.

Ce a fost magiarul acesta renegat și turcit națiunei magiare, tocma aceea a fost și pentru nefericita noastră națiune română aristocrația română proselită și magiarisată; și așa părăsită fiind națiunea noastră română și neavând pre neme în dietele țării de apărător drepturilor sale, ci numai dușmani fanatici asupritori și conjurați în contra sa firește debui să vină jefuită de toate drepturile sale celea civile și politice și să ajungă roaba și serbitoarea tuturor colocuitoarelor sale națiuni.

Deaci înainte jăfuirea și subjugarea românilor n-au mai avut țarmuri și margini, ci persoanele românilor și toate averile și proprietatea lor se socotea de res nullius, pre care regii le dăruiau cui vreau, și nobilimea le putea libere trage sub iobăgie și a dispune după plac cu proprietatea lor¹².

Capii românilor cei politici¹³ și cei bisericești¹⁴ erau cu temnița și cu băți tirane numai pentru aceea maltratați, că urmau beserecei orientale. Iară regii Ungariei (tocma nece pre dreptul și românul rege Matia luându-l afară) ținuturile celea libere și persoanele românilor celea care apărau fortărețele de pre marginile țării și erau slobode, după plac le vindea pre bani la națiunea săsească și le dăruia la alți aristocrați și nobili magiari¹⁵.

Tot din această cauză s-a format și unirea celor trei națiuni ale Transilvaniei de la 2 februarie 1438, asupra bieților noștri țărani, legat pentru că aceștia asuprindu-se cu nedreptul de episcopul latin Lorand Lépes, - care se-nțelese cu nobilimea spre asuprirea țărănilor - numai cu armele în mână puteau să se apere în contra jăfuirilor episcopului și ale nobilimii.

Escelenților și măriților Domni ! Cu toate frățiasca încredere și iubire mă rog să aveți către mene acea bunătate, ca să nu socotiți, că doară eu atunci când am adus înainte istoricește toate acestea, singur numai spre cunoștința avutelor și prin fatalitatea timpurilor pierdutele drepturi istorice ale națiunei noastre române - aş voi a face nobilimii națiunei magiare sau celorlalte colocuitoare națiuni ceva imputări.

Necedecât, mărita adunare, că sum până în adâncul animei convins că generațiunile acestea ale tuturor colocuitoarelor națiuni la toate acelea ce în timpurile mai de înainte s-au întâmplat tocma așa sunt de nevinovate precum sunt și eu, și cu toată adevărata frățiasca încredere vă asecurez, că națiunea noastră română cele întâmplate voiește a le da vecinicei uitări și a încheia pre baza egalelor drepturi cu toate sororile sale națiuni colocuitoare și mai cu seamă cu nobila națiune magiară una viață politică nouă și una eternă amicitie și frățietate.

Acestea permitând, acum mă voi întoarce la meritul desbaterilor și al întrebărilor și în merit voi să răspund celor doi prea vrednici cuvântători înaintea

mea, adică Escelenției Sale Domnului episcop al Transilvaniei Ludovic Hainald și Illustrității S'ale mult stimatului comite Dominic Teleki.

Însă până aş face acesta, cu umilință rog pe Escelența Sa Cancelariul L. barone Francisc Kemény să binevoiască a dispune, ca să se cetească mai întâi aici public preainaltul manuscris împăratească din 20 Octombrie 1860 către primariul ministru grafului Rechberg dat în privinția Ardealului, ca să știm pre ce fundament ne-am adunat la această conferință și care i-ar fi agendele prescrise de Maiestatea Sa.

După ce cu umilință mulțumesc Escelenției Sale Cancelariului, că a binevoit a-mi împlini pofta și a ceti acest prea înalt manuscris din 20. Octombrie 1860, acum mă voi slobozi dară la meritul discușiunii.

Escelenția Sa Hainald și Illustritatea Sa mult stimțul comite Dominic Teleki în prea mărețele sale cuvântări înfrumusețate cu toate florile și arta retorică – după cum le-am înțeles eu – se silesc din toate puterile a ne persuadea, că noi în această conferință regnicolară n-am avea de a face alta, decât punând de una parte acest preainalt manuscris împăratească să primim toate legile și cele electorale din 1848 ale Ardealului și ale Ungariei în unirea acestor două țări, cari, - cum se văd a crede mai sus venerației oratori ar fi pre lege unite și această unire ar fi trecut și în deplinire, drept care să alergăm de aici oblu la dieta prosima a Ungariei, neavând lipsă de vreo dietă ținândă în Ardeal.

Însă eu întreb: au nu ne-am adunat noi aici pre temeiul mai sus veneratului manuscris împăratească din 20. Octombrie ? Și de e fără îndoială așa, au nu tocma prin aceea, că pre temeiul zisului manuscris împăratească ținem acum această conferință, în faptă am și primit acest manuscris împăratească ?

Și după ce prin înalta dispozițiune, cari este cu apriate cuvinte în veneratul manuscris cuprinsă și dechiarată, conferinței acesteia, de Maiestatea Sa apostolicescul rege al Ungariei și marele principe al Transilvaniei, nu-i este lăsat și dat de agend nece primirea legilor electorale, nece unirea Ardealului cu Ungaria din 1848, ci categoric acea datorie i se demandă, ca să facă un proiect de una nouă lege electorală și pe acela să-l subștearnă Maiestății Sale, au nu apriat recunoaște însăși Maiestatea Sa autonomia Transilvaniei ? Și în declarațiunea ceea din veneratul manuscris: „Că în constituțiunea și legile cele mai de înainte ale Ardealului sunt de a se face schimbări afund tăietoare” au nu ignorează cu totul, ba dechiarează și legile electorale și unirea Transilvaniei cu Ungaria din 1848 de nevalide și nule ?

Au nu tocma în urma acestei dispozițiuni a preainaltului acestuia manuscris ni s-a denumit și cancelar și guvernatore provisoriu, cari organele cancelariei aulice trensilvane chiamându-le, aceeași cancelarie au și oraganisat-o și pus în lucrare ?

Acestea toate, Mărită Conferință, sunt fapte pătrate, cari dovedesc, că și noi manuscrisul împăratească din 20 Octombrie l-am primit și în faptă și noi valoarea legilor din 1848 și a uniunei Transilvaniei cu Ungaria de nulă o am declarat.

Că Maiestatea Sa atunci, când în față nu numai a toată monarhia sa, dar și în față a întregii Europe sub sacramentul verbului regesc a slobozit și publicat

veneratul manuscris din 20. Octombrie, singur numai autonomia Transilvaniei, iară nu și uniunea ei cu Ungaria a socotit-o și luat-o de validă și legală; că altumentrenea și espeduirea acestui manuscris și publicarea lui, și dispusețiunile lui, și conferințele noastre în care ne aflăm acum, și denumirea provisorului Cancelar și Gubernator al Transilvaniei, și organizarea cancelariei nu s-ar putea socoti alta decât un joc înșelător de ochi și de gândurile popoarelor, ceea ce neminea va putea zice fiind cu minte.

Deci, dară, națiunea noastră română cu mene dimpreună răzimându-se cu toate puterile și lipindu-se cu toată anima de diploma și manuscrisul împărătesc din 20. Octombrie, de cuvintele regești și dispozițiunile în trânsele făcute, sărbătorește – declarează că nece uniunea Transilvaniei cu Ungaria dusă în deplinire prin terorism și în contra protestațiunei noastre a națiunei române și întărită printr-un rege prea bun și îndurat, însă terorizat și de revoluțiune din tronul său alungat, nece legile din anul 1848, necedecât nu le poate primi; cauzele pentru cari nu le primește și opiniunea sa pentru un proiect de una lege nouă electorală se vor înțelege mai pre larg din extractul protocolar al conferințelor sale românești ținute în Sibiu la 1/13 ianuarie 1861 care aici public [î]l vom și ceti¹⁶ și mă voi ruga, ca alăturat la cuvântarea mea în scris dândă împreună cu aceea să se iee la protocolul conferințelor regnicolare.

Eu pre lângă cauzele în mai sus atinsul extract protocolar specificat mai adaug și acea dechiarățiune a mea, că și din acela motiv nu pot primi legea electorală din 1848 a Transilvaniei, căci aceea, când în § 4 litera a) pre basa articolului al 12-lea din 1791, da după capet sau capitatim tuturor nobililor fără nece un cens sau altă rețricțiune dreptul de alegere încă și acelora cari mai nainte n-au avut usul drept al aceluiași; iară sub litera c) din același paragraf, dela locuitorii comunităților, cari n-au senat organizat, poștește un cens greu de o contribuțiune anuală, afară de tacsă capului, de 8 floreni m.c. – prin care cea mai mare parte a locuitorilor Ardealului și anumit poporul român s-ar eschide dela dreptul alegerii, - legea aceasta, zic, din acest motiv trebuie să o numesc a fi într-o măsură foarte tare nedreaptă și interesată.

Mărită adunare ! Eu nu una dată am auzit lăudându-se nobilimea cu un liberalism mare fățiș cu poporul cel de curând emancipat, și zicând: noi am rădicat poporul la noi sau la starea noastră (magunkhoz emeltük a népet) și ne-am împărtășit cu el toate libertățile și drepturile noastre.

Spun drept, că poporul român ține aceste cuvinte lăudăroase de frase și vorbe frumoase, dară goale și fără efect, și de nește flori de pomi, cari cad fără a lega și a aduce vreun fruct; eu dară aş pofti, ca nobilimea în fața lumii și în faptă să arate, că românii n-au fundament la îndoiala sa, și lauda nobilimii nu e deșartă, și spre aceasta le arăt o cale foarte ușoară și bene așternută; adecă articolul al 12-lea din 1791 și dreptul la alegere și de a fi ales, care această lege [î]l dă capitatim și fără nece o restricțiune tuturor nobililor, benevoiască nobilimea a-l estende și preste poporul român și de altă naționalitate, și atunci națiunei române nu-i mai

trebuie nece una altă lege electorală și ea va rămâne de minciună, și deplăn convinsă, că lauda nobilimei: „că a rădicat poporul la sine și a împărțit cu el toate libertățile și drepturile sale” nu sunt frase goale și flori, cari cad fără a lega și fără a face fructe; - iară până atunci nu numai lauda aceasta a nobilimei rămâne numai una frasă goală, dar și dreptul pronunțat cu atâta emfasă în articolul al 7-lea al dietei Ungariei, și în art. I. al dietei Transilvaniei din 1848 în cuvintele: „Jog egyenlőség a hazának minden lakosaira nézve, nemzet, nyelv, és vallás külömbőség nélkül” (după ce în privința dreptului de alegere al articolului al 2-lea al dietei Transilvaniei din 1848, § 4 lit. a) au creat o castă privilegiată a nobililor, care e după capete și după nece un cens dăruită cu drept de alegere, iară tot în acel paragraf sub c) pre celălalt popor [i]l încarcă cu un cens greu de 8 floreni m.c., și așa partea poporului cea mai mare se eschide dela dreptul de alegere, le va ține poporul numai de una satiră și de una înșelăciune învălită în vorbe frumoase și goale.

Preastimații, mai înainte lăudații doi grăitori mari oratori se silesc să ne mângâie și să ne convingă pre noi românii, că uniunea Ardealului cu Ungaria și pentru aceea ar fi de folos și pentru națiunea noastră română, pentru că prin articolul al 7-lea al dietei Ungariei și prin cel I. al dietei Transilvaniei din anul 1848, se asecurează tuturor fără deschilinire de naționalitate sau confesiune dreptul de reprezentațiune și de alegere și egalitatea tuturor libertăților.

Însă pre națiunea română tocma articolul al 7-lea al dietei Ungariei din 1848 trebuie să o înfricoșeze și să o înstrăineze mai tare de cătră uniunea Transilvaniei cu Ungaria și de cătră legile din 1848; că er tocma în acest articlu cetesc acestea cuvinte înspăimântătoare: „A magyar koronához tartazo Erdélynek Magyarországgal egy kormányzás alattı telyjes jog alapon nemzetegység, és jog azonoság tökéletes jog alapon követelvén”, cari mai luminat decât lumina soarelui arată și dovedesc aceea, că scopul unirei Transilvaniei cu Ungaria n-ar fi altul decât numai unul singur acela, ca să se facă din toate popoarele una unitate de una națiune magiară, care singură ar avea de afigura ca națiune în tot regatul Ungariei, iară celelalte naționalități n-ar avea alt venitor și altă destinațiune prin unirea Transilvaniei cu Ungaria decât să fie un popr slobod, contopit în națiunea magiară, și numai cu aceasta să formeze una dorită unitate; *prin articolul acesta al 7 lea ad. „Magyar nemzeti egység”*.

Pre lângă aceea pentru națiunea română trebuie să fie înstrăinător și §§ 2., 3., și a 5. din pomenitul articlu al 7-lea cari celea trei naționalități ale Transilvaniei mai nainte privilegiate adecă, magiara, secuia și sasa constatându-le și apromițându-le susținerea legilor ardelene lor singur favoritoare, pre națiunea română cu totul o ignorează și, ca când nece n-ar esista, nece cu cel mai mic cuvânt nu o pomenesc.

Mărită Conferință! Eu o spun sincer, chiar fără sfială și cu una animă deschisă, că eu tare prețuiesc fierbintea acea iubire cu care nobila națiune magiară [i]și îmbrățișează, se alipește și-și apără naționalitatea și limba sa așa, cât pre ea

nemenea nece unadată și cu nece una silă o va putea pleca, ca să se lapede de naționalitatea și limba sa și să se contopească sau cu cea germană sau cu cea română. —

Însă tocma cu una așa deschisă anima și apriat o spunem și aceea, că și pieptul națiunii române pentru naționalitatea și limba sa una așa mare și fierbinte dragoste și alipire [i]l însuflețește, cât pre român nece o sâlă, și nece unadată nu-l va putea neme îndupleca, ca să se facă sau german sau magiar și să se contopească în națiunea magiară.—

Românul dorește și poștește să fie magiarului sociu, amic, frate de cruce și întru toate asemenea, iară a se face desertor naționalității sale și apostat dela sângele și limba sa, și a trece și a se mesteca în naționalitatea magiară, nu va voi neceodată, de aceea prea stimaților domni frați magiari, vă rog respectați cu toată sinceritatea și în noi, ce cu atâta zel prețuiți și la voi, adecă naționalitatea și limba, știind că și în pieptul nostru tocma acela trufaș și nobil sentiment locuește pentru naționalitatea și limba noastră, care locuește și în pieptul vostru pentru naționalitatea și limba voastră.

Nu socotește neme, că pentru aceea, că semțim și ne declarăm așa, națiunea română ar fi per absolutum dușmana unirei Transilvaniei cu Ungaria.

Nu, Domnii miei! ci nu e acuma tempul ei, neci nu e silă calea acea, pre carea s-ar putea face și ajunge acea uniune; nu debue dară cu unirea aceasta grăbit și înainte de temp a o precipita, și a o face cu forța fără coînțelegerea națiunei noastre și fără de a determina cu ea deînpreună și condițiunile acelea, cu cari am voi și noi oarecând să se întâmple acea unire, că vă spunem, că dela una unire silită, ca și cea dela anul 1848 nu poate nece națiunea magiară nece cea română, da nece patria nece una fericire aștepta; că 1.353.000 de români din Transilvania, să-i luați numai din apoi ca pre o turmă slăbănoagă de oi și să-i treceți în Ungaria și fără voia lor, ne-am ține de cea mai mare batjocură și injurie, prin care ne-ați vătămă tare și simțul cel învăpăiat și ambițiunea, ce o hrănim pentru naționalitatea noastră, care noi nece unadată nu am putea suferi; noi vă mărturisim, că suntem fosrte trufași și ambiționați cu naționalitatea noastră, și ori în Transilvania, ori în Ungaria numai ca națiune cu privilegiu de limbă, ca și nobila națiune magiară ne place și voim a fi și a esista.

Și fără de aceea domnilor! Generațiunile de acum ale tuturor națiunilor numai cu mărirea străbunilor săi s-au obișnuit și se pot lăuda; și dacă nobilei națiuni magiare [i]i place a se mândri cu un Atila sau cu un Ludovic Mare sau cu alții, carii în istoria lor și-au câștigat nume nemuritor, noi românii încă suntem prea trufași și prea înamorați într-un Torquatus, Regulus, Fabricius, Fabius, Scipio Africanus, Paulus Emilius, Luculus, Crassus, Marius, Antonius, Pompeius Magnus, Caius Caesar, Octavianus Augustus, Traianus și o sută alții, carii sunt esemplarele cele mai strălucite ale eroismului, iubirei de patria, ale științelor de stat, ale înțelepciunei, mărinimităței și autorității cei maiestatice înaintea tuturor domnitorilor și popoarelor lumii și a tuturor națiunilor.

De aceea, iarăși chiar și cu anima deschisă vă spunem, că noi la o unire a Transilvaniei cu Ungaria numai sub acea nestrămutabilă condițiune ne-am putea învoi cândva și la timpul său, dacă mai înainte de toate la cea mai aproape dietă a Transilvaniei ați șterge batjocura legilor antice ale patriei de pre națiunea noastră și prin una lege pozitivă nouă, sărbătorește, ați recunoaște-o de națiune legiuită, cu privilegiu de limbă în publica administrațiune și cu un drept de representațiune în dieta țarei ca acela și în acea proporțiune, în care națiunea noastră poartă și greutățile publice și concurge și contribuie și cu bunurile și cu sângele și viața ei spre apărarea comunei noastre patrie. Că socotesc, că nece o dreptate nu poate pofti aceea dela națiunea noastră, ca, când ea din greutățile și sacrificiile publice dănde pentru patrie contribuie partea cea mai mare, din beneficiurile aceleiași patrie, totuși să i se dee ei numai partea cea mai mică. Mai încolo,

Încât privește la articolul 1. din 1848 al dietei Transilvaniei, el pentru noi românii cuprinde tot acel pericol, care-l descoper mai sus din articolul al 7-lea al dietei Ungariei din 1848.

În acel artiu prin cuvintele acestea: „Ennek következtében valamit a testvér magyarhonban minden lakosok jog egyenlősége kimondva, és életben léptettve van, ugyan, azaz ugyan azon módon itt is, a hazának minden lakosaira nézve nemzet, nyelv, és vallás különbség nélkül örök és változhatlan elvül elismertetik, és ezzel ellenkező addigi törvények ezennel eltöröltetteknek nyilnánitattnak”. Nimic mai mult dându-se, decât o libertate individuală și națiunea noastră numai de un popor, de una gloată și de nește locuitori cu libertate dăruiți, iară nu și de națiune prin lege pozitivă, cu privilegiu de limbă recunoscându-se, nu vedem alta, decât tot acea intențiune ce se manifestează și în articolul al 7-lea al dietei Ungariei din 1848, de a se contopi toate naționalitățile celelalte în națiunea magiară, și așa de a se forma un „Magyar nemzeti egység”, sau cel mai mult, ce s-ar putea dobândi după înțelesul cuvintelor legii citate ar putea fi numai aceea, că în Ungaria s-ar recunoaște numai una națiune și o limbă, iară celelalte națiuni ar rămâne și s-ar recunoaște numai de un popor cu libertate dăruit.

Mărită Conferință! A zis un mare și brav bărbat magiar, că lui libertatea fără naționalitate nu-i trebuie; noi încă sărbătorește declarăm aici: că nece națiunei române o libertate goală fără de naționalitate și fără privilegiul limbei în publica administrațiune nu-i trebuie, că de va și pierde libertatea, are speranța că va aduce Dumnezeu un timp și pentru națiunea română, precum a adus acum de curând și pentru națiunea magiară, - așa de favorător, încât iarăși o va recâștiga; iară pierduta unadată naționalitate nu se va putea în veci mai mult redobândi și restaura. Națiunea română – carea după mărturisirea lui Bonfiniu mai mult s-a luptat pentru limba și naționalitatea sa, decât pentru viața și existența sa, - e dedată cu toate nevoile, că în privința aceasta are o experiență foarte mare, și ca să se poată păstra și scuti naționalitatea și limba sa în 400 de ani a răbdat sclavia numai ca să-și scape de perire naționalitatea și limba sa. Că românul ține de cel mai mare tesaur pre lume naționalitatea și limba, iară nu libertatea; că libertatea fără naționalitate nece

că se poate supune a putea exista, fără e numai una fantasia, una imaginațiune și o ide[e] abstractă, care ar presupune pre fiu fără, sau înainte de tată sau nește frupte fără de pom.

Neme să nu numească de reacțiune sau de postulate prea încordate purtarea aceasta a națiunei române, când ea statornicește [î]și cere competența sa parte din toate drepturile egale dela celelalte sorori și colocuitoare națiuni, că statornicește a-și pofți ceneva al său dela altul neceodată nu se poate numi reacțiune nece boteza de postulate încordate, decât reacțiunea și postulatele cele încordate și nedrepte le face totudeauna acela care nu sloboade, ci vrea să rețină la sine și partea și competența altuia.

Altumentrele asigurăm pre nobila națiune magiară, că noi de instrument la nece o reacțiune, ori de unde să vină aceea, nu ne vom da.

Noi, dară, încă o dată sărbătorește aici descoperim, că națiunea română (întru aceea tare credință fiind, că și celelalte sorori și colocuitoare națiuni și mai cu seamă nobila națiune magiară de același spirit al dreptății, al dragostei și frăținătății fiind însufletită, dreptele postulate și cu dânselle și frățiasca dreaptă de eterna înfrăținătate nu-i o va denega) dorește și voiește din tot sufletul și anima sa pre basa egalității tuturor drepturilor și beneficiurilor și e gata în tot timpul și în toată ora a da mâna frățiască cu toate colocuitoarele națiuni și anumit cu nobila națiune magiară, și vrea a încheia cu dânselle o vecinică pace, amicitie și adevărată frăținătate, și de aceea noi, carii suntem fiii ei și pre partea ei aici în această conferință regnicolară chemați și veniți, cu deplină încredere și cu anima frățiască deschisă din nou vă specificăm și vă descoperim toate postulatele noastre celea drepte, cari sunt următoarele:

1. Înainte de toate în dieta cea mai de aproape a Transilvaniei printr-un articol de lege pozitivă toate legile aprobate, compilate și verböziene sau alți articuli dietali, cari s-au făcut mai înainte de 1848 și batjocuresc și proscriu națiunea română și confesiunea ei, sau ori în ce tip ar vătăma onoarea și drepturile ei celea egale și sențiul național, să se șteargă și să se declare de nule pentru toate veacurile; iară prin alt articol de lege osebit, să se decreteze, primească și să se pronunțe națiunea română de a patra națiune primită și legiuită în Transilvania, înzestrată cu privilegiu și drepturi de limbă în publica administrațiune și cu toate aceleași drepturi și beneficiuri politice și civile, de cari și până aci și acum și celelalte națiuni și anumit națiunea magiară s-au bucurat și se bucură. -

2. Toate beneficiurile patriei și dreptul representațiunii și al alegerii la dietele țării să se împartă între națiunea română și între celelalte colocuitoare sorori națiuni cu acea dreaptă măsură și întru aceeași proporțiune, cu care măsură și în care proporțiune națiunea română pre lângă celelalte sorore și colocuitoare națiuni poartă și greutățile publice și concură în apărarea comunei noastre patrii cu bunurile, cu sângele și cu viața ei; și pentru toate acestea beneficiuri și drepturi națiunea română în cea mai de antăia dietă a țării Ardealului printr-un articol de lege pozitivă să se asigure.

Nenegabil adevăr e acela, că mai mare iubire nemene nu poate arăta, și mai mare serviciu sau merit și jertfă patriei sale neme nu poate face și da, decât acela carele pre lângă averea sa întru apărarea și pentru libertatea și fericirea patriei sale [i]și varsă și sângele și-și jertfește și viața sa!

Ce tesaur mai de mare preț sau cens de avere mai mare poate omul avea, decât viața sa pre acest pământ? fără de care posesiunea a toată lumea nu plătește nemica! Așa dară vecinica dreptate încă pofteste, ca aceea națiune, care pentru iubita și comuna sa patrie face cu bunurile și cu sângele și cu viața sa mai mare jertfă și merit, să capete și să iee și din beneficiurile aceiași patrie una părticică rai bunișoară și mai mărișoară. –

Să fim drepti fraților fătîș unul cu altul, să nu ne batem capul cum am trage focul numai la oala noastră și cum am putea găsi nește căi fine diplomatice, ca să ne înșelăm, să ne scurtăm și să ne păgubim unii pre alții, reținând și nevrând a slobozi din posesiunea noastră partea fratelui său, a sororii noastre, care lor cu toată dreptatea li se cuvine! Să nu ne amăgim a crede, că pre ast feliu de căi în comuna patrie, - unde Dumnezeu și soarta ne-au adunat laolaltă – osebit una națiune fără de alta ne vom putea ferici sau națiunile noastre, sau iubita și comuna noastră patrie; că, ca să putem face aceasta, avem lipsă de puteri unite și împrumutate, cari iarăși fără împrumutata încredere a unei națiuni într-alta și fără adevărata și sincera înfrățire și unire a animalelor nu se poate nece una dată dobândi.

De aceea, asecurez pre toate colocuitoarele și sororile națiuni și anumit pre nobila națiune magiară, că de se va ține de această vecinică și neresturnabilă dreptate și normă a justiției și a vieții practice, națiunea română e gata în tot minutul a-i întinde frățiasca dreaptă și a-i jura ei una vecinică societate, amicitie și frătânătate, de care, că au primit-o, numai bene și nece una dată nu-i poate părea rău, și prin care numai gloria razim și tăria nobilei sale națiuni, și nespuse foloaze pentru întreaga, iubita și comuna noastră patrie poate câștiga. Cari poftesc să se iee la protocol.

În Alba-Iulia sau Carolina 11 Februarie 1861

*Cuvântarea Excelenței Sale Domnului Alecsandru Sterca Șuluțiu, arhiepiscop și mitropolit de Alba Iulia ținută în conferințele regnicolare din Alba Iulia în 11 februarie 1861, Brașov, 1861; „Foaia pentru minte, inimă și literatură”, anul XXIV (1861), nr. 7 din 15 februarie, p. 51-55; nr. 8 din 22 februarie, p. 57-62; nr. 9 din 1 martie 1861. „Telegraful român”, IX (1861), nr. 8 din 23 februarie; nr. 10 din 9 martie 1861; T. V Păcățianu, „Cartea de aur ...”, vol. II, Sibiu, 1904, p. 193-194; versiunea germană în *die Karlsruher Konferenz ... Anhang enthaltend die vollständigen Reden von Sterka Sulutz und Stefan v. Horváth*, p. 1-26.*

¹ Capite 27.

² Anonimus Belae Regis Notarius capite 51.

³ Vezi Pray Analium Part. I. Pag.218. Apud Schincai chron. Ad annum 1238.-

⁴ Chronica lui Schincai tipărită în Iași în a. 1853 ad annum 1285 pag. 281 și 287.

⁵ Ibidem ad annum 1359.

⁶ Vezi Rainaldus ad annum 1138 § 7. – Aloysius Guerra in Epit. Const. Pontif. pag. 272 Nr. 18. – Apud Șincai cronica ad annum 1238 pag. 262 și 263. –

⁷ Documente istorice tipărite în Viena în anul 1850 pag. 19 și 20.

⁸ Rainaldus la anul 1234 Nr. 40. - apud Petru Major Hist. ecles. Valachorum. - Documente istorice pag. 21.

⁹ Rainaldus la anul 1352;- Aloisus Guera in Epit. Constit. Pontif. tom. II. pag. 278; Documente istorice, Viena, 1860 pag. 22, 23.

¹⁰ Observăm că de vom deschide istoria regilor Ungariei vom afla, că ei după donațiunile de acești Papi făcute întru adevăr au și deprins dese incursiuni în mai sus numitele provincii, și n-au lipsit nici cu puterea armelor a aduce la ascultarea de scaunul Romei pre schismatici.

Nu ne putem îndoi, că tot din astfel de donațiune papală pretind regii Ungariei și mai vartos magiarii până astăzi, ca principatele românești dela Dunăre încă s-ar ține de coroana Ungariei, deși bene știm, tocma și din istoria regilor Ungariei, că deși regii Ungariei au deprins dese invasiuni nedrepte în principatele românești cu cuget să le supună coroanei Ungariei, totuși statornicește a le supune n-au putut ci adeseori și cei mai vesiți regi ai Ungariei, precum au fost Carol Robert, Ludovic cel Mare, Sigismund și Matia Corvinul - cu atâta tărie a armelor românești fură respinși și alungați, cât abia au scăpat cu viață. Vezi pre Thurotzi, Bonfinie și cronica lui Șincai.

¹¹ Aprob. Const. Part. I. Tit 8.- art 1. et 3.

“	“	9-	I.
“	“	III. 7-	II.
“	“	„ 30-	1.-
“	“	„ 31-	1, 2, 3 et 5

Tripartit. Verbőczy Part. III.- Tit. 30 et 31

Aprob. Const. Part. IV.- Tit. 5- art. I.

V.- 6 2 et 4

„ Edict 38, 44, 47 et 66.

Compilat „ IV. art. I. usque 7 etc. etc.

¹² Aprob. Const. part. V. edict. 38 et 36.

¹³ Petru Major istoria besericei românilor pag. 15 și 16.- Schneller Tom. I. pag. 273 și 360.

¹⁴ Manuscrisul lui Cserei Mihai pag. 264.

¹⁵ Vide: Viszgalodás az Erdélyi Kenézségekről Nagy-Enyed anno 1846 pag. 18., 21., 22., 23., 24., 39, 44 și 65.

¹⁶ S-a cetit public.

303

[Viena, 19 ianuarie-11 februarie 1861]

Preaonorate domnule,

Nemo sibi satis ! Acest proverb mi se pare că te-a însemnat – sau mai bine zicând te-a forțat – a te adresa către mine cu episcola din 19 ianuarie a.c., cerând deslușiri în cauza noastră cea sănătă, în cauza națională. Eu,

înainte de toate, îți mulțumesc pentru încrederea ce ai arătat prin aceasta către mine, asigurându-te că nu-ți voi da ocaziune a te putea crede înșelat în această încredere !

Dacă vreau a-ți îndestuli pofta de a cunoaște sâmtșirile și părerile mele în cauza națională, apoi trebe să mă întorc la anul 1848 îndărăt și de acolo să-ncep firul.

În 1848 la Adunarea națională din Blașiu, aflându-mă între cunoscuți și amici, dintre cari unii erau negru-galbini, iară alții roșu-verde-alb, adecă de aceia dintre cari unii ziceau să ținem cu nemșii iară alții cu ungurii – zicând și eștia și ceia că nemșii ne dau toate, ungurii ne dau toate ! – eu le-am dechiarat că eu nu țin nici cu unii nici cu alții, că eu nu cred nici la ungur, nici la neamș, adecă că eu nu cred că nici ungurul, nici germanul va da mână de ajutor la român ca să ajungă acolo să nu mai fie magazin de marfă din care să se folosească ori și cine, numai românul nu; că românul vă rămânea și sub ungur și sub german oaie de muls !! Durere că cești 11 ani din urmă mi-au dat drept ! Am fost scăpat de sub jugul unguresc, însă am intrat în hamul nemșesc ! Mi se pare că unu e greu ca și altul.

Sub care preț vreau ungurii să ne dea toate – așa era vorba pe atunci – sub acela ne-au dat și nemșii egala îndreptățire, înțeleg în purtarea greutăților publice, adecă sub prețul sângelui, sub prețul naționalității ! Nu e de lipsă ca să-ți amintesc despre pașii guvernului cari i-a făcut spre germanizarea generală, nici despre suspicionările și punerea sub invigilare polițiană a tot românului care avea popularitate la masa poporului etc. etc. Acest ham numai cu atâta era mai ușor de purtat, că nu era teama că neamșul își va ajunge scopul cu germanizarea, când din contră ungurilor mai lesne le-ar putea succede a maghiariza !!

De ce părere am fost eu în anul 1848 – neșinând, nici cu unii, nici cu alții – nu-ți voi mai descoperi acum, că e târziu, de altmintrene nu mult s-a schimbat părerea de atunci, așa o vei putea videa mai jos !

Cum că nu am luat parte la dezbaterile adunării naționale în 48, îți vei aduce aminte, sau mai bine nu-ți vei aduce aminte să fi luat eu parte. Nici acum nu m-am lăsat în discuțiuni în cauza aceasta. numai între frați amici. în public nu am ieșit nici cu o opiniune; nu, pentru că aceea ce țin eu singur mijloc de scăpare a românului nu mi ierat să descoper. Între frați, amici însă l-am descoperit de 100 de ori ! Orice vom face noi între marginile ce ni le pun neamicii noștri, nu vom ieși acolo unde dorim, unde trebe să ajungem dacă nu vrem să pierim ! ... Ce să facem însă ca să vegetăm până ce va veni ora mântuinței de sub tuturatul strein – care oră trebuie să vină odată. va veni negreșit – aceea trebe s-o știm, trebe să ne înțelegem, trebe să știm de ce să ne ferim. Pentru aceea cu cea mai mare bucurie, mă grăbesc a-ți răspunde la întrebările ce mi-ai pus în mai sus amintita-ți, mult prețuita scrisoare ! Părerea mea e că noi trebe să ne ferim ca nu noi înșine să ne tăem ramul de

sub picioare, să nu ne dăm noi prinși, să nu conlucrăm sau să nu ne învoim pe față la nici un pas care e în contra intereselor națiunii noastre, că dacă totuși se vor efectua legi în contra interesului națiunii rom[âne] sau spre dauna ei, noi să avem mâni libere. Pentru aceea eu nu am putut aproba deschirățiunea dlui B[ariț] în „Gazeta”: „că nouă nu ne pasă că face-se-va uniunea ori ba”¹. Eu cuget că trebe să ne pese, însă, ori ne pasă, ori ba, cel puțin nu trebe să punem arma din mână jos, până a nu fi învinși ! Multe s-ar putea zice și *pro* și *contra* uniunii, însă eu aflu superfluu a mai pierde cuvinte în privința aceasta, deoarece eu nici în *uniune* nici în *neuniune* nu aflu nici un viitor fericit pentru români !

Spre a putea însă vegeta mai ușor, cuget că e mai sigur pentru noi *neuniunea* (înțeleg cu Ungaria).

Cancelaria transilvană nu are nici un influș la restituirea autonomiei Ardealului, fără numai presidele ei, pe a cărui propunere s-a făcut și denumirile membrilor conferinței [de la] A[lba] Iulia, fără a mă fi întrebat barem pe mine. Conferința [de la] A[lba] Iulia nu are de a ventila întrebarea uniunii nicidecât, fără de a da proiect pentru lege electorală. Firește că ungurii, secuii vor putea zice că, fiind Ardealul unit cu Ungaria, nu e lipsă a face altă lege elect[orală], însă de aci numai atâta poate urma că ungurii, secuii (ca și ungurii în Ungaria) nu vreau să știe de Diploma din 20/10, adecă de restrângerile sub cari au restituit împăratul constituțiunile vechi. La acestea nu cred că vor secunda sașii și românii (fiind ambe două națiuni credincioase tronului) și ei vor propune o lege electorală nouă ori vor fi pentru cea veche, extinzând numai dreptul de alegere și la foștii iobagi. Împăratul va avea apoi mână liberă a rezolvi ca orice lege. Întrebarea uniunii se va lua la dezbatere la dietele viitoare a Ungariei și a Transilvaniei, dacă va mai veni lucrul până acolo.

Atâta stă sigur că guvernul nu e pentru uniune – ce se vede și din Diploma -, însă dacă vor vrea și românii și sașii, sau cel puțin ei nu vor fi în contra, și ungurii, săcuii or voi-o, per force, apoi negreșit se va face. Cum că ungurii cu toții *mic cu mare* lucră *pentru* uniune, știu că nu te îndoiești nici d-ta; ce planuri au ei încă vei ști; din „*nagy magyar hon!*”, din „*aki magyar földön lakik magyarnak kell lennie*” etc. nu lasă ei nici acum nici o iotă, numai acum sunt mai politici, nu o spun pe față, fără o fac pe ascuns și cu machinațiuni. Exemplu ne sunt introducerea limbei maghiare pe la toate orașele germane în Ungaria, vorbirea lui G. Haller în Oradia, instrucțiunea b[aronu]lui Vay etc. Este acuma, când nu au nici o putere în mână, dară apoi ce va urma când vor fi numai ei domni ? Egalitatea o înțeleg ei numai pentru indivizi înaintea legii, iară nu egalitate politică națională ! Ce au de a face românii ? ei au și trebe să facă ca din cele ce s-au dat în Diplomă să nu se lase nici o iotă a se călca; spre aceasta ar trebui să se scoale mai de dimineață decât aradienii și temeșorenii, să meargă cu toții la adunările comit[atense]

constituante, să se amestece și ei în cauzele publice: suo tempore să zică că noi nu merem la dietă colo și colo, fără ici și colo, unde se țin după drept și lege (Zarand, Kövar etc.). Să nu se lase a le prescrie unu sau altu gură mare dintre unguri, fără, stând pe lângă lege și drept, să facă orișice rezistență.

Comunele să nu sufere a li se călca autonomia, mai ales cu limba etc.!

Guvernul, încât știu eu, e determinat a nu mai face nici o concesiune în contra Diplomei sau peste Diplomă. Așadară, e puțină speranță ca Ungaria să se așeze și reconstituieze pe cale păciuită ! Oamenii guvernului de acum (înțeleg pe unguri) se vor încerca încă odată a-și face o partidă în țară, dacă nu le va succede, se vor trage îndărătru; ce va urma apoi știe bunul D-zeu ! Se vorbește tare de o constituțiune generală pentru *toată* monarhia (și Ungaria), despre conchemarea senatului imper[ial] înaintea dietelor privinc[iale] etc. Facă însă ce vor face, dară finanțele ne pun bine; până nu se vor ridica aceste la stare de înflorit, până atunci frica de perire nu e ștearsă !

Finanțele nu suferă ca ungurilor să li se dea constituțiunea de mai înainte per extensum; nici securitatea imperiului nu e garantată cu dreptul ungurilor de *a da* ori *a nu da* recruți ! De aici cauza neînțelegerii între guvern și partida ultraliberală sau echinațională maghiară! Aceste două puncte nu vor permite niciodată o înțelegere și unire între *Austria* și *Ungaria* ! Pentru aceea ungurii, știindu-și neputința de a se elibera cu puterea, întrebuințează mijloace viclene de stoarcere, ca barem să fie gătiți pe atunci pe când așteaptă ei steaua eliberării ! (din afară). Iară noi încă să nu dormim, să ne scuturăm unul pe altul din ațipire, să fim pururea trezi, să nu așteptăm să ne taie altul pâne, *unde* putem să ne tăiem noi înșine ! De crezut să nu credem numai celor probați și numai faptelor, fiind convinși că nici ungurul, nici sasul, nici neamțul nu-și va bate capul cum să ajute și să facă drept la român, fără cum să-l împiedice în dezvoltarea lui, cum să-i facă *unschädlich*, cum să-l exchidă de la participarea binefacerilor constituționale prin fapte, dacă nu va putea să-l scoată prin lege (de facto si non de lege), că toți trei de mai sus sunt de părere că românul le e lor sau pentru ei foarte periculos dacă va ajunge la putere ! Bine ar fi când ar fi, zice românul !

Întorcându-mă iară la tema principală acestei scrisori și zicând cu laureatul poet A[ndrei] M[ureșanu]: „De n-a perit românul etc.”, numai atât mai adaug că nu avem să desperăm, dară avem să ne ținem de zisa: „Ajută-ți tu, române, singur, apoi îți va ajuta și D-zeu, ori și alt cineva”.

Simțirilor amicali comandându-mă, sum al p[rea] o[norat] d-tale sincer onorator

V. Popp²

„Transilvania”, LIX(1928), nr. 3, p. 204-207.

¹ „Gazeta Transilvaniei”, XXIV(1861), nr. 11 din 7 februarie.

² Axente Banciu, cel care a publicat primul această excepțională scrisoare o datează în 1863; redactarea ei s-a făcut, indubitabil, înainte de Conferința interetnică de la Alba Iulia din 11-12 februarie 1861 și după 19 ianuarie 1861, data scrisorii lui Iacob Mureșan.

[Alba Iulia, 12 februarie 1861]

Prin boală fiind împiedicat de a lua parte la adunarea de azi îmi iau voie a-mi da părerea în scris.

Scopul nostru este ca înțelegându-ne unii pe alții să exoperăm fericirea și înflorirea patriei noastre celei frumoase a Ardealului, să ajungem la îndestularea, mulțumirea și îndreptățirea națiunilor noastre.

Încă mai înainte de a-mi manifesta opiniunea despre puțința ajungerii scopului acelui sfânt, fie-mi iertat a atrage atențiunea on. conferințe asupra diplomei, prin care maiestatea sa împăratul și marele principe al nostru ne-a convocat în adunarea aceasta.

Intențiunea înălțatului nostru principe, manifestată în diploma atinsă este, ca din sânul națiunilor și confesiunilor prin legile țării recepte, precum și de mijlocul celor acum îndreptățite națiuni, să se convoace un număr cuviincios de membrii din a căroră consultare apoi să se facă un proiect de lege pentru conchemarea dietei viitoare și acela să se aștearnă maiestății sale.

De vom cerceta lista membrilor conferențiali vom găsi că, după părerea mea, o națiune, națiunea nobililor, nu e reprezentată așa precum aceea a existat; căci știm prea bine că în Ardeal dintre cele 3 națiuni autonome una a fost aceea a nobilimii, în listă vedem însă numai numele reprezentanților maghiari, secui, sași și români.

Știm și aceea, și dl. Gaal a avut bunătate ieri a ne-o spune destul de curat, că jumătate din națiunea aceasta a nobilimii a fost română; acum dar, dacă se va considera că nobilimea română, mai încolo românii de pe fundul regesc și de prin cetăți se subsumă sub nume de român și că întregitatea lor se poate reprezenta prin membrii conferențieri români: atunci părerea aceea nu e smintită, că românii prin 8 membri nu sunt din destul reprezentați, căci până ce maghiari, secui și sași subsumând sub numirile acestea, atât nobilimea și cetățenii cât și foștii iobagi sunt reprezentați fiecare prin 8 membri, până atunci românii nobili și foștii iobagi, care fac aproape două părți din populațiunea patriei, se văd restrânși la o reprezentațiune de 8 membri, care nicicum nu corespunde proporțiunii întrebuințate pentru reprezentarea celorlalte națiuni, precum nici numărul lor; fără de aceasta, e încă de observat că în cetăți, fie maghiare ori sașe, încă locuiesc un număr mare de români și totuși între reprezentanții orașelor nu vedem nici un român ales, numai maghiari.

Eu am ținut de mare lipsă amintirea acestei împrejurări pentru aceea ca nu cumva în urma declarațiunilor personale a membrilor de conferință să se aștearnă

un astfel de proiect maiestății sale care după proporțiunea formală a voturilor conferențiale poate ar apărea ca părerea majorității, dar în esență ar fi în contrast cu opiniunea membrilor ai altor două națiuni; adică ușor s-ar putea întâmpla ca noi românii să ne unim cu d. reprezentanți ai sașilor în o astfel de părere care ar fi contrară opiniunilor stimaților dl. maghiari și secui, și totuși privind opiniunea majorității, ce s-ar întâmpla mai încolo ? Aceia că numai în interesul unei națiuni s-ar face vreun proiect ! Această cercustare îndrăznesc a o recomanda atențiunii drepte a excelenței sale domnului președinte de conferință. Permițând acestea și după [ce] în astă conferință am auzit mai multe opinii îndrăznesc a mă declara în modul următor; am auzit adică de la ex. sa, episcopul Hainald aceea, că noi să rămânem pe lângă legile din 1848 și încă într-un înțeles ca acela, ca proiectul pentru dietă să-l facem pe lângă o astfel de descoperire, încât, întâmplându-se uniunea cu Ungaria să ne trimitem deputații conform cu legile Ungariei la dieta din Pesta. Opiniunea aceasta au părținit-o, dacă nu mă înșel, toți dd. maghiari și secui. Am auzit, mai departe, descoperirea cea clară a excelenței sale arhiepiscopului Șuluțiu că vrând înălțatul nostru împărat și principe a restitua sistemul constituțional, s-a îndurat a ne deschide cale pentru consultare și ne-au arătat în ce chip putem ajunge mai cu scop la folosirea sistemului constituțional și la fericirea frumoasei noastre patrii a Ardealului.

Excelența sa, arhiepiscopul, află și recomandă baza cuviincioasă în diploma din 20 octombrie și în autograful înălțatului nostru principe de 21 decembrie emis către excelența sa cancelarul, preademnul nostru președinte. Mărturisesc că m-am foarte înspăimântat de acea opinie, ca noi adică să ne lăsăm de drepturile noastre și de prea frumoasa noastră chemare de a ne regula înșine trebile în patria noastră, în Transilvania și nesimțind în noi putere de ajuns să mergem a cere sfat într-altă țară care, să o mărturisim pe față, are și singură destule nevoi, să mergem în Ungaria, care și așa cu naționalitățile ce se află acolo în ceartă, precum și cu interesele acelora, are necazuri de ajuns, să ne rugăm de dieta de acolo ca să ne dezlege interesele noastre cele încurcate; cu un cuvânt să ne ferească și pe noi. Fie-mi conces a mă exprima sincer că cu întreprinderea aceasta Transilvania s-ar arăta minorenă, când adică noi locuitorii acestei patrii ce trecem peste două milioane nu am afla în noi înșine puterea trebuincioasă de a ne descurca trebile noastre aci acasă.

Problema noastră de căpetenie înainte de toate ar fi dar descurcarea trebilor noastre și aceasta e cu puțință numai într-o dietă transilvană și exprimându-mi sincer și cu respect opiniunea mea individuală nu greșesc dacă voi mai zice încă și aceia că și fiii națiunii române, ce trec peste un milion, încă tot aceasta o doresc și pretind. Adunarea română de la Blaj din 1848 și conferința din Sibiu din anul acesta o descoperiră aceasta din destul. După opiniunea mea, așadar, acea chestiune ar fi la ordinea zilei, că pe ce bază să ne concheme dieta Transilvaniei ? La chestiunea aceasta îndrăznesc a răspunde că eu nici legile înainte de 1848, nici cele de 1848 nu le aflu îndestulătoare de a se lua de bază, ba încă pentru noi românii nu

le află a fi nici aplicabile. Legile înainte de a. 1848 nu, pentru că tot ce se amintește într-acelea despre drept privește numai la nobilime, fără distincțiune de naționalitate, iar ce ține de apăsare și batjocură acestea le vedem împărțite națiunii române cu îmbelșugare. Eu nu fac amintire despre legile acestea nici despre iobăgie, căci și așa tot ce vine înainte despre iobăgime în legile de demult, acum după răscumpărarea aceleia, a rămas fără valoare.

Nu sunt aplicabile legile din 1848, căci acelea s-au adus în contra declarațiunii noastre de la Blaj și fără de noi, căci acelea sunt prejudicioase pentru noi, căci sunt anihilate prin evenimentele urmate mai târziu.

Mai departe știm că articolul al 5-lea de lege al Ungariei din 1848 vorbește despre modul de alegere iar în acest articol la paragraful al 5-lea citim: că dacă vrea Ardealul a se anexa își va trimite 69 de deputați, împărțiți în sânul său după al 7-lea articol de lege. În paragraful al 3-lea al articolului 7 vedem chiar împărțeala lor.

Tot pe această lege vedem bazat articolul al 2-lea al dietei transilvane din 1848; încă aci în paragraful 4 litera S și acea greutate pentru săteni că adică aceștia, afară de darea capului, au să arate în cens de 8 florini și încă după tabel de dare din 1848, dacă voiesc a avea drept de alegere.

Sistema aceasta după opiniunea mea e nedreapă. Nu numai pentru românii care posedă astăzi același drept propriu, ci și pentru foștii iobagi secui și sași și încă cu atât mai vârtos dacă privim și litera a din acest paragraf, după care aceia cari în înțelesul articolului 12 de lege din 1791 au fost în adunări comunale cu vot, în alegerea deputaților pentru dietă îi vedem îndreptățiți chiar și atunci, dacă ar fi fost mai înainte mărginiți în exercitarea acestui drept. Ce va să zică această împrejurare atunci când declarăm înaintea lumii că există îndreptățire egală ? Considerând aceeași este aci dreptate ? Este vreun prospect pentru liniștirea inimilor față cu poporul întreg ? Înțeleg aci pe acel al tuturor naționalităților, față, zic, cu poporul întreg care se știe pe sine acum în posesiunea sa proprie, cât și în privința celorlalte foloase legate de aceasta, într-un drept asemenea de extins, dinpreună cu foștii domni de pământ și în genere cu nobilimea și cu ceilalți locuitori din țară. Prin urmare, în legea electorală încă mai înainte de ce s-ar aduna dieta, așadară acum când văzând defectele înălțatului nostru împărat ne-a convocat pentru facerea proiectului suntem datori a proiecta o străformare și proiectând aceasta, ceea ce trebuie să facem, proiectul acesta nu-l putem privi de altceva decât de o împrejurare și o cerință produse de spiritul timpului.

Noi, însă, românii conduși și de astă cercustare, rămânem pe lângă proiectul descoperit prin ex. sa arhiepiscopul Șuluțiu.

În urma acestora, pledând pentru opiniunile ex. sale dl. arhiepiscop Șuluțiu, poftesc ca în privința proiectului de alegere pentru dietă ce are a se așterne la înălțatul nostru principe să se ia de bază diploma împărătească din 20 octombrie și doresc cu tot respectul ca astă opiniune a mea să se ia la protocol.

¹ Vezi supra, doc. Iași, 8 ianuarie 1861.

305

Alba Iulia, 14 februarie 1861

A[lba] Iulia, 14/2 [1]861

Mult stimat frate și amice,

Soarta voi ca io a doua ziună a Conferinței¹, în care aceasta s-a și încheiat, să nu pot [a] mă înfățișa, ca cu grai să le zic aceea ce-mi dorea inima. M-am răcit sau m-am ciomorluit și asta fu cauza fatală de-mi turbură stomahul, apoi cugetam că a doua zi nu să va încheia Conferința și oi veni la rând, că eu încă luni eram gata spre vorbire, dară nu puturăm reieși, tocmai nici episcopul Șaguna nu putu veni la cuvântare, că ungurii unul după altul bombardau pentru opiniunea lor, apucându-se și de români, da mai tare de sași, pentru opiniunea lui Schmidt².

Însă după cugetul meu, nu face nimica după ce în scris mai adăugai câte unele, anume atacarea legii de alegere, care am fost uitat-o, și tare mult militează pentru opiniunea noastră, vei vedea din aci alăturatul act, adecă declarațiunea mea³.

Aceasta o trimsesesi încă ieri de dimineată prin avocatul fratele Rațiu la cancelariul Kemény, cărui dându-o și zicându-i de ce nu putui merge marți, îl rugă ca să o adauge la protocol.

Kemény îi zisă în auzu mai multor unguri prezenți, că însuși el cu mâna va o transpune la protocol.

Actul acesta de aceea ți-l trimet domnii-tale că d[omnia] ta pă mine mai bine mă vei pricepe ce voiesc eu cu el, apoi îl vei întrebuința după împregiurări, la „Gazeta” sau oriunde; însă, după cum vei precepe de loc, cugetul meu – vorbing ungurește – a fost ca să mă priceapă ungurii, să nu falsifice vorbirea cu traducerile lor cele blăstămate, apoi dacă or ataca principiul nostru, să le răspundeți cu vorbele mele.

Eu cuget că nu ar strica ca acum de loc să pui în „Foaia”, „Gazetei” și ungurește vorbirea aceasta, adecă după modul legilor imperiale, adecă în una coloană românește, în cea altă ungurește. Așa, vor căpăta, să zic în origine, actul nostru ungurii din Ardeal, apoi și românii din toate unghiurile, până la Paris.

Aș cugeta să reflectați la obiectul nobililor de Gal⁴, nouă cestionați. Adecă Gal, membrul Conferinței, zisă că din 16 mii insurgenți nobili, fusă ră 7 mii nobili români. Reflectați: așa este ! Însă aceș[tia] fură români curați. Însă cât mai cedează

din numărul unguirilor nobili insurgenți ? Adecă din renegați români noi reclamăm
qui ad numerum mai puțin, și din aceștia jumătate. Răspunde-mi, rogu-te, cât vei
primi epistola aceasta, ca să mă odihnesc că ai primit-o la mână.

Scrie-mi până când mai ești acasă.

Al dumnitale sincer amic,

Dimitrie

George Bariț și contemporanii săi, Vol. V, București, 1981, p. 121-122.

¹ Conferința regnicolară din 11-12 februarie 1861.

² Konrad Schmidt.

³ Vezi supra, doc. [Alba Iulia, 12 februarie 1861].

⁴ Gáll János, participant la Conferința regnicolară din 11-12 februarie 1861.

306

[Orăștie], 17 februarie 1861

[Orăștie], 17/2 [1]861

Frate Georgie,
Stimate amice !

Cuget că până acum vei fi primit declarațiunea mea dată în scris și trimisă
lui Kemény¹ prin Rațiu², care declarațiune Kemény încă în Belgerad - apoi în ființa
de față a multor magnați – o primi și promisă lui Rațiu că el însuși o va petrece-o la
protocol.

Cetind gazetele maghiare, aci provocau cu toții la *votorum pluralitate*.
Aceasta însă e bine atacată în declarațiunea mea.

Apoi ataci și legile, însă din punct de vedere al țaranilor unguri, sași, secui
et români.

Unguri[i] în Conferință mai ziseră că cu adevărat Blașiu, adecă adunarea
noastră din Blaș, au protestat în contra uniunei, însă totuși s-au dus români de-ai
noștri la Dieta din Pesta și apoi nici nu o mai zis nimenea nimic în contra uniunei.

Eu ți-am fost dat la Sibiu una copia despre articolul meu în „Wienere
Zeitung” d[at]o 10 iuni [1]848, în care începui articolul cu: „Die gewalthätig
ausgesprochene Union Siebenbürgens mit Ungarn ...” apoi fu scris de mine
Demeter Moldovan Siebenbürgische Romane.

Tot acest articol au ieșit și în „Siebenbürger Bote” în [1]848 luna lui iunie
și în „Budapesti Közlöny hivatalos lap” N° 7 d[at]o 15 iunie [1]848. Acest articol
destul de lămurit arată protestul nostru.

Vezi în „Kolozsári Közlöny” N° 22, sau în „Korunk” unde zic ungurii că
de ce au umblat Moldovan – adecă io – la Orăștie după post de deputat pentru
Dieta din Pesta în anul [1]848; asta îi minciună, că eu după post de deputat

nici când în vremea aceea nu am umblat, nici nu puteam umbla, că eram la Innsbruck, mai târziu la Pesta, unde ne-o îndreptat împăratul Ferdinand să dăm cerințele noastre palatinului. Acolo adevărat că am fost și io, îndreptați fiind de Împăratul, căruia totdeauna i-am fost noi românii ascultători, însă după ce văzurăm că palatinul cauza noastră nu o poate duce la cale și dieta ungurească în privința românilor nu făcu nimic, și pretensiunile noastre nu le iau la dezbateri, ne dusărăm la prezidente Batthyány³ și cerurăm post, eu, Dunka, Ighian și, cuget, Bran și Cipariu, unde provocându-ne Batthyány în luna septembrie [1]848 să așezăm poporul în Transilvania, care s-o răsculat, îi ziserăm că noi, ducându-ne în Ardeal, nici pro nici contra nu vom pute face ceva, după ce nici noi nu ducem nimic decis poporului în cauza lui.

Acum îți mai trimet două copii despre lucrările Guberniului de acum în anul 1855, când era vorba să se facă *Landesstatute* pe baza *Patentului* despre Grundzüge 31/12 [1]854-[18]55. Io încă fui chemat cu Dorgo⁴ din partea românilor. Acum vezi opiniunea mea sub I despre dreptul istoric, apoi sub II, cum aș fi cugetat io atunci împăciuirea națiunilor acum⁵. Aceste le spusei în față la unguri grof Tholdalagi și Béldi, apoi consilierului Szabó, la sași, Brukenthal-Herbert. Referentul pentru istorie fu consilierul Grimm⁶. De-ți mai trebuie deslușire, întreabă-mă și-ți voi da.

Al dumnitale amic,

Moldovan

George Bariț și contemporanii săi, Vol. V, București, 1981, p. 123-124.

¹ Kemény Ferencz, cancelarul aulic al Transilvaniei.

² Dr. Ioan Rațiu.

³ Bathány Lajos, prim-ministru al Ungariei în 1848.

⁴ Comisia de alcătuire a Statutului provincial al Transilvaniei, numită de guvernatorul Schwazenberg, era alcătuită din: Béldi Ferencz, Toldalagi Ferencz, Joseph Brukenthal, Peter Large, Dimitrie Moldovan și Gabriel Dorgo.

⁵ Textul în: *Mișcarea națională a românilor din Transilvania între 1849-1918. Documente*, II, București, 2004, p. 284-288.

⁶ Josef Grimm, consilier gubernial în perioada absolutismului, autorul lucrării *Das Urbauwesen in Siebenbürgen*, Wien, 1863.

Orăștie, 17 februarie 1861

Excelență

Am fost îndrăsnit a comunica declarațiunea mea, trimisă în scris prin doctorul Rațiu la excelenția sau cancelariul baron de Kemény, după ce io marți,

adeacă când s-a închis conferința nu putui fi de față. Eu cu adevărat fusei încă luni gata cu vorbirea mea. Dar după ce ungurii ocupară toate glasele, apoi nici excelenția sau baronul de Șaguna nu putu răsbii, cugetai a putea veni marți la rând. Marți însă mă opăci boala și așa cum menționai trimisei declarațiunea în scris¹. Care baronul de Kemény, în ființa de față mai multor magnați primindu-o, declară că el însuși cu mâna sa o va împrotocola-o.

Boala mea fu însă în atât cu urmări bune că în privința declarațiunei îmi aveam opiniunea pentru neajunsele legilor din 1848 și așa le putui ataca binișor.

Ce se atinge de votorum pluritate, asta încă o atakai binișor care încă fu tare de lipsă după ce acum văz prin gazetele magiare provocare la votorum pluritate.

Cu aceasta, recomandându-mă favoarei, rămân totodată al excelenții voastre credincios fiu,

Dimitrie Moldovan

Orăștie, 17/2 861

Original. A.N.D.J., Alba, F. Cab. Mitrop. Blaj, nr. 123/1861, f. 167-177.

¹ Vezi supra, doc. [Alba Iulia, 12 februarie 1861].

308

Blaj, 18 februarie 1861

Cancellario.

Nagy Méltóságú L[iber] Báro Belső Titkos Status Tanácsos és Korlátnok Úr!

Kegyelmes Uram!

A Maros vize nagy ki áradása és Zajossága miatt, nagy bajjal alig múlt pénteken az az folyó hó 15^{en} este juthatván Balásfalvára ígéretem szerint, a Károlyfejérvári Conferentiánkba tartott beszédemet tisztába le íratván, ezennel ide zárva, azzal az alázatos kéréssel vagyok bátor Excellentiádnak el küldeni, hogy azt el fogadni, és a Conferentialis protocollumhoz hozzá csatolni méltóztassék.

Egyébb aránt, azon alázatos és élő szóval is nyilvánított kérésemet, mi szerint magosabb és kisebb országos hivatalok bétöltésénél Nemzetünk meg nyugtatására, ennek részire is érdemes fiaiból oly Egyéniségeket méltóztassanak Excellentiátok alkalmazni, kikben Nemzetünknek is egész bizodalma van, tellyes bizodalommal azon észre vétellel vagyok bátor ez írásom által is meg újjítani hogy

Excellentiátok igen bölcsen tudják és tapasztalták, hogy minden Nemzet, csak olly Egyéneket óhajt látni Véreiből a Kormányi igazság ki szolgáltatási és politicalai administratioi, az az a public hivatalok állomásokon, kik leginkább bírják az ő bizodalmat.

Ha az ollyanokat meg tudni, és meg választani Excellentiátoknak nehéz volna, én tehetségem szerint kész vagyok mindenkor, mikor Excellentiátok vellem parancsolni méltóztattnának különböző fokozatú hivatalokra alkalmas, és az Unita valláshoz tartozó Egyéniségek Név Lajstromával szolgálni.

Egyébbaránt alázatos mély tisztelettel öröklök
Excellentiádnak

alázatos szolgája

Balázsfalván, Februarius Hó 18^{án} 1861.

[Traducere:]

Excelența voastră, domnule baron, consilier de stat intim secret și președinte al consiliului aulic restrâns !
Milostivul meu domn !

Din cauza revărsării și agitației apei Mureșului, ajungând conform promisiunii, cu mare necaz doar vinerea trecută, adică în [data de] 15 a lunii curente la Blaj, și punând să fie scrisă în clar cuvântarea mea de la conferința noastră din Alba Iulia, pe care totodată o anexez aici, am curajul de a o trimite Excelenței voastre [împreună] cu umila rugămintă de a o primi și a binevoi a o anexa protocoalelor conferinței.

De altfel, am și prin acest înscris al meu curajul de a reinnoi cu încredere deplină acea rugămintă umilă exprimată și prin viu grai, conform căreia, la ocuparea oficiilor pe țară mai înalte și mai mici, spre liniștirea Națiunii, Excelențele voastre să binevoiască a angaja, din rândurile fiilor merituoși ai acesteia, pe acei indivizi, în care Națiunea noastră are încredere deplină, căci *Excelențele voastre cunosc și au constatat proa înțelept, că fiecare Națiune dorește să vadă la posturile guvernamentale, jurisdicționale și politice, adică la posturile publice, doar pe acei fii care poartă cel mai mult încrederea acesteia.*

Dacă Excelențelor voastre le-ar fi greu să afle și să aleagă pe aceia, eu sunt gata oricând, conform talentului meu, când Excelențele voastre binevoiesc a-mi porunci, să [vă] servesc cu lista numelor indivizilor corespunzători oficiilor de diferite grade, aparținând religiei unite¹.

De altfel rămân cu cinstire umilă și adâncă
al Excelenței voastre

umil serv

Blaj, 18 februarie 1861.

¹ Ulterior se va trimite Cancelariei aulice următoarea listă a intelectualilor români transilvăneni:

Verzeichniss

Der zu Regalisten vollkommen geeigneten Individuen romanischer Nationalität

Post Nro.	Vor- und Zunamen	Klasse	Charakter	Wohnort
1.	Alexander Sterka Sulutiu	u[nierter] I.	gr[iechisch] k[atholischer] Erzbischof	Blasendorff ¹
2.	Andreas Freiherr Schaguna	n[icht] u[nierter] I.	gr[iechisch] or[ientalischer] Bischof	Hermannstadt
3.	Johann Alexi	u. I.	gr[iechisch] kath[olischer] Bischof	Sz[amos] Ujvar ²
4.	Alexander Dobra	u. I.	gr[iechisch] kath[olischer] Bischof	Lugos
5.	Ladislaus Basilius Popp	u. I.	k[öniglicher] sieb[enbürgischer] Hofrath	Wien
6.	Ladisl. Baron Noptsa	rom.k. I.	Gutsbesitzer	Deva
7.	Johann von Klokotsan	rom. k. I.	k[öniglicher] k[aiserlicher] Oberstlieutenant in Pension	Hermannstadt
8.	Johann Pipos	n.u. I.	Obergespann	Körösbanya ³
9.	Georg von Angyal	u. I.	k. k. Oberlandesgerichts Rath	Ofen
10.	Jakob Baloga	n.u. I.	k. k. Oberlandesgerichts Rath	Hermannstadt
11.	Gabriel von Dorgo	u. I.	k. k. Urbarialgerichts Präses	Bistritz
12.	Peter Man	u. I.	k.k. Finanz Rath	Hermannstadt

13.	Paul Vasits	n.u. I.	k.k. Schulrath	Hermannstadt
14.	Elias Macellariu	n.u. I.	k.k. Landesgerichts Rath	Hermannstadt
15.	Demeter Moldovanu	n.u. I.	k[öniglicher] sieb[enbürgischer] Hof Sekretär u[nd] k[öni]g[llicher] Rath	Wien
16.	Ludwig von Klokotsan	rom. k. I.	Major in Pension	Nasod ⁴
17.	von Noak	u. I.	Major in Pension	Semlin ⁵
18.	Adalbert Czirka	n.u. I.	Major in Pension	Wien (Karlstadt)
19.	Basilius von Ratz	u. I.	Domprobst	Blasendorf
20.	Macedon Popp	u. I.	Domprobst	Sz[amos] Ujvar
21.	Timotheus Cipariu	u. I.	Domherr	Blasendorf
22.	Konstantin Pappfalvi	u. I.	Domherr	Blasendorf
23.	Stefan Biltz	u. I.	Domherr	Sz[amos] Ujvar
24.	Stefan Moldovan	u. I.	Domherr	Lugos
24.	Andreas P. Liviu	u. I.	Domherr	Lugos
25.	Johann Popasu	n.u. I.	Erzpriester	Cronstadt
26.	Georg Baritiu	u. I.	Fabriksdirektor	Cronstadt
27.	Severu Axente	u. I.	Grundbesitzer	Karlsburg
28.	Georg von Domsa	u. I.	Königsrichter	Broos ⁶
29.	Josef von Macedonffy	u. I.	k[öniglicher] sieb[enbürgischer] Hofkanzlei Protokolls-Direktor	Wien
30.	Servian Popovits von Barcianu	n.u. I.	k. k. Kreisgerichts Rath	Cronstadt
31.	Demeter Boer	u. I.	k.k. Bez[irks] Vorsteher	Blasendorf
32.	Johann von Puskás	u. I.	k[öniglicher] sieb[enbürgischer] Hofkonzipist	Wien
33.	Ladislaus v. Buteanu	u. I.	k.k. Bez[irks] Vorsteher	Bistritz
34.	Constantin George Ioan	n.u. I.	Magistrats Rath	Cronstadt
35.	Nikolaus Gaitanu	n.u. I.	k.k. Urbar[ial] Gerichts-beisitzer	Carlsburg ⁷
36.	I. Dr. Johann Maioru	u. I.	k.k. Minist[erial] Konzipist	Wien
37.	Georg Romanu	n.u. I.	k.k. Urbar[ial] Gerichtsbeisitzer	Broos
38.	Johann Fekete	u. I.	Erzpriester	Klausenburg

39.	Johann Kirilla	u. I.	Bischöfl[icher] Vicarius	Fogaras
40.	Gabriel von Papp	u. I.	Bischöfl[icher] Vicarius	Hatzeg
41.	Gregor Moasil	u. I.	Bischöfl[iher] Vicarius	Nasod
42.	Gregor Mihali	u. I.	Erzpriester	Zalathna ⁸
43.	Johann Petricu	n.u. I.	Erzpriester	Kronstadt
44.	Johann Stania	n.u. I.	Erzpriester	Hermanstadt
45.	Nikolaus Popea	n.u. I.	Erzpriester	Hermanstadt
46.	Absolon Popovits	n.u. I.	Erzpriester	Abrudbanya ⁹
47.	Georg Csáklány	I	Vizespan	Deva
47.	Alexander Tobias	u.I.	Erzpriester	Abrudbánya
48.	Sabbas von Popovits	n.u. I.	Konzistorialrath und Pfarrer	Resinariu ¹⁰
49.	Simeon Balintu	u. I.	Erzpriester	Verespatak ¹¹
50.	Vlasa Cicudi	u. I.	Erzpriester	Thorda
51.	Konstantin Stezsár	n.u. I.	Hauptmann in Pension	Hermannstadt
52.	Irmias Marginean	u. I.	Hauptmann in Pension	Hermannstadt
53.	Pantilimon Ritter v. Domide	u. I.	Hauptmann in Pension	Nasod
54.	Georg Lika	u. I.	Hauptmann in Pension	Nasod
55.	Theodor Anton	u. I.	Hauptmann in Pension	Nasod
56.	N. von Stantsu	u. I.	Hauptmann in Pension	Fogaras
57.	N. Popa-Radu	u. I.	Hauptmann in Pension	Fogaras
58.	Leontin Luki	u. I.	Vice-Kapitain	Nasod
59.	Franz von Lemény	u. I.	Gutbesitzer	M[agyar] Fodorhazo ¹²
60.	Damian Datko	n.u. I.	k.k. Finanz-Kommißär	Kronstadt
61.	Johann Dr. Ratz	u. I.	Advokat	Thorda
62.	Josef Dr. Hodosiu	n.u. I.	Advokat	Abrudbanya
63.	Gregor Ritter v. Bota	u. I.	Grundbesitzer	Sz[ász] Regen ¹³
64.	Jakob Muresianu	u. I.	Gymnasial-direktor	Kronstadt
65.	Gabriel Munteanu	n.u. I.	Gymnasial-direktor	Kronstadt
66.	Samuel Porutiu	u. I.	Gubernial-Konzipist	Klausenburg
67.	Alexander Siotropa	u. I.	kk. Steuer-Einnehmer	Radna ¹⁴
68.	Dionys Tobias	u. I.	kk. öffentl[icher] Notar	Abrudbanya
69.	Josef Gerendi	u. I.	k. k. Bez[irks] Adjunkt	Vayda Sz[ent] Ivan ¹⁵
70.	Georg von Bardosy	u. I.	k. k. Bez[irks] Adjunkt	Sz[ász] Regen
71.	Johann von Babb	u. I.	k. k. Kanzleidirektor	Klausenburg
72.	Michael von Bohetiel	u. I.	Advokat	Klausenburg
73.	Gabriel von Manu	u. I.	k. k. Bez[irks] Adjunkt	Boerfalva ¹⁶
74.	Josef von Sulutiu	u. I.	Vice-Gespann	D[icső] Sz[ent] Marton ¹⁷
75.	Péter Rosia	n.u. I.	Senator k. k. Gerichts-Adjunkt	Hermannstadt
76.	Johann Ohnitz	n.u. I.	Advokat	Hermannstadt

77.	Simon Balomiri	u. I.	Stuhlrichter	Mühlbach ¹⁸
78.	Samuel Pasarariu	u. I.	k. k. Kanzleidirektor	Kronstadt
79.	Johann Brotte	n.u. I.	Groß-Spekulant	Resinariu
80.	Johann Balomiri	u. I.	Magistratsrath	Broos
81.	Ladislauș Támás	u. I.	k. k. Statthaltereikonzipist	Hermannstadt
82.	Johann von Codru	n.u. I.	k. k. Bez[irks] Adjunkt	Fogaras ¹⁹
83.	Nikolaus von Papp	u. I.	Magistratsrath	Mühlbach
84.	Gregor von Papp	u. I.	k. k. Gerichtsleiter	Mühlbach
85.	Georg Filipu	u. I.	Ober-Richter	Hatzeg
86.	Johann Maioru	u. I.	Stuhlrichter	M[agyar] Kapu ²⁰
87.	Peter Damian	n.u. I.	Bergwerkbesitzer	Zalathna
88.	Demeter Iuga	n.u. I.	Großhändler	Kronstadt
89.	George Iuga	n.u. I.	Großhändler	Kronstadt
90.	Johann Georg Ivan	n.u. I.	Großhändler	Kronstadt
91.	Nikolaus Csurku	n.u. I.	Großhändler	Kronstadt
92.	Josef Boer	u. I.	k. k. Kameralbeamte	Offenbanya ²¹
93.	Dionys v. Solutiu	u. I.	k. k. Bez[irks] Adjunkt	Detrehem ²²
94.	Georg v. Krainik	u. I.	k. k. Kameral-Beamte	Topanfalva ²³ (Clausenburg)
95.	Demeter Fogarasi	n.u. I.	Großhändler	M[aros] Vasarhely
96.	Parthenius v. Trombitas	n.u. I.	Erzpriester	M[aros] Vasarhely
97.	Nikolaus Voinescu	n.u. I.	Rentier	Kronstadt
98.	Anton Westemeanu	u. I.	Pfarrer	Hermannstadt
99.	Nikolaus Dr. Stoja	u. I.	Dr. der Medizin	Hermannstadt
100.	Konstantin Dr. Nica	n.u. I.	Dr. von Medizin	Wien
101.	Johann v. Fekete	u. I.	Gutsbesitzer	Gerebene ²⁴
102.	Lazar Pipos	n.u. I.	k. k. Probierer	Zalathna
103.	Viktor Pipos	n.u. I.	k. k. Münz-Amts-Beamter	Karlsburg
104.	Alexandrescu Kormos	u. I.	Gutsbesitzer	Czigany Sz[en]t Gyorgv ²⁵
105.	Johann Pipos	n.u. I.	k. k. Eisenwerks-Verwalter	Kaszabanya ²⁶ (V[ajda] Hunyad)
106.	Nikolaus Sandor de Vist	u. I.	Gutsbesitzer k. k. pens[ionierter] Lieutenant	A[lsó] M[aros] Varadja ²⁷
107.	Johann Pinciu	n.u. I.	Gutsbesitzer	Resinariu
108.	Mathäus Nicola	u. I.	k. k. öffentl[icher] Notar	Karlsburg
109.	Nicolaus Vladutiu	u. I.	Erzpriester	Radnoth ²⁸
110.	Nikolaus Popovits	n.u. I.	Erzpriester	Broos

111.	Johann Sipotariu	u. I.	Grundbesitzer	Klausenburg
112.	Leontinu Leonte Georg	u. I.	Erzpriester	M[aros] Ujvar
113.	Florian Micasiu	u. I.	Advokat	Zsuk ²⁹
114.	Joh. Florian	u. I.	Ober-Notär	Nasod
115.	Florian Porcius	u. I.	Stuhlrichter	Nasod
116.	Johann Papiu	n.u. I.	Gub[ernal] Konzipist	Klausenburg
117.	Johann Romanu	u. I.	kk. öffentl[icher] Notar	Fogaras
118.	Peter Popescu	n.u. I.	Erzpriester	Fogaras
119.	Spiridon Fetti	u. I.	k. k. Bez[irks] Adjunkt	Nasod
120.	Johann Tipeiu	n.u. I.	Erzpriester	Mühlbach
121.	Jakob Bota	u. I.	Grundbesitzer	Nasod
122.	Johann Russu	n.u. I.	Grundbesitzer	Sz[ász] Regen
123.	Basilius P. v. Harsianu	u. I.	Grundbesitzer	Sz[ász] Regen
124.	Johann Groze	u. I.	(Com[munal]. Not[ar])	Thorda
125.	Demeter v. Ratz	u. I.	Grundbesitzer	Thorda
126.	Johann Nemes sen.	n.u. I.	Magistratsrath	Kolos ³⁰
127.	Johann Nemes jun.	n.u. I.	Dr. der Rechte	Kolos
128.	Maxim Lika	u. I.	Stuhlrichter	Nasod
129.	Johann Kriste	n.u. I.	Erzpriester	Oroszmező
130.	Andreas Murasianu	u. II.	k. k. Statthaltereii Konzipist	Hermannstadt
131.	Joachimu Murasianu	u. II.	k. k. Direktions- Adjunkt	Pest
132.	Josef von Lemény	u. II.	k. k. öffentl[icher] Notar	Dees ³¹
132'	Ladislaus Csupe	u. II.	Angestellter bei der Sieb[enbürgischen] Canzellei	Wien
133.	Josef Fülep	u. II.	Großhändler	M[aros] Vasarhely
134.	Daniel von Gremoiu	u. II.	k. k. Beamter	Fogaras
135.	Theodor Csurku	n.u. II.	Großhändler	Cronstadt
136.	Johann Pantiu	n.u. II.	k. k. Gen[eral] Adjunkt	Cronstadt
137.	Gregor Maier	u. II.	„Ob[er] Notar“	Fogaras
138.	Johann Bezsan	u. II.	Magistrats Rath	Mühlbach
139.	Johann von Csergedi	u. II.	k. k. Urbarial Gerichts-Adjunkt	Hermannstadt
140.	Johann Ratz	n.u. II.	Erzpriester	Hatzeg
141.	Alexander Krainik	n.u. II.	Erzpriester	Dobra
142.	Basilius Pipos	n.u. II.	Erzpriester	Hondol ³²
143.	N. Demsusianu	u. II.	Erzpriester	Nagyág ³³
144.	Nikolaus Solomon	n.u. II.	k. k. Katastral- Schätzungs-Komissär	N[agy] Enyed

145.	Nikolaus von Papp	u. II.	Grundbesitzer	Sárd ³⁴
146.	Ianc Longin	n.u. II.	Grund- und Bergwerks-Besitzer	Zalathna
147.	Konstantin Cumanu	u. II.	Grund- und Bergwerks-Besitzer	Abrudbanya
148.	Johann von Papp	u. II.	Grund- und Bergwerks-Besitzer	Abrudbanya
149.	Theodor Tyok	u. II.	Grundbesitzer	Topanfalva
150.	Georg Ioanete	u. II.	Grundbesitzer	Topanfalva
151.	N. Andreika	u. II.	Grundbesitzer	Topanfalva
152.	Dionys von Darabanth	u. II.	Grundbesitzer	Bistra ³⁵
153.	Ladislaus Fodor	u. II.	Stuhlrichter	Halmágy ³⁶
154.	Alexander Csaklány	u. II.	k. k. Beamter	N[agy] Enyed ³⁷
155.	Hieronymus Albini	u. II.	Stuhlrichter	Kutfalva ³⁸
156.	Georg von Fogarasi	u. II.	Grundbesitzer	A[lsó] M[aros] Varadya Krako ³⁹
157.	Gabriel von Mezey	u. II.	Grundbesitzer	Topanfalva
158.	Nikolaus Szabo	n.u. II.	Grundbesitzer	Thorda
159.	Alexander Baritz	u. II.	Pfarrer	Leschkirch ⁴⁰
160.	Gregor Maioru	n.u. II.	Erzpriester	D[icső] Sz[en]t Marton
161.	Basilius Bian	u. II.	Stuhlrichter	Deva
162.	Georg Moldovan	u. II.	Bergwerksbesitzer	

Copic. A.N.D.J., Alba, F. Cabinet Mitrop. Blaj, 709/1861

¹ Blaj, oraș, jud. Alba.

² Gherla, oraș, jud. Cluj.

³ Baia de Criș, sat, comună, jud. Hunedoara.

⁴ Năsăud, oraș, jud. Bistrița-Năsăud.

⁵ Cel mai probabil localitatea Zemun în Serbia.

⁶ Orăștie, oraș, jud. Hunedoara.

⁷ Alba Iulia, oraș, jud. Alba.

⁸ Zlatna, oraș, jud. Alba.

⁹ Abrud, oraș, jud. Alba.

¹⁰ Rășinari, comună, jud. Sibiu.

¹¹ Roșia Montană, comună, jud. Alba.

¹² Fodora, sat, jud. Cluj.

¹³ Reghin, oraș, jud. Mureș.

¹⁴ Rodna, comună, jud. Bistrița-Năsăud.

¹⁵ Voivodeni, comună, jud. Mureș.

¹⁶ Boiereni, sat, jud. Maramureș.

¹⁷ Târnăveni, oraș, jud. Mureș.

¹⁸ Sebeș, oraș, jud. Alba.

¹⁹ Făgăraș, oraș, jud. Brașov.

- ²⁰ Căpușu Mare, comună, jud. Cluj.
- ²¹ Baia de Arieș, oraș, jud. Cluj.
- ²² Triteni, comună, jud. Cluj.
- ²³ Câmpeni, oraș, jud. Alba.
- ²⁴ Grebenișu de Câmpie, comună, jud. Mureș.
- ²⁵ Sângiorgiul de Mureș, sat, comună, jud. Mureș.
- ²⁶ Sehsehamner – Falcaria, localitate lângă orașul Hunedoara, astăzi dispărută.
- ²⁷ Oarda de Jos, comună, jud. Alba.
- ²⁸ Iernut, oraș, jud. Mureș.
- ²⁹ Jucu, comună, jud. Cluj.
- ³⁰ Cojocna, comună, jud. Cluj.
- ³¹ Dej, oraș, jud. Cluj.
- ³² Hondol, sat, comuna Creteju de Sus, jud. Hunedoara.
- ³³ Săcărâmb, comună, jud. Hunedoara.
- ³⁴ Șard, comună, jud. Alba.
- ³⁵ Bistra, comună, jud. Alba.
- ³⁶ Hălmeag, sat, comuna Șercaia, jud. Brașov.
- ³⁷ Aiud, oraș, jud. Alba.
- ³⁸ Cut, comună, jud. Alba.
- ³⁹ Cricău, comună, jud. Alba.
- ⁴⁰ Nocrich, comună, jud. Sibiu.

Blaj, 18 februarie 1861

Gubernatori Comiti de Miko

Nagy Méltóságú Gróf belső Titkos Status Tanácsos és Kormányzó Úr !
Kegyelmes Uram !

Én nem csak élő szóval Károlyfejérváron, de levelem által is lévén bátor Nagy Méltóságú L[iber] Báró Kemény Ferenc Korlátnok Úr Eő Excellentiáját az iránt meg instálni, mi szerént Nemzetünk meg nyugtatására ennek érdemes fiaiból olly Egyéneket méltóztattnék nagyobb és kisebb hivatalokra alkalmazni, kikben Nemzetünk is egész bizalma vagyon és minthogy Excellentiádhoz azért hogy már harmadik napon a Conferentia után jókor és már azelőtt hogy bucsú látogatásomat meg tehettem volna Károlyfejérvárról elutazni méltóztatott, tsak ugyan ez iránt alázatos Kérésemet élő szóval megtenni nem volt szerentsém, bátorságot veszek magamnak Excellentiádat addig is mig olly szerentsés lehetek hogy személyesen is alázatos tiszteletemet Kolosvárt is meg tehessem, ezen soraim által alázatosan meginstálni, hogy nagyobb, kisebb országos hivatalok be töltésénél Nemzetünk részéről ennek fiaiból olly Egyéniségeket választani és alkalmazni méltóztassék, akik Nemzetünk bizodalját is bírják, mert Excellentiátok gazdag tapasztalásból is böltsen tudják, hogy akár mellyik Nemzetre nézve aggasztóbb dolog nintsen, mint mikor olly férfiak tartják és nyerik a Hivatalokat, kikben a Nemzetnek semmi vagy igen kevés bizodalma van.

Ha pedig Excellentiátoknak Nemzetünk azon fiait, kik akár melly hivatalra alkalmasok legyenek és egyszersmint Nemzetünk bizodalmát is bírják meg tudni és kiválasztani nehéz volna, én tehetségem és tudomásom szerint kész leszek mindenkor, a mikor Excellentiátok vellem parancsolni méltóztatnának, Nemzetem és Egyházam fiainak Névlajstromát bé küldeni akik külömböző - nagyobb, kisebb hivatalokra is képesek lennének a Nemzetük jó véleményit és bizodalmát bírják.

Egyébb aránt a Maros és Küküllő folyók rendkívüli áradások mián, alég tudtam Februarius 15^{én} estvére Balásfalvára szinte életveszedelemmel juthatni, mert a magosan meg dagadott és sűrű és nagy jég táblákat nagy sebességgel úsztató Maros folyón is az átkelésem élet veszedelmes volt, hanem már Balásfalvának, még nagyobb dühel és jég táblákat hátán úsztató Küküllő vizen még fen álló de már ingadozó hídon mellyet tsak kevés fertáj óra mulva a már Balásfalvánál állott és medret többé nem ismerő víztömeg utánnam elseperte - átjövetelem igazán élet veszedelmes volt.

Nekem roppant és több [mint] 20 ezer forintnál [nagyobb] kárt okozott a két Küküllő rend kívüli jégtömeget magával el seprő kiáradása. A két Küküllőn nem régen nagy költséggel épített hosszú és új hídaimat elseperte, három malmaink gátjait részint nagyon meg rongálta, részint elvitte. Már a Communicatio is Balásfalvával fenn akadt, egy kis hidasom potolja most azt ahogy tsak lehet, és mi a többi országtól szinte minden felől a már feneketlen ros és sáros utak mián is el zárva mint egy bezárt várba cernirozva vagyunk.

Ezt Excellentiádnak ros ujjságul meg írván alázatos mélly tisztelettel öröklők

Excellentiádnak

alázatos szolgálja

Balásfalván Febr[uár] 18.

[Traducere:]

Excelența voastră, domnule conte, consilier de stat intim secret și guvernator !

Milostivul meu domn !

Eu nu numai prin viu grai la Alba Iulia, ci și prin scrisoarea mea am curajul de a apela la Excelența sa baronul Kemény Ferenc, în sensul ca pentru liniștirea Națiunii noastre să binevoiască a angaja în posturi mai mari ori mai mici pe acei fii merituoși, în care stă toată încrederea Națiunii noastre, și întrucât Excelența voastră a binevoit să plece de timpuriu, la trei zile după Conferință, și înainte de a-mi face eu vizita de rămas bun, și astfel nu am avut norocul de a face în viu grai această cerere a mea, îmi iau curajul de a apela cu supunere prin aceste rânduri ale mele, până când voi fi atât de norocos să prezint și personal la Cluj onorurile mele, ca la ocuparea posturilor pe țară mai mari ori mai mici să binevoiți a alege și angaja

dintre fiii Națiunii noastre pe aceia care totodată poartă și încrederea acestuia, fiindcă Excelențele voastre cunosc din bogata experiență, că nu există privitor la nici o Națiune un lucru mai îngrijorător, decât atunci când oficiile sunt ținute și câștigate de acei bărbați, în care Națiunea are încredere foarte puțină sau deloc.

Dacă pentru Excelențele voastre ar fi greu să afle și să aleagă pe fiii Națiunii noastre, care ar fi corespunzători pentru orice post și au totodată și încrederea Națiunii noastre, eu, conform talentului și cunoștinței mele voi fi gata întotdeauna, când Excelențele voastre binevoiesc să-mi poruncească, să remit lista numelor fiilor Națiunii și Bisericii mele care ar fi capabili de posturi mari, mici, și poartă buna părere și încrederea Națiunii lor.

De altfel, din cauza revărsării extraordinare a râurilor Mureș și Târnava, abia am reușit să ajung, chiar cu pericol pentru viața mea, în seara de 15 februarie la Blaj, fiindcă și traversarea râului Mureș, puternic umflat, tulbure și purtând cu repeziciune mare sloiuri mari de gheață a fost un pericol pentru viață; mai mult, la Blaj, trecerea mea peste podul de pe râul Târnava, mult mai fioros, și care purta sloiuri de gheață, care încă stătea dar se clătina deja, și care a fost, doar după vreun sfert de oră măturat după mine de masa de apă care stătea la Blaj și nu mai cunoștea albie, a fost într-adevăr periculos pentru viață.

Revărsarea extraordinară care a măturat purtând sloiuri de gheață a celor două Târnave mi-a provocat daune imense și mai mari de 20.000 florini. Pe cele două Târnave, aceasta a măturat podurile mele lungi construite nu demult cu mare cheltuială, a distrus puternic o parte din digurile de la trei dintre morile noastre, cealaltă parte a dus-o. Deja și comunicația cu Blajul a încetat, doar un mic poduleț al meu înlocuiește aceasta așa cum poate, iar noi, deja din cauza drumurilor nemărginit de rele și noroioase, suntem separați de celelalte țări, și suntem închiși ca într-o cetate.

Scriind acestea ca pe o veste proastă pentru Excelența voastră, rămân cu respect umil și adânc,
al Excelenței voastre

supus serv.

Blaj, 18 februarie [1861]

Concept. A.N.D.J., Alba, F. Cab. Mitrop., Mitrop. Blaj, 1861-76.

310

Sibiu, 18 februarie 1861

Excelență !

Precât de încordată ne-a fost atențiunea tuturor românilor privitori cu ochi deștepți la evenimentele timpului de față și îngrijiți de viitoarea soartă a națiunei

noastre asupra conferințelor din Alba Iulia începute în 30 ianuar 1861¹ și destinate de a așeza peatra fundamentală la constituțiunea sau fericirea carei noastre patrii și la îndestulirea tuturor popoarelor locuitoare întrânsa cu atâtă mai răspitoare de anime și nespusă bucurie simțirăm atunci când ne convinsăram din foile publice că esceleția voastră, precum și toți ceilalți membri ai partidei române conlucrătoare la zisele conferințe, ați apărat autonomia carei noastre patriei și egala îndreptățire a tuturor națiunilor transilvane pe baza constituțională cu acea perfectă unanimitate și energie bărbătească pe care trebuie să o admire și inimicii, care vă face onoare înaintea lumii și care servește națiunii noastre de fală.

Ca fii credincioși ai națiunii aceștia, pătrunși de simțul mulțămirei cu toate acelea care ați făcut esceleția voastră și toți ceilalți bravi români la conferințele susținute în adevăratul interes al patriei aceștia și al popoarelor ei, venim, dară, a vă aduce tuturor cordiala noastră recunoștință și mulțămire pentru virtutea și resignațiunea cu care ați servit binelui public și a vă pofti viață îndelungată spre fericirea și gloria întregii națiuni române.

Să trăiți esceleția voastră ! Să trăiască toți frații noștri români carii și-o reprezentat națiunea spre fala ei și spre binele întregii patrii !

Să trăiască și să se consolideze buna înțelegere între popoarele acestei țări² !
Săbii în 6/18 februarie 1861

Iacob Bologa, c.r. consilier de apel; Dr. Pavel Vasici c.r. cons. de școală; Petru Porea, c.r. adj. de poștă; Ladislau Tămaș, c.r. concipist de Gubern; Petru Manu, consilier la c.r. fin. Direcțiune a Țării; Andrei Mureșianu, c.r. concipist de Guberniu; Ioane Hannia, protopresbiter; Ioan Popa Radu, oficial la Casă Provincială; Antoniu Veștemean, parohul Sib. g. cath.; Dr. Nicolae Stoia, Ilie Măcelariu, consilier c.r. de Trib. provincial; Francisc Ioachim, c.r. oficial de Tribunal c.r. provincial; Constantin Stezar, căpitan, Irimie Mărginean, c.r. căpitan în pensie

Original. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1861-123, f. 191/192.

¹ 11 februarie după stilul vechi, data la care a început Conferința regnicolă de la Alba Iulia.

² Adnotarea: „Răsp. 14/26 februarie 861”.

311

Sibiu, 18 februarie 1861

Sibiu, în 18 februarie 1861

Frate Dimitrie !

Deși sunt convins că tu ca membru al Conferinței¹ ai scris aceea ce ar trebui să scrie fiecare român de omenie, totuși plăcerea de a vedea cu ochii mei

aceea ce se face în interesul națiunei noastre mă face mai nerăbdător până vor eși cele de tine scrise în foile românești din Brașov. Causa din care nu-mi pot îndestuli plăcerea aceasta mai timpuriu ducându-mă la locul inidigitat de tine, îți este cunoscută și-ți însemn numai atâta că aceea încă stă.

Noi toți, dar toți, suntem tare mulțămîți cu purtarea voastră din Bălgrad, cu purtarea tuturor și mărim până la cer pe nemuritoriul bătrîn din Blaj. Mulțămîta noastră o vom face cât mai curînd cunoscută publicului².

Așa Gaeta au căzut !? Telegraful de cătră Pesta vibrează încoace că, vai, nu o să iasă la cale cu capii comitatelor și că confuzia crește pe zi ce merge. Oare, unde vom eși ? Să ne ferească D-zeu de primejdii ! Astăzi se vorbise pe ici că Dorgo³ și Pipoș⁴ ar fi resignat. Nu știu de e drept sau ba.

O fatalitate: știi că episcopul au luat „propria auctoritate” parte la soțietatea lui Slanlicher cu vro 24.000 din fundația bisericeii catedrale. Astăzi auzii din mai multe părți că dacă până acum încă n-au insinuat soțietatea aceasta concursu, îl va insinua cât mai curînd. De vom mai perde și aici se va adeveri din nou zisa românului că „așa tot acolo se rupe unde-i mai subțire”. Sașii stau să scoată pe Konradsheim⁵ din Sibiu.

Spune-mi când pleci cătră Beciu ca să-ți pot pofti călătorie bună.

Frate ! Avem mare trebuință de o foaie publică nemțească în care să putem nimici bârfele nerușinate pe care le aruncă asupra noastră jumalele mag[h]iare. Cugetă la asta !

Să fii sănătos îți poștește al tău amic

Iacob

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 258, f. 17-18.

¹ Conferința regnicolară din 11-12 februarie 1861.

² Vezi supra, doc. Sibiu, 18 februarie.

³ Gabriel Dorgo.

⁴ Ioan Pipoș, numit comite suprem al Zarandului.

⁵ Wilhelm Konradsheim a fost unul din cei trei delegați sași care, în cadrul Conferinței regnicolare, s-au raliat propunerii maghiare privind uniunea Transilvaniei cu Ungaria.

Mângâierea ce am simțit primind epistola mult onorat d-tale din 9/21 ale curgăt[oareii] ca răspuns la cea a mea din 21 ianuar, numai decăt s-au prefăcut în mine în niște dureri sfășietoare de inimă, cum am înțeles cuprinsul epistolei.

Toată nenorocirea noastră vine de acolo, că proestoșii și ceilalți bărbați bisericești nu-și fac sieși un studiu îndelungat din învățăturile și așezămintele

sfintei maicei noastre biserici și rămân pe lângă acele cunoștințe care le-au auzit și învățat în școli de religie străină. Apoi mai este și aceea împrejurare fatală că clerul bucovinean este crescut sub un guvern absolutistic, nu are conversație contimpurană, nu cetește instituțiile bisericești noastre, din care pricină nu se poate împrieteni cu ele, nu cetește jurnalele noastre, nu trăește în și cu elementul său, ci petrece în și cu cel străin.

Toate acestea constată starea cea anormală a bisericii noastre de acolo și nepăsarea cea mare și indolența cea neiertată către clasicitatea religiei noastre. Așadar, nu este mirare cum fiii unei biserici nu voiesc să aibă într-un chip și într-o formă legală biserica lor, ca prin aceea ei să susțină caracterul cel primitiv al bisericilor.

Caracterul acesta este uniformitatea dogmelor și a constituției bisericești fără deosebirea limbilor și a locurilor, pe scurt, una e biserica, una e constituția ei și carele aceasta nu o ține, au căzut din ortodoxie ! (Vezi mai pe larg în cuvântarea mea pag. 71 din *Actele soboarelor noastre*)¹.

Eu nu mă pot lăsa într-o remiadă cu circumscripție despre cuprinsul suslăudatei epistole, căci nu-mi prisosește timpul, ci mă țarmuresc pe lângă acel stat sincer și prietenesc ca:

I.

Să vă duceți doi, trei bărbați cu autoritate la păr[intele] Eugeniu să-l rugați să vă dea în copie propunerea sa ce au așternut Guvernului despre organizarea bisericești. Dacă el n-ar încuviința această rugare, atunci ar fi bine a da atât lui, cât și guvernului central un protest formal cu subscripție cât mai multor creștini din Bucovina. Protestul acesta s-ar putea motiva:

1. Cu aceea, că însuși Ministerul de Cult sub 27 septembrie 1860 au dat voie episcopului a asculta dorințele eparhiei despre regularea treburilor ierarhice; așadar să activeze un sinod eparhial din preoți și mireni.

2. Că episcopul au jurat la sfințirea sa de episcop că va ocărui biserica lui Christos potrivit așezămintelor sfintei noastre religii; însă episcopul calcă jurământul acesta când în loc să se sfătuiască într-un sinod compus din preoți și mireni despre un obiect bisericesc, ce se ține de regularea referințelor ierarhice și să-l fi deschis prin rugăciune și chemarea sfântului duh cu unii preoți cari îi sunt spirituri servili și esclude pe creștinii în contra instituțiilor bisericești și anume în contra canonului 20 al soborului din Antiochia și în contra pravilei universale, unde biserica noastră nu se ocăruieste după sistema absolutistică, ci în urma învățăturai lui Christos și toate aceste le face preasfinția sa, ca mai ușor să-i fie a face niște măsuri vătămătoare de canoane.

3. Că episcopul calcă în picioare canonul 19 al soborului ecumenic VI, căci nu culege din sfânta scriptură și din învățăturile sfinților părinți înțeleșurile adevărului și judecățile în treaba regulării referințelor eparhiei bucovinene față cu celelalte eparhii.

4. Că creștinii după acum pomenitul canon 19 al soborului ecumenic VI numai acele învățături episcopești sunt datorii a le asculta și a le primi, care sunt bazate în sfânta scriptură și învățăturile sfinților părinți, iar ori câte ar face și ar învăța episcopul fără cale, creștinii se opresc prin canoane a le primi și a le asculta. De aci se vede, că în biserica ortodoxă răsăriteană episcopul este subordonat canoanelor și de această obligațiune este datoriu a se ținea, almintelea au părăsit ortodoxia și au trecut la eres cu toți cari ar cuteza să-l părătească în cugetări străine de ortodoxie.

5. Că noi rămânem în această convingere până atunci, până când episcopul prin punerea sa și a celor cari au subscris-o nu o vor motiva în canoanele și scrierile acelor dascăli ai lumii pe cari biserica noastră și astăzi de stâlpii creștinătății îi cinstește și se află cu numele puși în al 2-lea canon al soborului ecumenic II.

6. Că noi propunerea aceea a episcopului că la Bucovina să fie un mitropolit și doi episcopi sfințiți (Weihbischöfe) o osândim și o caracterizăm de o năzuință volnică, abuzitoare și anticanonică și străină în ortodoxie; prin urmare protestăm solemn nu numai asupra formei, ci și asupra cuprinsului propunerii acelei episcopești și consistoriale ca a unui act carele este anticanonic și vatămă ortodoxia și liniștea sufletului nostru etc.

Mai departe bine ați face, când după provizoriu din cărticica noastră *Actele soboarelor* ! pag 126 ați cere voie de la Guvern de a ținea sobor eparchial.

Apoi mai pe urmă ați putea expune și aceea, că și praxa cea veche a bisericii bucovinene au fost sinodală, căci episcopul se alegea și trebile cardinale bisericești se tractau în adunări obștești, până s-au ținut Bucovina de Moldova și această adunare obștească era ca un sinod, când se alegea episcopul sau când se tractau trebile cardinale bisericești etc.

În sfârșit, serbătorește să-l poftiți pre păr[intele] episcop a se declara, pentru ce au făcut lucrul acesta într-un chip unilateral, ascuns și cu delăturarea formelor canonice ?

Sperez, că mult onorat d-ta ai primit de la Direcția Tipografiei diecezane de aci 50 exemplare din *Actele soboarelor* noastre și nu primi în nume de rău, căci Direcția Tipografiei n-au putut da aceste cărți în dar, pentru că este săracă. Bine ați face când „Telegraful român” l-ați recomanda bravilor noștri bucovineni spre ținere, căci acela este și organul ortodoxiei noastre din Austria.

În interesul obiectului nostru, mă rog, ca să nu se întrerupă corespondența noastră rămânând cu deschilinită cinstire.

Sibiu, 1861, februarie 18

Ilarion Pușcariu, *Metropolia românilor ortodocși din Ungaria și Transilvania*, III, nr. 11, p. 185-187.

¹ *Actele soboarelor bisericești greco-răsăritene din Ardeal din anii 1850 și 1860*, Sibiu, 1860.

Pesta, 19 februarie 1861

Mult stimată unchiule!

Numai alaltăieri v-am scris că am făcut examenele cu succes bun; am acum alta a vă împărtăși, pentru aceea vă mai infestez¹ așa curând. În zilele acestea am căpătat io și Pap² (din Saroad și el va disputa în zilele viitoare) de la un necunoscut cu numele George Pop din Băsești³ - Iyészfalva – o epistolă, în care se spune că auzind de noi, că suntem silvăneni, și absoluți⁴, ne provoacă să mergem acasă, sau să ne dăm declarațiunea că primim deregătorie, pentru că l-au asigurat ungurii în congregația generală din Zilah⁵ comitatul Szolnoc – cumcă numai să propună oameni abili, că îi vor alege de deregători, și [a]nume nouă ca doctori, postul cel mai mic ca vice-notar sau szolgabiro ni e destinat, însă e posibil că căpătăm și mai mare, însă mai mic nu. Zice mai încolo, că dacă vrem ori care unul dintre noi, poate să fie deputat la Pesta, deoarece nu sunt alți români abili în tot com. Sz[olnocul] de Mijloc, apoi noi avem recerînțele și etatea și abilitatea. Pap e trecut de 29 ani, iară io de 27 am fost în 10 sept. 1860; mie asemenea provocare poate să-mi vină din Șimleu, comit. Crasnei, unde nici de deregător nu au pe nime, nici de deputat. Domnul Pop din Băsești, nu știe că sunt din Crasna, și numai colegul meu din Sz[olnok]. Cred [că] pentru aceea m-a provocat, și știu că când m-ar propune, ungurii ar zice că nu e din com. Sz[olnok]. Îmi pare bine că mi-ai spus că ești de părerea mea, adecă că nu acceptez nici un post, însă sunt multe motive pentru care ar trebui să primesc; adecă în 3 ani mi-aș face și praxă destulă, după 3 ani aș face censura și apoi aș fi avocat; în ești 3 ani mi-e asigurată plată, cel puțin 1000 fl. fix și apoi accidentii; însă pe la advocați neavând de lucru mult în timpurile prezente, nici [nu] știu cum voi trăi. Apoi bani îmi trebuie de aci înainte și pentru mine și pentru Simenon, pruncul Sofiei, care acum e în I clasă gimnazială și se poartă bine. Când aș avea un avocat care să mă asigureze măcar cu 600 fl. pe an, nu aș primi nimica; însă în caz nefavoritor, cuget că ar fi conzult să primesc, și așa-mi zic toți românii de pe aici, care sunt mai bătrâni, dar aceștia-mi sfătuiesc ca să mă las să mă alegă de deputat în com Crasnei, la cari știu că mă provoacă. Însă aceasta nu o fac nici decât, pentru că ce știu io, ține-se-va dieta au ba? Apoi io nici că pot veni cu conștiința curată într-o dietă, unde se reprezintă comitatul încorporat către Ungaria⁶ fără voia românilor. Io atunci, și prin mine românii din com. Crasnei, am consimțit la încorporare, care știu că nici o dată nu o fac; așadară la deputat nici cuget, numai la post stau în dubiu, că ce ar fi mai bine nimerit. Acestea mă simt îndatorat a vi le comunica!

Din Staatslexiconul lui Welcker se află 50 broșure. La un anticar am aflat Corpus I. C. Iustinianei, edițiunea Godofred și stereotip Guilelm Beck. Prețul e 5 fl., 50 cr. Trimite-l-voi ? Anteiustinianeum și Basilicele⁷ nu se află nicăieri.

Mă rog, unchiule, dacă se poate, trimite-mi ca să pot disputa în 2 a martie, ca apoi în 3 (duminică) să pot face jurământul care numai în zi de sărbătoare se poate face; aş vrea odată să scap de lucrurile acestea, că nu ştim ce aduce timpul cu sine: apoi şi cheltuială fac mare aici, aşa cât mi-e frică [că] nu mai pot scăpa de datorie. Aş vrea să ştiu că pe când îmi veţi putea trimite, căci numai aşa mă pot insinua şi cere termin pe a 2 mar[tie] şi acest termin debe să-l cer cu 4-5 zile înainte. Aşa când aş şti că pe 1 sau şi 2 mar[tie] capăt bani, m-aş insinua în 25-26. pentru aceea dară mă rog în toată întâmplarea telegrafiază-mi, cari [sic !] veţi primi această epistolă. Aceasta o puteţi face, că 25 cuvinte nu costă mult. În scrisoare îmi spuneţi ce am să fac, după starea lucrului enarat în epistola precedentă şi prezentă, precum şi răspuns la întrebările făcute. Ar fi lesne de cugetat şi făcut când am avea bani, când nu am fi aşa săraci. Vai de capul nostru, că noi româniii până-i lumea nu mai scăpăm de sărăcie.

Rău a fost că nu mi-aţi putut trimite #⁸ mai înainte, când era agioul sus. Chiar pe când i-am căpătat, au căzut aşa cât numai 6 fl., 69 cr., am căptat. De când a căzut Gaeta⁹. ...

Nemeş¹⁰ a mers acasă. Chiar pe timpul conferinţei de la Bălgrad a ajuns la Bălgrad unde s-a prezentat ep[isco]p[u]lui Şaguna şi prin acesta cancelarului Kemény. Astăzi primii epistolă de la el. Eştilaţi colegi ai mei: Marinescu şi Ilovits, încă nu au făcut rigorosul ultim. Ast din urmă, a primit postul de jurat în com. Aradului. De câteva zile tare vorbesc fraţii magiari, că nu trec multe zile şi vom auzi vorba şi faptele emigranţilor. Noi românii de pe aici credem că uniunea se va decreta cât mai curând. Ungurii au trimis pe Primatele şi pe câţiva la Viena în cauza aceasta.

Sărutându-vă mâinile rămân
al d-voastră nepot obedient
Ioan m.p.

Bibl. Fil. Cluj a Acad. Rom., Arh. Ist., F. Bărnău, nr. 89; vezi şi Coriolan Suciu, *Correspondenţă Ioan Maniu – Simion Bărnău, 1851-1864*, Blaj, 1929, p. 292-295.

¹ Deranjez.

² Coleg de studii a lui I. Maniu.

³ George Pop de Băseşti (1835-1919), om politic român. Ales pretor în 1860; între 1872 -- 1881 deputat dietal. A militat pentru unificarea P.N.R., a cărui preşedinte a fost din 1902. preşedinte al Marii Adunări Naţionale de la Alba Iulia (1 decembrie 1918).

⁴ Absolvenţi.

⁵ Zalău.

⁶ Prin decretul din 27 dec. 1860 s-a încorporat Ungariei: Voievodina sârbească şi Banatul timişan, comitatele Crasna, Zarand, Solnocul de mijloc şi districtul Chioar (Cetatea de Piatră).

⁷ Cărţi de drept roman.

⁸ Semn simbolic pentru galbeni.

⁹ Ultimul refugiu al regelui Neapolelui, Francisc II, din faţa armatelor sarde.

¹⁰ Coleg de studii.

Ilustritatea voastră, preasânțite doamne episcoape,
Doamne și frate în Christos prea venerânde !

La mult prețuita scrisoare a ilustrității voastre, ddto. 10-a a lunei curente, am onoare a răspunde cum că eu încă în decembrie a.t., fiind în Viena în deputațiunea națională n-am lipsit cu grai viu a descoperi eselenței sale nunțiului apostolic atât starea starea cea tristă în care se află peste tot sânta Unire în Transilvania, cât și daunele ce pot resulta nu numai din vătămarea disciplinei bisericei noastre, mai ales de la a. 1856 încoace, da și din încercarea de a se introduce pe rând usuri și datini latine în aceeași disciplină și aceasta împotriva tuturor reclamărilor, remonstrațiunilor și recurselor ce am făcut din această cauză, atât la sântul Scaun Apostolicesc, cât și la înalte c.r. Ministeriu de Cult, cari, precum cu durere vedem până acum nece un rezultat nu au avut, ci au răsunat în deșert și sfaturile mele nu numai s-au disprețuit cu totul, ci încă și în nedreaptă suspțiune s-au tras. Mai încolo că clerul și poporul din diecesa mea neîncetat urgește ținerea unui sinod diecesan, reclamând până și în foile publice restituirea disciplinei și a vechilor sale usuri și datini și ștergerea tuturor înoirilor cari de la a. 1856 încoace cu puterea s-au introdus și că din această cauză mă văd constrâns pe venitoaria lună a lui mai a indica sinod diecesan în care, pe lângă comunicarea tuturor anteactelor, voi fi silit a descoperi toată starea diferențelor pentru vătămarea bisericei noastre între mene și mai sus memoratele înaltele autorități escate. În fine, arătând încă odată pericolul Sântei Uniri și daunele ce pot resulta din această vătămare a disciplinei și a instituțiunilor celor vechi a bisericei noastre, l-am rogat ca descoperind santității sale Papei această tristă stare a lucrurilor să mediulocească de la același sânt Părinte, vindecarea răului prin o bullă, încă înainte de luna lui mai, adecă înainte de a se convoca sinodul edând, ca așa, cetîndu-se bulla în sinod să se liniștească spiritele și să se mângâie clerul și poporul; altmintrelea, nefăcându-se aceasta, eu să nu fiu responsabil pentru orice daune ce ar putea urma pentru sânta Unire, pentru cari vor da seamă înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor aceia care, călcând pactele Unirei, au dat ansă la turburarea spiritelor și n-au voit a vindeca răul la tempul său.

După care eselenția sa nunțul mă requiră ca toate acestea să i le dau în scris, cea ce am și făcut în memorialul care aici în copie, sub 4, vi-l comunic și ilustrității voastre¹.

Dacă esellenția sa nunțul a trimis acest memorial la Roma și dacă acolo s-a luat la pertractare sau ba nu știu; destul atâta că sub dtul 17 ianuaru a.c. nr. 1982/1 mi se scrie și mie tot acelea ce a scris și illuistritei voastre în privința ținerei sinodului și anunit mă întreabă dacă ar fi să se țină sinod provincial mai întâi și apoi diecesan.

Celea ce i-am rescris eu sub d-tul 20 februarie a.c. nr. 77 veți binevoi a vedea din alăturata copie sub B.

Cari toate, spre încunoștințare și conformare comunicându-vi-le, cu frățiească venerațiune și stimă rămân al illustrității voastre umilit serb și în Christos frate

Alexandru St. Șuluz
A[rchi]ep[isco]pul și metropolitul A. Iuliei

Original. A.N.D.J., Cluj, F. Ep. gr.-cat. Gherla, 1861-484, f. 1.

¹ Scrisoarea este urmată de conceptul scrisorii episcopului Alexi din 10 februarie 1861, către Șuluțiu, de copiile memoriilor acestuia din 22 decembrie 1860 și 20 februarie 1861 adresate nunțului papal de la Viena.

315

Blaj, 20 februarie 1861

Rescriptum

Binas easque aestimatissimas V<strae> Excellentiae litteras, unam de 23a Decembris a<nni> p<raecedentis>, alteram vero de 17a Ian<uarii> a<nni> c<urrentis>, priorem Viennae, recte in momento suscepti redditus mei in patriam et eodem die, quo emanata est, alteram vero 24a Ian<uarii> a<nni> c<urrentis> venerari mihi fortuna obtigit.

Ut autem prompte consueto meo more responsum ad eas dare possim, non modo longa et diutina graviaque itinera multipliciaque urgentia et magni momenti negotia pro chara mea natione suscepta cumulatissima regiminis dioecesis clerique mei agenda, sed etiam interventae corporis mei, etiam aetate iam fracti, graves aegritudines et afflictiones hucdum me impedivere.

Nunc ergo etiam tardius dignabitur V<estra> Excellentia ad utraque praetiosissimas suas litteras meum responsum benigne suscipere.

Ad priores dico:

Etsi cum S<ancto> Paulo Apostolo nonnisi in infirmitate mea gloriari possim, tamen etiam si gloriabor insipiens non ero, quia veritatem loquor.

Nemo me firmior in fide catholica sed nec S<acrae> Unionis zelosior amator, protector et promotor in chara gente mea alius unquam fuit; cuius vita pro defensione fidei catholicae et S<acrae> Unionis bis in summo periculo versata est, quique multo et improbo labore gravibusque

fatigiis et sacrificiis plura milia e schismate in sinum Matris Ecclesiae Catholicae et S<acrae> Unionis reduxi.

Et haec est etiam vera et genuina causa factae ad V<estram> Excelentiam die 22a Decembris 1860 notificatoriae et sincerae relationis meae. qua ut catholicae fidei verus assecla et S<acrae> Unionis perseverantissimus protector et antesignanus infucata fidelitate et animi sinceritate aperui a<c> commonefacere S<anctam> Sedem Apostolicam pastorali<s> officii mei esse duxi, quantum periculi /11/ ex susceptis hucdum in antiquissimis ecclesiae meae usibus, consuetudinibus et canonica disciplina S<acram> Unionem manere potest, si de illis, quae in duobus punctis in praeattacta repraesentatione mea de 22a Decembris 1860 uberius specificata sunt, S<ancta> Sedes Apostolica, pro summi pastoris sollicitudine et cura, Ecclesiam et S<acram> Unionem per benignum aliquod breve securam non reddiderit, nam dicere non possum quam gravi vulnere et meum et cleri et populi mei animos sauciaverint illae recensitae – reclamantibus et resistentibus nobis – factae in antiquissimis usibus consuetudinibusque et canonicis institutionibus ac disciplina ecclesiae meae innovationes et reformationes, qui iisdem tanquam a patribus nostris nobis traditis et relictis plusquam a 15 saeculis intime addicti sumus, quibusve summa pietate et omni praedilectione adhaerere solemus.

Vestra quidem Excellentia his quoque suis litteris paterne animare dignatur, ne vocaremus in dubium consilium S<antissi>mi Patris se velle genuinam Ecclesiae Orientalis disciplinam in iis omnibus, quae neque catholicae fidei, neque bonis moribus aut honestati repugnant, sartam et tectam diligentissime servare, verum fateor, quod, dum contrarium experti simus, prout id in memorata mea de 22a Decembr<is> 1860 <repraesentatione> uberius specificavi, desiderarem ad reddendam et restituendam conscientiarum nostrarum tranquillitatem tollendumque e contrariis animis nostris iam inditum timorem et conceptam suspicionem, ut de eo, quod verbis appromittitur, etiam opere et brevi aliquo apostolico de facto securi et quieti redderemus.

Inquietos nos reddere possunt etiam illae conditiones, sub quibus nobis antiquissimae canonicae institutiones ususque et consuetudines disciplinae Ecclesiae Nostrae sarta tectaque servari a S<ancta> Apostolica Sede appromittitur nempe: In iis omnibus, quae neque catholicae fidei, neque bonis moribus aut honestati repugnent, quarum nos sensum nullo modo assequi capereque possumus, ideoque humillime eatenus etiam supplicare sustinemus, dignetur S<ancta> Apostolica Sedes nobis clementer explicare et claris verbis quoque benigne manifestare et specificare, quidnam aut in supplicationibus nostris aut in usibus, consuetudinibus et antiquissimis canonicis institutionibus atque disciplina Ecclesiae /12/ Nostrae Orientalis sit et latitet huiusmodi, quod nos hucdum scire et detegere non posuimus, S<ancta> Apostolica sedes tamen

tenere habereque debeat pro tali, quod catholicae fidei aut bonis moribus aut honestati ecclesiasticae repugnet ?

Nam quemadmodum talia observare tenereque et colere in Ecclesiae Nostrae sanctissimis institutionibus, nos nunquam velimus, ita ex altera parte eousque, donec non convincemur de similibus erroribus per claram eorum specificationem et explicationem, solum pro colore et praetextu, sub quibus iusta postulata nostra semper denegari nobis possent tenere debebimus.

Nunc dabo sequens humillimum responsum etiam ad alteram V<est>rae> Excellentiae ad me 17a Ianuarii a<nni> c<urrentis> n<umer>o 1982/1 datam litteram.

Inomnise celebranda per me mense Maio s<cilice>t v<enturo> a<nni> c<urrentis> synodus non erit provincialis sed pure pute dioecisana ecclesiae meae et cleri mei, cuius obiecta praeter id, quod in relatione mea de 22a Decembr<is> 1844 <sic!> recensui, erunt:

a) Deliberandi de modis et mediis, quibus sustentatio et intertentio miseri cleri nostri felicior meliorque reddi posset, nam illae solemnes et splendidae appromissiones, quae inde ab inita S<acra> Unione constanter usque ad haec tempora clero nostro tum per regia decreta cum etiam per articulum 26 concordati – quemadmodum etiam V<estra> Excellentia optime novit – factae sunt et quibus potissimum etiam patres nostri et natio nostra an<n>o 1699 ad ineundam cum S<ancta> Romana Ecclesia Unionem allecta est, adeo spem nostram fefellerunt, ut iam praeter Deum in neminem alium, nisi in viribus miserae nationis nostrae solamen et subsidium pro clero nostro querere debeamus.

b) Erectio ubique scholarum promotioque educationis iuventutis in vera religione et bonis moribus dotatioque certa, congrua et defixa pro ludimagistris.

c) Emendatio morum cleri restitutioque canonicae disciplinae, quoad honestam comportantiam eius, quae ministris altaribus sacramentorumque dispensatoribus digna sit, aedificetque populum et convincet, quod id, quod in templis e rostris praedicant foris etiam opere compleant.

Haec et horum similia, quae domesticum regimen et publicam administrationem huius archidioecesis respiciunt, futura sunt celebrandae dioecisanae nostrae synodi obiecta.

/13/Quae omnia cum V<est>rae> Excellentiae humillime nota facere festinarem humillimo venerationis et obsequii cultu emorior¹.

Copie A.N.D.J., Alba, Protocollum, nr. 53 ab Anno 1861-<5>77 Mitrop. Blaj.

¹ „Die 20a Febr<uarii>. – Excellentissimus Dominus Antonius de Luca A<rchi>episcopus et Nuncius Viennensis quaerit an debeat servari et qua modalitate synodus provincialis et dioecisana?”

Cernăuți, 21 februarie 1861

Excelență !

Am primit mult stimata epistolă, cu care m-ați onorat în zilele trecute¹ și vă rog să fiu iertat pentru întârzierea răspunsului. Dar abia ieri am părăsit patul, fiind trei săptămâni bolnav în urma călătoriei mele de la Viena pe gerul de mai deunăzi.

Vă mulțumesc cu toată căldura inimei pentru felicitările cele pline de bunăvoință pentru mine și familia mea. Rog pe milostivul Dumnezeu să vă ție, excelență, și în curgerea anului ce nu de mult s-au început și mulți ani înainte până la cele mai adânci bătrânețe sănătos și puternic, întru deplină mulțumire și fericire spre binele, onoarea și mântuirea bisericii și națiunii.

Cât despre cele ce mi-ați scris mai departe, apoi vă exprimăm, excelență, eu și frații și amicii mei și toți cei de o socotință cu mine cea mai profundă reverință și recunoștință pentru interesul cel viu și sinceritatea manifestată prin acea epistolă pentru trebile bisericesti ale Bucovinei. Această împreună durere este pentru noi de mare mângâiere și contribuie numai spre a lăți și mai mult prin Bucovina acele simțăminte care vă păstrează acei ce au onoarea a vă cunoaște mai de aproape. Vă rugăm și pe viitor să nu dați uitării biserica Bucovinei în cauza momentoasă de față, căci, durere, trebile noastre bisericesti merg foarte rău.

M-ați întrebat, excelență, ce fel de cerință au dat deputațiunea noastră la Viena despre Mitropolie.

Vă trimit tot astăzi prin poștă însuși petițiunea și promemoria deputațiunei tipărită, ca să vedeți, că Metropolia română s-au rostit numai în general ca una din cele mai mari dorinți ale țerii noastre și tot în acel înțeles, precum preasfinția voastră.

Dumnezeu sfântul să ne ferească a vă da din mână autonomia recunoscută a bisericii române.

Cu inimă sângărândă însă împărtășesc, excelenția voastră, cum înțelege acum *episcopia noastră cauza metropolici române*.

Înainte de două săptămâni au adunat, Eugenie Hacman² aci pe consistoriul său, înmulțindu-l cu câțiva profesori de teologie și s-au comunicat punctele ce are a le propune unui sinod de preoți.

Un profesor al teologiei, român zelos, luceafărul și favoritul clerului, un bărbat strălucit prin caracterul său cel consecvent și nepătat, prin spiritul și erudițiunea sa, anume părintele Calinciuc, au arătat necesitatea a invita și creștini mireni la un sinod ca acesta unde are a se dezbate o cauză de așa mare însemnătate. Aceasta fu în zadar !

Și care au fost fructele comunicate ?

Cele mai însemnătoare au fost:

Întemeierea unei metropolii și a doi episcopi, numiți chiar nemțește, Weihbischöfe, în Bucovina !

Alegerea mitropolitului prin un sinod provincial mixt, însă cu acea mărginire, ca să aleagă el numai 3 (trei) candidați, și apoi ocârmuirea să numească pe unul dintr-înșii mitropolit.

Un sinod anual, ecumenic, duhovnicesc – Unde ? La Viena ! Sub îndoiita președinție a unui arhiepiscop și a unui procurator al statului.

Și, fiindcă le este rușine de lume și mai ales de preasfinția voastră, apoi s-au adăugit totodată cu mare generozitate, că învoiesc și Ardealului, ca și Bucovinei, o Mitropolie deosebită.

Aceste puncte profesorul de teologie Popovici le-au prelucrat din poruncă, adică numai le-au motivat și le-au împodobit și alaltăieri, luni, le-au cetit din poruncă și în fața d-lui episcop Eugenie, nemțește – unui sinod de preoți ce s-au fost conchemat anume pentru aceasta. Domnul episcop au recomandat punctele a se primi.

Preoții, anume nepregătiți, amețiți de referatul cel lung nemțesc, desprinși la o disciplină mai mult decât militară și o supunere oarbă și umilă la toate cele au plecat captele ... și lucrările sinodului într-o clipă s-au sfârșit.

A doua zi, adevărat demineată, s-au mai adăugat preoțimea numai ca să subscrie, din poruncă, în ființa d-lui archimandrit Teofil Bendela punctele, întocmai cum i s-au fost cetit nemțește.

Domnul profesor Calinciuc, provocat de domnul archimandrit spre a subscrie, au refuzat subscrirea sa, motivând refuzarea aceasta într-un mod respectuos și modest. Atunci dumnealui fu înfruntat pentru aceasta de domnul archimandrit în fața întregului sinod – ce consta cam în vreo 40 de preoți – într-un chip cât se poate de furios, de atingător și de înjositor.

Ceilalți preoți indignați, dar terorizați, au răspuns la chemarea domnului archimandrit și au pus iscăliturile d-lor sale, unul câte unul, pe hârtie și sinodul episcopiei Bucovinei era gata !

Leșind din adunare, sârmanii preoți își făceau cruce, zicând că Dumnezeu să-și facă milă cu dânșii și să le ție în seamă pozițiunea lor cea dependentă, iertându-le păcatul acesta, punctele subscrise din poruncă și așa sunt în zadar, că o asemenea nelegiuire nu se va putea înființa.

Acestea sunt lucrările domnului nostru episcop și ale domnului archimandrit al său, Teofil Bendela³.

Nu noi mirenii sacrificăm interesele noastre bisericești, precum se vede. Nu noi mirenii svărlim pe fereastră afară autonomia bisericii noastre și vroim chiar cu sila să-și tragă ocârmuirea, cuvântul înapoi și să se amestece în trebile bisericești ortodoxe. Nu noi mirenii vroim a învecinici izolarea cea prea tristă și nefericită a bisericii Bucovinei de către celelalte eparchii române ortodoxe din Austria și anume de către cea a Ardealului.

Noi suntem străbătuți de durere și de rușine. Străinii râd și își bat joc.

Aceasta este alfa și omega a convicțiunii noastre și aceasta va rămâne pururea dorința noastră cea mai înfocată. Opiniunea în cauza aceasta să vă slujească de probă a sincerității și a cugetelor oamenilor.

Excelență ! Vă rog încă odată să nu uitați biserica văduvită a Bucovinei, provocați pe dl. episcop Hacman la conlucrare pentru o singură metropolie română ortodoxă și alipirea Bucovinei către ea !

Noi din parte-ne nu vom lipsi a face datoria noastră după slabele noastre puteri.

Frații mei împreună cu mine sărută dreapta binecuvântătoare a presfinției voastre.

Remân cu cea mai profundă reverință, al excelenței voastre preaplecător serv

Cernăuți, 9/21 februarie 1861

Georgie Hurmuzachi⁵

Ilarion Pușcariu, *Metropolia românilor ortodocși din Ungaria și Transilvania*, Sibiu, 1900, p. 182-185.

¹ Vezi supra, doc. Sibiu, 18 februarie 1861.

² Eugen Hacman (1793-1873). Între 1835-1873 episcop al Bucovinei. Până în 1860 a sprijinit activitatea lui A. Șaguna pentru înființarea unei mitropolii ortodoxe pentru toți românii din Austria. Apoi și-a schimbat atitudinea, cerând o mitropolie separată pentru Bucovina (1860). În 1873 s-a și înființat mitropolia Bucovinei și Dalmației. Prin poziția sa, Hacman a prejudiciat lupta românilor din Austria pentru unirea într-o singură mitropolie.

³ Teofil Bendelea (1814-1875). Din 1857 vicar episcopesc al Bucovinei. Între 1873-1875 mitropolit al Bucovinei și Dalmației.

⁴ Nicolae Petrino (1817-1890). Om politic, reprezentant al Bucovinei în senatul imperial lărgit (1860), apoi deputat în dieta locală. Retras din viața politică în 1866. A sprijinit acțiunea pentru înființarea unei sigure mitropolii ortodoxe române în Austria, semnând, alături de alți fruntași politici români, mai multe petiții în acest sens.

⁵ George Hurmuzachi (1817-1882). Om politic bucovinean, redactor al ziarului „Bucovina” (octombrie 1848 – decembrie 1849), promotor al mișcării culturale românești și a autonomiei Bucovinei.

Hațeg, 21 februarie 1861

În prezența subscrișilor reprezentanți comunali, cu toții se înfățișară și adunându-se și personalul oficiului actual, sesiunea se constitui și declară de deschisă.

În astă sesiune vine mai înainte de toate ca o datorință preferând restaurarea magistratului opidan, după forma sa din ante de a. 1848, apoi declararea limbii române de limbă oficioasă, la desbatere.

După o dezbatere preliminară se decretă, că:

Magistratul opidan să se restaureze după norma din ante de a. 1848 și să fie subordonat de-a dreptul înaltului guvern provincial, apoi ca în viitor toată manipulațiunea obiectelor comunale, fie acele de ori și ce natură, să se poarte și să se pertracteze singur numai în limba română, apoi ori ce ordinațiuni sau mandate mai înalte îndreptate către comuna Hațeg și respectiv către magistrat le vor primi reprezentanții oficiului singur și numai în limba română, din următoarele motive:

1. Prin Diploma din 20 octombrie și manualul de același dat îndreptat către președintele ministeriului contele de Rechberg, a respicat suveranul dorința sa preainaltă de a restaura Transilvania după normele constituționale dinainte de 1848.

Opidul Hațeg din secolii înaintați a avut în fruntea sa magistrat subordonat deadreptul guvernului provincial și coordonat tuturor celorlalte oficiuri municipale și comitatense; acest magistrat a susținut în toate timpurile, ba chiar și sub sistemul sugrumatorie confinară, până la a. 1855.

În anul acesta aflând prefectura cu cale a organiza oficiile comunale, fără de tot temeliul și cauza fundată, numai că pentru astfel i se vedea mai corespunzător, reduse magistratul la oficiu comunal, după normele boemice, cu numirea de „Marktrichteramt”¹.

Prin actul acesta a dorit în[alta] prefectură a călca cu picioarele un drept de mai multe secole, la care faptă arbitrară nici că a avut chemare, pentru aceea dară nemai putând și nemai voind a suferi astfel de nelegiuiri încărcate din partea legionului civilizator, care ca lăcustele ne inundară patria, acum reîntorcându-ne la instituțiile noastre municipale, dechiarăm casarea numirii de „Marktrichteramt” și restaurarea magistratului după formele sale anteepocale, totodată înseamnă, că pentru venitorul cu restaurarea întregii Transilvanii numaidecât voim a ști și magistratul subordonat deadreptul înaltului guvern provincial, până atunci însă dorind a înconjura toate frecările neplăcute cu bărbații neconstituționali, vom rămâne în referințele oficioase pe piciorul prezent, cu acea adăugire, că oficiul opidan, nu ca Marktrichteramt ci ca magistrat să figureze.

2. Limba română fiind în absoluta majoritate în acest oraș, de astăzi înainte, bazați pe autograful pre înalt al maiest. c.r. apostolice din 21 decembrie 1860, dată esceleției sale, președintelui Cancelariei aulice transilvane br. Francisc Kemeni, pentru toate treburile comunale, orășenești, eclesiastice și scolastice, declarăm ca limba oficioasă și dorim a se aduce la cunoștința oficiilor competente, ca pentru venitoriu toate ordonațiunile să ni se trimită numai în limba română, pentru că numai așa se va putea înfăptui dreptul egalității răspicat de suveran prin înalta Dilomă din 20 octombrie 1860; afară de aceea, folosindu-ne de limba maternă română, vom afla înlesnire și înaintarea noastră intelectuală și literară, deoarece poporul va afla mai mult interes și îndemn de a studia limba maternă, până acum mai cu totul delăturată.

3. Prin purtarea treburilor comunale în limba maternă ni se asigurază totodată și existența noastră națională, care în atâtea cente de ani fu foarte barbar periclitată și chiar și acum se încearcă inamicii noștri a ne o periclita, iar nouă naționalitatea fiindu-ne un sanctuar foarte prețios, eredit de la străbunii noștri romani, „ne declarăm pentru apărarea aceleia în sensul ordinațiunilor c.r. **chiar și cu pierderea vieții**”².

4. Actul nostru de astăzi e totodată și un gaj de precauțiune în contra tendințelor suprematice ce le vedem vânat de frații maghiari, care amata noastră patria Transilvania totdeauna autonomă doresc a o fuziona în Ungaria.

Dată în Hațeg în datul mai sus.

Reprezentanții comunei:

Georgiu Balasiu m.p., Marcus de Popesco m.p., Avram Ivașcu, m.p., Nicolau Czelegredeanu m.p., Marcu Moldovan m.p., Avram Csiuciu m.p., Marcus Munteanu m.p., Dinu Apostol m.p., Pavel Alexe m.p., Nicolau Tocaciu m.p., Nicolau Popescu m.p., Ludovic Munteanu m.p.

Reprezentanții magistratului:

Nicolae Balasiu m.p., jude primar, Ioan Kassanu m.p., senator subcasariu, Anton Aszlani m.p., senator sub. econom., Nicolae Petrovici m.p., senator, casariu și econom vocat., Constantin Apostolu m.p., secretariu.

„Foaia pentru minte, inimă și literatură”, XXIV(1861), nr. 13 din 29 martie.

¹ Oficiu (funcție) de jude de târg.

² Hotărârea magistratului orășenesc va fi declarată ilegală de către Guberniu care, vrând să-i impună, cu forță, limba maghiară, amenință în mai multe rânduri magistratul cu execuția militară sau alte pedepse. În august 1861 orașul apelează la Cancelaria aulică, unde obține, după aproape un an, câștig de cauză: limba română e recunoscută, provizoriu, până la dietă, ca limba sa oficială.

Nagyméltoságu B.I. Tanátsos és Érsek Ur !

Excellentiád nékem Fejérvárt igérni méltoztatot, hogy a Gyűlésben tartott beszédet az Országos Kepviseleti tervel együtt a tegnapi napra Februarius 21te Kolosvárra bizonyosan megfogja küldeni. Mint hogy én azt meg nem kaptam, Bécsbe felmeneteletem pedig e ho 25^{ete} meghatároztam, és a Fejérvári Gyűlés resultátumáról Ő Felsége elejében tudossitasomat késedelem

nélkül meg tenni kötelességem, ezennel tisztelettel kérem Excellentiádat a
kivant[t] és negigért irományok siető megküldésere. Tisztelettel mara[dok]
Excellentiádnak

alazatos szolgája
A. Kemény Ferencz

Kolosvárt Febraurius 22^{én} 1861

[Traducere]

Prea mărite domn consilier intim și vicar !

Excelența voastră a binevoit să-mi promită la Alba Iulia că îmi va trimite
cu siguranță aici la Cluj, pe data de ieri, adică 21 februarie, discursul ținut la
adunare, împreună cu planul reprezentanței pe țară. Întrucât eu nu le-am primit, iar
plecarea mea la Viena mi-am fixat-o deja pentru data de 25 a lunii curente și
[întrucât] am obligația de a-l înștiința pe majestatea Sa despre rezultatul de la Alba
Iulia, cu această ocazie rog cu tot respectul excelența voastră să-mi trimiteți cât mai
curând documentele dorite și promise.

Al excelenței tale

Serv umil
A. Kemény Ferentz

Cluj, 22 februarie 1861

A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1861-76.

319

Blaj, 24 februarie 1861

Pro Notiția

Fiind soartea clerului nostru încă mai de mult nesuferită și miseră, iară în
timpurile celea mai proaspete și mai tare, și așa îngreunându-se cât o neaparată
și foarte grabnică lipsă se arată ca cât se poate mai în grabă traiul vieții și
susținerea lui să se mai îmbunătățească și să se facă mai de suferit și mai
cuvincioasă oficiului și misiunei cei sante a unui preot ministru a Casei
Domnului.

Și fiindcă toate pe cele dese și mari apromisiuni zisele noastre nădejdi și
așteptări ne-au rămas până acum deșerte, cât acum ne vedem constrânși cât să nu
mai așteptăm de nicăieri ajutoriu, ci tot ajutoriul îmbunătățirea soartei cei
nesuferibile a iubitului nostru cler, precum și rădicarea școalelor și promovarea

culturei morale și civile a poporului nostru să o așteptăm singur de la Dumnezeu și de la zelul, pietatea, iubirea de binele său și a bisericii sale, și așa de la propriile puteri morale și materiale a clerului și poporului nostru.

Și pe lângă acestea lipse mari, ridicându-se încă tocmai și în foliele publice diverse jalbe și agravamine pentru nește scaimbări făcute în mai multe puncte ale vechilor usuri, a canonicștilor instituțiuni, a disciplinei bisericii noastre moștenite de la părinții noștri și nevătămat păzite până acum în archidieceasa noastră.

Precum și alte numeroase lipse aflându-se adecă înainte de a se convoca Sinodul, adenda, ca așa cetându-se acea Bullă în Synod să se liniștească spiritele și să se mângâie clerul și poporul; altmintrelea, nefăcându-se aceasta eu să nu fiu responsabil pentru orice daună ce ar putea urma pentru S. Unire, pentru care vor da seama înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor, aceia carii călcând pactele Uniunii au dat ansă la turburarea spiritelor și n-au vrut a vindeca răul la timpul său.

După carii esceleția sa Nunciul m-a requirat ca toate acestea să i le dau în scris, aceea ce am și făcut în Memorialul care aici în copia sub A. vi-l comunic și iltrților voastre¹.

Dacă esceleția sa Nunciul a trimis acest memorial la Roma și dacă acela s-a luat la pertractare sau ba, nu știu; destul atâta că sub ddtul 17-A ian. a.c. nr-1982/1 îmi scrie și mie toate acelea ce a scris și ilustrităței voastre în privința ținerei Synodului, și anumit mă întreba dacă ar fi să se țină Synod provincial mai întâiu și apoi diecesan ?

Celea ce i-am rescris eu sub datul de astăzi nr. 77 veți benevoi a vedea din aci alăturata copie sub B.

Carii toate spre încunoștiențiere și conformare comunicându-vi-le, cu deosebită afrățieștei venerațiune am rămas

Concept. A.N.D.J., Alba, Protocollum, nr. 53 ab Anno 1861-82, Mitrop. Blaj.

¹ Vezi doc. Blaj, 20 februarie 1861.

Preaonorate în Christos frate !

Fiind soarta clerului nostru încă mai demult nesuferită și miseră, ear în timpurile cele mai prospete și mai tare și așa îngreunându-se cât o neapărată și o

foarte grabnică lipsă se arată ca cât se poate mai în grabă traiul vieții și susținerea lui să se mai îmbunătățească și să se facă mai de suferit și mai cuviincios oficiul lui și misiunii cei sante a unui preot și a unui ministru a casei Domnului.

Și fiindcă toate pe celea dese și mari apromisiuni ziditele noastre nădejdi și așteptări ne-au rămas până acum deșerte, cât acuma ne vedem constrânși cât să nu mai așteptăm de nicăieri ajutori ci tot ajutorul și îmbunătățirea soartei cei nesuferibile a iubitului nostru cler, precum și rădicarea școalelor și promovarea culturai morale și civile a poporului nostru, să o așteptăm numai singur de la D-zeu și de la zelul, pietatea și iubirea de binele său și a bisericei sale și așa de la propriile puteri morale și materiale a clerului și poporului nostru.

Și pre lângă aceste lipse mari, rădicându-se încă togma și în foile publice diverse jalbe și agravamine pentru nește scaimbări făcute în mai multe puncte ale vechilor usuri și în canoniceștile instituțiuni și a disciplinei besericei noastre, moștenite de la părinții noștri și nevătămate păzite până acum în Archidieceza noastră, precum și alte nenumărate lipse aflându-se cari ar pofti îndreptare și îmbunătățire, nu o dată (parte prin făcutele de mai mulți protopopi oblu la acest Ordinariat metropolitan remonstrățiuni, și încă și în numele clerului ori tot tractului său, parte prin foile publice, parte și cu viu grai și pentru acea manifestându-se o generală dorire de a se ținea mai înainte de toate și fără întârziere sinod diocesan, ca cu unite consilii a întregului cler să se îndrepte cât se poate toate și să se afle midiloacele celea mai acomodate spre lecuirea răului și a lipselor) o așa ferbinte, dreaptă și canonicească poftă a clerului aș fi fost și eu gata a o împleni dacă celea mai grele cercustări nu m-ar fi împedecat.

Acum, totuși, [dacă] acel atotpoternic Părente al îndurărilor [î]mi va ținea încă viața și îmi va cruța sanitatea, cu puterile celea puține trupești, prin adâncile bătrânețe, lucruri și griji grele și boale dese slăbite, am hotărât cu o nestrămutabilă voie ca în luna mai a.c. – ziua altădată se va determina și notifica – să convoc și să țin sinod diocesan.

Însă mulțimea și ponderositatea obiectelor cari au de a veni sub pertractarea și serioasa consultare a sinodului diocesan urmând și aceia ca acest sinod să se țină regulat și despre lucrările și hotărârile sale să se ducă un protocol în care actele și decisiunile să rămână pentru venitor și, redigându-se într-un rând sistematic, să se tipărească și să se împartă la toate besericile, preafirește urmează și acea că acest sinod nu-și poate cu folos isprăvi agendele sale într-o zi sau două ci va avea de a zăbovi și a consuma mai multe zile care mai nainte nu se pot determina ci numai mulțimea agendelor le poate hotărî și așa adunarea și ținerea sinodului, prin venirea și rămânerea aici la sinod în mai multe zile a protopopilor și a deputaților clerului, neapărat vor pofti și cheltueli.

Noi, ca să putem afla calea care neci în privința aceasta să nu ne pună ceva piedică ținerei și celebrării sinodului nostru diocesan, înainte de celebrarea sinodului am voit a aduna un consistoriu plenum, stătător din toți actualii și onorarii protopopi care sunt deodată și asesori jurați ai consistoriului nostru

metropolitan și și reprezentanții clerului nostru din afară, ca așa prin un comun consiliu, nu numai a nostru cel dinlăuntru, dară și cu a celui dinafară cler a căruia reprezentanți sunt protopopii, celea folositoare și conducătoare la dobândirea doritului scop mai nainte să le căutăm și să le hotărâm.

Așadară, ziua celebrării acestui consistoriu plenar nestrămutat o am hotărât și determinat pe 27 febr. a.c., după calend. vechi, adecă în ziua de luni, în săptămâna brânzei, să se țină.

Pe aceasta dară anumită zi, adecă pe 27 febr. s.v.a.c. pe preaonorate frăția ta, oficios te poftim ca la acest consistoriu plenar negreșit să te afli de față.

Pre lângă obiectul consultărilor acestui consistoriu de a afla trebuincioasele midiloace și isvoare spre suportarea cheltuielilor celebrândului sinod diocesan va fi și altul, întocma momentos, despre forurile matrimoniale.

După care încunoștiințare așteptându-te, părintește rămânem prea onor. frăției tale adict

Blaș, 12/24 febrauriu 1861

Metropolitul Alecsandru m.p.

Original. A.N.D.J., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1861-187, f. 9-10.

321

Sibiu, 25 februarie 1861

Mult onorate domnule !

Tocmai atunci am primit mult stimata-ți epistolă din 7 martie nou a.c. când eram destinat a te pofti ca să amâni plecarea-ți la București din cauza adunării naționale a unor bărbați de frunte pentru facerea măsurilor pregătitoare pe seama **Reuniunii** noastre, despre care am și publicat în numărul cel mai nou al „Telegrafului Român” o înștiințare etc. Acum însă, înțelegând din sus-lăudata-ți hârtie, că mult onorat domnia ta ai amânat acea călătorie până către sfintele Paști, sperez că la acea adunare ne vom vedea și întâlni, ca cu puteri unite să ne înaintăm și în privința înființândei **Reuniuni** interesul națiunii noastre, cu care prilej apoi ne vom putea înțelege mai pre larg și despre treaba Mărișenilor¹.

Aci alăturiez conscrierea cărților care le-au tipărit cu spesele sale tipografia noastră diecezană și să află de vânzare. Când am cumpărat și adus tipografia aceasta, am cerut voie de la Gubernul țării, în înțelesul legii constituționale de pe atunci (1850), ca să pot tipări cărți bisericești și școlare, cu atât mai mult căci tipografia am dăruit-o episcopiei și așa nu e proprietatea mea ci a episcopiei. Începând tipografia noastră a lucra, căci Gubernul a încuviințat cererea mea, Blajul

la anul 1853 a și început a trage la îndoială, că ierarhia noastră ar avea dreptul acela de tipărirea cărților bisericești și ne-au pârât la ministerul de culte. Acolo pâra a aflat mare părtinire, dar cu atât mai mare opoziție din parte-mi. Ministerul de culte mult s-a nevoit în decurgerea de șapte ani, ca tipografia noastră să o nimicească și monopolul cel infernal să aducă asupra cărților noastre bisericești, zicând împăratului că tipografia statului va vinde mai ieftin cărțile bisericești și școlare, decât tipografia diecezană. Eu m-am făcut prost și am zis: că nici o carte bisericească nu se poate tipări și întrebuința fără binecuvântarea și censura arhierască și competența aceasta pentru cărțile române de legea ortodoxă numai mie mi se cade, căci eu sunt arhieru român etc. Așa luptându-mă a venit treaba până la împărat, care a decis în luna lui ianuarie a.c. spre favoarea tipografiei noastre sfada susatinsă, ceea ce se va publica în numărul viitor al „Telegrafului Român” cu unele deslușiri față cu agresiunile de tot indelicate ale lui Eliad din anii trecuți. Coram plura.

Încă mai alăturez aci 10 fl. pentru un exemplar din *Protocolul* conferințelor, căci ai nobilul scop cu prisosul venitului din acea cărticică, rămânând și până la întâlnirea noastră cu deosebită cinste al mult onorat d-tale de tot binele voitor

Andrei episcop

Sibiu, 25 februarie 1861

N.B. Fratele Vasici dorind te dorește spre adăpostire la sine cu prilejul venirii la adunarea națională.

George Barițiu, *Părți alese ...*, III, Sibiu, 1891, p. 569-570.

¹ Cf. doc. Sibiu, 26 octombrie 1860.

322

[Viena, 1-26 februarie 1861]

I. Rezultatul administrațiunei proprii și ai independenței provinciale presupune deplina cunoștință a intereselor patriei, a cugetărilor și străduințelor, a moravurilor și datinilor, a religiunei și limbii locuitorilor ei. O astfel de cunoștință însă se ivește numai ca un product a[1] unei petreceri lungi în patrie, a unei conversațiuni de mai mulți ani cu fiii patriei și acea cu atât mai tare se cere în un period când viitoarea introducere a institutului reprezentațiunei provinciale și influxul ce acest institut are de a lua la administrațiunea țării, îndrumează pe organele regimului a studia mai fundamental lipsele și pretențiunile emănătoare din

adâncul vieții populare precum și îndreptățirea internă a estor din urmă a o subtrage unei examinări mai mature. În privința aceasta e de dorit și conces ca posturile dirigătorești să se confereze mai cu seamă fiilor patriei și ca aceștia, presupunând că au asemenea calificățiune și vrednicie, la umplerile viitoare a[le] posturilor să se prefereze oricărui alt competițoriu.

II. Privind împărțășirea țării la administrațiunea provincială esercitând prin reprezentațiunea țării, se cere ca de mult enunțiatul însă până acum neefectuitul principiu a[l] egalei îndreptățiri politice, confesionale și naționale a celor trei națiuni de căpetenie din Bucovina: a românilor, rutenilor și germanilor să se aplice mai liberal atât în biserică și școală, în viața comunală și la judecătoria, cât și în comunicațiune cu dirigătoriale administrative provinciale și cu toate în sfera țării de coroană aflătoare organe a[le] puterii de stat. Eschiderea îndelungată și dureroasă a limbii române și rutene de la catedra învățământului și de la masa oficiolatelor a avut o înrâurință foarte stricăcioasă asupra dezvoltării și cultivării mai înalte a ambelor limbi și a națiunilor care le vorbesc; cea a reținut lipsând impulsul și deșteptarea ambițiunei naționale și limbistice, ambele elemente de limbă într-un stadiu de copilărie fără proporțiune lung din care prin silințele rare și nesprijinite a[le] privaților nu s-a putut elupta. Această negrijire a amânduror națiuni și limbi a produs mai încolo răutatea cea că cea mai mare parte a sudiților¹ nu pricepea limba regimului comunal și provincial nu era în stare de a putea cuprinde intențiunile bune ale acestei din urmă și din destul a prețui motivele ordinăciunilor ei. Cu o asemenea nepricepere a supușilor a trebuit să se împărecheze dezgustul cel până acum reținut, însă învederat, carele purcedea din desprețuirea și nebăgarea în seamă a națiunei și idiomei ei. Inundarea cu oficiali străini tocmai și în cazul acela când patrioții nu lipseau asemenea inundări cu o limbă străină prin care limba poporului s-a eschis și de acolo unde pentru înțelegere era neapărat de lipsă și de un folos preponderente. Principiul cel înțelept și drept enunțat de Majestate în 20 oct. 1860 carele națiunilor colocuitoare și limbilor promite depărtarea de orișice fel de silă și apăsare, dă rugării Bucovinei o îndreptățire perfectă, garantează naționalității și limbilor în afară cea dezvoltare, învățoșire și valoare care în așa lung timp a trebuit să le lipsească.

III. Cu autonomia Bucovinei stă în legătură strânsă autonomia bisericii ei, administrațiunea proprie a bisericii întregește administrațiunea proprie a țării și perfecționează icoana liberei dezvoltări dinlăuntru a unei vieți tari. Libertatea bisericii în afară depărtează de la ea izolarea cea până acum silnic de către vița cea mare a conaționalilor săi de aceeași credință în Austria. Puterea, îndemnul și cunoștința de sine care urmează din răzimarea pe monarhia întreagă din religioasa comunicațiune cu milioane [de] austrieci de o asemenea credință nu se pot denega bisericii bucoviniene așa precum nu se deneagă fiecărei țări de coroană alipirea către întregitatea statului de la care peste fiecare parte constituantă se revarsă putere, viață și influență. Controla bisericii întregi ar fi nu numai frânul cel mai tare

în contra particularismului diecezelor bisericești, ci, afară de aceea, e și o legătură puternică în contra pericolului de dezbinarea eventuală a bisericii în părți eterogene și de întregul deosebite. Din precugetările aceste e din destul explicabilă dorința și cerința naturală a ridicării unei mitropolii române în Austria cărei să fie subordonată și biserica numărului celui mai mare din poporăciunea Bucovinei.

IV. Dacă alegerile pentru dieta viitoare se vor întâmpla sub conducerea prefecturei care acum funghează, atunci le-ar lipsi fără îndoială făptuirea lor cea nepartizană și legală care numai singură poate corespunde intențiunei regimului înalt și spiritului circularului a[1] Excelenței Sale ministrului de stat. Prefectura fiind denumită prin un ministru carele a fost declarat inamic al dorințelor țării după o autonomie provincială însărcinată cu apăsarea și sugrumarea a oricărei manifestațiuni de această dorință și de orice mișcări după o viață independentă înzestrată în persoana șefului cu o putere oficială care nefiind mărginită prin oarecare constituțiune gremială e foarte arbitrară, legată prin consecința direcțiunei sale celei până acum antinaționale precum și prin respectul ce-l are pentru patronul și maestrul său, încatenată² și în privința politică prin legătuințe private extinse și dealtmintrea în urma puterii oficiale exclusiv redusă la persoane private, deschisă însuflărilor personale atârnătoare de o locotiință care nu poate afla plăcere în emanțațiunea provincială a Bucovinei adică în micșorarea teritoriului său administrativ, o asemenea prefectură privește în întrebarea de viață a Bucovinei întrebarea de viață a sa, însă așa ca țara să apună a fi un individ provincial și numai ea să susteie ca și un individ carele apoi să poată guverna liber. În întrebarea aceasta a existenței sau neexistenței prefectura negreșit ar întrebuința alegerile dietale de instrumente pentru susținerea că și ea ar încerca a amăgi, a falsifica și a seduce simțământul politic sănătos, însă nedezvoltat a[1] locuitorilor. În direcțiunea aceasta a și început prefectura a lucra atât de energios încât acum numai chestiunea între prefacerea Bucovinei într-o absolută prefectură ori [a] acestei în ceea [ce] e încă deschisă și coordonarea pașnică a ambilor factori se vede a fi imposibilă.

În interesul adevărat a[1] libertății, a[1] genuității și a[1] nepărtinirii alegerilor pentru dietă dară se înfățișează necesitatea neapărată de a delătura prefectura și a institui un alt dicasteriu³ administrativ încă înainte de facerea alegerilor pentru dietă sau un postulat al dreptății cuviinței și înțelepciunii. Dorințele cele urgente de față a[le] țării cuprind în sine următoarele obiecte de căpetenie:

a. Exclusiva respectare sau cel puțin preferința fiilor patriei la umplerea posturilor diregătorești de țară.

b. Egalitatea celor trei națiuni și limbi de căpetenie în școale și comune, în administrațiunea de sus și de jos.

c. Fundarea unei mitropolii române pentru biserica greco-orientală, subordonând și Bucovina sub aceea.

d. Un cerc de activitate nemărginit pentru reprezentanții țării spre apărarea cu succes a autonomiei provinciale.

e. Instituirea unei administrații provinciale de sine stătătoare și de Galiția neatârnată încă înainte de facerea alegerilor pentru dietă.

„Telegraful român”, IX (1861), nr. 7 din 16 februarie.

¹ Supușilor

² Încătușată.

³ Oficiu.

323

Viena, februarie 1861

Către PRESA FRANCEZĂ ȘI ITALIANĂ

Viena,

februarie 1861

Precum se știe, la noi și în Germania, francezii sunt considerați drept proști cunoscători ai geografiei, drept istorici superficiali și drept și mai slabi statisticieni. Vederile acestea ale savantlăcului german de bibliotecă sunt apoi luate în derâdere fără vreo altă cercetare, de acele popoare, îndeosebi de cele de origine romanică care privesc națiunea franceză în mod necondiționat ca prima națiune a lumii; și totuși ele nu par a fi întru totul neîntemeiate.

Trebuie să fim cu adevărat mirați de erorile și inexactitățile pe care, în timpul din urmă, le împrăstie în lume publicistica și ziaristica franceză, în special despre românii austriaci (sau valahi, cum îi numesc pe aceștia de dragul dușmanilor lor). Este un noroc că poporul român nu are despre acestea o cunoștință mai amănunțită, căci astfel el s-ar îndoi de romanitatea „marei națiuni” tot astfel cum întreaga intelectualitate română este indignată și disperată din cauza lor.

În Italia se consideră drept un merit al francezilor și al împăratului lor pe când în restul Europei li se reproșează că vor să promoveze predominanța elementului romanic, sau mai degrabă, să-i consolideze stăpânirea de fapt. Această stăpânire, adică prevalența spirituală și fizică va fi desigur bine înțeleasă în Europa apuseană și centrală, dar în Orient ea nu poate găsi – în ciuda unor expediții în Siria și a unor operații costisitoare la Constantinople¹ - un punct de sprijin veritabil și real, deci firesc și durabil, decât în vechea Dacie, pentru că numai acolo locuiește un popor cu adevărat romanic de 10 milioane suflete, care simpatizează în mod natural și în toate condițiile cu neamurile frățești din apus. Și deși tocmai de aceea s-ar putea crede că este de cel mai mare interes atât *francez* cât și *romanic* în general ca acest popor romanic al Daciei să fie temeinic studiat și bine cunoscut în

totalitatea sa, totuși studiul acesta pare a se limita atât în Franța cât și în Italia doar la jumătatea vechii Dacii, anume la Principatele Unite dunărene, cu toate că, după părerea somităților diplomatice competente de la fața locului, aceste provincii dunărene singure, adică fără celelalte părți componente, fără legătură cu provinciile romanice aparținând Austriei, nu sunt capabile de o însemnătate și dezvoltare reală și, în consecință, de o existență durabilă.

Scopul acestor rânduri este numai de a îndrepta stăruitor atenția publicisticii franceze, și pe cât se poate și a celei italiene care se inspiră din ea, asupra acestei împrejurări căutările, și de a îndemna la un studiu serios și minuțios al acestui obiect: de aceea intenționăm ca în modul sumar să semnalăm și să rectificăm erorile privitoare la românii din Austria, răspânite până acum de publicistica aceasta.

Numărul românilor care trăiesc în provinciile răsăritene ale imperiului austriac nu este nicidecum redus și neînsemnat, așa cum afirmă adversarii românismului, îndeosebi maghiarii care ar vrea să treacă sub tăcere cu multă satisfacție pe toți românii răsăriteni; nu, într-adevăr, numărul acesta depășește, după ultimele date statistice, *trei milioane*, și este sensibil mai mare decât cel al tuturor celorlalte populații printre care trăiesc.

În Transilvania, vechea Dacie centrală, românii numără peste 1.300.000 suflete și sunt prin urmare de două ori mai numeroși decât conlocuitorii lor, maghiarii cu 300.000, secuii cu 200.000, iar sașii cu 170.000 suflete. La aceasta se mai adaugă faptul că cei 85.000 țigani ai țării vorbesc toți limba românească, au adoptat religia românilor și le place să se numere la naționalitatea aceasta, cu atât mai mult cu cât ei nu posedă a lor proprie.

În Banatul timișorean, vechea Dacia Ripensis², românii numără peste 600.000 suflete, reprezentând 6/10 din totalul populației țării, din care 4/10 se repartizează între coloniile șvăbești ale Mariei Tereza cu 250.000 suflete, cei 130.000 sârbi imigrați în cursul veacurilor trecute din Turcia și cei 30.000 maghiari.

În Ungaria, mai sus de Mureș până la Tisa, fosta Dacia Australis³, românii numără peste 700.000 suflete, adică și acolo mai mult de jumătate din toată populația, din care maghiarii constituie 400.000, imigranții germani 100.000, iar slavii de diferite dialecte 100.000.

În sfârșit, este Bucovina, cu aproape jumătatea ei de milion de locuitori, un ținut curat românesc, rupt în deceniul al șaptelea al secolului trecut din Moldova, fără vreun drept, cum ne spune istoria Moldovei.

Prin urmare, pe aceste teritorii strâns apropiate ale străvechii Dacii a lui Traian, care însumează împreună aproximativ 2 200 mii pătrate germane, cu frontiere bine precizate și pe care trăiesc 4 3/5 milioane suflete, poporul român alcătuiește cel puțin 3/5 din populația totală, fiind *majoritatea cea mai compactă și, în același timp, populația de baștină*, al cărei drept istoric, datează din anul 105 după Christos.

Aceste trei milioane de români nu sunt deloc lipsiți de conștiința semnificației politice și naționale a istoriei lor, nici nu sunt, cum ar vrea să acrediteze dușmanii românismului din Orient, pe jumătate barbari – nu, nicidecum, ei nu se găsesc în urma nici uneia dintre națiunile conlocuitoare în ceea ce privește cultura generală precum și dezvoltarea politică și națională; ei și-au păstrat excelentul lor geniu romanic întru totul nealterat, ei au una și aceeași limbă care în Moldo-Valachia este de totdeauna limba oficială și de circulație generală și a cărei supremă desăvârșire literară se datorește mai ales românilor învățați din Austria.

Nimic mai greșit și mai neîntemeiat li s-ar putea reproșa românilor austrieci decât că nu posedă un simț național dezvoltat și un caracter național pronunțat, că manifestă tendințe conservatoare sau chiar *reacționare* și că, în consecință, ar fi dușmani ai libertății și progresului.

Nu numai că românii din Austria posedă un foarte pregnant și caracter național, dar ei le au chiar într-o măsură mai mare decât oricare din cele zece seminții ale Austriei; în timpul din urmă ei au devenit de-a dreptul *campionii naționalităților din Austria*. Drept dovadă servesc cuvântările și voturile deputaților români din ședințele parlamentare ale verii trecute, în special însă cele ale domnului de Mocioni⁴, decât care nimeni încă nu a apărut mai hotărât și mai viguros dreptul național al popoarelor; dovadă mai este broșura *Problema limbilor și a naționalităților în Austria, de un român*, apărută tot pe atunci aici la Viena; dovadă este apoi scrierea tipărită de asemenea la Viena în luna noiembrie a anului trecut *Un serios cuvânt frățesc adresat ziarului „Pesti Naplo” și tovarășilor săi de convingere* din condeiuul prefectului de legiune român din anii 1848 și 49 Axente Sever; dovadă este petiția adresată împăratului de către românii ardeleni la 10, iar de către românii bănățeni la 18 decembrie 1860, apărută îndată și sub tipar; dovadă este recentul congres național de la Sibiu⁵ și procesele salc verbale, îndeosebi memorabila cuvântare de deschidere a arhiepiscopului contele Sterca-Șuluțiu; dovadă mai sunt în sfârșit sângeroasele lupte din anii 1848 și 49 exclusiv numai pentru dreptul naționalității lor și pentru libertatea dezvoltării lor naționale de care maghiarii voiau să-i priveze atât prin legi cât și în fapte.

În ceea ce privește însă reproșul că românii ar fi conservatori sau reacționari, având o predispoziție pentru despotism, sperăm că va fi suficient dacă amintim că românii din Austria care se plâng din 1848 și chiar din 1791, în toate memoriile, petițiile, programele, ziarele și broșurile, consecvent, mereu și mereu, cu amărăciune și violență de nedreptatea strigătoare la cer, de care au avut parte în trecut, nu pot dori, nu au dorit niciodată și nu vor dori vreodată starea aceea lipsită de drepturi, acel trecut condamnat! Conservator nu poate fi, prin logica naturală a lucrurilor, decât cel care are ceva de păstrat; dar românii din Austria ar trebui să vrea să-ți păstreze doar seculara lor mizerie, o intenție care este rușinos să le-o atribuim. Românii din Austria nu au măcar vreo aristocrație sau un cler care să fi fost cândva influent și care ar râvni la privilegiile pierdute. În rezumat, românilor din Austria li se poate atribui cu mai mult temei logic o mentalitate democratică

decât reacționară; adevărul real însă este și rămâne că românii în totalitatea lor, adică poporul și intelectualitatea, sunt câștigați cu hotărâre progresului național, adică libertății în accepțiunea veritabil romanică, care singură îi poate proteja de pieire în oceanul de elemente dușmănoase care îi încojoară. Întrucât orientarea aceasta i se pare primejdioasă germanismului despotice, care monopoliza întreg interesul public, vedem și astăzi, ca altădată, luându-se măsurile cele mai arbitrare în același sens, în interior, în timp ce, în exterior, se recurge la stratagemile cele mai inimaginabile pentru a se camufla adevărul și pentru inducerea în eroare a opiniei publice, în special a celei mai determinante din Franța și Italia. Așa se explică numărul imens de articole mistificatoare, care apar sub formă de corespondențe din Budapesta în „Independance Belge”, „Journal des Debats”, „Siecle” etc., și din care spicuiesc apoi „Il Diritto” din Torino, „Perseverenza” din Milano, și de care am vrea să punem serios în gardă, în numele adevărului și al celui mai sacru interes romanice general, publicul francez și romanice european.

Copie. B.A.R., București, Mss. rom., nr. 973, f. 347-348; traducere contemporană din germană; publ. în: George Cipăianu, *Vincentiu Babeș (1821-1907)*, Timișoara, 1980, p. 206-209.

¹ Referire la prezența flotei anglo-franceze în apele Constantinopolului în vremea războiului Crimeii, și la intervenția anglo-franceză în Siria, în iulie 1860, cu scopul declarat de a proteja pe supușii creștini ai sultanului.

² Eroare a lui Vincentiu Babeș; provincia Dacia Ripensis, creată după retragerea aureliană din 271, pentru a nu părea că imperiul pierduse o provincie, se afla la sud de Dunăre, în partea nordică a Serbiei moderne.

³ Dacia Australis sau „Mediterranea”, provincie creată în împrejurări similare cu cele în care a apărut Dacia Ripensis, se afla în sudul acesteia, în Peninsula Balcanică.

⁴ Andrei Mocioni, membru al Senatului imperial întărit.

⁵ A avut loc între 1/13 și 4/16 ianuarie 1861. Rezoluția cerea împăratului rezolvarea legală a situației românilor ca națiune, într-o viitoare dietă a Transilvaniei, să li se deschidă acces la oficiile și organisme publice în proporția numărului lor.

La mult prețuitele scrisori ale Ilustriților Voastre am onoare a răspunde: cumca eu încă în Decembre a<nul> trecut fiind în Vienna în deputațiunea națională, n-am lipsit cu grai viu a descoperi Escelenței Sale Nunciului Apostolic atât starea cea tristă în care se află S<acra> Unire peste tot, cât și daunele ce pot rezulta nu numai din vatamarea disciplinei Basericeii noastre mai ales de la 1856 încoco, da' și din încercarea de a se induce pe rend usuri și datini latine în aceeași disciplină și recurselor ce am facut din această cauza, atât la S<fântul> Scaun

Apostolic, cât și la În<altul> C<ezaro>c Ministeriu al Cultului, carii precum cu durere vedem, până acum neci unu rezultat nu avură, ci au resunat în deșert și sfaturile mele nu numai s-au desprețuit cu tote și încă și în nedreptă suspițiune s-au tras, mai încolo ca clerul și poporul din diecesea mea neîncetat urgește ținerea unui sinod diecesan, reclamând până și în foile publice restituirea disciplinei și a vechilor sale usuri și datini și ștergerea tuturor înnoirilor carii de la a<nul> 1856 încoace cu puterea s-au introdus, și ca din această cauza me ved constrâns pe venitoria luna a lui Mai a indica sinodu diecesan, în care pe lângă comunicarea tuturor anteactelor voi fi silit a descoperi toată starea diferențelor pentru vetamarea disciplinei Basericei noastre, între mine și mai sus memoratele înalte autorități escate.

În fine aretând înca odata pericol S<acrei> Uniri și daunele ce pot resulta din această vetamare a disciplinei și a instituțiunilor celor vechi a Basericei noastre, l-am rugat, ca descoperind Santități[I] Sale Papei această tristă stare a lucrurilor să mediulocescă de la același S<ant> Parente vendecarea reului prin o Bulla înca înainte de luna lui Mai¹.

Copie A.N.D.J., Alba, Protocollum, nr. 53 ab Anno 1861-82, Mitrop. Blaj.

¹ "In eodem obiecto. Illustrissimis ac Reverendissimis Dominis Episcopis Szamos-Ujvariensi et Lugosiensi".

325

[Timișoara, februarie 1861]

Nourii ce se înălțară asupra orizontului națiunii române din Austria sunt semnele cari ne arată că naționalitatea noastră e în pericol.

În secolii trecuți, inimizii ne disputară toate drepturile naționale și politice, toate drepturile, ba chiar și cele de cetățean, și nu ne lăsară alt drept decât să plătim porția și să sângerăm pentru patrie și pentru interesul comun al altora, cari singuri traseră folosul; iar pe noi românii, pentru sacrificarea noastră ne remunerară cu un jug politic, jug apăsător și adoptat de barbarism.

Astăzi zic diplomele și legile că și noi suntem liberi și avem drepturi egale iar lumea naivă crede că ni se face dreptate și că sfințenia naționalității noastre e nevătămată !

Făcutu-s-a românilor dreptate pentru dorințele lor ?

Înființatu-s-a egalitatea cea cunoscută și proclamată în imperiu ?

Unde sunt garanțiile pentru naționalitatea noastră ?

Unde sunt faptele de încredere pentru viața politică a românilor ?

Trebuie să zicem că nicăieri !

Noi nu suntem în adevăr sprijiniți de dreptate și egalitate, și **numai umbra acestora** se vede mișcându-se în un întunerec misterios, care naționalitatea noastră chiar în timpul absolutismului încâtva consolidară, ne-o strânge tot în mai strâmte margini ca deodată să poată pune pe ea ferul sclăviei, iar speranța noastră să se cufunde în un abis al păcatelor asupritorilor noștri !

Iată că suntem în stare periclitată ! Și pentru ce ? Pentru că toți lucră în contra noastră !

Încă și o parte dintre români se fac instrumente nădușitoare de spiritul nostru național și de viața noastră politică și astăzi acești români sunt ciocanul cu care inimicii nimicesc faptele pe care le-a făcut până acuma națiunea întreagă și bărbații bine meritați pentru susținerea naționalității noastre și a vieții noastre politice și pentru câștigarea dreptății de care însetoșăm și care lumea crede încă că ni se va da ?

Dacă ar fi învinsă dreptatea, libertatea și naționalitatea pe pământ, atunci noi nu am fi în pericol căci atunci toți am fi în asemenea letargie.

Însă astăzi, când alții se ridică pe tronul acelor idei binecuvântate și ajung la fericirea lor, iar pe noi ne resping ca cu petri de la realizarea acelor și nu se sfiesc a încerca să ne cufunde iarăși în barbarismul lor, astăzi ni se cetește din nou sentința de moarte politică și se decretează estirparea vieții noastre naționale, ca și mai deunăzi a vieții fizice.

Și cine ar fi dintre cei cu suflet de la Dumnezeu, cu inimă de la mamă română și cu ochi ageri să nu vadă pericolul în care ne aflăm ?

Ce am păcătuit ca să fim pururea condamnați ? Și până când atâta nedreptate ?

Diploma din 20 octomvrie 1860, deși se face a fi uitat de numele nostru, o națiune de peste trei milioane de români, a lăsat totuși și pentru noi măcar o umbră de viață, un unic medicament pentru vindecarea durerilor noastre. Astăzi însă și acest medicament începe a dispărea și ca și umbra abzice de noi, asemenea precum abzice medicul de vindecarea unui morbos pe care îl lasă numai în grija sorții, adevă a datei, și de se va vindeca de sine e bine, de va muri, iar e bine !

Evenimentele politice ce se produc tot spre dauna și uciderea noastră sunt ca și niște strigoi cari se pun pe peptul nostru, când în minutele din urmă ne luptăm cu moartea sau viața politică.

Așa evenimente politice sunt următoarele:

1. Încorporarea Banatului la Ungaria.

Românii din Banat fură întrebați, oare vreau ei încorporarea Banatului cu Ungaria sau nu ? Ei răspunseră Escelenței sale d-lui comisar c.r. de Mensdorf, că nu vreau. Declară în 18-19 noemvrie a.tr. în conferența din Timișoara, că **nu vreau**. Petiționară la M. sa că vreau independența Banatului sau **unirea cu Transilvania**, dar nici decât cu Ungaria. Și totuși 600.000 de români credincioși din Banat nu se ascultară, numai se împlini voia celor 40.000 de maghiari din Banat, în contra voinței poporului român, atunci, când fu chiar întrebat !

În acest mod, nu e vorbă ca românii din Banat să aibă existență națională și politică, când și cei puțini diregători născuți români trebuie să figureze ca diregători maghiari, iar poporul ca popor maghiar.

2. Încorporarea celor patru comitate din Ardeal la Ungaria.

Românii din Ardeal cerură independența țării. Aceasta se vede promisă după înțelesul diplomei din 20 octombrie 1860, deoarece se vorbește de o dietă a Ardealului, de unde firește urmează că Ardealul va să fie independent și cu dieta sa.

Din principiile egalității și dreptății ar urma de sine ca românii din Ardeal să aibă majoritate în dietă, așa precum se și prefăceau unii din cei mai mari ai statului că doresc majoritatea românilor în dieta din Ardeal, știind că dâșii sunt credincioși.

Și toate acestea se prefăcură numai într-un vis !

Românilor se iartă să țină în Sibii un congres național, pentru ca politică să nulifice rezultatul congresului.

Popoarelor din Ardeal se iartă să țină o conferință la Alba Iulia, pentru ca să se poată proclama unirea Ardealului cu Ungaria.

Din acest scop, 1.354.000 de români au 8 membri, întocmai ca sașii după 175.000 de suflete, iar maghiarii și secuii după 536.000 de suflete 24 de membri !

Ce dreptate a fost în determinarea numărului membrilor, considerând numărul și simțământul național al românilor, cunoaștem astăzi când vedem că nu e alta decât o despoție !

Pe lângă toate aceste fu lipsă **de o intrigă mai mare**.

Opiniunea publică era informată chiar și din partea naționalităților străine că românii în conferința din Alba Iulia sau vor protesta în contra uniunii cu Ungaria, sau că în privința uniunii nu vor lua parte la conferință.

În acest mod uniunea nu se putea înființa în Alba Iulia și pentru aceasta trebuia amânată la dieta Ardealului. Aci după dreptate și egalitate aveau să se întâlnească maghiarii cu o majoritate de români, cari nu numai că nu ar fi declarat uniunea în dietă, ci ar fi fost gata a o respinge. Deci e de lipsă ca să se înfrângă majoritatea românilor în dieta din Ardeal.

Din acest scop intrigile maghiare traseră 4 comitate române din Ardeal și anume: Crasna, Solnoc, Chioar și Zarand și aceste se încorporară la Ungaria încă înainte de dietă.

Sașii de bună seamă vor fi cu maghiarii, iar românii din Ardeal, în dietă rămânând în minoritate, trebuia să fie ca martori, până se declară uniunea.

Românii din cele 4 comitate încorporate, cu acei din Ungaria și Banat, în dieta maghiară din Buda-Pesta nu vor avea nici o valoare, nici la număr, nici la pond, și așa națiunea română e ucisă politicește !

Națiunea română e așadar victima unei politici, e aruncată ca un porumb în gura șerpelui, pentru ca să-l înlănzească și să-i aline veninul. Cine să credem că ar fi acela care nu ne-a înșelat ? Se zice că diplomații în politică n-au nici o inimă. Noi putem zice că nu ar avea nici suflet, nici Dumnezeu, că nu ar fi oameni, când ar sacrifica un popor credincios.

3. Organizarea comitatelor peste tot.

În Ungaria se organizează comitatul Bihorului. Aci sunt 228.000 de români și în comitet fură 500 de maghiari și numai 80 de români aleși de membri, pe când după dreptate s-ar fi convenit românilor să aibă numărul cel mare în comitet.

Diregături români se aleaseră 6 persoane, din cari 2 români își depuseră diregătoria ca să nu se facă de răs că ei sunt aleși ca români. Rămaseră deci 3 jurați în diregătorie, fără nici o însemnătate în viața noastră națională, și un vicecomite, în care românii nu pot să aibă credință națională.

În comitatul Aradul sunt 200.000 de români, iar ceilalți toți la 40.000. Comitetul comitatens e format din 660 de membri și între aceștia vreo 270, adică minoritatea română. Jurați români sunt mai mulți; între diregători, 5 români din 17.

Resultatul organizării comitatului timișan, unde se află peste 170.000 de români, dar 80.000 de germani, 30.000 de sârbi și 8.000 de maghiari, ieși iar spre dauna românilor, fiindcă românii auură în comitet numai 138 de reprezentanți, iar celelalte popoare 453 reprezentanți.

În comitatul Torontalului, unde sunt 70.000 de români, nu s-a ales nici un diregător român.

Cum va merge la Lugoj încă nu putem spune. Aci avem unica speranță în 2-3 lugojeni constanți prin naționalitate ! Dar ca să fim chiar surpinși de vreun rezultat favorabil, e îndoiială.

Din toate aceste fapte complinite, vedem că astăzi, de o parte ni se asigură viața națională, de alta ni se dă în cap.

Înainte ne judecau de morți, azi ne vestesc de vii, și ca pe vii vreau să ne omoare politicește !

Toate aceste nu-s alta decât intriga și politica maghiarilor ultraiști, și acel român care se lasă a se folosi de mijloc orb, nu poate fi pentru națiunea română decât un călcător de sfințenia și interesele ei, un vânzător de puterea spirituală a națiunii, dându-se singur de armă în mâna inamicilor ca chiar cu arma noastră să ucidă sufletul naționalității noastre.

Între așa împrejurări, arme în contra națiunii noastre ar fi deputații români în viitoarea dietă maghiară din Pesta, cari apăsati de influența maghiarismului ar lua parte la uciderea naționalității noastre și a vieții noastre politice.

Nime nu poate fi dintre românii adevărați care nu ar vedea pericolul în care ne aflăm acuma când ne sparg din toate părțile și ne supremațisează !

Noi nu putem înainta până nu vedem elementul nostru în Austria **reunit într-un trup moral**, până nu-l vedem chemat **ca națiune la viața constituțională sub sceptrul Austriei**.

Drept aceea ar fi de neapărată lipsă ca noi toți românii din Austria să cădem la înaltul tron cu acea rugăciune ca față cu înțeptoarele împrejurări de astăzi să ni se încuviințeze ținerea unei adunări naționale a tuturor românilor din imperiul austriac, căci numai acesta e singurul mijloc pentru apărarea naționalității și vieții noastre politice. Andrei de Mocsonyi m.p.”

„Gazeta Transilvaniei”, XXIX(1861), nr. 11 din februarie; T.V. Păcățian, *Cartea de aur ...*, II, Sibiu, 1902, p. 262-267.

INDICE DE PERSONALITĂȚI

A

Aciu, Alexandru, preot, 443.
Aciu, Gabriel, curator, 443.
Aciu, Petru, preot, 442.
Adatu, Mihail, jurat, 523.
Adeodat, Jakab, 551, 553.
Albini, Ieronim, funcționar, 588.
Albini, Vasile, proprietar, 501.
Alduleanu, Ioan, funcționar, 59, 300, 301, 389, 463, 464, 465, 509, 551, 554.
Alecsandreescu, Vasile, secretar de stat, 126.
Alexi, Ioan, episcop, 10, 11, 12, 31, 39, 43, 48, 52, 77, 78, 96, 112, 133, 138, 140, 151, 194, 195, 211, 213, 283, 286, 312, 317, 350, 509, 583, 599.
Almășian, David, profesor, 294.
Alutan, Constantin, vicar episcopesc, 472.
Anderca, Alexiu, preot, 187.
Anderca, Ioan, cantor, 120.
Anderca, Petru, cantor, 189.
Andrei al II-lea, rege al Ungariei, 205.
Andreica, Mihail, 4, 6, 196, 588.
Anghel, Atanasie, mitropolit, 130, 131, 141, 241.
Anghel, Gheorghe, funcționar, 332, 333, 355, 356, 357, 358, 359, 378, 379, 393, 394, 400, 412, 413, 414, 420, 421, 422, 424, 583.
Anonimus, notar regal, 180, 558, 570.
Anoka, Demetriu, administrator parohial, 187.

Antal, Iuon, jude, 534.
Antoni, patriarh, 241.
Apafy, Mihály, principe, 241.
Apan, Teodor, primar, 190.
Apponyi György, politician, 79, 80, 109, 309, 310.
Apor, Karl, funcționar, 551, 553.
Apostolu, Constantin, secretar, 607.
Arcași, Ioan, preot, 117, 149.
Ardelean, Gligor, curator, 443.
Ardeleani, Vasile, cancelist, 501.
Aron, Florian, cărturar, 52, 53, 60.
Aron Vodă, 33, 41, 42.
Árpád, rege al Ungariei, 102, 310, 324, 559.
Artene, Gabor, jude, 523.

Asan, Ioan, domnitor, 560, 561.
Augustus, Octavian, împărat, 567.
Axente, Sever, 4, 42, 43, 126, 128, 196, 198, 214, 285, 311, 326, 355, 356, 374, 376, 383, 423, 424, 427, 428, 465, 476, 500, 505, 521, 529, 531, 532, 533, 536, 546, 549, 584, 617.

B

Babă, Teodor, jude, 121.
Babeș, Vincențiu, om politic, 70, 72, 148, 157, 160, 185, 209, 226, 237, 288, 290, 291, 298, 300, 351, 352, 374, 618.
Babeșiu, Bucur, jude, 540.
Baiulescu, B., preot, 294.
Baiul, Ioan, preot, 549.
Balașiu, George, locuitor în Hațeg, 607.
Balașiu, Nicolae, jude, 607.
Balint, Simion, preot, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 43, 59, 128, 476, 585.
Balmoș, Teodor, cantor, 121.
Ballo, notar, 27.
Boloniri, Simion, 586.
Banciu, Iacob, medic, 146.
Bánffy Miklós, om politic, 331, 357.
Barac, Iosif, preot, 137.
Bardoșiu, Gheorghe, funcționar, 585.
Barîțiu, Alecsandru, preot, 501, 588.
Barîț, George, 59, 61, 94, 108, 109, 122, 123, 124, 126, 133, 202, 217, 229, 231, 237, 252, 254, 269, 272, 278, 281, 285, 287, 288, 289, 290, 301, 340, 342, 353, 375, 377, 378, 379, 383, 400, 419, 421, 423, 439, 465, 473, 475, 480, 493, 501, 502, 503, 509, 525, 532, 573, 584.
Barîț, Ioan, preot, 128.
Bárkötzi, János, om politic, 102, 109, 199, 203.
Bașiotă, Basiliu, funcționar în Abrud, 6, 8, 9.
Báthory, Andrei, principe, 60, 451, 455.
Báthory, Sigismund, principe, 60.
Batin, Basiliu, jude, 190.
Batin, Ioan, paroh, 190.
Batyány Ignác, episcop, 227, 229.
Bathyány, Lajos, prim-ministru, 580.
Bârle, Mihai, jurat, 442.
Bârsan, Andrașiu, curator, 190.
Bârsan, Ioan, jurat, 442.

- Brâncoveanu, Constantin**, domnitor, 239, 242.
Bădescu, George, jude, 540.
Bădilă, Petru, protopop, 52, 53, 287, 291.
Bălan, Teodor, istoric, 89. **Bărnăuțiu, Simion**, 40, 43, 65, 87, 88, 94, 104, 121, 131, 146, 213, 256, 261, 336.
Beb, Avacum, jude, 523.
Begnescu, Nicolau, preot, 17, 18, 84.
Bela al IV-lea, rege al Ungariei, 560, 561, 562, 578.
Béldi, Ferencz, funcționar, 299, 300, 551, 554, 580.
Bejan, Ioan, preot, 441, 587.
Bendela, Dimitrie, cleric, 96.
Bendela, Teofil, archimandrit, 603, 605.
Benigni, Josef, istoric, 230.
Bera, Ioan, sătean, 26.
Berbecar, Petru, cantor, 441.
Bercs, Gregoriu, jude, 190.
Berde, Moses, om de cultură, 551, 554.
Berende, Ioan, cantor, 121.
Bethlen, János, om politic, 535, 536.
Bethlen, Wolfgang, istoric, 562.
Bidescu, Isidor, notar, 522.
Bigga, Peter, ofițer, 2.
Bilașco, Lupu, jude, 189.
Bilțiu, Ștefan, canonic, 311, 374, 584.
Bitu, Gavril, jude, 523.
Bob Avacum, Hangea, 284.
Bob, Ioan, episcop, 10, 71, 87, 226, 285, 290, 585.
Bocșa, Vasile, capelan, 121, 441, 462.
Bocuțiu, Ioan, cantor, 443.
Bocaci, Teodor, jurator, 191.
Bocșa, Grigore, jurat sătesc, 121.
Bocșan, Nicolae, istoric, 352.
Boczko, Atanasiu, protopop, 265.
Boeru, Ioan, capelan, 21.
Boerescu, Vasile, ministru, 482.
Bogdan Vodă, 143.
Bohățel, Alexandru, avocat, 66, 285, 354, 356, 374, 389, 417, 505, 509.
Bohățel, Mihail, funcționar, 585.
Boiban, Vasile, jude, 523.
Bologa, Iacob, funcționar, 52, 53, 58, 59, 217, 231, 232, 278, 281, 287, 291, 334, 389, 421, 463, 503, 509, 583.
Bonaparte, Napoleon, 318, 338.
Bondor, Petru, jurat, 188.
Bondor, Simeon, jude, 188.
Bonfiniu, istoric, 181, 184, 568, 571.
Bonța, Ioan, curator, 442.
Bonța, Nicolae, jurat, 442.
Bota, Grigore, militar, 585.
Botezan, Ioana, istoric, 99, 215, 318, 353, 360, 382.
Botezan, Liviu, istoric, 99, 318.
Botie, Vasile, curator, 443.
Bour, Ilie, cantor, 442.
Bour, Onuț, curator, 442.
Braica, Ioan, notar, 441.
Bran-Lemeni, Ioan, funcționar, 52, 53, 58, 59, 96, 216, 217, 281, 358, 360, 378, 393, 394, 399, 414, 420, 421, 422, 424, 465, 551, 552, 553, 554, 580.
Bran, Petru, protopop, 22, 225, 235, 361, 384.
Brășvălean, Nechita, învățător, 121.
Brâncoveanu, Cosntantin, principe, 240, 241.
Breanu, Vasiliu, profesor, 294.
Brega, Gligor, curator, 442.
Briciu, Marco, preot, 121.
Brociu, Nicolae, paroh, 121.
Brote, Ioan, notar, 286, 586.
Bruckenthal, Josef, funcționar, 580.
Bruckenthal, Samuel, guvernator, 227, 229.
Brunariu, Georgiu, curator, 188.
Bruș, Daniel, jude, 523.
Buccov, general, 365.
Bucur, Dumitru Surdu, jude, 540.
Bud, Demetriu, jude, 190.
Buda, Alexandru, funcționar, 389.
Buday, Georgiu, preot, 187, 188, 189.
Buftera, Gregorie, jude, 188.
Buitag, Francisc, notar, 523.
Bulz, Daniel, preot, 443.
Busz, Gregore, jurat, 523.
Bușiție, Ioan, primar, 284.
Buteanu, Ladislau, funcționar, 584.
Butianu, Elie, jude, 523.
Rutovan, Ioan, jude, 442.
Buzdug, Ioan, preot, 120.
Buzdug, Theodor, protopop, 120.

C

- Caesar, Caius Iulius**, 567.
Carol al VI-lea, împărat, 205, 206.
Carol, Robert, rege al Ungariei, 205, 571.
Câmpeanu, Ioan, paroh, 121.
Cârstea, Lupu, administrator parohial, 120.
Cergedi, Ioan, funcționar, 501, 587.
Cepescu, Dimitrie, negustor, 374.
Ceuca, Domide, jurist, 522.
Chifa, Ioan, paroh, 121.

Chindriș, Ioan, istoric, 29, 61, 254, 272.
Chindriș, Ioan, curator, 188.
Chindriș, Ioan, preot, 188.
Chindriș, Teodor, jurat, 188.
Chiorean, Ioan, istoric, 311.
Chiorean [Kövári], Teodor, profesor, 288, 291.
Chira, Timotei, curator, 190.
Chirilă, Ioan, vicar, 2.
Chiș, Basiliu, cantor, 188.
Chiș, Ilie, deputat, 188.
Chiș, Mihail, deputat, 188.
Ciacłani, Alexandru, funcționar, 42, 588.
Ciacłani, George, funcționar, 585.
Cioflec, Dimitrie, negustor, 294.
Cionca, Chifor, preot, 120.
Cionca, Nicolae, jude, 442.
Cipariu, Timotei, canonic, 99, 215, 231, 252, 285, 318, 380, 426, 478, 500, 580, 584.
Cipăianu, Ana-Maria, istoric, 160, 237.
Cipăianu, George, istoric, 160, 185, 237, 618.
Ciupe, Ladislau, funcționar, 587.
Ciurar, Pantelimon, jurat, 121.
Ciureu, Nicolae, funcționar, 586.
Ciurcu, Theodor, funcționar, 587.
Ciurileanu, Ioan, notar, 7, 9.
Clement al VI-lea, papă, 562.
Clococian, Ioan, militar, 583.
Clococian, Ludwig, ofițer, 584.
Coca, Nicolae, jude, 441.
Cociota, Ioan, curator, 188.
Codrea, Ștefan, curator, 190.
Codru-Drăgușianu, Ioan, 374, 586.
Cofa, Atanasie, paroh, 121.
Colciar, Georgie, jude, 441.
Collini, Moise Groza, paroh, 274.
Colodeanu, Petru, jude, 187.
Coman, Andrea, paroh, 187.
Coman, Ioan, curator, 441.
Conradsheim, Wilhelm, funcționar aulic, 551, 553.
Constantin, G. Ioan, neguțător, 286, 584.
Coman, Mihăilă, jude, 189.
Coman, Niceta, curator prim, 188.
Coprean, Gheorghe, cantor, 121.
Corches, Nicolae, jurist, 146.
Coroian, Demetriu, vicar, 11, 194.
Coronini, general, I, 13.
Coscină, Vasile, jude, 442.
Cosma, Ioan, paroh, 443.
Cosma, Partenie, jurist, 115.
Costa, Nicolae, notar, 117, 149.
Coșbuc, Clemenciu, jude, 522.

Coșbuc, Eremie, jurat, 522.
Crainic, Alexandru, protopop, 587.
Crainic, George, preot, 586.
Criste, Ioan, viceprotopop, 49, 58, 587.
Crișan, George Mihail, protopop, 285.
Crișan, Ioan, preot, 190.
Cserei, Mihai, cronicar, 571.
Csucs, Ioan, locuitor în Hațeg, 501.
Cucu, Andreu, deputat, 188.
Cucu, Dumitru, jurat, 442.
Cuibus, Illeana, istoric, 99, 318.
Cuman, Constantin, revizor în Abrud, 6, 7, 8, 588.
Cuteanu, voievod, 560.
Cuza, Alexandru Ioan, 32, 34, 198, 247, 420, 444, 455.

D

Dan, Iuonaș, curator, 190.
Datko, Damian, 585.
Dan, Simeon, cantor, 121.
Dan, Ștefan, crâșnic, 190.
Danciu, Gregoriu, jurat, 188.
Dances, Ștefan, deputat, 189.
Dani, Petru, curator, 442.
Dărbănt, Dionisie, funcționar, 588.
Dâmbu, Andrei, jude, 523.
Dâmbu, Atanasie, căpitan, 9.
Deák, Ferencz, om politic, 255, 526.
Deac, Grigorie, jude, 188.
Decei, Aurel, istoric, 254, 272.
Demeter, Mihail, preot, 190.
Demnian, Mihăilă, jude, 189.
Densușianu, Aron, jurnalist, 50.
Densușianu, N., funcționar, 587.
Doboș, Ioan, paroh, 190.
Dobra, Alexandru, episcop, 15, 39, 158, 388, 409, 481, 583.
Dobran, Ioan, agent imperial, 70, 72, 86, 88.
Domide, Pantelimon, 585.
Domșa, George, consilier, 382, 503, 509, 537, 538, 545, 549, 584.
Dorgo, Gabriel, funcționar, 68, 291, 292, 580, 583.
Dósza Dániel, publicist, 202, 229, 285.
Dregan, Dimitrie, cantor, 442.
Dragomir, Ioan, protopop, 284.
Dragoș, Ioan, preot, 442.
Dragoș, voievod, 560.
Drezianu, Samuil, preot, 190.
Duca, Basile, cancelist, 6, 8, 476.

Duca, Petru, jruat, 442.
Dück, Iosif, arendaș, 340.
Dumba, bancher, 86, 88.
Dumitreanu, Pantelimon, jude, 188.
Dunca, Ioan, curator, 188.
Dunca, Paul, funcționar superior, 96, 300, 301, 464, 465, 551, 580.

E

Eder, Karl, istoric, 391.
Efrem, episcop, 141.
Elekes, avocat, 3.
Eliade-Rădulescu, Ioan, 612.
Elisabeta, împărăteasa Austriei, 74.
Elisabeta, regină a Ungariei, 560.
Elisabeta, văduva lui Ioan Corvin, 205.
Emanuil, împărat bizantin, 205.
Emilius, Paulus, 567.
Enea, Silviu, 184.
Enescu, Bucur, paroh, 540.
Enzenberg, colonel de graniță, 365.
Eötvös, Iosif, om politic, 254, 272, 312, 314, 335, 336, 337, 447, 526.
Epure, Simion, jude, 523.
Erdely, Vasile, episcop, 39, 70, 72, 104, 150, 288 291, 328, 329.
Eugeniu, de Savoia, general, 205.

F

Fabius, 567.
Fabricius, 567.
Feier, Dumitru, cantor, 442.
Feldrianu, Georgiu, proprietar, 501.
Fekete, Negruțiu, Ioan, protopop, 55, 66, 238, 419, 584, 586.
Fényes, Elek, statistician, 147, 148, 184.
Ferdinand I, împărat al Austriei, 64, 184, 269, 496, 507, 580.
Ferdinand al II-lea, împărat al Austriei, 261.
Ferdinand al V-lea, rege al Ungariei, 260, 261.
Ferdinand d'Este, arhiduce, 369.
Ferescu, Eulampiu, negustor, 294.
Fetti, Spiridon, c.r. adjunct, 42, 509, 587.
Filip, George, jurist, 55, 110, 111, 285, 356, 374, 523, 586.
Filip, Ioan, jurat, 442.
Filipan, Georgiu, jude, 190.
Filip, Iosif, 587.
Fitu, Georgiu, curator, 442.
Flangea, Nicolae, jude, 540.

Flămând, Simion, paroh, 120.
Flonta, Mitru, jude, 442.
Fleiciter, Ioan, proprietar, 501.
Florian, Ioan, funcționar, 295, 587.
Fodor, Ladislaus, 588.
Fogoroși, Dumitru, 586.
Fogorașiu, George, 588.
Forgáts, Ferenc, istoric, 317, 318.
Fortiș, Theodor, preot, 443.
Francisc al II-lea, 597.
Francisc Iosif I, împărat, 56, 74, 80, 81, 95, 104, 127, 135, 138, 140, 144, 187, 206, 234, 235, 239, 265, 279, 404.
Frâncu, Amos, adjunct judiciar, 6, 7.
Frâncu, Ioan, jurist, 329.
Friedenfels, Eugen, funcționar, 63.
Fursek, Iosif, administrator, 191.
Füger, Maximilian, magistrat, 125.

G

Gabriș, Teodor, învățător, 189.
Gal, Ilie, jurat, 442.
Gal, Ioan, adminisitrator parohial, 442.
Gal, Mitru, jude, 442.
Gallu, Danil, notar, 501.
Garibaldi, 226, 260, 261.
Găitanu, Nicolae, funcționar, 26, 42, 43, 584.
Gălea, Ioan, preot, 442.
Gârbacea, George, paroh, 540.
Gelu, voievod, 180, 280, 558, 559.
George, Anca, negustor, 295.
Gerold, Carl, tipograf, 152, 326.
Gilu, Ioan, administrator parohial, 442.
Gilu, Mitru, curator, 442.
Giră, Georgiu, jurat, 442.
Giră, Ioan, jude, 442.
Glad, voievod, 180.
Glanz, secretar gubernial, 375, 376.
Glonțiu, Ioan, jude, 443.
Gojdu, Emanoil, avocat, 71, 72, 87, 88, 538, 539, 580.
Golu, Petre, jurat, 442.
Goluchowsky, Agenor, ministru de stat, 335, 336, 383, 402, 415.
Goguța, Ioan, învățător, 191.
Gorcescu, Ioan, notar, 295.
Goșman, Ioan, cantor, 442.
Gozman, Ioan, jude, 443.
Gozman, Ioan, cantor, 443.
Grad, Demetriu, făt, 188.
Grad, Mihăilă, deputat, 188.

Grad, Teodor, jurător, 188.
Gregoriu IX, papă, 241, 561.
Gregoriu, Marian, învățător, 188.
Gremoiu, Daniel, negustor, 587.
Grideanu, Matei Pop, jurist, 303, 315, 375, 503.
Grimm, Josef, consilier gubernial, 580.
Grozescu, Vincențiu, 15.
Găzdac, Paramon, jude cercual, 522.
Gyenge, Ioan, preot, 188.
Gyenge, Vasiliu, curator, 189.

H

Hacman, Eugeniu, 219, 517, 518, 594, 602, 603, 604, 605.
Hannia, Ioane, protopop, 592.
Haller, G., 573.
Hamzea, Ioan, 540.
Hangan, Flore, 523.
Hangea, Bob Josef, profesor, 284.
Hania, Ioan, protopop, 503, 529.
Hermann, Rezső, 81, 82.
Hora, Ioan, jude, 188.
Harșanu, Vasile, 587.
Haynald, Lajos, episcop, 11, 472, 551, 553, 554, 555, 564, 576.
Haynau, baron, general, 385.
Hegyeș, Nicolae, jude, 523.
Helfert, secretar de stat, 375 376.
Heran, Theodor, jude, 442.
Hitchins, Keith, istoric, 216.
Hodoș, Enea, 40, 43, 131, 198.
Hodoș, Iosif, 3, 6, 8, 28, 40, 42, 43, 94, 129, 130, 133, 135, 311, 502, 503, 509, 530, 532, 537, 585.
Honea, Ioan, protopop, 52, 53.
Horváth, István, funcționar aulic, 530, 532, 538, 553, 570.
Hosu, Iosif, preot, 499.
Hosszu, Nicolau Minoreanu, paroh, 222, 534.
Hotăran, Toader, 523.
Huniadi, Ioan, 562.
Hurmuzachi, George, 89, 219, 237, 518, 605.
Husmanek, comisar de poliție, 27.
Hoșda, Ioan, jurat, 189.
Hye, jurist, 354, 356.

I

Iancu, Avram, 4, 6, 7, 26, 29, 63.
Iancu, Petru, proprietar, 523.

Ienciu, Ilie, jude, 522.
Iepure, Onițiu, jude, 443.
Ilieș, Ioan, preot, 442.
Ilinski, Petru, preot, 187.
Imrich, Ioan, senator, 340.
Ioachim, Francisc, funcționar, 592.
Ioanete, George, jude, 588.
Ioanette, Petru, funcționar, 85.
Ionescu, A., secretar de stat, 42.
Ioann, Constantin, negustor, 501.
Iosif al II-lea, împărat, 244, 367, 447.
Iosif, Ștefan, profesor, 295.
Iosika, Lajos, 65, 66.
Isac, Nicolau, funcționar, 501.
Iuga, Ioan, cantor, 188.
Iuga, Teodor, jurat, 188.
Iuga, Petru, curator, 442.
Iura, Ioan, jurat, 190.
Iuszko, Ștefan, curator, 189.
Ivanka, Imre, publicist, 178, 203, 309, 311.
Ivanov, Bogdan, istoric, 352.
Ivașcu, George, curator, 443.
Ivașco, Gregoriu, preot, 189.
Ivașco, Ilie, jude, 189.
Ivașco, Petru, jude, 191.
Ivașco, Ștefan, vâtaf, 189.

J

Jankovsky, Franz, colonel, 28.
Jippa, Ioan, episcop, 32.
Josan, Nicolae, istoric, 232.
Josika, Samuel, cancelar, 65.
Jurca, Mihail, administrator parohial, 187.

K

Kalistru, Călin, jude, 523.
Kalnoki, Paul, funcționar, 551, 554.
Karacsony, Basiliu, preot, 187, 188.
Kazinczy, poet, 320.
Kemény Ferenc, cancelar, 191, 276, 292, 299, 300 331, 337, 338, 341, 351, 353, 355, 356, 357, 375, 382, 384, 389, 401, 402, 407, 414, 416, 417, 423, 424, 427, 428, 430, 433, 434, 438, 463, 473, 474, 493, 504, 505, 515, 533, 535, 541, 545, 546, 551, 564, 578, 579, 580, 581, 589, 590, 597, 606, 608.
Kemény Jozsef, istoric, 227, 228, 229, 230.
Kemény Sigismund, om politic, 318, 526.
Kemény, Stephan jr. baron, 551, 554.

Kempen, Johann von Fichtenstam, comandant de poliție, 24.

Keresi, Florianus, preot, 442.

Kis, Georgi, cantor, 443.

Keresztény, Simion, jude, 190.

Klapka, György, general, 341, 447.

Konrad, Schmidt, comite al sașilor, 578, 579.

Kossom, Ioan, senator, 607.

Kossuth, Lajos, 61, 306, 308, 341, 447, 448.

Kostia, Lupul, 523.

Kovács, pretor, 419.

Kovaliczky, Mihaly, asesor, 81, 82.

Kozma Denés, funcționar, 212, 331, 357, 402, 427.

Kökenyesdy, Mihai, preot, 191.

Kőrös, Gabor, curator, 442.

Kőrös, Onuț, jude, 442.

Krigsau, Adolf, comisar districtual, 8, 9.

Krisan, Vasile, jude, 442.

Kurz, Anton, redactor, 227, 230.

L

Labonț, Vasilie, jurat, 523.

Ladai, Augustin, funcționar, 26, 42, 43, 355, 356, 465, 537, 538, 551, 554.

Ladislau al IV-lea, rege al Ungariei, 560.

Lascu, Michael, curator, 442.

Lazăr, Alecsandru, magistrat, 55, 505, 509, 535.

Lasser, Joseph, minsitru austriac, 354, 355, 356.

Laurian, August Treboniu, istoric, 28, 87, 88, 482.

Lazăr, Basiliu, administrator parohial, 190.

Lazăr, Ioan, profesor, 376.

Leca, Gheorghe, episcop, 32.

Leca, Ioan, episcop, 32.

Lemeny, notar, 479.

Lemeni, Ioan, episcop, 212, 355, 356.

Lemény, Iosif, funcționar, 587.

Leopold I, împărat al Austriei, 45, 281.

Leontie, Axente, curator, 120.

Lépes, Lorand, episcop, 563.

Lica, George, căpitan, 337, 338, 373, 377, 433, 585.

Lichtenstein, Friedrich, guvernator, 113, 133, 356, 389, 407, 415, 417, 463, 515.

Luca, Antonius de, nunțiu apostolic, 601.

Lucchi, Leontin, pretor, 83, 84, 85, 585.

Luculus, 567.

Ludovic cel Mare, rege al Ungariei, 560, 562, 567, 571.

Lugosi, Mihail, notar, 190.

Lungu, Ioan, paroh, 540.

Lupe, Gavril, jude, 442.

M

Maager, Karl, funcționar, 52, 53.

Macedon, Pop, prepozit, 374, 375, 376.

Macedonfi, Iosif, funcționar, 584.

Maier, Ioan, protopop, 69.

Maior, Grigore, episcop, 587, 588.

Maior, Ioan, jurist, 70, 72, 87, 88, 285, 374, 584, 586.

Maior, Liviu, istoric, 63.

Maior, Petru, istoric, 500, 571.

Maiorescu, Ioan, istoric, om politic, 32, 42, 86, 88, 145, 354, 482.

Majláth György, om politic, 102, 109, 116, 117, 199, 203.

Man, Petru, funcționar, 583.

Man, Dumitru, notar, 501.

Maniu, Ioan, jurist, 103, 146, 213, 597.

Maniu, Ioan, protopop, 65, 438.

Man, Nicolae, profesor, 287, 291.

Manu, Gabriel, adjunct pretorial, 284, 585.

Marcu, Gabriel, curator, 441.

Mariencescu Marian, Atanasie, jurist, publicist, folclorist, 98, 104, 199, 203, 225, 226, 288, 291, 336, 375, 597.

Manițiu, R., negustor în Brașov, 295.

Manu, Petru, funcționar financiar, 592.

Marchiș, Ursu, curator prim, 188.

Marcu, Mihail, preot, 190.

Maria Tereza, împărăteasă, 206, 365, 375, 616.

Marina, Georgiu, curator, 190.

Marina, György, făt. 191.

Marina, Laszlo, jude, 190.

Marina, Mihali, jude, 191.

Marina, Nicolau, curator, 191.

Maroșan, Basil, preot, 128, 129.

Marius, om politic roman, 567.

Martin, Petru, curator, 443.

Marusca, Simion, jude, 442.

Maruszák, Petru, curator, 191.

Mathia, Corvin, rege al Ungariei, 141, 184, 205, 214, 364, 372, 562, 563, 571.

Marziani, Georg, general, 14.

Măcelariu, Ilie, funcționar, 26, 42, 43, 254, 272, 311, 329, 464, 502, 509, 535, 584, 592.

- Măgherușan**, Ștefan, legiuitor, 120.
Măgutza, Basiliu, cantor, 191.
Mănoiu, Nicolae, paroh, 540.
Mărginean, Irimie, căpitan, 585, 592.
Mărincaș, Basiliu, paroh, 441.
Mândra, Ștefan, jude, 190.
Mândruțiu, Ioan, jude, 443.
Mândruțiu, Mitru, curator, 443.
Mecșery Károl, ministru, 383, 384.
Mensdorf-Pouilly, Alexandru, comisar imperial, 235, 386, 388.
Menumorut, voivod, 180, 469, 559.
Merci, general, 205.
Metternich, Clemens, cancelar al Austriei, 338.
Mețianu, Ioan, protopop, 540.
Mezei, Demetru, paroh, 358, 442.
Mezey, Gabriel, funcționar, 588.
Micasiu, Florian, avocat, 587.
Micle, Ștefan, profesor, 65.
Micu, Samuil, istoric, 500.
Micu Moldovan, Ioan, profesor, canonic, 71.
Mihai Vitcazul, 60, 87, 115, 449, 451, 455, 456.
Mihalca, Gavril, curator prim, 188.
Mihalca, Filip, preot, 187, 188.
Mihali, Grigoriu, protopop, 94.
Mihaly, Ianoș, curator, 190.
Mihaly, Lorinț, paroh, 189.
Mihaly, Ștefan, făt, 189.
Mihaly, Ștefan, jude, 188.
Mihali, Timotei, preot, 190.
Mihali, Vasiliu, jude, 189.
Mihai, Nicolae, jurat, 442.
Mihalca, Filip, paroh, 187.
Mihalca, Vasiliu, paroh, 187, 259.
Mihăilă, Vasiliu, protopop, 189.
Mikó, Imre, guvernator, 65, 291, 292, 299, 300, 337, 357, 375, 382, 389, 400, 403, 427, 551, 553.
Mincea, Georgiu, jude, 189.
Mocioni, Andrei, om politic, 69, 70, 71, 89, 93, 142, 147, 153, 156, 159, 196, 218, 219, 335, 375, 516, 617, 618, 623.
Mocsáry, Lajos, om politic, 335, 336.
Moda, Simeon, jurat, 442.
Moga, Dimitire, consilier, 355, 356, 502.
Mohin, Gligorie, jude, 443.
Moisi, Ioan, jurat, 442.
Moisi, Demetriu, jude, 442.
Moisil, Grigorie, vicar, 550, 585.
Moisiu, Vasiliu, jude, 190.
Moldovan, Dimitrie, funcționar aulic, 95, 96, 249, 263, 286, 296, 301, 334, 378, 379, 389, 393, 394, 399, 427, 463, 465, 471, 481, 496, 503, 505, 509, 537, 538, 545, 550, 551, 580, 581, 584, 588.
Moldovan, Ioan, cantor, 120.
Moldovan, Ioan, adjunct cadastral, 55.
Moldovan, Ioan, profesor, 291.
Moldovan, Ștefan, canonic, 481, 510, 523, 584.
Moldovan, Teodor, jude, 120.
Molnar, teolog, 145.
Molnar, Nicolae, arendaș, 110, 134, 135, 198, 199, 285, 354, 356, 374.
Mondea, Georgiu, jude, 188.
Mora, Ioan, paroh, 121.
Morar, Macedon, notar, 523.
Morariu, Grigore, jurat, 120.
Moș, Ioan, jurător, 188.
Movilă, Ieremia, domnitor, 455.
Munteanu, Gavril, profesor, 237, 585.
Munteanu, Ioan, paroh, 99, 187, 188.
Munteanu, Theodor, jurat, 188.
Mureșan, Andrei, poet, 548, 574, 587, 592.
Mureșan, Ioan, notar, 523.
Mureșan, Vasile, paroh, 49, 54, 56, 57.
Mureșanu, Iacob, director, 98, 384, 409, 422, 424, 443, 465, 466, 575, 85.
Mureșan, Ioachim, jurist, 337, 354, 356, 373, 376, 377, 383, 384, 433, 87.
Mustea, Ioan, preot, 441, 479.

N

- Nádasdy**, Francisc, ministru, 191, 221, 299, 300, 402.
Nadler Mathyás, comisar, 81, 82.
Nagy, Ioan, administrator parohial, 441.
Nagy, Teodor, curator, 120.
Nalatzi, Carolina, mare proprietară, 54.
Nanu, Ioan, curator, 191.
Nașcu, Timoftei, jude, 121.
Nașcu, Vasilie, învățător, 337, 338, 373, 376, 377, 383, 433.
Negra, Basiliu, cantor, 190.
Negru Vodă, 451.
Nemeș, Georgiu, jude, 191.
Nemeș, Grigore, jurat, 523.
Nemeș, Tănase, jude, 523.
Nemeș, Vasiliu, curator, 190.
Nichita, Pavel, jude, 523.
Nicola, Matei, avocat, 42, 43, 509.
Nicolae, George, jude, 523.

Nicolau, Constantin, mare negustor, 295.
Nicolau, Românul, (Olahus), arhiepiscop de Strigoni, 184, 228.
Nilaș, Andrei, curator, 443.
Nilaș, Nicolai, jude, 443.
Nistor, George, jurat, 523.
Nitzki, Cristofor, grof, 206.
Nopcea, Francisc, funcționar, 354.
Nopcea, Ladislau, cancelar, 414, 583.
Nuțiu, Ungur, curator, 442.

O

Oegariu, Ioan, curator, 443.
Ofrim, Ioan, jude, 191.
Olaru, Gligorie, curator, 442.
Olnițiu, Ioan, funcționar, 585.
Oltean, Constantin, jurist, 42, 145.
Olteanu, Vasile, istoric, 42, 126, 137, 198.
Onisie, Ardean Ioan, jude, 442.
Onisim, Ioan, preot, 190.
Onița, Vasiliu, paroh, 190.
Onofreiu, Adrian, istoric, 121, 373.
Oprea, Simeon, jude, 442.
Opriș, Ioan, paroh, 187, 189.
Opriș, Filip, paroh, 187, 189.
Opriș, Petru, cleric, 190.
Opriș, Ștefan, administrator parohial, 187.
Orban, Achim, paroh, 120.
Orbonaș, Nicolae, 295.
Orghidan, jurist, 145.
Orza, Ioan, curator, 188.

P

Pahonie, Simion, jude, 120.
Pamfil, Ioan, canonic, 338, 374.
Panovici, Ioan, protopop, 52, 53, 58.
Panțiu, Constantin, funcționar, 295.
Panțiu, Ioan, funcționar, 587.
Papfalvi, Constantin, canonic, 47, 425, 426, 584.
Papp, Alexandru, paroh, 443.
Papp, Basiliu, învățător, 443.
Papp, Andrei Iacob, jude, 523.
Papp, Cristianus, jude, 441.
Papp, Demetriu, preot, 442.
Papp, Gabriel, cantor, 442.
Papp, Georgie, paroh, 443.
Patifția, Ioan, protopop, 84.
Pașcu, Vasile, cantor, 121.
Papp, Theodor, administrator parohial, 187.

Papp, Josef, avocat, 48.
Papiu Ilarian, Alexandru, 29, 61, 456, 475, 587.
Papp, Toader, cantor, 442.
Papp Andron Iacob, jude, 120.
Papp, Petru, preot, 443.
Papp, Theodorus, cantor, 441.
Papp, Nicolae, cantor, 441.
Papp, Ilie, administrator parohial, 442.
Papp, Ioan, preot, 441, 442.
Papp, Ioan, curator, 441.
Pauler, Tivadar, jurist, om politic, 335, 336.
Pavel, Mihail, vicar foraneu, 530.
Pavel, Coman, jude, 121.
Pavel, Nechita, jude, 121.
Pavel, Vasile, paroh, 121.
Pavel, Cneazul, (Kinizsi), comite al Timișului, 205.
Păcățian, T.V., istoric, 93, 208, 234, 235, 245, 250, 257, 295, 344, 373, 393, 570, 623.
Păcurariu, Teoader, curator, 442.
Păcurar, Vasile, învățător, 523.
Pădure, N., epitrop Brașov, 137.
Păruș, Nicolae, jude, 523.
Păsărariu, Samuil, mic funcționar, 295, 501, 586.
Pervain, Iosif, istoric, 29, 61.
Pesoiu, Ioan, paroh, 540.
Petre, Ioan, cantor, 442.
Petreuș, Gregoriu, curator, 188.
Petreuș, Gregoriu, jurat, 188.
Petreuș, Theodor, jurat, 188.
Petric, Ioan, protopop, 137, 196, 585.
Petri, Vasile (Basil), funcționar, 383, 393, 394.
Petrino, Nicolae, om politic, 142, 147, 148, 226, 604, 605.
Petrovan, Teodor, vâtaf, 188.
Petrovay, Thimoteu, jude, 188.
Petrovici, Nicolae, senator, 607.
Pila, Onițiu, curator, 443.
Pinciu, Ioan, notar, 501, 509, 586.
Pipoș, Ioan, comite suprem, 583, 586.
Pits, Ioan, învățător, 190.
Pius IX, papă, 197.
Plener, Ignaz, ministru de finanțe, 383, 384, 402.
Ploșteanu, Maria, istoric, 217.
Pompei, camerist, 428.
Pop, Alesiu, concepist, 479.
Pop, Ananie, protopop, 374, 501.
Pop, Andrei, învățător, 442.
Pop, Augustin, protopop, 26, 128, 290, 291, 423, 424, 465, 478, 506, 551, 554.

Pop, Gavril, vicar episcopal, 481.
Pop, George, de Băsești, om politic, 596, 597.
Pop, Grigoric, curator, 190.
Pop, Gligor, cantor, 443.
Pop, Iosif, avocat, 54, 527.
Pop, Constantin Hagi, bancher, 86, 87.
Pop, Gabriel, funcționar, 585.
Pop, Grigore, funcționar, 586.
Popp, Ioan, cantor, 189.
Popp, Ladislau Vasile, consilier aulic, viceguvernator, 70, 72, 87, 88, 129, 132, 135, 145, 278, 281, 288, 290, 338, 351, 357, 374, 389, 401, 402, 412, 413, 426, 427, 428, 496, 574, 583.
Pop, Leonte, notar, 374.
Pop, Mitru, cantor, 443.
Pop, Nicolae, funcționar, 586, 588.
Pop, Vasilie, curator, 441.
Pop, Macedon, prepozit capitular, 115, 584.
Pop, Ștefan, student la medicină, 377.
Pop, Vasiliu, curator, 190.
Popa, Radu, paroh, 294, 585, 592.
Popa, Teodor, jurist, 145.
Popasu, Ioan, protopop ortodox, apoi episcop, 31, 237, 296, 337, 338, 351, 352, 353, 356, 374, 377, 378, 382, 402, 419, 420, 421, 422, 424, 505, 536, 584.
Popea, Nicolae, protopop, 52, 53, 58, 79, 86, 88, 240, 585.
Popescu, Mihail, istoric, 9, 14, 28.
Popescu, Nicolae, pictor român din Banat, 115, 607.
Popescu, Vasile, profesor, 287, 291.
Popescu, Ioan, preot, 501.
Popfiu, Justin, jurist, 436.
Popovici, Absolon, funcționar, 585.
Popovici, Iova, negustor, 375, 388.
Popovici Bărcianu, Servian, funcționar, 584.
Popoviciu, Simeone, funcționar, 236.
Popovici, Teodor, preot, 121, 222, 534.
Popovics, protopop, 79.
Poppa, Nicolai, comerciant, 6.
Porea, Petru, angajat poștal, 592.
Poruțiu, Samuel, funcționar, 585.
Popuța, Dimitrie, curator, 441.
Porcius, Florian, cărturar, 375.
Pratobevera, Adolf, ministru, 356.
Preinesberg, Gyula, scrib, 81, 82.
Prinz, Carl, controlor fiscal, 81, 82.
Prodan, Pantelimon, jurat, 522.
Puchner, Anton, general, 451.
Puianu, Vasile, funcționar, 478.

Puica, jude, 523.
Pupăză, Vasile, jude, 523.
Purceilă, Ioan, căpitan, 330, 337, 338, 373, 374, 377, 433.
Pușcariu, Ilarion, istoric, 245, 286, 584, 605.
Pușcariu, Ioan, funcționar, 49, 97, 216, 217, 231, 232, 287, 291, 502, 509, 531, 540.

R

Rad, Ignate, jurat, 442.
Radu, Gabriel, curator, 442.
Radu, Gavrilă, jurat, 188.
Radu Vodă, 60.
Raiacici, Iosif, mitropolit, 141, 156, 321, 326.
Rainer, arhiduce, 94, 355, 356.
Rákoczi, Gheorghe, principe, 201.
Rareș Petru, 451, 455.
Rațiu, Dumitru, funcționar, 587.
Rațiu, Ioan, avocat, om politic, 59, 96, 135, 198, 285, 502, 503, 509, 530, 531, 532, 579, 580, 585, 587.
Rațiu, Georgie, protopop, 284.
Rauscher, Ottmar, cardinal, 51.
Rău, Teodor, jude, 120.
Rechberg, Johann, ministru, 234, 256, 257, 258, 279, 292, 335, 336, 337, 342, 345, 347, 348, 351, 353, 354, 355, 356, 357, 401, 404, 407, 483, 487, 490, 493, 564, 606.
Rednic, Andrei, curator, 190.
Rednic, Basiliu, jude, 190.
Rednic, Georgiu, preot, 190.
Rednic, Ștefan, jude, 190.
Reich, F., senator, 340.
Retegan, Simion, istoric, 69, 222, 223, 273, 274.
Rokolța, Ilie, jude, 57.
Roman, Andrei, paroh, 189.
Roman, George, funcționar, 584.
Roman, Ioan, notar public, 337, 338, 374, 587.
Roman, Ioan, curator, 190.
Roman, Lupu, curator, 190.
Roman, Theodor, jurător, 189.
Roman, Vasiliu, cantor, 189.
Roșca, Ioan, cantor, 188.
Roșca, Ursu, jude, 188.
Runca, Ioan, cantor, 121.
Rus, Ștefan, paroh, 121.
Rosenfeld, Ludvig, înalt funcționar, 52, 53, 370, 375, 376, 402.
Roșca, Petru, jurist, 52, 53, 585.

Roșca, Michael, curator, 441.
Roșeanu, Vasile, protopop, 55.
Rotar, Demetriu, curator, 442.
Rotariu, Tudor, învățător, 284.
Roth, Paul, 427, 551, 554.
Rottek, Karl, istoric, 184, 321, 326.
Römer, Paul, senator, 340.
Rukavina, baron, 385.
Rummel, director de școală, 376.

S

Sagel, I., angajat cadastral, 81, 82.
Salca, Petru, preot, 190.
Salmen, Franz, comite sătesc, 342, 354, 355, 400, 402.
Sava, Brancovici, mitropolit, 241.
Sânt, Toma, jude în Susenii Bârgăului, 523.
Sbierca, Ion G., istoric, 219.
Schiel, Samuel, paroh, 340.
Schmerling, Anton, ministru de stat, 341, 355, 356, 383, 407, 417, 42, 484, 488, 502, 524.
Schneider, F., cetățean sas, 340.
Schmidt, Conrad, comite al sașilor, 551, 553, 554, 555, 556.
Schreiber, Simion, funcționar gubernial, 551, 555.
Schouberg von, Beldeus Joseph, funcționar gubernial, 63.
Schrott, colonel, 376.
Schuller, Carol Johann, profesor, consilier gubernial, redactor, 227, 230, 299.
Scipio, Africanus, 567.
Scitovski, János, primat al Ungariei, 300.
Semetkovsky, Friedrich, ofițer de jandarmi, 9, 27.
Sgaverdia, Vasile, căpitan, 81, 82, 83.
Sigmirean, Ioan, paroh, 121.
Sina, Simion, bancher, 86, 88, 147, 148.
Silași, Grigore, teolog, 18, 19, 69, 72, 426, 428.
Simon, Gavrilă, curator, 189.
Simeon, Ștefan, paroh, 187.
Smigelski, Mihail, notar, 272, 459.
Socaci, George, curator, 443.
Socina, Larion, jurat, 523.
Soharca, Gabriel, preot, 180.
Soharca, Todor, curator, 120.
Solnai, Ioan, preot, 20.
Solomon, Nicolae, funcționar, 587.
Spătaru, Ioan, jurat, 121.
Stan, Ioan, învățător, 191.

Stan, Onisie, jude, 441.
Stanca, Ilie, jude, 523.
Stanciu, George, preot, 229, 436.
Stănciu, Nicolae, funcționar, 585.
Stadion, ministru austriac, 75.
Stenner, Carolina, preoteasă, 340.
Stenner, Cristof, paroh, 340.
Stheling, funcționar, 473.
Stezar, Constantin, căpitan, 585, 592.
Stoia, Nicoleta, medic, 586, 592.
Strâmbu, Gheorghe, adjunct pretorial, 501.
Strossmayer, episcop, 71, 158.
Suciu, Coriolan, istoric, 65, 104, 146, 213, 256, 261, 336, 597.
Suciu, Dumitru, istoric, 311, 535.
Suciu, Petru, notar consistorial, 265.
Szabo, Alexandru, curator, 442.
Szabo, Ede, copist, 81, 82.
Szabo, Horian, jude, 442.
Szabo, Nicolae, jude, 84, 588.
Szantsali, Antonius, funcționar, 50.
Szabo, Șofronie, administrator parohial, 442.
Szécsenyi, István, om politic, 61, 65, 70, 84, 86, 114, 184, 308, 309, 310, 311, 341, 498.
Szerbak, Basiliu, administrator, 191.
Szideu, Marcu, curator, 188.
Szirca, Pascu, jurat, 442.
Szontagh, Ferenc, casier fiscal, 81, 82.
Sztász Ambrso, preot, 187.
Szücs, Basiliu, preot, 187, 188.

Ș

Șaguna, Andrei, episcop ortodox, 52, 56, 60, 62, 69, 71, 80, 86, 93, 96, 102, 108, 113, 117, 128, 129, 134, 142, 146, 147, 158, 195, 211, 216, 225, 226, 257, 265, 283, 286, 287, 289, 290, 296, 298, 332, 352, 357, 359, 375, 378, 382, 394, 395, 400, 402, 407, 408, 409, 417, 422, 424, 463, 464, 465, 472, 477, 482, 493, 497, 502, 503, 505, 507, 509, 510, 513, 514, 518, 521, 522, 529, 531, 532, 536, 537, 548, 551, 553, 554, 555, 578, 581, 583, 597, 605, 612.
Șandor, Atanasie, cărturar bănațean, 99.
Șandor, George, jurat, 442.
Șandor, Ioan, curator, 442.
Șandor, Lajos, notar regal la Vișeu, 81, 82.
Șandor, Nicolae, locotenent, 26, 501, 586.
Șimon, Ioan, administrator, 187, 188.
Șincai, Gheorghe, istoric, 60, 229, 500, 570, 571.

Șipotariu, Ioan, magistrat, 354, 356, 374, 501, 503, 587.

Șirca, Petre, curator, 442.

Șofrac, Ștefan, edil, 188.

Șotropa, Virgil, istoric, 377, 384.

Șora Moise Novac, preot, 328, 329.

Ștefan, al II-lea, rege al Ungariei, 205.

Ștefan cel Mare, 450, 451.

Ștefan cel Sfânt, rege, 175, 183, 200, 241, 391, 447.

Ștefan, Ioan, paroh, 380, 381.

Șteț, Ștefan, curator, 191.

Șuluțiu, Alexandru Sterca, mitropolit, 10, 62, 63, 66, 77, 96, 128, 136, 145, 196, 257, 282, 284, 286, 296, 297, 318, 333, 334, 353, 360, 375, 376, 377, 378, 382, 399, 400, 407, 409, 413, 414, 418, 419, 424, 460, 463, 464, 465, 466, 471, 480, 481, 492, 502, 503, 509, 510, 513, 514, 521, 529, 531, 534, 538, 539, 546, 548, 551, 553, 554, 555, 556, 570, 576, 577, 583, 599, 611.

Șuluțiu, Dionisie, funcționar, 586.

Șuluțiu, Iosif, funcționar, 358, 585.

T

Tacitus, 227, 237.

Taperza, Ștefan, jude, 190.

Tarța, Iosif, profesor, 287, 290, 291.

Tămaș, Ladislau, concepsit gubernial, 586, 592.

Tănăsie, Opre, jude, 442.

Teleki, negustor, 6.

Teleki, Domokos, om politic, 114, 122, 123, 199, 551, 553, 564.

Teleki, Jozsef, guvernator al Transilvaniei, 227, 230.

Tonceanu, Teodor, jude, 121.

Tențin, Ioan, jude, 540.

Teofil, mitropolit, 141, 241.

Teoș, Vasile, jude, 121.

Terente, Basil, jude, 523.

Teutsch, Georg, paroh, 420, 421.

Thecariu, Georgiu, protopop, 16.

Theșa, Gavril, jurat, 188.

Thiemann, Friedrich, comisar cercual, 14.

Thimari, Gabriel, jude, 121.

Timiș, Gavrilă, jude, 189.

Timiș, Ioan, vătaf, 189.

Toader, Ioan, jude, 441.

Tobias, Alexandru, casier statal, 6, 585.

Tobias, Dionisie, funcționar, 585.

Todoran, Gregor, jurat, 121, 523.

Toldalagy, Ferencz, om politic, 52, 580.

Toma, Grigore, jurat, 523.

Tomi, Iosif, jude, 523.

Tomoioagă, Gregoriu, curator, 189.

Tomoioagă, Ioan, preot, 187.

Tomioagă, Ioan, deputat, 189.

Tomioagă, Niceta, jurător, 189.

Tomioagă, Petru, deputat, 189.

Tomits, Vasile, jude, 523.

Traian, împărat roman, 65, 211, 323, 456, 469, 567, 616.

Trausch, Josef, funcționar, 551, 552, 554.

Trombitaș, Partenie, protopop, 586.

Tuhutum, conducător al maghiarilor, 180, 280, 469, 558, 559.

Tulbure, Gheorghe, istoric, 56.

Tuns, Petru, jurat, 442.

Turia, Casian, notar, 523.

Turda, Ioan, învățător, 188.

Tyok, Theodor, jude, 588.

Türr, István, general ungar, 341.

Ț

Țiple, Ioan, conposesor, 190, 191.

Țiple, Sigismund, teolog, 191.

Țiple, Teodor, învățător, 191.

Țurcaș, Nicolau, curator, 443.

Țurcașiu, Thoder, cantor, 443.

U

Udrea, Constaatin, negustor, 388.

Ujfalvi, Adám, proprietar latifundiar, 54.

Ungárd, Albert, locotent, 81, 82.

Ungleanu, Ioan, curator, 188.

Ungur, Iuonaș, jude, 190.

Urdă, Alesandru, curator, 189.

Ursache, Gavril, jude, 523.

Ursu, Giorgie, cantor, 121.

V

Vajda, János, jude cercual, 79, 81, 82.

Valerian, publicsit, 376.

Vancea, Ioan, jude, 190.

Vanna, Nicoară, vătaf, 190.

Varlaam, mitropolit, 141, 241.

Vasici, Pavel, funcționar, 130, 214, 216, 217, 232, 400, 422, 424, 463, 472, 473, 480, 509, 584, 592, 612.

Vasiliu, Ioniță, curator, 188.

Vavrusko, Ferenc, copist, 81, 82.

Vay, Miklós, baron, cancelar al Ungariei, 181, 258, 319, 321, 325, 332, 341, 345, 374, 377, 383, 384, 388, 447, 538, 539, 573.

Velia, Nicolae, cărturar bănațean, 525.

Verbőczy, jurist, 205, 277, 292, 391, 571.

Veres, Flore, jude, 442.

Vestemean, Antoniu, paroh, 509, 586, 592.

Verzea, Ieremia, paroh, 294.

Vesa, Pavel, istoric, 352.

Victor, Emanuel al II-lea, rege al Sardiniei, 261.

Virgiliu, poet, 97.

Vlad, Filimon, deputat, 188.

Vlad, Ioan, curator, 191.

Vlad, Petru, curator, 188.

Vlassa, Elia, protopop, 501, 585.

Vlăduțiu, Nicolae, preot, 586.

Vockelety, profesor Pesta, 102.

Voinescu, Ioan, jude, 540.

Voinescu, Nicolae, episcop Brașov, 32, 586.

Vrășmaș, Ioan, cantor, 120.

Vrășmaș, Teodor, paroh, 120.

Vulcan, Iosif, publicist, 24.

Vultur, Nicolae, cantor, 121.

Z

Zeyk, Carl, om politic, 551, 553.

Zichi, Ferenc, om politic, 206.

Zay, Károly, om politic, 309, 311.

Zanga, Vasile, curator, 441.

Zoltan, fiul lui Árpád, 180, 469, 559.

Zamoyski, Ian, cancelar, 60.

Zappa, Evangheliu, negustor, filantrop, 88.

W

Wantza, Josef, funcționar, 551, 555.

Wass, Samu, om politic, 253, 254, 272.

Wéér, Wolfgang, om politic, 551, 553

Welcher, Karl Theodor, jurist, politician, 335, 336.

Wesselényi, Miklós, om politic, 61, 308, 320, 341, 447.

Wisiczky, cardinal, 68.

Witkowsky, funcționar local, 26.

Wolgemuth, Ludwig, guvernator, 340.

Wolf, Andrei, paroh, 340.

INDICE DE LOCALITĂȚI

A

Abud, 9, 84, 97, 129, 296, 303, 310, 374, 519, 546, 549, 587, 588.
Aiud, 25, 68, 587, 588, 589.
Alba Iulia 10, 16, 27, 34, 39, 42, 43, 44, 445, 52, 55, 62, 63, 66, 68, 78, 87, 97, 107, 109, 112, 113, 116, 126, 134, 135, 136, 140, 145, 191, 194, 195, 197, 198, 208, 229, 252, 257, 283, 285, 295, 297, 304, 306, 351, 352, 354, 375, 392, 403, 405, 412, 414, 416, 424, 427, 428, 429, 430, 433, 434, 437, 438, 455, 460, 464, 465, 472, 473, 474, 477, 478, 481, 484, 485, 486, 493, 497, 504, 507, 511, 525, 527, 528, 531, 532, 535, 537, 538, 539, 541, 542, 543, 545, 546, 549, 551, 556, 573, 557, 578, 581, 582, 584, 586, 588, 592, 593, 597, 599, 601, 608.
Albac, 519, 520.
Albești, 230.
Albucia, 439.
Aleuș, 442, 443.
Almaș, 451.
Apșa de Jos, 191.
Apșa de Mijloc, 190, 191.
Apoldu de Jos, 431.
Arad, 97, 104, 116, 117, 142, 145, 148, 149, 242, 243, 264, 284, 427, 597.
Așchileu, 558, 559.
Aștileu, 469, 558, 559.
Augsburg, 157.
Auraria, vezi Roșia Montană.
Avrig, 9, 500.

B

Badon, 442, 444.
Baia de Arieș, 8, 9, 519, 520, 583, 586, 589.
Baia de Criș, 583, 588.
Baia Mare, 328.
Barul Mare, 45, 47.
Bădeni, 9.
Bălsești, 439.
Bănișor, 442.
Băuțarul de Jos, 45, 47.
Bârla, 121.

Bârna, 223, 224.
Becicherecul Mare, 100.
Beiuș, 98, 200, 223, 288, 291, 426.
Berlin, 28, 29, 60, 61, 547.
Bințiți, 208.
Bistra, 588, 589.
Bistrița, 66, 68, 69, 120, 121, 364, 365, 400, 451, 461, 519, 520, 583, 584.
Blasendorf, vezi Blaj.
Blaj, 2, 3, 5, 9, 10, 11, 15, 16, 17, 18, 19, 22, 23, 34, 36, 38, 43, 44, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 59, 60, 63, 65, 66, 69, 71, 78, 80, 86, 87, 88, 96, 99, 104, 106, 107, 109, 112, 113, 115, 116, 127, 133, 135, 136, 142, 145, 195, 196, 197, 209, 211, 213, 226, 232, 233, 234, 238, 252, 263, 275, 276, 278, 284, 285, 286, 287, 288, 291, 295, 297, 298, 301, 306, 312, 316, 317, 318, 333, 334, 340, 419, 422, 424, 425, 426, 460, 471, 472, 477, 496, 500, 501, 506, 521, 528, 529, 532, 536, 537, 542, 543, 544, 546, 549, 551, 572, 576, 577, 578, 579, 581, 582, 583, 584, 588, 590, 591, 592, 593, 597, 598, 599, 601, 608, 611, 618, 619.
Blăjenii de Jos, 121.
Blăjenii de Sus, 121.
Bocicoiel, 187, 188.
Boianul Crasnei, 441, 443.
Boierfalva, vezi Voievodeni.
Bolșești, 223.
Bolzano, 462.
Borgo Rus, vezi Rusu Bârgăului.
Borșa, 189.
Borșa de Jos, 187.
Botiza, 187, 188, 442, 443.
Bozânta Mare, 326, 328, 329.
Bozen, 461.
Bozieș, 442, 443.
Brădești, 519, 520.
Bradul, 9.
Bran, 539, 540.
Brașov, 31, 32, 33, 40, 41, 42, 52, 53, 89, 92, 93, 94, 109, 113, 114, 122, 123, 126, 127, 128, 137, 145, 196, 197, 198, 230, 231, 232, 237, 254, 258, 265, 269, 272, 274, 286, 287, 292, 294, 297, 301, 303, 304, 310, 315, 328, 331, 338, 340, 355,

375, 378, 419, 422, 423, 424, 431, 456,
466, 478, 524, 525, 539, 540, 570, 584,
585, 586, 587, 593.
Bratislava, 154, 182, 212.
Brăila, 450.
Brănișca, 439.
Brebi, 189.
Breslau, 24.
Broos, vezi Orăștie.
București, 9, 14, 28, 29, 32, 34, 41, 42, 88, 93,
95, 99, 103, 115, 117, 128, 133, 146,
196, 198, 199, 203, 212, 217, 225, 231,
232, 237, 241, 249, 272, 285, 296, 301,
311, 328, 330, 335, 338, 444, 447, 456,
457, 466, 467, 547, 611, 618.
Buda, 64, 211, 228.
Budacu de Sus, 379, 380, 381.
Budapesta, 146, 587, 618, 621, 622.
Budești, 189.
Buduș, 121.

C

Caila Bârgăului, 121.
Caloce, 561.
Caransebeș, 424.
Căpâlna, 528.
Câmpeni, 17, 18, 26, 28, 83, 84, 519, 520, 586,
588, 589.
Căpușu Mare, 586, 589.
Caransebeș, 2, 88, 237, 317.
Carlövit, 141, 156, 245, 517.
Carlsburg, vezi, Alba Iulia.
Cașin, 20, 21.
Cașinu Nou, 20, 21.
Călinești, 185, 187, 189.
Cărmăzănești, 45, 47.
Cărpiniș, 257, 286, 519.
Căstău, 208.
Cășeu, 9.
Ceaușu de Câmpie, 9.
Cernăuca, 217, 219.
Cernăuți, 13, 72, 74, 88, 219, 602, 605.
Cetate, 381.
Cetatea de Baltă, 451.
Certeze, 84, 519, 520.
Cincu Mare, 227.
Ciceu, 451.
Coirara (azi Săliște), 519.
Clopotiva, 45, 47.
Clausenburg, vezi Cluj.

Cluj, 29, 53, 54, 55, 58, 59, 60, 61, 63, 65, 66,
68, 69, 71, 72, 76, 77, 79, 80, 83, 87, 96,
98, 99, 104, 109, 112, 114, 127, 129,
134, 135, 154, 194, 198, 199, 209, 212.
213, 215, 222, 225, 226, 229, 231, 232.
235, 237, 238, 252, 260, 261, 276, 278.
284, 285, 286, 317, 340, 341, 355, 374,
401, 402, 403, 416, 418, 419, 424, 427,
428, 451, 463, 473, 534, 535, 541, 542,
544, 548, 584, 585, 586, 587, 599, 607, 608.

Cluj-Mănăstur, 199.
Cojocna, 587, 589.
Comloșu Mare, 15.
Constantinopol, 6, 15, 30, 241, 244, 618.
Copalnic-Mănăstur, 284.
Copand, 5.
Cornești, 190.
Cornișești, 442, 444.
Coșeu, 187, 189, 191.
Costești, 439.
Craiova, 88, 457, 467.
Crăcești, 190.
Cricău, 588, 589.
Cristian, 464.
Cuciulata, 303.
Cuhea, 187, 188.
Cușma, 121.
Cut, 501, 588, 589.
Czernowitz, vezi Cernăuți.
Czigany Szent György, vezi Sângeorgiul de
Mureș.

D

Dârja, 238.
Dealul Frumos, 191.
Debrețin, 310, 423.
Dej, 48, 461, 587, 589.
Densuș, 45, 47.
Desești, 190.
Detrcchem, vezi Triteni.
Deva, 42, 95, 96, 285, 583, 585, 588.
Dicső Szent Márton, vezi Târnăveni.
Dobra, 95, 439, 587.
Dragomirești, 187, 188.
Drighiu, 442, 443.
Drinova, 223, 224.

E

Erdő Tagyos, (Ungaria), 209, 213.
Esculeu, vezi Așchileu.
Esztergom, (Ungaria), 300, 375, 561.

F

Falkaria, 586, 589.
Fântânele, 54, 55.
Făgăraș, 16, 17, 45, 66, 96, 107, 301, 337, 338, 374, 378, 419, 424, 451, 585, 586, 587, 588.
Făget, 222.
Făgețel, 439.
Fărăgău, 499.
Feneș, 273, 274.
Fenești, 190.
Filea de Jos, 501.
Fizeș, 441, 442, 443.
Fizeșu Gherlii, 238.
Florența, 37, 39.
Fodora, 585.
Foeni, 516.
Fogoras, vezi Făgăraș.
Frankfurt, 445.
Freiburg, 326.

G

Galați, 273, 274, 450.
Galații Bistriței, 121.
Ghemeș, 121.
Gheorghieni, 19, 21, 222.
Gherla, 9, 10, 11, 12, 16, 22, 31, 39, 43, 44, 48, 49, 51, 55, 58, 68, 69, 78, 79, 83, 96, 111, 112, 115, 128, 129, 138, 150, 151, 152, 191, 194, 195, 225, 232, 235, 260, 278, 283, 286, 311, 312, 316, 317, 350, 360, 371, 376, 384, 530, 583, 584, 588, 599, 405, 459, 460, 461, 472, 479, 480.
Ghirăsău, vezi Bradu.
Gledin, 381.
Glodu, 187, 188.
Grid, 303.
Grebenișu de Câmpie, 586, 589.
Grind, 439.
Gross Becskerek, vezi Becicherecul Mare.
Guradobra, 439.
Gurasada, 47.
Gyergyó Szent Miklós, vezi Gheorghieni.

H

Hálmagy, vezi Hălmej.
Hălmej, 26, 588.
Hațeg, 45, 46, 47, 317, 318, 390, 585, 586, 587, 605, 606, 607.

Hălmeag, 26, 28, 588, 589.
Hărnicești, 190.
Holbach, vezi Holbav.
Holbav, 540, 541.
Holdea, 439.
Hondol, 587, 589.
Horoatul Cehului, 443, 444.
Hunedoara, 451.

I

Iapa, 191.
Iași, 9, 13, 39, 126, 141, 198, 237, 245, 474, 475, 476, 547, 549, 571.
Iclandul de Câmpie, 501.
Iernut, 303, 312, 315, 586, 589.
Ieud, 188, 501.
Ighiu, 9.
Insrpurch, vezi Innsburck.
Innsburck, 580.

J

Josenii Bârgăului, 121.
Jucu, 587, 589.
Jurești, 222, 223, 224.

K

Kabala Pataka, vezi Fântânele.
Kiss Sajo, vezi Șieut.
Klausenburg, vezi Cluj.
Kolos, vezi Cojocna.
Kolosvár, vezi Cluj.
Kőrösbanya, vezi Baia de Criș.
Krakko, vezi Cricău.
Kutfalva, vezi Cut.

L

Lazuri, 442, 443.
Lăpugiu de Jos, 439.
Lăpugiu de Sus, 439.
Lăpușnic, 439.
Lăsău, 439.
Lechința, 437, 438.
Leipzig, 185, 336.
Lékér, (Ungaria), 138, 140, 191.
Liov, (Lemberg), 73, 146, 154.
Leordina, 187, 189.
Ludoș, 272, 273, 459, 501.

Lugoj, 15, 16, 39, 46, 50, 72, 88, 157, 158, 198,
242, 243, 245, 296, 405, 481, 510, 583,
584, 622.
Lunca Cernei, 45, 47.
Lupeni, 45.
Lupșa, 26, 28.
Lungudunum, vezi Lyon.
Lyon, 37, 39.

M

Magyar Fodor, vezi Fodora.
Magyar Kapu, vezi Căpușu Mare.
Maieru, 284.
Mali, 443.
Macod, 523.
Marca, 442, 444.
Maros Uivár, vezi Uioara.
Maros Vásrárhely, vezi Târgu Mureș.
Mărișelu, 381, 523, 524.
Mediaș, 477.
Meseșenii de Sus, 443, 444.
Meteș, 274.
Miercurea, 53, 273.
Miercurea Ciuc, 419.
Mihăiești, 439.
Milano, 260, 618.
Mijlocenii Bărgăului, 121, 523, 524.
Mititei, 523.
Mociu, 461.
Moisei, 187, 189.
Moldovenești, 9.
Monor, 380, 523, 524.
Morlaca, 374, 377.
Mühlbach, vezi Sebeș.
Muncaci, (Ucraina), 83, 141.
Muncel, 519, 520.
Mureșenii Bărgăului, 523, 524.
Musca, 519, 520.

N

Nagyág, vezi Săcărâmb.
Nagy Enyed, vezi Aiud.
Nagy Falu, vezi Mărișel.
Năpradea, 436.
Nasta, 439.
Năsăud, 2, 3, 43, 44, 67, 68, 337, 361, 371,
384, 416, 461, 522, 523, 550, 551, 584,
585, 587, 588.
Neagra, vezi Poiana Vadului.
Neapole, 260.

Nepos, 523.
Nirastău, 9
Nocrich, 53, 59, 588.
Noțig, 436.
Novi Sad, (Serbia), 102.
Nușfalău, 442, 444.

O

Oarda de Jos, 586, 588, 589.
Odorhei, 19.
Offenbanya, vezi Baia de Arieș.
Ohaba, 2, 439.
Oituz, 452.
Oradea, 39, 53, 69, 70, 72, 98, 141, 149, 150,
174, 200, 242, 263, 264, 265, 328, 559.
Oravița, 379.
Orăștie, 12, 14, 59, 146, 208, 247, 261, 297,
304, 306, 310, 317, 334, 350, 352, 378,
393, 394, 413, 416, 421, 480, 530, 536,
537, 545, 547, 573, 579, 580, 581, 584,
586, 588.
Orlat, 416.
Ostrov, 45, 47.

P

Panciova, (Serbia), 2.
Panciu, 439.
Paris, 199, 547.
Pătrânjeni, 273, 274.
Păucinești, 45, 47.
Peceiu, 443, 444.
Perchtoldsdorf, (Austria), 147.
Periceii, 443, 444.
Pesta, 5, 23, 24, 61, 63, 64, 65, 70, 71, 72, 87,
88, 102, 115, 145, 146, 147, 154, 157,
174, 206, 211, 212, 213, 225, 230, 253,
255, 260, 285, 303, 305, 306, 309, 319,
335, 379, 445, 576, 579, 580, 622.
Petersburg, 24.
Pertova, 78, 79, 187, 189.
Pinticu, 380.
Pir, 442, 444.
Pleșca, 443, 444.
Plăieșii de Jos, 21.
Pogănești, 223, 224.
Poiana Mărului, 540.
Poiana Vadului, 519, 520.
Poieni, 187, 523, 524.
Pojony, vezi Bratislava.
Ponor, 9, 45, 47.

Ponorel, 9, 519, 520.
Poșaga, 501.
Poșmuș, 380.
Praga, 174.
Preoteasa, 442, 443.
Presaca, 273, 274.
Pria, 441, 443.
Prundu Bârgăului, 523, 524.
Pui, 47.

R

Racovița, 501.
Radna, vezi Rodna.
Radnoth, vezi Iernut.
Ragla, 523, 524.
Râmeți, 523, 524.
Râmnic, 340.
Râu de Mori, 47.
Răchitova, 47.
Rădulenii, 439.
Roșcani, 439.
Rășinari, 286, 501, 585, 586, 588.
Recea, 443, 444.
Reghin, 145, 285, 585, 588.
Reteag, 362, 370.
Rodna, 363, 364, 365, 368, 585, 588.
Roma, 34, 36, 165, 197, 389, 461.
Romuli, 523, 524.
Roșia Montană, 3, 5, 9, 84, 127, 128, 585, 588.
Rozavlea, 187, 188.
Rus, 587.
Rusu Bârgăului, 118, 120, 121.

S

Sarcău, 99.
Sarmisegetuza, 47.
Sartoș, 519, 520.
Sașa-Mintia, 519, 520.
Satulung, 294.
Satu Mare, 21, 22, 104, 145, 224, 225, 235, 360, 361, 384.
Sărd, vezi Șard.
Săcărâmb, 587, 589.
Săcel, 187, 188.
Săcele, 374.
Sălașu de Sus, 45, 47.
Sălăjeni, 443, 444.
Săliște, 187, 439, 501, 520.
Săliște de Sus, 188.
Sărăoani, 596.
Sărășău, 191.

Sărăzani, 222, 223.
Sânmartin, 21.
Sântioana, 121, 381, 523, 524.
Sângeorzul de Mureș, 586, 589.
Sârbi, 441, 442, 443.
Săchesnhammer, vezi Falcaria.
Scărișoara, 519, 520.
Sebeș, 127, 356, 586, 587, 588.
Secaș, 524.
Secătura, 519, 520.
Semlin, vezi Zemun.
Seredeiu, 443, 444.
Sibiu, 3, 9, 14, 24, 28, 30, 31, 40, 43, 49, 52, 53, 56, 58, 59, 60, 61, 62, 76, 79, 87, 88, 93, 94, 95, 96, 108, 113, 124, 125, 128, 130, 133, 134, 145, 154, 174, 196, 198, 208, 215, 216, 219, 221, 230, 231, 232, 234, 235, 238, 240, 245, 248, 249, 250, 252, 256, 257, 263, 265, 273, 275, 276, 277, 278, 285, 286, 287, 295, 296, 297, 298, 300, 301, 304, 310, 311, 312, 329, 331, 333, 334, 338, 340, 348, 349, 353, 355, 356, 360, 374, 379, 381, 382, 389, 393, 394, 399, 404, 406, 407, 408, 409, 413, 417, 419, 24420, 421, 422, 423, 427, 428, 437, 457, 458, 463, 464, 465, 466, 470, 472, 473, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 492, 493, 494, 496, 498, 499, 500, 502, 508, 510, 512, 513, 514, 518, 521, 522, 525, 528, 529, 532, 537, 538, 547, 548, 549, 550, 576, 579, 583, 584, 585, 586, 587, 591, 592, 593, 595, 604, 605, 611, 612, 617, 623.

Sic, 15, 16.
Sighet, 185, 190.
Sighișoara, 59, 355, 420.
Simionestii, 121.
Silvaș, 242.
Slatina, 529, 530.
Sofia, 596.
Sohodol, 519, 520.
Stărciu, 443, 444, 478, 479.
Strâmbu, 238.
Strâmtura, 187, 188.
Strețea, 439.
Strigoni, vezi Esztergom.
Subcetate, 442, 443.
Suceava, 219.
Susenii Bârgăului, 121, 524.
Szuplai, 523, 524.
Szamos Uivár, vezi Gherla.
Szász Régen, vezi Reghin.
Szathmár, vezi Satu Mare

Ș

Șard, 588, 589.
Șercaia, 208, 303.
Șiag, 442, 443.
Șieu, 121, 187, 188, 380, 381.
Șieu Măgheruș, 381.
Șieu, Sfântu, 121.
Șieut, 381.
Șimleul Silvaniei, 9, 10, 11, 596.
Șinca, 2.
Șoimuș, 380.
Șomcuta Mare, 48, 49, 54, 57, 229, 410, 525, 527, 528.
Șugatag, 190.

T

Tășnad, 514, 515
Târgu Lăpuș, 129, 130, 279, 284, 461.
Târgu Mureș, 83, 217, 303, 586, 587.
Târnăveni, 585, 588.
Teiu, 439.
Teiuș, 9.
Telciu, 523.
Tiha Bărgăului, 523.
Timișoara, 14, 30, 86, 99, 124, 142, 154, 174, 181, 185, 203, 236, 295, 321, 356, 379, 385, 388, 618, 619.
Tökepataka, vezi Valea Groșilor.
Topanfalva, vezi Câmpeni.
Tohanu Nou, 540.
Tohanu Vechi, 540, 541.
Toplița, 221, 222, 532, 533.
Torino, 24, 157, 618.
Totești, 45, 47.
Trento, 460, 461, 462.
Triest, 461.
Triteni, 586, 589.
Tübingen, 37.
Tultscha, vezi Tulcea.
Tulcea, 30.
Tulghișu, 452.
Turda, 222, 585, 587, 588.
Turnu Roșu, 394, 399, 452.

U

Uioara, 587.
Ungheni, 9.

Vad, 49, 54, 55, 56, 57, 58, 190, 242.
Vaida Recea, 303.
Vaidei, 208.
Valea Dâljii, 45, 47.
Valea Groșilor, 48, 49, 54, 55, 56, 57, 58, 128, 129.
Valea Lupșii, 26.
Valea Ungurului, 442, 443
Varșovia, 237.
Vayda Szentiván, vezi Voivodeni
Văleni, 190, 442, 443.
Vălioara, 45, 47.
Vârșeț, 142, 443, 444.
Veneția de Jos, 29, 96, 97, 231, 452.
Verespatak, vezi Roșia Montană.
Vetiș, 442, 444.
Vidra de Jos, 9, 62, 63, 519, 520.
Vidra de Sus, vezi Avram Iancu, 519, 520.
Viena, 28, 29, 30, 39, 53, 56, 59, 61, 65, 68, 69, 71, 72, 73, 79, 85, 87, 88, 93, 95, 97, 102, 103, 107, 108, 109, 110, 113, 115, 117, 127, 129, 131, 132, 133, 134, 137, 140, 142, 145, 147, 152, 159, 169a0 161, 162, 175, 183, 184, 196, 203, 204, 206, 208, 213, 225, 226, 228, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 245, 246, 247, 251, 259, 278, 284, 287, 288, 290, 291, 295, 296, 297, 298, 300, 305, 311, 318, 321, 326, 331, 332, 333, 334, 336, 338, 341, 342, 349, 350, 352, 353, 356, 357, 360, 374, 374, 376, 377, 379, 382, 383, 384, 400, 402, 404, 411, 412, 413, 414, 415, 420, 421, 422, 423, 424, 428, 432, 433, 434, 436, 445, 459, 464, 465, 467, 470, 471, 486, 494, 502, 518, 521, 531, 532, 536, 537, 471, 583, 584, 586, 587, 612, 615, 618.
Viile Tecii, 121.
Vișeu, 189.
Vișeu de Jos, 187, 189.
Vișeu de Mijloc, 259, 260, 317.
Viseul de Sus, 78, 79, 80, 81, 82, 185, 187, 260.
Vlaicu Aurel (localitate), 208.
Voivodeni, 585, 588.
Vulcan, 452.

Z

Zagra, 523, 524.
Zalău, 208, 586, 596.

Zărnești, 122, 132, 133, 196, 199, 202, 203,
226, 231, 250, 252, 330, 331, 422, 439,
539, 540, 549, 550.
Zemun, 584.

Zilah, vezi Zalău.

Zlatna, 9, 25, 94, 274, 379, 501, 585, 586, 588.

Zombor, (Serbia), 102.

Zrenjanin, (Serbia), 102.

Indicele de persoane și de localități a fost întocmit de: Mirela Andrei, Iosif-Marin Balog, Vasilica Cristea, Daniela, Deteșan, Anca Libidov, Otilia Urs și Varga Attila.

CUPRINS

Introducere	V
Lista abrevierilor	XII
Abrevieri existente în documentele volumului	XIV
Lista registelor	XVI
Documente (1–325)	1
Indice de personalități	623
Indice de localități	635

**CARTEA A APĂRUT CU SPRIJINUL
MINISTERULUI CULTURII ȘI CULTELOR,
PRIN ADMINISTRAȚIA FONDULUI CULTURAL NAȚIONAL**

TIPOGRAFIA STELIAN
Tel./ Fax: 021.250.22.81;
021.421.32.64.

ISBN 973-27-1437-9

9 789732 714379

12 LEI (RON)

ISBN 978-973-27-1437-9

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://institutuldeistoriegeorgebaritiu.ro>